

30	-----	נביאים
30	-----	יהושע
30	-----	יהושע - פרק א - רמז א
30	-----	יהושע - פרק א - רמז ב
31	-----	יהושע - פרק א - רמז ג
31	-----	יהושע - פרק א - רמז ד
33	-----	יהושע - פרק א - רמז ה
33	-----	יהושע - פרק א - רמז ו
33	-----	יהושע - פרק א - רמז ז
34	-----	יהושע - פרק א - רמז ח
34	-----	יהושע - פרק א - רמז ט
35	-----	יהושע - פרק א - רמז י
35	-----	יהושע - פרק א - רמז יא
35	-----	יהושע - פרק א - רמז יב
36	-----	יהושע - פרק ג - רמז יג
36	-----	יהושע - פרק ג - רמז יד
38	-----	יהושע - פרק ג - רמז טו
39	-----	יהושע - פרק ד - המשך רמז טו
39	-----	יהושע - פרק ה - המשך רמז טו
41	-----	יהושע - פרק ו - המשך רמז טו
42	-----	יהושע - פרק ו - רמז טז
42	-----	יהושע - פרק ו - רמז יז
43	-----	יהושע - פרק ז - המשך רמז יז
44	-----	יהושע - פרק ז - רמז יח
47	-----	יהושע - פרק ח - המשך רמז יח
47	-----	יהושע - פרק ט - רמז יט
48	-----	יהושע - פרק י - המשך רמז יט
48	-----	יהושע - פרק י - רמז כ
48	-----	יהושע - פרק י - רמז כא
49	-----	יהושע - פרק י - רמז כב

- 50 ----- יהושע - פרק יא - המשך רמז כב
- 50 ----- יהושע - פרק יב - המשך רמז כב
- 51 ----- יהושע - פרק יג - המשך רמז כב
- 51 ----- יהושע - פרק יד - המשך רמז כב
- 51 ----- יהושע - פרק יד - רמז כג
- 53 ----- יהושע - פרק טו - רמז כד
- 53 ----- יהושע - פרק טו - רמז כה
- 53 ----- יהושע - פרק טו - רמז כו
- 54 ----- יהושע - פרק טו - רמז כז
- 55 ----- יהושע - פרק טו - רמז כח
- 55 ----- יהושע - פרק טז - המשך רמז כח
- 56 ----- יהושע - פרק טז - רמז כט
- 56 ----- יהושע - פרק יז - המשך רמז כט
- 56 ----- יהושע - פרק יט - המשך רמז כט
- 57 ----- יהושע - פרק כ - רמז ל
- 58 ----- יהושע - פרק כב - רמז לא
- 59 ----- יהושע - פרק כד - רמז לב
- 59 ----- יהושע - פרק כד - רמז לג
- 60 ----- יהושע - פרק כד - רמז לד
- 60 ----- יהושע - פרק כד - רמז לה
- 61 ----- יהושע - פרק כד - רמז לו
- 61 ----- יהושע - פרק כד - רמז לז
- 62 ----- שופטים
- 62 ----- שופטים - פרק א - רמז לז
- 62 ----- שופטים - פרק א - רמז לח
- 63 ----- שופטים - פרק א - רמז לט
- 63 ----- שופטים - פרק ב - רמז מ
- 64 ----- שופטים - פרק ג - רמז מא
- 64 ----- שופטים - פרק ג - רמז מב
- 65 ----- שופטים - פרק ד - המשך רמז מב

- 66 ----- שופטים - פרק ד - רמז מג
- 67 ----- שופטים - פרק ד - רמז מד
- 68 ----- שופטים - פרק ד - רמז מה
- 68 ----- שופטים - פרק ה - רמז מו
- 68 ----- שופטים - פרק ה - רמז מז
- 68 ----- שופטים - פרק ה - רמז מח
- 69 ----- שופטים - פרק ה - רמז מט
- 70 ----- שופטים - פרק ה - רמז נ
- 70 ----- שופטים - פרק ה - רמז נא
- 71 ----- שופטים - פרק ה - רמז נב
- 71 ----- שופטים - פרק ה - רמז נג
- 72 ----- שופטים - פרק ה - רמז נד
- 72 ----- שופטים - פרק ה - רמז נה
- 73 ----- שופטים - פרק ה - רמז נו
- 73 ----- שופטים - פרק ה - רמז נז
- 73 ----- שופטים - פרק ה - רמז נח
- 73 ----- שופטים - פרק ה - רמז נט
- 74 ----- שופטים - פרק ו - רמז ס
- 74 ----- שופטים - פרק ו - רמז סא
- 74 ----- שופטים - פרק ו - רמז סב
- 75 ----- שופטים - פרק ז - רמז סג
- 76 ----- שופטים - פרק ח - המשך רמז סג
- 76 ----- שופטים - פרק ח - רמז סד
- 76 ----- שופטים - פרק ט - רמז סה
- 77 ----- שופטים - פרק ט - רמז סו
- 77 ----- שופטים - פרק יא - המשך רמז סו
- 77 ----- שופטים - פרק יא - רמז סז
- 78 ----- שופטים - פרק יא - רמז סח
- 79 ----- שופטים - פרק יב - המשך רמז סח
- 79 ----- שופטים - פרק יג - המשך רמז סח

79	שופטים - פרק יג - רמז סט
80	שופטים - פרק יד - המשך רמז סט
80	שופטים - פרק יד - רמז ע
81	שופטים - פרק טו - המשך רמז ע
81	שופטים - פרק טז - המשך רמז ע
81	שופטים - פרק טז - רמז עא
82	שופטים - פרק יז - רמז עב
82	שופטים - פרק יח - רמז עג
83	שופטים - פרק יח - רמז עד
83	שופטים - פרק יט - המשך רמז עד
83	שופטים - פרק יט - רמז עה
83	שופטים - פרק כ - המשך רמז עה
84	שופטים - פרק כ - רמז עו
84	שופטים - פרק כא - המשך רמז עו
85	שמואל
85	שמואל א - פרק א - רמז עו
85	שמואל א - פרק א - רמז עז
87	שמואל א - פרק א - רמז עח
90	שמואל א - פרק א - רמז עט
90	שמואל א - פרק א - רמז פ
91	שמואל א - פרק ב - המשך רמז פ
91	שמואל א - פרק ב - רמז פא
91	שמואל א - פרק ב - רמז פב
92	שמואל א - פרק ב - רמז פג
92	שמואל א - פרק ב - רמז פד
93	שמואל א - פרק ב - רמז פה
93	שמואל א - פרק ב - רמז פו
94	שמואל א - פרק ב - רמז פז
94	שמואל א - פרק ב - רמז פח
95	שמואל א - פרק ב - רמז פט

96	שמואל א - פרק ב - רמז צ
96	שמואל א - פרק ב - רמז צא
96	שמואל א - פרק ב - רמז צב
97	שמואל א - פרק ב - רמז צג
97	שמואל א - פרק ב - רמז צד
97	שמואל א - פרק ב - רמז צה
98	שמואל א - פרק ב - רמז צו
98	שמואל א - פרק ג - המשך רמז צו
98	שמואל א - פרק ג - רמז צז
99	שמואל א - פרק ג - רמז צח
99	שמואל א - פרק ג - רמז צט
99	שמואל א - פרק ג - רמז ק
100	שמואל א - פרק ד - המשך רמז ק
100	שמואל א - פרק ד - רמז קא
100	שמואל א - פרק ד - רמז קב
100	שמואל א - פרק ד - רמז קג
101	שמואל א - פרק ה - המשך רמז קג
101	שמואל א - פרק ו - המשך רמז קג
103	שמואל א - פרק ו - רמז קד
103	שמואל א - פרק ח - רמז קה
104	שמואל א - פרק ח - רמז קו
104	שמואל א - פרק ח - רמז קז
105	שמואל א - פרק ט - רמז קח
105	שמואל א - פרק י - המשך רמז קח
106	שמואל א - פרק י - רמז קט
106	שמואל א - פרק י - רמז קי
106	שמואל א - פרק י - רמז קיא
106	שמואל א - פרק יא - המשך רמז קיא
107	שמואל א - פרק יב - המשך רמז קיא
107	שמואל א - פרק יב - רמז קיב

- 107 ----- שמואל א - פרק יב - רמז קיג
- 108 ----- שמואל א - פרק יב - רמז קיד
- 108 ----- שמואל א - פרק יב - רמז קטו
- 109 ----- שמואל א - פרק יב - רמז קטז
- 109 ----- שמואל א - פרק יב - רמז קיז
- 109 ----- שמואל א - פרק יג - המשך רמז קיז
- 109 ----- שמואל א - פרק יד - המשך רמז קיז
- 110 ----- שמואל א - פרק יד - רמז קיח
- 111 ----- שמואל א - פרק טו - המשך רמז קיח
- 111 ----- שמואל א - פרק טו - רמז קיט
- 112 ----- שמואל א - פרק טו - רמז קכ
- 112 ----- שמואל א - פרק טו - רמז קכא
- 112 ----- שמואל א - פרק טו - רמז קכב
- 113 ----- שמואל א - פרק טו - רמז קכג
- 113 ----- שמואל א - פרק טז - רמז קכד
- 115 ----- שמואל א - פרק טז - רמז קכה
- 116 ----- שמואל א - פרק יז - המשך רמז קכה
- 116 ----- שמואל א - פרק יז - רמז קכו
- 117 ----- שמואל א - פרק יז - רמז קכז
- 119 ----- שמואל א - פרק יז - רמז קכח
- 119 ----- שמואל א - פרק יח - המשך רמז קכח
- 119 ----- שמואל א - פרק יח - רמז קכט
- 120 ----- שמואל א - פרק יט - המשך רמז קכט
- 120 ----- שמואל א - פרק כ - המשך רמז קכט
- 120 ----- שמואל א - פרק כא - רמז קל
- 121 ----- שמואל א - פרק כא - רמז קלא
- 122 ----- שמואל א - פרק כב - המשך רמז קלא
- 122 ----- שמואל א - פרק כג - המשך רמז קלא
- 123 ----- שמואל א - פרק כג - רמז קלב
- 123 ----- שמואל א - פרק כג - רמז קלג

- 123 ----- שמואל א - פרק כד - המשך רמז קלג
- 124 ----- שמואל א - פרק כד - רמז קלד
- 124 ----- שמואל א - פרק כה - המשך רמז קלד
- 126 ----- שמואל א - פרק כה - רמז קלה
- 126 ----- שמואל א - פרק כה - רמז קלו
- 127 ----- שמואל א - פרק כו - המשך רמז קלו
- 127 ----- שמואל א - פרק כו - רמז קלח
- 127 ----- שמואל א - פרק כו - רמז קלט
- 128 ----- שמואל א - פרק כח - המשך רמז קלט
- 129 ----- שמואל א - פרק כח - רמז קמ
- 130 ----- שמואל א - פרק כח - רמז קמא
- 130 ----- שמואל א - פרק ל - המשך רמז קמא
- 131 ----- שמואל א - פרק לא - המשך רמז קמא
- 131 ----- שמואל ב - פרק א - המשך רמז קמא
- 132 ----- שמואל ב - פרק ב - המשך רמז קמא
- 132 ----- שמואל ב - פרק ג - המשך רמז קמא
- 132 ----- שמואל ב - פרק ג - רמז קמב
- 133 ----- שמואל ב - פרק ד - המשך רמז קמב
- 133 ----- שמואל ב - פרק ה - המשך רמז קמב
- 135 ----- שמואל ב - פרק ה - רמז קמג
- 136 ----- שמואל ב - פרק ז - המשך רמז קמג
- 136 ----- שמואל ב - פרק ז - רמז קמד
- 136 ----- שמואל ב - פרק ז - רמז קמה
- 137 ----- שמואל ב - פרק ז - רמז קמו
- 138 ----- שמואל ב - פרק ח - המשך רמז קמו
- 138 ----- שמואל ב - פרק ח - רמז קמז
- 139 ----- שמואל ב - פרק י - המשך רמז קמז
- 140 ----- שמואל ב - פרק יא - רמז קמח
- 141 ----- שמואל ב - פרק יב - המשך רמז קמח
- 141 ----- שמואל ב - פרק יב - רמז קמט

- 142 ----- שמואל ב - פרק יג - המשך רמז קמט
- 142 ----- שמואל ב - פרק יד - המשך רמז קמט
- 143 ----- שמואל ב - פרק טו - המשך רמז קמט
- 144 ----- שמואל ב - פרק טו - רמז קנ
- 144 ----- שמואל ב - פרק טו - רמז קנא
- 145 ----- שמואל ב - פרק טז - המשך רמז קנא
- 145 ----- שמואל ב - פרק יז - המשך רמז קנא
- 146 ----- שמואל ב - פרק יח - המשך רמז קנא
- 147 ----- שמואל ב - פרק יט - המשך רמז קנא
- 147 ----- שמואל ב - פרק כ - המשך רמז קנא
- 147 ----- שמואל ב - פרק כ - רמז קנב
- 148 ----- שמואל ב - פרק כא - רמז קנג
- 149 ----- שמואל ב - פרק כא - רמז קנד
- 150 ----- שמואל ב - פרק כא - רמז קנה
- 151 ----- שמואל ב - פרק כא - רמז קנו
- 152 ----- שמואל ב - פרק כב - רמז קנז
- 153 ----- שמואל ב - פרק כב - רמז קנח
- 153 ----- שמואל ב - פרק כב - רמז קנט
- 153 ----- שמואל ב - פרק כב - רמז קס
- 154 ----- שמואל ב - פרק כב - רמז קסא
- 157 ----- שמואל ב - פרק כב - רמז קסב
- 157 ----- שמואל ב - פרק כב - רמז קסג
- 158 ----- שמואל ב - פרק כב - רמז קסד
- 158 ----- שמואל ב - פרק כג - רמז קסה
- 161 ----- שמואל ב - פרק כד - המשך רמז קסה
- 164 ----- מלכים
- 164 ----- מלכים א - פרק א - רמז קסו
- 165 ----- מלכים א - פרק א - רמז קסז
- 165 ----- מלכים א - פרק א - רמז קסח
- 166 ----- מלכים א - פרק ב - המשך רמז קסח

- 166 ----- מלכים א - פרק ב - רמז קסט
- 166 ----- מלכים א - פרק ב - רמז קע
- 167 ----- מלכים א - פרק ב - רמז קעא
- 167 ----- מלכים א - פרק ב - רמז קעב
- 168 ----- מלכים א - פרק ג - המשך רמז קעב
- 168 ----- מלכים א - פרק ג - רמז קעג
- 169 ----- מלכים א - פרק ג - רמז קעד
- 169 ----- מלכים א - פרק ג - רמז קעה
- 170 ----- מלכים א - פרק ד - המשך רמז קעה
- 170 ----- מלכים א - פרק ד - רמז קעו
- 170 ----- מלכים א - פרק ה - המשך רמז קעו
- 171 ----- מלכים א - פרק ה - רמז קעז
- 171 ----- מלכים א - פרק ה - רמז קעה
- 172 ----- מלכים א - פרק ה - רמז קעט
- 173 ----- מלכים א - פרק ה - רמז קפ
- 173 ----- מלכים א - פרק ו - רמז קפא
- 174 ----- מלכים א - פרק ו - רמז קפב
- 176 ----- מלכים א - פרק ו - רמז קפג
- 177 ----- מלכים א - פרק ו - רמז קפד
- 177 ----- מלכים א - פרק ז - רמז קפה
- 180 ----- מלכים א - פרק ז - רמז קפו
- 180 ----- מלכים א - פרק ח - רמז קפז
- 181 ----- מלכים א - פרק ח - רמז קפח
- 181 ----- מלכים א - פרק ח - רמז קפט
- 182 ----- מלכים א - פרק ח - רמז קצ
- 182 ----- מלכים א - פרק ח - רמז קצא
- 182 ----- מלכים א - פרק ח - רמז קצב
- 183 ----- מלכים א - פרק ח - רמז קצג
- 184 ----- מלכים א - פרק ח - רמז קצד
- 185 ----- מלכים א - פרק ח - רמז קצה

- 185 ----- מלכים א - פרק ט - המשך רמז קצה
- 185 ----- מלכים א - פרק י - המשך רמז קצה
- 185 ----- מלכים א - פרק יא - המשך רמז קצה
- 186 ----- מלכים א - פרק יא - רמז קצו
- 187 ----- מלכים א - פרק יב - המשך רמז קצו
- 188 ----- מלכים א - פרק יב - רמז קצח
- 188 ----- מלכים א - פרק יב - רמז קצט
- 188 ----- מלכים א - פרק יג - המשך רמז קצט
- 188 ----- מלכים א - פרק יג - רמז ר
- 189 ----- מלכים א - פרק יג - רמז רא
- 189 ----- מלכים א - פרק יג - רמז רב
- 190 ----- מלכים א - פרק יד - המשך רמז רב
- 190 ----- מלכים א - פרק יד - רמז רג
- 190 ----- מלכים א - פרק יד - רמז רד
- 191 ----- מלכים א - פרק יד - רמז רה
- 191 ----- מלכים א - פרק יד - רמז רו
- 192 ----- מלכים א - פרק טו - רמז רז
- 192 ----- מלכים א - פרק טז - המשך רמז רז
- 194 ----- מלכים א - פרק יז - המשך רמז רז
- 194 ----- מלכים א - פרק יז - רמז רח
- 195 ----- מלכים א - פרק יז - רמז רט
- 196 ----- מלכים א - פרק יח - רמז רי
- 196 ----- מלכים א - פרק יח - רמז ריא
- 197 ----- מלכים א - פרק יח - רמז ריג
- 198 ----- מלכים א - פרק יח - רמז ריד
- 198 ----- מלכים א - פרק יח - רמז רטו
- 199 ----- מלכים א - פרק יח - רמז רטז
- 199 ----- מלכים א - פרק יח - רמז ריז
- 199 ----- מלכים א - פרק יט - המשך רמז ריז
- 200 ----- מלכים א - פרק יט - רמז ריח

- 200 ----- מלכים א - פרק יט - רמז ריט
- 201 ----- מלכים א - פרק כ - המשך רמז ריט
- 201 ----- מלכים א - פרק כ - רמז רכ
- 202 ----- מלכים א - פרק כ - רמז רכא
- 202 ----- מלכים א - פרק כא - המשך רמז רכא
- 202 ----- מלכים א - פרק כא - רמז רכב
- 203 ----- מלכים א - פרק כב - המשך רמז רכב
- 204 ----- מלכים א - פרק כב - רמז רכג
- 205 ----- מלכים ב - פרק א - רמז רכד
- 205 ----- מלכים ב - פרק ב - המשך רמז רכד
- 206 ----- מלכים ב - פרק ב - רמז רכה
- 206 ----- מלכים ב - פרק ב - רמז רכו
- 207 ----- מלכים ב - פרק ג - המשך רמז רכו
- 208 ----- מלכים ב - פרק ד - רמז רכח
- 209 ----- מלכים ב - פרק ד - רמז רכט
- 210 ----- מלכים ב - פרק ה - המשך רמז רכט
- 210 ----- מלכים ב - פרק ה - רמז רל
- 211 ----- מלכים ב - פרק ו - המשך רמז רל
- 211 ----- מלכים ב - פרק ו - רמז רלא
- 212 ----- מלכים ב - פרק ז - המשך רמז רלא
- 212 ----- מלכים ב - פרק ח - המשך רמז רלא
- 212 ----- מלכים ב - פרק ח - רמז רלב
- 213 ----- מלכים ב - פרק ט - המשך רמז רלב
- 213 ----- מלכים ב - פרק י - המשך רמז רלב
- 213 ----- מלכים ב - פרק יא - המשך רמז רלב
- 214 ----- מלכים ב - פרק יא - רמז רלג
- 214 ----- מלכים ב - פרק יב - המשך רמז רלג
- 214 ----- מלכים ב - פרק יג - המשך רמז רלג
- 215 ----- מלכים ב - פרק יד - המשך רמז רלג
- 215 ----- מלכים ב - פרק יד - רמז רלד

- 216 ----- מלכים ב - פרק יז - המשך רמז רלד
- 217 ----- מלכים ב - פרק יח - המשך רמז רלד
- 217 ----- מלכים ב - פרק יח - רמז רלה
- 217 ----- מלכים ב - פרק יח - רמז רלו
- 219 ----- מלכים ב - פרק יח - רמז רלז
- 219 ----- מלכים ב - פרק יח - רמז רלח
- 219 ----- מלכים ב - פרק יח - רמז רלט
- 220 ----- מלכים ב - פרק יט - רמז רמ
- 220 ----- מלכים ב - פרק יט - רמז רמא
- 221 ----- מלכים ב - פרק כ - רמז רמב
- 222 ----- מלכים ב - פרק כ - רמז רמג
- 223 ----- מלכים ב - פרק כ - רמז רמד
- 223 ----- מלכים ב - פרק כ - רמז רמה
- 224 ----- מלכים ב - פרק כא - המשך רמז רמה
- 224 ----- מלכים ב - פרק כא - רמז רמו
- 226 ----- מלכים ב - פרק כא - רמז רמז
- 226 ----- מלכים ב - פרק כא - רמז רמח
- 227 ----- מלכים ב - פרק כג - המשך רמז רמח
- 227 ----- מלכים ב - פרק כד - רמז רמט
- 229 ----- מלכים ב - פרק כה - המשך רמז רמט
- 230 ----- מלכים ב - פרק כה - רמז רנא
- 230 ----- מלכים ב - פרק כה - רמז רנב
- 231 ----- ישעיהו
- 231 ----- ישעיהו - פרק א - רמז שפה
- 232 ----- ישעיהו - פרק א - רמז שפו
- 232 ----- ישעיהו - פרק א - רמז שפז
- 234 ----- ישעיהו - פרק א - רמז שפח
- 235 ----- ישעיהו - פרק א - רמז שפט
- 236 ----- ישעיהו - פרק א - רמז שצ
- 236 ----- ישעיהו - פרק א - רמז שצא

- 237 ----- ישעיהו - פרק ב - המשך רמז שצא
- 237 ----- ישעיהו - פרק ב - רמז שצב
- 238 ----- ישעיהו - פרק ב - רמז שצג
- 238 ----- ישעיהו - פרק ב - רמז שצד
- 238 ----- ישעיהו - פרק ג - המשך רמז שצד
- 239 ----- ישעיהו - פרק ג - רמז שצה
- 240 ----- ישעיהו - פרק ג - רמז שצו
- 240 ----- ישעיהו - פרק ג - רמז שצז
- 241 ----- ישעיהו - פרק ג - רמז שצח
- 241 ----- ישעיהו - פרק ג - רמז שצט
- 242 ----- ישעיהו - פרק ד - המשך רמז שצט
- 242 ----- ישעיהו - פרק ד - רמז ת
- 242 ----- ישעיהו - פרק ד - רמז תא
- 243 ----- ישעיהו - פרק ה - המשך רמז תא
- 243 ----- ישעיהו - פרק ה - רמז תב
- 245 ----- ישעיהו - פרק ה - רמז תג
- 245 ----- ישעיהו - פרק ה - רמז תד
- 245 ----- ישעיהו - פרק ו - המשך רמז תד
- 246 ----- ישעיהו - פרק ו - רמז תה
- 246 ----- ישעיהו - פרק ו - רמז תו
- 247 ----- ישעיהו - פרק ו - רמז תז
- 247 ----- ישעיהו - פרק ו - רמז תח
- 248 ----- ישעיהו - פרק ו - רמז תט
- 248 ----- ישעיהו - פרק ז - המשך רמז תט
- 249 ----- ישעיהו - פרק ח - רמז תי
- 250 ----- ישעיהו - פרק ח - רמז תיא
- 250 ----- ישעיהו - פרק ח - רמז תיב
- 251 ----- ישעיהו - פרק ח - רמז תיג
- 251 ----- ישעיהו - פרק ח - רמז תיד
- 252 ----- ישעיהו - פרק ט - המשך רמז תיד

- 252 ----- ישעיהו - פרק ט - רמז תטו
- 253 ----- ישעיהו - פרק י - המשך רמז תטו
- 254 ----- ישעיהו - פרק יא - המשך רמז תטו
- 254 ----- ישעיהו - פרק יא - רמז תיז
- 255 ----- ישעיהו - פרק יב - המשך רמז תיז
- 255 ----- ישעיהו - פרק יג - המשך רמז תיז
- 255 ----- ישעיהו - פרק יד - המשך רמז תיז
- 255 ----- ישעיהו - פרק יד - רמז תיח
- 257 ----- ישעיהו - פרק טו - המשך רמז תיח
- 257 ----- ישעיהו - פרק טו - רמז תיט
- 257 ----- ישעיהו - פרק יז - המשך רמז תיט
- 258 ----- ישעיהו - פרק יז - רמז תכ
- 258 ----- ישעיהו - פרק יח - המשך רמז תכ
- 258 ----- ישעיהו - פרק יט - המשך רמז תכ
- 258 ----- ישעיהו - פרק כ - המשך רמז תכ
- 258 ----- ישעיהו - פרק כא - המשך רמז תכ
- 259 ----- ישעיהו - פרק כא - רמז תכא
- 260 ----- ישעיהו - פרק כב - המשך רמז תכא
- 260 ----- ישעיהו - פרק כב - רמז תכב
- 261 ----- ישעיהו - פרק כב - רמז תכג
- 262 ----- ישעיהו - פרק כג - המשך רמז תכג
- 262 ----- ישעיהו - פרק כג - רמז תכד
- 262 ----- ישעיהו - פרק כג - רמז תכה
- 262 ----- ישעיהו - פרק כד - המשך רמז תכה
- 263 ----- ישעיהו - פרק כד - רמז תכו
- 263 ----- ישעיהו - פרק כד - רמז תכז
- 264 ----- ישעיהו - פרק כה - המשך רמז תכז
- 264 ----- ישעיהו - פרק כה - רמז תכח
- 264 ----- ישעיהו - פרק כו - המשך רמז תכח
- 265 ----- ישעיהו - פרק כו - רמז תכט

- 266 ----- ישעיהו - פרק כו - רמז תל--
- 267 ----- ישעיהו - פרק כו - רמז תלא -
- 267 ----- ישעיהו - פרק כו - רמז תלב -
- 268 ----- ישעיהו - פרק כו - רמז תלג -
- 268 ----- ישעיהו - פרק כז - רמז תלד -
- 269 ----- ישעיהו - פרק כז - רמז תלה -
- 269 ----- ישעיהו - פרק כז - רמז תלו -
- 270 ----- ישעיהו - פרק כח - המשך רמז תלו -
- 271 ----- ישעיהו - פרק כט - המשך רמז תלו -
- 272 ----- ישעיהו - פרק ל - המשך רמז תלו -
- 273 ----- ישעיהו - פרק לא - המשך רמז תלו -
- 273 ----- ישעיהו - פרק לא - רמז תלז -
- 274 ----- ישעיהו - פרק לב - המשך רמז תלז -
- 274 ----- ישעיהו - פרק לג - המשך רמז תלז -
- 275 ----- ישעיהו - פרק לג - רמז תלח -
- 275 ----- ישעיהו - פרק לג - רמז תלט -
- 277 ----- ישעיהו - פרק לד - המשך רמז תלט -
- 277 ----- ישעיהו - פרק לד - רמז תמא--
- 277 ----- ישעיהו - פרק לה - המשך רמז תמא -
- 278 ----- ישעיהו - פרק לו - המשך רמז תמא -
- 278 ----- ישעיהו - פרק לז - המשך רמז תמא -
- 278 ----- ישעיהו - פרק לז - רמז תמב -
- 278 ----- ישעיהו - פרק מ - המשך רמז תמב -
- 279 ----- ישעיהו - פרק מ - רמז תמג -
- 280 ----- ישעיהו - פרק מ - רמז תמד -
- 283 ----- ישעיהו - פרק מ - רמז תמו -
- 283 ----- ישעיהו - פרק מ - רמז תמז -
- 284 ----- ישעיהו - פרק מא - המשך רמז תמז -
- 285 ----- ישעיהו - פרק מא - רמז תמט -
- 286 ----- ישעיהו - פרק מא - רמז תנ -

- 287 ----- ישעיהו - פרק מב - המשך רמז תנ -----
- 287 ----- ישעיהו - פרק מב - רמז תנא -----
- 288 ----- ישעיהו - פרק מב - רמז תנב -----
- 288 ----- ישעיהו - פרק מג - המשך רמז תנב -----
- 291 ----- ישעיהו - פרק מג - רמז תנה -----
- 292 ----- ישעיהו - פרק מג - רמז תנו -----
- 292 ----- ישעיהו - פרק מג - רמז תנז -----
- 293 ----- ישעיהו - פרק מג - רמז תנח -----
- 293 ----- ישעיהו - פרק מד - רמז תנט -----
- 294 ----- ישעיהו - פרק מד - רמז תסא -----
- 294 ----- ישעיהו - פרק מה - המשך רמז תסא -----
- 295 ----- ישעיהו - פרק מה - רמז תסב -----
- 295 ----- ישעיהו - פרק מה - רמז תסג -----
- 296 ----- ישעיהו - פרק מה - רמז תסד -----
- 296 ----- ישעיהו - פרק מו - המשך רמז תסד -----
- 297 ----- ישעיהו - פרק מו - רמז תסה -----
- 297 ----- ישעיהו - פרק מז - המשך רמז תסה -----
- 297 ----- ישעיהו - פרק מז - רמז תסו -----
- 297 ----- ישעיהו - פרק מח - המשך רמז תסו -----
- 298 ----- ישעיהו - פרק מח - רמז תסז -----
- 298 ----- ישעיהו - פרק מט - המשך רמז תסז -----
- 299 ----- ישעיהו - פרק מט - רמז תסח -----
- 299 ----- ישעיהו - פרק מט - רמז תסט -----
- 300 ----- ישעיהו - פרק מט - רמז תע -----
- 301 ----- ישעיהו - פרק מט - רמז תעא -----
- 302 ----- ישעיהו - פרק מט - רמז תעב -----
- 302 ----- ישעיהו - פרק מט - רמז תעג -----
- 302 ----- ישעיהו - פרק נ - המשך רמז תעג -----
- 303 ----- ישעיהו - פרק נא - המשך רמז תעג -----
- 303 ----- ישעיהו - פרק נא - רמז תעד -----

- 305 ----- ישעיהו - פרק נא - רמז תעה-
- 306 ----- ישעיהו - פרק נב - המשך רמז תעה-
- 306 ----- ישעיהו - פרק נב - רמז תעו-
- 306 ----- ישעיהו - פרק נג - המשך רמז תעו
- 307 ----- ישעיהו - פרק נד - המשך רמז תעו
- 307 ----- ישעיהו - פרק נד - רמז תעז
- 308 ----- ישעיהו - פרק נד - רמז תעח
- 309 ----- ישעיהו - פרק נד - רמז תעט
- 310 ----- ישעיהו - פרק נה - המשך רמז תעט
- 310 ----- ישעיהו - פרק נה - רמז תפ
- 311 ----- ישעיהו - פרק נה - רמז תפא
- 311 ----- ישעיהו - פרק נה - רמז תפב
- 312 ----- ישעיהו - פרק נה - רמז תפג
- 312 ----- ישעיהו - פרק נה - רמז תפד
- 312 ----- ישעיהו - פרק נו - המשך רמז תפד
- 313 ----- ישעיהו - פרק נו - רמז תפה
- 313 ----- ישעיהו - פרק נז - רמז תפו
- 313 ----- ישעיהו - פרק נז - רמז תפז
- 314 ----- ישעיהו - פרק נז - רמז תפח
- 315 ----- ישעיהו - פרק נז - רמז תצ
- 316 ----- ישעיהו - פרק נח - המשך רמז תצ
- 316 ----- ישעיהו - פרק נח - רמז תצא
- 317 ----- ישעיהו - פרק נח - רמז תצב
- 318 ----- ישעיהו - פרק נח - רמז תצג
- 318 ----- ישעיהו - פרק נח - רמז תצד
- 319 ----- ישעיהו - פרק נח - רמז תצה
- 319 ----- ישעיהו - פרק נח - רמז תצו
- 321 ----- ישעיהו - פרק נט - רמז תצז
- 321 ----- ישעיהו - פרק נט - רמז תצח
- 322 ----- ישעיהו - פרק ס - רמז תצט

- 324 ----- ישעיהו - פרק ס - רמז תק-----
- 325 ----- ישעיהו - פרק ס - רמז תקא-----
- 326 ----- ישעיהו - פרק ס - רמז תקב-----
- 326 ----- ישעיהו - פרק ס - רמז תקג-----
- 327 ----- ישעיהו - פרק סא - המשך רמז תקג-----
- 327 ----- ישעיהו - פרק סא - רמז תקד-----
- 328 ----- ישעיהו - פרק סא - רמז תקה-----
- 329 ----- ישעיהו - פרק סא - רמז תקו-----
- 329 ----- ישעיהו - פרק סב - המשך רמז תקו-----
- 330 ----- ישעיהו - פרק סג - המשך רמז תקו-----
- 331 ----- ישעיהו - פרק סג - רמז תקז-----
- 331 ----- ישעיהו - פרק סג - רמז תקח-----
- 332 ----- ישעיהו - פרק סד - המשך רמז תקח-----
- 332 ----- ישעיהו - פרק סה - המשך רמז תקח-----
- 333 ----- ישעיהו - פרק סה - רמז תקט-----
- 334 ----- ישעיהו - פרק סה - רמז תקי-----
- 334 ----- ישעיהו - פרק סו - המשך רמז תקי-----
- 334 ----- ישעיהו - פרק סו - רמז תקיא-----
- 335 ----- ישעיהו - פרק סו - רמז תקיב-----
- 336 ----- ישעיהו - פרק סו - רמז תקיג-----
- 336 ----- ישעיהו - פרק סו - רמז תקיד-----
- 337 ----- ירמיהו-----
- 337 ----- ירמיהו - פרק א - רמז רנג-----
- 337 ----- ירמיהו - פרק א - רמז רנד-----
- 338 ----- ירמיהו - פרק א - רמז רנה-----
- 338 ----- ירמיהו - פרק א - רמז רנו-----
- 338 ----- ירמיהו - פרק א - רמז רנז-----
- 339 ----- ירמיהו - פרק א - רמז רנח-----
- 339 ----- ירמיהו - פרק א - רמז רנט-----
- 340 ----- ירמיהו - פרק א - רמז רס-----

- 340 ----- ירמיהו - פרק א - רמז רסא
- 340 ----- ירמיהו - פרק א - רמז רסב
- 341 ----- ירמיהו - פרק א - רמז רסג
- 341 ----- ירמיהו - פרק ב - רמז רסד
- 342 ----- ירמיהו - פרק ב - רמז רסה
- 343 ----- ירמיהו - פרק ב - רמז רסו
- 344 ----- ירמיהו - פרק ב - רמז רסז
- 345 ----- ירמיהו - פרק ב - רמז רסח
- 345 ----- ירמיהו - פרק ג - המשך רמז רסח
- 346 ----- ירמיהו - פרק ג - רמז רסט
- 346 ----- ירמיהו - פרק ג - רמז רע
- 347 ----- ירמיהו - פרק ג - רמז רעא
- 347 ----- ירמיהו - פרק ד - המשך רמז רעא
- 348 ----- ירמיהו - פרק ד - רמז רעב
- 348 ----- ירמיהו - פרק ד - רמז רעג
- 348 ----- ירמיהו - פרק ד - רמז רעד
- 348 ----- ירמיהו - פרק ה - רמז רעו
- 349 ----- ירמיהו - פרק ה - רמז ערה
- 349 ----- ירמיהו - פרק ו - המשך רמז רעו
- 350 ----- ירמיהו - פרק ז - המשך רמז רעו
- 350 ----- ירמיהו - פרק ז - רמז רעז
- 351 ----- ירמיהו - פרק ח - רמז רעח
- 351 ----- ירמיהו - פרק ח - רמז רעט
- 353 ----- ירמיהו - פרק ט - רמז רפ
- 353 ----- ירמיהו - פרק ט - רמז רפא
- 354 ----- ירמיהו - פרק ט - רמז רפב
- 355 ----- ירמיהו - פרק ט - רמז רפג
- 355 ----- ירמיהו - פרק ט - רמז רפד
- 356 ----- ירמיהו - פרק ט - רמז רפה
- 356 ----- ירמיהו - פרק י - המשך רמז רפה

- 357 ----- ירמיהו - פרק י - רמז רפו-
- 358 ----- ירמיהו - פרק י - רמז רפז
- 358 ----- ירמיהו - פרק י - רמז רפח
- 359 ----- ירמיהו - פרק יא - המשך רמז רפח
- 359 ----- ירמיהו - פרק יא - רמז רפט
- 359 ----- ירמיהו - פרק יא - רמז רצ
- 359 ----- ירמיהו - פרק יב - המשך רמז רצ
- 360 ----- ירמיהו - פרק יג - רמז רצא
- 361 ----- ירמיהו - פרק יג - רמז רצב
- 361 ----- ירמיהו - פרק יד - המשך רמז רצב
- 362 ----- ירמיהו - פרק טו - המשך רמז רצב
- 362 ----- ירמיהו - פרק טו - רמז רצג
- 363 ----- ירמיהו - פרק טז - רמז רצד
- 363 ----- ירמיהו - פרק טז - רמז רצה
- 364 ----- ירמיהו - פרק טז - רמז רצו
- 364 ----- ירמיהו - פרק יז - המשך רמז רצו-
- 365 ----- ירמיהו - פרק יז - רמז רצז
- 365 ----- ירמיהו - פרק יז - רמז רצח
- 366 ----- ירמיהו - פרק יז - רמז רצט
- 366 ----- ירמיהו - פרק יח - המשך רמז רצט
- 366 ----- ירמיהו - פרק יח - רמז ש
- 367 ----- ירמיהו - פרק יט - המשך רמז ש
- 367 ----- ירמיהו - פרק כ - המשך רמז ש
- 368 ----- ירמיהו - פרק כ - רמז שא
- 368 ----- ירמיהו - פרק כא - רמז שב
- 369 ----- ירמיהו - פרק כב - המשך רמז שב
- 369 ----- ירמיהו - פרק כב - רמז שג
- 369 ----- ירמיהו - פרק כג - רמז שד
- 370 ----- ירמיהו - פרק כג - רמז שה
- 370 ----- ירמיהו - פרק כג - רמז שו

- 371 ----- ירמיהו - פרק כד - המשך רמז שו
- 372 ----- ירמיהו - פרק כה - רמז שז
- 372 ----- ירמיהו - פרק כו - המשך רמז שז
- 372 ----- ירמיהו - פרק כז - המשך רמז שז
- 372 ----- ירמיהו - פרק כז - רמז שח
- 372 ----- ירמיהו - פרק כח - המשך רמז שח
- 373 ----- ירמיהו - פרק כט - רמז שט
- 374 ----- ירמיהו - פרק ל - רמז שי
- 374 ----- ירמיהו - פרק ל - רמז שיא
- 375 ----- ירמיהו - פרק ל - רמז שיב
- 376 ----- ירמיהו - פרק לא - רמז שיג
- 376 ----- ירמיהו - פרק לא - רמז שיד
- 377 ----- ירמיהו - פרק לא - רמז שטו
- 378 ----- ירמיהו - פרק לא - רמז שטז
- 378 ----- ירמיהו - פרק לא - רמז שיז
- 378 ----- ירמיהו - פרק לב - המשך רמז שיז
- 379 ----- ירמיהו - פרק לב - רמז שיח
- 379 ----- ירמיהו - פרק לב - רמז שיט
- 379 ----- ירמיהו - פרק לב - רמז שכ
- 380 ----- ירמיהו - פרק לב - רמז שכא
- 380 ----- ירמיהו - פרק לג - המשך רמז שכא
- 381 ----- ירמיהו - פרק לד - המשך רמז שכא
- 381 ----- ירמיהו - פרק לד - רמז שכב
- 381 ----- ירמיהו - פרק לה - רמז שכג
- 381 ----- ירמיהו - פרק לו - המשך רמז שכג
- 382 ----- ירמיהו - פרק לו - רמז שכד
- 382 ----- ירמיהו - פרק לו - רמז שכה
- 382 ----- ירמיהו - פרק לז - רמז שכו
- 383 ----- ירמיהו - פרק לח - המשך רמז שכו
- 383 ----- ירמיהו - פרק לח - רמז שכז

- 383 ----- ירמיהו - פרק לט - המשך רמז שכז
- 384 ----- ירמיהו - פרק מ - המשך רמז שכז
- 384 ----- ירמיהו - פרק מא - המשך רמז שכז
- 384 ----- ירמיהו - פרק מא - רמז שכח
- 385 ----- ירמיהו - פרק מב - רמז שכט
- 385 ----- ירמיהו - פרק מד - המשך רמז שכט
- 385 ----- ירמיהו - פרק מד - רמז של
- 386 ----- ירמיהו - פרק מו - רמז שלא
- 386 ----- ירמיהו - פרק מח - המשך רמז שלא
- 386 ----- ירמיהו - פרק מט - המשך רמז שלא
- 387 ----- ירמיהו - פרק מט - רמז שלב
- 387 ----- ירמיהו - פרק מט - רמז שלג
- 387 ----- ירמיהו - פרק נ - רמז שלד
- 388 ----- ירמיהו - פרק נ - רמז שלה
- 388 ----- ירמיהו - פרק נא - המשך רמז שלה
- 388 ----- ירמיהו - פרק נב - המשך רמז שלה
- 388 ----- יחזקאל
- 388 ----- יחזקאל - פרק א - רמז שלו
- 389 ----- יחזקאל - פרק א - רמז שלז
- 389 ----- יחזקאל - פרק א - רמז שלח
- 390 ----- יחזקאל - פרק א - רמז שלט
- 391 ----- יחזקאל - פרק א - רמז שמ
- 391 ----- יחזקאל - פרק ב - המשך רמז שמ
- 391 ----- יחזקאל - פרק ב - רמז שמא
- 392 ----- יחזקאל - פרק ג - המשך רמז שמא
- 392 ----- יחזקאל - פרק ג - רמז שמב
- 392 ----- יחזקאל - פרק ג - רמז שמג
- 392 ----- יחזקאל - פרק ד - המשך רמז שמג
- 393 ----- יחזקאל - פרק ד - רמז שמד
- 394 ----- יחזקאל - פרק ה - רמז שמה

- 394 ----- יחזקאל - פרק ז - המשך רמז שמה
- 395 ----- יחזקאל - פרק ח - המשך רמז שמה
- 395 ----- יחזקאל - פרק ח - רמז שמז
- 396 ----- יחזקאל - פרק ח - רמז שמח
- 396 ----- יחזקאל - פרק ט - המשך רמז שמה
- 396 ----- יחזקאל - פרק ט - רמז שמט
- 397 ----- יחזקאל - פרק ט - רמז שנ
- 398 ----- יחזקאל - פרק ט - רמז שנא
- 398 ----- יחזקאל - פרק י - המשך רמז שנא
- 398 ----- יחזקאל - פרק יא - המשך רמז שנא
- 399 ----- יחזקאל - פרק יב - המשך רמז שנא
- 399 ----- יחזקאל - פרק יג - רמז שנב
- 399 ----- יחזקאל - פרק יד - המשך רמז שנב
- 399 ----- יחזקאל - פרק טז - המשך רמז שנב
- 400 ----- יחזקאל - פרק טז - רמז שנג
- 400 ----- יחזקאל - פרק טז - רמז שנד
- 400 ----- יחזקאל - פרק טז - רמז שנה
- 401 ----- יחזקאל - פרק טז - רמז שנו
- 402 ----- יחזקאל - פרק טז - רמז שנז
- 403 ----- יחזקאל - פרק יז - המשך רמז שנז
- 403 ----- יחזקאל - פרק יח - רמז שנח
- 403 ----- יחזקאל - פרק יט - המשך רמז שנח
- 404 ----- יחזקאל - פרק כ - המשך רמז שנח
- 404 ----- יחזקאל - פרק כ - רמז שנט
- 405 ----- יחזקאל - פרק כ - רמז שס
- 405 ----- יחזקאל - פרק כא - רמז שסא
- 406 ----- יחזקאל - פרק כא - רמז שסב
- 406 ----- יחזקאל - פרק כב - המשך רמז שסב
- 407 ----- יחזקאל - פרק כג - המשך רמז שסב
- 407 ----- יחזקאל - פרק כד - המשך רמז שסב

- 407 ----- יחזקאל - פרק כד - רמז שסג
- 407 ----- יחזקאל - פרק כד - רמז שסד
- 408 ----- יחזקאל - פרק כה - המשך רמז שסד
- 408 ----- יחזקאל - פרק כה - רמז שסה
- 409 ----- יחזקאל - פרק כו - המשך רמז שסה
- 409 ----- יחזקאל - פרק כו - רמז שסו
- 409 ----- יחזקאל - פרק כו - רמז שסז
- 410 ----- יחזקאל - פרק כז - המשך רמז שסז
- 410 ----- יחזקאל - פרק כח - המשך רמז שסז
- 411 ----- יחזקאל - פרק כט - המשך רמז שסז
- 411 ----- יחזקאל - פרק כט - רמז שסח
- 412 ----- יחזקאל - פרק כט - רמז שסט
- 412 ----- יחזקאל - פרק ל - רמז שע
- 412 ----- יחזקאל - פרק לא - המשך רמז שע
- 412 ----- יחזקאל - פרק לא - רמז שעא
- 412 ----- יחזקאל - פרק לא - רמז שעב
- 413 ----- יחזקאל - פרק לב - המשך רמז שעב
- 413 ----- יחזקאל - פרק לב - רמז שעג
- 413 ----- יחזקאל - פרק לג - המשך רמז שעג
- 414 ----- יחזקאל - פרק לד - המשך רמז שעג
- 414 ----- יחזקאל - פרק לד - רמז שעד
- 414 ----- יחזקאל - פרק לה - המשך רמז שעד
- 414 ----- יחזקאל - פרק לו - המשך רמז שעד
- 415 ----- יחזקאל - פרק לו - רמז שעה
- 415 ----- יחזקאל - פרק לז - המשך רמז שעה
- 416 ----- יחזקאל - פרק לז - רמז שעו
- 416 ----- יחזקאל - פרק לז - רמז שעז
- 417 ----- יחזקאל - פרק לח - המשך רמז שעז
- 417 ----- יחזקאל - פרק לח - רמז שעח
- 417 ----- יחזקאל - פרק לט - רמז שעט

- 418 ----- יחזקאל - פרק לט - רמז שפ
- 418 ----- יחזקאל - פרק מ - המשך רמז שפ
- 418 ----- יחזקאל - פרק מא - המשך רמז שפ
- 419 ----- יחזקאל - פרק מב - המשך רמז שפ
- 419 ----- יחזקאל - פרק מג - רמז שפב
- 420 ----- יחזקאל - פרק מד - המשך רמז שפב
- 420 ----- יחזקאל - פרק מד - רמז שפג
- 421 ----- יחזקאל - פרק מה - המשך רמז שפג
- 422 ----- יחזקאל - פרק מו - המשך רמז שפג
- 423 ----- יחזקאל - פרק מז - המשך רמז שפג
- 424 ----- יחזקאל - פרק מח - המשך רמז שפג
- 424 ----- יחזקאל - פרק מח - רמז שפד
- 424 ----- תרי עשר
- 424 ----- הושע - פרק א - רמז תקטו
- 425 ----- הושע - פרק א - רמז תקטז
- 426 ----- הושע - פרק ב - המשך רמז תקטז
- 426 ----- הושע - פרק ב - רמז תקיז
- 427 ----- הושע - פרק ב - רמז תקיח
- 428 ----- הושע - פרק ב - רמז תקיט
- 428 ----- הושע - פרק ג - המשך רמז תקיט
- 429 ----- הושע - פרק ד - המשך רמז תקיט
- 430 ----- הושע - פרק ד - רמז תקכ
- 430 ----- הושע - פרק ה - המשך רמז תקכ
- 431 ----- הושע - פרק ה - רמז תקכא
- 431 ----- הושע - פרק ו - רמז תקכב
- 432 ----- הושע - פרק ו - רמז תקכג
- 432 ----- הושע - פרק ז - המשך רמז תקכג
- 432 ----- הושע - פרק ז - רמז תקכד
- 432 ----- הושע - פרק ח - המשך רמז תקכד
- 433 ----- הושע - פרק ח - רמז תקכה

- 433 ----- הושע - פרק ט - המשך רמז תקכה
- 434 ----- הושע - פרק ט - רמז תקכו
- 434 ----- הושע - פרק ט - רמז תקכז
- 434 ----- הושע - פרק י - המשך רמז תקכז
- 435 ----- הושע - פרק יא - המשך רמז תקכז
- 435 ----- הושע - פרק יא - רמז תקכח
- 436 ----- הושע - פרק יב - המשך רמז תקכח
- 436 ----- הושע - פרק יב - רמז תקכט
- 436 ----- הושע - פרק יג - המשך רמז תקכט
- 437 ----- הושע - פרק יג - רמז תקל
- 437 ----- הושע - פרק יד - המשך רמז תקל
- 438 ----- הושע - פרק יד - רמז תקלא
- 438 ----- הושע - פרק יד - רמז תקלב
- 439 ----- הושע - פרק יד - רמז תקלג
- 440 ----- יואל - פרק א - רמז תקלג
- 441 ----- יואל - פרק א - רמז תקלד
- 441 ----- יואל - פרק ב - המשך רמז תקלד
- 441 ----- יואל - פרק ב - רמז תקלה
- 442 ----- יואל - פרק ב - רמז תקלו
- 442 ----- יואל - פרק ג - המשך רמז תקלו
- 442 ----- יואל - פרק ג - רמז תקלז
- 443 ----- יואל - פרק ד - המשך רמז תקלז
- 443 ----- יואל - פרק ד - רמז תקלח
- 444 ----- עמוס - פרק א - רמז תקלח
- 444 ----- עמוס - פרק א - רמז תקלט
- 444 ----- עמוס - פרק ב - המשך רמז תקלט
- 444 ----- עמוס - פרק ג - רמז תקמ
- 445 ----- עמוס - פרק ג - רמז תקמא
- 445 ----- עמוס - פרק ד - רמז תקמב
- 447 ----- עמוס - פרק ד - רמז תקמג

- 447 ----- עמוס - פרק ה - המשך רמז תקמג
- 448 ----- עמוס - פרק ה - רמז תקמד
- 448 ----- עמוס - פרק ה - רמז תקמה
- 448 ----- עמוס - פרק ו - המשך רמז תקמה
- 449 ----- עמוס - פרק ז - המשך רמז תקמה
- 450 ----- עמוס - פרק ז - רמז תקמו
- 450 ----- עמוס - פרק ז - רמז תקמז
- 450 ----- עמוס - פרק ח - המשך רמז תקמז
- 451 ----- עמוס - פרק ט - רמז תקמח
- 451 ----- עמוס - פרק ט - רמז תקמט
- 452 ----- עבדיה - פרק א - רמז תקמט
- 453 ----- יונה - פרק א - רמז תקמט
- 454 ----- יונה - פרק א - רמז תקנ
- 456 ----- יונה - פרק ב - המשך רמז תקנ
- 456 ----- יונה - פרק ג - המשך רמז תקנ
- 456 ----- יונה - פרק ג - רמז תקנא
- 457 ----- יונה - פרק ד - המשך רמז תקנא
- 457 ----- מיכה - פרק א - רמז תקנא
- 458 ----- מיכה - פרק ב - המשך רמז תקנא
- 458 ----- מיכה - פרק ג - המשך רמז תקנא
- 459 ----- מיכה - פרק ד - רמז תקנב
- 459 ----- מיכה - פרק ה - המשך רמז תקנב
- 460 ----- מיכה - פרק ה - רמז תקנג
- 461 ----- מיכה - פרק ה - רמז תקנד
- 461 ----- מיכה - פרק ו - המשך רמז תקנד
- 461 ----- מיכה - פרק ו - רמז תקנה
- 462 ----- מיכה - פרק ו - רמז תקנו
- 463 ----- מיכה - פרק ז - המשך רמז תקנו
- 463 ----- מיכה - פרק ז - רמז תקנז
- 463 ----- מיכה - פרק ז - רמז תקנח

- 464 ----- מיכה - פרק ז - רמז תקנט
- 464 ----- מיכה - פרק ז - רמז תקס
- 465 ----- נחום - פרק א - רמז תקס
- 465 ----- נחום - פרק א - רמז תקסא
- 466 ----- נחום - פרק ב - המשך רמז תקסא
- 466 ----- חבקוק - פרק א - רמז תקסא
- 466 ----- חבקוק - פרק א - רמז תקסב
- 467 ----- חבקוק - פרק ב - המשך רמז תקסב
- 468 ----- חבקוק - פרק ג - רמז תקסג
- 470 ----- חבקוק - פרק ג - רמז תקסד
- 470 ----- חבקוק - פרק ג - רמז תקסה
- 471 ----- חבקוק - פרק ג - רמז תקסו
- 471 ----- צפניה - פרק א - רמז תקסו
- 472 ----- צפניה - פרק א - רמז תקסז
- 472 ----- צפניה - פרק ב - המשך רמז תקסז
- 473 ----- צפניה - פרק ג - המשך רמז תקסז
- 474 ----- חגי - פרק א - רמז תקסז
- 474 ----- חגי - פרק ב - רמז תקסח
- 475 ----- זכריה - פרק א - רמז תקסט
- 475 ----- זכריה - פרק ב - המשך רמז תקסט
- 476 ----- זכריה - פרק ג - רמז תקע
- 477 ----- זכריה - פרק ד - המשך רמז תקע
- 477 ----- זכריה - פרק ד - רמז תקעא
- 478 ----- זכריה - פרק ה - המשך רמז תקעא
- 478 ----- זכריה - פרק ה - רמז תקעב
- 479 ----- זכריה - פרק ה - רמז תקעג
- 479 ----- זכריה - פרק ו - רמז תקעד
- 480 ----- זכריה - פרק ח - המשך רמז תקעד
- 481 ----- זכריה - פרק ט - רמז תקעה
- 482 ----- זכריה - פרק ט - רמז תקעו

- 482 ----- זכריה - פרק ט - רמז תקעז
- 482 ----- זכריה - פרק ט - רמז תקעח
- 483 ----- זכריה - פרק י - המשך רמז תקעח
- 483 ----- זכריה - פרק יא - המשך רמז תקעח
- 484 ----- זכריה - פרק יב - המשך רמז תקעח
- 485 ----- זכריה - פרק יב - רמז תקפ
- 485 ----- זכריה - פרק יב - רמז תקפא
- 485 ----- זכריה - פרק יג - המשך רמז תקפא
- 486 ----- זכריה - פרק יג - רמז תקפב
- 487 ----- זכריה - פרק יד - רמז תקפג
- 487 ----- זכריה - פרק יד - רמז תקפד
- 487 ----- זכריה - פרק יד - רמז תקפה
- 488 ----- זכריה - פרק יד - רמז תקפו
- 488 ----- מלאכי - פרק א - רמז תקפו
- 488 ----- מלאכי - פרק א - רמז תקפז
- 490 ----- מלאכי - פרק ב - המשך רמז תקפז
- 490 ----- מלאכי - פרק ב - רמז תקפח
- 490 ----- מלאכי - פרק ב - רמז תקפט
- 491 ----- מלאכי - פרק ג - המשך רמז תקפט
- 493 ----- מלאכי - פרק ג - רמז תקצ
- 493 ----- מלאכי - פרק ג - רמז תקצא
- 493 ----- מלאכי - פרק ג - רמז תקצב
- 494 ----- מלאכי - פרק ג - רמז תקצג
- 494 ----- מלאכי - פרק ג - רמז תקצד
- 495 ----- מלאכי - פרק ג - רמז תקצה

נביאים

יהושע

יהושע – פרק א – רמז א

רבי יודן ורבי הונא תרויהון בשם רבי יוסי בן זמרא, ר' יודן אמר כל מקום שנאמר אחרי סמוך אחר מופלג. ורבי הונא אמר כל מקום שנאמר אחר סמוך אחרי מופלג. אמר רבי סימון כל מקום שנאמר ויהי אחרי מות חזר העולם לאחוריו, ויהי אחרי מות אברהם מיד וכל הבארות אשר חפרו וגו'. ויהי אחרי מות משה מיד פסק הבאר והמן וענני כבוד. ויהי אחרי מות יהושע מיד נתגרו במ יתדות הארץ. ויהי אחרי מות שאול מיד ופלשתים נלחמים בישראל. התיבון חבריא לרבי סימון והא כתיב ואחרי מות יהוידע באו שרי יהודה וישתחוו למלך. א"ר תנחום לא בא ר' סימון למימר אלא ויהי אחרי. אמר ר' יודן אלמלא שהעמיד הקב"ה אחרי תחתיהם כבר חזר העולם לאחוריו. כתיב ויהי אחרי מות אברהם וכתיב וישב יצחק ויחפור את בארות המים. כתיב ויהי אחרי מות משה וכתיב ויאמר ה' אל יהושע. ויהי אחרי מות יהושע ויאמר ה' יהודה יעלה בתחלה. ויהי אחרי מות שאול וכתיב ודוד שב מהכות את עמלק:

ויהי אחרי מות משה בשבעה באדר מת משה דכתיב ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש וגו' בעבר הירדן בארץ מואב. מאחר בשבט עד ששה באדר שלשים וששה ימים פירש משה את התורה כלה שנאמר הואיל משה באר וגו'. בששה בו ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימך למות, באותו היום נאמר לו צו את יהושע. מה היתה צואתו חזק ואמץ כי אתה תביא וגו'. בשבעה באדר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין ת"ל היום מה ת"ל היום, היום מלאו ימי ושנותי מלמד שבשבעה באדר נולד משה ובשבעה באדר מת משה שנאמר וימת שם משה עבד ה' וגו' ומשה בן מאה ועשרים שנה וגו' ויבכו בני ישראל את משה שלשים יום, ויהי אחרי מות משה וגו', משה עבדי מת, ויצו יהושע את שוטרי העם לאמר הכינו לכם צדה כי בעוד שלשת ימים וגו' והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש צא מהם (א) שלשים (וששה) [ושלשה] למפרע ואתה למד שבשבעה באדר מת משה מלמד שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום שנאמר את מספר ימך אמלא:

יהושע – פרק א – רמז ב

ויאמר ה' אל יהושע זש"ה נוצר תאנה יאכל פריה. שנו רבותינו הרואה תאנה בחלום תורתו משתמרת לו שנא' נוצר תאנה יאכל פריה. דבר אחר למה נמשלה תורה לתאנה אלא כל הפירות יש בהם פסולת, תמרים יש בהם גרעינים, ענבים יש בהם חרצנים, רמונים יש בהם קליפין, אבל תאנה כלה יפה לאכול. כך דברי תורה אין בהם פסולת שנאמר כי לא דבר רק הוא מכס. דבר אחר נוצר תאנה זה דוד שנתן נפשו לבנות הבית דכתיב זכור ה' לדוד את כל ענותו וגו'. יאכל פריה שנקרא על שמו דכתיב מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, וכי דוד בנאו והלא שלמה בנאו דכתיב ויבן שלמה את הבית ויכלהו, אלא לפי שנתן נפשו לבנות הבית נקרא על שמו. ואומר ראה ביתך דוד, וכן אתה מצוא בכל דבר ודבר שאדם נותן נפשו עליו נקרא על שמו, משה נתן נפשו על התורה ונקראת על שמו שנאמר זכרו תורת משה עבדי והלא תורת אלקים היא שנאמר תורת ה' תמימה אלא לפי שנתן נפשו עליה נקראת על שמו, והיכן מצינו שנתן נפשו על התורה שנאמר ויהי שם עם ה' ארבעים יום, ואומר ואשב בהר ארבעים יום וגו' הא למדת לפי שנתן

נפשו על התורה נקראת על שמו. דבר אחר נוצר תאנה זה יהושע שנאמר ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. יאכל פריה שנאמר קח לך את יהושע, ואומר ויאמר ה' אל יהושע. זהו שאמר הכתוב אשת חיל עטרת בעלה. אשת חיל זו שרה, עטרת בעלה אמר רבי חייא בעלה נתעטר בה והיא לא נתעטרה בבעלה. רבנן אמרין מרתה לבעלה, בכל מקום האיש גוזר ברם הכא כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. א"ר יהושע בן קרחא יו"ד שנטל הקב"ה משרי נחלק חציו לשרה וחציו לאברהם. אמר רבי שמעון בן יוחאי יו"ד שנטל הקב"ה משרי היה טס ופורח לפני כסאו של הקב"ה אמר לפניו רבש"ע מפני שהייתי קטנה של אותיות הוצאתני משמה של צדקת אמר לה מתחלה היית בשמה של נקבה ובסוף האותיות עכשיו אני נותנך בשמו של זכר ובראש האותיות שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע. דבר אחר מה ראה משה להוסיף על הושע יו"ד אלא כלב נטל שכרו מן הארץ שנאמר אם לא הארץ אשר דרכה גלך בה לך תהיה, ויהושע נטל שכר עשרה מרגלים:

יהושע – פרק א – רמז ג

דבר אחר מתחלה היו קורים אותו הושע שנאמר למטה אפרים הושע בן נון וכשעשה מעשים טובים הוסיפו לו אות אחד שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע, וכן אתה מוצא ביתרו בתחלה היו קורין אותו יתר שנאמר וילך משה וישב אל יתר חותנו, וכשעשה מעשים טובים הוסיפו לו אות אחד ונקרא יתרו, וכן את מוצא באברהם אבינו והיה שמך אברהם (ב) וכן בשרה. ויש אחרים שמנע מהם, יש לך ללמוד מן עפרון שמתחלה היו קורין אותו עפרון וממשקל דמה של ארץ מאברהם מנעו ממנו אות אחד ונקרא עפרן, וכן אתה מוצא ביונדב שמתחלה נקרא יהונדב (ג) ומשבא לאותו מעשה מנעו ממנו אות אחד ונקרא יונדב שנאמר בהתחברך [לרשע] (עם אחויהו) וגו' מכאן אמרו חז"ל אל יתחבר אדם לרשע אפילו לקרבו לתורה:

יהושע – פרק א – רמז ד

משה עבדי מת. יש שקרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד, ויש שקרא עצמו עבד והקב"ה לא קראו עבד, ויש שלא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד. אברהם קרא עצמו עבד שנאמר אל נא תעבור מעל עבדך והקב"ה קראו עבד בעבור אברהם עבדי. יעקב קרא עצמו עבד קטונתי מכל החסדים אשר עשית את עבדך והקב"ה קראו עבד אל תירא יעקב עבדי. משה קרא עצמו עבד אתה החלות להראות את עבדך והקב"ה קראו עבד לא כן עבדי משה, משה עבדי מת. דוד קרא עצמו עבד אני עבדך בן אמתך והקב"ה קראו עבד למען דוד עבדי, ודוד עבדי נשיא להם לעולם. ישעיה קרא עצמו עבד יוצרי מבטן לעבד לו והקב"ה קראו עבד כאשר הלך עבדי ישעיהו. שמואל קרא עצמו עבד דבר כי שומע עבדך והקב"ה לא קראו עבד. שמשון קרא עצמו עבד אתה נתת ביד עבדך את התשועה הגדולה הזאת והקב"ה לא קראו עבד. שלמה קרא עצמו עבד ונתת לעבדך לב שומע והקב"ה לא קראו עבד. איוב לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד השמת לבך אל עבדי איוב. יהושע לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד וימת יהושע בן נון עבד ה'. כלב לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד ועבדי כלב. אליקים לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד לעבדי לאליקים. זרובבל לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד זרובבל בן שאלתיאל עבדי. דניאל לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד דניאל עבד אלהא חייא. חנניה מישאל ועזריה לא קראו עצמן עבדים והקב"ה קרא אותן עבדים שדרך מישך ועבד נגו עבדוהי דאלהא. נביאים ראשונים לא קראו עצמם עבדים והקב"ה קראן עבדים שנאמר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים:

ועלה קום עבור את הירדן הזה. אמר רבי יהודה אמר שמואל שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, אמרו לו ליהושע שאל א"ל לא בשמים היא, אמרו לו לשמואל שאל אמר להן אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר ר' יהודה אמר רב בשעה שנכנס משה רבינו לגן עדן אמר לו ליהושע כל ספקות שיש לך לשאול שאל, אמר לו כלום

הנחתיך והלכתי למקום אחר לא כך כתבת בי ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל מיד תשש כחו של יהושע ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות ונולדו לו שבע מאות ספקות, בקשו כל ישראל להורגו א"ל הקב"ה לומר לך אי אפשר לך טרוד אותם במלחמה שנאמר קום עבור את הירדן. במתניתא תנא אלף ושבע מאות ספקות של גזרות שוות ושל קלין וחמורין ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. א"ר אבהו אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז בפלפולו שנאמר ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה וכתוב וילכדה עתניאל בן קנז:

קום עבור את הירדן. א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן למה נקרא שמו ירדן שיורד מקן. אמר לו ר' אבא לרב אשי אתון מהתם מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה דא"ר יצחק לשם זה פמיאס וכתוב ויקראו (ללשם) [שם העיר] דן בשם דן אביהם. תניא ירדן יוצא ממערת פמיאס ומהלך בימה של סיבכי ובימה של טבריה ובימה של סדום והולך ונופל לים הגדול ואין ירדן אלא מבית יריחו ולמטה. אתה וכל העם הזה אל הארץ, וכה"א כי הוא יעבור לפני העם הזה והוא ינחיל אותם אם עובר לפניהם נוחלים ואם לאו איין נוחלים. וכן אתה מוצא כשהלכו לעשות מלחמה בעי נפלו מהם כשלשים וששה איש. ויאמר ה' אל יהושע קום לך לא כך אמר משה רבך אם אתה עובר לפניהם עוברים ואם לאו אין עוברים, אם אתה מנחלים נוחלין ואם לאו אין נוחלין:

כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם אם ללמד על תחומי הארץ הרי כבר נאמר מהמדבר והלבנון הזה וגו' ומה ת"ל כל מקום אשר תדרוך. א"ל המקום כל מקום שתכבשו חוץ מהמקומות הללו הרי הם שלכם, או אינו אלא רשות בידן לכבוש חוץ לארץ עד שלא יכבשו ארץ ישראל, ת"ל וירשתם גוים גדולים ועצומים ואחר כך כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם שלא תהא ארץ ישראל מטומאה בגלולים ואתם חוזרין ומכבשין חוצה לארץ, אלא משתכבשו ארץ ישראל תהיו רשאים לכבוש חוצה לארץ. הרי שכבשו חוץ לארץ מנין שהמצות נוהגות שם, הרי אתה דן נאמר כאן יהיה ונאמר להלן יהיה מה יהיה האמור להלן מצות נוהגות שם אף יהיה האמור כאן מצות נוהגות שם. ואם תאמר מפני מה כבד דוד ארם נהרים וארם צובה ואין מצות נוהגות שם, אמרו דוד עשה שלא כתורה התורה אמרה משתכנסו לארץ תהיו רשאים לכבוש ח"ל והוא לא עשה כן דכתיב ואת היבوسی יושב ירושלים לא הוריש, א"ל הקב"ה דוד היבوسی סמוך לפלטרין שלך לא הורשת ואיך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים וארם צובה. מנין שכנגדו בים הרי הוא לכם ת"ל מן הנהר גבולכם ולא הנהר גבולכם, מן המדבר גבולכם ולא המדבר גבולכם, עד הים גבולכם ולא הים גבולכם. ואם כבשתם הרי הוא גבולכם. מהמדבר והלבנון הזה, הלבנון זה בהמ"ק שנאמר גלעד אתה לי ראש הלבנון, ואומר והלבנון באדיר יפול, ואומר ולבנון אין די בער, ולמה נקרא שמו לבנון שמלבין עונותיהם של ישראל שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. עד הנהר הגדול נהר פרת וכתוב והנהר הרביעי הוא פרת, רבי שמעון בר ר' טרפון אומר קרב לגבי דהינא ואידהן. דבי רבי ישמעאל תנא עבד מלך כמלך. דבר אחר לפי שהוא מקיף כל ארץ ישראל דכתיב כי מי גוי גדול קורהו גדול, משל הדיוט אומר הדבק לשחזור וישתחוו לך:

רבי יודן ורב הונא רבי יודן אמר הוא כבר הוא פרת. פרת שפרה וברה עד שעוברין אותו בספינה, פרת שמימיו פריין ורביין. פרת שהוא מפריד והולך עד שהוא (ד) כלה במגרפה. כבר שמימיו קלין, עד שפירותיו גסין ואינם יורדין בכברה. רבי הונא אמר כבר בפני עצמו ופרת בפני עצמו. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אומר אומרים לפרת למה אין קולך הולך אומר להם איני צריך מעשי מוכיחין עלי אדם נוטע בי נטיעה עושה לשלשים יום אם זורע בי ירק עושה לשלשה ימים. אומרים לחדקל למה קולך הולך אומר להם הלואי שקולי נשמע ונראה. אומרים לאילני מאכל למה אין קולכם הולך אומרים להם אין אנו צריכין פירותינו מעידין עלינו. אומרים לאילנו סרק למה קולכם הולך אומרים להם הלואי נשמע קולנו ונראה. אמר רב הונא לא מטעם הזה אלא אילני מאכל על ידי שהם כבדים בפירותיהן לפיכך אין קולם הולך, אילני

סרק על ידי שהם קלין קולם הולך הה"ד כנוע עצי יער מפני רוח. והנהר הרביעי הוא פרת היא מלכות רביעית שהפירה והצירה לבניו, שהפירה והצירה לעולם, שפרת ורבת מברכתו של זקן, שהוא עתיד לחפר לה בסוף, פרת על שם סופה פורח דרכתי לבדי:

לא יתיצב איש לפניך אין לי אלא איש, אומה משפחה ואשה בכשפיה מנין, ת"ל לא יתיצב מכל מקום, א"כ למה נאמר איש אלא אפילו כעוג מלך הבשן. לא ימוש ספר התורה הזה מפיו, אמר רבי שמעון בן יוחאי ספר משנה תורה הוא סגנו בשעה שנגלה עליו הקב"ה מצאו יושב וספר משנה תורה בידו א"ל חזק יהושע אמץ יהושע לא ימוש ספר התורה הזה מפיו:

יהושע – פרק א – רמז ה

רק חזק ואמץ. שנו רבותינו ארבעה דברים צריכים חזק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ. תורה ומעשים טובים מנין רק חזק ואמץ חזק בתורה ואמץ במעשים טובים, תפלה מנין שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך, דרך ארץ מנין חזק ונתחזק בעד עמנו:

יהושע – פרק א – רמז ו

לא ימוש ספר התורה הזה מפיו. תניא רבי יהושע בן קרחה אומר כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר. רבי יהושע אומר כל הלומד תורה ומשכחה דומה לאשה שילדת וקורבת. רע"א זמר בכל יום זמר בכל יום, א"ר יצחק בר אבדימי מאי קראה נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו, הוא עמל במקום אחד ותורתו עומלת במקום אחר. אמר ר' אלעזר אדם לעמל נברא שנאמר אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל פה ואם לעמל מלאכה כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוא אומר לעמל פה נברא. ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה הוא אומר לעמל תורה נברא. תניא אידך רבי יוסי אומר לחם הפנים אפילו סלק את הישנה שחרית וסדר את החדשה ערבית אין בכך כלום אלא מה אני מקיים לפני תמיד שלא ילין שולחן בלא לחם. א"ר אמי מדבריו של רבי יוסי נלמוד אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות לא ימוש. אמר רבי יוחנן משום רשב"י אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ. רבא אמר מצוה לאומרו בפני עם הארץ. שאל דמא בן אחותו של רבי ישמעאל את רבי ישמעאל כגון אני שלמדתי את התורה כולה מהו שאלמד חכמת יונית רא עליו לא ימוש וגו' והגית בו יומם ולילה, צא ובדוק איזו שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית. ופליגא דרשב"נ דאמר ר"ש בר נחמני א"ר יונתן זה אינו מצוה ולא חובה אלא ברכה. ראה הקב"ה את יהושע שדברי תורה חביבין עליו ביותר שנאמר ומשתו יהושע וגו' א"ל הקב"ה יהושע כל כך חביבין עליך דברי תורה לא ימוש ספר וגו'. דבי רבי ישמעאל תנא דברי תורה לא יהיו עליך חובה ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהם. תניא אידך והלא דברים ק"ו ומה יהושע דכתיב בו ויהושע בן נון מלא רוח חכמה נאמר בו לא ימוש שאר בני אדם עאכ"ו:

יהושע – פרק א – רמז ז

כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל. אמר רבי יהושע בן לוי כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין, דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים, כתוב בתורה ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו' למען

תשכילו את כל אשר תעשון. שנוי בנביאים לא ימוש וגו'. משולש בכתובים כי אם בתורת ה' חפצו וגו' וכל אשר יעשה יצליח:

הכינו לכם צדה. וכי צדה היתה צריכה שם והלא אינן אלא אוכלי המן שהיו מלקטין אותו בבקר בבקר, אלא כך אמר להם עשו תשובה כדי שתכנסו לארץ ותאכלו מתבואת הארץ שנאמר וישבות המן ממחרת, (ה) יצא מלאך להחריב את כל העולם אמר בטל המן ובטלה התורה שנאמר ויהי בהיות יהושע ביריחו וגו' א"ל ומה יהושע וכי במנעלים אתה נעול ואין אתה נוהג אבל על ישראל שבטל המן ובטלה התורה של נעלך לפיכך הייתי אומר אשרי אדם שהוא מרבה את הישיבה ואת הטורח וממעט בסחורה ויושב והוגה בדברי תורה בכל יום תמיד:

כל איש אשר ימרה את פיך יכול אפילו לדברי תורה, תלמוד לומר רק חזק ואמץ. כתיב וילך עמשא להזעיק את יהודה ויחר מן המועד אזל אשכח רבנן דפתחו במסכתא אמר כתיב כל איש אשר ימרה את פיך, יכול אפילו לדברי תורה, ת"ל רק חזק:

וישלח יהושע בן נון וש"ה אשתוללו אבירי לב אלו משה ואהרן ששלחו מרגלים ואמרו לשון הרע על הארץ ולא היו יודעים מה לעשות אלא אף משה ואהרן התרשלו ידיהם עמד כלב ושתק כל אותן האוכלוסין, אבל אלו ששלח יהושע שנו רבותינו פנחס וכלב היו והלכו ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן. מהו חרש לאמר ר' יהודה אומר כלי נגרות היו בידם כנגרין, ר' נחמיה אומר עשו עצמם קדרין והיו צועקים ואומרים הרי קדרות מי שירצה יבא ויקנה למה שלא ירגיש בהם אדם, רש"א חרש כמשמעו א"ל עשו עצמכם חרשים אתם עומדים על (אופנים) [אופיה] שלהם:

יהושע - פרק א - רמז ח

ראו את הארץ ואת יריחו. יריחו היתה בכלל ולמה יצאת מלמד ששקולה כנגד כולם. כיוצא בדבר אתה אומר וישלח אותם משה ואת פינחס פינחס היה בכלל ולמה יצא מלמד ששקול כנגד כלם. כיוצא בדבר אתה אומר תשעה עשר איש ועשהאל והלא עשהאל בכלל היה ולמה יצא לפי שהיה שקול כנגד כלם. כיוצא בו והמלך שלמה אהב נשים נכריות ואת בת פרעה, בת פרעה היתה בכלל ולמה יצאה מלמד שהיה מחבבה יותר מכלן ולפיכך החטיאה אותו יותר מכלן, כיוצא בו מכף כל אויביו ומכף שאול שאול בכלל היה ולמה יצא אלא שהיה שקול כנגד כלן:

ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו, נטלה אותן להטמינם אמר לה פינחס אני כהן והכהנים דומין למלאך שנאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' מלאך ה' צבאות הוא, והמלאך מבקש נראה מבקש אינו נראה ולא הטמינה כי אם לכלב:

יהושע - פרק א - רמז ט

כי שמענו את אשר הוביש ה' וגו' ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם, וכתוב ויהי כשמוע כל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ימה ולא היה בהם עוד רוח מאי שנא התם דכתיב ולא היה בהם עוד רוח ומאי שנא הכא דכתיב ולא קמה עוד רוח, לאשמועינן דאפי' איקשוי לא איקשו. מנא ידעה דאמר מר אין לך כל שר ונגיד שלא בא אל רחב הזונה. אמרו בת י' שנים היתה כשיצאו ישראל ממצרים וזנתה כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לסוף חמשים שנה נתגיירה, אמרה לפניו רבש"ע (ו) בשלשה חטאתי לפניך (בנדה בחלה ובהדלקה) בשלשה מחול לי בחבל בחלון ובחומה שנאמר ותורידם בחבל וגו', ומה שכר נטלה על כך,

ר"א אומר זכתה שיצאו ממנו נביאים וכהנים ואלו הם ירמיה וחלקיה ושריה ומעשיה ברוך בן נריה חנמאל ושלום. וכתב ומשפחות בית עבודת הבוץ לבית אשבע אלו בני רחב הזונה שהטמינה את המרגלים בבוץ, לבית אשבע שנשבעו לה המרגלים. רבי יהודה אומר אף חולדה הנביאה היתה מבני בהניה של רחב שנאמר וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור אל חולדה הנביאה אשת שלום בן תקות וכתב הנה אנחנו באים בארץ את תקות וגו'. והלא דברים ק"ו ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה על שקרבה עצמה כך קרבה המקום, ישראל שעושיין את התורה עאכ"ו. יש נשים חסידות גיורות הגר אסנת צפרה שפרה פועה בת פרעה רחב רות ויעל אשת חבר הקיני:

יהושע - פרק א - רמז י

כי שמענו את אשר הושיב ה' את מי ים סוף מפניכם. א"ר שמעון בן אלעזר כשישראל עושיין רצונו של מקום שמו מתגדל בעולם שנאמר כי שמענו את אשר הושיב וגו' כי ה' אלהיכם הוא אלהים וגו', ואומר ויהי כשמוע כל מלכי האמורי וגו', וכשאיין ישראל עושיין רצונו של מקום שמו מתחלל בעולם שנאמר ויבאו אל הגוים אשר באו שמה ויחללו את שם קדשי באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו. כי ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, יתרו אמר כי גדול ה' מכל האלהים, אמרו שלא הניח ע"ז בעולם שלא עבדה לכך אמר מכל האלהים נתן ממש בע"ז. ונעמן הודה בדבר יותר הנה נא ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ כי אם בישראל. ורחב הודה בדבר יותר מהם כי ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. אמר הקב"ה לרחב את אמרת כי ה' אלהיכם הוא אלהים ניחא בארץ שמה בשמים ממעל את אמרת מה שלא ראית בעיניך חיך שבנך עומד ורואה מה שלא ראו הנביאים כמד"א נפתחו השמים ואראה מראות אלהים. רחב שיירה בחללו של עולם בא משה ואמר אתה הראת לדעת וגו' עד ואין עוד, אפי' בחללו של עולם, א"ל הקב"ה אתה אמרת ואין עוד תנו לו מפרי ידיו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה:

יהושע - פרק א - רמז יא

ועתה השבעו לי באלהים. כתיב ולא היית כזונה לקלס וגו' אמר רבי שמעון את מוצא כל מה שכתב בישראל לגנאי כתב ברחב לשבח. ברחב כתיב השבעו לי באלהים ובישראל כתיב אכן לשקר נשבעו. ברחב כתיב והחיתם את אבי ואת אמי ובישראל כתיב אב אם הקלו בך. ברחב כתיב והיא העלתם חננה ובישראל כתיב ואת המשתחיים על הגגות, ברחב כתיב ותטמנם בפשתי העץ ובישראל כתיב אומרים לעץ אבי אתה. ברחב כתיב ההרה לכו ובישראל כתיב על ראשי ההרים יזבחו. ברחב כתיב ונתתם לי אות אמת ובישראל כתיב ואמת לא ידברו, הוי כל מה שכתב בישראל לגנאי כתב ברחב לשבח:

ותורידם בחבל (כתוב למעלה רמז שכ"ו):

יהושע - פרק א - רמז יב

ונחבאתם שמה שלשת ימים, אין הקב"ה מניח את הצדיקים בצרה יותר משלשה ימים הה"ד יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. ביום השלישי של שבטים שנאמר ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי. ביום השלישי של יונה והיה יונה במעי הדגה שלשה ימים. ביום השלישי של עולי גולה שנאמר ונחנה שם שלשה ימים. ביום השלישי של תחיתת המתים שנאמר ויחיינו מיומים. ביום השלישי של

אסתר ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות באיזה זכות רבנין אמרין בזכות יום שלישי של מתן תורה ויהי ביום השלישי בהיות הבקר, רבי לוי אמר בזכות יום שלישי של אברהם שנאמר ויהי ביום השלישי וישא אברהם את עיניו:

יהושע – פרק ג – רמז יג

וישכם יהושע בבקר. בבקר ולא בלילה מגיד משנתנה רשות למלאך לחבל אין מבחין בין צדיק לרשע, וכן הוא אומר לך עמי בא בחדריך, וכתוב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ואומר הנני אליך והוצאתי חרבי מתערה והכרתי ממך צדיק ורשע, ואומר והיה בעבור כבודי ללמדך שתהא נכנס בכי טוב ויוצא בכי טוב. וכן את מוצא שהיו האבות והנביאים נוהגים בדרך ארץ שנאמר וישכם אברהם בבקר וישכם יעקב בבקר וישכם משה בבקר וישכם שמואל בבקר. והלא דברים ק"ו אם אבות ונביאים שהלכו לעשות רצונו של מי שאמר והיה העולם נהגו בדרך ארץ שאר בני אדם עאכ"ו, וכה"א תשת חשך ויהי לילה, הכפירים שואגים לטרף, תתן להם ילקוטון, תזרח השמש יאספון, מכאן ואילך יצא אדם לפעלו, ואומר מה רבו מעשיך וגו':

אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה. אמר להם יהושע עתידים אתם לעמוד שם ולעשות שם את השבת אל תרחקו מן הארון יותר מאלפים אמה לכל רוח שתהיו שרשאים לבא להתפלל לפני הארון בשבת, וכן אתה מוצא כשאמר הקב"ה למשה שיעשו להם דגלים א"ל השרו דגליכם לארון לכל רוח שנאמר איש על דגלו באותות וגו'. כאן כתיב ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת ולהלן כתיב מנגד סביב לאהל מועד למדנו נגד מנגד הרחק (מהרחק) [מרחוק]:

יהושע – פרק ג – רמז יד

ויאמר יהושע אל בני ישראל גושו הנה, אמר רבי זקפן בין שני בדי ארון, רבי אחא בר' חנינא אמר סמכן בין שני בדי ארון, רבנין אמרין צמצמם בין שני בדי ארון, א"ל יהושע ממה שהחזיקו אתכם שני בדי ארון אתם יודעים כי אל חי בקרבכם מכאן שהמועט החזיק את המרובה. ודכוותה יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד, בנוהג שבעולם אדם מפנה כלי מלא תוך כלי ריקן שמא כלי מלא בתוך כלי מלא, כך העולם מים במים ואת אמרת אל מקום אחד מכאן שמועט החזיק את המרובה. ודכוותה ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע, אמר רבי חנינא כמלא פי כברה קטנה היתה (שם) וכל ישראל עומדים שם מכאן שמועט החזיק את המרובה. ודכוותה קחו לכם מלא חפניכם וכי חפנו של משה מחזיק שמונה קמצים לא דמי ההוא דחפן לההוא דקמץ דההוא דחפן תרין בהדין דקמץ וכתוב וזרקו משה נמצא חפנו של משה מחזיק (ה) שמונה קמצים מכאן שמועט החזיק את המרובה, ודכוותה אורך החצר מאה באמה וכל ישראל עומדים שם מכאן שמועט החזיק את המרובה. ואף ירושלם כן כדתינן עומדים צפופים ומשתחווים רוחים ארבע אמות לכל אחד ואחד מכל צד כדי שלא יהא אחד שומע תפלתו של חבירו, אף לע"ל כן בעת ההיא יקראו לירושלם כסא ה' ונקוו אליה וגו'. ר' יוחנן סליק כו' א"ל וכי מחוקת היא [אותם] א"ל הקב"ה אומר האריכי הרחיבי קבלי אוכלוסיך הרחיבי מקום אהלך וגו' כי ימין ושמאל תפרוצי:

הנה ארון הברית אדון כל הארץ. אמר רבי שמואל בר נחמני כל מקום שנאמר אדון עוקר דיורין ומכניס דיורין וזה בנין אב לכלם עוקר כנעניים ומכניס ישראל, וכן הוא אומר לכן נאום האדון ה' צבאות אביר ישראל וגו' ואשיבה שופטיך כבראשונה:

ת"ר כיצד עברו ישראל את הירדן, בכל יום ארון נוסע אחר שני דגלים והיום נוסע תחלה שנאמר הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם בירדן, בכל יום ויום לויים נושאים את הארון והיום נשאוהו כהנים שנאמר והיה כנוח כפות רגלי הכהנים נושאים ארון ה', תניא ר' יוסי אומר בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון, כשעברו את הירדן, וכשסבבו חומת יריחו, וכשהחזירוהו פלשתים למקומו, וכיון שנטבלו רגלי הכהנים במים חזרו המים לאחוריהם שנאמר ורגלי הכהנים וגו' נטבלו בקצה המים וכתוב ויעמדו המים היורדים מלמעלה קמו נד אחד. וכמה גובהן של מים י"ב מיל על י"ב מיל כנגד מחנה ישראל דברי ר"י. א"ל ר"א בר"ש לדבריך אדם קל או מים קלים הוי אומר מים קלים באים מים ושוטפים אותם, אלא מלמד שהיו נגדשין כיפין ע"ג כיפין יותר משלש מאות מיל עד שראו אותם כל מלכי מזרח ומערב שנאמר והיה כשמוע כל מלכי האמורי וגו'. עודם בירדן אמר להם יהושע דעו על מה אתם עוברים את הירדן על מנת שתורישו את יושבי הארץ שנאמר והורשתם את כל יושבי הארץ וכגו' אם אתם עושים כן מוטב ואם לאו באים מים ושוטפים אותיכם מאי אותיכם אותי ואתכם. עודם בירדן אמר להם יהושע הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי בני ישראל וגו'. עודם בירדן אמר להם יהושע שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים הכין שתים עשר אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה. אמר ר' יהודה אבא חלפתא וחנינא בן חכניאי עמדו על אותן האבנים ושיערו כל אחד ואחד כארבעים סאה וגמירי מאי דמידלי איניש על כתפיה תלתא דטעוניה הוי. ומכאן אתה מחשב לאשכול שנאמר וישאוהו במוט בשנים ממשמע שנאמר במוט איני יודע שהוא בשנים מה ת"ל בשנים בשני מוטות. א"ר יצחק טורטני וטורטני דטורטני כיצד שמנה נשאו אשכול אחד נשא רמון ואחד נשא תאנה יהושע וכלב לא נשאו כלום מפני שלא היו באותה עצה. רבי אמי ורבי יצחק פליגי, חד אמר לדברי ר' יהודה כחנייתן עברו, לדברי רבי אלעזר בר"ש בזה אחר זה עברו. וחד אמר בין למר ובין למר כחנייתן עברו מר סבר אדם קל ומר סבר מים קלים. ת"ר כיון שעלה אחרון שבישראל מן הירדן חזרו המים למקומם שנאמר והיה כעלות הכהנים נושאי ארון ברית ה' מתוך הירדן וגו', נמצא ארון ונושאי מצד אחד וישראל מצד אחד נשא ארון את נושאי ובעבר שנאמר והיה כאשר תם כל העם לעבור ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם, ועל דבר זה נענש עוזא שנאמר וישלח עוזא ידו אל ארון האלהים ויאחז בו כי שמטו הבקר ויחר אף אלהים בעוזא, אמר לו הקב"ה עוזא נושאי נושאו הא עצמו לא כל שכן. נמצאת אומר ג' מיני אבנים היו, אחד שהקים משה בארץ מואב שנאמר בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה בארץ ולהלן הוא אומר וכתבת על האבנים בארץ מואב, ואחד שהקים יהושע בירדן, ואחד שהקים יהושע בגלגל. כיצד כתבו ישראל את התורה ר' יהודה אומר על גבי אבנים כתבוהו שנאמר וכתבת על האבנים את כל דברי תורה הזאת בארץ מואב ואת כל דברי תורה אשר יצוה ה' את בני ישראל וכתבתם על האבנים. אמר לו בינה יתירה נתן בהם הקב"ה ושגרו נטירין שלהם וקלפו את הסיד וכתבוהו, ועל דבר זה נחתם גזר דינם לבאר שחת שהיה להם ללמוד ולא למדו, ר"ש אומר על גבי סיד כתבוהו וכתבו להן למטה למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות, הא למדת שאם חוזרים בתשובה מקבלים אותם. אמר רבא בר שילא מ"ט דר"ש דכתיב והיו עמים משרפות סיד על עסקי סיד, ור' יהודה אומר כסיד מה סיד אין לו תקנה אלא שרפה אף רשעים אין להם תקנה אלא שרפה. בוא וראה כסה נסים נעשו לישראל באותו היום, בו ביום עברו את הירדן ובאו להר גריזים ולהר עיבל יותר משישים מיל ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם וכל העומד בפניהם מיד נתרז שנאמר את אימתי אשלח לפניך, ואומר תפול עליהם אימתה ופחד וגו' עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קניית זו ביאה שניה. אמור מעתה ראוין היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע אלא שגרם החטא. ואח"כ הביאו אבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליו את כל התורה כולה בארץ מואב בשבעים לשון והעלו עולות

ושלמים ואכלו ושתו ושמחו וברכו וקללו וקבלו את האבנים ובאו ולנו בגלגל שנאמר והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון יכול בכל מלון ת"ל במלון אשר תלינו בו הלילה, וכתוב ושתים עשרה אבנים אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל:

ששה שבטים עלו על ראש הר גריזים וששה על הר עיבל והכהנים והלויים והארון למטה באמצע הכהנים מקיפין את הארון והולים מקיפין את הכהנים וכל ישראל מזה ומזה עומדים שנאמר וכל ישראל וזקניו מזה ומזה עומדים. הסבו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל וגו' ואלו ואלו עונים אמן. הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה ואמרו ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' ואלו ואלו עונים אמן, עד שגמרו ברכות וקללות ואח"כ הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדו אותם בסיד וכתבו עליו את התורה בשבעים לשון והעלו עולות ושלמים ואכלו ושתו והלכו למקומם ולנו:

ת"ר הלא המה בעבר הירדן מעבר הירדן ואילך דברי רבי יהודה. אחרי דרך מבוא השמש מקום שהחמה זורחת. בארץ הכנעני היושב בערבה אלו הרא גריזים והר עיבל שיושבים בהם כותיים. מול הגלגל סמוך לגלגל. אצל אלוני מורה מה להלן שכם אף כאן שכם ולהלן הוא אומר עד מקום שכם עד אלון מורה. רבי אלעזר אומר הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן דאי מירדן ואילך הא כתיב והיה בעברכם את הירדן. אחרי דרך מבוא השמש מקום שהחמה זורחת, בארץ הכנעני בארץ החוי, היושב בערבה והלא בהרים וגבעות הם יושבים, מול הגלגל והלא לא ראו את הגלגל, ר' אלעזר בן יעקב אומר לא בא הכתוב אלא להראות להם דרך בשניה כדרך שהראה להם בראשונה, דרך בדרכים לכו ולא בשדות וכרמים, היושב ביישוב לכו ולא בהרים וגבעות, בערבה ולא במדברות. ת"ר ברוך בכלל בפרט ארור בכלל ארור בפרט ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי ארבע, ארבע וארבע הרי שמונה, שמונה ושמונה הרי שש עשרה, וכן בסיני וכן בערבות מואב, ר"ש מוציא הר גריזים והר עיבל ומכניס אהל מועד שבמדבר. ת"ר ונתת את הברכה על הר גריזים וגו' מת"ל אם ללמד שתהא הברכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל הלא כבר נאמר אלה יעמדו לברך את העם וגו' וכתוב אלה יעמדו על הקללה וגו' אלא להקדים ברכה לקללה, יכול יהו כל הברכות קודמות לקללות ת"ל ברכה וקללה ברכה אחת קודמת לקללה ואין כל הברכות קודמות לקללות. ולהקיש ברכה לקללה מה קללה בלויים אף ברכה בלויים. ומה קללה בקול רם אף ברכה בקול רם, ומה קללה בשלון הקדש אף ברכה בלשון הקדש, ומה קללה בכלל ופרט אף ברכה בכלל ופרט, ומה קללה אלו ואלו עונים אמן אף ברכה אלו ואלו עונים אמן:

יהושע – פרק ג – רמז טו

ויעמדו המים היורדים מלמעלה קמו נד אחד הרחק מאדם העיר אשר מצד צרתן, אתה מוצא כל נסים שנעשו לישראל בזכותו של אברהם היו, יציאת מצרים בזכותו שנאמר כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו ויוציא עמו בששון, קריעת ים סוף בזכותו שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים, וכתוב אשר עבר בין הגזרים האלה, קריעת ירדן בזכותו שנאמר עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם. רבי יהודה ברבי סימון בשם רבי יוחנן אומר מצינו בתורה בנביאים ובכתובים שלא עברו ישראל את הירדן אלא בזכותו של יעקב. בתורה כי במקלי עברתי את הירדן הזה. בנביאים ביבשה עבר ישראל את הירדן ישראל סבא. בכתובים מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור וגו' מלפני אלהי יעקב:

יהושע – פרק ד – המשך רמז טו

והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש. אמר רבי לוי לקיחת הפסח עמדה להם בירדן, דכתיב בעשור לחדש הזה ויקחו להם וגו', וכתוב התם והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש. אכילת הפסח עמדה בימי המן דכתיב בלילה ההוא נדדה וגו'. אמר ר' יוחנן בשם רבי בנאה ערל מקבל הזאה שכן מצינו באבותינו שקבלו הזאה כשהיו ערלים שנאמר והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש, בעשרה לא מהול משום חולשא דאורחא הזאה אימת עבוד לאו כשהם ערלים. ודילמא לא עבוד פסח כלל, לא ס"ד דכתיב ויעשו את הפסח. ודילמא פסח הבא בטומאה עבוד, אמר רב אשי בהדיא תניא מלו וטבלו ועשו פסחיהן בטהרה:

יהושע – פרק ה – המשך רמז טו

בעת ההיא אמר ה' אל יהושע. אמר רבה בר יצחק לא נתנה פריעת מלה לאבברהם אבינו שנאמר בעת ההיא אמר ה' אל יהושע וגו', ודילמא הנך דלא מהול כלל דכתיב כי מולים היו וגו', א"כ מאי שוב ומאי שנית אלא לאו לפריעה ולאקושי סוף מילה לתחלת מילה מה תחלת מילה מעכבת אף סוף מילה מעכבת, כדתנן אלו הן ציצין המעכבין את המילה בשר החופה את רוב גבהה של עטרה. ובמדבר מאי טעמא לא מהול אי תימא משום חולשא דאורחא ואי תימא משום דלא נשיב להו רוח צפונית, דתניא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית, דתניא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית. מאי טעמא איתמא משום דנזופין הוו. ואי תימא משום דלא ליבדרו ענני כבוד. אמר רב פפא הילכך האי יומא דעיבא לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה, והאי דנא דדשו בו רבים שומר פתאים ה'. תניא רבי ישמעאל אומר וכי ערלים שמעו קולו של הקב"ה בסיני ונתן להם את התורה אלא ח"ו נמולין היו אלא שלא כתקנן והיו כורתין ולא היו פורעין וכל מי שמל ולא פרע (ט) כאלו לא מל לכך אמר הכתוב לא מלו. וכשבאו ישראל לארץ ישראל אמר לו הקב"ה ליהושע יהושע אי אתה יודע שאין ישראל נמולין כדרך וכתקנן חזור ומול את ישראל פעם שנית שנאמר ושוב מול את בני ישראל שנית, וקבץ את כל הערלות עד שעשה אותם כגבעה שנאמר וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות. והיו ישראל לוקחים את הערלות ואת הדם ומכסין אותם בעפר המדבר, וכשבא בלעם וראה את כל המדבר מלא ערלות אמר מי יוכל לעמוד בזכות זאת שמכוסה במדבר בעפר, שנאמר מי מנה עפר יעקב, מכאן התקינו חכמים שיהיו מכסין את הערלה בעפר הארץ שנמשלו בו שנאמר והיה זרעך כעפר הארץ. וכך היו ישראל מלין עד שנחלקו לשתי ממלכות, מלכות אפרים מנעו מהם ברית מילה ועמד אליהו ז"ל קנא קנאה גדולה ונשבע לשמים שלא להוריד טל ומטר ושמעה איזבל ובקשה להרוג אותו ועמד אליהו ז"ל והיה מתפלל לפני הקב"ה אמר לו הקב"ה אליהו הטוב אתה מאבותיך, יעקב ברח מפני עשו שנאמר קום ברח לך, משה ברח מפני פרעה ויברח משה מפני פרעה (וישמע פרעה), דוד ברח מפני שאול שנאמר ודוד ברח וימלט, מלמד שכל הבורח נמלט, ועמד אליהו ז"ל והלך לו להר חורב ושם נגלה עליו הקב"ה ואמר לו מה לך פה אליהו ויאמר קנא קנאתי, א"ל לעולם אתה מקנא קנאת בשטים על גלוי עריות וכאן את מקנא חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו להיות עושין מושב כבוד למלאך הברית שנקרא אלי הו ז"ל מלאך הברית שנאמר ומלך הברית אשר אתם חפצים הנה בא:

עשה לך חרבות צורים. א"ר אמי בארבעה מקומות נאמר בלשון הזה עשה לך. בשלשה נתפרש באחד לא נתפרש, עשה לך תיבת עצי גופר נתפרש אעין דקרדרוס. ועשה לך חרבות צורים נתפרש גלבין דטינרי. עשה לך שתי חצוצרות כסף התפרש, עשה לך שרף לא נתפרש. רבי יודן בשם רבי יוסי ישמע חכם ויוסף

לקח זה משה אמר אם אני עושה אותו של זהב אין הלשון הזה נופל על הלשון הזה, אם אני עושה אותו של כסף אין הלשון הזה נופל על הלשון הזה, הרי אני עושה אותו של נחשת למה שלשון הזה נופל על הלשון הזה שנאמר ויעש משה נחש נחשת, מכאן שנתנה תורה בלשון הקדש:

וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות. מקום שהוא עושה (י) גבעה בערלה, רב נחמן אמר תן חלק לשבעה זה דור שמלך משה לשבעה, וגם לשמנה זה דור שמלך יהושע לשמנה. וזה הדבר אשר מל יהושע ומלך. א"ל מה אתם סוברים שאתם נכנסין לארץ ערלים כך אמר הקב"ה לאברהם ונתתי לך ולזרעך אחריו על מנת ואתה את בריתי תשמור:

זהו שאמר הכתוב לכל זמן ועת לכל חפץ, זמן היה לו לאברהם שנתנה לו המילה שנאמר בעצם היום הזה נמול אברהם. זמן היה לבניו שימולו שנאמר כי מולים היו:

היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם, לפי שראה פרעה באיצטגנינות וא"ל לישראל ראו כי רעה נגד פניכם א"ל רואה אני באיצטגנינות שלי כוכב אחד עולה לקראתכם ושמו רעה והוא סימן דם והריגה, וכשחטאו ישראל במדבר בעגל ובקש הקב"ה להורגם בקש משה בתפלתו למה יאמרו מצרים ברעה הוציאם זהו שאמרנו לכם ראו כי רעה נגד פניכם, וינחם ה' על הרעה אשר דבר והפך את הדם לדם מילה שמל אותם יהושע, וז"ש היום גלותי את חרפת מצרים שהיו אומרים דם אנו רואים עליכם:

ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח. בעו מיניה מרב כהנא עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבו, אם תאמר דעייל ביד נכרי קצירכם אמר רחמנא ולא קציר נכרי. ומגלן דהקריבו דילמא לא הקריבו לא סלקא דעתך דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול דאקריבו עומר והדר אכול, מהיכן הקריבו, א"ל כל שלא הביא שלישי ביד נכרי ודילמא עייל ולא קים להו אלא קים להו הכא נמי קים להו, ודילמא לא עייל כלל אכלו רבעא או דנקא בין שלישי לפחות משלישי לא קים להו לא סלקא דעתך דכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש ואי ס"ד דלא עייל כלל בחמשה יומי מי קא מטי, אלא מאי דעייל רבעא או דנקא בחמשה יומי מי קא מלי אלא מאי אית לך למימר ארץ צבי כתיב בה הכא נמי ארץ צבי כתיב בה:

וישבות המן ממחרת. כל זמן שהיה משה קיים היה המן יורד להם, משמת מה הוא אומר וישבות המן ממחרת, ולא שהמן היה תולה בחייו אלא אף במיתתו שמן המן שלקטו בשבעה באדר אכלו ל"ט יום עד ט"ז בניסן והקריבו את העומר בגלגל שנאמר ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה וגו' שאין ת"ל עד בואם אל ארץ נושבת מה תלמוד לומר עד בואם מלמד שאילו לא פסק המן לא רצו לאכול מתבואת הארץ. רבי אלעזר בן עזריה מושלו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לעבדו מזוג לי חמין א"ל אין לי חמין א"ל מזוג לי צונן. דבר אחר משל אומר לאדם מפני מה אתה אוכל פת שעורין מפני שאין לי פת חטין, מפני מה אתה אוכל חרובין מפני שאין לי דבילה, כך אילו היה בידם של ישראל מאותה קמיצה שקמצו בו ביום שמת משה לא רצו לאכול מתבואת ארץ כנען, ואותה שנה שיצאו מארץ מארץ מצרים ירדה להם מן בט"ז באייר ופסק בשבעה באדר וכלה בידן בששה עשר בסיון שנאמר ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא. דבר אחר מה תלמוד לומר ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה והלא חסרים שלשים יום מחמשה עשר בניסן עד ששה עשר באייר אלא שאכלו עוגות מצות שהוציאו בידן ממצרים שהיו יפות להם כמן:

תניא רבי יהושע אומר ארבעים יום אכלו ישראל את המן אחר מיתתו של משה. כיצד בשבעה באדר מת משה ואכלו ממנו ארבעה ועשרים של אדר וששה עשר של ניסן שנאמר וישבות המן ממחרת. רבי

אלעזר המודעי אומר שבעים יום, כיצד מת משה בשבעה באדר ואכלו ממנו ארבעה ועשרים של אדר ראשון ושלושים של אדר שני ששנת עיבור היה ושה עשר של ניסן, ר' אליעזר אומר שבעים יום בשבעה בשבט מת משה ואכלו ממנו כ"ד של שבט ושלושים של אדר ושה עשר של ניסן ואותה שנה לא היתה מעוברת. רבי יוסי אומר נ"ד שנים אכלו ישראל את המן ארבעים שנה בחייו של משה (י) וארבע עשרה שנה אחר מיתתו שנאמר ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה, שאין תלמוד לומר ואת המן אכלו עד בואם אל ארץ נושבת אלא אלו ארבע עשרה שנה אחר מיתתו של משה שבעה שכבשו ושבעה שחלקו:

שלוש פרנסים טובים נתנו להם לישראל. אלו הם משה ואהרן ומרים, ושלוש מתנות טובות נתנו על ידם, מן ועמוד עהן ובאר, מן בזכות משה עמוד ענן בזכות אהרן באר בזכות מרים. מתה מרים בטלה הבאר דכתיב ותמת שם מרים וכתיב בתריה ולא היה מים לעדה וחזרה בזכות משה ואהרן. מת אהרן בטל עמוד הענן דכתיב ויראו כל העדה כי גוע אהרן, וא"ר אבהו אל תקרי ויראו אלא ויראו חזרו שניהם בזכות משה. מת משה בטלו שלשתן וכתיב ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד וכי בירח אחד מתו והלא מרים מתה בניסן ואהרן באב ומשה באדר אלא שבטלו מתנות טובות שנתנו על ידם בירח אחד. ולעתיד לבא עתידין לחזור שלשתן שנאמר לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרבו ושמש זה עמוד ענן. ועל מבוועי מים ינהלם מבווע לא נאמר אלא מבוועי לעתיד לבא עתידין לצאת להם לישראל שנים עשר מבוועין כנגד שנים עשר שבטים:

ויהי בהיות יהושע ביריחו. והכתיב ויריחו סוגרת ומסוגרת אלא מלמד לעבורה של עיר שהוא כעיר, ותנן הנותן עירובו בעבורה של עיר לא עשה ולא כלום. ויאמר הלנו אתה אם לצרינו וגו'. והיכי עביד הכי והא אמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם ליתן שלום בלילה שמא שר הוא, שאני התם דקאמר ליה שר צבא ה', ודילמא משקרי, גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה:

כיון שאמר לו הלנו אתה התחיל צועק מתחת צפרני רגליו א"ל שני פעמים באתי להנחיל את ישראל את הארץ, באתי בימי משה רבך ודחה אותי, שנאמר עתה באתי אבל משה דחה אותי, שנאמר אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה:

א"ר אבא בר פפא לא נענש יהושע אלא על שבטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה שנאמר ויאמר לא וגו' שר צבא ה' וגו' א"ל אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטולתם תלמוד תורה. א"ל ועל איזה מהם באת א"ל עתה באתי, מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. אמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה וגמירי כל זמן שארון ושכינה שלא במקומן ישראל אסורין בתשמיש המטה. וא"ר שמואל בר אבא משמיה דרב גדול ת"ת יותר מהקרבת תמידין שנאמר עתה באתי, ות"ת דרבים ולא דיחיד:

יהושע – פרק ו – המשך רמז טו

תסבו את העיר שבע פעמים. אין מקיפין עיירות של עו"א פחות משלשה ימים קודם לשבת הא דאת אמר במלחמת הרשות, אבל במלחמת חובה ואפילו בשבת שכן מצינו שלא נלכדה יריחו אלא בשבת שנאמר וביום השביעי תסבו את העיר שבע פעמים וכתיב עד רדתה ואפילו בשבת:

כתיב אפרים מעוז ראשי אם יאמר לך אדם למה חלל יהושע את השבת אמור [לו] הקב"ה (אני) א"ל שנאמר וסבותם את העיר וגו' כה תעשה ששת ימים וגו' וביום השביעי וגו' ואין שבעה בלא שבת. אמר

רבי שמעון בן חלפתא ועוד דבר אחד עשה מדעתו שלא אמר לו הקב"ה כיון שכבשה בשבת אמר יהושע שבת קדש וכל מה שכבשנו בשבת יהיה קדש. אמר רבי ברכיה כעיר הנדחת עשאה. והרי עיר הנדחת אסורה בהנאה א"ר יהודה הלוי בר שלום אמר רבי יהושע כתיב ראשית עריסותיכם תתנו לה' הואיל וכבשנו אותה תחלה נעשה אותה חלה להקב"ה:

והיתה העיר חרם. אמר רבי שמעון בן לקיש כשם שהיא נכנסת לרמ"ח אברים כך היא יוצאה מרמ"ח אברים, כשם שהיא נכנסת דכתיב חרם בגימטריא רמ"ח כך היא יוצאה דכתיב ברוגז רחם תזכור בגימטריא הכי הוי:

ויריעו העם ויתקעו בשופרות. מלמד שלא היה להם חצוצרות שעשה משה שנגנזו שנאמר עשה לך שתי חצוצרות, לך אתה עושה ומסורים בידך ולא ליהושע תלמידך, ואף בחייו של משה נגנזו שנאמר הקהילו אלי כל ראשי שבטיכם ושוטריכם והחצוצרות היכן היו נגנזו לקיים מה שנאמר אין שלטון ביום המות:

ותפול החומה. שנו רבותינו הרואה חומת יריחו שנבלעה צריך לברך, והא נפלה דכתיב ותפול החומה כיון דפותיה ורומה בהדי הדדיי ניהו משום הכי איבלע איבלועי:

ויבואו הנערים המרגלים ויוציאו את רחב ואת אביה ואת אמה ואת אחיה ואת כל אשר לה ואת כל משפחותיה. מה ת"ל ואת כל משפחותיה. תני רשב"י אומר שאם היו במשפחתה מאתים אנשים והלכו ונדבקו במאתים משפחות אחרות כלם נצולו בזכותה. אמר הקב"ה אני אמרתי ואם לא תורישו את יושבי הארץ והיה אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם כי החרם תחרימם והם לא עשו כן אלא ואת רחב הזוננה ואת אביה ואת אמה החיה יהושע הרי ירמיה מבני בניה של רחב ועשה להם לישראל דברים של שכים בעיניהם שנאמר דברי ירמיהו:

יהושע – פרק ו – רמז טז

וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה'. תאנא ארור בו נדוי בו קללה בו שבועה. בו נדוי דכתיב אורו מרוז, ואמר עולא בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז. בו קללה דכתיב ואלה יעמדו על הקללה, וכתיב ארור האיש אשר יעשה פסל. בו שבועה דכתיב וישבע יהושע בעת ההיא וגו' וכתיב ואיש ישראל נגשש ביום ההוא ויואל שבול את העם וגו'. אשר יקום ויבנה את העיר הזאת את יריחו. ממשמע שנאמר את העיר הזאת איני יודע שהיא יריחו מה תלמוד לומר את יריחו, לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו:

יהושע – פרק ו – רמז יז

ויהי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ. ארבעה הם שיצאו להם מוניטין בעולם. אלו הם אברהם ויהושע דוד ורדכי, אברהם דכתיב ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך, ומהו מוניטין שלו זקן וזקנה מכאן ובחור ובתולה מכאן. יהושע דכתיב ויהי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ, ומהו מוניטין בעולם ומהו מוניטין שלו מקל ותרמל מכאן ומגדל מכאן, ע"ש כמגדל דוד צוארך. מרדכי דכתיב כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות שיצא לו מוניטין בעולם, ומהו מוניטין שלו שק ואפר מכאן ועטרת זהב מכאן:

יהושע – פרק ז – המשך רמז יז

וישלח יהושע אנשים מיריחו העי אשר עם בית און מקדם לבית אל. מקודם היו קורין אותו בית אל ועכשיו קורין אותו בית און. רבי שמואל ורבי אבהו בשם רבי אלעזר צא תאמר לו צואה תאמר לו צאהו נבלהו את שקורין פני קירי קורין אותו פני כלב. עין כל עין קוץ. אריא קורין גליא. תני בשם רבי אליעזל לא רצה לקרותו עמלה קורא אותו עמדה. רבי אבא בר כהנא אמר תמן קורין לפועלא טבא עמלה ולהרהון של מימי רגלים עמרה. רבנן אמרין שקץ תשקצנו שקצהו נבלהו:

ויכומהם אנשי העי כשלשים וששה איש. זה יאיר בן מנשה שהיה שקול כרובה של סנהדרין. ויקרע יהושע שמלותיו. רבי פנחס בשם רבי אושעיא שבטים גרמו לאביהם לקרוע דכתיב ויקרע יעקב שמלותיו והיכן נפרע להם במצרים שנאמר ויקרעו שמלותם. יוסף גרם לשבטים לקרוע לפיכך ויקרע יהושע שמלותיו. מנשה גרם לשבטים לקרוע לפיכך נתקרעה נחלתו חציה בארץ הירדן וחציה בארץ כנען. בנימין גרם לשבטים לקרוע לפיכך נפרע לו בשושן הבירה שנאמר ויקרע מרדכי את בגדיו:

ויעלו עפר על ראשם. א"ר אלעזר התחילו מזכירים זכותו של אברהם אבינו שנאמר ואנכי עפר ואפר אמרו כלום בנה מזבח אברהם בעי אלא בשביל שלא יפלו בניו בעי:

ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן אמר רבי נחמן א"ר מ"ד תחננונים ידבר רש ועשיר יענה עזות תחננונים ידבר רש זה משה ועשיר יענה עזות זה יהושע. מאי טעמא אלימא משום דכתיב ויציקום לפני ה' ואמר רב נחמן בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו תהרג רובן של סנהדרין. אטו פנחס לא עבד הכי והא כתיב ויעמוד פנחס ויפלל ואמר רבי אלעזר שעשה פלילות עם קונו בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו יפלו ארבעה ועשרים אלף מישראל דכתיב ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף, אלא משום דכתיב למה העברת העביר את העם הזה את הירדן, משה נמי מימר אמר דכתיב למה הרעות לעבדך אלא מהכא ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן:

ומה תעשה לשמך הגדול. ריש לקיש בשם רבי ינאי אמר שתף הקב"ה שמו בישראל. משל למלך שהיה לו מפתחות של פלטרין קטנה אמר המלך אם אני מניחה כמות שהיא אבודה אלא הריני עושה שלשלת קטנה שאם אבדה תהא מוכחת עליה. כך אמר הקב"ה אם אני מניח את ישראל כמות שהם יהיו נבלעים בין האומות אלא הריני משתף שמי הגדול ביניהם והם חיים כמו שכתוב מה תעשה לשמך הגדול, המשותף בנו. מיד ויאמר ה' אל יהושע קום לך קום לך ההיא דאדכרתא:

למה אתה נופל על פניך. אמר רבי אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע שנאמר ויאמר ה' אל יהושע קום לך:

ויאמר ה' אל יהושע קום לך. דרש ר' שילא א"ל הקב"ה שלך קשה משלהם אני אמרתי והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים ואתה רחקתם ששים מיל. בתר דנפק אוקים רב אמורא עליה ודרש כאשר צוה ה' את משה עבדו כן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה אם כן מה תלמוד לומר קום לך, א"ל אתה גרמת להם והיינו דקאמר ליה בעי ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית ליריחו ולמלכה רק שלללה ובהמתה תבוזו לכם. ד"א קום לך לא כך אמר משה כי הוא יעבור לפני העם אם יעבור עוברים ואם לאו אין עוברים אם מנחיל נוחלים ואם לאו אין נוחלים ואתה שלחת ולא הלכת עמהם חטא ישראל. שנו רבותינו אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה מעשה ברבן שמעון בן גמליאל שאמר השכימו לי שבעה בעלייה השכים ומצא שמנה אמר מי הוא שעלה שלא ברשות ירד, עמד שמואל הקטן ואמר אני

הוא שעליתי שלא ברשות ולא לעבר שנה עליתי אלא ללמוד הלכה למעשה הוצרכתי, א"ל שב בני שב ראויים כל השנים כלם לעבר על ידך אלא אמרו חכמים אין מעברין את השנה אלא במזומנים לה, ולא שמואל הקטן הוה אלא אינש אחרינא ומחמת כיסופא הוא דעבד. כי הא דיתיב רבי וקא דריש והריח ריח שום אמר מי שאכל שום יצא עמד רבי חייה ויצא עמדו ככולם ויצאו, בשחר מצאו ר"ש בר רבי לרבי חייה א"ל אתה הוא שצערת לאבא, א"ל ח"ו לא תהא כזאת בישראל, ורבי חייה מהיכן גמר ממעשה דרבי מאיר דתניא מעשה באשה אחת שבאת לפני בית מדרשו של רבי מאיר א"ל רבי אחד מהם קדשני בביאה, עמד רבי מאיר וכתב לה גט עמדו כולם וכתבו לה גט. ורבי מאיר מהיכא גמר לה משמואל הקטן. ושמואל הקטן מהיכא גמר לה משכניה בן יחיאל כתיב ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו, ושכניה בן יחיאל מהיכא קא גמר לה מיהושע דכתיב ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך חטא ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא א"ל וכי דילטור אני לך והטל גורלות ואי בעית אימא ממשה רבינו דכתיב עד אנה מאנתם. חטא ישראל א"ר אבא בר זבדא אמר רבא אע"פ שחטא ישראל הוא. א"ר פפ היינו דאמרי אינשי אסא קאי בבי חילפי אסא שמיה אסא קרו ליה:

יהושע – פרק ז – רמז יח

זהו שאמר הכתוב אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי. אמר רבי יהושע שלשה דברים גזרו בית דין של מטה והסכים הקב"ה מלמעלה ואלו הם, אחד בימי עזרא כשעלו ישראל מבבל בקש הקב"ה להתיר להם את המעשרות מה עשו גזרו על עצמם שיהיו מעשרין שנאמר ואת עריסותינו ותרומותינו ופרי כל עץ וגו' מה עשו כתבו בספר ונתנו אותו בהיכל, למחר נכנסו ומצאו אותו חתום שנאמר ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה וכותבים ועל החתום. ואחת בימי מרדכי דכתיב קימו וקבלו היהודים קיימו למעלה מה שקבלו למה. ואחת בימי יהושע בשעה שנכנסו לארץ אמר לו יהושע והיתה העיר חרם ולא מצינו שא"ל הקב"ה ומנין שהסכים הקב"ה על ידו שנאמר חטא ישראל וגם עברו ברית. וכן יעקב כשנכנסו בניו לברכה התחיל מחלק להם פרוקופות. ומנין שהסכים הקב"ה על ידו אתה מוצא שברכות שברך יעקב ברכן מפי הגבורה. וי"א אף שאלת שלום בשם. שנאמר והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ומנין שהסכים הקב"ה על ידו שנאמר ה' עמך גבור החיל:

וגם עברו את בריתי. אמר ר' יהודה בשם רבי יהודה בר מספרתא מלמד שעברר עכן על חמשה חומשי תורה שנאמר חמשה גם ואמר רבי אילעא בשם רבי יהודה בר מספרתא עכן מושך בערלתו הוה, כתיב הכא וגם עברואת בריתי וכתיב התם את בריתי הפר. פשיטא מהו דתימא במצוה פקר בגופיה לא פקר קמ"ל. וכי עשה נבלה בישראל אמר ר' אבא בר כהנא בעל נערה המאורסה כתיב הכא כי עשה נבלה בישראל וכתיב התם כי נבלה עשה בישראל. פשיטא מהו דתימא כולי האי לא פקר קמ"ל. רבינא אמר דיניה כנערה מאורסה בסקילה:

רבי עקיבא אומר החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם וכל מי שהוא מפר השבועה כאלו מפר את החרם והמפר את החרם מפר את השבועה. וכל מי שיודע דבר ואינו מגיד החרם בא עליו ומכלה אותו ואת עציו ואת אבניו, שנאמר והוצאתיה נאם ה' ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו, תדע לך כח החרם בא וראה מיהושע בן נון שהחרים את יריחו ואת כל אשר בה והיה שם עכן וראה את התרפים ואת הכסף שהיו מקריבין לפניו ואת האדרת שהיתה פרוסה לפניו ולשון זהב אחת שהיתה לתוך פיו וחמד אותם בלבו ולקחם והלך וטמנם בתוך אהלו ועל מעלו שמעל מתו ששה ושלשים איש והלך יהושע וקרע בגדיו ונפל על פניו ארצה לפני ארון הברית, הוא בקש

תשובה ונתרצה לו הקב"ה ואמר ליהושע מעלו בני ישראל בחרם שנאמר חטא ישראל, ואה יהושע בשתים עשרה אבנים שעל כהן גדול שהם כנגד י"ב שבטים וכל שבט ושבט שהיה עושה דבר של צדקה היתה אבנו מגביה את אורה וכל שבט ושבט שהיה עושה דבר של עבירה היתה אבנו מכה את אורה וראה שהיתה אבנו של יהודה מכה את אורה וידע ששבט יהודה מעל בחרם והפיל גורלות ביניהם ונלכד עכן ולקח יהושע את עכן ואת הכסף ואת האדרת ואת הלשון ואת בניו ואת בנותיו ואת כל אשר לו והעלים לעמק עכור. וכתוב לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות אבל על שידעו בדבר ולא הגידו סקלם ושרפם. אם סקילה למה שרפה ואם שרפה למה סקילה, אלא סקילה על שידעו בדבר ולא הגידו שרפה על שנהרגו עליו אנשים צדיקים, ועל שנתן הודיה לשמו הגדול של הקב"ה יש לו חלק לעוה"ב, שנאמר יעכרך ה' היום הזה, היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא:

אמר לו עכן ליהושע בשביל דבר זה שאתה אומר אני מת, מה אתה מפיל גורלות ביני ובין ביתי אף אני מפיל גורלות בין ובין פנחס. אם לא יעלה הגורל על שניכם אף אני מאמין, א"ל הגד לי מה עשית. א"ל עכן אף אתה מה עשית, מיד נפלה מחלוקת בישראל ועמדו שבט יהודה והרגו בישראל כתות כתות כיון שראה עכן כך אמר בלבו כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא ואני על ידי נהרגו כל אותם נפשות מיד הודה אמנה אנכי חטאתי. אמר לו עכן לית דמשה רבינו דמיך אלא תלתין או ארבעין יומין לא כן אולפן משה רבך על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת שרית טעי. צפר יהושע ברוח הקדש שהיה עתיד לחלק בגורל את הארץ אמר אם יתקיימו עתה יאמרו כל ישראל בדיני נפשות נתקיימו בדיני ממונות לא כל שכן, התחיל מפייסו בני שים נא כבוד:

תנו רבנן שים נא כבוד לה'. אין נא אלא לשון בקשה, בשעה שנפל הגורל על עכן אמר לו יהושע בגורל אתה בא עלי אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם אם אני מפיל גורל עליכם על אחד מהם הוא נופל, א"ל בבקשה ממך שלא תוציא לעז על הגורלות שעתידה ארץ ישראל שתתחלק בגורל שנאמר אך בגורל תחלק הארץ ותן לו תודה. אמר רבינא שחודי שחדיה במילי כלום מבקש אני ממך אלא הודאה תן לו תודה והפטר מיד ויען עכן את יהושע ויאמר חטאתי לה'. אמר רבי חמא בר חנינא מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים, שנים בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר אמנה אנכי חטאתי לה' וכזאת וכזאת עשיתי. רבי יוחנן בשם רבי אלעזר בר' שמעון חמשה ארבעה בימי משה ואחת בימי יהושע שנאמר אנכי חטאתי לה' וכזאת וכזאת עשיתי. ועד השתא מאי טעמא לא איענוש לפי שלא נענשו על הנסתרות עד שעברו את הירדן שנאמר הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם למה נקוד על לנו ולבנינו ועל ע' שבעד מלמד שלא נענשו על הנסתרות עד שעברו את הירדן דברי רבי יהודה, א"ל רבי נחמיה וכי ענש על הנסתרות לעולם והלא כבר נאמר עד עולם אלא כשם שלא נענשו על הנסתרות כך לא נענשו על עונשים שבגלוי עד שעברו את הירדן אלא אעכין מאי טעמא איענוש משום דהוו ידעי ביה אשתו ובניו:

וארא בשלל. ראיתי מה שכתוב בתורה ואכלת את שלל אויביך, מיד וישלח יהושע מלאכים וירוצו האהלה כדי שלא יגנבו אותם שבט יהודה ויוסיפו מחלוקת:

אדרת שנער פורפירא בבליקין. רב אמר איצטלא דמילתא. שמואל אמר סרבלא דצריפא. ומה בבל עבידא הכא אלא כל מלך ושלטון שלא היה לו שלטנות בארץ ישראל אינו שוה כלום ומלך בבל אנטיקסר שלו יושב ביריחו וזה משלח לזה כותבות וזה משלח לזה דורונות, כתיב ויתן יד על ידו שני, ויהיי כמשיב ידו, אשר על ידו השני, כמה ידות כתיב כאן, רבי יודן אמר ארבעה כנגד ארבעה חרמים שהוא עתיד לפשוט

ידו בהם חרמו של עמלק וחרמו של סיחון ועוג וחרמו של יריחו וחרמו של כנעניים. רבי הונא אמר כנגד ארבעה דברים שהוא עתיד ליטול מן החרם שנאמר וארא בשלל וגו', אדרת שנער שנער זה בבל (יג) שמנוערת מן המצות בלא תרומה ובלא מעשרות ובלא שביעית, שנער ששריה מתים בתשנוק, שנער ששריה מתים נערים. שנער שבניה מביטין בתורה עד שהם נערים. בבל אמר רבי יוחנן בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בגמרא:

אמר רבי אלעזר לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאלמלי לא הקדים אברהם אבינו תפלה בין בית אל ובן העי לא נשתייר מישראל שריד ופליט, וכן הוא אומר היערוך שועך לא בצר:

ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו. א"ל ריש גלותא לרב הונא אם הוא חטא בניו ובנותיו מה חטאו, א"ל ולטעמך אם הוא חטא כל ישראל מה חטאו דכתיב וכל ישראל עמו אלא להראותם הכא נמי להראותם. וישרפו אותם ויסקלו אותם באבנים, תרתני, אמר רבינא הראוי לשרפה לשרפה הראוי לסקילה לסקילה:

עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח. ארשב"ל מדברין ומניחין מדברין ומשחקין. ודברין ומניחין ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה. מדכרין ומשחקין עכן בן כרמי כו' בן זרח למטה יהודה. מדברין ומניחין ויהי איש אחד מן הרמתים צופים מדברין ומשחקין ויהי איש אחד מהר אפרים ושמו מיכיהו, מדברין ומניחין פקוד את בני לוי, מדברין ומשחקין פקדתי את אשר עשה לך עמלק, מדברין ומניחין ודוד בן איש אפרתי, מדברין ומשחקין וירבעם בן נבט אפרתי, מדברין ומניחין איש יהודי היה בשושן הבירה. מדברין ומשחקין איש צר ואויב, מדברין ומניחין כי מרדכי היהודי. מדברין ומשחקין כי המן בן המדתא, מדברין ומניחין כי ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן, מדברין ומשחקין שלומית בת דברי למטה דן גנאי לו גנאי לאביו גנאי לאמו גנאי למשפחתו גנאי לשבטו שיצא ממנו, וכשהוא צדיק שבח לו שבח לאביו שבח לאמו שבח למשפחתו שבח לשבטו שיצא ממנו:

אמנה אנכי חטאתי. שנו רבותינו היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות אומרים לו התודה שכן דרך המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא, ואם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי, שכן מציינו בעכן שאמר לו יהושע בני שים נא כבוד לה' ותן לו תודה ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי, ומנין שכפר לו וידויו שנאמר ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה, היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעוה"ב:

כתיב בנו זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כלם חמשה, מאי כלם חמשה כלם חמשה הם לעולם הבא. כתיב זמרי וכתוב עכן, רב ושמואל חד אמר עכן שמו ולמה נקרא שמו זמרי שעשה מעשה זמרי, וחד אמר זמרי שמו ולמה נקרא שמו עכן שעיקן עונותיהם של ישראל. אמר רב הונא בשם רבי אחא זבוח תודה יכבדנני, זה עכן שזבח את יצרו בתודה ושם דרך שהראה דרך לשבים:

וירגמו אותו אבן הוא לבדו, וישרפו אותם באש בבניו ובנותיו הכתוב מדבר שכן נאמר לו מפי הגבורה והיה הנלכד בחרם ישרף באש אותו ואת כל אשר לו א"כ מה ת"ל וירגמו אותו אתא ללמדך שהודה עכן שבשבת גנב ונסקל על חלול שבת ונשרף על שמעל בחרם:

יהושע – פרק ח – המשך רמז יח

אז יבנה יהושע מזבחה. תניא רבי אומר מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, בנה לא נאמר אלא יבנה. כיוצא בדבר אתה אומר אז ישיר שר לא נאמר אלא ישיר מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה. אבנים שלמות שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל מקצר ימיו של אדם אין בדין שיניף המקצר על המאריך. ועוד שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, והרי דברים קל וחומר ומה אבנים שאינם רואות ואינם שומעות ואל מדברות על ידי שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים אמרה תורה לא תניף עליהם ברזל המטיל שלום בין אדם לחברו בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין עיר לעיר בין אומה לאומה על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות:

והחציו אל מול הר עיבל. מאי והחציו אמר רב כהנא כדרך שחלוקין כאן כך חלוקים באבני אפוד (כתוב ברמז תתרס"א). מיתבי שתי אבנים טובות וכו' עד תיובתא דרב כהנא, אלא מאי והחציו תאנה חציו של הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל מפני שלוי למטה. אדרבא מפני שלוי למטה בצרי להו הכי קאמר אע"פ שלוי למטה שהיו בני יוסף עמהם שנאמר וידברו בני יוסף אל יהושע וגו'. תניא רבי אומר אי אפשר לומר לוי למטה שכבר נאמר למעלה, ואי אפשר לומר למעלה שכבר נאמר למטה הא כיצד זקני כהונה ולויה למטה והשאר למעלה. רבי יאשיה אומר כל הראוי לשירות ולטה והשאר למעלה, רבי אומר אלו ואלו למטה הם עומדים הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה כלפי הר עיבל ופתחו בקללה ומאי על על בסמוך. כדתניא ונתת על המערכת לבונה זכה רבי אומר על בסמוך, או אינו אלא על ממש, כשהוא אומר וסכות על הארון את הפרוכת הוא אומר על בסמוך:

יהושע – פרק ט – רמז יט

ויתקבצו יחדיו להלחם עם יהושע א"ר איבו בשם ר"א בנו של ר' יסי הגלילי בשלשה מקומות חלקו באי עולם על הקב"ה, אחד בדור הפלגה ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים דברים של חירופין היו משיחין אחר הקב"ה. ואחד בימי גוג ומגוג יתיצבו מלכי ארץ ורוסנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו, ואחד בימי יהושע שנא' ויתקבצו יחדו להלחם עם יהושע ועם ישראל פה אחד מהו פה אחד שחלקו על הקב"ה שנאמר בו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד:

ויאמרו אלינו זקנינו ויושבי ארצנו א"ר יוחנן זקנינו כתיב סבי דבהתא, היא דעתיה דר' יוחנן שאמר כל מקום שנאמר בסדום צדיקים צדיקים כתיב:

ועתה ראורים אתם א"ר אלעזר אררן כנחש שנאמר ועתה ארורים אתם וכתיב ועתה ארור אתה, וכתיב ויאמר איש ישראל אל החוי וכי חוים היו והלא גבעונים היו אלא שעשו מעשה חוי אמך יודע אני שא"ל הקב"ה ביום אכלך ממנו מות תמות אלא הריני הולך ומרמה בהם והם הולכים ועושים ואני יורש הארץ לעצמי. כך אמרו אלו יודעים אנו שאמר הקב"ה החרם תחרימם וכתיב לא תכרות להם ולא להיהם ברית הרינו הולכים והם כורתים עמנו ברית מה נפשך הורגים אותנו עברו על השבועה קיימו אותנו עברו עג הגזרה בין כך ובין כך נענשין ואין יורשין הארץ:

ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח ה' משה גזר עליהם לההוא דרא דכתיב מחוטב עצים עד שואב מימין. אתה יהושע גזר עליהם בזמן שבהמ"ק קיים דכתיב ויתנם יהושע ביום

ההוא חוטבי עצים אתא דוד גזר עליהם בזמן שאין ב"ה קיים דכתיב ויקרא המלך לגבעונים והגבעונים לא מבני ישראל המה (כתוב ברמז תתרט"א):

יהושע – פרק י – המשך רמז יט

ויהי כשמוע אדוני צדק מלך ירושלים המקום הזה מצדיק את יושביו אדוני צדק ומלכי צדק נקראת ירושלים צדק ע"ש צדק ילין בה. ויהי בנוסם מפני בני ישראל וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים והם במורד בית חורון. ת"ר הרואה מעברות הים ומעברות הירדן ומעברות נחלי ארנון ואבני אלגביש ואבני בית חורון ואבן שזרק עוג מלך הבשן ואבן שישב עליו משה כשעשה מלחמה עם עמלק ואשתו של לוט וחומות יריחו שנבלעו במקומם כלם צריכין ליתן שבח והודאה לפני המקום, אבני בית חורון דכתיב ויהי בנוסם מפני בני ישראל:

יהושע – פרק י – רמז כ

אז ידבר יהושע. יש אז לשעבר ויש אז לעתיד לבא. אז הוחל לקרוא. אז אמרה חתן דמים. אז ישיר משה. אז ישיר ישראל. אז ידבר יהושע. אז אמר דוד. אז אמר שלמה. הרי אלו לשעבר. ויש אז לע"ל. אז תראי ונהרת. אז יבקע כשחר. אז ידלג כאליל פסח. אז תפקחנה. אז תשמח בתולה במחול. אז ימלא שחוק פיננו. אז יאמרו בגוים, הרי אלו לעתיד לבא עשר שירות הם הראשונה במצראים שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, שנייה שנאמרה על הים אז ישיר משה, שלישית שנאמר על הבאר שנאמר אז ישיר ישראל. ד' שאמר משה ויהי כללות משה לכתוב. ה' שאמר יהושע אז ידבר יהושע. ו' שאמרה דבורה וברק ותשר דבורה וברק. ז' שאמר דוד וידבר דוד לה'. ח' שאמר שלמה אז אמר שלמה. ט' שאמר יהושפט שנאמר וצאתו לפני החלוץ אומר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, ואחד לעתיד לבא שנאמר שירו לה' שיר חדש תהלתו בקהל חסידים. שכל השירות שעברו קרויות בלשון נקבה כשם שהנקבה יולדת כך התשועות שעברו היו אחריהם שעבוד. אבל התשועה העתידה לבא קרויה לשון זכר שאין אחריה שעבוד שנאמר ישראל נושע בה' תשועת עולמים:

יהושע – פרק י – רמז כא

שמש בגבעון דום. וש"ה אני ידי נטו שמים וכן צבאם צויתי, א"ר יונתן תנאים התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לבני ישראל הה"ד וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאו. א"ר ירמיה בר' אלעזר לא עם הים בלבד התנה הקב"ה אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית הה"ד אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי. צויתי את הים שיקרע לפני בני ישראל. צויתי את השמש ואת הירח שיעמדו לפני יהושע שנאמר שמש בגבעון דום. צויתי את השמים ואת הארץ שישתקו לפני משה שנאמר האזינו השמים ואדברה, צויתי את העורבים שיכלכלו את האליהו שנאמר והעורבים מביאים לו לחם. צויתי את האור שלא תזיק את את חנניה מישאאל ועזריה. צויתי את האריות שלא יזיקו לדניאל. צויתי את השמים שיפתחו לפני יחזקאל שנאמר נפתחו השמים ואראה מראות אלהים. צויתי את הדג שיקיא את יונה שנאמר ויאמר ה' לדקג ויקא את יונה. זש"ה ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע והאלהים עשה שייראו מלפניו. א"ר יוסי בן זמרא בתחלת ברייתו של עולם אמר הקב"ה יקוו המים ותראה היבשה מפני מה כתיב הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו, שיראו מלפניו, ממלה"ד למדינה שמרדה במלך מה עשה הביא לגיון אחד קשה והקיפה כדי שיראו בני המדינה ויתיראו מפניו, כך ברא הקב"ה את

עולמו יום שיהא יום כח' בא יעקב ושקע השמש שלא בעונתו שנאמר וילן שם כי בא השמש. בא יהושע ועשה את הלילה יום שנאמר שמש בגבעון דום. הרי צדיקים שגורעין ומוסיפין על דבריו כדי שיהיו הבריות ירין מלפניו, ברא הקב"ה ימים משה עשה את הים יבשה שנאמר ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. בא אלישע ועשה את היבשה ים כה אמר ה' עשה הנחל הזה גבים, ברא הקב"ה חורף וקיץ בא אליהו ועשה את החורף קיץ חי ה' אם יהיה השנים ההאלה טל ומטר. בא שמואל ועשה את את הקיץ חורף שנאמר הלוא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר. ברא הקב"ה העליונים לעליונים התחתונים לתחתונים שנאמר השמים שמים לה' וגו', בא משה ועשה את התחתונים לעליונים ואת העליונים לתחתונים שנאמר ומשה עלה אל האלהים, וירד ה' על הר סיני:

יהושע – פרק י – רמז כב

זש"ה ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'. משעה שהשמש זורח עד שהוא שוקע מקלס להקב"ה, וכן את מוצא בשעה שעמד יהושע בגבעון ובקש לשתק את החמה לא אמר שמש בגבעון עמוד אלא שמש בגבעון דום, אלא כל שעה שהוא מהלך הוא מקלס להקב"ה וכל שעה שהוא מקלס יש בו כח לעמוד לכך א"ל יהושע דום, א"ל השמש אתה אומר לי דום יש קטן פותח פיו ואומר לגדול הימנו דום, אני נבראתי ברביעי ואתה נבראת בששי ואתה אומר לי דום, א"ל יהושע בן חורין קטן שיש לו עבד זקן אינו אומר לו שתוק, לא קנה אברהם אבינו השמים וכל מה שבתוכו שנאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ, ולא זו בלבד אלא שנשתחווית כעבד לפני יוסף שנאמר והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי, א"ל השמש אתה אומר שאדום ומי אומר קלוסו של הקב"ה, א"ל שתוק ואני אומר שנאמר אז ידבר יהושע ואין אז אלא שירה שנאמר אז ישיש משה:

וידום השמש וירח עמד הלא היא כתובה על ספר הישר. ר' חלפיי אייתי ליה מהכא ולמשול ביום ובלילה אלו צדיקים שהם שולטין במה שנברא להאיר ביום ובמה שנברא להאיר בלילה. ר' חנן בש"ר שמואל בר רב יצחק מיייתי לה מסיפא דספרא ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים אפשר כן, אלא זה יהושע שעומד ממנו שהוא מעמיד גלגל חמה ולבנה שהם שליטים מסוף העולם ועד סופו. ואית דמיייתי לה מסיפא דאורייתא בכור שורו הדר לו וגו', אפשר לומר כן אלא זה יהושע שעומד ממנו כו' (כדלעיל). אר"ש בן יוחאי ספר משנה תורה היה (שגנז [סגנון] של יהושע נטולו והראהו לגלגל חמה א"ל כשם שלא דממתי מזה אף שום מלפני. ר"א יצחק א"ל עבדא בישא לא זבינת כספא דאבא את לא כך ראה אותך אבא בחלום והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי:

מאי ספר הישר א"ר חייא בר אבא זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים שנאמר תמות נפשי מות ישראים. ר"א אומר זה ספר משנה תורה דכתיב ביה ועשית הישר והטוב ר' שמואל בר נחמני אמר זה ספר שופטים דכתיב ביה איש הישר בעיניו יעשה. ויעמד השמש בחצי השמים וכמה הוי יומא, אמר ריב"ל כ"ד שעי אזל שית וקם שית כולה מילתא כיום תמים. ר"א אומר תלתין ושית אזל שית וקם תריסר אזל שית וקם תריסר עמידתו כיום תמים. ר"ש בר נחמני אומר ארבעים ותמני אזל שית וקם תריסר אזל שית וקם עשרין וארבע ולא אץ לבא כיום תמים מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים. אית תימא בתוספתא פלגי ר' יהושע אומר כ"ד אזל שית וקם תריסר אזל שית וקם תריסר עמידתו כיום תמים. ר"א אומר שלשים וששה אזל שית וקם תריסר אזל שית וקם כ"ד ולא אץ לבא כיום תמים מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים. ר' שמואל בר נחמני אומר שמונה וארבעים אזל שית וקם כ"ד אזל שית וקם כ"ד מקיש עמידתו לביאתו מה ביאתו כיום תמים אף עמידתו כיום תמים. תאנה כשם שעמדו לו ליהושע כך עמדה לו למהשה ולנקדימון בן גוריון, יהושע קראי, נקדימון בן גוריון גמרא. משה מנא לן א"ר אלעזר אתיא אחל אחל אחל אחל אחל תת

פחדך וכתביב התם אחל גדלך. ר' יוחנן אמר אתיא תת תת כתביב הכא אחל תת פחדך וכתביב התם ביום תת ה' את האמרי ר"ש בר נחמני אמר מגופיה דקרא אשר ישמעון שמעך וגו' אימתי ורגזו וחלו מפניך בזמן שעמדה לו חמה. מיתביב ולא היה כיום ההוא לפניו ולאחריו אי תימא שעות הוא דלא הוו נפישאי כולי האי, ואי תימא אבני ברד דלא הוו דכתיב ויהי בנוסם מפני בני ישראל וה' השליך עליהם אבנים גדולות. מופת הששי מיום שנבראו שמים וארץ השמש והירח וכוכבים עולים להאיר על הארץ עד שבא יהושע ועשה מלחמתם של ישראל והגיע ערב שבת וראה בצרתם של ישראל שלא יחללו את השבת עד שראה חכמי הגוים חובשים במזלות לבא על ישראל מה עשה פשט את ידיו לאור השמש ולאור הירח והזכיר עליהם את השם ועמד כל אחד ואחד במקומו שלשים ושש שעות עד מוצאי שבת שנאמר וידום השמש וירח עמד וראו כל מלכי ארץ ותמהו לפי שלא היה כמוהו מיום שנברא העולם שנאמר ולא היה כיום ההוא לפניו ולאחריו לשמוע ה' בקול איש כי ה' נלחם לישראל:

יהושע - פרק יא - המשך רמז כב

כל הערים העומדות על תלם לא שרפם יהושע זולתי חצור לבדה. רבי אלעזר אומר במסורת שרפה. הקב"ה אמר למשה ומשה אמר ליהושע. אמר רבי שמואל בר נחמני בשלשה מקומות נתכנסו אוה"ע לעשות מלחמה ולא הניחן הקב"ה והיכן נתכנסו לחצור וכו' ואחד מהן ויסעו ויהי חתת אלהים על (כל) הערים אשר סביבותיהם וגו':

כאשר צוה ה' את משה עבדו. מעשה ברבי ישבב שעמד וחלק כל נכסיו לעניים, ושלה לו ר"ג והלא אמרו חכמים חומש נכסיו לעניים. ור"ג לאו קודם לאושא הוה, רבי יוסי בר רבי בון בש"ר לוי כך היתה הלכה בידם ושכחוה ועמדו השניים והסכימו על דעת הראשונים ללמדך שכל דבר שנותנין בית דין נפשם עליו סוף שהוא מתקיים כמו שנאמר למשה מסיני. ואתיא כי הא דאמר רבי מנא כי לא דבר רק הוא מכם ואם הוא רק מכם הוא רק למה שאין אתה יגיע בו כי הוא חייכם בשעה שאתם יגיע בו. רבי תנחומא בשם רבי הונא ובצלאל בן אורי בן חור עשה את כל אשר צוה משה אין כתיב כאן אלא את אשר צוה ה' אפילו דברים שלא שמע מרבי הסכימה דעתו כמה שנאמר למשה. רבי יוחנן בשם רבי בנאה כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וגו' לא הסיר דבר מכל אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן אלא אשר צוה ה' את משה אפילו דברים שלא שמע מרבו. ורבנן אמרין כי ה' יהיה בכסלך אלו דברים שאתה כסיל בהם. ושמר רגלך מלכד רבי דוסא אומר מן ההוריה. רבי לוי אומר מן המזיקין. אמר רבי בא מכיס לך אם אתה נותן מכיסך צדקה הקב"ה משמרך מן המזיקין ומן הזימות ומן הגולגולת:

יהושע - פרק יב - המשך רמז כב

מלך יריחו אחד. ר' זעירא ורבי ירמיה בשם רב שירת הים ושירת דבורה נכתבין אריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח, עשרת בני המן ומלכי כנען אריח ע"ג אריח ולבנה ע"ג לבנה, מאי נדון למצוה או לעכב. אמר ר' יוסי בר חנינא בר אחוי דר' אושעיא נהיר את כד הוינן קיימין קומי חנותא דר' אושעיא חביבך עבר רבי אבא בר זבדא ושאלין ליה ואמר בשם רב לעכב. רבי חייא בריה דרבי אחא דיפו רבי ירמיה בשם רבי זעירא צריך לאומרו בנשימה אחת, ועשרת בני ההמן עמהם:

אמר רבי שמואל בר נחמני כל אותם שנים (ושלשים) [וששים] מלכים שהרג יהושע כלם היו במשתה של אברהם אבינו שנאמר ויעש אברהם משתה גדול משתה גדולים היו שם. ולא שלשים ואחד היו, אלא כי ההיא דאמר רבי ברכיה ורבי חלבו ורבי פרנך בש"ר יוחנן מלך יריחו אחד (יב) שאין תלמוד לומר אחד אלא הוא ואנטיקסר שלו. א"ר יהודה וכי ל"א מלכים היו כלם בא"י אלא כדרך שעשו ברומי עכשו שכל מלך

ומלך שלא קנה פלטרין ברומי לא עשה כלום כך כל מלך ומלך שלא קנה פלטריות וחוליות בא"י לא עשה כלום הה"ר ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות גוים:

יהושע – פרק יג – המשך רמז כב

חמשת סרני פלשתים פתח בחמשה וחשיב שיתא א"ר יוחנן אדנקי שלהן חמשה. א"ל רב חסדא לרב תהליפא בר אבינא זיל כתוב אדנדקי (שלהם) באגרתין ופירשה (דכתיב והעוים היושבים בחצירים וגו'). ופליגא דרב דאמר רב עוים מתימן באו ולמה נקרא שמם עוים שעו את מקומם. ד"א שאו לאלהות הרבה. ד"א שכל הרואה אותו אוחזתו עוית, ואית להו שיתסר דרי שיני לכל חד וחד:

אמר ריש לקיש הרבבה מקראות יש שראויים לישרף כספרי מיניסוהם הם גופי תורה והעוים היושבים בחצירים עד עזה וגו' מאי נפקא מינה, ממה דאשבעיה אבימלך לאברהם דכתיב ועתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקר לי וגו' אמר הקב"ה ליתו כפתורים וליפפקו מעוים דאינהו פלשתים וליתו ישראל וליפקו מכפתורים. כיוצא בו כי חשבון עיר סיחון וגו' כיוצא בו צידונים יקראו לחרמון וגו', כיוצא בו ואת העם העביר אותו לערים, מאי נפקא מינה דלא ליקרו לאחווה גלוותא:

יהושע – פרק יד – המשך רמז כב

ויגשו בני יהודה אל יהושע. מצינו הגשה למלחמה הגשה לתפלה הגשה לפיוס. הגשה למלחמה כד"א ויגש יואב וכל העם אשר אתו למלחמה. הגשה לתפלה ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו הנביא. הגשה לפיוס ויגשו בני יהודה אל יהושע לפיוסו:

יהושע – פרק יד – רמז כג

בן ארבעים שנה אנכי היום. ת"ר ימי אהל מועד שבמדבר ארבעים שנה חסר אחד, ימי אהל מועד שבגלגל י"ד שנה שבע שכבשו ושבע שחלקו, ימי אהל מועד שבנוב וגבעון נ"ז, נשארו לשילה שלש מאות ושבעים חסר אחד. ימי אהל מועד שבמדבר ארבעים חסר אחד מגלן, דאמר מה שנה ראשונה עשה משה את המשכן בשניה הוקם ושלח מרגלים, י"ד בגלגל שבע שכבשו מנא לן, דקאמר כלב בן ארבעים שנה אנכי בשלוח משה ועתה הנה אנכי שמונים וחמש שנה, כי עברו לירדן בר כמה הוה בר שבעים ותמני וקאמר בן שמונים וחמש הרי שבע שכבשו. ושבע שחלקו מנא לן, אי תימא מדשבע כבשו שבע חלקו, ואי תימא מדלא אשכח י"ד שנה אחר שהוכתה העיר. שבנוב וגבעון נ"ז, דכתיב ויהי בהזכירו את ארון האלהים ויפול מעל הכסא, ותניא כשמת עלי הכהן חרבה שילה ובאו להם לנוב, כשמת שמואל חרבה נוב ובאו לגבעון, וכתב ויהי כשבת ארון האלהים בקרית יערים וירבו הימים ויהיי עשרים שנה. הי נינהו עשרים שנה י"א דשמואל עצמו ושתיים דשמואל ושאל ושבע שמלך דוד בחברון, וכתב והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים, וכתב ויחל לבנותו בחדש השני בשנת ארבע למלכותו נשתירו לשילה שלש מאות ושבעים חסר אחת:

תניא תת"נ שנים עשו ישראל בארץ משנכנסו בה עד שיצאו ממנה שהם י"ז יובלות, וכה"א בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר, אימתא נאמר בתחלת היובל ואם י"ז יובלות הם היאך חסרים י"ד שנה, אמור מעתה שבע שנים היו מכבשין ושבע שנים היו מחלקין:

בן ארבעים שנה אנכי נמצינו למדים מכאן בדורות הראשונים דילדו בני שונה דכתיב ותמת עזובה אשת
כלב ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, וכתיב ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה, וכי עבד בצלאל
משכן בר כמה הוי בר תליסר דכתיב איש איש ממלאתו אשר המה עושים. ותניא שנה ראשונה עשה
משה משכן, שניה הוקם ושלח המרגלים, וכתיב בן ארבעים שנה אנכי בשלוח משה עבד ה' אותי דל
ארביסר דהוי בצלאל פשו להו עשרים ושית דל תרתי דתלתא עבורי שאשתכח דכל חד וחד בתמני:

ויתנו לכלב את חברון, חברון עיר מקלט הואי אמר אביי פרוואה דידיה, וכן הוא אומר את שדה העיר ואת
חצריה נתנו לכלב בן יפונה לאחוזתו. ושם חברון לפני קרית ארבע שדרו בה ארבעה צדיקים ענר אשכול
וממרא ואברהם, ושםלו בה ארבעה צדיקים ענר ואשכול וממרא ואברהם, ושנקברו בה ארבע אמהות
חוה שרה רבקה לאה. ושנקברו בה ארבעה אבות אדם אברהם יצחק ויעקב, ועל שם בעליה שהם ארבעה
ענקי ושלושת בניו. אמר רבי עזריה שמשם יצא אברהם ורדף אחר ארבעה מלכים קוזמוקטורין שהיא
עולה בקינריסין של ארבעה, בתחלה ליהודה ואח"כ לכלב ואח"כ לכהנים ואח"כ ללוים, שהיא מארבעה
מקומות מגונים שבא"י, ואיזו הם, רבי יצחק אמר דור ונפת דור ותמנת סרח וחברון, ורבנן אמרין דנה
וקרית סנה ותמנת סרח וחברון:

האדם הגדול בענקים. אדם זה אדם הראשון. הגדול אלו אברהם יצחק ויעקב שנקראו גדולים. באברהם
הוא אומר וה' ברך את אדוני מאד ויגדל. ביצחק כתיב ויגדל האיש וילך הלך וגדל עד כי גדל מאד. ביעקב
כתיב ויגדלו הנערים ועשו היה בכלל אלא שקלקל במעשיו ובזה את הבכורה ונעשה קטן שנאמר הנה
קטן נתתיך בגויים:

תניא רבי יוסי הגלילי אומר אחר שהכתוב שוקל מעשה ארץ ישראל למעשה ארץ מצרים שנאמר
כמעשה ארץ מצרים וגו'. למה זכו כנעניים שישבו על ארצם מ"ז שנה שנאמר וחברון שבע שנים נבנתה
לפני צוען מצרים, מפני שכבדו את אברהם אבינו שאמרו לו נשיא אלהים אתה בתוכנו זכו שישבו על
ארצם מ"ז שנה, רבן שמעון בן גמליאל אומר משום ר' יהודה בן לקיש הרי הוא אומר האדם הגדול
בענקים והארץ שקטה ממלחמה, בני כנען שכבדו את אברהם אבינו זכו שתשקוט הארץ עליהם. האדם
הגדול בענקים והארץ שקטה מה ענין זה לזה מלמד שלא שקטה המלחמה מן הכנעניים אלא בזכות
אברהם שנהגו בו כבוד ואמרו לו נשיא אלהים אתה בתוכנו אדוני שמעני. ועוד נותרה בהם פליטה ומהם
הלכו לאפריקי. ומה אם כנעניים על שכבדו אותו עמדה להם זכותו אע"פ שלא הלכו בדרכיו ולא אהבו
את המקום בניו שהולכים בדרכיו ועושים צדקות וגמילות חסדים על אחת כמה וכמה:

דבר אחר האדם הגדול בענקים אמר רבי זה אברהם, ולמה קורא אותו גדול, רבי לוי ורבי אלעזר בשם ר'
יוסי בן זמרא פסיעותיו של אברהם אבינו היו ג' מילין. ר' יהודה ברבי סימון אומר מיל שנאמר ארח ברגליו
לא יבא מי פעל למפרע מיל ר"ת. רבי נחמיה בשם רבי איבו לא נתאבקו רגליו כשהלך אחר המלכים אלא
כזה שהוא הולך מביתו לבית הכנסת. ד"א למה קרא אותו גדול שהיה ראוי להבראות קודם אדם הראשון,
אלא אמר הקב"ה שמא יקלקל ואין מי שיבא אחריו ויתקן, אמר הקב"ה הרי אני בורא את האדם תחלה
שם יקלקל יבא אברהם וייתקן תחתיו. אמר רבי אבא כהנא אדם שיש לו קורה שופעת היכן הוא נותנה
לא באמצע הבית כדי שתסבול קורה שלפניה ולאחריה כך אברהם נתנו הקב"ה באמצע הדורות כדי
שיסבול דורות שלפניו ודורות שלאחריו. א"ר לוי מכניסין את המתוקנת לביתה של מקולקלת ואין
מכניסין את המקולקלת לביתה של מתוקנת:

יהושע – פרק טו – רמז כד

(ותאר) [ועלה] הגבול [גי בן הנם] אל כתף היבوسی זה שאמר הכתוב וילך הוא ושמואל וישבו בניות וכתוב הנה דוד בניות ברמה, אמר רבה וכי מה ענין ניות אצל רמה, אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם אמרי כתיב וקמת ועלית אל המקום מלמד שבהמ"ק גבוה מכל ארץ ישראל וארץ ישראל גבוה מכל הארצות. לא הוּו ידעי מקומו היכא, אייתו ספר יהושע, (בכלהו שבטים) [בשבט יהודה] כתיב ועלה הגבול בשבט בנימן [וירד] כתיב (ועלה ותאר לא כתיב) ש"מ הכא הוא מקומו, סבור למבנייה בעין עיטם דמדלי, אמרו נחתי ביה קליל כדכתיב ובין כתפיו שכן. ואית דאמרי גמירי דסנהדרין בחלקו של יהודה ושכינה בחלקו של בנימן ואי מדלינן ליה אתפליגו ליה טובא מוטב דנחתי פורתא כדכתיב ובין כתפיו שכן, ועל דבר זה נתקנא בו דואג האדומי בדוד כדכתיב כי קנאת ביתך אכלתני, וכתוב שיר המעלות זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבוא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי, אם אתן שנת לעיני וגו' עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב הנה שמענוה בארפתה זה יהושע דקא אתי משבט אפרים מצאנוה בשדי יער זה בנימן דכתיב ביה בנימן זאב יטרף:

ושם דביר לפנים קרית ספר. ובמקום אחר הוא אומר דנה וקרית סנה הוא דביר נמצא ארבעה שמות לו וכי מה צורך לבאי העולם בכך אלא שהיו ארבע מלכיות מכתשות זו את זו זאת אומרת על שמי יקרא וזאת אומרת על שמי יקרא, והלא דברים ק"ו ומה פסולת ארץ ישראל מכתשות עליה ק"ו לשבח של א"י. כיוצא בו עלה אל הר העברים הזה הר נבו, ובמקום אחר הוא אומר עלה ראש הפסגה נמצא קרוי שלשה שמות וכי מה צורך לבאי עולם וכו':

ושם דביר לפנים קרית ספר, אמר רבא כמאן קרו פרסאי לספרא דביר מהכא וכו':

ויאמר כלב אשר יכה קרית ספר. תנא אלף ושבע מאות ספקות של גזרות שוות ושל קלין וחמורין ושל דקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. א"ר אבהו אעפ"כ החוזירן עתניאל בן קנז בפלפולו שנאמר ויאמר כלב אשר יכה קרית ספר ולכדה ונתתי לא את עכסה ביתי מאי עכסה שכל מי שרואה אותה כועס על אשתו:

יהושע – פרק טו – רמז כה

אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן ארבעה שאלו שלא כהוגן לשלשה השיבו כהוגן לאחד השיבוהו שלא כהוגן. אליעזר עבד אברהם דכתיב והיה הנערה אשר אומר אליה וגו', יכול אפילו חגרת אפילו סומא נזדמנה לו רבקה. כלב ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר הא אילו לכדה עבד אחד היה נותן לו את בתו ונתן לו כהוגן וילכדה עתניאל בן קנז. שאול בן קיש דכתיב והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו יכול אפילו עבד אפילו ממזר, נזדמן לו דו'. יפתח הגלעדי דכתיב והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי והעליתיהו עולה, יכול אפילו דבר טמא, נזדמנה לו בתו, והיינו דקאמר נביא לישראל הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם:

יהושע – פרק טו – רמז כו

וילכדה עתניאל בן קנז. זה שאמר הכתוב וזרח השמש ובא השמש, א"ר אבא בר כהנא אין אנו יודעים שזרח השמש ובא השמש אלא קודם שהשקיע הקב"ה שמשו של צדיק זה הוא מזריח שמשו של צדיק

זה. יום שמת רבי עקיבא נולד רבי וקראו עליו זרח השמש וגו' כו'. יום שמת ר' אבין נולד ר' אבין בריה וקראו עליו זרח השמש וגו' כו'. יום שמת רבי אשעיה איש טריא נולד ר' אושעיה בריה וקראו עליו זרח השמש ובא השמש. עד שלא השקיע שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל שנאמר ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב וגו', א"ר יוחנן כהדא עגלתא תמימתא עד שלא שקעה שמשא של שרה זרחה שמשא של רבקה. עד שלא שקעה שמשו של משה זרחה שמשו של ייהושע. עד שלא שקעה שמשו של יהושע זרחה שמשו של עתניאל בן קנז. שנאמר וילכדה עתניאל בן קנז:

וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב, וכלב בן קנז הוא והכתיב כלב בן יפונה, מאי יפונה שפנה מעצת מרגלים, ובן קנז הוא והכתיב וכלב בן חצרון, אמר רבא אין בן חצרון הוא ואמאי קרו ליה בן קנז אחי כלב אחוהי דכלב מאמיה דהוה ליה כלב חורגיה דקנז, דיקא נמי דקתני הקנזי ולא קתני בן קנז:

יהושע – פרק טו – רמז כז

ויהי בבואה ותסיתהו. אמר רבא א"ר יצחק אמרה לו מה חמור זה כיון שאין תבן באבוסו צועק (יג) אף אשה שאין לה תבואה בתוך ביתה צועקת. ארץ הנגב נתתני אדם שמנוגב מכל טובה, ונתת לי גלות מים אדם שאין בו אלא דברי תורה. ויתן לה כלב את גלות עלית ואת גלות תחתית מי שרזי עליונים ותחתונים גלויים לו יבקש מזונות ממנו. תאנה הוא עתניאל הוא יעבץ עתניאל שענאו אל, יעבץ שיעץ ורבץ את התורה לישראל. ומה שמו יהודה החי שמעון שמו, ומנא לן דענאו אל דכתיב ויקרא יעבץ לאלהי ישראל ויאמר אם ברך תברכני בתורה, והרבית את גבולי בתלמידים, והיתה ידך עמדי שלא אשכח את למודי, ועשית לי מרעה שיהיו לי רעים כמותי, לבלתי עצבי שלא יסגפני יצר הרע מלשנות, אם תעשה לי מוטב ואם לאו הריני יורד בנסיסי לשאול, זו משנת רבי נתן, ר' יהודה הנשיא אומר אם ברך תברכני בפריה ורביה, והרבית את גבולי בבנים ובנות, והיתה ידך עמדי במשא ומתל, ועשית לי מרעה שלא יהא בי לא מיחוש ראש ולא מיחוש אזנים ולא מיחוש עינים, לבלתי עצבי שלא יסגפני יצר הרע. אם אתה עושה כן מוטב ואם לאו הריני יורד בנסיסי לשאול:

וקינה ודימונה ועדעדה. א"ל רב הונא בר נתן לרב אשי מאי דכתיב וקינה ודימונה ועדעדה. א"ל מתוותא דארעא דישראל קא חשיב, א"ל אטו לא ידענא דמתוותא דארעא דישראל קא חשיב אלא רב גביה מבי ארגיזא אמר בה טעמא כל מי שיש לו קנאה על חברו ודומם שוכן (עדי) עד עושה לו דין. אלא מעתה ציקלג ומדמנה וסנסנה הני נמי מאי, א"ל אי הוה רב גביה הכא הוה אמר טעמא. רב אחא מבי חוזאי אמר הכי כל מי שיש לו צעקת לגימא עלל חברו ודומם שוכן בסנה עושה לו דין:

תניא רבי יאשיה אומר ליואי מצרים נתחלקה הארץ, שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו. מה תלמוד לומר לאלה תחלק הארץ, מפני נשים וקטנים. ר' יונתן אומר לבאי הארץ נתחלקה הארץ שנאמר אלה פקודי בני ישראל שש מאות אלף לאלה תחלק הארץ. מה ת"ל לשמות מטות אבותם שינה הכתוב נחלה זו מכל נחלות שבתורה שכל נחלות שבתורה חיים יורשים את המתים וכאן יורשים המתים את החיים. רבי אומר משלל למה הדבר דומה לשני אחים כהנים שהיו בעיר לזה היה לו בן אחד ולזה שלשה בנים. יצאו לגורן זה נוטל סאה ואלו נוטלין שלשה סאין והוליקו אצל אביהם וחזרו וחלקו בשוה. כיוצא בו אתה אומר בבאי הארץ זה נוטל בית סאה ואלו נוטלין שלה בית סאה והורישו את אבותיהם וירשו מתים את החיים וחזרו וחלקו בשוה. ר' אלעזר בר' שמעון אומר זה נוטל חלקו וחלקו אביו וזה נוטל חלקו וחלקו אביו נמצאת מקיים לאלה תחלק הארץ נמצאת מקיים לשמות מטות אבותם ינחלו. הרי שיצאו עמו ממצרים

עשרה בנים ובכניסתן לארץ נמצאו חמשה בנים קורא אני עליו למעט תמעט נחלתו. ההרי שיצאו עמו חמשה בנים ובכניסתן נמצאו עשרה קורא אני עליו לרב תרבה נחלתו. כיון שראו בנות צלפחד שהארץ נתחלקה לזכרים ולא לנקבות נתקבצו כולן זו על זו ליטול עצה אמרו לא רחמי בשר ודם כרחמי המקום, רחמי ב"ו רחמיו על הזכרים יותר מהנקבות, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן רחמיו על הזכרים על הנקבות ועל הכל שנאמר נותן לחם לכל בשר נותן לבהמה לבהמה, ואומר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו. ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד מגיד הכתוב מיחסו לשבח הרי זה צדיק בן צדיק, וכל מי שמעשיו סתומים ומעשי אבותיו סתומים והכתוב מיחסו לגנאי הרי זה רשע בן רשע. בן מנשה בן יוסף, כשם שיוסף חבב את ארץ ישראל כך יצאו ממנו וחבבו את ארץ ישראל. מחלה נעה חגלה אי כל הקודם במקרא קודם במעשה תלמוד לומר ותהינה מחלה תרצה מגיד ששקולות זו בזו. רבי נתן אומר יפה כח נשים מכח אנשים, אנשים אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה, ונשים אמרו תן לנו אחוזה:

תנא דבי רבי ישמעאל בנות צלפחד כלם שקולות היו דכתיב ותהיין הויה אחת לכלן. תנא בנות צלפחד חכמניות היו דרשניות היו צדקניות היו, חכמניות היו שלפי שעה דברו דאמר ר' שמואל בר ר' יצחק אותו היום היה משה רבינו יושב ודורש בפרשת יבמין. אמרו ליה אם כבן אנו נירש כבן ואם לאו תתייבם אמנו מיד ויקרב משה. דרשניות היו שהיו אומרות אלו היה לו בן לא דברנו. צדקניות היו שלא נשאו אלא להגון להן. תניא ר' אליעזר בן יעקב אומר אפילו קטנה שבהן לא נשאת פחותה מארבעים שנה, איני והאמר ר' חסדא נשאת פחותה מבת עשרים יולדת עד ששים, בת עשרים יולדת עד ארבעים, בת ארבעים שוב אינה יולדת, אלא מתוך שצדקניות היו נעשה להם נס כיוכבד שילדה בת מאה ושלישים שנה:

יהושע – פרק טו – רמז כח

ורבי יהודה ואמר כשבאו המלאכים לאברהם רץ להביא בן בקר ורץ בן בקר למערת המכפלה ונכנס אחריו וראה אדם וחוה שוכבים על מטותיהם ונרות דולקים עליהם וריח טוב כריח ניחוח לפיכך חמדה לאחוזת קבר. אמר לבני יבוס לקנות מהם בממכר זהב ובמכתב עולם, וכי יבוסים היו והלא חתיים היו אלא על שם העיר נקראו, ולא קבלו עליהם, אמרו יודעים אנו שעתיד הקב"ה ליתן לזרעך את כל הארצות האלה כרות עמנו ברית שאין זרעך יורש מעיר יבוס וברית עמהם ברית ואחר כך קנה מהם מערת המכפלה. מה עשו אנשי יבוס עשו צלמי נחשת וכתבו עליהם ברית השבועה והעמידו אותם ברחוב העיר וכשבאו ישראל לארץ רצו ליכנס לעיר ולא היו יכולים מפני הברית שנאמר ואת היבוסים יושב ירושלים וגו', והמלך דוד רצה ליכנס ולא הניחוהו שנאמר (ויאמרו אנשי יבוס) [ויאמר לדוד לאמר] לא תבא הנה. אותה שבועה ראה דוד וחזר לאחוריו שנאמר וישב דוד במצודה ויקרא לה עיר דוד. אמרו אין אנו מניחין אותך ליכנס עד שתסיר את הצלמים הללו שכתוב עליהם שבועת אברהם שנאמר כי אם הסירך העורים והפסחים, וכמו שנאמר עור ופסח לא יבא (בית ה') [אל הבית] חס ושלום עורים ופסחים באו למקדש אלא אלו הצלמים שנאמר עינים להם ולא יראו, שנואי נפש דוד שהיה דוד שונא עוברדי ע"ז. אמר דוד כל מי שיעלה בראשונה (יד) ויסיר את הצלמים הללו יהיה לראש ועלה יואב בן צרויה והיה ראש. ואח"כ קנה את עיר היבוסים בממכר עולם שנאמר ויתן דוד לארנן וגו':

יהושע – פרק טז – המשך רמז כח

תאנת שילה. רבי חמא בר חנינא אומר שכל הרואה שילה מתאנח על אכילת קדשים. אמר רבי אבהו בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, עין שלא רצתה ליהנות במה שאינה שלה תזכה ותאכל במלא עין שלה:

יהושע – פרק טז – רמז כט

תניא עתידה ארץ ישראל שתתחלק ?? שלשה עשר שבטים שבבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים, ולא נתחלקה אלא בכספים דכתיב בין רב למעט, אמר רבי יהודה סאה ביהודה שוה חמשה סאין בגליל. ולא נחלק אלא בגורל דכתיב אך בגורל יחלק את הארץ, ולא נתחלקה אלא באורים ותומים. הא כיצד אלעזר מלובש באורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של תחומין היו מונחים לפניו והיה מכוון ברוח הקדש ואומר אם זבולון עולה תחום עכו עולה לו, טרף בקלפי שבטים ועולה בידו זבולון טרף בקלפי תחומין ועלה עכו. וחוזר ומכוון ברוח הקדש ואומר אם נפתלי עולה תחום גינוסר עולה לו וכן לכל שבט ושבט. לא כחלוקה של עולם הזה העוה"ב, העוה"ז אדם שיש לו שדה פרדס אין לו שדה לבן, שדה לבן אין לו שדה פרדס, אבל חלוקה של עולם הבא אין לך אדם מישראל שאין לו בשפלה בהר ובנגב. דכתיב שער ראובן אחד שער שמעון אחד והקב"ה מחלקה בעצמו שנאמר ואלה מחלוקתם נאם ה'. אמר מר עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים, אידך למאן, אמר רב חסדא לנשיא דכתיב והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל, א"ל רב פפא לאביי אימא רונגר בעלמא, א"ל עליך אמר קרא והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ואחוות העיר:

ולו תאנת שילה. אמר רבי חמא בר חנינא רצועה היתה יוצאת מחלקו של יוסף ונכנסה בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה לבלעה דכתיב ונסב הגבול מזרחה וגו', ר' יוסי בר חנינא אומר ורצון שוכני סנה עין שלא רצתה ליהנות מדבר שאינו שלה תזכה ותאכל (מן) [בין] הסנואין שלה:

יהושע – פרק יז – המשך רמז כט

וידברו בני יוסף את יהושע אמדוע נתת לי גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב עד אשר עד כה ברכני ה'. ונתן לי עשרים אלף וחמש מאות (טו) יותר מאפרים אחי בסדר פנחס ונתקימה הברכה בי כה יהיה זרעך. ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה. לכו ותחבאו עצמכם ביערים כדי שלא תשלוט בכם עין הרע א"ל מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב ביה בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, ואמר ר' אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין. רבי יוסי בר' חנינא אמר מהכא וידגו לרוב מה דגים שבים אין עין הרע שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם:

יהושע – פרק יט – המשך רמז כט

על פי ה' נתנו לו את העיר. ארץ ישראל לא נתחלקה אלא בגורל שנאמר אך בגורל יצאו יהושע וכלב שלא נטלו בגורל אלא על פי ה' נתנו לו את העיר אשר שאל את תמנת סרח. כתיב סרח וכתוב חרס א"ר אלעזר בתחלה פירותיה דומים לחרס ולבסוף פירותיה מסריחין מרוב שומנן, ואי תימא בתחלה מסריחין מרוב שומנן ולבסוף דומים לחרס:

אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן. א"ר יצחק מנין שהפקר ב"ד הפקר שנאמר וכל אשר לא יבא בעצת השרים והסגנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מעדת הגולה, ו"א אומר מהכא אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למאות בני ישראל, וכי מה ענין ראשים אצל אבות, לומר לך מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו אף ראשים מנחילין לעם כל מה שירצו:

יהושע - פרק כ - רמז ל

וידבר ה' אל יוההשע לאמר דבר אל בני ישראל תנו לכם את ערי המקלט אשר דברתי אליכם ביד משה. אמר ר' אחא בר חנינא מפני מה נאמר פ' רצחנים בלשון עז מפני שהם של תורה. למימרא דכל דבור ודבור לשון קשה הוא כמה דכתיב דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות. והכתיב אז נדברו יראי ה', וכן הוא אומר ידבר עמים תחתינו. דבר לחוד, ידבר לחוד. פליגי בה רבי יהודה ורבנן, חד אמר מפני ששיהום וחד אמר מפני שהם של תורה:

לנוס שמה רוצח מכה נפש בשגגה. תנן התם אלו הן הגולין ההורג את הנפש בשגגה, היה מעגל במעגלה ונפלה עליו והרגתו כו', היה יורד בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה גולה. אבל היה מושך במעגלה כו' היה דולה בחבית ונפסק החבל ונפל עליו והרלתו הרי זה אינו גולה. זה הכלל כל שהוא בדרך הורדתו גולה שלא בדרך הורדתו אינו גולה. נשמט הברזל מקתו והרג רבי אומר אינו גולה וחכמים אומרים גולה. מן העץ המתבקע רבי אומר גולה וחכמים אומרים אינו גולה:

הזורק את האבן לרשות הרבים והרג הרי זה גולה. רבי אליעזר בן יעקב אומר אם משיצאה האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה הרי זה פטור, זרק את האבן לחצרו והרג אם יש רשות לניסזק ליכנס לשם גולה ואם לאו אינו גולה שנאמר ואשר יבא את אעהו ביער מה יער שיש רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם כו', יצא חצר של בעל הבית שאין רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם. אבא שאול אומר מה חטיבת עצים רשות אף כל רשות יצא האב המכה את בנו הרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין. ר' יוסי ברבי יהודה אומר בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט ובית דין שולחין ומביאין אותנו משם, מי שנתחייב מיתה הרגוהו ושלא נתחייב מיתה פטרוהו, מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו שנאמר והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו. ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו בדרך. וידברו אליו ר' מאיר אומר הוא מדבר על פי עצמו, שנאמר וזה דבר הרוצח. רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר רוצח אני ואם יאמרו אף על פי כן יקבל מהם שנאמר וזה דבר הרוצח:

ויקדישו את קדש בגליל בהר נפתלי. תנו רבנן שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע ברץ כנען. ומכוונות היו כמין שתי שובות שבכרם. חברון ביהודה כנגד בצר במדבר. שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד. קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן. ושלושת שיהיו משולשות שיהא מדרום לחברון כמחבוון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לצפון. בעבר הירדן תלת בארץ ישראל תלת. אמר אביי בגלעד שכיחי רוצחים דכתיב גלעד קרית פועלי און עקובה מדם. א"ר אלעזר שהיו עוקבים להרוק נפשות, ומאי שנא מהאי גיסא ומהאי גיסא דמרחקי ומאי שנא מציעאי דמקרבי, אמר אביי בשכם נמי שכיחי רוצחים דכתיב ונחכי איש גדודים חבר כהנים דרך ירצחו שכמה. מאי חבר כהנים, א"ר אלעזר שהיו מתחברין להרוג נפשות ככהנים הללו שמתחברין לחלק תרומה בבית הגרנות. ותו ליכא והכתיב ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר, אמר אביי הללו קולטות בין לדעת ובין שלא לדעת והללו לדעת קולטות שלא לדעת אינן קולטות. וקדש עיר מקלט הואי והכתיב ועירי מבצר הצדים צר וחמת רקת וכנרת וקדש ואדרעי ועין חצור. ותניא ערים הללו אין עושין אותם לא עיירות קטנות ולא כרכים גדולים אלא עיירות בינוניות ואין מושיבין אותם אלא במקום אוכלוסין נתמעטו אוכלוסין מוסיפין עליהם, נתמעטו דיוריהן מביאין להם כהנים לויים וישראלים ואין מוכרין להם כלי זיין וכלי מצודה דברי רבי נחמיה, וחכמים מתירין, ושון שאין פורשין לתוכן מצודות ואין מפשילין לתוכן חבלים כדי שלא יהיו רגלי גואל הדם מצויים שם. א"ר יצחק מאי קראה ונס אל אחת מן הערים האל וחי עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא.

א"ר יוסף תרתי קדש הויין. ומעבר לירדן יריחו מזרחה נתנו את בצר במדבר במישור למטה ראובן א"ל הקב"ה למשה הזרח שמש לרוצחין. א"ר תנחום בר הגילאי מפני מה זכה ראובן להמנות בהצלה תחלה, מפני שפתח בהצלה תחלה שנאמר וישמע ראובן ויצילהו מידם:

יהושע – פרק כב – רמז לא

ויברכם יהושע וישלחם. ר' יצחק ור' יוחנן ור' יודן גיורי הלכו לשמוע תורה מרשב"י. אית דאמרי פרשת נכסים ואית דאמרי פרשת נדרים ונטלו ממנו רשות והמתינו שם עוד יום אחד אמרו צריכים אנו ליטול רשות ממנו פעם שניה. חד מנהון דרש ואמר להון כבר כתיב ויברכם יהושע וישלחם וילכו לאהליהם מת"ל גם כי שלחם יהושע אל אהליהם ויברכם אלא בשעה שהיו ישראל מכבשין ומחלקין את הארץ היה שבט ראובן וגד עמהם ועשו שם י"ד שנה מכבשין ומחלקין את הארץ. לאחר י"ד שנה נטלו רשות מיהושע ללכת לאהליהם ושהו שם עוד ימים אחדים וחזרו ונטלו ממנו רשות עוד פעם שניה לכך נאמר גם כי שלחם יהושע, א"ר יודן שבט ראובן וגד היו בני פמליא של יהושע ולוה עמהם עד הירדן וכיון שראו שנתמעטה בני פמליא שלו חזרו ולוה אותו עד ביתו. הברכה האחרונה היתה גדולה מן הראשונה הה"ד ויאמר אליהם לאמר בנכסים רבים שובו לאהליכם ובמקנה רב מאד בכסף ובזנה וגו'. וחרינא דרש ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך ממת"ל ביום עשרים ושלשה לחדש השביעי שלח את העם אלא נטלו רשות ממנו והמתינו שם עוד ימים אחדים ונטלו רשות פעם שניה. הברכה אחרונה היתה גדולה מן הראשונה שנאמר ביום השמיני שלח את העם וגו' וילכו לאהליהם, שמצאו נשותיהם בטהרה. שמחים שנהנו מזיר השכינה, וטובי לב שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בן זכר, על כל הטובה שיצאה בת קול ואמרה להם כלכם מזומנים לחיי העולם הבא. וחרינא דרש כבר כתיב ותלך מאתו מה תלמוד לומר ותבא ותגד לאיש האלהים אלא ויעמוד השמן שהוקיר ובאת לשאול לו אם תמכור או לא תמכור. הברכה אחרונה היתה גדולה מן הראשונה שנאמר ואת ובניך תחיי בנותר עד שיחיו המתים. וכיון שראה אותם שהם בני אדם של ישוב שלח עמהם זוג אחד של ת"ח לידע מה הם דורשין בדרך. חד מנהון דרש כבר כתיב ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם מה ת"ל ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם אלא אותה מדת הדין שהיתה מתוחה כנגד ישראל הפכה הקב"ה ומתחה כנגד מצרים. וחרינא דרש כבר כתיב והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכור ברית עולם בין אלהים זו מדת הדין של מעלה, ובין כל נפש חיה מדת הדין של מטה מדת הדין של מעלה קשה ושל מטה רפה. וחרינא דרש כתוב אחד אומר כל חפצים לא יישוו בה וככתוב אחד אומר וכל חפצין לא יישוו בה, חפצים אלו מצות ומעשים טובים. חפצין אלו אבנים טובות ומרגליות, ואית דאמרי דאמר ליה לבריה בני אדם הללו של צורה הם זיל גבייהו ויברכו וך אזל אשכחינהו דקא רמו קראי כתיב פלס מעגל רגלך וכתוב אורח חיים פן תפלס, לא קשיא כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים. הדור יתבי וקא מבעיא להו כתיב וכל חפצין לא יישוו בה הא חפצי שמים יישוו בה וכתוב כל חפצים לא יישוו בה, לא קשיא כאן במצוה שאפשר וגו' אמרו ליה מאי בעית הכא א"ל דא"ל אבא זיל גבייהו דליברכוך. א"ל יהא רעוא דתזרע ולא תחצד, תעייל ולא תיפוק. תיפוק ולא תעייל. ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך. לבלבל פתורך ולא תחזי שתא חדתא. כי אתא לגבי אבוא א"ל לא מבעיא דברוכי לא בריכו יתי אלא צעורי קא צעורי לי. א"ל מאי אמרי לך א"ל הכי והכי אמרו לי, א"ל כולהו ברכתא נינהו, תזרע ולא תחצד תוליד בנין ולא ימותון. תעייל ולא תיפוק תעייל כלתה ולא לימותו בנך דליפקון. תיפוק ולא תעייל תיפוק בנתך ולא לימותו גברייהו וליהדרו לותך. ליחרב ביתך וליתוב אושפיזך דהאי עלמא אושפיזא והוא עלמא ביתא. לבלבל פתורך בבני ובנתי, לא תחזי שתא חדתא, דלא תמות אתתך ולא תסב אתתא אחריתי:

ארטבן שלח אל רבינו מרגלית אטימטון, א"ל שלח לי מילא טבא שלח ליה חדא מזוזה, שלח לליה אנא שלחית לך מילתא דלית ליה טימי ואת שלחת לי מילתא דטבא חד פולר, א"ל הפצי וחפציך לא ישוו בה. ולא עוד אלא שלחת לי מילא דאנא צריך מנטר לה ואנא שלחית לך מילא דאת דמיך והיא מנטראלך שנאמר בהתהלך תנחה אותך בעולם הזה בשכבך תשמור עליך בשעת המיתה והקיצות היא תשיחך לע"ל:

אל אלהים ה' אל אלהים ה' הוא יודע וישראל הוא ידע, מה ראו בני גד ובני ראובן להזכיר שלש שמות הללו שני פעמים אל אלהים ה' שבהם ברא את העולם שנאמר אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ. אל אלהים ה' שבהם נתנה תורה לישראל. כי אנכי ה' אלהיך אל קנא כנגד שלש מדות שבהן נברא העולם בחכמה בתבונה ובדעת, שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו. המינים שאלו את ר' שמלאי מה הדין דכתיב אל אלהים ה' הוא יודע א"ל הן יודעים אין כתיב כאן אלא הוא יודע. א"ל תלמידיו לאלו דחית בקש לנו מה אתה משיב, א"ל שלשתם שם אחד כאינש דאמר בסליוס קיסר אגוסטוס. חזרו ושאלו אותו מהו דכתיב אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ. א"ל דברו ויקראו אין כתיב כאן אלא דבר ויקרא ארץ. א"ל לאלו דחית בקנה לנו אין מה אתה משיב, א"ל שלשתם שם אחר כאינש דאמר אומן בניין ארכיטיקסין. חזרו ושאלו בראשית ברא וגו' כי שאל נא לימים וגו' נעשה אדם וגו' הבה נרדה וגו' כי שם נגלו וגו' אשר הלכו אלהים וגו' כו' כרסוון רמיו כתיב בתריה ועתיק יומין יתיב:

יהושע – פרק כד – רמז לב

בעבר הירדן ישבו אבותיכם. זה אחד מג' דברים שחזרו למקומם, גלות וכסף וכתב שמים. גלות דכתיב בעבר הנהר ישבו אבותיכם וכתב ביתא דנא סתר ועמיה הגלה לבבל. כסף כתיב וינצלו את מצרים, וחזר למצרים, דכתיב ויהי בשנה החמישית למלכות רחבעם עלה שישק מלך מצרים וגו'. כתב שמים דכתיב (טז) התעייף עיניך בו ואיננו:

ותעברו את הירדן ותבואו אל יריחו וילחמו בכם בעלי יריחו. א"ר שמואל בר נחמני יריחו היתה נגרה של ארץ ישראל. אמרו אם נכבשה יריחו מיד כל הארץ נכבשה לפיכך נכנסו לתוכה:

יהושע – פרק כד – רמז לג

כי אלהים קדושים הוא. שאלו המינים את ר' שמלאי כמה אלהות בראו את העולם א"ל אני ואתם נשאל לתורה כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר בראו אלהים אין כתיב כאן אלא למן היום אשר ברא אהלים אדם. א"ל הרי כתיב כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו (א"ל הרי שני רשויות. א"ל קראו סוף הפסוק כה' אלהינו בכל קראנו אליו:

א"ר ברכיה בש"ר אבא האדמוני מהו קדושים שהוא קדוש בכל מיני קדושות. א"ר אחא בש"ר חנינא דרכו בקדושה שנאמר אלהים בקדש דרכך. הלוכו בקדושה שנאמר הליכות אלי מלכי בקדש. נראה בקדושה כן בקדש חזיתך. דבור בקדושה ה' אלהים דבר בקדשו. חשיפת זרועו בקדושה שנאמר חשף ה' את זרוע קדשו.. נאה ואדיר בקדש שנאמר מי כמוכה באלים ה' וגו', הוי כי אלהים קדושים הוא שהוא קדוש בכל מיני קדושות:

יהושע – פרק כד – רמז לד

אם רע בעיניכם לעבוד את ה', יהושע לא הוכיח לישראל אלא סמוך למיתתו, ומפני ארבעה דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה, כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו ושלא יהא חברו רואהו ומתבייש ממנו, ושלא יהא בלבו עליו, ושאל יהיו המוכיחין מתוכיחין, שהתוכחה מביאה לידי שלום. וכן אתה מוצא באברהם והוכיח אברהם את אבימלך. וכה"א ביצחק מדוע באתם אלי. וכן אתה מוצא ביעקב ויקרא יעקב אל בניו ראובן אומר לך מפני מה לא הוכחתך כל השנים הללו כדי שלא תנחני ותדבק בעשו אחי. וכן אתה מוצא במשה ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש וגו'. וכן אתה מוצא בשמואל שנאמר הנני עני בי נגד ה' ונגד משיחו. וכן אתה מוצא בדוד שלא הוכיח את שלמה אלא סמוך למיתה שנאמר ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר וגו':

יהושע – פרק כד – רמז לה

ויאמר יהושע עדים אתם בכם היום. היה ר"מ אומר כשהיו ישראל זכאים היו מעידים בעצמם שנאמר ויאמר יהושע עדים אתם בכם. קלקלו בעצמם שנאמר סבבוני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל, העיד בהם שבט יהודה ובנימן שנאמר ועתה יושב ירושלים ואיש יהודה שפטו נא ביני ובין כרמי. קלקלו שבט יהודה ובנימן העיד בהם את הנביאים שנאמר ויעד ה' בישראל וביהודה ביד כל נביאיו. קלקלו בנביאים שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ובזרים בדבריו ומתעתעים בנביאיו העיד בהם את השמים שנאמר העידותי בכם היום את השמים. קלקלו בשמים שנאמר הבנים מלקטים עצים וגו' לעשות כונים למלכת השמים, העיד בהם את הארץ שנאמר שמעי ארץ הנני מביא רעה. קלקלו בארץ גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי, העיד בהם את הדרים שנאמר עמדו על דרכים וראו. קלקלו בדרכים שנאמר על כל ראש דרך בנית רמתך, העיד בהם את הגוים שנאמר לכן שמעו גוים. קלקלו בגוים שנאמר ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם, העיד בהם אאת ההרים שנאמר שמעו הרים את ריב ה'. קלקלו בהרים שנאמר על ראשי ההרים יזבחו, העיד בהם את הבהמה שנאמר ידע שור קונוהו. קלקלו בבהמה שנאמר וימירו את כבודם בתבנית שור, העיד בהם את החיה שנאמר גם חסידה בשמים ידעה מועדה. קלקלו בחיה שנאמר ואשוב ואראה והנה כל תבנית רמש ובהמה, ועיד בה את הדגים שנאמר או שיח לארץ ותורך ויספרו לך דגי הים. קלקלו בדגים שנאמר ותעשה אדם כדגי הים, העיד בהם את הנמלה שנאמר לך אל נמלה עצל ראה דרכה וחכם. ר"ש בן אלעזר אומר עלוב היה אדם זה שצריך ללמוד מן ההנמלה אילו למד ועשה עלוב היה אלא שצריך ללמוד דרכיה ולא למד:

ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלהים. פליגי בה ר"י ור' נחמיה חד אמר שמונה פסוקים שבתורה וחד אמר ערי מקלט מאי בספר תורת אלהים, ה"ק ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספרי הכתובים בספר תורת אלהים:

ויהי אחרי הדברים האלה וימת יהושע. יהושע פרנס את ישראל שלשים ושמונה שנים. בו בפרק מת אלעזר הכהן שנאמר ואלעזר בן אהרן מת (ויעבוד ישראל את ה' וגו') כל ימי הזקנים אשר האריכו ימים ימים האריכו ולא שנים:

ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנה סרח. א"ר יהודה אמר רב כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקברו בחייו שנאמר ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר בהר אפרים מצפון להר געש, מאי הר געש מלמד שגעש עליהם ההר להרגם, אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים, מדה כנגד מדה, איתביה ר' חייא בר אבא לר' יוחנן ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים א"ל ימים האריכו שנים לא האריכו. אלא מעתה למען ירבו ימיכם ימים ולא שנים, ברכה שאני. נתעצלו ישראל לעשות גמילות חסד ליהושע. באותה שעה נתחלקה ארץ ישראל והיתה החלוקה חביבה עליהם יותר מדאי והיו ישראל עסוקים במלאכתן זה עוסק בשדהו וזה

עוסק בכרמו וזה עוסק בביתו וזה עוסק (בפחמו) [בתחומו] לפיכך בקש הקב"ה להרעיש את כל העולם על יושביו שנאמר ותגעש ותרעש הארץ, זהו הר געש:

ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל. קשו קראי אהרדי דכתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו וכתוב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים, א"ר חמא בר חנינא כל העושה דבר ולא גמרו מעלה עליו הכתוב כאלו לא עשאו. א"ר אלעזר אף מורידין אותו מגדולתו דכתיב ויהי בעת ההיא וירד יהודה, ר' שמואל בר נחמני אמר אף קובר אשתו ובניו שנאמר וירבו הימים ותמת בת שוע אשת יהודה וכתוב וימת ער ואונן. ומאי שנא דקברו בשכם א"ר יוסי בר' חנינא אמרו משכם גבנוהו לשכם נחזיר אבריו. מושלך אותו משל למה הדבר דומה ללסטים שנכנסו לתוך המרתף ונטלו קנקן אחד של יין ושתו, הציץ עליהם בעל המרתף א"ל יערב לכם יבסם לכם שתיתם את היין החזירו את הקנקן למקומו. כך אמר להם הקב"ה לשבטים מכרתם את יוסף החזירו את העצמות למקומם. ד"א אמר להם יוסף משביע אני עליכם שממקום שגבנתוני שם תחזירוני:

יהושע – פרק כד – רמז לו

ואלעזר בן אהרן מת. א"ר אבהו א"ר יוחנן א"ר ינאי א"ר ומטו בה משמיה דר' יהושע בן קרחה מנין לבעל שאינו נוטל בראוי כבמוחזק שנאמר ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלוש ערים בארץ גלעד. מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב אלא מלמד שנשוא שגוב אשה ומתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה יאיר. ואומר ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים. מנין לפינחס שלא היה לו לאלעזר אלא מלמד שנשוא אלעזר אשה ומתה בחיי מורישיה וירשה פינחס. מאי ואומר וכי תימא יאיר הוא דנסב איתתא ומתה ת"ש ואלעזר בן אהרן מת, וכי תימא הפלה ליה משדב חרמים, ת"ש ויקבר אותו בגבעת בנו אשר נתן לו נחלה נחלה הראויה לו וירשה פינחס:

יהושע – פרק כד – רמז לו

האיש יורש את אשתו מנא ה"מ וירש אותה מלמד שהבעל יורש את אשתו דדברי ר"ע, ר' ישמעאל אומר אינו צריך הרי הוא אומר ואלעזר בן אהרן מת וגו'. מנין לפינחס שלא היה לו לאלעזר אלא מלמד שנשוא פינחס אשה ומתה וירשה. ואומר ושגוב הוליד את יאיר וגו' מנין לו ליאיר שלא היה לו לשגוב אלא מלמד שנשוא יאיר אשה ומתה וירשה. מאי ואומר וכי תימא אלעזר הוא דנסיב איתתא ומתה וירשעה פינחס ת"ש ושגוב הוליד את יאיר, וכי תימא התם נמי הכי הוא, א"כ הני תרי קראי למה לי. א"ל ר' פפא לאביי לעולם אימא לך דבעל לא ירית וקראי בהסבת הכן כד נינן ויאיר דובן מזבן ופינחס דזבן מזבן לא מצית אמרת דא"כ נמצא שדה חוזרת ביובל ונמצא אותו צדיק קבור בקבר שאינו שלו אלא אימא דנפלה ליה משדב חרמים:

א"ר אחא בר חנינא אלמלי לא חטאו ישראל לא נתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע מפני שהיא ערכה של א"י שנאמר כי ברוב חכמה רב כעס. (יז) כתיב וישבר אותם תחת ההר נסתכל משה בלוחות וראה שפרח כתב מעליהם והשליכן מידין מיד נתאלם ולא היה יכול להשיב דבר, באותה שעה נגזרה גזרה על ישראל שילמדו תורה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול ומתוך הטרור ומתוך הדוחק ומתוך שאין להם מזונות, ומתוך אותו הצער שהם מצטעים עתיד הקב"ה לשלם להם שכרם

לימות המשיח כפול ומכופל שנאמר ה' אלהים בחזק יבא וזרכעו מושלה לו הנה שכרו אתו וגו'. ואומר מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים וגו' לטובתי נשברה רגל פרתי שתהא משכורת שלמה:

שופטים

שופטים - פרק א - רמז לז

ויהי אחרי מות יהושע. זה שאמר הכתוב וזרח השמש ובא השמש (כתוב ברמז כ"ו). אמר רבי סימון כל מקום שנאמר אחרי מופלג (כתוב ברמז א'). ויאמר ה' יהודה יעלה. זה שאמר הכתוב יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך בכל מקום יהודה ראשון. ראשון לירידת הים שנאמר בצאת ישראל ממצרים וגו' היתה יהודה לקדשו. ראשון לדגלים ויסע דגל מחנה בני יהודה. ראשון לשופטים ויאמר ה' יהודה יעלה, ואף לעתיד לבא ודוד עבדי נשיא להם לעולם:

ויאמר אדוני בזק שבעים מלכים וגו'. לפי שלא נתפרש עשרון של כנעניים (ומה) תלמוד לומר ויאמר אדוני בזק שבעים מלכים בהונות ידיהם ורגליהם מקוצצים היו מלקטים תחת שלחני. והלא דברים קל וחומר ומה אדוני בזק שאינו כדאי לימנות עם מלכי כנען שבעים מלכים בהונות ידיהם ורגליהם מקוצצים היו מלקטים תחת שלחנו בוא ולמד וראה עשרם של כנעניים מה היה:

ושם חברון לפנים (כתוב ברמז כ"ג):

שופטים - פרק א - רמז לח

ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים. יתרו שבע שמות נקראו לו. יתרו, יתרו, חבר, חובב, (בן) רעואל, פוטיאל, קיני. יתרו שיתר פרשה אחת בתורה. יתרו שהותיר במעשים טובים. חבר שנתחבר למקום. חובב שהיה חביב למקום. (בן שהיה כבן למקום). רעואל שהיה כריע למקום. פוטיאל שנפטר מעבודה זרה. דבר אחר שמתחלה פטם עגלים לאילים. קיני שקנה לשמים וקנה לו תורה. דבר אחר שפירש מע"ז שנאמר הם קנאוני בלא אל ואומר אשר שם מושב סמל הקנאה. עלו מעיר התמרים שהניחו דושנה של יריחו ובאו לפני יעבץ לערד ללמוד תורה ויקרא יעבץ וגו' ויבא אלהים את אשר שאל, באו חסידים ללמוד אצל חסיד. שכשהיו מחלקין את הארץ הניחו דושנה של יריחו ת"ק אמה על ת"ק אמה אמרו כל מי שיבנה בית הבחירה בחלקו יטול דושנה של יריחו ונתנוהו לבני יונדב בן רכב והיו אוכלים אותו ת"מ שנה עד שנבנה הבית, וכיון ששרתה השכינה בחלקו של בנימן באו בני בנימן ופנו אותה, וילך וישב את העם ואין עם אלא חכמה שנאמר אמנם כי אתם עם ועמכם תמות חכמה. הלכו וישבו להם אצל עיעבץ שנאמר וממשפחות סופרים יושבי יעבץ. תרעתים שהיו מגלחים. תרעתים שהיו יושבים בשערי ירושלים. תרעתים (א) שהיו מתריעים ונענים. שמעתים ששמעו קול תרועה בסיני. סוכתים על שם שלא סכו את השמן. סוכתים ע"ש שהיו יושבים בסכות. אמרו הואיל ובית זה עתיד ליחרב רואים אנו אותו כאלו הוא חרב מעכשיו שנאמר ונשב באהלים ונשמע ונעשה ככל אשר צוה יונדב אבינו. רבי נתן אומר גדול הברית שנכרת עם יונדב בן רכב מן הברית שנכרת עם דוד, שהברית שנכרת עם דוד לא נכרת אלא על תנאי שנאמר אם ישמרו בניך בריתי ואם לאו ופקדתי בשבט פשעם, אבל הברית שנכרת עם יונדב בן רכב לא נכרת עמו על תנאי שנאמר לכן כה אמר ה' לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומר לפני כל הימים. ר' יונתן אומר וכי גרים נכנסים להיכל והלא אף ישראל אין נכנסין להיכל אלא יושבים בסנהדרין

ומורים דברי תורה. וי"א בנותיהם נשאו לכהנים והיו מבני בניהם מקריבין ע"ג המזבח. ומנין לבני יונדב בן רכב שהיו מבני בניו של יתרו שנאמר המה הקי ים הבאים מחמת אבי בית רכב, ומה אלו שקרבו עצמן כך קרבן המקום ישראל שעושין רצונו של מקום על אחת כמה וכמה:

ואת היבוס (כתוב ברמז כ"ח):

ויראו השומרים איש יוצא מן העיר. היה ר' מאיר אומר כופין ללויה ששכר לויה אין לו שעור שנאמר ויראו השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד וכתוב ויראם את מבוא העיר. במה הראה להם חזקיה אמר פה עקם להם. ובי יוחנן אמר באצבע הראה להם, תניא כוותיה דרבי יוחנן וכו'. ומה חסד עשו עמו שכל אותה העיר הרגו לפי חרב ואותו האיש ומשפחתו שלחו. וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוז הוא שמה עד היום הזה, תאנא היא לוז שצובעים בה תכלת. היא לוז שבא סנחריב ולא בלבלה נבוכדנאצר ולא החריבה. ואף מלאך המות אין לו רשות בה זקנים שבה בזמן שדעתם קצה עליהם הם יוצאים חוץ לחומה והם מתים. והלא דברים ק"ו ומה כנעני זה שלא דבר בפיו ולא הלך ברגליו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות. מי שעשה לויה כלה בפיו ורגליו על אחת כמה וכמה. אמר רבי יהושע כל המהלך בדרך ואין לו לויה יעסוק בתורה שנאמר כי לוית חן הם לראשך:

אמר רבי אבא בר כהנא למה נקרא שמה לוז שכל מי שנכנס בה הפריח מצות ומעשים טובים כלוז. רבנן אמרי מה לוז אין לה פה כך לא היה אדם יכול לעמוד על פתחה של עיר, רבי ישמעאל אומר לוז היה עומד על פתחה של עיר. ר' אלעזר בשם רבי פנחס אומר לוז היה עומד על פתחה של מערה והיה הלוז חלול והיו נכנסים דרך הלוז למערה ודרך המערה לעיר דכתיב הראני נא את מבוא העיר:

שופטים – פרק א – רמז לט

זבולון לא הוריש את יושבי קטרון. אמר זעירי קטרון זה צפורי, ולמה נקרא שמה צפורי, אמר רב פפא מפני שיושבת על ראש ההר כצפור. וקטרון זה צפורי והא קטרון בחלקו של זבולון הוא דכתיב זבולון ללא הוריש את יושבי קטרון וזבולון מתרעם על מדותיו הוה דכתיב זבולון עם חרף נפשו למות ומה טעם משום דנפתלי על מרומי שדה, אמר זבולון לפני הקב"ה רבש"ע לאחי נתת שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות, אמר לו הקב"ה כלם צריכים לך על ידי חלזון שנאמר ושפוני טמוני חול. תני רב יוסף שפוני זה חלזון, טמוני זה טרית, חול זה זכוכית לבנה. אמר לפניו מי מודיעני על זאת א"ל שם יזבחו זבחי צדק, א"ל סימן זה יהי לך שכל הנוטל ש"פ ממך בלא דמים אינו מועיל פרקמטיא שלו כלום, ואי ס"ד קטרון זה צפורי אמאי מתרעם על מדותיו והא הוה ליה צפורי דעדיפא טובא. וכי תימא דלית בה זבת חלב ודבש והאמר רבי שמעון בן לוי לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דצפורי והוה שיתסר מיל על שיתסר מיל, אפילו הכי שדות וכרמים הוו עדיפי ליה:

שופטים – פרק ב – רמז מ

ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים. והלא פנחס היה, אמר רבי סימון בשעה שהיה רוח הקדש שורה עליו היו פניו בוערות כלפידיים. ורבנן אמרין אשתו של מנוח מה היתה אומרת לו איש האלהים בא אלי ומראהו כמראה מלאך האלהים כסבורה בו שהוא נביא ואינו אלא מלאך. ורכוותיה ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה'. ודכוותיה וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים. ודכוותיה ויהיו מלעבים במלאכי האלהים:

שופטים – פרק ג – רמז מא

ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל. משל למה"ד למלך שנטע כרם והיה בתוכו ארזים גדולים וקוצים הלך המלך וקצץ את הארזים והניח את הקוצים, אמרו לו עבדיו אדונינו המלך הקוצים שאוחזים בבגדינו הנחת וקצצת את הארזים, א"ל אם קצצתי את הקוצים במה הייתי גודר את כרמי, כך ישראל כרמו של הקב"ה שנאמר כי כרם ה' צבאות בית ישראל, והכניסם לארץ וקצץ את הארזים שבה שנאמר ואנכי השמדתי את האמורי מפניכם אשר כגובה ראזים גבהו, והניח את בניהם כדי שישמרו ישראל את התורה שנאמר אלה הגוים אשר הניח וגו'. וכשיעמוד הכרם על עמדו במשמרת התורה והיו עמים משרפות סיד קוצים כסוחים באש יצתו:

ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל. הה"ד ננתתה ליראיך נס להתנוסס מנוס שינצלו ישראל מדינה של גיהנם למה מפני קשט סלה כדי ליתן שכרם בקשט שנאמר ונתתי פעולתם באמת, אבל הרשעים אין להם מנוס שנאמר ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם. בוא וראה מה בין ראשונים לאחרונים שהראשונים היו מתנסים ביד הקב"ה והאלהים נסה את אברהם, וכן דור המדבר למען אנסנו, ולמען נסותך. אבל האחרונים נסנסו ביד האומות שנאמר ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל, לידע מי עושה רצונו באמת מפני קשט סלה. וכן אתה מוצא בדניאל וחבריו כשגלו גזר הקב"ה ואמר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים. עמד נבוכדנאצר וקיים את הדבר התחיל לומר גזרני שיהיו אוכלים מן אנונה שלי שנאמר וימן להם המלך דבר יום ביומו, דניאל לא קבל עליו, אמר הקב"ה בקש לנסות אותנו שאנו מבני בניו של אברהם אבינו שנתנסה בעשר נסיונות שמא זכותו תעמוד לנו התחיל לומר לשר הסריסים נס וגו' נס נא עבדיך ימים עשרה לא כבר מצא בנו המלך עשר ידות שנאמר וימצאם עשר ידות:

ויעבדו בני ישראל את כושן רשעתים. תאנה הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי. בעור שבא על בעירו, כושן רשעתים דעבד שתי רשעיות אחד בימי יעקב ואחד בימי השופטים. דבר אחר שתי רשעיו ששעבד את ישראל ושעבד על השבועה, ומה שמו לבן הארמי שמו:

עתניאל בן קנז פרנס את ישראל ארבעים שנה, צא מהם שעבוד של כושן רשעתים שמונה שנה. בימי כושן היה פסלו של מיכה שנאמר וישימו להם פסל, בימיו היתה פלגש בגבעה:

ויסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו את הבעלים וגו' ויעזבו את ה' ולא עבדוהו (כתוב ברמז תנ"ז):

ממשמע שנאמר ויעזבו איני יודע שלא עבדוהו, אלא מה ת"ל ולא עבדוהו, אמר רבי אלעזר אמר הקב"ה אפילו כתורמוס הזה ששוקלים אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקנוח סעודה לא עשאוני בני, לא תהא כהנת כפונדקית:

שופטים – פרק ג – רמז מב

ויאסוף אליו את בני עמון ועמלק וילך ויך את ישראל ויירשו את עיר התמרים. ארבעה דברים טובים היה לו ללוט לחשב לאברהם אבינו וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט וגם ללוט ההולך את אברם וגו' וישב את כל הרכוש וגם את לוט, ויהי בשחת אלהים את ערי הככר, וכנגדן היו בני לוט צריכין לפרוע לנו טובות ולא דיין שלא פרעו טובות אלא פרעו רעות הה"ד וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור. ויאסוף

אליו בני עמון, ויהי אחרי כן באו בני עמון ובני מואב אל יהושפט, ידו פרש צר על כל מחמדיה. ונכתבה חטא שלהם בארבע מקומות לא יבא עמוני ומואבי על דבר אשר לא קדמו אתכם כי לא קדמו את בני ישראל בלחם ובמים. עמי זכר נא מה יעץ בלק. עמדו ארבעה נביאים וחתמו גזר דינם ואלו הם ישעיה ירמיה יחזקאל צפניה. ישעיה אמר משא מואב כי בליל שודד. ירמיה אמר לכן הנה ימים באים והשמעתתי אל רבת בני עמון תרועת מלחמה. יחזקאל אמר לבני קדם על בני עמון ונתתיה למורשה למען לא תזכר בני עמון בגוים ובמואב אעשה שפטים. צפניה אמר לכן חי אני נאם ה' כי מואב כסדום תהיה ובני עמון כעמורה:

ויעש לו אהוד חרב ולה שני פיות. שהיה עוסק בתורה שנקרא חרב פיפיות, ולה שני פיות שאוכלים בעולם הזה ובעולם הבא:

ויקם מעל הכסא. רב ביבי בש"ד ראובן רות וערפה בננותיו של עגלון היו אמר הקב"ה אתה חלקת לי כבוד ועמדת מכסאך בשביל כבודי חייך שאני מעמיד ממך בן ואני מושיבו על כסאי שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך (כתוב ברמז ת"מ):

אהוד בן גרא פרנס את ישראל שמונים שנה צא מהם י"א שנים של עגלון מלך מואב בימיו היה שמגר בן ענת בסוף ימיו ובימי עגלון נאמר ויהי בימי שפוט השופטים וגו' וימת אלימלך איש נעמי, ואומר אל בנותי כי מר לי מאד מכם כי יצאה בי יד ה'. ואומר בכל אשר יצאו יד ה' היתה במ לרעה. נחשון מת בשנה השנית לצאת בני ישראל מארץ מצרים. שלמון היה מבאי הארץ ומת אחרי יהושע. אחריו דבורה וברק ארבעים שנה, צא מהם שעבוד ליבין מלך כנען כ' שנה:

מכל השבטים יצאו שופטים ומלכים ומשבט שמעון לא קם לא שופט ולא מלך בשביל החטא שעשה זמרי בשבטים, ללמדך כמה חמורה הזנות. עתניאל בן קנז משבט יהודה. אהוד משבט בימן. דבורה וברק מהר אפרים ומקדש נפתלי. גדעון משבט מנשה ואבימלך בנו אחריו, תולע בן פואה משבט יששכר. יאיר הגלעדי מחוות יאיר משבט מנשה. וכן יפתח מיושבי גלעד. אבצן מבית לחם יהודה. אלון משבט זבולון. עבדון בן הלל משבט אפרים. שמשון משבט דן. עלי ושמואל משבט לוי, ומבנימן יצאו מלכים. ומיהודה מלכים. ומאפרים ירבעם. וממנשה יהוא בן נמשי. אבל שמשון לא העמיד לא שופט ולא מלך בשביל עון הזנות, לפיכך נתנה תורה ברית מילה בערוה שיהא יראת המקום מונעת מלעשות החטא. לכל הרגשה והרגשה נתן הקב"ה תורה מה לעשות ומה לא לעשות. ללב ולא תתורו אחרי לבבכם. לעינים ואחרי עיהיכם. לאזנים לא תשא שמע שוא. לפה לא תאכל כל תועבה. ללשון תשא את שם. לא תשבועו. ולא תשקרו. לא תענה. לידים אל תשת ידך עם רשע. לעריות לא תנאף ולא תזנה. לרגלים לא תלכו אחרי אלהים אחרים, הרי לא תעשה. ומה לעשות, מלמד ללב ושמעתם את דברי אלה על לבבכם. לעינים לא תשכח את אשר ראו עיניך. לאזנים שמע ישראל את החוקים. ללשון ושננתם לבניך. לידים פתוח תפתח את ידך. לערוה ואתם פרו ורבו ואומר קחו נשים והולידו בנים. לרגלים בכל הדרך אשר צוה ה' אלהיכם אתכם תלכו:

והוא לחץ את ישראל בחזקה, בחרופין ובגדופין לפיכך נדון באש וכו' (כתוב ברמז ק"מ):

שופטים – פרק ד – המשך רמז מב

ודבורה אשה נביאה מה טיבה של דבורה שנתנבאת על ישראל ושפטה אותם והלא פינחס בן אלעזר עומד מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ בין גוי בין ישראל בין איש בין אשה בין עבד בין שפחה הכל

לפי מעשיו של אדם רוח הקדש שורה עליו. תנא דבי אליהו אמרו בעלה של דבורה עם הארץ היה א"ל בוא ואעשה לך פתילות ולך לבית המקדש שבשילה אז יהיה חלקך בין הכשרים שבהם ותבא לחיי העולם הבא, והיא עושה פתילות והוא מוליך לבית המקדש, וג' שמות יש לו ברק ומיכאל ולפידות. ברק על שם שפניו דומות לברק. מיכאל ע"ש שהוא ממין את עצמו. ד"א ע"ש מלאך. לפידות ע"ש שאשתו עושה פתילות והיא מתבוננת ועושה פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה והקב"ה בוחן לבות וכליות אמר לה דברוה את נתכוונת להרבות אורי אף אני ארבה אורך ביהודה ובירושלים כנגד י"ב שבטים, מי זכה לו לפידות שיהא חלקו עם הכשרים ויבא לחיי העולם הבא הוי אומר דבורה אשתו, עליה נאמר חכמות נשים בנתה ביתה. ועל איזבל בת אתבעל נאמר ואולת בידיה תהרסנו:

ודבורה אשה נביאה. בשרה הוא אומר בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה. במרים הוא אומר ותקח מרים הנביאה בדבורה הוא אומר ודבורה אשה נביאה. בחנה הוא אומר ותתפלל חנה. אביגיל נתנבאה לדוד וכן דוד אומר לה ברוך טעמך וברוכה את. בחולדה הוא אומר וילך חלקיהו וגו' אל חולדה הנביאה. באסתר הוא אומר ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל:

רבי ברכיה אומר ד' (ב) מיללין תלתא בעלמא וחדא באתתא. חשיך חייא דבעי למיתא. חשיך גוברא דבעי ללחלשא. חשיך פתיחא דבעי לסמיא. חשיך דרא דאיתתא דבריייתא, ודבורה אשה נביאה:

אשרת לפידות א"ר יצחק דבי רבי אמי שהיתה עושה פתילות למשכן. והיא יושבת תחת תומר. אר"ש בן אבשלום משום ייחוד, ד"א מה תומר זה צלו מועט אף ת"ח שבאותו הדור היו מועטין. ד"א מה תומר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים. אמר רב נחמן לא יאי יוהרא לנשי תרתי נשי נביאתי הויין דהויין יהירין ושניין שמייהו חדא שמה זבורתא וחדא שמה כרכושתא. זבורתא דכתיב ותשלח ותקרא לברק בן אבינועם ואלו איהי לא אזלא גביה. כרכושתא דכתיב בה אמרו לאיש אשר שלח אתכם ולא אמרו למלך אשר שלח:

והיא יושבת תחת תומר לפי שאין דרכה של אשה להתיחד בתוך הבית וישבה בצלו של דקל מלמדת תורה לרבים:

ותשלח ותקרא לברק וכי מה טיבו של ברק אצל דבורה אלא אמרו ברק שמש את הזקנים כל ימו יהושע וחזר ושמש אחר מיתתו לפיכך הביאוהו ונתנוהו אצל דבורה. במי הקב"ה מושיע את ישראל בבני אדם שמשכימין ומעריבין לב"ה ולבית המדרש ועוסיקין בתורה בכל יום תמיד. וכי מה טיבו של שבט זבולו ונפתלי שבאת תשועה גדולה על ידיהם אמרו נפתלי שמש את יעקב אבינו וזבולו שמש את יששכר ונעשה לו אכסניא. ועל שבט ברק באלהי ישראל והאמין בנבואתה של דבורה חלקה לו בשירה שנאמר ותשר דבורה וברק. וכי מה טיבה של יעל שבאת תשועה גדולה על ידה אמרו אשה כשרה היתה ועושה רצון בעלה מכאן אמרו אין לך אשה כשרה בנשים אלא אשה שהיא עושה רצון בעלה:

שופטים – פרק ד – רמז מג

הלא צוה ה' אלהי ישאל לך ומשכת בהר תבור. (ג) היכן צוה כי החרם תחרימם. כיוצא בו אתה אומר ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר היכן דבר ראו עתה כי אני אני הוא. כיוצא בו אתה אומר והיה כי תבואו אל הארץ וגו' והיכן דבר והבאתי אתכם אל הארץ. כיוצא בו אתה אומר הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קדש והיכן דבר והיה ביום הששי והכינו. כיוצא בו אתה אומר הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש והיכן דבר ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי. כיוצא בו אתה אומר פחדכם ומוראכם יתן

ה' אלהיכם וגו' היכן דבר את אימתי אשלח לפניך. כיוצא בו אתה אומר כי ירחיב ה' אלהיך וגו' והיכן דבר כי אורישי גוים מפניך. כיוצא בו אתה אומר כי ה' אלהיך ברכך וגו' היכן דבר ברוך תהיה מכל העמים. כיוצא בו אתה אומר וה' האמירך היום וגו' היכן דבר את ה' האמרת היום. כיוצא בו אתה אומר ולתתך עליון על כל הגויים וגו' היכן דבר ונתנך ה' לראש. כיוצא בו אתה אומר שמעו שמים והאזיני ארץ וגו' היכן דבר האזינו השמים. כיוצא בו אתה אומר ואם תמאנו ומריתם וגו' היכן דבר והבאתי עליך. כיוצא בו אתה אומר בלע המות לנצח וגו' היכן דבר אני אמית ואחיה. כיוצא בו אתה אומר אז תתענג על ה' והרכבתך וגו' היכן דבר ירכיבוהו על במותי ארץ. כיוצא בו הנה באה ונהיתה וגו' היכן דבר אשכיר חצי מדם. כיוצא בו וישבו ישראל איש תחת גפנו וגו' היכן דבר ונתתי שלום בארץ. כיוצא בו אתה אומר לא יהיה שריד לבית עשו וגו' היכן דבר וירד מיעקב והאביד שריד מעיר. כיוצא בו וה' פקד את שרה כאשר אמר היכן אמר אבל שרה אשתך. כיוצא בו ויעש ה' לשרה כאשר דבר היכר דבר ביום ההוא כרת ה' את אברהם. כיוצא בו ומכרתי את בניכם וגו' היכן דבר ויאמר ארוד כנען. כיוצא בו וה' אמר לכם לא תוסיפון היכן אמר כי כאשר ראיתם את מצרים. כיוצא בו כה אמר ה' שימו איש חרבו היכן אמר זובח לאלהים יחרם. כיוצא בו זאב וטלה ירעו כאחד וקו' היכן דבר והשבתי חייה רעה. כיוצא בו הגוים אשר אמר לא תבואו היכן אמר ולא תתחתן בם. כיוצא בו אז אמר שלמה וגו' היכן אמר כי בענן אראה. כיוצא בו והיו לי אמר ה' היכן אמר והייתם לי סגולה. כיוצא בו והיה כל אשר יקרא בשם ה' וגו' היכן דבר וראו כל עמי הארץ. כיוצא בו וגם מהם אקח לכהנים וגו' היכן אמר הנסתרות לה' אלהינו:

ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי. ר' פנחס בש"ר ראובן שני בני אדם היו עיקר ועשו עצם טפלה ונעשו טפלה. אברהם וברק, אברהם היה עיקר ויקח אברם את שרי אשתו ועשה עצמו טפלה שנאמר אמרי נא אחותי את וכתוב ולאברם הטיב בעבורה. ברק דכתיב אם תלכי עמי והלכתי. ר"י אומר אם לתכי עמי לקדש אלך עמך לחצור ואם לא תלכי עמי לקדש לא אלך עמך לחצור. ר' נחמיה אומר אם תלכי עמי לשירה אלך עמך למלחמה ואם לא תלכי עמי לשירה לא אלך עמך למלחמה. ותאמר הלוח אלך עמך אפס כי לא תהיה תפארתך א"ר ראובן א"ל מה אתה סבור שתפארת שירה נמסרה לך לבדך ונעשה טפלה שנאמר ותשר דבורה וברק:

מנא הא מילתא דאמרי אינשי אי דלית בהדאי דלינא בהדך ואי לא לא דלינא דכתיב ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי:

ויזעק סיסרא. סיסרא בא עליהם בארבעים אלף ראשי גייסות וכל אחד היה עמו מאה אלף ובן שלשים שנה היה וכבש כל העולם בכחו ולא היה כרך שלא היה מפיל חומה בקולו ואפילו היה שבשדה כיון שהיה נותן עליה קולו לא היתה זזה ממקומה. אמרו כשהיה יורד לרחוץ בנחל קישון היה עולה בזקנו כמה מאכל בני אדם דגים. ותשע מאות סוסים במרכבתו ובחזרה לא היה אחד מהם חוזר בשלום:

שופטים – פרק ד – רמז מד

ותכסהו בשמיכה. שלשה הם שפלטו מן העבירה ושתף הקב"ה שמו בשמן ואלו הם יעל ויוסף ופלטטי. יוסף מנין עדות ביהוסף שמו מהו ביהוסף שמו יה מעיד שלא נגע באשת פוטיפר. יעל מנין ותכסהו בשמיכה מנו בשמיכה רבנן דכהכא אמרין בסודרא. ורבנן דתמן אמרין במשיכלא ארשב"ל חזרנו על כל המקרא כולה ולא מציינו דבר ששמו שמיכה ומהו שמיכה שמי כה שמי מעיד בה שלא נגע בה אותו רשע.

פלטי מנין כתוב אחד אומר ושאל נתן בתו לפלטי בן ליש וכתוב אחד אומר לפלטיאל מאן נסב פלטי ויהיב פלטיאל אלא אל מעיד עליו שלא נגע במיכל:

שופטים – פרק ד – רמז מה

ותפתח את נאד החלב. שבו רבותינו ט' משקי זב הם זיעה וליחה סרוחה והרעי וכו', טהורים מכלם דמעת עינו ודם מגפתו וחלב שבאשה מטמאין טומאת משקין ברביעית אבל זובו ורוקו ומימי רגליו מטמאין טומאה חמורה. דמעת עינו דכתיב ותשקמו בדמעות, דם מגפתו דכתיב ודם חללים ישתה מה לי קטליה כוליה מה לי קטליה פלגא. חלב שבאשה דכתיב ותפתח את נאד החלב. יין מנין דכתיב כל נבל ימלא יין:

שופטים – פרק ה – רמז מו

ותשר דבורה עשר שיורת הם (כתוב ברמז כ). וזש"ה לך יום אף לך לילה לך היום מקלס לך הלילה מקלס מה הלילה ברשותך אף יום ברשותך. בשעה שאתה עושה לנו נסים ביום לך יום, בשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה אף לך לילה. בשעה שאתה עושה לנו נסים ביום אנו אומרים לפניך שירה ביום הה"ד ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום ההוא לאמר, בשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה אנו אומרים לפניך שירה ביום הה"ד ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום ההוא לאמר, בשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה אנו אומרים לפניך שירה בלילה הה"ד השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. לך נאה לומר שירה ביום ולך נאה לומר שירה בלילה, למה, שאתה הכינות מאור ושמש:

בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם. א"ר יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו קורעין לו גזר דינו, בפרוע פרעות מה טעם בפרוע פרעות משום דברכו ה'. אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן אפילו יש בו שמץ ע"ז מוחלים לו, כתיב הכא בפרוע פרעות וכתוב התם כי פרוע הוא:

שופטים – פרק ה – רמז מז

אנכי לה' אנכי אשירה. וש"ה כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא. בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה שמעו תבור וכרמל והניחו מקומם ובאו להם ושט כרמל בים והקב"ה צוה להם למה תרצדון הרים גבנונים למה אתם רצים ומדיינים בעלי מומין אתם כענין שנאמר או גבן או דק. ההר חמד אלהים לשבתו זה סיני ואעפ"כ פרע להם הקב"ה שכרם בטירוף שנטרפו ובאו. בתבור נפל סיסרא וחיילותיו ונעשה לישראל ישועה בראשו, כיון שנפלו שונאיהם של ישראל נאמר בו אנכי לה' אנכי אשירה. בסיני נאמר אנכי, ובתבור נאמר בו אנכי לה' אנכי אשירה. בסיני נאמר אנכי, ובתבור נאמר שני פעמים ובכרמל נתקדש שמו של הקב"ה ונאמר בו ה' הוא האלהים כנגד אנכי ה' אלהיך:

שופטים – פרק ה – רמז מח

ה' בצאתך משעיר וגו' גם עבים נטפו מים. שנו רבותינו בג' דברים נתנה תורה באש ובמים ובמדבר. באש והר סיני עשן כלו. במים גם עבים נטפו. במדבר במדבר סיני לומר לך מה אלו לעולם בחנם אף התורה חנם לעולם שנאמר קחו מוסרי ואל כסף:

רבי יהודה בר' אלעאי אומר לפי שהיו ישראל משולהבים מחמת האש של מעלה אמר הקב"ה לענני כבוד הזילו טל חיים על בני שנאמר גם עבים נטפו מים. ואומר גשם נדבות תניף, אימתי נעשה כל הכבוד הזה

כשהייתי נאה באומות העולם ומכבדת את התורה שנאמר ונות בית תחלק שלל ואין שלל אלא תורה שנאמר שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב:

הרים גזלו מפני ה'. שכשעמד המקום ואמר אנכי ה' אלהיך היתה הארץ חלה וזעו כל מלכי האדמה בהיכליהם שנאמר קול ה' בכח קול ה' בהדר ובהיכלו כלו אומר כבוד עד שנתמלאו בתיים מזיו השכינה, באותה שעה נתכנסו כל אומות העולם ובאו להם אצל בלעם א"ל שמא המקום מחריב את עולמו במבול, אמר להם שוטים שבעולם כבר נשבע הקב"ה לנח שאינו מביא מבול לעולם שנאמר כי מי נח זאת וגו', א"ל מבול של מים אינו מביא אבל מביא של אש אמר להם אינו מביא לא מבול של מים ולא מבול של אש אלא המקום נותן תורה לעמו שנאמר ה' עוז לעמו יתן, וכיון ששמעו מפיו הדבר הזה פנו כלם והלכו איש למקומו לפיכך (ה) נתבעו אומות העולם וכשעתיד ליפרע הקב"ה משעיר עתיד להרעיש כל העולם כלו על יושביו:

שופטים – פרק ה – רמז מט

חדלו פרזון בישראל. ר' שמואל בר נחמני עלה מבבל לשאלם שלשה דברים ומצא את ר' יוחנן שר הבירה א"ל מאי דכתיב חדלו פרזון בישראל חדלו, א"ל העיירות הקטנות שחרבו בימי סיסרא כיון שעמדה דבורה נעשו אמהות, ושוב א"ל מאי דכתיב לה' אלהינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו לא הוה צריך לומר אלא כי שמרנו תורתו. א"ל ר' יוחנן יפה כתיב בנוהג שבעולם פועל שהוא עושה עם בעל הבית באמונה והוא נותן לו שכרו מה טובה יש לו עליו ואימתי מחזיק לו טובה בשעה שאינו עושה עמו באמונה והוא נותן לו שכרו. אמר לו ראית מימך שמורדין במלך והוא מספיק להם מזונות. אמר לו כתיב יעשו עגל בחורב והמן יורד להם:

א"ר יהודה אמר רב כל המתיהר אם נביא הוא נבואתו מסתלקת אם חכם הוא חכמתו מסתלקת. אם חכם הוא וכו' מגלן מהלל דאמר מר התחיל מקנתרן בדברים וקאמר להם מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם עצלות שהיתה בכם שלא שמשותם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון וקאמר להם מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם עצלות שהיתה בכם שלא שמשותם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון וקאמר להו הלכה זו שמעתי ושכחתי. אם נביא הוא נבואתו מסתלקת אם חכם הוא חכמתו מסתלקת. אם חכם הוא וכו' מנלן מהלל דאמר מר התחיל מקנתרן בדברים וקאמר להם מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם עצלות שהיתה בכם שלא שמשותם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון וקאמר להו הלכה זו שמעתי ושכחתי. אם נביא הוא נבואתו מסתלקת מגלן, מדבורה שנאמר חדלו פרזון וגו' עד שקמתי דבורה וכתוב עורי עורי דבורה:

רוכבי אתונות צחורות. תני דבי רב ענן אלו תלמידי חכמים שהולכין מעיר לעיר וממדינה למדינה ועוסקין בתורה ועושין אותם כצהרים. יושבי על מדין שיושבין ודנין דין אמת לאמתו, והולכי אלו בעלי מקרא, על דרך אלו בעלי משנה, שיחו אלו בעלי גמרא שכל שיחתן דברי תורה:

רוכבי אתונות צחורות. אין צחורות אלא נקיות מן הגזל. יושבי על מדין שמעמידין הדבר על הדין. והולכי על דרך שיחו אלו סנהדרין שהעולם נשען עליהם ואין להם שיחה בטלה לעולם שנאמר שמעו מלכים האזינו רוזנים. מקול מחצצים האומרים על טמא טמא ועל טהור טהור (ו) הלכות שבת וחגיגות ומעילות ודיני חצצים באדם. בין משאבים שלומדים ושואבים דברי תורה. שם יתנו צדקות ה' צדקות פרזונו בישראל. עיר קטנה היתה בישראל עמדו ובנו להם בית הכנסת ובית המדרש ושכרו להם את החזן

ומלמדי תינוקות נמצאו בתי מדרשות רבים בישראל. וכל מי שמחדש דברי תורה על פיו דומה כמי שמשמיעים אותו משמים ואומרים לו כך אמר הקב"ה בנה לי בית ששכר גדול שלו הוא שנאמר יבחר אלהים חדשים וגו':

שופטים - פרק ה - רמז נ

מכאן אמרו ארבעים אלף מישראל שנתקבצו ויצאו למלחמה נשענים עלליהם כמי שהוא תפוס מגן ותריס, שנאמר מגן אם יראה ורומח בארבעים אלף בישראל:

צדקות פרוזונו בישראל. א"ר אושעיא צדקות עשה הקב"ה לישראל שפזרן בין האומות כי הא דאמר ליה ההוא אפיקורוס לר' יהודה נשיאה אגן עדיפגן מגייכו דבדידכו כתיב כי ששת חדשים ישב שם יואב עד הברית כל זכר באדום, והא כמה שני איתותביתו בהדן ולא קא עבדינן לכו מידי, א"ל רצונך יטפל לך תלמיד אחד, נופל לו ר' אושעיא א"ל משום דלא ידעיתו היכי תעבדו תקטלינהו כולהו ליתנהו במלכותייכו תקטלו הנך דאיתנהו במלכותייכו קרו לכו מלכותא קטיעא, א"ל גפא של רומי בהא סלקינן ובהא נחתנינן:

קום ברק ושבה שביך. המלחמה של הקב"ה והנצחון לנו וכו' (כתוב ברמז תשכ"ד):

מני אפרים זה יהושע. שנאמר ויחלש יהושע את עמלק. שרשם בעמלק כי מחה אמחה את זכר עמלק. אחר כך בנימין זה שאול והמתה מאיש ועד אשה, וכן מרדכי אמר הקב"ה צפוי וגלויי לפני שהוא עתיד לגזור להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן לפיכך והמתה מאיש ועד אשה לקיים מה שנאמר ויאכלו מפרי דרכם:

שופטים - פרק ה - רמז נא

זהו שאמר הכתבו אם לא יסחבום צעירי הצאן. אמר רבי שמואל בר נחמני מסורת אגדה הוא בידינו שאין עשו נופל אלא ביד בנניה של רחל, למה, שאם באים השבטים לדין עם עשו לומר לו למה רדפת את אחיך הוא אומר להם למה רדפתם את יוסף אחיכם ואינכם מעולין ממני וכיון שהוא בא אצל יוסף אומר לו למה רדפת את אחיך ואינו יכול להשיבו אם תאמר שעשה לך רעה אף אחי שלמו לי רעה ואני שלמתי להם טובה מיד הוא שותק ועליו הכתוב אומר הנה היו כקש אש שרפתם לא יצילו את נפשם מיד להבה, הנה היו כקש זה עשו, שנאמר ובית שעו לקש. אש שרפתם זה יעקב שנאמר והיה בית יעקב אש, לא יצילו את נפשם מיד להבה זה יוסף שנאמר ובית יוסף להבה, זה כתיב בו נער והוא נער את בני בלהה, וזה כתיב בו קטן הנה קטן נתתיך בגוים יבא זה ויפול ביד זה, זה גדל בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם וזה גדל בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם, זה כתיב בו ואת האלהים אני ירא וזה כתיב בו ולא ירא אלהים:

יוסף היה קטן וזכה לבכרה, ועשו היה בכור ואבד בכורתו. יוסף הודה בתחיית המתים פקוד יפקוד, ועשו כפר הנה אנכי הולך למוות. יוסף נתן נפשו על כבודה של אמו ואחר נגש יוסף ורחל, ועשו בקש להרוג את אמו ושחת רחמה. יוסף חקר לחיי אביו העוד אביכם חי, ועשו אמר יקרבו ימי אבל אבי, עשו טנף עצמו בעריות ובשפיכות דמים, ויוסף גדר עצמו וימאן וגו':

שופטים – פרק ה – רמז נב

ושרי ביששכר עם דבורה. זש"ה ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, ר' תנחום אומר רובי חכמות היה יודע. ר' יוסי בן קצרי אומר לעבר שנים הה"ד ול אחיהם על פיהם וכל אחיהם מסכימים הלכה על פיהם והוא משיב להם הלכה למשה מסיני, וכן הכתוב משבחו בבתי דינים במצרים לישוב משפחת הישובי אין ישוב אלא בית דין שנאמר ויבואו אליך כמבוא עם וישבו לפניך ואומר ויעקב איש תם יושב אהלים. וחיייו של יששכר מנין לו מזבולון שהיה עוסק בפרקמטיא שלו ומאכיל את יששכר שהוא בן תורה, הה"ד זבולון לחוף ימים ישכון ובשביל כך יששכר חמור גרם, וכשבא משה לברך את השבטים הקדים ברכת זבולון לברכת יששכר הדא הוא דכתיבב שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך ואתה מוצא תשיעי לשבטים והוא מקריב שני למלך דכתיב ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר, מפני מה מפני שהיה בן תורה:

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל אשה שתובעת בעלה לדבר מצוה הויין לה בנים שאפילו בדורו של משה לא היה כמותם דאלו בדורו של משה כתיב הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים וכתוב ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים ואילו נבונים לא אשכח, וגבי לאה כתוב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבא וכתוב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים:

אמר רבא לא אשכח צורבא מדרבנן דאורי אלא דאתי מלוי ויששכר, מלוי דכתיב יור משפטיך ליעקב, מיששכר דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. ואימא מיהודה דכתיב יהודה מחוקקי אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא קאמינא:

אשרי הצדיק ואשרי שכניו יהודה ויששכר וזבולון שהיו סמוכים לאהרן ולמשה שנאמר והחונים לפני המשכן קדמה וגו' נעשו גדולים בתורה שנאמר יהודה מחוקקי ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וממזבולון מושכים בשבט סופר, אבל מן הדרום בני קהת וסמוכין להם ראובן ושמעון וגד והיו שרויים עם קרח אדם בעל מחלוקת אבדו עמו במחלוקתו, מכאן אמרו אוי לרשע ואוי לשכנו טטוב לצדיק וטוב לשכנו:

זבולון עם חרף נפשו (כתוב ברמז ל"ט):

באו מלכים נלחמו שלשים ואחד מלכים הלכו עם סיסרא כשהלך להלחם עם ישראל ונהרגו עמו, למה, שהיו מתאווים לשתות ממימי ישראל ובקשו עם סיסרא ואמרו בבקשה ממך נבוא עמך בחנם שאנו מתאווים למלא כרתנו מן המים של ארץ ישראל שנאמר בתענך על מי מגדו בצע כסף לא לקחו:

שופטים – פרק ה – רמז נג

נחל קישון גרפם נחל קדומים. אתה מוצא כשעברו ישראל את הים היו ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה אמרו כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד אחר שנאמר וימרו על ים סוף, אמר לו הקב"ה לשר של ים פלוט אותם ליבשה אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שרבו נותן לו מתנה וחוזר ונוטלה הימנו אמר לו אני אתן לך אחד ומחצה שבהם אמר לפניו כלום כלום יש עבד שתובע רבו אמר לו אני אתן לך אחד ומחצה שבהם דאלו בפרעה כתיב שש מאות רכב בחור ואילו בסיסרא כתיב שתשע מאות רכב ברזל, כי אתה סיסרא כתיב מן שמים נלחמו כיון דנחת כוכבי שמיא עלייהו נחות לאוקורי נפשייהו בנחל

קישון אמר לו הקב"ה לנחל קישון לך והשלם ערבותך לים מיד גרפם נחל קישון לים היינו דכתיב נחל קישון גרפם נחל קדומים נחל שהיה ערב מקדם, באותה שעה פתחו דגים ואמרו ואמת ה' לעולם:

שופטים – פרק ה – רמז נד

אורו מרוב אמר מלאך ה'. אמר רב מגלן דמשררין שליחא מבי דינא ומזמנין לדינא דכתיב וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם. ומנלן דמזמנין לדינא ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה'. לקמיה דגברא פלגיא דכתיב לפני ה'. את ופלניא דכתיב אתה ואהרן. דקבעינן זמנא דכתיב מחר, זמנא אחר זמנא דכתיב קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד. ומגלן דאי מתפקר בשליחא דבי דינא דאתי ואמר ולא מתחזי כלישנא בישא, דכתיב העיני האנשים ההם תנקר. ומנלן דמשמתינן, דכתיב אורו מרוז. הכי סברא גברא רבא פלגיא דכתיב אמר מלאך ה'. ומגלן דמחרמינן, דכתיב אורו ארור. דאכיל ושתי בהדיה וקאי בארבע אמות דידיה, דכתיב יושביה, ומנלן דפרטינן חטאיה בצבורא, דכתיב כי לא באו לעזרת ה', ואמר עולא בארבע מאה שפורי שמתיה ברק למרוז. איכא דאמרי גברא רבא הוה. ואיכא דאמרי כוכבא הוה דכתיב מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם. ומגלן דמפקרין נכסיה, דכתיב כל אשר לא יבוא בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו. מנלן דנצינן ולקינן ומחינן ומתלשינן שער ומשבעינן שנאמר ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים. ומנלן דכפתינן ואסרינן ועבדינן הרדפה דכתיב הן למות הן לשרושי הן לענש נכסין. מאי לשרושי א"ר יהודה בריה דרב שמואל בר שילת מנדין לאלתר ושונים לאחר שלשים יום ומחרימין לאחר ס' יום. א"ל רב הונא בר חיננא הכי אמר רב חסדא שני חמישי ושני. אורו מרוז ארור בו נדוי וכו' (כתוב ברמז ט"ז):

שופטים – פרק ה – רמז נה

כי לא באו לעזרת ה'. אתה מוצא כל מי שהוא עוזר לישראל אלו עוזר למי שאמר והיה העולם שנאמר כי לא באו לעזרת ה', לעזרתנו לא נאמר אלא לעזרת ה'. וכה"א כי הנוגע בכס נוגע בבבת עינו. וכל מי שהוא קם על ישראל כאלו קם על מי שאמר והיה העולם שנאמר כי הנה אויביך יהמיוס אובינו אין כתיב כאן אלא אויביך כי הנה אויביך יהמיוס מפני מה על עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפוניך, וכה"א תכלית שנאה שנאתים מפני מה הלא משנאיך ה' אשנא, וכה"א אל תשכח קול צורריך שאון קמייך עולה תמיד, וכה"א וברוב גאונך תהרוס קמייך מי הוא שקם נגדך אלא שקמים נגד בניך:

תבורך מנשים יעל. א"ר נחמן גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה דכתיב תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך מאן נינהו נשים באהל שרה רבקה רחל ולאה:

מנשים באהל תבורך. אורח ארעא, למימד הכי מעין קאמר ליה דכתיב ייטיב אלהים את שם שלמה וגו' ויגדל את כסאו מכסאך וכי אורח ארעא למימר הכי למלכא אלא מעין קאמר ליה:

בין רגליה כרע נפל. א"ר יוחנן בשם ר' שמעון בן יוחאי שבע בעילות בעל אותו רשע שנאמר בין רגליה כרע וגו'. והא קא מתהניא מעבירה, א"ר יוחנן בשם ר' שמעון בן יוחאי כלל טובתם של רשעים רעה היא אצל צדיקים דכתיב השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע, בשלמא רע לחיי אלא טוב אמאי לא, אלא ש"מ אפילו טובתם של רשעים רעה היא אצל צדיקים. בשלמא התם דילמא מדבר ליה שם ע"ז אבל הכא מה רעה איכא, משום דקא שדי בה זוהמא, דאמר רבי יוחנן בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן כותיים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן:

שופטים – פרק ה – רמז נו

ידה ליתד תשלחנה. אין יד אלא שמאל שנאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואומר למה תשיב ירך וימינך, ואומר והיה לאות על ידכה:

זהו שאמר הכתוב ידיה שלחה בכישור זו יעל שלא הרגתו בכלי זיין אלא ביתד דכתיב ידה ליתד תשלחנה, ומפני מה לא הרגתו בכלי זיין, לקיים מה שנאמר לא יהיה כלי גבר על אשה:

שופטים – פרק ה – רמז נז

מדוע בושש רכבו לבוא. א"ר אלעזר שלשה הם שלא המתינו בשלותן שש שעות, ואלו הם אדם הראשון וישראל וסיסרא. אדם הראשון דכתיב ולא יתבוששו לא באו שש שעות והם בשלותן. ישראל דכתיב וירא העם כי בושש משה באו שש שעות ולא בא משה. סיסרא דכתיב מדוע בושש רכבו לבוא בכל יום היה ללמוד לבוא בשלש שעות ובארבע שעות עכשיו באו שש ולא בא:

שופטים – פרק ה – רמז נח

מדוע בושש רכבו לבוא. שלשה דברים זה בצד זה מי שאמר זה לא אמר זה, מדוע בושש רכבו לבוא אמר אמו של סיסרא, הלא ימצאו יחלקו שלל אמרה אשתו וכלותיו, ורוח הקודש אומרת כן יאבדו כל אויביך. כיוצא בו הזקנים אומרים ידינו לא שפכו את הדם הזה, הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל ורוח הקדש אומרת ונכפר להם הדם. כיוצא בו הכר נא למי החותמת אמרה תמר, צדקה ממני אמר יהודה, ולא יסף עוד לדעתה אמרה רוח הקדש. כיוצא בו באנו אל הארץ אשר שלחתנו אמר יהושע, עלה נעלה אמר כלב, אפס כי עז העם אמרו מרגלים. כיוצא בו מי יצילנו מיד האלהים האדירים אמרו כשרים שבהם, רשעים שבהם אמרו אלה הם המכים את מצרים עשר מכות היו לו ושלמו, אמר להם הקב"ה אין לי מכה מעתה אני מביא עליכם מכה שלא נהיתה מעולם אלו עכברים שהיו שומטים את מעיהם, גבורים שבהם היו אומרים התחזקו והיו לאנשים. כיוצא בו מיכה המורשתי וגו' וינחם ה' על הרעה עד כאן אמרו כשרים שבהם, רשעים שבהם אמרו גם איש מתנבא בשם ה', אמרו כשם שנהרג אוריה כך ירמיה חייב ליהרג, אך יד אחיקם בן שפן היתה את ירמיה לבלתי תת אותו ביד העם. כיוצא בו תחת התפוח עוררתך עד כאן אמרה רוח הקדש וישראל אומרים שימני כחותם על לבך ואומות העולם אומרים כי עזה כמות אהבה. כיוצא בו בלתי אל המן עינינו אמרו ישראל. והמקום מפייס והמן כזרע גד הוא. כיוצא בו ואתה עיף ויגע אלו ישראל ולא ירא אלהים זה עמלק וכה"א חי ה' שכבי עד הבקר, חי ה' ליצאו נשבע ולאשה אמר שכבי עד הבקר:

שופטים – פרק ה – רמז נט

ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. שנו רבותינו הנעלבין ואינם עולבין שומעים חרפתם ואינם משיבים עושים מאהבה ושמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, ואע"ג דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודא כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם, כגון דנקיט כלביה עד דמפייסי ליה. ואוהביו כצאת השמש בגבורתו זה אחד משישה דברים שנטלו מאדם הראשון וכו' (כתוב בפסוק אלא תולדות פרץ ברמז תר"ט):

רבי שמעון בן מנסיא אומר מי גדול האוהבין או המאוהבין הוי אומר המאוהבין, ק"ו האוהבין כצאת השמש ק"ו המאוהבין. רשב"י אומר אל תקרי שובע שמחות אלא שבע שמחות (כתוב ברמז תרנ"ז). פניהם של צדיקים דומים לעתיד לבוא לחמה ללבנה לרקיע לכוכבים לברקים לשושנים למנורת בית המקדש לחמה וללבנה מנין יפה ללבנה ברה כחמה וכתוב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. לרקיע ולכוכבים מנין, דכתיב והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים. לברקים מנין כברקים ירוצצו. לשושנים מנין למנצח על שושנים. למנורת בית המקדש מנין ושנים זיתים עליה:

והמשכילים יזהירו זה דיין שדן דין אמת לאמתו. ומצדיקי הרבים אלו גבאי צדקה, במתניתא תאנא והמשכילים זה דיין וגבאי צדקה. ומצדיקי הרבים אלו מלמדי תינוקות כגון רב שמואל בר שילת. ורבנן מאי אמר רבינא ואוהביו כצאת השמש בגבורתו:

שופטים – פרק ו – רמז ס

ויעשו בני ישראל. אמר רבי סימון לא כל מי שירצה לומר שירה אומר שירה אלא כל מי שנעשה לו נס וכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה בידוע שמוחלין לו על כל עונותיו ונעשה בריה חדשה. ישראל כשנעשה להם נס ואמרו שירה נמחל להם עונותיהם שנאמר ויסע משה את ישראל שהסיעם מעונותיהם. וכן אתה מוצא בדבור וברק שנעשה להם נס ואמרו שירה. ומנין שנמחלו עונותיהם, רבי איבו בשם רבי אבא בכל מקום הוא אומר ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע, וכאן כתיב ויעשו בני ישראל תחלת עשייה והיכן הם מה שעשו לשעבר אלא מחל להם הקב"ה מה שעשו לשעבר, וכן אתה מוצא בדוד שנעשה לו נס ואמר שירה ומנין שנמחלו לו כל עונותיו דכתיב בתר שירה ואלה דברי דוד האחרונים והיכן הם הראשונים אלא מלמד שמחל לו הקב"ה:

והיה אם זרע ישראל. אמר רבי הונא בר פפא לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שלא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה שנאמר והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק וכתוב וידל ישראל:

וידל ישראל מאד שלא היה להם להקריב מנחה דכתיב (ח) ואם דל הוא:

שופטים – פרק ו – רמז סא

ה' עמך גבור החיל. שנו רבותינו התקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם שנאמר והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם, ואומר ה' עמך גבור החיל, ואומר אל תבוז כי זקנה אמך, ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך, מאי ואומר וכי תימא מדעתיה דנפשיה קאמר, תא שמע מדקאמר ליה מלאך לגדעון ה' עמך גבור החיל, וכי תימא מלאך הוא דקאמר ליה לגדעון, ואומר אל תבוז כי זקנה אמך, ואומר עת לעשות לה' מה טעם משום דהפרו תורתך, ומסיפיה לרישיה הפרו תורתך מה טעם משום דעת לעשות (כתוב ברמז תתע"ח):

שופטים – פרק ו – רמז סב

אמר ר' יהודה בר שלום ליל פסח היה אותו הלילה שאמר לו ואיה כל נפלאותיו היכן הם הפלאים שעשה האלהים לאבותינו בלילה הזה והכה בכוריהם של מצרים והוציא משם לאבותינו בלילה הזה והכה בכוריהם של מצרים והוציא משם ישראל שמחים. וכיון שלמד סגוריא על ישראל, אמר הקב"ה דין הוא שאגלה אני בכבודי עליו שנאמר ויפן אליו ויאמר לו לך בכחך זה, אמר לו הקב"ה יש בך כח ללמד סגוריה

על ישראל בזכותך הם נגאלים שנאמר והושעת את ישראל. התחיל מנסה בגזה שנאמר אנסה נא רק הפעם בגזה מה כתיב ויהי כן. אין הקב"ה מיחד שמו שם, אמר הקב"ה כל העולם בצרה ואני מיחד שמי וחכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע. אבל בשעה שאמר יהי נא חורב אל הגזה לבדה אמר הקב"ה הואיל וטל מנשב והעולם שמחים איחד שמי שנאמר ויעש אלהים כן בלילה ההוא, וכן ירמיה בשעה שהיה מתנבא דברי נחמות היה מיחד שמו שנאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך, אבל בדברי תוכחות כתיב דברי ירמיהו. וכן משה על כל דבור ודבור כתיב וידבר ה' וכשבא להוכיח כתיב אלה הדברים. זה שאמר הכתוב והיה שארית יעקב וגו' אותו שארית שא"ל הקב"ה לאליהו והשארתי בישראל שבעת אלפים וגו' (ט) והם אותם שהופרשו בימי גדעון בשעה שאמר להקב"ה אם ישך מושע בידי את ישראל כאשר דברת הנה אנכי מציג וגו'. א"ל הקב"ה אני הכתבתי אהיה כטל לישראל ואתה אמרת על כל הארץ חורב אני איני עושה שאין כתיב ויעש אלהים כן אלא ויהי כן מעצמו היה אבל כשאמר יהי נא חורב אל הגזה לבדה מיד ויעש אלהים כן. א"ל הקב"ה רב העם אשר אתך הורד אותם אל המים אותם שכרעו על ברכיהם מים לשתות (י) רוצה ולא רוצה היה משתחוה לאלילים, דורו של גדעון היה משתחוה לבבואה, אמר לו הקב"ה בשלש מאות איש המלקקים אושיע את ישראל, ועליהם הוא אומר והשארתי בישראל וגו', ועליהם הוא אומר והיה שארית יעקב וגו'. ר' אבהו אמר רבי סימון אריב"ל מצות העומר עמדה להם בימי גדעון שנאמר ויבוא גדעון והנה איש מספר לרעהו חלום וגו' והנה צליל לחם שעורים מהו צליל רבנן אמרין על שצלל עליהם אותו הדור מן הצדיקים, ובזכות מה נצולו בזכות צליל שעורים ואיזו זו מצות העומר:

ויקרא לו ה' שלום. אמר רב המנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחברו בבית המרחץ משום שנאמר ויקרא לו ה' שלום:

אמרו רבותינו ערבנות שבו צדק ומשפטו צדקה וגנזי חיים וגנזי ברכות ונשמתן של צדיקים ורוחות ונשמות העתידות להבראות וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים, גנזי שלום דכתיב ויקרא לו ה' שלום (כתוב ברמז שלט):

ויהי בלילה ההוא ויאמר לו ה' קח את פר השור אשר לאביך ופר השני שבע שנים. אמר רבי אבא בר כהנא שמונה דברים הותרו באותה הלילה חוץ ולילה וזרות וכלי אשרה ואבני מזבח ועצי אשרה ומוקצה ונעבד, ואמר ריש לקיש אין מוקצה אסור אלא מוקצה לשבע שנים:

שופטים – פרק ז – רמז סג

ויבוא גדעון ומאה איש אשר אתו בקצה המחנה ראש האשמורת התיכונה. שנו רבותינו ארבע משמרות הוי הלילה ר' נתן אומר שלש, מ"ט דר' נתן דכתיב ויבא גדעון ומאה איש אשר אתו בקצה המחנה ראש האשמורת התיכונה אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה. ורבי מאי תיכונה תיכונה שבתכונות, ורבי מ"ט, א"ר זריקא א"ר אמי ארשב"ל כתוב אחד אומר חצות לילה אקום להודות לך, וכתיב קדמו עיני אשמורות הא כיצד ארבע משמרות הוי הלילה, ור' נתן סבר לה כרבי יהושע דתנן רבי יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות שית דליליא ותרתיה דיממא הוו להו שתי משמרות, רב אשי אמר משמרה ופלגא נמי משמרות קרי להו:

שופטים – פרק ח – המשך רמז סג

לא אמשול אני בכם ולא ימשול בני בכם ה' ימשול בכם. הם אמרו שלשה דברים והוא אמר להם שלשה דברים, אמר לו הקב"ה חייך שאני מעמיד ממך (יא) בן שימלוך שלש שנים כנגד שלשה דברים שאמרת הוי ולפני כבוד ענוה לפני שבר גאון שלא נשבר אבימלך עד שנתגאה והרג את אחיו:

שופטים – פרק ח – רמז סד

ויעש אותו גדעון לאפוד. ארשב"ל שלשה הם שנאמר בהם בשיבה טובה. אברהם ושוה לו דוד ושוה לו גדעון ולא שוה לו שנאמר ויעש אותו גדעון לאפוד ויהי למכשול, ולמה עשה אפוד לפי (יב) שמנשה לא היה באבני אפוד כי אם אפרים ולא היה לו מזל לפיכך עשאו ואע"פ שעשאו לשם שמים היה למכשול לכל ישראל שכשלו בו וסברו דבר אחר הוא ואמרו לשם טעות נתכוון ותקנו, ולפי שלא היה שבטו באפוד לא היה לו מזל באותו אפוד ובאותו תיקון:

וישימו להם בעל ברית לאלהים. זה זבוב בעל עקרונ מלמד שכל אחד ואחד היה עושה יראתו ומניחה בכיסו כיון שזוכרה מוציאה מתוך כיסו ומחבקה ומנשקה:

ולא זכרו בני ישראל את ה', למה שלא עשו חסד עם בית ירובעל הוי אילו עשו חסד עם בית ירובעל זכרו את ה', הוי כל מי שהוא עושה חסד כאלו מודה בכל הנסים שעשה הקב"ה מיום שיצאו ישראל ממצרים וכל מי שאינו עושה חסד כאלו כופר:

שופטים – פרק ט – רמז סה

זהו שאמר הכתוב טוב שכן קרוב מאח רחוק טוב היה יתרו שהיה רחוק ונתקרב לי והיה שמח בגאולתן של ישראל שנאמר ויחד יתרו, מעשו הרשע שהיה אח ונתרחק ושמח בצרתן של ישראל שנאמר ואל תרא ביום אחיך ביום נכרו ואל תשמח לבני יהודה. ודבר אחד טוב היה אבימלך מלך פלשתים שהרבה כבוד לאברהם שנאמר הנה ארצי לפניך, מאבימלך בן ירובעל שהרג את אחיו, אמר לו הקב"ה לאבימלך רשע אתה הרגת שבעים איש על אבן אחת אף אתה ותשלך אשה אחת פלח רכב. ושלמה אמר כורה שיחת בה יפול וגולל אבן אליו תשוב. הכתבתי בתורת יראת ה' תוסיף ימים ואתה הרגת את אחיך חייך שאני מקצר שנותיו של אותו האיש לפיכך לא מלך אלא שלש שנים:

ויגידו ליותם וילך ויעמוד בראש הר גרזים. ולמה עמד על הר גרזים וקלל ולא נתנו הקללות אלא על הר עיבל, אלא כך אמר אתם הכותים עתידים לומר הר גרזים שלנו הוא ששם נתנו הברכות ואינם יודעים ששם נתנו הקללות שהרי עומדים על הר עיבל ומקללים למי היו מקללים לא לאלו שהיו כנגדן, נמצאו הקללות באו על הר גרזים והברכות על הר עיבל לפיכך אמר יותם איני מקללם אלא על הר גרזים. התחיל אמר הלוך הלכו העצים, א"ר מנשיא משל הם הדברים הללו. הלוך הלכו העצים אלו ישראל. ויאמרו לזית מלכה עלינו זה עתניאל בן קנז שהיה משבט יהודה שנאמר זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך. ומה אמר לו עתניאל החדלתי את דשני. הלכו אצל דבורה ויאמרו לתאנה מלכי עלינו החדלתי את מתקי ותשר דבורה. ויאמרו לגפן זה גדעון משול בנו גם אתה אמר להם החדלתי את תירושי לא אמשול אני בכם ויאמרו העצים לאטד לך אתה מלך עלינו זה אבימלך כשם שאטד אילן סרק וכלו קוצים כך אבימלך לא היו לו מעשים טובים:

ותאמר להם הגפן. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, אם אנשים משמח אלהים במה משמח, מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין:

שופטים – פרק ט – רמז סו

וישימו לו בעלי שכם מארבים על ראשי ההרים ויגזלו את כל אשר יעבור עליהם. היכי דמי גזלן, א"ר אבהו כגון בניהו בן יהוידע שנאמר ויגזול את החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו. רבי יוחנן אמר כבעלי שכם. ורבי אבהו מ"ט לא אמר מהאי אלא כיון דקא מיטמרי לאו גזלני ניהו. ורבי יוחנן הא דקא מיטמרי כי היכי דלא ליחזו בהו אינשי וליערקו מינייהו. שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מבגזלן אמר להם זה השוה עבד לקונו וזה לא השוה עבד לכבוד קונו. כביכול עשה עין של מטה כאילו אינו רואה ואזן כאלו אינה שומעת שנאמר הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי רואנו ומי יודענו, וכתוב ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב, ואומר כי עזב ה' את הארץ אין ה' רואה. אמר רבי מאיר משום רבן גמליאל משל לשני בני אדם שהיו בעיר ועשו משתה אחד זמן את בני העיר ולא זמן את בני המלך ואחד לא זמן את בני העיר ולא את בני המלך. רבי שמעון מיייתי לה מהכא והבאתם גזול את הפסח ואת החולה מה פסח מום שבגלוי אף גזלן בגלוי. ר' יוסי בשם ר' אבהו לפני תשעה גנב (יג) לפני עשרה גזלן:

שופטים – פרק יא – המשך רמז סו

ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב. אריב"ל למה נקרא שמה טוב שהיא פטורה מן המעשרות:

שופטים – פרק יא – רמז סז

ויתלקטו אל יפתח אנשים ריקים. מנא הא מילתא דאמרי אינשי מטייל ואזיל דקלא בישא לגבי קינא דשרכי דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים תנינן במתניתין ותנינן בברייתא. כתוב בתורה וילך עשו אל ישמעאל. שנוי בנביאים ויתלקטו אל יפתח אנשים ריקים. משולש בכתובים כל עוף למינו ישכון ובן אדם לדומה לו. תנינן במתניתין המחובר לטמא טמא לטהור טהור. ותנינן בברייתא רבי אליעזר אומר לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו:

והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי, ארבעה שאלו שלא כהוגן (כתוב ברמז כ"ה):

ולפי שלא היה בן תורה אבד את בתו. וכה"א פרי צדיק עץ חיים, אע"פ שאדם צדיק אם אינו עוסק בתורה אין בידו כלום שמתוך התורה הוא לומד היאך הוא לוקח נפשות. אמר לו בתו שמא כתוב בתורה שיקריבו נפשות והלא כתיב מן הבהמה מן הבקר, אמר לה בתי נדרתי והיה היוצא. א"ל יעקב אבינו שנדר וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך ונתן לו הקב"ה שנים עשר שבטים שמא הקריב אחד מהם, ולא שמע לה. אמרה לו הניחני ואלך אצל בית דין שמא (יד) ימצאו פתח לנדריך שנאמר הרפה ממני שנים חדשים, אמר רבי לוי בן ברکیה וכי יש אדם יורד על ההרים והרי עולים על ההרים אלא מהו וירדתי אצל סנהדרין שנאמר שמעו הרים את ריב ה':

שופטים – פרק יא – רמז סח

רבי יוחנן ור' שמעון ב"ל, ר' יוחנן אמר יפתח הקדש דמים היה חייב, ור"ל אמר אפילו הקדש דמים לא היה חייב. דתנינן אמר על הבהמה טמאה הרי זו עולה ועל בעלת מום הרי (אלו) [זו] עולה לא אמר כלום. הרי אלו לעולה ימכרו ויביא בדמיהם עולה. ולא היה שם פנחס שיתיר לו את נדרו. אלא פנחס אמר הוא צריך לי ואני אלך אצלו. יפתח אמר אני ראש קציני ישראל ואני אלך אצלו, בין דין לדין אבדה הנערה. הדא היא דברייתא אמרין בין חייתא למחבלתא אזיל ברא דעלובתא. ושניהם נענשו בדמיה יפתח מת בנשילת אברים בכל מקום שהיה הולך אבר נשול ממנו והיו קוברין אותו הדא הוא דכתיב וימת יפתח ויקבר בערי הגלעד, בעיר גלעד אין כתיב כאן אלא בערי הגלעד. פנחס נטלה הימנו רוח הקדש שנאמר ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפני ה' עמו:

ארבעה הם שנדרו, שנים נדרו ונשתכרו ושנים נדרו והפסידו. יעקב נדר והפסיד שמתה אשתו רחל. יפתח נדר והפסיד בתו. ישראל נדרו ונשתכרו שנאמר וידר ישראל נדר. חנה נדרה ונשתכרה שנאמר ותדור נדר ותאמר:

יפתח הגלעדי נדר דבר שלא כהוגן להעלות בתו על גבי המזבח נתקבצו אליו אנשי אפרים לעשות עמו מריבה גדולה, היה לפנחס שיאמר להם להתיר את נדרו לא באתם אלא לעשות מריבה באתם אלא הוא לא מיחה בבני אפרים והוא לא התיר את נדרו ליפתח. יושב על כסא שופט צדק יהי שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים אחר ששם זה נפשו בכפו ובא להציל את ישראל מבני עמון ומואב ובאו לעשות עמו מריבה מיד עמד והרג מהם שנים וארבעים אלף שנאמר אמר נא שבולת ואמר סבולת זה לשון ע"ז כאדם שאומר לחברו (טו) שא בל, ומי הרג אותם פנחס שהיה ספק בידו למחות ולא מיחה ולהתיר לו נדרו ליפתח ולא התיר וכל מי שספק בידו למחות ואינו מוחה להחזיר את ישראל למוטב ואינו מחזיר כל דמים שנשפכין בישראל נשפכין על ידיו שנאמר ואתה בן אדם צופה נתתיך וגו' ואתה כי הזהרת את הרשע מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. אם תאמר אותם שנים ושבעים אלף שנהרגו בגבעת בנימין מפני מה נהרגו היה להם לסנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס בן אלעזר עמהם שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם ויגביהו בגדיהם למעלה מארכובותיהם ויחזרו בכל עירותיהם של ישראל, יום אחד ללכיש, יום אחד לעגלון, יום אחד לחברון, יום אחד לבית אל, יום אחד לירושלים, וילמדו אותם דרך ארץ בשנה בשתים בשלש בארבע בחמש עד שיתישבו ישראל בארצם, יתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה בעולם כלו שברא מסוף העולם ועד סופו, הם לא עשו כן אלא כיון שנכנסו ישראל לארצם כל אחד ואחד רץ לכרמו ולזיתו ואומר שלום עלי נפשי שלא להרבות הטורח. שנו חכמים במשנה הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה והוי שפל רוח בפני כל אדם ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך. וכשעשו בגבעת בנימין דרכים מכוערים ודברים שאינם אראויים יצא הקב"ה להחריב את העולם כולו ונפלו מהם שבעים ושנים אלף ומי הרג אותם סנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס עמהם, ופלגש בגבעה בימי כושן רשעתים היתה באותה שעה נתנה הכהונה לבני איתמר בן אהרן כארבעים ושתים שנה וקלקלו בני עלי, באותה שעה אמר הקב"ה תחזור הכהונה לבעליה שנאמר אמור אמרתי אמרו לאהרן (טז) אמור לירמיהו והקימותי לי כהן נאמרן זה צדוק הכהן לפני דוד המלך:

שופטים – פרק יב – המשך רמז סח

אבצן מבית לחם אמר רבה בר יצחק א"ר (יצחק) אבצן זה בעז ואמר רבה בר יצחק ק"כ משתאות עשה בועז לבניו שנאמר ויהי לו שלשים בנים ושלשים בנות (שלשים בנות) שלח החוצה ושלשים בנות הביא לבניו מן החוץ ובכלם לא זמן את מנוח אמר כודנא עקרה במאי פרעא לי. תאנה וכלם מתו בחייו והיינו דאמרי אינשי בחיך דילדה אתתך שתין שתין מאי הנאה אית לך דילדה אכפל ואוליד חד טב דמשתין זריז:

שופטים – פרק יג – המשך רמז סח

הנה נא את עקרה ולא ילדת ילדת. בר קפרא אומר גדול השלום שדבר הכתוב לשון בדוי בנביאים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו דכתיב הנה נא את עקראה ולא ילדת אבל למנוח לא אמר כן אלא מכל אשר אמרתי אל האשרה תשמר מכל מקום סממנין היא צריכה:

ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא, מאי כל טמא, א"ר יצחק דבי רבי אמרי דברים האסורים לנזיר. והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים אמר רב אחא בר חנינא הוחלה שבועתו של אבימלך דכתיב אם תשקור לי ולניני ולנכדי:

איש האלהים בא אלי (כתוב ברמז מ):

וילך מנוח אחרי אשתו. אמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה שנאמר וילך מנוח אחרי אשתו, אלא מעתה וילך אלקנה הרמתה על ביתו הכי נמי והא כתיב ויהי איש אחד מן הרמתים צופים מהר אפרים איש אחד שבא ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל, אלא אחר דבריה ואחר עצתה הכא נמי אחר דבריה ואחר עצתה, ולמאי דאמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה אפילו פסוקי דבי רב לא קרא דכתיב ותקם רבקה ונערוותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש ולא לפני האיש:

שופטים – פרק יג – רמז סט

ויאמר מלאך ה' אל מנוח. אמר לו המלאך איני יודע בדמות מי אני עשוי בכל שעה הוא מחליפני. למה זה תשאל לשמי והוא פלאי, פלאי פלאים הוא עושה בי פעמים שאני רוח שנאמר עושה מלאכיו רוחות, פעמים שאני אש שנאמר משרתיו אש לווהט. וכן אתה מוצא באברהם נדמו לו כאנשים וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים. ובסודם נראו מלאכים ויבאו שני המלאכים סדומה:

ויקח מנוח את גדי העזים ואת המנחה ויעל על הצור. בשלמא למאן דאמר בשילה לא נאסרו הבמות ניחא אלא למ"ד בשילה הוּו אסורין מאי ויקח מנוח, הוראת שעה היתה:

ויגדל הנער ויברכהו ה' במה ברכו, א"ר יהודה א"ר ברכו באמתו אמתו כבני אדם וזרעו כנחלל שוטף:

ותחל רוח ה' לפעמו. א"ר חמא בר חנינא חלתה ברכתו של יעקב דכתיב ויהי דן נחש עלי דרך. לפעמו במחנה דן א"ר יצחק דבי רב אמי מלמד שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כזוג כתיב הכא לפעמו וכתוב התם פעמון ורמון. בין צרעה ובין אשתאול, א"ר אשי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנם זה בזה. א"ר יוחנן שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר דן ידן עמו כאחד. ואמר ר' יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנאמר שמש ומגן ה' אלהים. אלא מעתה לא מחק, אלא מעין

שמו של הקב"ה מה הקב"ה מגין על כל העולם אף שמשון הגין בכחו על כל ישראל. וא"ר יוחנן בלעם כגר ברגלו אחת שמשון בשתי רגליו. בלעם חגר ברגלו אחת דכתיב וילך שפי. שמשון בשתי רגליו דכתיב שפיפון עלי ארח:

שופטים – פרק יד – המשך רמז סט

וירד שמשון תמנתה וכתוב הנה חמך עולה תמנתה. א"ר אלעזר שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה. יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה. ר' שמואל בר נחמני אמר שתי תמנאות הוו חדא בירידה וחדא בעליה. רב פפא אמר חדא תמנת הואי. דאתי מהאי גיסא עליה ודאתי מהאי גיסא ירידה:

וירד שמשון אל אביו ויאמר אותה קח לי כי היא ישרא בעיני. שמשון מרד בעיניו לפיכך נקרו פלשתים את עייניו שנאמר ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עייניו. איני והא כתיב ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא כי תואנה הוא מבקש מפלשתים, כי אזל מיהא בתר ישרותיה אזל. רבי אומר שמשון תחלת קלקולו בעזה דכתיב וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה ויבא אליה לפיכך לקה תחלה בעזה דכתיב ויורידו אותה עזתה. והא כתיב וירד שמשון תמנתה, תחלת קלקולו מיהא בעזה היתה:

ויבאו עד כרמי תמנתה. א"ר שמואל בר רב יצחק מלמד שהיו אביו ואמו מראים לו כרמי תמנתה זרועים כלאים ואומרים לו בני כשם שכרמינהם זרועות כלאים כך בנותיהם זרועות כלאים. ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא, א"ר אלעזר (יז) בשבעה מקומות כתיב לא תתחתן בם. אמר ר' אבין לאסור שבעת עממין. וכה הוא אומר הכין. א"ר יצחק אם ללצים הוא יליץ. כתיב ותחל רוח ה' לפעמו תרין אמוראין חד אמר בשעה שהיה רוח הקודש שורה עליו היו פסיעותיו כמצרעה ועד אשתאול. וח"א שערותיו מקישות כזוג והיה קולן [הולך] מצרעה ועד אשתאול:

שופטים – פרק יד – רמז ע

ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא. ר' פנחס בשם רבי איבו בתורה בנביאים בכתוב ים מצינו שאין זוגו של איש אלא מן הקב"ה. בתורה מנין דכתיב ועין לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר. בנביאים מנין דכתיב ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא. בכתובים מנין דכתיב בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת. ויש שהוא הולך אצל זוגו ויש שזוגו הולך אצלו, יצחק בא אצלו זוגו שנאמר וישא יצחק את עיניו וירא והנה גמלים באים. יעקב הלך אצל זוגו ויצא יעקב וגו':

שבעת ימי המשתה אנו למדין מיעקב ומשמשון כשירד לארץ פלשתים ולקח לו אשה ועשה משתה ושמחה שבעת ימים שנאמר ויהי כראותם אותו וגו' מה היו עושים היו אוכלים ושותים עמו שנאמר ויאמר להם שמשון אחודה לכם חידה וגו'. החתן דומה למלך מה המלך הכל מקלסין אותו אף החתן כן כל שבעת ימי המשתה. מה מלך לובש בגדי כבוד אף החתן כן. מה מלך שמחה ומשתה לפניו כל הימים אף החתן כל שבעת ימי המשתה. מה מלך אינו יוצא לשוק לבדו אף החתן כן. מה מלך פניו מאירות כאור החמה אף החתן כן שנאמר והוא כחתן יוצא מחופתו:

ויאמר להם מהאוכל יצא מאכל, א"ר שמואל בר נחמני בשעה שהתחיל רוח הקודש לקשקש בשמשון בשלגשה מקומות התחיל, הה"ד ותחל רוח ה' לפעמו וגו'. מהאוכל יצא מאכל היה שמשון תמיה אריה אוכל כל החיות ועכשיו יצא ממנו מאכל, כך אהרן ובניו אוכלים כל הקרבנות יצא מהם קרבן זה קרבן אהרן ובניו:

שופטים – פרק טו – המשך רמז ע

וילך שמשון וילכש שלש מאות שועלים. אמי שנא שועלים, א"ר איבו בר נגדי א"ר חייא בר אבא א"ר שמעון יבא מי שחוזר לאחוריו ויפרא מפלשים שחזרו משבועלתם:

ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי ויצאו ממנו מים וישת. א"ר יצחק דבי רבי אמי הוא אוה לדבר טומאה לכך נתלו חייו בדבר טמא:

שופטים – פרק טז – המשך רמז ע

ויקם בתוך הלילה ויאחז בדלתות. תניא א"ר שמעון החסיד בין כתפיו של שמשון ששים אמר היה שנאמר וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בתוך הלילה ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות (וישאם) ויסעם] עם הבריה וישם על כתפיו ויעלם אל ההר אשר על פני חברון. ותאנה אין דלתות העיר פחותות משישים אמה:

ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה, היה ר' מאיר אומר אלמלי לא נקרא שמה דלילה היתה ראויה שתקרא דלילה שדלדלה את כחו דלדלה את לבו דלדלה את מעשיו, דלדלה את כחו דכתיב ויסר כחו מעליו, דלדלה את לבו שנאמר ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו. דלדלה את מעשיו דכתיב והוא לא ידע כי ה' סר מעליו:

ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו. מנא ידעה, א"ר חנין נכרין דברי אמת, אביי אמר ידעה ביה באותו צדיק דלא מפיך שם שמים לבטלה כיון דאמר נזיר אלהים אנכי אמרה השתא ודאי קושטא קאמר:

ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו. מאי ותאלצהו א"ר יצחק בשם רבי אמי בשעת גמר ביאה היתה נשמטת מתחתיו:

ותקצר נפשו למות. א"ר יוחנן הוא קצרה נפשו למות אבל היא לא קצרה נפשה למה שהיתה עושה צרכיה ממקום אחר:

שופטים – פרק טז – רמז עא

וינקרו פלשתים את עיניו. זה שאמר הכתוב הכל כאשר לכל כנשבע כאשר שבועה ירא, כנשבע זה צדקיהו שהשביעו נבוכדנאצר אשר השביאו באלהים, כאשר שבועה ירא זה שמשון שנאמר השבעו לי פן תפגעו בי אתם, זה מת בניקור עינים וזה מת בניקור עינים:

תנו רבנן ה' היו מעין דוגמא של מעלה וכלם לקו בהם, שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיהו בעיניו אסא ברגליו. שמשון בכחו דכתיב ויסר כחו מעליו. שאול בצוארו דכתיב ויקח שאול את החרב ויפול עליה. אבשלום בשערו דכתיב ויחזק ראשו וגו'. צדקיהו בעיניו ואת עיני צדקיהו עור. אסא ברגליו דכתיב רק לעת זקנתו חלה את רגליו זו פודגרא. א"ל מר זוטרא בריה דר' נחמן לר' נחמן היכי דמי פודגרא, א"ל כמחט בבשר החי, מנא ידע, אי תימא מיחש הוה דחש בה ואי תימא מרביה שמע ליה, ואי תימא סוד ה' ליראיו. דרש ר' אבא מפני מה נענש אסא מפני שעשה אנגריא בת"ח דכתיב והמלך אסא השמיע את כל ישראל אין נקי מאי אין נקי א"ר אמי אמר רב אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה:

ויהי טוחן בבית האסורים. א"ר יוחנן אין טוחן אלא לשון עבירה שנאמר הטוחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין מלמד שכל אחד הביא לו אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר ממנו:

ויתפלל שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני וחזקני, אמר רבי אחא אמר לפניו רבש"ע תהא זכור לי אותה ברכה שברכני אבא ויתן לך האלהים יתן לך אלהותא אימתי לכשיצטרך לה. זכרני וחזקני אמר רב אממר שמשון לפני הקב"ה זכור לי שתים ועשרים שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום:

ואנקמה נקם אחת משתי עיני. אמר רבי אחא אמר לפניו רבש"ע תן שכר עיני אחת בעוה"ז ושכר עיני אחת תהא מתוקנת לי לע"ל. כתוב אחד אומר וישפוט את ישראל (יה) עשרים שנה וכתוב אחד אומר והוא שפט את ישראל (ארבעים) [עשרים] שנה, א"ר אחא מלמד שהיו פלשתים יראים ממנו [כ' שנה] אחר מותו:

שופטים – פרק יז – רמז עב

ויהי איש מהר אפרים מפני מה לא מנו את מיכה עם אותם שאין להם חלק לעוה"ב מפני שפתו מצויה לעוברים ושבים. ועבר בים צרה אמר רבי יוחנן זה פסלו של מיכה. תניא רבי נתן אומר מגרב לשילה שלשה מילין והיה עשן של מערכה ועשן פסלו של מיכה מעורבין זה בזה בקשו מלאכי השרת לדחפו אמר להם הקב"ה הניחו לו פתו מצויה לעוברים ושבים, ועל דבר זה נענשו אנשי פילגש בגבעה אמר להם הקב"ה בכבודי לא מחיתם ובכבוד ב"ו מחיתם. ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי ממשפחת יהודה אלמא מיהודה קאתי והוא לוי אלמא מלוי קאתי, דאבוה מלוי ואמיה מיהודה וקרי ליה משפחה דמשפחת אם קרויה משפחה. אי נמי מתוך שעשה מעשה דקאתי מיהודה קרי ליה ממשפחת יהודה דכתיב ויהונתן בן גרשום בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ, וכי בן מנשה הוא והלא בן משה הוא דכתיב ובני משה גרשום ואליעזר, אלא מתוך שעשה מעשה מנשה תלאו הכתוב במנשה. דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי מכאן שתולים הקלקלה במקולקל. רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית וגם הוא טוב תואר מאד ואותו ילדה אחרי אבשלום והא כתיב ואדוניה בן חגית ואילו אבשלום בן מעכה בת תלמי מלך גשור, אלא מתוך שעשה מעשה אבשלום דמרד תלאו הכתוב באבשלום, הכא נמי מתוך שעשה מעשה מנשה תלאו הכתוב במנשה. א"ר אלעזר לעולם ידבק אדם בטובים שהרי משה נשא בת יתרו יצא ממנו יונתן. אהרן שנשא אלישבע בת עמינדב יצא ממנו פינחס. פינחס והלא מיתרו קאתי דכתיב ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל מאי לאו מבנות יתרו שפטם עגלים לע"ז, לא מיוסף שפטפט ביצרו. והלא שבטים מבזים אותנו הראיתם בן פוטי זה שפטם אבי אמי עגלים לע"ז יהרוג נשיא שבט מישראל. אלא אי אמיה דאמיה מיוסף אבוה דאמיה מיתרו, אי אבוה דאמיה מיתרו אימא דאמיה מיוסף, דיקא נמי דכתיב מבנות פוטיאל תרתי שמע מינה:

שופטים – פרק יח – רמז עג

ויסורו שם ויאמרו לו מי הביאך הלום ומה אתה עושה בזה ומה לך פה. אמרו לו לאו ממשה קאתית דכתיב ביה אל תקרב הלום. לאו ממשה קאתית דכתיב ביה מזה בידך. לאו ממשה קאתית דכתיב ביה ואתה פה עמוד עמדי תעשה כהן לע"ז אמר להם כך מקובלני מבית אבי אבא לעולם ישכיר אדם עצמו לעבודה זרה

ואל יצטרך לבריות. הוא סבר ע"ז ממש ולא היא אלא עבודה שהיא זרה לו. כדאמר ליה רב לרב כהנא פשוט נבלתא בשוקא ולא תימא כהנא אנא גברא רבא אנא וזילא בי מילתא. כיון שראה דוד שממון חביב עליו ביותר מנהו על האוצרות. וכי שבואל שמו והלא יונתן שמו, א"ר יונתן מלמד ששב לאל בכל לבו:

יונתן בן גרשום בן מנשה. א"ר שמואל בר נחמני נו"ן תלויה אם זכה בן משה ואם לאו בן מנשה. בעו קומי ר"ש בר נחמני כהן לע"ז והאריך ימים כל כך. א"ל ע"י שהיה עינו צרה בע"ז הוה בר נש אתא מקרבא גביה תור או אימר א"ל מה זו מועילה אינה רואה ואינה שומעת ואינה מדברת. א"ל איך נעביד והוא א"ל זיל עביד חד פינך דסולתא והב תמן עשר ביעין ואיתקין קומי ואיזיל לך והוא אוכלה. התיבון לר' שמואל בר נחמני דאמרת שבואל ששב לאל והא כתיב עד יום גלות הארץ, א"ל כיון שמת דוד עמר שלמה והחליף כל סנקליטין של אביו והסירו וחדר לקלקולו הראשון הה"ד (ויהי כבא איש) [ונביא אחד] זקן יושב בית אל. אמרין הוא היה שהחזיק עצמו לע"ז ואותו היום חזר בתשובה ושרתה עליו רוח הקודש הה"ד ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו:

שופטים – פרק יח – רמז עד

והמה לקחו את אשר עשה מיכה. זהו שאמר הכתוב לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים. א"ר יהודה בר אלעאי ע"ז עברה עם ישראל בים והים נקרע לפניו הוי אומר לך ה' הצדקה. א"ר יודן כתיב ויעלו בית יוסף גם הם בית אל וה' עמם הוי לך ה' הצדקה. א"ר סימון המה לקחו את אשר עשה מיכה צולמנא ואת הכהן אשר היה לו כומרא ויבואו אל לכיש עבדין ע"ז והיא מצלחא בידיהון הוי אומר לך ה' הצדקה. א"ר שמואל בר נחמני אתה מוצא ביום שירד המן לישראל בו ביום עבדו עבודה זרה ולא עוד אלא שנטלו ממנו והקריבו לעבודה זרה שנאמר ולחמי אשר נתתי לך וגו' [ויהי]. מהו ויהי אמר רבי יודן כד"א (יט) ויהי למחר. ואעפ"כ לא מנעת מפיהם הוי לך ה' הצדקה:

שופטים – פרק יט – המשך רמז עד

ותזנה עליו פילגשו. רבי אביתר אמר זבוב מצא לה. רבי יונתן אמר נימא מצא לה. אשכחיה ר' אביתר לאליהו ז"ל אמר ליה מאי קא עביד קודשא בריך הוא אמר ליה עסיק בפלגש בגבעה מאי קאמר אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר א"ל ומי איכא ספיקא נימא מצא והקפיד. א"ר יהודה אמר רב זבוב בקערה ונימא באותו מקום. זבוב מאיסותא ונימא סכנתא. איכא דאמרי אידי ואידי בקערה זבוב אונסא נימא פשיעותא. א"ר חסדא לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שכל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לידי שלש עבירות גלוי עריות ושפיכות דמים וחלול שבת:

שופטים – פרק יט – רמז עה

סעד לבך פת לחם. א"ר יצחק בתורה בנביאים וכתובים מצינו דלחמא מזוניתא דלבא. בתורה ואקחה פת לחם וגו'. בכתובים ולחם לבב אנוש יסעד. בנביאים סעד לבך פת לחם:

שופטים – פרק כ – המשך רמז עה

ויאסף כל איש ישראל אל העיר. תנן התם בירושלים נמאמין על הקדש ובשעת הרגל אף על התרומה. מה"מ אריב"ל דאמר קרא ויאסף כל ישראל אל העיר כאיש אחד חברים הכתוב עשאם כלם חברים:

שופטים – פרק כ – רמז עו

ופינחס בן אלעזר היה כהן בימים ההם. ת"ר כיצד שואלים באורים ותומים השואל פניו כנגד הנשאל והנשאל פניו כלפי שכינה. השואל אומר הארדוף אחרי הגדוד הזה האשיגנו והנשאל אומר כה אמר ה' עלה והצלח. ר' יהודה אומר אינו צריך לומר לו כה אמר ה' אלא עלה והצלח. ואין שואלים לו בקול שנאמר ושאל לו, ולא מהרהר בלבו שנאמר לפני ה' אלא כדרך שאמרה חנה בתפלתה שנאמר וחנה היא מדברת על לבה ואין שואלים שני דברים כאחד ואם שאל אין מחזירין לו אלא אחד הראשון שנאמר היסגירוני בעלי קעילה גו'. והא את הוא דאמרת אין מחזירין לו אלא הראשון, אלא דוד שאל שלא כסדר והחזירו לו כסדר וחזר ושאל כסדר. ואם הוצרך דבר לשניהם מחזירין לו שניהם ואם הוצרך דבר אחד מחזירין לו אחד שנאמר וישאל דוד בה'. ואע"פ שגזרת נביא חוזרת גזרת אורים ותומים אינה חוזרת שנאמר במשפט האורים. למה נקרא שמם אורים. אורים שמאירים עינים בהלכה לכל דבריהם. תומים שמשלימים דבריהם, וא"ת בגבעת בנימן מפני מה לא השלימו את דבריהם, הם שלא בחנו אם לנצח אם שלא לנצח באחרונה שבחנו הסכימו והשלימו להם שנאמר ופינחס בן אלעזר היה כהן וגו'. כיצד עושות ר' יוחנן אומר בולטות. ר"ל אמר מצטרפות, הא לא כתבי צד"י, א"ר שמואל בר רב יצחק אברהם יצחק ויעקב כתיב שם. והא לא כתיב ט'. א"ר אחא בר יעקב שבטי ישורון כתיב שם. שנו רבותינו כהן גדול משמש בשמונה כלים ובאלו נשאלים לאורים ותומים ואינם נשאלים להדיוט אלא למלך ולבית דין ולמי שצורך הצבור בו מנא הני מילי א"ר אבהו דאמר קרא ולפני אלעזר הכהן יעמוד זה מלך, וכלל ישראל אתו זה משוח מלחמה, וכל העדה זה סנהדרין:

תדע לך כח החרם בוא וראה מן השבטים שקנאו על הזנות של שבט בנימן, א"ל הקב"ה קנאתם על הזנות ולא קנאתם בפסל מיכה ועל שלא היה קנאתם על פסל מיכה לפיכך הרגו בהם בני בנימין פעם ראשונה ושניה ושלישית עד שנפלו לפני ארון ברית ה' והיו מבקשים תשובה ונתרצה להם הקב"ה והחרימו שיהיו כל ישראל הולכים אחריהם למקטון ועד גדול שנאמר כי השבועה הגדולה היתה וכי שבועה נשבעו כל ישראל אלא להודיעך שהחרם היא השבועה לא עלה אל ה' במצפה לאמר מות יומת:

שופטים – פרק כא – המשך רמז עו

וימצאו מיושבי יבש גלעד ארבע מאות נערה בתולה אשר לא ידעו משכב זכר. מנא ידעי הושיבון על פי חבית של יין בעולה ריחה נודף בתולה אין ריחה נודף, ונעברינהו לפני ציץ אמר קרא לרצון להם ולא לפורענות. אי הכי במדין וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו מנא ידעי העבירון לפני ציץ כל שפניה מוריקות בידוע שהגיע זמנה להבעל, אין פניה מוריקות בידוע שלא הגיע זמנה להבעל:

ארור נותן בתו לבנימן. בט"ו באב הותרו שבט בנימן לבא בקהל, דכתבי ארור נותן בתו לבנימן, מקרא קראו ורחקו, מקרא קראו וקרבו, מקרא קראו ורחקו, אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, מקרא קראו וקרבו דכתבי גוי וקהל גוים יהיה ממך ועדין לא נולד בנימן:

רבה בר חנה א"ר יוחנן בחמשה עשר באב הותרו שבט בנימן לבא בקהל דכתיב ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימן לאשה. מאי דרוש ממנו ולא מבנינו:

ויאמרו ירושת פליטה לבנימן ולא ימחה שבט מישראל. א"ר יצחק בריה דרב אמי מלמד שהתנו עם שבט בנימן שלא תירש בת הבן עם האחחין:

כל שמות האמורין בגבעת בנימן ר' אליעזר אומר חול ר' יהושע אומר קדש. א"ל ר' אליעזר וכי מבטיח ואינו עושה. א"ל ר' יהושע מה שהבטיח עשה והם שלא בחנו אם לנצח אם שלא לנצח, באחרונה שבחנו הסכימו על ידן. כל שמות האמורים בגבעת בנימן ר' אליעזר אומר חול ר' יהושע אומר קדש. א"ל ר' אליעזר וכי מבטיח ואינו עושה. א"ל ר' יהושע מה שהבטיח עשה והם שלא בחנו אם לנצח אם שלא לנצח, באחרונה שבחנו הסכימו על ידן. כל שמות האמורים בנבות קדש במיכה חול, ר' אליעזר אומר בנבות קדש במיכה יש מהם חול ויש מהם קדש, אל חול, יה קדש חוץ מזה שהוא אל והוא קדש, כל ימי היות בית האלהים בשילה:

שמואל

שמואל א – פרק א – רמז עו

ויהי איש אחד מן הרמתים. שנו רבותינו ארבעים ושמונה נביאים וז' נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחד מוץ ממקרא מגלה. ותו ליכא והא כתיב ויהי איש אחד מן הרמתים וא"ר אבהו אחד ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל, מיהוי הו טובא כדתנניא [הרבה] נביאים נתנבאו לישראל כיוצאי מצרים ואמרי לה כפלים כיוצאי מצרים. נבואה שנצרכה לדורות נכתבה. נבואה שלא נצרכה לדורות לא נכתבה. ר' שמואל בר נחמני אורמ אדם הבא משתי רומות שצופות ורואות זו את זו. ר' חנן אמר אדם הבא מבני אדם שעומרים ברמו של עולם ומאן ניהו בני קרח שנאמר ובני קרח לא מתו. ותאנה משם רבינו אמרו מקום נתבצר להם בגיהנם ועמדו עליו ואמרו שירה: מדברין ומניחין דכתבי ויהי איש אחד מן הרמתים (כתוב ברמז י"ט):

שמואל א – פרק א – רמז עז

ושמו אלקנה. הרשעים קודמין לשמם נבל שמו שבע בן בכרי שמו. אבל הצדיקים שמם קודמים להם, ושמו אלקנה ושמו בועז ושמו מרדכי, דומין לבוראם ושמי ה'. מתיבין והא כתיב ולרבקה אח ושמו לבן. ר' יצחק אומר אח של פרדיכוס. ר' ברכיה אומר מלובן ברשע. מיתבין והא כתיב ובני שמואל הבכור יואל ואביה, רבנין אמרין מה זה רשע אף זה רשע. ר' יודא בר' סימון כשנשתנו למעשים טובים זכו לרוח הקדש דבר ה' אשר היה אל יואל וגו':

בן ירוחם בן אליהו בן תחו. ב"א יוחנן לשון (א) גימטריקון הוא תחו הוא אסף א"ת ח"ס ו"ף. אפרתי ר' יהושע אמר פלטיאני. ר' יהודה בר' פנחס אמר מוכתר בנימוס. ר' פנחס אמר עטרה נתעטר אפרים מאבינו יעקב בשעת פטירתו מן העולם אמר עטרה נתעטר אפרים מאבינו יעקב בשעת פטירתו מן העולם אמר לו בני אפרים ראש ישיבה ראש שבט מעולה ומשובח שבבני יהו נקראים על שמך. בן תחו בן צוף אפרתי ודוד בן איש אפרתי, ירבעם בן נבט אפרתי, מחלון וכליון אפרתי:

ולו שתי נשים. ר' אמי בש"ר יצחק הכתוב פותח בשבחו וחותרם בשבחו. ר' לוי בש"ר חמא בר חנינא הכתוב פותח בשבחו ומזכיר גנותו. א"ר יונה בש"ר חמא כיון שראתה חנה שלא ילדה אמרה אומר לו שיכניס צרתי בתוך ביתי ומתוך כך יראה הקב"ה ויפקוד אותי. אמר לה הקב"ה חנה הפקדת אצלי נפשות חיך אני משלם לך כי פקד ה' את חנה ותהר ולתלד שלשה בנים ושתי בנות:

ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים. א"ר לוי בכל מקום שנאמר אין לה והה לה. ותהי שרי עקרה אין לה ולד והיה לה וה' פקד את שרה. ודכותה אין לה מנחם והוה לה אנכי הוא מנחמכם, ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים והוה לה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות. ציון היא דורש אין לה והוה לה ובא לציון גואל. רני עקרה לא ילדה והוה לה ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה:

ועלה האיש ההוא. נתעלה בביתו נתעלה בחצריו נתעלה בעירו נתעלה בכל ישראל וכל עלויו לא היה אלא (ב) משל עצמו. להשתחות ולזבוח ר' אבא בר יוסף בש"ר יצחק התפלה גדולה מן הקרבנות דכתיב להשתחות ואחר כך לזבוח. ורבנין אמרי תפלה שקולה כנגד כל הקרבנות דכתיב להשתחות ולזבוח. אלקנה ואשתו בניו ואחיותיו וכל קרוביו היה מעלה עמו לרגל ובאים ולנים ברחובה של עיר והיתה המדינה מרגשת והיו שואלין אותן להיכן תלכו ואומרים לבית ה' שבשילה שמשם תצא תורה ומצות ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך יחד, מיד עיניהם משגרות דמעוות אומרים להם נלך עמכם ואומרים להם הן עד לשנה הבאה חמשה בתים לשנה אחרת עשרה בתים עד שהיו כלם עולים ובדרך שהיה עולה שנה זו לא היה עולה שנה אחרת עד שהיו כלם עולם, אמר לו הקב"ה אלקנה אתה הכרעת את ישראל לכף זכות וחנכתם במצות וזכו רבים על ידך, אני אוציא בן ממך שיכריע את ישראל לכף זכות ויחנך אותם במצות. הא למדת שבשכר אלקנה שמואל:

ושם שני בני עלי חפני ופנחס. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה, סבר לה כרב דאמר פנחס לא חטא, מקיש חפני לפנחס מה פנחס לא חטא אף חפני לא חטא. אלא מה אני מקיים אשר ישכבון את הנשים מתוך ששיהו את קניהם ולא הלכו אצל בעליהם מעלה עליהם הכתוב כאלו שכבון. אמר רב פנחס לא חטא שנאמר ואחיה בן אחיטוב אחי אי כבוד בן פנחס בן עלי כהן לה' בשילה אפשר חטא בא לידו והכתוב מיחסו והכתיב יכרת ה' לאיש אשר יעשנה עד ועוננה, אם ישראל הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים ואם כהן הוא לא יהיה לו מגיש מנחה לה' צבאות אלא ש"מ פנחס לא חטא ואלא הא כתיב ישכבון א"ר נחמן בר יצחק ישכבן כתיב. והא כתיב אל בני כי לא טובה השמועה א"ר נחמן א"ר יצחק בני כתיב. והא כתיב מעבירים עם ה' א"ר הונא בריה דרב יהושע מעבירים כתיב. והא כתיב ובני עלי בני בליעל, מתוך שהיה לו לפנחס למחות בחפני ולא מיחה מעלה עליו הכתוב כאלו חטא:

ויהי היום. ר' יהושע בן לוי אומר (ג) זה יומו של עצרת:

ולחנה יתן מנה אחת אפים בכפלים. אפים בסבר פנים יפות כנגד פנינה וילדיה כנגד כל הבנים. דבר אחר היפה שבהם:

וכעסותה צרתה גם כעס. מכעסת וחוזרת ומכעסת, מה הוות א"ל זבנת לברך רבא סודר וכתונת וחלוק. א"ר נחמן בר אבא היתה פנינה משכמת ואומרת לחנה אין את עומדת ומרחצת פניהם של בניך כדי שילכו לבית הספר.. ובשש שעות היתה אומרת לה חנה אין את עומדת ומקבלת בניך שבאו מבית הספר. ר' תנחום בר אבא אמר היו יושבים לאכול והיה אלקנה נותן לכל אחד ואחד מבניו חלקו היתה פנינה מתכונת להכעיס את חנה והיתה אומרת לאלקנה תן לזה בני חלקו ולזה בני חלקו ולזה לא נתת חלקו, למה בעבור הרעימה (ד) על אלקים, אמר לה הקב"ה את מרעמת אותה עלי חייך אין אעמים שאין אחריהם מטר ומיד אני פוקדה שנאמר כי פקד ה' את חנה:

אמר ר' לוי שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו. שטן כי היכי דלא ליהוי איניש עשיף כאברהם. פנינה דכתיב וכעסותה צרתה גם כעס בעבור הרעימה, דרשה רב אחא בפפוניא קם שטן נשקיה לכרעיה:

ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי. אמר לה, שרה שהיתה עקרה כך היתה יושבת ובוכה אלא רבקה שהיתה עקרה כך היתה עושה, ולמה ירע לבבך אלא רחל שהיתה עקרה כך היתה יושבת בינה לבין עצמה. הלא אנכי טוב לך מעשה בנים אלו בניה של פנינה. ד"א אלו עשרה דורות (ד) אלה תולדות פרץ וגו'. הלא אני טוב לך אין כתיב כאן אלא אנכי אמר לה ברייך יהא בחלקך כמד"א אנכי ה' אלקיך:

כתבי היתה לי דמעתי לחם יומם מכאן אתה למד שהצרה משבעת לאדם ואינו מבקש לאכול, וכן אלקנה אומר חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי מכאן שהבכיה מאכילה:

ותקם חנה אחרי אכלה בשילה, דרש ר' יהודה איש כפר גבוריאי מנין שאין פוסקין יינות לאשה שנאמר ותקם חנה אחרי אכלה בשילה ואחרי שתה שתה ולא שתת. אלא מעתה אכלה ולא אכל הכי נמי. אנן מדשני קרא בדבוריה קאמרינן מכדי בגוה קא עסיק מ"ט שני ש"מ שתה ולא שתת. תאנה כוס אחד יפה לאשה. שנים נוול הוא לה. שלשה תועבת בפה. ארבעה אפי' חמד תובעה אינה מקפדת. אמר רבא לא אמרן אלא שאין בעלה עמה אבל בעלה עמה לית לן בה. והא חנה דבעלה עמה, אכסנאי שאני דאמר רב יהודה מנין לאכסנאי שאסור בתשמיש המטה שנאמר וישכימו בבקר וישתחוו לפני ה' וישבו ויבואו אל ביתם הרמתה וידע אלקנה את חנה אשתו, נשתא אין מעיקרא לא:

שמואל א – פרק א – רמז עה

ועלי הכהן ישב. אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין ישיבה בעזרה ולמי היתה ישיבה לכהן גדול שנאמר ועלי הכהן ישב על הכסא. אם כן מהו ויבא המלך דוד וישב לפני ה' שישב עצמו בתפלה. ועלי הכהן יושב מלמד שבאותו יום מינוהו כהן גדול:

והיא מרת נפש. שנו רבותינו אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. מנא ה"מ אמר ר' אלעזר דאמר קרא והיא מרת נפש ותתפלל, וממאי דילמא שאני חנה דהוה לבה מרידא טובא. אלא אמר רבי יוסי בר חנינא מהכא ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך. ממאי דילמא דוד שאני דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא. אלא אריב"ל מהכא השתחוו לה' בהדרת קדש א"ת בהדרת קדש אלא בחרדת קדש. ממאי דילמא לעולם אימא לך הדרת ממש כי הא דרב יהודה היא מציין נפשיה והדר מצלי, אללא אמר רב נחמן בר יצחק מהכא עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה מאי וגילו ברעדה א"ר אדא בר אהבה אמר רב במקום גילה שם תהא רעדה:

וחנה היא מדברת על לבה. למה נשתתפו (ה) הנשים עם הקטנים והעבדים לענין המצות, לפי שאין להם אלא לב אחד, שנאמר וחנוה היא מדברת על לבה. ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה. ויקם אישה וילך אחריה לדבר על לבה. וכן הקטן אולת קשורה בלב נער, וכן העבד לבו אל אדונו בלבד. הרשעים הם ברשות לבם אמר נבל בלבו, ויאמר עשו בלבו, ויאמר ירבעם בלבו, ויאמר המן בלבו. אבל הצדיקים לבם ברשותם שנאמר וחנוה היא מדברת על לבה, ויאמר דוד אל לבו, וישם דניאל אל לבו, דומים לבוראם ויאמר ה' אל לבו:

אמר רבי אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא וחנוה היא מדברת (ו) על לבה על עסקי לבה אמרה לפני הקב"ה רבונו של עולם כלום בראת דבר אחד לבטלה, בראת עינים לראות, אזנים לשמוע, פה לדבר, חוטם להריח, ידים לעשות מלאכה, דדים הללו שבראת על לבי לא להניק בהם, תן לי בן להניק בהם. אמר רבי אלעזר חנה הטיחה דברים כלפי מעלה שנאמר ותתפלל על ה':

ותדר נדר ותאמר. א"ר יצחק הבבלי מאן דנדר [בעת צרה] מצוה דכתיב וידר יעקב נדר לאמר, לאמר לדורות שיהיו נודרים בשעת צרתן, וכה"א אשר פצו שפתי ודבר פי בצר לי. אמר רב ארבעה הם שנדרו, שנים נדרו ונשתכרו וכו' (כתוב ברמז ס"ח). ותדר נדר כל מעשיה בכפלים. כעסה בכפלים וכעסותה צרתה גם כעס. מנתה בכפלים מנה אחת אפים. בכייתה בכפלים ובכה תבכה. ראייתה בכפלים אם ראה תראה. נדרה בכפלים ותדר נדר:

ה' צבאות אם ראה תראה. אמר רבי אלעזר מים שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקרא להקב"ה צבאות עד שבאת חנה ואמרה לפניו רבש"ע מכל חיילות שבראת בעולמך קשה לפניך שתתן לי בן אחד. משל למה"ד למלך ב"ו שעשה משתה לעבדיו, בא עני אחד ועמד על הפתח אמר להם תנו לי פרוסה אחת ולא השגיחו עליו דחק ונכנס לפני המלך אמר מכל סעודה שעשית קשה לך ליתן לי פרוסה אחת:

אמר רבי יהודה ברבי סימון אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע יש צבא למעלה יש צבא למטה, הצבא של מעלה לא אוכלים ולא שותים ולא פרים ורבים ולא מתים אלא חיים לעוה"ב, והצבא של מטה אוכלים ושותים ופרים ורבים ומתים ואינם חיים, ואיני יודעת מאי זו צבא אני אם מצבא של מעלה אני לא אהא לא אוכלת ולא שותה ולא מולידה ולא מתה אלא חיה לעולם, ואם מצבא של מטה אנכי אהא מולידה ואוכלת ושותה. דבר אחר חנה היתה עולה לרגל וראתה כל ישראל, אמרה לפניו רבש"ע כל הצבאות הללו יש לך ואין לי אחד בהם. אריב"ל א"ל הקב"ה חנה את הרבית בחיילותי אף אני ארבה חיילותיך דכתיב כל אלה בנים להימן חוזה המלך בדבר אלקים להרים קרן, וכתיב ויתן האלקים להימן ארבעה עשר בנים ושלוש בנות:

אם ראה תראה בעני אמתך וגו'. אמר ר' אלעזר אמרה חנה לפני הקב"ה אם ראה מוטב ואם לאו תראה, אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי ומשקה לי מי סוטנ ח"ו שאתה עושה תורתך פלסתר שנאמר ונקתה ונזרעה זרא. הניחא לר' שמעון דאמר שאם היתה עקרה נפקדת אלא לרבי דאמר אם היתה יולדת בצער יולדת בריוח קצרים יולדת ארוכים שהורים יולדת לבנים אחד יולדת שנים מאי אם ראה תראה דברה תורה כלשון בני אדם. ד"א אם ראה בצערי תראה בעיבורי תראה בלידת:

אם ראה תראה בעני אמתך וזכרתני ולא תשכח את אמתך ונתת לאמתך. א"ר יוסי בר חנינא שלש אמתות הללו למה, אמרה לפני הקב"ה רבש"ע שלשה דבקי מיתה בראת באשה, ואמרי לה שלשה בדקי מיתה בראת באשה, ואלו הם חלה נדה והדלקת הנר כלום עברתי על אחת מהן:

ונתת לאמתך זרע אנשים. מאי זרע אנשים אמר רב גבר בגוברין, ושמואל אמר זרע שמשח שני אנשים מאן אינון שאול ודוד. ר' יוחנן אמר זרע ששקול כשני אנשים ומאן אינון משה ואהרן שנאמר משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו. ורבנן אמרין זרע שהוא מובלע בין אנשים לא ארוך ולא גוץ לא אלם ולא חגר לא אוכם ולא גיחור לא חכים ולא טפש. ד"א אנשים חכמים כד"א אנשים חכמים ונבונים, אנשים נביאים וישארו שני אנשים במחנה. אנשים גדולים והאיש בימי שאול זקן בא באנשים. אמרו לחנה (ז) למה את שואלת אנשים חכמים ונבונים גדולים וצדיקים אמרה להם שהם לשמו של הקב"ה:

ונתתו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו. תמן תנינן נזיר היה שמואל כדברי ר' נהוראי והלא כבר נאמר איך אלך ושמע שאול והרגני כבר היה עליו מורא של בשר ודם. א"ר לוי לא תבא שמה יראת שמיר ושית מה הדין (שערא) [סירא] לא מפחדא אלא מפרזלא אף הדין שערא לא פחדא אלא מפרזלא:

והיה כי הרבתה להתפלל ר' חייא בשם ר' יוחנן ור' שמעון בן חלפתא בשם ר' מאיר מכאן כשכל המרבה בתפלה נענה. מיחלפא שיטתיה דר' לוי דכתיב בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתיים אך למחסור. ר' אבא בריה דרב פפי ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי חנה על ידי שרבתה בתפלה קצרה ימיו של שמואל שנאמר וישב שם עד עולם עד עולמו של לוי, דכתיב ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה. והא אינון חמשין ותרתי א"ר יוסי בר אבין שתיים שגמלתו:

אמר רב המנונא כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהני קראי דחנה. וחנה היא מדברת על לבה מכאן שהתפלה צריכה כוונה. רק שפתייה נעות מכאן למתפלל שצריך שיחתוך בשפתיו. וקולה לא ישמע מכאן למתפלל שאסור להגביה קולו בתפלתו. ויחשבה עלי לשכורה מכאן שאסור לשכור להתפלל. ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין, אמר רבי אלעזר מכאן לרואה בחברו שדבר שאינו הגון לו שצריך להוכיחו:

ותען חנה ותאמר לא אדוני. אמר עולא ואיתימא ר' יוסי בר חנינא אמרה לו לא אתה אדון בדבר זה ולא רוח הקדש שורה עליך שדנתני לכף חובה ולא דנתני לכף זכות, מי לא ידעת האשה קשת רוח אנכי. ויין ושכר לא שתיתי. א"ר אלעזר מכאן לחושדין אותנו בדבר ואין בו צריך להודיעו:

אל תתן את אמתך לפני בת בליעל. מכאן לשכור המתפלל כאלו עובד ע"א, דכתיב הכא לפני בת בליעל וכתוב התם יצאו אנשים בני בליעל מקרבך מה להלן ע"א אף כאן ע"א:

ויען עלי ויאמר לך לשלום. אר"א מכאן לחושד דבר בחברו ואין בו צריך לפייסו, ולא עוד אלא שצריך לברכו שנאמר ואלקי ישראל יתן את שלתך אשר שאלת מעמו. אשה קשת רוח אנכי כי צרתי מתקשה ב':

רבי חגי בש"ר יצחק מאותם שקשים לקבל מתנותיהם אני כגון שרה וחברותיה. יין ושכר לא חדש ולא ישן:

אל תתן את אמתך לפני בת בליעל (ח) אל תרפיסני קדמה. ויען עלי ויאמר לך לשלום שלמא מן דידי שלמא מן ברייך. ואלקי ישראל יתן את שלתך כתיב, א"ל הבן הזה שאת עתידה להעמיד הרבה שלל עתיד הוא לשלול בתורה. ותלך האשה לדרכה מהו לדרכה שפרתה נדה. ופניה לא היו לה עוד מלמד שהיו פניה דומית לקוף ונתרפא:

ויהי לתקופת הימים ותהר חנה ותלד בן. אמר מר זוטרא אפילו למאן דאמר יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים יולדת לשבעה יולדת למקוטעים שנאמר ויהי לתקופת הימים מיעוט תקופות שתיים מיעוט ימים שנים:

בראש הנשה נפקדה שרה, רחל וחנה מגלן א"ר אלעזר אתיא זכירא זכירה זכירה פקידה פקידה, כתיב בה ברחל ויזכור אלקים את רחל וכתוב בה בחנה ויזכרה אלקים. ואתיא זכירה זכירה מראש השנה דכתיב שבתון זכרון תרועה, ואתיא פקידה פקידה מחנה.. כתיב בחנה כי פקד ה' את חנה וכתוב בה בשרה וה' פקד את שרה:

פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום מצאני זקן אחד אמר לו רבי מפני מה בעלי בתים שבישראל נעצרים על הבנים מהיות להם, אמרתני לו בני מפני שנהקב"ה אוהבן אהבה גמורה ושמח בהם ומצרפן כדי שירבו רחמים לפניו. צא ולמד מאברהם ושרה שהיו עקרים מיצחק חמשה ושבעים שנה והרבו רחמים עד שבא יצחק ושמחו בו. צא ולמד מרבקה שהיתתה עקרה עשרים שנה והרבתה רחמים עד

שבא יעקב ושמחו בו. צא ולמד מרחל שהיתה עקרה ארבע עשרה שנים משני ילדיה והרבתה רחמים עד שבאו שנינו ושמחה בהם. צא ולמד מחנה שהיתה עקרה תשע עשרה שנה וששה חדשים עד שבא שמואל ושמחה בו:

אך יקם ה' את דברו. ר' ירמיה בשם ר' שמאול בר רב יצחק בכל יום ויום היתה בת קול יוצאת ומפוצצת בכל העולם כולו ואומרת עתיד צדיק אחד לעמוד ומשו שמאול וכל אשה שהיתה יולדת בן היתה מויאה שמו שמואל ויכן שהיו רואים את מעשיו היו אומרים אין זה שמואל וכיון שנולד זה ורואים את מעשיו אמרו כמדומין אני שזה הוא:

שמואל א – פרק א – רמז עט

ותביאהו בית ה' שילה. שנו רבותינו עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים. קדשי קדשים נאכלים לפני מן הקלעים וקדשים קלים בכל מקום. באו לשילה נאסרו הבמות ולא היה שם תקרה אלא בית של אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה והיא היתה מנוחה, קדשי קדשים נאכלים לפני מן הקלעים קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה. באו לירושלים נאסרו הבמות ולא היה להם עוד היתר והיא היתה נחלה. באו לשילה נאסרו הבמות ולא היה שם תקרה. מנא הני מילי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כתוב אחד אומר ותביאהו בית ה' שילה אלמא בית הוא. וכתוב אחד אומר ויטוש משכן שילה אהל שכן באדם אלמא רהל הוא הא כיצד מלמד שלא היה שם תקרה אלא בית של אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה:

שמואל א – פרק א – רמז פ

וישתחו שם לה'. הגליות אינם מתכנסות אלא בזכות ההשתחואה שנאמר והשתחוייתם מרחוק. חנה לא נפקדה אלא בזכות ההשתחואה שנאמר וישתחו שם לה'. בית המקדש לא נבנה אלא בזכות ההשתחואה שנאמר רוממו ה' אלהינו והשתחו. המתים אינם חיים אלא בזכות ההשתחואה שנאמר בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו:

אני האשה הנצבת עמכה בזה. א"ר יהושע בן לוי מכאן שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה. אל הנער הזה התפללתי. א"ר אלעזר מכאן ששמואל היה מורה הלכה בפני רבו שנאמר וישחטו את הפר ויביאו את הנער אל עלי משום דוישחטו את הפר הביאו אתה הנער אל עלי, אלא אייתו תורא לקורבנא א"ל עלי קרו כהן דליתי ולשחוט. חזינהו שמואל דהוה מהדרי בתר כהנא למשחט א"ל מה לכו למהדר בתר כהנא שחיטה כשרה בזר, אתיוה לקמיה דעלי א"ל מנא לך הא, א"ל מי כתיב ושחט הכהן ושחט את בן הבקר כתיב והדר והקריבו אבני אהרן הכהנים מקבלה ואילך מצות כהונה מכאן על השחיטה שכשרה בזר. אמר ליה מימר שפיר קאמרת אלא מי שהוא מורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, אתיא חנה וקר צווחת קמיה אני האשה הנצבת עמכה בזה, אמר לה שבוק לי דאענישיה ובעינא רחמי ויהבי לך ברא טבא מניה. א"ל אל הנער הזה התפללתי. וגם אנכי השאלתיו לה' באותה שעה נצנצה בה רוח הקדש כל הימים ששמואל קיים שאול קיים:

(ט) רבי שמואל בר רבי יצחק אמר בת ק"ל שנים היתה ונפקדה כשם שנפקדה יוכבד:

שמואל א – פרק ב – המשך רמז פ

ותתפלל חנה. ומכאן אנו למדים שנשים חייבות בתפלה שכן חנה היתה מתפללת י"ח ברכות. רמה קרני בה' מגן אברהם. ה' ממית ומחיה מחיה המתים. אין קדוש כה' האל הקדוש. כי אל דעות ה' אתה חונן. ונכשלים (בעונם) אצרו חיל הרוצה בתשובה. מוריד שאול ויעל המרבה לסלוח. שמחתי בישועתך גואל ישראל מקימי מעפר דל רופא חולים. שבעים בלחם מברך השנים. רגלי חסידיו ישמור מקבץ נדחי עמו ישראל. ה' ידין אפסי ארץ אוהב צדקה ומשפט. ורשעים בחשך ידמו מכניע זדים. ויתן עוז למלכו בונה ירושלים. וירם קרן משיחו את צמח דוד. ואין צור כאלהינו שומע תפלה. אל תרבו תדברו גבוהה שאותך לבדך ביראה [נעבוד]. יצא עתק מפיהם הטוב שמך ולך נאה להודות. ויתן עוז למלכו עושה השלום. הרי שמונה עשרה ברכות שהתפללה:

עלך לבי בה'. ע' שבעים ל' שלשים צ' תשעים הרי ק"צ. אמרה לאברהם נתת בן למאה שנה ולשרה לשעים שנה לכך עלך לבי. א"ר ירמיה בן אלעזר גדול כהן של צדיקים שאין כל העולם ומלואו מקלסין להקב"ה בשם שלם שנאמר רננו צדיקים בה', עלך לבי בה':

שמואל א – פרק ב – רמז פא

רמה קרני בה'. עשר קרנות הם, קרנו של אברהם כרם היה לידידי בקרן בן שמון, קרן של יצחק אחר נאחז בסבך בקרניו. קרנו של משה כי קרן עור פניו. קרנה של תורה קרנים מידו לו. קרנו של יוסף וקרני ראם קרניו. קרנה של כהונה פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד. קרנה של לוייה כל אלה בנים להימן חוזה המלך בדבר האלהים להרים קרן. וקרנה של נבואה רמה קרני באלהי. וקרנו של בית המקדש ותרם כראים קרני. וקרנו של משיח וירם קרן משיחו. וכלם היו נתונות בראשן של ישראל וכיון שחטאו ניטלו מהם ונתנו לעובדי אלילים, דכתיב ועל קרניא עשר די ברישיה, הה"ד גדע בהרי אף כל קרן ישראל, למחר כשעושיין ישראל תשובה קרנו של חי העולמים גודע את כלן הה"ד וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק, אותם עשר קרנות שגדען צדיקו של עולם. ואימתי הקב"ה מחזירן לכשיתן עוז למלכו כשירומם קרנו של משיח שנאמר וירם קרן משיחו:

רמה קרני. ולא רמה פכי דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותם שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותם:

שמואל א – פרק ב – רמז פב

רחב פי על אויבי א"ר אבדימי זה אחד מן המקראות שישועתן של ישראל ישועתו של הקב"ה, וכן הוא אומר לפני אפרים ובנימן ומנשה עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו, ושם דרך אראנו בישע אלהים. גילי מאד בת ציון הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא. אמר רבי כתיב ויושע ה'. א"ר ברכיה הכהן צדיק ומושיע אין כתיב כאן אלא צדיק ונושע, וכה"א אמרו לבת ציון הנה ישעך בא הנה מושיעך אין כתיב כאן אלא ישעך. א"ר אמי משה מקלס את ישראל אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה'. צרה לישראל כאלו צרה לפניו יקרני ואענהו עמו אנכי בצרה, וכל זמן שישראל בנס כביכול הנס לפניו ויקרא שמו ה' נסי. אמר משה הנס הזה שעשה המקום בגינו עשאו, שמחה לישראל שמחה לפניו שנאמר כי שמחתי בישועתך:

שמואל א – פרק ב – רמז פג

אין קדוש כה' כי אין בלתך. א"ר יהודה בר מנסיא אל תקרי בלתך אלא בלותך, שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם מעשיו מבלין אותו אבל הקב"ה מבלה את מעשיו. ואין צור כאלהינו א"ר יהודה בן מנסיא אין צייר כאלהינו, שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, בשר ודם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים, אבל הקדוש ברוך הוא צר צורה בתוך צורה ומטיל לתוכה רוח ונשמה קרבים ובני מעים. מדת בשר ודם אינו יכול לצור צורה במים אבל מי שאמר והיה העולם צר צורה במים שנאמר ישוצו המים. מדת בשר ודם אינו יכול לצור צורה בעפר אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא צר צורה בעפר שנאמר אשר עושייתי בסתר רוקמתי בתחתיות ארץ. מדת ב"ו כשהוא צר צורה מתחיל בראש או באחד מאיבריה ואח"כ גומרה אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא צר צורה כלה כאחד, שנאמר כי יוצר הכל הוא. מדת ב"ו הולך אצל עושה צלמים ואומר לו עשה לי צורתו של אבא והוא אומר לו יבא אביך ויעמוד לפני או הבא לי איקונין שלו ואני עושה לך צורתו אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא נותן לאדם בן מטפה של מים ודומה לצורתו של אביו. מדת ב"ו כשהוא בונה את התחתון ואח"כ בונה את העליון אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן בונה את העליון ואח"כ בונה את התחתון, שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. מדת ב"ו כשהוא מקרה מקרה בעצים ובאבנים ובעפר אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא קירה את עולמו במים שנאמר המקרה במים עליותיו. מדת ב"ו צר צורה הוא מדבר וצורתו אינה מדברת אבל הקב"ה צר את האדם ועומד ומדבר ומשבח לשמו. ב"ו צר צורה כמה סמנים הוא נותן אבל הקב"ה צר את האדם מטפה סרוחה אחת, בא וראה הטווס הזה שס"ה מיני צבעים יש בו. ב"ו צר צורה אבל צורתו אינה עושה צורה אבל הקב"ה צר צורה וצואתו עושה צורה וצר את האשה והיא יולדת:

אל תרבו תדברו גבוהה יצא עתק מפיכם. ר' יהושע אומר הפה שאמר וגם את ישראל לא אשלח הוא הפה שאמר אנכי אשלח אתכם. הפה שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו הוא הפה שאמר ה' הצדיק. ר' יהושע בש"ר לוי דבריכם סותרים זה את זה כד"א ויעתק משם ההרה:

שמואל א – פרק ב – רמז פד

כי אל דעות ה'. א"ר אמי גדולה דעה שנתנה בין שתי שמות שנאמר כי אל דעות ה'. א"ר גדול מקדש שנתן בין שני שמות שנאמר פעלת ה' מקדש ה'. מתקיף לה רב אדא קרטיגנאה אלא מעתה גדולה נקמה שנתנה בין שתי שמות שנאמר אל נקמות ה', א"ל אין למילתיה מיהת גדולה היא. והיינו דאמר עולא אל נקמות ה' אל נקמות הופיע שתי נקמות הללו למה אחת לטובה ואחת לרעה. לטובה דכתיב הופיע מהר פארן, לרעה דכתיב אל נקמות הופיע. וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה בית המקדש בימיו שזה התן בין שתי שמות וזה נתן בין שתי שמות. ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו דעה לסוף מתעשר שנאמר ובדעת חדרים ימלאו. וא"ר אלעזר כל אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו. וא"ר אלעזר כל הנותן פתו למי שאין בו דעת יסורין באין עליו שנאמר לחמך ישימו מזור תחתך אין תבונה בו, ואין מזור אלא יסורין שנאמר וירא אפרים את חליו ויהודה את מזורו. וא"ר אלעזר כל אדם שאין בו דעת לסוף גולה שנאמר לכן גלה עמי מבלי דעת:

שבעים בלחם נשכרו. זו לאה שהיתה שבעה בבנים נשתכרה, ורעבים חדלו זו רחל שהיתה רעבה בבנים. עד עקרה ילדה שבעה זו לאה. ורבת בנים אומללה זו רחל שהיתה ראויה להעמיד ממנה רובן של בנים

אומללה, ומי עשה כן ה' ממית ומחיה. ד"א פנינה שהיתה שבעה בבנים נשתכרה, ורעבים חדלו חנה שהיתה רעבה בבנים חדלה:

ה' ממית ומחיה. שנו רבותינו עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא. ר' אליעזר אומר עליהם הכתוב אומר ה' ממית ומחיה. ריב"ל בש"ר אומר כך היתה עדתו של קרח משוקעת ויורדת עד שעמדה חנה והתפללה עליהם שנאמר ה' ממית ומחיה:

שמואל א – פרק ב – רמז פה

ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם. באף שהוא מביא על זה הוא מרומם את זה, תדע לך כשבקש שיתעשרו בני ראובן ובני גד הפיל את המדינים בידם, מה כתיב וישבו בני ישראל את נשי מדין, ואחר כך ומקנה רב היה לבני ראובן, וכן הוא אומר כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים, לא ממה שאדם עמל ויוצא לסחורה והולך ממזרח למערב וחוזר על המדברות ועל ההרים נעשה עשיר כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. א"ר אבין כל הרים שבמקרא הרים חוץ מזה שהוא רוממות, לומר שאין אדם מתרומם מן הדברים הללו, ומה הקב"ה עושה נוטל מזה ונותן לזה. למה נקרא שמם נכסים שהם נכסין מזה ונגלין לזה. שאלה מטרונה וכו' עד כך השיבה הקב"ה עושה סולמות מוריד לזה ומעלה לזה:

שמואל א – פרק ב – רמז פו

מקים מעפר דל זה יוסף. מאשפות ירים אביון וישלח פרעה ויקרא אל יוסף. להושיב עם נדיבים ויוסף הוא השליט. דבר אחר מקים מעפר דל זה דניאל. מאשפות ירים אביון והוסק דניאל מן גובא, להושיב עם נדיבים ואכריזו עלוהי דליהוי שליט תלתא במלכותא. שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו, מדת ב"ו רואה אדם עומד יפה ועשיר הוא מעמידו ומסייעו וכשהוא רואה לאדם שהוא נופל שוב הוא מפילו, אבל הקב"ה אינו כן אם הוא רואה אדם שמתגאה הוא מפילו שנאמר כי יום לה' צבאות על כל גאה ורם, ואומר גאות אדם תשפילנו, ואם רואה אדם שנפל עד שאול תחתית הוא מעמידו שנאמר מקים מעפר דל, וכן הוא אומר כי שחה לעפר נפשנו, מה כתיב אחריו קומה עזרתה לנו, ואומר אם אמרתי מטה רגלי חסדך ה' יסעדני:

כי לה' מצוקי ארץ. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן ראה הקב"ה שהצדיקים מועטין עמד ושתלן בכל דור ודור שנאמר כי לה' מצוקי ארץ וישבת עליהם תבל. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אפילו בשביל צדיק אחד מתקיים העולם שנאמר וצדיק יסוד עולם. רבי חייא בר אב דידיה אמר מהכא רגלי חסידיו ישמור. חסידיו תרי משמע. אמר ר' יוחנן חסידו כתיב. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא שנאמר רגלי חסידיו ישמור. דבי ר' שילא אמרי כיון שבא לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה ולא חטא שוב אינו חוטא שנאמר רגלי חסידיו ישמור. רגלי חסידיו ישמור זה אברהם כשרדף אחרי המלכים, ורשעים בחשך ידמו אלו המלכים שהרג בחשך שנאמר ויחלק עליהם לילה (כתוב ברמז תשל"ב). דבר אחר רגלי חסידיו ישמור זה יעקב שנאמר לו הנה אנכי עמך ושמרתך. ושעים בחשך ידמו זה עשו ואלופיו שרדפו אחר יעקב בעשר שעות והשקיע הקב"ה היום והיה עשו עומד בחושך. דבר אחר רגלי חסידיו ישמור זה יוסף, ורשעים בחשך ידמו זו אשתו של פוטיפר. כי לא בכח יגבר איש דתנינן איזהו גבור הכובש את יצרו:

ה' יחתו מריביו. מריבו כתיב, אמר רבי אבא בר כהנא אם חד הוא יפול ואם תרין אינון יפלון. עליו בשמים ירעם עלו כתיב, אמר רבי אבא בר כהנא אם עולים הם לשמים משם אני מרעים בקולי ומורידם:

ה' ידין אפסי ארץ. אמר רבי אבא בר כהנא אלין עובדי אלילים דסובריהון מסיק מן ברייהון. עליו בשמים ירעם וכה"א ירעם מן שמים ה':

וירם קרן. אותם עשר קרנות שגדען צדיקו של עולם שנאמר וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק אימתי הקב"ה מחזירן כשירומם קרנו של משיח שנאמר וירם קרן משיחו:

גם בטרם יקטירון את החלב ובא נער הכהן. מה נאמר שם ותהי חטאת הנערים גדולה מאד לפי שאין אהרן ובניו זכאין בחזה ושוק אלא אחר הקטר חלבים, שנאמר והקטיר הכהן את החלב ואחר כך והיה החזה לאהרן ולבניו. נטמאו אימורים או אבדו יכול לא יהיו אהרן ובניו זכאין בחזה ושוק, ת"ל והיה. תני רבי שמעון בן יוחאי אמר להם הקב"ה מפני מה אתם אוכלים שיירי מנחה ומניחין את הקומץ לזבובים, ומפני מה אתם אוכלים את הבשר ומניחים את החלבים שטוחים בחמה. מה ישראל אומר לו יבא ויזרוק את הדם ויקטיר את החלבים ואחר כך יקח הבשר, ומה הכהן אומר להם הדם איני זורק והחלבים איני מקטיר תנה בשר לצלות לכהן ואם לא לקחתי בחזקה, ומה נאמר בסוף הענין ובני עלי בני בליעל בני שפרקו עול שמים מעליהם, לא ידעו את ה' אמרו אין מלכות בשמים:

שמואל א – פרק ב – רמז פז

ואם לא לקחתי בחזקה. אמר רבי חנינא המגביה ידו על חברו אף על פי שלא הכהו נקרא חוטא שנאמר ואם לא לקחתי בחזקה וכתוב ותהי חטאת הנערים. ריש לקיש אמר נקרא רשע שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך הכית לא נאמר אלא תכה ואע"פ שלא הכהו. רב הונא אמר תקצץ ידו שנאמר וזרוע רמה תשבר, רב הונא קץ ידא, רבי אליעזר אומר אין לו תקנה אלא קבורה שנאמר ואיש זרוע לו הארץ:

וברך עלי את אלקנה ואת אשתו. אמר לו כל בנים שעתיד הקב"ה ליתן לך יהיו מן הצדקת הזו. ודכוותה ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו, אמר לפניו רבש"ע כל בנים שאתה עתיד ליתן לי יהיו מן הצדקת הזו, ודכוותה ויהי ביתך כבית פרץ, א"ל כל בנים שעתיד הקב"ה ליתן לך יהיו מן הצדקת הזו:

שמואל א – פרק ב – רמז פח

כי פקד ה' את חנה. יש פקידה לבכורות שנאמר פקוד כל בכור זכר. יש פקידה לבנים שנאמר כי פקד ה' את חנה. יש פקידה של שמירה שנאמר ופקודתך שמרה רוחי. יש פקידה של שלום שנאמר ושמתי פקודתך שלום. יש פקידה שהיא בשמים שנאמר יפקוד ה' על צבא המרום. ויש פקידה לחרב שנאמר יפקוד הה' בחרבו הקשה. ויש פקידה לארץ שנאמר פקדת הארץ ותשוקקה וגו'. ויש פקידה לכהונה שנאמר ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן. יש פקידה למות שנאמר אם כמות כל האדם ימותון אלה וגו'. יש פקידה לפורענות שנאמר פקדתי את אשר עשה לך עמלק. יש פקידה לעונות שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. יש פקידה לתורה שנאמר פקודי ה' ישרים:

שמואל א – פרק ב – רמז פט

זה שאמר הכתוב מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו, כשם שהמצרף הזה מכניס את הכסף לאש ואת הזהב לכור, כך הקב"ה צורף את הצדיקים כל אחד ואחד לפי כחו, וכן אתה מוצא שרה צרפה הקב"ה עשרים וחמש שנה משבאת לארץ ישראל, ורבקה אף היא צרפה הקב"ה לפי כחה עשרים שנה, ואף חנה צרפה הקב"ה לפי כחה תשע עשרה שנה שהתה עמו עשרה שנים ולא ילדה ונטל פנינה וילדה לו עשרה בנים, וכה"א הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים אלו בניה של פנינה ואתה נותן (י) ח' שנים לעיבורה ושנה אחד לעיבורו של שמואל הרי תשע עשרה שנה ואח"כ פקדה שנאמר כי פקד ה' את חנה. ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות הרי חמשה ואנו מוצאים שאמרה בשירתה עד עקרה ילדה שבעה. רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, רבי יהודה אומר חמשה ילדה אלא שמואל שקול כנגד משה ואהרן שנאמר משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו, רבי נחמיה אומר חמשה ילד אלא שראתה שני בניו של שמואל ובני בנים הרי הם כבנים. ורבנן אמרין חמשה ילדה אלא כשנפקדה חנה היתה חנה יולדת בן אחד פנינה קוברת שני בנים ילדה חנה ארבע פנינה קוברת שמונה כיון שנתעברה חנה בן חמישי נתיראה שמא תקבור בניה שנשתיירו לה הלכה ובקשה מן חנה, אמרה לה בבקשה ממך נעניתי לך יודעת אני שחטאתי לך אלא וותר לי שיחיו שני בני, באותה שעה נתפללה חנה לפני הקב"ה עליהן וחיו, אמר לה הקב"ה חייך שהיו ראויים למות אלא הואיל שנתפללת עליהם, לשמך אני קורא אותן לפיכך הוא אומר עד עקרה ילדה שבעה זו חנה:

ועלי זקן מאד ושמע את אשר יעשון בניו לכל ישראל. א"ר יוחנן בן תורתא מפני מה חרבה שילה מפני שהיו בה שני דברים גלוי עריות ובזוי קדשים. גלוי עריות דכתיב ועלי זקן מאד ושמע את אשר יעשו בניו לכל ישראל ואת אשר ישכבון את הנשים, ואע"ג דא"ר שמואל בר נחמני כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה בזיון קדשים מיהא הוא דכתיב גם בטרם יקטירון וגו' ותהי חטאת הנערים גדולה מאד את פני ה':

אל בני כי לא טובה השמועה. ר' שמואל בר נחמני אומר זקן שנמצא בו דבר דופי אין מורידין אותו מגדולתו אלא אומרים לו שב הכבד בביתך. נשיא מאי ר' יוחנן אמר מעבירים אותו. ר' שמואל בר רב יצחק מייתי לה מהכא כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע מעבירים עם ה' מעבירים כתיב. מעבירין אותו ומחזיקין ליה. א"ר חגי אין מחזירין ליה דקטיל להון. רידש לקיש אמר אף מלקין אותו, שמע ר' יהודה נשיאה וכעס, ערק ריש לקיש ונפק ליה למגדל צבעיא, קם ליה רבי יוחנן ולא נחת (יא) לתנייה קם עמיה ר' יהודה נשיאה א"ל אמאי לא נחית מר לתנייה אמר ליה דמפתח יהיב במגדל צבעים, א"ל ואילו לא הוה בר לקיש לא, טפח בחדא ידא ולא אזל [קליה] טפח [תניין] [בתרתיהון] אזיל קליהון, כיון דשמע ר"ל אתא לקדמותיה, כיון דשמע ר' יוחנן נפק לאפיה וקרא עליו הפסוק הזה אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם, א"ל דיין דומה לבוראך:

אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים. רמי ליה יוסף בר חבו לרבי אבהו תנן עבירות שבין אדם לחברו אין יוה"כ מכפר עד שירצה חברו, והא כתיב אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים, מאן אלהים דינא. אי הכי אימא סיפא ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו תשובה ומעשים טובים:

שמואל א – פרק ב – רמז צ

כי חפץ ה' להמיתם. כתוב אחד אומר דרשו ה' בהמצאו, וכתוב אחד אומר חי אני אם אדרש לכם, כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין. כתוב אחד אומר ישא ה' פניו אליך וכתוב אחד אומר אשר לא ישא פנים, כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין. כתוב אחד אומר שומע תפלה וגו' וכתוב אחד אומר סכות בענן לך, כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין. כתוב אחד אומר קרוב ה' לכל קוראיו. וכתוב אחד אומר למה ה' תעמוד ברחוק, כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין. כתוב אחד אומר מפני עליון לא תצא וגו', וכתוב אחד אומר וישקוד ה' על הרעה, כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין. כתוב אחד אומר כבסי מרעה לבך. וכתוב אחד אומר כי אם תכבסי בנתר, כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין. כתוב אחד אומר שובו בנים שובבים. וכתוב אחד אומר אם לא ישוב, כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין. כתוב אחד אומר כי לא אחפוץ במות המת וכתוב אחד אומר כי חפץ ה' להמיתם, כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין:

שמואל א – פרק ב – רמז צא

ויבא איש האלהים אל עלי. זה אחד מעשרה שנקראו איש האלהים, משה נקרא איש האלהים שנאמר וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים, תפלה למשה איש האלהים, אלקנה נקרא איש האלהים שנאמר ויבא איש האלהים אל עלי. שמואל נקרא איש האלהים שנאמר הנה נא איש האלהים בעיר הזאת. דוד נקרא איש האלהים שנאמר מצות דויד איש האלהים. שמעיה נקרא איש האלהים שנאמר ויהי דבר ה' אל שמעיה איש האלהים. עדו נקרא איש האלהים שנאמר איש האלהים בא מיהודה. אליהו נקרא איש האלהים שנאמר איש אלהים תיקר נא נפשי. אלישע נקרא איש האלהים שנאמר כי איש אלהים קדוש הוא. מיכה נקרא איש האלהים שנאמר ויבא איש האלהים אל מלך ישראל. אמוץ נקרא איש האלהים שנאמר ואיש האלהים בא אליו לאמר המלך אל יבא עמך. (והמסורת מנה י"א גברי דנק או איש האלהים, ומוסיף חנן בן יגדליהו בירמיה ל"ה):

שמואל א – פרק ב – רמז צב

הנגלה נגליתי וגו' בהיותם במצרים. תניא ר' שמעון בן יוחאי אומר בא וראה כמה חביבין ישראל על הקב"ה שבכל מקום שגלו גלתה שכינה עמהם שנאמר הנגלה נגליתי וגו' בהיותם במצרים. גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר למענכם שולחתי בבלה, גלו לעילם שכינה עמהם שנאמר ושמתי כסאי בעילם. גלו לאדום שכינה עמהם שנאמר מי זה בא מאדום. ואף כשהן עתידים להגאל שכינה עמהם שנאמר ושב ה' אליהן את שבותך ישוב לא נאמר אלא ושב, מלמד שהקב"ה שב עמהם מן הגליות. אין לי אלא צרת צבור, צרת יחיד מנין תלמוד לומר יקראני ואענהו:

ויהי ה' את יוסף. תניר' שמעון בן יוחאי אדם כשהוא גולה מיהודה לגליל אין זה קרוי גולה אימתי הוא קרוי גולה בשעה שוהא גולה מארץ לחוצה לארץ. ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן שתי גליות נגליתי הנגלה נגליתי אחד להוציא את בניך ממצרים ואחד ליתן כהונא לבניך ואתם מורדים בי. רב ור' תנחומא ור' יהודה וריש לקיש ור' אבון ור' חייא בשם רבי יהונתן מצינו שטימא טהור עצמו מפני כבודן של צדיקים. ובמצרים היכן נגלה עליו רבי ברכיה בשם רבי חלבו מתוך פלטרין של פרעה. במדין היכן נגלה עליו ר' הונא בשם ר' אבין מתוך חללו של עמוד. (יב) אמר לה אם תעלה מלגיא אחת בכל אברך אין כל אברך מרגישין כך הלא את השמים ואת הארץ אני מלא:

שמואל א – פרק ב – רמז צג

ובחור אותו מכל שבטי ישראל. זה שאמר הכתוב אשרי תבחר ותקרב אשרי מי שבחרו הקב"ה אע"פ שלא קרבו ואשרי מי שקרבו אע"פ שלא בחרו. אברהם בחרו שנאמר אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם אבל הוא לא קרבו וקרבו את עצמו, יעקב בחרו הקב"ה וישראל בחרתי בו, ואומר כי יעקב בחר לו יה ולא קרבו וקרבו את עצמו. משה בחרו שנאמר לולי מחירו וקרבו את עצמו. דוד בחרו שנאמר ויבחר בדוד עבדו וקרבו את עצמו חבר אני לכל אשר יראוך, אשריהם אלו שבחן הקב"ה אע"פ שלא קרבן. ויש שקרבן ולא בחרן, יתרו קרבו הקב"ה ולא בחרו. רחב הזונה קרבה ולא בחרה. אשרי אהרן בכפלים שבחרו וקרבו שנאמר ובחור אותו מכל שבטי ישראל, וכתוב ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך, לכך נאמר אשרי תבחר ותקרב:

שמואל א – פרק ב – רמז צד

ובחור אותו מכל שבטי ישראל. א"ר לוי ברא לו הקב"ה ימים ובחר לו אחד מהם זה יום השבת שנאמר ימים יוצרו ולו אחד בהם. ברא שנים ובחר לו אחד מהם זה שביעית שנאמר ושבתה הארץ שבת לה'. ברא שביעיות וברר לו אחת מהם זה היובל וקדשתם את שנת החמישים שנה. ברא ארצות וברר לו אחת מהם זה ארץ ישראל שנאמר תמיד עיני ה' אלהיך בה. ברא רקיעים וברר לו אחד מהם סולו לרוכב בערבות. ברא מדברות וברר לו אחד מהם מדבר סיני שנאמר ההר חמד אלהים לשבתו. ברא בהמות וברר לו אחד מהם זה בהמות כי לי כל חיתו יער בהמות בהררי אלף. ברא עופות וברר לו אחד מהם זה זיז וזיז שדי עמדי. ברא דגים וברר לו אחד מהם לוינתן זה יצרת לשחק בו. ברא אומות וברר לו אחד מהם שנאמר בך בחר ה' אלהיך. ברא שבטים וברר לו אחד מהם שנאמר ובחור אותו מכל שבטי ישראל. ברא נביאים וברר לו אחד מהם שנאמר ובחור אותו מכל שבטי ישראל. ברא נביאים וברר לו אחד מהם שנאמר לולי משה בחירו. ברא מלכים וברר לו אחד מהם שנאמר ויבחר בדוד עברו:

שמואל א – פרק ב – רמז צה

רבי מנחמא בשם רבי שמואל בר נחמני בר ר' יצחק, יש נבחר ונדחה ונתקרב, ויש נבחר ונדחה ולא נתקרב. אהרן נבחר שנאמר ובחור אותו, ונדחה ובאהרן התאנף ה', ונתקרב ואתה הקרב אליך. שאול נבחר הראיתם כי בו בחר ה', ונדחה נחמתי כי המלכתי את שאול, ולא נתקרב אני מאסתיו מהיות מלך. דוד נבחר ויבחר בדוד עבדו, ונדחה ויצא המלך ברגליו וכל ביתו ויעמדו בית המרחק, רבי יהושע בן לוי אומר שנדוהו וקבל עליו את הנדוי הה"ר ודוד עולה במעלה הזיתים (יג) עולה ובוכה. ונתקרב א"ר יודן עירא היאירי היה רבו וקרבו, הוא שדוד אמר ישוּבו לי יראיך וגו':

כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו. א"ר ירמיה בן אלעזר החמיר הקב"ה על כבודו של צדיק יותר מכבודו, בכבודו כתיב כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו על ידי אחרים, בכבודו של צדיק כתיב ואברכה מברכיך ומקללך אאור: אנא:

שמואל א – פרק ב – רמז צו

בן זומא אומר איזהו חכם הלמד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי, איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגבור. איזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב. איזהו מכובד המכבד את הבריות שנאמר כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו:

לא יהיה זקן בביתך. ר' חנניא ור' הושעיא הוה קא משתקיד ר' יוחנן למסמכינהו ולא הוה מסתייעא מילתא הוה קא מצטער טובא אמרו ליה לא יצטער מר דאנן מדבית עלי קא אתינן, דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מנין שאין נסמכין לבית עלי שנאמר ולא יהיה זקן בביתך מאי זקן אילימא זקן ממש והא כתיב וכל מרבית ביתך ימותו אנשים אלא סמיכה:

רבי מאיר אזל לממלא ראה אותם שחורי ראש אמר להם מבני עלי אתם שכתוב וכל מרבית ביתך ימותו אנשים, אמרו ליה רבי התפלל עלינו אמר להם הטפלו בצדקה ואתם מאריכים ימים שנאמר עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא:

שמואל א – פרק ג – המשך רמז צו

והנער שמואל משרת את ה'. וכי לפני שכינה היה עומד אלא כל זמן שהיה עומד לפני עלי כאלו עומד לפני השכינה, וכן הוא אומר חי ה' אשר עמדתי לפניו וכי לפני השכינה היה עומד אלא כל זמן שהיה עומד לפני אחיה השילוני כאלו עומד לפני השכינה. וכן הוא אומר ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלהים, לומר לך כל המקביל פני זקן כאלו מקביל פני השכינה:

שמואל א – פרק ג – רמז צו

ודבר ה' היה יקר. עשרה דברים נקראו יקרים. אלו הן, התורה והנבואה והתבונה והדעת והסכתות והעושר והצדיקים ומיתתן של צדיקים והחסד וישראל. תורה מנין שנאמר יקרה היא מפנינים. הנבואה מנין שנאמר ודבר ה' היה יקר בימים ההם. התבונה מנין שנאמר יקר רוח איש תבונה. הדעה מנין שנאמר וכלי יקר שפתי דעת. הסכלות מנין שנאמר יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט. העושר מנין שנאמר והון אדם יקר חרוץ. צדיקים מנין שנאמר ולי מה יקרו רעיק אל. מיתתן של צדיקים מנין דכתיב יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. החסד מנין דכתיב מה יקר חסדך אלהים. ישראל מנין דכתיב הבן יקיר לי אפרים:

ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהכיל ה', וכי שמואל שוכב בהיכל ה' והלא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, אלא נר אלהים טרם יכבה בהיכל ה' ושמואל שוכב במקומו. תמן תנינן נעל הכהן מבפנים ובן לוי ישן מבחוץ (יד) קפץ הדבור על עלי ודבר עם שמואל. ושמואל שוכב א"ר יוחנן כהדא עגלתא תמימתא. עד שלא השקיע הקב"ה שמשו של עלי הזריח שמשו של שמואל:

ויבא ה' ויתיצב. אין יציבה בכל מקום אלא רוח הקדש שנאמר ראיתי את ה' נצב על המזבח, ואומר ויבא ה' ויתיצב, ואומר קרא את יהושע והתיצבו, התיצבו וראו את ישועת ה', ותתצב אחותו:

ויקרא כפעם בפעם. שמואל שמואל, אברהם אברהם יעקב יעקב משה משה לשון חבה לשון זרוז הן הן עד שלא נדבר עמם והן הן משדבר עמם, הן הן עד שלא נכנסו לגדולה והן הן משנכנסו לגדולה. ר' אליעזר אומר אחד לו ואחד לור אין לך דור שאין בו כאברהם ואין לך דור שאין בו כיצחק ואין לך דור שאין בו כיעקב ואין לך דור שאין בו כמשה ואין לך דור שאין בו כשמואל:

שמואל א – פרק ג – רמז צח

ויאמר שמואל דבר כי שומע עבדך. זה שאמר הכתוב תן לחכם ויחכם עוד. א"ר אלעזר זו רות המואביה ושמואל הרמתי. רות דאלו נעמי קאמרה לה ורחצת וסכת אמרה לאו אורח ארעא למיזל בשוקא הכי, ואלו בדידה כתיב ותרד הגורן ותעש כאשר צותה חמותה. שמואל דאלו עלי קאמר ליה לך שכב והיה כי יקרא אליך ואמרת דבר ה' כי שומע עבדך, אמר איהו ואפילו מלאך נמי אמר דבר כי שומע עבדך:

שמואל א – פרק ג – רמז צט

בעון אשר ידע כי מקללים להם בניו כביכול כו' אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו כביכול כלפי מעלה דבר הכתוב אלא שכינה הכתוב, כיוצא בו ואמרתם הנה מתלאה והפחתם אותו אלא שכינה הכתוב, כיוצא בו למה שמתני למפגע לך ואהיה עלי למשא אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו הלא אתה מקדם ה' אלהי קדושי לא נמות אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו אשר בצאתו מרחם אמו מרחם אמנו היה לו לומר אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו ההמיר גוי אלהים גו' ועמי המיר כבודו אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו וימירו את כבודם אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו והנם שולחים את הזמורה אל אפם אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו ואם ככה את עושה לי אלא שכינה הכתוב:

ולכן נשבעתי לבית עלי. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו מתקרע שנאמר ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם. אמר רבא בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר ההוא בתורה. אמר אביי בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בגמילות חסדים. רבא ואביי מדבית עלי קא אתו, רבא דעסיק בתורה חייא ארבעין שנין, אביי דעסיק בתורה ובגמילות חסדים חייא שתין שנין:

ת"ר משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתיה מתים בני שמונה עשרה שנה באו והודעו את רבן יוחנן בן זכאי. א"ל שמא ממשפחת עלי אתם, דכתיב וכל מרבית ביתך ימותו אנשים לכו עסקו בתורה וחיו, הלכו עסקו בתורה וחיו והיו קורין אותם משפחת יוחנן על שמו. רב כהנא הוה דאי ומצלי והוה ר' חייא בר אבא מצלי קדמוי כיון דחסל ר' חייא בר אבא כעם דלא בעי נפסוק קומי רב כהנא, א"ל ר' חייא בר אבא נהיגון בבבל מצעקין רביהון, א"ל לית רבי ידע שאני ממשפחת בית עלי שכתוב בהם אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה, בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתפלה, וצלי עלוהי והאריך ימים עד דאתעבידא (טו) טופרוי סומקא כהדין רקיקא:

שמואל א – פרק ג – רמז ק

כה יעשה לך אלהים וכה יוסיף. א"ר אבהו קללת חכם אפילו על תנאי היא באה מנא לך מעלי דקאמר ליה לשמואל כה יעשה לך אלהים וכה יוסיף אם תכחד ממני דבר, ואע"ג דכתיב ויגד לו שמואל את הדברים האלה ולא כחד ממנו כתיב ולא הלכו בניו בדרכיו. אמר רב יהודה קללת חכם אפילו בחנם היא באה מנא לך מאחיתופל שבשעה שכרה דוד שתין קפא תחומא בעא למשטפיה לעלמא אמר דוד מהו למיכתב שם אחספא למשרייה לתהומא דליקום אדוכתיה, ליכא דאמר ליה מידי, אמר כל היודע בדבר זה ואינו אומר שמי יחנק בגרונו נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי

שנכתב בקדושה ימחה על המים לעשות שלום על כל העולם עאכ"ו, אמר ליה שרי, כתב שם אחספא ושדא בתהומא נחת וקם אדוכתיה ואפילו הכי ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויצו אל ביתו ויחנק:

ויאמר ה' אל שמואל הנה אנכי עושה דבר בישראל. ר' שמואל בר נחמני אמר רב זה שביית הארון:

ולא הפיל מכל דבריו ארצה. ר"ר יודן בר' סימון אף משנפל ארצה לא הפיל מכל דבריו שכן הוא אומר לשאול מחר אתה ובניך עמי במחיצתי:

וידע כל ישראל כי נאמן שמואל (טז) אבא אבוי דשמואל הוה מתעסק במטכסא ועאל גבי ר' יהודה בן בתירא לנציבין בתר זמן קם עמיה אמר ליה לית רבי בעי ההיא מילתא אמר ליה (יז) ולא מלין הויין, אמר ליה לית מילתך הימנא סגי מן ממונא. א"ל את הימנא במילתי עליך תזכה למוקמה בר כשמואל נביאה דכתיב ביה וידע כל ישראל וגו' וזכה למוקמה שמואל בר אבא:

שמואל א – פרק ד – המשך רמז ק

מיד האלהים אדירים (כתוב ברמז כ"ח):

שמואל א – פרק ד – רמז קא

ותני ר' יהודה בר אלעאי שני ארונות היו עם ישראל במדבר אחת שהיתה תורה נתונה בתוכו ואחת שהיו שברי לוחות נתונים בתוכו. זה שהיתה תורה נתונה בתוכו היה באהל מועד שנאמר וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה. וזה שהיו בו שברי לוחות היה נכנס ויוצא עמהם. ורבינן אמרין ארון אחד היה פעם אחת יצוא בימי עלי ונשבה. וקרא מסייע לרבנין אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים מילא דלא חמון מימיהון. וקרא מסייע לרבנין אוי לנו מי יצילנו מדי האלהים האדירים מילא דלא חמון מימיהון. וקרא מסייע לרק' יהודה ויאמר שאול לאחיה הגישה אדון האלהים והלא ארון בקרית יערים היה, אלא מאי עבדי ליה רבנן הגישה אלי ציץ.. וקרא מסייע לר' יהודה הארון וישראל יושבין בסכות והלא הארון בציון. אלא מאי עבדי ליה רבנן סכך שהוא בקרוי שעדין לא נבנה בית הבחירה:

שמואל א – פרק ד – רמז קב

וירץ איש בנימין מן המערכה. זה שאול. ר' לוי בר' סימון ורבנין, ר' לוי אמר שמונים מיל הלך שאול באותו היום במערכה היה ושמע שנשבו הלוחות והלך וחטפן מיד גלית ובא, ורבנין אמרין (יח) ק"פ מיל במערכה היה וברח לשילה ושמע שנשבו הלוחות וחטפן מיד גלית ובא:

שמואל א – פרק ד – רמז קג

וארון האלהים נלקחה תששה מדת הדין כנקבה. ויהי בהזכירו את ארון האלהים ויפול מעל הכסא. תאנא כשמת עלי הכהן חרבה שילה וכו' (כתוב ברמז כ"ג):

וכלתו אשת פנחס הרה ללת. שלש הן שנתקשו בלדתן ומתו, רחל ואשת פנחס, ומיכל בת שאול. רחל דכתיב ותלד רחל ותקש בלדתה. ואשת פנחס דכתיב וכלתו אשת פנחס הרה לללת.. מיכל דכתיב ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה, עד יום מותה לא היה לה ולד ביום מותה היה לה ולד. הה"ד והששי יתרעם לעגלה שפעת כעגלה ומתה:

שמואל א – פרק ה – המשך רמז קג

ופלשתים לקחו את ארון. ר' יוחנן וריש לקיש ר' יוחנן אמר כבדוהו אמרו זה אלוה וזה אלוה יבא אלוה וישרה אצל אלוה. ריש לקיש אמר כך היה שכן אלא אמרו זה נצוח וזה נוצח יבא נצוח ויעבוד לנוצח, א"ל הקב"ה אי אתם נכוין בפושרין אלא ברותחין הדא הוא דכתיב וישכימו בבקר והנה דגון נופל לפניו ארצה וראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות על המפתן:

איתמר עבודת אלילים שנשברה מאליה ר' יוחנן אומר אסורה דהא לא בטלה, ר' שמעון בן לקיש אומר מותרת מסתמא בטולי מבטל לה, מימר אמר איהי נפשא לא מצלא לאחריני מי מצלא. איתיביה רבי יוחנן לר' שמעון בן לקיש על כן לא ידרכו כהני דגון וגו', אמר ליה משם ראייה שמניחין דגון ועובדים את המפתן דאמרי הכי שבקיה איסוריה לדגון ואזיל איתיב ליה על המפתן:

רבי ירמיה בש"ר שמואל רב רב יצחק ישראל המרו את אלהים יותר מאומות העולם דכתיב על כן לא ידרכו כהני דגון אבל בישראל כתיב ופקדתי על כל (יט) הדולג על המפתן:

ותכבד יד ה' אל האשדודים. לפי שאמרו הרשעים אלה הם האלהים המכים את מצרים וגו' עשרה מכות היו לו ושלמו. אמר להם הקב"ה אין לי מכה עתה אני מביא עליכם מכה שלא נהיתה מעולם אלו עכברים שהיו שומטים בני מעיהם. חזרו לעשות להם ספלים, היה העכבר אומר לספל אנו שלוחים של מי שאמר והיה העולם ואתה בריותי, תן כבוד למי שברא והיה הספל נבקע ועכבר עולה מן התהום ושומט את בני מעיו. וזה אחד מהדברים שהשליט הקב"ה את הרך בקש. כיוצא בו ואיש משך בקשת לתומו חץ נעמן שהכה את אחאב ונכנס לתוך השריון שנאמר ויך את מלך ישראל בין הדבקים ובין השריון. כיוצא בו צפרדעים לפרעה בתי השיש והפספסים היו הצפרדעים עולות ואומרים להם אנו שלוחים של מי שאמר והיה העולם והיה השיש מתבקע משפניהם. וכן הצרעה היו האמוריים נטמנים במערה ונותנים אבן על פי המערה והיו שתי צרעות קורעות את האבן. והאבן שמת בה גלית נכנס האבן בברזל שנאמר ותטבע האבן במצחו, ר' יהודה ב"ר אמר כבבצק. ודכותה וכל גרמיהון הדיקו. ר' יהודה אומר כהדין פסטילוסושרשי תאנה שהם רבים ובוקעים בצור ובאבן. א"ר ברכיה א"ר חנינא בר איקם בש"ר יהודה שרשי חטה בוקעים בארץ חמשים אמה ושרשי תאנה בוקעים בצור חמשים אמה, והשמיר כמין שעורה היה והיה נתון לתוך כלי של עופרת מלא סובין ואם היה נותנו אפילו על ההר הזה בוקעו:

וישתרו להם עפולים. ריש לקיש אמר בני מעיהם החיצונה נסתרה. רשב"ן אמר בני מעיהם חפנימי נסתרה:

שמואל א – פרק ו – המשך רמז קג

יהי ארון ה' בשדה פלשתים שבעה חדשים. אמר לו הקב"ה לאברהם אתה נתת לו שבע כבשות חייך שאני משהה בשמחת בניך שבעה דורות. אתה נתת לו שבע כבשות כנגד כן בניו הורגים מבניך שבעה צדיקים אלו הן שמשון חפני ופנחס שאול ושלשת בניו. אתה נתת לו שבע כבשות כנגד כן בניו מחריבין מבניך שבע משכנות, ואלו הן אהל מועד וגלגל ונוב וגבעון ושילה ובית עולמים שנים. אתה נתת לו שבע כבשות כנגד כן ארוני חוזר בשדה פלשתים שבעה חדשים ואין אתם משגיחין עליו ואני משגיח עליו שנאמר הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו:

ולמה תכבדו את לבבכם. הה"ד לץ תכה ופתי יערים, לץ תכה אלו פלשתים, ופתי יערים אלו (גתיים) שאמרו להם למה תכבדו את לבבכם כאשר כבדו מצרים:

וישרנה הפרות בדרך. שהיו מהלכין בישרות הפכו פניהם כלפי הארון ואמרו שירה. אי זו שירה אמרו, רד מאיר אומר שירת הים אמרו נאמר כאן הלוך וגעו ונאמר להלן שירו לה' כי גאה גאה. ר' יוחנן אמר שירו לה' שיר חדש. ר' אלעזר אמר הודו לה' קראו בשמו. רבנין אמרין ה' מלך תגל הארץ. ר' ירמיה בש"ד שמואל בר רב יצחק אמר תלת שירו לה' שיר חדש, שירו לה' כל הארץ, ה' מלך ירגזו עמים. תאנא דבי אליהו רני השיטוה התנופפי ברוב הדרך המחושקה ברקמי זהב המהוללה בדביר וארמון המעולפת מבין שני הכרובים. א"ר שמואל בר נחמני כמה יגע בן עמרם עד שלמד שירה ללוים ואתן אומרות שירה מאליכן יישר חיליכון:

ואת הפרות העלו עולה לה'. תנן התם פרת חטאת ר' אליעזר אומר אינה נקחת מן הנכרים וכן היה ר' אליעזר פוסל בכל הקרבנות כלם.. הא שמע ואת הפרות העלו עולה לה' הוראת שעה היתה. הכי נמי מסתברא דאי לא תימא הכי עולה נקבה מי איכא. מאי קושיא דילמא בבמת יחיד וכדרב חסדא בר אבהו וכו' (כדלקמן):

ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון. משום דראו ויך (אלקים), ר' אבהו ור"א, חד אמר קוצרים ומשתחווים היו, וחד אמר מילי נמי אמור מאן אמריך דאימריית ומאן אתי עליך דאתפיסת:

ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש. ר' אבהו ור' אלעזר חד אמר חמשים אלף הוו וכל אחד שקול כשבעים איש של סנהדרין. וחד אמר שבעים היו וכל אחד שקול כחמשים אלף:

על הכל הקב"ה פורע מדה במדה, לפי שהיו בני עלי מקולקלים במעשיהם יצאו למלחמה ונהרגו מישראל ארבעת אלפים, אמרו ישראל למה נגפנו ה', אמר הקב"ה כשהיו מכעיסים לפני בעזרת ישראל ובעזרת אנשים לא אמרתם כך, שלחו והביאו ארון הברית והריעו תרועה גדולה שאין בה ממש על אותה שעה אמר נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה, מיד נהרגו שלשים אלף ונשבה ארון הברית, ואף בפלשתים היתה מכה רבה שנאמר ויקראו פלשתים לכהנים ולקוסמים, ואע"פ שהיו הכהנים עובדי ע"א היתה בהם דרך ארץ שאמרו אל תשלחו אותנו ריקם וכשחזר בא על דרך בית שמש והיו רחוקים מבית שמש כאלפים אמה במדה אמרו נטול הבגדים ונניחם במקום מוצנע ונראה מה הם עושים לאלקיהם שכך כבדנוהו וכן וכן עשו ולקחו בגדיהם ונתנום במקום מוצנע שהיה להם לאנשי בית שמש, וכיון שראו את הארון (כ) היה להם ליטול בגדיהם וליפול לפניו כשעה או שתים או שלש עד שיתכסה הארון של מלך מלכי המלכים הקב"ה, והם לא עשו כן אלא כשראו את הארון שוחקים וזוקפין ועומדים ומרקדים ומדברים דברים יתרים שנאמר ובית שמש קוצרים וגו' ונטלו את הארון והלכו להם. לפיכך נפלו מישראל חמשים אלף וסנהדרי גדולה עמהם שנאמר ויך באנשי בית שמש, ומי הרג את כל אלו אנשי בית שמש הרגו אותם שלא היתה בהם דרך ארץ, מכאן אמרו במדה שאדם מודד וכו', בודאי רבון העולמים צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה:

ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וגו' ויהיו כ' שנה. י"א של שמואל ושתים שנמשח דוד ושבעה שמלך בחברון:

ויקבצו המצפתה. א"ר סימון לא שילה היא המצפתה ולא המצפתה היא שילה אלא (איסקופא) [רצועה] יוצאת מתוך תחומו של יהודה לתוך תחומו של בנימין ועליה בית המקדש בנוי [ה"נ רצועה יוצאת מתוך חלקו של יוסף לתוך חלקו של בנימין ועליו הבית בנוי]:

וישאבו מים וכי מים שאבו, אלא מלמד ששאבו דברי תורה:

וישפכו לפני ה'. וכי לפני ה' שפכו אלא מלמד ששפכו לבם בתשובה כמים ואמרו שם חטאנו לה'. ר' הונא ור' ירמיה בש"ר יצחק בר רב שמואל נתעטף שמואל בחלוקן של ישראל אמר לפניו רבון כל העולמים כלום אתה תובע מן האדם אלא שיאמר לפניך חטאתי וישראל אומרים לפניך חטאנו אי אתה מוחל להם:

ויקח שמואל טלה חלב אחד. א"ר יוסי בר חנינא לעולם אין הבמה ניתרת אלא ע"י נביא. ר' יהודה הוה מייתי לה מן הדא אז יבנה יהושע מזבח. אין לי אלא בגלגל בגבעון מנין שנאמר ויהי בלילה ההוא ויאמר ה' (אל גדעון) [אליו], אין לי אלא בגבעון בשילה מנין, שנאמר ויקח שמואל טלה חלב אחד. א"ר אבא בר כהנא שלש עבירות נעשה בו הוא ועורו ומחוסר זמן (ולילה) [ולוי] היה. א"א יוסי אי מהכא לית את שמע כלום והדא דאמרת כהא דא"ר שמואל בר נחמני ותשובתו הרמתה כי שם ביתו:

אמר ר' אדא בר אהבה מנין לעולת נקבה שהיא כשרה בבמת יחיד שנאמר ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו עולה. ויעלהו לשון זכר משמע א"ר נחמן בר יצחק ויעלה כתיב:

שמואל א – פרק ו – רמז קד

ויהי שמואל מעלה העולה. א"ר אבא בר כהנא שלש מלחמות של מהומה הבטיח הקב"ה שהוא עושה ושלשתם עשה להם. הראשונה בימי יהושע ויהומם ה' לפני ישראל. והשניה בימי סיסרא ויהם ה' את סיסרא. והשלישית בימי שמואל ויהי שמואל מעלה העולה וגו'. ר' סימון מוסיף תרתני ויהם ה' את מחנה מצרים. והיה ביום ההוא תהיה מהומת (גדולה) [ה' גו']. ולא פליגי הא דמר דר' סימון לשעבר והא דמר ר' אבא באר כהנא (כא) לכשתבא בהם:

ותשובתו הרמתה כי שם ביתו. אמר רבא א"ר יצחק כל הרוצה ליהנות יהנה כאלישע דכתיב ונשים לו שם מטה ושלחן, וכל שאינו רוצה ליהנות אל ינה כשמואל שנאמר ותשובת הרמתם כי שם ביתו. מאי כי שם ביתו א"ר יוחנן כל מקום שהלך שם ביתו ועמו:

שמואל א – פרק ח – רמז קה

ויהי כי זקן שמואל. אמר ליה ר' נחמן לרב יצחק ומי סיב כולי האי הא בר חמשין ותרתין שנין הוה דאמר מר מת בחמשים ושתתים שנה זו היא מיתתו של שמואל הרמתי, אמר ליה הכי א"ר יוחנן זקנה קפצה עליו דכתיב נחמתי כי המלכתי את שאול, אמר לפניו רבש"ע שקלתני כמשה ואהרן דכתיב משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו מה משה ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם אף אני לא יבטלו מעשה ידי בחיי, אמר הקב"ה היכי נעביד לימות שאול לא שביק שמואל, לימות שמואל אדווטר קא מרגני כולי עלמא אבתריה, לא לימות לא שאול ולא שמואל כבר הגיע מלכות בית דוד ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא, מיד קפצה עליו זקנה והיינו דכתיב ושאל יושב בגבעה תחת האשל ברמה וכי ממהה ענין גבעה אצל רמה אלא לומר לך מי גרם לשאול שיעמוד בגבעה שתי שנים ומחצה תפלתו של שמואל

הרמתי, ומי מדחי גברא מקמי גברא, אין דאמר שמואל בר נחמני מאי דכתיב על כן חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי במעשה ידיהם לא נאמר אלא באמרי פי אלמא מדחי גברא מקמי גברא:

ולא הלכו בניו בדרכיו. אר"ש בר נחמני א"ר יונתן כל האומר בני שמואל חטאו אינו אלא טועה שנאמר ויהי כאשר זקן שמואל וישם את בניו שופטים, וכתוב ולא הלכו בניו בדרכיו בדרכיו הוא דלא הלכו מיחטא נמי לא חטאו, אלא מה אני מקיים ויטו אחרי הבצע ויקחו שוחד ויטו משפט שלא עשו כמעשה אביהם שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם שנאמר והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל, והם לא עשו כן אלא ישבו במקומם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם. כתבאי ויטו אחרי הבצע, ר' מאיר אומר חלקם שאלו בפיהם, ר' יהודה אומר מלאי הטילו על בעלי בתים, ר' עקיבא אומר חלקם שאלו בפיהם, ר' יהודה אומר מלאי הטילו על בעלי בתים, ר' עקיבא אומר קופה יתירה של מעשר נטלו, ר' יוסי אומר מתנות נטלו בזרוע:

עתה שימה לנו מלך לשפטנו. ר' אלעזר ברבי יוסי אומר זקנים שבאותנו הדור כהוגן שאלו שנאמר עלה שימה לנו מלך לשפטנו, ועמי הארץ שבהם קלקלו שנאמר והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו:

כל האמור בפרשת המלך מותר בו, ר' יהודה אומר לא נאמר פרשה זו אלא כדי ליראם ולבהלם. ר' נחמיה אומר לא נאמר פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם, שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך. ר' נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתם, שנאמר אשימה עלי מלך ככל הגוים וגו':

שמואל א – פרק ח – רמז קו

ויאמר ה' אל שמואל שמע בקול העם (הזה). תני ר' שמעון בן יוחאי אומר לא אותך מאסו כי אותי מאסו וכו' בשלשה דברים עתידים למאוס, במלכות שמים, ובמלכות בית דוד, ובבנין בית המקדש, אימתי מאסו שלשתם בימי ירבעם, הדא הוא דכתיב ויען איש ישראל ויאמרו אין לנו חלק בדוד זו מלכות שמים, ולא נחלה בבן ישי זו מלכות בית דוד, איש לאהליו ישראל ולא לבית המקדש אל תקרי לאהליו אלא לאלהיו. א"ר סימון בבר מנסיא אין ישראל רואין סימן גאולה לעולם עד שיחזרו ויבקשו שלשתם, הדא הוא דכתיב אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם זו מלכות שמוים, ואת דוד מלכם זו מלכות בית דוד, ופחדו אל ה' ואל טובו זה בית המקדש:

וימאנו העם לשמוע. ר' הונא ור' ירמיה בש"א שמואל בר ר' יצחק לפי שכתוב עד אנה מאנתם לכך כתיב וימאנו העם. חד קצר מת ושבק ליה חד ברא והוה אמיה מובלא ליה לאומנות והוא עריק מובלא ליה לכנישתא והוא עריק אמרה כל סמא דמלתא אנא מובלא ליה לאומנותיה דאבוהי. אזלא ויהבתיה גבי חבריה דאבוי אמר ליה הילך אלפיה אומנותיה דאבוי, הוה מעיל ליה והיידא אמר ליה חליש רישיה דנומתיא והוא מחליש רישיה ורגליה, אזל טעין ליה גבי אמיה אמר לה הילך תהא קברא ליה, לפיכך עד אנה מאנתם וימאנו העם:

שמואל א – פרק ח – רמז קז

ויאמר שמואל אל אנשי ישראל לכו איש לעירו. ומי היה הגון לדבר ויהי איש מבנימין, ורכוותה והנערה אשר תיטב, ומי היה הגון לדבר איש יהודי, ודכוותה וירא אלהים את בני ישראל, מי היה הגון לדבר ומשה

היה רועה. ר' יהושע בריה דרבי בירי מוסיף תרתי והוא לחחץ את ישראל בחזקה בחרופין, ומי היה הגון לדבר ודבורה אשת נביאה. ודכוותה ויאמרו כל אנשי יבש גלעד, ומי היה הגון לדבר ויפתח הגלעדי:

שמואל א – פרק ט – רמז קח

ולו היה בן ושמו שאול בחור וטוב. (כב) יכול לכל, ת"ל משכמו ומעלה גבוה מכל העם, ודכוותה וכאבשלום לא היה איש וגו', יכול לכל, תלמוד לומר ושקל שער ראשו, ונתלה בשערו. ר' חנינא אמר כחרובית גדולה ואין את אמר ככידון והלא בדים בדים היה עשוי. ואין תימר כחרובית קטנה, א"ר חנינא כשעלית מן הגולה התרי אזורי ושל בהמתי ושל אבא להקיף קורתו של חרוב אחד ולא יכולתי, א"ר חנינא כשעלית מן הגולה אשכחית חרוב ופצעתי ומשך מלא ידי דבש ואמר ראה בימינו אשתני עלמא:

פן יחדל אבי מן האתונות ודאג לנו. מפני מה זכה שאול למלכות מפני הענוה דכתיב ודאג לנו שקל עבדו כיצא בו, אבל שמואל לא אמר כן אלא והנה נטש אביך את דברי האתונות ודאג לכם לאמר מה אעשה לבני, וכשהוא בורח מהו אומר וישאלו עוד (לאמר) הבא עוד הלום איש ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים (כתוב ברמז תחנ"ג). כבואכם העיר כן תמצאון אותו וגו' כי הוא יברך (את) הזבח. א"ר נתן מכאן לברכת המזון [לפניו]. ר' ישמעאל אומר ק"ו אם כשאכל ושתה טעון ברכה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ק"ו כשהוא תאב לאכול. ר' יצחק אומר הרי הוא אומר ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך, אין לי אלא מזון, תורה מנין שטעון ברכה ק"ו מזון שהוא צורך חיי העולם הזה טעון ברכה, תורה שהיא חיי העולם הבא לא כל שכן:

כבואכם העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה. כל כך למה, רב אמר שהנשים דברניות הן. ושמואל אמר כדי להסתכל ביופיו של שאול דכתיב משכמו ומעלה גבוה מכל העם, רבי אומר לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. ואית דאמרי בהאי לישנא כל האורך הזה למה, מביטות בנויו של שאול היו ולא היו שבעות ממנו דברי ר' יהודה, אמר ליה ר' יוסי אם כן עשית בנות ישראל כזונות והלא כשם שאי אפשר לאיש לזון את עיניו מאשה שאינה אראויה לו כך אי אפשר לאשה לזון את עיניה מאיש שאינו שלה, אלא שלא הגיע עדין השעה שאמר הקב"ה לשמואל כעת מחר אשלח אליך:

אנכי הוואה. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר לו הקב"ה לשמואל אתה קורא עצמך רואה, אני מראך דבר שאין אתה רואה, אימתי הראהו בשעה שאמר לו מלא קרנך שמן, ויאמר ה' אל שמואל אל תבט אל מראהו. ודכוותה והדבר אשר יקשה מכם אמר לו הקב"ה למשה אני מראה לך דבר שתלמידך יודע לשמעו ואין אתה יכול לשמעו הה"ד ויקרב משה את משפטן:

וירם הטבח את השוק והעליה וישם לפני שאול. מאי והעליה ר' יוחנן אומר שוק ואליה, מאי והעליה דמסמכא לאילה, ר' אליעזר אומר שוק וחזה מאי והעליה דמנחית ליה לחזה עלויה דשוק:

שמואל א – פרק י – המשך רמז קח

ויקח שמואל את פך השמן ויצוק על ראשו וישקהו. כל נשיקה לתפלות בר מן תלת. נשיקה של גדולה. נשיקה של פרקים. נשיקה של פרישות. נשיקה של גדולה דכתיב ויקח שמואל את פך השמן וגו', נשיקה של פרקים ויפגשהו בהר האלהים וישק לו. נשיקה של פרישות דכתיב ותשק ערפה לחמותה. ר' תנחום אומר אף נשיקה של קריבות דכתיב וישק יעקב לרחל:

שמואל א – פרק י – רמז קט

בלכתך היום מעמדי ומצאת שני אנשים עם קבורת רחל בגבול בנימן בצלצח. וכי היכן מצינו שנקברה רחל בצלצח (כג) והלא בגבול יהודה נקברה שנאמר ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת היא בית לחם, א"ל עכשיו שאני עמך המה על קבורת רחל אתה הולך והם באים אתה מוצא אותם בגבול בנימן בצלצח, ר' יוסי הגלילי אומר צח צל יום. ר' עקיבא אומר צח צל של זקן ומלכים מחלצין יצאו:

שמואל א – פרק י – רמז קי

ואת דבר המלוכה לא הגיד לו. זה שאמר הכתוב לא יגרע מצדיק עינו ואת מלכים לכסא ויושיבם לנצח ויגבהו. א"ר חנינא בשכר צניעות שהיה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיב בו בשאול זכה ויצאה ממנו אסתר, ומה צניעות היתה בה ברחל דכתיב ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא והלא בן אחות אביה הוא, אלא מכיון דאמר לה בן רבקה אני, א"ל מנסבת לי, אמרה לה אין מנסיבנא לך אלא אבא רמאי ולא מצית למיקם ביה, אמר לה אי רמאי הוא אחוה אנא ברמאות. ומי שרי להו לצדיקי למעבד רמאות, אמר לה אין דכתיב ועם עקש תתפתל, ומאי רמאותיה מיהא דאית לי אחתא דקשישא השתא מיכספא אחתאי מסרה לה להנהו סימנין היינודכתיב ויהי בבקר והנה היא לאה מכלל דעד האידנא לא הוה ירע. ומתוך שמסרה סימנין לאחותה זכתה ויצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיה בו בשאול דכתיב ועל דבר המלוכה לא הגיד לו זכה ויצאת ממנו אסתר דכתיב אין אסתר מגדת מולדתה וגו':

שמואל א – פרק י – רמז קיא

וישאלו עוד בה'. זה שאמר הכתוב גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד. כל מי שבורח מן השררה השררה רודפת אחריו, שאול ברח מן השררה בשעה שבא למלוך שנאמר וישאלו עוד בה' הבא עוד הלום איש ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים, כשבאו ואמרו לו דבר המלוכה א"ל אין אני ראוי למלכות אלא שאלו באורים ותומים אם ראוי אני ואם לאו הניחו אותי, מיד וישאלו עוד, מיד החביא עצמו עד ששאלו באורים ותומים ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים אלו אורים ותומים. ברח מן השררה ורדפה אחריו שנאמר הראיתם אשר בחר בו ה' כי אין כמוהו בכל העם. ואבימלך בן ירובעל רודף אחר השררה וברחה ממנו:

ד"א גאות אדם תשפילנו זה אדם הרשון שהשפיל אותו ונתגרש מגן עדן. ושפל רוח יתמוך כבוד (כד) האדם הגדול בענקים שהשפיל עצמו ואמר ואנכי עפר ואפר לפיכך קורהו האדם הגדול שהיה גדול מאדם הראשון בהשפלתו:

דבר אחר גאות אדם תשפילנו זה פרעה שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו, ושפל רוח זה משה שאמר למתי אעתיר לך. ד"א גאות אדם תשפילנו זה עמלק בחרופין וגדופין ושפל רוח יתמוך כבוד זה יהושע. דבר אחר גאות אדם תשפילנו זה תבור ושפל רוח יתמוך כבוד זה סיני:

שמואל א – פרק יא – המשך רמז קיא

ויאמר להם נחש העמוני בנקור לכם כל עין ימין. רבי לוי ור' סימון ורבנן, ר' לוי אמר אלו (כה) הקלעים והקשתים שבישראל שהם מחמד עיניהם של ישראל. רבי סימון אמר אלו סנהדראות של ישראל שהם

גלגל עיניהם של ישראל כמד"א אם מעיני העדה. רבנן אמרי זה ספר תורה. א"ל נחש העמוני הביאו לי ספר תורה ואעקור מתוכו לא יבא עמוני בזאת אכרות לכם ברית:

שמואל א – פרק יב – המשך רמז קיא

ואני זקנתי ושבתי זה אחד מחמשה דברים שהם מכופלין, זקנתי ושבתי, משפטי ודיני, שהדי ועדי, פרא וערוד. עצמיו גרמיו:

הנני ענו בי, א"ר אבא בר כהנא קשה הוא הגזל ששני גדולי עולם נצרכו להתוכח עליו משה ושמואל. משה אמר לא חמור אחד מהם נשאתי. ר' חנינא בר שילא ור' יהושע דסכנין בשם רבי לוי וכי מה הניח משה לקפחנים ולגנבים. אלא אמר משה בשעה שישראל מתנוודין ממסע למסע לא אמרתי לאחד מהם טול כלי זה בידך טול כלי זה על חמורך אלא נשאתי אני בעצמי ונטלתי וטענתי, כמה דאת אמר ויקח משה את אשתו ואת בניו. א"ר יוחנן גדול הדור בשעה שהולך לעשות צרכי צבור ממי הוא צריך ליטול החמור לא משל צבור ברם הכא ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו'. שמואל אמר הנני עני בי וגו' ואשיב לכם. א"ר יסי עשיר גדול היה שמואל שאילו תבעו מידו ספוק בידו להחזיר. את שור מי לקחתי שור שהייתי מקריב לקרבנותיהם ומבקש רחמים עליהם וכל למשווח עליהם [מלך] משלי היה שנאמר עגלת בקר תקח בידך. וכן הוא אומר כי זבח היום לעם בבמה, לא נטלתי משלהם. ובשעה שהייתי חוזר ועושה דיניהם והולך וסובב עיירות ישראל שנאמר והלך מדי שנה בשנה דרך העולם בעלי דינין הולכים רצת הדיין, משה אמר כי יהיה להם דבר בא אלי, ואני לא עשיתי כן אלא אני טורח והולך אצלם:

שמואל א – פרק יב – רמז קיב

אמר רבי אלעזר בשלשה מקומות הופיע רוח הקדש, בבית דינו של שם, ובבית דינו של שמואללל, ובבית דינו של שלמה, בבית דינו של שם דכתיב ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני, מנא ידע דילמא כי היכי נמי דאזדקיקא ליה הכי אזדקיקא לאחריני יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים. בבית דינו של שמואל דכתיב הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו וגו' ויאמר אליהם עד ה' בכם ועד משיחו, ויאמרו מבעי ליה אלא יצאה בת קול ואמרה אני עד בדבר הזה. בבית דינו של שלמה דכתיב ויען המלך ויאמר תנו לה את הילוד וגו' היא אמו, יצאה ב"ק ואמרה היא אמו:

שמואל א – פרק יב – רמז קיג

אמר ר' יוחנן כל הנביאים עשירים היו מנא ליה ממשה ומשמואל ומעמוס ומיונה. משה אמר ולא חמור אחד מהם נשאתי, אי בלא אגרא לאפוקי מאן שקיל בלא אגרא אלא אפילו באגרא. ודילמא משום דעני הוה אלא משום פסל לך פסולת שלך. שמואל דכתיב הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי, אי בחנם לאפוקי ממאן אלא אפילו בשכר, ודילמא משום דעני הוה, אלא מהכא דכתיב ותשובתו הרמתה וגו', ואמר רבא גדול הנאמר בשמואל ממה שנאמר במשה, במשה כתיב לא חמור אחד מהם נשאתי אפילו בשכר, ואלו גבי שמואל אפילו ברצון לא שכרה שנאמר לא עשקתנו ולא רצותנו. עמוס דכתיב ויען עמוס ויאמר אל אמציה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי כי בוקר אנכי ובולס שקמים ומתרגם רב יוסף אבי מרי גיתי אנא ושקמים לי בשפלתא. יונה דכתיב ויתן שכרה וירד בה א"ר יוחנן שנתן שכר של ספינה כלה, א"ר רומני שכרה של ספינה הויה ארבע אלפפים דינר זהב:

אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה (כתוב ברמז ל"ד):

ויאמר אליהם עד עדים אין כתיב כאן אלא עד, אמר להם הקב"ה אתם מעידים עליו על מה שבגלוי ואני מעיד עליו על מה שבסתר:

שמואל א – פרק יב – רמז קיד

ויאמר שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרן. תאני למה לא נתפרשו שמות של זקנים, שלא יאמר אדם וכי פלוני כמשה ואהרן כאלדד ומידד כנדב ואביהוא, ואמר ויאמר שמואל אל העם וגו' וישלח ה' את ירובעל ואת בדת ואת יפתח אואת שמואל. ירובעל זה גדעון, ולמה נקרא שמו ירובעל על שעשה מריבה עם הבעל. בדת זה שמשון, ולמה נקרא שמו בדת דאתי מדן. יפתח כמשמעו. ואומר משה ואהרן בכהניו ושמואל בקורי שמו, שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו, בדת בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו, ולמדך שאפילו קל שבקלים ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר שבאבירים, שנאמר ובאת אל הכהנים הלויים או אל השופט אשר יהיה בימים ההם, וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו, הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיך. ואומר אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה וגו':

רבי ברכיה מיייתי לה מהכא. ויהודיע הנגיד לאהרן, וכי יהודיע נגיד לאהרן היה, אלא מלמד שאילו אהרן קיים יהודיע היה גדול ממנו בדורו. ר' סימון מיייתי לה מהכא ואהרן ובניו מקטרים על מזבח העולה, וכי אהרן ובניו היו והלא צדיק ובניו היו, אלא מלמד שאם אהרן קיים צדוק גדול ממנו בדורו, ר' הלל בשם ר' שמואל בר נחמני מיייתי לה מהכא בן פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן הראש הוא עזרע, וכי אהרן היה קיים אלא אילו היה אהרן קיים היה גדול ממנו בדורו:

שמואל א – פרק יב – רמז קטז

ועתה התיצבו ואשפטה אתכם. ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק מגלת בית המקדש מסר הקב"ה בעמידה, הדא הוא דכתיב (כה) ואתה פה עמוד עמדי וגו', עמד משה ומסרה לישוהושע, הדא הוא דכתיב קרא את יהושע והתיצבו, עמד יהושע ומסרה לזקנים בעמידה, הדא הוא דכתיב ויאסוף יהושע את כל שבטי ישראל ויתיצבו לפני האלהים. עמדו זקנים ומסרו לנביאים בעמידה. עמדו נביאים ומסרו לדוד בעמידה. עמד דוד ומסרה לשלמה בעמידה ואתה ה' חנני והקימני, ואומר הכל בכתב מיד ה'. מלמד שנתן (כו) במסורת. עלי השכיל מלמד שנתנה ברוח ההקודש. ואשפטה אתכם לפני ה' את כל צדקות ה' אשר עשה אתכם ואת אבותיכם. תניא רבי אליעזר הגדול אומר אלמלי בא הקב"ה עם אברהם יצחק ויעקב בדין אינם יכולים לעמוד מפני התוכחה, שנאמר ועתה התיצבו ואשפטה אתכם וגו' ואת אבותיכם:

והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם. אמר רבא בר שמואל חטוטי שכבי דאמר מר בעון חיים מתים נחטטין:

הלאקציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר ודעו כי רעתכם רבה, תני יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה שנאמר הלא קציר חטים היום וכו' (כתוב ברמז כ"א):

שמואל א – פרק יב – רמז קטז

גם אנכי חלילה לי. אמר ר' אבא בר חנינא סבא משמיה דרב כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא שנאמר גם אנכי חלילה מחטוא לה' מחדול להתפלל בעדכם. אמר רבא אם תלמיד חכם הוא צריך הוא שיחלה עצמו עליו (חברו), מאי טעמא אילימא משום דכתיב כי קשרתם בלכם עלי ואין חולה מכם עלי, דילמא שאני מלך, אלא מהכא ואני בחלותם לבושי שק עניתי בצום נפשי:

שמואל א – פרק יב – רמז קיז

כתוב אחד אומר כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול, וכתוב אחד אומר כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב. אמר רבי שמואל בר נחמני פעמים שהוא עושה בעבור שמו הגדול ופעמים שהוא עושה בעבור שמו ונחלתו. בחוצה לארץ בעבור שמו ונחלתו, בארץ בעבור שמו הגדול. אמר רבי ראובן לעולם הוא עושה בעבור שמו הגדול, הדא הוא דכתיב למעני למעני אעשה לכם בית ישראל:

כי הואיל ה' לעשות אתכם לו לעם. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, רבי יהודה אומר אין הואלה אלא תחלה כמה דאת אמר ועלה הואל וברך את עבדך. ר' נחמיה אומר אין הואלה (כז) אלא לינה, כמה דאת אמר הואל נא ולין וייטב לך. ורבנן אמרין אין הואלה אלא שבועה, כמה דאת אמר ויואל שאל את העם:

שמואל א – פרק יג – המשך רמז קיז

בן שנה שאול במלכו. רבי זעירא בעו מימניתיה ולא קביל עילויה כיון דשמע הדא מתניתא חכם וחתן ונשיא מכפרין קביל עילויה. חכם מפני שיבה תקום וכתביב כי יגור אתך גר מה גר נמחלו לו עונותיו אף זה נמחלו לו עונותיו. חתן דכתיב וילך עשו אל ישמעאל וגו' וכי מחלת שמה והלא בשמת שמה, אלא מלמד שנמחלו לו עונותיו. נשיא דכתיב בן שנה שאול במלכו וכי בן שנה היה שאול כשמלך, אלא מלמד שנמחלו לו כל עונותיו כבן שנה שלא טעם טעם חטא. רב הונא אמר כבן שנה שלא חטא ממימיו, מתקיף לה רב נחמן אימא כבן שנה שמלוכלך בטיט ובצואה. חזה רב נחמן סיטא בחלמיה אמר נעניתי לכם עצמות שאול, הדר חזא סיטא בחלמיה אמר נעניתי לך שאול בן קיש מלך ישראל. אמר ר' יהודה אמר שמואל מפני מה לא נמשכה מלכות שאול מפני שלא היה בה שום דופי, דאמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק אין מעמידין פרנס על הצבור אא"כ היתה קופה של שרצים תלויה בצוארו שאם תזוח דעתו עליו אומרין לו חזור לאחוריך. אמר רבי יהודה אמר רב מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו שנאמר ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה ויהי כמחריש:

שמואל א – פרק יד – המשך רמז קיז

אם כה יאמרו אלינו דומו. אמר רב כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיהונתן בן שאול אינו נחש. רב בדיק במעברא כי הא דרב הוה אזיל לבי רב חנן בר רבא חתניה, חזי מעברא אתיא לאפיה, אמר יומא טובא לגיו. שמואל בדיק בספרא, ר' יוחנן בדיק בינוקא. תניא רבי שמעון בן אלעזר אורמ בית תינוק ואשה אע"פ שאין נחש יש סימן. אמר רבי אלעזר והוא דאיתחזק עד תלת זימנין שנאמר יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימן תקחו עלי היו כולנה:

ויואל שאול את העם (כתוב ברמז ט"ז):

תדע לך כה החרם והשבועה בוא וראה משאול בן קיש שהחרים שיצומו כל העם מגדול ועד קטן שנאמר ארור האיש אשר יאכל לחם, וינהונתן בנו לא הייה שם ולא שמע וטבל את קצה המשענת אשר בידו בדבש ונתן בפיו ואכל והאירו עיניו. וראה שאול את פלשתים שהיו מחזקים בישראל מיד הבין שמעלו בני ישראל בחרם וראה בי"ב אבנים שעל כהן גדול וראה שהיתה אבנו של בנימן מכה אורה וידע ששבט בנימן מעל בחרם והפיל גורלות ונלכד שאול ויהונתן בנו, מיד לקח שאול את חרבו ורצה להרוג את בנו, אמרו לו כל העם אדוננו המלך היא שגגה (כח) והקריבו קרבן עולה על שגגתו ונעתר לו ופדו אותו ממות שנאמר וירדו העם את יונתן ולא מת:

ויטבול אותה ביערת הדבש. תי המכבד והמרבץ והרודה את הדבש בשוגג בשבת חייב חטאת. הזיד ביום טוב לוקה את הארבעים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות. אמר רבי אלעזר מ"ט דר"א דכתיב ויטבול אותה ביערת הדבש, וכי מה ענין יער אצל דבש אלא לומר לך כי ער מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף חלת הדבש הרודה ממנה בשבת חייב חטאת:

ועוד אמר ר"א כוורת דבורים הרי היא כקרקע וכותבין עליה פרוזבול ואינה מקבלת טומאה במקומה, וחכמים אומרים אינו כקרקע וכו':

ראו נא כי אורו עיני כי טעמתי מעט דבש הזה. שנו רבותינו מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דבש וכל מיני מתיקה מפני שהדבש וכל מיני מתיקה מאירים את העינים. אמר אביי לא שנו אלא לאחר אכילה אבל קודם אכילה גריר שנאמר וימצאו איש מצרי בשדה ויקחו אותו אל דוד ויתנו לו לחם ויאכל וישקוהו מים ויתנו לו פלח דבלה ושני צמוקים ויאכל ותשב רוחו אליו. מעשה בר' יהודה ור' יוסי שהיו מהלכין בדרך וכו':

ויאמר בגדתם. איתמר שחיתת לילה בבמת יחיד רב ושמואל חד אמר כשרה וחד אמר פסולה. קא מפלגי בדר' אליעזר דר' אליעזר רמי כתיב ויאמר בגדתם גולו אלי היום אבן גדולה ויאמר שאול פוצו בעם ואמרתם להם הגישו אלי איש שורו ואיש שיהו ושחטתם בזה ואכלתם, וכתיב ויגישו כל העם איש שורו בידו הלילה וישחטו. מר משני כאן בחולין כאן בקדשי קשדשים, ומר משני כאן בקדשי במה גדולה כאן בקדשי במה קטנה:

ושחטתם בזה ואכלתם. א"ר חסדאי מנין לבדיקת סכין לחכם מן התורה שנאמר ושחטתם בזה ואכלתם. והיכן פרע לו הקב"ה ביום מלחמת שנאמר והיה ביום מלחמת ולא נמצא חרב וחנית ביד כל העם אשר את שאון ואת יונתן ותמצא לשאול וליונתן בנו. מי המציאה לו. רבי חני בש"ר יצחק המלאך המציאה לו:

ויבן שאול מזבח לה' אותו החל להיות ראש למלכים. א"ר יודן מאח שנתן נפשו על הדבר מעלה עליו הכתוב כאלו אותו החל:

שמואל א – פרק יד – רמז קיח

יאמרו העם אל שאול היונתן ימות. א"ר הונא א"ר פדת הרואה חלום ונפשו עגומה עליו ילך ויפתרנו בפני ג'. יפתרנו והא אמר רב חסדא חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקריא. אלא אימא ייטיבנו בפני שלשה, לייתי תלתא ולימא להו חלמא טבא חזאי כו' ולימרו ליה הנך טבאא הוא וטבא להו רחמנא לשוויי' לטב עד שבעה זמנין לגזרו עליה דלהוי טבא. ולימא שלש הפוכות ושלש פדויות ושלש שלומות. שלש

הפוכות הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה. אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדו והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם. ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך. [שלוש פדויות] פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי. ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה. ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה (את) הישועה הגדולה הזאת בישראל חלילה חי ה' אם יפול משערת ראשו ארצה כי עם אלהים עשה היום הזה ויפדו העם את יונתן ולא מת. [שלוש שלומות] בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו. ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים לך דויד ועמך בן ישי שלום שלום לך ושלום לעזרך כי עזרך אלהיך ויקבלם דויד ויתנם בראשי הגדוד. ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום:

ויפדו העם. ר' אלעזר אומר אומר נתנו ישראל משקלו זהב ופדאוהו, אר"י (כט) וכי לחם אכל והלא לא אכל לחם אלא דבש. ריש לקיש אמר וכי אכל והלא מיטעם טעם לא כן אמר רב חסדא בן אעזריא המטעמת אין בה לא משום אכילה ולא משום שתיה ולא משום הפסקת תענית ואינה טעונה ברכה אמרו טעמא ויפדו העם את יונתן ולא מת:

שמואל א – פרק טו – המשך רמז קיה

פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל. א"ר אחא הקב"ה בעל פקדונות, עמלק הפקיד אצל הקב"ה חבילה של קוצים והחזיר לו הקב"ה חבילה של קוצים שנאמר פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל. שרה הפקידה אצל הקב"ה מצות ומע"ט לפיכך וה' פקד את שרה. מדברין ושוחקין (כתוב בפסוק עכן בן כרמי למעלה ברמז י"ט וברמז פ"ח):

שמואל א – פרק טו – רמז קיט

תניא ר' יהודה אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה ואיני יודע איזה מהם תחלה כשהוא אומר כי יד על כס יה הוי אומר להעמיד להם מלך תחלה, ואין כס אלא מלך שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך. ועדין איני יודע אם להכרית זרעו של עמלק תחלה או לבנות בית הבחירה תחלה, כשהוא אומר והניח לכם מכל אויביכם מסביב וישבתם בטח והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם הוי להכרית זרעו של עמלק תחלה, וכן בדוד הוא אומר ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו, כתיב ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים בתוך היריעה:

וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים. אמר רב יצחק אסור למנות את ישראל אפי' לדבר מצוה שנאמר ויפקדם בבזק. מתקיף לה רב אשי ממאי דבזק מידי דמיבזק הוא דילמא שמא דאתרא הוא דכתיב וימצאו את אדוני בזק בבזק, אלא מהכא וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים. א"ר נהילי בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור מיד מתעשר מעיקרא כתיב בבזק ולבסוף כתיב בטלאים, ודילמא מדידהו אם כן מאי רבותא דמילתא:

שמואל א – פרק טו – רמז קב

אתה מוצא עשרה פעמים נמנו ישראל, אחד בירידתן למצרים בשבעים נפש, ואד בעלייתן ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה כשש מאות אלף רגלי וגו'. ואחד בהפרשתן כי תשא וגו', ושנים בספר וידבר אחד בדגלים ואחד בחילוק הארץ. וב' בימי שאול ויפקדם בבזק, ויפקדם בטלאים. ואחד בימי דוד ויתן יואב את מספר מפקד העם. אחד בעלייתן מן הגולה כל הקהל כאחד (עשרה) [ארבע] רבוא. ואחד לעתיד לבא עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה:

ויבא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל. א"ר מני על עסקי נחל בשעה שאמר הקב"ה לשאול לך והכית את עמלק אמר השתא ומה על נפש אחד מישראל אמרה תורה הבא עגלה ערופה בנחל, כל הנפשות האלו כלן עאכ"ו. אם אדם חטא בהמה מה חטאה אם גדולים חטאו קטנים מה חטאו יצתה בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה. ובשעה שאמר לדואג טוב פגע בכהנים יצתה בת קול ואמרה לו אל תרשע הרבה:

שמואל א – פרק טו – רמז קכא

אמר רב הונא כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה, שאול באחת ועלתה לו, דוד בשתים ולא עלתה לו. שאול באחת ועלתה לו מאי היא מעשה דאגג. והא איכא מעשה דנוב עיר הכהנים, במעשה אגג הוא דכתיב נחמתי כי המלכתי את שאול. ודוד בשתים מאי היא מעשה דאוריה ודהסתה. והא איכא נמי מעשה דבת שבע איפרע איפרעו מיניה שנאמר ואת הכבשה ישלם ארבעתים ילד אמנון אדדוניה ואבשלום, הכא נמי איפרעו מיניה ויתן ה' דבר בישראל. התם לא איפרעו מגופיה הכא איפרעו מגופיה, דא"ר יהודה אמר רב ששה חדשים נצטרע דוד ופירשו ממנו סנהדרין ונסתלקה ממנו שכינה דכתיב ישובו לי יראיך ויודעי שעדותיך. וכתיב השיבה לי ששון ישעך:

ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו מתוך העמלקי. פתח רבי יוסי בכבוד אכסניא ודרש קל וחומר ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבודו כך, המארח תלמיד חכם בביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו עאכ"ו, חכם כאלו עשה חסד עם כל ישראל:

ויחמול שאול והעם על אגג. אמר בר קפרא זה דואג שהיה שקול כנגד כל ישראל. א"ר יהושע בן לוי כל שהוא רחמן על אכזרים לסוף נעשה אכזר על רחמנים להלן כתיב ואת נוב עיר הכהנים הכה לפי חרב:

וישכם שמואל לקראת שאול בבקר (כתוב ברמז י"ג):

שמואל א – פרק טו – רמז קכב

ואימר שאול מעמלקי הביאום. שנו רבותינו פרת חטאת ר' אליעזר אאומר אינה נקחת מן הנכרים וחכמים מכשיירן. יתיב ר' אמי ור' אסי אקיללעא דר' יצחק נפחא פתח חד מנייהו ואמר וכן היה ר' אליעזר פוסל בכל הקרבנות כולן. פתח אידך ואמר מאי אותיבו ליה חבריאי לר' אליעזר כל צאן קדר יקבצו לך וגו' יעלו על רצון מזבחי. אמר ליה ר' אליעזר משם ראה כלם גרים גרורים הם לעתיד לבא. א"ר יוסף מאי קראה כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה'. אמר ליה אביי דילמא מע"ז הוא דהדרי בהו, אמר ליה לעבדו שכם אחד כתיב, ת"ש ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן מאי מיטב דמי מיטב, ומאי שנא מיטב כי היכי דניקפוץ עליה זבינא. ת"ש ויאמר ארונה אל המלך יקח ויעל אדוני המלך הטוב בעיניו ראה הבקר לעולה והמורגים וכלי הבקר לעצים, א"ר יוסף ארונה גר תושב היה,

מאי מורגים אמר עולא מטה של טובל כו' א"ר יהודה עיזא דקורקסא דריישא. א"ר יוסף מאי קראה הנה שמתין למורג חרוץ חדש. רבי אושעיא בעי משיבין דבר שהוא (ב) להבא על דבר לשעבר. רבי בון בעי משיבין דבר שיצר הרע בטל על דבר שיצר הרע קיים. כי חטאת קסם מרי דא"ר שמואל בר נחמני כל מי שהוא הולך אצל הקוסם ממרה על דבריו של הקב"ה וגורם אף וצרה לעצמו:

שמואל א – פרק טו – רמז קכג

ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף מעילו ויקרע. מעילו של מי, רב ולוי, חד אמר כנף מעילו של שאול, וחד אמר כנף מעילו של שמואל. א"ר שמואל בר נחמני נראין הדברים כנף מעילו של שמואל שכן דרך הצדיקים להיות מצטערים בשעב שאין נטיעתן משבחת. כיוצא בדבר אתה אומר ויתפוש אחיה השמלה החדשה אשר עליו ויקרעה שנים עשר קרעים, שמלתו של מי רב ולוי, חד אמר שמלתו של אחיה שכן דרך הצדיקים להיות מצטערים בשעה שיש מחלוקת במלכות בית דרד. כיוצא בדבר אתה אומר ויאמר הגואל לבעז קנה לך וישלוף נעלו, נעלו של מי רב ולוי, חד אמר נעלו של בעז, וחד אמר נעלו של גואל, ונראין הדברים נעלו של בעז שכן דרך הלוה להיות מניח עררבונו, ודכוותה ולא עצר כח ירבעם (לא) ויגפהו ה' כו'. ודכוותה וארחתו ארוחת תמיד כל ימי חייו של מי, רב ולוי, חד אמר כל ימי חייו של יכניה, וחד אמר כל ימי חייו של אויל מרודך, ונראין הדברים כל ימי חייו של יהויכין, שבשעה שהקב"ה נותן שלוחה לצדיקים אינו נוטלה עוד מהם עד שהוא מכניסן עמהם לגן עדן:

ויספף שמואל את אגג. זה שאמר הכתוב והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם, זכור מה שעשו לנו במילה שהיא נתונה בחיקו של אדם. ואתיא כי הא דא"ר לוי בשם ר' יוחנן מה היו עושין בני ביתו של עמלק לישראל היו מחתכין מילותיהן והיו זורקין כלפיי מעלה והיו אומרים בזו בחרת הילך מה שבחרת, בא שמואל ופרע להם שנאמר וישפף שמואל את אגג. מה עשה לו, ר' אבא בר כהנא אמר היה מחתך מבשרו זיתים זיתים ומאכיל לנעמיות, הדא הוא דכתיב יאכל בדי עורו ברר לו מיתה מרה. ורבנן אמרין העמיד ארבע קונדיסין ומתחו עליהן, והוא אומר אכן סר מר המות, וכי כך ממיתין את השרים מיתות חמורות. ר' שמואל בר נחמני אומר בדיני עו"א דנו לא בעדים ולא בהתראה:

שמואל א – פרק טז – רמז קכד

ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי. בית (ארנקפאן) [ארתוקופיון] של ישי שהוא בא מבית לחם יהודה. ר' נחמיה בשם ר"ל שהיה בן תורה דכתיב לכו לחמו בלחמי. כי ראיתי בביו לי מלך. שיהא מלך לשמי, שבכל מקום שנאמר לי הרי זה קיים לעולם ולעולמי עולמים. בזקנים אספה לי שבעים איש בכהנים וכהנו לי. בלויים והיו לי הלויים. בישראל כי לי בני ישראל עבדים. בארץ כי לי כל הארץ, בבכורות כי לי כל בכור, במקדש ועשו לי מקדש, בתרומה ויקחו לי תרומה, בירושלים העיר אשר בחרתי לי, במזבח מזבח אדמה תעשה לי, בשמן המשחה שמן משחת קדש יהיה זה לי, לקרבנות להקריב לי במועדו, בכסף וזהב לי הכסף ולי הזהב, הא כל מקום שנאמר לי הרי קיים לעולם ולעולמי עולמים:

ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני. תניא חור שבין יהודי לארמאי בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו, פלימו אומר כל עצמו אינו בודק מפני סכנת כשפים. והא א"ר אלעזר שלוחי מצוה אינם נזוקין, היכא דשכיחא היזקא שאני שנאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני. ועוד תני מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבוע, ושל רבים פעמים ביובל. א"ר יהודה מעשה בארטבון אחד שהיה בודק

מזוזות בשוק העליון של צפורי מצאו קוסדור אחד ונטל המינו אלף זוז. והא א"ר אלעזר שלוחי מצוה אינם ניזוקים, היכא דשכיח היזקא שאני שנאמר ויאמר שמואל איך אלך וגו'. עגלת בקר תקח בידך. א"ר נתן מצוה לשנות בדבר שלום שנאמר ואמרת לזבוח לה' באתי:

ויעש שמואל את אשר דבר א' ויבא בית לחם ויחרדו זקני (המקום) [העיר] לקראתו ויאמר שלום בואך, תלמיד שאיל בשלמיה דרביה. דילמא ר' יוחנן הוה מסתמיך על ר' יעקב בר אידי והוה ר"א אזל ומיטמר מן קדמוי, אמר חמי מה הדין בבליא עביד לי. תרתיה הוא עביד לי חדא דלא שאיל בשלמי וחדא דלא אמר שמעתתא מפומי, אמר ליה לא נהיגין בבליא זעירא קאים קומי רבה דאינון הך קריא אמרין ראוני נערים ונחבאו וישיישים קמו עמדו, א"ל ולמה לא אמר שמעתתא מן שמי (לב) אתון מעבר קומי צלמא הורודוס, אמר ליה מהו מעבר קומי צלמא הורודוס א"ל ומה את פליג ליה יקרא אלא עביר קדמוי וסמי עינוי, א"ל יאות עביד ר' אלעזר דלא עבר קדמך. אתון עברין קמי מדרשא, אמר ליה הכא הוה ר' מאיר יתיב ודרש והוה אמר מן שמיה דר' ישמעאל ולא הוה אמר שמעתתא משמיה דר' עקיבא. א"ל כלא עמא ידעין דרבי מאיר תלמידיה דר' עקיבא. א"ל כל עמא ידעין דרבי אלעזר תלמידיה דה' יוחנן:

ויהי בבואם וירא את אליאב ויאמר אך נגד ה' משיחו. אמר זה ראוי למלכות. אפשר שמואל שנכתב עליו כי נאמן שמואל לנביא לה' היה טועה, א"ר יצחק שמואל לא טעה אלא שראה ולא כיון אם מבתו אם ממנו המלכות שנאמר ויקח לו רחבעם את אביחיל בת אליאב בן ישי, לכך אמר אך נגד ה' משיחו. נטל קרן השמן ובא לצוק על ראשו וברח השמן לאחריו כשראה כך אמר גם בזה לא בחר ה'. וכך היה השמן עושה לכולן, כיון שבא דוד ראה השמן רץ מעצמו וניצק בראש דוד אמר ותם כראים קרני בלתי בשמן רענן. וכל כך למה, שראה הקב"ה מעשיו של דוד שהיה ראוי לימשח למלכות שנאמר אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלקים וגו':

כי האדם יראה וגו' ללבב. אמר רבא בשניה דרב יהודה כולהו למודיהו בנזיקין הוה, וכי הוה מטי רב יהודה לאשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהם טהורים אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא, ורב יהודה כד הוה שליף מסאניה אתא מטרא ואנן מצווה צווחין וליכא מאן דמשגח בן, אלא קודשא בריך הוא לבא בעי, דכתיב כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב:

ויאמר שמואל אל ישי התמו הנערים. א"ר לוי הפסוק הזה כולו ברוח הקדש נאמר, התמו על שם תם עונך בת ציון. הנערים ונער קטן נוהג בם. ויאמר עוד שאר הקטן עוד ישבו זקנים וזקנות. שאר שאר ישוב שאר יעקב. הקטן הקטן יהיה לאלף. והנה הנה על ההרים רגלי מבשר. רועה רעה עמך בשבטך. בצאן ואתנה צאני צאן מרעית:

כי לא נסוב עד בואו פה. א"ר שמואל בר נחמני לפי שבעולם הזה לא הסבו שני גדולים ישי ושמואל עד שישוב דוד ביניהם, (אבל) [כך] לע"ל אין לך כל מחיצה ומחיצה של צדיקים שאין דוד עומד על גבם:

עוד שאר הקטן. וכתוב ודוד הוא הקטן, וכי אין אנו יודעים שדוד הוא הקטן, אלא להודיעך צדקו של דוד, דוד היה רועה ואע"פ שנעשה מלך על ישראל הוא דוד בקטנו. כיוצא בו ויוסף היה במצרים וכו', אלא להודיעך צדקתו של יוסף, יוסף היה רועה את צאן אביו ואע"פ שנעשה מלך במצרים היה עומד בצדקו. כיוצא בו הוא והושע בן נון, והלא כבר נאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע אלא ללמדך צדקו של יהושע, שומע אני שזחה דעתו עליו משנתמנה ברשות, תלמוד לומר הוא הושע בן נון יהושע אלא שנתמנה פרנס על הצבור הוא עומד בצדקו:

וישלח ויביאהו והוא אדמוני. כיון שראה שמואל את דוד אדמוני נתיירא אמר זה שופך דמים כעשו אמר לו הקב"ה עם יפה עינים, עשו מדעת עצמו הוא הורג אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג:

קום משחהו כי זה הוא. ר' שמואל בר נחמני אמר זה הוא בעולם הזה וזה הוא לעולם הבא, לפיכך הוא מקלס להקב"ה (לג) בעשרה מאמרות ה' סלעי ומצודתי וגו'. רבי סימון אומר אף בסופו של ספר הוא מקלס בעשרה מאמרות הללו אל בקדשו וגו':

תניא ר' יהודה אומר שמן המשחה שעשה משה במדבר כמה נסים נעשו בו, מתחלתו ועד סופו לא היה אלא שנים עשר לוגין ראה כמה יורה בולעת והמה עיקרין בולעין וכמה האור שורף ובו נמשח המשכן וכל כליו ואהרן ובניו כל שבעת ימי המלוואים ובו נמשחו כהנים גדולים ואפילו כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה דכתיב והכהן המשיח תחתיו, ואין מושחין אלא מלכי בית דוד דכתיב קום משחהו כי זה הוא, זה טעון משיחה ואין אחר טעון משיחה, ואין מושחין מלך בן מלך דכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו ירושה היא להם. ואם תאמר מפני מה משחו את שלמה מפני מחלוקתו של אדוניה, ואת יואש מפני עתליה, ואת יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים, ואותו שמן קיים לעתיד לבא שנאמר שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם ז"ה בגימטריא שנים עשר לוגין. מנא לן דאי איכא מחלוקת בעי משיחא ולא כל דבעי מורית מלכותיה לבינה. א"ר פפא אמר קרא הוא ובניו בקרב ישראל קרינא ביה הוא ובניו אפילו בלא משיחה בזמן ששלום בידשראל. תאנא אף יהוא בן נמשי לא נמשח אלא מפני מחלוקתו של יורם בן אחאב, ומפני מחלוקתו נמעול בשמן המשחה, א"ר פפא באפרסמא דכיא. תניא כיצד מושחין אלת המלכים כמין נזר, והכהנים כמין כי, מאי כמין כי, אמר רב מנשיא בר אדא כמין כ"ף יוני. תני חדא בתחלה מוצקין לו על ראשו ואחר כך נותנין לי בין ריסי עיניו. ותניא אחריתי בתחלה נותנין לו בין ריסי עיניו ואח"כ מוצקין לו על ראשו, תנאי היא, מר סבר יציקה עדיפא, ומר סבר משיחה עדיפא:

שמואל א – פרק טז – רמז קכה

יודע נגן וגבור חיל. א"ר תנחום דרש בר קפרא מאי דכתיב שש השעורים האלה נתן לי, אילימא שש שעורים ממש וכי דרכו של בעז ליתן שש שעורים מתנה, אלא שש סאין וכי דרכה של רות ליטול שש סאין, אלא רמז לה שעתידין לצאת ממנה ששה בנים שמתבריכין בשש ברכות, ואלו הן, דוד ומשיח דניאל, (חניאל) [חנניה], מישאל, ועזריה. דוד דכתיב ויען אחד מהנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי יודע נגן וגו'. א"ר יהודה אמר רב כל הפסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלשון הרע. יודע נגק שיודע לשאול. וגבור חיל שיודע להשיב. ואיש מלחמה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה. ונבוון דבר שמבין דבר מתוך דבר. ואיש (מלחמה) [תאר] שמאיר פנים בהלכה. וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום. בכלהו אמר ליה יהונתן בני כמוהו וכיון דאמר ליה מילתא דבדייה נמי לא הוה ביה חליש דעתיה ואיקני ביה, דבשאול כתיב ובכל אשר יפנה ירשיע, ובדוד כתיב (כל אשר יפנה יצלי) [לכל דרכיו משכיל]. ומנא לן דדואג הוה כתיב הכא אחד מן הנערים וכתב התם ושם איש אחד מעבדי שאול ביום ההוא נעצר לפני ה' ושמו דואג האדומי. משיח דכתיב ביה ויצא חוטר מגזע ישי וכתב ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה וגו'. והריחו ביראת ה', א"ר אלכסנדר מלמד שהטעינו יסורים כריחים, רבא אמר שמריח ודאין דינא וקטיל שנאמר לא למראה עיניו ישפוט. כי הא דבר כוזיבא מלך תרתין שנין ופלגא אמר להו לרבנן אנא משיחא אמרו לו במשיח כתיב והריחו דמריח ודאין. דניאל חנניה מישאל ועזריה כתיב בהם ילדים אשר אין בהם כל מום, ואית דאמרי חזקיה דכתיב ויקרא שמו פלא יועץ וגו':

שמואל א – פרק יז – המשך רמז קכה

ויצא איש הבנים. אמר רב שמבונה מכל מום. ושמואל אמר בינוני שבאחיו. דבי רבי שילא אמרי שעשו כבנין. רבי יוחנן אמר בר מאה פפי וחד גנאי. גלית שמו שבא בגלוי פנים לפני המקום שנאמר ברו לכם איש אחד וירד אלי, ואין איש אלא הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה, אמר הקב"ה הרי אני מפילו ביד איש שנאמר ודוד בן איש אפרתי. גלית שמו מגת תני רב יוסף שהן דשין באמו כגת, כתיב מערות וכתוב מערכות, תני רב יוסף שהכל הערו באמו. כתיב הרפה וכתוב ערפה. רב ושמואל חד אמר הרפה שמה ולמה נקרא שמה ערפה שהכל עורפין אותה מאחוריה. וחד אמר ערפה שמה ולמה נקרא שמה הרפה שהכל דשין אותה כהריפות. וכן הוא אומר ותקח האשה ותפרוש את המסך על פי הבאר ותשטח עליו הריפות, ואי בעית אימא מהכא אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות:

שמואל א – פרק יז – רמז קכו

רבי ברכיה בש"ר יצחק ארבעים פסיעות הלכה ערפה עם חמותה ונתלו לבנה ארבעים יום שנאמר ויגש הפלשתי השכם והערב ויתיצב ארבעים יום. א"ר יצחק ארבעה מילין הלכה ערפה עם חמותה ועמדו ממנה ארבעה גבורים את ארבעת אלה יולדו להרפה בגת. א"ר יצחק אותה הלילה שפירשה ערפה מחמותהנערבו בה גוויות של כמה בני אדם. ר' תנחום אומר אף כלב שנאמר ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב אנכי:

וכובע נחשת על ראשו. א"ר חנינא ששים קנטרין היה לבוש גלית, ר' אבא בר כהנא אמר מאה ועשרים, ולא פליגי ילמוד סתומים מן המפורשים מה (לד) המפורשים ששים אף הסתומין ששים, כתיב חץ חניתו וקרינן עץ חניתו. א"ר אלעזר עדין לא הגענו לחצי שבחו של אותו רשע מכאן שאסור לספר בשבחו של רשע, ולא ליפתח ביה לאודועיה שבחיה דדוד:

ברו לכם איש (אחד). א"ר יוחנן משום ר"מ בשלשה מקומות לכדו פיו של אותו רשע. אחד ברו לכם איש (אחד) וירד אלי. ואידך אם יוכל להלחם אתי והכני. ואידך דקאמר ליה לדוד הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות. דוד נמי הא קאמר אתה בא אלי בחרב ובחנית, דוד הדר ואמר ליה ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות:

והאיש בימי שאול זקן בא באנשים. אמר רבא ואי תימא ר' אבא זה ישי אבי דוד יוצא באוכלוסא ונכנס באוכלוסא ודורש באוכלוסא. אמר עולא נקטינן אין אוכלוסא פחותה מששים רבוא:

ויגש הפלשתי השכם והערב. א"ר יוחנן כדי לבטלן מקריאת שמע שחרית וערבית:

ויתיצב ארבעים יום. א"ר יוחנן כנגד ארבעים יום שנתנה בהם תורה:

רבי שמואל בר נחמני פתר קריא בפלשתים בקרוב עלי מרעים זה גלית שנאמר ויגש הפלשתי השכם והערב הולך וקרוב אל דוד. לאכול את בשרי ויאמר הפלשתי אל דוד לכה אלי ואתנה את בשרך. ר' אבא בר כהנא אמר הארץ אחזתו, א"רתנחום אנא אמינא טעמא ואבוא אליך אין כתיב כאן אלא לכה אלי ואתנה את בשרך. ר' ינאי בש"ר שמעון בן יוחאי רמ"ח קלפיות נתן הקב"ה על רמ"ח אבריו. באותה שעה אמר דוד אל תתן ה' מאויי רשע אל תתן לידיה תחמודתיה. זממו אל תפק אל תרפי ליה. ירומו סלה (חזק כתפוי) [רומם כפפתוי]. ר' יודן אמר נתאוה לדוד שהיה יפה עינים, אמר דוד אל תתן ה' מאויי רשע, מכאן

ואילך אמר דוד אם תחנה עלי מחנה פלשתים לא אירא, אם תקום עלי מלמתן של פלשתים. בזאת אני בוטח כמו שכתבת בתורה וזאת ליהודה:

ואת עשרת חריצי החלב (לה) גדיין מניען מאמיהון:

ואת אחיך תפקוד לשלום דוגמא דידהון. ואת ערובתן תקח ערובהון:

אמר רבי יודא בר ר' סימון למוד אותו שבט להיות ערב אלו לאולו שנאמר אנכי אערבנו אמר ישי לדוד בנו הרי השעה שתלך ותקיים אותו הערבות של יהודה זקנך שערב את בנימן ימיד אביו שנאמר אנכי אערבנו לך והוצא אותו מן ערבתו, מה עשה דוד הלך וקיים את הערבות והרג את גלית. אמר לו הקב"ה חייך כשם שנתת נפשך תחת שאול שהוא משבטו של בנימן כשם שעשה יהודה זקנך שנאמר ישב נא עבדך תחת הנער, כך אני נותן בית המקדש בחלק יהודה ובנימן, ולא עוד אלא שכל השבטים גולים ושבט יהודה ובנימן אין גולים עמהן למה ששני שבטים אלו האמינו בי וקדשו שמי בים שנאמר שם בנימן צעיר רודם שרי יהודה רגמתם:

א"ר שמואל בר נחמני כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו שנאמר ואת ערובתם תקח דברים המעורבבים בינו לבינה:

והיה האיש (ההוא) אשר יכנו. (כתוב ברמז כ"ה):

ויחר אף אליאב בדוד. א"ר מני בר פטיש כל אדם שכועס אפילו פוסקין לו גדולה מן השמים מורדין אותו, מנא לן מאליאב דכתיב ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה זה ירדת ועל מי נטשת (את) מעט הצאן. וכי אזל שמואל לממשחינהו בכולהו כתיב גם בזה לא בחר ה' ובאליאב כתיב אל תבט אל מראהו ואל גובה קומתו כי מאסתיו מכלל דמעיקרא הוה חזי:

שמואל א – פרק יז – רמז קכז

גם את הארי גם הדוב הכה עבדך. זה אחד מארבעה צדיקים שנתן להם רמז שנים חשו ושנים לא חשו. משה נתן לו רמז ולא חש. יעקב נתן לו רמז ולא חש. דוד ומרדכי נתן להם רמז וחשו. משה מנין שנאמר ושים באזני יהושע אמרו יהושע מנחיל לישראל את הארץ ובסוף היה משה עומד ואומר ונתחנן אל ה'. יעקב מנין והנה אנכי עמך ושמרתיך, ולבסוף ירא ומתפחד שנאמר וירא יעקב מאד אלא אמר שמא יגרום החטא. דוד נתן לו רמז וחש שנאמר גם את הארי גם הדוב אמר דוד וכי מה אני ספון שהכיתי חיות רעות הללו אלא שמא דבר עתיד ליארע לישראל והם עתידין להנצל על ידי. מרדכי נתן לו רמז וחש שנאמר ובכל יום ויום מרדכי מתהלך וגו'. אמר מרדכי וכי אפשר לחסידה זו שתנשא לרשע הערל הזה אלא שמא דבר עתיד ליארע לישראל והם עתידין להנצל על ידה. תני בש"ר נתן ארבע אריות ושלשה דובים הכה דוד באותו היום הה"ד גם את הארי ארי הארי ואת הארי דוב והדוב וגם הדוב:

וילבש שאול את דוד מדיו. וכתיב בשאול משכמו ומעלה גבוה מכל העם כיון שהלבישו בגדיו והיה ראוי למלכות מיד היו עשויים לו, כיון שראה שאול שהיו עשויין לו מיד הכניס בו עין הרע, כיון שראה דוד שהכניס בו עין הרע אמר דוד לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי, ללמדך שהמלך כיון שהוא מתמנה מלך והוא קצר מיד הוא נעשה ארוך בשביל שמן המשחה שנמשח וכן אתה מוצא בכחן גדול למה נקרא שמו כהן גדול שהוא גדול בה' דברים בנוי בכח בעושר בחכמה בשנים. ואם אין לו אחיו הכהנים מגדלין אותו:

ויבחר לו חמשה חלקי אבנים, אחד לשמו של הקב"ה, ואחד לשמו (לו) של אהרן, ושלושה לשלושה אבות העולם. אמר אהרן לא אני גואל הדם עלי לפרוע ממנו אמר הקב"נ ולא לפני חרף וגדף עלי לפרוע ממנו:

ובילקוט, ר' דסכנין בש"ר לוי האבנים היו מתלקטות מאליהן. כתיב ומקלות הנגיד על שם שהיה רודה במקל. א"ר ברכיה ע"ש (לז) אתה בא אלי במקלות. זהו שאמר הכתוב נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו. היה דוד מסתכל בגלית הפלשתי ורואה אותו גבור ומזויין בכל כלי זיין אמר מי יוכל לזה, כשראה אותו מחרף ומגדף אמר אני יכול לו מאחר שאינו נפחד מהקב"ה:

אתה בא אלי בחרב (כתוב ברמז תנ"ו). היום הזה יסגרך ה' בידי (כתוב ברמז תקע"ב):

וידעו כל הקהל הזה (כתוב ברמז תשנ"ה):

ותטבע האבן במצחו (כתוב ברמז ק"כ):

ויפל על פניו. לא היה צריך (לומר) [ליפול] אלא לאחריו והמלאך דחפו ונפל על פניו אמר הקב"ה הפה שחרף וגדף יסכר בעפר שנאמר טמנם בעפר יחד פניהם חבוש בטמון. ד"א למה נפל על פניו כדי שלא יצטער דוד לילך ולחתוך את ראשו. אלא נשתכר שנים עשר אמות וזרתים, כיצד מלא קומתו לפניו ומלא קומתו לאחריו וקומתו ו' אמות וזרת, ונפל על פניו בין רגליו של דוד שנאמר עד אשית אוביך הדום לרגליך. ד"א למה נפל על פניו שהיה דגון מצוייר על לבו, לקיים מה שנאמר ונתתי את פגריכם על פגרי גלולכם. ד"א לקיים ואובי תתה לי עורף:

וכראות שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי אמר וגו' בן מי זה הנער. ואל ידע ליה והא כתיב ויאהבהו מאד ויהי לו נושא כלים. אאבוה קא משאיל ליה. ולא ידע ליה והא כתיב והאיש בימי שאול בא באנשים ואמר רב ואי תימא ר' אבהו זה ישי אבי דוד שיצא באוכלוסא ונכנס באוכלוסא. הכי אמר שאול אי מפרץ קאתי אי מזרח קאתי, אי מפרץ קאתי מלכא להוי שהמלך פורץ לעשות לו דרך. אי מזרח קאתי חשיבא בעלמא הוי. ומאי טעמא קא משאיל עליה דכתיב וילבש שאול את דוד מדיו כמדתו ובשאול כתיב משכמו ומעלה גבוה מכל העם. אמר ליה דואג עד שאתה משאיל עליו אם הגון למלכות אם לאו שאל עליו אם ראוי לבא בקהל. מאי טעמא דקאתי מרות המואביה. אמר לו אבנר תנינא עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית אלא מעתה ממזר ולא ממזרת, ממזר כתיב [מום זר]. מצרי ולא מצרית שאני הכא דדריש טעמא דקרא על דבר אשר לא קדמו דרכו של איש לקדם ואין דרכה של אשה לקדם היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים אישתיק. מיד ויאמר המלך שאל אתה בן מי זה העלם, דתם קרי ליה נער והכא קרי ליה עלם הכי קאמר ליה הלכה נתעלמה ממך צא ושאל עליה בבית המדרש. שאל אמרו לו עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית מקשי להו הני קשיותא אשתיקו בעי לאברוזי עליה מיד ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראל וכתבי הישמעלי, אמר רבא מלמד שחגר חרבו כישמעלי ואמר כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. והיינו דאמר דוד רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו. אמר רבא אלי לא נאמר אלא אלינו מלמד שהיה רחבעם יושב בחיקו של דוד ואמר עלי ועליך נאמרו שני מקראות הללו, וכתבי פתחת למוסרי שני מוסרות שהיו עלי עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית:

רבי שמואל אמר יתרא ישמעאלי הוה ואת אמרת ישראלי אלא ישמעאלי היה ונכנס לבית המדרש ומצא את ישי שהיה יושב ודורש פנו אלי והושעו כל אפסי ארץ כי אני אל ואין עוד מיד נתגייר ונתן לו בתו:

שמואל א – פרק יז – רמז קכח

כיון שבא אבנר אצל שמואל אמר לו הדא מנא לך לא משל דואג היא מין הוא ואינו יוצא בשלום מן העולם, להוציאך חלק אי אפשר אלא כל כבודה בת מלך פנימה לאיש יש לו ליתן שכר ולא לאשה שנאמר ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור:

שמואל א – פרק יח – המשך רמז קכח

ויתן לו שאול את מיכל בתו לאשה. שאלו תלמידיו את ר' יוסי וכי היאך נשא דוד שתי אחיות אמר להם מיכל לאחר מיתת מרב נשאה. רבי יהושע בן קרחה אומר קדושי טעות היו לו במרב שנאמר תנה את אשתי את מיכל אשר ארסתי לי במאה ערלות פלשתים. מאי לימודא, א"ר פפא מיכל אשתי ולא מרב אשתי. מאי קדושי טעות דכתיב והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו, אזל קטליה, אמר ליה מלוה אית לך גבאי והמקדש במלוה אינה מקודשת. אזל יהבה לעדריאל בן ברזילי המחולתי שנאמר ויהי בעת תת את מרב בת שאול לדוד והיא נתנה לעדריאל המחולתי לאשה. א"ל אי בעית דאתן לך מיכל זיל אייתי לי מאה ערלות פלשתים אזל ואייתי ליה, אמר ליה מליה ופרוטה אית לך גבאי. שאולסבר מלוה ופרוטה דעתיה אמלוה ודוד סבר מלוה ופרוטה דעתיה אפרוטה. ואיי תימא דכולי עלמא מלוה ופרוטה דעתיה אפרוטה, שאול סבר לא חזי ולא מידי ודוד סברר הוי לכלבי ולשנרי, ור' יוסי האי תנה את אשתיאת מיכל מאי דרש ביה. רבי יוסי לטעמיה דתניא רבי יוסי היה דורש מקראות מעורבבות כתיב ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לו לשאול את אדמוני ואת מפיבושת ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל המחולתי וכי לעדריאל נתנה והלא לפלטיאל נתנה דכתיב ושאול נתן את מיכל לפלטי בין ליש אשר מגלים, אלא מקיש קדושי מרב לעדריאל לקדושי מיכל לפלטי מה קדושי מיכל לפלטי בעבירה אף קדושי מרב לעדריאל בעבירה. ורבי יהושע בן קרחה נמי הא כתיב את חמש בני מיכל, ההוא מיבעי ליה לכדרבי ינאי דאמר רבי ינאי כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו שנאמר ואת חמשת בני מיכל אשר ילדה וכי מיכל ילדה והלא מרב ילדה אלא מרב ילדה ומיכל גדלה לפיכך נקראו על שמה:

שמואל א – פרק יח – רמז קכט

רבי חנינא אומר מהכא ותקראנה לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי, וכי ננעמי ילדה והלא רות ילדה, אלא רות ילדה ונעמי גדלה לפיכך נקראת על שמה. ורבי יוחנן אמר מהכא ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי סוכו ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני בתיה ילדה והלא יוכבד ילדה אלא יוכבד ילדה ובתיה גדלה לפיכך נקרא על שמה. רבי אליעזר אומר מהכא גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה וכי יוסף ילד והלא יעקב ילד, אלא יעקב ילד ויוסף כלכל לפיכך נקראו על שמו:

ויצאו שרי פלשתים ויהי מדי צאתם וגו'. רבי יודן בר סימון אמר נתייקר שמו מאד בהלכה. כיצד כיון ששמעו פלשתים שנשא דוד אשה אמרו כתיב בתורתכם כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא הרי שעה שנקפוץ על דוד ונאבדנו מן העולם והם אינם יודעים שדוד חכם ודורש בד"א במלחמת הרשות אבל במלחמת חובה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה:

שמואל א – פרק יט – המשך רמז קכט

ותורד מיכל את דוד בעד החלון. היאך ברח דוד. ר' איבו ורבנן. רבי איבו אמר שני שערים היו לביתו של דוד אחד גדול ואחד קטן והאחד היה נעול ושמרו אותו מן השער הזה ויצא בשער האחר. ורבנן אמרין שער אחד היה לו ושמרו אותו מה עשתה מיכל שלשלה את דוד בחלון וברח, כיון שנכנסו שלוחים של שאול מבקשים את דוד אמרה להם מיכל שהוא חולה הלכו ואמרו לשאול, אמר להם הביאו את המטה בכאן הלכו והביאו את המטה אצלו והוא מוצא את התרפים בתוכה ואת העביט של עזים, התחיל כועס אמר לה כך רמית אותי והברחת את שואני, אמרה לו השיאתני ללסטים אחד שכך אמר לי אם אין את מברחת אותי אני עומד עכשיו והורג אותך ונתיראתי והרברחתי אותו:

וישלח שאול מלאכים וגו'. זה שאמר הכתוב לכן כה אמר ה' יען המנכם מן הגוים אשר סביבותיכם, רבנן ור' יודן בר סימון, רבנן אמרי כרעים שבהם עשיתם כטובים שבהם לא עשיתם. אמר רבי יודן ברבי סימון אפילו כרעים שבהם לא עשיתם. איזבל בת כומרים היתה משלחת ואומרת לאליהו כי כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם. ופותחת לו פתח שיברה, ברם הכא וישלח שאול מלאכים (אל בית [ולקחת את] דוד וגו':

את התרפים ניקורים של ברוקלי:

ודוד ברח וימלט ויבא אל שמואל. ר' הונא ברבי יוסי אמר אותה הלילה שברח דוד מלפני שאול למד משמואל הנביא מה שאין תלמיד ותיק לומד במאה שנה:

וילך הוא ושמואל וישבו בניית (ברמה) (כתוב ברמז כ"ד):

שמואל א – פרק כ – המשך רמז קכט

ויברח דוד מניית ברמה ויבא ויאמר לפני יהונתן וגו' מה עוני וגו' לפני אביך כי מבקש את נפשי. אמר רבי יוחנן בר יצחק קפדנותן של אבות ולא ענותנותן של בנים. קפדנותן של אבות מיעקב ויחר ליעקב וירב בלבן את סבור הכאות או פצעים היו שם ואינם אלא פיוסים יעקב מפייס את חמיו, ברם הכא כי מבקש את נפשי מזכיר שפיכות דמים בפיוסו:

ויחר אף שאול ביהונתן. כתיב הוכח תוכיח את עמיתך עד היכן תוכחה, רב אמר עד כדי הכאה. ושמואל אמר עד קללה. ורבי יוחנן אמר עד נזיפה. אמר רב נחמן בר יצחק ושלשתן מקרא אחד דרשו כתיב ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדודות וכתיב ויטל שאול את החנית עליו להכותו, למאן דאמר עד הכאה דכתיב להכותו. ולמאן דאמר עד קללה דכתיב לבשתך ולבשת ערות אמך, ולמאן דאמר עד נזיפה דכתיב ויחר. למאן דאמר נזיפה והא גכתיב הכאה וקללה, שאני התם דאגב חביבותא יתרתא דהוה ליה ליהונתן בדוד מסר נפשיה טפי:

שמואל א – פרק כא – רמז קל

ועתה מה יש תחת ירך. אמר רבי יוחנן גדולה לגימה שהיא מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל ושגגתה עולה זדון. מרחקת את הקרובין מעמון ומואב דכתיב על דבר אשר קדמו אתכם בלחם ובמים. מקרבת רחוקים מיתרו, דאמר ר' חנן בשכר קראן לו ויאכל לחם זכו בני בניו וישבו בלשכת הגזית שנאמר ומשפחת סופרים יושבי יעבץ וגו' המה

הקינים וגו', וכתוב ובני קיני חותן משה. ומעלמת עין מן הרשעים ממיכה, ר' נתן אומר מגרב לשילה שלשת מילין והיה עשן של מערכה ועשן של פסלו של מיכה מעורבין זה בזה, בקשו מלאכי השרת לדחפו אמר להם הקב"ה הניחו לו כי פתו מצויה לעוברים ושבים. ומשרה שכינה על נביאי הבעל מחברו של עדו הנביא שנאמר ויאמר אליו גם אני נביא כמוך, וכתוב ויהי הם יושבים על השלחן ויהי דבר ה' אל הנביא וגו' ושגגתה עולה זדון דאמר רב יהודה אמר רב אלמלי הלוהו יהונתן לדוד שני ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים ולא נטרד דואג האדונמי ולא נהרגו שאול ושלשת בניו. אין לחם חול אל תחת ידי כי אם לחם קדש יש אם נשמרו הנערים אך מאשה. אמר לו אי אתה יודע (לז) שהנוגע באשה שהוא אסור לאכול בקדשים, אמר לו דוד יש לנו שלשה ימים שאין אנו מכירין אשה שנאמר כי אם אשה עצורה לנו כתמול שלשום ויהיו כלי הנערים קדש. והיה שבת וראה אותם דוד שהיו אופין לחם הפנים בשבת שהורה להם דואג, אמר להם מה אתם עושים אפייתו אין דוחה שבת כי אם עריכתו שנאמר ביום השבת יערכנו. כיון שלא מצא שם כי אם לחם הפנים, אמר לו דוד תן לי שלא נמות ברעב שספק נפשות (לה) דוחה שבת וכמה אכל דוד באותה שעה, א"ר הונא קרוב לשבע סאין אכל דוד לרעבונו שאחזו בולמוס:

לשום לחם חם ביום הלקחו. אמר רבי יהושע בן לוי נס גדול נעשה בלחם הפנים סלוקו כסדורו שנאמר לשום לחם חם ביום הללקחו. וכשהיו ישראל עולין לרגל היו מוציאין אותו ומראין אותו לעולי רגלים ואומרים להם ראו חבתכם לפני המקום:

שמואל א – פרק כא – רמז קלא

ויקם דוד ויברח ביום ההוא מפני שאול. זה שאמר הכתוב את הכל עשה יפה בעתו כל מה שעשה הקב"ה בעולמו יפה, אמר לפני הקב"ה רבש"ע כל מה שעשית בעולמך יפה, חכמה יפה מן הכל חוץ מן השטות, מה הנאה בשוטה הזה אדם מהלך בשוק וקורע בגדיו והתינוקות משחקין בו ורצין אחריו והעם משחקין עליו, זה נאה לפניך, אמר לו הקב"ה לדוד על שטות אתה קורא תגר חייך שתצטרך לו, וכן שלמה אומר בז לדבר יחבל לו ממושכן עליו כמד"א אם חבול תחבול שלמת רעך. אמר לו הקב"ה תצטרע ותתפלל עליה עד שאתן לך ממנה, לא עשה דוד אלא הלך אצל פלשתים ויקם דוד ויברח ביום ההוא מפני שאול ויבא אל אכיש, אמר לו הקב"ה דוד אצל אכיש אתה הולך אתמול הרגת את גלית והלכת ביום אצל אחיו וחרבו בידך ואחיו שומרי ראשו של אכיש הרי עדין לא נסתפגה דמו של גלית, כיון שבא אליו באו אצל אכיש וא"ל נהרוג למי שהרג את אחינו, א"ל אכיש לא מלחמה היתה ואילו הרג אחיכם אותו לא במלחמה היה הורגו ועכשיו שהרג זה כך התנה לו אחיכם אם יוכל להלחם אתי והכני, א"ל אם כן עמוד מכסאך שהמלכות לדוד. וכה"א הלא זה דוד מלך הארץ ואנחנו עבדים לו, באותה שעה נתירא דוד התחיל אומר יום אירא אני אליך אבטח, התחיל דוד להתפלל ואומר רבון העולמים ענני בזו השעה, אמר לו הקב"ה דוד מה אתה מבקש אמר לו (לט) תן לי מעט מאותו דבר, אמר לו ולא אמרתי לך בז לדבר יחבל לו והשטות אתה מבקש, עשה עצמו כשוטה הזה כותב על הדלתות אכיש מלך גת מחוייב לי מאה רבוא ואשתו חמשים ובתו של אכיש היתה שוטה והיתה צועקת ומשתטה בפנים ודוד צועק ומשתטה מבחוץ, אמר להם אכיש יודעים אתם שחסר שוטים אני שנאמר חסר משוגעים אני, באותה שעה שמח דוד שמחה גדולה כשיצא לו השטות מתו השמחה, הדא הוא דכתיב אברכה את ה' בכל עת:

ושמו דואג. כתיב דואג וכתוב דויג א"ר יוחנן בתחלה היה הקב"ה יושב ודואג שמא יצא לתרבות רעה, לאחר שיצא זה אמר ווי כבר יצא זה ולמה נקרא שמו אדומי. רב יהושע בן לוי אמר על שם עירו, ר' שמואל אמר שקנא בדוד שנקרא (אדומי) [אדמוני]. ר' אבא בר כהנא אמר שהתיר דם נוב עיר הכהנים. ר' נחמיה

בנו של רבי שמואל בר נחמני אמר שהתיר דמו של דוד (מ) ואשתו מותרת לאחר. בר קפרא אמו שאסר דמו של אגג לשאול ואמר לו ושור או שה אותו ואת בנו וגו'. ר' יצחק אמר שהיה מאדים פני הכל בהלכה. ר' חנינא אמר מה אדום מבלע זכיותיו של ישראל כך דואג מבלע זכיותיו של דוד. רבותינו אמרו מה אדום נוקם ונוטר ושונא אף דואג כך לדוד. מהו (ויגד) [כי הגד יגיד] לשאול אמר ליה ואגיד ליה, אמר לו עשית דוד מלך בחייך אין הנשאלים באורים ותומים אלא למלך ודוד הוא נשאל באורים ותומים, כיון שאמר לו דואג הדבר הזה הכניס בו רוח קנאה, מנין שכן שאול אמר לאחימלך בתתך לו לחם וחרב ולא דיך אלא ושאול לו באלהים לפיכך מות תמות אחימלך. כיון שראה שפניו של שאול זועפות מיד ויען אחימלך (אל) [את] המלך ויאמר ומי בכל עבדיך כדוד נאמן וחתן המלך וגו' היום החלתי לשאול לו באלהים חלילה לי אין יום זה תחלה למוד הייתי אני להיות שואל לו, אמר לו כל כך היית שואל לו ואין אתה חייבמיתה. כיון שהוציא עליו אפופסיו של מות מיד ויאמר המלך לרצים ולא שמעו לו זה אבנר ועמשה ולא הניחו לפגוע בהם. כיון שראה שלא שמעו לו אמר לו לדואג מה אתה עומד הכיתם בלשון הכם בחרב עמד והכה אותם שנאמר וימת ביום ההוא שמונים וחמשה איש אראה גבירה שהיה בו שלא סייעו אדם בעולם אלא הוא עצמו הרגן, ולא אלו בלבד אלא ואת נוב עיר הכהנים הכה לפי חרב, ודוד צווח מה תתהלהל ברעה הגבור וכו':

שמואל א – פרק כב – המשך רמז קלא

וימת ביום ההוא שמונים וחמשה איש נשא אפוד בד. ולא כן תני ר' חייא (מא) אין ממנין שני כהנים גדולים כאחד אלא מלמד שהיו כולם ראויין להיות כהנים גדולים:

א"ר לוי דואג לא נטרד אלא שהיה ממרה ב"ד, אמר לשאול אין נשאלין אלא למלך בלבד, א"ל אבנר ועמשה אמרו רבותינו נשאלין למלך ולב"ד ולמי שצורך הצבור בו ודוד צורך הצבור היה בו, והיה ממרה ואומר אין נשאלין אלא למלך בלבד אמרו לו חזור על כל הסנהדראות וחזר ואמרו לו כשם שאמרו אבנר ועמשה ולא שמע אליהם. ויסב דואג האדומי ויפגע הוא מה הוא אלא שהם לא פגעו. אמר לו הקב"ה מתורתך אתה מורד עלי אני מוציאה מתוך מעיך שהאמר חיל בלע ויקיאנו שהיה משנה לתלמידיו והיו סופגין והיה שוכח ראשון ראשון, כיון שראו תחלמידי שהיה מטמא את הטהור ומטהר את הטמא נתנו חבלים ברגליו וגררוהו שנאמר גם אל יתצח לנצח יחתך ויסחך מאהל הרי העולם הזה, ושרשך מארץ חיים סלה הרי העולם הבא:

וימלט בן אחד לאחימלך בן אחיטוב ושמו אביתר. א"ר יהודה אמר רב אלמלי לא נשתייר אביתר לאחימלך לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט דכתיב ועתליה אם אחזיה ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה, והתם אשתייר יואש והכא אשתייר אביתר:

שמואל א – פרק כג – המשך רמז קלא

ויגידו לדושד לאמר הנה פלשתים נלחמים בקעילה. דרש רבי דוסתאי דמן בירי קעילה עיר הסמוכה לספר היתה והם לא באו אלא על עסקי תבן וקש כדכתיב והמה שוסים את הגרנות וכתוב וישאל דוד בה' לאמר האלך והכיתי הפלשתים האלה ויאמר ה' אל דוד לך והכית בפלשתים והושעת את קעילה, מאי קא מבעיא ליה אי שרי אי אסיר הרי בית דינו של שמואל קיים אלא אי מצלח אי לא מצלח, דייקא נמי דכתיב והכית בפלשתים והושעת את קעילה שמע מינה:

שמואל א – פרק כג – רמז קלב

הנה אנחנו פה ביהודה יראים (ואיך) [ואף כי] נלך קעילה. זה אחד מעשרה ק"ו שבתורה. הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחותינו השיבנו אליך וגו' ואיך נגנוב מבית אדוניך וגו'. הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים. הן בעודני חי עמכם ממרים הייתם אף כי אחרי מותי. ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים ק"ו שכינה ארבעה עשר יום כי את רגלים רצתה וילאוך ק"ו ואיך תתחרה את הסוסים וכו'. הנה אנחנו פה ביהודה יראים קל וחומר ואף כי נלך קעילה. ובארץ שלום אתה בוטח קל וחומר ואיך תעשה בגאון הירדן. הן צדיק בארץ ישולם ק"ו אף כי רשע וחוטא. בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד ק"ו בשאר מדינות המלך מה עשו:

היסגירוני בעלי קעילה (כתוב ברמז ע"ז):

שמואל א – פרק כג – רמז קלג

בבא הזיפים ויאמרו לשאול. מאי זיפים ר' אלעזר אמר ע"ש מקומן דכתיב זיף וטלם ובעלות. וי"א אלו בני אדם שמזיפין דבריהם:

ויהי דוד נחפז ללכת מפני שאול. רבי אבא אמר הקיפו עליו כעטרה דכתיב עוטרים (את) [אל] דוד, ומהו נחפז ללכת, אלא כיון שראה דוד עצמו מצומצם ביד שאול ואנשיו התחיל אומר על חנם משח אותי שמואל ואמר משחך ה' למלך שנאמר אני אמרתי בחפזי וגו', א"ל הקב"ה שמואל כוזב אני מעיד עליו שהוא נאמן דכתיב וידע כל ישראל וגו' כי נאמן שמואל. מיד בא מלאך אל שאול לאמר מהרה ולכה, מלאך מן השמים היה שנאמר ישלח משמים ויושיעני. רבי יודן אמר שליח היה. אמר ליה רבי פנחס וכי השליח יועץ הוא שא"ל מהרה אלא מלאך היה. על כן קראו למקום ההוא סלע המחלקות, ארשב"נ ששם חלקו הגבורים של שאול על דוד מהם היו אומרים עד שבן ישי בידינו לא נפנה ממנו, ומהם היו אומרים מלחמת ישראל קודמת אבל בן ישי מצוי אצלנו בכל שעה שנבקשנו. ר"א אומר נחלק הסגע מכאן ומכאן ונמצאו שאול ואנשיו עומדים מצד אחד ודוד ואנשיו עומדים מצד אחד, הוא שדוד אומר הנותן תשועה למלכים (מב) שני מלכים אלו דוד ושאול. ד"א מהו סלע המחלקות, שבשעה שהיו דוד וחילו עוברים על אותו מקום היה מתחלק מחיילותיו הוא ושש מאות הראשונים שהיו עמו, באותה שעה יורדים מעל סוסיהם ומשתטחים ונופלים על פניהם ומברכים ברוך שעשה לנו נסים במקום הזה, ומקצתן עומדים ואין מברכין שלא היו עמו באותה שעה:

שמואל א – פרק כד – המשך רמז קלג

ואמר להרגך ותחס עליך. ואמר ואמרתי מיבעי ליה ותחס אתם מיבעי ליה, א"ר אלעזר אמר דוד לשאול מן השמים מותר ללהרגך מאי טעמא משום דרודף אתה והתורה אמרה אם בא להרגך השכם להרגו, אלא צניעות שהיתה בך היא חסה עליך, ומאי היא דכתיב ויבא אל גדרות צאן אל הדרך ושם מערה ויבא שאול להסך את רגליו. תאנא גדר לפנים מגדר ומערה לפנים ממערה. מאי להסך א"ר אלעזר מלמד שסך עצמו כסוכה. ויקם דוד ויכרות את כנף המעיל אשר לשאול בלט, א"ר יוסי בר חנינא כל המבזה בבגדים סוף אינו נהנה מהם שנאמר והמלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו וגו':

ויכרות את כנף המעיל וגו' ויך לב דוד אותו. ר' יהודה אומר אמר דוד מה בין קטאע ציציתא לקטע רישא, ר' נחמיה אומר שבטלו ממצות ציצית שעה אחת, אמר ליה דוד ואבי ראה גם ראה מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו ככבוד אביו. א"ר יהודה ואבי ראה אמר לשאול, וגם ראה אמר לאבנר. ורבנין אמרין ואבי ראה אמר לאבנר דהוא אביו בארייתא, גם ראה אמר לשאול. מפני מה נענש אבנר רבנן אמרין מפני שלא הניח לשאול להתפייס לדוד שנאמר ואבי ראה גם ראה, א"ל אבנר מה את בעי מן גולגליו דדין בסירה הועדה. וכיון דאתו לגבי מעגל אמר ליה הלא תעהנה אבנר, בכנף המעיל אמרת בסירה הועדה חנית וצפחת בסירה הועדו. ויש אומרים על ידי שהיה בידו למחות בנוב עיר הכהנים ולא מיחה. ר' יהושע בן לוי אמר על ידי שהקדים שמו לשמו של דוד הה"ד וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתיו לאמר למי ארץ כתיב מן אבנר לדוד. רשב"ל אמר על ידי שעשה דמן של נערים שחוק שנאמר ויאמר אבנר אל יואב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו. ויש אומרים על ידי ששיהה מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה:

כאשר ייאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע מאי היא, דכתיב ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו אמר ריש לקיש במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד לזה אין עדים ולזה אין עדים הקב"ה מזמנן לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונופל עליו והרגו נמצא זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה:

שמואל א – פרק כד – רמז קלד

מרשעים יצא רשע ואתה מוצא צדיק מוגיד צדיק יש לו משל ויש לו מקרא. יש לו משל (ברכה) [סדנא דאוקים] תאינתא. ויש לו מקרא תחת אבותיך יהיו בניך. רשע מוליד רשע יש לו משל ויש לו מקרא, יש לו משל מה ילדה חפושיתא קרוצי בישא מינה. ויש לו מקרא מרשעים יצא רשע. צדיק מוגיד רשע ייש לו משל ויש לו מקרא. יש לו משל מולדין ולא דכותהון מרביאן ולא דמיאן להון. ויש לו מקרא תחת חטה יצא חוח. רשע מוליד צדיק יש לו משל ויש לו מקרא. יש לו משל סניא דאפיק ורדא. ויש לו מקרא תחת הנעצוץ יעלה ברוש תחת הסרפד יעלה הדס:

(ישמע נא אדוני אל דברי עבדו) [היום הזה וגו'] אשר [נתן] [נחנך] ה' היום בידי במערה. משה אמר (מג) אם במחותרת ימצא הגנב וגו' ואתה נמצאת עמי במערה מותר אתה ומותר דמך, וכן הוא אומר לא תעמוד על דם רעך. א"ר יודן אם בא אדם עליך ויכולת לו לא תעמוד על דם, לא תאמר אתחייב אני בדמו לא תמלך הרגהו מיד. המשל אומר קדם קטליה דלא יקטלך. ואומר ואבי ראה גם ראה מה אתה לי ומה אני לך. א"ל שאול ידעתי כי מלוך תמלוך, מנא ידע לפי שא"ל שמואל קרע ה' את ממלכות ישראל, א"ל שאול מי הוא זה א"ל איני אומר לך אלא רמז אני רומז לך מי שהוא קורע את מעילך עתיד ליטול מלכותך, וכיון שקרע את כנף מעילו ידע שאול מה שאמר לו שמואל התחיל לומר ועתה הנה ידעתי כי מלוך תמלוך. ד"א מלוך בעולם הזה תמלוך לעולם הבא. (וישבע) [וילך] שאול וגו'. כיון שהלך לו שאול אמרו לו גבוריו וכי בשביל שלא הרגך במערה היה צדיק, יודע היה שאילו עשה לך מאומה היינו נכנסים ואוכלין אותו צלי ושמע להם שאול:

שמואל א – פרק כה – המשך רמז קלד

וימת שמואל ויקבצו כל ישראל ויספדו לו. א"ר יהושע בן לוי מתלא אמר דנכיתא מן חויא חבלה מדחיל ליה, לפי שכתוב ביהושע ויקברו אותו בגבול נחלתו שגעש עליהן ההר להרגם לכך וימת שמואל וגו'

ויספדו לו. ר' שמואל בר נחמני אמר משלו נתנו לו לפי שכתוב בו והלך מדי שנה בשנה וכתוב ותשובתו הרמתה. כל זמן שהיה שמואל קיים היו פלשתים נופלין ביד ישראל שנאמר ותהי יד ה' בפלשתים כל ימי שמואל, משמת שמואל מהו אומר (וימת שמואל ויאספו) [ושמואל מת וגו' ויקבצו] פלשתים. כתיב וימת שמואל וכתוב ושמאל מת כיצד, ושמאל מת מיתה ודאי וימת שמואל מענינו של שאול, וכתוב ויקברו ברמה ובעירו וכי אין אנו יודעין שהרמה עירו אלא מלמד שספדו כל ישראל בעירו כדרך שספדו לו ברמה, וכתוב (ושמואל מת) [וימת שמואל] וסמך ליה ואיש במעון ומעשהו בכרמל אמר הקב"ה הכל צווחין וטופחים על מיתתו של צדיק והרשע הזה יושב ועשה מרזיחין, ללמדך שכל הכופר בגמילות חסדים כאלו כפר בעיקר, א"ר איבו כל מקום שנאמר גזיזה עושה רושם:

והוא כלבי. ממשפחת כלב. ואמרתם כה לחי לקיימא. מה הוא וינוחו שעשו מחנה. רבי יהודה בר' אלעאי אומר י"ב אלף כמחנה מדין. ר' חנינא אומר מאה איש כמחנה גדעון:

ויען נבל את עבדי דוד וגו'. אמר כלום הוא בטוח אלא על שני טפין שמשחו שמואל היכן הוא שמואל והיכן טפיו:

ולקחתי את לחמי ואת מימי. א"ר כל מקום שנאמר מים יין אלא ששינו הכתובים שלא להזכיר יין:

ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש את חרבו וגו'. שנו רבותינו דיני ממונות הטהרות והטומאות מתחילין מן הגדול, דיני נפשות מתחילין מן הצד, מנה"מ, א"ר אחא בר פפא אמר קרא לא תענה על ריב לא תענה על רב, רבה בר חנה אמר מהכא ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש את חרבו וגו' ויחגור גם דוד את חרבו. ויעט בהם, אפרחן במילין. חומה היו עלינו, ר' יוחנן ור' יונתן תרוויהון אומרים מצינו שהצדיקים קרויים חומה:

והיה היא רוכבת על החמור ויורדת בסתר ההר. מן ההר מיבעי ליה, אמר רבא בר שמואל על עסקי הדם הבא מן הסתרים, נטלה דם מחיקה והראתה לו, אמר לה וכי רואין דם בלילה אמרה לו וכי דנין דיני נפשות בלילה. א"ל מורד במלכות הוא וולא צריך למדניינניה, אףל עדין שאול קיים ולא יצא טבעך בעולם, א"ל ברוך טעמך וברוכה את אשר כליתני היום הזה מבוא בדמים דמים תרתי משמע מלמד שגלתה את שוקה והלך לאורה שלש פרסאות, אמר לה השמע לי א"ל לא תהא זאת לך לפוקה זאת לא תהיה מכלל דאיכא אחריתי, ומאי ניהו מעשה דבת שבע (והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים):

וזכרת את אמתך. אמר רב נחמן היינו דאמרי אינשי שפיל ואזיל בר אווזא ועינוהי מטייפין. רוכבת רכבת כתיב:

אל נא ישים אדוני את לבו אל איש הבליעל. מהו בליעל עין רעה כמד"א (מד) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, אמרה לו אדוני דוד לא היה לך ללמוד משמו נבל שמו. א"ר סימון הוא נבל הוא לבן מה לבן היה רמאי אף נבל היה רמאי. ולא תהיה זאת לך לפוקה. אם תמית נבל אם בא הדין אצלך מה אתה עושה אם ילך עני ויאמר לבעל הבית עשה עמי צדקה תן לי מצוה אחת והוא אינו נותן לו והעני נופל עליו והורגו והם באים אצלך מה אתה עושה ואתה מפקפק בדבר ואין אתה יכול להוציאו והם אומרים והוא לא עשה כן לנבל, הוי ולא תהיה זאת לך לפוקה וגו', וזכרת את אמתך אם בא הדין הזה לפניך הוי אומר זכורה תהיה לטובא אותה שעשתה לי שלא באתי בדמים. א"ל אין ממך הקב"ה שלחך אצלי שנאמר ויאמר דוד לאביגלי ברוך ה' וגו' אשר שלחך, ואף את צריכה להתברך שנאמר וברוך טעמך וברוכה את (לה):

והיתה נפש אדוני צרורה. תניא רבי אליעזר אומר נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך, נשמתן של רשעים מלאך אחד עומד בסוף העולם

ואחד בסוף ההעולם ומקלעין נשמתן זה לזה שנאמר ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע. אמר לו רבא לרב נחמן בינוניים מאי, אמר ליה אי שכיבי לא אמרי לכו הדא מילתא, הכי אמר שמואל אלו ואלו לדומה נמסרות הללו אין להם מנוחה והללו יש להם מנוחה:

רבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר סימן זה יהא מסור בידך כל זמן שאדם נתון בחיים נפשו פקודה ביד קונו שנאמר אשר בידו נפשכל חי, מת נתונה ברוצר שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים. רבי הונא אמר כל ישראל המתים בחוצה לארץ נפשותן נאספות לארץ שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, וכל הרשעים המתים בארץ ישראל נפשותם נשלכות בחוצה לארץ שנאמר ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע, לעתיד לבא הקב"ה אוחז בכנפות הארץ ומנער אותה מכל טומאה ומשליכן לח"ל שנאמר לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה. וזכרת את אמתך. א"ר יצחק פסוק זה הזכיר פגם של אביגיל אביגל חסר יו"ד מפני שנתנה בו עיניה כשהיא אשת איש:

ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל, עשרה הימים מאי עבדתיהו אמר רב יהודה אמר רב כנגד י' לגימות שנתן נבל לעבדי דוד. רב נחמן אמר רבה בר אבונה כנגד עשרת ימי התשובה. א"ר חנינא מת ליום אחד מיתה של זעף, לשנים מיתה של בהלה, לשלשה מיתה של מגפה, לארבעה מת בהכרת, לחמשה מיתה חטופה, לששה מיתה האמורה בתורה, לשבעה מיתה של חבה. מכאן ואילך מיתה ביסורין, תלה לו הקב"ה ז' ימי אבלו של שמואל הצדיק שלא יתערב אבלו באבלו של צדיק ועשה שלשה ימים ומת [בהכרת] [במגפה]:

שמואל א – פרק כה – רמז קלה

זש"ה מצא אשה מצא טוב. אין סוף לאשה טובה ואין סוף לאשה רעה שנאמר ומוצא אני מר ממות את האשה. טובה היתה אביליל לדוד מכל הקרבנות שבעולם, אילו עשה אותו מעשה שחשב לעשות לנבל אילו הקריב כל הקרבנות שבעולם לא היה מכפר לו והיא באת אליו ומיד מלטתהו לכך אמר למנצח על מחלת שמחלה לו כשם שהקרבנות מוחילין. וכן הוא אומר והאשה טובת [מראה] [שכל] ודוד היה יפה עינים וטוב רואי. אמר הקב"ה תבא טובה ותהיה לטוב וילך הרע ברעתו, שנאמר ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל, מי גרם לו על ידי שהיתה נפשו קצרה במות, וכן הוא אומר איש הבליעל כד"א השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל. ד"א בליעל מגלה עריות, וכה"א בני עלי בני בליעל וכתוב אשר ישכבון את הנשים וכתוב בדור המבול כי השחית כל בשר. וכתוב אמר נבל וגו' השחיתו התעיבו:

שמואל א – פרק כה – רמז קלו

פלטי בן ליש. כתיב פלטי וכתוב פלטיאל א"ר יוחנן פלטי שמו ולמה נקרא שמו פלטיאל שפלטו אל מעבירה. מלמד שנעץ חרב בינו לבינה ואמר כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב. והא כתוב וילך אתה אישה, שנעשה לה כאישה. הלך ובכה אחריה, על מצוה דאזל מינה. עד בחורים שנעשו שניהם כבחורים שלא טעמו טעם חטא. א"ר יוחנן תקפו של יוסף ענותנותו של בועז, תקפו של בועז ענותנותו של פלטי בן ליש. תקפו של יוסף ענותנותו של בועז דכתיב ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת אמר רב מלמד שנעשה בשרו כראשי לפתות, תקפו של בועז ענותנותו של פלטי הא דאמרן. וא"ר יוחנן מאי דכתיב רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה, רבות בנות עשו חיל זה יוסף ובוועז. ואת עלית על כלנה זה פלטי בן ליש. וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב שקר החן והבל היופי, שקר החן זה יוסף. והבל היופי

זה בועז. אשה יראת ה' היא תתהלל זה פלטי בן ליש. ד"א שקר החן זה דורו של משה. והבל היופי זה דורו של יהושע. אשה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של חזקיה. איכא דאמרי שקר החן זה דורו של משה ויהושע. והבל היופי זה דורו של חזקיה. אשה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה בר' אלעי שהיו ששה ת"ח מתכסים בטלית אחד ועוסקין בתורה:

שמואל א – פרק כו – המשך רמז קלו

ויקם שאול וירד את מדבר זיף וגו' ויבא דוד ואבישי אל העם לילה (והוא) [והנה שאול] שוכב ישן במעגל וגו' אל תשחיתוהו כי (משיח ה' הוא) [מי שלח ידו במשיח ה' ונקח], לכך נאמר למנצח אל תשחת האמנם אלם צדק תדברון. אמר הלא תענה אבנר מה יש לך לענות הרי אמרת לשאול על דבר המערה אילו עשה לך מאומה היינו אוכלים אותו צלי עכשו הרי חנית והצפחת בידי מה יש לך לענות, הרי אמרת לשאול שלוק אנו אוכלים אותו מה תענה, לא היה לו מה לענות נעשית אלם, לכך נאמר האמנם אלם צדק תדברון:

שמואל א – פרק כו – רמז קלח

רבי יהודה בש"ר לוי אמר שלשה דברים הוציא דוד מפיו על שאול וכולם נגעו בו, כי אם ה' יגפנו או יומו יבוא ומת או במלחמה ירד ונספה וכן הות ליה. למה נשבע חי ה', א"ר אלעזר ליצר הרע נשבע חי ה' איני עושה דבר זה. ר' שמואל בר נחמני אמר לאבישי בן צרויה נשבע אם תגע בדמו של אותו צדיק שאני מערב דמך בדמו. אמר לו הקב"ה גם במדעך מלך אל תקלל אתה מדמה עצמך לשאול כתיב ולשאול פלגש ואתה ויקח דוד עוד פלגשים ונשים. שאול מפקיד נכסיו למלחמה שנאמר ויקח צמד בקר וינתחהו. שאול מנשרים קלו. ר' לוי אמר ס' מילין היה הולך שאול. ור' סימון אמר ק"כ. ורבנין אמרין ק"פ. אימתי כשנשבה הארון. אדם הולך לבית המשתה אינו מוליך בניו עמו מפני מראית העין ושאול הולך במלחמה ומוליך בניו עמו וידע שמדת הדין פוגעת בו. (מו) ואתה לא תצא אתנו במלחמה. שאול אוכל חולין בטרהה שנאמר וירם הטבח, ואתה מדמה עצמך לשאול, לכך נאמר שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני:

שמואל א – פרק כו – רמז קלט

ואין רואה ואין יודע ואין מקיץ וגו' כי תרדמת ה' נפלה עליהם. אמר רב שלש תרדמות הם, תרדמת שינה, תרדמת נבואה, תרדמת מרמיטא. תרדמת שינה דכתיב ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם, תרדמת נבואה דכתיב ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם, תרדמת נבואה דכתיב ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם. תרדמת מרמיטא דכתיב ואין רואה ואין יודע וגו'. רבנן אמרין אף תרדמה של שטות שנאמר כי נסך ה' עליכם רוח תרדמה ויעצם את עיניכם. ר' חנינא בר יצחק אמר שלש נובלות הם, נובלות מיתה שינה. נובהלות נבואה חלום. נובלות העולם הבא שבת. רבי אבין מוסיף אף תרתין, נובלות אורה של מעלה גלגל חמה, נובלות חכמה של מעלה תורה:

למה זה אדוני רודף אחרי עבדו. דרך ארץ באדם שהוא מוכיח נותן פניו בקטן, וכשהוא מפיס נותן עיניו בגדול, כן עשה דוד כשדבר דברים טובים ונחומים הפך פניו לשאול ואמר ללמה זה אדוני רודף אחרי עבדו, וכשאמר דברים קשים הפך פניו לאבנר לא טוב הדבר וגו' כי בני מות אתם. ואף משה עשה כן ויקצוף (משה) על אלעזר ועל איתמר ולא על אהרן, אבל ישראל לא עשו כן אלא וירב העם עם משה:

אם ה' הסיתך בי ירח מנחה. א"ר ישמעאל סבא התניא דר' חנניה אמר ליה הקב"ה לדוד מסית קרית לי אני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים שנאמר כי תשא את אראש בני ישראל וגו' וכיון דמננה לא שקל מנהון כפר. כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים. וכי מי אמר לדוד לעבו'ד ע"א, אלא לומר לך כל היוצא מארץ ישראל לחוצה לארץ כאלו עובד ע"א שנאמר לתת לכם את ארץ כנען וגו' כי אני ה' אלהיכם, וכי הדר הארץ ישראל יש לו אלוה וכל שאינו דר בארץ ישראל אין לו אלוה, אלא לומר לך כל שאינו דר בארץ ישראל מעלה עליו הכתוב כאלו עובד ע"א. ד"א וכי תעלה על דעתך שדוד המלך עבד ע"א אלא על ידי שפוסק מדברי תורה הולך ומדבק בע"ז וכה"א וסרתם ועבדתם אלהים אחרים, וסרתם מדרך החיים לדרך המות ועבדתם אלהים אחרים:

שמואל א – פרק כח – המשך רמז קלט

ושמאול מת. כל ימיו של שמואל אינו אלא נ"ב שנה. ועלי הכהן ישב על הכסא, באותה שעה נתמנה להיות שופט נאמר והוא שפט את ישראל ארבעים שנה, וכתוב והיא מרת נשפ וגו', נשתירו י"ג שנה דכתיב ויהי (מקץ) [מיום] שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהי עשרים שנה צא מהם שבע שנים שהיה דוד מלך בחברון על יהודה, נשתירו (מו) י"ג שנים י"א לשמואל בעצמו ושתיים לשאול שנאמר בן שנה שאול במלכו (וז') [ושתי] שנים מלך, בתחלת עשרים שנה הביא שמואל הרואה את אהל מועד לנוב ואע"פ שהיה ארון ה' בקרית יערים בנוב היו מקריבין, בסוף כ' שנה העלה דוד המלך את ארון ה' מקרית יערים אל בית עובד אדום וישב ארון ה' בית עובד אדום הגתי שלשה חדשים ויברך ה' את בית עובד אדום, למדנו שלא נתברך אלא בשביל הארון, בן שנה שאול במלכו ושתי שנים מלך, ירד בראשונה והכה לנחש העמוני ומשחוהו ישראל ירד שניה ולא שמר הבטחתו ואח"כ ויקח שמואל את קרן השמן והוא בן כ"ח שנה, בו בפרק הכה נוב והביא שמואל את אהל מועד לגבעון, נמצא עושה בנוב י"ג שנה ב' של שאול וי"א של שמואל, צא מהן שנה אחת לעבורו נמבא נ"ב שנה. שמואל מת לפני מיתתו של שאול ארבע חדשים שנאמר ויהי מספר הימים אשר ישב דוד בשדה פלשתים ימים וארבעה חדשים:

ויאמר שאול לעבדיו בקשו לי את בעלת אוב. אר"ש בן לוי ללמה שאול דומה למלך שנכנס במדינה ואמר כל התרנגולין שבמדינה זו שחטו, בלילה בקש לצאת לדרכו אמר אין כאן תרנגול שיקרא א"ל לא צוית אתה לשוחטן. אף כאן שאול הסיר את האובות ואת הידעונים וחזר ואמר בקשו לי אשה בעללת אוב. מהו ויתחפש שאול שנעשה חפשי מן המלכות. וילך הוא ושני אנשים עמו, מי היו אבנר ועמשא, למדך תורה דרך ארץ שלא יצא אדם (בלילה) [בדרך] לבדו. וכן עשה אברהם אבינו ויקח את שני נעריו (עמו) [אתו]:

ויבאו אל האשה לילה (מז) וכי לילה היה אלא אותה שעה היה להם אפלה בלילה:

וישבע לה שאול בה' לאמר חי ה' אם יקרך עון בדבר הזה. א"ר שמעון בן לוי למה שאול דומה לאשה שהיתה נתונה אצל אהובה ונשבעת בחיי בעלה:

ותאמר האשה את מי אעלה לך, מאומרי מי ה' או מאומרי מי כמוכה, א"ל את שמואל העלה לי, עשתה מה שעשתה והעלתהו. ותרא האשה את שמואל ותזעק למה רמיתני וגו', מהיכן ידעה, אמרו רבותינו לא כשם שעולה למלך עולה להדיוט, למלך פניו למעלה ורגליו למטה כדרך העולים ולהדיוט רגליו למעלה ופניו למטה. שלשה דברים אמרו במעלה את האוב. המעלה אותו רואה ואינו שומע את קולו. והשואלו שומע את קולו ואינו רואהו. העומדים שם אינם רואים אותו ואינם שומעים את קולו:

איש זקן עולה והוא עוטה מעיל. ולהלן הוא אומר ומעיל קטן תעשה לו אמו תאנא המעיל, בו גדל, בו נקבר, בו עלה. תני בש"ר נתן כסות שיורד עם אדם לקבורה בו עתיד לעמוד לתחיית המתים שנאמר תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש" ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי. אמר לו לא היה לך להרגיז את בוראך אלא כי עשית אותי ע"א לא כך שנינו כשם שנפרעים מן העובד כך נפרעים מן הנעבד:

ויאמר שאול (אל שמואל) צר לי מאד וגו', למה לא אמר לו באורים ותומים, א"ר יצחק לב יודע מרת נפשו על שהרג נוב עיר הכהנים, וכה"א ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב וסמיך ליה אמור אל הכהנים שצפה הקב"ה שעתיד שאול להרוג את נוב עיר הכהנים ולדרוש באוב:

ויקרא ה' את הממלכה מידך ויתנה לרעך לדוד, אמר לו כד הוית גבן אמרת לרעך הטוב ממך וכען אמרת לרעך לדוד. א"ל כד וינא גביכון הוינא בעלמא דשקר ואמרנא לך מילין דשקר דדחילנא מינך דלמא תקטלינני, ברם אנא כען בעלמא דקשוט לא תשמע מיני אלא מילי דקשוט:

וימהר שאול ויפול מלא קומתו ארצה, אמרו לו אבנר ועמשא מה אמר לך שמואל, אמר להם אמר לי למחר את נחית לקרבא ונצח ובניך מתמניין רברבין. א"ר שמעון בן לקיש באותה שעה (אמר) [קרא] הקב"ה למלאכי השרת ואמר להם בואו וראו בריה שבראתי בעולמי, בנוהג שבעולם אדם שהולך לבית המשתה אינו מוליך בניו עמו מפני מראית העין וזה יורד למלחמה ויודע שהוא נהרג נוטל בניו עמו ושמח על מדת הדין שפוגעת בו. א"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי הראה לו הקב"ה למשה דור דור ודורשיו דור דור ושופטיו דור דור ומלכיו והראהו לו שאול ובניו נופלים בחרב, אמר לפניו רבש"ע מלך ראשון שיעמוד על בניך ידקר בחרב אמר לו משה ולי אתה אומר אמור אל הכהנים שהרג שמקטרגין אותו. תני על חמש חטאות מת אותו צדיק שנאמר וימת שאול במעלו, ושהרג נוב עיר הכהנים, ועל שחמל על אגג, ועל שלא שמע לשמואל שא"ל שבעת ימים תוחיל, וגם שדרש באוב וידעוני:

ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי. שנו רבותינו בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ובין אצילי ידיו. ידעוני זה המניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר. בעל אוב אחד הנשאל בגולגולת ואחד המעלה בזכור. מה בין מעלה בזכור לנשאל בגולגולת, מעלה בזכור אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת, נשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת:

שמואל א – פרק כח – רמז קמ

והוא עוטה מעיל. בוא וראה כל מה שהכה הקב"ה בעולם הזה מרפא לעולם הבא. העורים מתרפאים שנאמר אז תפקחנה עיני עורים. הפסחים מתרפאים שנאמר אז ידלג כאיל פסח. האלמים מתרפאים שנאמר ותרון לשון אלם, וכשם שאדם הולך כך הוא בא. עור הולך עור בא, חרש הולך חרש בא, אלם הולך אלם בא, פסח הולך פסח בא, כשם שהוא הולך לבוש כך בא לבוש שנאמר תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש. וממי את למד משמואל הנביא דכתיב והוא עוטה מעיל, וכתיב ומעיל קטן תעשה לו אמו. ולמה כשם שאדם הולך כך הוא בא, כדי שלא יאמרו רשעי עולם משמתו רפא אותם הקב"ה דומה שאין אלו אותם אלא אחרים הם אמר הקב"ה יעמדו כמו שבאו:

ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי. ר' אלעזר כי הוה מטי להאי קרא בכי ומה שמואל הנביא היה מתירא מיום הדין אנו עאכ"ו. מאי היא דכתיב ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים

מן הארץ, עולים תרי משמע, חד שמואל, ואידך דאזל שמואל ואייתי למשה בהדיה אמר דילמא חס ושלום לדינא מתבעינא קום בהדאי אי איכא מילתא דכתיבא באורייתא ולא קיימתיה:

אמר רבא בר חנינא סבא משמיה דרב כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עונותיו שנאמר ויאמר שמואל אל שאול וגו' ויאמר שאול צר לי מאד וגו' ואלו באורים ותומים לא קאמר ליה משום דהרג נוב עיר הכהנים. ומנא לן דאחילו ליה שנאמר ויאמר שמואל (אל שאול) ולמה תשאלני וה' סר מעליך וגו' ומחר אתה ובניך עמי, מאי עמי, עמי במחיצתי. ורבנן אמרי מהכא והוקענים לה' בגבעת שאול בחיר ה' יצאת בת קול ואמרה שאול בחיר ה'. תלמידוי דרבי אמי בר אבא בשם רבי שמואל בר נחמני חביבה היא מיתתו של שאול יותר מחייו שבחייו לא נאמר אתה ובניך עמי ובמיתתו נאמר אתה ובניך עמי, עמי במחצתי. א"א אומר בא וראה כח (הצדקה) [הצדיקים] משאול שהסיר את האובות ואת הידעונים מן הארץ וחזר ואהב את אשר שנא והלך לו אצל צפניה אמו של אבנר לעין דאר ושאלה לו באוב והעלה לו את שמואל והעלה את משה עמו וראו המתים שמואל ולה ועלו עמו סבורים שהגיע תחית המתים, וראתה האשה ונבהלה, אחד עשר צדיקים אעלו עמו באותה שעה. רבי אליעזר אומר כל המתים עולים בתחית המתים לבושים בתכריכים, בוא וראה מן הזרע שנזרעים ערומים ועלים לבושים בכמה קליפות והיורדים לארץ לבושים כל שכן שעולים לבושים, ולא עוד אלא בוא וראה מחנניה מישאאל ועזריה שירדו לכבשן האש לבושים ויצאו לבושים דכתיב כפיתו בסרבליהון ולא נחרכו, וכן למדנו משמואל הנביא שנאמר איש זקן עולה והוא עוטה מעיל:

שמואל א – פרק כח – רמז קמא

רבי יונתן אומר כל הנביאים נתנבאו בחייהון, שמואל נתנבא בחייו ולאחר מיתתו שאמר שמואל לשאול אם אתה שומע לעצתי ליפול בחרב תהא מיתתך כפרה עליך ויהא גורלך עמי במקום שאני שרוי שם, ושמע שאול לעצתו ונהרג הוא ובניו עמו שיהא חלקו עם שמואל הנביא שנאמר עמי עמי במחיצתי. הלל הזקן אומר אמר שמואל לשאול לא דיין שלא שמעת בקולי למחות את זכר עמלק אלא גם לדרוש באוב, או לרועה ואוי לצאנו שבשבילך נתן הקב"ה את ישראל ביד פלשתים, שנאמר ויתן ה' גם את ישראל עמך ביד פלשתים:

שמואל א – פרק ל – המשך רמז קמא

ויתנו לו פלח דבילה (בתוב לעיל בפסוק ראו נא כי אורו עיני למעלה ברמז קי"ח) ויכם דוד מהנשף ועד הערב. מאורתא ועד אורתא. דכתיב בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה. אי הכי מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב מיבעי ליה, אי כתיב הכי הוה אמינא מאורתא דהאידינא עד אורתא דלחמחר, או מצפרא דהאידינא עד צפרא דלחמחר, קמ"ל מהנשף ועד הערב מצפרא ועד אורתא. רב אשי אמר תרי נשפי הוו נשף יממא ואתא ליליא נשף ליליא ואתא יממא:

ולא נמלט מהם איש כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים, כתיב וישב ביום ההוא עשו לדרכו וארבע מאות איש להיכן הלכו, נשמטו אחד אחד בפני עצמו אמרו שלא נכוה בגחלתו של יעקב. אימתי פרע להם הקב"ה להלן ולא נמלט מהם איש כי אם ארבע מאות:

ויען כל איש רע ובליעל וגו' עד ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה (דוד) לחק ולמשפט לישראל. אמר רבי יודן והלאה אין כתיב כאן אלא ומעלה ממי את למד מאברהם שנאמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים וגו':

שמואל א – פרק לא – המשך רמז קמא

ויקומו כל איש חיל. אנשי יבש גלעד אמרו אותו האיש הצילנו מחרפת בני עמון אין אנו חייבים לגמול לו חסד, א"ל הקב"ה אתם גמלתם חסד עם שאול ועם בניו אף אני נותן שכרם לבניכם לעתיד לבא כשעתיד הקב"ה לקצץ את ישראל ראשון הוא מקבץ חצי שבט מנשה שנאמר לי גלעד ולי מנשה:

שמואל ב – פרק א – המשך רמז קמא

ויהי אחרי מות שאול (כתוב ברמז א):

עמד נא עלי ומותתני כי אחזני השבץ. קטיגוריא של נוב עיר הכהנים אוחזת אותי, ואין השבץ אלא בגדי כהונה גדולה שנאמר משובצים זהב יהיו במלואותם:

ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם, נשיא ואב בית דין ושמועות רעות מנ"ל דכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו, וכתיב ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו, שאולל זה נשיא, יהונתן בנו זה אב בית דין, ועל עם ה' אלו שמועות רעות. א"ל רב סבא לרב כהנא אימא עד דאיתא כולהו, א"ל על הפסיק הענין:

ויאמר דוד אל הנער המגיד לו אי מזה אתה ויאמר בן איש גר עמלקי אנכי. נזכר דוד באותה שעה מה שנאמר למשה רבינו אם יבא אחד מכל אוה"ע ויתגייר שיקבלו אותו ומזרעו של עמלק אל יקבלו אותו, ואמר לו דמך על ראשך כי פיך ענה בך לכך נאמר מדור דור. אמר רבי יצחק בנו של דואג האדומי היה ואמר לו דמך על ראשך הרב דמים שפכת בנוב עיר הכהנים, ואית דאמרי דואג עצמו היה דמך כתיב הרבה דמים שפכת:

ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר. מאי ספר הישר אמר ר' יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישראלים שנאמר תמות נפשי מות ישרים. היכא רמיזא אתה יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך אי זו היא מלחמה שצריכה יד כנגד עורף הוי אומר זו קשת. רבי אלעזר אומר זה ספר משנה תורה דכתיב ועשית הישר והטוב, היכא רמיזא ידיו רב לו, אי זו מלחמה שצריכה שתי ידיים הוי אומר זה קשת. רבי שמואל בר נחמני אומר זה ספר שופטים דכתיב בית איש הישר בעיניו יעשה, היכא רמיזא דכתיב למען דעת דורות בני ישראל ללמדם מלחמה, וכתיב ויאמר ה' יהודה יעלה איזו מלחמה שצריכה לימוד הוי אומר זה קשת:

בנות ישראל אל שאול בכינה. רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר בנות ישראל ודאי שבשעה שהיו בעליהם יוצאים למלחמה היה זנן ומפרנסם ומלבישם שני אם עדנים, מכאן שאין תכשיטטין נאים אלא לגוף המעודן, רבי נחמיה אומר בנות ישראל הנאות שבישראל אלו סנהדרין, אל שאול בכינה שבשעה שהיה שומע טעם הלכה יוצא מפי תלמיד חכם עומד ומנשקו על פיו:

צר לי עליך אחי יהונתן נעמת לי וגו' מאהבת נשים. משתי נשים ואיזו זו מיכל ואביגיל, (מח) מיכל בעוה"ז, ואביגיל לעוה"ב:

איך נפלו גבורים. ר' חנינא ור' יונתן תרווייהון אמרין מכאן שהצדיקים קרוין כלי מלחמה שנאמר איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה:

שמואל ב – פרק ב – המשך רמז קמא

ויכהו אבנר באחרי החנית אל החומש וגו' (כתוב ברמז קע"ב). ויפקדו מעבדי דוד תשעה עשר איש ועשהאל וגו' (כתוב ברמז ח'):

שמואל ב – פרק ג – המשך רמז קמא

ויולדו לדוד בנים בחברון. שנו רבותינו המלך אל ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה. ר' יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו. ר' שמעון אומר אפילו אחת ומסירה את לבו אל ישאנה, אם כן למה נאמר לא ירבה אפילו כאביגיל. שמונה עשר מנ"ל דכתיב ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינועם היזרעאלית ומשנהו כלאב לאביגיל וגו' והשלישי אבשלום בן מעכה וגו' והרביעי אדוניה בן חגית והחמישי שפטיה בן אביטל והששי יתרעם לעגלה אשת דוד אלה יולדו לדוד בחברון, וכתיב ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה שית וכהנה שית דהוה להו תמני סרי, מתקיף לה רבינא ואימא כהנה י"ב וכהנה כ"ד. תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מכ"ד, ולמאן דדריש וא"ו מ"ח הוה. ותנא דידן מ"ט, א"ר כהנא מקיש כהנה בתרא לכהנה קמא מה כהנה קמא שית אף כהנא בתרא שית. והא הואי מיכל, אמר רבי עגלה זו מיכל ולמה נקרא שמה עגלה שחביבה עליו כעגלה, וכן ה"א לולא חרשתם בעגלתי. ומי הות לה למיכל בנים והכתיב ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה, עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה, מכדי בנים היכא קא חשיב להו בחברון ואלו מעשה דמיכל בירושלים הוה דכתיב ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותבז לה בלבה ואר"י ואיתימא רב יוסף שקלתה מיכל למטרפסה. אלא אימא עד אותו מעשה היה לה מכאן ואילך לא היה לה, והכתיב ויקח עוד דוד נשים ופלגשים בירושלים, למלויי י"ח. מאי נשים ומאי פלגשים, אר"י א"ר נשים בכתובה ובקדושין, פלגשים בלא כתובה ובלא קדושין. אר"י א"ר ת' ילדים היו לו לדוד כלם בני יפת תואר היו והיו מגדלי בלורית ומהלכי בראשי גייסות והן היו בעלי אגרופין של בית דוד:

כלאב לאביגיל. א"ר יוחנן לא כלאב שמו אלא דניאל שמו ולמה נקרא שמו כלאב שהיה מכלים פני מפיבושת בהלכה, ועליו אמר שלמה בחכמתו בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, ואומר חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר. דבר אחר למה נקרא שמו כלאב לפי שהיו ליצני הדור אומרים אפשר שמדוד היא מתעברת אבל (מט) מנבל היא מתעברת, מה עשה הקב"ה צר צורתו כצורתו של אביו, וזהו כלאב כאלו אב, וכן אתה מוצא שאומרים ביצחק לכך כתיב אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק שהיה קלסתר פניו דומין לו והכל אומרים אברהם הוליד את יצחק:

ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישיבו אותו מבור הסירה. מאי מבור הסירה א"ר אבא בר כהנא בור וסירה גרמו לו לאבנר שנהרג. ויטהו יואב אל תוך השער א"ר יוחנן שדנו בדין סנהדרין:

שמואל ב – פרק ג – רמז קמב

ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע כל מי שיש לו זכות זוכה לחמשה דברים, כך אמרו רז"ל האב זוכה לבן בחמשה דברים בנוי ובכח בעושר בחכמה ובשנים, וכן אברהם ביצחק, בנוי מי האיש הלזה וכתיב ביוסף

הנה בעל החלומות הלזה. בכח וישב יצחק ויחפור את בארות המים. בעושר ויגדל האיש. בחכמה הנה האש והעצים וגו'. בשנים שהיה בן ק"פ שנים. וכל מי שאין לו זכות נוטל כנגדן חמשה פורעניות שנאמר ואל יכרת מבית יואב, זב כנגד הכח שאין חלש ממנו, מצורע כנגד הנוי, מחזיק בפלך כנגד העושר שדומה לאשה שאינה טוה שאין לה מה לאכול, חסר לחם כנגד החכמה שנאמר לכו לחמו בלחמי, ונופל בחרב כנגד השנים. על שבעה דברים נגעים באים על שפיכות דמים דכתיב אל יכרת מבית יואב וכו' (כתוב ברמז ר"ל):

והמלך דוד הולך אחרי המטה. שנו רבותינו המלך מת לו מת אינו יוצא מתוך פלטין שלו. ר' יהודה אומר אם רצה לצאת אחר המטה יוצא שכן מצינו בדוד שיצא אחר מטתו של אבנר שנאמר והמלך דוד הולך אחרי המטה, אמרו לו לא היה הדבר אלא לפייס את העם ונתפייסו שהיה דוד יוצא מבין האשים ונכנס לבין הנשים ובין הנשים ונכנס לבין האנשים שנאמר וידעו כל העם וכל ישראל ביום ההוא כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר:

דרש רבא מאי דכתיב ויקם כל העם להכרות את דוד כתיב להכרות וקרינן להבאות, בתחלה להכרותו ולבסוף להברות. אמר ר' יהודה אמר רב מפני מה נענש אבנר מפני שהיה בידו למחות בשאול ולא מיחה. ר' יצחק אמר מיחה ולא נענה, ושניהם מקרא אחד דרשו ויקונן המלך אל אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחושתיים הוגשו, מ"ד לא מיחה ה"ק ידיך לא אסורות מאי טעמא לא מחית לפיכך כנפול לפני בני עולה נפלת. מאן דאמר מיחה אתמוהי קא מתמה הכמות נבל ימות אבנר מכדי מחיי מחית היאך כנפול לפני בני עולה נפלת. מאן דאמר מיחה אתמוהי קא מתמה הכמות נבל ימות אבנר מכדי מחויי מחית היאך כנפול לפני עולה נפלת. ולמאן דאמר מיחה מאי טעמא איענש א"ר נחמן בר יצחק ששייה מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה:

ואננכי היום רך ומשוח מלך והאשנים האלה בני צרויה קשים ממני. א"ר ששת חוצפא מלכוותא בלא תנא, רבי נחמן אמר חוצפא [אפילו] כלפי שמיא מהני, מעיקרא כתיב לא תלך עמהם ולבסוף כתיב לך עם האנשים:

שמואל ב - פרק ד - המשך רמז קמב

ושמו מביפושת תאנא לא מפיבושת שמו אלא איש בושת שמו ולמה נקרא שמו מפיבושת שהיה מבייש פני דוד בהלכה, לפיכך זכה דוד ויצא ממנו כלאב שהיה מכלים פני מפיבושת בהלכה:

שמואל ב - פרק ה - המשך רמז קמב

ויאמר (אנשי יבוס) [להד לאמר] לא תבא הנה (כתוב ברמז כ"ח):

ויעזבו שם את עצביהם וישאם דוד ואנשיו. רב הונא רמי כתיב ויאמר דוד וישרפו באש, וכתיב וישאם דוד ואנשיו, לא קשיא כאן קודם שבא אתי הגתי כאן לאחר שבא אתי הגתי, דכתיב ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו ומשקלה ככר זהב ואבן יקרה ותהי על ראש דוד, ומי שרי איסורי הנאה נינהו א"ר נחמן אתי הגתי בא ובטלה. משקל הככר זהב היכי מצי מנח לה, אר"י אמר רב ראוייה לנוח בראש דוד, רבי יוסי בר חנינא אומר אבן שואבת היה בה דהוה דליא לה. ר' אליעזר אומר אבן יקרה היתה בה ששוה ככר זהב וכו':

ויהי כשמעך את קול צעדה בראשי הבכאים אמר לו הקב"ה אל תעלה אלא מאחוריהם ואין לך רשות לפשוט יד בהם אפילו קרובים לך עד שתראה את ראשי הבכאים מתנענעים, ולמה נתן לו סימן להראות מראשיהן ולא מאחריהם, א"ר ברכיה שכלם מלאים קוצים מראשיהן כלומר הואיל ואתם בצרה אף אני עמכם בצרה שנאמר עמו אנכי בצרה. מהו אז תחרץ דבר חתוך כמו שנאמר אם חרוצים ימיו, כיון שיצא היו הפלשתים קרבים ובאים וישראל רואין אותם שלא היו רחוקים מהם אלא ארבע אמות, אמרו לו ישראל דוד מה אנו עומדים אמר להם מצווה אני מן האלהים שלא לפשוט יד בהן עד שאראה ראשי האלילנות מנענעים, (אמרו לו) ואם פושטים אנו יד בהם אנו מתים (אמר להם) מוטב נמות זכאים וצדיקים ולא נמות רשעים אלא אני ואתם נתלה עינינו אל הקב"ה. כיון שתלו עיניהם נענעו האלילנות ופשוטו יד כמו שכתוב ויעש דוד וגו'. אמר הקב"ה למלאכים ראו מה בין דוד לשאול שאול עומד ונשאל באורים ותומים, והפלשתים באים עליו והניח את האורים ואת התומים וברח ואמר לכהן אסוף ידך:

ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל שלשים אלף, ר' ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא תשעים אלף זקנים מינה דוד באותו היום הה"ר בחור כל בחור את בחור. וירכיבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה וגו' ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזה. אמר ליה אחיתופל לדוד היה לך ללמוד ממשה רבך שלא נשאו הלויים את ארון אלא בכתף שנאמר ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו. חזר דוד והעלו בכתף שנאמר ויקרא דויד לצדוק ולאביתר הכהנים וללויים לאוריאל עשיה ויאול שמעיה ואליאל ועמינדב וגו' כמשפט וגו' כאשר צוה משה כדבר ה' היכן צוהו ולבני קהת לא נתן:

רבי ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא תשעים אלף זקנים מינה דוד ביום אחד ולא מינה אחיתופל עמהם והוה ארונא טעין כהניא לרומא וטריף להון לארעא שלח דוד ואייתי לאחיתופל, אמר ליה לית את אומר לי מה נעביד לדין ארונא דהוה טעין כהניא לרומא וטריף להו לארעא, אמר ליה שאל לאילין חכימיא דמניתא, אמר ליה דידיע למוקמיתיה ולא מוקים ליה יהא סופיה למחנקא אמר מיליא דמינקיאי אמרין בכל יומא בכנישתא לא הוית ידעית ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו, וכן אתה מוצא בשעשה שבא דוד לחפור תמליא של בית המקדש חפר חמש עשרה מאות אמין ולא אשכח תהומא ובסופא אשכח חד עציץ ובעא מרמיתיה אמר ליה לית את יכיל לי, אמר ליה למה אמר ליה דאנא הכא כביש על תהומא, אמר ליה ומן אימת את הכא אמר ליה מן שעתא דאשמע רחמנא קליה בסיני ואמר אנכי ה' אלהיך וזעת ארעא ושקעת ואנא יהבית הכא כביש על תהומא, אעפ"כ לא שמע ליה וכיון דרמייה סליק תהומא בעי משטפי עלמא, והוה אחיתופל קאי תמן אמר כדון דוד מת ואני מלך, אמר דוד מאן דחכים למוקמתיה ולא מוקמיתיה יהיא סופיא מתחנקא אמר מה דאמר ואוקימתיה התחיל דוד עולה ואמר שיר המעלות אעפ"כ הוה סופיה מתחנקא, הדא הוא דמתלא אמר צריך בר נש חשש על (ג) לווטתא דרבא אפילו על מגן. ר' שמואל בר רב יצחק אמר מגלה שמסר שמואל לדוד אמרה אחיתופל לדוד ברוח הקדש, מה הוה אחיתופל עבד הוה עבד הוה בר נש מימליך מילא ביה והוה אמר ליה זיל ועביד הכין והכין ואין לית את מאמין לי זיל ושאל באורים ותומים והוה אזיל ושאל ומשכח הכין, הדא הוא דכתיב ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל איש קרי ולא כתיב שלא יכלו הכתובים לקרותו איש:

ויבואו עד גורן נכון וישלח עוזה אל ארון האלהים ויאחז בו כי שמוטו הבקר. אמר הקב"ה ארון נושא את נושאו עצמו לא כל שכן:

ויחר אף ה' בעוזה ויכהו שם האלהים על השל, ר' יוחנן ור"א, חד אמר על עסקי של וחד אמר על שעשה צרכיו בפניו. וימת שם עם ארון. מה ארון קיים לעולם אף עוזה בא לעולם הבא. ויחר לדוד א"ר אלעזר

שנשתנו פניו כחררה, אלא מעתה כל היכא דכתיב ויחר הכי נמי, התם כתיב אף הכא לא כתיב אף. דרש רבא מפני מה נענש דוד מפני שקרא לדברי תורה זמירות דכתיב זמירות היו לי חקיך, אמר לו הקב"ה דברי תורה שכתוב בהן התעיף עיניך בו ואיננו אתה קורא אותם זמירות הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים דכתיב ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישארו ויהו אתיה בעגלה:

ויהי כי צעדו נושאי ארון ה' ששה צעדים ויזבח שור ומריא, וכתוב שבעה פרים ושבעה אילים, א"ר פפא בר שמואל על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא. ועל כל שש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים, כתיב גורן כידון וכתוב נכון, בתחלה כידו ולבסוף נכון:

ויביאו את ארון האלהים ויציגו אותו וגו' ויתן לפני (האלהים) ארון ה' וגו' ולהזכיר ולהודות בשחר היו אומרים ה'ודו לה' קראו בשמו עד אל תגעו במשיחי. בין הערבים היו אומרים שירו לה' כל הארץ עד ויאמרו כל כל העם אמן והלל לה', וכלך היו עושים ארבים ושלוש שנים. עד שהביאו שלמה לבית עולמים, ובברחו מפני אבשלום בנו יצא עמו עד שעלה במעלה הזיתים ונשאל באורים ותומים ונסתלק אביתר מן הכהונה הגדולה ונכנס צדוק הכהן תחתיו והחזירו את הארון למקומו, אבל אהל מועד שעשה משה במדבר ומזבח הנחשת שעשה בצלאל בן חור ואש שירדה מן השמים בימי משה שם בבמה אשר בגבעון שנאמר ואלת צדוק הכהן ואחחיו הכהנים לפני משכן ה' בבמה אשר בגבעון:

ברך ה' את בית עובד אדום. מפני התרעומת, וזה אחד מן הדברים שהיו ישראל מתרעמים עליהם והיו אומרים מיני פורעניות הם. ואלו הם הקטורת והארון והמטה. אמרו הקטורת הזה של פורענות הוא, היא הרגה נדב ואביהוא, היא הרגה מאתים וחמשים איש, לכך ידעו שהיא של כפרה שנאמר ויתן את הקטרת ויכפר. אמרו הארון הזה של פורענות הוא הכה את עוזה ואנשי בית שמש לפיכך ידעו שהוא של ברכה שנאמר ברך ה' את בית עובד אדום. אמרו המטה הזה של פורענות הוא הביא עשר מכות על המצרים במצרים ועשר על הים לפיכך ידעו שהוא של נסים שנאמר ומטך אשר הכית בו וגו':

שמואל ב - פרק ה - רמז קמג

פתח רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד אכנסיא ודרש ברך ה' את בית עובד אדום וגו' בעבור ארון האלהים, והלא דברים ק"ו ומה ארון שלא אכל ושתה על שכבדו ורבעולפניו כך, המארה לתלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה. מה היא הברכה שברכו, אמר רבי יהודה בר ביזנא זו חמות ושמונה כלותיה שילדו ששה בכרס אחד שנאמר פעולתי השמיני כי ברכו אלהים וגו' כל אלה מבני עובד ארדום המה ובניהם ואחיהם איש חיל בכח לעבודה. כתיב ששים ושנים לעובד אדום. דהות כל חדא מנהון ילדה תרי בכל ירחא, האא כיצד, טמאה שבעה וטהורה שבעה וילדה. טמאה שבעה וטהורה שבע וילדה. ששה עשר בכל ירח לתלתא יורחין הא ארבעין ותמניא והיא שיתא הא חמשין וארבע ותמניהון הא שתין ותריין הרי ששים ושנים לעובד אדום:

דלמא תלת עשר אחין הוויין ומיתין תרין עשר בלא בנין אתון בעיין מתיבמת קומי רבי אמר לו רבי זילל ייבם אמר לית בחילי, והן אומריות כל חדא וחדא אנא זיינא ירחי, אמר ומאן זייין ירחא דעיבורא, אמר רבי אנא זנא ירחא דעיבורא וצלי עליהון ואזלין להו, בתר תלת שנין אתון טעינין תלתין ושיתא מינוקין, בעון אתון וקמין להון קומי דרתא דרבי סלקין ואמרין ליה אית לרע חדא קרייא דמינוקיא בעין משאל בשלמך אודיק רבי מן כוותא וחמתון אמר לון מה עיסקכון אמרין ליה אנן בעיין תיתן לן ההוא ירחא דעיבורא ויהב

לון ההוא ירחא דעיבורא. ומה ארון שלא נעשה בו לא לשכר ולא להפסד ולא היו בו אלא שברי לוחות נתברכו בשבילו קל וחומר לצדיקים שיתברכו בשבילם. וכן אתה מוצא יצחק ירד לגרר ירדה ברכה לרגלו ויזרע יצחק בארץ ההיא. יעקב נחשתי ויברכני ה' בגללך. יוסף ויברך ה' את בית המצרי בגללל יוסף. יעקב ויברך יעקב את פרעה שכלה הרעב:

והיה ארון ה' בא עיר דוד ומיכל בת שאול וגו' אמרה לו משפחתו של בית אבא היתה נאה ממך חלילה להם שנראה מימיהן פסת יד ופסת רגל ועקב מגולין, אלא כולם היו מכובדין ממך, ומה אמר לה דוד לפני ה' אשר בחר בי וגו' אלא בית אביך היו מבקשין כבוד עצמם ומניחין כבוד שמים ואני איני עושה כן אלא מניח אני כבוד עצמי ומבקש אני כבוד שמים. והייתי שפל בעיני ועם האמהות, אמר לה אין את נקראת מן האימהות אלא מן האמהות:

ויחלק לכל העם. תנו רבנן לחם עוני פרט לחלוט ואשישה, מאי משמע דהאי אשישה לישנא דחשיבותא הוא, דכתיב ויחלק לכל העם וגו' אשפר אחד ואשישה אחת. א"ר יוחנן אשפר אחד משה בפר אישה אחד משה באיפה, ופליגא דשמואל דאמר שמואל אשישה גרבא דחמרא דכתיב ואוהבי אשישי ענשים:

שמואל ב – פרק ז – המשך רמז קמג

ויהי בלילה ההוא ויהי דבר ה' אל נתן. רב אמר עצה עמוקה ניתן לו באותה לילה. ר' חנינא בר פפא ור' סימון, רב חנינא אמר אמר הקב"ה לנתן הנביא נתן האיש הזה שאני משלחך אצלו מהיר הוא במלאכתו קודם עד שלא ישרכור פואלים לך ואמרו לו לא אתה תבנה לי בית שלא יהא לו עלי תרעומת, ר' סימון אמר אמר הקב"ה לנתן הנביא האיש שאני משלחך אצלו נדרן הוא קדם עד שלא ידור לך ואמר לו לא את תבנה לי בית קדם עד שלא יהיה לו בושה מסנהדרין:

שמואל ב – פרק ז – רמז קמד

כתוב אחד אומר האתה תבנה לי בית וכתוב אחד אומר לא אתה תבנה ללי הבית, היאך אני מקיים שני מקראות הללו, אלא לא אתה תבנה שאין אתה בונה אותו האתה תבנה שבנך בונה אותו, אתה הקדמת כבודך לכבודי שמשראית עצמך יושב בבית ארזים תבעת בנין בית המקדש אבל שלמה בנך מקדים כבודי לכבודו שנאמר ובשנה האחת עשרה בירח בול וגו' כלה הבית ואחר כך את ביתו בנה שלמה. ד"א האתה תבנה שאתה מיסדו לא אתה תבנה שאי אתה משכללו. ד"א לא אתה תבנה שאי אתה בונה אותו. האתה תבנה שאלולא אתה לא ירדה האש. שנאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך. א"ר חלבו בש"ר שילא הלך והביא ארונו של דוד אביו אמר לפניו רבון העולמים אם אין לי מעשים טובים עשה בשביל חסדיו של דוד מיד ירדה האש. ואם אין אתה למד מכאן פסוק מלא הוא ארוממך ה' כי דליתני וגו' ה' העלית משאול נפשי:

שמואל ב – פרק ז – רמז קמה

האתה תבנה לי בית וכתוב לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת כיון ששמע דוד כך נתירא אמר הרי נפסלתי מלבנוות בית המקדש. א"ר יהודה בר' אלעאי אמר לו הקב"ה דוד אל תירא חייך כי הם לפני כצבי וכאיל לכך נאמר שפכת ארצה ואין ארצה אלא צבי ואיל שנאמר על הארץ תשפכנו כמים. ד"א חייך

הם לפני כקרבנות דכתיב כי דמים רבים שפכת לפני ואין לפני אלא קרבן שנאמר ושחט את בן הבקר לפני ה'. אמר לו ואם כן למה איני בונה אותנו, אמר לו הקב"ה שאם אתה בונה אותנו הוא קיים ואינו חרב, אמרו לו והרי יפה א"ל הקב"ה גלוי וצפוי לפני שהם עתידים לחטוא ואני מפיג חמתי בו ומחריבו והם נצולין שכן כתיב באהל בת ציון שפך כאש חמתו, אמר לו הקב"ה חיך הואיל וחשבת לבנותו אע"פ ששלמה בנך בונה לשמך אני כותבו מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. ר' הונא בשם ריב"ל אלף וחמש מאות אמה חפר דוד לעמוד על משתיתא של ארץ, דתניא ג' בתולות הם, בתולת אדם, בתולת קרקע, בתולת שקמה. בתולת אדם שלא נבעלה מימיה. בתולת שקמה כל שלא נקצצה מימיה, בתולת ארץ כל שלא נעבדה מימיה. רשב"ג אומר כל שאין בה חרס. כיון שחפר דוד אלף ות"ק אמה מצא שם חרס וכו' (כדכתיב לעיל):

ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים תני רב יוסף זה שאומרים מגן דוד:

ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתיו. תמן תנינן שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה וכו'. ר' הונא בר פפא אמר מקרא מלא הוא ועוברי הים פירשוהו נחית בחסדך הרי בזכות החסד, נהלת בעזך הרי בזכות התורה אימתי נתבסס העולם משבאו אל נוח קקדשך:

ושמתי מקום לעמי. א"ר יוחנן בש"ר מעון בן יוחאי כל הקובע מקום לתורתו אויביו נופלים תחתיו שנאמר ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה, כתיב לענותו וכתוב לבלותו בתחלה לענותו ולבסוף לבלותו. כי ימלאו ימך ושכבת עם אבותיך. א"ר שמואל בר נחמני ימים שלמים אני מונה לך ואיני מונה לך חסרים דכתיב והימים אשר מלך דוד על ישראל וגו' וכתוב בחברון מלך שבע שנים וששה חדשים ובירושלים מלך ל"ג שנים אילן יתירתא דהכא מאן אנון ר' יצחק בר קצרתה בש"ר יונה חסרים היו אלא שהכתובים חלקו כבוד לירושלים ומונין אותם שלמים אמר רב יודן חשבון מרובה (נא) בולע לחשבון מועט לפי שכתוב כי ששה חדשים ישב שם יואב וגו' אותם ששה חדשים שהיה דוד בורח מפני אבשלום בנו לא עלו מן המנין אלא בשעירה נתכפר לו כיחיד:

שמואל ב – פרק ז – רמז קמו

כי ימלאו ימך, א"ר שמואל בר נחמני אמר הקב"ה לדוד ימים מלאים אני מונה לך ואיני מונה לך חסרים כלום שלמה בנך בונה את בה"מ אלא להקריב בו קרבן, (חשיב) [חביב] עלי משפט וצדקה שאתה עושה מכל הקרבנות ומה טעם עושה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח:

ויבא המלך דוד (כתוב ברמז ע"ח):

ילמדנו ארבינו אדם ימישראל שקרא לו החזן לעמוד לקרות בתורה או לעבור לפני התיבה אסור לתבוע צרכי צבור עד שיתקן עצמו. מעשה בר' עקיבא שקרא לו החזן ברבים לעמוד ולקרות בתורה ולא עמד, אחר שנפטרו מבית הכנסת התחיל מפייס לתלמידים אמר להם יבא עלי אם מרוח גסה לא עמדתי וקראתי בתורה, אמרו לו ולמה לא עמד רבי א"ל מפני שלא התקנתי את עצמי, כיון ששמעו כך התחילו תמהין על מה שאמר ר' עקיבא, אמר דוד לא הייתי מתפלל לפני האלהים עד שהייתי מתיישב דעתי ומתקן עצמי אחר כך הייתי עומד ומסדר תפילתי, שנאמר ויבא המלך דוד וישב לפני ה' (אלא) מאחר שישב עצמו וכיון את דעתו ואחר כך מי אנכי ה' אלהים ומי ביתי כי הביאתני עד הלום:

אשר בהעוותו והוכחתו בשבט אנשים. זה הדד ורזון בן אלידע שנאמר ויקם ה' לו שטן. ובנגעי בני אדם אלו המזיקים בנוי דאדם הראשון. דא"ר סימון כל מאה ושלישים שנים שפירשה חוה מאדם רוחות הזכרים היו מתחממים ממנה והיא יולדת מהם ורוחות נקבות היו מתחממות מאדם והיו יולדות ממנו, מ"ד רוחי דביתא טבין דרבין עמיה ומ"ד אינון בישין דחכמין יצריה":

ותקטן עוד זאת בעיניך. א"ר סימון לאחר שעשה לחברו קטנה א"ל עשית קטנה סופך לעשות גדולה:

(נב) וזאת תורת האדם זה יוסף דכתיב ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה. ד"א זאת תורת האדם המעולה שבנביאים זה משה, אתה מוצא מה שכתוב בזה כתוב בזה, זה מלך על ישראל ויהודה, וזה מלך על ישראל ויהודה, זה פתח באשרי, וזה באשרי אשריך ישראל מי כמוך:

מפני עמך אשר פדית, אתה מוצא כל זמן שישראל משועבדים שכניה משועבדת עמהם שנאמר ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת, וכשנגאלו עמהם מהו אומר כעצם השמים לטוהר. אין לי אלא צרת צבור, צרת יחיד מנין שנאמר יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה, ואומר ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד, ואומר מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו, ר' אליעזר אומר עבודה זרה עברה עם ישראל בים שנאמר ועבר בים צרה ואי זה צלמו של מיכה, א"ר עקיבא אלולא הדבר כתוב אי אפשר לאומרו אמרו ישראל לפני הקב"ה עצמך פדית. (כתיב) אשר הלכו אלהים זה משה ואהרן, וכתוב אחר אומר אשר הלך אלהים. ותכונן לך וגו' (שם) [עד] עולם (כתוב ברמז תתכ"ט):

ועתה הואל וברך את בית עבדך, א"ר יוחנן אמר לו הקב"ה לדוד דוד אין הבור מתמלא מחוליייתו אלא אם כן מושכים לו (נג) אמה ממקום קרוב אם אתה פושט ירך בפלשחים אתה מתברך, הדא הוא דכתיב ויהי אחרי כן ויך דוד את פלשתים:

שמואל ב - פרק ח - המשך רמז קמו

ויקח דוד את מתג האמה מיד פלשתים. לפי שכרת יצחק עם פלשתים ברית שנאמר ויאמרו ראה ראינו כי היה ה' עמך ונאמר תהי נא אלה מה עשה יצחק כרת אמה אחת ממתג החמור שהיה רוכב עליו ונתן להם ברית שבועה וכשמלך דוד רצה לבא לארץ פלשתים ולא היה יכול מפני השבועה עד שלקח מהם אות ברית שבועת יצחק שנאמר ויקח את מתג האמה מיד פלשתים. וימדדם בחבל השכב אותם ארצה. א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי היינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ליזיל ביה גרגא, כי אתא רב דימי אמר ירך מתוכה מסרחת, ריב"ל אמר על ידי שהרגו לאביו ואמו וענו לרות:

שמואל ב - פרק ח - רמז קמו

ויעש דוד שם בשובו מהכותו. זהו שאמר הכתוב למנצח על שושן עדות מכתם לדוד וכתוב בהצותו את ארם נהרים וגו'. בשעה ששלח דוד את יואב לארם נהרים ולארם צובה פגע באדומיים בקש לזנבן הוציאו להם אפסטליות שלהם רב לכם תוב את ההר, פגע במואבים בקש לזנבן הוציאו לו אפסטליות שלהם אל תצר את מואב, שלח אצל דוד כל המאורע באותה שעה לא נהג דוד בעצמו כמלך אלא עמד והעביר פופפירא מעליו ועטרה מעל ראשו ונתעטף והלך אצל סנהדרין [שנקראו שושנים] שנאמר בטנך וגו' סוגה בשושנים, עדות על שם התורה שנקראת עדות, אמר להם רבותי לא באתי לכאן אלא ללמוד אם אתם נותנין לי רשות אני מלמד שלחתי את יואב לארם נהרים ולארם צובה ופגע באדומיים ובקש לזנבן והוציאו אפסטליות שלהם, ולא הם פרצו את הגדר תחלה שנאמר ויאזסוף אליו בני עמון, פגעו במואבים בקש

לזנבן והוציאו אפסטליות שלהם אל תצר את מואב, ולא הם פרצו את הגדר תחלה וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור. כמה אגרות כתב, אחד לאדומיים ואחד למואביים, ר' חנניא אמר אגרת אחד כתב ה"ד (וישב יואב מהכות) [בהצותו] את ארם נהרים ואת ארם צובה וישב יואב ויך את אדום בגיא מלח שנים עשר אלף, חזר ולמד של אדומים משל מואבים מכתבם לדוד מכות ותמות לדוד. ד"א וישב ויך את אדום בגיא ודו'. אמר יואב אם נחריב את אדום עכשו אין אנו מוצאים בחזרתנו לא אכילה ולא שתיה אלא נניח אותם עד שנכבוש את ארם ונחזור עליהם היינו דכתיב וישב יואב ויך. כתוב אחד אומר שנים עשר אלף, אלא שתי מלחמות היו אחת של שנים עשר אלף ואחת של שמנה עשר אלף:

ויהי דוד עושה משפט וצדקה, והלא במקום שיש משפט אין צדקה ובמקום שיש צדקה אין משפט, אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זו ביצוע, מכאן א"ר יוהשע בן קרחא מצוה לבצוע, וכה"א אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא במקום שיש שלום אין משפט ובמקום שיש משפט אין שלום, אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע. במתניתין תאנה ראה עני שנתחייב ממון היה משלם לו מביתו. משפט לזה שהחזיר לו ממונו, וצדקה לזה ששלם לו מתוך ביתו. קשיא ליה לרבי האי לכל עמו לעניים מבעי ליה, אלא רבי אומר אע"פ שלא שלם לו מתוך ביתו משפט וצדקה, משפט לזה ששלם לו את ממונו, וצדקה לזה שהוציא גזלה מתחת ידו. ויהי דוד עושה משפט וצדקה לגל עמו ויואב בן צרויה על הצבא. א"ר אבא בר כהנא אלמלי לא עשה יואב מלחמה לא עסק דוד בתורה, ואלמלי לא עסק דוד בתורה לא עשה יואב מלחמה, מה טעם דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משום דיואב בן צרויה על הצבא, ומה טעם יואב בן צרויה על הצבא משום דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו, וכן הוא אומר שופטים ושוטרים תתן לך, שופטים אלו הדיינים שוטרים אלו הפרנסים שמנהיגים את העדה, ר' אליעזר אומר אם אין שוטר אין שופט, כיצד כיון שנתחייב אדם לחבירו בב"ד אם אין שוטר שיוציא ממנו כיון שפירש מן הדין אין ספקה ביד הדיין לעשות לו כלום אלא אם כן מוסרו ביד שוטר והשוטר מוציאו ממנו. וכן א"ר אלעזר בן פדת אלמלא שטרו של יואב לא היה דוד יכול לעשות את הדין שכן הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא וכי דוד ויואב שוטרים היו, אלא כל מי שלא היה שומע לדיין היו מוסרים אותו ביד יואב ומוציאו ממנו בעל כרחו, וכן איוב אומר אב אנכי לאביונים וגו' ואשברה מתלעות עול וגו':

(ואביתר על הכרתי ועל הפלתי) [והכרתי והפלתי] וגו'. אלו אורים ותומים, ולמה נקרא שמם כרתי ופלטתי, כרתי שכורתים דבריהם, פלתי שמופלאים בדבריהם. ואח"כ שר צבא למלך יואב. אחיתופל זה יועץ וכן הוא אומר ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל (איש) בדבר אלהים, בניהו בן יהוידע זה סנהדרין, כרתי ופלטתי אלו אורים ותומים ואחר כך ושר צבא למלך יואב. ובני הדורכהנים היו. אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא שרו לי תגראי ברישא דכתיב ובני דוד כהנים היו מה כהן נוטל חלק בראש אף תלמיד חכם נוטל חלק בראש. וכהן מנא לן דכתיב וקדשתו:

שמואל ב – פרק י – המשך רמז קמז

ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון בן נחש. א"ר ברכיה בש"ר אלעזר בן פדת מה חסד עשה נחש עם דוד שאמר כאשר עשה אביו עמדי חסד, אלא כשהיה דוד בורח מן שאול הלך דוד וכל בית אביו אצל בני מואב אמר להם קבלו בית אבא שנאמר כאשר עשה אביו עמדי חסד, אלא כשהיה דוד בורח מן שאול הלך דוד וכל בית אביו אצל בני מואב אמר להם קבלו בית אבא שנאמר וינחם את פני מלך מואב ויאמר ישב נא אבי ואמי, קבלו אותם, וכיון שיצא דוד עמד מלך מואב והרג לאביו ולאמו ולאחיו של דוד ולא

נשתייר מהם אלא אחד שנאמר ליהודה אליהו מאחי דויד שלא נשתייר מהם אלא הוא וברח ממלך מואב והלך אצל נחש מלך בני עמון שלח מלך מואב ואמר לנחש שמא בא אצלך אצלך אחד מאחי דוד אמר לו לאו ושמרו עד שבא דוד, לכך אמר דוד אעשה חסד עם חנון בן נחש, כיון שהלכו שלוחיו של דוד אצל חנון אמרו להם שרי בני עמון מהו כך המכבד דוד את אביך בעיניך אל תאמן בדוד למה שהקב"ה כתב בתורתו לא יבא עמוני ומואבי וגו' וכתב לא תדרוש שלומם הקב"ה מזהירו בשבילנו (הוא מבטל דברי אלהיו הלא בעבור חקור את העיר, מיד ויקח חנון את עבדי דוד ויגלח וגו' ורוח הקדש צווחת חנון רשע (נד) רעך ורע אביך אל תעזוב:

חזק ונתחזק (כתוב ברמז ה') ואת שובך שר צבאו (מלך בני עמון). כתיב שובך וכתב שופך, רב ושמואל חד אמר שופך שמו ולמה נקרא שמו שובך שעשוי כשובך, וחד אמר שובך שמו ולמה נקרא שמו שופך שכל הרואה אותו נשפך כקיתון:

שמואל ב – פרק יא – רמז קמה

ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו. א"ר יהודה אמר רב לעולם לא יביא אדם עצמו לידי נסיון שהרי דוד הביא עצמו ליד נסיון ונכשל, אמר לפניו רבש"ע מפני מה אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד, אמר ליה מינסו לי ואת לא מינסת לי, אמר לפניו רבש"ע בחנני ה' ונסני, אמר ליה מנסינא לך ועבידנא מילתא בהדך דלדידהו לא מודעתניהו ואת קא מודענא לך דאינסינא יתך בדבר ערוה, מיד ויהי לנעת הערב ויקם דוד מעל משכבו. א"ר יהודה אמר רב שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה דא"ר יוחנן אבר קטן יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע והיינו דכתיב ויתהלך על גג בית המלך. בת שבע הוה חייפא רישה תותי חלתא אתא שטן אידמא ליה כטביא פתק ביה גירא בהדי דקא פרחא איגליה וחזייה מיד וישלח דוד (מלאכים) [וידרוש] לאשה, והיינו דכתיב בחנת לבי פקדת לילה צרפתיני בל תמצא זמותי בל יעבר פי, איכו זממא נפל ליה בפומיה דמאן דסני ולא לימא כי האי מילתא:

הלוא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החיתי. דורות הראשונים מנא לן דבתמני אוליד דכתיב הלוא זאת בת שבע ? ? ת אליעם אשת אוריה החתי, וכתב אליעם בן אחיתופל הגילוני, וכתב וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה, וכתב ויהי לשנתים ימים ויהיו גנוזים לאבשלום, וכתב ואבשלום ברח וילך גשורה ויהי שם שלש שנים, וכתב וישב אבשלום בירושלים שניתים ימים, וכתב ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך וכתב ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבוש את החמור ויקם וילך אל ביתו ואל עירו ויצו אל ביתו ויחנק, ואומר אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ותניא כל שנותיו של דואג האדומי אינם אלא ל"ד ושל אחיתופל אינם אלא ל"ג, כמה הויא להו תלתין ותלת, דל שבע דהוה שלמה פשו להו עשרים ושית, דל תרתי דתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד. ממאי דימלמא תרויהו בתשע תשע אוליד ובת שבע הוה דאולידא בשית משום דאתתא בריא הויא תדע דהוה לה ולד מעיקרא, אלא מהכא בן ארבעים שנה וגו' (כדכתיב ברמז כ"ג):

הבו את אוריה אל מול פני המלחמה. וכן כתב דוד ליואב ועשה כן ונהרג נתקבצו כל שרי החיל על יואב שנאמר אוריה החתי כל שלשים ושבעה, הראה להם את הכתב ולכך כתיב ואשר עשה לי יואב בן צרויה:

שמואל ב – פרק יב – המשך רמז קמח

ויבא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו ומבקר לעשות לאורח הבא (אליו) [לן] ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא אליו. אמר רבא בתחלה קראו הלך ולבסוף קראו אורח ואחר כך קראו איש. ואת הכבשה ישלם ארבעתים. א"ר יהודה בר חנינא א"ל הקב"ה לדוד אתה נאפת אחת ט"ז נואפות לך. אתה רצחת אחד ט"ז נרצחים לך. ארבעתים ארבעה על ארבעה הם ט"ז:

ואתנה לך את בית אדוניך. תמן תנינן מלך אין נושאין אלמנתו, ר' יהודה אומר נושא מלך אלמנתו של מלך שכן מציינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול שנאמר ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך אמרו לו נשים הראויות לו מבית המלך ומאן נינהו מירב ומיכל:

מדוע בזית את דבר ה'. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה שנאמר ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו, אפשר חטא בא לידו ושכינה עמו, אלא מה אני מקיים מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע, שבקש לעשות ולא עשה. א"ר רבי דאתי מדוד מהפך בזכותיה דדוד אומר מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע, משונה רעה זו מכל רעות שבתורה שכל רעות שבתורה כתיב בהן ויעש הרע וכאן כתיב לעשות שבקש לעשות ולא עשה, את אוריה החתי הכית בחרב שהיה לך לדונו בסנהדרין ולא דנו, ואת אשתו לקחת לך לאשה לקוחין יש לך בה דא"ר שמואל בר נחמני כל היוצא למלחמת של דוד גט כריתות כותב לאשתו שנאמר ואת עשרת חריצי החלב תביא לשר האלף וגו' מאי ואת ערובתם תקח, תני רב יוסף דברים המעורבים בינו לבינה. ואותו הרגת בחרב בני עמון, הרי הוא לך כחרב בני עמון, מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליו אף אוריה החתי אי אתה נענש עליו מאי טעמא מורד במלכות הוה דקאמר ליה ואדוני יואב ועבדי אדוני על פני השדה. אמר רב כי מעיינת ביה בדוד לא משכחת ביה דבר רק בדבר אוריה החתי:

שנו רבותינו האומר לשלוחו צא והרוג את הנפש הוא חייב ושולחו פטור. שמאי הזקן אומר משום חגי הנביא שולחו חייב שנאמר ואותו הרגת בחרב בני עמון. ואידך הרי הוא לך כחרב בני עמון מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליו וכו' (כדלעיל):

גם ה' העביר חטאתך לא תמות. א"ר יוחנן שלשה דברים היה דוד מצטער עליהם והרחיב לו הקב"ה בהם, ואלו הן על בית המקדש, וכן הוא אומר אם אתן שנת לעיני וגו' עד אמצא מקום, והרחיב לו הקב"ה ומצא את המקום שנאמר ויאמר דוד זה בית אלהים. ואחת על אשת אוריה החתי שהיו ישראל מליצין עליו איפשר דוד ששבה את הכבשה והרג את הרועה והפיל את ישראל בחרב יש לו תשועה אין ישועתה לו באלהים סלה, והרחיב לו ואמר לו גם ה' העביר חטאתך לא תמות. שלישית שהיו ישראל אומרים מה דוד סבר שהמלכות נשתלה מן בנה של בת שבע, והרחיב לו הקב"ה ואמר הנה בן נולד לך ושלמה יהיה שמו. א"ר יהודה כל הבנים אינם נולדים הם ומהו הנה בן נולך לך לרפאתך מן העויא שלך על ידי נתן הנביא שנאמר וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה. וינחם דוד (אל) [את] בת שבע אשתו ויבא אליה. אבל אסור בתשמיש המטה מנא לן דכתיב ויבא אליה וישכב עמה מכלל דמעיקרא הוה אסור:

שמואל ב – פרק יב – רמז קמט

ויקרא את שמו ידידיה. יבא ידיד בן ידיד ויבנה ידיד לידיד בחלקו של ידיד ויתכפרו בו ידידים. יבא ידיד זה שלמה שנאמר וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידה. בן ידיד זה אברהם שנאמר מה לידיד בביתי.

ויבנה ידיד זה בית המקדש שנאמר מה ידידות משכנותיך. לידיד זה הקב"ה שנאמר אשירה נא לידידי. בחלקו של ידיד ידיד ה' ישכון לבטח עליו. ויתכפרו בו ידידים אלו ישראל שנאמר נתתי את ידידות נפשי בכף אויביה. ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו ומשקלה ככר זהב ואבן יקרה ותהי על ראש דוד. והלא פוחתת את הראש, ר' הונא בש"ר יוסף אבן טובה היתה בה יפה ככר זהב. ודכוותה ומרדכי יצא מלפני המלך וגו' ועטרת זהב גדולה, אמר רבי חייא בר' יוסי שהיו דמיה כפולין:

שמואל ב – פרק יג – המשך רמז קמט

יונדב בן שמעה (כתוב ברמז ג):

דבר נא אל המלך כי לא ימנעני. א"ר יהודה אמר רב תמר בת יפת תאר היתה שנאמר דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך ואי סלקא דעתך בת נשואין הואי אחתיה מי הוה שריא ליה. ולאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה אחי דוד וגו', ויאמר לו יהונדב שכב על (מטתך) [משכבך] שמעה אחי דוד וגו'. ותקח את המשרת ותצוק לפניו א"ר יהודה אמר רב שעשתה לו מיני טגן. וישנאה אמנון שנאה גדולה מ"ט א"ר יצחק נימא נקשרה לו ועשאו כרות שפכה. איני והא דרש רבא מה דכתיב ויצא לך שם בגוים ביפך שאין להם לבנות ישראל לא [שער] בית השחי ולא בית הערוה, אלא אימא נימא קשרה לו ועשאו כרות שפכה. ואי תימא שאני תמר דבת יפת תואר היתה, מיד ותקח תמר אפר על ראשה וכתנת הפסים אשר עליה קרעה, תאנא משמיה דר' יהושע בן קרחה גדר גדול גדרה באותה שעה אמרו מה לבנות מלכים כך לבנות הדיוטת על אחת כמה וכמה. ומה לצנועות כך לפרוצות עאכ"ו. אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה גזרו על ייחוד הפנויה:

שנו רבותינו אהבה התלויה בדבר סופה בטלה זו אהבת אמנון ותמר, וכל אהבה שאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם זו אהבת דוד ויונתן:

ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב, א"ר אחא בר זעירא מתוך גנותן של שבטים למד שבחן, ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב דבליבא בליבא, ברם ההכא ולא יכלו דברו לשלום דבליבא בפומא:

ויקם המלך (דוד) ויקרע בגדיו, אמר רמי בר אבא מנין לקריעה מעומד דכתיב ויקם איוב ויקרע את מעילו. ודילמא מילתא יתירתא הוא דעבד דאי לא תימא הכי ויגז את ראשו הכי נמי אלא מהכא ויקם (דוד) ויקרע את בגדיו. ודילמא ה"נ מילתא יתירתא הוא דעבד דאי לא תימא הכי וישכב ארצה הכי נמי והתניא ישן על גבי המטה על גבי כסא עג ספסל או על גבי קרקע או על גבי אורייני, גדולה מכולן אמרו אפילו ישן על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו, א"ר יוחנן שלא קיים כפיית המטה, א"ל כעין ארצה:

שמואל ב – פרק יד – המשך רמז קמט

וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי וגו', מכאן לאבל שאסור בתכבוסת, אבל אסור ברחיצה דכתיב ואל תסוכי שמן ורחיצה בכלל סיכה. מ"ש תקועה א"ר יוחנן מתוך שרגילים בשמן זית חכמה מצויה בהם. ואלו דברים המשיבין את הלימוד הרגיל בשמן זית כו':

שמואל ב – פרק טו – המשך רמז קמט

ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך. ר' נהוראי אומר משום רבי שמעון מקץ ארבעים שנה שישאלו להם מלך (נה) היא שנת י"א לשמואל הרואה מכאן אתה מחשב שבן י"ב שנה היה שלמה במלכו שנאמר וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה, באותו הפרק ויהי אחרי כן ולאבשלום בן דוד אחות (מקץ שנתים) [ויהי לשנתים] הרי שתי שנים. ואבשלום ברח וילך (וישב) גשורה וגו' שלש שנים הרי חמש שנים. וישב אבשלום בירושלים שנתים הרי שבע שנים. ויהי רעב בימי דוד שלש שנים הרי עשר שנים. וישוטו בארץ ויבאו (ירושלים) מקצה תשעה חדשים ועשרים יום הרי י"א שנים. בשנה (אחרת) [י"א] בסופה התקין דוד משמרות כהונה ולויה שנאמר בשנת ארבעים למלכות דוד נדרשו:

תניא ר' מאיר אורמ אבשלום נזיר עולם היה ומגלח אחד לי"ב חדש שנאמר ויהי מקץ ימים לימים (כי) [אשר] יגלח ויליף ימים ימים מבתי ערי חומה מה התם י"ב חדש אף כאן י"ב חדש. ר' נהואי אומר מגלח אחד לשלשים יום מאי טעמא גבי כהנים משום דאיכא כובד הכא נמי איכא כובדך רבי יוסי אומר מגלח מערב שבת לע"ש שכן מצינו בבני מלכים שמגלחים מערב שבת לע"ש ומאי איכא ביניה לשאר אחוה יו"ט שחל להיות באמצע השבת דאחוהי מגלחי ואיהו לא מגלח עד פניא. מ"ש חברון שהלך להביא כבשים מחברון ותניא אילים ממואב כבשים מחברון אידי דקלישא ארעא עבדא רעייא:

תניא רבי יהודה אומר אבשלום נזיר עולם היה וההיא שעתא זמן התר הבמות היה. ואמאי שבקיה לבמה גדולה ואזל לחברון לשלומי נדריה לאו שמע מינה קרבה נזירות בבמת יחיד, לא כי אזל לחברון משום דעקר נדריה בחברון. והוינא תמן מאי נפקא מינה, אלא א"ר יהודה שהלך להביא כבשים מחברון, דאי לא תימא הכי נזירות דחוצה לארץ הוא ואינו עולה לו מן המנין, אלא לאו שמע מינה ליטול כבשים מחברון. ומאן דאמר נזירות קרבה בבמת יחיד פריך אי הכי לחברון מאי בעי אלא שעת התר הבמות היתה ולקרב נדרו בבמת יחיד אזל. תניא אידך ר' יהודה הנשיא אומר אבשלום נזיר עולם היה אחד לי"ב חדש מגלח [דכתיב ויהי מקץ ימים לימים]. ר' יוסי אומר אחד לשלשים יום (דכתיב ויהי מקץ ימים לימים). ר' נהוראי אומר פעמים בשבת שכן דרך בני מלכים להיות מגלחים פעמים בשבת:

ויאמר לו המלך לך בשלום. א"ר יוסי בר חנינא הנפטר מחברו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום שהרי יתרו אמר למשה לך לשלום והלך והצליח ודוד אמר לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה:

אלכה נא ואשלים את נדרי. א"ל אבשלום מבקש אני ממך טובה אחת שתתן לי שני זקנים שילכו עמי שיהיה על פיהם כל דבר שאני עושה, כתב לו שילכו עמו שני זקנים מכל עיר ועיר שירצה ונטל את האגרת והיה הולך בכל עיר ועיר ורואה שני זקנים ובחורים שבעיר והיה מראה להם האגרת שכתב לו אביו ואמר להם ראו מה שכתב לי אבי, אלא בשביל שאני מחבב אתכם הרבה אני מבקש אתכם, וכן היה עושה בכל עיר ועיר עד שנטל עמו מאתים זקנים שנאמר ואת אבשלום הלכו מאתים איש מירושלים, ומהו מאתים איש, אמר רב הונא בשם ר' חייא בר אבא מאתים ראשי סנהדראות כדכתיב אספה לי שבעים איש. קרואים והולכים לתומם לא היו יודאים על מה היו הולכים עשה להם אבשלום סעודה והיה מרביצם שני זקנים ואחד מהם שהלכו עמו באמצע, אמר ראו מה נאה אבשלום לו נאה המלוכה נניח את דוד ונלך לנו עמו, מה היו עושין אע"פ שהיו עמו לא היו מתפללין אלא על דוד והיו אומרים יהי רצון שנפול אנחנו ביד דוד ולא דוד בידינו לכך נאמר פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי:

שמואל ב – פרק טו – רמז קנ

ויעל אביתר (הכהן). תמן תנינן כהן גדול משמש בשמנה בגדים ובאלו נשאלים באורים ותומים ואין נשאלים להדיוט אלא למלך ולאב בית דין ולמי שצורך הצבוא בו. מנא הני מילי א"ר אבהו דאמר קרא ולפני אלעזר הכהן יעמוד, הוא זה מלך, וכל ישראל אתו זה משוח מלחמה, העדה זו סנהדרין, כיצד נעשות ר"י אמר בולטות, ריש לקיש אמר מצטרפות, מתיבי כל כהן שמדבר ברוח הקדש ושכינה שורה עליו שואלין בו וכל כהן שאין מדבר ברוח הקדש ואין שכינה שורה עליו אין שואלין בו שהרי שאל צדוק ועלתה לו שאל אביתר ולא עלתה לו שנאמר ויעל אביתר מסייע ליה בהדי אורים ותומים. תמן תנינן משפסקו נביאים הראשונים פסקו אורים ותומים, מאן נביאים הראשונים א"ר הונא דוד ושמואל. רב נחמן אמר בימי דוד זמנין סליק זמנין לא סליק שהרי שאל צדיק ועלתה לו שאל אביתר ולא עלתה לו שנאמר ויעל אביתר. מתיב רבה בר שמואל ויהי לדרוש אלהים בימי זכריה המבין ביראת אלהים, מאי לאו באורים ותומים לא בנביאים. ת"ש משחרב בית המקדש ראשון בטלו ערי מגרש ופסקו אורים ותומים ופסק מלך מבית דוד ואם לחשך אדם לומר ויאמר התרשתא אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים כאדם האורמ לחברו עד שיחיו המתים ויבא משיח בן דוד. אלא א"ר נחמן מאן נינהו נביאים הראשונים לאפוקי מחגי זכריה ומלאכי:

שמואל ב – פרק טו – רמז קנא

ודוד עולה במעלה הזיתים עולה ובוכה, וכתוב מזמור לדוד בברחו וגו'. אם בוכה למה מזמר ואם מזמר למה בוכה, א"ר אבא בר כהנא למה הוא דומה למלך שכעס על בנו וטרדו ושלח המלך פדגוגג שלו אחרי הלך ומצא אותו בוכה ומזמר א"ל פדגוגג אם אתה מזמר למה אתה בוכה ואם בוכה למה אתה מזמר, א"ל בוכה אני שהקנטתי את אבא ומזמר אני שאין דיני להריגה אלא לטרידה ולא די שלא הרגני אלא שטרדני אצל דוכסין ואיפרכין. כך אמר דוד ייעקב ברח ויברח ארם, משה ברח ויברח משה, אליהו ברח ויקם וילך אל נפשו, ואני בורח כמותם התחיל אומר זכרתי משפטיך מעולם ה' ואתנחם, זכרתי מדת הדין שבה נהגת את הראשונים ונתנחמתי, ואימתי אמרו דוד הפסוק הזה בשעה שאמר ויאמר דוד (אל) [לכל] עבדיו וגו' קומו ונברחה. רב ור' יודן, רב אמר שלא ידון אותנו (נו) כעיר הנדחת. ר' יודן אמר נטל בעל הבית את הכוס להדיחו ואינו זו משם עד שימרקנו, כך כיון שראה דוד שמרק הקב"ה עונותיו התחיל מזמר. וכל עבדיו עוברים על ידו וכל הכרתי וכל הפלתי. רבי איבו אמר כרתי שכורתין כרייתות, פלתי מופלא בית דין. ורבנן אמרין הן שאומרין דבר ואין מי יפליא אחריהם:

ויאמרו עבדי המלך וגו' ככל אשר יבחר וגו' הנה עבדיך, הדיין הזה בשעה שארכי (שררה) שלו מקולקלת אין עומדין לפניו בטכסים שלהם אלא משונים ומטולטלים שצריכים לעמוד דרך ימין עומדין דרך שמאל, הצריכין לעמוד דרך שמאל עומדין דרך ימין, וכיון שרואין שתכססו שלו מתקנת עומדין בתכסיס שלהן, התחיל אומר אלו היהת ארכי שלי מקולקלת לא היה כל אחד ואחד עומד בטכסיס שלהם התחיל אומר מזמור. ויהי דוד בא עד הראש וגו' [חושי הארכי]. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, חד אמר למה נקרא שמו חושי הארכי שהיה מארכי דוד. וחד אמר שעל ידו נתבססה מלכותו. וחד אמר שעל ידו נתקנה מלכותו:

ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם. א"ר יהודה אמר רב בקש דוד לעבוד ע"ז, אין ראש אלא ע"ז דכתיב צלמא רישיה דרהב. והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כתנתו, אמר לו דוד מלך שכתמותך יעבוד ע"ז, אמר לו יאמרו מלך שכמותי הרגו בנו מוטב שאעבוד ע"ז ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא, אמר לו

מאי טעמא נסבת יפת תאר, א"ל יפת תאר רחמנא שריא, א"ל מ"ט לא דרשת סמוכין דסמיך ליה כי יהיה לאיש בן סורר ומורה כל דנסיב יפת תאר הוה ליה בן סורר ומורה:

שמואל ב – פרק טז – המשך רמז קנא

וילך דוד ואנשיו בדרך. וכי באויר היה להם לילך אלא שהלכו בדרך ענוה. ושמעי הולך בצלע ההר שהזכיר מעשה הצלע, והוא שוד אומר כי אני לצלע נכון, א"ל והנך ברעתך מהו והנך. אמר רבי אבא בר כהנא אסקופי של בת שבע מהלכת לפני דוד רבי שמואל בר נחמני עלה מבבל שאל לו רבי יונתן מהו דכתיב והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף כל ישראל נקראו על שם יוסף שנאמר אולי יחנן ה' אלהי צבאות שארית יוסף. א"ל שמעי לדוד כל ישראל גמלוך רעה ואני יות מכלן וכל ישראל יושבים ומקוים מה אתה עושה עמי אם קבלת אותי כל ישראל באים ומשלימין עמך:

בוא אל פלגשי איבך אחיתופל הטעה אותנו המזל והיה סבור שהוא מלך והי נותן עיניו באבשלום אמר לו בוא אל פלגשי איבך, א"ל וכן אתה אומר לי שאענה פלגשי אבי, א"ל אחיתופל גזירת האלהים היא שאמר לאבך הנני מקים עליך רעה מביתך וגו' ושכב (את) [עם] נשיך, ואחיתופל יעץ לאבשלום שיהרוג לאביו והוא ישב עליו בדין על שעיינה נשי אביו ואני הורגו ומולך אני, ולא היה יודע שהמלכות עומדת מבת בנו שנאמר הלא זאת בת שבע את אליעם, ואליעם בן אחיתופל הגילוני. ועצת אחיתופל (כתוב ברמז קמ"ב):

שמואל ב – פרק יז – המשך רמז קנא

ותשטח עליו הריפות (כתוב ברמז תתנ"ג):

ויצו אל ביתו ויחנק. אמר רמי בר יחזקאל מנין למתנת שכיב מרע מן התורב שנאמר ויצו בצואה בעלמא. תנו רבנן שלשה דברים צוה אחיתופל לבניו א"ל בני אל תהיו במחלוקת ואל תמרדו במלכות בית דוד ויו"ט של עצרת ברור זרעו חטים. מר זוטרא אמר בלול איתמר, אמרי נהרדעי משמיה דר' יעקב לא ברור ממש ולא בלול ממש אלא בלול ורוח צפונית מנשבת זהו ברור:

ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי. שנו רבותינו ארבע מתו בעטיו של נחש. אלו הן. בנימן בן יעקב. עמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד. וכלהו גמרא לבר מישי דמפרש ביה דכתיב ואת עמשא שם אבשלום תחת יואב על הבצא. ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגיל בת נחש וכי בת נחש היתה והלא בת ישי היתה דכתיב ואחיותיהם צרויה ואביליל, אלא בת מי שמת בעטיו של נחש. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון, אמר להם מצוה קלה צויתיו ועבר על צוויי, אמרו לפניו רבש"ע והלא משה ואהרן שקיימו כל התורה כולה מאל"ף ועד תיו"ו, א"ל מקרה אחד לצדיק ולרשע. ופליגא דר' אמי דאמר ר' אמי אין מיתה בלא חטא דכתיב הנפש החוטאת היא תמות, ואין יסורין בלא עון דכתיב ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. ויבהי כבוא דוד מחנימה זה ריטמיש. ושובי בן נחש זה חנון בן נחש, ולמה נקרא שמו שובי ובי אומר (נד) שישב יצרו לשעה, רבנן אמרין שעשה תשובה ודאי. ומכיר בן עמיאל וגו' וברזילי הגלעדי מיד התחילו מכבדין אותו שנאמר משכב וספות וגו'. (משכב וספות) אמר רב תרי מיני שתיתא שדר ליה ברזילי לדוד שנאמר משכב וספות וכלי יוצר וגו', משכב אלו (פולוסיקא) [כרים וכסתות]. ספות אלו חביות של יין. וכלי יוצר הבאים מחמת ריתמא. וחטים ושעורים כמשמעו, וקלי אלו קליות. ודבש וחמאה וצאת כמשמען. ושפות אלו גבינים של חלב שהוא יונקרא שלא היה יכול הזבוב לעמוד עליהם אלא היה נופל מהם, כיון שראה דוד כן התחיל

אומר מאלו הייתי מתיירא והשלימו לי אינו מהם אלא מאת הקב"ה שנאמר ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו, התחיל לומר מזמור לדוד:

שמואל ב – פרק יח – המשך רמז קנא

תנו רבנן אבשלום בשערו מרד שנאמר וכאבשלום לא היה איש יפה בכל ישראל וגו' ובגלחו את ראשו והיה מקץ ימים וגו' ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך, תאנא אבן שאאנשי טבריה וצפורי שוקלין בה, לפיכך נתלה בשערו שנאמר ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה ויחזק ראשו באלה ויותן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו עבר, שקל ספסירא בעא למפסקיה. תאנא דבי רבי ישמעאל בא תה שעה נבקעה שאול מתחתיו. וירגז המלך ויעל על עלית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני אבשלום בני וגו' הני תמניא בני שבעה דאסקיה משבעה מדורי גיהנם ויירא איכא דאמרי דקריב רישייה לגבי גופיה ואיכא דאמרי דאתייה לעלמא דאתי. ואבשלום לקח ויצב לו בחייו, אמר רשב"ל שלקח מקח רע לעצמו. את מצבת אשר בעמק המלך, א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם הננימקים עליך רעה מביתך. כיוצא בו אתה אומר וישלחהו מעמק חברון, אמר רבי חנינא בר פפא מאותה עצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון שנאמר ידוע תדע כי גר יהיה וגו'. כי אמר אין לי בן, ולא הוה ליה בנים והכתיב ויחלדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת, אמר ר' יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות. רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חברו אין מניח בן ליורשו ואיהו קלייה ליואב דכתיב ויאמר אבשלום אל עבדיו ראו חלקת יואב על ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה באש, וכתוב ויציתו עבדי אבשלום את החלקה אשר ליואב באש. והי רבי מאיר אומר במדה שאדם מודד בה מודדין לו, אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו, ולפי שבא אל עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשרה לונביות שנאמר ויסבו עשרה (אנשים) [נרים] נושאי כלי יואב, ולפי שגנב שלש לבבות לב אביו ולב בית דין ולב ישראל לפיכך נתקעו בו שלשה שבטים, שנאמר ויקח שלשה שבטיים בכפו ויתקעם בלב אבשלום (ויחזק ראשו) [עודנו חי] בלב האלה. האלה לא היה לה לב ונתן לה לב. הים לא היה לו לב ונתן לו לב ויפרע מן המצרים שהיה להם לב ושעבדו את ישראל בכל מיני פורענות. תבא האלה שלא היה לה לב ונתן לה לב ויפרע מאבשלום שהיה לו לב וגנב שלש לבבות. יבאו השמים שלא היה להם לב ונתן להם לב ויורידו המן לישראל שהיה להם לב ושמרו את התורה בכל לבבם ובכל נפשם:

ויכו את אבשלום וימיתוהו. תניא היה ר' מאיר אומר אבשלום אין לו חלק לעולם הבא שנאמר ויכו את אבשלום בעולם הזה, וימיתוהו לעולם הבא. אמר ר' אחא מצינו שכל המלמד סניגוריא על ישראל הקב"ה מרוממו בעולם, דכתיב ולכן יחכה ה' לחננכם ולכן ירום לרחמכם, ממי את למד מאחימעץ בן צדיק שנאמר ואחימעץ בן צדוק אמר ארוצה נא ואבשרה, ויאמר שלום לנער לאבשלום ויאמר אחימעץ ראיתי את ההמון וגו' ויאמר המלך סב התיצב כה ויסב ויעמד. אמר רבי אבא בר כהנא אם היה דוכוס איתעביד איפרכוס ואי היה איפרכוס איתעביד אסטורטליטוס. והנה הכושי בא ויאמר הכושי יתבשר אדוני המלך וגו' ויאמר המלך אלא כושי השלום לנער לאבשלום ויאמר הכושי יהיו כנער אויבי אדוני המלך וירגז המלך א"ר יצחק בר חנינא הראה (ללוחידין) [לו כידון] שלו שדקרו אותו. והלא דברים ק"ו ומה אחימעץ שלא דבר על בנו של מלך לא טובה ולא רעה זכה לכל הכבוד הזה, מי שהוא מלמד סניגוריא על בניו של מקום עאכ"ו:

שמואל ב – פרק יט – המשך רמז קנא

היום יומת איש וגו'. ראה דוד ברוח הקדש אדם עומד ממנו ועתיד לעשות תשועה גדולה ונקרא איש יהודי, בזכותו ניצל אמר הקב"ה לדוד אתה הצלת את שמעי בשביל שיליד את הצדיק, על שמך אני כותבו שנאמר איש יהודי, על זה נאמר זכר צדיק לברכה זה מרדכי ושם רשעים ירקב זה המן וחבריו:

ויאמר לו המלך איפה הוא ויאמר ציבא אל המלך וגו'. רב אמר קבל דוד לשון הרע דכתיב ויאמר לו המלך איפה הוא ויאמר ציבא אל המלך הנה הוא בית מכיר בן עמיאל בלו דבר וכתוב וישלח המלך דוד ויקחהו וגו' מלו דבר, מכדי חזייה דשקרא הוה כי הדר אלשיון עילויה מ"ט קבל מניה. ומנא לן דקביל מניה דכתיב ויאמר המלך אל ציבא הנה לך כל אשר (לאדוניך) למפיבושת. ושמואל אמר לא קבל דוד לשון הרע דברים נכרים חזא ביה דכתיב ומפיבושת בן שאול ירד לקראת המלך וגו' וכתוב ויאמר אדוני המלך עבדי רמני וגו' וירגל בעבדך וגו' ויאמר לו המלך למה תדבר עוד דברך וגו' ויאמר מפיושת את המלך גם את הכל יקה אחרי אשר בא אדוני המלך בשלום אל ביתו. א"ל אני אמרתי מתי תבוא בשלום ואתה עושה בי כך לא עליך יש לי תרעומות אלא על מי שהביאך בשלום, והיינו דכתיב ובני יהונתן מריבעל וכי מריבעל שמו והלא מפיושת שמו, אלא מתוך שעשה מריבה עם בעליו יצאת בת קול ואמרה לו נצא בר נצא, נצא הא דאמרן, בר נצא דכתיב ויבא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל על עסקי נחל, אמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר דוד למפיושת אתה וציבא תחלקו את השדה יצאה בת קול ואמרה רחבעם וירבעם יחלקו את המלכות. ואמר רב יהודה אמר רב אלמלי לא קבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד ולא עבדו ישראל עבודה זרה ולא גלינו מארצנו. בן שמונים שנה אנכי היום האדע בין טוב לרע מכאן שרשעתם של זקנים משתנית. אם יטעם עבדך את אשר אוכל ואת אשר אשתה מכאן לשפתותיהם של זקנים שהם מתרפטות. אם אשמע עוד מכאן שאזניהם של זקנים מתכבדות. בקול שרים ושרות שדומות עלי כשיחה, אמר רב ברזילי הגלעדי שקרא הוה דהא אמתא דבי רבי בר תשעין ותרתין שנין וטעמא קדרא, רבא אמר ברזילי הגלעדי שטוף בזמה הוה וכל השטוף בזמה זקנה קופצת עליו:

שמואל ב – פרק כ – המשך רמז קנא

אין לנו חלק בדוד וגו' איש לאהליו ישראל (כתוב ברמז צ"ט):

ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חוית מכאן שאין נושאין אלמנותו של מלך. ויאמר המלך אל עמשא הזעק לי את איש יהודה (כתוב ברמז קע"ב):

שמואל ב – פרק כ – רמז קנב

וכל העם אשר את יואב משחיתים להפיל החומה. כיון שהרגישה שרח התילה צועקת קראו לי ליואב א"ל האתה יואב אתה הוא חכם שהכתוב מקלסך יושב בשבת תחכמוני, לא קראת בתורה כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום לא היה לך לעשות כן, דבר ידברו בראשונה לאמר שאול ישאלו וקראת אליה לשלום למה תבלע נחלת ה'. כיון ששמע כן נתיירא. ויאמר יש כאן צורך שנאמר [ויען יואב] ויאמר (יואב) חלילה, א"ל יואב לא כן הדבר כי אשי מהר אפרים אדם בעל מום עובד ע"ז שנאמר ושם נקרא איש בליעל ושמו בשבע בן בכרי, א"ל אנכי שלומי אמוני ישראל אני הוא שישלמתי מנין כל ישראל שנאמר ושם בת אשר שרח, אלא עמוד במקומך אני עושה שלום שנאמר הנה ראשו מושלך אליך, וכך היתה בטוחה בעצמה שהיא נותנת ראשו ליואב אלא ראה מה עשתה ותבא האשה אל כל העם

בחכמתה אמרה להם הווי ידעין שיואב וכל ישראל עומדים מבחוץ להרגנו ולבנותינו, אמרו למה, אמרה להם מאה בני אדם מבקש ליטול וילך, אמרו לה יטול, חזרה ואמרה אינו מבקש אלא חמשים יטול, חזרה ואמרה אינו מבקש אלא אחד שבע בן בכרי, ימיד כששמעו בן הלכו וכרתו את ראשו, עליה אמר שלמה בחכמתו טובה חכמה מכלי קרב טטובה היתה חכמתה של שרח מכלי קרב שהיה ביד יואב:

רבי יוחנן הווי יתיב ודריש כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה שבעים ויוסף ושני בניו והא אינון חסרין חדא. ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא זו יוכבד שנלדה על פילי מצרים ויש אומרים שרח בת אשר השלימה מנין של ישראל, אמוני אנכי השלמיה מנאמן לנאמן, א"ר תנחום בן חנילאי הקב"ה נכנס עמהם בעצמו ומה טעם הוא תהלתך והוא אלהיך מה כתיב בתריה בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה. ר' יוחנן הווי יתיב ודריש כיצב המים עשויים לישראל כחומה דרש ר' יוחנן כהדין קניקיליא (נח) אודיקת סרח בת אשר ואמרת תמן הוינא ולא הויין אלא כאלין אמפוטמא. תני סיעא של בני אדם שאמרו להם כותים תנו לנו אחד מכם ונהרגוהו ואם לאו אנו הורגים אתכם יהרגו כולם ואל ימסרו נפש מישראל, אבל יחדוהו להם כמו שיחדו לשבע בן בכרי יתנו להם ואל יהרגו כלם, אמר ריש לקיש והוא שיהא חייב מיתה כשבע בן בכרי, ר' יוחנן אמר אע"פ שאינו חייב מיתה. עולא בר קופיד תבעתיה מלכתא ערק ואזל ללוד גבי ריב"ל אתון ואקפון מדינתא אמרין לון אין לית אתון יהבון לן אנן חריבין מדינתא סליק גביה ר"י בן לוי ופייסיה ויהביה לון הווי אליהו ז"ל מתגלי עלוהי ולא אתגלי צם כמה צומין עד דאתגלי עליה א"ל למסורות אני נגלה א"ל ולא משנה עשיתי א"ל וזו משנת החסידים (ע"ש). א"ר יהודה במה דברים אמרוים שהוא מבפנים והם מבחוץ אבל הוא והם מבפנים והואיל והוא נהרג והם נהרגים יתנוהו להם ואל יהרגו כולם, ר' שמעון אומר כך אמרה להם כל המורד במלכות בית דוד חייב מיתה:

אנכי שלומי אמוני ישראל וגו'. (נט) אפילו עיר קטנה. מכאן אמרו יש בו באדם דרך ארץ ומקרא בלבד מוסרין לו מלאך אחד לשמרו שנאמר הנה אנכי שולח ממלאך לפניך וגו'. קרא אדם תורה נביאים וכתובים מוסרים לו שני מלאכים שנאמר כי מלאכיו יצוה לך. אבל קרא אדם תורה נביאים וכתובים ושנה משנה ומדרש הלכות ואגדות הקב"ה משמרו בעצמו, משלו משל למה הדבר דומה למלך שהיה מהלך בדרך הוא ובנו עמו כיון שהגיע לחמה ולשרב עמד אביו מרוחה של חמה ועשה צל לבנו כדי שלא יגיע בו חמה ושרב כך הקב"ה ה' שומרך ה' צלך:

וגם עירא היאירי היה כהן לדוד א"ר אבא בר כהנא כל המשגר מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם שנאמר וגם עירא היאירי היה כהן לדוד וכי לדוד הוא דהיה כהן ולכ"ע לא היה כהן, אלא שהיה משגר לו כל מתנותיו וכתוב בתריה ויהי רעב בימי דוד:

שמואל ב - פרק כא - רמז קנג

ויהי רעב בימי דוד, עשרה רעבון באו לעולם. אחד בימי אדם הראשון שנאמר ארורה האדמה בעבורך. ואחד בימי למך מן האדמה אשר אררה ה'. ואחד בימי אברהם שנאמר ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה. ואחד בימי יצחק שנאמר ויהי רעב בארץ מלבד הררעב הראשון. ואחד בימי יעקב שנאמר כי שנתים הרעב, וא' בימי שפוט השופטים. וא' בימי דוד ויהי רעב בימי דוד. ואחד בימי אליהו שנאמר אם יהיה טל ומטר. ואחד בימי אלישע ויהי רעב גדול בשומרון. ואחד שהוא מתגלגל ובא לעולם. ואחד לעתיד לבא שנאמר לא רעב ללחם ולא צמא למים. ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' שמואל בר ר' יצחק עקר אוותנטיא שלו לא היה אלא בימי דוד ולא היה ראוי לבא אלא בימי שאול אלא שהיה שאול גרופית של שקמה גלגל

הקב"ה והביאו בימי דוד. שילא חטא ויוחנא משתלמא. משל לזווג שהיה ידו מלאה כוגות ודייטרוטין בשעה שהיה מבקש לתלות קופתו היה מביא יתד ותוקעה ונתלה בה ואחר כך תולה את קופתו. לפיכך לא באו כלם בימי בני אדם שפופים אלא בימי בני אדם גבורים שהם יכולין לעמוד בהן, ר' ברכיה צווח עליהון נותן ליעף כח. רעב שהיה בימי אליהו רעב של בצורת היתה שנה עבדא שנה לא עבדא, רעב שבא בימי אלישע רעב של מהומה היתה עד היות ראש חמור בשלשים כסף, רעב שהיה בימי שפוט השופטים רב הונא בשם ר' דוסא אמר מ"ב סאה היה ונעשו מ"א. והתנן לא יצא אדם חוצה לארץ אלא אם כן היו סאתים של חטים הולכות בסלע, א"ר שמעון אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח אבל בזמן שמוצא ליקח אפילו סאה בסלע לא יצא חוצה לארץ:

ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה ראשונה אמר להם שמא עובדי ע"א יש בכם שנאמר ועבדתם אלהים אחרים וגו' בדקו ולא מצאו. שניה אמר להם שמא עוברי עבירה יש בכם שנאמר וימנעו רביבים ומלקוש לא היה וגו' בדקו ולא מצאו. שלישית אמר להם שמא פוסקי צדקה ברבים ואין נותנים יש בכם שנאמר נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר בדקו ולא מצאו, מיד אמר אין הדבר תלוי אלא בי מיד ויבקש דוד את פני ה'. מאי היא, אמר ריש לקיש ששאל באורים ותומים. מאי משמע א"ר אלעזר אתיא פני פני כתיב התם ולפני אלעזר הכהן יעמוד וכתוב הכא ויבקש דוד את פני ה':

ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים. היכן מצינו בשאול שהמית את הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאלו הרגן, קא תבע לשאול שלא נספד כהלכה וקא תבע על אשר המית את הגבעונים, אין דאמר ריש לקיש באשר משפטו פעלו:

שמואל ב - פרק כא - רמז קנד

באשר משפטו פעלו. אמר דוד שאול נפקי ליה תריסר ירחי שתא ולא דרכא למספדיה נתינים נקרינהו ונפייסינהו. (ויקארא המלך לגבעונים ויאמר להם) [ויאמר דוד אל הגבעונים] מה אעשה לכם וגו' וברכו את נחלת ה'. ויאמרו לו הגבעונים אין לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו, אמרו שלשה סימנים יש באומה זו רחמנים וביישנים וגומלי חסדים. רחמנים ונתן לך רחמים. ביישנים בעבור תהיה יראתו על פניכם. גומלי חסדים כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' כל מי שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי לידבק באומה זו אין בו ג' סימנים הללו אין ראוי ללידבק באומה זו הה"ד והגבעונים לא מבני ישראל המה. ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה, מאי שנא הני, א"ר הונא העבירן לפני הארון כל שארון קולטו למיתה וכל שאין ארון קולטו לחיים. מתיב רב חמא ויחמול המלך על מפיבושת בן יהונתן בן שאול. שלא העבירו. וכי משוא פנים יש בדבר אלא שהעבירו וקלטו ובקש עליו רחמים ופלטו. ואכתי משוא פנים יש בדבר, אלא בקש שלא יקלטנו. והא כתיב לא יומתו אבות על בנים, א"ר חייא בר אבא מוטב שתעקר אות מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהתיא. והיו עוברים ושבים אומרים מה טיבם של אלו הללו בני מלכים הם ופשטו ידיהם בגרים גרורים אמרו אין לך אומה שראויה לידבק בה כאומה זו, ומה בני מלכים כך הדיוטות עאכ"ו, מיד ניתוספו על ישראל מאה וחמשים אלף שנאמר ויהי לשלמה שבעים אלף נושא סבל וגו', ודילמא ישראל ישראל הוון, לא ס"ד דכתיב וישבו ישראל ויהוד לבטח איש תחת גפנו, ואי תימא מהכא וימצאו מאה וחמשים אלף גרים. א"ר חנא בר אדא נתינים דוד גזר עליהם שנאמר ויקרא המלך לגבעונים וגו' והגבעונים לא מבני ישראל הבה. נתינים משה גזר עליהם שדכתיב מחוטב עציך עד שואב מימך. משה גזר להווא דרא. ואכתי יהושע גזר עליהם דכתיב ויתנם יהושע חוטבי עצמם, יהושע גזר בזמן שבהמ"ק קיים דוד גזר

בזמן שאין בהמ"ק קיים. ותטהו לה אל הצור א"ר אושעיא שהיתה אומרת הצור תמים פעלו. רבי פנחס אומר לאחר (שלש) [שלשים] שנים שנהרג שאול ובניו בא רעב בימי דוד, שלש שנים עמד דוד להתפלל אמר לו הקב"ה אל שאול ואל בית הדמים על שאול שנמשח בשמן הקדש ובימיו לא נעשתה ע"ז בישראל וחלקו עם שמואל הנביא ואתם בארץ (ס) והוא בחוצה לארץ, מיד עמד וכנס כל זקני ישראל וגדוליהם ועברו את הירדן ובאו ליבש גלעד ומצאו את עצמות שאול ויהונתן בנו שלא שלטה בהם רמה ונטלו אותם ונתנו אותם בתוך ארון ועברו את הירדן שנאמר וי קברו את עצמות שאול ויהונתן בנו וגו' ויעשו כל אשר צוה המלך, מה צוה המלך, צוה להיות מעבירין ארונו של שאול בכל גבול שבט ושבט והיה השבט שנכנס בו ארונו של שאול היו יוצאים הם ובניהם ובנותיהם ונשותיהן וגומלין חסד עם שאול ובניו כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן, וכיון שראה הקב"ה שגמלו חסד מיד נתמלא רחמים ונתן מטר על הארץ שנאמר ויעתר אלהים לארץ אחרי כן:

שמואל ב – פרק כא – רמז קנה

אמר ר' יוחנן כל הגוזל את חברו אפילו שוה פרוטה מעלה עליו הכתוב כאלו נטל נשמתו ממנו שנאמר כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח. ואומר ואכל קצירך ולחמך יאכל בניך ובנותיך. [ואומר] מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי בארצם. ואומר אל שאול ואל בית הדמים אעל אשר המית את הגבעונים. מאי ואומר, וכ"ת ה"מ נפש דידיה אכל דבניו ובנותיו לא ת"ש יאכל בניך ובנותיך. וכ"ת ה"מ היכא דלא יהיב ליה דמו אבל היכא דיהיב ליה דמי לא, ת"ל מחמס בני יהודה. וכ"ת ה"מ דעביד בידים אבל גרמא לא, ת"ל על אשר המית את הגבעונים וכי היכן מצינו בשאול שהמית את הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב ער הכהנים שהיו מספיקים להם מים ומזון מעלה עליהם עליו הכתוב כאלו הרגם:

ויקברו את עצמות שאול וגו' ויעתר אלהים לארץ אחרי כן. מכאן שמיתת הצדיקים מכפרת. א"ר חייא בר אבא בבאחד בניסן מתו בניו של אהרן ולמה מזכיר מיתתן ביה"כ ללמד כשם שיום הכפורים מכפר כן מיתת הצדיקים מכפרת. א"ר אבא בר אבינא מפני מה נסמכה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה, אלא מלמד כשם שאפר פרה מטהרת כן מיתת צדיקים מכפרת. א"ר יודן מפני מה נסמכה מיתת אהרן לשבור הלוחות מלמד שקשה היה לפני הקב"ה מיתתו של אהרן כשבור הלוחות:

ויעתר אלהים לארץ. א"ר אלעזר למה נמשלה תפלתן של צדיקים לעתר, לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום כך תפלתן של צדיקים מהפכין דעתו של הקב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות:

וישבי בנוב אשר ביליד הרפה. מאי וישבי בנוב, א"ר יהודה אמר רב איש שבא על עסקי עון נוב, אמר לו הקב"ה לדוד דוד עד מתי יהיה העון הזה טמון בידך על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים, על ידך נטרד דואג האדומי, על ידך נהרג שאול ושלשת בניו רצונך שיכלה זרעך או שתמסר ביד אויב, אמר לפניו רבש"ע אמסר בי אויב ולא יכלה זרע. יומא חד נפק לשכר בזאי אתא שטן אידמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא אדרכיה משכיה עד דאמטי לארעא דפלשתאי כד חזייה ישבי בנוב אמר היינו דקטליה לגלית אחי נקטיה וקמטיה שדייה תותי בי סדיא וזגא עליה אמר איכול ואשתי ואטל לביה כדבעינא, אתעביד ליה ניסא מכא ליה ארעא תותיה שנאמר תרחיב צעדי תחתיו ולא מעדו קרסולי, ההוא יומא פניא דמעלי שבתא הוה אבישי בן צרויה הוה קא חייף רישיה בארבע גריו בירא דמיא אתהפיך מיא והוה דמא, ואיכא דאמרי אתא פרדא ובכת קמיה, ואיכא דאמרי אתאי יונה ואטרף קמיה אמר כנסת ישראל מתילא כיונה דכתיב

כנפי יונה נחפה בכסף ש"מ דוד מלך ישראל בצערא שרי, אתא לביתיה ולא אשכחיה שלח לבי מדרשא ולא אשכחיה, אמר דוד היכן ניהו אמרו ליה מצפרא נפק ולא אתא, אמר תנן אין רוכבין על סוסו וכו' ובשעת סכנה מאי עאל איהו לבי מדרשא אמרו ליה שפיר דמי רכביה לפרדיה וקם אזיל בתריה מיד קפצה ליה ארעא, בהדי דקא מסגי חזייה לערפה אמיה והוה קא טוויא שיראי כי חזת יתיה פסקתא לפילכא ושדיתיה סברת למקטל יתיה בפלכא אמרה ליה עולימא אייתי לי פלך, פתקיה בריש מוחא וקטלה, כי חזיתיה ישרי בנוב לאבישי דקא אתי דן רומיחא בארעא ופתקיה לדוד לעילאי אמר ניפול עליה וניקטול אמר אבישי שם ואוקמיה לדוד בין שמיא לארעא, ונימא איהו אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין, אמר ליה מאי בעית הכא אמר ליה הכי אמר לי קודשא בריך הוא והכי אהדרי ליה. א"ל אפיך צלותיך דאמרי אינשי בר ברך קירא לזבן ואת לא תצטער, אמר ליה אי הכי סייע בהדאי מיד ויעזר לו אבישי בן צרויה ויך את הפלשתי וימיתו וחרב אין ביד דוד, במה עזרו, א"ר יהודה אמר רב שעזרו בתפלה, אמר אבישי שם ואחתיה הזא ישרי בנוב דהוה רהט בתריה אמר כי מטו קוביא אמרו ניקום ביה כי מטו לבי תרי אמרו בתרי גוריון קטליה לאריא, א"ל זיל אשתכח לערפה אמין בקברא חלש חילה לא יכיל לסגויי אמטיוה וקטליה והיינו דכתיב אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא (תבא) [תצא] עוד אתנו למלחמה:

שמואל ב – פרק כא – רמז קנו

מלתא דר' הושעיא רבה עבד פליגא דכתיב הרעשת ארץ פצמתה רפה שבריה כי מטו. הרעשת ארץ בימי אברהם דכתיב ואבוא היום אל העין היום יצאתי והיום באתי, פצמתה בימי אליעזר. רפה שבריה בימי יעקב. כי מטו בימי ישרי בנוב הה"ד וישרי בנוב אניף במגיניה קפץ דוד לאחרוהי תמני סרי אמין זה נתירא מזה וזה נתירא מזה, זה נתירא מזה אם לאחרוהי קפץ בדין לקמיה מה וזה נתירא מזה אם במגיניה כדון היאך אנא יכיל ליה, באותה שעה אמר דוד הלואי היה לי מבני אחתי ויסייעני הה"ד ויעזר לו אבישי, לאחורי תרעא הוה קאים. רבנן אמרין אפילו היה בסוף העולם הטיסו הקב"ה והביאו כדי שלא יהא אותו צדיק עומד וצטער. א"ל ישרי שנים על אחד אמרי לליה הא אנן קטלינן לך עול אימא בקראתא עשרה עשרה קטלינן לך. ויך אלחנן בן יערי אורגים זה דוד שחננו אל בן יערי שהיה גדול כיער, אורגים אלו סנהדרין שהיתה מעלה הלכה לפניו והוא אורגה:

ויהי איש מדון ואצבעות וגו' שש ושש. תמן תנינן יתר בידיו וברגליו שש ושש עשרים וארבעה ר' יהודה מכשיר וחכמים פוסלין, א"ר יצחק ושניהם מקרא אחד דרשו ויהי איש מדון מר סבר בגנותיה משתעי קרא ומר סבר בשבחיה משתעי קרא. אמר רבה למה לי דכתב שש ושש עשרים וארבע, צריכי, דאי כתב שש ושש הוה אמינא שית דידיה ושית דכרעיה כתב רחמנא עשרים וארבע, ואי כתב עשרים וארבע הוה אמינא שבע בהא וחמש בהא כתב רחמנא שש ושש במספר בנספרת על גב היד:

את ארבעת אלא יולדו להרפה בגת. מאן נינהו אמר ר' חסדא סף ומדון גלית וישרי בנוב. ויפלו ביד דוד (ואנשיו) [וביד עבדיו], כתיב ותשק ערפה לחמותה, א"ר יצחק יבאו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה, דרש רבא בזכות ארבע דמעוות שהורידה ערפה על חמותה זכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים שנאמר ותשאנה קולן ותבכינה עוד:

שמואל ב – פרק כב – רמז קנז

וידבר דוד לה'. עשר שירות הם (כתוב ברמז כ'). וש"ה שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני, א"ל הקב"ה לדוד דוד שירה אתה אומר לפני על מפלת של שאול אלמלא אתה שאול והוא דוד אבדתי כמה דוד מפניו והיינו דכתיב שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני. כתיב כוש והלא שאול שמו, אלא מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו ובמראיו שנאמר משכמו ומעלה גבוה מכל העם. כיוצא בדבר אתה אומר על אודות האשה הכשית אשר לקח, וכי כשית שמה והלא צפורה שמה, אלא לומר לך מה כושי משונה בעורו אף צפורה משונה במעשיה וביפיה. כיוצא בדבר אתה אומר וישמע עבד מלך הכושי וכי כושי שמו והלא צדקיה שמו, אלא לומר לך מה כושי משונה בעורו אף צדקיה משונה במעשיו. וי"א ברוך בן נריה משונה במעשיו מכל בני פלטין של צדקיה. כיוצא בו אתה אומר הלא כבני כושיים אתם לי וכלי כושיים שמן והלא ישראל שמן, אלא לומר לך מה כושי משונה בעורו אף ישראל משונים במעשיהם מכל אומה ולשון:

ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומכף שאול. וכי ביום אחד הוצל מכף כל אויביו ומשאול, אלא דהוה קשי שאול עליה מכל שונאיו דאומות העולם, וכן שמשון אמר להם השבעו לי אתם פן תפגעון בי אתם ושבקו יתי עם פלשתים, וכן שלמה אמר אח נפשע מקרית עוז. שאול היה בכלל (כתוב ברמז ח):

ה' סלעי ומצודתי. מה ראה דוד לקלס בסלע על שם שנעשה לו נס בסלע שנאמר ויהי הוא נחפז ללכת (ברמז קל"ג):

אלהי צורי אחסה בו. עשרה מיני קילוסין כנגד עשרה שונאיו, ומי הם, שאול, דואג, ואחיתופל, שבע בן בכרי, שמעי בן גרא, שובך, גלית, ושלשה אחיו, וכשם שקלסו כאן בעשרה שמות כך קלסו בסוף הספר בעשרה הלולין הללו אל בקדשו וגו':

וקרן ישעי שהיה שמן המשחה מבעבע עליו. מהולל אקרא ה', כשתושיעני מאויבי, סרס המקרא ודרשהו, רב הונא בשם רבי אחא כלפי יהושפט אמרו בעת החלו ברנה שהיה אומר שירה והאויבים נופלים לפניו:

כי אפפוני משברי מות הגיעו הרעות עד אפיא. דבר אחר הגיעו הצרות אל האף. דבר אחר אל תקרי אפפוני אלא עפפוני טסות הצרות עלי כעוף שנאמר ועוף יעופף. דבר אחר הצרות מתגלגלות ובאות כאופן וגלגל, רב אחא אומר נפניתי לכאן ולכאן ואין לי גואל אלא אתה. מדבר בארבע מלכיות אפפוני נחלי מות בבבל, נחלי בליעל במדי, חבלי שאול סבוני ביון, קדמוני מוקשי מות באדום, רבנן אמרין למה כתב בראשונה ובארבע מות, שזו החריבה בית ראשון וזו החריבה בית שני, רבי אבא הר כהנא אמר זו גזרה שמד וזו גזרה שמד:

בצר לי אקרא ה' בבבל, ואל אלהי אקרא במדי, וישמע מהיכלו קולי ביון, ושועתי לפניו תבא באזניו באדום. רבי פנחס ורבי אחא בשם ר' אחא בר חנינא למה הוא מזכיר בשלישית היכל, שכל ימיה של יון היה ההיכל קיים. ולמה אמר בצר ולא אמר בצרות, לפי שכל הנביאים מיחדים צרותיהם של ישראל וממעטין אותם שנאמר בצר לך ומצאוך, ראה ה' כי צר לי, וירא בצר להם, עמו אנכי בצרה. עשרה לשונות נקראת תפלה, זעקה, שועה, נאקה, קריאה, רנה, פגיעה, עתירה, עמידה, חלוי, תחנה. זעקה מנין שנאמר ויהי בימים הרבים ההם וגו'. נאקה וישמע אלהים את נאקתם. שועה ותל שועתם אל האלהים. נקראת קריאה בצר לי אקרא ה'. נקראת רנב לשמוע אל הרנה נקראת פגיעה ואתה אל תתפלל וגו'. ונקראת

עתירה ויעתר יצחק. נקראת עמידה ויעמוד פנחס ויפלל. נקראת חלוי ויחל משה. נקראת תחנה ואתחנן אל ה':

שמואל ב – פרק כב – רמז קנח

ויתגעש ותרעש הארץ. אמר רשב"ג על מה הזועות באות על הפסק בין מלכות למלכות, הדא דאת אמר ותרעש הארץ ותחל וגו'. אליהו ז"ל שאל את רבי נהוראי על מה הזואות באות לעולם, אמר לו על חלול המעשורת, א"ל חייך כך הוא סברו של דבר, אלא כך הוא עקרו של דבר בשעה שהקב"ה מביט בעולמו ורואה בתי טרטיאות ובתי קרקסיות ועו"א יושבים בהשקט ובהמ"ק חרב חרה אפו בעולמו להחריבו שנאמר שאוג ישאג על נוהו, ורבנן אמרין מפני המחלוקת שנאמר ונסתם גיא הרי כי יגיע גי הרים אל אצל, רב הונא אמר על משכב זכור אמר הקב"ה אתה יעפת אברייך על דבר שאינו שלך אף אני אזיע בשבילך עליונים ותחתונים:

ויט שמים וירד. כתוב אחד אומר כי מן השמים דברתי עמכם וכתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני, כיצד יתקיימו שני כתובים הללו, הכריע הכתוב השלישי מן השמים השמיעך את קולו ליסרך וגו' דברי רבי ישמעאל, ר"ע אומר מלמד שהרכין הקב"ה שמים ושמי שמים העליונים והציען על ראש ההר ודבר עמהם מן השמים, וכה"א ויט שמים וירד:

שמואל ב – פרק כב – רמז קנט

וירכב על כרוב ויעף וגו'. ר"י אומר הרי זה מקרא עשיר במקומות הרב מגיד שנגלה עליו בכל כלי זיין, נגלה עליו כגבור חגור חרב שנאמר חגור חרבך על ירך גבור, נגלה עליו כפרש שנאמר וירכב על כרוב, נגלה עליו בשריון וכובע שנאמר וילבש צדקה כשריון, נגלה עליהם בחנית שנאמר לנוגה ברק חניתך, וכתוב והרק חנית וסגור, נגלה עליהם בקשת וחצים שנאמר עריה תעור קשתך, וישלח חצים ויפיצם, נגלה עליהן בצנה ומגן שנאמר צננה וסוחרה אמתו, החזק מגן וצנה, או שומע אני שהוא צריך לאחת ממדות הללו, ת"ל ה' איש מלחמה ה' שמו בשמו הוא נלחם ואינו צריך לאחת ממדות הללו:

שמואל ב – פרק כב – רמז קס

אתה מוצא בשעה שיצא פרעה לרדוף אחר ישראל אמר פרעה תנו לי סוס זכר שארכב עליו שהוא קל, מה עשה הקב"ה היה מדמה כנגדו שנאמר כי תרכב על סוסיך, חזר פרעה ואמר תנו לי סוס נקבה שהיא יכולה לעמוד במלחמה לפי שמהלכת כשהיא משתנת, וכן הוא אומר לסוסתי ברכבי פרעה, א"ל הקב"ה רשע כלום יש לך כרוב, הה"ד וירכב על כרוב ויעף אמר ר' אחא למה"ד למלך שבאו שונאים ושבו את בנו והיו עבדיו מציעין לו את הקרון כדי שירדוף אחריהם, אמר המלך אם אמתין אני עד שיציעו את הקרון בני אבד, מה עשה המלך נטל סוס אחד מן הקרון ורדף אחריהם, כך נטל הקב"ה כרוב אחד מן כסא הכבוד ורכב עליו ועשה מלחמה עם המצרים:

וירא על כנפי רוח אין הרוח יוצא אלא מבין כנפי החיות, כתוב אחד אומר וירא וכתוב אחד אומר וידא, אמר רבי מכאן שיש לו עולמות אחרות והוא הולך להראות בהם. וישת חשך סתרו מהיכן היה החשך שהביא על המצרים. ר"י אומר מן החשך שבסתרו, ר' נחמיה אומר החשך שבגינהם, שכן כתיב ארץ עיפתה כמו אופל וגו'. כתוב אחד אומר חשכת מים וכתוב אחד אומר חשרת מים, בשעה שהן טוענין מן

המים הם מחשיכין מן המים. ואחר כך חושרין אותם לעולם, אמר רבי יוחנן מעשה נסים יש בשמים אדם נוטל כברה וחושר שתים ושלוש אצבעות הם מתערבות אלו באלו ומהלך ת"ק שנה הגשמים יורדים ואין טיפה מתערבת בחברתה שנאמר כי יגרע נטפי מים מהו כי יגרע שהוא ממניען אלו מאלו כמד"א ונגרע מערכך. דבר אחר כתיב חשכת מים וכתוב חשכת שקול כ"ף ושדי ארי"ש וקרי הכשרת מים כר' אליעזר דאמר כל העולם מימי אוקיינוס הוא שותה ומתמתקין הם בעבים, ואידך מבעי ליה כדרב דימי דכי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא חשוך ענני סגיאין מוהי, נהור ענני זעירן מוהי. מנוגה נגדו עביו עברו. כשהרוח מנשבת השמש מזריח. עביו עברו רבי יודן בשם רבי אבא כשבא הקב"ה לעשות מלחמה עם המצריים בים באו מלאכי השרת לסייעו אלו טועני חרבות של אש ואלו טועני קשתות ואלו טועני רמחים, אמר להם הקב"ה איני צריך לכם עברו מן הכא מיד עברו עביו. אמר רבי יהודה הנשיא מלך בשר ודם כשהוא הולך למלחמה נוטל כל חיילותיו עמו הולך לטייל למומם אינו נוטל עמו כי אם עשרה לגיונותיו לתשמישו, אבל הקב"ה אינו כן אלא כשהוא יוצא למלחמה אינו יוצא אלא בעצמו שנאמר ה' איש מלחמה וכתוב ויצא ה' ונלחם וגו', וכשיצא למומם ביום מתן תורה מה כתיב שם רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אדני בם סיני בקדש, וכה"א ובא ה' אלהי כל קדושים עמך. בש עה שאמר משה לישראל התיצבו וראו את ישועת ה'. א"ל ישראל משה רבינו אימתי, א"ל למחר, א"ל אין בנו כח לסבול, נתפלל משה באותה שעה והראה להם הקב"ה טורמיאות של מלאכי השרת עומדים לפנייהם וכה"א מגנה נגדו עביו עברו כנגד טורמיאות שלהן. ברד כנגד אבני בליסטראות שלהן, גחלי אש כנגד (תרמצה) [טרמנטין] שלהן, אש כנגד גפת שלהן. ירעם מן שמים ה' כנגד הגפת תריסין ושפעת קלגסים שלהם, ועליון יתן קולו כנגד צחצוח הדיין שלהם, וישלח חצים ופיצם כנגד חצים שלהן, וברקים רב ויהמם כנגד צווחות שלהם, דבר אחר וישלח חצים ופיצם שהיו חצים מפזרן וברקים מכניסן, ויהמם הממם ערבבם נטל סיגניות שלהן ולא היו יודעים מה היו עושים, דבר אחר אין הממם אלא מגפה שנאמר והמם מהומה גדולה וגו'.

שמואל ב - פרק כב - רמז קסא

ירעם מן שמים ה' ועליון יתן קולו ברד וגחלי אש. ולמה באש, אלא כל המעלה עצמו סופו לדון באש, וכן הוא אומר היא העולה על מוקדה, דור המבול על שאמרו מה שדי כי נעבדנו לפיכך נדונו באש דכתיב אם לא נכחד קימנו ויתרם אכלה אש. וכן הסדומיים וה' המטיר על סדום. פרעה אמר מי ה' אשר אשמע בקולו לפיכך ברד וגחלי אש. סנחריב אמר אני עליתי מרום הרים לפיכך ותחת כבודו יקד כיקוד אש. וכן נבוכדנצר עילה את עצמו ואמר אעלה על במתי עב, וכן אמר לחנניה מאן הוא אלהא די ישיזבנכון מן ידי ביתו שרפתי עמו הגליתי ולא עמד עלי בביתו ובביתי הוא יכול לי מה עשה השליכן לתוך כבשן האש ונעשה פלטיא מי שהיה ראוי לשרף לא נשרף ומי שלא היה ראוי לשרף נשרף ויצא האש ושרף פני האומות ואף נבוכדנצר נשרף באש ונעשה אימת שרוף עליו, ולמה לא נשרף כלו, אלא אמר הקב"ה הניחו אותנו רשע חציו שידע על מי גדף, ואף מלכות הרשעה שעילתה את עצמה שנאמר אם תגביה כנשר וגו' נדונה באש שנאמר חזה הוית עד די קטלית חיותא והובד גשמה ויביבת ליקית אשא, וכן הוא אומר ונהפכו נחליה לזפת, אמר הקב"ה והיה בית יעקב אש וגו' ולא יהיה שריד לבית עשו כי ה' דבר, היכן דבר על ידי משה היא העולה על מוקדה, וסיסרא שחרף כתיב בו והוא לחץ את ישראל בחזקה בחרופין ובגדופין לפיכך נדון באש שנאמר מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם וגו', וישראל על שעשו עצמם נבזים ושפלים מתנחמין באש שנאמר ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה:

ויראו אפיקי ים. את מוצא כשאמר הקב"ה למשה הרם את מטך נבקעו כל מימות שבעולם אפי' המים שבכדים ושבלגינין ושבגיגיות ושבצלוחיות ושבבזיכין הוי ויראו אפיקי ים, יגלו מוסדות תבל אלו שבים, א"ר יודן ראוך מים אלו המים התחתונים. ראוך מים יחילו אלו המים העליונים. בגערת ה' א"ר חנינא לא בגערת ממש אלא מנשמת רוח אפו שנאמר נשפת ברוחך:

ישלח ממרום יקחני. ר' יוחנן אמר כיון שעלה אחרון שבישראל מן הים ירד אחרון של מצרים אל הים. אמר רבי יוחנן מה היו עושין התשושין והפודגרין שבהם כביכול היה הקב"ה נותן ידו ושולה אותן מן המים שנאמר ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים. אמר ריש לקיש על אלו ועל אלו הפך הים, מה עשה הקב"ה היתה ימינו אחת מצלת לישראל וימינו אחת משנקת למצרים שנאמר ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב:

יצילני מאויבי עז. אמר ר' יוחנן זה פרעה אמר אויב. משנאי כי אמצו ממני אלו המצריים, יקדמוני ביום אידי זה עמלק ומכלן ויהי ה' למשען לי, ויצא למרחב שנתן לי את התורה שנאמר ארוכה מארץ מדה וגו' יחלצני כי חפץ בי פזמא דידיה היא סלקא למיתן לי אורייתא אימתי בחדש השלישי. עם חסיד תתחסד. אמר רבי יצחק כל המתמים עצמו הקב"ה מתמים עמו שנאמר עם חסיד תתחסד. אמר רבי אושעיא כל המתמים עצמו שעה עומדת לו שנאמר התהלך לפני והיה תמים. רבי יהודה ור' נחמיה רבי יהודה פתר קרייא באברהם אבינו בשעה שבא בחסידות בא הקב"ה עמו בחסידות, בתמימות בא הקב"ה עמו בתמימות, בעקמנות בא הקב"ה עמו בעקמנות, בשעה שנתברר על עסקיו הקב"ה ברר לו עסקיו, אימתי בא בחסידות בשעה שא"ל אל נא תעבוד מעל עבדך, מה כתיב שם ואברהם עודנו עומד לפני ה', א"ר סימון תיקון סופרים הוא שכונה היתה ממתנת לו, אימתי בא עמו בתמימות בשעה שא"ל אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה, מה כתיב שם ויאמר לא אשחית, אימתי בא בעקמנות בשעה שאמר ואנכי הולך עירי, מה כתיב שם לא יירשך זה, אימתי נתברר על עסקיו בשעה שאמר במה אדע כי אירשנה, מה כתיב שם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. ר' נחמיה פתר קרייא במשה אימתי בא בתמימות בשעה שאמר מדוע לא יבער הסנה אמר (דיקרי) [דברייה] קאי בגויה. אימתי בא עמו בעקמנות בשעה שאמר ליה ואמרו לי מה שמו אמר לו לפי שעה אהיה אשר אהיה. אימתי בא עמו בחסידות בשעה שאמר הראני נא את כבודך, וכתוב אני אעביר כל טובי על פניך, אימתי נתברר לו על עסקיו בשעה שא"ל שלח נא ביד תשלח, ומאז באתי אל פרעה, מה כתיב תמן עתה תראה. ואמר רשב"ל כל שבעת הימים היה הקב"ה מפתה את משה שילך בשליחותו למצרים הה"ד גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך הרי ששה ובשביעי א"ל שלח נא ביד תשלח. א"ל חייך שאני צוררה לך בכנפיך, ואימתי פרעה לו, ר' ברכיה א"ר לוי כל שבעת ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לארץ ובשביעי אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה, ר' חלבו אמר כל שבעת ימי המלואים היה משה משמש בהכהונה גדולה ובשמיני אמר לו לא שלך היא אלא של אהרן שנאמר ויהי ביום השמיני:

ואת עם עני תושיע אלו ישראל, ועיניך על רמים תשפיל אלו עובדי אלילים. א"ר יוחנן אם ראית לדור שמתמעט והולך חכה לו למשיח שנאמר ואת עם עני תושיע. כי אתה תאיר נרי במרדכי. ואלהי יגיה חשכי באסתר. דבר אחר כי אתה תאיר נרי ביהושבע, ואלהי יגיה חשכי ביהודע. ד"א כי אתה תאיר נרי בגדודי עמלק שנאמר ויכם דוד מהנשף ועד הערב שתי לילות ויום אחד, ומי היה מאיר לו א"ר יהושע בן לוי בזיקים וברקים היה מאיר לו הקב"ה:

כי בכה ארוץ גדוד. ר' חייא בשם ר' לוי בשעה שהלך דוד לגמזו לעשות עמם מלחמה התחיל אומר כל מכה יבوسی בראשונה יהיה לראש ולשר, מה עשה יואב הביא ברוש רענן אחד וקבעו בצד החומה וכפף ראשו שהיה רך ואחז בו דוד וקפץ יואב על ראשו של דוד ונתלה בברוש אמר דוד יהלמני צדיק חסד, מה עשה הקב"ה קצר החומה ועלה אחריו דוד שנאמר באלהי אדלג שור:

האל תמים דרכו. אם דרכו תמים, הוא על אחת כמה וכמה. אמרת ה' צרופה אמר רבא לא נתנו המצות אלא לצרף בהן הבריות וכי מה איכפת לו מי שהוא שוחט מן הצואר ומי שהוא שוחט מן העורף הוי אומר לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות. ד"א תמים דרכו זה אברהם דכתיב התהלך לפני והי תמים. אמרת ה' צרופה שצרפו הקב"ה בכבשן האש. מגן הוא לכל החוסים בו, אל תירא אברם אנכי מגן. א"ר אבין דברי תורה נמשלו כקונדיטון, יש בו דבש, ויש בו יין, ויש בו פלפלין. יש בו יין כי טובים דודיך מיין. יש בו דבש ומתוקים מדבש ונופת צופים. ויש בו פלפלין אמרת ה' צרופה, וכתיב צרופה אמרתך מאד. אמר ר' שמואל בר נחמני ר' יונתן רמי כתיב פקודי ה' ישירים משמחי לב וכתיב אמרת ה' צרופה, זכה משמחתו לא זכה צורפתו. ריש לקיש אמר מגופיה דקרא נפיק זכה צורפתו לחיים לא זכה צורפתו למיתה:

מגן הוא לכל החוסים בו. רב אמר לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות, דכתיב זאת החיה אשר תאכלו כל כך למה מגן הוא לכל החוסים בו. א"ר יודן א"ר סימון בהמות ולויתן הם קניגיון של צדיקים לעתיד לבא וכל מי שלא ראה קניגיון של עובדי אלילים בעולם הזה זוכה לראותו בעולם הבא. כיצד הם נשחטים בהמות (אלו) נותץ ללויתן (בין) בקרניו וקורעו ולויתן נותץ לבהמות (בין) בסנפיריו ונוחרו. והצדיקים אומרים שחיטה זו כשרה ולא כן תנינן הכל שוחטין (ולעולם שוחטין) ובכל שוחטין חוץ ממגל קציר והמגרה והשינים והצפורן מפני שהן חונקין, א"ר אבא בר כהנא אמר הקב"ה תורה מאתי תצא [חדוש תורה]. ר' ברכיה בשם ר' יצחק אריסטון עתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לעתיד לבא וכל מי שלא אכל נבלות וטרפות בעולם הזה זוכה ואוכל ממנו לעתיד לבא:

ומי צור מבלעשדי ה' (כתוב ברמז פ"ג):

מלמד ידי למלחמה ונחת קשת נחושה זרועותי. מלמד שהיה נוטל קשת נחושה וכופפה. ד"א נוח לו לאדם לכוף קשת נחושה מלכוף זרועותיו של דוד. ד"א שהוא בא מזרעו של החשוך:

ותתן לי מגן ישעך. מדבר בישראל, מגן ישעך שנאמר מגן הוא לכל החוסים בו וימינך תסעדני זה תורה שנאמר מימינו אש דת למו, וענותך תרבני וכי יש עניו מן הקב"ה אדם אומר לחברו בוא לקשט כלות לבקר חולים לקבור מתים לנחם אבלים והוא אומר לו אני גדול ועשיר ואני הולך, אבל הקב"ה ויבן וגו' את הצלע, וירא אליו ה', ויקבור אותו בגיא, וירא אלהים אל יעקב, א"ר אבא בר אחא התלמיד יושב ללמוד לפני רבו וכשהוא גומר התלמיד אומר לרב (יגעתיך) [הוגעתך], אבל ישראל היום למדים מן הקב"ה וכשהם נפטרין א"ל הקב"ה הרבה (יגעתי) [הוגעתי אתכם שנאמר ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר, הוי וענותך תרבני, ר' שמעון גזירא אומר התלמיד אומר לרב בוא שנה לי פרק אחד והרב אומר לו קדמני במקום פלוני, אבל הקב"ה אומר ליחזקאל קום צא אל הבקעה יצא יחזקאל ומצא להקב"ה שקדמו שנאמר ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד, הוי וענותך תרבני:

שמואל ב - פרק כב - רמז קסב

לוליני בר טברי בשם ר' יצחק ראה ענוה שביד הקב"ה ראה מה כתיב שם (סא) משה ידבר והאלהים יענוו בקול לא היה צריך לומר אלא האלהים ידבר ומשה יענוו בקול הוי וענוותך תרבני. א"ר אבא בר כהנא בשם ר' שמואל ראה ענוה שביד הקב"ה מה כתיב ויאמר אלי ה' השאער הזבה יהיה סגור ולא יפתח מלך בשר ודם כבודו ליכנס בשער הגדול שמא בשער קטן אבל הקב"ה נכנס בכבודו בשער קטן הוי וענוותך תרבני. אמר בן עדאי מלך בשר ודם כשהוא מזכיר שמו אח"כ הוא מזכיר קטיומא שלו, אבל הקב"ה מזכיר מעשיו ואח"כ מזכיר שמו שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. ד"א ותתן לי מגן ישעך אל תירא אברם אנכי מגן לך, וימינך תסעדני בכבשן האש ובמלכים וברעבון, דכתיב נאם ה' לאדוני שב לימיני. וענוותך תרבני מה ענוה הרבה שהיה יושב ושכינה עומדת דכתיב וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל. ד"א ותתן לי מגן ישעך כשרדפתי אחר המלכים שנאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך, וימינך תסעדני כשאחזת עמי הערלה והייתי חותך שנאמר וכרות עמו הברית, וענוותך תרבני שאני יושב ואתה עומד שנאמר וירא אליו ה' וגו'. א"ר יודן בשם חמא בר חנינא לעתיד לבא מושיב הקב"ה למלך המשיח בימינו ואברהם לשמאלו לפני אברהם מתכרכמות ואומר בן בני יושב לימין ואני יושב לשמאל, והקב"ה מפייסו בן בנך על ימין שלי ואני על ימינך הוי וענוותך תרבני. א"ר יוחנן שלשה דברים נתנו מתנה לעולם, ואלו הן, התורה המאורות, והגשמים. התורה מנין שנאמר ויתן אל משה ככלותו. המאורות מנין ויתן אותם אלהים ברקיע השמים. הגשמים ונתתי גשמיכם בעתם. ר' עזריה בשם ר' יודן בר ר' סימון אף השלום שנאמר ונתתי שלום בארץ. ר' יהושע בר נחמני אומר אף הישועה שנאמר ותתן לי מגן ישעך. ר' יהושע אומר אף ארץ ישראל שנאמר ויתן להם ארצות גוים. ויש אומרים אף הנקמה שנאמר ונתתי את נקמתי באדם. רבנן אמרין אף הרחמים שנאמר ויתן אותם לרחמים. ר' יצחק בר מדין אף הפרשת ים הגדול שנאמר כה אמר ה' הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה:

תרחיב צעדי תחתני, (לא) ירחבון ולא ידחפון ולא יתערכלון, תחתני כשנלחם עם ישרי בנוב, ארדוף אויבי בגדוד עמלק, הארד אחרי הגדוד הזה האשיגנו. ולא אשוב עד כלותם ויכם דוד מהנשף. ואכלם ואמחצם מכת מחיצה:

שמואל ב - פרק כב - רמז קסג

ארבעה מלכים מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הם, דוד, ואסא, יהושפט, וחזקיהו. דוד אמר ארדוף אויבי ואשיגם וגו', אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה כן שנאמר ויכם דוד מהנשף ועד הערב. עמד אסא ואמר אין בי כח להרוג אלא אני רודף ואתה עושה אמר הקב"ה אני עושה כן שנאמר וירדפם אסא והעם אשר עמו וגו' כי נשברו לפני אסא אין כתיב כאן אלא כי נשברו לפני ה'. עמד יהושפט ואמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף אלא הריני אומר שירה ואתה עושה אמר ליה הקב"ה אני עושה כן שנאמר ובעת החלו ברנה נתן ה' מארבים. עמד חזקיהו ואמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה אלא הריני ישן במטתי ואתה עושה. א"ל הקב"ה אני עושה כן שנאמר ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור:

ותזרני חיל למלחמה. ר' אבהו רמי כתיב ותזרני חיל למלחמה וכתיב המאזרני חיל, אמר דוד לפני הקב"ה זריתני וזרזתני, והיינו דכתיב ארחי ורבעי זרית. דרש ר' חנינא בר פפא מלמד שלא מכל טפה כלה אדם נוצר אלא מן הברור שבה, תאנא דבי ר' ישמעאל משל לאדם שזורה תבואה בבית הגרנות נוטל את האוכל ומניח את הפסולת:

ואויבי תתה לי עורף. א"ר יהושע כל הפסוק הזה מדבר ביהודה. מסורת הגדה היא יהודה הרג את עשו אימתי בשעה שמת אבינו יצחק הלכו יעקב ועשו וכל השבטים לקבור אותו שנאמר ויקבאו אותו עשו ויעקב בניו והיו כלם במערה עומדים ובוכים והשבטים עומדים וחולקים כבוד ליעקב ויצאו חוץ למערה כדי שלא יהא יעקב בוכה ומתבזה לפניהם, התחיל עשו נכנס במערה נסתכל יהודה וראה שנכנס אחריו אמר שמא הורג את אבא בפנים נכנס ומצא את עשו שהוא מבקש להרוג את אביו, מיד עמד יהודה והרגו מאחריו, והוא אשאביו מברכו ידך בעורף אויבך, ולמה לא הרגו מכנגד פניו

מפני שהיה קלסתר פניו דומה לאביו לפיכך חלק לו כבוד והרגו מאחריו, לפיכך ברכו בעורף. כמה נתחבט יהושע לפני הקב"ה שינתן לו עורף ולא נתן, מנין שכן הוא אומר בי ה' מה אומר אחרי אשר הפך ישראל עורף לפני אובייו ואעפ"כ לא הועיל כלום ולמי נתן העורף לשבטו של יהודה שנאמר ידך בעורף וגו'. וכן דוד אומר ואובי תתה לי עורף אמר דוד פומריקון שלי הוא שנאמר וזאת ליהודה, וממי את למד מגלית שנאמר ותטבע האבן במצחו ויפול על פניו:

ישעו ואין מושיע, אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע כשיהיו עובדי אליים באים להתפלל לפניך אל תענה אותם לפי שאינם באים אצלך בלב שלם אלא הולכים אצל ע"א שלהם ואינה עונה אותם וכשהם רואים צרתם באים אצלך אף אתה לא תענה אותם שנאמר ישעו ואין מושיע אל ע"א שלהם ולכשיבאו אצלך אל ה' ולא עהם, אבל כשאנו קוראים אליך מיד שמע תפלתנו שנאמר בקראי ענני אלהי צדקי, אמר להם הקב"ה חייך עד שלא תקראו אני אענה אתכם שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה. ותפלטני מריבי עמי מריבי עם שלא יהא לי דין עמהם ושלא יהא להם דין (לפני) [אצלי]. אמר בן עזאי אמר דוד נוח ללי למלוך על כל העולם כלו ולא למלוך על שני עטופי סדינים, א"ל הקב"ה לדוד (הטילים) [לך אצלם כבר מניתך מלך עליהם], ועוד אמר לפניו רבש"ע תשימני לראש גוים כו'. מפלטי מאובי בבבל, אף מקמי במדי, תרוממני ביון, מאיש חמסים במלכות רביעית:

שמואל ב – פרק כב – רמז קסד

מגדול ישועות מלכו. בשעה שהקב"ה עושה חסד לדוד שמים וארץ שמחים שנאמר מגדיל ישועות מלכו. מה כתיב אחריו השמים מספרים כבוד אל. וכן בשעה שהקב"ה מכין כסאו של דוד הכל שמחים שנאמר עד עולם אכין זרעך, מה כתיב אחריו וידו שמים פלאך ה'. כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול, ר' יודן אמר לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבת אחת אלא מגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח כמגדל גדול, שנאמר מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב:

שמואל ב – פרק כג – רמז קסה

ואלה דברי דוד האחרונים. זהו שאמר הכתוב במופת הייתי לרבים, אמר דוד מה אני לא אמרתי שירה עד שנתחרפתי ועד שנפלו בידי ארבעה ועד שנפל בידי בעל אצבעות, כך ישראל אינם אומרים שירה עד שיתחרפו ועד שיפלו בידם בעל אצבעות ועד שיפלו בידם ארבעה. כיצד דוד נתחרף מן גלית ויחרף את ישראל ויקלל הפלשתי את דוד באלקיו, ונפל בידו בעל אצבעות ויהי איש מדון ואצבעות ידיו ואצבעות רגליו שש ושש. ונפלו לפניו ארבעה את ארבעת אתה יולדו להרפה בגת ויפלו ביד דוד וסמך ליה וידבר דוד לה'. כך ישראל כשיבא משיח במהרה בימינו אינם אומרים שירה עד שיתחרף משיח שנאמר אשר חרפו עקבות משיחך. ועד שיפלו לפניו בעל אצבעות ואצבעת רגליא מנהון פרזל. ועד שיפלו בידם דק' מלכיות ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה, אותה שעה שירו לה' חדש. ד"א ואלה דברי דוד האחרונים. אמר לפניו רבש"ע כשם שמחלת לי עונותי הראשונים כך מחול לי עונותי האחרונים. ד"א (סב) בכ"ב שנה שנסתלקה רוח הקדש מדוד מלך ישראל בכל יום ויום היה מוריד כוס של דמעות ואכל פתו באפר שנאמר כי אפר חלחם אכלתי. ד"א אמר לפניו רבש"ע קבלני בתשובה כדי שתוכיח את הרשעים ותאמר להם ומה אם דוד מלך ישראל שעשה לפני דבר חמור כיון שחזר בתשובה לפני קבלתי אותך, אתם עאכ"ו שהייתי מקבל אתכם, וכה"א לך לבדך חטאתי. ד"א מה הראשונים בלא חטא ועון אף אחרונים כן:

נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על. מלמד שקבל עליו עול תורה ועול מצות, ומה שכר יש לך מלפני שתקרא משיח אלקי יעקב. אשרי אדם ששם עצמו כשור לעול וכחמור למשאוי ויושב והוגה בד"ת בכל

יום תמיד, ומיד רוח הקדש שורה עליו שנאמר אשריכם זורעי על כל מים, כיצד קורא אדם תורה נביאים וכתובים ושונה הלכות ומדרש ומרבה בישיבה וממעט תורה נביאים וכתובים ושונה הלכות ומדרש ומרבה בישיבה וממעט בסחורה ומיד רוח הקדש שורה עליו שנאמר רוח הקדש שורה עליו שנאמר רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני. אשרי אדם שיש בו דברי תורה ויושב וחורש בהם כבהמה שהיא חורשת בשדה, א"ל הקב"ה דברי הראשונים ואחרונים שלך הם. אמר אלקי ישראל לי דבר צור ישראל למושל באדם צדיק מי מושל בי הצדיקים ואי זהו צדיק מי שהוא מושל ביראת אלקים הוי אומר זה הכובש את יצרו. ברוך הקב"ה שאין לפניו משוא פנים ולפניו נוגה אור גשמים ודשאים באים לעו לם ושכרן של צדיקים ששוחקים עצמם בדברי תורה בעולם הזה מעלה עליהם הכתוב כאלו הם מביאים נוגה אור וגשמים ודשאים לעולם שנאמר מנוגה (נגדו) וממטר דשא וגו'.

נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על משיח אלקי יעקב. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על שהקקים עולה של תשובה. אמר אלקי ישראל לי דבר וגו' מאי קאמר, א"ר אבהו הכי קאמר, אמר דוד, אלקי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם אני ומי מושל בי צדיק שאני גוזר גזרה והוא מבטלה:

אלה שמות הגבורים אשר לדוד יושב בששבת תחכמוני ראש השלישי הוא עדינו העצני על שמונה מאות חלל בפעם אחת, מאי קאמר, א"ר אבהו הכי קאמר אלה שמות גבורותיו של דוד. יושב בששבת כשהיה יושב בישיבה לא היה יושב על גבי כרים וכסתות אלא על גבי קרקע, דכל כמה דהוה קיים עירא היאירי הוה מתני להו לרבנן על גבי כרים וכסתות. כי נח נפשיה לא הוה מתני להו לרבנן על גבי כרים וכסתות. אמרו ליה ליתב מר אכרים וכסתות ואל קביל עליה. תחכמוני אמר ליה הקב"ה הואיל והשפלת עצמך תהא כמוי שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה. ראש השלישי תהא ראש לשלשה אבות, הוא עדינו העצני בשעה שהיה עוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת, ובשעה שיוצא למלחמה מקשה עצמו כעץ. על שמונה מאות חלל בפעם אחת שהיה זורק חץ ומפיל בו שמונה מאות חלל בפעם אחת והיה מתאנח על מאתים דכתיב איכה ירדוף אחד אלף, יצאת ב"ק ואמר לו רק בדבר אוריה החתי:

ונעים זמירות ישראל, משל למה ד לחבורה שהיתה מבקשת לומר הימנון למלך אמר להם כולכם נעמים, כולכם זמרים, מלכם משובחים, ומי מנעים דמירותיהם של ישראל דוד בן ישי אבגיננוס בן אבגיננוס, וכן הוא אומר כלו תפלות דוד בן ישי, כל אלו. וכשם שנאמר בעשרה בני אדם כך נאמר בעשר מיני זמר בנצוח בנגון במזמור בשיר בהלל בתפלה בברכה בהודאה באשרי בהללויה, וגדול שבכלם הללויה שכולל שם ושבח בתיבה אחת:

אמר אלקי ישראל לי דבר צור ישראל (אני) מושל באדם צדיק מושל ביראת אלקים. אמר דוד אלקי ישראל לי דבר ומה דבר צור ישראל מושל באדם מושל יראת אלקים כבידול מושלים במה שהקב"ה מושל. הקב"ה פוקד עקריות, אלישע פוקד עקריות, שנאמר למועד הזה כעת חיה את חובקת בן. הקב"ה מחיה מתים, ואלישע החיה את בנה של שונמית. הקב"ה מרפא את החולה בלא רטיה, ואלישע רפא את נעמן. הקב"ה ממתיק את המר, ומשה המתיק את המר. הקב"ה עוצר גשמים ואליהו עוצר גשמים. הקב"ה מוריד גשמים ושמואל הוריד גשמים הלא קציר חטים היום. הקב"ה מוריד אש ואליהו הוריד אש ותפול אש ה' ותאכל את העולה. ד"א מושל באדם צדיק מושל יראת אלקים זה יוסף

הצדיק שהיתה אשת פוטיפר מפתה אותו ושלט ביצרו אמר לו הקב"ה לא שמעת לה חייך שאני ממליכך על מצרים והכל נשמעים לך שנאמר ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה:

וכאור בקר יזרח שמש. אין אנו יודעים מהו וכאור בקר, אלא כשתאיר הקב"ה בקר של משיח תזריח השמש, הדא האו דכתיב כסאו כשמש נגדי. בקר לא עבות זה משיח. ד"א שלא בזכות אבות הוא בא אלא בזכות התורה שנאמר כי ברית עולם שם לי. ערוכה בכל בבבל. ושמורה במדי. כי כל ישעי וכל חפץ ביון, כי לא יצמיח במלכות רביעית. שרוף ישרפו בשבת זו סנהדרי גדולה שבלשכת הגזית. כי ברית עולם שם לי אין ברית אלא תורה שנאמר בריתי היתה אתו. ערוכה בכל במקרא במשנה בהלכות בהגדות. ושמורה (כי) [בלבי] לעולם ולעולמי עולמים. כי כל ישעי וכל חפץ וגו' אמרו כל ת"ח שמרבה בעסק ואין מתפרנס ממנו הרבה סימן יפה לו מפני שהקב"ה אוהב תורתו ואינו מעשירו שמא ישעיר ויפשע בדברי תורה, ואומר ראש ועושר אל תתן לי פן אשבע וכחשתי. ראש השלישי שתהא ראש לתורת. ד"א תהא ראש לישראל העולים לשלש רגלים:

ברית עולם שם לי. אמר דוד (שם) כרת לי הקב"ה ברית שאהא בקי במקרא במשנה במדרש בהלכות בהגדות שנאמר ערוכה בכל ושמורה בלבי לעולם. כי כל ישעי וכל חפץ כי (לא) יצמיח אל תהי אומר כן כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יצמיח, אם ראית ת"ח שאינו מתעשר כו'. במדה שאדם מודד בה מודדין לו שכשם שתלמידי חכמים יושבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ועוסקים בתורה לשם שמים הם ובניהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות לפיכך הקב"ה כורת להם ברית שלא ישתכח דברי לתורה מפיהם ומפי בגיהם ומפי בני בניהם עד סוף כל הדורות שנאמר ואני זאת בריתי אותם וגו'. אבל פושעיהם של ישראל אינם כן אלא בקטנותם רכים ובזקנותם קשים, ומה (שכרן) [עושה] הקב"ה מצוה להעלותן ושורפין אותם בבית במדרש הגדול שלו שנאמר (ובני) ובליעל כקוף מונד כלהם, ואין בליעל אלא פושעי ישראל שנאמר ויען כל איש רע ובליעל. מכאן אמרו כל דבר שהוא עתיד להיות בסוף כבר נעשה מקצתו היום, לעתיד לבא ישישב לצדיקים בבית המדרש הגדול שלו, וכן בעולם הזה ישיבה לדוד מלך ישראל, מאיר פנים להם וכן למשה וכן אליהו ואלישע ויחזקאל. ד"א ערוכה בכל ושמורה כי הא דברורי' אשכחתי לה הוא תלמידא דהוה גריס בלחישה בטשא ביה ואמרה ליה והא כתיב ערוכה בכל ושמורה אם ערוכה ברמ"ח איברים של אדם משומרת ואם לאו אינה משומרת:

ותהי שם חלקת השדה מלאה עדשים. כתוב אחד אומר מלאה עדשים וכתוב אחד אומר מלאה שעורים, ר' יעקב דכפר ענן אמר עדשים היו אלא שהיו גבוהים כשעורים, ר' לוי אמר אלו פלשתים שהיו באים גבוהים כשעורים והולכים נמוכים כעדשים. כתיב ויתיצב בתוך החלקה ויצילה וכתוב אחד אומר ויצילוה מלמד שהחזירוה לבעלים שהיתה חביבה עליהם כשדה מלאה כרכום. ר' שמואל בר נחמני ורבנין, ר' שמואל בר נחמני אמר שנה אחת היתה ושתי שדות היו. פשיטא ליה לאבד וליתן דמים מה צריכה אין תאמר לאבד אבל לא ליתן דמים עד כדון היא צריכה ליה איזה מהם לאבד של שעורים או של עדשים של שעורים אוכלי בהמה של עדשים אוכלי אדם, של עדשים אין העומד קרב מהם של שעורים העומר קרב מהם, של עדשים אין מפרישין מהם חלה של שעורים מפרישין מהם חלה, ורבנין אמרין שדה אחת היתה ושתי שנים, היה לו ללמוד משל אשתקד אין למדין מעשה מן מעשה:

ויתארה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער. ר' חייא אמר הלכה נצטרכה לו. ויבקעו שלשת הגבורים ולמה שלשה אין ההלכה מתבררת אלא בשלשה. ולא אבה דוד לשתותם, לא אבה דוד שתקבע הלכה מעצמו אלא עשה לה מסכתא קטנה וקבעה לדורות, מלך פורץ לעשות לו דרך ואין ממחין

בידו. בר קפרא אמר חג היה ונסוך המים היה והתר במה היה. ולמה שלשה אלא שאחד הורג ואחד מפנה את ההרוגים ואחד מכניס צלוחית בטהרה. כתוב אחד אומר ויסך אותם לה' וכתוב אחד אומר וינסך אותם לה', מ"ד ויסך מסייע ליה לר' חייא רבה, ומאן דאמר וינסך מסייע ליה לבר קפרא. ר' חייא רבה אמר הלכות שבויה נצטרכה לו. ר' שמעון בר אבא אמר בנין בית המקדש תבע:

ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מאי קא מבעיא ליה טמון באש אי כר"י דמחייב נזקי טמון באש אי כרבנן דפטרי, פשטו ליה מאי דפשטו ליה. אמר רב ששת גדישים דשעורים דישאל הוּוּ וקא מטמרי בהוּ פלשתים וקא מבעיא ליה מהו למקלינהו להציל עצמו בממון חברו, שלחו ליה אסור לאדם להציל עצמו בממון חברו אבל אתה מלך אתה ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. ובניהו בן יהוידע בן איש חי, וכי בניהו בן יהוידע בן איש חי וכולי עלמא בני מתיא נינהו, אלא בן איש שאפילו במיתתו קרוי חי. רב פעלים מקבצאל שריבה וקבץ פעלים לתורה. הוא הכה את שני אריאל מואב שלא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני. והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג, איכא דאמרי תבר גזיזי דברדא וטבל, ואיכא דאמרי תני ספרא דבי רב ביומא זוטא דסתוא. ר' חייא ור' יונתן הוו מסגן ביני קברי הוה קא גררא תכלתא דר' יונתן על קבריא אמר ליה ר' חייא סלקיה דלא לימדו מחר באים אצלנו ועכשיו הם מחרפים אותנו. אמר ליה ומי ידעי והא כתיב כי החיים יודעים שימותו והמתים אינשם יודעים מאומה, א"ל אם קרית לא שנית ואם שנית לא שלשת ואם שלשת לא פירשו לך, כי החיים יודעים שימותו אלו הצדיקים שאפילו במיתתן קרוין חיים שנאמר ובניהו בן יהוידע וגו', והמתים אינם יודעים מאומה אלו הרשעים שאפילו בחייהם קרויים מתים שנאמר ואתה חלל רשע נשיא ישראל:

ויגזול את החנית (כתוב ברמז ס"ט):

שמואל ב - פרק כד - המשך רמז קסה

ויוסף אף ה' לחרות בישראל מה כתיב למעלה כשבא דוד למנות את גבוריו היה מונה והולך כיון שהגיע לאוריה החתי נאמר כל שלשים ושבעה, ואתה מוצא שלא מנה עוד שבעה עשר גבורים ובדברי הימים תמצא עוד שבעה עשר. אלא כיון שהגיע לאוריה מיד ויוסף אף ה'. משל למלך שהיה יושב וקורא בדפתרא כל גבוריו היה קורא פלוני ופלוני כיון שהגיע עד פלוני אמרו לו מת מיד השליך הדפתרא והעלה חמה, כך כיון שהזכיר את אוריה מיד ויוסף אף:

ויסת את דוד וגו' לך מנה את ישראל וגו' ויאמר המלך אל יואב וגו' מדן ועד באר שבע. אמר לו יוסף ה' אלקיך על העם כהם וכהם מאה פעמים, ולמה לא אמר כברכת משה רבינו יוסף ה' עליכם ככם אלקי פעמים, אלא ברכתו של יואב גדולה משל משה שא"ל ועיני אדוני המלך רואות, אמר לו בימיך יהי כן, אמר יואב מנין שהוא לצורך אין בו חסרון מנין שאין בו צורך יש בו חסרון, ויואב היה ראש סנהדרין יושב בשבת תחכמוני. ויחזק דבר המלך, א"ל דוד או אתה מללך ואני שר הצבא או אני מלך ואתה שר הצבא, כיון שראה כן יצא שלא בטובתו אעפ"כ הלך לשבט גד אמר יודע אני (סג) שהם קשים שמא יזרקו עלי אבנים ונמצא הדבר בטל אעפ"כ לא סייעה אותה השעה. אח"כ הלך לו לשבט דן אמר יודע אני שהם עובדי אלילים שמא תפגע השעה בעובדי אלילים כיון שלא עמד אחד בפניו הלך לו אצל כל ישראל, ולפי שלא היה חפץ בדבר נשתהה דכתיב ויבואו מקצה תשעה חדשים ועשרים יום, מדן ועד באר שבע תשעה חדשים ועשרים יום אלא מלמד שנשתהה:

ויתן יואב את מספר מפקד העם, אם מספר למה מפקד, אלא אמרו רבותינו שתי אנפוראות עשה אחת גדולה ואחת קטנה והניח את גדולה בפונדתו אמר הריני נותן את הקטנה אם יעלה חמה הריני נותן לו את הגדולה:

ד"א מספר מפקד העם כיון שהלך למנות היה משלח למי שהיו לו חמשה בנים לך והטמן וספור מה שאתה מבקש, ומה שהיה אומר הוא כותב. ותהי ישראל למה אמר בלשון נקבה, אמר הקב"ה לא עמד אחד מכם כנגד יואב לומר לו למה אתה סופר אותי אלא עשיתם עצמכם כנשים. ותהי ישראל שמונה מאות אלף וגו' ואיש יהודה חמש מאות אלף, ובדברי הימים כתיב אלף אלפים ומאה אלף ויהודה ארבע מאות ושבעים אלף. א"ר יהושע בן לוי אין הכתובים מכזבים מה שחסר כאן מתו באותה שעה. ולוי ובנימין לא פקד בתוכם, למה כן, אלא אמר יואב אם יאמר לי למה לא ספרת אותם אומר לו משה רבינו לא ספר את לוי אך את מטה לוי לא תפקוד. ובנימין אתמול הלך מהם כמה אלפפים בפלגש בגבעה ואני מונה אותם. ד"א לוי שמשו של הקב"ה ובנימין בעל אכסניא שלו ואני מונה אותם. כי נתעב דבר המלך, מהו נתעב שלא ערב עליו הדבר, באותה שעה בא גד הנביא אצלו וא"ל מה אתה מבקש שלש שנים רעב או שלשה חדשים בורח מפני שונאך או שלשה חדשים דבר וחרב, מיד השיבו דוד צר לי מאד. משל לחולה שאמרו לו היכן אתה מבקש ליתנך אצל אביך או אצל אמך, אמר אוי לאזנים שכך שומעות. ולמה שלש אמר לו שלשה דברים אמרת על שאול, אם ה' יגפנו, או יומו יבא, או במלחמה ירד ונספה, לכך שלש כנגד שלש. דבר אחר כתוב אחד אומר שלש שנים וכתוב אחד אומר שבע שנים אם שבע למה למה שלש, אלא אמר לו מה אתה מבקש שלש (למלחמה) [למהומה] או שבע לבצורת, (אלא) אמר דוד אם אני אומר רעב יאמרו ישראל מפני שהוא מלך ואוצרותיו מלאים. אם אומר אני אנוס מפני צרי ישראל אומרים מפני שיש לו גבורים שיעמדו עליו. אמר הריני שואל את המות שמשוה גדולים וקטנים נפלה נא ביד ה' וגו', הררי שלש שנים ואח"כ נעשו שלשה חדשים ואח"כ שלשה ימים, ושלשה ימים עושים ל"ו שעות באו סניגורים טובים לישראל ובטלום, באו שבעה ימי השבת ושמנה ימי המילה הרי ט"ו וחמשה חומשי תורה ושלשה אבות הרי כ"ג. א"ר תנחומא בר אבא עוד עשר דברות ושני לוחות הברית הרי ל"ה כנגד ל"ה שעות, ור' אבין הלוי אמר שנים עשר שבטים. נשתייר שם שעה אחת בא וראה כמה אוכלוסין מתו באותה שעה. ויתן ה' דבר בישראל מהבקר ועד עת מועד ר' חייא הגדול אומר משחיטת התמיד עד זריקת דמו. ורבותינו אומרים משהאיר המזרח ועד הנץ החמה. רשב"ג אמר משהתחיל גלגל חמה לעלות עד שיגמור כלו. ויתן ה' דבר בישראל מהבקר ועד עת מועד, רבי יוחנן אמר עד חצות ממש. ויאמר למלאך המשחית בעם רב עתה הרף ירך, אר"א אמר הקב"ה למלאך טול לי הרב שבהם שיש לי ליפרע מהם כמה חובות, באותה שעה מת אבישי בן צרויה ששקול כרובה של סנהדרין. וכהשחית ראה ה' וינחם. אמר רב מה ראה יעקב אבינו ראה שנאמר ויאמר יעקב כאשר ראם. ושמואל אמר אפרו של יצחק ראה שנאמר אלקים יראה לו השה. ורבי יצחק אמר כסף כפורים ראה שנאמר ולקחת את כסף הכפורים. ור' יוחנן אמר ביהמ"ק ראה שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה:

ויתן ה' דבר בישראל. באותה שעה נשא דוד את עיניו וראה עונותיהם של ישראל גדודים ועומדים מן הארץ ועד לרקיע שנאמר וישא דוד את עיניו, באותה שעה ירד מלאך מן השמים והרג את גד החוזה ואת ארבע בניו של דוד והזקנים שהיו עמו, וכיון שראה את חרבו נכנסה בו רתת ושוב לא היה בו כח שנאמר והמלך דוד זקן וגו':

ויאמר דוד אל ה' וגו' הנה אנכי חטאתי וגו' ואלה הצאן מה עשו. א"ר נתן מצינו שהאבות והנביאים נתנו נפשם על ישראל, במשה מהו אומר ועתה אם תשא חטאתם ואם ככה את עושה לי. וכן לא הלך יונה

אלא לאבד את עצמו הים שנאמר שאוני והטילוני אל הים. אמר ר' אבהו בא וראה כח התשובה מדוד מלך ישראל שנשבע הקב"ה לאבות להרבות זרעם ככוכבי השמים לרוב ובא דוד למנות מספרם אמר לו הקב"ה דוד אני נשבעתי לאבות להרבות את זרעם ואתה בא לבטל את דברי בשבילך נתנה הצאן למאכל ובשלוש שעות נפלו שבעים אלף איש. ר' שמעון אומר לא נפל משיראל אלא אבישי בן צרויה שהיה שקול במעשיו הטובים ובתורה שבלבו כשבעים אלף איש. אנשים אין כתיב כאן אלא איש. ושמע דוד וקרע בגדיו והי מבקש תשובה שנאמר העבר נא חטאתי ונתרצה לו, שנאמר ויאמר למלאך המשחית בעם רב עתה הרף ירך, מהו רב, אלא אמר לו אדם גדול ורב נפל בישראל. ולא יכול דוד ללכת מפניו לדרוש אלקים מפני שלקח המלאך חרבו וקנחה בטליתו של דוד וראה דוד חרבו של מלאך והיו כל אבריו מרתתין עד יום מותו:

ויבא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו עלה וגו'. למה דוד דומה באותה שעה לאחד שהיה מכה את בנו ואינו יודע למה מכהו באחרונה אמר ליה על מקמתא פלוני מחיתך, כך כל אותם אוכלוסין שנפלו על ידי שלא תבעו את בנין בית המקדש, והלא דברים קל וחומר ומה אלו שלא ראו את בית המקדש כך אנו על אחת כמה וכמה, לכך התקינו נביאים הראשונים שיהיו ישראל מתפללין בכל יום שלשה פעמים אנה השב שכינתך לציון:

ויאמר ארונה אל המלך, תני יכול האומר הרי עלי עולה יביא עצים מתוך ביתו כדרך שמביא נסכים מתוך ביתו ת"ל על העצמים אשר על האש אשר על המזבח מה מזבח משל צבור אף עצים ואש משל צבור דברי רבי. רשב"א אומר מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט אף עצים ואש שלא נשתמש בהם הדיוט. מאי בינייהו, איכא בינייהו חדתי ועתיקי. ולא והא כתיב ויאמר ארונה אל (המלך) [דוד] יקח ויעל אדוני המלך הטוב בעיניו ראה הבקר לעולה והמורגים וכלי הבקר לעצים, הכא נמי בחדתי:

ויאמר ארונה אל המלך ה' אלקיך ירצך. א"ר אלעזר א"ר חנינא לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהם, ואלו הם, דוד ודניאל, דוד דברכיה ארונה דכתיב ויאמר ארונה אל המלך וגו', דניאל דברכיה דריוש, דכתיב אלהך די אנת פלח ליה בתדירה הוא ישוביך:

ויקן דוד את הגורן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים, כתוב אחד אומר שקלי זהב משקל שש מאות, וכתוב ויקן דוד וגו' בכסף שקלים חמשים הא כיצד, גבה מכל שבט ושבט חמשים שהם שש מאות. ר' אבא אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי בקר ועצים ומקום המזבח בחמשים וכל הבית כלו בשש מאות. והא כתיב התם זהב והכא כסף, אלא גבה כסף בשש מאות שקלי זהב:

ויבן שם דוד מזבח וגו'. ר' מנחמיא ורב ביבי בשם רבי נמשלו ישראל כחול מה החול הזה אתה חופר בו גומא מבערב בשחרית אתה מוצא שנתמלאת, כך כל אותם האוכלוסין שנפלו בימי דוד נתמלאו בימי שלמה, הדא הוא דכתיב יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים. א"ר לוי בתוך י"ב חדש באו ברכותיו של יואב:

עשרה פעמים נמנו (כתוב ברמז ק"כ):

מלכים

מלכים א – פרק א – רמז קסו

והמלך דוד זקן בא בימים. זהו שאמר הכתוב עטרת תפארת שיבה היכן היא מצויה בדרך צדקה תמצא, ממי את למד מאברהם על ידי שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, זכה לשיבה שנאמר בו בשיבה טובה, וזכה לזקנה שנאמר ואברהם זקן בא בימים, וכן אתה מוצא בדוד על ידי שכתוב בו ודוד עושה משפט וצדקה לכל עמו זכה לזקנה שנאמר והמלך דוד זקן בא בימים:

ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו. אמר רבי יוסי ברבי חנינא כל המבזה את הבגדים אינו נהנה מהם שנאמר ויקם דוד ויכרת את המעיל לפיכך ולא יחם לו:

ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדוני המלך נערה בתולה. אמר רב נחמן אמר רבי כל ערום יעשה בדעת זה דוד דכתיב נערה מאן דה"ל ברתא אייתה בהדיה. וכסיל יפרוש אולת זה אחשוורוש דכתיב ויפקד המלך פקידים וגו' מאן דה"ל ברתא מטמרה מיניה:

ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית. אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדוניה, מותרת לשלמה מלך הוא ומלך משתמש בשרביטו של מלך, ואסורה לאדוניה הדיוט הוא:

והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סוכנת, אמרה ליה לינסבין אמר לה אסירת לי. אמר ליה חכריה לגנבא נפשיה בשלמא נקט. א"ל קראו לי לבת שבע מיד ותבא בת שבע אל המלך החחדרה והמלך זקן מאד וגו' א"ר יהודה א"ר באותה שעה קנחה בת שבע בי"ג מפות. א"ר שמן בר אבא א"ר יוחנן בוא וראה כמה קשין גירושין שהרי דוד התירו לו ליחד ולא התירו לו לגרש. והנערה יפה עד מאד. א"ר חנינא בר פפא עדיין לא הגיעה לחצי יפיה של שרה דכתיב עד מאד ולא מאב בכלל. ואדוניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך. א"ר יהודה אמר רב שבקש להולמו ולא הלמתו. ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו. מאי רבותיה א"ר יודא אמר רב כלם נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים. ואותו ילדה אחרי אבשלום (כתוב ברמז ע"ב). דבר אחר מה זה עשה לו רכב ופרשים אף זה כן, מה זה בעל מחלוקת אף זה בעל מחלוקת. מה זה חמשים איש רצים לפניו אף זה כן. רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן מותר לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת מה טעם ואני אבוא אחריך ומלאתי את דבריך. רבי זעירא בעי קומי רבי יוסי מפני מה נהרג אדוניה בן חגית מפפני שתבע באבישג השונמית, אמר לו עילה היו מבקשים להתיר דמן של בעלי מחלוקת:

ויזבח אדוניהו צאן ובקר ומדיא וגו'. אמר רבי יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש, כתיב התם עם חמת זוחלי עפר וכתוב הכא עם אבן הזוחלת:

ותקד בת שבע. שנו רבותינו קדיה על אפים שנאמר ותקד בת שבע אפים. כריעה על ברכים דכתיב מכרוע על ברכיו. השתחואה זה פישוט ידים ורגלים שנאמר הבא נבא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה:

ולי אני עבדך ולצדוק הכהן. מנא הא מילתא דאמרי אינשי שתין תכלי מטיא לככא דקל חבריה שמע ולא אכיל, דכתיב ולי אני עבדך וגו' לא קרא. אמר ליה את אמרת לי מהכא ואנא אמינא מהכא ויביאה יצחק האהלה וגו' ויקח את רבקה, וכתוב בתריה ויוסף אברהם ויקח אשה:

מלכים א – פרק א – רמז קסז

ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם, אמר ר' יצחק בתורה בנביאים בכתובים מצינו שהדיטו מזכיר שמו שני פעמים בפסוק אחד. בתורה שנאמר ויאמר למך לנשיו, נשי אין כתיב כאן אלא נשי למך. בנביאים ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם והרכבתם את שלמה בני. בכתובים כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתם בטבעת המלך. ואת חמיה שהקב"ה מזכיר שמו שני פעמים בפסוק אחד דכתיב וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים:

והורדתם אותו על גיחון. ת"ר אין מושחין את המלכים אלא על המעין כדי שתמשך מלכותן שנאמר והורדתם אותו על גיחון:

ומשח אותו שם צדוק הכהן וגו' (כתוב ברמז קכ"ח):

מלכים א – פרק א – רמז קסח

שנו רבותינו היה הוא ואביו ורבו בשבי, הוא קודם לרבו ורבו קודם לאביו ואמו קומדת לכולן. חכם קודם למלך, חכם שמת אין לנו כיוצא בו, מלך שמת כל ישראל ראויים למלכות. מלך קודם לכהן גדול שנאמר ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם וגו'. כהן גדול קודם נביא שנאמר ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא הקדים צדוק לנתן. ואומר שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך, יכול הדיוטות תלמוד לומר כי אנשי מופת המה, ואין מופת אלא נביא שנאמר ונתן אליך אות או מופת:

והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי. ישי הבבלי אומר אסור לרכוב על גבי (א) פרדה מק"ו ומה אם במקום שמותר ללבוש שני בגדים כאחדהרי אסור בתערובתן, מקום שאסור לנהוג שתי בהמות כאחד אינו דין שיהא אסור בתערובתן. אמרו לו והרי הוא אומר והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי, אמר להם אין משיבין מתקוע, אמרו לו הרי הוא אומר ויעש דוד הישר בעיני ה' ולא סר מכל אשר צוהו רק בדבר אוריה החתי, והא כתיב וירכבו איש על פרדו וינוסו, אין למדין מן המלכות. והא כתיב והרכבתם את שלמה בני וגו' בריה מששת ימי בראשית היתה:

ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן כן יאמר ה' אלהי אדוני המלך. ר' פנחס בש"ר חנן דצפורי והלא כבר נאמר הנה בן נולד לך והוא יהיה איש מנוחה וגו' אלא הרבה קטיגורין יעמדו מכאן עד גיחון מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה. ודכוותה אמר רבי יודן ויאמר אלהים אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו' וכתב ויירא יעקב מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה. רב הונא בשם רבי אחא ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות ואין דבר רע מזיקך, וכתב ויהי בדרך במלון וגו', אלא מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה:

קרן השמן. זה שאמר הכתוב עלץ לבי בה' רמה קרני ולא רמה פכי, דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותם שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותם. ויעלו כל העם אחריו וגו' ותבקע הארץ בקולם, א"ר אמי דברה תורה לשון הבאי, דברו נביאים לשון הבאי, דברו חכמים לשון הבאי. דברה תורה לשון הבאי ערים גדולות ובצורות בשמים, דברו נביאים לשון הבאי ותבקע הארץ בקולם, דברו חכמים לשון הבאי א"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל בשלשה מקומות דברו חכמים בלשון הבאי, אלו הן, תפוח, גפן, פרוכת. תפוח דתנן תפוח היה באמצע המזבח פעמים שעיליו שלש מאות כור. גפן דתנן גפן של זהב עומדת על פתחו של היכל ומודלה על גבי כלונסות וכל מי שמתנדב עלה או גרגיר או אשכול מביא ותולה

בה, אמר רבי אלעזר ברבי צדוק מעשה היה ונמנו עליה שלשה מאות כהנים לפנותה. פרוכת דתן רשב"ג אומר משום ר' שמעון בן הסגן פרכת עביה טפח ועל ע"ב נירין נארגת, ועל כל נימא ונימא כ"ד חוטיין ארכה ארבעים ורחבה עשרים ומשמונים ושתיים רבוא נעשית ושתיים עושים בכל שנה ושלוש מאות כהנים מטבילים אותה:

מלכים א – פרק ב – המשך רמז קסח

ויקרבו ימי דוד למות. כל מי שנאמר בו קריבה למות לא הגיע לימי אבותיו. בועז, עובד, ישי. עובד יותר מארבע מאות שנה היו חייו ודוד לא היה אלא בן שבעים שנה לפיכך כתב בו קריבה. עמרם היה בן קל"ג שנים ומשה לא היה אלא בן ק"כ לפיכך כתיב בו קריבה הן קרבו ימך למות. אברהם היה בן קע"ה יצחק ק"פ יעקב לא היה אלא קמ"ז לפיכך נאמר בו קריבה ויקרבו ימי ישראל למות. דבר אחר ויקרבו ימי דוד למות, אמר לו הקב"ה היום קובל עליך כאדם שאומר לחברו פלוני קרב על חברו:

מלכים א – פרק ב – רמז קסט

ויקרבו ימי. וכי ימים מתים, אמר רבי שמואל בר נחמני צדיקים שמתים ימיהם בטלים והם קיימים, וכה"א יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם רוממות אל בגרונם, הא למדת שאפילו במיתתן מרוממים להקב"ה, וכה"א כי החיים יודעים שימותו אלו הצדיקים שאפילו במיתתן נקראים חיים, וכה"א ובניהו בן יהוידע בן איש חי, וכי בניהו בן איש חי וכולי עלמא בני מתים ניהו אלא בן איש שאפילו במיתתו קרוי חי. ויקרבו ימי המלך דוד אין כתיב כאן אלא ימי דוד לקיים מה שנאמר אין שלטון ביום המות. אף יעקב כשנטה למות השפיל עצמו לפני יוסף אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תקברני במצרים. אמר רבי יהושע דסיכנין בש"ר לוי חוצרות שעשה משה במדבר כיון שנטה למות גנזן הקב"ה שלא יהא אחר תוקע בהם והם באים אצתו שנאמר הקהילו אלי את כל ראשי שבטיכם. ויצו את שלמה באו (כתוב ברמז ל"ד):

מלכים א – פרק ב – רמז קע

אם ישמורו בניך את דרכם. שלשה דברים נתנן על תנאי, ארץ ישראל, ובית המקדש, ומלכות בית דוד. חוץ מספר תורה ובריתו של אהרן שלא נתנו על תנאי. ארץ ישראל מנין שנאמר השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' וחרה אף ה' בכם. בית המקדש מנין שנאמר הבית הזה אשר אתה בונה אם תלך בחקותי וגו', ואם לאו והבית הזה יהיה עליון כל עובר עליו ישום. מלכות בית דוד אם ישמרו בניך את דרכם ואם לאו ופקדתי בשבט פשעם. ומנין לספר תורה שלא נתן על תנאי שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה. ומנין לבריתו של אהרן שלא נתן על תנאי שנאמר ברית מלח עולם היא, ואומר והיתה לו לזרעו אחריו ברית כהונת עולם:

וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן צרויה. מהו אשר עשה לי, אתה מוצא כשכתב דוד ליואב הבו את אוריה אל מול פני המלחמה עשה כן ונהרג נתקבצו אנשי החיל על יואב שנאמר אוריה החתי כל שלשים ושבעה הראה להם את הכתב, ולכך כתיב אשר עשה לי. וצוה שלמה בנו להרוג אותו שהיה יואב בן אחותו של דוד ורצה לקרבו לעולם הבא:

ולבני ברזילי הגלעדי תעשה חסד, א"ר יודן חמשה פעמים כתיב (ולבני) ברזילי הגלעדי כנגד חמשה חומשי תורה ללמדך שכל מי שמאכיל פרוסה לצדיק כאלו קיים חמשה ספרי תורה. א"ר אלעזר כמה דיות

משתפכות וכמה קולמוסין משתברין כדי לכתוב בני חת עשרה פעמים כנגד עשרת הדברות לומר לך כל מי שהוא מברר מקחו של צדיק כאילו קיים חמשה ספרי תורה. א"ר אלעזר כמה דיות משתפכות וכמה קולמוסין משתברין כדי לכתוב ביני חת עשרה פעמים כנגד עשרת הדברות לומר לך כל מי שהוא מברר מקחו של צדיק כאלו מקיים עשרת הדברות. והוא קללני קללה נמרצת. א"ר אחא בר יעקב נואף הוא. מואבי הוא. רוצח הוא. צורר הוא. תועבה הוא:

והימים אשר מלך דוד. (כתוב ברמז קמ"ז). וישם כסא לאם המלך זו רות המואביה שהיתה אמה של מלכות. וינס יואב וגו' ויחזק בקרנות המזבח. אמר רב יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב, טעה שאינו קולט אלא גנו והוא תפש בקרנותיו, טעה שאינו קולט אלא מזבח בית עולמים והוא תפש בקרנות מזבח של שילה, אביי אמר בהא נמי מיטעי טעה שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו והוא זר הוה:

מלכים א – פרק ב – רמז קעא

שנו רבותינו הרוגי מלכות נכסיהם למלכות, הרוגי ב"ד נכסיהם ליורשים, רבי יהודה אומר אף הרוגי מלכות נכסיהם ליורשים, אמרו לו לר' יהודה הרי הוא אומר הנה הוא בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו, א"ל בן אחי אביו היה וראוי ליורשו היה. והלא הרבה בניו היו לו, א"ל אותו ואת בניו הרג שנאמר אם לא דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי. ורבנן אמרי היינו בניו הראויים לצאת ממנו. שלמא למאן דאמר נכסיהם למלך היינו דכתיב ברוך נבות אלהים ומלך, אלא למאן דאמר נכסיהם ליורשים למה לי דכתיב ומלך. ולטעמך אלהים למה לי, אלא לאפוש רתחא הכא נמי לאפוש רתחא. בשלמא למאן דאמר נכסיהם למלך היינו דכתיב וינס יואב וגו' ויחזק בקרנות המזבח וכתוב ויאמר לא כי פה אמות, אלא למאן דאמר נכסיהם ליורשים מאי נפקא מינה, נפקא מינה לחיי שעה:

מלכים א – פרק ב – רמז קעב

וישב בניהו (אל (את) המלך (ויאמר (דבר לאמר) כה דבר יואב וכה ענני, א"ל זיל אימא ליה לתרתי לא תעביד בהאי גברא אי קטלת ליה קבית עלך לוטתא דלטייה אבוה ואי לא שבקיה דליקום בלווטתא. ויאמר [לו המלך] עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו. א"ר יהודה אמר רב כל הקללות שקלל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד, אל יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם. זב מרחבעם דכתיב והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה לנוס לירושלים, וכתוב וכל המרכב אשר התאמץ לעלות במרכבה לנוס לירושלים, וכתוב וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב. מצורע מעוזיהו דכתיב והצרעת זרחה במצחו. מחזיק בפלך מאסא דכתיב רק לעת זקנתו חלה את רגליו, א"ר יהודה שאחזו פודגרא. א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לר"ג היכי דמי א"ל כמחט בבשר החי. מנא ידע, אי בעית אימא מיחש הוא דחש בה. ואי בעית אימא מרביה הוה גמר לה. ואי בעית אימא סוד ה' ליראיו נופל בחרב מיאשיהו דכתיב ויורו המורים ליאושיהו וא"ר יהודה א"ר מלמד שעשו כל גופו ככברה. וחסר לחם מיכניה דכתיב וארוחתו ארוחת תמיד נתננה לו מאת המלך אתייה ליואב אל מאי טעמא קטלתיה לאבנר א"ל גואל הדם דעשאל אחי הוא. עשאל רודף היה, היה לו להציל באחד מאבריו, לא הוה יכיל ליה, א"ל השתא בדופן חמישית כיון ליה דכתיב ויכהו אבנר באחרי החנית אל החומש וא"ר יוחנן בדופן חמישית מקום שמרה וכבד תלויים בו באחד מאבריו לא יכיל ליה. אמרו ליה ניזיל לאבנר מאי טעמא קטלתיה לעמשא, א"ל עמשא מורד במלכות הוה דכתיב ויאמר המלך אל עמשא הזעק לי את איש יהודה שלשת ימים וגו' וילך עמשא להזעיק את יהודה ויוחר מן המועד, א"ל עמשא אכין ורקין דרש אשכח רבנן דפתהו במסכתא אמר כתיב כל אשר ימרה את

פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו יומת, יכול אפילו לדברי תורה, תלמוד לומר רק חזק ואמץ. א"ל
ההוא גברא מורד במלכות הוה דכתיב והשמועה באה עד יואב כי יואב נטה אחרי אדוניה ואחרי אבשלום
לא נטה מאי לא נטה שבקש לנטות ולא נטה, מ"ט לא נטה א"ר אלעזר עדיין לחלוחית של דוד קיים, ר'
יוסי ברבי חנינא אמר עדין אצטגניני של דוד קיימין דא"ר יהודה אמר רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד
ומהלכים בקרונות של זהב ומגדלי בלורית היו וכלם בני יפת תאר היו והם היו בעלי אגרופין של דוד.
והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו. טובים שהם דרשו אכין ורקין
והוא לא דרש. צדיקים שהם בפה ולא עשו והוא בכתב ועשה. ויקבר בביתו במדבר וכי ביתו במדבר היה
א"ר יהודה רב כמדבר מה המדבר הפקר לכל אף ביתו של יואב מופקר לכל. ד"א במדבר מה המדבר מנוקה
מגזל ועריות אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות. ויואב יחחיה את שאר העיר א"ר יהודה אמר רב אפילו
מוניני דצחנתא טעים פריס להו. ר' פנחס ור' ירמיה בר אבא וכי במדבר היה ביתו של יואב אלא כיון שמת
נעשו ישראל כמדבר. אי תימא שהיה בונה להם דימוסיות ומרחצאות שבח היה, ואי תימא שהיה בוזז
ומאכיל לת"ח שבח שבחים הוא לו:

מלכים א – פרק ג – המשך רמז קעב

ויתחתן שלמה את פרעה וגו'. א"ר יהודה אמר רב לעולם ידור אדם במקום רבו שכל ימים שהיה שמעי
בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה. והתניא אל ידור, לא קשיא הא דכייף ליה הא דלא כייף ליה,
ובשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריא ל ונעץ קנה בים והעלה הים שרטון, ובשעה שעשה ירבעם
בן נבט שני עגלים של זהב נבנה עליהם כרך הגדול שברומי. ויתחתן שלמה גיירי גיורה וכו' (בפי"א). ויאהב
שלמה את ה' ארבע שנים עד שלא התחיל לבנות את הבית, אבל משהתחיל לבנות את הבית ויקח את
בת פרעה ויביאה אל עיר דוד, כשתמצא לומר כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת מן היום אשר
בנו אותה. אבל לעת זקנת שלמה סמוך למיתתו שרתה עליו רוח הקדש ואמר שלשה ספרים משלי ושיר
השירים וקהלת:

מלכים א – פרק ג – רמז קעג

בגבעון נראה ה' אל שלמה. א"ר יונתן שלשה הם שנאמר להם שאל ואלו הם, שלמה, ואחז, ומלך המשיח.
בשלמה כתיב בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר (אליו) [אלהים] שאל מה אתן לך. באחז
כתיב שאל לך אות מעם ה' אלהיך, במלך המשיח כתיב שאל ממני ואתנה גוים נחלתך. ר' אחי בשם
רשב"ן מוסיף עוד שתי מן ההגדה אברהם ויעקב, באברהם כתיב ה' אלהים מה תתן לי אינו אומר מה תתן
אלא שאומר לו שאל. ביעקב וכל אשר תתן לי אינו אומר אשר תתן לי אלא שאומר לו שאל. א"ר יוחנן
בשם ר' שמעון משל למלך שהיה לו אוהב א"ל שאל לך פרוקופי ואני נותן לך. אותו האוהב היה פקח
הרבה אמר אם אשאל שיעשה אותי איפרכוס או דוכוס היא יוצאת בידי, אלא הריני שואל דבר שכל
הדברים טפלים לו הכסף והזהב טפלים לו, אמר לו מרי הואיל והגסת לבי שאשאל לפניך שואל אני ממך
שתשיאני את בתך ואעשה חתנך אמר לו חייך כך אני עושה, כך שלמה א"ל הקב"ה שאל מה אתן לך
ושאל החכמה:

ונתת לעבדך לב שומע לשפוט וגו'. אפשר שלמה לא היה יכול לדון את ישראל הרי הוא אומר ויתן ה'
חכמה לשלמה ויחכם מכל האדם ולא היה יכול לדון את ישראל, אלא כך אמר שלמה איני כשאר כל
הדיינים של עובדי אלילים, דייני של עובדי אלילים יושב על בימה שלו דן להריגה ולחניקה ולשרפה

ולסקילה אין בכך כלום, אבל אני אם חייבתי ממון נפשות אני נתבע וכה"א אל תגזל דל וגו'. וכן במשה הוא אומר איכה אשא לבדי, איפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל אדם שהוציאן ממצרים וקרע להם את הים והוריד להם את המן והגיז להם את השלו והעלה להם את הבאר ועשה להם נסים וגבורות ולא היה יכול לדון אותם, אלא כך אמר להם ה' אלהיכם הרבה אתכם על דייניהם:

מלכים א – פרק ג – רמז קעד

ונתת לעבדך לב שומע (כתוב ברמז ד'). ונתת לעבדך לב שומע מכאן אמרו הלב רואה. הלב שומע. הלב מדבר. הלב יודע. הלב עומד. הלב נופל. הלב מהלך. הלב צועק. הלב שמח. הלב מתנחם. הלב רואה ולבי ראה הרבה. הלב שומע ונתת לעבדך לב שומע. הלב מדבר ודרתי אני עם לבי. הלב יודע לב יודע מרת נפשו. הלב עומד היעמוד לבך. הלב נופל אל יפול לב אדם עליו. הלב מהלך ויאמר לא לבי הלך. הלב שמח לכן שמח לבי. הלב מתנחם דברו על לב ירושלים:

וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד, רבי חנינא בן גמליאל אומר על מה שלא תניתי בתורה ליתן נתתי לך ומה התניתי בתורה למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו, וזה לא נתתי לו אלא אם כן עשית שנאמר ואם תלך בגדרכי לשמור חוקי ומצותי כאשר הלך דוד אביך והארכתי את ימיו:

מלכים א – פרק ג – רמז קעה

ואם תלך בדרכי לשמור חוקי ומצותי, זה שאמר הכתוב אם חרוצים ימיו מספר חדשיו אתך חקיו עשית ולא יעבוד, בשעה שברא הקב"ה את העולם חרץ ימיו של כל אחד ואחד שנאמר והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים, ולמי נתנם לישראל שנאמר מסיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל. מספר חדשיו אתך חקיו עשית אמר הקב"ה לישראל אם עשיתם חקי אין השטן נוגע בכם שכתוב בו מדי עברו יקח אתכם כי בבקר בבקר יעבור ביום ובלילה חקיו עשית ולא יעבור. וכן אמרתי לשלמה בשעה ששאל את החכמה וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד אם תקיים את התורה ואת החקים אין מלאך המות נוגע בך, אדם הראשון אלו שמר את המצות שנתתי לו לא היה מת, וכה"א אם בחקתי תלכו:

ויקץ שלמה והנה חלום. א"ר יצחק חלום עומד על כנו, צפור מצפצף, חמור נוהק יודע מה נוהק:

ויבא ירושלים ויעמד, א"ר יצחק מכאן שעושים סעודה לגמרה של תורה:

אז תבאנה שתיים נשים זונות. רב אמר רוחות היו. ושמואל אמר זונות ממש. רבנן אמרין יבמות היו. זאת אורמת לא כי בנך המת ובנני החי, א"ר סימון מכאן שנינו שצריך הדיין לשקול טענותיהם בפני שניהם. גזרו את הילד החי א"ר שמואל בר נחמני בשם רבי נהוראי התחיל פיו נובע בחכמתו ואמר צפה הקב"ה שהדין הזה היה עתיד להיות לפיכך ברא האדם הזה זוגות זוגות, שתי עינים, שתי אזנים, שני נקבי החוטם, שתי ידיים, שתי רגלים. התחיל לומר גזרו את הילד הזה, א"ר יהודה בר' אלעאי אלו הייתי שם פקדין הייתי נותן על צוארו של שלמה, ולא די לאחר שמת אלא עוד לאחר שהיה גוזר, כיון שראו סנקליטטין שלו התחילו אומרים אי לך ארץ שמלכך נער אילו לא היה נער לא עשה, כיון שאמר תנו לה הילד החי והמת אל תמיתוהו התחילו אומרים אשרך ארץ שמלכך בן חורין:

מלכים א – פרק ד – המשך רמז קעה

ונציב אחד ארץ בארץ. ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר ממונה על כלן וחד אמר נגד חדש העבור. יהודה וישראל רבים כחול אשר על הים לרב, א"ר מנחמיה בר חייא הגדול בשם ראב"י נמשלו ישראל כחול מה עסקו של חול הזה אתה חופר בו גומץ בערב ובשחרית אתה מוצא שנתמלאה, כך ישראל מה שנחסרו בימי דוד נתמלאו בימי שלמה:

מלכים א – פרק ד – רמז קעו

דבר אחר ישראל נמשלו בחול ועובדי אלילים בסיד שנאמר והיו עמים משרפות סיד אם אין אתה נותן חול בסיד אינו עומד, כך אם אין ישראל אין עובדי אלילים יכולים לעמוד. אילולא יוסף המצריים היו מתים ברעב. אילולא דניאל חכמי בבל אבודים, מה דרכו של חול מקהה שינים אף ישראל לימות המשיח מכלים את העו"א שנאמר וירד מיעקב והאביד שריד מעיר. ד"א מה דרכו של חול מכניסו לאור ומוציא כלים, כך ישראל נכנסים לאור ויוצאים חיים שדרך משך ועבד נגו עבדוהי די אלהא עילאה פוקו ואתו. ואף לעתיד לבא ישראל נכנסים בגיהנם ויוצאים מתוכו בשלום שנאסר כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך. בעולם הזה נמשלו בעפר מה עפר עשוי דיש לכל באי עולם אף ישראל היו דיש לכל באי עולם כי אבדם מלך אשור וישימם כעפר לדוש. דבר אחר מה עפר הארץ אם אינו אין העולם מתקיים אם אין עפר אין אילנות ואין תבואה, כך אם אין ישראל אין העו"א מתקיימים שנאמר והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. ונמשלו לכוכבים מה כוכבים אינם שולטים אלא בלילה כך ישראל אינם מושלים בתורה אלא בלילה. דבר אחר מה כוכבים חולקים כבוד זה ללזה ושלוש ביניהם שנאמר עושה שלום במרומו. דך ישראל חולקים כבוד זה לזה. ומה הכוכבים אחד מהם יכול את כל העולם, כך הצדיקים אליהו ז"ל אמר אם איש אלהים אני תרד אש מן השמים. אברהם נמשל כחמה ויצחק כלבנה ויעקב ככוכבים, לעתיד לבא החמה והלבנה בושים ואין בושה לכוכבים, אברהם ויצחק פניהם מתכרמין בשבייל ישמעאל ובני קטורה ועשו ואלופיו. ויעקב אין לו בושה לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פיניו יחורו כי בראותו ילדיו מעשה ידי שכלם צדיקים כלך יפה רעית:

מלכים א – פרק ה – המשך רמז קעו

ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כור סולת וששים כור קמח וגו' מאי וברבורים אבוסים, אמר רב שאובסים אותם בעל כרחם. ושמואל אמר שאובסים אותם ועומדים מאליהן. ור' יוחנן אמר מביאין תור ממרעיתו בדלא אניס ותרנגולת מאשפה בדלא אניסא. א"ר יוחנן מובחר שבבהמות שור, מובחר שבעופות תרנגולת. ואמר גדיון בר אסטון משמיה דרב הללו לעמילן של טבחים. ור' יצחק אמר הללו לציקי קדרה. וא"ר יצחק אלף נשים היו לו לשלמה וכל אחת ואחת עשתה בביתה כן, זו סבורה שמא אצלה סועד היום וזו סבורה שמא אצלה סועד היום ואעפ"כ סעודתא דאברהם עדיפא מדשלמה דכתיב ואל הבקר רץ אברהם, וא"ר יהודה אמר רב בן בקר אחד רך אחד וטטוב אחד שהם שלשה. התם תלתא תורי לתלתא גברי הכא לכל ישראל דכתיב יהודה וישראל רבים כחול הים. אמר הקב"ה מלך אחד מסרתי לך ולא היית יכול לעמוד בו ואי זה זה שלמה ויהי לחם שלמה ליום וגו' א"ר שמואל בר נחמני אלו מיני מלטמיה עקר סעודה לא היתה בריה יכולה לעמוד בו, עשרה בקר בריאים מפוטמים, ועשרים בקר רעי מן המרעה, לבד מאיל וצבי ויחמור וברבוכים אבוסים. רבי יהודה ברבי ברכיה מיני ברבורים, ורבנן אמרין

עוף גדול מעולה ומשובח היה עולה ונותן על שלחנו של שלמה בכל יום הוי אומר אם ארעב לא אומר לך וגו':

כי הוא רודה בכל עבר הנהר מורא ותחת חזרו בימי נח דכתיב ומוראכם וחתכם יהיה, רדייה לא חזרה והיכן חזרה בימי שלמה שנאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר:

מלכים א – פרק ה – רמז קעז

אמר ר' שמעון בן לקיש בתחלה מלך שלמה על העליונים שנאמר וישב שלמה על כסא ה' ולבסוף מלך על התחתונים שנאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה, רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם. וחד אמר תפסח ועזה בהדי הדדי קיימי, וכשם שמלך על תפסח ועזה כך מלך על כל העולם כלו, ולבסוף מלך על ישראל שנאמר אני קהלת הייתי מלך על ישראל, ולבסוף בירושלים שנאמר בירושלים, ולבסוף על מטתו שנאמר הנה מטתו שלשלמה, ולבסוף על מקלו שנאמר וזה היה חלקי מכל עמלי. רב ושמואל חד אמר זה מקלו וחד אמר זה קודו. הדר או לא הדר רב ושמואל חד אמר הדר וחד אמר לא הדר, מ"ד לא הדר מלך והדיוט, ומ"ד הדר מלך והדיוט ומלך. וישב יהודה וישראל לבטח. א"ר יוחנן כל מקום שנאמר וישב אינו אלא לשון צער שנאמר וישב יהודה וישראל לבטח וכתוב ויקם ה' שטן. וישב יעקב בארץ מגורי אביו ואירע שם מכירת יוסף. וישב ישראל בארץ מצרים וכתוב ויקרבו ימי ישראל למות. וישב ישראל בשטים כתיב ויחל העם לזנות:

ויהי לשלמה ארבעים אלף אורות סוסים. רב יהודה רמי כתיב ארבעים אלף אורות סוסים וכתוב ארבעת אלפים אורות סוסים, הא כיצד ארבעים אלף אצטבלאות היו וכל אחד ואחד היו בו ארבעת אלפים אורות סוסים:

וכלכלו הנצבים האלה את המלך שלמה ואת כל הקרב אל שלחן המלך שלמה איש חדשו לא יעדרו דבר. מאי לא יעדרו דבר, א"ר חמא בר חנינא שהיו מביאין לו תרדין בימית החמה וקישואים בימות הגשמים:

ויתן אלהים חכמה לשלמה וגו' כחול אשר על שפת הים, רבנן אמרין נתן לו חכמה לשלמה כנגד כל ישראל דכתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים. ר' לוי אמר מה חול גדר לים אף חכמתו גדרה לשלמה, מתלא אמר דעה חסרת מה קניית, דעה קניית מה חסרת. עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצר לרוחו. ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם, ומה היתה חכמתן שהיו יודעים במזל וערומים בטייר. ארשב"ג בג' דברים אני אוהב את בני המזרח, שאין נושקין בפה אלא ביד, ואין חותכין בשר אלא בסכין, וכשנוטלים עצה אין נוטלים אלא בשדה שנאמר וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה:

ומכל חכמת מצרים, אתה מוצא כשבקש שלמה לבנות את בית המקדש שלח אצל פרעה אמר לו שלח לי אומנין בשכרן שאני רוצה לבנות את בית המקדש, מה עשה כנס כל האצטרולוגין שלו וצפו בבני אדם שהם עתידים למות באותה שנה ושלחן, כשבאו אצל שלמה צפה ברוח הקדש שהם מתים באותה שנה, נתן להם תכריכיהן ושלחן ושלח לו לא היה לך תכריכין לקבור את מתיך הרי לך הם ותכריכיהם:

מלכים א – פרק ה – רמז קעז

ויחכם מכל האדם. מאדם הראשון. מה היה חכמתו אתה מוצא כשבראו הקב"ה העביר לפניו כל בהמה חיה ועוף, א"ל מה שמותן של אלו, א"ל לזה נאה לקרותו סוס ולזה נאה לקרותו חמור ולזה נאה לקרותו

שור וכן לכלם שנאמר ויקרא האדם שמות וגו', א"ל מה שמך, א"ל אדם שנבראתי מן האדמה, ואני מה שמי א"ל ה' שאתה אדון לכל הבריות, היינו דכתיב אני ה' הוא שמי הוא שמי שקרא לי אדם הראשון. מאיתן האזרחי זה אברהם שנאמר משכיל לאיתן האזרחי. והימן זה משה שנאמר לא כן עבדי משה וגו'. וכלכל זה יוסף שנאמר ויכלכל יוסף, אמרו מצריים כלום מלך עבד זה עלינו אלא בחכמתו מה עשו הביאו שבעים פתקים וכתבו עליהם שבעים לשון והשליכו אותם לפניו וקורא כל אחד ואחד בלשונו, ולא עוד אלא שהיה מדבר בלשון שלא היה בהם כח שנאמר עדות ביהוסף שמו וגו'. ודרדע זה דור המדבר שהיו כלום מלאים דעה. בני מחול בנים שמחלה להם שכינה במעשה העגל:

וידבר שלשת אלפים משל. א"ר שמואל בר נחמני חזרנו על כל המקראות ולא מצינו שנתנבא שלמה אלא קרוב לשמונה מאות פסוקים, אלא מלמד שכל פסוק ופסוק שאמר יש בו שנים ושלושה טעמים. ויהי שירו חמשה ואלף שירה אין כתיב כאן אלא שירו שירו של משל:

וידבר על העצים. וכי אפשר לאדם לדבר על העצים, אלא אמר שלמה מפני מה מצורע נטהר בגבוה שבגבוהים ובנמוך שבנמוכים בעץ ארז ואזוב, ע"י שהגביה עצמו כארז לקה בצרעת, וכיון שהשפיל את עצמו נתרפא ע"י אזוב:

וידבר על הבהמה ועל העוף, וכי אפשר לאדם לדבר על הבהמה והעוף, אלא אמר שלמה מפני מה בהמה נתרת בשני סימנין ועוף בסימן אחד, לפי שהבהמה נבראת מן היבשה שנאמר תוצא הארץ נפש חיה למינה, ועוף כתוב אחד ואומר ויצר ה' אלהים מן האדמה וגו' וכתוב אחד ואומר ישוצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף, בר קפרא אמר מרקק שבים נבראו. ר' אבין בש"ר שמואל אמר רגלוהי דתרנגולתא דמי לחספניתא דנונא. ועל הרמש וכי אפשר לו לאדם לדבר על הרמש, אלא אמר שלמה מפני מה שמונה שרצים שבתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שרצים פטור מפני שיש להם עורות. ועל הדגים וכי אפשר לו לאדם לדבר על הדגים, אלא אמר מפני מה בהמה חיה ועוף טעונה שחיטה ודגים אינם טעונים שחיטה משום דכתיב הצאן ובקר ישחט להם אם את כל דגי הים יאסף להם אלו בשחיטה ואלו באסיפה. אמר שלמה על כל אלו עמדותי ועל פרשה של פרה שאלתי וחקרתי ופשפשתי אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני:

מלכים א – פרק ה – רמז קעט

וידבר שלשת אלפים משל, ר' שמעון בן מנסיא אומר קהלת אינו מטמא את הידים מפני שחכמתו של שלמה היא. אמרו לו וכי זו בלבד אמר הלא כבר נאמר וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף, ואומר אל תוסף על דבריו וגו', מאי ואומר וכי תימא מימר טובא אמר דבעי כתב דלא בעי לא כתב, ת"ש אל תוקף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת כו' (בריש קהלת):

רבי חייא בר אבא אמר משלי אמר תחלה ואח"כ שיר השירים ואח"כ קהלת, ומייתי לה מהדין קרא וידבר שלשת אלפים משל זה משלי, ויהי שירו חמשה ואלף זה שיר השירים. קהלת בסוף אמרה. ר' יונתן אומר שיר השירים אמר תחלה ואח"כ משלי ואח"כ קהלת, ומייתי לה ר' יונתן מדרך ארץ, כשאדם נער אומר מיני זמר, הגדיל אומר מיני משל, הזקין אומר דברי הבלים. אב חוניא חמוהי דרב אמי הכל מודים קהלת בסוף אמרו:

כי אוהב היה חירם לדוד כל הימים. וכתוב ויט עד איש עדולמי ושמו חירה. רבנן אמרין הוא חירה שנאמר כאן הוא חירם שהיה בימי דוד למוד הוא האיש הזה להיות אוהב לשבט הזה, ר' יודן בר' סימון אמר חירם

אחר היה. על דעתהון דרבנין חי קרוב לאלף ומאתים שנה, ועל דעתיה דר' יודן בר' סימון חי קרוב לחמש מאות שנה:

מלכים א – פרק ה – רמז קפ

חדש יהיו בלבנו שנים חדשים בביתו. שנו רבותינו התלמידים יוצאים לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום. ברשות כמה, כמה דיהבו ליה ואורחא דמילתא עד כמה, אמר רב חדש כאן וחדש בביתו שנאמר לכל דבר המחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש. ור' יוחנן אמר חדש כאן ושנים חדשים בביתו שנאמר חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו. ורב מ"ט לא אמר מהאי. שאני בנין בית המקדש דאפשר ע"י אחרים, ור' יוחנן מ"ט לא אמר מהאי, שאני התם דאית ליה הרוחה. חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו. א"ר אבהו מלמד שחבב הקב"ה פריה ורביה יותר מבנין בית המקדש:

מלכים א – פרק ו – רמז קפא

ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים, מגיד שמונין ליציאת מצרים, וכה"א בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, אין לי אלא חדשים, שנים מנין ת"ל בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים. אין לי אלא באותו הפרק, בפרק אחר מנין, ת"ל בשנת הארבעים לצאת בני ישראל. כל אלו עד שלא נכנסו ישראל לארץ, משנכנסו ישראל לארץ מנין, ת"ל ויהי בשמונים שנה וגו'. כל אלו עד שלא נבנה הבית, משנבנה הבית (מנין ת"ל) ויהי מקץ עשרים שנה אשר בנה שלהמה את בית ה'. לא רצו למנות לבנינו ימנו לחרבנו שנאמר אחרי אשר הוכתב העיר. לא רצו למנות לעצמם ימנו לאחרים שנאמר בשנת שתים לדריוש בשנת שתים לנבוכדנאצר. וכן הוא אומר אם לא תדעי לך היפה בנשים וגו'. וכה"א תחת אשר לא עבדת וגו', לא רציתם להשתעבד לשמים הרי אתם משתעבדים לפני גוים ערביים. לא רציתם לשקול שקלי שמים בקע לגלגולת הרי אתם שוקלים ט"ו שקלים במלכות אויביכם. לא רציתם לתקן את הדרכים ואת הרחובות לעולים לבית הבחירה הרי אתם מתקנים את הבורגנות העולים לצרכי המלכים. וכה"א תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב ועבדת את אויביך בשנאה. תחת אשר לא עבדת את ה' מלובש, ועבדת את אויביך בערום, תחת אשר לא עבדת את ה' מרוב כל, ועבדת את אויביך בחוסר כל, מאי חוסר כל שנטלה דעת מהן ובחוסר תורה מהן. תניא מנין למלכים שאין מונין אלא מניסן דכתיב ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל, מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים מה יציאת מצרים מניסן אף מלכות שלמה מניסן. ר' אליעזר אומר ויחל לבנות בחדש השני בשני בשנת ארבע למלכותו מאי שני לאו שני בחדש שמונין בו למלכותו. מתקיף לה רבינא אימא שני בחדש, א"כ שני בחדש בהדיא הוה כתיב. ואימא שני בשבת, אמר רב אשי חדא דשני בשבת לא אשכחן דכתיב. ועוד מקיש שני בתרא לשני קמא מה קמא חדש אף בתרא חדש, בחדש זיו א"ר יהושע מנין שבניסן נולדו אבות שנאמר בחדש זיו שבו נולדו זיוותני עולם, ר' אליעזר אומר מנין שבתשרי נולדו אבות שנאמר ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האיתנים ירח שנולדו בו איתני עולם. מאי משמע דהאי איתן לישנא דתקיפא הוא דכתיב והאיתנים מוסדי ארץ. ואידך נמי הא כתיב ירח האיתנים, התם דתקיף במצות. ואידך נמי הא כתיב ירח האיתנים, התם דתקיף במצות. ואידך נמי הא כתיב בחדש זיו, התם דאית להו דיוא לאילני. דאמר רבי יהודה האי מאן דנפיק ביומי דניסן וחזא אילני דמלבלבי אומר ברוך שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות:

והבית אשר בנה המלך שלמה. ר' חייא נפק לקרייתא רמו ליה קראי אהדדי כתיב והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלישים אמה קומתו, וכתוב ולפני הדביר עשרים אמה ארך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו לא הוה בידיה, אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה ההוא משפת כרובים ולמעלה קא חשיב. ומאי קמ"ל הא קמ"ל דלמטה כלמעלה מה למעלה אינו משמש כלום אף למטה אינו משמש כלום. דא"ר לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה. תניא נמי הכי ארון שעשה משה במדבר יש לו עשר אמות לכל רוח ורוח. מאר ר' ינאי אמר שמואל כרובים בנס היו עומדים שנאמר וחמש אמות כנף הכרוב האחת וחמש אמות כנף הכרוב השנית עשר אמות מקצות כנפיו עד קצות כנפיו, וכתוב ולפני הדביר עשרים אמה אורך, גופייהו הכי קיימי, אלא שמע מינה בנס היו עומדים. כיצד הם עומדים, ר' יוחנן ור' אלעזר, חד אמר פניהם איש אל אחיו, וחד אמר פניהם אל הבית. מאן דאמר פניהם איש אל אחיו דכתיב ופניהם איש אל אחיו, ומאן דאמר פניהם אל הבית דכתיב ופניהם אל פני הבית. ולמאן דאמר ופניהם איש אל אחיו והא כתיב ופניהם אל פני הבית, לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו ש"מ. ולמ"ד פניהם אל פני הבית והא כתיב ופניהם איש אל אחיו, דהוה מצדדי אצדודי כדתניא אונקלוס הגר אור כרובים משעשה צעצועים היו ופניהם מוצדדים כתלמיד הנפטר מרבו. והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלישים אמה קומתו וכתוב קומת הכרוב האחד עשר באמה מה מצינו בבית עולמים כרובים בשליש עומדים אף משכן כרובים בשליש היו עומדים. משכן כמה הוה עשר אמות דכתיב עשר אמות אורך הקרש כמה הוה להו שתין פושכי, תלתייהו כמה הוה עשרין פושכי, דל תשעה דארון וחד דכפורת פשו להו עשרה פושכי וכתוב והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה:

מלכים א - פרק ו - רמז קפב

ויעש לבית חלוני שקופים אטומים. אמר רבי אבין הלוי את מוצא מי שבקש לעשות לו חלונות עושה אותם רחבות מבפנים וצרות מבחוץ למה שיהיו שואבות אור, אבל חלונות של בית המקדש היו רחבות מבחוץ וצרות מבפנים למה שיהיה האור יוצא מבית המקדש ומאיר לעולם. וכה"א והארץ האירה מכבודו, ואין כבוד אלא בית המקדש שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. האור יוצא מתוך ביתי ואני צריך אורה לפי שנאמר ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך, לא בשביל שאני צריך אורה אלא בשביל להאיר לך ויקחו אליך שמן. ראה מה כתיב מחוץ לפרכת העדות לא היתה המנורה צריכה להנתן אלא לפנים מן הפרכת אצל הארון והיא נתונה חוץ לפרכת להודיעך שאינו צריך אורה. כיצא בו בנוהג שבעולם מלך בשר ודם עושה לו מנורה ושולחן הוא נותן המנורה בשמאלו, אבל בבית המקדש אינו כן אלא המנורה היתה נתונה מימינו של שולחן להודיעך שאינו צריך אורה אלא הקב"ה אורו של ישראל שנאמר כי אתה נרי ה', א"ר יוחנן העין הזו לבנה והשחור באמצע מהיכן היה צריך לראות לא מתוך הלבן, ואינו כן אלא רואה מתוך השחור ועל אור עיניך אי אתה יכול לעמוד ואתה מבקש לעמוד על דרכו הי אינו צריך אורה. למה מי שנתן בחשך רואה מה שבאור ומי שנתן באור אינו רואה מה שבחשך, אבל הקב"ה רואה מה שבחשך אמר דניאל הוא גלי עמיקתא ומסתריתא ידע מה בחשוכא וגו'. אמר ר' יהודה ברבי אלעי השמש נתון בתוך תיקו שנאמר לשמש שם אהל בהם, ובתקופת תמוז יוצא מתוך תיקו לבשל את הפירות ואין העולם יכול לעמוד בו למה שהוא קשה בואו, אמר הקב"ה בבריה שלי אי אתה יכול להסתכל ואני צריך אורה משלך ולמה אמרתי לך להאיר לך לעולם הבא ולהחשיך לעובדי אלילים שנאמר כי הנה החשך יכסה ארץ וגו':

היציע התחתונה חמש באמה. מאי יציע הכא תרגומו אפתא, רב יוסף אמר בדקא חלילא. תני רב יוסף שלשה שמות יש לו, צלע, תא, יציע. יציע דכתיב היציע התחתונה, צלע דכתיב והצלעות צלע אל צלע. תא דכתיב והתא קנה אחד אורך:

והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה.. והבית כשהיה נבנה אין כתיב כאן אלא בהבנותו מאייליה היתה המלאכה נבנית ופורחת ועולה. אבן שלמה מסע נבנה אמר ר' ברכיה היתה האבן נוסעת מעצמה ועולה ונבנית, הוא ששלמה אמר בנה בניתי בנין בנוי בניתי. ואם תמיה אתה על הדבר לצדיק אחד עושה הקב"ה כן והייתית אבן חדה ושומת על פום גובא, ומהיכא היה להם בבבל רבותינו אמרו מארץ ישראל נתגלגלה ובאה לשעה קלה. א"ר הונא בשם ר' אסי הכל מסייעין את המלך אפילו הרוחות אפילו המזיקין. רבי חנינא בן דוסא ראה בני עירו שהיו מעלין נדרים ונדבות לירשלים אמר הכל מעלים ואני איני מעלה, יצא לעיר וראה אבן אחת וכתתה וסדקה ואמר עלי להעלותה לירושלים, נזדווגו לו חמשה בני אדם אמר להם מעלים אתם לי את האבן הזאת לירושלים אמרו לו תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלים את אבנך לירושלים ובלבד שתתן אצבעך עמנו, נתן אצבעו עמהם ונמצאו עומדים בירושלים, בקש ליתן להם את הסלעים ולא מצאם נכנס ללשכת הגזית ואמרו לו שמא מלאכי השרת היו וקראו עליו חזית איש מהיר במלאכתו:

שנו רבותינו משחרב בית המקדש בטל השמיר שבו בנה שלמה את בהמ"ק שנאמר והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו, הדברים ככתבן דברי רבי יהודה. א"ל רבי נחמיה שמיר למאי אתא, מיבעי ליה לכדתניא אבנים הללו אין כותבים עליהם בדיו משום שנאמר פתוחי חותם ואין מסרטין עליהם באיזמל משום שנאמר במלאותם, אלא כותבים עליהם בדיו ומראה להם שמיר מבחויץ והן נבקעות מאליהן כתאנה ההזאת הנבקעת בימות החמה ואינה חסרה כלום וכבקעה הזאת שנבקעת בימות הגשמים ואינה חסרה כלום. שנו רבותינו שמיר זה ברייתו כשעורה, ואין כל דבר קשה יכול לעמוד מפניו, במה משמרים אותו כורכים אותו בססוגים של צמר ומניחין אותו באיטני של אבר מלאה סובי שעורים. מי הביא את השמיר לשלמה הנשר הביאו מגן עדן שנאמר וידבר על (החיה) [הבהמה] ועל העוף שאמר להם היכן השמיר קבוע והלך הנשר והביאו. אמר להם שלמה לרבנן היכי אעביד, אמרו לו איכא שמירא דאייתי משה לאבני אפוד, אמר להון היכא אשתכח אמרו לו אייתי שדה ושדתין כבשינהו אהדדי אפשר דידעי ומגלי לך אייתי שידא ושדתין כבשינהו אהדדי אמרין אנן לא ידעינן דילמא אשמדאי מלכא דשידי ידע, אמר להון היכא איתיה אמרו ליה איתיה בדוכתא פלגיא כיא ליה בירא ומליא מיא ומכסיי בטינרא והתימא בגושפנקה, וכל יומא סליק לרקיעא וגמר מתיבתא ונחית לארעא והדר סייר ליה לגושפנקה ומגלי ליה ושתי ומכבסי ליה וחתים ליה ואזיל ליה, שדריה לבניהו בן יהודע ויהב ליה עזקתא דחקיק עליה שם ושולשלתא דחקיק עלה שם וגבבי דעמרא וזיקי דחמרא, אזל כרא בירא מתתאי ושפינהו למיא וסתמינהו בגבבי דעמרא וכארא בירא לעיל ומלייה חמרא וסליק ויתיב באילנא, כי אתא סייריה לגושפנקה גלייה אשכח חמרא אמר כתיב לץ היין חומה שכר וכל שוגה בו לא יחכם, וכת יב זנות ויין ותירוש יקח לב לא אישתי, כי צחי אמר לא סגי דלא תשתי אמר ויין ישמח לבב אנוש שתא ורוא וגנא נחית אתא בניהו שדא ביה שושילתא, כי אתער הוה קא מפרזל אמר ליה שמא דמרך עלך כי נקיט ליה ואתי מטא דיקלא חף ביה שדייה מטא לביתא שדייה מטא גבי כובא דההיא ארמלתא נפקא איהי חננא ליה כסף ללקמותיה איתבר ביה גרמא, אמר היינו דכתיב לשון רכה תשבר גרם, ההוא סמיא דהוה קא טעי באורחא אסקיה באורחא, חזא החוא רויא דהוה קא טעי אסקיה, חזא חדותא דהוה קא מחדו בכה, שמע להווא גברא דהוה אמר לאושכפא עביד לי מסאני לשב שני חאיך, חזא קסמא דהוה קסים חאיך,

כי מטא להתם לא עיילוה לגבי שלמה עד תלתא יומי, יומא קמא אמר להו אמאי לא בעי לי מלכא לגביה אמרו ליה אנסייה משתיא שקיל לבינתא אותיב אחברתה אתו אמרו ליה לשלמה אמר להון הכי אמר לכו הדור אשקויה, למחר אמר להו אמאי לא בעי לי מלכא אמרו ליה אנסייה מיכלא שקל לבינתא מחברתה אותבה אארעא אתו אמרו ליה לשלמה אמר להון הכי אמר לכו נגודו מיכלא מיניה, לריש תלתא יומי אתא לגביה שקל קניא ומשח ארבע גרמידי שרא לקמיה אמר ליה מיכדי כי מית ההוא גברא לית ליה בהדין עלמא אלא ארבע גרמידי השתא כבשת לכולי עלמא ולא שבעת עד דכבשת נמי לדידי, אמר ליה לא בעינא מינך מירי בעינא למיבנייה לבית מקדשא וקא מיבעי לי שמירא אמר ליה לדידי לא מסר לי לשרא של ים מסור ליה ולא יהיב ליה אלא לתרנגולא ברא דמהימן ליה אשבועעליה ומאי עביד ביה ממטי ליה לטורי דלית בהו ישוב ומנח ליה אשינא דטורא ופקע טורא ומנקיט ומייתי ביזרני מאילני ושדי התם והוי ישוב, והיינו דמתרגמינן נגר טורא, בדקו קינא דתרנגולא ברא דאית ליה בני וחפיוהו לקיניה בזוגייתא חוורתא כי אתא בעי למיעל ולא מצי אזל אייתי שמירא אותביה עילוה רמא ביה קלא שדייה שקליה אזל חנק נפשיה אשבועתיה. אמר ליה בניהו מאי טעמא כי חזיתיה לההוא סמיא דקא טעי אסיקתיה לאורחא אמר ליה מרזי עליה בשמיא דצדיק גמור הוא ומאן דעביד ליה ניח לנפשיה זכי לעלמא דאתי. ומאי טעמא כי חזיתיה לרויא דקא טעי אסיקתיה לאורחא א"ל דמכרזי עליה ברקיעא דרשע גמור הוא ועבדי ליה ניח נפשא כי היכי דלילכליה לעלמיה. מאי טעמא כי חזיתיה לההוא חדוותא בבית, אמר ליה קא בעי מימת גברא בגו תלתין יומין ובעית למנטר ליבם קטן תליסר שנין. מאי טעמא כי שמעת לההוא גברא דאמר לאושכפא עביד לי מסאני לשב שני בעי. מאי טעמא כי חזיתיה לההוא קסמא דהוה קסים חייכת, א"ל דהוה יתיב אבי גזא לקתום מאי דאיכא תותיה, שהייה גביה עד דבנא למקדשא, לסוף מלכותא דשלמה יוממא חד הוה קאים לחוריה אמר כתיב כתועפות ראם לו ואמרינן כועפות אלו מלאכי השרת, ראם אלו שדים, מאי רבותיכו מינן אמר ליה שקול שושילתא מינאי והב לי עזקתך ואחוי לך רבותא, שקל לשושילתא מיניה ויהב ליה עזקתא בלעיה אותביה לחד גפא ברקיעא וחד גפא בארעא פתקיה ארבע מאה פרסי. על ההיא שעתא אמר מה יתרון לאדם בכל עמלו, והיה מחזר על הפתחים כל היכא דמטא אמר אני קהלת הייתי מלך, כי מטא לגבי סנהדרין אמרי מיכדי שוטה בחדא מילתא לא סריך מאי האי, אמרו ליה לבניהו קא בעי לך מלכא לגביה אמר להו לא. שלחו לה למלכותא קא אתי מלכא לגביהו שלחו להו אין קא אתי, שלחו להו בדקו בכרעיה אמרו להו במוקי קא אתי וקא תבע להו בנדותיהו וקא תבע לה נמי לבת שבע אימיה, אתיוה לשלמה יהבו ליה עזקתא דחקיק עליה שם ושושילתא דחקיק עליה שם, כד עייל חזייה פרח, ואפ"ה הוה לי בעתותא, והיינו דכתיב הנה מטתו שלשלמה וגו', רב ושמואל חד אמר מלך והדיוט, וחד אמר מלך והדיוט ומלך:

מלכים א – פרק ו – רמז קפג

ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית. בבית אינו נשמע אבל בחוץ נשמע, ומה אני מקיים לא תבנה אתהן גזית, בו אי אתה בונה גזית אבל אתה בונה בהיכל ובקדש קדשים גזית. שהיה בדין ומה מזבח הקל אסור לבנות בו גזית היכל וקדש הקדשים חמורים אינו דין שיהא אסור לבנות בהם גזית, תלמוד לומר לא תבנה אתהן גזית, בו אי אתה בונה אבל אתה בונה בהיכל ובקדש הקדשים. מכאן היה ר"ש בן אלעזר אומר המזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצר ימיו של אדם אינו דין שיניף המקצר על המאריך. רבן יוחנן בן זכאי אומר הרי הוא אומר אבנים שלמות תבנה אבנים שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, והרי דברים ק"ו ומה אם אבני המזבח שאינן לא רואות ולא שומעות ולא מדברות על שהם מטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים אמר הקב"ה לא תניף עליהם ברזל, המטיל שלום בין

איש לאשתו, יבן איש לאיש, בין עיר לעיר ובין משפחה למשפחה על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות:

הבית הזה אשר אתה בונה וגו', אחיה השילוני אמר לשלמה הבית הזה אשר אתה בונה, ולבסוף אמר לו יען אשר היתה זאת עמך ולא שמרת בריתי וגו':

מלכים א – פרק ו – רמז קפד

הוא ההיכל לפני שכל הפונים פונים בו. שנו רבותינו סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות יכוין את לבו כנגד אביו שבשמים שנאמר והתפללו אל ה'. היה עומד בחוצה לארץ יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל שנאמר והתפללו אל ה' דרך ארצם. היה עומד בארץ יכוין את לבו כנגד ירושלים שנאמר והתפללו אל ה' דרך העיר. היה עומד בירושלים יכוין את לבו כנגד בית המקדש שנאמר והתפללו אל הבית הזה. היה עומד אחרי בית הכפרת יראה את עצמו כאלו עומד לפני הכפרת, נמצא עומד במזרח מחזיר פניו למערב, במערב מחזיר פניו למזרח, בדרום מחזיר פניו לצפון, בצפון מחזיר פניו לדרום, נמצאו כל ישראל מתפללין לאביהם שבשמים. א"ר אבין ואיתימא ר' אבינא מאי קרא כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונות אליו:

הוא ההיכל לפני א"ר יהושע בן לוי שכל הפונים פונים בו, בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונות אליו ומתפללים בברכות, בונה ירושלים (בק"ש) [בבהמ"ז] פורס סוכת שלום וגו' (בברכת המזון) [בק"ש], מנחם ציון בבנין ירושלים ובשנה האחת עשרה בירח בול, בירח (ב) שבוללים לבהמה מתוך הבית. דבר אחר מהו בירח בול בירח שהארץ עושה בולין בולין. דבר אחר מהו בירח בול בירח חסר מ' כנגד ארבעים יום, שאע"פ שנשבע הקב"ה כי מי נח זאת לי אעפ"כ מ' יום בכל שנה היו אותם הימים עושים רושם בעולם עד שעמד שלמה ובנה את בית המקדש ופסקו אותם מ' יום לפיכך כתיב חסר מ' כנגד ארבעים יום שפסקו. משנעשה הבית בירח בול נעשה נעול (ג) י"ב חדש והיו הכל ממלמלים על שלמה לומר לא בנה של בת שבע הוא היא הקב"ה משרה שכינתו לתוך מעשה ידי והקב"ה חשב לערב שמחת בית המקדש בחדש שנולד בו אברהם, בירח האיתנים זה חדש תשרי ולמה קורא אותו ירח האיתנים שנולד בו אברהם שנאמר משכיל לאיתן האזרחי. וכיון שנפתח בחדש מועדות והקריב הקרבנות וירדה האש אמר הקב"ה עכשו נשלמה המלאכה שנאמר ותשלם כל המלאכה, ועל זה נאמר עמקו מחשבותיך. וכן אתה מוצא במלאכת המשכן, א"ר חנינא בכ"ה בכסליו נגמר מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן, כמו שכתוב ביום הראשון באחד לחדש תקים את משכן, והיו ישראל ממלמלין על משה לומר למה לא הוקם מיד שמא דופי אירע בו והקב"ה חשב לערב שמחת המשכן בחדש שנולד בו יצחק דכתיב לושי ועשי עוגות ואמרו לו שוב אשרוב אליך, ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה אמר הקב"ה עלי לשלם, מה שלם לו הקב"ה חנוכת חשמונאי, וכן מרחשון עתיד הקב"ה לשלם לו:

מלכים א – פרק ז – רמז קפה

ויבן את בית יער הלבנון. אמר מר זוטרא בר טוביה למה נקרא שמו יער לומר לך מה יער מלבלב אף בית המקדש מלבלב, וכן הוא אומר הנה מטתו של שלמה של מלך שהשלום שלו, מטה זה בית המקדש, ולמה נמשל בית המקדש למטה, אלא מה המטה אינה לפריה ורביה אף (היה) בית המקדש כל מה שהיה בתוכו מפרה ורבה שנאמר ויאריכו הבדים, וכה"א והזהב זהב פרוים שהיה עושה פירות:

בן אשה אלמנה הוא וגו' וכתוב בן אשה מבנות דן. א"ר לוי בשם ר' חייא בר חנינא אתה מוצא כשנעשה המשכן שני שבטים היו שותפין במלאכתן, שבטו של יהודה בצלאל, שבטו של דן אהליאב בן אחיסמך, וכן במלאכת בית המקדש בן אשה אלמנה הוא (ממטה) [מבנות] דן ושלמה בן דוד למטה יהודה:

וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצור בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי ואביו איש צרי חרש נחשת. א"ר יוחנן מנין שלא ישנה אדם אומנותו מאומנות אבותיו שנאמר וישלח המלך שלמה, ואמר מר אמיה מדבית דן, וכן ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן חרש וחושב. ויעש שלחנות עשרה. שנו רז"ל עשרה שלחנות עשה שלמה שנאמר ויעש שלחנות עשרה וינח בהיכל חמשה מימין וחמשה משמאל, ואם תאמר חמשה מימין הפתח וחמשה משמאל הפתח אם כן שלחן בדרום והתורה אמרה והשלחן תתן על צלע צפון, אלא של משה (ד) באמצע וחמשה מימין וחמשה משמאלו. עשר מנורות עשה שלמה שנאמר ויעש המנורות עשר כמשפט ויתן בהיכל חמש מימין וחמש משמאל, וא"ת חמש מימין הפתח וחמש משמאל הפתח, א"כ מצינו מנורה בצפון והתורה אמרה ואת המנורה נכח השלחן על (ירך) [צלע] המשכן תימנה, אלא של משה באמצע וחמש מימין וחמש משמאלה. תני חדא מחצי הבית ולפנים ותני אידך משליש הבית ולפנים. לא קשיא מר קא חשיב קדש הקדשים בהדי היכל ומר לא קא חשיב קדש הקדשים בהדי היכל. שנו רבותינו עשר שלחנות עשה שלמה ולא היו מסדרין אלא של משה שנא' ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב, עשר מנורות עשה שלמה ולא היו מדליקין אלא בשל משה שנא' ומנורת הזהב ונרותיה לבער בערב, ראב"ש אומר על כלם היו מסדרין שנאמר ואת השלחנות ועליהם לחם הפנים, ובכולם היו מדליקין שנא' ואת המנורות ונרותיה לברם כמשפט לפני הדביר זהב סגור. ר' יוסי בר' יהודה אומר לא היו מסדרין אלא בשל משה, אלא מה אני מקיים ואת השלחנות אשר עליהם לחם הפנים זהב, אלו שלחנות שלשה שהיו במקדש, שנים שהיו באולם מבפנים פתח הבית אחת של כסף ואחת ששל זהב, על של כסף נתן לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקדש ולא מורדין, אחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תימיד:

ויעש שלחנות עשרה כדי להרבות זרעים. ולמה עה משה אחד שלא היו במדבר צריכין לזרעים, וכיון שבא שלמה עשאן עשר כדי להרבות זרעים. ולכך נתן חמש מימין כנגד ימין העולם שהוא דרום שממש טללי ברכה וגשמי נדברה יוצאים לעולם, אמר שלמה בזכות אלו השלחנות הנתונות בימין יהיו גשמי ברכה וטללי ברכה יוצאים לעולם מן ימין. ולכך נתן חמשה משמאל כנגד צפון שהוא השמאל שממש הרעה יוצאה לעולם אמר שלמה בזכות השלחנות הנתונות משמאל יודחו הרעות מישראל. וכך קבע עשרה כנורות חמשה מימין כנורות של משה וחמשה משמאל. ויעש את מנורת הזהב עשר כנגד עשרת הדברות, וכל מנורה היו בה שבעה נורות הרי שבעים כנגד שבעים אומות שכל זמן שהנורות דולקות היו מתכבשים ומיום שכבו חגרות נתגברו. ותורה נמשלה בנר שנאמר כי נר מצוה ותורה אור. ואף על פי שעשה שלמה עשר שלחנות לא היה מסדר לחם הפנים תחלה אלא על של משה שנאמר ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים ואחר כך היה מסדר על כלן שנאמר ואת השלחנות ועליהם לחם הפנים, ואע"פ שעשה שלמה עשר מנורות לא היה מבעיר תחלה אלא על של משה שנאמר ומנורת הזהב ונרותיה, ואחר כך היה מבעיר כלם שנאמר ואת המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט. ויעש בית קדש הקדשים כרובים שנים כנגד לוחות שנים. מעשה צעצועים שהם מטללים בכתרים. וכנפי הכרובים ארכם אמות עשרים כרובים היו שנים וארכם עשרים אמות הרי כ"ב כנגד כ"ב אותיות, כנף אחת מגיע עד הקצה שהם מגיעים מסוף העולם ועד סופו כשם שלמ"ד באמצע האותיות כך כרובים באמצע, והם עומדים על רגליהם כאות

למ"ך. ופניהם לבית שבזכותו ובזכות עושיהם הבית עומד. והם היו ראש לכל מה שהיה בבית שהיתה שכינה עליהם חונה ועל (הארץ) [הארון] ומשם היה מדבר למשה שנאמר וישמע את הקול מדבר אליו:

ויקם העמודים יכין ובעז, יכין כנגד הירח ירח יכון עולם. בועז כנגד השמש שהוא יוצא בגבורה ועוז שנאמר ישיש כגבור לרוץ אורח. וכנגדן בגוף שני עינים שנעיננים גבוהות ונתונות בראש כך היו שני העמודים גבוהים. ויעש כיורים עשרה כדי להרבות את הגשמים שהם ככיוור. עשרה כיוורת כנגד עשרת הדברות, ולמה לא עשה במדבר אלא כיוור אחד שלא היו ישראל צריכים גשמים במדבר שהמן יורד להם והבאר עמהם, בא שלמה ועשה עשרה כיוורת להרבות גשמים שהיו בארץ ישוב והיו צריכים גשמים הרבה שנאמר ארץ הרים ובקעות. ארבעים בת יכיל כנגד ארבעים יום שבהם נתנה התורה ארבעה ימים לכל דבור. וכן שלמה עשה כל כיוור ארבע אמות שנאמר כארבע באמות הכיוור, עשר מכונות כנגד עשרה מאמרות, על כל מכונה אמירה, על כל כיוור דבור. ויעש את הים מוצק, הים זה העולם שהוא מוצק שנאמר בצקת עפר למוצק, ואומר חזקים כראי מוצק. עשר באמה משפתו אלו עשר ספירות בלימה שהעולם עליהם עומד. עגול סביב שהרקיע עגול. וחמש באמה קומתו כנגד מהלך ת"ק שנה בין הארץ לרקיע. וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב כנגד שלשים יום שבכל חדש, דבר אחר יסוב אותו סביב. שהעולם עומד בזכות עשרת הדברות ובעשרה מאמרות נברא וספירות עשר עבלימה הרי שלשים. דבר אחר וקו שלשים באמה יסוב אותו זה קו ירוק שמקיף את כל העולם שנאמר ונטה עליה קו תהו. ופקעים מתחת כנגד שס"ה חלונות שבמזרח ושבמערב שהשמש יוצא באחד מן המזרח ושוקע באחד מן המערב. שני טורים הפקעים אלו שמש וירח שהם סובבים ומנהיגים את העולם. עומד על שנים עשר בקר אלו שנים עשר מזלות שהעולם מתנהג בהם. שלשה פונים צפונה למה צפונה תחלה שהוא פתוח שרוח צפונית פתוח לעולם שנאמר נוטה צפון על תהו, ולא עוד אלא שכל רוח רעה אינו אלא מצפון שנאמר מצפון תפתח הרעה. טלה אריה קשת פונים צפונה, שור בתולה גדי פונים למערב, תאומים מאזנים דלי פונים לדרום, סרטן עקרב ודגים פונים למזרח. [והים] עליהם מלמעלה שהעולם עליהם מתנהג. וכל אחוריהם ביתה שלא נבראו לבטלה אלא לצורך העולם. ועביו טפח, טפח חמש אצבעות בנינוניות שעוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה. ושפתו כמעשה שפת כוס פרח שושן שהארץ ושמים מסובכין זה בזה. אלפים בת יכיל (שמי שהוא מקיים) את התורה שקדמה אלפים לעולם ומי שהוא מקיימה אני משמרו (לאסף) [לאלפים] דור:

ויעש את הים מוצק עשר באמה. תאני רמי בר יחזקאל ים שעשה שלמה עומד על שנים עשר בקר, שלשה פונים צפונה, ושלשה פונים ימה, ושלשה פונים נגבה, ושלשה פונים מזרחה, כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין למזרח. ואימא לגופיה, אם כן פונים למה לי. שנו רבותינו כל שיש בהקיפו שלש טפחים יש בו רוחב טפח. מנא הני מילי א"ר יוחנן דאמר קרא ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו (אל) [עד] שפתו עגול סביב וחמש באמה קומתו וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב. והא איכא שפתו אמר רב פפא שפתו שפת פרח שושן היה דכתבי ועביו טפח ושפתו כמעשה שפת כוס פרח שושן אלפים בת יכיל. והא איכא משהו, אלא כי קא חשיב מגואי קא חשיב. תאני ר' חייא ים שעשה שלמה היה מחזיק ק"נ מקוה טהרה. מקוה טהרה כמה הוי מ' סאה כדתניא ורחץ את בשרו במים במי מקוה, כל בשרו במים במים שכל גופו עולה בהם וכמה הם אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה, כמה הוי להו ת"ק גרמידי לתלת מאה מאה וחמשים חמשים בארבע מאה וחמשים סגיא הני מילי בריבוע. ים שעשה שלמה עגול היה, מכדי כמה מרובע יתר על העגול רביע לארבעה מאה מאה למאה עשרים וחמש הני מאה ועשרים וחמש הוו להו. תני רמי בר יחזקאל ים שעשה שלמה שלש אמות תחתו מרובעות ושתיים עליונות עגולות, נהי דאיפכא לא מצית אמרת ושפתו עגול כתיב, אימא

חדא, לא סלקא דעתך דכתיב אלפים בת יכיל בת כמה הוי שלש סאין דכתיב מעשר הבת מן הכור דהוו להו שיתא אלפי (גרמידי) [גריוי] והא כתיב (שלשת אלפים בת יכיל) [מחזיק בתים שלשת אלפים], ההוא לגודשא, אמר אביי ש"מ האי גודשא תילתא הוי, ותנן נמי שידה תיבה ומגדל כוורת הקש כוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדרית אע"פ שיש להם שולים והם מחזיקים ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש טהורים:

מלכים א – פרק ז – רמז קפו

ותשלם המלאכה אין כתיב כאן אלא כל המלאכה מלאכת ששת ימי בראשית שלמה. מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות ועשה אין כתיב כאן אלא לעשות עדין יש מלאכה אחרת, וכיון שבא שלמה ובנה את בית המקדש אמר הקב"ה עכשיו שלמה מלאכת שמים וארץ לכך נקרא שלמה שהשלים הקב"ה מלאכת ששת ימי בראשית לתוך מעשה ידיו. דבר אחר ותשלם ותהי שלום מלמד שכל האומנים שהם בונים בו לא מת אחד מהם ולא חלה אחד מהם ולא נשבר מגרופית ולא קרדום ולא חש עיניו ולא נפסק כלי המלאכה ולא נשבר אחד מהם, ואם תמה אתה על הדבר אמר רבי אלעזר לכבודו של בשר ודם נעשה כן כל מצרי שעלה עם יעקב לקוברו לא נפסק אזור של אחד מהם ועל בנין בהמ"ק את תמה שנעשה כן. דבר אחר ותשלם כל המלאכה כיון שהשלימו האומנים את המלאכה שלמה שנפשם עכשו דרשת שלא חלה אחד מהם ועכשיו את אומר ששלמה נפשם, אמר הקב"ה שלא (יכחדום) [יכריחום] עובדי אלילים ויבנו עמהם בנינות ויהיו אומרים אלו הם שבנו עם שלמה בנין האלהים, ומהו ותשלם עלי לשלם להם מתן שכר. מה כתיב למעלה והפותות לדלתות הבית וגו' זהב, רבי יצחק מגדליא ורבי סימון, רבי יצחק אומר (ה) הבלוטין שבפותחות היו של זהב. ובי סימון אומר אף הפותחות שתחת הצציר היו של זהב ואלו היתה הפותחת חסרה בלוט אחד לא היתה המלאכה שלימה לכך סמך והפותות לדלתות ותשלם כל המלאכה. ויבא שלמה את קדשי דוד אביו ולמה לא נצרך להם, יש דורשין לשבח ויש דורשין לגנאי. לשבח דוד בקש על הדבר אמר לפניו רבון העולמים צופה אני בנבואתי שסוף בהמ"ק עתיד ליחרב וכל מה שהפרשתי מבתי עבודת אלילים שהייתי מחריב שלא יהו העו"א אומרים מה היה דוד סבור החריב בתי אלהינו ועשה בית לאלהינו ננערו אלהינו וגבו נקמתם והחריבו בית אלהינו לכך נתפלל שלא יצטרך להם שלמה. ומי שדורש לגנאי על שבא הרעב בימי דוד שלש שנים וכמה תסבירות היו לו לדוד צבורין מכסף וזהב מה שהיה מתקין לבית המקדש היה צריך להוציאו ולהחיות בו את הנפשות ולא עשה כן, אמר לו הקב"ה בני מתים ברעב ואתה צובר ממון לבנות בו בנין חיך אין שלמה נצרך מהם כלום:

מלכים א – פרק ח – רמז קפז

אז יקהל שלמה את זקני ישראל, ואומר ויקהלו אל המלך שלמה, מלמד שאין השכינה שורה אלא בקהל, וכן הוא אומר וירא כל העם וירונו, ואומר וירא כל העם ויפלו על פניהם, וכה"א כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם, ואומר וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מן השמים, וכה"א במקהלות ברכו אלהים. אש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה עד מנשה ועל אותה שעה הוא אומר צאינה וראינה, ביום חתונתו אלו המלוואים, וביום שמחת לבו בגמר בנין בית העולמים:

ויאריכו הבדים. שנו רבותינו כל הכלים שבמקדש ארכן לארכו של בית חוץ מארון שארכו לרחבו של בית שנאמר ויאריכו הבדים, יכול לא היו נוגעים בפרוכת, ת"ל ויראו. אי ויראו יכול יהו מקרעין בפרוכת ויצאו לחוץ, ת"ל ולא יראו, הא כיצד דחוקין ובולטין בפרוכת ודומין לדדי אשה שנאמר צרור המור דודי לי בין

שדי ילין, ומנין דבדים לפותיא דארון הוו יתבי דילמא לאורכא דארון הוו יתבי, אמר רבי יהודה תרי גברי באמתא ופלגא לא מתסגן, ומא לן דארבעה הוו דרי להו, דכתיב ונסעו הקהתים תרי, נושאי המקדש תרי:

מלכים א – פרק ח – רמז קפח

מאי ויהיו שם עד היום הזה, מלמד כשגלו ישראל לא גלה ארון עמהם אלא ארון במקומו נגנז שנאמר ויהיו שם עד הים הזה. כמעט איש וליות אמר רבא בר שילא כאיש המעורה בלויה שלו. אמר ריש לקיש בשעה שנכנסו אויבים להיכל מצאו כרובים המעורים זה בזה, הוציאו לשוק אמרו ישראל הללו שברכתן ברכה וקללתן קללתן קללה יעסקו בדברים הללו מיד הזילום שנאמר כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה. וביאו את ארון ה' מביתו ויציגו אותו וגו' ויתן לפני ארון ה' משרתים להזכיר ולהודות, ובשחר היו אומרים הודו לה' קראו בשמו וגו' עד אל תגעו במשיחי, בין הערבים בין אומרים שירו לה' כל הארץ עד ויאמרו כל העם אמנו והלל לה', וכך היו עושין בציון מ"ג שנה עד שהביאו שלמה לבית העולמים, ובברחו מפני אבשלום בנו יצא עמו עד שעלה במעלה הזיתים ושאל באורים ותומים ונסתלק אביתר מן הכהונה גדולה ונכנס צדיק הכהן תחתיו והחזירו את הארון למקומו, אבל אהל מועד שעשה משה במדבר ומזבח הנחשת שעשה בצלאל ואש שירדה מן השמים בימי משה שם בבמה אשר בגבעון שנאמר ואת צדוק הכהן ואחיו הכהנים לפני משכן ה' אשר בגבעון:

מלכים א – פרק ח – רמז קפט

ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן מלמד שנתנה רשות למחבלים לחבל. כיצא בדבר אתה אומר כתוב אחד אומר ובבא משה אל אהל מועד וכתוב אחד אומר ולא יכול משה לבא אל אהל מועד, הכריע כי שכן עליו הענן, אמור מעתה כל זמן שהיה הענן שם לא היה משה נכנס לשם, נסתלק הענן נכנס לשם ומדבר עמו, וכן הוא אומר ושבתו כפי עליך עד עברי, מכאן שנתן רשות למחבלים לחבל. וכה"א אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתו:

אז אמר שלמה ה' אמר לשכון בערפל היכן אמר כי בענן אראה על הכפורת:

יש אז לשבעבר (כתוב ברמז כ'):

בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך זה אחד מן הדברים שכסא של מטון מכוון כנגד כסא של מעלן, וכה"א תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך, וכה"א וה' ק בהיכל קדשו, ה' בשמים כסאו. אמר ריש לקיש שבעה ריקיעים הם, ואלו הם וילון, שחקים, רקיע, זבול, מעון, מכון, ערבות. זבול שבו ירושלים והמקדש ומזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן שנאמר בנה בניתי בית זבול לך. ומנא לן דאיקרי שמים שנאמר הבט משמים וראה מזבול קדשך. אין כמוך אלהים (ה' ואין כמעשיך) [בשמים ממעל]. בנוהג שבעולם מלך בשר ודם צר צורה ביבשה והקב"ה צר צורה במים שנאמר ישרצו המים. בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין ומשרה בעליונים ובתחתונים שמא בחלל, אבל הקב"ה אף בחלל דכתיב ועוף יעופף וכו' (כתוב ברמז פ"ג):

הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך וכתוב וכבוד ה' מלא את המשכן. א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי למה הוא דומה למערה פתוחה על שפת הים געש הים ונתמלאת המערה והים לא חסר, כך אע"פ דכתיב וכבוד ה' מלא את המשכן העליונים והתחתונים לא חסרו מזיר כבודו כשם שהוא אומר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא:

מלכים א – פרק ח – רמז קצ

לשמוע את הרנה ואל התפלה, אבא בנימן אומר אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה אשר עבדך מתפלל לפניך במקום רנה שם תהא תפלה. יכול ישאל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל כבר מפורש על יד שלמה לשמוע אל הרנה ואל התפלה, רנה זו תפלה, תפלה זו בקשה, יכול יתפלל אדם כל היום כולו כבר מפורש על ידי דניאל וזימנין תלתה ביומא. יכול משבא לגולה הוחלה תלמוד לומר כל קביל די הוא עבד מן קדמת דנה. יכול יהא כוללן שלשתן בבת אחת. כבא מפורש על ידי דוד ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה. יכול ישמיע קולו בתפלתו, כבר מפורש על ידי חנה וקולה לא ישמע:

מלכים א – פרק ח – רמז קצא

ואתה תשמע השמים וסלחת. א"ר תנחום בר חגילאי אין הגשמים יורדים אלא אם כן נמחלו עונותיהם של ישראל שנאמר רצית ה' ארצך שבת שבות יעקב נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה. אמר ליה רב זעירי מדיהבת לרבינא אתון מהתם מהגיתו לה אנן מהכא מתנינן לה ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת עבדיך ועמך ישראל כי תורם את הדרך הטוב אשר ילכו בה ונתת מטר על (הארץ) [ארצך] אשר נתתה לעמך. אמר ריש לקיש שבעה רקיעים הם וכו', מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד ועליות טללים ועים ועליות אגלים וחדרי סופה וסערה של קיטור, וכלם דלתותיהן אש שנאמר פתח ה' את אוצרו ויוצא כלי זעמו. ומנא לן דאיקרי שמים שנאמר ואתה תשמע השמים מכון שבתך:

מלכים א – פרק ח – רמז קצב

רעב כי יהיה בארץ. שלמה פתח בשבחו של הקב"ה תחלה שנאמר אין כמוך אלהים (ה'), ואחר כך פתח בצרכן של ישראל רעב כי יהיה בארץ. וחזר וחתם בשבחו של הקב"ה שנאמר ועתה קומה ה' לנוחך. ואף דוד מלך ישראל לא פתח בצרכיהם של ישראל תחלה עד שפתח בשבחו של מקום תחלה שנאמר הללויה שירו לה' שיר חדש, וחזר ופתח בצרכן של ישראל שנאמר כי רוצה ה' בעמו. וחזר וחתם בשבחו של מקום הדר הוא לכל חסידיו הללויה. ואף משה רבינו פתח בשבחו של מקום שנאמר ויהי בישורון מלך. וחזר וחתם בשבחו של מקום אין כאל ישורון. ואף שמונה עשרה שתקנו חכמים הראשונים שהיו ישראל מתפללים לא פתחו בצרכיהן של ישראל תחלה עד שפתחו בשבחו של מקום האל הגדול הגבור והנורא, קדוש אתה ונורא שמך, ואחר כך מתיר אסורים ורופא חולים, ואחר כך מודים אנחנו לך, מלה"ד וכו':

ויהי ככלות שלמה להתפלל. אר יהושע בן לוי משום בר קפרא אלו ברכות שאדם שוחה בהם, באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף. ואם בא לשוח בסוף כל ברכה מלמדין אותו שלא ישחה. כהן גדול תחלת כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה, ומלך כיון שכורע שוב אינו זוקף שנאמר ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח ה' מכרוע על ברכיו:

לעשות משפט עבדו ומפט עמו. אמר רב חסדא מלך וצבור מלך נכנס לדין תחלה שנאמר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו, מאי טעמא לאו אורח ארעא למיתב מלכא מאבראי. ואי בעית אימא מקמי ליפוש חרון אף. ותניא כי חק לישראל הוא מלמד שישראל נכנסין תחלה והדר ומשפטו לאלהי יעקב. וכן לעתיד לבא נכנסת מלכות הרביעית תחלה לדין משום דחשיבא דכתיב ותאכול כל ארעא ותדושינה ותדושינה

ותדיקנה וא"ר יוחנן זו מלכות הרביעית שטבעה יוצא בכל העולם כלו. ומנא לן דמאן דחשיב עייל הרישא דכתיב לעשות משפט עבדו וגו' ואמר רב חסדא מלך וצבור וכו':

ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח. לפי שנאמר קח מאתם והיו לעבוד את עבדות אהל מועד היה משה מתירא שמא אחת מן העגלות נשברות או אחת מן הפרות מתות ונמצא קרבן של נשאים פסול, א"ל הקב"ה והיו לעבוד את עבודת אהל מועד ניתן להם הויה שיהיו קיימות לעולם. עד היכן היו קיימות, ר' יודן בשם רשב"ג ר' חנינא בשם בר קפרא עד הגלגל כמד"א בגלגל שורים רזבחו, והיכן הקריבום ר' אבא בר כהנא אמר בנוב הקריבום, ר' אבהו אמר בגבעון הקריבום, רבי חמא בר חנינא אמר בבית עולמים הקריבום. א"ר לוי טעמא דר' חמא מהכא ויזבח המלך שלמה את זבח (השלמים) [הבקר] וגו', אמר ר' מאיר עד עכשו (היו) [הן] קיימות ולא הוממו ולא הוקינו ולא הטריפו. והרי דברים קל וחומר ומה העגלות שהיו נדבקות במלאכת אהל מועד ניתן להם הויה שיהיו קיימות לעד, ישראל שהם דבקים בהקב"ה עאכ"ו שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום:

ויזבח שלמה את זבח השלמים וגו' בקר עשרים ושנים אלף. מלמה"ד למלך שיצא לדרך והיו מביאים לפניו סעודה לפי הדרך ולפי הפונדק, אמר להם המלך כך אתם מכבדים אותי כך אתם נוהגים בי איני מלך איני שולט בכל העולם, אמרו לו אדוננו המלך בדרך אנו נתונים לפי הדרך ולפי הפונדק הכנסנו לפניך, אלא הכנס למדינה וכשתכנס לפלטין שלך אתה רואה במה אנו מכבדים אותך. כך כשהוקם המשכן הקריבו לו הנשיאים דורון, אמר להם הקב"ה כך הוא כבודי, אמרו לפני רבון העולמים במדבר אנו נתונים ולפי המדבר הקרבנו לפניך, וכשתכנס לפלטין שלך אתה רואה כמה קראבנות וכמה פרים נקריב לפניך שנאמר היטיב ברצונך את ציון, אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים לא פר אחד אלא פרים. לפי שבעולם הזה הקריבו קימעא ויהי המקריב ביום הראשון מה הקריב קערת כסף אחת פר אחד שעיר עזים אחד, אבל שלמה כשבנה את בית המקדש הקריב בקר עשרים ושנים אלף, וכן בימי עזרא והקריבו לחנוכת בית אלהא דנה תורין מאה דכרין מאתין אימרין ארבע מאה וצפירי עזין לחטאה על כל ישראל תרי עשר למנין שבטי ישראל:

מלכים א – פרק ח – רמז קצג

ביום ההוא קדש המלך את תורך החצר אשר לפני בית ה' כי עשה שם את העולה ואת המנחה ואת חלבי השלמים כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל, דברים ככתבן דברי ר' יהודה א"ל רבי יוסי והלא כבר נאמר אלף יעלה שלמה על המזבח ההוא ובבית עולמים הוא אומר ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר עשרים ושנים אלף וכשאתה מגיע למנין בקר עולות ולחשבון אמות זה גדול מזה, אלא מאי קטן מהכיל כאדם שאומר לחברו פלוני ננס הוא ופסול לעבודה. ורבי יהודה שפיר קאמר ליה רבי יוסי רבי יהודה לטעמיה דאמר מזבח שעשה משה במדבר נמי גדול היה דתניא חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב דברים ככתבן דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר נאמר כאן רבוע ונאמר להלן רבוע מה להלן מאמצעיתו הוא מודד אף כאן מאמצעיתו הוא מודד. והתם מנא לן דכתיב והאריאל שתים עשרה אורך בשתים עשרה רוחב שתים עשרה אמה לכל רוח. ור' יוסי כי גמיר גזירה שוה בגובהה הוא דקא גמיד, דתניא ושלש אמות קומתו דברים ככתבן דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר נאמר כאן רבוע ונאמר להלן רבוע מה להלן גבהו פי שנים כארכו אף כאן גבהו פי שנים כארכו. אמר ליה רבי יהודה והלא כבר נאמר אורך החצר מאה באמה אפשר כהן עומד על גבי מזבח ועבודה בידו וכל העם רואים אותו מבחוץ. אמר ליה ר' יוסי והלא כבר נאמר ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח סביב מה משכן

עשר אמות אף מזבח עשר אמות, ואומר קלעים חמש עשרה אמה אל הכתף, ומה תלמוד לומר חמש אמות קומתו, משפת מזבח ולמעלה. ומה תלמוד לומר שלש אמות קומתו, משפת סובב ולמעלה. ור' יהודה כי גמיר גזירה שוה ברוחבה גמיר. לרבי יהודה הא קא מתחזי כהן, נהי דכהן מתחזי עבודה בידו לא מתחזא. בשלמא לרבי יהודה היינו דכתיב קדש, אלא לרבי יוסי מאי קדש, להעמיד בה מזבח. בשלמא לרבי יוסי היינו דכתיב קדש, אלא לרבי יהודה מאי קטן, הכי קאמר מזבח של אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחשת קטן הוה. במאי פליגי, מר סבר דנין חוץ מחוץ ואין דנין חוץ מבפנים, ומר סבר דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מבנין:

כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל. איסי בן עקיבא אומר וכי קטן היה והלא כבר נאמר אלף עולות יעלה שלמה וגו', מה ת"ל קטן מלמד מיום שנבנה זה נגנז זה:

ויעש שלמה בעת ההיא את החג וגו', מכדי כתיב ארבעה עשר יום, שבעה ימים ושבעה ימים ל"ל שמע מינה הני לחוד והני לחוד דאין מערבין שמחה בשמחה. א"ר פרנך א"ר יוחנן אותה שנה לא עשו ישראל יום הכפורים והיו דואגים ואומרים שמא נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה, יצאה ב"ק ואמרה להם כלכם מזומנים לחיי העולם הבא. מאי דרוש ק"ו, ומה משכן דאין קדושתו קדושת עולם וקרבן צבור ויום הכפורים ואיסור כרת לא כל שכן. אלא אמאי דואגים, התם צורך גבוה הכא צורך הדיוט, התם נמי הכי נמי מעבד נעבדו מיכל לא ניכלו ולא נישתו אין שמחה בלא אכילה ושתיה. וכי מאחר דכתיב וכל ישראל עמי [קהל גדול] למה לי למכתב מלבוא חמת עד נחל מצרים, ש"מ הגי הוא דאיכרי קהל אבל אינך לא איקרו קהל דאמר רב אשי בהוראה הלך אחר יושבים בארץ, רשב"א אומר משום רבי מאיר חטאו ששה שבטים והם רובן של קהל או שבעה ואע"פ שאינן רובן של קהל מביאין פר:

ביום השמיני שלח את העם וגו' וילכו לאהליהם. שהלכו ומצאו נשותיהן בטהרה. שמחים שנהנו מזיו השכינה. וטובי לב שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בן זכר. על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו שיצאת בת קול ואמרה כלכם מזומנים לחיי העולם הבא. בשלמא לישראל עמו לחיי, אלא לדוד עבדו מאי היא, אמר רב יהודה אמר רב בשעה שבקש שלמה להכניס ארון בבית קדש הקדשים דבקו שערים זה בזה אמר שלמה כ"ד רננות ולא נענה, פתח ואמר שאו שערים ראשיכם ולא נענה, כיון שאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דודי עבדך מיד נענה, באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדרה וידעו כל ישראל שמחלו לו הקב"ה על אותו עון:

מלכים א – פרק ח – רמז קצד

והיו עיני ולבי שם כל הימים והלא כבר נאמר עיני ה' משוטטות בכל הארץ מה ת"ל והיו עיני ולבי שם, כביכול שאין עיני ולבי אלא שם [ובשביל שהם שם בכל מקום]. כיוצא בדבר אתה אומר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל וכי ישראל בלבד הוא שומר והלא את הכל שנאמר אשר בידו נפש כל חי, מה תלמוד לומר שומר ישראל כביכול אינו שומר אלא ישראל (ובשכר) [ובשביל] ששומרם שומר את הכל. כיוצא בו אתה אומר ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד וכי אותה בלבד הוא דורש והלא כל הארצות כלם הוא דורש שנאמר להמטיר על ארץ לא איש, אלא כביכול שאינו דורש אלא אותה וכו'. כיוצא בדבר אתה אומר קול ה' יחיל מדבר יחיל ה' מדבר קדש. כתוב אחד אומר אלכה ואשובה אל מקומי, וכתוב אחד אומר והיו עיני ולבי שם כל הימים, הא כיצד פניו למעלה ועיניו ולבו למטה:

מלכים א – פרק ח – רמז קצה

אמר רבי שמואל בר נחמני עד שלא חרב בית המקדש היתה השכינה נתונה בהיכל שנאמר ה' בהיכל קדשו, משחרב בית המקדש ה' בשמים כסאו סלק שכינתו בשמים. א"ר אלעזר בן פדת בין חרב בין לא חרב אינו זז ממקומו שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים. וכה"א קולי אל ה' אקרא ויענני מהר קדשו סלה, שאפילו הוא הר הרי הוא בקדושתו, ראה מה כתיב (ו) ויבן את מזבח ה' הוא האלהים אשר בירושלים. אמר רבי אחא לעולם אין השכינה דזה מכותל מערבי של בית המקדש שנאמר הנה זה עומד אחר כתלנו. רבי חייא ורבי סימון ברבי הוו יתבי, פתח חד מינייהו ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למעלה שנאמר נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים, פתח אידך ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים:

מלכים א – פרק ט – המשך רמז קצה

מה הערים האלה אשר נתתה לי אחי. תנן התם הרחלות יוצאות כבולות, מאי כבולות שכובלין אליה שלהן למטה כדי שלא עליהן הזכרים, מאי משמע דהאי כבול דלא עבדי פירא הוא דכתיב מה הערים האלה אשר נתתה לי אחי ויקרא להם ארץ כבול, רב הממונא אמר שהיו בהם בני אדם שהיו מכובלין בכסף וזהב. אמר ליה רבא אי הכי היינו דכתיב ולא ישרו בעיניו, א"ל אין כיון דעתירי מפנקי ולא עבדי עיבדתא. רב נחמן בר יצחק אמר ארץ חומטין היתה, אמאי קרי ליה ארץ כבול דמשתקעא כרעא בגוה עד כבלא, דאמרי אינשי ארעא מכבלתא דלא עבדי פירי. בשעת טובתן של ישראל אומות העולם מכחשין להם ועושים אותם כאלו הם אחים, וכן עשו אמר ליעקב אחי יהי לך אשר לך, וכן חירם אמר לשלמה מה הערים האלה אשר נתתה לי אחי. ואת תדמור במדבר. ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' יצחק נשר גדול היה לשלמה והיה רוכב עליו ובא לתדמור ביום אחד שנאמר ויבן שלמה את גזר וכו' ואת תדמור במדבר בארץ:

מלכים א – פרק י – המשך רמז קצה

ומלכת שבא. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל האומר מלכת שבא אשה היתה אינו אלא טועה, מאי מלכת שבא מלכותא דשבא. אין כסף לא נחשב בימי שלמה ר' יצחק רמי כתיב אין כסף לא נחשב בימי שלמה למאומה, וכתיב ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים, לא קשיא כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה כאן לאחר שנשא שלמה את בת פרעה:

ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים. ולא היו נגנבות, [אבנים שלמות] של חמש ושל עשר אמות היו, תני רשב"י אפילו משקלות שהיו בימי שלמה של זהב היו. ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרוב, רבן שמעון בן גמליאל אומר סימן לשפלה שקמה, מאי נפקא מינה למקח וממכר:

מלכים א – פרק יא – המשך רמז קצה

והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה. בת פרעה היתה בכלל (כתוב ברמז ח'). מן הגוים אשר אמר ה' (ברמב מ"ג):

ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו. אמר ר' יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שני מקראות נתגלו טעמן ונכשל בהם גדול העולם שנאמר ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו, אמר שלמה אני

ארבה ולא אסור, וכתוב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו, לא ירב לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה, אמר שלמה אני ארבה ולא אשיב, וכתוב ותצא מרכבה ממצרים. אמר רבי יהושע בן לוי עלה יו"ד ונשתטח לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע הכתבת בתורתך אות אחת לבטלה, אמר רשב"י עלה ספר משנה תורה לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע הרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני, א"ל הקב"ה חייך שלמה בטל ומאה כיוצא בו ואת אחת אינה בטלה ממך:

מלכים א – פרק יא – רמז קצו

ולא היה לבבו שלם וגו' כלבב שלם וגו' כלבב דוד אביו. אר"ש בן נחמני אמר רבי יונתן כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה שנאמר ולא היה לבבו שלם וגו' כלבב דוד אביו, כלבב דוד אביו הוא דלא הוה, מחטא נמי לא חטא, אלא מה אני מקיים ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו, כרבי יונתן, דרבי יונתן רמי כתיב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו וגו' וכתוב ולא היה לבבו שלם וגו' כלבב דוד אביו. הכי קאמר ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו ללכת אחרי אלהים אחרים ולא הלך. והא כתיב אז יבנה שלמה במה, שבקש לבנות ולא בנה. אלא מעתה אז יבנה יהושע שבקש לבנות ולא בנה, אלא הכא נמי בנה. אלא כדתניא ר' יוסי אומר ואת הבמות אשר על פני ירושלים וגו', אפשר בא אסא ולא ביערם בא יהושפט ולא ביערם עד שבא יאשיהו וביערם והלא כל עבודה זרה שבארץ ישראל אסא ויהושפט בערום, אלא מקיש ראשונים לאחרונים מה אחרונים לא עשו ותלו בהם לשבח אף ראשונים לא עשו ותלו בהם לגנאי. והא כתיב ויעש שלמה הרע בעיני ה', אלא מתוך שהיה לו למחות בנשיו ולא מיחה מעלה עליו הכתוב כאלו חטא. וא"ר יהודה אמר שמואל בשעה שנשא שלמה את בת פרעה הכניסה לו [אלף] מיני זמר אמרה לו כך עושין לעבודה שזרה פלונית כו' ולא מיחה בה. ואמר ר' יהודה אמר שמואל בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שרטון ובו נבנה כרך גדול שברומי:

כי ששת חדשים ישב שם יואב וגו' עד הכרית כל זכר באדום. כי אתא לקמיה דדוד אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי, א"ל דכתיב תמחה את זכר אעמלק, א"ל והא אנן זכר קרינן, אזל לגבי רביה א"ל היכי אקריתן. א"ל זכר. שקל ספסירא בעא למקטליה, א"ל אמאי, א"ל משום דכתיב ארור עושה מלאכת ה' רמיה, א"ל שבקיה להווא גברא דליקום בארור, א"ל כתיב ארור מונע חרבו מדם (כתוב ברמז נ')

והדד שמע במצרים כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב שר הצבא. דרש רבי פנחס בר חמא מפני מה נאמר בדוד שכובה וביואב מיתה, דוד שהניח בן נאמר בו שכיבה, יואב שלא הניח בן נאמר בו מיתה. ויואב לא הניח בן והא כתיב ומבני יואב עובדיה ויחיאל, אלא דוד שהניח בן כמותו נאמר בו שכיבה, יואב שלא הניח בן כמותו נאמר בו מיתה. רבי פנחס ורבי אמרי בשם רבי חייא בר אבא דוד על ידי ששכב על מטתו כתיב בו שכיבה, יואב על ידי שנהרג כתוב בו מיתה. דבר אחר דוד ע"י שהיה מלך כתוב בו שכיבה, יואב על ידי שהיה שר הצבא כתוב בו מיתה:

וירבעם בן נבט. שנו רבותינו למה נקרא שמו ירבעם, שעשה מריבה בעם. דבר אחר שעשה מריבה בין ישראל לאביהם שבשמים. בן נבט בן שנבט ולא ראה. תאנה הוא נבט הוא מיכה הוא שבע בן בכרי. נבט שנבט ולא ראה. מיכה שנתמכך בבנין, ומה שמו שבע בן בכרי שמו. שנו רבותינו שלשה נבטו ולא ראו, ואלו הן, נבט, ואחיתופל, ואצטגניני פרעה. נבט ראה אש יוצאה מאמתו סבר איהו מליך ולא ידע דירבעם הוא דנפק מיניה. אחיתופל ראה צרעת זרחה לו על אמתו הוא סבר איהו מליך ולא ידע דבת שבע היא דנפקא מיניה דנפק מינה שלמה. אצטגניני פרעה דאמר רבי חנינא מאי דכתיב במה מי מריבה המה שראו

אצטגניני פרעה וטעו, ראו שמושיען של ישראל נלקה במים אמרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו והם לא ידעו שעל עסקי מריבה הוא לוקה. ומנא לן דלא אתי ירבעם לעלמא דאתי דכתיב ויהי הדבר הזה לחטאת בית ירבעם להכחיד ולהשמיד, להכחיד בעוה"ז ולהשמיד בעוה"ב:

וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה. אמר רבי יוחנן מפני מה זכה ירבעם למלכות מפני שהוכיח את שלמה, ומפני מה נענש מפני שהוכיחו ברבים שנאמר וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד, א"ל דוד אביך פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא לבת פרעה, ומאי אשר הרים יד במלך, שחלץ תפליו בפניו (כתוב בפסוק כי על אפי ועל חמתי ברמז ש"ב):

וירבעם יצא מירושלים. להיכן יצא אמר רבי חנינא בר פפא שיצא מפתקה של ירושלים. וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה, מאי שלמה חדשה א"ר נחמן כשלמה חדשה מה שלמה חדשה אין בה שום דופי כך תורתו של ירבעם אין בה שום דופי. ד"א שלמה חדשה שחדשו דברים שלא שמעתן אמן מעולם, ומאי שניהם לבדם בשדה, א"ר יהודה אמר רב שכל ת"ח דומים בפניהם כעשבי השדה, ואיכא דאמרי שכל טעמי תורה גלויים להם כשדה" ויתפוש אחיה בשלמה חדשה אשר עליו וכו'. שמלתו של מי וכו' (כתוב ברמז קכ"ג). אחיה השילוני אמר לירבעם והיה אם תשמע (לכל) [את כל] אשר אצוך והלכת בדרכי ועשית הישר בעיני וגו' ובניתי לך בית נאמן כאשר בניתי לדוד מה לדוד בניתי שלשים ושבע שנים שהיה מלך על ישראל ולבנו שלש, וכן הוא אומר ואענה את זרע דוד למען זאת, ומה תלמוד לומר זאת כנגד שלשים ושבע שנים שנתחתן שלמה את בת פרעה, ומה תלמוד לומר אך לא כל הימים אמרו רבותינו עתידה היתה המלכות לחזור בימי אסא אם לא היה מקלקל, אף ירבעם אלו זכה קבל מלכות על ישראל שלשים ושבע שנים ולבנו שלש. והימים אשר מלך שלמה על ישראל וגו' ארבעים שנה, רחבעם בנו שבע עשרה שנה אביה בנו שלש בשנת שתים לירבעם מלך אסא ואחת וארבעים שנה מלך בירושלים, הא כמה ראהו דוד שנה אחת, הלך בתורת משה והוא ויהודה עמו שלש שנים ובשנת ארבע מרד ויהי בשנת חמש עלה שישק מלך מצרים:

מלכים א – פרק יב – המשך רמז קצו

וילך רחבעם שכם כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו. תאנא משום ר' יוסי מקום מזומן לפורענות, בשכם ענו לדינה, בשכם מכרו את יוסף, בשכם נחלקה מלכות בית דוד. תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה סתור ואל תבנה שסתירת זקנים בנין, וראיה לדבר רחבעם בן שלמה:

וידברו אליו לאמר אם היום תהיה עבד לעם הזה ללמדך שכל המתמנה על הצבור נעשה עבד לצבור, כי הא דר"ג ור' יהושע הוו קאזלי בספינתא בהדי רבן גמליאל הוה פתא דרבן גמליאל סמך על סולתא דרבי יהושע, א"ל מי ידעת דהוה לך עיכובא כולי האי דאייתית נמי סולתא, א"ל כוכב אחד יש שעולה לשבעים שנה ומתעה את הספנין אמרתי שמא יעלה ויתעו, א"ל כל כך יש בידך ואתה יורד בספינה, א"ל עד שאתה תמה עלי תמה על שני תלמידים שיש לי ביבשה ר' אלעזר (בן) חסמא ור' יוחנן בן גורגודא שידועים לשער כמה טפים שבים ואין להם פת לאכול ובגד ללבוש, נתן דעתו להושיבם בראש, כשעלה מן הים שלח להם ולא באו חזר ושלח להם ובאו, א"ל כמדומים אתם ששררות אני נותן לכם עבדות אני נותן לכם שנאמר וידברו אליו לאמר אם היום תהיה עבד לעם הזה. וכה"א וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו וישב

בבית החפשית מכלל דעד השתא עבד הוה. מה לנו חלק בדוד (כתוב ברמז צ"ט וברמז ק"ו). ויהי דבר האלהים אל שמעיה איש האלהים (כתוב ברמז צ"א):

מלכים א – פרק יב – רמז קצח

ויאמר ירבעם בלבו כסף סיגים מצופה על חרש שפתים דולקים ולב רע, מדבר בעשו וחבריו, למה הוא דומה למולייר שמבחוץ היה של זהב ומרגליות קבועות בו אלא מבפנים היה של חרס, כך עשו ויאמר עשו בלבו, אמר נבל בלבו, ויאמר המן בלבו, ויאמר ירבעם בלבו. ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה וגו' האומרה בלבבה אני ואפסי עוד כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו:

מלכים א – פרק יב – רמז קצט

ענתה תשוב הממלכה לבית דוד. אמר רב נחמן גסות הרוח שהיה לו לירבעם היא טרדתו מן העולם, אמר גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא אמרי הא עבדא והא מלכא ואי יתיבנא סברי מורד במלכות הוא וקטלי לי, מיד ויעץ המלך ויעש שני עגלי זהב וגו'. מאי ויעץ המלך, אמר רב יהודה אמר רב שהושיב רשע אצל צדיק, א"ל תחמתמו על מה שאני עושה, א"ל הן, מלכא הוינא, א"ל הן, וכל מה דאמינא לכו עבדיתו, א"ל הן, ואפילו למפלח ע"ז, א"ל צדיק ח"ו, א"ל רשע לצדיק סלקא דעתך דגברא כירבעם פלח לעבודה זרה לנסיינינהו קא בעי, ואף אחיה השילוני טעה וחתם שנאמר ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני, וכתוב ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה', מאי גרמא ליה, אמר אביי ברית כרותה לשפתים שנאמר אחאב עבד את הבעל מעט ויהוא יעבדנו הרבה, רבא אמר חותמו של אחיה השילוני ראה וטעה:

מלכים א – פרק יג – המשך רמז קצט

והנה איש אלהים בא מיהוד וגו' ויקרא אל המזבח בדבר ה' ויאמר מזבח מזבח, למה אמר מזבח שני פעמים, אמר רבי אבא בא כהנא מזבח שבבית אל מזבח שבדן. מה קרא עליו הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו וגו' ועצמות ירבעם ישרפו עליך אין כתיב כאן אלא ועצמות אדם מלמד שחלק כבוד למלכות:

מלכים א – פרק יג – רמז ד

הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו. ששה נקראו בשמותם עד שלא נולדו, ואלו הן, ישמעאל, ויצחק, ומשה, ושלמה, ויאשיהו, ומלך המשיח. ישמעאל מנין שנאמר ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה ויולדת בן וקראת שמו ישמעאל שעתיד הקב"ה לשמוע בנאקת העם ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים. יצחק מנין אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק. י' כנגד עשרה נסיונות. צ' אמו היתה בת תשעים שנה. ח' שנמול לשמונה ימים. ק' שהיה אביו בן מאה שנים. משה מנין שנאמר ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם בגימטריא משה, וחייו מאה ועשרים שנה שנאמר והיו ימיו מאה ועשרים שנה. שלמה מנין (ז) שנאמר הנה בן נולד לך ושלמה יהיה שמו על שם שלום ושקט יהיה על ישראל. יאשיהו מנין הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו שנאראה כשי על גבי המזבח יאי שי הוא. מלך המשיח מנין יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו שהוא עתיד לינון רשעי ארץ:

מלכים א – פרק יג – רמז רא

רבי נתנאל אומר שלש מאות שנה עד שלא נולד יאשיהו נקרא שמו שנאמר הנה בן נולד וגו' וכן שמונה שנה מלך וכי נער בן שמונה שנים מהו דעתו, אלא מאס את האלילים ושבר את המצבות וכת את האשרים והיתה זכותו מבקעת לפני כסא הכבוד, ובשביל הרעה שהיו ישראל עושים בסתר נאסף הצדיק ונאספו יהודה וכל ישראל וירמיה הנביא לגמול חסד ליאשיהו שנאמר ויקונן ירמיהו על יאשיהו וגו'. ר"מ אומר השרים אלו הלויים שהיו עומדין על הדוכן בשיר והשרות אלו נשיהם. ר' שמעון אומר לא על הלויים ולא על נשיהם בלבד אומר אלא על כל הנשים החכמות שנאמר כה אמר ה' התבוננו וקראו למקוננות, ר' מאיר אומר התקינו חכמים שיהיו ישראל עושים כן לכל זקני ישראל וגדוליהן שנאמר ויתנם לחק על ישראל. וגם שלמה המלך ראה שמדת גמילות חסדים גדולה לפני הקב"ה, וכשבנה בית המקדש בנה שני שערים אחד של חתנים ואחד של אבלים ושל מנודים והיו ישראל יושבים בשבתות בין שני השערים הללו הנכנס בשער של חתנים היו יודעים שהוא חתן והיו אומרים לו השוכן בבית הזה ישמחך בבנים ובבנות. והנכנס בשער האבלים ולא היה שפמו מכוסה ההיו יודעים שהוא מנודה והיו אומרים השוכן בבית הזה יתן בלבך לשמוע דברי חביריך ויתן בלב חביריך שיקרבוך, כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים, ואם היה שפמו מכוסה היו יודעים שהוא אבל והיו אומרים לו השוכן בבית הזה ינחמך. ומשחרב בית המקדש התקינו חכמים שיהיו חתנים ואבלים הולכים לבתי כנסיו ולבתי מדרשות ואנשי המקום רואים את החתן ומשמחין (עמו) [אותו] ורואים את האבל ויושבים עמו לארץ כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים, ועליהם הוא אומר ברוך אתה ה' נותן שכר טוב לגומלי חסדים:

וישלח ירבעם את ידו מעל המזבח (ויאמר) [לאמר] תפשוהו, ר' הונא בש"ר אידי אמר חס הקב"ה על כבודם של צדיקים יותר מכבודו שעומד ומקריב על גבי המזבח לע"ז ולא יבשה ידו וכיון ששלח ידו בצדיק יבשה ידו וה"ד ותיבש ידו אשר שלח עליו:

ויען המלך ויאמר אל איש האלהים חל נא את פני ה' אלהיך, תרין אמוראין חד אמר אלהיך ולא אלהי. (ח) וחד אמר עומד ומקריב לע"ז וקורא לו אלהי. ויחל איש האלהים את פני ה' וגו' ותהי כבראשונה. ר' ברכיה ור' יהודה בר' סימון בש' יהושע בן לוי אם תכתוש את האויל וגו' אפילו אתה נותן את הרשע בחמור של חרשים אי אתה מועיל ממנו כלום מה בראשונה עומד ומקריב לע"ז אף בשניה:

מלכים א – פרק יג – רמז רב

ותיבש ידו. א"ר לוי ששה דברים משמשין את האדם שלשה ברשותו ושלשה שלא ברשותו. האוזן והחוטם והעיין אינם ברשותו, חמי מה דלא בעי, שמע מה דלא בעי, מריח מה דלא בעי. הפה והיד והדגל ברשותו, אי בעי לעי באורייתא אי בעי אמר לשון ביש, אי בעי הוא מחרף אי בעי לא מחרף. היד אי בעי הוא מפליג מצוון, אי בעי גניב וקטיל. הרגל אי בעי הוא הולך לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, אי בעי אזיל לבתי טרטיאות וקרק? איות, בשעה שאדם זכאי הקב"ה עושה אותם שהם ברושתו שלא ברשותו, הפה גם ברוך יהיה, היד ותיבש ידו, הרגל בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם:

ויאמר לו גם אני נביא כמוך (כתוב ברמז ק"ל) "אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה מאי אחר אחר שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו א"ל חזור בך ואני ואתה וכן ישי נטייל בגן עדן, א"ל מי בראש, א"ל בן ישי בראש, א"ל אי הכי לא בעינא:

מלכים א – פרק יד – המשך רמז רב

ואחיהו לא יכול לראות כי קמו עיניו משיבו. מכאן אמרו כל המעמיד בן רשע או תלמיד רשע עינו כהות. בן רשע מיצחק ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות שהעמיד עשו הרשע. תלמיד רשע מאחיה השילוני שנאמר ואחיהו השילוני לא יכול לראות שהעמיד תלמיד רשע, ואי זה ירבעם בן נבט. ואותי השלכת אחרי גוך אל תקרי גוך אלא גיאך אמר הקב"ה אחר שאכל ושתה זה ונתגאה קבל עליו עול מלכות שמים: וספדו לו כל ישראל וקברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב. מאי דבר טוב ר' זירא בר' חנינא בר פפא, חד אמר שבטל משמרתו ועלה לרגל, וחד אמר שבטל פרדסיאות שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל:

מלכים א – פרק יד – רמז דג

והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים. א"ר יהודה אמר רב לברכה. דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא, טובה קללה שקלל אחיה השילוני את ישראל מברכה שברכם בלעם הרשע, אחיה השילוני קלל את ישראל בקנה מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובים אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו הולך ובאא עמהם דממו הרוחות עומד במקומו. בלעם הרשע ברכם בארז כארזים עלי מים מה ארז זה אינו עומד במקום מים ואים גזעו מחליף ואין שרשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות וב אין מזיזות אותו ממקומו וכיון שנשבה רוח דרומית עוקרתו והופכתו על פניו, דרש רשב"א לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהי קשה כארז לפיכך זכה קנה לקולמוס. ושם אמו נעמה העמונית, א"ר חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשביל לילה אחת שקדמה בכירה לצעירה קדמתה ארבע דורות בישראל, עודב ישי דוד שלמה, ואלו צעירה עד רחבעם. דרש רבא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע פתחת למוסרי שתי מוסרות שהיו עלי פתחת, רות המואביה, ונעמה העמונית:

מלכים א – פרק יד – רמז דד

ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק. א"ר יהודה אמר שמואל כל כסף וזהב שבעולם לקטו יוסף והביאו למצרים שנאמר וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים, אין לי אלא שבמצרים, שבארץ כנען ושבשאר ארצות מנין ת"ל וכל הארץ באו מצרימה, וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמם שנאמר וינצלו את מצרים. וא"ר אסי שעשאוהו כמצולה שאין בה דגים. וריש לקיש אמר עשאוהו כמצודה שאין בה דגן, והיה מונח עד רחבעם. בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם שנאמר ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים על ירושלים ויקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך ואת הכל לקח ויקח את כל מגני הזהב אשר עשה (המלך) שלמה (בית ה'). בא זרח מלך כוש ונטלו משישק מלך מצרים, בא אסא ונטלו מזרח מלך כוש ושגרו להדרימון בן טברימון. בא יהושפט ונטללו מבני עמון והיה מונח עד אחז. בא סנחריב ונטלו מאחז. בא חזקיה וסיעתו ונטלו מסנחריב והיה מונח עד צדקיה. באו כשדים ונטלו מצדקיהו. באו פרסיים ונטלו מכשדיים. באו יונים ונטלו מפרסיים. באו רומיים ונטלו מיונים ועדין הוא מונח ברומי:

מלכים א – פרק יד – רמז דה

אמר ר' אלכסנדר שלישי חזרו למטעתן, ואלו הן, ישראל, כסף מצרים, וכתב הלוחות. כסף מצרים הא דאמרן. ישראל דכתבי בעבר הנהר ישבו אבותיכם וכתבי ועמיה הגלי לבבל. ר' יוחנן אמר ששלחן לבית אמם, משל לאדם שכעס על אשתו להיכן משלחה לבית אמה. עולא אטר כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה. תני ר' חייא ידע הקב"ה בישראל שאין יכולים לקבל גזירות של רומיים עמד והגלה אותם לבבל. אמר ר' אלעזר לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא מפני שעמוקה כשאול שנאמר מיד שאול אפדם. כתב הלוחות דכתיב ואשברם לעיניכם לוחות משתברות ואותיות פורחות דכתיב התעיף עיניך בו ואיננו. וירדוף אביה אחרי ירבעם וגו' ויגפהו ואין אתה יודע מי האו שניגף הרי ירבעם קבר את אביה ומלך אחריזי ב' שנה הא אינו אומר ויגפהו אלא באביה, ומפני מה נגפו המקום מפני שהוא עומד ומחסד את ישראל ואומר להם ועמכם עגלי זהב, וכשלכד את בית אל וראה וראה את עגלי הזהב חמל עליו לפיכך נגפו המקום, ועל (ט) שקרא לאחיה בכלל. אסא מלך מ"א שנה בימיו שקטה הארץ עשר שנים. ובשנת ט"ז לאסא בא זרח מלך כוש והחזיר לו את כל הבזה שנטל שישק מירושלים. ירבעם מלך כ"ב שנה. נדב בנו שתי שנים. בשנת שלש לאסא מלך בעשא בן אחיה על ישראל בתרצה כ"ד שנה. בשנת שלשים ושש למלכות אסא עלה בעשא על יהודה ויבן את הרמה, אי אפשר לומר כן והלא אסא קבא את בעשא (י) בשנת כ"ז למלכותו, אלא מה ת"ל בשנת ל"ו כנגד ל"ו שנה משמת שלמה שנתחתן שלמה בבת פרעה, וכנגד ל"ז שנה שנגזרה גזירה על מלכי ארם להיות שטנים על ישראל ובאחרונה ליפול ביד דוד. וכה"א בשנת כ"ז למלכותו, אלא מה ת"ל בשנת ל"ו כנגד ל"ו שנה משמת שלמה שנתחתן שלמה בבת פרעה, וכנגד ל"ז שנה שנגזרה גזירה על מלכי ארם להיות שטנים על ישראל ובאחרונה ליפול ביד דוד. וכה"א בשנת שלשים ושש למלכות אסא בשנת ט"ז למלכותו מאחר שנפל זרח מלך כוש בידו היא שנת ל"ז משמת שלמה, בשנת ט"ז לאסא כרתו ברית מלך ישראל ומלך ארם לעלות ולהתגרות באסא וקלקל אסא שנאמר ויקח אסא את כל הכסף וגו' ובעת ההיא בא חנניה הרואה אל המלך וגו' על כן נמלט חיל ארם מידך ולא פסקו מלכי ארם מהיות שטנים לישראל עד מות אחז. ובשנת שלש לאחז כרתו ברית מלך ישראל ומלך ארם לעלות ולהתגרות באחז ולא היתה זכות ביד אחז שיפלו בידו ונפלו שניהם ביד תגלת פלאסר מלך אשור. וירדוף אביה אחרי ירבעם וגו' ויגפהו. מפני מה ניגף אביה, ר' אסי אמר ע"י שהושיב עליהם שומרים שלשה ימים עד שנתקלקלה צורת פניהם כדכתיב הכרת פניהם ענתה בס. ותמן תנינן אין מעידים אלא על פרצוף פנים עם החוטם עד שלשה ימים, והלא דברים ק"ו ומה מלך על שהונה מלך כמותו ענשו הכתוב וניגף. הדיוט שמונה הדיוט עאכ"ו. רבי יוחנן אמר על שחסדם ברבים שנאמר ועמכם עגלי הזהב אשר עשה לכם ירבעם. ור' שמואל בר נחמני אסר על שבזה כבוד אחיה השלוני וקרא אותו בן בליעל:

מלכים א – פרק יד – רמז דו

ויחזק אסא את הערים הבצורות אשר ליהודה, אמר ר' יהושע בן לוי לוד ואונו גוי החרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון. הני יהושע בננהו הני אלפעל בננהו דכתיב ובני אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את אונו ואת לוד ובנותיה. ולטעמך אסא בננהו דכתיב ויחזק אסא את הערים וגו' אלא מוקפות חומה מימות יהושע הוו וחרוב בימי פלגש בגבעה ואתא אלפעל בננהו והדר אינפול ואתא אסא ושפצינהו, דיקא נמי דקתני ויחזק אסא ולא כתיב ויבן שמע מינה:

מלכים א – פרק טו – רמז רז

וגם את העכה אמו ויסירה מגבירה אשר עשתה מפלצת לאשרה ויכרות אסא את מפלצתה וישרוף בנחל קדרון, שנו רבותינו מצא כלים ועליהם צורת חמה ולבנה וצורת דרקון יולכים לים המלח. ור' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים. אמרו לו אף הוא נעשה זבל ונאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. א"ל רבי יוסי הרי הוא אומר וגם את מעכה אמו ויסירה מגבירה וגו', א"ל משם ראיה נחל קדרון אינו מגדל צמחים. ולא והא תנן אלו ואלו מתערבין באמה ויצאים לנחל קדרון ונמכרים לגננים לזבל ומועלים בהם. מקומות מקומות יש בו יש מקום שהוא מגדל צמחים ויש מקום שאינו מגדל. מאי מפלצת א"ר יהודה דוהי מפליא ליצנותא. תני ר' יוסף כמין זכרות עשתה לה והיא נבעלת לו בכל יום. אמר להם הרי הוא אומר וכתת את נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטירים לו ויקראו לו נחשתן. א"ל משם ראיה הרי הוא אומר ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף משלך ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ובדין הוא דכתותי נמי לא הוה צריך, אלא כיון דהוא חזקיה דקא טעו בתריה ישראל עמד וכתתו. אמר להם הרי הוא אומר ויעזבו פלשתים את עצביהם וישאם דוד ואנשיו, מאי משמע דהאי וישאם לישנא דבדרווי הוא, כדמתרגם ר' יוסף תזרם ורוח תשאם תבדרינן ורוח תנטלינן ועלעולא תברר יתהון. א"ל משם ראיה הרי הוא אומר ויאמר דוד וישרפם באש מדלא כתיב וישרפם וישאם ש"מ וישאם ממש:

רק לעת זקנתו חלה את רגליו (כתוב ברמז ע"א וברמז קע"ב). מלך בעשא וגו' עשרים וארבע שנה אלה בנו שתי שנים נמצא אסא קבר את אלה (יא) בשנת כ"ז למלכותו. זמרי הרג את אלה ומלך אחריו שבעה ימים וישמע העם החונים וגו' ויחלק העם וכמה היה המחלוקת ה' שנים. בשנת ל"א לאסא מלך עמרי מלכות שלמה, כיון שהשיא אסא את בת עמרי ליהושפט מת תבני. עמרי מלך י"ב שנה. בשנת ל"ח לאסא מלך אחאב בן עמרי על ישראל כ"ב שנה. בשנת ארבע לאחאב מלך יהושפט, בן ל"ה יהושפט במלכו וכ"ה שנים מלך בירושלים. בשנת י"ג לאחאב היה רעב בשומרון שלש שנים ומחצה וישבו שלש שנים אין מלחמה בין ארם ובין ישראל. אחזיה בנו מלך שתי שנים. ובשנת שתיים לאחזיהו נגזז אליהו ז"ל ואינו נראה עד שיבא [מלך המשיח ונגזז שניה ואינו נראה] גוג ומגוג, ועתה הוא כותב כל מעשה הדורות כלן:

מלכים א – פרק טז – המשך רמז רז

ויקן את ההר שומרון מאת שמר, א"ר יוחנן מפני מה זכה עמרי למלכות מפני שהוסיף כרך אחד על ארץ ישראל. תנא דבי אליהו פעם אחת הייתי יושב בבית המדרש בירושלים לפני חכמים אמרתי להם רבותי מהה נשתנה אחאב בן עמרי שר צבא ישראל (יב) מכל המלכים שהיו לפניו שלא הושיבו מלך בן מלך עד שבא עמדי והושיבו לו שלשה מלכים על כסאו. אמרו לי לא שמענו אמרתי להם רבותי על שהותיר עיר גדולה בישראל. וכך היה בדעתו אמר כשם שירושלם למלכי יהודה כך שומרון למלכי ישראל. אמרו לא היה עשיר כאחאב בן עמרי ומאתים ושלשים ושנים מלכים עבדו אותו, בקשו למרוד בו ושלח והביא בן כל אחד ואחד והושיבן תחת ידו בירושלים ובשומרון ועובדי ע"ז היו וכיון שבאו לירושלים ובשומרון היו יראי שמים לאמיתן שנאמר ויפקוד את נערי שרי המדינות וגו'. אחאב אח לשמים ואב לע"ז. אח לשמים דכתיב ואח לצרה יולד. ואב לע"ז דכתיב כרחם אב על בנים. א"ר נחמן אחאב שקול היה שנאמר ויאמר ה' מי יפתה את אחאב זה אומר בכה וזה אומר בכה. מתקיף לה' ר' יוסף מאן דכתיב ביה רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע ותנינא בכל יום היתה איזבל שוקלת שקלו לע"ז ואת אמרת שקול

היה. אלא אמר ר' יוסף ותרן בממונו היה ומתוך שההנה תלמידי חכמים מנכסיו כפרו לו מחצה. מנשה היה שונה נ"ה פנים בתורת כהנים כנגד שני מלכותו. אחאב פ"ה ירבעם ק"ג:

ויהי הנקל לכתו בחטאת ירבעם בן נבט, א"ר יוחנן קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם, ומפני מה תלה הכתוב בירבעם מפני שהתחיל בקלקלה. גם מזבחותם כגלים על תלמי שדם, א"ר יוחנן אין לך כל תלם שבארץ ישראל שלא העמיד עליו אחאב ע"ז והשתחוה לה. ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועצור בעולם הזה ועצוב לעולם הבא:

ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב לעשות (הרע) להכעיס את ה' אלהי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו, א"ר יוחנן שכתב על דלתות שומרון אחאב כפר באלהי ישראל לפיכך לא יהיה לו חלק באלהי ישראל. מה היה אחאב עבד הוה מקשט גרמיה בכל יום וקאי ליה קומי חיאל איסטרטליטא והוה אמר ליה כמה אנא טב יומא דין והוה אמר ליה כן וכן ומפריש טימיתיה לע"ז ה"ד יען התמכרך וגו', ר' לוי עבד דריש הדין קריא שתא ירחין לגנאי רק לא היה כאחאב, אתא לגביה בליליא אמר ליה מה חטאתי לך ומה סרחית לך אית לך רישא דפסוקא ואין לך סיפיה אשר הסתה אותו איזבל אשתו. דריש עוד שתא ירחין לשבח רק לא היה כאחאב אשר הסתה אותו איזבל אשתו. כתיב בימיו בנה חיאל וגו' חיאל מן דיהושפט ויריחו מן דבנימין אלא שמגלגלין את החובה ע"י חייב. ויאמר אליהו התשבי וכי מה ענין זה אצל זה, אלא אמר הקב"ה הדין חיאל גברא רבא הוא זיל וחמי ליה אפין. אמר ליה לית אנא מיזל אמר ליה למה. אמר ליה דאי אנא מיזל אינן מכעיסין לך אין אמור לי מילין ולית אנא מיכל סביל. אמר ליה זיל אי אמרין לך מילין דמכעיסין לי כל כמה דאת גזר אנא מקיים אזל אשכחון עסוקין בהדין קריא וישבע יהושע וגו' אמר ברוך הוא אלההון דצדיקייא דמקיים מילוי דצדיקייא, והוה תמן אחאב. אמר ליה מי גדול משה או יהושע וכו':

בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה. תאנא באבירם בכורו לא היה לו לאותו רשע ללמוד, ממשמע שנאמר אבירם בכורו איני יודע ששגוב צעירו, אלא מלמד שהיה מקבר והולך מאבירם עד שגוב. אחאב שושביניה הוה אתא איהו ואליהו לבי טמיה יתיב וקאמר דילמא כי לט יהושע לא ירחי ע"ש עיר אחרת ולא עיר אחרת ע"ש יריחו. אמר ליה אליהו אין. אמר להי השתא לווטתא דמשה רביה לא מקיימא ודידיה מקיימא דכתיב וסרתם ועבדתם אלהים אחרים וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים וולא יהיה מטר וההוא גברא מוקים ליה ע"ז על כל תלם ותלם ולא שביק ליה מטר למיזל מסגד ליה ולווטתא דיהושע תלמידיה מקיימא. מיד ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. בעעא רחמי אאקלידא דמיה יהב ליה. אמר ליה הקב"ה זיל איטמר, שקל אקלידא דמטרא וקם ואזל שנאמר ויהי דבר ה' אליו לאמר לך מזה ופנית לך קדמה ונסתרת בנחל כרית אשר על פני הירדן, והיה מהנחל תשתה ואת העורבים צויתי לכלכלך שם, וילך ויעש כדבר ה' וילך וישב בנחל כרית וגו' והעורבים מביאים לו לחם ובשר, מהיכא אייתי, אמר רב מבי טבחי דאחאב. ויהי מקץ ימים וייבש הנחל כי לא היה גשם בארץ, כיון דחזא קב"ה דאיכא צערא בעלמא אמר ליה קום לך צרפתה וגו'. ויהי אחרי הדברים האלה חלה בן האשה וגו' בעא רחמי למיתן ליה אקלידא דתחית המתים אמר ליה הקב"ה שלש מפתחות לא נמסרו ביד שליח של חיה ושל גשמים ושל תחיית המתים יאמרו שתים ביד תלמיד ואחד ביד הרב אייתי לי הא ושקול הא מיד כתיב לך והרראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה. דרש ההוא גלילאה עליה דרב משל דאליהו למה"ד לגברא דטרקיה לגליה ואבדה ליה למפתחיה, דרש ר' יוסי בצפורי אבא אליהו קפדן הוה איכסי מיניה תלתא יומי ולא אתי, כי אתא א"ל אמאי לא אתי מר א"ל קפדנא קרית לי, א"ל הא

דקמן דקא קפיד מר. כתיב אין כאל ישורון ר' ברכיה בש"ר יהודה בר' סימון אין כאל ומי כאל ישורון הנאים המשובחים שבכם, את מוצא כל מה שעתיד הקב"ה לעשות הקדים ועשה ע"י צדיקים בעולם הזה. הקב"ה מחיה מתים ואלהו החיה מתים. הקב"ה פוקד עקרות ואלהו פוקד עקרות. הקב"ה עוצר גשמים ואלהו עוצר גשמים. הקב"ה מברך את המועט ואלהו מברך את המועט. וכן עשה ע"י אלישע. הקב"ה ממתיק את המר ואלישע ממתיק את המר (כתוב ברמז כ"א):

מלכים א – פרק יז – המשך רמז דז

ויאמר אליהו התשבי וגו' אם יהיה טל ומטר. רבי ברכיה א"ר יוסא ורבנן הד אמר על המטר נשמע לו על הטל לא נשמע לו, וחד אמר על הטל ועל המטר נשמע לו. מ"ד על הטל לא נשמע לו מן הדא לך הראה אל אחאב ואתנה מטר. ומ"ד בין על הטל ועל המטר נשמע לו היכן הותר נדרו של טל. א"ר תנחום סברין מימר נדר שהותר מקצתו הותר כלו. אית דבעי אמר בבנה של צרפית ויקרא אל ה' וגו' הגם על האלמנה. אמר ר' יודא לאחד שגנב נרתיקו של רופא עם כשהוא יוצא נפגע בנו, חזר אצלו א"ל אדוני הרופא רפא את בני א"ל לך והחזר את הנרתק שכל מיני רפואות נתונים בו ואני מרפא את בנך. כך אמר הקב"ה לאלהו לך והתר נדרו ששל טל שאין המתים חיים אלא בטל שנאמר יחיו מתיך נבלתיי יקומון כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל מתרגמינן וארעא תפקידיה תפלט. ר' יעקב דכפר חנן בשם ריש לקיש בשעה שעהש אברהם זקנך רצוני נשבעתי לו שאין מזיזין טללים מבניו לעולם מה טעם לך טל ילדותך, וכתיב נשבע ה' ולא ינחם. אמר רבי יהודה בן פזי בדייתקי נתתיו לאברהם במתנה נתתיו לו שנאמר ויתן לך האללהים מטל השמים, אמר רשב"ן בשעה שישאל באים לידי עבירות ומעשים רעים והגשמים נעצרים הם מביאין להם זקן אחד כגון רבי יוסי הגלילי והוא מפגיע בעדם והגשמים יורדים, אבל הטל אינו יורד בזכות בריה מה טעם כטל מאת ה' אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם:

אם יהיה השנים האלה טל ומטר וכתיב לך והראה אל אחאב ואתנה ממטר על פני האדמה ואילו טל לא קאמר ליה מאי טעמא משום דלא מיעצר. תאנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר, ואם בא להזכיר מזכיר משום דלא מיעצרי, וכי מאחר דלא מיעצר אליהו אשתבועי למה לי, הכי קאמר ליה אפילו טל דברכה נמי לא אתי. וליהדריה, לא מנכרא מילתא:

מלכים א – פרק יז – רמז רח

אליהו משל מי הוא, רבי אליעזר אומר משל בנימין שנאמר ויערשיה ואלהו זכרי בני ירוחם וגו' כל אלה מבני בנימין. רבי נהוראי אומר משל גד הוא הה"ד ויאמר אליהו השתשבי מתושבי לגעד. אמר ר' פפי לרב נהוראי מאי חזית למימר כן א"ל משום דכתיב ויהי להם הגבול יעזר וכל ערי הגלעד, מה מקיים רבי אליעזר קריה דרבי נהוראי מתושבי גלעד מיושבי לשכת הגזית ואין גלעד אלא בהמ"ק דכתיב גלעד אתה לי וגו'. ומה מקיים רבי נהוראי קריה דר' אליעזר ויערשיה ואלהו, אלא מדרשות הן, בשעה שהקב"ה מרעיש עולמו אליהו מזכיר זכות אבות, בני ירוחם הקב"ה מתמלא רחמים על עולמו. פעם אחת נחלקו רבותינו אלו אומרים משל גד ואלו אומרים משל בנימין. בא ועמד עליהם אמר להם רבותי למה אתם חלוקים עלי אני מבני בניה של רחל. אמרו לו ולא כהן אתה ולא כן אמרת לאשה אלמנה מצרפת אך עשה לי משם עוגה קטנה, א"ל אותנו התינוק משיח בן יוסף היה ורמז רמזתי לעולם שאני יורד תחלה לבבל ואח"כ יבא משיח:

מלכים א – פרק יז – רמז רט

זהו שאמר הכתוב ובנביא העלה ה' את ישראל ממצרים ובנביא נשמר. ובנביא העלה ה' זה משה. ובנביא נשמר זה אליהו ז"ל. אתה מוצא שני נביאים עמדו לישראל משבטו של לוי משה ראשון ואליהו אחרון ושניהם גואלים את ישראל בשליחות. משה גאלם ממצרים ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. ואליהו לעתיד לבא הנה אנכי שולח לך את אליה הנביא. משה גאלם ממצרים תחלה עוד לא חזרו ונשתעבדו במצרים ואליהו כשיגאל אותם מן הרביעית עוד אינם חוזרים ומשתעבדים אלא תשועת עולמים. ואתה מוצא שמשה ואליהו שוים זה לזה לכל דבר משה נביא ועליהו נביא. משה נקרא איש האלהים ואליהו נקרא איש האלהים. משה עלה למעלה ואליהו עלה למעלה שנאמר ויהי בהעלות ה' את אליהו. משה הרג את המצרי ואליהו הרג את חיאל שנאמר ויאשם בבעל וימת. משה נתכלכל על ידי אשה שנאמר קראן לו ויאכל לחם ואליהו נתכלכל על ידי הצרפית שנאמר לקחי נא לי פת לחם. משה ברח מפני פרעה ואליהו ברח מפני איזבל. משה ברח ובא לבאר ואליהו ברח ובא לבאר שנאמר ויאבא באר שבע. משה אמר אם כמות כל אדם ימותון אלה ואליהו חי ה' וגו' אם יהיה וגו' טל ומטר. במשה ויעבר ה' על פניו ובאליהו והנה ה' עובר. במשה וישמע את הקול ובאליהו והנה אליו קול. משה כנס את ישראל ללפני הר סיני ואליהו כנסם להר הכרמל. משה נטמן במערה שנאמר ושמתיך בנקרת הצור ואליהו נטמן במערה שנאמר ויבא שם אל המערה וילך שם. משה ויבא אל הר האלהים, ואליהו (ויבא) [וילך] וגו' עד הר האלהים. משה בא למדבר ואליהו בא למדבר מדברה דמשק. משה השיח עמו על ידי מלאך שנאמר וירא מלאך ה' אליו ואליהו וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום. משה התפלל על ישראל שנאמר אל תשחת עמך ואליהו התפלל שנאמר ענני ה' ענני. משה תפש זכות אבות שנאמר זכור לאברהם ואליהו שתים עשרה מצבה לאמר יישראל יהיה שמך. משה קבלו ישראל על ידו אהבתו של מקום שנאמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ואליהו קבלו על ידו ואמרו ה' הוא האלהים. משה עשה משכן כבית סאתים זרע וכן אליהו. משה כשבנה את המזבח בנה אותו י"ב אבנים למספר בני ישראל וכן אליהו ויקח אליהו שתים עשרה אבנים וגו':

חי ה' וגו' אשר עמדתי לפניו. ר' ברכיה בר' חלבו בשם ר' שמואל בר רב יצחק וכי לפני שכינה הוא עומד אלא כל זמן שהיה עומד לפני אחיה השילוני כאלו עומד לפני השכינה:

אם יהיה טל ומטר י' רעבון וכו' (כתוב ברמז קנ"ד):

והעורבים מביאים לו לחם ובשר, מהיכן מייתי ליה מבי טבחא דאחאב ועל פי הדבור מפני דמומר לע"א אסור לאכול משחיטתו. מאי עורבים אמר רבינא עורבים ממש. אמר ליה רב אחא בר מניומי לרבינא ודילמא תרי גברי דהוו שמייהו עורבים מי לא כתיב ויכו את עורב בצור עורב ואת זאב הרגו ביקב זאב. א"ל ואתרמי מילתא דתרוייהו הוו שמייהו עורבים. ודילמא ע"ש מקומם, מי לא כתיב וארם יצאו גדודים וישבו מישראל נערה קטנה וקשיא לן קרי לה נערה וקרי לה קטנה וא"ר פדת קטנה דמן נעור אם כן עורביים מיבעי ליה. ד"א משלחנו של יהושפט לפי שלא היו רוצים ליכנס כבביתו של אחאב להוציא משלדנו של אותו רשע כלום לאותו צדיק מפני שהיתה ביתו של אותו רשע מלאה ע"א הוי מעוף השמים יחכמנו:

קום לך צרפתה. ר' שמעון אומר מכח הצדקה המתים עתידין להחיות מנין אנו למידין מאליהו ז"ל שקבלתו אלמנה בכבוד גדול. ואמו של יונה היתה. מפתן ומששמנן ומיצהרן היו אוכלים היא והוא וביתה שנאמר ותאכל היא והוא. א"ר לוי הוא והיא כתיב בזכות אליהו אכלו הוא והיא ולאחר ימים חלה בן האשה

ומת שנאמר ויהי אחר הדברים האלה חלה וגו', אמרה אליו האשה (יג) באת אלי בתשמיש המטה והזכרת את עוני עלי ומת בני טול את שהבאת אצלי ותן לי את בני, ועמד אליהו ז"ל והיה מתפלל לפני הקב"ה ואמר לפניו רבון העולמים לא דיי כל העונות שעברו על ראשי אלא אף האאשה הזאת שאני יודע שמתוך צרת בנה דבר שלא נעשה השב את נפש הילד הזה לקרבו ויילמדו שיש תחיית המתים ונעתר לו שנאמר וישמע ה' בקול אליהו. ר' ברכיה ורבי לוי בשם ר' חמא בר חנינא שני בני אדם אמרו דבר אחד לוט וצרפית. לוט אמר עד שלא הלכתי אצל אברהם היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני עירי והיו מעשי רבים על מעשי בני עירי, עכשו שאני הולך אצל אברהם מעשיו רבים על שלי שנאמר כי לא אוכל להמלט ההרה. צרפית אמרה עד שלא באת אצלי היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני עירי והיו מעשי רבים על מעשי בני עירי, עכשו שבאת אלי באת להזכיר את עוני ולהמית את בני:

מלכים א – פרק יח – רמז די

ויהי ימים רבים ודבר ה' היה אל אליהו. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' יוחנן שלשה חדשים בראשונה ושלשה חדשים באחרונה ושנים עשר באמצע הרי שמונה עשר חדשים. וכי ימי רבים היו אללא על ידי שהיו ימים של צער. ודכוותה וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה. ודכוותה ימים רבים שמונים ומאת יום, ודכוותה ויהי בימים הרבים ההם. ודכוותה ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים. ותני ר' חייא ימים שנים רבים שלשה, אלא לפי שהם ימים של צער הוא קורא אותם רבים:

ויקרא אחאב אל עובדיהו אשר על הבית ועובדיה היה ירא את ה' מאד. מאי אמר ליה, א"ר יצחק אמר ליה ביעקב כתיב ויברכני ה' בלגלגלך, ביוסף כתיב ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף ביתא דההוא גברא לא מבברך דיימא לאו ירא אלהים אתה, יצתה בת קול ואמרה לו ועובדיה היה ירא את ה' מאד וביתו של אחאב אינו מזומן לברכה. א"ר אבא גדול מה שנאמר בעובדיה ממה שנאמר באברהם אבינו, דאלו באברהם לא כתיב מאד ובעובדיה כתיב ביה מאד, א"ר יצחק מפני מה זכה עובדיה בנביאות מפני שהחביא מאה נביאים שנאמר ויהי בהכרית איזבל את נביאי ה' ויקח עובדיהו מאה נביאים ויחביאם חשים וגו' ואחביא וגו' חמשים חמשים וגו'. מאי שנא חמשים חמשים. אמר ר"א מיעקב אבינו למד והיה המחנה הנשאר לפליטה, רבי אבהו אמר לפי שלא היתה מערה מחזקת יותר מחמשים:

מלכים א – פרק יח – רמז דיא

חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה. שנו רבותינו שלשה מלכו בכיפה, אחאב בן עמרי, ונבוכדנאצר ואחשורוש. אחאב דכתיב אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך ואמרו אין והשביע את הממלכה ואת הגוי כי לא ימצאכה ואי לאו דמלך מי מצי משבע להו. אחשורוש דכתיב מהודו ועד כוש. נבוכדנאצר דכתיב והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו את נבוכדנאצר וגו'. ותו ליכא והא איכא שלמה, שאני שלמה דמילתא אחריתי הוה ביה שמלך על העליונים ועל התחתונים שנאמר וישב שלמה על כסא ה'. והא איכא סנחריב, הא הוה ירושלים דלא כבשה. והא איכא דריוש, הא איכא שבע דלא מלך עליהו דכתיב שפר קדם דריוש והקם על מלכותא אחשדרפניא מאה ועשרים. הא איכא כורש דכתיב כה אמר כור מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי אלהים, ההוא שבוחי הוא דקא משבח נפשיה. תניא אידך עשרה מלכים מלכות בכיפה, מלך הראשון זה הקב"ה שהוא מושל בעליונים ובתחתונים. מלך השני הוא נמרוד שמלך מסוף העולם ועד סופו שהיו כל הבריות יושבים במקום אחד (יד) יראים מן המבול ונמרוד היה מלך עליהם שנאמר ותהי ראשית ממלכתו בבל. במלך השלישי זה יוסף שמלך מסוף העולם ועד סופו שנאמר

וכל הארץ באו מצרימה לשבור אל יוסף והיו מביאין המס שלהם ומנחתם שארבעים שנה היה משנה למלך וארבעים שנה מלך מעצמו שנאמר ויקם מלך חדש על מצרים. המלך הרביעי הוא שלמה שנאמר ושלמה מושל בכל הממלכות והם מביאים איש מנחתו. המלך החמישי זה אחאב שמלך מסוף העולם ועד סופו שנאמר חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה, והיו לפניו כל שרי אפרכיות של עולם מאתים ושלשים ושנים שנאמר ויפקוד את נערי שרי המדינות ויהיו מאתים ושלשים ושנים. המלך הששי זה נבוכדנאצר, ולא עוד אלא שמשל אפילו על חיות השדה ועל עוף השמים ולא היו יכולים לפתוח את פיהם כי אם ברשותו שנאמר וגם חית השדה נתתני לו לעבדו. המלך השביעי כורש שנאמר כה אמר כרש מלך פרס כל ממלכות הארץ וגו'. ואחשורוש מלך בחציו של עולם והלא חציו של עולם אינו אלא קי"ז אפרכיות אלא בזכותה של אסתר ניתוספו לו אחד עשר אפרכיות הדא הוא דכתיב הוא אחשורוש המולך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה. המלך השמיני זה אלכססנדרוס מוקדון שנאמר ואני הייתי מבין והנה צפיר העזים וגו' על הארץ אין כתיב כאן אלא בא מן המערב על פני הארץ, ולא עוד אלא שרצה לעלות לשמים ולידע מה שבשמים ולידע מה שתהוה ולידע מה שבקצות הארץ והחצה הקב"ה מלכותו לארבע רוחות השמים שנאמר ובעמדו תשבר מלכותו, המלך התשיעי זה מלך המשיח שנאמר וידרד מים עד ים. המלך העשירי חוזרת המלכה לבעליה מי שהיה מלך ראשון הוא יהיה מלך אחרון שנאמר אני ראשון ואני אחרון, ואומר והיה ה' למלך על כל הארץ:

ריב ועבדך ירא את ה' מנעורי. רבא רמי כתיב ועבדך ירא את ה' מנעורים וכתוב יהלך זר ולא פיק, לא קשיא הא באתרא דידעי ליה הא באתרא דלא ידעי ליה דאמר רבא שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה היכא דלא ידעי ליה. אלא קשיא דרבי טרפון, דר' טרפון אשבחינן ההוא גברא בפרדיסיה בזמן שהוכפלו המקצועות דקאכיל. אחתיה בשקא ושקליה ואמטייה למשדי בנהרא אמר אוי לו לטרפון שזה הורגו שמע ההוא גברא שבקיה וערק, א"ר אבהו בשם ר' חנינא בן גמליאל כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על דבר זה ואמר אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה. שאני ר' טרפון דעשיר גדול היה והוה ליה לפייסו בדמים:

מלכים א – פרק יח – רמז דיג

הלא הוגד לאדוני את אשר עשיתי וגו' ואכלכלם לחם ומים, אם לחם למה מים אלא מלמד שהיה המים קשה לו להביא יותר מן הלחם. שנו רבותינו דורו של אחאב כלם עובדי ע"א היו וע"י שלא היו בהם דילטורין היו יוצאים למלחמה ונוצחים שכן אליהו מכריז בהר הכרמל אני נותרתי נביא לה' לבדי וכל עמא ידעין ולא מפרסמים למלכא, אבל דורו של דוד א"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי אפילו תינוקתו שהיו בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעים לדרוש את התורה במ"ט פנים טהור ובמ"ט פנים טמא ואחר כל השבח הזה יוצאין למלחמה ונופלים לפי שהיה בהם דילטורין, הוא שדוד אמר נפשי בתוך לבאים אשכבה וגו' אלו אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה, לוחטים אלו דואג ואחיתופל שהיו להוטים אחר לשון הרע, בני אדם שניהם חנית וחצים אלו אנשי קעילה שנאמר היסגירוני בעלי קעילה, ולשונם חרב חדה אלו הזיפים שנאמר בבא הזיפים ויאמרו לשאול, באותה שעה אמר דוד רומה על השמים אלהים סלק שכינתך מביניהון:

מלכים א – פרק יח – רמז ריד

בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשונה, א"ל אליהו לנביאי הבעל בחרו שני פרים תאומים מאם אחת הגדלים על אבוס אחד והטילו עליהם גורלות אחד לשם ואחד לבעל, ופרו של אליהו היה נמשך אחריו והולך, ואותו הפר שעלה לשם הבעל נתקבצו כל אותם נביאי הבעל ארבע מאות וחמשים ונביאיה אשרה ארבע מואת וכלם לא יכלו להזיז רגלו מן הארץ עד שפתח אליהו פיו ואמר לו לך עמהם, השיב הפר ואמר לאליהו לעיני כל העם אני וחברי יצאנו מבטן אחד וגדלנו במרעה אחד ועל אבוס אחד והוא עולה לחלקו של הקב"ה ושמו של הקב"ה מתקדש עליו ואני עליתי לחלק הבעל להכעיס את בוראי, אמר לו אליהו לך עמהם ואל ימצאו עלילה, כשם ששמו של הקב"ה מתקדש על יד זה שעמי כך מתקדש על ידך, א"ל וכך אתה יועצני שבועה שלא אזוז מכאן עד שתמסרני בידם, מיד ויקחו את הפר אשר נתן להם מי נתנו להם אליהו ומקרא אתה למד שאמר להם בחרו לכם ולבסוף כתיב אשר נתן להם והיינו דכתיב מלפנו מבהמות ארץ למדנו מפרו של אליהו. ומעוף השמים יחכמנו למדנו מן העורבים שלא הביאו משולחנו של אחאב אלא משלחנו של יהושפט. ויפסחו על המזבח אשר עשה, וכי הוא עשה והלא הם עוש, אלא מלמד שחיאל עשאו נבוב ושמו אותו בתוכו ואמרו לו כשתשמע את הקול מיד חתה האש אשר בידך והדלק מתחתיו מיד זימן הקב"ה נחש ונשכו ומת:

ויתנודדו כמשפטם בחרבות וברחמים. תני תנא קמיה דר' יוחנן למת בין ביד בין בכלי חייב, לע"א ביד פטור בכלי חייב שנאמר ויתגודדו כמשפטם בחרבות וגו'. וירפא את מזבח ה' ההרוס שרפא אותם והביאן מן הדרך הרעה לדרך טובה ע"י שעשה להם הנסים וכיון שראו כן אמרו ה' הוא האלהים. בעולם הזה שאלילים מצויים אמרו ה' הוא האלהים, אבל לעולם הבא כשימלוך הקב"ה עלינו אומרים והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. אליהו ז"ל עשה מזבח ועשה מקום כבית סאתים זרע ואמר לתלמידיו מלאו ארבעה כדים מים וגו' ויאמר שנו וישנו וגו', (טו) וכי תעלה על דעתך שמי"ב כדי מים נתמלא כל המקום ההוא, אלא אמר לתלמידיו מי שיש לו מים יבא ויצוק ע"י בא אלישע ויצק על ידיו ונעשו אצבעותיו כמעיונות עד שנתמלא כל המקום ההוא מים שנאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו. ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו. ואליהו מקריב בחוץ בשעת איסור הבמות א"ר שמלאי הקב"ה אמר לו שנאמר ובדברך עשיתי. ענני ה' ענני, ענני בזכותי, ענני בזכות תלמידי:

מלכים א – פרק יח – רמז דטו

ויהי בעלות המנחה. א"ר חלבו א"ר הונא לעולם יזהר אדם בתפלת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו. רב נחמן בר יצחק אמר אף בתפלת שחרית שנאמר ה' בקר תשמע קולי. רבי יוחנן אמר אף בתפלת ערבית שנאמר תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב:

ובדברך עשיתי. אם יאמר לך אדם למה בנה אליהו מזבח בהר הכרמל והקריב ובית המקדש היה קיים באותה שעה, אמור לו כל מה שעשה לשמו של הקב"ה עשה שנאמר ובגדברך עשיתי את כל הדברים האלה. (שאר קיטעא כתוב בתהלים בסימן תשע"ט בפסוק לי גלעד):

ענני ה' ענני. א"ר אמי אמר אליהו רבש"ע ענני שתדד אש מן השמים וענני שתסיח דעתם שלא יאמרו מעשה תוהו הם מעשה כשפים הם:

מלכים א – פרק יח – רמז רטז

ואתה הסבות את לבם אחורנית. א"ר אלעזר אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ואתה הסבות את לבם אחורנית. אמר רבי שמואל בר רב יצחק מנין שחזר הקב"ה והודה לאלהיו שנאמר ואשר הרעותי, א"ר חמא בר חנינא אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל חד דכתיב ואשר הרעותי. וחד דכתיב הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל. וחד דכתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם:

ה' הוא האלהים כנגד אנכי ה' אלהיך. (שאר קיטעא כתוב בספר שופטים ברמז מ"ז וברמז תתרמ"ה). תנו רבנן שש אשות הן. יש אש ואכלת ואינה שותה. יש שותה ואינה אוכלת. ויש אוכלת ושותה. ויש אוכלת לחין כיבשים. ויש אש דוחה אש. ויש אש אוכלת אש. יש אאש אוכלת ואינה שותה הא דידן. שותה ואינה אוכלת אש של חולים. שותה ואוכלת דאליהו דכתיב ותאכל את העולה ואת העצים וגו' ואת המים אשר בתעלה לחכה. אש אוכלת לחים כיבשים אש המערכה. יש אש דוחה אש דגבריאאל. אש אוכלת אש דשכינה דאמר מר הושיט אצבעו ביניהן ושרפן:

ויגהר ארצה וישם פניו בין ברכיו. אמר לפני הקב"ה אם אין לנו זכות הבט לברית:

מלכים א – פרק יח – רמז ריז

ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב. מלמד שחלק כבוד למלכות וכן מצינו במשה שחלק כבוד למלכות שנאמר וירדו כל עבדיך אלה אלי שאין תלמוד לומר אלה אלא שסופו לירד בראשונה, אלא שחלק כבוד למלכות, ואן אמר לו הקב"ה חלוק כבוד למלכות שנאמר וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים צום לחלוק כבוד למלכות, וכן מצינו ביוסף שחלק כבוד למלכות שנאמר בלעדי אלהים יענה את שלום פרעה. וכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שחלקו כבוד למלכות שנאמר באדין נבוכדנצר קרב לתרע אתון נורא וגו' ונאמר באדין נפקין וגו'. וכן מצינו בדניאל שחלק כבוד למלכות שנאמר ומהקריביה לגובא לדניאל בקל עצמב זעיק, ומה הוא אומר אדין דניאל עם מלכא מליל מלכא לעלמין חי:

מלכים א – פרק יט – המשך רמז ריז

מה לך פה אליהו. היה לו שיאמר לפניו רבש"ע הן בניך בני אברהם יצחק ויעקב שעשו לך רוצונך בעולמך הוא לא עשה כן אלא אמר קנא קנאתי וגו' התחיל הקב"ה לדבר עמו דברים של תנחומים אמר כשירדתי ליתן תורה לישראל לא ירדו עמי אלא מלאכי השרת שרצו בטובתן שנאמר צא ועמדת בהר וגו' ואחר הרעש אש, המתין לו שלש שעות עדיין עמד בדברים הראשונים ואמר קנא קנאתי, א"ל הקב"ה ואת אלישע תמשח לנביא תחתך ומה שבדעתך אין אתה יכול לעשות (א"ל לעולם אתה מקנא):

ויאמר קנא קנאתי אמר לו לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים על גלוי עריות (שאר קיטעא כתוב ביהושע ברמז ט"ו בפסוק עשה לך חרבות צורים):

מלכים א – פרק יט – רמז ריח

כי עזבו בריתך בני ישראל, למה נמשלו ישראל לאגוז שנאמר אל גנת אגוז ירדתי, מה האגוז הזה חלק ומי שאינו אומן לעולות בו מיד הוא נופל שצריך לשמור את עצמו שלא יפול ממנו, כך כל מי שמשרה את ישראל צריך לישמר שלא יטול את שלו מתחת ידיהם, משה אצר שמעו נא המורים ונאמר לו לכן לא תביאו את הקהל הזה. ישעיה אמר ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב, מיד ובידו רצפה, מהו רצפה אר"ש בר נחמני רצץ פה שאמרה דלטוריא על בני. אליהו אמר כי עזבו בריתך בני ישראל ומה נאמר לו ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך. ר' יוחנן שמע לה מן הדין קריא משא דמשק וגו' עומד בדמשק ומכריז ערי ערוער והלא אין ערוער אלא בתחום מואב, אלא שס"ה בתי אלילים היו בדמשק והיו עובדים לכל אחד ואחד יומו והיה להם יום אחד והיו עובדים את כלם, באותו היום אמר לו הקב"ה אליהו עד שאתה מקטרג את בני לך לדרכך דמשק וקטרג עליהם, ר' אבהו ור' שמעון בן לוי הוו עלין להדין קסרין אמר ליה ר' אבהו לר"ש בן לוי מה אנן עלין למדינתהון דמחרפיא ומגדפיא, נחת ר"ש בן לוי מן חמרניה וספא ליה חלא ויהב ליה בפומיה אמר ליה מרהו כן אמר ליה אין הקב"ה רוצה במי שאמר דלטוריא על ישראל דכתיב אל תראוני שאני שחרחורת, וכתוב אל תלשן עבד אל אדוני:

מלכים א – פרק יט – רמז ריט

והנה וגו' ורוח גדולה וחזק מפרק הרים. זה שאמר הכתוב כי רוח מלפני יעטף. אמר רבי בשעה שהרוח יוצא לעולם הקב"ה מרשלו בהרים ומשברו בגבעות ואומר לו הזהר שלא תזיק את בריותי מה טעם כי רוח מלפני יעטוף מהו יעטוף משלהי, כמד"א בהתעטף עלי רוחי, וכל כך למה בשביל ונשמות אני עשיתי. א"ר הונא שלש רוחות על ידי שיצאו שלא במשקל כמעט שהיה העולם חרב. ואלו הם אחד בימי יונה. ואחד בימי איוב. ואחד בימי אליהו. א"ר יודן בר ישמעאל של יונה על אותה ספינה היה שנאמר וה' הטיל רוח סערה על הים. של איוב על אותו בית שנאמר והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר ויגע בארבע פפנות הבית. ואין לך קזמיקון שבכלם אלא של אליהו שנאמר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים. אמר ר' יוחנן לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא אפילו לקראת מלכי עובדי אלילים שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עובדי אלילים. רב ששת סגי נהור הוה נפק למחוזא אשכחיה ההוא צדוקי א"ל חצבי לנהרא כגני לייא. א"ל תא חזי דידענא טפי מינך. שמע קל אוושא אמר ליה אתא מלכא אמר ליה לא. חליף גונדא תנינא שמע קל אוושא א"ל אתא מלכא אמר ליה לא. חליף גונדא תליתאה הוה שתקא א"ל אתא מלכא א"ל אין השתא אתי. אמר ליה מנא ידעתא אמר ליה דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא דכתיב ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים וגו' לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' וגו'. כי אתא מלכא פתח רב ששת וקא מברך. א"ל דהווא צדוקי מאן דלא חזי היכי מברך נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות. והשארתי בישראל שבעת אלפים וגו' אשר לא כרעו לבעל. הם היו אותם של גדעון דכתיב בשלש מאות המלקקים אושיע את ישראל, ועליהם הוא אומר והיה שארית יעקב וגו' כטל מאת ה'. ר' ברכיה בשם ר' הושעיא הגדול אף שבעת האלפים היו עובדים עבודת אלילים שנאמר וכל הפה אשר לא נשק לו. לבעל לא היו עובדים אבל לעגלי הזהב שעשה ירבעם היו עובדים:

מלכים א – פרק כ – המשך רמז ריט

כה אמר בן הדד וגו' כספך וזהבך ונשיך ובניך לי (הוא) [תתן] שלח לו מלך ישראל כדברך אדוני המלך לך אני. שלח לו פעם ב' כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו וגו' וכי כל מה שתבע בראשונה אינו חמדה. כסף וזהב חמדה הם וכה"א ובאו חמדת כל הגוים וכה"א לא תחמוד כסף וזהב חמדה הם וכה"א ובאו חמדת כל הגוים וכה"א לא תחמוד כסף וזהב עליהם. נשים הם חמדה שנאמר הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה. בנים הם חמדה שנאמר והמתי מחמדי בטנם, נמצא כל מה שתבע בראשונה גם הוא חמדה וא"כ מהו כל מחמד עיניך הוי אומר דבר שהוא חמדה מתוך חמדה והיא התורה שנאמר הנחמדים מזהב ומפז רב. אמר רב יוחנן מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה מפני שכבד את התורה שנתנה בכ"ב אותיות שנאמר ויאמר למלאכי בן הדד אמרו לאדוני המלך כל אשר שלחת אל עבשיך בראשונה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות. מחמד עיניך מאי היא לאו ספר תורה, ודילמא עבודת אלילים, לא סלקא דעתך דכתיב ויאמרו (לו) אליו כל הזקנים וכל העם אל תשמע ולא תאבה. ודילמא סבי דבהתא מי לא כתיב ויישר הדבר בעיני אבשלום והזקנים ואמר ר' יוסף סבי דבהתא, התם לא כתיב וכל העם הכא כתיב וכל העם וא"א דלית בהו צדיקים דכתיב והשארתי בישראל שבעת אלפים וגו'. אל יתהלל חוגר כמפתח אמר ליה אני מלך בן מלך וזה נוטל מלכות עכשיו ומתגאה:

והנה נביא אחד, זה מיכה שנאמר כה אמר ה' הראית את כל ההמון הגדול הזה הנני נותנו בידך אמר אחאב באיזה זכות אמר הקב"ה הנני נותן לו מצוה קטנה שתעמוד לו שנאמר ויאמר מי יאסור המלחמה ויאמר אותה, למה לא אסרו עבדיו מרכבתו אלא הוא בעצמו אסר כדי להרבות לו שכר והיו יוצאים והורגים מאה אלף רגלי:

מלכים א – פרק כ – רמז רכ

ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל ויאמר כה אמר ה', א"ר יוחנן כל מקום שנאמר ויאמר ויאמר צריך לידרוש. [אמירה ראשונה] אמר לו כשיפול בן הדד בידך לא תחמול עליו. אמירה שנייה אמר לו הוי יודע כמה מצודות וחרמים פירשתי לו עד שבא לידך ועכשו אם הפקד יפקד והיתה נפשך תחת נפשו. כיוצא בו ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה אמר לה אם הוא זה מוטב ואם לאו אמרי שהוא האו. ד"א עד שלא הכיר בה שהיא יהודית היה מספר עמה על ידי מתורגמן ומכאן ואילך היה בעצמו מספר עמה. כיוצא בו ויאמר אל האיש לבוש הבדים ויאמר, הקב"ה אמר למלאך והמלאך אמר לכרוב אמר לו הקב"ה גזר עלי ואני אין לי רשות ליכנס אלא עשה עמי צדקה ותן לי שני גחלים, מיד וישא ויתן אל חפני לבוש הבדים. ר' פנחס אומר הפשירן ונתנם לו. ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי הגחלים היו (עומדות) [עוממות] בידו של גבריאל סבור שמא ישראל עושים תשובה כיון שלא עשו תשובה בקש לזרקן עליהם ולקעקע ביצתן אמר לו הקב"ה גבריאל לא תעשה יש בהם בני אדם שעושים צדקה אלו עם אלו שנאמר וירא לכרובים תבנית יד. כיוצא בו אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אמירה ראשונה אם [לא] היה מת מצוה [אל] יטמא. אמירה שניה אם [לא] היה מת מצוה (אל) יטמא. ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכיני נא, זה היה מיכה. בראשונה אמר לו הראית את כל ההמון הזה. בשניה אמר לו התחזק ודע וראה כי לתשובת השנה וגו'. ובשלישית אמר לו יעקב כי אמרו ארם. ובאחרונה אמר לו מי יפתה את אחאב:

מלכים א – פרק כ – רמז רכא

שנו רבותינו שלשה מיתתן בידי אדם ושלשה מיתתן בידי שמים. המתנבא מה שלא שמע. ומה שלא נאמר לו. והמתנבא בשם אלילים מיתתן בידי אדם. הכובש נבואתו.. ומוותר על דברי נביא. ונביא שוותר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים. מנא ה"מ אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא מה שלא שמע אשר לא צויתיו הא לחבירו צויתיו זה המתנבא מה שלא נאמר לו, ואשר ידבר בשם אלהים אחרים זה המתנבא בשם ע"א וכתוב ומת הנביא ההוא כל מיתה האמורה בתורה סתם אינו אלא חנק. הכובש את נבואתו ומוותר על דברי נביא ונביא שוותר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים דכתיב ווהיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי קרי ביה לא ישמע וקרי ביה לא ישמע וכתוב אנכי אדרוש מעמו בידי שמים. המתנבא מה שלא שמע כגון צדקיה בן כנענה שנאמר ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארם. מאי הוה ליה למעבד רוח נבואת אטעיתיה דכתיב ויאמר מי יפתה את אחאב ויעלל ויפול ברמות גלעד ויצא הרוח ויעמוד לפני ה' וא"ר יוחנן זה רוחו של נבות הזרעלי, הוה ליה למבדק כדר' יצחק דא"ר יצחק סיגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד. עובדיה אמר זדון לבך השיאך. ירמיה אמר תפלתך השיא אותך זדון לבך והני מדקאמרי כולהון כהדדי שמע מינה לאו כלום אמרי. ודילמא לא הוה ידע לה להא דרב יצחק יהושפט הוה התם דקאמר להו דכתיב ויאמר יהושפט האין פה נביא לה'. אמר ליה והא קיימי כל הנני אמר ליה כך מקובלני מבית אבי אבא שסיגנון אחד עולה לכמה נביאים וכו'. המתנבא מה שלא נאמר לו כגון חנניה בן עזור דקאי ירמיה התחתון וקאמר כה אמר ה' הנני שובר את קשת עילם ראשית גבורתם. נשא חנניה ק"ו בעצמו ואמר ומה עילם שלא בא אלא לעזור את הכשדים לפי שעה אמר הקב"ה הנני שובר את קשת עילם, בבל עצמו עאכ"ו, אתא אינו ואמר בשוק העליון כה אמר ה' שברתי את עול מלך בבל, א"ר פפא לאביי הא לחבריה נמי לא נאמר ליה, א"ל כיון דאתיא ליה בק"ו למדרש כמאן דאיתמר ליה דמי והוא ניהו לא נאמר לו. המתנבא בשם אלילים כגון נביאי הבעל. הכובש נבואתו כגון יונה בן אמת. המוותר על דברי נביא כגון חבריה דמיכה דכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' לא תאכל לחם וגו' ויאמר לו גם אני נביא כמוך וכתוב וישב ויאכל לחם בביתו וכתוב וילך מאצלו (וימיתוהו) [וימצאהו] האריה [ויכהן]:

מלכים א – פרק כא – המשך רמז רכא

כרם היה לנבות הזרעאלי. כתיב כבד את ה' מהונך ממה שחננך שאם היה קולך נאה עבור לפני התיבה. חייא בן אחותו של ר' אלעזר הקפר היה קולו נאה והיה אומר לו חייא בני עמוד וכבד את ה' ממה שחננך. נבות היה קולו נאה והיה עולה לירושלים והיו כל ישראל מתכנסין לשמוע את קולו, פעם אחת לא עלה והעידו עליו בני בליעל ואבד מן העולם מי גרם לו על ידי שלא לירושלים בראייה לכבד את הקב"ה ממה שחננו למה שכבר אמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצך אימתי בעלותך:

מלכים א – פרק כא – רמז רכב

כתיב לא יחמוד איש את ארצך, מעשה באחד שהניח את בדיו בא ומצא אריות סובבין אותו, מעשה באחד שהניח בית של תרנגולין ובא ומצא חתולים מקורעין וחכינא כריכא קורקוסוי. ר' פנחס משתעי הדין עובדא תרין אחין באשקלון הוו להו מגירין נוכראין אמרין כדו אילין יהודאין סלקין לירושלם ואנן נסבין כל מה דאית להון, מן דסקלין זימן להם הקב"ה תרין מלאכים נכנסין ויוצאין בדמותן מן דנחתין

שלחון להון מאן שבקתון לגו ביתא אמרין ולא חד בר נש, אמרין בריך הוא אלהא דיהוראי דלא שבקון ליה ודלא שביק להון:

והושיבו שנים אנשים בני בליעל. שנו רבותינו כיצד בודקין את העדים מכניסין אותם ומאיימין עליהם. היכי אמרין להו אמר רב יהודה הכי אמרין להו נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלך במתת שקר. אמר רבא יכילי למימר שב שני הוה כפנא ואבבא דאומנא לא חליף. אלא אמר רבא הכי אמרין להו מפייץ וחרב וחץ שנון איש עונה ברעהו עד שקר. אמר רבא יכילי למימר להו שב שני הוה מותנא ואינש בלא זמניה לא שכיב. אלא אמר רב אשי ואמרי לה אמר רב נתן בר מר זוטרא אמרין להו סהדי שקרי אאגריהו זילי דכתיב והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו ויעידוהו לאמר (ברך נבות) [ברכת] אלהים ומלך:

הננה (הוא) בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו. שנו רבותינו הרוגי מלכות נכסיהן למלך. (שאר קיטעא כתוב בפסוק וינגס יואב ברמז קע"א). וישם שק על בשרו א"ר אבהו לפי שתפש יעקב אבינו את השק לא אז ממבניו ומבני בניו עד סוף כל הדורות. אחאב וישם שק על בשרו. יהודם וירא העם והנה השק על בשרו. מרדכי וילבש שק ואפר:

הראית כי נכנע אחאב. מלמד ששלח וקרא ליהושפט מלך יהודה והיה נותן לו מלקות ארבעים שלש פעמים ביום והיה מענה נפשו בצום והיה משכים ומעריב לפני הקב"ה בתפלה ובתחנונים ונתרצה לו להודיעך כח התשובה. ויש אומרים אם היה רגיל לאכול בשלש שעות ביום אוכל בו' שעות, בו' שעות אוכל בו' שעות מהו ויהלך אט אריב"ל שהלך יחף:

מלכים א – פרק כב – המשך רמז רכב

ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל. שנו רבותינו כי יגח שור אין נגיחה אלא בקרן וכן הוא אומר ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארם עד כלותם, ואומר וקרני ראם קרני בהם עמים יגח יחרו. מאי ואומר, וכי תימא דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן ת"ש בכור שורו הדר לו וג'. והאי מילף הוא גלויי מילתא בעלמא הוא דנגיחה בקרן היא, אלא מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תמה למועדת הני מילי בתלושה אבל מחוברת איא כולה מועדת היא, תא שמע בכור שורו הדר ללו וגו' (כתוב ברמז תת"ק):

ויאמר ה' מי יפה את אחאב (ויילך) [ויעל] ויפול ברמות גלעד וגו' ויצא הרוח ויעמד. מאי רוח א"ר יוחנן זה רוחו של נבות היזרעאלי. ויאמר וגו' צא ועש כן, מאי צא אמר רב יהודה אמר רב צא ממחיצתי דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי דפרע קנאיה מחריב יבתייה. וה' דבר עליך רעה. א"ר יודן כתיב ה' נתן וה' לקח כיון שנתן ברחמים נתן וכיון שלקח ברחמים לקח, ולא עוד אלא כשנתן לא נמלך בבריה וכשלקח נמלך בבית דינו. א"ר אלעזר כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו ובנין אב שבכלם וה' דבר עליך רעה:

ואיש משך בקשת לתומו ויכה את מלך ישראל בין הדברקים ובין השרין. א"ר יהודה בר' סימון זה אחד מן הדברים שהשליט הקב"ה את הרך בקשה, ואלו הן חץ נעמן שהכה את אחאב ונכנס לתוך השרין שנאמר ויכה את מלך ישראל וגו' ובין השרין. ועכברים של פלשתים כיצד היה הפלשתי יושב על הספסל של נחשת כיון שהיה עולה העכבר נבקע הספסל מעצמו והיה העכבר עולה ושומט את בני מעיו. וצפרדעים לפרעה בבתי השיש והפספסים היו הצפרדעים עולים ואומרים אנו שלומי מי שאמר והיה

העולם והיה השיש מתבקע מפניהם. וכן הצרעה היו האמוריים נטמנים במערה ונותנין אבן על פי המערה והיו שתי צרעות קורעות את האבן. והאבן שמת בה גלית נכנס האבן בברזל שנאמר ותטבע האבן במצחו:

ויזעק יהושפט וה' עזרו. מלמד שלא היה חסר כי אם התז הראש הדא הוא דכתיב כה' אלהינו בכל קראנו אליו. א"ר יודן בשר ודם יש לו פטרון ואם הגיע לו עת צרה אינו נכנס אצלו פתאום אלא קורא לבן ביתו ואומר פלוני על הפתח, אבל נגד הקב"ה אינו כן אלא הגיע לאדם צרה לא יהא קורא לא למיכאל ולא לגבריאל אלא יקראני ואענהו, וכן הוא אומר כל אשר יקרא בשם ה' ימלט:

מלכים א – פרק כב – רמז רכג

ויעבור הרנה במחנה. א"ר אחא באבוד רשעים רנה באבוד אחאב בן עמרי רני רנה. ומי חדי קוב"ה במפלתן של רשעים והא כתיב בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו וא"ר נתן מפני מה לא נאמר כי טוב בהודאה זו לפי שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים, אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה, באותה הלילה בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר להם הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. א"ר יוסי בר חנינא הוא אינו שש אבל אחרים משיש. דיקא ננמי דקתני כן ישיש ה' ולא כתיב כן ישוש:

והזונות רחצו. א"ר אלעזר למרק שתי חזיונות אחת של אליהו ואחת של מיכיהו. במיכיהו כתיב אם שוב תשוב בשלום וגו' וכתבי באליהו במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות וגו'. רב אמר זונות ממש, אחאב איש מצונן הייה ועשתה לו איזבל אשתו שתי צורות של זונות במרכבתו כדי שיסתכל בהם ויתחמם. ואיש משך בקשת לתומו, ר' אלעזר אמר לפי תומו ורבא אמר לתמם שתי חזיונות אחת של מיכיהו ושל אליהו:

בשנת תשע עשרה ליהושפט מלך יור בן אחאב שתים עשרה שנה שכן הוא אומר באחזיהו אחיו וימת כדבר ה' אשר דבר (ביד עבדו) אליהו וימלוך יהורם תחתיו בשנת שתים ליהורם בן (אחאב) [יהושפט] מלך יהודה כי לא היה לו בן. אמר ר' יוסי אפשר לומר כן והלא הוא מלך בשנת תשע עשרה ליהושפט אלא לענין שנאמר ויזעק יהושפט וה' עזרו ויסיתם אלהים ממנו מלמד שהיה יהושפט ראו ליהרג באותה שעה ובשכר שזעק תלה לו הכתוב (עשר) [שבע] שנים ועלתה מנין מלכותו לבנו. ובשנת ה' ליהורם בן אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה וגו' בחזקתן מן המלחמה שהרגו עמון ומואב והר שיער באו והמליכו את יהורם בן יהושפט על יהודה ולו אחים עזריה וגו' כיון שמת יהושפט עמד יהורם והרג את כל אחיו ויבא אליו מכתב מאליהו כבר היה לאליהו שבע שנים משנגנז, בן ל"ב שנים יהורם במלכו ושמנה שנים מלך בירושלים, ובאחזיהו הוא אומר בן כ"ב שנה אחזיהו במלכו וששנה אחת מלך בירושלים, ובמקום אחר הוא אומר בן ארבעים ושנים שנה אחזיהו במלכו ושנה אחת מלך בירושלים. א"ר יוסי וכי אפשר (טז) לבן שיהא גדול מאביו (עשרים) [שתים] שנים, אלא כיון שנשא בתו של עמרי ליהושפט בנו נגזר על מלכות יבת דוד שתכלה עם בית אחאב, וכה"א ומאלהים היתה תבוסת אחזיהו לבא אל יורם, ובבואו יצא עם יהורם אל יהוא בן נמשי אשר משחו ה' להכרית את בית אחאב ונפלו שניהם זה עם זה, בו ביום בימי יהורם בן אחאב היה רעב גדול בשומרון שבע שנים ובהם בן הדד נלחם בישראל, בשנת ח' קלל את גחזי וילך אלישע דמשק ומשח את חזאלל למלך על ארם ושלח את יונה בן אמתי ומשח את יהוא ברמות הגלעד:

מלכים ב – פרק א – רמז רכד

איש וגו' ואזור עור אזור במתניו. ר' חנינא בן דוסא אומר אותו איל שנברא בין השמשות לא יצא ממנו דבר לבטלה. אפרו של איל הוא יסוד של מזבח הפנימי. גידים שלו היה לעשרה נבלים של כנור שהיה דוד מנגן בו. עורו הוא אזור עור במתניו של אליהו ז"ל. קרנו של שמאל הוא שתקע בו בהר סיני שנאמר ויהי קול השופר. קרנו של ימין שהיא גדולה משל שמאל שהוא עתיד לתקוע בה לעתיד לבא שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו'. איש האלהים תיקר נא נפשי וגו', אליהו אחד מעשרה בני אדם שנקראו איש האלהים (שאר קיטעא כתוב לעיל ברמז צ"א):

מלכים ב – פרק ב – המשך רמז רכד

ויצאו בני הנביאים אשר בית אל אל אלישע. עד שלא נגזז אליהו היתה רוח הקדש מרובה בישראל שנאמר ויצאו בני הנביאים אשר בית אל אל אלישע וימרו אליו הידעת כי היום ה' לוקח את אדניך מעל ראשך (הלכו ועמדו מרחוק ועברו את הירדן). יכול (מפני) שהם מועטין, ת"ל וחמשים איש מבני הנביאים וגו'. יכול הדיוטים, תלמוד לומר אדניך אלא אדניך מלמד שהיו חכמים כאליהו, וכשנגזז אליהו נסתלקה מהם רוח"ק שנאמר ויאמרו אליו הנה נא יש את עבדיך חמשים (איש) [אנשים] בני חיל ילכו נא ויבקשו את אדניך, אלא שנסתלקה מהם רוח הקדש ומה תלמוד לומר עד בוש מלמד שנתבייש [אלישע] מהם שלא יאמרו אינו רוצה להקביל פני רבו:

ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו. וכי בני נביאים היו והלא תלמידים היו, אלא מכאן לתלמידים שקרויים בנים. וכה"א ושנתם לבניך אלו תלמידיך. וכה"א ויצאו בני הנביאים אשר בית אל. וכשם שהתלמידים קרויים בנים כך הרב קרוי אב שנאמר ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו. וכן ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו וגו' ויאמר אבי אבי רכב ישראל ופרשיו. ויגשו בני הנביאים. ללמדך שאין לך עיר בארץ ישראל שלא היו בה נביאים, ומפני מה לא נתפרסמה נבואתן אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא נצרכה לדורות לא נכתבה:

ויהי נא פי שנים ברוחך אלי. א"ר יוסי בר חוני בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו. בנו משלמה דכתבי ייטב אלהיך את שם שלמה משמך ויגדל את כסאו מכסאך. תלמידו מאלישע דכתיב ויהי נא פי שנים ברוחך אלי, ואי בעית אימא מהכא ויסמוך את ידידו עליו. ויהי המה הולכים הלך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש, אמר רבי אילא ברבי ברכיה שני תלמידי חכמים שהמלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראויים לישרף שנאמר הלך ודבר טעמא דאיכא דבור הא ליכא דבור ראויין לישרף. איני והא כתיב אל תרגזו בדרך וא"ר אלעזר א"ל יוסף לאחיו אל תעסקו בדבר הלכה שמא ירגז עליכם הדרך, לא קשיא הא במגרס הא בבעיוני. מפני מה זכה אליהו ז"ל שהחיה את המת, לפי שעשה רצונו של מקום והיה מתאנח על כבודן של ישראל וכשהיה רואה בני אדם צדיקים היה מגפפן ומחבקן ומנשקן. ותדע לך שהוא כן כשאמר לו רוח"ק את אלישע בן שפט תמשח וגו', וילך וימשח את אלישע וישלך אדרתו אליו. מיד הניח כל אשר לו ורץ אחריו שנאמר ועזוב את הבקר, מיד הפקיר כל אשר לו וזרע כל השדה מלח (א) שנאמר וישב מאחריו וכו'. וילמדהו לא נאמר אלא וישרתהו מכאן אמרו גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה, ואל יפטר אדם מחברו אלא בדבר הלכה כדי שיאמר יזכר איש פלוני לטובה שהלכה זו קבע בידי, שנאמר ויהי הם הולכים הלך ודבר ואין דבור אלא תורה שנאמר הלא כה דברי כאש. וכשנשתלח מלאך על אליהו ועל אלישע בא ומצאן עסוקים בד"ת ולא היה יכול לשלוט בהם שנאמר והנה רכב אש אלו ד"ת נביאים וכתובים. וסוסי

אש אלו משנה הלכות ואגדות, ומה תלמודלומר ויפרידו בין שניהם מלמד שחזר לפני הקב"ה ואמר רבש"ע עשיתי לך קורת רוח בעולם די בזיון שבזיתי אותם ודחפתי אותם אחד לכאן ואחד לכאן שנאמר ויפרידו בין שניהם, מכאן אמרו שני בני אדם שמהלכים בדרך ועוסקים בתורה אין דבר רע שולט בהם שנאמר ויהי הם הולכים הלוך ודבר:

מלכים ב – פרק ב – רמז רכה

ויעל אליהו בסערה השמים, תנא ר' יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלו משה ואליהו למרום שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. והכתיב וירד ה' על הר סיני, למעלה מעשרה. והכתיב ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים, למעלה מעשרה. והכתיב ומשה עלה אל האלהים, למטה מעשרה. והכתיב ויעל אליהו בסערה השמים, למטה מעשרה. והכתיב מאחז פני כסא פרשז עליו עננו וא"ר תנחום מלמד שפירש שדי מזיז שכינתו ועננו עליו, דאשתרבב ליה לכתא עד עשרה ונקיט ביה:

ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, אבי אבי זה אביו ואמו, רכב ישראל זה רבו שלמדו חכמה, מאי משמע, כדמתרגם ר' יוסף רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה מרתכין ופרשין. ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים, ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהם שנים, אלא מלמד שקרועין ועומדין לשנים לעולם. ואלו קרעים שאין מתאחין על רבו שלמדו חכמה:

ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב וגו' והמים רעים והארץ משכלת. מאי טיבותיה, א"ר חנן חן המקום על יושביו. א"ר יוחנן שלש חנות הן, חן מקום על יושביו, חן אשה על בעלה, חן מקח על מקחו:

מלכים ב – פרק ב – רמז רכו

ויצא אל מוצא המים וישלח שם מלח. ארשב"ג בא וראה כמה מופרשין דרכיו של מקום מדרכי בשר ודם, בשר ודם במתוק מרפא את המר אבל מי שאמר והיה העולם לא כן אלא במר מתקן את המר, הא כיצד נותן דבר המחבל לתוך דבר שנתחבל כדי לעשות בו נס בתוך נס, והוא שנאמר ויצא אל מוצא המים וישלך שם מלח, והלא מים מתוקים ויפים כשאדם נותן בהם מלח מיד הם מסריחין הא כיצד נותן דבר המחבל וכו'. כיוצא בו ויורהו ה' עץ וגו' ר' יהושע אומר זה עץ של ערבה. ר' אלעזר המודעי אומר זה עץ של זית שאין לך מר יותר מוית. ר' אלעזר המודשעי אומר זה עץ של זית שאין לך מר יותר מוית. ר' יהושע בן קרחה אומר זה עץ של הרדופני, אלא הא כיצד נותן דבר המחבל כו'. כיוצא בו ויאמר ישעיהו (ישאו) [קחו] דבלת תאנים וגו' והלא בשר חי כשאתה נותן עליו דבלת תאנים מיד הוא נסרח הא כיצד נותן דבר המחבל וכו':

ויעל משם בית אל והוא עולה בדרך, א"ר יוחנן משום ר' מאיר כל שאינו מלוה ומתלוה כאלו שופך דמים שאלמלי לוהו אנשי יריחו לאלישע לא גירה דובים ואריות בתינוקות שנאמר ויעל משם באר שבע וגו' והוא עולה בדרך ונערים קטנים שמנוערין מן המצות, קטנים שהיו מקטני אמנה. תנא נערים ובזבזו עצמם כקטנים. מתקיף לה רב יוסף ודילמא על שם מקומם, מי לא כתיב וארם יצוא גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה וקשיא לן קרי לה נערה וקרי לה קטנה ואמר רבי פדת קטנה דמן נעורן, התם לא מפרש מקומן הכא מפרש מקומן:

ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה'. מה ראה, אמר רב ראה ממש כדתניא רשב"ג אומר כל מקום שנתנו בו חכמים עיניהם או מיתה או עוני. ושמואל אמר ראה שכלן נתעברה מהם אמן ביום הכפורים. ורבי יצחק נפחא אמר ראה להם בלורית כנכרים. ורבי יוחנן אמר ראה שלא היתה בהם לחלותית של מצוה, ודילמא בזרעייהו מיהו הוי אר"א לא במ ולא בזרעם עד סוף כל הדורות:

ותצאנה שתים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים. רב ושמואל חד אמר נס, וחד אמר נס בתוך נס. מאן דאמר נס יער הוה דובים לא הוה. ומאן דאמר נס בתוך נס לא יער הוה ולא דובים הוה. וליהו דובים ולא ליהו יער, משום דבעיתי. א"ר חנינא בשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב לקלל את ישראל הובקעו מהם ארבעים ושנים ילדים. איני והאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפילו שלא לשמה שבשכר שהקריב בלק מלך מואב ארבעים ושנים קרבנות זכה ויצאה ממנו רות שיצא ממנה שלמה שכתוב בו אלף עולת יעלה שלמה וא"א חנינא רות בתו של עגלון מלך מואב בן בנו של בלק היתה, תאותו מיהא לקללה היתה:

מלכים ב – פרק ג – המשך רמז רכו

ויאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו. א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה שנאמר אשר יצק מים על ידי אליהו למד לא נאמר אלא יצק הא למדת שגדולה שמושה יותר מלמודה. (וילך יהושפט ומלך ישראל) [וירדו אליו מלך ישראל ויהושפט] ומלך אדום ולמה לא נאמר כאן ביהושפט מלך, להודיע ענותנותו של אותו צדיק שלא רצה לירד לפני הנביא בבגדי מלכות אלא כהדיוט. וי"א שנגזרה גזירה שיהרג עם אחאב והיה הכתוב מונה לבנו מאותה שעה:

כי לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך. אר"ש בן יוחאי אסור לאדם להסתכל בדמות אדם רשע שנאמר אם אביט אליך ואם אראך. רבי אלעזר אומר עיניו כהות שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו משום דאסתכל ביה בעשו, וכתביב שאת פני רשע לא טוב. אמר ר"ש בן לוי כל אדם שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת מנא לן ממשה שנאמר ויקצוף משה על פקודי החיל, וכתביב ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו' מכלל דמשה איעלם מניה. אם נביא הוא נבואתו מסתלקת מאלישע שנאמר כי לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא וגו' וכתביב ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' מלמד שאין השכינה שורה לא מתוך שיחה ודברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה שנאמר ועתה קחו לי מנגן וגו'. אמר רב יהודה אמר רב וכן לדבר הלכה. אמר רב וכן לחלם טוב. איני והא אמר רב גידל אמר רב כל תלמיד שיושב לפני רבו ואין שפתיו נוטפות מר תכוונה שנאמר שפתותיו שושנים נוטפות מר עובר אל תקרי מור עובר אלא מר עובר אל תקרי שושנים אלא ששונים. לא קשיא הא ברבה הא בתלמידא. ואי בעית אימא הא והא ברבה, ולא קשיא הא מקמי דפתח הא לבתר דפתח. כי הא דרבא מקמי דפתח בשמעתא אמר להו לרבנן מילתא דבדיחותא כי היכי דליפתח ליביהו, לבסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא:

כה אמר ה' עשה הנחל הזה גבים גבים, בא אלישע ועשה את היבשה ים. והכיתם (את) כל עיר מבצר וגו' וכל עץ טוב תפילו וכל מעיני מים תסתומו א"ל והא כתיב לא תשחית את עצה, אלא על שאר אומות צוה וזו קלה ובזויה היא שנאמר ונקל זאת בעיני ה', וכן הוא אומר צרור את המדינים, וכתביב לא תדרוש שלומם וטובתם:

ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה, רב ושמואל חד אמר לשם שמים וחד אמר לשם ע"ז. בשלמא למ"ד לשם שמים היינו דכתיב ויהי קצף גדול על ישראל. אלא למ"ד לשם ע"ז מאי ויהי קצף גדול על ישראל, כי הא דריב"ל דריב"ל רמי כתיב וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם וכתיב וכמשפטי הגוים אשר סביבותכם עשיתם, אלא כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהם עשיתם. ויסעו מעליו וישבו לארץ א"ר חנינא בר פפא באותה שעה ירדו שונאיהם של ישראל למדרגה התחתונה:

ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר, ר' אבא בר כהנא אמר פרובטא, מה עשה כנס כל איסרולוגין שלו אמר לון לית אתון אמרין לי דאנא עבד קרבא עם כל אומיא ונצח להון והא אלין יהודאין אינון נצחין לי. אמרין ליה הכל בזכות חד סבא דהוה להון, אמר להון מאן ההוא סבא, אמרין ליה אברהם, אמר להון ומה הוה עסקיה, אמרין ליה חד בר יחידיאי הוה ליה למארה שנין וקרביה לקמי קוב"ה אי לאו דמחא בידיה. אמר ועל דלא קרבי מתעביד להו נסין אילו קרביה עאכ"ז וכדו בר יחידיאי אית ליה לההוא גברא דעתיד למלוך תחותוי הוא אזיל ומקריב ליה דילמא מתעביד גם ליה נסין הה"ד ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה, החמה כתיב שהיה משתחוה לחמה, מה כתיב תמן ויהי קצף גדול על ישראל, אמר הקב"ה לישראל בני אומות העולם אין מכירין את כחי ומורדים בי אתם מכירין את כחי ומורדין בי:

מלכים ב – פרק ד – רמז רכח

אמר רבי מנא אלולא זכות אשתו של עובדיה כבר היו ישראל אבודין ח"ו באותה שעה שנאמר ואשה אחת מנשי בני הנביאים וגו':

ויעמוד השמן שהוקיר ובאת לשאול לו אם תמכור אם לא תמכור, והברכה האחרונה היתה גדולה מן הראשונה שנאמר ואת ובניך תחיי בנותר עד שיחיו המתים:

ויהי היום ויעבור אלישע אל שונם, ר' יהושע בן קרחה אומר מכח הצדקה המתים עתידין להחיות, בא וראה מאלישע בן שפט שלא היתה אשה יכולה להסתכל בפניו שלא תמות והיה מהלך מהר אל הר וממערה למערה והלך לשונם וקבלתו שם אשה גדולה בכבוד גדול אחותה של אבישג השונמית אמו של עדו הנביא. אמרה האשה לבעלה הנה איש האלקים הזה אין אשה יכולה להסתכל בדמותו שלא תמות אלא נעשה נא עלית קיר קטנה וכל פעם שהוא עובר כאן יסור שמה אל העליה, ובנו והכינו והתקינו, ולאחר ימים היה עובר אל שונם ויסר אל העליה וישכב שמה, קרא לשונמית ולמה עמדה בפתח אלא שלא היתה יכולה להסתכל בפניו. אמר לה למועד הזה כעת חיה את חובקת בן, אמרה לו אדוני זקן מאד וחדל ממני ארח נשים אל תכזב בשפחתך, ר' זכריה אומר רצון יראיו יעשה והרת וילדה וגדל הנער ויצא לפוגת נפש לראות בקוצרים וקרהו אסון ומת שנאמר ויהי היום ויצא אל אביו אל הקוצרים וגו', הלכה אל הר הכרמל ונפלה לפני אלישע על פניה אמרה לו הלואי נשאר כלי ריקם אלא שנתמלא ונשפך אמר הנביא כל דבר הקב"ה מגיד לי וזה לא הגיד לי מיד לקח המשענת ונתן לגחזי ואמר לו אל תדבר בפין כל דבר מאומה רע או טוב עד שתלך ותתן המשענת על פני הנער, וגחזי היה הדבר כשחוק בעיניו וכל אדם שהיה פוגע בו היה מדבר עמו ואומר לו התאמין שהמטה הזה מחיה את המתים לפיכך לא עלתה בידו, עד שהלך הוא בעצמו ונתן פיו על פיו והתחיל מתפלל לפני הקב"ה ואומר רבון העולמים כשם שעשית נסים על ידי אדוני אליהו והחיה את המת כן יחיה הנער הזה ויפקח הנער את עיניו:

ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא א"ר יהודה בן פזי מפני מה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים תהיו ללמדך כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה, ואית לן קריין סגיין אשה זונה וחללה וגו' וקדשתו כי את לחם וגו' איש איש אל כל שאר בשרו וכתוב ואמרת אליהם קדושים תהיו. ר' יהושע דסיכנין בש"ר לוי מיייתי לה מן השונמית. ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא. א"ר יוסי בר חנינא מכאן שאשה מכרת באורחין יותר מן האיש. איש אלקים קדוש, מנא ידעה רב ושמואל חד אמר שלא עבר זבוב על שלחונו, וחד אמר סדינין של פשתן היתה מצעת לו ולא ראתה עליהן קרי מעולם. קדוש הוא א"ר יוסי בר חנינא הוא קדוש ואין משרתו קדוש. עובד עלינו תמיד א"ר יוסי בר חנינא משום ר' אליעזר בן יעקב כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילהו ומשקהו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו מקריב תמידין:

נעשה נא עלית קיר קטנה, רב ושמואל חד אמר עליה פרוצה היתה וקירוה, וחד אמר אכסדרה גדולה היתה וחלקוה לשנים, בשלמא למ"ד אכסדרה היינו דכתיב קיר, אלא למ"ד עליה היתה מאי קיר, שקירוה בתקרה ומעזיבה. בשלמא למ"ד עליה היינו דכתיב עלית, אלא למוד אכסדרה מאי עלית, מקום המעולה שבבית. ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה, אמר רבה א"ר יוחנן כל מקום שהלך שם ביתו עמו:

למועד הזה כעת כחיה את חובקת בן, אותם מלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשרוב אליך, אבל אלישע לא אמר אשוב, המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם אמרו למועד אשוב אליך אבל אני שאני בשר ודם היום כאן ומחר בקבר בין חי בין מת כעת חיה את חובקת בו:

ויאמר אל אביו ראשי ראשי א"ר מנא בקציר אונסא שכיח שכן חמה קופחת על ראשו של אדם הה"ד ויגדל הילד וגו' ויאמר אל אביו ראשי ראשי, ורבנן אמרין (ג) דרחשין שכיח:

מדוע את הולכת אליו היום וכו', שנו רבותינו מעשה בר' אלעאי שהלך להקביל את פני ר' אליעזר רבו בלוד א"ל אלעאי אינך משובת הרגל שהיה ר' אליעזר אומר משבח אני את העצלנין שאינם יוצאים מבתיהם ברגל שנאמר ושמחת בחגך, איני והא א"ר יצחק מניין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת מיחייב אינש לאקבולי, אמר רבא לא קשיא הא דאזיל ואתי ביומיה הא דלא אזיל ואתי ביומיה. ויגש גיחזי להדפה מלמד שאחזה בהוד יפיה:

ויצא אחד (מן) [אל] השדה ללקט אורות, מאי אורות, תנא משום ר' מאיר זה גרגיר, א"ר יוחנן מפני מה נקרא שמו אורות מפני שמאיר את העינים. א"ר הונא המוצא גרגיר בשוק אם יבא לאכלו אוכלו ואם לאו מוללו ומעבירו על גבי עיניו. א"ר ששת גרגרא אף לדידי מעלי:

מלכים ב – פרק ד – רמז רכט

ואיש בא מבעל שלישה, תניא היה ר' מאיר אומר אין קלה בארץ ישראל לבכר יותר מבעל שלישי אעפ"כ לא בכרה אלא מין אחד, ושמא תאמר חטים ת"ל שעורים, ושמא תאמר לפני העומר ת"ל [תן לעם] ויאכלו אחר העומד היה, אמור מעתה ראויה היתה אותה שנה שתתעבר ומפני מה לא עברה אלישע מפני ששנת בצורת היתה והכל רצים לבית הגרנות. ויבא לאיש האלקים לחם בכורים וכי אלישע אוכל בכורים היה, אלא לומ לך כל המביא דורון לת"ח כאלו מקריב בכורים, ויאמר משרתו מה אתן זה לפני מאה איש, מאי לפני מאה איש אילימא כלהו לפני מאה איש בשנת בצורת טובא הו, אלא דכל חדא וחדא לפני מאה איש. בשני דרב יוסף הוה ריתחא בעלמא אמרו ליה ליבעי מר רחמי, א"ל השתא אלישע דכי הוה מפטרי רבנן מקמיה הוה פיישו תרי אלפא ומאתן רבנן, בעידן ריתחא לא הוה בעי רחמי ואנא איבעי רחמי, כי הוה

מיפטרי רבנן מבי רב הווי פיישי אלפא ומאתן מבי רב הונא תמני מאה. ר' הונא הוה דריש בתליסר אמוראי כי הווי קיימי רבנן מקמיה הווי מנפצי גלימיהו וסליק אבקא וכסי ליומא ואמרי במערבא קמה לי' מתיבתא דהונא בבליאה. מבי רבה ורב יוסף ארבע מאה וקרו נפשיהו יתמי, מבי אביי ורבא ורב פפא ורב אשי מאתן וקרו נפשיהו יתמי דיתמי. לחם שעורים וכרמל בצקלונו, כרמל רך ומלא, בצקלונו בא ויצק לנו ואכלנו דבי ר' ישמעאל תאנא כרמל כר מלא:

מלכים ב – פרק ה – המשך רמז רכט

והאיש היה גבור חיל מצורע. ולמה נצטרע בשביל ששבה מארץ ישראל נערה קטנה, וכן אתה מוצא לעתיד לבא וזאת תהיה המגפה אשר יגוף ה' את כל העמים וגו' המק בשרו וגו' על ידי מה על ידי שנתגאו בישראל שנאמר אשר צבאו על ירושלים, וכן אתה מוצא שהקב"ה נפרע מאומה הרשעה שנאמר מדוע נסחף אבירך ואין נסחף אלא לשון צרעת שנאמר ולשאת ולספחת:

הנה נא ידעתי כי אין אלקים בכל (הארצות) [הארץ] כי אם בישראל, יתרוו אמר כי גדול ה' מכל האלקים אמרו שלא הניח יתרו ע"א בעולם שלא עבדה לכך אמר מכל האלקים. ורחב אמרה כי ה' אלקיכם הוא האלקים בשמים ממעל, ונעמן הודה בדבר יותר מהם שנאמר הנה נא ידעתי כי אין אלקים בכל הארץ כי אם בישראל. לדבר הזה יסלח ה' לעבדך, בעו מניה מר' אמי בן נח מצווה על קדושת השם או אינו מצווה, אמר אביי ת"ש שבע מצות נצטוו בני נח ואם איתא תתמני הויין. א"ל רבא אינהו וכל אביזריהו, מאי הוי עלה, א"ר אדא בר אהבה אמרי בי רב כתיב לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבא אדוני וגו' וכתוב ויאמר לו לך לשלום ואם איתא לא לימא ליה. ודילמא הא בצנעה הא בפרהסיא:

חי ה' כי אם רצתי אחריו ולקחתי (מידת) [מאתו] מאומה אמר הקב"ה אני אמרתי שלא יהא לך משלו מאומה ואתה חזרת ולקחת ממנו מאומה חייך מומו אתה נוטל שנאמר וצרעת נעמן תדבק בך:

כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות, ומי שקל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקל, א"ר יצחק באותה שעה היה אלישע עוסק בשמונה שרצים, א"ל רשע הגיע עת ליטול שכר שמונה שרצים וצרעת נעמן תדבק לך, חזא דהוה פרחא צרעת עלוי רישיה:

מלכים ב – פרק ה – רמז רל

אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן על שבעה דברים נגעים באים, על לשון הרע ועל שפיכות דמים ועל שבועת שוא ועל גלוי עריות ועל גסות הרוח ועל הגזל ועל צרות העין. על לשון הרע דכתיב מלשני בסתר רעהו אותו אצמית. על שפיכות דמים דכתיב ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע, על שבועת שוא דכתיב וצרעת נעמן תדבק בך. על גלוי עריות דכתיב וינגע ה' את פרעה. על גסות הרוח דכתיב וכחזקתו גבה לבו עד להשחית. על הגזל דכתיב וצוה הכהן ופנו את הבית. תאנא הוא כנס מה שאינו שלו יבא הכהן ויפזר את ממונו. על צרות העין דכתיב ובא אשר לו הבית, תאנא דבי ר' ישמעאל מי שמייחד ביתו לו:

ויצא מלפניו מצורע כשלג, שנו רבותינו לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיו. וילך אלישע דמשק א"ר יוחנן שהלך להחזירו לגחזי בתשובה ולא חזר א"ל כך מקובלני ממך כל מי שחטא והחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. מאי עבד, אי בעית אימא אבן שואבת תלה לו לחטאת ירבעם והעמידה בין הארץ לרקיע. ואי בעית אימא רבנן דחה מקמיה דכתיב

וימארו בני הנביאים אל אלישע הנה נא המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו, מכלל דעד האידינא לא הוה דחוק. תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת:

מלכים ב – פרק ו – המשך רמז דל

ומלך ארם היה נלחם בישראל ויועץ אל עבדיו לאמר אל מקום פלוני אלמוני תחנותי, מלמד שעשו פטשיין לומר כשיבאו ישראל להלחם יפלו לתוך הפטשיין. וישלח איש האלקים אל מלך ישראל לאמר השמר מעבוד המקום הזה כי שם ארם נחתים ואין הקב"ה עושה דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים כיון שעברו ישראל פעם ראשונה ושניה ולא נפלו הרגיש מלך ארץ ויאמר לעבדיו הלא תגידו לי מי משלנו אל מלך ישראל ויאמר אחד מעבדיו לא וגו' כי אלישע הנביא אשר בישראל יגיד למלך ישראל את הדברים אשר תדבר בחדר משכבך ויאמר לכו ורואו איפה הוא וגו' וישלח שמה סוסים ורכב, מיד עמד נער אלישע בלילה וראה סוסים ורכב שהקיפו את העיר ויצעק ויאמר אהה אדוני אכה נעשה ויאמר אל תירא כי רבים אשר אתנו מאשר אותם, מיד נתפלל אלישע לשמו של הקב"ה שנאמר ויאמר (אלישע) ה' פקח נא עיניו (הנער) ויראה ופקח ה' את עיני הנער וירא והנה ההר מלא סוסים ורכב אש סביבות אלישע, מיד עמד אלישע וקלל את הארמים. ויאמר הך נא את הגוי הזה בסנורים ויכם בסנורים כדבר אלישע ולא הזכיר את השם וכשחזר והתפלל עליהם שיפקחו עיניהם אמר ה' פקח נא, הוי שאין שמו של הקדוש ב"ה נזכר על הרעה:

מלכים ב – פרק ו – רמז רלא

ויאמר אלישע ה' פקח (נא) את עיני אלה, זש"ה כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע א"ר יוחנן אין אתה גורר אחר הרעה ואין הרעה גוררת אחריו ואינה דרה אצלך. ר' אלעזר בן פדת בשם ר' יוחנן אמר אין שמו של הקב"ה נזכר על הרעה אלא אצל הטובה דכתיב ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה, קרא אלקים לילה אין כתיב כאן אלא קרא לילה, וכן אתה מוצא כשברך אדם וחוה הזכיר שמו לעיהם, שנאמר ויברך אותם אלקים, וכשקללם לא הזכיר שמו עליהם שנאמר ולאדם אמר, אל האשה אמר, וא"ת אל הנחש הזכיר שמו כך שנו רבותינו על שלשה דברים הזכיר שמו אע"פ שהוא לרעה, על המסית הוא הנחש שבסית את האשה ואמר כי יודע אלקים. ועל העובר על דברי חכמים שנאמר כה אמר ה' ארור האיש אשר לא ישמע. ועל העושה בטחונו בשר ודם שנאמר ארור הגבר אשר יבטח באדם. וכן אתה מוצא בנח כשברך את בניו שנאמר ברוך ה' אלקי שם יפת אלקים ליפת אבל כשקלל את כנען ויאמר ארור כנען. וכן אתה מוצא באלישע דכתיב ויאמר אלישע ה' פקח (נא) את עיני אלה, וכשקלל אותם אמר הך נא את הגוי הזה בסנורים ולא הזכיר את השם, וכן אתה מוצא כשהחריב את ירושלים א"ל הקב"ה לגבריאאל מלא חפניך גחלי אש שלח את הרעה ע"י מלאך אבל לעתיד לבא הטובה עושה ע"י עצמו שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים. וכן ישראל חלק להם הקב"ה כבוד ולא הזכיר ברעה, כשבא אצל הקרבנות אומר אדם כי יקריב מכם, אבל כשבא להזהיר על הנגעים כתיב אדם כי יהיה בעור בשרו ולא כתיב מכם. וכן בכל מקום חוץ משני דברים שהקב"ה מייחד שמו עליהם, ואלו הם וישקוד ה' על הרעה כי צדיק ה' אלקינו משום דצדיק ה' אלוקינו וישקוד ה' על הרעה אלא צדקה עשה הקב"ה שהקדים והגלה גלות יכניה לבבל עם החרש והמסגר וכל גבורי התורה וירדו לבבל ועשו תרביץ לתורה שאלולא כן היתה התורה משתכחח מישאל. ועוד עשה צדקה שהגלה אותם בקיץ ולא מתו בצנה, כיצד בטבת היו ראים לגלות ירושלים שכה"א בן אדם כתוב לך את שם היום וגו' והמתין להם עד הקיץ הוא שהנביא אומר אסוף

אסיפס נאם ה' ואין אסוף אלא גלות שנאמר אסוף אסוף אסוף וגו'. והשניה ויאמר ה' אלי עבור (לפני) [בתוך] העיר (שאר קיטעא כתוב ביחזקאל ברמז ש"נ) "ויכרה להם כרה גדולה הרי הוא אומר טובה חכמה מכלי קרב גדולה פסקין שעשה אלישע יותר מכל כלי מלחמות שעשה יורם בן אחאב שנאמר ויאמר לא תכה וגו'. ויכרה להם כרה גדולה אין כרה אלא לשון שלום כאדם שאומר לחברו שלום עליך כירי כירי:

ויהי רעב גדול בשומרון, רעב שהיה בימי אלישע רעב של מהומה היתה שנאמר עד (כי היה) [היות] ראש חמור בשמונים כסף (שאר קיטעא כתוב בשמואל בפסוק ויהי רעב בימי דוד ברמז קה"ד):

ויאמר לה המלך מה לך ותאמר האשה הזאת אמרה אלי תני את בנך ונאכלנו, מי שהוא שומע סבור שהטמינה אותו א"ר יוחנן שחוט ומבושל היה, תני את בנך ונשחטנו אין כתיב כאן אלא ונאכלנו מכלל שהיה שחוט ומבושל, וכן בירושלים ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן:

מלכים ב - פרק ז - המשך רמז רלא

ויאמר הנך רואה ביניך ומשם לא תאכל, מכאן שמדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה, וכן שנו רבותינו אלו שאין להם חלק לעוה"ב האומר אין תחיית המתים מן התורה, הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים:

וארבעה אנשים היו מצוורעים זה גחזי ושלשת בניו:

אם אמרנו נבוא העיר, שנו רבותינו רעב בעיר פזר רגליך שנא' ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה, ואומר אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם. מאי ואומר, וכי תימא ה"מ היכא דליכא סכנת נפשות אבל היכא דאיכא סכנת נפשות לא, ת"ש לכו ונפלה אל מחנה ארם:

מלכים ב - פרק ח - המשך רמז רלא

כי קרא ה' לרעב, א"ר יוחנן שלשה דברים הקב"ה קורא אותם בעצמו, ואלו הם רעב ושובע ופרנס. ועב כי קרא ה' לרעב. שובע וקראתי אל הדגן והריביתי אותו. פרנס דכתיב ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה. וגם בא אל הארץ שבע שנים. א"ל רב נחמן לרב יצחק בהנך שבע שנים מאי אכול, א"ל הכי א"ר יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבבתיהם. שניה אכלו מה שבשדות. שלישית בשר בהמה טהורה. רביעית בשר בהמה טמאה. חמישית בשר שקצים ורמשים. ששית בשר בניהם ובנותיהם. שביעית בשר זרועותיהם לקיים מה שנאמר איש בשר זרועו יאכלו. וזה בנה אשר החיה אלישע מפני מה נענש גחזי מפני שקרא לרבו בשמו:

מלכים ב - פרק ח - רמז רלב

ויהי הוא מספר למלך (ישראל) את אשר החיה את המת, א"ר לוי מצינו בתורה בנביאים ובכתובים שאין הקב"ה חפץ בקלוסו של רשע. בתורה מנין דכתיב ועל שפם יעטה וטמא יקרא. בנביאים דכתיב ויהי הוא מספר למלך את אשר החיה את המת וגו' ואת האשה וזה בנה וכי לאחורי תרעא הווי קאי, רבנן אמרין אפילו הם בסוף העולם הטיסן הקב"ה והביאו שלא יהא אותו רשע מספר בנפלאותיו של הקב"ה. בכתובים דכתיב ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך:

מלכים ב – פרק ט – המשך רמז רלב

לנא דבי אליהו עשה אדם מצוה גזרו עליו טובה עד ארבע דורות כיהוא בן נמשי שנאמר יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רבעים וגו' אמרו עליו על יהוא בן נמשי אדם ירא שמים היה ולא הלך אחרי עגלי ירבעם כיוון שבא לידי גדולה קלקל במעשיו עליו הוא אומר וישמן ישורון ויבעט. בא יהואחז בנו ועשה תשובה אחרי צדיק וטוב לו, לא עשה תשובה רשע וטוב לו. בא יהואש בן יהואחז בן יהוא אחרי עשה תשובה צדיק וטוב לו. לא עשה תשובה רשע וטוב לו כתיב ולא דבר ה' למחות את שם ישראל וגו'. וכי מה טיבו של ירבעם והרי עובד ע"א היה, אלא מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס שנאמר וישלח אמציה כהן בית אל אל ירבעם וגו' מיד גער בו בנזיפה אמר לו חס ושלום שנתנבא אותה נבואה ואם נתנבא מן השמים היה, באותה שעה אמר הקב"ה דור עובד אלילים וראש דור ע"א והארץ אשר אמרתי לאברהם ליצחק וליקב לזרעך אתננה תנו אותה בידו של זה שלא קבל לשון הרע. אמרו מה שלא מסר ביד יהושע בן נון וביד דוד מלך ישראל מסרוהו בידו שנאמר הוא השיב את גבול ישראל וגו'. בא זכריה בן ירבעם בן יואש בן יהואחז בן יהוא אחרי עשה תשובה צדיק וטוב לו לא עשה תשובה כו', וכן במדה זו בכל משפחות האדמה בין בישראל בין באומות העולם. גמילות חסדים אנו למדים מאיזבל כי ביתה היה סמוך לשוק וכל מת שהיה עובר בשוק היתה יוצאה מתוך ביתה ומכה בכפיה ומקוננת בפיה ומהלכת עשרה צעדות. וכל חתן שהיה עובר בשוק היתה יוצאה מפתח ביתה ומסלסלת בכפי ידיה ומהלכת עשרה צעדות, ונתנבא עליה אליהו זכור לטוב הכליבים יאכלו את איזבל בחלק יזרעאל והאברים שגמלו חסד לא שלטו בהם הכלבים ונייתנו לקבורה שנאמר וילכו לקברה וגו'. ויאמר לאשר על המלתחה. א"ר אחא בר יעקב דבר הנמלל ונמתה ביד:

מלכים ב – פרק י – המשך רמז רלב

ולאחאב שבעים בנים בשומרון. זש"ה ה' שמעתי שמעך יראתי. אברהם עשה רצונך נתת לו בן למאה שנה, אחאב עובד אלילים הוליד שבעים בנים. שרה עשתה רצונך נתת לה בן לתשעים שנה, (ג) איזבל בת כומרים הולידה שבעים בנים. וכשם שהיו לו שבעים בנים בשומרון כך היו לה ביזרעאל וכל אחד ואחד היו לו פלטין של קיץ ופלטין של חורף, הדא הוא דכתיב והכיתי את בית החורף על בית הקיץ. וישימהו למחראות קורין אותו לשבח למוצאות, ר' יהושע בן קרחה אומר למחראות כשמה מפני שהוא גנאי לע"א:

ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבות. ומי אמר לו נבואה זו יונה בן אמיתי. יהוא מלך על ישראל עשרים ושמונה שנה וכתוב ויהאו לא שמר ללכת בתורת ה' מאי גרמא ליה, אמר אביי ברית כרותה לשפפתים שאמר אחאב עבד את הבעל מעט יהוא יעבדנו הרב. רב אמר חותמו של אחיה השילוני ראה וטעה:

מלכים ב – פרק יא – המשך רמז רלב

ועתליה אם אחזיהו ראתה כי מת בננה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה. א"ר יהודה אמר רכב אלמלי לא נשתייר אביתר לאחיהמלך לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט דכתיב ועתליה אם אחזיה וגו' הכא אשתייר יואש והתם אשתייר אביתר. ותקח יהושבע בת המלך וגו' את יואש. עליו הכתוב אומר כי יצפנני בסוכה ביום רעה וגו':

מלכים ב – פרק יא – רמז רלג

ויוציא את בן המלך ויתן עליו את הנזר ואת העדות, נזר כלילא, עדות א"ר יהודה אמר רב עדות היא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו ואל מי שאינו ראוי למלכות אינו הולמתו, אמר דוד זאת היתה לי כי פקודיך נצרתי בשכר שפקודיך נצרתי זאת היתה לי לעדות, מאי עדותיה, אמר ר' יהושע בן לוי שהיתה מניחה במקום תפילין והולמתו. והא בעי אנוחי תפילין, א"ר שמואל בר רב יצחק מקום יש בראש להניח בו שני תפילין. ואדוניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוק, א"ר יהודה אמר רב שבקש להולמו ולא הולמתו:

מלכים ב – פרק יב – המשך רמז רלג

בן שבע שנים יהואש במלכו וג' וארבעים שנה מלך בישרוללים. בשנת כ"ג ליואש בדק את הבית הרי קנ"ה שנים משבנאו שלמה עד שבדקו יואש. ויעש יהואש הישר בעיני ה' כל ימיו אשר הורהו יהויעדע הכהן ויזקן יהוידע וישבע ימים וגו' כי עשה טובה בישראל, משנולדה קללה בימי שלמה נולד יהוידע המתקן רבי אלעזר אומר בעליית בית המקדש היה טמון. א"ר נראין דברי ר' אלעזר בימות החמה ודברי ר' שמואל בימות הגשמים, אמר דוד כי אתה תאיר נרי ביהושבע, וה' אלקי יגיה חשכי ביהוידע:

אך לא יעשה בית ה' ספות כסף. בעי מניה רב הונא מרב ככלי שרת מהו שיעשו מקדשי בדק הבית צרכי מזבח נינהו ומקדשי בדק הבית עושין אותו או צורך קרבן נינהו ומתרומת הלשכה היו נעשין, א"ל אין נעשין אלא מתרומת הלשכה. איתביהי וככלותם הביאו לפני המלך (ולפני) ויהוידע הכהן את שאר הכסף (הנמצא בית ה') ויעשהו כלים לבית ה'. א"ל דאקריין כתובי לא אקריין נביאי אך לא יעשה בית ה' ספות כסף מזמרות מזרקות וגו' וחזקו בו את בית ה'. א"ה קשו קראי אהדדי. לא קשיא כאן שגבו והותירו כאן שגבו ולא הותירו, וכי גבו והותירו מאי הוי, א"ר אבהו לב בית ידן מתנה עליהם אם הוצרכו הוצרכו ואם לאו יהיו לכלי שרת, דבי רבי ישמעאל תנא כלי שרת היו באים מתרומת הלשכה שנאמר את (שאר) הכסף אי זו הוא כסף שיש לו שירים הוי אומר זו תרומת הלשכה:

מלכים ב – פרק יג – המשך רמז רלג

ואלישע חלה את חליו. שנו רבותינו שלשה חלאים חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידיו ואחד שמת בו שנאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו, ועד אלישע לא הוה איניש דחליש ואתפח עד דאתא אלישע ובעא רחמי. ועד אברהם לא הוה זקנה מי שרואה אברהם סבור שהוא יצחק ומי שרואה יצחק סבור שהוא אברהם עד דבעא אברהם רחמי שנאמר ואברהם זקן בא בימים, ועד יעקב לא הוה חולשא אמר יעקב ביאך אדם מישב ומצוה את בניו, בעא רחמי והוה חולשא שנאמר ויאמר ליסוסף הנה אביך חולה:

וימת אלישע ויקברוהו, היא שנת עשירי ליהואש, מכאן אתה מחשב כמה שנים פרנס אלישע את ישראל מי"ט ליהושפט ועד עכשו הרי יותר מששים שנים:

ויהיה הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד. שנו רבותינו מי שנתחייב מיתה ביבת דין לא היו קוברים אותו בקברות אבותיו אלא שתי קברות היו מתוקנין בבית דין אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנהרגין ולנחנקין, וכל כך למה לפי שאין קוברים רשע אצל צדיק שנאמר ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו

את האיש בקבר אלישע וגו'. אמר ליה אביי ודילמא לקיומי ויהי נא פי שנים ברוחך אלי, אמר לו אי הכי היינו דתניא על רגליו עמד ולביתו לא הלך אלא ויהי נא פי שנים ברוחך אלי היכי משכחת לה, א"ר יוחנן שרפא את צרעת נעמן שהיא שקולה כמת, דכתיב אל נא תהי כמת (שאר קיטעא כתוב בתהלים ברמז תש"ה):

ויגע האיש בעצמות אלישע ויהי. א"ר חמא בר חנינא גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן שנאמר ויהי הם קוברים וגו'. מילתא דרבי אליעזר עבידא פליגא דאמר רבי עזריה תדע לך כח הצדקה משלום בן תקוה שהיה מגדולי הדור והיה עושה צדקות בכל יום, ומה היה עושה היה ממלא חמת מים והיה יושב על פתח העיר וכל אדם שהיה בא מן הדרך היה משקה אותו ומשייב את נפשו ובזכות זה שרתתה עליו שכינה שנאמר וילך חלקיהו הכהן ואליקים אל חולדה הנביאה אשת שלום בן תקוה, ולמפרע נקרא שמו סחרה על שם כי טוב סחרה, וכשמת בעלה חסרה אותה צדקת את בעלה ויצאו כל ישראל לגמול חסד עם שלום בן תקוה וראו החיל שבא עליהם וישליכו את האיש בקב אלישע ויהי ואח"כ הוליד את חנמאל שנאמר הנה חנמאל בן שלום:

מלכים ב – פרק יד – המשך רמז רלג

בשנת שתים ליואש בן יואחז מלך ישראל מלך אמציהו בן יואש מלך יהודה, בן עשרים וחמש שנה היה במלכו ועשרים ותשע שנים מלך בירושלים, בשנת (י"ב [י"ד]) לאמציה אז הכה את אדום בגי המלח עשרת אלפים ואת אמציה מלך יהודה בן יואש בן יואחזיהו תפש יהואש מלך ישראל בבית שמש וחזר לשומרון. בו בפרק מת יואש ויחי אמציה בן יואש מלך יהודה אחרי מות יהואש וגו' חמש עשרה שנה, ומעת אשר סר אמציה מאחרי ה' ויקשרו עליו קשר וגו':

החוח אשר בלבנון זה חמור, שלח אל הארז זה יעקב, תנה את בתך לבני שכם בני חשקה נפשו בבתכם, ותעבור חית השדה אשר בלבנון זה שמעון ולוי, ותרמוס את החוח ואת חמור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב:

מלכים ב – פרק יד – רמז רלד

ויהי אחרי בא אמציהו וגו'. זה שאמר הכתוב איש חכם נשפט את איש אויל ורגז ושחק ואין נחת, א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי אמר הקב"ה כעסתי על אחז ונתתיו ביד מלכי דמשק וזבח וקטר לאלקיהם שנאמר ויזבח לאלקי דמשק, ושחקתי עם אמציה ונתתי מלכי ארם בידו, הביא אלקיהים והשתחוה להם שנאמר ויהי אחרי בא אמציהו מהכות את האדומים וגו', היינו דאמרי אינשי חדי ליה למר ולא ידע בכי ליה למר ולא ידע ווי לדין דלא ידע בין טב לבייש. בן ט"ז שנה עוזיה במלכו ונ"ב שנה מלך בירושלים ובימי דרשו ה' הצליחו אלקים ומה היא ההצלחה שהצליחו הוא בנה את אלית ושייבה ליהודה ומה ת"ל אחרי שכב המלך עם אבותיו אלא שמלך בימי אבותיו. ד"א מה יורם ואחזיהו ויותם מתו מיתת תחלואים ע"י אחרים. כך אמציהו מת מיתת תחלואים ע"י אחרים. עוזיהו וירבעם מלכו כאחת אלא שירבעם מלך בימי אביו שנה שנאמר וישכב יהואש עם אבותיו (וכתיב) וירבעם ישב על כסאו, בשנת עשרים ושבע לירבעם מלך עוזיהו אפשר לומר כן והלא שניהם מלכו כאחת. אלא שמלך מלכות מנוגעת, וכן הוא אומר והיה עוזיהו המלך מצורע עד יום מותו ויותם בנו על בית המלך שופט, ואומר כלם נתיחסו בימי יותם ובימי ירבעם בן יאואש אפשר לומר כן אלא כל כ"ה שנה שהיה עוזיהו מצורע יותם בנו על בית המלך שופט:

והצרעת זרחה במצחו והלא דברים ק"ו ומה עוזיהו המלך שלא נתכוון לגדולה בשביל כבוד עצמו אלא בשביל כבוד קונו כך נענש המתכוין ליטול לו גדולה ולא בשביל קונו עאכ"ו. ולא למעט פריה ורביה אלא לרבות ובינה לבין עצמה כך נענשה, המתכוין לדבר בחרברו לגנאי ולא לשבח למעט פריה ורביה בינו ובין

אחרים עאכ"ו. הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת וגו' כדבר ה' וגו' אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמת, אמר רב נחמן בר יצחק כדבר ה' וגו' אשר דבר ביד עבדו שהפך לנינוה מרעה לטובה כך בימי ירבעם בן יואש נהפך להם לישראל מרעה לטוב:

ולא דבר ה' למחות את שם ישראל אין הקב"ה מבקש (שימות) [שיפסל] אחד מישראל, ראה מה כתיב ואל יאמר בן הנכר הבהל יבדילני וגו' ומה על בן נכר לא אמרתי לפוסלו בני עאכ"ו. הגבעונים שהיו גרים גרורים ומיראה נתגיירו קבלתי אותם ועל שבקש שאול להזדווג להם והרג מהם הרגתי אותן, ולא עוד אלא שהבאתי שלש שנים רעב בשבילו ולבני אני פוסל הוא ולא דבר ה' למחות את שם ישראל מתחת השמים:

מלכים ב – פרק יז – המשך רמז רלד

מה נשתנה הושע בן אלה שגלו עשרת השבטים בימיו, אלא עד עכשו היתה עבודת אלילים קשורה ביחיד וקשה לפני הקב"ה להגלות את הצבור בעון יחיד, כיון שבא הושע בן אלה וביטל כל המשמרות כלן ואמר כל מי שיעלה לירושלים יעלה ולא אמר הכל יעלו לירושלים, עליו הוא אומר ועש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל, עליו עלה שלמנאסר, מפני ששמט קולר מצוארו ונתנו בצואר הרבים, מכאן אמרו כל העושה מצוה ואינו גומרה מתחייב בנפשו וקורבל אשתו ושני בניו:

ויעד ה' בישראל וביהודה ביד כל נביאי (וביד) כל חוזה. נביאי כתיב רבי ור' נתן, רבי אומר נביא אחד שחרית ונביא אחד בין הערבים. ור' נתן אומר שני נביאים שחרית ושני נביאים בין הערבים. א"ר יעקב מכפר חנו תשעים שנה עשה הקב"ה משלח בישראל כמנין ויעד:

ויהי בתחלת שבתם שם וגו' וישלח ה' בהם את האריות ויהיו הורגים בהם. שלחו ואמרו אדוננו המלך הארץ ששלחתנו עליה אינה מקבלת אותנו והנה נשארנו מעט מהרבה, שלח המלך וקרא לזקני ישראל אמר להם כל השנים הללו שחייתם בארצכם לא שכלה אתכם חית השדה ועכשו אינה מקבלת עבדי, אמרו דבר של עצה אולי יחזירם לארצם, א"ל אדוננו המלך הארץ אינה מקבלת נכרי שלא נימול ושאינו קורא בתורה, א"ל תנו לי מכם שנים וילכו וימולו אותם וילמדו אותם תורה ודבר המלך אין להשבי, ושלחו את ר' דוסתאי בן ינאי ואת רבי סבא והיו מלמדים אותם ספר תורה בכתב נוטריקון והגויים האלה היו הולכים בחקות התורה ובחקות אלקיהם שנאמר ואת אלקיהם היו עובדים. ועלה עזרא מבבל וזרובבל בן שאלתיאל ובאו עליהם השמרונים ק"פ אלף התחילו בונים בהיכל באדיין קמו זרובבל בן שאלתיאל, וכי שמרונים היו והלא כותיים היו אלא על שם העיר נקראו שומרונים ואז נדו את הכותיים ושלא יגייר אדם מהם. ועוד שבקשו להרוג את נחמיה במרמה שנאמר לכו ונועצה יחדו עד שבטלו מלאכת ה' שתי שנים והות בטילא וגו', מה עשו עזרא וזרובבל ויהושע בן יהוצדק קבצו את כל הקהל את היכל ה' והביאו שלש מאות כהנים ושלש מאות תינוקות ושלש מאות ספרי תורות בידם ושלש מאות כהנים ושופרות בידם והיו תוקעין והלויים משוררין ומזמרין ונדו את הכותיים בסוד שם המפורש ובכתב הנכתב על הלוחות ובחרם בית דין התחתון ובחרם ב"ד העליון שלא יאכל אדם מישראל פת כותי, מכאן אמרו כל האורל פת כותי כאלו אוכל בשר חזיר, ואל יגייר אדם מישראל כותי ואל יהא להם חלק בתחיית המתים וחלק ונחלה וזכרון בישראל ושלחו את החרם אצל ישראל שבבבל והם הוסיפו עליהם חרם על כרם והמלך כורש קבע עליהם חרם על חרם שנאמר ואלהא די שכינ שמייה תמן וגו':

ואנשי בבל עשו את סכות בנות, א"ר יהודה אנשי בבל עשו את סכות בנות ומאי ניהו תרנגולת. אנשי (נות) [כותא] עשו נרגל ומאי ניהו תרנגול. אנשי חמת עשו את אשימא ומאי ניהו ברחא קרחא. העוים

עשו את נבחן ואת תרתן ומאן נינהו כלב וחמור, והספרים שורפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך ומאי נינהו הפרד והסוס. אדרמלך דאדר ליה למריה בטעיינא. ענמלך דעני ליה למריה בקרבא. אף חזקיהו מלך יהודה בקש אביו לעשות לו כן אלא שסכתו אמו סלמנדרא:

מלכים ב – פרק יח – המשך רמז רלד

וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה. העיד ר' יהושע לפני רבי על ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו. חברו עליו אחיו ובית אביו א"ל מקום שאבותיך ואובת אבותיך נהגו בו איסור אתה תנהוג בו היתר, דרש להם מקרא זה, וכתב נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחשתן, אפשר בא אסא ולא בערו בא יהושפט ולא בערו והלא כל ע"א שבעולם אסא ויהושפט בערום, אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו אף אני מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו, מכאן לת"ח שאמר דבר הלכה שאין מזיחין אותו, ואמרי לה שאין מזיחין אותו, ואמרי לה שיאן מזניחין אותו:

מלכים ב – פרק יח – רמז רלה

אחר הדברים והאמת האלה בא סנחריב מלך אשור ירושלם האי דישנא להאי פרדשנא, אמר רבינא מאי אחר הדברים והאמת לאחר שקפץ הקב"ה ונשבע אמר אי אמינא ליה לחזקיה דמייתינא ליה סנחריב ומסרנא ליה בידך יאמר לא איהו בעינא ולא ביעתותיה בעינא, מיד קפץ הקב"ה ונשבע דמייתי ליה דכתיב נשבע ה' צבאות לאמר אם לא כאשר דמייתי כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסנו. א"ר יוחנן אמר הקב"ה יבא סנחריב וסיעתו ויעשה אבוס לחזקיהו וסיעתו שנאמר והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועולו מעל צוארך וחובל עול מפני שמן, א"ר יצחק נפחא חובל עולו של סנחריב מפני שמנו של חזקיה שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. מה עשה נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב, בדקו מדין ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, ועל אותו הדור הוא אומר והיה כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף, אע"פ שאלף גפן באלף כסף, לשמיר ושית יהיה, ואומר ואוסף שללכם אוסף החסיל כמשק גבים שוקק בו. הו קא מפחדי ואמרי מאי נעביד, אמר להו נביא לישראל אספו שללכם, אמרו לו כל אחד ואחד לשלל או לחלק, אמר להם כאוסף החסיל מה אסיפת החסיל כל אחד ואחד לעצמו אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו. א"ל והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו. א"ל כמשק גבים שוקק בו מה גבים הללו מעין את האדם מטומאה לטהרה אף ממונם של ישראל כשנפל ביד האומות טהר:

מלכים ב – פרק יח – רמז רלו

שלום הרג את זכריה ומלך תחתיו ירח ימים. בשנת ל"ט שנה לעזריהו מלך יהודה מלך מנחם בן גדי על ישראל עשר שנים בשומרון, ובשנת נ"ב שנה לעזריה מלך פקח בן רמליהו עשרים שנה על ישראל בשומרון, ובשנת שנים לפקח בן רמליהו מלך יותם בן עוזיהו בן כ"ה שנה היה במלכו וט"ז שנה מלך בירושלים, בשנת י"ז לפקח מלך אחז בן יותם בן עשרים שנה אחז במלכו וט"ז שנה מלך בירושלים באותה שעה ויהרג פקח בן רמליהו ביהודה, ובשנת שלש לאחז היה ויהי בימי אחז ויוגד לבית דוד באותה שעה ויקח אחז את הכסף ואת הזהב וגו', בשנת עשרים ליותם שהיא שנת ארבע לאחז, אפשר לומר כן

אלא שהיתה גזירה גזורה בימי יותם ארבע שנים. דבר אחר שרצה למנות ליותם בקבר ולא לאחז בחיים עליו עלה שלמנאסר נמצא אחז מלך יהודה והושע בן אלה משועבדים למלך אשור שמונה שנים. בשנת י"ב (לפקח) [לאחז] ויער ה' את רוח פול ויגלם לראובני ולגדי ולקח את העגל שבבית אל והלך לו לקיים מה שנאמר גם אותו לאשור יובל. ר' נהוראי אומר משום ר' יהושע הרי הוא אומר כאשר יציל הרועה מפי הארי שתי כרעים או בדל אזן וגו' אלו הם עשרת השבטים שנסמכו על חזקיהו ופלטו עמהן. (נגב) בפאת מטה מלמד שלא נשתייר מישראל היושבים בשומרון בפאת מטה ובדמשק ערש אלא אחד משמונה שבהם ושאר העם היכן הוא בדמשק לקיים מה שנאמר והגלית אתכם מהלאה לדמשק. אותה שעה משראה הושע בן אלה שגלו עגלי הזהב עמד והעביר פרדסיאות שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל שבכל מלכי ישראל הוא אומר וילך בדרך ירבעם אבל בהושע בן אלה כתיב רק לא כמלכי ישראל אשר היו לפניו עלה עליו שלמנאסר, ומפני מה לא נחתם גזר דיןם לגלות מפני שהיו תולים קללה במלכיהם לקיים מה שנאמר אני ידעתי אפרים וגו', באותה שעה שראה הושע בן אלה שפניו של מלך אשור לעלות ולהגלות את ישראל פעם שלישית הלך ונסמך על מלכי מצרים שכן הוא אומר בשנת י"ב לאחז וגו' מלך הושע וגו' ט' שנים. ר' יוסי אומר אפשר לומר כן כבר היו לו ח' שנים משהרג את פקח ומלך תחתיו ומה תלמוד לומר תשע, שנת תשע למרדו, חכה"א וימצא מלך אשור בהושע קשרר אשר שלח מלכים אל סוא מלך מצרים ולא העלה מנחה למלך אשור וגו' ויעצרהו מלך אשור ויאסרהו בית כלא. בשנת ארבע לחזקיה עלה שלמנאסר על שומרון ויצר עליה וילכדה מקצה שלש שנים. בשנת שש לחזקיה היא שנת תשע למרדו של הושע נלכדה שומרון ויגל מלך אשור את ישראל אשורה והיינו דכתיב ויתשם ה' מעל אדמתם. בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו עלה סנחריב וגו', ח' שנים שהה בין גלות ראשונה לשניה ועוד ח' שנים שהה מגלות שניה לשלישית ושהה עוד ח' שנים ועלה על מלך חזקיהו לקיים מה שנאמר כעת הראשון הקל ארצה זבולון וגו'. א"ר יוסי טעות גדולה טעה סנחריב שנאמר אחרי הדברים והאמת האלה בא סנחריב, אותה שעה שלח תרתן לאשדוד ושטף עמונים ומואבים והערביים שהיו מסייעין אותם כשצר על שומרון שלש שנים לקיים מה שנאמר שלש שנים כשני שכיר ונקלה כבוד מואב, באותה שעה וישלח מלך אשור את וגו' רבשקה וגו'. הנני נותן בו רוח ושמע שמועה ושב לארצו, ומה היא השמועה ששמע מה שנאמר וישמע אל תרהקה מלך כוש שטף שבנא הסופר וכל סיעתו והולכים בזיקים והלך לו לכוש נטל חמדת כל האוצרות ובא לו לירושלים לקיים מה שנאמר יגיע מצרים וסחר כוש וסבאים אנשי מדה. יגיע מצרים זה פרעה מלך מצרים. וסחר כוש זה תרהקה מלך כוש, וסבאים אנשי מדה אלו חיילות שלהם. עליך יעבורו זה ירושלים. ולך יהיו מושלמים לך. אחר כך ילכו זה חזקיהו. בזיקים יעבורו זה (בכרה ומנקה) [כרומנקיא]. אליך ישתחוו ואליך יתפללו שהם מתנים שבחו של הקב"ה ואומרים אך בך אל ואין עוד אפס אלקים. בו ביום נסע סנחריב עשר מסעות בא על עית וגו'. ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' כלם מלכים קושרי כתרים בראשיהם. לפני מפלתו של סנחריב חלה חזקיהו שלשה ימים. ר' יוסי אומר יום שלישי של חזקיהו הוא יום מפלתו של סנחריב ועמדה לו השמש כדרך שעמדה לו לאחז. בארבע לשבוע שהיא י"ח ליובל היתה מפלתו של סנחריב שנאמר וזה לך האות אכול השנה ספיח שעלו בפרק הפסח ולא הספיקו לזרוע ואכלו ספיחיהם, ובשנה השנית שחיס שגדדעו הלגינות האילנות. ובשנה השלישית זרעו וקצרו ונטלו ואכלו פרים מלמד שלא נשתייר בשבוע אלא אותה שנה. אחר מפלתו של סנחריב עמד חזקיהו ופטר את האוכלוסין שבאו עמו בקולרין וקבלו עליהם עול מלכות שמים שנאמר ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען, הלכו ובנו במה והקריבו קרבן לשם שמים לקיים מה שנאמר ביום ההוא יהיה מזבח וגו'. בן עשרים וחמש שנה היה (חזקיה) במלכו ועשרים ותשע שנה מלך בירושלים. ר' נהוראי אומר הונא בעי קומי רב כל ההאי טיבותא

עבד [הושע בן אלה] וכתוב עליו עלה שלמנאסר, אלא כל המתחיל במצוה ולא גמרה שלא אמר הכל יעלו לירושלים אלא אמר מי שרוצה לעלות יעלה שמת הקולר מצוארו ותלאו בצואר הצבור:

מלכים ב – פרק יח – רמז רלז

עתה המבלעדי ה' עליתי (אל הארץ הזאת) [על המקום הזה] להשחיתו ה' אמר אלי עלה. אמר ריב"ל מאי דכתיב יען כי מאס העם הזה את מי השלוח, אמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר חלף דקץ עמא הדין במלכותא דבית דוד דמדברין להון כמי שילוח דמנגדין בגייה ואתרצו ברצין ובן רמליהו לכן הנה ה' מעלה עליכם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור וחלף ביהודה שטפ ועבר, וכי מאחר דברשות עבד מ"ט איענוש נביא כי אתנבי אשרת השבטים אתנבי ואיהו יהיב דעתיה אכולה ארעא דישראל. בא נביא ואמר לו כי לא מועף לאשר מוצק לה כעת הראשון הקל ארצה זבלון מאי לא מועף א"ר אלעזר בר ברכיה אין נמסר עיף בתורה ביד המציק לו. כעת הראשון הקל ארצה לא כראשונים שהקלו מעליהם עול תורה אלא כאחרונים שקבלו עליהם עול תורה ראויים הללו לעשות להם נס כנס דורכי הים וכעוברי הירדן אם חוזר בו מוטב ואם לאו אני עושה אותנו גלילה בלויים. סנחריב א"ר יוחנן יבא חזקיהו בעל שמונה שמות ויפרע מסנחריב שיש לו שמונה שמות. חזקיהו דכתיב כי ילד יוולד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום. והאיכא חזקיהו שחזקו יה, ד"א שחזק את ישראל לאביהם שבשמים. סנחריב דכתיב ביה תגלת פלאסר פלאסר שלמנאסר פול סרגון (סרגין) אסנפר רבא ויקרא. והאיכא סנחריב שסיחתו ריב. ד"א שסח והחר דברים כלפי מעלה, א"ר יוחנן מפני מה זכה אותו רשע לקרותו אסנפר רבא ויקרא מפני שלא ספר בגנותה של ארץ ישראל שנאמר עד בואי ולקחחתי אתכם אל ארץ כארצכם. רב ושמואל חד אמר מלך פקח היה וחד אמר מלך טפש היה. מ"ד מלך פקח היה אמר אי אמינא להו עדיפא מארעייהו יאמרו לי קא משקרת. ומ"ד מלך טפש היה יאמרו א"כ מאי רבותך. להיכא אגלינהו, מר זוטרא אמר לאפריקי, ר' חנינא אמר להרי (שלג) [סלוג]. א"ר שמואל בר נחמני שלש פרוזודוגמאות שלח יהושע בן נון אצלם. הרוצה לפנות יפנה. ולהשלים ישלים. לעשות מלחמה יעשה. גרגשי פנה לפיכך נתנה לו ארץ יפה כארצו וזו אפריקי. גבעונים השלימו דכתיב וכי השלימו יושבי גבעון. ל"א מלכים עשו מלחמה ונפלו:

מלכים ב – פרק יח – רמז רלח

רבי שמעון בן יוחאי אומר שוטה היה זה ולא היה יודע לפתות, משל למה"ד לאדם שהלך לישא אשה, א"ל אביך מלך ואני מלך אביך עשיר ואני עשיר אביך מאכילך בשר ודגים ומשקך יין ואני מאכילך בשר ודגים ומשקך יין ואין זה פתוי, אלא כיצד יאמר לה אביך הדיוט ואני מלך אביך עני ואני עשיר אביך מאכילך מיני קטניות ואני מאכילך בשר ודגים ומשקך יין ישן אביך מוליכך בקרון ואני מוליכך בגלוניקא, והלא דברים ק"ו אם מי שבא לספר בשבח ארצו ולא ספר בגנות ארץ ישראל כך ק"ו למספר בשבחה (שאר קיטעא כתוב ביהושע ברמז כ"ד):

מלכים ב – פרק יח – רמז רלט

מי בכל אלקי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי. דרש ר' אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי מאי דכתיב לא מברכם מכל העמים חשק וגו', אמר הקב"ה לישראל אני חושק בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמכם נתתי גדולה לאברהם ואמר ואנכי עפר ואפר, נתתי גדולה למשה ולאהרן

אמרו ונחנו מה, נתתי גדולה לדוד אמר ואני בער ולא אדע, אבל עו"א אינם כן נתתי גדולה לנמרוד אמר הבה נבנה לנו עיר, לפרעה אמר מי ה' אשמע בקולו, לסנחריב אמר מי בכל אלקי הארצות אשר הציל את ארצם מידי, לנבוכדנאצר אמר אעלה על במתי עב, לחירם מלך צור אמר אני מושב אלקים ישבתי:

מלכים ב – פרק יט – רמז דמ

שנו רבותינו המגדף אינו חייב עד שיפרש את השם. א"ר יהושע בכל יום דנין את העדים בכנוי יכה יוסי את יוסי, נגמר הדין לא היו הורגין בכנוי אלא מוציאין כל אדם לחוץ ומשיירין הגדול שבהם ואומרים לו אמור מה שמעת בפירוש והוא אומר והדיינין עומדין על רגליהם וקורעין ולא מאחין, עומדין מנא לן אמר ר' יצחק דבי רבי אמי דאמר קרא ואהוד בא אליו והוא יושב בעלית המקרה וגו' והלא דברים ק"ו ומה עגלון מלך מואב שהוא עו"א ולא ידע אלא בכנוי עמד ישראל בשם המפורש עאכ"ו, קורעין מנא לן דכתיב ויבא אליקים בן חלקיה אשר על הבית ושבנא הסופר וגו' קרועי בגדים, ולא מאחין מנא לן א"ר אבהו אתיא קריעה קריעה כתיב הכא קרועי בגדים וכתוב התם ואלישע רואה והוא מצעק וגו' ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהם שני קרעים, אלא מלמד שהם קרועים לעולם. שנו רבותינו אחד השומע ברכת ה' ואחד השומע מפי השומע חייב לקרוע ועדים אינם חייבים לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו שנאמר ויהי כשמוע המלך חזקיהו (דברי רבשקה) ויקרע את בגדיו המלך קרע והם לא קרעו. א"ר יהודה אמר שמואל השומע אזכרה מפי העו"א אינו חייב לקרוע וא"ת רבשקה ישראל מומר היה, וא"ר יהודה אמר שמואל אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד לאפוקי בכנוי, ופליגא דר' חייא בתרוייהו דא"ר חייא (אחד) השומע אזכרה בזמן הזה אינו חייב לקרוע שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד כולו קרעים, ממאן אילימא מישראל מי פקרי להו כולי האי אלא פשיטא מעו"א ושם המיוחד מי גמירי אלא לאו בכנוי וש"מ בזמן הזה הוא דלא הא מעיקרא חייב ש"מ:

ביד מלאכיך חרפת. תאנא משום רבי יהושע בן קחחה פרעה שחרף בעצמו להקב"ה שנאמר מי ה' אשר אשמע בקולו נפרע ממנו הקב"ה בעצמו שנאמר וינער ה' את מצרים, ואומר דרכת בים סוסיך. סנחריב שחרף על ידי שליח שנאמר ביד מלאכיך חרפת נפרע ממנו הקב"ה על ידי שליח שנאמר ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף" אמרו הגדול שבהם היה ממונה על קפ"ה אלף והקטן שבהם אין פחות משני אלפים שנאמר ואיך תשיב את פני פחת אחד עבדי אדוני המלך ואתנה לך אלפים סוסים אם תוכל לתת רוכבים עליהם:

מלכים ב – פרק יט – רמז דמא

ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור. במה הכם, ר' אליעזר אומר ביד הכם שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה היא היד שעתידיה ליפרע מסנחריב הרשע. ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אמר לו הקב"ה לגבריאל כלום מגלך נטושה אמר לפניו רבש"ע כבר היא נטושה ועומדת מששת ימי בראשית שנאמר מפני חרבות נדרו (עמיים) מפני חרב נטושה. א"ר שמוען בן יוחאי אותו הזמן זמן בשול פירות היה אמר לו הקב"ה לגבריאל כשאתה יוצא לבשל את הפירות הזקק להם שנאמר מדי עברו יקח אתכם כי בבקר בבקר יעבור ביום ובלילה. אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי אגב ארחן לבעל דבבך אשתמע, ויש מפרשים בחוטמו נשף להם ומתו שנאמר וגם נשף בהם ויבשו. ר' ירמיה בר אבא אמר כפים ספק להם שנאמר וגם אנכי אכה כפי אל כפי, ר' יצחק אמר אזנים גלה להם ושמעו שירה מפי החיות ומתו שנאמר מקול המון נדרו עמים מרוממותיך נפצו גוים, כמה נשתיירו מהם אמר רב עשרה שנאמר ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער

יכתבם כמה נער כותב יו"ד. ושמואל אמר תשעה שנאמר כנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעפיה פוריה. ר' יהושע בן לוי אמר ראבעה עשר שנאמר שנים ושלשה וארבעה וחמשה, ר' יוחנן אמר חמשה סנחריב ושני בניו נבוכדנאצר ונבוזראדן. נבוזראדן גמרא. נבוכדנאצר דכתיב ורויה דרביעאה דמה לבר אלקין ואי לאו דחחזה ליה מנא הוה ידע. סנחריב ושני בניו שנאמר ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלקיו ואדרמלך ושראצר שבניו הכוהו בחרב, ר' אליעזר אומר ששה שכן דרכו של נער להיות שורט שריטה. הציץ רבשקה על החומה ושמע שהיו קוראין את ההלל ואמר לסנחריב חזור לאחוריק כי נסים נעשים להם בזה הלילה והיה מבזה את הדבר שנאמר ינופף ידו הר בת ציון:

ויהי הוא משתחוה בית נסרוך. אזל אשכח דפא דתיבותא דנח אמר איהו אלהא רבא דשיזביה לנח מטופנא אמר אי אזיל ההוא גברא ומצלח מקריב לתרין בנוי קמיה, שמעו בניה אמרו ליה כולי האי סליק בך ולא הדרת בתשובה מיד קטלוהו שנאמר ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלקיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב:

מלכים ב – פרק כ – רמז רמב

בימים ההם חלה חזקיהו למות, זהו שאמר הכתוב מי כהחכם ומי יודע פשר דבר, א"ר המנונא מי כהקב"ה שעשה פשרה בין שני צדיקים בין חזקיהו לישעיהו. חזקיה אמר ליתי ישעיהו גבאי כי היכי דאזל אליהו לגבי אחאב. ישעיהו אמר ליתי חזקיהו גבאי כי היכי דאזל יהורם לגבי אלישע. מה עשה הקב"ה הביא יסורין על חזקיהו ואמר לישעיהו לך ובקר את החולה שנאמר בימים ההם חלה חזקיהו למות וכתוב ויבא אליו ישעיהו, א"ל צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא. א"ל אמאי כולי האי, א"ל משום דלא עסקת בפריה ורביה. א"ל חזינא ברוח הקדש דנפקי מנאי בנין דלא מעלי. א"ל את בהדי כבשי דרחמנא למה לך מ"מ איבעי לך לאיעסוקי בפריה ורביה ומאי דניחא קמי דקודשמא בריך הוא ליעביד. א"ל השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דיך וזכותא דידי והויין לי בני מעליא. א"ל כבר נגזרה גזרה עליך. א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. א"ר חנן אפילו בא בעל החלום וא"ל למחר הוא מת אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר כי ברוב חלומות והבלים וגו':

כה אמר ה' צו לביתך א"ר יצחק בר אבדימי משמיה דשמואל מנין למתנת שכיב מרע מן התורה שנאמר צו לביתך בצואה בעלמא. והלא דברים ק"ו ומה חזקיהו מלך יהודה שנמא לו צו לביתך לא נמנע מלבקש רחמים לפני המקום שהיה דורש אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה. ומה משה שנאמר לו אל תוסף דבר אלי לא נמנע מלבקש רחמים, ישראל על אחת כמה וכמה:

ויסב (חזקיהו) את פניו אל הקיר. ר' יוחנן אמר שהתפלל מקירות לבו שנאמר מעי מעי אוחילה קירות לבי. ריש לקיש אמר על עסקי קיר אחת קטננה לאלישע החיה את בנה אבי אבא שחיפה את כל ההיכל זהב על אחת כמה וכמה:

זכר נא' את אשר התהלכתי לפניך באמת וגו' והטוב בעיניך עשיתי. מאי והטוב בעיניך עשיתי אמר רב שסמך גאולה לתפלה. ר' לוי אמר שגנז ספר רפואות. שנו רבותינו ששה דברים עשה חזקיהו, על שלששה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו. גנז ספר רפואות והודו לו. כתת נחש הנחשת שעשה משה והודו לו. גרר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו. ועל שלשה לא הודו לו סתם את מוצא מי גיחון ולא

הודו לו. קצץ דלתות ההיכל ושגרם למלך אשור ולא הודו לו. עבר ניסן בניסן ולא הודו לו. ולית ליה לחזקיה החדש הזה לכם ראש חדשים זה ניסן ואין אחר ניסן, אלא טעה בדשמואל דאמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקבעו ניסן ואיהו סבר הואיל וראוי לקבעו לא אמרין. ויסב (חזקיהו) את פניו אל הקיר באיזה קיר נשא עיניו, רבי יהושע בן לוי אומר בקירה של רחב כי ביתה בקיר החומה. אמר לפניו רבש"ע רחב הזונה שתי נשפות הצילה לך ראה כמה נפשות הצלת לה הה"ד ויבאו המרגלים ויוציאו את רחב וגו', תני רשב"י אפילו היו במשפחתם מאתים אנישם והלכו ודבקו במאתים משפחות כלם נצולו בזכותם, אבותי שקרבו לך כל הגרים האלו עאכ"ו. רבנן אמרין על קירות לבו אמר חזרתי על רמ"ח אברים שבי ולא הכעסתיך אאחד מהם עאכ"ו שתנתן לי נפשי. א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים וכל התולה בזכות אחרים תולין ללו בזכות עצמו. משה תלה בזכות אחרים שנאמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך לפיכך תלו לו בזכות עצמו שנאמר ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וגו'. חזקיהו תלה בזכות עצמו שנאמר זכור נא את אשר התהלכתי לפניך לפיכך תלו לו בזכות אחרים שנאמר וגנותי על העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי, והיינו דארמ' ר' יהושע בן לוי מאי דכתיב הנה לשלום מר לי מר אפילו בשעה ששגר לו הקב"ה שלום מר הוא לו:

ויהי ישעיה לא יצא (אל) חצר התיכונה. כתיב עיר וקרינן חצר מכאן לאיסטרטיא של מלכים שהם כעירות בינוניות. וישעיה מאי בעי התם, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מלמד שחלה חזקיהו והלך ישעיהו להושיב ישיבה על פתחו, מכאן לת"ח שחלה שמושיבין ישיבה על פתחו, ולא מילתא היא דדילמא אתי לאגרויי ביה שטן:

מלכים ב – פרק כ – רמז רמג

(חנני יוסיף) [והוספת] על ימיך חמש עשרה שנה. ריש לקיש בשם בר קפרא אמר תוספתו של הקב"ה מרובה על העקר, קין עקר והבל על ידי שהוא תוספת נולד הוא ושתי תאומות עמו. יוסף עקר ובנימין על ידי שהוא תוספת העמיד עשרה בנים דכתיב בני בנימין בלע ובכר וגו'. עד עקר ושלה על ידי שהוא תוספת הוא מעמיד עשרה בתי דינים הה"ד ובני שלה בן יהודה ער אבי לכה ולעדה אבי מרשא ומשפחות עבודת בית הבוץ לבית אשבע וגו'. עקר שנותיו של איוב לא היו אל ק"י שנים ונתוספו לו מאה וארבעים שנה. עקר מלכותו של חזקיה לא היו אלא י"ד שנה ונתוספו לו חמש עשרה שנה שנאמר חנני יוסיף על ימיך חמש עשרה שנה. ישמעאל עקר ובני קטורה ע"י שהם תוספת ותללד לו את זמרון וגו', כיון שראו הנביאים שתוספת הקב"ה יתר על העקר התחילו מברכין את ישראל בתוספת. משה אמר יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים. דוד אמר יוסף ה' עליכם ועל בניכם, אף לעולם הבא בלשון הזה הקב"ה מקבץ את גליותיהם של ישראל שנאמר והיה ביום ההוא יוסיף ה' ה' שנית ידו. ויאמר ישעיהו (ישאו) [קחו] דבלת תאנים והלא בשר חי כשאתה נותן עליו דבלת תאנים מיד הוא נסרח, אלא הא כיצד נותן דבר המחבל לתוך דבר שנתחבל כדי לעשות בו נס בתוך נס (שאר קיטעא כתוב בענין דאלישע ברמז רנ"ו). מכתב לחזקיהו מלך יהורם בחלותו ויהי מחליו א"ר שמואל בר נחמני מכאן שהיה בין חולי לחולי חולי כבד משניהם. א"ר לוי אברהם חדש זקנה אמר לפני הקב"ה רבש"ע אדם ובנו נכנסים למקום אחד ואין אדם יודע את מי יכבד ומתוך שאתה מעטרו בזקנה אדם יודע למי יכבד, אמר לו הקב"ה חייך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל, מתחלת הספר ועד כאן לא נכתב זקנה, וכיון שעמד אברהם אבינו ניתן לו זקנה שנאמר ואברהם זקן. יצחק חדש יסורין אמר לפניו רבש"ע אדם מת בלא ייסורין מדת הדין מתוחה כנגדו מתוך שאתה

מביא עליו יסורין אין מדת הדין מתוחה כנגדו, אמר לו הקב"ה חייך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל, הדא הוא דכתיב ויאמר ליוסף הנה אביך חולה. חזקיהו חדש עמידת חולי אמר לפניו רבש"ע אלו העמדת אותנו עד יום מותו אינו עושה תשובה אבל מתוך שאדם חולה ועומד הוא עושה תשובה שלמה, אמר לו הקב"ה חייך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל, הה"ד מכתב לחזקיהו חזקיהו (ד) לוח ישן ופרע נעור כשעלה סנחרבי עליו הפילו האלקים לפניו הוה ליה למימר שירה על מפלתו ולא אמר, ומה היה לו הפילו האלקים במטה וחלה כדי שיאמר שירה שנאמר מכתב לחזקיהו:

מלכים ב – פרק כ – רמז רמד

בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים ומנחה אל חזקיהו כי שמע כי חלה חזקיהו, משום דחלה חזקיהו שלח ספרים ומנחה, אין לדרוש את המופת שהיה בארץ. דא"ר יוחנן אותו היום שמת אחז שתי שעות היה וכי חלש חזקיהו ואיתפח אהדרינהו קודשא בריך הוא ניהליה שנאמר הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש. מרודך בן בלאדן היה למוד לאכול בשש שעות וישן עד תשע שעות וכיון שחזר גלגל חמה ישן לו ועמד ומצאו שחרית בקש להרוג את כל עבדיו אמר הנחתם אותי לישן כל היום וכל הלילה אמרי ליה מרי יומא הוא דהדר ביה ואלוהו של חזקיהו החזירו. אמר להם איכא כי האי גברא בהדאי ואל משדרנא ליה שלמא, כתב ליה שלם למלכא חזקיהו שלם לקרתא דירושלים שלם לאלהא רבה. נבוכדנאצר ספריה דבלאדן הוה ההאי שעתא לא הוה התם כי אתא אמר להו היכי כתביתו אמרו הכי כתבינן אמר להו קריתו ליה אלהא רבה וכתביתו להי לבסוף, אלא הכי איבעיא לכו למיכתב שלם לאלהא רבה שלם לקרתא דירושלים שלם למלכא חזקיהו, אמרי ליה ריינא דאגרתא להוי פרוונקא, רהט בתריה, כי רהט שלש פסיעות אתא גבריא אוקמיה, אמר הקב"ה אתה פסעת שלש פסיעות בשביל כבודי חייך שאני מעמיד ממך שלשה מלכים קוזמוקטורין שליטין מסוף העולם ועד סופו ואלו הם נבוכדנאצר ואויל מרודך ובלשאצר, וכן הוא אומר וחסד לאומים חטאת שהוא מתוקן להם (ה) כארסא של עכנא. א"ר יוחנן אלמלי לא בא גבריא אל (וקירבו) [והעמידו] לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל. מאי בלאדן בן בלאדן, אמרי בלאדן מלכא אישתני אפיה והיה ככלבא והוה יתיב בריה אבבא. כי הוה כתיב הוה כתיב שמיה ושמיה דאבוה והיינו דכתיב בן יכבד אב זה בלאדן בן בלאדן, ועבד אדוניו זה נבוזראדן. אמר הקב"ה ומה בשכר פסיעות ששלמתי לאותו רשע שרץ אחר כבודי אתה תמה, כשאני משלם שכר לאברהם ליצחק וליעקב שרצו לפני כסוסים על אחת כמה וכמה:

ויאמר חזקיהו מארץ רחוקה באו. מכאן אמרו לא יהגה אדם מדברי תורה ויתגאה בהם שמא עוקרין אותנו, שכן מצינו בחזקיהו שנתגאה ובקשו לעקרו מן העולם, ובשכר שאכל עם העו"א והראה לו הארון וגלה לו סוד עליונים נתנו לו מנשה בנו:

מלכים ב – פרק כ – רמז רמה

ארבעה הם שהקיש הקב"ה על קנקנן ומצאן קנקן של מימי רגלים, ואלו הם. אדם, קין בלעם, חזקיהו. אדם מנין שנאמר ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי. קין דכתיב ויאמר לא ידעתי השומר אחי אנכי. בלעם הרשע דכתיב מי האנשים האלה עמך ויאמר בלק בן צפר מלך מואב שלח אלי. חזקיהו מאין באו האנשים ויאמר חזקיהו מארץ רחוקה באו. אבל יחזקאל בקי מכלם שנאמר בן אדם התחיינה העצמות האלה ויאמר ה' אלקים אתה ידעת. א"ר יוחנן משל לצפור שהיתה ביד צייד פגע בו אדם אחד א"ל זו שבידך מה היא חיה או מתה, א"ל אי בעית חיה אי בעית מתה. וישמע עליהם חזקיהו.

א"ר חזקיהו כל המזמן כותי לתוך ביתו ומשמח עליו גורם גלות לבניו שנאמר וישמח וגו' וכתבי בתריה מבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו:

והיו סריסים בהיכל מלך בבל. ומאי סריסים רב אמר סריסים ממש ור' יוחנן אמר שנסתרסה ע"א בימיהם, בשלמא למ"ד שלא היו סריסים ניחא היינו דכתיב וחבל לא איתי בהון. אלא למאן דאמר סריסים ממש מאי דכתיב וחבל לא איתי בהון. אלא למאן דאמר סריסים ממש מאי דכתיב וחבל לא איתי בהון. בשלמא למאן דאמר שנסתרסה ע"א בימיהם היינו דכתיב כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי, אלא למאן דאמר סריסים ממש מי משתעי קרא בגנותן של צדיקים, הא והא הויא בהו. בשלמא למאן דאמר סריסים ממש היינו דכתיב ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות, אלא למ"ד שנסתרסה ע"א אבימיהם מאי טוב מבנים ומבנות, א"ר נחמן בר יצחק מבנים ובנות שהיו להם מבחרותם ומתו. מאי שם עולם אתן לו אשר לא יכרת, א"ר תנחומא דרש בר קפרא בצפורי זה ספר דניאל שנקרא על שמו. מופת השביעי מיום שנבראו שמים וארץ לא עמד אדם מחליו עד שבא חזקיהו מלך יהודה וחלה וחיה שנאמר מכתב לחזקיהו וגו', התחיל להתפלל לפני הקב"ה ואומר רבש"ע תן לי אות שנאמר ויאמר חזקיהו אל ישעיהו מה אות וגו' אביך (כיבש) [כבד] מזלות והיה משתחוה לשמש וירד השמש וברח במערב עשר מעלות אם רוצה אתה ירד עשר מעלות אחרונות, אמר חזקיהו לא כי ישוב צל המעלות, ונעתר לו שנאמר (הנני משיב) [וישב] את הצל במעלות אשר ירדה במעלות אחז, ראו כל מלכי הארץ ותמהו לפי שלא נהיה כך משנברא העולם ושלח מרוך לראות המופת, כשראה חזקיהו את שלוחי מלך בבל נתגאה בלבו למעלה למעלה והראה להם כל אוצרות מלכי יהודה ואוצרות בית קדשי הקדשים ועוד פתח את הארון והראה להם את הלוחות ואמר להם בזה אנו עושים מלחמה ונוצחים, כעס עליו הקב"ה אמר לו לא דיך שהראית להם כל האוצרות אלא שהראית להם את הלוחות מעשה ידי, חייך הם יעלו ויקחו את כל האוצרות שנאמר הנה ימים באים (נאם ה') ונשא כל אשר בביתך ותחת הלוחות יקחו מבניך סריסים ואלו הם, חנניה מישאל ועזריה שנעשו סריסים ולא הולידו בנים, ועליהם הכתוב אומר כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם וגו':

ואשר עשה את הברכה ואת התעלה ויבא את המים העירה, אינו מדבר אלא בדברי תורה שנמשלו למים:

מלכים ב - פרק כא - המשך רמז דמה

ולמה נקרא שמו מנשה שנשה יה. דבר אחר שהנשיא את ישראל לאביהם שבשמים. ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וגו' מה אחאב אין לו חלק לעוה"ב אף מנשה כן. רבי יהודה אומר יש לו חלק לעוה"ב שנאמר וישיבהו ירושלים למלכותו, אמרו לו למלכותו השיבו לחיי העוה"ב לא השיבו, א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו ונתתם לזעוה לרעה לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן חזקיהו. מר סבר בגלל מנשה דעשה תשובה ואינהו לא עבוד. ומר סבר בגלל מנשה דלא עשה תשובה. מנשה היה שונה נ"ה פנים בתורת כהנים כנגד שני מלכותו, אחאב פ"ה, ירבעם ק"ג:

מלכים ב - פרק כא - רמז דמו

וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו. נחום וחבקוק נתנבאו בימי מנשה ולפי שלא היה מנשה כשר לפיכך לא נקראו על שמו. שנו רבותינו כשחלה ר' אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו ר' טרפון ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא. נענה ר' טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטפה של גשמים שטפת גשמים

בעוה"ז ורבי בעוה"ז ובעוה"ב. נענה ר' יהושע ואמר טוב אתה לישראל מגלגל חמה שגלגל חמה בעוה"ז ורבי בעוה"ז ובעוה"ב. נענה ר' אלעזר ואמר טוב אתה לישראל מאב ואם שאב ואם מביאין את האדם לעוה"ז ואתה החייתנו בעוה"ז ובעוה"ב. נענה ר' עקיבא ואמר חביבין יסורין. אמר להם ר' אליעזר לתלמידיו סמכוני ואשב ואשמע דברי ר' עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין א"ל עקיבא בני זו מנין לך א"ל רבי מקרא אני דורש בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים וגו' ויעש הרע בעיני ה', וכתוב גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיהו מלך יהודה, וכי תעלה על דעתך שחזקיהו מלך יהודה לכל העולם למד תורה ולמנשה בנו לא למד אלא מכל טורח שטרח בו וכל עמל שעמל בו לא החזירו למוטב אלא יסורין שנאמר וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו ויבא ה' עליהם את כל שרי צבא אשר למלך אשור וילדו את מנשה בחחים וכתוב וכהצר לו חלה את פני ה' אלקיו ויכנע מאד, הא למדת שחביבין יסורין. מאי ויאסרהו בנחושתיים עשה לו כמין מולאייר של נחשת ועשו אותו נקבים נקבים ונתנוהו לתוכה והתחילו מסיקין תחתיו וכיון שראה צרתו צרה לא הניח ע"א בעולם שלא הזכירה צלמא פלן איתי שיזבי וכיון שלא הועיל לו כלום אמר זכור אני שהיה אבי מקרא הפסוק הזה בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה ושבת עד ה' אלקיך הרי אני קורא אותו אם יענני מוטב ואם לאו כל אפיא שוין והיו מלאכי השרת סותמין את חלונות של רקיע שלא תעלה תפלתו לפני המקום ואומרים לפניו רבון העולמים אדם שהעמיד צלם בהיכל כלום יש בו תשובה, אמר להם הקב"ה אם איני מקבלו בתשובה הרי הדלת נעול כנגד כל בעלי תשובה, מה עשה הקב"ה חתר לו כמין חתירה אחת תחת כסא הכבוד שלו ושמע תחנתו, הה"ד ויתפלל אליו ויעתר לו ויחתר [לן] (כתיב). א"ר אלעזר בר רב שמעון שכן בערביא קורין לעתירא חתירתא. וישיבהו ירושלם למלכותו, במה השיבו רב שמואל בר נחמני בש"ר חמא אמר ברוח השיבו כמה דאת אמר משיב הרוח. וידע מנשה כי ה' הוא האלקים באותה שעה אמר מנשה אית דין ואית דיין. שנו רבותינו שלשה באו בעלילה ואלו הן, קין, ועשו ומנשה. קין דכתיב גדול עוהי מנשוא, אמר רבש"ע ששמים רבוא עתידין לחטוא לפניך ואתה מוחל לכלם ולעוני אי אתה נושא. עשו דכתיב הברכה אחת היא לך אבי. מנשה בתחלה קרא לאלוהות הרבה ולבסוף קרא לאלקי אבותיו. רב אשי אוקי אמורא ודרש אשלשה מלכים אמר למחר נפתח בחבריא, אתחזי ליה מנשה בחלמיה אמר ליה חברך וחבריה דאבוך אנא מהיכא בעית למשרי המוציא אמר ליה לא ידענא אמר ליה מהיכא למשרי המוציא לא גמירת וחברך קרית לן, א"ל אי אגמרת לי אדרשיה למחר, א"ל מהיכא דקדמא בישולא דרפתא, א"ל אמאי פלחתון לע"א, א"ל אי הוית בהווא דרא הוית נקיט בשיפולא גלימא דידך ורהיט להתם. למחר אמר להו נפתח ברבוותא. בשנת כ"ב שנה למנשה גלה הוא ופסלו של מיכה עמו ויהונתן בן גרשום בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ, נמצא עשה מנשה תשובה ל"ג שנה:

וישם את פסל האשרה כתיב פסל וכתוב פסילים, בתחילה עשו לו פרצוף אחד ולבסוף עשו לו ארבעה פרצופים שתראה שכינה ותכעוס. אחז העמידו בעלייה שנאמר ואת המזבחות אשר על גג עלית אחז. מנשה הכניסו בהיכל שנאמר וישם את פסל האשרה וגו', אמון הכניסו לבית קדש הקדשים דכתיב כי קצר המצע מהשתרע וגו'. מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שהיו בו שלשה דברים, עבודת אלילים, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. ע"א דכתיב כי קצר המצע מהשתרע, א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן קצר מצע זה מהשתרע עליו שני רעים כאחת. והמסכה צרה כהתכנס א"ר שמואל בר נחמני כי הוה מטי ר' יוחנן להאי קרא בכי מאן דכתיב ביה כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה צרה. גלוי עריות כתיב יען כי גבהו בנות ציון. שפיכות דמים דכתיב וגם דם נקי שפך מנשה:

מלכים ב – פרק כא – רמז רמז

תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר מצאתי מגלת סתרים בירושלים וכתוב בו מנשה הרג את ישעיה. אמר רבא מידן דייניה וקטליה אמר לו משה רבך אמר כי לא יראני האדם וחי ואתה אמרת ואראה את ה'. משה רבך אמר כה' אלקינו בכל קראנו אליו ואתה אמרת דרשו ה' בהמצאו. משה רבך אמר את מספר ימיך אמלא ואתה אמרת והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה. אמר ידענא ביה דלא מקבל מנאי אי אמינא ליה אשווייה מזיד אמר שם ואבלע בארזא. אתויה לארזא ונסרוה, כי מטא להדי פומיה נח נפשיה משום דאמר ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב. מ"מ קשו קראי אהדדי, ואראה את ה', כדתניא כל הנביאים כלם נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה אבל משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה. דרשו ה' בהמצאו הא ביחיד הא בצבור ויחיד אימת ב' ימים שבין ר"ה ליוה"כ. את מספר ימיך אמלא תנאי היא דתניא את מספר ימיך אמלא אלו שני דורות זכה משלימין לו לא זכה פוחתין לו דברי ר"ע, וחכ"א זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו. אמר לו לר' עקבא הלא כבר נאמר והוספתי על ימיך אמר להם משלו הוסיפו לו, תדע שהרי נביא עומד ומתנבא הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו ועדין לא נברא מנשה, ורבנן דפליגי ואמרי זכה מוסיפין לו מי כתיב נולד לחזקיהו לבית דוד כתיב אי מחזקיהו אי מאיניש אחרינא. כד קם מנשה הוה פרי חורי ישעיה הוה בעי מקטליה ערק קומוי לארזא ובלעיה ארזא אתון ואמרין קדמוי אמר לון זילו וניסרון ארזא ואת חמון דמי נגיד היינו דכתיב וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה, וכי אפש למלאות ירושלים פה לפה מדם נקי, אלא שהרג את ישעיהו שהיה שקול כמשה דכתיב פה אל פה אדבר בו. הכא תרגמו שהרג ישעיהו, במערבא אמרי עשה צלם משאוי אלף בני אדם ובכל יום ויום הורג את כלם. מנא הא מילתא דאמרי רבנן נשמתו של צדיק אחד שקולה ככל העולם כלו כמ"ד שישעיה הרג. בן כ"ב שנה אמון במלכו ושתי שנה מלך בירושלים ויעש הרע וביער התורה מישראל:

כי הוא אמון הרבה אשמה. ר' יוחנן ור' אליעזר חד אמר ששרף את התורה וחד אמר שבא על אמו א"ל כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו א"ל כלום אני עושה אלא להכעיס:

כב בן שמנה שנה יאשיהו במלכו ושלושים ואחת שנה מלך בירושלים וגו' בשנת י"ח ליאשיהו, אותה השנה היתה תחלתהיובל. אותה שנה נמצא הספר בבית ה'. אותה שנה שב אל ה' בכל לבבו שכן הוא אומר וכמוהו לא היה לפניו מלך, אותה שנה בדק הבית, הרי ר"ח שנים משבדקו יואש עד שבדקו יאשיהו מפני מה נבדק מהרה בימי יואש כי עתליה המרשעת ובניה פרצו את בית האלקים וגם כל קדשי בית ה' עשו לבעלים. יאשיהו גנז את הארון שננאמר ויאמר ללויים וגו'. ויעש (יאשיהו) הישר בעיני ה'. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר יאשיהו חטא אינו אלא טועה שנאמר ויעש (יאשיהו) הישר, אלא מה אני מקיים וכמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה' שכל דין שדן עד בן שמונה עשרה החזירו, שמא תאמר נטל מזה ונתן לזה ת"ל ובכל מאודו שהחזיר להם משלו, ופליגא דרב דאמר רב אין לך בבעלי תשובה יותר מיאשיהו בדורו:

מלכים ב – פרק כא – רמז רמז

וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור ושפן ועשיה אל חולדה הנביאה. ובמקום דקאי ירמיה היכי מנברה איהי, אמרי בי רב משמיה דרב חולדה קרובת ירמיה היתה ולא הוה מקפיד עלה. ויאשיהו גופיה היכי הוה שביק ירמיה ושדר לגבה, אמרי דבי רב שילא מפני שהנשים רחמניות הן. ר' יוחנן אמר ירמיה הוא דלא

הוה התם שהלך להחזיר עשרת השבטים, ומגלן דהדור שנאמר כי המוכר אל הממכר לא ישוב אפשר יובל בטל ונביא מתנבא עליו שיתבטל אלא מלמד שירמיהו החזירן ויאשיהו בן אמון מלך עליהם, מנלן דכתיב ויאמר מה הציון הלז אשר אני רואה ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלקים אשר בא מיהודה ויקרא את הדברים האלה אשר עשית על המזבח בית אל, וכי מה טיבו של יאשיהו בבית אל אלא מלמד שיאשיהו בן אמון מלך עליהם, רב נחמן בר יצחק אמר מהכא גם יהודה שת קציר לך בשובי שבות עמי. (כה תאמרו) [אמרו] לאיש אשר שלח אתכם אלי א"ר נחמן לא יאי יוהרא לנשייא תרתיי הויין וסניין שמיהו חדא זיבורתא שמה וחדא שמה כרכושא, זיבורתא דכתיב ותשלח ותקרא לברק בן אבינועם ואלו איהי לא אזלא לגביה, כרכושא דכתיב (כה) אמרו לאיש אשר שלח אתכם אלי ולא אמרה להו אמרו למלך, א"ר נחמן אמר רב חולדה מבני בניו של יהושע היתה כתיב הכא בן חרחס וכתיב התם ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח בהר אפרים מתיב רב עינא סבא לר' נחמן שמנה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה ואלו הם ברוך ונריה ושריה ומחסיה ירמיה אליקים חנמאל ושלום, ר' יהודה אומר אף חולדה מבני בניה של רחב הזונה היתה, כתיב הכא בן תקוה וכתיב התם את תקות חוט, א"ל פתיא אוכמא מיני ומינך תסתיים שמעתא דאגיירה ונסבה יהושע, ומי הווי ליה בני והא כתיב נון בנו יהושע בנו, בני לא הווי ליה בנתי הווי ליה:

מלכים ב – פרק כג – המשך רמז רמח

וישלך את עפרה על קבר בני העם. קבריה דרב הווי שקלי מיניה עפרה לאשתא בת יומא, אתו ואמרו ליה לשמואל א"ל יאות הן עבדין קרקע עולם היא וקרקע עולם אינה נאסרת דכתיב וישלך את עפרה על קבר בני העם מקיש קבר בני העם לעבודת אלילים מה עבודת אלילים במחובר לא מתסרא הכא נמי במחובר לא מתסר. בן עשרים ושלוש שנה יהואחז במלכו ושלושה חדשים מלך וימלך מלך מצרים את אליקים אחיו ויסב את שמו יהויקים:

בן עשרים וחמש שנה יהויקים במלכו ואחת עשרה שנה מלך בירושלים, בראשית ממלכת יהויקים אמר ירמיהו לכל העם וליושבי ירושלים כה אמר ה' צבאות וגו' שובו נא איש מדרכו הרעה וגו' שהוכיחן פעמים רבות ולא שמעו כו', באותה שנה הרג יהויקים את אוריה בשנה הרביעית ליהויקים היא השנה הראשונה לנבוכדנאצר, אותה שנה עלה וכבש את נינוה, שנייה עלה וכבש יהויקים ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים, בשנת ארבע ליהויקים נחתם גזר דינם של ישראל להגלותם ונחתם גזר דינם של האומות לשתות כוס החמה בשנת שלש ליהויקים בא נבוכדנאצר לירושלים ויצר עליה, אפשר לומר כן והלא הוא מלך בשנת ארבע ליהויקים מה תלמוד לומר שנת שלש שנת שלש למרדו, ויבא ירושלים בשנת ז' ובמקום אחר הוא אומר שנת ח' (ו) שנת ח' שהומלך שנת שביעי שכבש יהויקים:

מלכים ב – פרק כד – רמז רמט

ויתר דביר יהויקים (תועבותיו) [וכל] אשר עשה. אמר קמאי לא ידעי לארגוזי כלום צריכים אנו לאורו יש לנו זהב פרווים שאנו משתמשין בו יטול אורו, אמרו לו הא כתיב לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות, א"ל כבר נתנו לנו שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. רב יוחנן ורבי אלעזר חד אמר שחקק שם שמים על אמתו, וחד אמר שחקק שם עבודת אלילים על אמתו. אמר ליה רבא לרבה בר מרי מפני מה לא מנו את יהויקים, משום זקנו דר' פרידא דאשכח ההיא גולגלתא דהוה שדיא בשערי ירושלים והוה כתיב עילוה זאת ועוד אחרת קברה נביג הדר קברה נביג אמר ההיא גולגלתא של יהויקים היא דכתיב ביה

קבורת חמור יקבר סחוב והשלך אמר מלכא דישראל הוא לאו אורח ארעא לבזויי שקלה כרכה בשיראי ואותבה בסיפתא, אתאי דביתהו חזיתה נפקא אמרה לה לשבתא, אמרו לה הא דאתתא קמייתא היא ולא קא מנשי לה שגרא לתנורא קליתה, כי אתא אמר היינו דכתיב עילוה זאת ועוד אחרת. אמרו כיון שעלה נבוכדנאצר להחריב את ירושלים עלה וישב לו (בריסי) [בדפנו של] אנטוכיא ירדו סנהדרין לקראתו אמרו הגיע זמנו של בית ה' ליחרב א"ל לאו אלא יהויקים מרד בי תנו אותו לי ואלך לי, אזלין ואמרין ליהויקים נבוכדנאצר בעי לך א"ל וכן עושין דוחים נפש מפני נפש דוחין נפשי ומקיימין נפשכם לא כן כתיב לא תסגיר עבד אל אדוניו א"ל אל כן עשתה (ז) זקנתך לשבע בן בכרי הנה ראשו מושלך אליך בעד החומה כיון שלא שמע אליהם עמדו ונטלוהו ושלשלו אותו, ר' אלעזר ור' שמואל בר נחמני, ר' אלעזר אומר חי שלשלו אותו שנאמר ויתנהו בסוגר בחחים, ר' שמואל אמר מת שלשלו אותו שנאמר למען לא ישמע קולו עוד על הרי ישראל, א"ר יהושע בן לוי אני מקיים דברי שניהם חי שלשלו אותו אלא מתוך שהיה מפונק מת בידיהם, מה עשה לו נבוכדנאצר ר' יהודה ור' נחמיה, רב יהודה אומר נטלו והחזיר אותו בכל ערי ישראל בפרדימס והרגו ונטל וקרע את החמור והכניסו לתוכו שנאמר קבורת חמור יקבר, ר' נחמיה אומר נטלו והחזיר אותו בכל ערי ישראל והרגו והיה מחתך מבשרו כזיתים ומשליכו לכלבים שנאמר קבורת חמור יקבר היכן היא קבורתו של חמור לא במעיו של כלבים הוא. הוא שהנביא מקנתר עליו ויתר דברי יהויקים ותועבותיו והנמצא עליו. ר' יוחנן אמר תלת אמוראין חד אמר (ח) שהיה לבוש כלאים וחריןא אמר שמשך לו ערלה [וח"א שנמצא כתובת קעקע על בשרו]. ר' יוחנן אמר שבא על כלתו ועל אמו ועל אשת אביו. דאמר רבי יוחנן כללו של דבר בפתח שיצא בו נכנס. ר"י בן לוי אמר שהושיב נשים בירניות מאי בירניות בריין צדייאן שהרג את בעליהן ומענה נשיהם ומכניס את ממונם לטמיון, הה"ד וידע אלמנותיו ועריהם החריב ותשם הארץ ומלואה מקול שאגתו, כיון שנהרג המליך יכניה בנו תחתיו וירד לו לבבל ויצאו כל בני עירו וקלסו אותו, א"ל מה עשית א"ל יהויקים מלך יהודה מרד בי והרגתיו והמלכתי יכניה בנו תחתיו. אמרין ליה מתלא אמר גור טב מן כלבא ביש לא תרבי על חד כמה וכמה גור ביש מן כלב ביש מיד שמע להם וישב בריסי אנטוכיא ירדו סנהדרי גדולה לקראתו אמרו לו הגיע זמנו של בית זה ליחרב, א"ל לאו אלא תנו את יהויכין מלך יהודה ואני הולך לי, אזלין ואמרין ליכניה נבוכדנאצר בעי לך, מה עשה יכניה כנס כל מפתחות של בית המקדש ואמר לפניו רבש"ע הואיל ולא זכינו להיות גזברים לפניךהרי מפתחותיך לפניך, תרי אמוראי חד אמר כמו פסת יד של אש בא ונטלתן מידו, וחד אמר משעה שזרקן עדין לא ירדו, מה היו בחורי ישראל עושים עולים לראשי גנותיהם ומשליכים עצמם למטה ומתים שנאמר משא גיא חזיון מה לך איפה כי עלית כולך לגנות, מה עשה נ"נ נטלו וחבשו בבית האסורים וכל מי שנחבש לא היה יוצא משם לעולם שנאמר אסיריו לא פתוח ביתה, עלו סנהדרי גדולה עמו אמרו בימינו מלכות בית דוד פוסקת שנאמר בו כסאו כשמש נגדי מה נעשה נלך ונפייס לגדלת והגדלת למלכה והמלכה למלך. מה היה שם של אשתו של נבוכדנאצר רבי חנינא אמר שמירה שמה, ר' אבין אמר שמירמות שמה, ורבנן אמרו שמירעם שהמה, כיון שבא נבוכדנאצר להזקק לה אמרה לו אתה מלך ויכניה אינו מלך אתה מבקש תפקידך ויכניה אינו מבקש תפקידו, מיד גזר ונתנו לו אשתו. כיצד שלשלו אותה לו. רבי שבתאי אומר קינקלין שלשלו אותה לו. רבי שבתאי אומר קינקלין שלשלו אותה לו, ורבנין אמרי פתחו את המעזיבה ושלשלו אותה לו כיון שבא להזקק לה א"ל כשושנה אדומה ראיתי ופירש ממנה מיד הלכה וספרה וטהרה וטבלה, אמר לו הקב"ה בירושלים לא קיימתם מצות זיב ועתה אתם מקיימים גם את בדם בריתך אותו הדם שנזכר בסיני בשביל כך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו א"ר שבתאי לא אז משם עד שמחל לו הקב"ה כל עצונותיו ונעשה לו נס ונתעברה אשתו מעומד שאלתיאל בנו אסיר בנו:

ויעש הרע בעיני ה'. תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר אחז ואחזיהו וכל מלכי ישראל שכתוב בהם ויעש הרע בעיני ה' לא חיים ולא נדונין. אחז חתם את התורה שנאמר צור תעודה חתום תורה. מנשה קדר את האזכרות. אמון שרף את התורה. אחז ביטל את העבודה. מנשה הרס את המזבחות. אמון העלה שממית עלל גבי המזבח. אחז התיר את הערוה. מנשה בא על אחותו. אמון בא על אמו:

והחרש והמסגר אלף. זהו שאמר הכתוב וישקוד ה' על הרעה א"ר אסא דרש מרימר משום דצדיק ה' אלקינו וישקוד ה' על הרעה, אלא צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהגלה גלות צדקה ועין גלות יכניה עומדת דכתיב בגלות יכניה והחרש והמסגר אלף חרש בשעה שפותחים נעשו הכל כחרשים, מסגר בשעה שסוגרין שוב אין פותחין וכמה אלף. עולא אמר שהקדים שתי שנים לנושנתם, א"ר אחא בר יעקב ש"מ מהרה דקוב"ה תתנ"ב הויין. הכל גבורים עושי מלחמה. וכי מה גבורה עושים בני אדם המהלכין בגולה ומה מללחמה עושים בני אדם הזקוקין בזיקין ונתונים בשלשלאות אלא הכל גבורים במלחמתה של תורה, וכה"א על כן יאמר בספר מלחמות:

וימלך מלך בבל את מתניה. שנו רבותינו הוא שלום הוא צדקה, ולמה נקרא שמו שלום שהיה מושלם במעשיו, איכא דאמרי שלום דשלמה מלכות בית דוד בימיו. ויסב את שמו צדקיהו א"ל יה יצדיק עליך את הדין אם תמרוד בי ומה שמו מתניה שמו. והא כתיב השלישי צדקה הרביעי שלום, שלישי הוא שלישי לבנים רביעי שהוא רביעי למלוכה. בתחלה מלך יהואחז, ולבסוף מלך יהויקים, ולבסוף מלך יכניה, ולבסוף צדקיהו:

מלכים ב - פרק כה - המשך רמז דמט

ותבקע העיר. שנו רבותינו חמשה דברים אירעו לאבותינו בי"ז בתמוז. נשתברו הלחות, ובטל התמיד, והובקעה העיר, ושרף אפוסטמוס את התורה, והעמיד צלם בהיכל. בטל התמיד גמרא. הובקעה העיר והא כתיב ברביעי בתשעה לחודש הובקעה העיר, אמר רבא לא קשיא כאן בראשונה כאן בשניה, דתנא בתשעה לחדש הובקעה העיר בראשונה, ובשניה בי"ז בתמוז. שרף אפוסטמוס את התורה גמרא, העמיד צלם בהיכל מנא לן דכתיב ומעת הוסר התמיד ולתת שקץ שומם, וחד הוה והא כתיב שקוצים משומם, אמר רבא תרי הוו ונפל חד על חברה וקטעיה לידיה ואשתבח דהוה כתוב עילויה אנת צבית לאיחרובי ביתא וידך אושלית לי. כתיב בתשעה לחדש הובקעה העיר ואת אמרת בי"ז בתמוז, א"ר תנחום בר חגילאיקלקול חשבונות יש כאן. ויהי בעשתי עשרה שנה באחד לחדש היה דבר ה' אלי לאמר בן אדם יעק אשר אמרה צור על ירשלים האח, אין תימר באחד באב עדיין לא נשרף הבית אין תאמר באחד באלול ביום ולילה בלדרא נפיק מירושלים ואתי לצור, אלא (ט) קלקול חשבונות יש כאן. ר' יוחנן וריש לקיש אומרים משל למלך שהיה יושב ומחשב חשבונותיו באו ואמרו לו נשבה בנך נשרף ביתך ונתקלקלו חשבונות אמר יעשה ראש בכל החשבונות. ר' מנא בעי ניחא נתקלקלו לעבר שמא להבא כן כמ"ד בתשעה לחדש שמא בשבעה עשר בו, מה ביניהון עשרין וחד יום מיום שהובקעה העיר עד יום שחרב הבית. א"ר מנא וסימנא מקל שקד אני רואה מה לוז זה משמוצאי נציו עד שגומר פירותיו כ"א יום כך וכו':

ואת עיני צדיקהו עור, ענה צדקה ואמר לנבוכדנאצר הרגני ראשון שלא אראה בדם עשר בני, ובניו אומרים לו הרגנו תחלה שלא נראה דם אבינו שפוך על הארץ וכן עשה להם שחטם לפניו ואחר כך חטט

את עיניו ונתנם בתנור והוליכו בבלה, והיה צווח צדקיה ואמר בואו וראו כל בני אדם שהיה ירמיה מתנבא עלי לבבל אתה הולך ובבבל תמות ובבל עיניך לא יראו ולא הייתי שומע לדבריו והריני הולך לבבל ועיני לא רואות ואתה:

מלכים ב – פרק כה – רמז רנא

ובחדש החמישי בשבעה לחדש, וכתוב אחד אומר בי' לחדש היא שנת י"ט למלך נבוכדנאצר וכתוב וישרוף את בית ה' אי אפשר לומר בשבעה שכבר נאמר בעשירי, הא כיצד בשבעה בחדש נכנסו אובים להיכל ואכלו בו ושתו בו וקלקלו בו ח' וט' עד שפנה היום שנאמר אוי לנו כי פנה היום, לעת הערב הציתו בו את האש ונשרף עד שקיעת החמה בעשור לחדש, והיינו דא"ר יוחנן ב"ז אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי שרובו של היכל נשרף בו, ורבנן אתחלתא דפורענותא עיקר. כתוב אחד אומר בא נבוזראדן רב טבחים וכתוב אחד אורמ עלה נבוכדנאצר, ומי סליק נבוכדנאצר לירושלים והכתוב ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה וא"ר אבהו רבלתהה זו אנטוכיא, ר' יצחק בר אבדימי אמר דמות דיוקנו היתה חקוקה על מרכבתו, וחד אמר אימה יתירה היתה לו ודומה כמי שעומד לפניו, אמר רבא תלת מאה בבודניתא נרגי פרזלא דשליטא בפרזלא שדר ליה נבוכדנאצר לנבוזראדן וכלהו בלעתניהו חד תרעא דירשולים שנאמר ועתה פתוחיה יחד בכשיל וכלפות יהלומון, בעא למהדר אמר מסתפינא דיעבדו בי כדעבדו בסנחריב נפקא בת קלא ואמרה ליה שואר בר שואר (נבוכדנאצר) [נבוזראדן] מטא זמנא דמקדשא והיכל למקליא פש בהדי חד נרגא אתא מחייה בקופיה ומפתח שנאמר יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות. הוה קא זיחא דעתיה נפק בת קלא ואמרת עמא קטילא קטלת היכלא קלייא קלית קימחא טחינא טחנת שנאמר קחי רחים וטחני קמח חטים לא נאמר אלא קמח:

ומדלת הארץ השאיר נבוזראדן רב טבחים וגו'. תני רב יוסף כורמים אלו מלקטי אפרסמון מעין גדי ועד רמתה. יוגבים אלו צדי חלזון מסולמא דצור ועד חיפה:

מלכים ב – פרק כה – רמז רנב

ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל, אמר עולא כל ששמו ושם אביו בנביאים בידוע שהוא נביא בן נביא, שמו ולא שם אביו בידוע שהוא נביא ולא בן נביא, כל ששמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא מאותו העיר, שמו ולא שם עירו בידוע שהוא מירושלים, במתניתא תנא כל שמעשיו סתומים ומעשה אבותיו סתומים ופרט לך הכתוב באחד מהם לגנאי כגון ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בידוע שהוא רשע בן רשע (שאר קיטעא כתיב ברמז קנ"ג וברמז קע"ב):

וארוחתו ארוחת תמיד כאן נתקיים וחסר לחם מיכניה. וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו מאת המלך דבר יום ביומו כל ימי חייו, ימיו של מי נראין דברים ימי חייו של יהויכין, שבשעה שהקב"ה נותן שלווה לצדיקים אינו נוטלה עוד מהם עד שהוא מכניסה עמהם לגן עדן:

וימרוד צדקיה במלך בל, מאי מרדותיה אשכחיה צדקיהו לנבוכדנאצר דקא אכיל ארנבא חייא א"ל אשתבע לי דלא מגלית ולא תפיק מילתא, אשתבע ליה, לסוף הוה קא מצער צדקיהו בגופיה אתשיל אשבועתיההי ואמר. שמע נבוכדנאצר דקא מבזין ליה שלח ואייתי סנהדרין וצדקיהו אמר ליה חזיהון מאי קא עביד צדקיהו לאו הכי אשתבע בשמא דשמיא דלא מגלינא אמרו ליה איתשיל אשבועליה, אמר להם ומי מתשלי אשבועתא אמרי ליה אין אמר להם בפניו או אפילו שלא בפניו, אמרין ליה בפניו, ואתון

מאי טעמא עבדתון ומאי טעמא לא אמריתון מיד ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון א"ר יצחק ששמטו כרים מתחתיהם:

ואת עיני צדקיה עור, זה משבעה שנדמו לאדם הראשון צדקיהו בעיניו ונעצו לעינו לונביות של ברזל ולא נתעוורו עיניו עד ששחטו את בניו לעינו ובכה שנאמר (וישחט מלך בבל) ואת בני צדקיהו [שחטו] לעינו, וסמי ליה ואת עיני צדקיהו עור, א"ר שמואל בר נחמני איפוסין גדולה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב בית המקדש שנאמר תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך:

ישעיהו

ישעיהו – פרק א – רמז שפה

[שנו רבותינו (ב"ב י"ד ב') סדרן של נביאים, יהושע שופטים, שמואל, מלכים, ירמיה, יחזקאל, ישעיה, תרי עשר. ועל סדר זה רשם המחבר סימני הרמזים]:

שפה חזון ישעיהו בן אמוץ. זה שאמר הכתוב ודברתי על הנביאים ואנכי חזון הרביתי וגו', אמר הקב"ה ודאי ודברתי על הנביאים אלא אנכי חזון הרביתי שכולם אין נבואתו של זה דומה לזה, והיאך, עמוס רואה אותי עומד שנאמר ראיתי את ה' נצב על המזבח וגו'. מיכה ארה אותי יושב שנאמר ראיתי את ה' יושב על כסאו וגו'. משה ראה אותי כגבור שנאמר ה' איש מלחמה. דניאל ראה אותי כזקן שנאמר ושער ראשיה כעמר נקי, לכך נאמר וביד הנביאים אדמה, ואף ישעיה כשנתנבא אמר תחלה התוכחות. למה היה דומה לבעל הבית שהיה לו בן והכעיסו הבן עבר אביו וראה את הבלבל יושב קרא אותו וא"ל לך כתוב שאני כופר בבני והל וכתב ולא היה שם עדים ולא חכם. אחר זמן הלך הבן ונפל לרגלי אביו ובקש הימנו וקבלו, ואח"כ עבר אביו אצל אותו הבלבל וא"ל מה לך הנחת אגרת שכתבת לכפור בבניך ואמרת לי הבא עדים וכתוב שאני כופר בבני, אמר לו שמא אמרתי לך בכעסי אכפור כי חס לי וכי יש לי אחר בעולם אלא הוא, אין אני כופר בבני שמא מדמה אותי. כך הכעיסו ישראל להקב"ה וקרא לישעיה וא"ל כתוב שאני כופר בבני התחיל כותב שמעו שמים וגו' למה כופר אני בהן שהן הכעיסו אותי בנים גדלתי ורוממתי וגו' ידע שור קונהו וגו', אחר זמן בקשו ישראל מן הקב"ה פשעך וגו' וקבלן שנאמר שובה אלי כי גאלתיך, אמר לו ישעיה רבון כל העולמים אין אתה חותם על מה שכתבת לכפור בבניך, אמר לו הקב"ה איני כופר בבני שמא דמית אותי שנאמר וביר הנביאים אדמה:

דבר אחר חזון ישעיהו. זה שאמר הכתוב יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה, יראת ה' תוסיף ימים זה ישעיה שחיה שנים הרבה, טליתו של ישעיה כמה מלכים קפל שנאמר חזון וגו'. אמרו רבותינו מאה ועשרים שנה חיה ישעיה כנגד ק"כ שנה של ארבע מלכים הללו, עוזיהו, יותם, אחז, יחזקיהו, למה יראת ה' תוסיף ימים. דבר אחר חזון ישעיהו. בעשרה לשונות דברה הנבואה, אמירה, הגדה, חידה, משל, מליצה, נבואה, משא, הטפה, וחזון ואין את מוצא קשה מכולן אלא חזון שכן אמר ישעיה חזות קשה הוגד לי, וכשנגלה הקב"ה על אברהם בחזון נגללה עליו היה מתירא שנגלה עליו בדבר קשה שנאמר אחר הדברים האלה וגו' במחזה לאמר, אמר לו הקב"ה מתירא אתה שנראיתי לך בחזון חייך שאיני מראה לבניך אלא בחזון היאך אני פורע משונאיהם, שכך ראה דניאל שנאמר חזה הוית בחזוי ליליא וארו ארבעא רוחי שמיא מגיחן לימא רבא, אף הגואל שהוא גואל לבניך בחזון אני מראה אותו לבניך שנאמר חזה הוית בחיזו ליליא וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתי הוה ועד עתיק יומיא מטה וקדמוהי הקרובוהי, אל תתירא

שנגליתי לך בחזון אל תירא אברם וגו'. דבר אחר חזון ישעיהו שני נביאים נתנבאו בלשון זה ישעיהו ועובדיה. ישעיהו גדול שבנביאים ועובדיה קטן שבנביאים, וי"א גר ההי ומנין אלא כל נביא שאינו מזכיר אבותיו מזכיר מקומו, וכן את מוצא הושע בן בארי הרי אביו שהוא נביא. עמוס הזכיר מקומו דברי עמוס אשר היה בנוקדים מתקוע, וכן מיכה המורשתי שהיה נביא, עדו בן זכריה נביא בן נביא, צפניה נביא בן נביא, עובדיה לא הזכיר לא איבו ולא מקומו אלא סתם חזון עובדיהו שהיה גר שהיה ירוד שבנביאים, אבל ישעיהו חזון ישעיהו בן אמוץ חזון עובדיהו שניהם שוין כאחד והיאך, עובדיה לא נתנבא אלא בפני זקנים גדולים שנאמר חזון עובדיהו כה אמר ה' הרי מפי הקב"ה, מפי סנהדרין מנין שנאמר שמועה שמענו, אף ישעיהו נתנבא מפי סנהדרין שנאמר ואשמע את קול ה' אומר את מי אשלח מפי הקב"ה ומי ילך לנו מפי סנהדרין, שאע"פ שהיו מתנבאים מפי הקב"ה אילו היתה סנהדרין זזה הימנו לא היה לו רשות להתנבאות, לכך אתה מוצא את מי אשלח מפי הקב"ה ומי ילך לנו מפי סנהדרין, ולכך נתנבאו שניהם בחזון שחזון בגימטריא שבעים ואחד שנתנבאו שניהם בע"א סנהדרין, רבי בנייה אומר חזון שנתנבאו שניהם בע"א לשון, הגדול שבנביאים והירוד שבנביאים למה כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט:

חזון ישעיהו בן אמוץ. אמר רבי יוחנן כל נביא שנתפרש שמו ושם אביו נביא בן נביא, וכל שנתפרש שמו ולא שם אביו בידוע שהוא נביא ולא בן נביא:

ישעיהו – פרק א – רמז שפז

אמר ר' אלעזר כתיב והתנבי חגי נביאה וזכריה בר עדוא נביא בן נביא, ורבנן אמרין בין נתפרש שמו ובין לא נתפרש שמו שכן אומר לאמציה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי והוא ואביו היו נביאים. כתוב אחד אומר ישעיהו בן אמוץ הנבבאי, וכתבו אחד אומר ישעיהו הנביא בן אמוץ שהיה נביא בן נביא:

בן אמוץ, א"ר לוי דבר זה מסורת בידינו אמוץ ואמציה אחי הוון, מאי קמ"ל כי האא דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאים ממנה מלכים ונביאים, מנלן מתמר דכתיב ויראה יהודה ויחשבה לזוהנה כי כסתה פניה משום דכסתה פניה ויחשבה לזונה, א"ר אלעזר מלמד שכסתה פניה בבית חמיה. מלכים ונביאים מנלן מלכים מדוד ונביאים מאמוץ דאמר ר' לוי מסורת וכו' וכתוב חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה וכל היכא דקרי בנביא שם אביו קיימא לן דאביו היה נביא כמוהו:

סדר נביאים (כתוב לעיל). כלם נתנבאו בפרק א' (ברמז תקט"ו):

ישעיהו – פרק א – רמז שפז

בימי עוזיהו יותם. אמר ר' יוחנן אוי לה לרבנות שמקברת בעליה (ברמז תקט"ו):

שמעו שמים (ברמז ל"ה). היה רבי יהודה אומר משל למה"ד למלך שהיו לו שני אפוטרופין במדינה והשלים להם את שלו ומסר להם את בנו, א"ל כל זמן שבני עושה רצוני היו מעדנין ומפנקין אותו ומאכילין ומשקין אותו וכשאיין עושה רצוני אל יטעום כלום משלי, כך בזמן שישראל עושים רצונו של מקום מה כתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים וגו', רב נחמיה אומר משל למלך שיצא בנו לתרבות רעה התחיל לקבול עליו באחיו באוהביו בשכניו לא זז האב ההוא מלהיות קובל עליו עד שאמר לשמים למי אקבול עליו חוץ מאלו לך נאמר (האזינו) [שמעו] שמים. ד"א א"ל הקב"ה (למשה) [לישעיהו] אמור לישראל הסתכלו בשמים שבראתי לשמשכם שמה שינה את מדתו או שמה גלגל חמה אינו עולה מן המזרח ומאיר לכל העולם כולו כענין שנאמר וזרח השמש ובא השמש, ולא עוד אלא שמח בשליחותו שנאמר

והוא כחתן יוצא מחפתו. והאזיני ארץ הסתכלו בארץ שבראתי לשמשכם שמא שינתה מדתה שמא זרעתם ולא צמחה או שמא זרעתם חטים והעלתה שעורים או שמא אמרה פרה אני חורשת ואיני דשה או חמור אמר איני טוען ואיני הולך, וכן לענין הים אשר שמתי חול גבול לים שמא שינה ועלה והציף כענין שנאמר ואשבור עליו חקי ואומר עד פה תבא ולא תוסיף, ולא עוד אלא שמצטער ואינו (יכול) [יודע] מה לעשות כענין שנאמר ויהמו גליו ולא יעברנהו, והלא דברים ק"ו מה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסד אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאים אינם מקבלין פורענות לא שנו את מדתם ואתם חסים על בניכם ועל בנותיכם על אחת כמה וכמה שאתם צריכים שלא תשנו מדתכם. ד"א א"ר בנאה בזמן שאדם מתחייב אין פושטין בו יד אלא עדין שנאמר יד העדים תהיה בו בראשונה ואחר כך בני אדם (באים) ממשמשין ובאים שנארמ (יד העדים תהיה בו בראשונה) [ויד כל העם באחרונה] כך כשאין ישראל עושים רצונו של מקום מה נאמר בהם וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים וגו' [ואחר כך פורענות ממשמשת ובארה שנאמר] ואבדתם מהרה וגו' ובזמן שישראל עודין רצונו של מקום מה נאמר בהם ביום ההוא נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ והארץ תענה וגו':

דבר אחר בשעה שארמ משה (וישעיהו) האזינו השמים היו השמים ושמי השמים דוממין, ותשמע הארץ היתה הארץ וכל אשר עליה דוממין, ואם אתה תמה על צא וראה מה נאמר ביהושע ויאמר לעיני כל ישראל שמש בגבעון דום נמצינו למדין שצדיקים שולטים בכל העולם כלו. ד"א לפי שהיה משה קרוב לשמים אמר האזינו השמים ולפי שהיתה הארץ רחוקה אמר ותשמע הארץ, בא ישעיהו ואמר שמעו שמים שהיה רחוק מן השמים והאזיני ארץ שהיה קרוב לארץ. ד"א לפי שהשמים מרובים פתח בהם בלשון מרובה, ולפי שהארץ מועטת פתח לה בלשון מועט ותשמע הארץ, בא ישעיהו וסמך לדבר שמעו שמים והאזיני ארץ ליתן המרובין למרובין והמועט למועטת. וחכמים אומרים אין הדבר כן אלא כשהעדים מעידים אם נמצאו דבריהם מכוונים עדותן קיימת ואם לאו אין עדותן קיימת, כך אלו אמר משה האזינו השמים ושתק היו השמים אומרים לא שמענו אלא בלשון האזנה, ותשמע הארץ היתה אומרת הארץ לא שמעתי אלא בשמיעה, בא ישעיהו וסמך לדבר שמעו שמים והאזיני ארץ ליתן האזנה ושמיעה לשמים והאזנה ושמיעה לארץ. דבר אחר האזינו השמים על שם שניתנה תורה מן השמים שנאמר אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם, ותשמע הארץ שעליה עמדו ישראל ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ד"א האזינו השמים שלא עשו מצות שניתנו להם מן השמים עיבור שנים וקבינת חדשים שנאמר והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים. ותשמע הארץ שלא עשו מצות שניתנו להם מן הארץ לקט שכחה ופאה תרומות מעשרות שמיטין ויובלות. משה העיד בישראל עדים שהם קיימים לעולם ולעולמי עולמים, אמר משה אני בשר ודם למחר אני מת ואם יאמרו ישראל לא קבלנו את התורה מי בא ומכחישן לפיכך העיד בהם שני עדים שהם קיימים לעולם ולעולמי עולמים. דבר אחר משל למלך שמסר בנו לפדגוג להיות יושב ומשמרו אמר אותו הבן כסבור אבא שהועיל כלום שמסרני לפדגוג עכשו הריני יושב עד שיאכל וישתה ויישן ואלך ואעשה צרכי, אמר לו אביו אף אני לא מסרתיך לפדגוג אלא כדי שלא יהא מזיזך. דך א"ל משה לישראל שמא אתם סבורים לברוח מתחת (כנפי השכינה) [כפת השמים] או לזוז מעל הארץ, ולא עוד אלא שהשמים כותבין שנאמר גלו שמים עונו, ומנין שהארץ מודעת שנאמר וארץ מתקוממה לו. דבר אחר למה שמים וארץ, א"ר תנחום שאין הקב"ה גואל ישראל אלא על ידיהם שנאמר רנו שמים כי עשה ה' הריעו תחתיות ארץ. וכתוב כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה:

שמעו שמים והאזיני ארץ כי ה' דבר (ברמז מ"ג):

ידע שור קונהו. שנו רבותינו כיצד מלקין אותו כופת את שתי ידיו על העמוד וחזן הכנסת עומד ואוחז בבגדיו אם נקרעו נקרעו אם נפרמו נפרמו עד שמגלה את לבו והאבן נתונה מאחוריו וחזן הכנסת עומד עליה ורצועה של עגל בידו כפולה אחת לשתיים ושתיים לארבע ושתי רצועות עולות ויורדות בה ידה טפח ורחבה טפח ומגעת עד פי כרסו ומכה אותו שליש מלפניו ושתי ידות מלאחריו, ואין מכה אותו לא עומד ולא יושב אלא מוטה שנאמר והפילו השופט, והמכה מכה בידו אחת ובכל כחו, והקורא קורא אם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך וגו' וחוזר לתחלת המקרא. תנא רצועה היתה של חמור כדדרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא ידע שור קונהו, אמר הקב"ה יבא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר אבוס בעליו. ישראל לא לשעבר, ועמי לא התבונן לעתיד לבא, וכה"א עם נבל ולא חכם, עם נבל לשעבר, ולא חכם לעתיד לבא. דבר אחר מי גרם לישראל שיהיו מנוולין ומטופשין שלא היו בונים בבדברי תורה, וכן הוא אומר הלא נסע יתרום במ ימותו ולא בחכמה בלא חכמת התורה. בנים משחיתם (ברמז רע"ג). עזבו את ה' (ברמז תקכ"ז). כמעט כסדום היינו. אמר רב יוסף וכן תאנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן, אמר רב יוסף מאי קראה דכתבי כמעט כסדום היינו לעמורה דמינו וכתבי בתריה שמעו דבר ה' קציני סדום:

למה לי רוב זבחיכם. אמר ר' אלעזר גדולה תפלה מכל הקרבנות שנאמר למה לי רבו זבחיכם, וכתבי ובפרשכם כפיכם וגו' גם כי תרבו תפלה אינני שומע. א"ר יוחנן כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר ידיכם דמים מלאו:

ישעיהו – פרק א – רמז שפח

דם כי תרבו תפלה. מנין לנעילה אמר רבי לוי שנאמר גם כי תרבו תפלה, מכאן שכל המרבה בתפלה נענה. מחלפא שיטתיה דלוי תמן אמר בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור, חנה על ידי שרבתה בתפלה קצרה ימיו של שמואל שנאמר וישב שם עד עולם, וכאן הוא אומר הכן כאן ליחיד כאן לצבור. ר' יוחנן בשם ר' חייא והיה כי הרבתה להתפלל מכאן שכל המרבה בתפלה נענה:

כי תבואו לראות פני, רב הונא כי הוה מטי להאי קרא בכי יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא לראות עבד שרבו מצפה לראותו יתרחק ממנו דכתיב כי תבואו לראות פני מי בקש זאת וגו', רב הונא כי מטי להאי קרא וזבחת שלמים ואכלת שם עבד שרבו מצפה לראותו יתרחק ממנו דכתיב כי תבואו לראות פני בקש זאת וגו', רב הונא כי מטי להאי קרא וזבחת שלמים ואכלת שם עבד שרבו מצפה שיאכל על שולחנו יתרחק ממנו דכתיב למה לי רוב זבחיכם:

חדשיכם ומועדיכם שנאמה נפשי. אמרי יוחנן מפני מה מועדים שבבבל שמחים מפני שלא היו באותה קללה שנאמר והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה. וכתבי חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי. מאי היו עלי לטורח, אמר רבי אלעזר אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שהם חוטאים אלא שמטריחין אותי לידע אי זו גזירה קשה אביא עליהם. אמר רבי יצחק אין לך כל רגל ורגל שלא בא בולשת לצפורי. שאל נכרי אחד את ר' עקיבא בצפורי למה אתם עושין מועדות לא כן כתיב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי, אמר לו ר' עקיבא אלו נאמר חדשי ומועדי שנאה נפשי הייתי אומר כן אלא אמר חדשיכם ומועדיכם אותם מועדות שעשה ירבעם בן נבט שנאמר ויעש ירבעם חג בחודש השמיני, אבל המועדים האלו אינם בטלים לעולם שנאמר אלה הם מועדי:

ישעיהו – פרק א – רמז שפט

ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם. בדורו של חזקיהו מלך יהודה שהיו עוסקים בתורה מה נארמ בהם ויקומו הכהנים הלויים ויברכו את העם וישמע קולם ותבא תפלתם למעון קדשו לשמים, אבל לדורות אחרים שהיו עובדים אלילים מה כתיב בהם ובפרשכם כפיכם. ידיכם דמים מלאו. אמר רבי אלעזר אלו המנאפים ביד, אמר רבי ישמעאל לא תנאף לא תהא נואף בין ביד בין ברגל. רחצו הזכו וגו' תשע מדות כתיב כאן כנגד תשעה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים, ומה כתיב אחריו לכו נא ונוכחה יאמר ה' אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. דבר אחר (א) כנגד קרבנות ראש השנה פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה, ושעיר עזים אחד לחטאת כנגד אשרת ימי תשובה. דבר אחר למה [עשרה קרבנות בר"ה] כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם שביום הזה כל העולם עומדין בדין והעולם מתחייבין כליה מפני שמלוכלכין בעבירות נמצאת אומר כאלו בו ביום נבראו. דבר אחר כנגד עשרת הדברות שהם סניגורין של ישראל, ולא התקינו עשרה מלכיות עשרה זכרונות עשרה שופרות אלא כנגד עשרת ימי תשובה, אמר ישעיהו ועוד בה עשיריה, אמר הקב"ה בראש השנה אני דן את עולמי ובו ביום הייתי צריך לגמור הדין ולמה אני תולה עד עשרה ימים כדי שיעשו תשובה. ושבה והיתה לבער, שאם עשיתם תשובה באלו הימים אפילו אם יש בכם כמה עבירות אני מבערם מן העולם.. לכו נא ונוכחה. דרש רבא לכו נא באו נא מבעי ליה, יאמר ה' אמר ה' מבעי ליה, לעתיד אומר הקב"ה לישראל לכו נא ונוכחה אומרים לפניו רבש"ע אצל מי נלך. אצל אברהם שאמרת לו ידוע תדע ולא בקש רחמים, אצל יצחק שבירך את עשו והיה כאשר תריד, אצל יעקב שארמת לו אנכי ארד עמך מצרימה ולא בקש רחמים, אצל מי יאמר ה'. אמר לו הקב"ה הואיל ובי תליתם בטחונכם אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. כשנים כשני מבעי ליה אמר רבי יצחק אמר הקב"ה לישראל אם יהיו חטאיכם כשנים הללו שבאות סדורות מששת ימי בראשית עד עכשיו כשלג ילבינו. מנין שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (ברמז תקנ"ה):

אם תאבו ושמעתם וגו' ואם תמאנו ומריתם, בשלמא לר' מאיר דאמר כל תנאי שאינו כתנאי בני ראובן ובני גד אינו תנאי היינו דכתיב אם תאבו ושמעתם וגו', אלא לר' חנניא בן גמליאל למה לי, אצטריך סלקא דעתך אמינא אם תאבו טובה ואם תמאנו לא רעה ולא טובה קמ"ל. מאי חרב תאכלו אמר רבה בר חנה מילחא גללניתא ונחמא דשערי אקושי ובצלי, דאמר מר פת חרבה במלח ובצלי קשין לגוף כחרבות. רבי שמעון בן יוחאי אומר ככר ומקל ירדו מן השמים כרוכין אם עשיתם רצונו של מקום הרי ככר לאכון ואם לאו הרי מקל ללקות. רבי אלעזר המודעי אומר ספר וסייף ירדו כרוכין מן השמים אם אתם מקיימים את התורה הכתובה בספר הזה אתם ניצולים מזה ואם לאו הרי אתם לוקים בו. אמר ר' לוי למה"ד לעבד שאמר לו רבו הרי נזמי זהב והרי כבלי ברזל אם עשית רצוני הרי נזמי זהב ואם לאו הרי כבלים של ברזל:

אם תאבו ושמעתם. אמר ר' שמעון בן לוי אם זכיתם תאכלו אם לאו תאכלו למלכות. אמר רב אחא אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרובין תאכלו ואמר רב אחא צריך יהודא לחרובא עביד תותבא ויאזי מסכנותא ליהודאי כערקא סומקא על גביה דסוסיא חיורא. איכה היתה לזונה, רבי יהודה אומר אין איכה אלא לשון תוכחה כמה דאיתמר איכה תאמרו חכמים אנחנו. רבי נחמיה אומר אין איכה אלא לשון קינה כמה דאיתמר איכה ישבה בדד, איכה יעיב, איכה יועם זהב. משל למטרונא שהיו לה שלשה שושבנין אחד ראה אותה בשלותה ואחד ראה אותה בניוולה ואחד ראה אותה בפחזותה. כך משה ראה את ישראל בשלותן ואמר איכה אשא לבדי. ישעיהו ראה ואתן בפחזותן ואמר איכה היתה לזונה. ירמיהו ראה אותם בניוולן ואמר איכה ישבה בדד:

ישעיהו – פרק א – רמז שצ

קריה נאמנה. קרתא חדיתא, קרתא (מרכבתא) [מערבבתא]. ר' פנחס בשם רבי אושעיא ארבע מאות ושמנים ואחד בתי כנסיות כמנין מלאתי היו בירושלים ובכל אחד ואחד בית ספר לתלמוד ובית ספר למשנה ובית וביית ספר למקרא וכלן עלה אספסיאנוס והחריבן. מלאתי משפט כגון משנתו של רבי חייא ומשנתו של רבי אושעיה ושל בר קפרא. שנו רבותינו דיני ממונות דנין בו ביום בין לזכות בין לחובה, דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וליום שלאחריו לחובה, מאי טעמא אמר רבי חנינא דאמר קרא מלאתי משפט צדק יליק בה ועתה מרצחים. רבא אמר מהכא דרשו משפט אשרו חצוץ אשרי דיין שמחצץ את דינו. ואידך אשרו חמוצץ ולא חומץ. ואידך האי מלאתי משפט מאי עביד ליה, כדרבי אלעזר דאמר רבי אלעזר כל תענית שמלינין בה את הצדקה כאלו שופך דמים שנאמר צדק ילין בה ועתה מרצחים. והני מילי ברפתא ותמרי אבל בחטי בזוזי ובשערי לית לן בה. דבר אחר צדק ילין בה. אמר רבי יהודה בר' סימון לא לן אדם בירושלים ובידו עון, כיצד תמיד השחר מכפר על עבירות הלילה ושל בין הערבים מכפר על עבירות היום מכל מוקם לא לן אדם בירושלים ובידו עון. ועתה מרצחים הא עבדין קטולין הרגו את אוריה ואת זכריה. כספך היה לסיגים אמר רבי עקיבא הכל קראו תגר על הכסף ועל הזהב שיצא עמהם שנאמר כספך היה לסיגים, וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל, כספם וזהבם עשו להם עצבים למען יכרת. רבי הונא ורבי ירמיה בשם רבי שמן בר רב יצחק למען יכרתו אין כתיב כאן אלא למען יכרת כאיניש דאמר ימחוק שמיא דפלן דאפיק ברי לתרבות בישא:

ישעיהו – פרק א – רמז שצא

כספך היה לסיגים, בראשונה היו משתמשין במטבעות נחשת מצופין כסף והוה חד מנהון אזיל לגבי צרופא והיה שמע קליה ואמר ז(ב) אנחש ליה, אף הוא אזיל למזבן חד קשיט דחמר מן גו קפילא שמע קליה ואמר לבר ביתיה אמהיל ליה, הדא הוא דכתיב כספך היה לסיגים סבאך מהול במים. שריך סוררים, בר קפרא אומר שכלם היו אוהבים את הגזל. וחברי גנבים שהיו כלם מתחברים לגנבים. אמר רבי ברכיה מעשה באשה אחת שגנבו מיחם שלה והלכה לקבול לדיין ומצאתו שפות על גבי כירתו. ומעשה באחד שנגנב טליתו והלך לדיין לקבול ומצאו מוצע על מטתו. אמר רבי לוי מעשה באשה אחת שכבדה לדיין במנורה של כסף והלך אנטיריקוס שלה בסייח של זהב, למחר אשכח דינא הפוך אמרה ליה ינהר דיני קמך כההיא מנרתא דכספא. אמר לה ומה אעביד לך כפה סייח מנרתא, הדא הוא דכתיב כלו אוהב שוחד כלם אוהבים את הגזל. ורודף שלמונים שלם לי ואשלם לך. יתום לא ישפוטו, רבי אלעזר ורבי יוחנן, רבי אלעזר אומר בראשונה היה אדם מת בירושלים והיה ממנה אפוטרופא ליתומים והיתה האלמנה תובעת כתובתה מן היתומים והם הולכים אצל הדיין ומוצאין אותו (חשוד) [שחוד] עם האפוטרופין. רבי יוחנן אמר בראשונה היה אדם עולה לירושלם לדיין והדיין אומר בקע לי שני בקעיות של עצים מלא לי שתי חביות של מים והיו יציאותיו כלים והיה יוצא משם שפחי נפש והיתה אלמנה פוגעת בו בדרתך אמרה לו מה נעשה בדיןך ואמר לה כלו יציאותי ולא הועלתי כלום, והיתה אומרת אם זה שהוא איש לא הועיל כלום אני שאני אלמנה עאכ"ו, לקיים מה שנאמר וריב אלמנה לא יבא אליהם:

לכן נאם האדון ה' צבאות. אמר רבי שמואל בר נחמני כל מקום שנאמר האדון עוקר דיורין ומכניס דיורין, ובנין אב שבכלם הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם בירדן, עוקר כנענים ומכניס ישראל. אוביר ישאראל, אמר רבי תנחום בר נחמני תוקפיהון דישאראל, ורבנן אמרין אביר ישאראל לפני אומרות העולם:

הוי אנחם מצרי, רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר היה לאותו האיש עשרה זהובים את עוקף עליו ונטלה ממנו אמר לו הקב"ה עלי לשלם לו גמולו ולהפרע מאותו האיש. ור' נחמיה אמר הוי אנחם מצרי שנים מאויבי שנים הם ארבע מלכיות:

ואשיבה שופטיך זה משה ואהרן, ויועציק זה דוד ושלמה. ואצרוף כבור סיגיק. כיון שנקבצו הגליות נעשה דין ברשעים שנאמר ואצרוף כבור סיגיק וגו', וכיון שעושה דין ברשעים כלו האפיקורסין שנאמר ושבר פושעים וחטאים יחדיו וגו'. תניא רבי יוסי בן אלי שע אומר אין הקב"ה משרה על ישראל שכינתו עד שיכלו השופטים רעים משיראל שנאמר ואשיבה ידי עליך, אמר רב פפא אי בטלי יהירי בטלי אמגושי דכתיב ואצרוף כבור סיגיק וגו', אי בטלי דייני בטלי גזירפטי דכתיב הסיר ה' משפטיך פנה אויבך. אמר עולא אין ירושלם נפדית אלא בצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה:

ועוזבי ה' יכלו. אמר רבי הונא בר יהודה אמר רב ואיתימא רבי יוחנן זה שמניח ספר תורה ויוצא. ר' אבהו הוה נפיק בין גברא לגברא. רבא בעי בין פסוקא לפסוקא מאי תיקו. רב ששת מהדר אפיה וגריס אמר אנן בדידן ואינהו בדידהו. רבי יצחק אמר מי שמניח ספר תורה ויוצא עליו הכתוב אומר מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי. והיה החסון לנעורת, תנן התם אין מדליקין בחוסן, מאי חוסן תני רב יוסף נעורת של פשתן. אמר ליה אביי והא כתיב והיה החסון לנעורת, אלא אמר אביי כיתנא דדייק ולא נפיין:

ישעיהו – פרק ב – המשך רמז שצא

והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה'. אברהם קראו הר אשר יאמר היום בהר ה' יראה, משה קראו הר ההר הטוב הזה והלבנון, דוד קראו הר מי יעלה בהר ה', ישעיהו קראו הר נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים. רבי פנחס בשם רבי ראובן אמר עתיד הקב"ה להביא סינה ותבור וכרמל ולבנות בית המקדש על גביהן מה טעם והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה', בראש ההרים, והם אומרים שירה. אמר רב הונא דייך עד כאן, אלא בית המקדש אומר שירה וההרים עונים אחריו, ומה טעם דכתיב ונשא מגבעות, ואין לשון נשא אלא לשון שירה, וכן הוא אומר וכנניה שר הלויים ישור במשא:

והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר הר ה' אל בית אלקי יעקב, משל למלך שהיו לו שלשה אוהבים ובקש לבנות פלטיין, הביא לראשון א"ל זכור הייתי אותו שהיה הר מתחלה, הביא לשני אמר זכור הייתי שהיה שדה מתחלה, הביא לשלישי א"ל זכור הייתי אותו שהיה בית מתחלה. א"ל חייך שאני בונה אותו פלטיין וקורא אני אותו על שמך, כך אברהם אמר בהר ה' יראה, יצחק אמר לשוח בשגדה לפנות ערב, יעקב אמר אין זה כי אם בית אלקים, לכך אמר אל בית אלקי יעקב, וכן הוא אומר הנני שב שבות אהלי יעקב:

ישעיהו – פרק ב – רמז שצב

כי מציון תצא תורה. אמר רבי לוי כל פעולות טובות ונחמות שעתיד הקב"ה ליתן לישראל אינם אלא מציון. עוז מציון שנאמר מטה עזך ישלח ה' מציון. ישועה מציון שנאמר מי יתן מציון ישועת ישראל. שופר מציון שנאמר תקעו שופר בציון. ברכה מציון שנאמר יברכך ה' מציון. טל חיים מציון שנאמר כטל חרמון שיורד על הררי ציון כי שם צויה ה' את הברכה חיים עד העולם. עזר וסיוע מציון שנאמר ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך. תורה מציון שנאמר כי מציון תצא תורה:

ישעיהו – פרק ב – רמז שצג

וכתתו חרבותם לאתים, שנו רבותינו לא יצא האיש לא בסייף ולא באלה ולא ברומח ואם יצא חייב חטאת, רבי אליעזר אומר תכשיטין הם לו, וחכמים אומרים גנאי הם לו דכתיב וכתתו חרבותם לאתים. אמרו לו לרבי אליעזר וכי מאחר דתכשיטין הם לו מפני מה הם בטלין לימות המשיח, א"ל לפי שאינם צריכין להם שנאמר לא ישא גוי אל גוי חרב, וליהונו לנזי בעלמא, אמר רבא מידי דהוה אשרגא בטיהרא, א"ל אביי לרב יוסף מ"ט דר' אליעזר דאמר תכשיטין הם לו, דכתיב חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך. א"ל רב כהנא למר בריה דרבינא ההוא בדברי תורה כתיב, א"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו:

וישח אדם וישפל איש. אמר רבי יוחנן וישח אדם אלו ישראל שנאמר ואתנה צאני צאת מרעיתי אדם אתם. וישפל איש זה משה שנאמר כי זה משה האיש, אמר משה לפני הקב"ה יודע אני ששחו ישראל לעגל והושפלתו ואל תשא כי אם למענך, וזהו כי תשא את ראש בני ישראל:

ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, אמר רב קטינא שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חרב שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, ואומר מזמור שיר ליום השבת ליום שכלו שבת, וכתוב כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול:

ישעיהו – פרק ב – רמז שצד

תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם, אלפים תהו, אלפים תורה, אלפים ימות המשיח, ובעונותינו שרבו יצאו מה שיצאו:

כי יום לה' צבאות על כל גאה ורם. שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם רואה אדם עומד יפה ועשיר הוא מעמידו ומסייעו, וכשהוא רואה לאדם שנופל ושב הוא מפילו, אבל הקב"ה אינו כן כי אם רואה אדם שהוא מתגאה הוא מפילו שנאמר כי יום לה' צבאות על כל גאה ורם, ואומר גאות אדם תשפילנו. ואם רואה אדם שנפל עד שאול הוא מעמידו שנאמר מקים מעפר דל. וכה"א כי שחה לעפר נפשנו מה כתיב אחריו קומה עזרתה לנו, ואומר אם אמרתי מטהה רגלי וגו', ואף לאה שנאות הבית היתה ונתפקדה בבנים שנאמר וירא ה' כי שנאאה לאה וגו':

חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו. אמר רב הוותן שלום לחברו קודם שיתפלל כאלו אעשאו במה שנאמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא, אל תקרי במה אלא במה, ושמואל אמר במה חשבתו לזה לא אלוה, מתי ב רב נחמן בפרקים שואל מפני הכבוד, תרגמה ר' אבא להא דרב במשכים לפתחו. אמר רבי אושיעא בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון טעו בו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש. משל למלך ואיפרכוס שהיו נתונים בקרונין והיו בני המדינה מבקשים לומר למלך הימנון ולא היו יודעים אי זה המלך, מה עשה המלך דחפו והוציאו חוץ לקרונין וידעו הכל שהוא איפרכוס, כך בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון טעו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש מה עשה הקב"ה הפיל עליו שינה וידעו הכל שהוא אדם, הה"ד חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא:

ישעיהו – פרק ג – המשך רמז שצד

כי הנה האדון ה' צבאות מסיר מירושלים וגו'. כי אתא רב דימי אמר י"ח קללות קלל ישעיהו את ישראל ולא נתקרה דעתו עד שאמר להם מקרא זה ונגש [העם איש (באחיז) באיש] ואיש ברעהו ירהבו וגו'. י"ח קללות מאן אינון דכתיב כי הנה האדון ה' צבאות מסיר מירושלם ומיהודה וגו'. משען אלו בעלי מקרא. משענה אלו בעלי משנה

כגון רב יהודה בן תימא וחבריו, ופליגי בה רב פפא ורבינא חד אמר שש מאות סדרי משנה וחד אמר שבע מאות סדרי משנה. כל משען לחם אלו בעלי גמרא. משען מים אלו בעלי אגדה שמושכין לבו של אדם כמים, גבור זה בעל שמועות. ואיש מלחמה זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה. שופטזה דייך שדן דין אמת לאמתו. ונביא כמשמעו. וקוסם זה מלך שנאמר קסם על שפתי מלך במשפט לא ימעל פיו. זקן זה שראוי לישב בישיבה. שר חמשים זה שיודע לישא וליתן בחמשה חומשה תורה אל תקרי חמשים אלא חומשים. דבר אחר שר חמשים כדרכי אבהו דאמר רבי אבהו מנין שאין ממנין פרנס על הצבור בפחות מחמשים שנאמר שר חמשים. ונשוא פנים זה שנושאין פנים לדור בעבור, למעלה כגון רבי חנינא בן דוסא. למטה כגון רבי אבהו בקסרין, ויועץ זה שיודע לעבר שנים ולקבוע חדשים דכתיב בחזקיה ויועץ המלך וגו' (ועבר ניסן בניסן), חכם זה המחכים את רבו. חרשים זה שבשעה שהוא פותח בתורה נעשין הכל כחרשין. ונבון זה המבין דבר מתוך דבר. לחש זה שראוי למסור לו דברי תורה שנתנו בלחש:

ונתתי נערים שריהם, אלו בני אדם שמונוערין מן המצות. ותעלולים ימשלו בם אמר רבי אחא בר יעקב אלו תעלי בני תעלי. ולא נתקררה דעתו עד שאמר להם ירהבו הנער בזקן. מאי ירהבו וגו' יבואו בני אדם שמונוערין מן המצות ויריהבו באותם שמלאים מצות כרמון, מאי והנקלה בנכבד ליבא מי שחמורות דומות עליו כקלות ויריהבו במי שקלות דומות עליו כחמורות (כתיב ברמז ער"ה):

כי יתפש איש באחיו בית אביו שמלה לכה קצין תהיה לנו, אמר רב קטינא אפילו בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמונה. שמלה לכה דברים שבני אדם מתכסין בהם כשמלה. והמכשלה הזאת דברים שאין בני אדם יכולין לעמוד עליהם אלא אם כן נכשלים בהם:

ישא ביום ההוא לאמר לא אהיה חובש אין ישא אלא לשון שבועה כדכתיב לא תשא. לא אהיה חובש בית המדרש, (ובידי) [ובביתי] אין לחם ואין שמלה אין בידי לא טעם משנה ולא גמרא, ודילמא שאני התם דאי הוה אמר להו גמירנא ולא גמיר הוה אמרי ליה אימא לן מילתא. הוה מצי אמר להו גמר ושכח מאי לא אהיה חובש כלל כלל. איני והא אמר רבא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה שנאמר שוטטו בחוצות ירושלים אם תמצאו איש מבקש משפט עושה אמונה ואסלח לה, לא קשיא הא בדברי תורה הא במשא ובמתן. הכרת פניהם ענתה בם. הדא הוא דכתיב ולא עצר כח ירבעם, א"ר שמואל בר נחמני אתה סבור שירבעם ניגף ולא ניגף אלא אביה, ולמה ניגף אמר רבי אבא בר כהנא על (יד) שהעביר הכרת פניהם של ישראל שנאמר הכרת פניהם ענתה בם:

ישעיהו – פרק ג – רמז שצה

אמרו צדיק כי טוב. וכי יש צדיק טוב ושאינו טוב, אלא טוב לשמים וטוב לבריות זהו צדיק טוב, טוב לשמים ואינו טוב לבריות צדיק שאינו טוב, כיוצא בדבר אתה אומר אוי לרשע רע וכי יש רשע רע ורשע שאינו רע, אלא רע לשמים ורע לבריות זהו רשע רע, רע לשמים ואינו רע לבריות רשע שאינו רע. הזכות יש לה קרן ויש לה פירות שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, עבירה יש לה קרן ואין לה פירות שנאמר אוי לרשע רע, אלא מהו ויאכלו מפרי דרכם, עבירה שעושה פירות יש לה פירות, עבירה שאינה עושה פירות אין לה פירות. מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר אז נדברו יראי ה' וגו', מאי ולחושבי שמו, א"ר יוסי אפילו חשב לעשות מצוה ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה. מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה', ואלה מהו הנני מביא על העם הזה פרי מחשבותם, מחשבה שעושה פירות הקב"ה מצרפה למעשה, שאינה עושה פירות אין הקב"ה מצרפה למעשה. למען תפוש את בית ישראל בלבם בע"א כתיב. ד"א אמרו צדיק כי טוב כשאדם

מזכיר את הצדיק מזכירו לטובה, וכשמזכיר את הרשע מזכירו לרעה שנאמר אוי לרשע רע, וכן הוא אומר זכר צדיק לברכה ושם ושעים ירקב. דבר אחר אמרו צדיק לצדיקו של עולם כי טוב במה שעושה לכם שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. (ג) לפיכך נוטלים לולביהם בסוכות ואומרים הודו לה' כי טוב. כתיב צדקתך כהררי אל, מה הרים הללו נזרעים ועושים פירות כך מעשיהם של צדיקים נזרעים ועושים פירות שנאמר אמרו צדיק כי טוב. משפטיך תהום רבה מה התהום הזה לא נזרע ולא עושה פירות כך אין הרשעים עושים פירות שאם עושים פירות מחריבין את העולם:

ישעיהו – פרק ג – רמז שצו

נצב לריב ה' ועומד לדין עמים. שני תלמידים משל רבי יהושע שנו עטיפתן בשעת הגזרה, פגע בהם אסטרטיוט אחד מומר אמר להם אם בניה אתם תנו נפשכם עליה ואם אין בניה אתם למה אתם נהרגין, אמרו לו בניה אנו ועליה אנו נהרגין, אלא שאין דרכו של אדם לאבד עצמו לדעת, אמר להם שלש שאלות אני שואל אתכם אם משיבים אותי מוטב ואם לאו אני אשמיד אתכם. אמר להם כתוב אחד אומר נצב לריב ה' וכתוב אחד אומר כי שם אשב לשפוט את הגוים, אמרו לו בשעה שהקב"ה דן את ישראל דן אותם מעומד מקצר את הדין ופוסקו, ובשעה שדן את עובדי אלילים דן אותם מיושב ומדקדק בהם. אמר להם לא כן דרש רבי יהושע רבכם, אלא אחד זה ואחד זה בעובדי אלילים מדבר משהקב"ה דן את עובדי אלילים מיושב מדקדק ועושה דין ואחר כך עומד ונעשה אנטידייקוס כנגדן. אמר להם מה מהו דכתיב עובד אדמתו ישבע לחם, אמרו לו טוב מי שהוא חוכר שדה אחת ומזבלה ומעדרה ממי שהוא חוכר שדות הרבה ומובירן. אמר להם לא כך דרש רבי יהושע רבכם, אלא עובד אלקים עד יום מותו ישבע לחם מלחמו של עולם הבא, ומרדף ריקים ישבע ריש אלו עובדי אלילים שמרדפין ריק אחר עבודת אלילים שלהם. אמר להם מהו דכתיב ויהי בהקשותה בלדתה וגו', אמרו לו שכן דרך שממסמסין את החיה ואומרין לה אל תיראי כי בן זכר ילדת, אמר להם לא כך דרש רבי יהושע רבכם, אלא עם כל שבט ושבט נולדה תאומה ועם בנימין נולדה תאומה יתירה:

ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו, א"ר יוחנן ואיתימא רבי יונתן כל שאפשר לו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס על אנשי ביתו, בבני עירו נתפס על בני עירו, בכל העולם נתפס על כל העולם כלו. אמר רב פפא הני דבי ריש גלותא מיתפסי אכולי עלמא. אמר רבי חנינא מאי דכתיב ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו, אם שרים חטאו זקנים מה חטאו, אלא על זקנים שלא מיחו בשרים:

ישעיהו – פרק ג – רמז שצו

זה שאמר הכתוב עד די כורסוון רמיו ועתיק יומין יתיב, עד די כרסוון רמיו אלו כסאות של עו"א שעתיד הקב"ה להפכם, עד די כורסוון יתיב אין כתיב כאן אלא רמיו, וכן הוא אומר והפכתי כסא ממלכות. ורבנן אמרין לעתיד לבא הקב"ה יושב והמלאכים נותנים כסאות לגדולי ישראל והם יושבים ודנין לעובדי אלילים עם הקב"ה, וכן הוא אומר ה' במשפט יבא עם זקני עמו, ומי הם אלו כסאות בית דוד וזקני ישראל שנאמר כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד. א"ר פנחס בשם ר' חלקיה מהו ועתיק יומין יתיב, אלא שהוא יושב ביניהם כאב בית דין ודן את העו"א, ומהו ושער רישיה כעמר נקי שהקב"ה מנקה עצמו מעובדי אלילים ופורע להם שכר מצות קלות שהם עושים בעולם הזה כדי לדון אותם ולחייבם לעולם הבא, באותה שעה הקב"ה נעשה גבוה בעולמו שנאמר ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה ואין עובדי אלילים יכולין לפתוח את פיהם:

ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם, אמר רב הונא כל היודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים ויתן לו שלום שנאמר סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, ואם נתן לו שלום ולא החזיר שלום נקרא גזלן. רבי חלבו אמר עליו הכתוב ואומר ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם:

וימאר ה' יעק כי גבהו בנות ציון וגו'. דרש רבי שמלאי בריה דרבי עולא שהיו כוחלות בכוחלא ורמזן. הלוח וטפוף תלכנה שהיו הולכות בקומה זקופה. ותלכנה נטויות גרון שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה. ומשקרות עינים דהוו מליין כוחלא ורמזן. הלוח וטפוף תלכנה שהיו מהלכות עקב בצד גודל. וברגליהם תעכסנה א"ר יצחק שהיו מטילות מור ואפרסמות במנעליהם ומהלכות בשוקי ירושלים וכיון שמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות בקרקע ומתיזות עליהם ומכניסין בהם יצר הרע כארס בעכס. ומאי פורענותא, כדדרש רבא בר רב הונא מאי דכתיב והיה תחת בשם מק יהיה, מקום שהיו מתבשמוות בו נעשה נמקים נמקים, ותחת חגורה נקפה מקום שהיו חגורות בצלצול נעשה נקפים נקפים, ותחת מעשה מקשה קרחה, מקום שהיו מתקשטות בו נעשה קרחים קרחים, ותחת פתיגיל מחגורת שק, פתחים המביאים לידי גילה היו למחגורת שק. כי תחת יופי אמר רבא היינו דאמרי אינשי חלופי שופרא כיבא:

ושפח אדני קדקד בנות ציון אמר ר' יוסי בר חנינא מלמד שפרחה בהם צרעת, כתיב הכא ושפח וכתוב התם ולשאת ולספחת. וה' פתהן יערה, רב ושמואל, חד אמר שנשפכו כקיתון, וחד אמר שנאעשו פתחיהן כיער, אמר רב אנשי ירושלים שחצים היו, אדם אומר לחברו במה סעדת הי ום בפת עמילה או בפת שאינה עמילה ביין גורדלי או ביין חרדלי, במיסב קצר או במיסב רחב, בחבר טוב או בחבר רע. אמר רב חסדא וכלן לזנות:

ישעיהו – פרק ג – רמז שצח

זה שאמר הכתוב ותפרעו כל עצתי, רבי יהודה דסכנין בשם ר' לוי אמר ויבן ה' אלקים את הצלע התבונן מהיכן לבראותה אמר איני בורא אותה מן הראש שלא תהא מקילת ראש. ולא מן העין שלא תהא סקרנית. ולא מן האזן שלא תהא צייתנית. ולא מן הפה שלא תהא דברנית. ולא מן הלב שלא תהא קנאתנית. ולא מן היד שלא תהא ממשמשנית. ולא מן הרגל שלא תהא פרסנית. אלא מן המקום הצנוע בכל האדם שאפילו בשעה שהוא ערום אותו המקום מכוסה, ועל כל אבר ואבר שהיה בורא היה אומר אשה צנועה אשה צנועה, ואף על פי כן ותפרעו כל עצתי, לא בראתי אותה מן הראש והרי היא מקילת ראש שנאמר ותלכנה נטויות גרון. ולא מן העין והרי היא סקרנית שנאמר ומשקרות עינים. ולא מן האזן והרי היא צייתנית שנאמר ושרה שומעת. ולא מן הפה והרי היא דברנית שנאמר ותדבר מרים. ולא מן הלב והרי היא קנאתנית שנאמר ותקנא רחל באחותה. ולא מן היד והרי היא ממשמשנית שנאמר ותגנוב רחל את התרפים, ולא מן הרגל והרי היא פרסנית שנאמר ותצא דינה בת לאה:

ישעיהו – פרק ג – רמז שצט

ושפח אדני קדקד בנות ציון. א"ר חנינא בר פפא לפי שהיה ירמיה מחזר עליהם ואומר להם בנותי עשו תשובה עד שלא יבאו השונאים והן היו אומרות ימהר יחישה מעשהו למען נראה, דוכוס רואה אותי ונוטל אותי לו לאשה איפרכוס רואה אותי ונוטלני לו לאשה, ותקרב ותבואה עצת קדוש ישראל ונדעה ונחזי דמאן קיימא דידי או דידהון, וכיון שגרמו העוונות ונכנסו השונאים בירושלים יצאו מקושטות לפנייהם כזונות, ודוכוס רואה אחת מהן ונטלה ומעלה ומושיבה בקרונין שלו, אמר הקב"ה הא קמת דידהון ודידי

לא. מה עשה להן הקב"ה הלקה אותן בצרעת הדא הוא דכתיב ושפח אדני קדקד בנות ציון, וכתוב התם ולשאת ולספחת. רבי דוסא בר חנינא אומר העלה בהם משפחות משפחות כל כנים. ר' חייא בר אבא אמר עשה אותם שפחות מכודנות (אמהן משעבדן). ר' ברכיה בשם ר' מייסא אומר ושפח כתיב שמר משפחותיהן שלא יתערב זרע קדש בגויי הארצות אע"פ שלא חזרו בהן ואמר הקב"ה יודע אני שאין עובדי אלילים בדילין מזיבה ומן הצרעת, מה עשה הקב"ה וה' פתהן יערה רמז למעיינות שלהן והיו שופעות דם וממלאים קרונין שלו והיה משליכה והקרון עובר עליה ומפסקתן, והיו אומרות אלו לאלו סורו סורו מהן טמאות הן שנאמר סורו טמא קראו למו. ואנו ואבלו פתחיה. אנינה מבפנים ואבלות מבחוץ, פתחיה שני פתחים חרבן בית ראשון וחרבן בית שני. ונקתה, נקייה מדברי תורה, נקייה מדברי נבואה, נקייה מדברי צדיקים, נקייה ממעשים טובים, לארץ תשב ישבו לארץ ידמו:

ישעיהו – פרק ד – המשך רמז שצט

והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו, אמר רבי אלעזר עתידין צדיקים לומר לפנייהם קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה שנאמר והיה הנשאר וגו' קדוש יאמר לו:

ישעיהו – פרק ד – רמז ת

תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד הקב"ה להחות שוב אינם חוזרין לעפרן שנאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימים, ואם תאמר אותן אלף שנים שהקב"ה עתיד לחדש את עולמו שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, צדיקים מה הם עושים הקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ושטין ומעופפין על פני המים שנאמר על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים, ושמא תאמר יש להם צער תלמוד לומר וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו:

וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקרעיה. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן עתיד הקב"ה לעשות לכל צדיק וצדיק שבע חופות בגן עדן שנאמר וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם וגו', כי על כבוד חופה, א"ר יוחנן מלמד שכל צדיק וצדיק הקב"ה עושה לו חופה לפי כבודו. ועשן בחופה למה אמר ר' חנינא הגדול כל מי שעניו צרות בתלמידי חכמים בעוה"ז מתמלאות עיניו עשן לעולם הבא, ואש בחופה למה אמר רבי חנינא מלמד שכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חברו, אוי לה לואתה בושא אוי לה לאותה כלימה:

וסכה תהיה לצל יומם, א"ר זירא עד עשרים אמה אדם יודע שהוא יושב בצל סוכה, למעה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות:

ישעיהו – פרק ד – רמז תא

אמר רבי אלעזר בשם רבי סימאי אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת יקח נא מעט מים חייך שאני פורע לבניך במדבר כו'. הה"ד אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר", הרי במדבר, בארץ [כנען] מנין שנאמר ארץ נחלי מים, לעתיד לבא מנין [ת"ל ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים, אתה אמרת ורחצו רגליכם חייך שאני פורע לבניך במדבר ובביישוב ולעתיד לבא, במדבר מנין שנאמר וארחצך במים, ביישוב מנין שנאמר רחצו הזכו, לע"ל מנין] שנאמר (כי) אם רחץ ה' את צואת בנות ציון. אתה אמרת והשענו תחת העץ חייך שאני פורע לבניך כו' הה"ד פרש ענן למסך הרי במדבר, בארץ מנין שנאמר בסוכות תשבו שבעת ימים, לעתיד

לבא מנין שנאמר וסכה תהיה לצל יומם. אתה אמרת ואקחה פת לחם חייך שאני פורע לבניך כו' שנאמר הנני ממטיר לכם לחם כמן השמים הרי במדבר, בארץ מנין שנאמר ארץ חטה ושעורה, לעתיד לבא מנין שנאמר יהי פסת בר בארץ. אתה אמרת ואל הבקר רץ אברהם חייך שאני פורע לבניך כו' הה"ד ומקנה רב היה לבני גד ולבני ראובן, הרי במדבר, בארץ מנין שנאמר בנכסים רבים שובו אל אהליכם ובמקנה רב. לעתיד לבא מנין שנאמר והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן. אתה אמרת והוא עומד עליהם חייך שאני פורע לבניך כו' הה"ד וה' הולך לפניהם יומם, בארץ מנין שנאמר אלקים נצב בעדת אל, לעתיד לבא מנין שנאמר עלה הפורץ לפניהם:

ישעיהו – פרק ה – המשך רמז תא

אשירה נא לידידי. תניא ר' יוסי אומר שיתין מששת ימי בראשית נבראו ועליהם כרה דוד ששה עשר אלף אמה שנאמר אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו וגו' ויעזקהו ויסקלהו וגו'. מגדל זה בית המקדש, יקב זה המזבח. וגם יקב אלו השיתין. אמר רבה בר רב חנה שיתין מששת ימי בראשית נבראו שנארמ חמוקי ירכיך אלו השיתין, כמו חלאים שחלולין ויורדין עד התהום, מעשה ידי אמן ידי אומנתו של הקב"ה. דבר אחר כרם היה לידידי בקרן וגו', מה שור אין בו גבוה מקרניו אף ארץ ישראל גבוה מכל הארצות. אי מה שור אין בו פסולת אלא מקרניו אף ארץ ישראל פסולת שאר ארצות, תלמוד לומר בן שמן שמנה היא ארץ ישראל מכל הארצות, וכן הוא אומר ארץ זית שמן ודבש שמנים כחלב ומתוקין כדבש, ללמדך שארץ ישראל גבוה ומתוקה ומשובחת מכל הארצות. בקרן בן שמן, עשר קרנות, קרנו של אברהם שנארמ כרם היה לידידי בקרן בן שמן כו' (כתוב בשמואל ברמז פ"א):

כי כרם ה' צבאות בית ישראל (כתוב בשמואל ברמז פ"א):

כי כרם ה' צבאות בית ישראל (כתוב בשופטים ברמז מ"ז וברמז תתכ"ח). הוי מגיעי בית בבית, ר"ש דסכנין בשם ר' לוי מלוהו על ביתו מלוהו על שדהו ליטלה. אמר הקב"ה מה אתם סבורים שאתם יורשים את הארץ והושבתם לבדכם בקרב הארץ ונגלה באזני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו. א"ר שמעון בן לוי מי שהוא צורח באזנו של חברו לא באזנו אחת הוא צווח שמא צווח הוא בשתים והכא באזני ה' צבאות. אמר ריש לקיש הוי מגיעי בית בבית שדה בשדה, הגעתם חרבן ראשון לחרבן שני מה חרבן ראשון ציון שדה תחרש אף חרבן שני עד אפס מקום, מי גרם למקום שיחרב על שלא הניחו מקום שלא עבדו בו ע"א:

ישעיהו – פרק ה – רמז תב

עולא ורב חסדא הוו שקלי ואזלי אפתחא דבר חנא בר חגילאי נגד רב חסדא ואתנח אמר ליה עולא לא סבר לה מר להא דאמר רב אנחה שוברת חצי גופו של אדם שנאמר ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים, ור' נתן אמר כל גופו שנאמר והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח וגו', אמר ליה היכי לא אתנח ביתא דהוו קיימי שתי אפיתא ביממא ושתי אפיתא בליליא ואפיין לכל מאן דצריך ולא שקיל ידא מן כיסיה דסבר דילמא אתי עינא בר טובים ואדמייתי ליה כיסא מכסיף ותו דהוו פתיחין ליה ארבע דשי לארבע רוחי דעלמא דהוו עייל כפין הוה נפיק כי שבע והוה שדיא ליה חטי ושערי בשני בצורת אבראי אמר כל מאן דכסיפא ליה מילתא למשקל ביממא אתי ושקיל בליליא והשתא נפל ליה בתלא ולא אתנח, אמר ליה הכי אמר רב מיוום שחרב בית המקדש נגזרה גזירה על בתיהם של צדיקים שיחרבו שנאמר (ונגלה)

באזני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו וגו', וא"ר יוחנן עתיד הקב"ה להחזיקן לישובן שנאמר שיר המעלות הבוטחים בה' וגו' מה ציון עתיד הקב"ה להחזירו ליישובו אף בתיהן של צדיקים עתיד הקב"ה להחזיקן ליישובן חזיוה דלא הוה קא מיתבא דעתיה אמר ליה דיו לעבד להיות כרבו:

הוי משכימי בבקר א"ר אבהו לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבטלו בה קריאת שמע שחרית וערבית שנאמר הוי משכימי בבקר וגו' וכתוב לכן גלה עמי מבלי דעת. א"ר יוחנן כל השוטה בארבעה מיני זמר מביא חמש מיני פורעניות לעולם שנאמר והיה כנור וזמיר ונבל תוף וחליל ויין משתיהם, מה כתיב אחריו לכן גלה עמי מבלי דעת שגורמין שפלות לשונאו של הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה, ועיני גבוהים תשפלנה שגורמין שפלות לישראל ומה כתיב אחרי כן לכן הרחיבה שאול נשפשה וגו'. דרש רבי עקיבא לכן הרחיבה שאול נפשה ופעה פיה לבלי חק לבלי חק אין כתיב כאן אלא לבלי חק לפי שאין בידו מצוה אחת שיכריעו לכף זכות, הדא דאת אמר לעוה"ב אבל בעוה"ז אפילו תתקצ"ט מלאכים מלמדין חובה ומלאך אחד מלמד עליו זכות הקב"ה מכריעו לכף זכות, מה טעם אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף וגו':

וא פועל ה' לא יביטו. א"ר שמעון בן פזי אריב"ל משום בר קפרא כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו מחשבר עליו הכתוב אומר ואת פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו:

לכן גלה עמי משלי דעת, א"ר יוחנן לא ניחא ליה למרייהו לומר הכי אלא למי שלא למד אפילו חק אחד.. אתה מוצא אברהם עד שלא מל היה נופל על פניו. והרשעים אינם נופלים בגינהם אלא בשביל רשעתם שנאמר לכן הרחיבה שאול נפשה ופעה פיה לבלי חק, אבל לעולם הבא הקב"ה מציל את ישראל מגינהם בזכות המילה, וכן אמר שלמה לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים:

ויגבה ה' צבאות במשפט. אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל השנה כלה מתפלל האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים שמתפלל המלך הקדוש המלך המשפט, ור"א אמר אפילו בעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ אם אמר האל הקדוש יצא שנאמר ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה, אימתי ויגבה ה' צבאות במשפט אלו עשרה ימים וקאמר האל הקדוש. ומאי הוה עלה אמר רב יוסף האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט. ורבה אמר המלך הקדוש המלך המשפט, והלכתא כרבה. ד"א אימתי הקב"ה נעשה גבוה בעולמו משיעשה משפט בעו"א לעתיד לבא שנאמר נצב לריב ה' ועומד לדין עמים, וכה"א עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב. והאל הקדוש נקדש בצדקה שהוא מלמד סגוריא על ישראל שנאמר אני מדבר בצדקה. א"ר שמעון בן יוחאי אימתי שמו של הקב"ה מתגדל בעולמו בשעה שעושה מדת הדין עם הרשעים ואית לן קריין סגיאן והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וגו', ונודעה יד ה' את עבדיו וזעם את אויביו וגו', לכן הנני מודיעם בפעם הזאת וגו', ויגבה ה' צבאות במשפט:

ורעו כבשים כדברם, א"ר מנשיא בר ירמיה מאי כדברם כמדובר בם. וחרבות מחים גרים יאכלו, א"ל רבה בשלמא אי כתיב חרבות כדקאמרת, השתא דכתיב וחרבות מילתא אחריתי היא, אלא כדרב חננניה א"ר דאמר עתידין צדיקים שיחיו את המתים, כתיב הכא ורעו כבשים כדברם וכתוב התם ירעו בשן וגלעד כימי עולם. בשן זה אלישע [הבא מן הבשן] דכתיב ויעני ושפט בבשן, וגלעד זה אליהו שנאמר ויאמר אליהו התשבי מתושבי לגעד (ברמז תס"ב):

ישעיהו – פרק ה – רמז תג

הוי מושכי העון בחבלי השוא. א"ר יוסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה כעבותות העגה. הוי מושכי העון בחבלי השוא. זה מנשה בן חזקיהו שהיה יושב ודורש אגדות של דופי, אמר לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן תמנע, ותמנע היתהה פילסגש, וילך ראובן בימי קציר חטים, ועליו מפורש בקבלה תשב באחיק תדבר בבן אמך תתן דופי אלה עשית והחרשת. האורמירם ימהר יחישה (כתוב ברמז שצ"ט):

הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע. א"ר אלעזר כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם שנאמר הוי האומרים לרע טוב, ומה כתיב אחריו לכן כאכול קש לשון אש:

ישעיהו – פרק ה – רמז תד

מצדיקי ושע עקב שחד. א"ר יצחק כל מי שנוטל שוחד ומצדיק את הרשע בעקב נרמס. וצדקת צדיקים יסירו ממנו, צדקת צדיקים זה משה יסירו ממנו זה יצחק, על ידי שהצדיק את עשו הרשע כהו עיניו שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו:

לכן כאכל קש לשון אש, וכי יש קש אוכל אש והלא דרכו של אש לאכול קש, אלא זה ביתו של עשו שנמשל לקש דכתיב ובית עשו לקש. לשון אש ביתו של יעקב דכתיב והיה ביית יעקב אש. וחשש להבה ירפה זה ביתו של יוסף, שנאמר ובית יוסף להבה, שרשם כמק יהיה אלו האבות שהם שרשיהם של ישראל. ופרחם כאבק יעלה אלו השבטים שהם פרחם של ישראל, מפני מה כי מאסו תורת ה' צבאות זו תורה שבכתב, ואת אמרת קדוש ישראל נאצו זה תורה שבעל פה, וכן הוא אומר על מה אבדה הארץ, וכן הוא אומר זנח ישראל טוב וגו', וכן הוא אומר וצבא תנתן על התמיד וגו':

בשנת מות המלך עוזיהו זה תחלתה ספר ולמה נכתב כאן שאין מוקדם ומאוחר בתורה כו' (בירמיה ברמז רס"ד):

ישעיהו – פרק ו – המשך רמז תד

בשנת מות המלך וכי מת היה אלא שנצטרע ומצורע חשוב כמת שנאמר אל נא תהי כמת:

ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל אלו פ' כהנים שהיו עם עזיהו, ואין שוליו אלא כהנים שנארמ ועל שולי המעיל. שרפים עומדים שעתידה האש לשרוף את עוזיהו כשם ששרפה לקרח ועדתו. ממעל לו מן המעל שמעל ואמר לו צא שמעלת והארץ פתחה פיה לבלעו שנאמר ונסתם גיא הרי כי יגיע גיא הרים אל אצל ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש בימי עוזיהו. ומנין שהראה לו הקב"ה למשה שנאמר זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר, אמר לו משה (ד) אף מזרע אהרן אמר לו אשר לא מזרע אהרן הוא, כקרח וכעדתו אתה עושה לו, אמר לו ולא יהיה כקרח וכעדתו, מה אתה עושה לו כמו שצרעתי את ידך כאשר דבר ה' ביד משה לו:

שרפים עומדים ממעל לו אין ישיבה למעלה (ביחזקאל ברמז רמ"ז וברמז ש"מ, וברות בפסוק ויען בועז ויאמר לה הגד הוגד לי):

שרפים עומדים ממעל לו. שנים שרפים עומדים אחד מימינו ואחד משמאלו. שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו שלא יביט בפני השכינה, ובתים יכסה רגליו דכתיב וכף רגליהם ככף רגל עגל שלא יביטו פני השכינה ושתים מעופפים ומעריצים ומקדישים שמו הגדול זה עונה וזה קורא זה קורא וזה עונה קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, והחיות עומדים אצל כסא כבודו ואינם יודעים מקום כבודו ועומדות באימה וביראה ברתת ובזיע שלא יאכל אשר אכלה אש לאשן של מלאכים ומזיעת פניהם נהר של אשמושך לפניו שנאמר נהר דינור נגיד ונפיק מן קדמוהי וגומרות ועונות ואומרות כל מקום שכבודו שם ברוך שם שם כבוד ה' ממקומו. וקרא זבה אל זה ואמר:

קדוש קדוש קדוש. א"ר חנינא אמר רב שלש כתות של מלאכי השרת אומרות שירה בכל יום ויום אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש קדוש ה' צבאות. תניא חביבין ישראל יותר ממלאכי השרת שישראל אומרים שירה בכל יום ובכל שעה שירצו ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת ביום ואמרי לה פעם אחת בשבת, ואמרי לה פעם אחת בשנה, ואמרי לה פעם אחת ביובל, ואמרי לה פעם אחת לעולם, וישראל מזכירין את השם אחר שתי תיבות דכתיב שמע ישראל ה' אלקינו, ומלאכי השרת אינם מזכירין אלא לאחר שלש תיבות קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, ואין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל שירה למטה שנאמר ברן יחד כוכבי בקר אלו ישראל, והדר ויריעו כל בני אלקים:

ישעיהו – פרק ו – רמז תה

למלאכים נתן קדושה אחת שנאמר בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא ולישראל שתי קדושות שנאמר והתקדשתם והייתם קדושים. רבי אבין אמר משל למלך שהיה לו מרתף של יין והושיב בו שומרים מהם שכורים מהם גזירים לעת ערב בא ליתן להם שכרם והיה נותן לשכורים שני חלקים ולנזירים חלק אחד, כך העליונים שאין להם יצר הרע דיין להם בקדושה אחת ולתחתונים שיצר הרע שולט בהם שתי קדושות, ר' אבין אמר חורי משל לבני מדינה שעשו שלש עטרות למלך מה עשה נתן אחת בראשו ושתים בראש בניו, וכך מלאכי השרת מכתירין שלש קדושות דכתיב וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, מה הקב"ה עושה נותן אחת בראשו כי קדוש אני האחד ושתים בראש בניו ישראל דכתיב והתקדשתם והייתלם קדושים תלרתי:

מלא כל הארץ כבודו. אריב"ל אסור לו לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה שנאמר מלא כל הארץ כבודו כו' (בתהלים ברמז תרס"ה):

ישעיהו – פרק ו – רמז תו

ואומר אוי לי כי נדמיתי כיון שראה מלאכי השרת מקלסין להקב"ה ולא שתף קלוסו עמהם התחיל מיצר על הדבר, כי איש טמא שפתים אנכי שאלולי שתפתי קילוסי לקלוס שלהם הייתי חי וקיים לעולם כמוותם. היאך היה לי שדוממתי, עם כשהוא עומד ומשתומם על הדבר הוציא דבר יתר מפיו ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב, אמר לו הקב"ה על שאמרת כי איש טמא שפתים אנכי שרא לך שאתה שליט בעצמך, שמא בבני היית שליט שאמרת ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב, מיד נטל את שלו שנאמר ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו גחלת אין כתיב כאן אלא רצפה, מהו רצפה א"ר שמואל בר נחמני רצף פה שאמרה דלטוריא על בני. וכן הוא אומר אל גנת אגוז ירדתי האגוז הזה חלק מי שאינו אומן לעלות בו

מיד הוא נופל שצריך לשמור שלא יפול ממנו, כך כל מי שמשרה את ישראל צריך לזהר שלא יטול את שלו מתחת ידיהם כגון משה וישעיהו ואליהו. משה אמר שמעו נא המורים ונאמר לו לכן לא תביאו את הקהל הזה, אליהו אמר כי עזבו בריתך בני ישראל, ונאמר לו ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתך. ישעיהו אמר ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב נאמר לו ובידו רצפה. במלקחים מהו במלקחים להודיעך כחן של צדיקים, הקב"ה אמר למלאך ליטול גחלת מעל גבי המזבח וליתן על פי הנביא ונטל המלאך את הגחלת במלקחת מן המזבח של מעלה ונכוה והשליך אותה ונטל עוד מלקחת אחרת ונטל הגחלת בשתיים ונתנו לגחלת בשפתיו של ישעיהו ולא נכוה, וכן וא אומר כי רב מאד מחנהו אלו המלאכים, ומי קשה מהם וכי עצום עושה דברו אלו הצדיקים, וכן משה גער באש ושקעה שנארמ ותשקע האש, אמר הקב"ה לישעיה הנה נגע זה על שפתך וסר עונך וחטאתך תכופר, כיון שראה ישעיהו כן התחיל מצדיק את ישראל ומלמד עליהן סניגוריא מהו אומר בסוף נבואתו ה' אלקים נתן לי לשון למודים, למדני ללמד עליהם סניגוריא, ה' אלקים פתח לי אזן לשמוע קולו כשאמר את מי אשלח ונתן בי דעת לומר הנני שלחני ואנכי לא מריתי לפיכך אחור לא נסוגותי לא נעשיתי אחור מן הנבואה אלא נתנבאתי נחמות יותר מכל הנביאים ולא עוד אלא נחמות כפולות שוש אשיש, התעוררי התעוררי, עורי עורי, אנכי אנכי, נחמו נחמו עמי:

ישעיהו – פרק ו – רמז תז

ויעף אלי אחד מן השרפים. א"ר אלעזר בר אבינא גדול הנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל דאלו במיכאל כתיב ויעף אלי אחד מן השרפים ואלו בגבריאל כתיב והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף, ומאי משמע דהאי אחד מיכאל הוא, אתיא אחד אחד כתיב הכא ויעף אלי אחד מן השרפים וכתוב התם במיכאל והנה מיכאל אחד מן השרים בא לעזרני, תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים, אליהו בארבע, מלאך המות בחמשה, ובשעת המגפה באחת. ואשמע את קול ה' אומר (כתוב ברמז תמ"ג). מנשה הרג את ישעיהו. אמר רבא מידן דייניה ואראה את ה', משה רבך אמר כה' אלקינו בכל קראנו אליו ואתה אמרת דרשו ה' בהמצאו, משה רבך אמר את מספר ימיך אמלא ואתה אמרת והוספת על ימיך, אמר ישעיהו ידענא ביה דלא מקבל מיני אי אמינא ליה אשויה מזיד אמר שאיבלע בארזא אתייה לארזא ונסריה, כי מטא להדי פומיה נח נפשיה משום דאמר ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב. (ובירושלמי דסנהדרין) חמון דמיה נגיד היינו דכתיב וגם דם נקי שפך מנשה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה וכי אפשר לבשר ודם למלאת את ירושלים פה לפה מדם נקי, אלא שהרג את ישעיהו שהיה שקול כמשה וכתוב בו פה אל פה אדבר בו:

וסר עונך וחטאתך תכופר. אמר מר עוקבא כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו שני מלאכי השרת המלוין ללו לאדם מניחין ידיהם על ראשו ואומרין וסר עונך וחטאתך תכופר:

ישעיהו – פרק ו – רמז תח

השמן לב העם הזה. אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנאמר השמן לב העם הזה וגו', אמר ליה רב פפא לאביי ודילמא קודם גזר דין, א"ל ושב ורפא לו כתיב איזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין. מיתבי השב בינתים מוחלין לו לא שב בינתים אפילו הביא כל אילי נביות אין מוחלין לו, לא קשיא הא ביחיד הא בצבור, ת"ש יורדי הים באניות וגו' עשה להם סמניות כאכין ורקין שבתורה לומר לך צעקו קודם גזר דין נענו לאחר גזר דין לא נענו, הנך נמי כיחידים דמו. מה ראו לומר תשובה אחר בינה

דכתיב השמן לב העם הזה וגו', ולבבו יבין ושב ורפא לו, אי הכי לימא רפואה בתר תשובה, לא ס"ד דכתיב וישב אל ה' וירחמהו ואל אלקיננו כי ירב לסלוח אלמא בתר תשובה סליחה, ומאי חוית דסמכת אהאי קרא סמוך אהאי קרא, כתיב קרא אחרינא הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי, למימרא דרפואה וגאולה בתר סליחה היא אלא הא כתיב ושב ורפא לו, ההיא רפואה לאו דתחלואים היא אלא דסליחה היא:

פעם אחת הייתי יושב בבית המדרש הגדול שבירושלים ובא תלמיד ושאל לי כבן שהוא שואל את אביו אמר לי מה נשתנה ישעיהו מכל הנביאים שנתנבא כל הטובות והנחמות בשיראל, אמרתי לו בני מפני שקבל עליו עול מלכות שמים בשמחה שננאמר ואשמע את קול ה' אומר וגו', ואמר לך ואמרת לעם הזה וגו', ואומר השמן לב העם הזה וגו', וכי תעלה על דעתך שאין הקב"ה חפץ בתשובתן של ישראל ח"ו, אלא למצוא מהם קורת רוח, (ה) משל למלך שהיה לו בן יחידי במדינה שגר לו שליח בני שחוט שוורים הרבה וצאן ואכול בשר ושתה יין הרבה ותתעצל במלאכה, וכל כך למה כדי שיצא בן המלך למלאכה ויבא אביו וימצא הימנו קורת רוח כו'. א"ל רבי לכמה שנים נתנבא ישעיהו כל אותן הטובות והנחמות, א"ל אילו עשו תשובה מחיבתן היה הקב"ה בונה להם בית האחרון מיד באותה שעה ועאכ"ו שהיה מחבקן ומנשקן ומגפפן ומושיבן בחיקו לעולם ולעולמי עולמים:

ישעיהו – פרק ו – רמז תט

ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער, אמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיהו דור שבן דוד בא קטיגוריא בא בת"ח, כי אמריתיה קמיה דשמואל א"ל צירוף אחר צירוף שנאמר ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער:

ישעיהו – פרק ז – המשך רמז תט

ויהי בימי אחז, ויהי בימי ה' הם כו' (כתוב בריש מגילה דרות ברמז תקצ"ו). ויהי בימי אחז. א"ר אושעיה אמרו מה"ש לפני הקב"ה ווי שמלך אחז א"ל בן יותם הוא איני יכול לפשוט ידי בו. ויהי בימי אחז בשנת שלש למלכותו. ויוגד לבית דוד כו'. (כתוב במלכים ברמז רמ"ו). ויגע לבבו ולבב עמו כנוע עצי יער מפני רוח, אומרים לפרת למה אין קולך הולך א"ל איני צריך מעשי מוכיחים עלי אדם נוטע בי נטיעה הוא עושה לשלשים יום זורע בי ירק הוא עושה לשלשה ימים, אומרים לחדקל למה קולך הולך, אומר להם הלואי גם כי קולי הולך שיהא נשמע ונראה, אומרים לאילני מאכל למה אין קולכם הולך אומרים אין אנו צריכין פירותינו מעידין עלינו, אומרים לאילני סרק למה קולכם הולך אומרים הלואי גם כני נשמיע קולנו שנשמע ונראה, אמר רב הונא לא מטעם הזה אלא אילני מאכל על ידי שהם כבדים בפירותיהם לפיכך אין קולם הולך, אילני סרק על ידי שהם כבדים בפירותיהם לפיכך אין קולם הולך, אילני סרק על ידי שהם רקים וקלים לפיכך קולם הולך, ה"ד וגו'. מפני מה לא מנו את אחז, א"ר ירמיהו מפני שמוטל בין שני צדיקים בין יותם לחזקיהו. רב אמר מפני שהיה לו בשת פנים מישעיה שנאמר צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס, מאי כובס איכא דאמרי כבשינהו לאפיה, ואיכא דאמרי אוכלא דקצרא סחף ארישיה. דבר אחר כשהיה הנביא בא לקנתרו היה יוצא למקום טומאה והופך פניו למקום טומאה כלומר שאין השכינה שורה במקום טומאה שנאמר אל מסלת שדה כובש שהיה כובש פניו. דבר אחר על ידי שנתסר בבנו הבכור שנאמר ויהרג זכרי גבור אפרים את בן המלך והוא שחזקיה אמר הנה לשלום מר לי מר, מר לי מפני אחז מר לי מפני מנשה. וזרע צדיק נמלט אין כתיב כאן אלא וזרע צדיקים זרע שהוא מוטל בין שני צדיקים. נעלה ביהודה ונקיצנה (כתוב ברמז תקמ"ב):

שאל לך אות, לשלשה נאמר להם שאל כו' (כתיב במלכים ברמז קע"ג). שאל לך אות מעם ה' אלוֹקֵיךְ העמק שאלה או הגבה למעלה. העמק שאלה שיחיו המתים או שיעלו קרח ועדתו, או הגבה למעלה אם אתה מבקש שירד לך אליהו ז"ל. אמר יודע אני שיש בו כח לעשות אבל איני מבקש שיתכבד בשבילי שנאמר ויאמר אחז לא אשאל ולא אנסה את ה':

ביום ההוא יגלח ה' בתער השכירה. אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, אתא הקב"ה אידמי ליה כאניש סבא אמר ליה כי אזלת להני מלכי מזרח ומערב דאייתית לבנייהו וקטלתניהו מאי אמרת להו, א"ל ההוא גברא נמי בההוא פחדא יתיב. א"ל מאי אעביד אמר ליה זיל ושני נפשך, במאי אישני אמר ליה זיל אייתי לי מספרא ואגזוך דכי אזלת ליכא מאן דידיע לך. א"ל מספרא לית לי מהיכא אייתי, עול לההוא ביתא ויתנו לך מספרא, נחיתו מלאכי השרת ועבדו ביתא ואוקימו ריחא, אתא סנחריב אמר להו אית לכו מספרא אמרו ליה אי בעית דניתיב לך טחין חד גירוא דקשייתא, טחן חד גירוא דקשייתא ויהבו ליה מספרא, אדאתא חשך, א"ל זיל אייתי נורא אזיל, בהדי דקא (גריר ליה אזל) נפח ליה אנורא איתלי ליה נורא בדיקניה הבו ליה מספרא וגזזו לרישיה והיינו דכתיב וגם את הזקן תספה. א"ר פפא היינו דאמרי אינשי גררתיה לארמאה ושפר ליה איתלי ליה נורא בדיקניה ולא שבעת חוכא מינה, אזל אשכח דפא מתיבותא דנח אמר היינו אלהא רבא דשזביה לנח מטופנא אי אזיל ההוא גברא ומצלח מקרב לתרין בניה קמך היינו דכתיב ויהי הוא משתחוה בית נסרוך וגו' הכוהו בחרב משום שלא יעשה מהם קרבן:

והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר נטל הקב"ה שיחתן של אבות ועשאן מפתח לגאולתן של בנים, אמר לו הקב"ה ליעקב אתה אמרת והיה ה' לי לאלקים חייך כל טובות וברכות שאני נותן לבניך איני נותן אלא בלשון הזה שנאמר והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים, והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר, והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו, והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס. והיה וגו' כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה כו' (כתוב במלכים ברמז רל"ה):

ישעיהו – פרק ח – רמז תי

ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה. וכבר היו ר' גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא מהלכים בדרך ושמעו קול המונה של כרך גדול מפניליאוס במאה ועשרים מיל, התחילו הם בורכין ורבי עקיבא משחק, א"ל עקיבא למה אתה משחק, אמר להם ומפני מה אתם בוכים, א"ל ולא נבכה על מקום שעו"א הללו משתחווים לאלילים ומקטרים לעצבים ויושבים בשלוה ובהשקט ואנו רואים מקום רגלי אלקינו נשרף באש ולא נבכה, א"ל ולכך אני משחק אם כן למכעיסיו לעושי רצונו עאכ"ו. כיון שהגיעו לצופים קרעו בגדיהם, הגיעו לירושלים ראו שועל יוצא מבית קדש הקדשים התחילו במ בוכים ורבי עקיבא משחק, א"ל עקיבא למה אתה משחק, א"ל ומפני מה אתם בוכים, אמרו לו אפשר מקום שכתוב בן והזר הקרב יומת נתקיים בו לעינינו על הר ציון ששם שועלים הלכו בו, א"ל ולכך אני משחק שנאמר ואעידה לי עדים נאמרנים את אוריה הכהן ואת זכריה וגו' וכי מה ענין אוריה אצל זכריה והלא אוריה במקדש ראשון היה וזכריה במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, בנבואתו של אוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש, ובנבואתו של זכריה כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים וגו', ואחרי שנתקיימה נבואתו של אוריה שמח ומובטח אני שתתקיים גם נבואתו של זכריה, ובלשון הזה א"ל עקיבא נחמתנו:

יען כי מאס העם הזה את מיש השלוח וגו', א"ר יוסף אלמלא תרגומו דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר כו' (כתוב במלכים ברמז רנ"ז ובירמיה רמז רפ"ה):

ישעיהו – פרק ח – רמז תיא

וחלף ביהודה שטף ועבר. אמר רב יהודה אמר רב בא עליהם סנחריב בארבעים וחמשה אלף כלם בני מלכים יושבים בקרונות של זהב ועמהם שגלונות וזונות ובשמונים אלף גבורים לבושי שריון קלופה וששים אלף אוחזי חרבות ומגן וצנה רצים לפניו והשאר פרשים. וכן באו על אבררהם אבינו וכן עתידין לבא עם גוג ומגוג. במתניתא תאנא אורך מחנהו ת' פרסה ורוחב מחנהו מ' פרסה סך מחנהו מאתים וששים רבוא אלפים חסד חד. בעי אביי חסר אלפא או חסר מאה או חסר חד תיקו. ת"ר ראשונים עברו בשחי שנאמר וחלף ביהודה שטף ועבר, אמצעים עברו בקומה שנאמר עד צואר יגיע, אחרונים העלו עפר על רגליהם ולא מצאו מים בנהר לשתות עד שהביאו מים ממקום אחר ושתו שנאמר אני קרתי ושתיתי מים, והא כתיב ויצא מלאך ה' ויכה במחנה אשור קפ"ה אלף, א"ר אבהו הללו ראשי גייסות היו, דיקא נמי דכתיב וישלח ה' מלאך ויכחד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה מלך אשור כו' (כתוב ברמז רמ"ח). והיה מוטות כנפיו מלא רוחב ארצן וגו' אחד מששים לאוכלוסיו מלא א"י שנאמר מוטות כנפיו המוטה זו של תרנגול אחד מששים בכנפיו:

ישעיהו – פרק ח – רמז תיב

לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר, שבנא הוה דריש בתליסר רבוותא וחזקיה הוה דריש בחד סר רבוותא, כי אתא סנחריב וצר על ירושלים כתב שבנא פתקא שדא בגירא שבנא וסיעתו השלימו חזקיה וסיעתו לא השלימו, שנאמר כי הנה הרשעים ידרכון קשת כוננו חצם על יתר לירות במו אופל לישרי לב, הוה קא מסתפי חזקיה דילמא ח"ו נטייה דעתיה הקב"ה בתר רובא וכיון דרובא מימסרן אינהו נמי מימסרן, בא נביא וא"ל לא תאמרון קשר וגו' קשר של רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין, הלך לחצוב לו קבר בקברי בית דוד בא נביא וא"ל מה לך פה כי חצבת לך פה קבר הנה ה' מטלטלך טלטלך גבר. א"ר טלטול דגברא קשה מדאתתא. ועטך עטה א"ר יוסי בר חנינא שפרחה בו צרעת כתיב הכא ועטך עטה וכתב התם ועל שפם יעטה. נצוף יצנפך צנפה כדור אל ארץ רחבת ידים תנא הוא בקש קלון בית אדוני ונהפך כבודו לקלון, כי הוה נפיק איהו אתא גבריא אל אחדיה לדשא באפי משרייתיה א"ל משרייתך היכא אמר להו הדרו בהו אמרי ליה אם כן אחוכי קא מחייכת בן, נקבוהו בעקביו ותלאוהו בזנבי סוסיהם והיו מגרדין אותו על הקוצים ועל הברקנים. א"ר אלעזר שבנא בעל הנאה היה כתיב לך בא אל הסוכן וכתב התם ותהי למלך סוכנת. והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל בני רבי חייא (אגידו) [אגברו] חמרא לדרדקי כי היכי דלימרו מילתא כיון דאיבסוס פתחו ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו שתי בתי אבות משיראל ראש גולה שבבל ונשיא שבארץ ישראל שנאמר והיה למקדש וגו'. אמר רבי בני קוצים אתם מטילין בעיני. א"ל רבי חייא אל ירע לך כי יין נתן בשבעים וסווד נתן בשבעים נכנס ין יצא סוד:

וחכיתי לה' המסתיר פניו (ברמז תקצ"ו):

ישעיהו – פרק ח – רמז תיג

וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות. א"ר סימון שני דברים נתנבא בארה ולא היה בו כדי ספר ונטפלו בישעיהו ואלו הם וכי יאמרו אליכם, וחברו, וכן הוא אומר לעשות לרוח משקל, אמר רבי אחא אפילו רוח הקודש ששורה על הנביאים אינה שורה אלא במשקל יש מתנבא ספר אחד ויש מתנבא שני ספרים ויש מתנבא שני פסוקים. ומים תכן במדה אמר רבי יודן אפילו דברי תורה שנתנו מלמעלה לא נתנו אלא במדה, ואלו הם מקרא ומשנה וגמרא והגדה, יש זוכה למקרא ויש זוכה למשנה ויש זוכה לגמרא ויש זוכה להגדה ויש זוכה לכלם. אמר רבי יוחנן כל נביא שנתפרש שמו ושם אביו נביא בן נביא לא נתפרש הוא נביא ואין אביו נביא. אמר רבי אלעזר כתיב והתנבאי חגי נביאה וזכריה בר עדוא נביא בן נביא, ורבנן אמרין בין התפרש שמו בין לא נתפרש שמו שכן עמוס אומר לאמצייה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אנכי ומה הוא היה נביא אף אביו היה נביא. וכן כתוב אחד אומר ישעיהו בן אמוץ הנביא וכתוב אחד אומר ישעיהו הנביא בן אמוץ מלמד שהיה נביא בן נביא:

המצפצפים אלו דמצייצין. והמנהגים אלו דמנהמין. הלא עם אל אלקיו ידרוש, כל אומה ואומה תסגוד לאלקיה. בעד החיים אל המתים. אמר רבי לוי משל לאחד שאבד את בנו והלך לבקשו לבית הקברות, ופקח אחד היה שם ואמר ליה בנך שאבדת חי היה או מת, א"ל חי, א"ל שוטה שבעולם דרכן של מתים לתבוע צרכן בין החיים שמא צורך חיים בתוך מתים, כך הקב"ה קיים לעולמי עולמים הה"ד וה' אלקים אמת וגו', מהו אמת אמר רבי אבין שהוא אלקים חיים ומלך עולם, ואלקי עובדי אלילים מתים הם, הה"ד פה להם ולא ידברו, ומניחים חי העולמים ומשתחווים למתים. לתורה ולתעודה. התורה מעידה, אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר, רבי יוחנן וריש לקיש רבי יוחנן אמר אמר הקב"ה אם לא יאמרו ישראל לעובדי אלילים כדבר הזה, אין לו שחר, על עצמו אינו מזריח אורה וכיצד יזריח על אחרים. דבר אחר הלא עם אלקיו ידרוש כשם שאמר אליהו ז"ל המבלי אין אלקים בישראל, בעד החיים אל המתים למה לכם להניח חי העולמים שנאמר וה' אלוקים אמת וגו' עלינו כתוב ואתם הדבקים בה' אלקיכם וגו' אנו חיים לפיכך נדרוש באלקים חיים, אבל עובדי אלילים מתים כמוהם יהיו עושיהם:

ישעיהו – פרק ח – רמז תיד

והיה כי ירעב והתקצף, שנו רבותינו עו"א מבטל אלילים שלו ושל חביו, כיצד מבטלה קוטע ראש אזנה ראש חוטמה ראש אצבעה פחסה בפניה אע"פ שלא חסרה בטלה, רקק בפניה השתיין בפניה גררה זרק בה את הצואה הרי זו אינה בטלה, מנא הני מילי אמר חזקיה דאמר קרא והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלקיו ופנה למעלה, וכתוב ואל ארץ יביט והנה צרה וחשכה. זש"ה לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב אמר הקב"ה לישראל לא תנהגו בי כמו שעו"א נוהגים באלקיהם, עובדי אלילים כשהטובה באה אליהם הם מכבדין את אלקיהם שנאמר על כן יזבח לחרמו ויקטר למכמרתו, וכשפורענות בא עליהם הם מקללין את אלקיהם שנאמר והיה כי ירעב והתקצף, אבל אתם הבאתי עליכם את הטובה תתנו הודייה, הבאתי עליכם את היסורים תתנו הודייה, וכן דוד הוא אומר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא, וכן איוב אומר ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך, ומה אשתו אומרת לו עודך מחזיק בתומתך וגו', ומהו אומר לה כדבר אחת הנבלות תדברי, אנדי דור (הפלגה) [המבול] שהיו כעורים בטובה וכשבאת עליהם הפורענות היו מקבלים אותה בעל כרחם ואנו שאנו נאים בטובה לא נהיה נאים בפורענות וזהו שאמר לה כדבר אחת הנבלות תדברי:

כי לא מועף לאשר מוצק לה, א"א יוחנן כל המציק לישראל אינו עיף, וכה"א היו צריה לכאש כל המיצר לישראל נעשה ראש כו' (כתיב במלכים רמז רל"ז):

כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי, כיצד גלו ר' אלעזר אומר שבט ראובן וגד גלו תחלה, ור' שמואל בר נחמני אמר שבט זבולון ונפתלי גלו תחלה שנאמר כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי, ומה מקיים ר' אלעזר קרא דר' שמואל לומר כשם שגלו ראובן וגד כן גלו שבט זבולון ונפתלי. והאחרון הכביד ר' אבא הר כהנא אמר הממם כבמכבד שנאמר וטאטא תיה במטאטא השמד. לא נפל עליה גורל אמר הקב"ה בשעה שהפלתי קלסים על ובדי אלילים להגלותם לא גלו ואתם גליתם:

ישעיהו – פרק ט – המשך רמז תיד

העם ההולכים בחשך ראו אור גדול. מדבר בדורו של מרדכי שאין לך שעת אפלה יותר משהיתה להם לישראל בשושן הבירה שנגזר עליהם להשמיד וגו'. ראו אור גדול שצמחה להם גאולה וגואל זה מרדכי, מה כתיב ביה ליהודים היתה אורה ושמחה:

ישעיהו – פרק ט – רמז תטו

כי כל סאון סואן ברעש. היה ר' מאיר אומר מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו שנאמר בסאסאהנ בשלחה תריבנה, אין לי אלא סאה מנין לרבות תרקב וחצי תרקב רובע וחצי רובע תומן ועוכלא, ת"ל כי כל סאון סואן ברעש, ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפין לחשבון גדול, ת"ל אחת לאחת למצוא החשבון, וכן מצינו בבסוטה ובשמשון ובאבשלום. תני רבי חייא מיום שחרב בית המקדש אע"פ שבטלו ארבע ארבע מיתות דין ארבע מיתות לא בטלו, מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו, מי שנתחייב שרפה או נופל בדליקה או נחש מכישו, מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או לסטים באים עליו, מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרוכני, וכן לענין מדה טובה מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר ותצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה כל ישראל שבעה ימים שנאמר והעם לא נסע עד האסף מרים, יוסף זכה לקבור את אביו לפיכך ויקח משה את עצמות יוסף עמו והקב"ה נתעסק בו שנאמר ויקבור אותו בגי. ויקרא שמו פלא יועץ וגו' (כתוב בשמואל ברמז קט"ו ובמלכים ברמז רל"ח):

לסרבה המשרה ולשלום אין קץ. אמר ר' תנחום דרש בר קפרא בצפורי מפני מה מ"ם שבאמצע תיבה פתוחה וזו סתומה, בקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע ומה דוד שאמר כמה שירות ותושבחות לא עשיתו משיח, וחזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח, מיד פתחה הארץ ואמרה רבש"ע אני אומרת שירה לפניך תחת צדיק זה ועשהו משיח. זהו שאמר הכתוב מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק, אמר שר של עולם לפני הקב"ה רבש"ע עשה צביונו של צדיק זה, יצאה בת קול ואמרה רזי לי רזי לי, אמר נביא אוי לי עד מתי. יצאה ב"ק ואמרה בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו. אמר רבא ואיתימא רבי יצחק עד דאתו בזוזי ובזוזי דבזוזי, תאנא משום רבי פייס גנאי הוא לחזקיהו וסיעתו שלא אמרו שירה עד שפתחה הארץ ואמרה שירה שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו, כיצא בדבר אתה אומר ויאמר יתרו ברוך ה' גנאי הוא למשה וששים רבוא שלא אמרו ברוך עד שאמר יתרו ברוך ה'. קנאת ה' בצאות תעשה זאת, אימתי תמה זכות אבות בימי חזקיהו:

דבר שלח ה' ביעקב זה גיד הנשה, ונפל בישראל שפשט איסורו בכל ישראל:

על כן על בחוריו לא ישמח ה'. בעון נבלות הפה צרות רבות וגזירות קשות מתחדשות בעולם ובחורי שונאי ישראל מתים ויתומים ואלמנות צועקים ואינם נענים שנאמר על כן על בחוריו וגו' וכל פה דובר נבלה וגו', מאי ועד ידו נטטויה אמר רב חנן הכל יודעים כלה למה נכנסת לחופה אלא כל המנבל את פיו ומוציא דבר נבלה מפיו אפילו נחתם עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה נהפך עליו לרעה:

ויגזור על ימין ורעב. אמר רב חסדא מיום שחרב בית המקדש לא הוגשמה רוח דרומית שנאמר ויגזור על ימין ורעב ויאכל על שמאל ולא שבעו וכתוב צפון וימין אתה בראתם. איש בשר זרועו יאכלו כו' (כתוב במלכים ברמז רל"ב):

ישעיהו – פרק י – המשך רמז תטו

ואסיר גבולות עמים. תאנא בו ביום בא יהודה גר עמוני ועמד לפניהם בבית המדרש אמר מה אני לבא בקהל אמר ר' יהושע מותר אתה לבא בקהל, א"ל רבן גמליאל והא כתיב לא יבא עמוני ומואבי, א"ל רבי יהושע וכי עמון ומואב במקומם הם יושבים והלא כבר עלה סנחריב ובלבל את אכל העולם שנאמר אסיר גבולות עמים וכל דפריש מרובא פריש, א"ל ר"ג הא כתיב ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון וכבר שבו, א"ל רבי יהושע והלא כבר נאמר ושבותי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו, מיד התירוהו לבא בקהל:

ותמצא כקן ידי, הה"ד שלח מלך ויתירוהו מושל עמים ויפתחהו זה פרעה שהיה שליט מסוף העולם ועד סופו והיו לו שלטנות על כל העולם כלו בשביל כבודן של ישראל כו' (בירמיה רמז ש"ח):

לכן ישלח האדון ה' צבאות במשמניו וזון (במלכים ברמז רל"ה):

ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש, א"ר יוחנן תחת כבודו ולא כבודו ממש. רבי יוחנן לטעמיה דרבי יוחנן קרי למאניה מכבודותי. ר"א אומר תחת כבודו ממש, רשב"ן אומר כשרפת בני אהרן מה שרפת בני אהרן שרפת נשמה וגוף קיים אף כאן שרפת נשמה וגוף קיים וכו' (בשמואל ברמז קמ"ח):

והיה אור ישראל לאש זה חזקיה, וקדושו ללהבה זה ישעיה, ובערה ואכלה שיתו ושמירו זה המן ובניו. אמרו רבותינו מאה בנים היו להמן עשרה נהרגו ועשרה נתלו והשאר היו מסבבין על הפתחים י"ב חדש ואח"כ נהרגו. ושאר עץ יער (כתוב במלכים ברמז רמ"א). הלא עוד מעט מזער ושב לבנון לכרמל [לבית מלכות] והכרמל ליצר יחשב לחורשין. ושמעו ביום ההוא החרשים דברי ספר, זה ספר תולדות אדם:

והיה ביום ההוא יסור סבלו (במלכים ברמז רל"ה):

בא על עית עבר במגרון. אמר רב הונא עשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום ואלו הם, בא על עית עבר במגרון וגו' עד עוד היום בנוב לעמוד, הני טובא הוו, צהלי קולך בת גלים לאו מחשבון אלא נביא הוא דקאמר לכנסת ישראל צצבלי קולך בתו של אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות לפני כגלי הים, הקשיבי לישא אמר להו מהאי לא תסחפי אלא תסתפי מנבוכדנאצר רשיעא דמתיל כאריה שנאמר עלה אריה מסובכו. מאי עניה ענתות עתיד ירמיה בן חלקיהו מענתות דאיתנבי עלה א"ל מי דמי התם אריה הכא לישא. א"ר יוחנן ששה שמות יש לו לארי, אלו הן, ארי, כפיר, לביא, ליש, שחל, שחץ. אי הכי בצרי להו, עברו מעברה תרתי נינהו. רבי אבא בר כהנא אמר צהלי קולך בת גלים אמר להם ישעיה לישא על ד שאתם [עסוקין] בשירים וזמרים לאלילים צהלי קולך בדברי תורה צייצי קולך וכליין בקליך. בת גלים מה הגלים הללו מסויימ ים בים כך אבותיכם מסויימים בעולם. דבר אחר בת גלים ברתהון דגלוואי בתו של אברהם שנאמר לו לך מארצך, בתו של יצחק שנאמר וילך יצחק אל אבימלך, בתו של יעקב שנאמר

וילך יעקב פדנה ארם, הקשיבי למצותי, הקשיבי לדברי תורה, הקשיבי לדברי נבואה, ואם לאו לישה הא אריה סליק עלך זה נבוכדנאצר שכתוב בו עלה אריה מסבכו, עניה מן הצדיקים, עניה מדברי תורה, עניה ממצות ומעשים טובים, ואם לאו ענתות הא ירמיה הענתותי אתי ומתנבא עלך תוכחות שנאמר דברי ירמיהו וגו':

עוד היום בנוב לעמוד. אמר רבי הונא אותו היום נשתייר (על) מעון נוב, אמרי ליה כלדאי אי אזלת האינדא יכלת להו ואי לא יכלת להו, מה עבד אורחא דבעי לסגויי בעשרה יומין סגא בחר יומא. מאי ינופף ידו הר בית ציון כי מטא לירושלים שדו ליה בסתרקי סליק ויתבי (חזיא) עילוי שורא עד דחזא לכולה ירושלם כי חזייה איזוטר בעינוי אמר עד כאן יומא רב וסגיא עדן ליה למיעל. (הא סנחריב מלכא דאתור אתא וקם בנוב קרית כהניא לקבל שורא דירושלם) ענה ואמר לחילוותיה הלא דא היא קרתא דירושלם ועלה ארגשית כל משרייתי ועלה כנשית כל מדינתיה הלא דא היא זעירא וחלשא מכל כרכי עממיא דכבשית בתקוף ידי, קם מניד ברישיה ומוביל ומייתי בידיה על טור בית מקדשא דבציון ועל עזרתא דירושלם, אמרו ליה נשדי ביה ירא האינדא אמר להו האינדא נייח לכו דאתיתו מארעא רחיקא ביתו השתא למחר כל חד מינייכו ליתי לי (טינא לחתמא גולמי ונרגמוניה ונשדי ביה) [גולמהרג מיניה] מיד ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו', אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בת דינא בטל דינא:

והלבנון באדיר יפול, אמר ליה ריב"ז לאספסינוס שלם עלך מלכא שלם עלך מלכא, א"ל איחייבת תרי קטלי, חדא דקרית לי מלכא ולא מלכא אנא, ועוד אי מלכא אנא עד האינדא אמאי לא אתית לגבאי, א"ל דקאמרת לאו מלכא אנא אי לאו מלכא את לא הוה מימסרא ירושלם בידך שנאמר והלבנון באדיר יפול ואין אדיר אלא מלך שנאמר והיה אדירו ממנו וגו', ואין לבנון אלא בית המקדש שנאמר גלעד אתה לי ראש הלבנון, וכתוב ההר הטוב הזה והלבנון, ולמה נקרא שמו לבנון על שם שמלבין עונותיהם של ישראל:

ישעיהו – פרק יא – המשך רמז תטו

ויצא חטר מגזע ישי. עובדא הוה בחד יהודאי דהוה קאי ורדי עבר עליויה חד ערבאי געת תורתיה א"ל בר יהודאי בר יהודאי שרי תורך שרי נירך שרי פדנך דחרב בית מקדשא דיכון וכו' (כתוב באיכה ברמז תתרכ"ה): ונחה עליו רוח ה' (כתוב בשמואל ברמז ק"ט):

והריחו ביראת ה'. אמר ר' אלכסנדר מלמד שהטעינו יסורין כריחים. רבא אמר דמריח ודאין וקטיל שנאמר ולא למראה עיניו ישפוט כי הא דבר כחיבא מלך תרתין שנין ופלגא אמר להו לרבנן אהנא משיחא אמרו ליה כמשיח כתיב והריחו דמריח ודאין וכו'. הכה ארץ בשבט פיו וכו' (בתהלים רמז תתפ"ב):

ישעיהו – פרק יא – רמז תיז

וגר זאב עם כבש, זהו שאמר הכתוב מזמור שיר ליום השבת למשבית מזיקין מן העולם שלא יזיקו, זהו שאמר הכתוב וגר זאב עם כבש וגו' ופרה ודוב תרענה וגו' ושעשע יונק על חור פתן מלמד שהתינוק של ישראל עתיד להושיט אצבעו לתוך גלגל עינו של צפעוני ומוציא מרה מתוך פיו. גמול ידו הדה וגמולי חלב עתיד ליתן ידו לפיו של חברבר ומוציא מרה מתוך פיו, הדה זו היא ההורגת את הבריות, וכה"א והשבתי חיה רעה מן הארץ, א"ר שמעון משביתן שלא יזיקו, אמר רבי יוחנן אימתי הוא שבחו של הקב"ה בזמן שיש מזיקין או בזמן שאין מזיקין הוי אומר בזמן שיש מזיקין ואין מזיקין. והיה ביום ההוא יוסיף ה' שניית ידו. כיון שראו הנביאים שהתוספת מרובה על העיקר וכו' (כתוב במלכים ברמז רמ"ג):

ישעיהו – פרק יב – המשך רמז תיז

אודך ה' כי אנפת בי. דרש רב יוסף במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהלכו לסחורה ישב לו קוץ לאחד מהם ברגלו התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינת חבריו ביסתחיל מודה ומשבח לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני, וכה"א לעושה נפלאות גדולות לבדו, אר"א אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו:

ישעיהו – פרק יג – המשך רמז תיז

אני צויתי למקודשי. אמר רבן גמליאל בשלשה דברים אני אוהב את הפרסיים שהם צנועים באכילתן וצנועים בתשמיש המטה וצנועים בבית הכסא:

ישעיהו – פרק יד – המשך רמז תיז

ונספחו על בית יעקב. אמר רבי חלבו קשים גרים לישראל כספחת, כתיב הכא ונספחו וכתיב התם ולשאת ולספחת:

שבר ה' מטה רשעים. אמר רבי מלאי משום רבי אלעזר ברבי שמעון אלו הדיינים שנעשו מקלות לחזניהם, שבט מושלים אלו תלמידי חכמים שבמשפחות הדיינים, מר זוטרא אמר זה ת"ח שמלמד הלכות צבור לדייני בור, רבי אבא בר ממל אמר לאלו הבכורות כשהוקם המשכן צווהו ווי:

גם ברושים שמחו לך. לא היו ארזים בכבל, וכיון שעלה נבוכדנאצר לארץ ישראל תלש ארזים ושתלן בבבל, וכיון שמת שמחו עליו הדא הוא דכתיב נחה שקטה כל הארץ פצחו רנב, וכתיב גם ברושים שמחו לך וגו':

ישעיהו – פרק יד – רמז תיח

איך נפלת משמים הילל בן שחר, אתה מוצא שאין הקב"ה עתיד ליפרע מן המלכיות עד שיפרע משריהם תחלה שנאמר והיה ביום ההוא יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואחר כך על מלכי האדמה באדה, וכה"א איך נפלת משמים הילל בן שחר ואח"כ נגדעת לארץ חולש על גוים, ואומר כי רותה בשמים חרבי ואח"כ על אדום תרד, וכן אתה מוצא כתוב אחד אומר ירה בים וכתוב אחד אומר רמה בים, אלא כיון שראו ישראל שר של מצרים נופל התחילו אומרים שבח לכך נאמר רמה:

ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה, אמר נבוכדנאצר אעשה לי עב קטנה ואדור בתוכה שנאמר אעלה על במתי עב, א"ל הקב"ה אתה רצית לפרוש עצמך מן הבריות סוף שבני אדם נפרשין ממך שנאמר לקצת ירחין תרי עשר וגו'. היינו הא דאמר כסף סיגים מצופה על חרש שפתים דולקים ולב רע הכתוב מדבר בעשו, למה היה דומה למוליאר שהיה מבחוץ של זהב ומרגליות קבועות בו אלא שמבפנים היה של חרש כך עשו ויאמר עשו בלבו, אמר נבל בלבו, ויאמר ירבעם בלבו ויאמר המן בלבו, אמר בלבו שכח אל. אמרת בלבבך השמים אעלה. ועתה שמעי נא זאת עדיננה היושבת לבטח האומרה בלבבה, כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו:

אעלה על במתי עב אדמה לעליון, אמר רבי יוחנן מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע, יצאה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע בנו של נמרוד הרשע שהמריד את כל העולם על בעליו כמה שנותיו של אדם

שבעים שנה שנאמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה, מן הארץ עד לרקיע מהלך ת"ק שנה וכן בין כל רקיע ורקיע וכן כל רקיע ורקיע כו' (כתוב במלכים ברמז רל"ט, ובירמיה ברמז ש"ל):

שבעת קלון מכבוד, זה נבוכדנאצר שתה גם אתה והערץ אמר רב יהודה אמר רב בשעה שבקש אותו רשע לעשות כן לאותו צדיק נמשכה ערלתו כשלש מאות אמה והיתה מחזקת על המסיבה כלה שנאמר שתה גם אתה והערל, ערל בגימטריא תלת מאה, חולש על גוים מאי משמע דהאי חולש לישנא דפור הוא שנאמר נגדדעת לארץ חולש על גוים שהיה מטיל פור על גדולי מלכות לידע איזה יומו למשכב זכור. כל מלכי גוים כלם שכבו בכבוד איש בביתו, א"ר יוחנן שנחו ממשכב זכור, א"ר יוחנן כל ימיו של אותו רשע לא נמצא שחוק בפי כל בריה שנאמר נחה שקטה כל הארץ פצחו רנה מכלל דעד האידנא לא הוה, אמר רבי יוחנן אסור לעמוד בביתו של אותו רשע שנאמר ושעירים ירקדו שם, ואמר רב יהודה אמר רב בשעה שירד אותו רשע לגיהנם רעשו כל יורדי גיהנם ואמרו למשול עלינו נמשלת, יצאת בת קול ואמרה לו ממי נעמת רדה והשכבה את ערלים בבור, איך שבת נוגש שבתה מדהבה:

אמר רב יהודה אמר רב שבתה אומה שאומרת מדוד והבא, ואי בעית אימא מאד מאד הבא:

ואתה השלכת מקברך. כתוב אחד אומר ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות (המלך) יהויכין וגו' בשנים עשר חדש בעעשרים וחמשה לחדדש (וכתוב אחד אומר בכ"ו) וכתוב אחד אומר בכ"ז, אלא בכ"ה לחדש מת נבוכדנאצר ונקבר בכ"ו, בכ"ז הוציאו אויל מרודך בנו מקברו וגררו בשביל לבטל גזירותיו לקיים מה שנאמר ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב, ולקיים מה שנאמר איום ונורא הוא ממנו מש פטו ושאתו יצא, ובו בפרק מת צדקיה (ו) שתי שמרייא דכלהון דרי לקיים מה שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך ישרפו עליה. מכאן אתה אומר כשהוא בטובה אל יתיאש מן הרעה וכשהוא ברעה אל יתיאש מן הטובה זה יהויכין וצדקיה:

וקמתי עליהם נאם ה' (אלהים) [צבאות] והכרתי לבבל שם ושאר, א"ר יוחנן שם זה הכתב, שאר זה לשון, נין זה מטבע מלכות. נכד זו ושתי. ושמתיה למורש קפוד, אמר רבי ירמיה אמר רב נתקללה בבל נתקללו שכניה דכתיב ושמתיה למורש קפוד ואגמי מים, מתקללה שומרון נתברכו שכניה דכתיב ושמתיה למורש קפוד ואגמי מים, נתקללה שומרון נתברכו שכניה דכתיב ושמתיה שומרון לעי השדה למטעי כרם:

וטאטאתיה במטאטא השמד. מר בריה דרבנאי הוה שקיל עפרא בסודריה ומפיק לבראי לקיים מה שנאמר וטאטאיה במטאטא השמד. לא הוו ידעי רבנן מאי טאטאטתיה במטאטא השמד, יומא חד שמעו לאמתיה דרבי דקאמרה להווא גברא דהוה מהפך במזייה עד מתי אתה מסלסל בשערך. לא הוו ידעי רבנן מאי השלך על ה' יהבך אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזלינן בהדי ההוא טייעא והוה דרינא טונא ואמר לי שקול יהבך ושדי אגמלא:

נשבע ה' צבאות לאמר כו' (כתוב במלכים ברמז רל"ה):

צפע ופריו שרף מעופף, ואומר המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וגו', מהו שרף מעופף העוף שהיא פורח עליו מיד היה נשרף, ר' חייא הגדול אומר אדם אחד היה בא"י מרוטה שמו ולמה קראו שמו מרוטה אמרו פעם אחד יצא ללקוט אעצים מן ההר וראה את הנחש ישן והנחש לא ראהו ומפחדו נשרו שערותיו ולא צמחו עד יום מותו והיו קורין אותו מרוטה. א"ר יוסי בר חנינא גדול אלהינו שהצילנו מן המדבר ההוא:

ישעיהו – פרק טו – המשך רמז תיח

משא מואב (בשופטים ברמז מ"ב). כי בליל שודד ער מואב נדמה, שני לילות שזינו עם אביהן. והלא נתכוונו לשם שמים, אלא (ז) ששכרו את בלעם לקלל את ישראל וכתוב ליני פה הלילה, ולפי שעשה מצוה אחת בעולם הזה שקבל למלאכים בלילה וכתוב ומצות אפה ?? יאכלו כתיב אל תצר את מואב:

ישעיהו – פרק טו – רמז תיט

טז שלחו כר מושל ארץ. אמר עולא עמון ומואב שכבי בישי דירושלים, כיון דשמעו לנביא דאיתנבי לחורבנא דירושלים שלחו ליה לנבוכדנאצר פוק תא ואיתי, שלח להו מסתפינא דיעביד בי כדעבד בקמאי, שלחו ליה כי אין האיש ביבתו ואין איש אלא הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה, שלח להו בקרוב הוא, שלחו ליה צרור הכסף לקח בידו צדיקים דאית בהו קטלו. שלח להו דילמא מטא זימנא דייתי. שלחו ליה כבר קבע זמן שנאמר ליום הכסא יבא ביתו ואין כסא אלא זמן שנאמר בכסא ליום חגנו, שלח להו סיתוא הוא ולא מצינא דאייתי מתלגא וממטרא, שלחו ליה תא ותיב אשינא דטורא שנאמר שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון, שלח להו אי אתינא לית לי דוכתא דיתיבנא ביה, שלחו ליה קברות יש להם מעולים הם מפלטיין שלך שנאמר בעת ההיא יוציאו את עצמות וגו':

שלחו כר, אמר רבי יצחק דבי רבי אמי כיון שבא זכר בא ככרו עמו שנאמר שלחו כר, זכר זה כר דכתיב ויכרה להם כרה גדולה. נקבה אין עמה כלום נקי בה נקבה עד דאמרה מזוני לא יהבי לה שנאמר נקבה שכרך עלי ואתנה:

ישעיהו – פרק יז – המשך רמז תיט

משא דמשק (כתוב ברמז י"ח):

ונשאר בו עוללות (במלכים ברמז רמ"א):

ביום נטעך תשגשגי וגו' נד קציר ביום נחלה. ביום שעברתי ליתן לכם נחלת אבותיכם נעשיתם כרוז העולם, וכאב אנוש זה הפורענות שנטעתם ירושה לדורות שבכו העדה בליל תשעה באב, אמר הקב"ה הם בכו בכיה של חנם ואני אקבע לכם בכיה לדורות. דבר אחר ביום נטעך תשגשגי ביום שנטעתי אתכם לי לאומה ננעשיתם פסולת כד"א כסף סיגים היו שגשגישתון בכסף מצופה על חרס כדכתיב ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו וגו'. ובבקר זרעך תפריחי, רבי חמא בר חנינא לאחר שהיה לו ערוגת ירק והיתה מלאה והשכים בבקר ומצאה שהורקה. ר' שמואל בר נחמני אמר לאחד שהיה לו ערוגה מלאה פשתן השכים בבקר ומצאה גבעולים. נד קציר נדנדנתם עליכם קצירן של מלכיות, קצירן של יסורין, קצירו של מלאך המות, דאמר רבי יוחנן בשם ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, באותה שעה קרא הקב"ה למלאך המות וא"ל אע"פ שעשיתך קוזמיקטור על בריותי אין לך עסק באומה זו לפי שהם בני, הדא הוא דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם, ואומר ויהי בשמעכם את הקול מתוך החשך וכי יש חשך למעלה והכתיב ונהורא עמיה שרי, אלא מלאך המות קרוי חשך וכתוב והלוחות מעשה אלהים המה וגו' אל תקרי חרות אלא חרות, רבי יהודה אומר חרות ממלאך המות, ר' נחמיה אומר חרות מן המלכות, רבנן אמרין מן היסורין. ביום נחלה ביום שהנחלתי אתכם את התורה. וכאב אנוש רבי יוחנן ורבנן, ר' יוחנן אמר הבאתם עליכם מכה מגרת ומתשת, ורבנן

אמרין הבאתם עליכם מכה גברתנית ומתשת, ואי זה זה זיבות וצרעת, לפיכך משה מזהיר את ישראל איש כי יהיה צרוע או זב:

ישעיהו – פרק יז – רמז תכ

הוי המון עמים רבים כהמות ימים. נמשלו ישראל לחול שנאמר והיה מספר בני ישראל כחול הים, ונמשלו האומות לים שנאמר כהמות ימים יהמיון והם מתיעצין על ישראל והקב"ה מתיש גבורתו, אמר ישעיהו והרשעים כים נגרש מה הים הגל הראשון אומר עכשו אני עולה ומציף את כל העולם וכיון שבא לחול הוא כורע ומשתבר ואין הגל השני למד מן הראשון, כך פרעה נתגאה על ישראל והפילו הקב"ה, וכן עמלק וכן סיחון ועוג ובלעם ובלק ואין אחד מהם למד מחברו:

ישעיהו – פרק יח – המשך רמז תכ

וכרת הזלזלים במזמרות, א"ר חמא בר חנינא אין בן דוד בא עד שיכלה מלכות הזלה מישראל שנאמר וכרת הזלזלים וכתוב בתריה יובל שי לה' צבאות. בעת ההיא יובל שי לה' צבאות, שעתידין או"ה להביא דורון למלך המשיח, וכה"א עד כי יבא שילה קרי ביה עד כי יובל שי לו. ולו יקחת עמים זו ירושלים שעתידה להקהות שיניהם של עו"א שנאמר והיה ביום ההוא אשים את ירושלים אבן מעמסה לכל העמים:

ישעיהו – פרק יט – המשך רמז תכ

וסכרתי את מצרים ביד אדונים קשה. אלו המכות שבאו על מצרים. ומלך עז ימשל בם זה משה שהוא מלכה של תורה שנקראת עז שנאמר ה' עוז לעמו יתן. קנה וסוף קמלו (כתוב בפרשת שמות בפסוק ותשם בסוף):

ביום ההוא יהיו חמש ערים (כתוב במלכים ברמז רל"ו):

ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא, אמר ריש לקיש אין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחלה שנאמר כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים, אבל עו"א אינו כן מכה אותם ואחר כך בורא להם רפואה שנאמר ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא:

ישעיהו – פרק כ – המשך רמז תכ

כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן ערום בבגדים המטולאים בטלאי על גבי טלאי כו' (כתוב ביהושע ברמז ד'):

כן ינהג מלך אשור (כתוב ביחזקאל ברמז שע"ט):

ישעיהו – פרק כא – המשך רמז תכ

חזות קשה הוגד לי. עשרה לשונות נקראת נבואה, חזון, הטפה, דבור, אמירה, צווי, משא, משל, מליצה, חידה, נבואה, ואי זו היא הקשה שבכלם הוי אומר חזון דכתיב חזות קשה הוגד לי. רבי יוחנן אמר דבור שנאמר דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות, ורבנן אמרין משא דכתיב כמשא כבד יכבדו ממני:

ערוך השלחן צפה הצפית, מדבר בעשו דכתיב ויאכל וישת, הכניס עמו כת של פריצים ואמר ניכול דידיה וניחוך עליוה, ורוח הקדש מכרזת ערוך השולחן סדר פתורא, צפה הצפית סדר מנרתא, א"ר אבא בר כהנא אית אתרא דקריין למגרתא צפיתא, קומו השרים זה מיכאל וגבריאל כתבו את הבכורה ליעקב:

משא דומה אלי קורא משעיר. א"ר יוחנן אותו מלאך הממונה על הרוחות דומה שמו, נתקבצו כל הרוחות אצל דומה אמרו לו שמור מה מלילה (עוד לא אתא בקר) [שומר מה מלילה] אמר (להם) שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו שובו אתיו. ד"א ערוך השלחן סדר פתורא, צפה הצפית אקים מנרתא, קומו השרים משחו מגן זה כורש ודריוש, אמר ליה [דריוש] לכורש מלוך את קמאי אמר ליה כורש לדריוש לא כך אמר לך נביא פריסת מלכותא ויהיבה למדי ופרס, תחלה למדי והדר לפרס. כורש ודריוש שוערים של בלשאצר היו, וכין ששמע אותו רשע מה שאמר דניאל שלח בשביל אפרכיות שלו, אמר להו כל אומה (ואומה) [ומלכות] [עד שמרדה בי] נבוא עליהם ונכבשה. אמר הקב"ה עליהם אתה בוטח ועלי לא השגחת לית פורענותא דההוא גברא אלא מגביה, שלח וקבץ גייסותיו וצוה שישמרוהו ואמר להם כל מאן דמתחמי הכא בהדין ליליא אפילו אמר לכוון מלכא אנא ארימון רישיה, ואין דרך מלכים לפנות חוץ מטרקלין שלהם ואותה הלילה נתרזו בני מעיו ונפק ליה מדנפק לא ארגשוניה ובמיעל ארגשוני ביה אמרי ליה מן אן את אמר להון אנא מלכא אמרו לא כדון פקיד מלכא. נטלו המנורה ופצעו למוחו, הדא הוא דכתיב ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא, והוא שהנביא אומר רדי ושבי וגו' לארץ, מדה במדה וישבו לארץ ידמו זקני בת ציון. שומר מה מלילה מי שהוא שומר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל ה' שומרך וגו' ה' ישמרך מכל רע וגו' ה' ישמור צאתך ובואך וגו', משמר שלא שתכנס אומה באומה מלכות במלכות כוט השערה אלא הגיע זמנה ליפול ביום נופלת ביום בלילה נופלת בלילה, וכה"א ובהתחפנחס חשך היום, ביה בליליא קטיל בלשאצר:

ישעיהו – פרק כא – רמז תכא

אם תבעיון בעיו. תנן ארבעה אבות נזיקין השור והבור המבעה וההבער, מאי מבעה רב אמר מבעה זה אדם דכתיב אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו, ושמואל אמר מבעה זה השן דכתיב אין נחפשו עשו נבעו מצפוניו, מאי משמע כדמתרגם רב יוסף איכדין איתבליש עשו איגלין מטמרוהו:

משא בערב. א"ר יוחנן שמונים אלף פרחי כהונה ובידם שמונים אלף מגיני זהב בקעו בחיילותיו של נבוכדנאצר והלכו להם אצל הישמעאלים אמרו להם בני דודנו אתם השקונו מים אמרו להם אכלו תחלה ואחר כך אתם שותים מים, מה עשו הוציאו להם מיני מלוחים, וכיון שאכלו הוציאו להם נודות נפוחות והיה אחד מהם מתירה ונותנה ללתוך פיו והיה הרוח נכנס לתוך מעיו והיה מפרפר ומת, והוא שהנביא מתנבא עליהם משא בערב מטול רב בערביא למה ביער בערב תלינו, אלא ארחות דדנים כן הוא ארחתהון דדודים למעבד כן לבני דודיהון וכי כן עבדית לישמעאל אבוכון לא לקראת צמא התיו מים דכתיב ויפקח אלהים את עיניה וגו' אלא בלחמו קדמו נודד לא מן טבוואתכון אתון לגביכון אלא מפני חרבות נדדו מפני חרב נטושה, על ידי שלא שמרו שמיטה כמד"א והשביעית תשמטנה ונטשתה, ומפני קשת דרוכה על ידי שהיו דורכים גתות בשבת, ומפני כובד מלחמה על ידי שלא נתעסקו במלחמתה של תורה. רבי חנינא בר פפא רמי כתיב לקראת צמא התיו מים וכתוב הוי כל צמא לכו למים, אלא אם תלמיד הגון הוא לקראת צמא התיו מים ואם לאו הוי כל צמא לכו למים. כי מפני חרבות נדדו. היה רבי ישמעאל אומר שלש מלחמות של מהומה עתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים, אחת בים ומפני קשת דרוכה, ואחת ביבשה מפני חרב נטושה, ואחת בכרך גדול שהוא כבד משניהם שנאמר ומפני כובד מלחמה, ומשם בן

דוד יצמח ויראנו באבדן אלו ואלו, ומשם יבא לארץ ישראל שנאמר מי זה בא מאדון וגו' מדוע אדווים ללבושך וגו'. כי יום נקם בלבי וגו' (במלכים ברמז רס"א):

ישעיהו – פרק כב – המשך רמז תכא

משא גיא חזיון (כתוב ברמז ר"ג). שנו רבותינו כשחרב בית ראשון מה עשו פרחי כהונה שבאותו דור נתקבצו כתות וכתות ומפתחות העזרה והמקדש בידם ועלו לגגו של היכל ואמרו לפני הקב"ה רבש"ע הואיל ולא זכינו להיות גזברים לפניך הרי מפתחות שלך מסורות לך וזרקום כלפי מעלה, מיד יצאת כמין פסת יד וקבלה מהם, ואף הם קפצו ונפלו לתוך האור ועליהם מקונן ישעיה משא גיא חזיון וגו', ואף הקב"ה מקרקר עליהם כו' שנאמר מקרקר קיר ושוע אל ההר. משא גיא חזיון. א"ר יוחנן מטול רב בחילתא דנבואתא, גיא חזיון גיא שכל החוזים מתנבאים עליה, גיא שכל החוזים עומדים ממנה. א"ר יוחנן כל נביא שלא נתפרש שם עירו ירושלמי הוא. גיא חזיון שהשליכו כל דברי החוזים לארץ. מה לך אפוא כי עליית כלך לגנות. ולאגרא סלקין להון, א"ר יוחנן אלו גסי הרוח. תשואות מלאה א"ר אלעזר ברבי יעקב הלשון הזה משמש שלש לשונות, צרות, מרגשות, אפלה. צרות שנאמר תשואות נוגש לא ישמע. מרגשות שנאמר תשואות מלאה. אפלה שנאמר אמש שואה ומשואה. עיר הומיה קריה (מרכבתא) [מערבבתא], קריה עליזה, קריה חדיתא. חלליך לא לחללי חרב ומה היו מזי רעב ולחומי רשף. כל קציניך נדדו יחד מקשת אוסרו שהיו מתירין יתרי קשתותם ואוסרין אותם בהם. כל נמצאיך אסרו יחדיו מרחוק ברחו. מרחיקים עצמם מלשמוע דברי תורה כמד"א מרחוק ה' נראה לי:

על כן אמרתי שעו מני אמרר בבכי. א"ר שמעון בן אלעזר בשלשה מקומות בקשו מלאכי השרת לומר לפני הקב"ה שירה ולא הניחם ואלו הן. בדור המבול כתיב לא ידון רוחי באדם. בים כתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה, ובחורבן בית המקדש כתיב על כן אמרתי שעו מני אמרר בבכי. אל תאספו לנחמני אין כתיב אלא אל תאיצו, אמר הקב"ה למלאכי השרת נחומים הללו שאתם אומרים לפני נאוחצים הם. למה, כי יום מהומה ומבוסה ומבוכה, יום מעורבב הוא יום דבכיה הוא יום דביזה לפני ה' אלהים צבאות. בגיא חזיון בגיא שכל החוזים מתנבאים עליה. מקרקר קיר ושוע אלל ההר שהיו מקרקרין בתיהם ועושין אותם מגינין ומעמידין אותם על שועיה, ועילם נשא אשפה גבא דגירי. ברכב אדם פרשים וקיר ערה מגן ויהי מבחר עמקיך מלאו רכב, רב אמר כמלא עמקה של גיהנם. והפרשים שות שתו השערה. משתי אזלן משתי שתיין. ויגל את מסך יהודה. גלי דכסי:

ותבט ביום ההוא אל נשק בית היער, תני רבי שמעון בן יוחאי זיין היה להם לישראל בסיני והיה שם המפורש חקוק עליו וכשחטאו נוטל מהם שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים, כיצד נוטל מהם, רבי אבא אמר מאליו היה נקלף, רבנן אמרין מלאך ירד ומקלפו, ואת בקיעי עיר דוד וגו' ואת בתי ירושלים ספרתם מלמד שהיו נותצים בתיהם ומוסיפין על החומה, ולא כבר עשה חזקיה כן הא כתיב ויתחזק ויבן את כל החומה הפרוצה ויעל על המגדלות ולחוצה החומה אחרת ויחזק את המלוא, אלא חזקיה בה' אלהי ישראל בבטח אבל אתם לא הבטתם אל עושיה:

ישעיהו – פרק כב – רמז תכב

ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד. אמרו לפניו רבש"ע כתיב הוד והדר לפניו ואתה אמרת לבכי ולמספד], אמר להם אנא מוליף לכון הה"ד פשוטה ועזרה וחגורה על חלצים על שדים סופדים על

חרבן ראשון ועל חרבן שני. על שדה חמד על בית חמדתי שעשיתי אותו כשדה שנאמר ציון שדה תחרש. ועל גפן פוריה אלו ישראל כמד"א גפן ממצרים תסיע. בר קפרא אמר אמר הקב"ה למלאכי השרת מלך בשרר ודם כשהוא אבל מהו עושה אמרו לו תולה השק על פתחו, אמר להם אף אני אעשה כן אלביש שמים קדרות. מכבה את הפנסים אף שמש וירח קדרו. מהלך יחף אף בסופה ובשערה דרכו ועענן אבק רגליו. יושב ודומם ישב בדד וידום. מכפה את המטות עד די כרסוון רמיו, מבזע פופרון דידיה בצע אמרתו, יושב ובוכה ומקונן אף ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וקראו למקוננות ותבאנה:

ישעיהו – פרק כב – רמז תכג

והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן. שנו רבותינו בזמן שהצבור בצער אל יאמר אדם אני אוכל ושותה ושלוש עלי נפשי, ואם עושה כן עליו הכתוב אומר והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן וגו' אכול ושתה כי מחר נמות, ומה כתיב אחריו ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו. זו מדה בינונית ומדת רשעים מהו אומר אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כיום הזה יום מחר ומה כתיב אחריו הצדיק אבד ואין איש שם על לב, וכל המצטער עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור, שכן מצינו במשה רבינו שצער עצמו עם ישראל שנאמר ויקחו אבן וישימו תחתיו, וכי לא היה לו למשה כר או כסת שישב עליו, אלא כך אמר אמשה הואיל וישראל במלחמה ובצער אף אני אהיה בצער עמהם, ושמה יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו וקקורות ביתו של אדם ורהיטי ביתו הם מעידים בו שנאמר כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה. ר' שילא אמר שני מלאכים המלוים לו לאדם הם מעידים בו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך, רבי חידקא אמר נשמתו של אדם מעידה בו שנאמר משוכבת חיקך שמור פתחי פיך, וחכ"א איבריו של אדם מעידים בו שנאמר ואתם עדי וגו'. ונגלה באזני ה' צבאות וגו' (כתוב בירמיה ברמז רס"ט):

לך בא אל הסוכן הזה על שבנא. ר' אליעזר אומר כה"ג היה, ר' יהודה אומר אמרכל היה. על דעתיה דרבי אליעזר דאמר כהן גדול היה דכתיב והלבשתיו כתנתך, על דעתיה דר' יהודה דאמר אמרכל היה דכתיב וממשלתך אתן בידו, רבי ברכיה אמר מהדא סיכני הוה ועלה ונתמנה קומוס ואיפרכוס בירושלים, הוא שהנביא מקנתרו ואמר לו מה לך פה גלואי בר גלואי, אי זה בית בנית כאן, אי זה עמוד העמדת כאן, אי זה מסמר קבעת כאן. אמר ר' אליעזר צריך אדם (ה) שיהא לו מסמר או יתד קבוע בבית הקברות כדי שיזכה ויקבר באותו מקום. כי חצבת לך פה קבר עשה כמין שובך ונתן קברו עליו. חוצבי מרום קברו, רבי ישמעאל בשם מר עוקבא אמר ממרום נחצבה עליו גזרה שלא תהא לו קבורה בארץ ישראל, חוקקי בסלע משכן לו ארון דכיף. הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר טלטול אחר טלטול. אמר רבי שמואל בר נחמני כהדין תרנגול דגלי מאתר לאתר. ועוטך עטה שלקה בצרעת, כמה דאת אמר ועל שפם יעטה. צנוף יצנפך כדור מה כדור זה מתלקט מיד ליד ואינו נופל לארץ כך הוא. אל ארץ רחבת ידים שמה תמות ושמה מרכבות כבודך, על דעתיה דרבי אליעזר דאמר כהן גדול היה שהיה נהנה מן הקרבנות, על דעתיה דר' יהודה דאמר אמרכל היה שנהנה מן ההקדשות. קלון בית אדוניך, על דעתיה דרבי אליעזר דאמר כהן גדול היה שהיה מבזה את הקרבנות, ועל דעתיה דרבי יהודה דאמר אמרכל היה שהיה מבזה את שני אדוניו חזקיה וישעיה:

ישעיהו – פרק כג – המשך רמז תכג

בושי צידון כי אמר ים וגו'. אמר הים ומה אני שאיני מתירא שמא אחיל ושמא אוליד בנים ובנות שמא אקבור חתנים וכלות שנאמר האותי לא תיראו נאם ה' וגו', אמר הים ומה אני שאין ביי אחת מכל המדות הללו הריני עושה רצון קוני, עאכ"ו בושי צידון:

ישעיהו – פרק כג – רמז תכד

כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צור, אמר ר' אלעזר בן פדת כשם שהביא הקב"ה על המצריים במצרים כך עתיד להביא על ארם, דאמר רבי אלעזר כל צר שבמקרא חסר על אומה זאת הוא מדבר, וכל צור שבמקרא מלא על צור המדינה הוא מדבר, מה במצרים דם אף כאן שנאמר ונתתי מופתים בשמים וארץ דם ואש. הביא עליהם צפרדעים שהיה קולם קשה אף כאן שנאמר קול שאון מעיר. כנים אף כאן שנאמר (ט) ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לגפרית. ערוב אף כאן שנאמר וירשוה קאת וקפוד וגו'. דבר אף כאן שנאמר שמה נסיכי צפון, ר' מאיר אומר וירדו ראמים עמם וירדו רומיים עמם, והדר יפקוד ה' על צבא המרום במרום:

ישעיהו – פרק כג – רמז תכה

הן ארץ כשדים זה העם לא היה, אמר רב אדא אמרי בי רב ארבעה הקב"ה מתחרט עליהם בכל יום שבראם, ואלו הם, כשדים ושמעאלים, וגלות, ויצר הרע. כשדים דכתיב הן ארץ כשדים זה העם לא היה הלואי לא היה. ישמעאלים דכתיב ישליו אהלים לשודדים ובטיחות למרגיזי אל. גלות דכתיב ועתה מה לי פה נאם ה' וגו'. יצר הרע אספה הצולעה והנדחה אקצבה ואשר הרעותי:

והיה ביום ההוא ונשכחת צור. אמר ר' אלעזר בן עזריה ימות המשיח לישראל שבעים שנה שנאמר והיה ביום ההוא ונשכחת צור שבעים שנה כימי מלך אחד, ואי זהו מלך מיוחד הוי אומר זה משיח. והיה סחרה ואתננה קדש לה', אמר רב כהנא כשחלה ר' ישמעאל בר' יוסי שלחו לו רבי אמרו לנו שנים ושלושה דברים שאמרת לנו משם אביך, שלח להו שס"ה שווקים יש בכרך גדול, וכל אחד ואחד יש בו שס"ה בירניות, וכל בירנית ובירנית יש בה שס"ה מעלות, וכל מעלה ומעלה יש בה כדי לזון את כל העולם כלו, א"ל רבי שמעון בר רבי לרבי ואמרי לה רבי ישמעאל רב ר' יוסי לרבי הללו למאן א"ל לך ולחברך ולחברותך שנאמר והיה סחרה ואתננה קדש לה'. לא יאצר, תני ר' ישמעאל לא יאצר זה בית אוצרותיהן, ולא יחסן זה בית גנזיהם. מאי כי ליושבים לפני ה', א"ר אלעזר זה המכיר פני חברו בישיבה. מאי ולמכסה עתיק זה המכסה דברים שסכה עתיק יומין, מאי ניהו אלו סתרי תורה, איכא דאמרי זה שמגלה דברים שסכה עתיק יומין, מאי ניהו אלו טעמי תורה:

ישעיהו – פרק כד – המשך רמז תכה

והיה כעם ככהן. א"ר יצחק לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהשוו קטן וגדול שנאמר והיה כעם ככהן וכתוב בתריה הבוק תבוק. והארץ חנפה תחת יושביה. מראה לך קמה ואין מראה לך גדיש, מראה לך גדיש ואין מראה לך גורן, למה כי עברו תורות שעברו על שתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה, חלפו חק מעשרות. הפרו ברית. ברית עולם ברית אבות לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר:

בשיר לא ישתו יין, שנו רבותינו משבטלה סנהדרין בטל שיר מבית המשתאות שנאמר בשיר לא ישתו יין, מאי טעמא אמר רב הונא בריה דרבי יהושע דאמר קרא זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם, אמר רב אודנא דשמעאדממרא תעקר, אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר קול ישורר בחלון וגו' כי ראזה ערה, מאי כי ארזה ערה אמר רבי יצחק אפילו בית המסוכך בארזים מתנועע. שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסור, שרטט וכתב לו אל תשמח ישראל אל גיל כעמים, ולימא להו מהכא בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו, אי מההיא הוה אמינא הני מילי זמרא דמנא אבל בפומא שרי, קמ"ל:

ושאיה יוכת שער. הדר בחצר חברו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר ובחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר מאי טעמא דכתיב ושאיה יוכת שער, אמר אביי לדידי חזי לי ומנגח כתורא, על כן באורים כבדו ה'. באלין פנסייא, רבי אבהו אמר כשני המאורות, הא כיצד (י) חמה זורחת מברכין עליה, לבנה זורחת מברכין עליה, אמר הקב"ה הואיל ואורכם הוא אורי אני ואתם נלך ונאיר לציון הדא הוא דכתיב קומי אורי כי בא אורך. מכנף הארץ זמירות שמענו. אמר רבי ירמיה בריה דרבי חייא מיום שפתחה הארץ את פיה וקבלתו לדמו של הבל שוב לא פתחה שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו מכנף הארץ ולא מפי הארץ, איתביה חזקיה אחיו ותפתח הארץ את פיה, א"ל לרעה פתחה אבל לטובה לא פתחה כו' (וברמז של"א):

וחפרה הלבנה. ר' חסדא רמי כתיב וחפרה הלבנה ובושה החמה וכתוב והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים, לא קשיא כאן לעוה"ב כאן לימות המשיח. ולשמואל דאמר אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות אירי ואידי לעוה"ב כאן במחנה צדיקים כאן במחנה שכינה. אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע למה לא משלת את בניך בחמה ולבנה שהם גדולים מן הכוכבים, אמר לו הקב"ה חייך חמה ולבנה יש להם בושה לעתיד לבא שנאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה, אבל הכוכבים אין להם בושה, וכן ישראל וידעתם כי בקרב ישראל אני וגו' ולא יבושו עמי לעולם. ונגד זקניו כבוד, לא במקום אחד ולא בשני מקומות אתה מוצא שהקב"ה חולק כבוד לזקנים אלא בכל מקום. בסנהדרין אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, כיוצא בו לך ואספת את זקני ישראל, ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל, ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל:

ישעיהו – פרק כד – רמז תכו

רבי שמעון בן יוחאי אומר מנין שאף לעתיד לבא חולק כבוד לזקנים שנאמר ונגד זקניו כבוד, נגד מלכיו נגד נביאיו לא נאמר אלא ונגד זקניו, וכן אתה מוצא שהקב"ה מצטער על זקן אחד כנגד כל ישראל שנאמר קצפתי על עמי חללתי את נחלתי יכול (מחוללין) על הכל ת"ל על זקן הכבדת עולך, והלא דברים קל וחומר אם מי שאמר והיה העולם עתיד לחלוק כבוד לזקנים על אחת כמה וכמה שבשר ודם צריך לחלוק כבוד לזקנים, וללמדך שאין אדם יושב בישיבה של מטנא א"כ גם יושב בישיבה של מעלה, ועוד שהבריות מרננין אחירו ואומרין איש פלוני כשר וחסידי ונאה להיות חכם:

ישעיהו – פרק כד – רמז תכז

רבי ראובן בשם רבי חנינא אמר עתיד הקב"ה לבנות לו ישיבה של זקנים משלו, הה"ד כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד, אמר שלמה חמיתיה מצומצם ביניהם, הדא הוא דכתיב נודע

בשעערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ. ועתיד הקב"ה להיות ראש חולה לצדיקים שנאמר שיתו לבכם לחילה. והם עולים ומראים עליו באצבע שנאמר כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות, בזריזות כאליו עולמיתא, כד"א בתוך עלמות תופפות. ד"א על מות תרגם עקילס איתנסיאה, עולם שאין בו מיתה. ד"א על ימות עולמות בשני עולמות ינהגנו בעוה"ז ולעוה"ב:

ישעיהו – פרק כה – המשך רמז תכז

ועשה ה' צבאות לכל העמים בהר הזה משתה שמנים משתה שמרים (יא) יכול שמנים (שאיין) [שיש] בהם צורך ושמרים (שאיין) [שיש] בהם צורך, ת"ל שמנים ממוחיים שמרים מזוקקים כו' (בתהלים בפ' כי כוס ביד ה' ברמז תת"ג):

בלע המות לנצח. עולא רמי כתיב בלע המות לנצח וכתוב והנער בן מאה שנה ימות, לא קשיא הא בישראל הא בעובדי אלילים, ועובדי אלילים מאי בעו התם לאכרים ולכורמים וליוגבים דכתיב ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם. כי ה' דבר, והיכן דבר אני אמית ואחיה כו' (בשופטים ברמז מ"ג):

ישעיהו – פרק כה – רמז תכח

ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים. אמר רבי יוחנן אין מיתה לעתיד לבא אלא בעובדי אלילים לבד, רבי יהושע בן לוי אמר לא בישראל ולא בעובדי אלילים שנאמר מעל כל פנים, ומאי עביד ליה רבי חנינא מעל כל פנים מעל כל פנים של ישראל, והכתיב כי הנער בן מאה שנה ימות ורא מסייעא לרבי חנינא, ומה עבד ליה רבי יהושע בן לוי ראוי לכלל עונשים. והא כתיב כצאן לשאול שתו מות ירעם ודא מסייעא לרבי חנינא, ומה עבד ליה רבי יהושע בן לוי לפי שבעולם הזה פרעה בשעתו סיסרא בשעתו סנחריב בשעתו, אבל לעתיד לבא הקב"ה עושה למלאך המות אסטרינוס שלהם, הה"ד וירדו במ ישרים לבקר וצורם לבלות שאול מזבול לו מלמד שששואל בלה וגופן לא בלה, וכל כך למה על (ידי) שפשוטו ידיהם בזבול:

ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה. א"ר חלבו א"ר אלעזר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בגן עדן וכל אחד מראה עליו באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה וגו'. בעולם הזה מי שרואה פני השכינה מתמעט והולך שנאמר כי לא יראני האדם וחי. וכן אתה מצוא בשבטו של לוט לפי שהיו רואים את השכינה היו מועטין ואפילו כשעלו ישראל מן הגולה בקשו מהם ולא מצאו שנאמר ואבינה בעם ומבני לוי לא מצאתי שם. אבל לעולם הבא אני נגלה בכבודי על כל ישראל והם רואים אותי וחיים לעולם שנאמר כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון, ולא עוד אלא שהם מראים כבודי זה לזה באצבעם שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה, וכן הוא אומר כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות:

ישעיהו – פרק כו – המשך רמז תכח

ופתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים, אמר ריש לקיש כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי ג"ע שנאמר פתחו שערים וגו' אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרין אמן, מאי אמן אמר רבי חנינא אל מלך נאמן, ואמרי לה אתה מלך נאמן קטן אימתי הוא בא לעולם הבא, תנא משום רבי מאיר משעה ששיאמר אמן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרין אמן. גדולה האמנה לפני מי שאמר והיה העולם וכו' (כתוב בתרי עשר ברמז תת"ג):

ישעיהו – פרק כו – רמז תכט

אל תקרי שומר אמונים אל שאומרים אמן שבשביל אמן אחד שעונים רשעים מתוך גיהנם ניצולין מתוכו, כיצד עתיד הקב"ה להיות יושב בגן עדן ודורש וכל הצדיקים יושבים לפניו וכל פמליא של מעלה עומדים על רגליהם וחמה ומזלות מימינו של הקב"ה ולבנה וכוכבים משמאלו והקב"ה יושב ודורש תורה חדשה שעתיד ליתן ע"י משיח, וכיון שמסיים ההגדה עומד זרובבל בן שאלתיאל על רגליו ואומר יתגדל ויתקדש וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל באי עולם כלם עונים אמן, ואף רשעי ישראל וצדיקי עובדי אלילים שנשתיירו בגיהנם עונים ואומרים אמן מתוך גיהנם ומתרעש העולם עד שנשמע קול צעקתם לפני הקב"ה והוא שואל מה קול הרעש הגדול אשר שמעתי ומשיבים מלאכי השרת ואומרים לפניו רבש"ע אלו רשעי ישראל וצדיקי עובדי אלילים שנשתיירו בגיהנם שעונים אמן ומצדיקים עליהם את הדין, מיד מתגלגלים רחמיו של הקב"ה אעלים ביותר ואומר מה אעשה להם יותר על דין זה כבר יצר הרע גרם להם, באותה שעה נוטל הקב"ה מפתח של גיהנם בידו ונותן להם למיכאל ולגבריאל בפני כל הצדיקים ואומר להם לכו ופתחו שערי גיהנם והעלו אותם, מיד הולכים עם המפתחות ופותחים שמונה אלף שערי גיהנם וכל גגיהנם וגיהנם שלש מאות [פרסה] ארכו ושלוש מאות רחבו ועוביו אלף פרסה ועמקו מאה פרסה וכל רשע ורשע שנופל לתוכו שוב אינו יכול לעלות, מה עושין מיכאל וגבריאל באותה שעה תופסין ביד כל אחד ואחד מהם ומעלים אותם כאדם שהוא מקים את חבירו ומעלהו בחבל מתוך הבור, שנאמר ויעלני מבור שאון, ועומדים עליהם באותה שעה ורוחצין וסכין אותם ומרפאין אותם ממכות של גיהנם ומלבישים אותם בגדים נאים ומביאים אותם לפני הקב"ה ולפני כל הצדיקים כשהם מכוהנים ומכובדים שנאמר כהניך ילבשו צדק וחסידך ירננו, כהניך אלו צדיקי אומות העולם שהם כהנים להקב"ה בעה"ז כגון אנטונינוס וחבריו. וחסידך אלו רשעי ישראל שנקראו חסידים שנאמר אספו לי חסיד, וכשנכנסין לפתח גן עדן נכנסין מיכאל וגבריאל תחלה ונמלכים בהקב"ה, משיב הקב"ה ואומר להם ויכנסו שיראו את כבודי, וכיון שנכנסו נופלים על פניהם ומשתחוים לפניו ומברכין ומשבחין שמו של הקב"ה, מיד צדיקים גמורים וישרים שהם יושבים לפני הקב"ה נוהגים הודאות ורוממות להקב"ה שנאמר אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישראלים את פניך, ואומר וירוממהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו. גדולה האמנה (כתוב ברמז תקי"ט):

יצר סמוך תצור שלום שלום. רבי חנינא בר פפא ורבי סימון, רבי חנינא בר פפא אמר אם בא יצרן להשחיקך סמכהו בדברי תורה ואם עשית כן מעלה אני עליך כאלו בראת את השלום, תצור שלום אין כתיב כאן אלא שלום שלום, וא"ת שאינו ברשותך, ת"ל כי בך בטוח, כבר הכתבתי עליך בתורה ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו. רבי סימון אומר אם בא יצרן לסהשחיקך שמחהו בדברי תורה, ואם עשית כן מעלה אני עליך כאלו בראת שני עולמות שנאמר שלום שלום:

בטחו בה' עדי עד. בעא מיניה רבי יהודה נשיאה מרבי אמי מאי דכתיב כי ביה ה' צור עולמים, אמר להם כל התולה בטחונו בהקב"ה הוא מחסה לו בעולם הזה ולעולם הבא, א"ל אנא הכי קשיא לי מאי שנא דכתיב ביה ולא כתיב יה, אלא כדריש רבי יהודה בר אלעאי אלו שני עולמות שברא הקב"ה אחד בה"א ואחד ביו"ד ואיני יודע אם העולם הזה בה"א והעולם הבא ביו"ד או אם העולם הבא בה"א ועוה"ז ביו"ד, כשהוא אומר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא בה"א בראם הוי אומר העולם הזה נברא בה"א, ומפני מה ברא העולם הזה בה"א מפני שה"א דומה לאכסדרא שכל הרוצה לצאת יצא, רבנן אמרי מאי טעמא תליא כרעא דה"א דאי הדר בתשובה מעיילין ליה, ולעיילה בהך דלרע, לא מסתייעא מלתא כדררש ריש לקיש מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ וגו' כו', ומאי טעמא אית ליה תגא

אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתב, ומפני מה נברא העולם הבא ביו"ד מפני שהצדיקים שבו מועטין, ומפני מה כפוף ראשה דיו"ד מפני שהצדיקים ראשיהם כפוף מפני מעשיהן שאין דומין זה לזה. זהו שאמר הכתוב אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר אלו בני אדם שהם מחרפין שמו של הקב"ה בא וראה כשנבראו העליונים והתחתונים בחצי השם נבראו שנאמר כי ביה ה' צור עולמים, ולמה לא נבראו בכלו שאין העולם ככדאי להזכיר שמו של הקב"ה שלם, אוי להם לבריות שמחרפין שמו של הקב"ה, ראה מה כתיב בקרבנות קרבן לה' ולה' ואינו אומר לה' קרבן לה' עולה ובני אדם מחרפין ומגדפין שמו של הקב"ה לכך נאמר אל תבהל על פיך:

ישפילנה ישפילה עד ארץ יגיענה עד עפר. אמר רבי יוחנן עשר גליות גלתה סנהדרין. מלשכת הגזית לחניות. ומחניות לירושלים. ומירושלים ליבנה. ומיבנה לאושא. ומאושא לשפרעם. ומשפרעם לבית שערים. מבית שערים לצפורי. מצפורי לטבריה. וטבריה עמוקה מכלם. כדכתיב ושפלת מארץ תדברי. רבי אלעזר אומר גלו שש שנאמר כי השח יושבי מרום קריה נשגבה ישפילנה ישפילה עד ארץ יגיענה עד עפר, אמר רבי יוחנן ומשם עתידין להגאל שנאמר התנערי מעפר קומי שבי ירושלים. תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים, אמר רבי טבריה משלמת לימות המשיח שנאמר תרמסנה רגל רגלי וגו' ומה כתיב אחריו והוכן בחסד כסא:

יחן רשע בל למד צדק, רבי שמלאי ואמרי לה בשם רבי אבהו בשעה שארמ יצחק לעשו ולכה אפוא מה אעשה בני, אמר יצחק לפני הקב"ה רבש"ע יחן. א"ל רשע הוא, א"ל בל למד צדק לא כבד את הוריו, א"ל בארץ נכוחות יעול עתיד לפשוט ידיו בבית המקדש, א"ל אם כן השפע לוו טובה בעוה"ז ובל יראה גאות ה' לעתיד לבא הוי משמני הארץ יהיה מושבך. תשפות שלום לנו. אמר רבי יוחנן שלש שלומות הן. נהר צפור וקדרה. הרואה קדרה בחלום יצפה לשלום דכתיב תשפות שלום לנו, אמר רבי יוחנן ובקדרה שאין בה בשר שנאמר ופרשו כאשר בסיר וכבשר בתוך הקלחות, וישכים ויאמר תשפות שלום לנו קודם שיקדמונו פסוק אחר שפות הסיר:

מתים בל יחיו. א"ר יוחנן כל המתים עולים לתחיית המתים חוץ מדור המבול שנאמר רפאים בל יקומו, מתים בל יחיו אלו הכותיים שהם כנבלת בהמה, יקומו ליום הדין אבל לא יחיו. אנשי דור המבול אינם עומדים שנאמר רפאים בל יקומו וכל נפשותם נעשו רוחות מזיקין לבני אדם. ולעתיד לבא הקב"ה מאבד אותם מן העולם הזה כדי שלא יהא אחר מזיק לישראל שנאמר לכן פקדת ותשמידם ותאבד כל זכר למו:

ישעיהו – פרק כו – רמז תל

וספת לגוי נכבדת. אמר הנביא רבש"ע ישראל יספת לו נכבדת. אתה נותן לו בן והוא מוהלו לשמנה ימים ואם הוא בכור פודהו לשלשים יום ומוליכו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, אתה נותן לו בית הוא קובע לו מזוזה, גג הוא עושה לו מעקה, הוי יספת לגוי נכבדת, ד"א יספת לגוי רבנן אמרין עובדי אלילים אם אתה מרבה להם ימים טובים הם אוכלים ושותים ופוחים ונכנסים לבתי טרטיאות ולבתי קרקסאות ומכעיסין אותך בדרכיהם ובמעשיהם, אבל ישראל אוכלים ושותים ושמחים ונכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומרבים בתפלות ומרבים במוספין ובקרבנות. ד"א נתת שלווה לפרעה שמא קראך ה' לא בחרופין ובגדופין מי ה' אשר אשמע בקולו, נתת שלווה לסנחריב שמא קראך ה' לא בחרופין ובגדופין מי בכל אלנהי הארצות. נתת שלווה לנבוכדנאצר שמא קראך ה' לא בחרופין ובגדופין מאן הוא אלהא די ישזבינכון מן

ידי, אבל יספת לגוי נכבדת, נתת שלוח לשלמה וברוך ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל, נתת שלוח לדניאל וברוך ענה דניאל ואמר ליהוי שמא די אלהא מברוך:

ישעיהו – פרק כו – רמז תלא

יחיו מתיך נבלתי יקומון. שאלו צדוקים את רבן גמליאל מנין שהקב"ה עתיד להחיות את המתים, אמר להם מן התורה הוא ומן הנביאים ומן הכתובים ולא קבלו ממנו, מן התורה דכתיב הנך שוכב עם אבותיך וקם, א"ל ודילמא וקם העם הזה וזנה. מן הנביאים דכתיב יחיו מתיך, א"ל ודילמא מתים שהחיה יחזקאל. מן הכתובים דכתיב וחכך כ"יין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים, א"ל ודילמא רחושי מרחשי שפתותיינו בעלמא וכרבי יוחנן דאמר כל מי שאומרים דבר הלכה משמו בבית המדרש שפתותיו דובבות בקבר, עד שאמר להם המקרא הזה למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם לתת לכם לא נאמר אלא להם מכאן לתחיית המתים מן התורה:

נבלתי יקומון, אותם שהיו מתנבלים בשבילי, זה נצלב למה על שמל את בנו, זה נשרף למה על ששמר את השבת, זה נרהג למה על שקרא בתורה:

יחיו מתיך. אלו המתים שבארץ ישראל, נבלתי יקומון אלו המתים שבחוצה לארץ ואל ידי גלגול מחילות שהקב"ה עושה להם מחילות בקרקע:

הקיצו ורננו שוכני עפר. א"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער שנאמר הקיצו ורננו שוכני עפר, שוכני בעפר לא נאמר שוכני אעפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו:

כי טל אורות טלך. אמר רבי אלעזר עמי הארץ אינם חיים שנאמר מתים בל יחיו רפאים בל יקומו יכול לכל, תלמוד לומר רפאים בל יקומו זה המתרפא עצמו מד"ת, א"ל ר' יוחנן לא ניחא ליה למרייהו למימר הכי אלא היכי מוקמת לה, א"ל במרפא עצמו לאיליים, א"ל רבי מקרא אחר אני דורש כי טל אורות טלך כל המשתמש בטל תורה טל תורה מחייהו וכל שאינו משתמש בטל תורה אין טל תורה מחייהו, הוה קא חלשא דעתיה. אמר ליה רבי מצאתי להם רפואה מן התורה ממקום אחר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים וגו' וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה והלא נאמר בו אש אוכלה הוא אל קנא הוא אלא כל המשיא את בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמיד חכם והמנהג ת"ח מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה:

ישעיהו – פרק כו – רמז תלב

לך עמי בא בחדריך. מגיד משנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, ואומר הנני אליך והוצאתי את חרבי מתערה, ואומר והיה בעבור כבודי וגו' ללמדך שתהא נכנס בכי טוב ויוצא בכי טוב. וכן אתה מוצא שהיו האבות והנביאים נוהגים בדרך ארץ שנאמר וישכם אברהם בבקר, וישכם יעקב בבקר, וישכם שמואל בבקר, והרי דברים ק"ו אם האבות והנביאים שהלרו לעשות רצונו של מי שאמר והיה העולם נהגו בדרך ארץ, שאר כל אדם על אחת כמה וכמה. וכה"א תשת חשך והיה לילה וגו' הכפירים שואגים לטרף וגו' נתן להם ילקוטון, ואומר תזרח השמש יאספון מכאן ואילך יצא אדם לפעלו, ואומר מה רבו מעשיך וגו'. שנו רבותינו דבר בעיר כנס רגליך שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, ואומר לך עמי בא בחדריך, ואומר מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה. מאי ואומר וכי תימא הני מילי בליליא אבל ביממא לא, ת"ש לך עמי בא בחדריך. וכי

תימא הני מילי היכא דליכא אימתא מגואי אבל היכא דאיכא אימתא מגואי כי נפיק ביני אינשי צוות טפי מעלי, ת"ש מוץ תשכל חרב אף על גב דבחדרים אימה מחוץ תשכל חרב. רבא בעידן ריתחא הוה סכר כוי דכתיב כי עלה מות בחלונינו:

אבוה דרבי זירא עבד גביותא תליסר שנין, כי הוה אתי ריש נהרא למתא כי הוה חזי רבנן אמר לך עמי בא בחדריך, כי הוה חזי אינשי דמתא אמר האינדא נכיס אבא לפום בריה וברא לפום אבא ומיטמרו כלהו, כי אתי ריש נהרא אמר ממאן נבעי, כי קא ניחא נפשיה אמר שקולו תליסר מעי דציירי בסדיני ואהדרו לפלניא דשקלתינהו מיניה ולא אצטריכו לי:

לך עמי בא בחדריך, אל תעמוד כנגד השעה אלא תן לה מקום ששהרי אני נתתי מקום לשעה שנאמר השיב אחור ימינו. נבות עמד כנגד השעה ונפל. אברהם ברח מפני נמרוד, יצחק מפני פלשתים, יעקב מפני עשו, משה מפני פרעה, דוד מפני שאול ומפני אבשלום בנו, ד"א בוא בחדריך התסתכל בחדרי לבך על מה ולמה הבאתי עליך יסורים, כמד"א חופש כל חדרי בטן, דולא תהא קורא תגר אחר מדת הדין אלא סגור דלתך בעדך. חבי כמעט רגע עד יעבר זעם (כתוב ברמז תרנ"ה):

ישעיהו – פרק כו – רמז תלג

כתיב חבי כמעט רגע עד יעבר זעם. וכתיב ואל זועם בכל יום, אלא אין זעמו אללא רגע שנאמר כמעט רגע עד יעבר זעם. ואי בעית אימא דכתיב כי רגגע באפו, וכמה רגע א"ר אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמימריה, ואימת רתח אמר אביי בתלת שעי קמיייתא כי חוורא כרבלתא דתרנגולא וקיימא אחד כרעא, כל שעתא ושעתא הכי הוא, כל שעתא הוה ביה שורייקי סומקי וההיא שעתא לא הוה ביה שורייקי סומקי:

ישעיהו – פרק כז – רמז תלד

והרג את התנין אשר בים. אמר רב יהודה אמר רב כל מה שברא הקב"ה בעולמו זכר ונקבה בראם אף לויתן נחש בריח ולויתן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם ואלמלי נזקקין זה לזה היו מחריבים את כל העולם כלו, מה עשה הקב"ה סרס את הזכר וארג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא שנאמר והרג את התנין אשר בים, ולמלחיה לזכר, מליחה דנקבה עדיף, ואיבעית אימא כיון דכתיב לויתן זה יצרת לשחק בו לאו אורח ארעא דיחדי בהדי נקבה. ואף בהמות בהררי אלף זכר ונקבה בראם ואלמלי נזקקין זה לזה מחריבין את העולם כלו, מה עשה סרס את הזכר וצנן את הנקבה שנאמר הנה נא כחו במתניו זה זכר, ואונו בשרירי בטנו זה הנקבה, ונעביד הני כי הני, כוורא דמליחא עדיף, וניעבד הנך כהנך, פריצותא דכוורי נפיש טפי:

אני ה' נוצרה לרגעים אשקנה. א"ר אלעזר ברבי שמעון אין הארץ שותה אלא לפי חסומה, אם כן מה יעשו שרשי חרוב מה יעשו שרשי שקמה [ששרשיהם עד תהום, אלא כל אחד ואחד לפי צרכו]. רבי ברכיה בשם רבי יהודה אומר שרשי חטה בוקעים בארץ חמשים אמה גפנים ותאנים בוקעים בצור, א"ר לוי [כך הוא כדקאמרת לפי חסומה, וחרוב ושקמה] אחד לשלשים יום תהום עולה ומשקה אותם, שנאמר אני ה' נוצרה לרגעים אשקנה:

ישעיהו – פרק כז – רמז תלה

חמה אין לי. דרש ר' יהודה בר אבינא בשעה שנתרשל משה מן המילה באו אף וחמה ובלעוהו ולא שיירו ממנו אלא רגליו מיד ותקח צפורה צר ומיד וירף ממנו, באותה שעה בקש משה רבינו להרגן שנאמר הרף מאף ועזוב חמה, ויש אומרים הרגו לחמה שנאמר חמה אין לי, והא כתיב כי יגורתי מפני האף והחמה, תרי חמה הווי, ואיבעית אימא גונדא דחמה. כתיב חמה אין לי וכתוב נוקם ה' ובעל חמה, אלא ב"ו חמה כובשתו אבל הקב"ה כובש את החמה. רבי חמא בר חנינא אמר כאן בישראל כאן בעובדי אלילים, ר' חייא אמר חמה אין לי שכבר נשבעתי מי יתנני שלא נשבעתי אהיה שמיר שית במלחמה. ד"א חמה אין לי אמר (ישעיה) [הקב"ה] אלו הייתי רוצה פסיעה אחת הייתי פוסע בעולמי ומעביר עליה הדין. אציתנה יחד מיד היה העולם נשרף, או יחזק במעוזי אלא שידי אחוזה בדין שנאמר ותאחז במשפט ידי, יעשה שלום לי יעשה שלום ביני ובין המשפט:

ישעיהו – פרק כז – רמז תלו

אמר רבי אלכסנדר כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר או יחזק במעוזי יעשה שלום לי לשום יעשה לי. רב אמר כאלו בנה פלטין של מעלה ושל מטה שנאמר ושאים דברי בפין ובצל ידי כסיתך, ר' יוחנן אמר אף מגין על כל העולם כולו שנאמר ובצל ידי כסיתך, ר' יהושע בן לוי אמר כאלו מקרב את הגאולה שנאמר ולאמר לציון עמי אתה כו' (כתוב באיכה ברמז תתכ"ג):

הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל. אמר רב יוסף אלו תלמידי חכמים שבבבל שעושין ציצין ופרחים לתורה:

הכמכת מכהו הכהו, רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר במקל שהכו המצריים את ישראל בו לקו, ר' נחמיה אומר באספטי שהכו המצריים את ישראל בו לקו, ר' נחמיה אומר באספטי שהכו המצריים את ישראל בו לקו:

בסאסאה בשלחה תריבנה, לקה ואחר כך שלח שנאמר ויהי בשלח פרעה. בסאסאה בשלחה תריבנה, היה ר' מאיר אומר במדה שאדם מודד בה מודדין לו וכו' (כתוב ברמז תט"ו). הגה ברוחו הקשה ביום קדים, בעזה שברוחות וכו' (כתוב בירמיה ברמז ש'):

בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות, תאנא בימוס שנפגם מותר, מזבח שנפגם אסור עד שינתץ רובו. יהיה דמי בימוס היכי דמי מזבח, אמר רבה בר בר חנה בימוס אבן אחד מזבח אבנים הרבה. אמר חזקיה מאי קראה בשומו כל אבני מזבח אי איכא אכאבני גיר מנופצות לא יקומו אשרים וחמנים ואם לאו יקומו:

ביבוש קצירה. איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שלחה ארבע מאה דינרי לצדקה לר' אמי ולא קבליה. שדריה לרבא וקבליה, איקפד ר' אמי אמר לית ליה למר ביבוש קצירה תשברנה:

כי לא עם בינות הוא א"ר אלעזר כל אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו כו' (כתוב בשמואל):

והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול. הרואה שופר בחלום ישכים ויאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול קודם שיקדמנו פסוק אחר תקעו שופר בגבעה חצוצרה בברמה. הרואה שופר בחלום יצפה לישועה שנאמר והיה ביום ההוא יתקע וגו'. ר' אליעזר אומר בניסן נגאלו ישראל ממצרים ובתשרי עתידין להגאל.

מנלן אתיא שופר שופר כתיב (הכא) [התם] תקעו בחדש שופר וכתוב (התם) [הכא] והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול. ר' יהושע אומר בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, מ"ט דאמר קרא ליל שמורים הוא לילה המשומר ובא מששת ימי בראשית, לילה המשומר לעתיד לבא. א"ר חנינא בן דוסא אותו איל שהקרבי אברהם תחת יצחק בנו לא יצא ממנו דבר לבטלה גידיו עשרה נימין לכנור שהיה דוד מנגן בהם. עורו אזור עור במתניו של אליהו ז"ל. קרנו של שמאל שופר של סיני, ושל ימין לעתיד לבא וכו' (כתוב בשמואל ברמז פ' וברמז רכ"ד וברמז שי"ג). לפי שנאמר והיה ביום ההוא יתקע איני יודע מי [התוקע] ת"ל וה' אלהים בשופר יתקע, ועדיין אינו אומר מאין הוא תוקע ת"ל קול שאון מעיר קול מהיכל. יתקע בשופר גדול. הרי זה סימן בכתובים כל מקום שהוא אומר שופר הרי זה סימן יפה לישראל דכתיב עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר. ואומר וה' אלהים בשופר יתקע (הרימי בכח קולך) ואומר והי קול השופר וגו':

ישעיהו – פרק כח – המשך רמז תלו

ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי. א"ר אלעזר א"ר חנינא עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר יהיה ה' צבאות לעטרת צבי וגו', מאי לעטרת צבי ולצפירת תפארה לעושים צביונו ולמצפים לתפארתו, יכול לכל, תלמוד לומר לשאר עמו למשים עצמו כשיריים, ולרוח משפט זה הרודה על יצרו, ליושב על המשפט זה דיין שדן דין אמת לאמתו, ולגבורה זה שמתגבר על יצרו, משיבי מלחמה זה שנושא ונותן במלחמתה של תורה, שערה אלו שמשכימין ומעריבין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו שנאמר וגם אלה ביין שגו וגו' ואין פקו אלא גיהנם שנאמר ולא תהייה זאת לך לפוקה, ואין פליליה אלא דיינים שנאמר ונתן בפלילים:

כי כל שולחנות מלאו קיא צואה. ר"ש אומר שלשה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו מזבחי מתים שנאמר כי כל שולחנות מלאו קיא צואה בלי מקום, אבל אם אמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה':

את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים. זה משה מלמד החזירוהו על כל המצריות ולא ינק אמר פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא. ברביעית מאי קא עביד יושב ומלמד תינוקות של בית רבן תורה שנאמר את מי יורה דעה וגו' גמולי מחלב עתיקי משדים:

מדי עברו יקח אתכם (כתוב במלכים ברמז רמ"א):

כי קצר המצע מהשתרע וגו', מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שהיו בו ע"א וגלוי עריות ושפיכות דמים. ע"א דכתיב כי קצר המצע מהשתרע. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן קצר המצע זה מהשתרע לעיו שני רעים כאחד. והמסכה צרה כהתכנס, א"ר שמואל בר נחמני כי הוה מטי ר' יונתן להאי קרא בכי מי שכתוב בו כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה צרה. גלוי עריות דכתיב יען כי גבהו בנות ציון. שפיכות דמים דכתיב וגם דם נקי שפך מנשה ההרבה מאד:

ועתה אל תתלוצצו. א"ר אושעיא כל המתלוצץ יסורין באין עליו שנאמר פן יחזקו מוסריכם, אמר להו רבא לבני מחוזא במטותא מינייכו לא תתלוצצו ולא ליתו עלייכו יסורים, א"ר תנחום בר חנילאי כל המתלוצץ גורם כליה לעולם שנאמר כי כלה ונחרצה, א"ר אלעזר קשה היא הליצנות שתחלתה יסורין וסופה כליה. א"ר יודן שני בני אדם נתנבאו על הליצנות שלמה וישעיה, שלמה אמר ולצים לצון חמדו להם, ישעיה אמר ועתה אל תתלוצצו:

ושם חטה. אלו החטים, שורה זה שבולת שועל ולמה נקרא שמו שורה שהיא עשויה כשורה. שעורה אלו השעורים, נסמן זה השיפון, וכוסמת אלו הכוסמין, גבולתו, עד כאן גבולו של לחם לחלה, ולמדין מן הקבלה:

אמר רבי סימון מכיון דכתיב ויסרו למשפט אלהיו יורנו במי שהוא מואס בדברי תורה, א"ר סימון (יב) אילין נשיא דאמרין לא גיעול בננא לבי כנישתא אלא אי חמי למילף מילף, לא עבדן טבות, דכתיב ויסרו למשפט וגו', ויסרו למשפט אלהיו יורנו, א"ר אבא בר כהנא אמר להו נביא לישראל חזרו בתשובה, א"ל אין יצר הרע מניח אותנו, אמר להם יסרו יצריכם אמרו לו אלהיו יורנו:

הפליא עצה הגדיל תושיה. א"ר יוחנן כמה נקרא שמה תושיה שמתשת כחו של אדם. ד"א תושיה שנתנה בחשאי מפני השטן. ד"א דברים של תוהו שהעולם משותת עליהם שנאמר כי השתות יהרסון:

ישעיהו – פרק כט – המשך רמז תלו

הוי אריאל אריאל אריא גברא, קרית חנה דוד קריה שחנה בה דוד, קריה שעשה דוד לקיסרקטון. ספו שננה עלל שננה חגים ינקופו שנה עלת שנה נפקת ולא היו עולים לפעמי רגלים והיו הדרכים מעלים היגים וקוצים. והציקותי לאריאל מכאן שהיתה קורת רוח בירושלים. והיתה תאניה ואניה סכופי סכופים, והיתה לי כאריאל חרבן ראשון וחרבן שני וכו' (כתוב בירמיה ברמז רנ"ט) והיה כאוב מארץ קולך, שנו רבותינו בעל אוב זה המדבר מבין הפרקים ובין אצילי ידיו, ידעוני זה המניח עצם ידוע בפיו והא מדבר. מיתבי והיה כאוב מארץ קולך מאי לאו דמשתעי כארחה לא דסליק ויתבי בין הפרקים ומשתעי. שנו רבותינו בעל אוב אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגלגולת, מעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת, נשאל בגולגלת עולה כדרכו ועולה בשבת:

כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה (כתוב בשמואל ברמז קל"ט):

לכן הנני יוסיף להפליא. יוסף ממלי שכיב ודמך סליק רבי יוחנן ורשב"ל מגמל ליה חסד שלח עמהון יצחק פסיקא, קם חד סבא בעי למספד עלויה קם יצחק וששתקיה אמר קמי אלין תרין אריותא את פתח פומך, א"ל בי יוחנן שבקיה דהוא גבר סב והא בעא מתיקרא באתרי, עאל ואיפטר עילויה ואמר קשה הוא סילוקן של צדיק לפני מי שאמר והיה העולם ממאה תוכחות חסר שתים שבמשנה תורה ומחרבן בית המקדש, דאלו בתוכחות כתיב והפלא ה' את מכותיך ובחרבן בית המקדש כתיב ותרד פלאים, אבל בסילוקן של צדיקים כתיב הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא וכ"כ למה ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוני תסתתר. א"ל רבי יצחק פסיקא בריך הדין גברא בחיליה, א"ר יוחנן אלו שתקתיה מן הן הוינן ידעין הדא מרגניתא:

הוי המעמיקים מה' (כתוב בשופטים ברמז ס"ו). א"ר לוי לארכיטקטוס שבנה את המדינה חדרים וביבים ומערות, לאחר ימים נעשה גבאי טימיון והיו בני המדינה מטמינים עצמם מפניו בתוך החדרים ובתוך המערות, אמר להם שוטים שבעולם מפני אתם מטמינים והלא אני הוא שבניתי המדינה ואת החדרים ואת הביבים ואת המערות, כך הוי המעמיקים וגו':

הפכם אם כחמר (ביד) היוצר יחשב, מדמין את הצורה ליוצרה נטיעה לנוטעה, כי יאמר מעשה לעושהו לא עשני וגו' הלא עוד מעט מזער ושב לבנון לכרמל, לבית מלכות, והכרמל ליער יחשב לחורשים:

ושמעו ביום ההוא החרשים דברי ספר סזזה ספר תולדות אדם. לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם. היכן מציינו שפדאו יעקב לאברהם אמר רב יהודה אמר רב שפדאו מצער גדול בנים, לפיכך לא עתה יבוש יעקב מאביו ולא עתה פניו יחורו מאבי אביו. רב הונא ורבי ירמיה בשם רבי שמואל בר יצחק אמר אברהם ניצל מכבשן האש בזכותו של יעקב, משל לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו לישרף וצפה אותו שלטון באיסטרולוגיאה שלו שהיה אותו האיש עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך אמר השלטון כדאי הוא להנצל בזכותה, כך יצא דינו של אברהם מלפני נמרוד לישרף וצפה הקב"ה שעתיד יעקב לצאת ממנו אמר כדאי הוא אברהם להנצל בזכותו, וה"ד לכן כה אמר ה' אל בית יעקב וגו': והקדישו את קדוש יעקב, מה ראו לומר בינה אחר קדושת השם דכתיב והקדישו וגו':

ישעיהו – פרק ל – המשך רמז תלו

ולכן יחכה ה' לחננכם (כתוב ברמז תקס"ג):

אשרי כל חוכי לו (כתוב ברמז שפ"ד):

כי עם בציון ישב. א"ר יהודה בריה דר' חייא כל תלמיד חכם העוסק בתורה מתוך הדחק תפלתו נשמעת שנאמר כי עם בציון ישב בידושלים בכה לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך וגו' וכתוב בתריה ונתן לכם ה' לחם צר ומים לחץ, ר' אבהו אמר אף משביעין אותו מזיו השכינה שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך, ארבי אחא בר חנינא אמר אין הפרגוד ננעל בפניו שנאמר ולא יכנף עוד מוריך:

והיו עיניך רואות את מוריך. אמר רב האי דמחדדנא מחבראי משום דחזיתיה לרבי מאיר מאוחוריה ואלו חזיתיה מקמיה הוה מחדירנא טפי. ואזניך תשמענה דבר מאחריך. בעא מיניה רבי אלעזר מרב אי זהו בן העולם הבא א"ל ואזניך תשמענה דבר וגו'. רבי חנינא אמר כל שדעת רבותיו נוחה הימנו:

תזרם כמו דוה צא תאמר לו. אר"ע מנין לעבודת אלילים שמטמאה במשא כנדה שנאמר תזרם כמו דוה מה נדה מטמאה במשא אף עבודת אלילים מטמאה במשא. ירעה מקניך ביום ההוא כר נרחב. שנו רבותינו אילים ממואב כבשים מחבורן עגלים משרון גוזלות מהר המלך, ר' יהודה אורמ מביאים כבשים שגבהם כרחבם, אמר רבא באר רב שילא מאי טעמא דר' יהודה דכתיב ירעה מקניך ביום ההוא כר נרחב:

והיה אור הלבנה כאור החמה, וכתוב וחפרה הלבנה ובושה החמה וכו' (כתוב ברמז תכ"ו):

תני אורה שנבראת בששת ימי בראשית להאיר ביום אינה יכולה שהיא מכהה גלגל חמה ובלילה אינה יכולה מפני שלא נבראת להאיר אלא ביום והיכן היא אלא גנוזה ומתוקנת לצדיקים לעתיד לבא. משל למלך שהיה לו מנה יפה והפרישה לבנו שנאמר והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים. שבעה ולא שלשה הם ולא ברביעי נתלו המאורות אלא כאינש דאמר כן וכן אנא מפקד לשבעת יומי דמשתותי, ר' נחמיה אומר אלו ימי אבלו של מתושלח הצדיק שהשביע להם הקב"ה אורה וכו' (כתוב בפסוק אלה תולדות פרץ ברמז תר"ט):

ומחץ מכתו ירפא מחץ מכתו של עולם ירפא. השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. שנו רבותינו ר' יוסי אומר מה בין פסח ראשון לשני, פסח ראשון טעון הלל באכילתו ואין השני טעון הלל באכילתו, מנא ה"מ א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון הלל שאינו מקודש לחג אינו טעון הלל, וזה וזה טעונים הלל בעשייתם, מ"ט איבעית אימא לילה קא ממעט יוום לא

קא ממעט, ואיבעית אימא אפשר ישראל שוחטים את פסחיהם ונוטלים את לולביהם ואין אומרין הלל. דבר אחר לילה המקודש לחג טעון שירה שאין מקודש לחג אין טעון שירה כגון ראש חודש שאין גומרין בו את ההלל וכו' (כתוב ביהושע ברמז ב' וברמז מ"ז):

לך יום אף לך לילה. לך יום מקלס לך לילה מקלס מה הלילה ברשותך שאנו מקלסים לך שירה אף בשעה שאתה עושה לנו נסים ביום אנו אומרם לפניך שירה ביום שנאמר ותשר דבורה וגו'. ובשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה אנו אומרם לפניך שירה בלילה שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג:

ובמלחמות תנופה נלחם. ר' שמואל בר נחמני אמר מצות העומר עמדה להם בימי חזקיה שנאמר ובמלחמות תנופה נלחם בם וכי מלחמות תנופה יש באותו הדור אלא הווי אומר זו מצות העומר:

כי ערוך מאתמול תפתה. יום שיש בו אתמות. אמר רבי פנחס ורבי חוניא לפי שהרשעים אומרם כמה רבואות גיהנם מחזקת מאתים רבוא שלש מאות רבוא כמה רשעים בכל דוד ודוד. אמר הקב"ה כל מה שאתם אבים בעולם אף היא מתפתה בכל יום ומרחבת ומעמקת שנאמר כי ערוך מאתמול תפתה, כי ערוך מאתמול תפתה יום שיש בו אתמול ואין בו שלשם. בשני גברא גיהנם לפיכך לא נאמר ביום השני כי טוב. כי ערוך מאתמול תפתה וכו' (כתוב ברמיה ברמז רצ"ה וברמז ש'. ובאיוב בפסוק אף הסיתך מפי צר וגו'):

ישעיהו – פרק לא – המשך רמז תלו

הוי היורדים מצרים לעזרה (כתוב בירמיה ברמז ש"ל). וה' יטה ידו וכשל עוזר ונפל עוזר מגיד הכתוב כשהקב"ה מטה ידו רשעים כלים מן העולם, משלו משל למה"ד לביצים וכלי זכוכית שהם נתונים בידי אדם אם יטה ידו מעט מיד הם נופלים ומשתברים, וכן הוא אומר ויט ידו על צפון ויאבד את אשור, ואומר נטית ימינך תבלעמו ארץ, ואומר הנני נוטה את ידי על פלשתים, ונטיתי את ידי על יהודה, ונטיתי את ידי על אדום:

כצפרים עפות. אמר רבי יוחנן שלש שלומות הם, צפור דכתיב כצפרים עפות כן יגן ה' צבאות, וישכים ויאמר קודם שיקדימו פסוק אחר כצפור נודדת מקנה כן איש נודד ממקומו:

ישעיהו – פרק לא – רמז תלו

נאם ה' אשר אור לו בציון. א"ר ירמיה אמר רבי אלעזר שלשה פתחים יש לו לגיהנם אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלים. במדבר דכתיב וירדו הם וכל אשר להם היים שאולה. בים דכתיב מבטן שאול שועתי. בירושלים דכתיב אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים ותנא דבי רבי ישמעאל אשר אור לו בציון זו פתחה של גיהנם, ותו ליכא והאיכא הא דאמר רבי מריון ארמ רבי יהושע בן לוי ואמרי לה תני רב מרי בדבי ר' יוחנן בן זכאי שני תנורים יש בגי בן הנם ועולה עשן מביניהם וזו היא ששנינו ציני הר הברזל כשרות וזו הי פתחה של גיהנם. דילמא היינו דמדבר. אמר רבי יהושע בן לוי שבעה שמות יש לו לגיהנם ואלו הן, שאול ואבדון, באר שחת, בור שאון, טיט היון, וצלמות, וארץ תחתית. שאול דכתיב מבטן שאול שועתי. אבדון דכתיב היספר בקבר חסדך ואמונתך באבדון. באר שחת דכתיב ואתה אלהים תורידם לבאר שחת. בור שאון וטיט היון דכתיב ויעלני מבור שאון מטיט היון וגו'. צלמות דכתיב יושבי חושך וצלמות. ארץ תחתית גמרא, והא איכא גיהנם גיא שעמוקה בגיא הנם. דבר אחר גיהנם שכל היורד בה יורד על עסקי חנם, והא איכא תפתה שנאמר ערוך מאתמול תפתה, ההיא שכל המפתה ביצרו נופל שם. רבנין אמרין

יש גיהנם לע"ל שנאמר נאם ה' אשר אור לו בציון, ר' פנחס אומר יום הוא שמלהט את הרשעים שנאמר ולהט אותם היום הבא כו' (כתוב בתרי עשר ברמז תקצ"ג):

ישעיהו – פרק לב – המשך רמז תלז

לא יקרא עוד לנבל נדיב. דרש רבי יהודה בר מערבא ואיתימהא רבי יהודה בן פזי מותר להחניף את הרשעים בעולם הזה שנאמר לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע מכלל דבעולם הזה שרי, ריש לקיש אמר מהכא כראות פני אלהים ותרצני, ופליגא דרבי לוי דאמר רבי לוי משל דיעקב ועשו למה"ד לאדם שזמן חבירו והכיר בו שבקש להרגו אמר לו טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שטעמתי בבית המלך. אמר ידע ליה מלכא ומספתפי ולא קטיל ליה:

נשים שאננות קומנה. שנו רבותינו גדולה הבטחה שהבטיח הקב"ה את הנשים יותר מן האנשים שנאמר נשים שאננות קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האזננה אמרתי, א"ל רב לר' חייא נשים במאי זכיין לעלמא דאתי אמר ליה בדיל דאמטיין בנייהו לבי כנישתא ומתנו בי רבנן ומייתי בנייהו מבי רב ומנטרן לגבריינו עד דאתו מבי רב:

והיה מעשה הצדקה שלום, א"ר אלעזר גדול המעשה יותר מן העושה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום וגו', גדול השלום שנתן לעושי צדקה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום וכו' (כתוב בפסוק ה' עוז לעמו יתן ברמז תש"א):

אשריכם זורעי על כלמים, ואין זורעי אלא צדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה, ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים וכתוב משלחי רגל השור והחמור. זוכה לנחלת יוסף דכתיב ביה בכור שורו הדר לו, וזוכה לנחלת יששכר דכתיב ביה חמור גרם, ואיכא דאמרי אויביו נופלים לפניו כיוסף דכתיב ביה בהם עמים יגח, וזוכה לבינה כיששכר דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. א"ר יוחנן משום רבי בנאה אשריהם ישראל בזמן שעוסקין בתורה ובגמילות חסדים כי אז יצרו מסור להם בידם ולא הם נמסרים ביד יצרו. משלחי רגל השור והחמור, תנא דבי אליהו לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאו:

ישעיהו – פרק לג – המשך רמז תלז

מקול המון נדרו עמים (כתוב במלכים ברמז רמ"ה):

והיה אמונת עתיך. אמר ריש לקיש מאי דכתיב והיה אמונת עתיך וגו' אמונת זה סדר זרעים. עתיך זה סדר מועד. חוסן זה סדר נשים. ישועות זה סדר נזיקין. חכמת זה סדר קדשים. ודעת זה סדר טהרות, ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו. רבא אמר והיה אמונת עתיך, בשעת שמכניסין את האדם לדין אומרין לו כלום נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה עסקת בפריה ורביה צפית לישועה פלפלת בחכמה הבנת דבר מתוך דבר, ואפילו הכי אי איכא יראת ה' אין ואי לא לא. משל לאדם שאמר לשלוחו לך והעלה לי כור חטים לעלייה הלך והעלה לו, אמר ליה כלום ערבת בהם קב חומטין, א"ל לאו א"ל מוטב שלא העלית דתני ר' ישמעאל מערב אדם קב חומטין בכור של תבואה ואינו חושש. ואמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שנמסרו לו מפתחות הפנימיות והחיצונות לא נמסרו לו בהי עייל. מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד. א"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אליך שואל מעמך כי אם ליראה, אטו דחילת שמיא מלתא

זוטרתני היא והא א"ר יוחנן משום רבי אלעזר ברבי שמעון אין לו להקב"ה בתוך גנזיו אלא יראת שמים בלבד שנאמר יראת ה' היא אוצרו, אין לגבי משה רבינו מילתא זוטרתני היא. א"ר חנינא משל לאדם שמבקשין ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו כקטן, כלי קטן ואין לו דומה עליו כגדול. א"ר יוחנן משום ר' אלעזר ברבי שמעון אין להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנאמר ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה שכך בלשון יונית קורין לאחת הינא:

יראת ה' היא אוצרו. משל למה הדבר דומה למלך שהיו לו בנים ועבדים הרבה בקש להוכיחן ראה אותן שלא יהיו מקבלין תוכחה וכתב כל דבריו על הנייר ותלאו בחצר החיצונה כאגרת הפתוחה לכל אדם והכרוז יוצא מלפניו ומכריז ואומר כל מי שיבא ויקרא את האגרת הזאת יבא ויטול לחם ומזון מלפני המלך, כך תלמידי חכמים רואים בעוה"ז בדברי תורה כיון שבא אדם למקרא למשנה ולמד מהן יראת שמים ומעשים טובים הם זנים ומפרנסין ומכלכלים אותו עד שעה שהוא נכנס לבית עולמו, ועליו הוא אומר והיה אמונת עתיך וגו'. מפני מה חביבין דברי תורה לפני הקב"ה מכל מה שברא בעולם מפני שמכריעין ישראל לכף זכות ומחנכין אותם למצות ומביאין אותם לחיי העולם הבא, משל למה הדבר דומה למלך שהיו לו בנים ועבדים הרבה והיה למלך עבד זקן בתוך ביתו שהוא מלמד את בניו דברים נאים ומשים טובים ובכל יום ויום שהיה מכניסן לפני המלך היה מניח את הכל והיה מחבב את העבד הזקן. אמר המלך אלולא עבד זקן זה שבתוך ביתי שהוא מלמד את בני מה תהא עלי, כך דברי תורה מפני שמכריעין את ישראל לכף זכות ומביאין אותם לחיי העוה"ב לפיכך חביבין על הקב"ה:

ישעיהו – פרק לג – רמז תלח

הן אראלם צעקו חוצה, בשעה ששלח אברהם אבינו את ידו ליקח את המאכלת לשחוט את בנו בנו בכרם מלאכי השרת שנאמר הן אראלם צעקו חוצה, מהו חוצה ר' עזריה אמר חוצה היא לך חוצה היא לאבא למיכס ית בריה, ומה היו אומרים נשמו מסלות אם אברהם אינו מקבל עוברים ושבים שבת עובר אורח. דבר אחר חדל להיות לשורה אורח כנשים. הפר ברית ואת בריתי אקים את יצחק, מאס ערים שנאמר וישב בין קדש ובין שור. לא חשב אנוש לא עמדה זכות לאברהם. ומי יאמר שמדבר במלאכים כתיב הכא ממעל לעצים וכתוב התם שרפים עומדים ממעל לו:

והיו עמים משרפות סיד. מה סיד אין לו תקנה אלא שרפה וכו' (כתוב ביהושע ברמז י"ד ובשופטים ברמז מ"א). לפי שבעולם הזה הראה הקב"ה למשה אש בסנה, אש אלו ישראל שנאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה, הסננה אלו עובדי אלילים שנמשלו לקוצים והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל אין אשן של ישראל אוכלת העו"א ואין עובדי אלילים מכבין שלהבת של ישראל, אבל לעתיד לבא אשן של ישראל אוכלת את העו"א שנאמר והיו עמים משרפות וכו' (כתוב במלכים ברמז קע"ג):

ישעיהו – פרק לג – רמז תלט

פחדו בציון חטאים. א"ר ירמיה בן אלעזר לשני תינוקות שברחו מן הספר זה היה לוקה וזה היה מרתת (דכתיב ופחדו אל ה' ואל טובו):

א"ר יונתן כל חנופה שבמקרא באפיקורסות הכתוב מדבר ובנין אב לכלם אחזה רעדה חנפים, א"ר יהודה בר סימון לארכליסטוס שכעס עליו המלך אמר המלך כל מי שתופשו אני נותן לו פרוקופי, עמד אחד ותפשו, אמר המלך ישמרו שניהם עד בקר, והיה זה מתפחד וזה מתפחד, זה מתפחד לומר אי זה פרוקופי

המלך נותן לו, וזה מתפחד אי זה דין ידין אותו המלך, כך לעתיד לבא ישראל ועו"א מתפחדים. ישראל מתפחדים שנאמר ופחדו אל ה' ואל טובו, ועובדי אלילים מתפחדים שנאמר פחדו בציון חטאים:

ההוא תלמידא דהוה אזיל בתריה דר' ישמעאל בר' יוסי, חזייה דהוה קא מפחד א"ל חטאה את דכתיב פחדו בציון חטאים, א"ל והא כתיב אשרי אדם מפחד תמיד, ההוה בדברי תורה כתיב. מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר אמר מובטח אני שאין זה בביתי, עליו הכתוב ואומר משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה'. הולך צדקות. זה אברהם שנאמר ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. ודובר מישרים דכתיב מישרים אהבוך. מואס בבצע מעשקות דכתיב אם מחט ועד שרוך נעל. נוער כפיו מתמוך בשחד שנאמר הרימותי ידי אל ה' וגו'. הוא מרומים ישכון רבי יהודה ברבי סימון ור' חנן בשם רבי יוחנן העלה אותו למעלה מכיפת הרקיע הה"ד הבט נא השמימה ואין אומר הבט אלא מלמעלה למטה. מצדות סלעים משגבו אלו ענני כבוד. לחמו נתן ואקחה פת לחם. מימיו נאמנים יקח נא מעט מים וכו' (כתוב בתרי עשר ברמז תקט"ו):

ועוצם עיניו מראות ברע. ר' מיאשה בר בריה דר' יהושע בן לוי כל מי שהוא רואה דבר ערוה ואינו זן עיניו ממנה זוכה ומקבל פני שכינה. מה טעם עוצם עיניו מראות ברע מה כתיב בתריה מלך ביפיו תחזינה עיניך. א"ר חייא בר אבא זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה, היכי דמי אי דאיכא דרכא אחרינא רשע הוא ואי דליכא דרכא אחרינא אנוס הוא, לעולם דליכא דרכא אחרינא ואפילו הכי מבעי ליה למינס נפשיה. שנו רבותינו מלך מסתפר בכל יום שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך וכו' (כתוב ביחזקאל בפסוק וראשם לא יגלחו ברמז שפ"ב):

איה סופר איה שוקל. אשכחיה שמואל לרב יהודה דקאי ותלי בעברא דדשא וקא בכי א"ל אמאי קא בכית א"ל אמאי קא בכית א"ל ומי זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן איה סופר איה שוקל איה סופר סאת המגדלים שהיו שונים שלש מאות הלכות במגדל (הפורח באויר) [הפתוח לאויר], וא"ר אמי שלש מאה בעיי בעי דואג ואחיתופל במגדל (הפורח באויר) [הפתוח לאויר] כו' הא עבוד ותנן שלשה מלכים וארבע הדיטות אין להם חלק לעולם הבא ואנן מה תהא עלן, א"ל שיננא טינא היה בלבם:

וצי אדיר לא יעברנו. אמר רב יהודה אמר רב זו בורני גדולה, היכי עבדי מייתי שיתא אלפי גברי לתליסר ירחי שתא ואמרי לה תליסר אלפי גברי לשיתא ירחי וטענין לה חלא עעד דשכבא ונחית בר אמוראי וקטר אטוני דכיתנא כבסתאי קטר להו בספינתא ושקלי לחלא ושדו אבראי וכמה דמדליא עקרא ומייתא ומיחלף על חד תרין בכספא, תלת פרוותי הוו תרתי בי רומאי וחד בי פרסאי דבי רומאי מסקן כסיתא דבי פרסאי מסקן מרגליתא ומיקרייא פורתא דמשהיג וכו' (כתוב ביחזקאל ברמז שפ"א):

ובל יאמר שכן חליתי א"ר אלעזר כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון שנאמר ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון. א"ל ר' אבא לרב אשי אנן בסובלי חלאים מתנינן לה. היה ר' מאיר אומר כל היושב בארץ ישראל ארץ ישראל מכפרת עליו שנאמר העם היושב בה נשוא עון, ועדין הדבר תלוי בדלא תניא כי מלאה הארץ אשם מקדוש ישראל, ועדין דבר תלוי בדלא תניא עדין אין אנו יודעים אם פורקים עונותיהם עליה או אם נושאים עונותיה עליה, כשהוא אומר וכפר אדמתו עמו הוי אומר פורקים עונותיהם עליה. וכן היה רבי מאיר אומר כל הדר בארץ ישראל וקורא קריאת שמע שחרית וערבית ומדבר בלשון הקדש הרי הוא בן העוה"ב ועונותיו מתכפרים לו שנאמר וכפר אדמתו עמו:

ישעיהו – פרק לד – המשך רמז תלט

כי רותה בשמים חרבי, אתה אמרת פן בחרב אצא לקראתך אף אני חרכב לה' מלאה דם, הנה על אדום תרד כי רותה בשמים חרבי:

כי זבח לה' בבצרה. אמר רבי אבא משל לבן מלכים שהיה לו דין עם אחד ובלו מזונותיו ובא אחד וספק לו מזונות, אמר המלך אין עסק אלא עם זה כך וכו' הה"ד כי זבח לה' בבצרה וכו'. שלש טעויות עתיד שר של אדום לטעות כסבור בצר היינו בצרה וכו' (כתיב לפנים):

ונהפכו נחליה לזפת, אתה מוצא סדום ואותה מלכות נגזר על שניהם שישופו באש, אמר הקב"ה על סדום אני גוזר שיהא שריפתה מטמיון שלי שנאמר וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים, ועל מלכות רביעית גזר שתביא עצים משלה ותשרף בהם לעולם שנאמר ונהפכו נחליה לזפת חגו' לילה ויומם לא תכבה לעולם יעלה עשנה (בשמואל ברמז קס"א):

ונפכו נחליה לזפת. אמר רבי תנחומא זו תיברוש ותוצינוש שהם נתונים על שפת העיר. לילה ויומם לא תכבה למה שבטלו ישראל מן התורה שהיו ידגעים בה יומם ולילה, אמר הקב"ה האש שאני מביא בהם אינו כבה לעולם אלא לעולם יעלה עשנה לפי ששרפו את ביתי והיה העשן עולה ממנו, והם אומרים קול שאון מעיר למה, א"ל הקב"ה קול מהיכל זכרו מה שעשיתם בהיכל:

ישעיהו – פרק לד – רמז תמא

ונטה עליה קו תהו. אמר רבי אבא בר כהנא חשך ואפלה שמשו בעולם הזה, הדא הוא דכתיב ויהי חשך אפלה אבל תהו ובהו לא שמשו, והיכן עתידין לשמש בכרך גדול, הדא הוא דכתיב ונטה עליה קו תהו ואבני בהו, רבנין אמרין עו"א שלא קיימו את התורה שנתנה מתוך החשך עליהם הוא אומר כי הנה החשך יכסה ארץ אבל ישראל שקיימו את התורה שנתנה מתוך החשך כד"א ויהי בשמעכם את הקול מתוך החשך עליהם הוא אומר ועליך יזרח ה', דרשו מעל ספר ה' וקראו כו' (כתוב ביחזקאל ברמז ש"פ):

ישעיהו – פרק לה – המשך רמז תמא

ישושום מדבר וציה. בשעה שהקב"ה מגלה שכינתו על ישראל אינו נגלה עליהם בפעם אחת מפני שלא יוכלו לעמוד באותה טובה ובפתע פתאום ימותו, צא ולמד מיוסף בשעה שנתודע לאחיו לאחר כמה שנים ואמר להם אני יוסף לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפני לפני הקב"ה עאכ"ו, אלא מה הקב"ה עושה נגלה עליהם קימעא קימעא בתחלה משיש את אחרים שנאמר ישושום מדבר וציר, ואח"כ ותגל ערבה ותפרח כחבצלת, ואח"כ פרוח תפרח, ואח"כ כבוד הלבנון, ואח"כ המה יראו כבוד ה':

אז תפקחנה עיני עורים (כתיב ביהושע ברמז ב' ובשמואל ברמז ק"מ):

ופדויי ה' ישובו. דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי חבלה ופרקקום שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב וינצלו לא נאמר אלא ויתנצלו, אמר ריש לקיש ועתיד הקב"ה להחזירם לישראל שנאמר ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם שמחה שמעולם על ראשם וכו' (כתוב בשמואל ברמז קי"ט):

ישעיהו – פרק לו – המשך רמז תמא

כולה פרשה דסנחריב (כתוב במלכים ברמז רל"ח):

ישעיהו – פרק לו – המשך רמז תמא

ונתן את אלהיהם באש כי לא אלהים המה ומה ת"ל אלהים אחרים, שאחרים קורים אותם אלהים. ד"א אלהים אחרים שהם מאחרים את הטובה לבא בעולם. דבר אחר אלהים אחרים שהם עושים את עובדיהם אחרונים. דבר אחר שהם מאחרים לעובדיהם, וכן הוא אומר יצעק אליו ולא יענה ומצרתו לא יושיענו. דבר אחר שלא ליתן פתחון פה לעובדי אלילים לאמר אילו נקראים בשמו כבר היה בהם צורך והרי נקראו בשמו ואין בהם צורך, ואימתי נקראו בשמו בימי אנוש בן שת שנאמר אז הוחל לקרוא בשם ה'. רבי אלעזר אומר אלוהים אחרים שהם מחדשים להם אלהות בכל יום, הא כיצד היה של זהב וצריך לו עושהו של כסף, של כתף וצריך לו עושהו של נחשת, של נחושת עושהו של ברזל, וכן של ברזל ושל עופרת שנאמר חדשים מרקרוב באו לא שערום אבותיכם, רבי אומר אלהים אחרים שהם אחרונים למי שהוא אחרון שבמעשים, ומי הוא אחרון שבמעשים הקורא אותם אלוהות:

מרום קצו. רבי חנינא בר פפא רמי כתיב מלון קצו וכתוב מרום קצו, אמר רשע בתחלה אחריב דירה של מטה ואחר כך אחריב דירה של מעלה:

ישעיהו – פרק לו – רמז תמב

לח ותחלימני והחייני. ששה דברים יפים לחולה ואלו הם, עטוש, זיעה, ושלשול, וקרי, ושינה, וחלום. עטוש דכתיב עטישותיו תהל אור. זיעה דכתיב בזעת אפיק תאכל לחם. שלשול דכתיב מהר צועה להפתח ולא ימות לשחת ולא יחסר לחמו. קרי דכתיב יראה זרע יאריך ימים. שינה דכתיב ושנתי אז ינוח לי, חלום דכתיב ותחלימני והחייני. אמר רב יהודה שלשה צריכים רחמים, פרנס טוב, ושנה טובה, וחלום טוב. פרנס טוב דכתיב פלגי מים לב ממלך ביד ה'. שנה טובה תמיד עיני ה' אלהיך בה. חלום טוב דכתיב ותחלימני והחייני:

ה' להושיעני ונגינותי ננגן, כשהקב"ה עושה נסים לישראל הם מנגנים ומשוררים לו שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל ויאמרו לאמר לאמר לדורות וכה"א ותלך יד בני ישראל הלוך וקשה וגו' ואח"כ ותשר דבורה, וכן אתה מוצא את ארבעת אלה יולדו להרפה ואח"כ ויידבר דוד. וכה"א לה' הישועה על עמך ברכתך סלה:

ויאמר ישעיהו ישאו דבלת תאנים (כתוב במלכים ברמז רכ"ו):

ישעיהו – פרק מ – המשך רמז תמב

נחמו נחמו עמי. מה כתיב למעלה מן הענין (רק) [כי] יהיה שלום ואמרת בימי, א"ל הקב"ה צרכך בקשת נחמו נחמו עמי ואין אתם צריכים לתפלתו של חזקיהו כי אני מנחם אתכם מן הגלות:

ישעיהו – פרק מ – רמז תמג

כתיב האנוש מאלוה יצדק וכי יש אדם צדיק מבוראו, אלא מעושהו יטהר גבר, (אלא) אמר הקב"ה בעו מנחם ישלם ה' פעלך ומה אם בעז שדבר על לבה של רות דברים טובים דברי נחומים ניחמה שנאמר ותאמר אמצא חן בעיני אדוני כי נחמתני, כשבא הקב"ה לנחם את ישראל עאכ"ו. נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם כתיב אהבת צדק ותשנא רשע. רבי עזריה בשם רבי יהודה ברבי סימון פתר קרא בישעיה, אמר ישעיה מטייל הייתי בבית תלמודי ואשמע את קול ה' אומר וגו' אמר שלתי את עמוס והיו קורין אותו פסילוס, אמר רבי פנחס למה נקרא שמו עמוס שהיה עמוס בלשונו, אמרו הניח הקב"ה את עולמו ולא השרה שכינתו אלא על הדין פסילסא, על הדין קטיע לישנא. שלחתי את מיכה והיו מכין אותו על הלחי כמד"א בשבט יכו על הלחי, מעתה את מי אשלח ומי ילך לנו, ואומר הנני שלחני, א"ל הקב"ה ישעיהו בני טרחנים הם סרבנים הם מקבל אתה עליך ללקות ולהתבזות מהם, אמר לו על מנת כן גוי נתתי למכים איני כדאי שאלך בשליחותך אצל בניך, א"ל הקב"ה ישעה אהבת צדק אהבת לצדק את בני, ותשנא רשע שנאת מלחייבם, על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך, מהו מחבריך, א"ל הקב"ה חייך שכל הנביאים מתנבאים נביא מפי נביא שנאמר נחה רוח אליהו על אלישע ורוח משה על שבעים זקנים, אבל אתה מתנבא מפי הגבורה, הה"ד רוח ה' אלהים עלי, ולא עוד אלא שכל הנביאים מתנבאים נבורות פשוטות אבל אתה מתנבא נבואות כפולות עורי עורי, התעוררי התעוררי, שוש אישי, נחמו נחמו עמי. דבר אחר נחמו נחמו עמי אמר הקב"ה למי צריך לנחם למי שמתה אשתו לא לבעלה, כך נמשלה ציון במחשכים הושיבני כמתי עולם לא אותי צריכים לנחם נחמוני נחמוני עמי. כיוצא בו משל למה"ד למי שנשבו שני בניו בחייו למי מנחמים לאו לאביהם כך בני יצאוני ואינם. כיוצא בו משל למה"ד למי שנשרף ביתו למי מנחמים לבית או לבעל הבית, כך הקב"ה שרפו את ביתו שנאמר וישרוף את בית ה'. כיוצא בו משל למה"ד למי שנקצץ כרמו לא לבעל הכרם מנחמים כך כי כרם ה' בצאות בית ישראל. ועוד משל למה"ד לרועה שיש לו צאן ונכנס ארי וטרפן למי מנחמים לא לבעל הצאן, כך צאן אובדות הייו עמי, אעפ"כ לכו ופייסו את כנסת ישראל, מיד מתכנסין כל הנביאים והולכים אצלה והיא אומרת להם איך תנחמוני הבל ותשובותיכם נשאר מעל, א"ר אבא בר כהנא דבריכם צריכים מירוק, עד עכשיו אזני מלאות מן התוכחות שהוכחתם אותי ועכשיו אתם באים לנחמוני, (יג) הלך הושע לנחמה א"ל הקב"ה שלחני אצלך לנחמך, אמרה לו מה בידך אמר לה אהיה כטל לישראל, אמרה אתמול אמרת לי הכה אפרים שרשם יבש פרי בל יעשוון, ועתה אתה אומר לי כך לאיזה נאמין לראשונה או לשניה. הלך יואל לנחמה, א"ל הקב"ה שלחני אצלך לנחמך, א"ל מה בידך, א"ל והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס, א"ל אתמול אמרת הלילו שכורים ובכו הלילו כל שותי יין על עיס כי נכרת מפיכם ועכשיו אתה אומר כן לאיזה נאמין לראשונה או לשניה. הלך עמוס לנחמה א"ל הקב"ה שלחני אליך לנחמך, א"ל מה בידך א"ל ביום ההוא אקים את סכת דוד הנופלת, א"ל אתמול אמרת לי נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל ועכשיו אתה אומר לי כן לאיזה נאמין לראשונה או לשניה. הלך מיכה לנחמה א"ל הקב"ה שלחני לנחמך, א"ל מה בידך, א"ל מי אל כמורך נושא עון ועבר על פשע, א"ל אתמול אמרת לי בפשע יעקב כל זאת ובחטאת בית ישראל ועכשו אתה אומר לי כן לאיזה נאמין לראשונה או לשניה. הלך נחום לנחמה, א"ל הקב"ה שלחני לנחמך, א"ל מה בידך, א"ל כי לא יוסיף לעבור בך בליעל, א"ל אתמול אמרת לי ממך יצא חושב על ה' רעה יועץ בליעל ועכשיו אתה אומר לי כן לאיזה נאמין לראשונה או לשניה. הלך חבקוק לנחמה, אמר לה הקב"ה שלחני לנחמך, א"ל מה בידך, א"ל יצאת לישע עמך לישע את משיחך, א"ל אתמול אמרת ה' שועתי ולא תשמע אזעק אליך חמס ולא תושיע ועכשו אתה אומר לי כן לאיזה נאמין לראשונה או לשניה. הלך צפניה לנחמה, א"ל הקב"ה שלחני לנחמך אמרה לו מה בידך אמר לה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות, א"ל אתמול

אמרת לי יום חשך ואפלה ועכשו אתה אומר לי כן לאיזה נאמרין כו'. הלך חגי לנחמה אמר לה הקב"ה שלחני לנחמך, א"ל מה בידך אמר לה עוד הזרע במגורה הגפן התאנה והרמון מן היום הזה אברך, א"ל אתמול אמרת לי זרעתם הרבה והבא מעט ועכשו אתה אומר לי לאיזה נאמרין כו'. הלך זכריה לנחמה אמר לה הקב"ה שלחני לנחמך, א"ל מה בידך, א"ל קצף גדול אני קוצף על כל הגוים, א"ל אתמול אמרת לי קצף ה' על אבותיכם קצף ועכשו אתה אומר לי כן לאיזה נאמרין כו'. הלך מלאכי לנחמה אמר לה הקב"ה שלחני לנחמך, א"ל מה בידך, אמר לה ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו לי אתם ארץ חפץ, א"ל אתמול אמרת אין לי חפץ בכם ועכשו אתה אומר לי כן לאיזה האמין כו', א"ל הקב"ה לאברהם לך נחם את ירושלים שמא מקבללת ממך תנחומין, הלך אברהם ואמר לה קבלי ממני תנחומין, אמרה לו היאך אקבל ממך תנחומין שעשיתני כהר שנאמר בהר ה' יראאה. הלך יצחק וא"ל קבלי ממני תנחומין א"ל היאך אקבל ממך תנחומין שיצא ממך עשו הרשע שעשאתני שדה ובניו שרפוני באש. הלך יעקב וא"ל קבלי ממני תנחומין אמרה לו היאך אקבל ממך תנחומין ששמתני כלא הייתי אין זה כי אם בית אלהים. הלך משה ואמר לה קבלי ממני תנחומין, א"ל היאך אקבל ממך תנחומין שכתבת עלי קללות וגזירות קשות שנאמר מזי רעב ולחומי רשף, מיד הולכים כלם לפני הקב"ה ואומרים רבש"ע אינה מקבלת ממנו תנחומין שנאמר עניה סערה לא נחמה, א"ל הקב"ה אני ואתם נלך וננחמנה הוי נחמו נחמו עמי נחמו נחמו עמי אין ראוי לילך אלא אני בעצמו מפני שעברתי על מה שכתוב בתורתך לא תעבוד בבכור שורך ולישראל קראתי בני בכורי ישראל ואמרת להם הביאו צואריכם בעול מלך בבל, כתבת בתורתך לא תשנא את אחיך בלבבך ואנכי שנאתיה ע"כ גם עלי לפיכך, כתבת בתורתך לא תסגיר עבד אל אדוניו ואני מסרתים לעובדי אלילים שנאמר אם לא כי צורם מכרם וה' הסגיאם. כתבת בתורתך לא תכלה פאת שדך ואני כליתי בם חמתי שנאמר וכלה ה' את חמתו. כתבת בתורתך שלם ישלם המבעיר את הבערה ואני הצתיה באש שנאמר ממרום שלח אש וגו', ואני עתיד לבנותה שנאמר ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב וגו', מיד ילד הקהה"ה אצלה ויאמר בתי כל כעס זה למה, אומרת לפניו רבש"ע ולא בדין אכעוס שהגליתני בין האומות וקלתני קללות רעות ולקיתי עד שנעשו פני כשולי הקדירה ובכל זאת קדשתי את שמך הגדול. אומר לה הקב"ה כנגד זכויות שעשית חובות עליך שעברת על מה שכתוב בתורה כבוד את אביך ואת אמך ואת כתיב בך אב ואם הקלו בך, כתיב שופך דם האדם וגו' וכתוב בך אנשי רכיל היו בך למען שפך דם, כתיב לא תרצח ולא תנאף וכתוב בך אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף, אמרה לפניו רבש"ע כיון שהגליתני בין האומות בדין הוא שלא אשמור שבת ואקיים המצות שלך, א"ל בתי הגיע זמנך להגאל, מיד אומרת לפניו רבש"ע איני מתנחמת עד שתראנו באותן הרשעים שצערוני וחרפו את שמך, ימיד אמר לה בתי חייך אני מביא אותם ונפרע מהם בפניך עד שאוכלים את בשרם שנאמר והאכלתי את מוניך את בשרם וכעס דם ישכרו וידעו כל בשר כי אני ה' מושיעך וגואלך אביר יעקב, מיד אומרת מי יתנך כאח לי. כאיזה אח כקין להבל והלא הרגו, כישמעאל ליצחק והלא שנאו, כעשו ליעקב ג"כ שנאו, כאחי יוסף ליוסף ג"כ שנאוהו, אלא כיוסף לאחיו, אתה מוצא אחר כל הרעות שעשו לו, כתיב ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם וינחם אותם וידבר על לבם, והלא דברים ק"וו ומה אם יוסף שדבר לאחיו דברים טובים דברי נחומין. כשבא הקב"ה לנחם את ירושלים עא כ"ו. אתה מוצא כל מה שהכה ירמיה בא ישעיה ורפא, ירמיה אמר אין לה מנחם, בא ישעיה ורפא נחמו נחמו עמי וכו' (כתיב באיכה):

ישעיהו – פרק מ – רמז תמד

נחמו נחמו עמי, נחמו עליונים, נחמו תחתונים, נחמו חיים, נחמו מתים, נחמו בעולם הזה, נחמו לעולם הבא, נחמו על עשרת השבטים, נחמו על שבט יהודה ובנימין. לפי שכתוב שתי בכיות בכה

תבכה על בית ראשון ועל בית שני לכך נחמו נחמו עמי. חטאו בראש נתנה ראש ונשובה מצרימה, ולקו בראש כל ראש לחלי, ומתנחמים בראש ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם. חטאו בעין ומסקרות עינים, ולקו בעיין עיני יורדה מים, ומתנחמים בעין כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון, חטאו באאזן ואזניהם הכבידו, ולקו באזן ואזניהם תחרשנה, ומתנחמים באזן ואזניך תשמענ דבר. חטאו באף והנם שולחים את הזמורה אל אפם, ולקו באף אף אני אעשה זאת לכם, ומתנחמים באף ואף גם זאת בהיותם. חטאו בפה וכל פה דובר נבלה, ולקו בפה ויאכלו את ישראל בכל פה, ומתנחמין בפה אז ימלא שחוק פיננו. חטאו בלב ולבם שמו שמיר (ושית) [משמוע], ולקו בלב וכל לבב דוי, ומתנחמין בלב דברו על לב ירושלים. חטאו ביד ידיכם דמים מלאו, ולקו ביד ידי נשים רחמניות, ומתנחמין ביד יוסיף ה' שנית ידו, חטאו ברגל וברגליהן תעכסנה, ולקו ברל בטרם יתנגפו רגליכם, ומתנחמים ברגל מה נאוו על ההראים רגלי מבשר. חטאו בזוה כי זה משה האיש, ולקו בזוה על זה היה דוה לבנו, ומתנחמים בזוה ואמר ביום ההוא הנה אלקיננו זה. חטאו בהוא כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ולקו בהוא והוא נלחם בם, ומתנחמים בהוא אנכי אנהי הוא מנחמכם. חטאו באש והאבות מבערים את האש, ולקו באש ממרום שלח אש, ומתנחמים באש ואנכי אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב. חטאו בכפלים חטא חטאה ירושלים, ולקו בכפלים כי לקתה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה, ומתנחמים בכפלים נחמו נחמו עמי. רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר משל למה הדבר דומה למלך שהיה לאו כרם. מסרו לאריסו וכד הוה עביד חמר טב הוה אמר מה ביש חמרא דאריסי. א"ל האריס אדוני המלך כד הוה טב דידך כד הוה ביש דידי בין טב בין ביש דידך הוא. כך בתחלה אמר הקב"ה למשה ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל, וכיון שעשו אותו מעשה מה כתיב תמן לך רד כי שחת עמך, אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כד אינון חטאין דידי וכד אינון זכאין דידך אלא בין זכאין בין חייבין דידך אינון שנאמר והם עמך ונחלתך וגו', למה ה' יחרה אפך בעמך. א"ר סימון לא זז מחבבן עד שקרא אותם עמו שנאמר וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו:

יאמר אלקיכם, רבי חנינא בר פפא ורבי סימון, רבי חנינא בר פפא אמר אמרו ישראל לישעיה ישעיה רבינו תאמר שלא באת לנחם אלא לאותו הדור שחרב בית המקדש בימיו, א"ל לכל הדורות באתי לנחם, אמר אלקיכם אין כתיב כאן אלא יאמר אלקיכם. א"ר חנינא בר אבא בשמונה מקומות כתיב יאמר אלקיכם כנגד שמונה נביאים שנתנבאו אחר חרבן בית המקדש ואלו הם, עמוס, יואל צפניה, חגי, זכריה, מלאכי, יחזקאל, וירמה:

דברו על לב ירושלים העין רואה הלב חומד וכו' (כתוב במלכים ברמז קע"ד ובתרי עשר ברמז תקפ"ז):

כל גייא ינשא. עתידה כנסת ישראל לומה לפני הקב"ה רבש"ע הריני רואה מקומות שקלקלתי בהם ובושני מהם שנאמר ראי דרכך בגיא, אומר לה הקב"ה הריני מעבירים שנאמר כל גיא ינשא, אומרת לפניו רבש"ע הרי עדי קיימים שנאמר העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ, א"ל הריני מעבירים שנאמר כי הנני בורא שמים וארץ חדשה, אמרו לו הרי שמי קיים, אומר לה הריני מעבירו שנאמר וקרא לך שם חדש, אמרה לו הרי שמות אלילים קיימים, א"ל הריני מעבירים שנאמר והסירותי את שמות הבעלים מפיה, א"ל אעפ"כ בני ביתי מזכירים אותם, א"ל לא יזכרו עוד בשמם:

ונגלה כבוד ה' וגו' כי פי ה' דבר. והיכן דבר ראו עתה כי אני אני הוא וכו' (כתוב בשופטים ברמז מ"ג):

יבש חצור נבל ציץ. אבא תנחום אומר למה הצדיקים דומים בעולם הזה לטבלא המקובעת באבנים טובות ומרגליות וקערת ירק בתוכה נטלה הטבלא ונשפך מה שבתוכה נראה מה שבטבלא. כך נבלעו הרשעים מן העולם נראו הצדיקים שנאמר יבש חציר נבל ציץ ודבר אלקיננו יקום לעולם אלו צדיקים שקיימו דבריו

חציר נבל ציץ ודבר אלקינו יקום לעולם אלו צדיקים שקיימו דבריו של הקב"ה. ד"א יבש חציר של אבימלך, נבל ציצו של אבימלך, ודבר אלקינו יקום לעולם וה' פקד את שרה. רבי אחא הגדול אומר משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו אוהב והתנהה עמו וא"ל בוא לך עמי ואתן לך מתנה, הלך עמו ומת אמר המלך לבנו של אוהבו אף על פי שמת אביך איני חוזר בי במתנה שאמרתי ליתן לאביך אלא בוא אתה וטול אותה, כך המלך זה הקב"ה והאוהב זה אברהם שנאמר זרע אברהם אוהבי, א"ל הקב"ה לך מארצך, התנה עמו שהוא נותן לו מתנה שנאמר כי לך אתננה, מת אברהם א"ל הקב"ה למשה אף על פי שמתו האבות איני חוזר בי הוי ודבר אלקינו יקום לעולם:

הנה ה' אלקים בחזק יבא. על עובדי אלילים אבל לישראל הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו, וכן אמר דוד תסתיר פניך יבהלון אלו הרשעים אבל הצדיקים תשלח רוחך, וכן דור המבול וימח את כל היקום, ובצדיקים ויזכור אליהם את נח, וכן במצרים ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב:

מי מדד בשעלו מים. א"ל ההוא מינאה לר' אבהו אלקיכם כהן הוא שנאמר ויקחו לי תרומה כי קבריה למשה במאי קא טביל וכי תימא במיא והא כתיב מי מדד בשעלו מים, א"ל בנורא קא טביל שנאמר הנה ה' באש יבא, ומי סלקא טבילותא, א"ל אין דכתיב כל דבר אשר יבר באש תעבירו באש וטהר. כשנשתברו הלוחות נגזרה גזירה על ישראל שילמדו תורה מתוך צער ומתוך הטלטול ומתוך הטרופ ומתוך הדוחק ומתוך שאין להם מזונות, ובשביל ואתו הצער שמצטערין עתיד הקב"ה לשלם להם שכרן לימות המשיח כפול ומכופל שנאמר הנה ה' אלקים בחזק יבא וזרועו מושלה לו הנה שכרו אתו, ואומר מי הקדימיני ואשלם לטובתי נשברה רגל פרתי שתהא משכורתי שלמה, וכן באהרן אומר לולא קרח לא עמדה לו אותו הברית שנאמר זכרון לבני ישראל אשר לא יקרבו איש זר:

מי מדד בשעלו מים, לפי שנאמר וסכיהם חצי ההין אל יטעך יצרך לומר שיש לפניו אכילה ושתייה, אמר רבי חייא בר אבא גבור שהוא מההלך בדרך [ואין לו כלי לשאוב מים] כמה ישתה בכפיר עשר פעמים או חמשה או ארבע או שתיים, פחות משתיים אינו שותה, וכל מי בראישת הם מלא שעלו שלל הקב"ה שנאמר מי מדד בשעלו מים הא לא אמרתי לך אלא לזכותך שאמרתי ונעשה רצוני:

ולבנון אין די בער, מאחר שנאמר ולבנון אין די בער מה ת"ל ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר, אלא כדי שתקבל שכר. כיוצא בו אתה אומר את הכבש אחד תעשה בבקר למה נאמר והלא כבר נאמר וחיתו אין די עולה, אלא כדי שתקבל שכר:

כל הגוים כאין נגדו. ראו כמה אוכלוסין הוצאי פרעה אחרי ישראל ונבהלו מפניהם, אמרו מי יוכל לעמוד נגד אלו, אמר הקב"ה חייכם כלם אינם חשובים בפני רק כסוס אחד שנאמר כי בא סוס פרעה. וכן עתיד גוג ומגוג לבא על ישראל, וכן יעשה משפטו שנאמר ונשפטתי אתו בדבר ובדם, באותה שעה והתגדלתי והתקדשתי:

הנוטה כדוק שמים. אמר ר"ג שבעה רקיעים הם, וילון, רקיע, שחקים זבול, מעון, מכון, ערבות, וילון אינו משמש כלום אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית ומחדש בכל יום מעשה בראשית שנאמר הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל לשבת כו':

ישעיהו – פרק מ – רמז תמו

אמר רבי יהודה ב"ר בתחלת ברייתו של עולם הוא גלי עמיקתא בראשית ברא ולא פירש והיכן פירש הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל לשבת, ואת הארץ ולא פירש והיכן פירש להלן כי לשלג יאמר הוא ארץ, וימאר אלקים יהי אור ולא פירש והיכן פירש להלן עוטה אור כשלמה:

וגם נשף בהם ויבשו אלו חיילותיו של סנחרבי וכו' (כתוב ברמז רמ"א):

שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם וכתוב מונה מספר לכוכבים, כשהקב"ה קורא הכל עונים, מה שאי אפשר לו לב"ו לקרוא שני שמות כאחד, וכה"א וידבר אלקים את כל הדברים האלה, ואומר אחת דבר אלקים וגו', ואומר הלא כה דברי כאש וגו', רבי מאיר אומר משופפ רבי דוסתאי כתוב אחד אומר מונה מספר לכוכבים, וכתוב אחד אומר המוציא במספר צבאם כיצד יתקיימו שני כתובים הללו, מגיד שאין שם שנוי לא השם שנקרא עכשו נקרא לאחר זמן, וכה"א ויאמר אליו מלאך ה' למה זה תשאל לשמי והוא פלאי ואיני יודע לאיזה שם אני מתחלף:

ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש שאו מרום עיניכם, אמר הקב"ה אל מי תדמיוני, בשר ודם אם יהיה מהלך בחשכה ובא אדם ומאיר לו אינו צריך להחזיק לו טובה, ואתם ישנים בלילה ואני מאיר לכם את היום אין אתם צריכים להחזיק לי טובה, שאו מרום עיניכם וגו' בזכות מה הם עומדים אלה תולדות השמים והארץ, בזכות אלה שמות בני ישראל, ואלה בזכות מי בזכות אלה העדות והחקים והמשפטים, כתוב אחד אומר לכלם בשם יקרא וכתוב אחד אומר לכלם שמות יקרא, אם שמות למה שם ואם שם למה שמות, אלא כשהקב"ה מבקש הוא קורא לכלם כאחד וכשהוא מבקש קורא לכל אחד בשמו גבריאל מיכאל:

ישעיהו – פרק מ – רמז תמו

לא ייעף ולא ייגע. כשברא הקב"ה את עולמו לא היה לפניו יגיעה שנאמר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה"א בראם, כל האותיות אדם מוציא מתוך פיו והוא קומץ את פיו אבל ה"א אדם מוציאה ולא קומץ את פיו:

וקוי ה' יחליפו כח, תאני ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומניות שבעולם ואלמד את בני תורה שכל האומניות שבעולם עומדות לו לאדם בשעת לילדותו ולעת זקנתו מת ומוטל ברעב, אבל תורה עומדת לו לאדם בימי ילדותו ונותנת לו אחרית ותקוה לעת זקנתו. בילדותו מהו אומר וקוי ה' יחליפו כח, ובזקנתו מהו אומר עוד ינובון בשיבה. וקוי ה' יחליפו כח זה משה, בנוהג שבעולם משוי שהוא קשה לאחד נוח לשנים קשה לשנים נוח לארבעה, ואלו משה מה שהיה קשה לשנים רבוא היה נוח לו שנאמר דבר אתה עמנו ונשמעה וגו':

דבר אחר זה יעקב בשעה שעבר את מעבר יבוק נזדווג לו מלאך שהוא שלישו של עולם שנאמר וגויתו כתרשיש, ולא יכול לו ונטלו ורפסו תחתיו שנאמר ויאבק איש עמו. תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד הקב"ה להחיות שוב אינם חוזרים לעפרם שנאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימים, וא"ת אותם אלף שנים שהקב"ה עתיד לחדש את עולמו שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא צדיקים מה הם עושים הקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ושטין על

פני המים, והוא שנאמר על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים, ושמה תאמר יש להם צער ת"ל וקוי ה' יחליפו כח:

ישעיהו – פרק מא – המשך רמז תמז

מי העיר ממזרח (כתוב בתהלים ברמז תתס"ט):

מי העיר ממזרח אמר רב מנין שאין מזל לישראל שנאמר ויוצא אותנו החוצה, אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע הנה בן ביתי יורש אותי, א"ל לא כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך, אמר לפניו רבש"ע הסתכלתי באצטגנינות שלי ואיני ראוי לכך, א"ל צא מאצטגנינות שלך אין מזל לישראל, א"ל מאי דעתך דקאי צדק במערב מהדרנא וממוקמינא ליה למזרח, והיינו דכתיב מי העיד ממזרח צדק יקראהו לרגלו. דבר אחר מי הוא שהעיד בלבם של (אזרחיים) [מזרחיים] שיבאו ויפלו ביד אברהם, צדק יקראהו לרגלו צדיק חי העולמים שהיה מאיר לו בכל מקום שהוא הולך, אמר רבי ברכיה מזל צדק היה מאיר לו. אמר רבי ראובן צדקה היתה צווחת ואומרת אם אין אברהם עושה אותי אין מי שיעשה אותי הה"ד יתן לפניו גוים ומלכים ירד, רבי יהודה ורבי נחמיה חד מנהון אמר אברהם היה משליך לעיהם עפר והוא נעשה חרבות קש והוא נעשה חצים, א"ל חבריה יתן עפר אין כתיב כאן אלא יתן בעפר הם היו משליכים על אברהם חרבות והם נעשים עפר חצים והם נעשים קש. דבר אחר מי העיר ממזרח, אמר רבי ראובן ישנים היו אומות העולם מלבוא תחת כנפיו של הקב"ה ומי העירן לבוא תחת כנפיו אברהם שנאמר מי העיר. אמר ליה שם רבא לאלעזר כי אתו עליכו מלכי מזרח ומערב היכי עבדיתו, א"ל אייתיה קוב"ה לאברהם ואותיביה מימיניה וחזינא שדי עפרא והווי חרבי גילי והווי גירי שנאמר נאם ה' לאדוני שב לימיני וגו' וכתוב מי העיר ממזרח וגו' יתן לפניו גוים וגו':

ילקוט שמעוני ישעיהו אות תמח נחום איש גם זו הוה רגיל דכל מה דהוה סלקא ליה הוה אמר כם זו לטובה, יומא חד הווי בעו לשדורי דורון לקיסר, אמרין בהדי מאן נשדר נשדר בהדי נחום איש גם זו דמלומד בנסים, כי מטי להווא אושפיזא בעא למיבת, אמרו ליה מאי איכא בהדרך, אמר להו קא מובילנא כרגא לקיסר, קמו הנהו דיורי בליליא שרינהו לסיפטיה שקלי כל דהוה בהו ומלינהו עפרא, כי מטא להתם אשתכח עפרא, אמר קיסר אחוכי קא מחייכי בי יהודאי אפקוה לנחום למקטליה, אמר גם זו לטובה, אתא אליהו ז"ל אידמי כחד מינייהו אמר דילמא האי עפרא מעפרה דאברהם אבינו הוא דהוה שדי עפרא והוה חרבי. הוה ההיא מדינתא דמרדה בי קיסר ולא הוה יכיל למכבשה, בדוק ושדו מההוא עפרא לגוה וכבשוה ואשתכח חרבות, עיילוה לבי גנזא דמלכא א"ל שקול מאי דניחא לך ומלייה לסיפטיה דהבא, כי הדר אתא לההוא אושפיזא אמרו ליה הנהו דיורי מאי אמטית לבי מלכא דעבדו לך כל האי יקרא, אמרו להו מאי דשקלית הכא אמטי להתם, אזלי גם אינהו ואובילו מההוא עפרא להתם ואיקטלו כל הנהו דיורי:

ירדספ יעבור שלום אורח ברגליו לא יבא. רבי לוי ורבי אלעזר בר רבי יוסי בן זימרא אמר פסיעות של אברהם אבינו היו שלשת מילין, רבי יהודה בר רבי סימון אמר מיל שנאמר אורח ברגליו לא יבא, רבי נחמיה בשם רבי איבו אמר לא נתאבקו רגליו אלא כזה שהולך מביתו לבית הכנסת:

מי פעל ועשה קורא הדורות מראש, רבי סימון אומר זימן לדור החייב שיבאו ישראל ויפרעו מהם שנאמר כמעשה ארץ מצרים וגו' וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו:

ישעיהו – פרק מא – רמז תמט

דבר אחר מי פעל ועשה קורא הדורת מראש, אלו זכו הדורות היה הקב"ה קורא שמותם כשם שקרא לאדם ולחיה שנאמר ויקרא את שמם אדם. וכן אתה מוצא כשהיה הקב"ה רואה צדיק נולד הוא בכבודו היה קורא שמו. קרא לאברהם והיה שמך אברהם, וכן ליצחק וקראת את שמו יצחק, וכן ליעקב והיה שמך ישראל, וכן לשלמה כי שלמה יהיה שמו, וכן ליאשיה הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו, ואלו זכו הדורות היה הקב"ה קורא שם לכל אחד ואחד ומשמו היו יודעים את טיבו ואת מעשיו, וכן אתה מוצא במצרים אלה משפחות לוי משפחת הלבני על שם טיט ולבנים, משפחת השמעני ששמע הקב"ה את תפלתם, משפחת החברוני שנתחברה להם שכניה. אמרו רבותינו כשהיה רבי מאיר רואה אדם היה למד שמו ומשמו היה יודע את מעשיו. פעם אחת באו אצלו שני תלמידים והיה שם אחד מהם כידור, אמר רבי מאיר לתלמידי הזהרו מכידור זה, אמרו לו רבי בן תורה הוא, אמר להם אעפ"כ הזהרו ממנו, אחר ימים הלכו למרחץ והפקידו בגדיהם אצל כידור ונכנסו למרחץ, מה עשה אותנו כידור נטל בגדיהם והלך לו יצאו ולא מצאוהו הלכו לבתיהם ולבשו בגדים אחרים, באו לפני ר' מאיר א"ל מה ראיתם להחליף בגדיכם, ספרו לו המאורע. א"ל לא אמרתי לכם הזהרו עצמכם מכידור זה, אמרו לו בבקשה ממך רבינו מנין היית יודע אמר משמו שנקרא כידור שנאמר כי דור תהפכות המה:

ראו איים וייראו, ר' ברכיה אמר מה איים הללו מסויימים בים. כך היו אברהם ושם מסויימים בעולם. וייראו זה נתירא מזה וזה נתירא מזה, זה נתירא מזה תאמר שיש בלבו עלי על שהרגתי את בניו, וזה נתירא מזה תאמר שיש בלבו עלי על שהעמדתי רשעים. קצות הארץ זה שרוי בקצו של עולם וזה שרוי בקצו של עולם. קרבו ויאתיון זה קרב אצל זה וזה קרב אצל זה. איש את רעהו יעזור זה עוזר את זה בברכות שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון וגו' וזה עוזר את זה במתנות שנאמר ויתן לו מעשר מכל. ויחזק חרש זה שם שהיה חרשועשה את התיבה. את צורף זה אברהם שנצרך בתוך כבשן האש. מחליק פטיש את הולם פעם שהחליק פטישו והלם את כל באי עולם פעם אחת. אומר לדבק טוב הוא אלו עובדי אלילים שאומרים מוטב לדבק באלוהו של אברהם ולא לדבק באלילים של נמרוד, ויחזקהו במסמרים לא ימוט ויחזק אברהם את שם במצות ובמעשים טובים ולא ימוט אברהם:

אל תירא כי [אתך] [עמך] אני אל תשתע כי אני אלהיך. אמר רבי אושעיא בשעה שאמר יצחק ליעקב גשה נא ואמושך בני נשפכו מים על שוקיו והיה לבו רפה כשעוה, וזימן לו הקב"ה שני מלאכים אחד מימינו ואחד משמאלו והיו אוחזים אותו במרפיקו והוא בעצמו א"ל אל תירא וגו' אל תשתע, אמצתיך במיכאל, אף עזרתך בגבריא, אף תמכתך בימין צדקי. הן יבושו ויכלמו כל הנחרים בך אלו הן שונאיך. יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך אלו שהם עושים מריבה עמך, תבקשם ולא תמצאם אנשי מצותך אלו הם שעושים עמך מצעות. כי אני ה' אלהיך מחזיק ימנך האומר לך אל תירא וכן לאברם אל תירא אברם רנכי מגן לך. רבי לוי אמר לפי שהיה אברהם אבינו מתפחד תאמר אותן אוכלוסין שהרגתי יש בהם צדיק אחד או ירא שמים אחד, משל לתבן שהיה עובר לפני פרדהסו של מלך וראה חבילה אחת של קוצים וירד ונטלה, הציץ וראה את המלך והתחיל ליטמן מפניו, א"ל המלך מפני מה אתה מטמין עצמך מפני, פועלים הייתי צריך להשכיר שיקושו אותו ואחר שקששת אותו מעצמך בא וטול שכרך, כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו כל אותן אוכלוסין שהרגת קוצים כסוחים הם, הה"ד והיו עמים משרפות סיד קוצים כסוחים באש יצתו:

ישעיהו – פרק מא – רמז תג

אל תיראי תולעת יעקב. מה תולעת זו אינה מכה את הארזים אלא בפה, כך ישראל אין להם אלא תפלה, וכן הוא אומר וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'. תפשו אומנות אבותם אברהם יצחק ויעקב, באברהם נאמר בית אל מים והעי מקדם וגו' ויטע אשל בבאר שבע, ביצחק כתיב ויצא יצחק לשוח בשדה, ביעקב נאמר ויפגע במקום, וכה"א ואני נתתי לך שכם אחד וגו', וכי בחרבו ובקשתו לקח והא כתיב כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני, אלא זו תפלה, וכן בדוד הוא אומר אתה בא אלי בחרב ובחנית וגו', ואומר אלה ברכב ואלה בסוסים וגו', וכן באסא הוא אומר ויקרא אסא אל ה' אלהיו. במשה הוא אומר ונצעק אל ה' וישמע קולנו, א"ל אתם מתגאים על שהוריש לכם אביכם הקול קול יעקב וישמע ה' את קולנו, ואנו מתגאים במה שהוריש לנו אבינו ועל חרבבך תחיה שנאמר ויאמר אליו אדום לא תעבור בי פן בחרב אצא לקראתך:

הנה שמתוך למורג חרוץ חדש עיזא דקורסא דדדישא וכו' (כתוב בשמואל ברמז קכ"ב):

תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם. החטין והקש והתבן מדיינים אלו עם אלו, החטים אומרים בשבילנו נזרעה השדה והתבן אומרים בשבילנו נזרעה השדה, אמרו החטים תבוא השעה ואתם רואים בשביל מי נזרעה השדה, כיון שהגיע עונת הגורן התחיל בעל השדה נוטל את הקש ושורפו את התבן ומשליכו והחטים מעמידן כרי והתחילו הכל מנשקין אותן, כך ישראל ועו"א מדיינים, עו"א אומרים בשילנו נברא העולם, אומרים ישראל תבא השעה ואתם רואים בשביל מי נברא העולם שנאמר תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל:

אתן במדבר ארז שטה, ארשב"ה כ"ד מיני ארזים הם ומכלם לא נבחר אלא שבעה שנאמר אתן במדבר ארז שטה וגו', ומכלם לא נבחר למשכן אלא שטה בלבד ולמה קורין אותו שטים כדי לסתום מה שעשו ישראל בשטים, חטאו בשטים וישב ישראל וגו', ולקו בשטים קח את כל ראשי העם וגו', ומתרפאים בשטים והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס וגו' והשקה את נחל השטים:

אמרי בי רב (חניניה) עשרה מיני ארזים הם שנאמר אתן במדבר ארז וגו' ארז ארזא, שיטה תורניתא, הדס אסא, עץ שמון אפרסמא, ברוש ברתא, תדהר שאגא, תאשור שוריבנא. הני שבבעה הוו, כי אתא רב דימי אמר הוסיפו עליהם שלשה, ואלו הם, אלונים אלמונים אלמוגים. אלונים בוטמי, אלמונים בלוטי, אלמוגים כסיתא. א"ד ארונים ערמונים אלמוגים. ארונים ערי, ערמונים דולבי, אלמוגים כסיתא. אמר רבי יוחנן כלש שטה ושטה שנטלו עו"א מירושלים עתיד הקב"ה להחזיר להם שנאמר אתן במדבר ארז וגו' ואין מדברר אלא ירושלים שנאמר ציון מדבר היתה וירושלים שממה, ואמר רבי יוחנן כל הלמד תורה ואינו מלמדה דומה להדס שעומדת במדבר דליכא דמתהני בריחיה, איכא דאמרי אמר רבי יוחנן כל הלמד תורה ומלמדה במקום שאין ת"ח דומה להדס שבמדבר דחביב. הן אתם מאין, לשון יוני הוא הן אחד, אחד אתם לי מכל העו"א שקרויין אין שנאמר כל הגוים כאין נגדו. ופעלכם מאפע, אמר ר' לוי כל פעולות טובות ונחמות שעתידי הקב"ה לעשות עם ישראל אינם אלא בשביל פעיה אחת שפעו בסיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה, תועבה יבחר בכם, אותה תועבה שעשיתם עגל מסכה מאותו מין הביאו לפני קרבן ואני אבחר בכם שור או כשב או עז. אמר ר' לוי משל למטרונא שיצא עליה שם רע מאחד מגדולי המלכות, בדק המלך הדברים ולא מצא בהם ממש, מה עשה המלך עשה סעודה והושיבו בראש המסובין להודיע שבדק הדברים ולא מצא בהם ממש, כך לפי שהיו או"ה אומרים לישראל אתם עשיתם את העגל ובדק הקב"ה את הדברים ולא מצא בהם ממש לפיכך נעשה ראש לכל הקרבנות שנאמר שור או כשב. רב הונא

בשם רבי אידי בשם רשב"ג מוצלים היו ישראל מאותו מעשה שאלו עשו ישראל את העגל היה להם לומר אלה אלהינו ישראל אלא הע"ר שעלו עמהם ממצרים עשו אותו. דבר אחר הן אתם מאין לא מליחה זסרוחחה ופעלכם מאפע מק' פעיות שהאשה פועה בשעה שהיא יושבת על המשבר צ"ט למיתה ואחת לחיים. תועבה יבחר בכם אע"פ שהתינוק הזה יוצא ממעי אמו מטונף ומלוכלך מלא רירין ודם הכל מחבקין ומנשקין אותו:

ראשון לציון הנה הנם. רבי חגי בשם רבי יצחק בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון אני נגלה לכם ראשון ופורע לכם מן הראשון ובונה לכם ראשון, ומביא לכם ראשון וכו' (כתוב בירמיה ברמז רצ"ח):

ישעיהו – פרק מב – המשך רמז תג

כה אמר האל ה' בורא השמים ונוטיהם ורקע הארץ וצאצאיה, ר' יוחנן ור"ל, מלך ב"ו בונה פלטין כשהוא בונה את התחתונים אח"כ בונה את העליונים, אבל הקב"ה בונה את התחתונים והעליונים בבת אחת. ר"ל אמר מלך בשר ודם בונה ספינה בתחלה מביא קורקת ואח"כ מביא ארזים ואח"כ מביא הוגנים ואח"כ מביא עליה (המוטים) [נווטים]. אבל הקב"ה בורא הם ומנהיגיהם דכתיב בורא השמים ונוטיהם ונווטיהם (כתיב). רבי יצחק ור"ל מלך ב"ו מותח אהל אננקי ע"י שהות הוא רפי קימעא, ברם הכא תרקיע עמו לשחקים, א"ת שהם רפים, ת"ל חזקים כראי מוצק. ר"ל אמר מלך ב"ו מוצק כלים אננקי ע"י שהות מעלים חלודה, אבל הכא חזקים כראי מוצק נראין כבשעת יציקתן כמין תרקיא:

ישעיהו – פרק מב – רמז תנא

נותן נשמה לעם עליה. אמר רבי אבהו אפילו שפחה בארץ ישראל מובטחת שהיא בת העולם הבא וכו' (כתוב ביחזקאל ברמז שס"ו):

אני ה' הוא שמי. הוא שמי שקרא לי אדם הראשון, הוא שמי שהתניתי ביני ובין עצמו, הוא שמי שהתניתי ביני ובין מלאכי השרת:

שירו לה' שיר חדש, שיר לעתיד לבא לשון זכר וכו' (כתוב ביהושע ברמז כ'):

ירנו יושבי סלע. מנין שעתידין שמים וארץ לקלס לפני ישראל שנאמר רנו שמים כי עשה ה' הריעו תחיתיות ארץ, ומנין שאו"ה עתידים לקלס לפני ישראל שנאמר הרנינו גוים עמו, ומנין אף ההרים והגבעות שנאמר ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה, ומנין אף האילנות שנאמר וכל עצי השדה ימחאו כף, ומנין אף אבות ואמהות שנאמר ירונו יושבי סלע מראש הרים יצוחו:

החשיתי מעולם אחריש אתאפק. הדא הוא דכתיב מי כמכה באלים ה' רואה בעלבון בניך ושותק שנאמר החשיתי מעולם, לשעבר אחריש אתאפק מכאן ואילך כיולדה אפעה וגו':

אחריב הרים וגבעות וכו' (כתוב בתהלים ברמז פ"ו):

אמר ליה רבי אחא בגדלאה לרב נחמן בר יצחק מכי חרוב מקדשא אין שחוק לפני הקב"ה שנאמר החשיתי מעולם. ברביעית מאי עביד יושב ומלמד לתינוקות של בית רבן שנאמר את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים, [למי יורה דעה ולמי יבין שמועה] לגמולי מחלב ועתיקי משדים, ומעיקרא מאן הוה גמיר להו, איבעית אימא מטטרו, ואיבעית אימא הקב"ה והא והא עביד:

ישעיהו – פרק מב – רמז תנב

והולכתי עוכים בדרך לא ידעו, זהו שאמר הכתוב והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון דברים שהם מכוסים מכם בעוה"ז עתידים הם להיות צפויים לכם כהדין בולוס, הה"ד והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה הדברים אעשה אין כתיב כאן אלא עשיתים כבר עשיתים לר"ע וחבריו דאמר רבי אחא דברים שלא נגלו למשה מסיני נגלו לר"ע וחבריו. וכל יקר ראתה עיני זה רבי עקיבא. ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, שנו רבותינו כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, ומנא לן דקשקשת קלפי נינהו שנאמר ושריון קשקשים הוא לבוש, ולכתובב רחמנא קשקשת ולא ליכתוב סנפיר, אמר ר' אבהו וכן תנא דבי רבי ישמעאל כדי להגדיל תורה ויאדיר:

מי נתן למשסה יעקב, שנו רבותינו מעשה בר' יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול של רומי אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עינים וטוב רואי וקוצותיו סדורות לו תלתלים, הלך ועמד על פתח בית האסורים ואמר מי נתן למשסה יעקב וישראל לבוזזים, נענה אותו תינוק ואמר הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלו, אמר מובטח אני בזה שיורה הוראות בישראל, העבודה איני זז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שיפסקו עלי, אמרו לא זז משם עד שפדאו בבמון הרבה, ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראות בישראל ומנו רבי ישמעאל בן אלישע:

ישעיהו – פרק מג – המשך רמז תנב

כה אמר ה' בוראך יעקב, ר' פנחס בש"ר ראובן אמר, אמר הקב"ה לעולמו עולמי עולמי מי בראך, אומר לך מי בראך אומר לך מי יצרך, יעקב בראך ישראל יצרך דכתיב בוראך יעקב ויוצרך ישראל. ר' יהושע דסכנין בשם ר"ל בהמות לא נבראו אלא בשביל יעקב דכתיב הנה נא בהמות אשר עשיתי עמך. ר' יהושע בר נחמן בש"ר חנן בר יצחק שמים וארץ לא נבראו אלא בשביל יעקב מה טעם ויקם עדות ביעקב, ואין עדות אלא שמים וארץ שנאמר העידותי בכס היום את השמים ואת הארץ. רבי ברכיה אמר לא נבראו שמים וארץ אלא בשביל יעקב ששמו ישראל שנאמר בראשית ברא אלקים, ואין ראשית אלא ישראל שנאמר קדש ישראל לה' ראשית תבואתו. אמר רבי אבהו לא נברא הכל אלא בשביל יעקב שנארמ לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא:

כי תעבור במים אתך אני, אמר רבי לוי אתר הוא [תמן מצווח ירדן בחמי טבריה] בבהלה נכנס אבינו יעקב לשם ונעל עשו בפניו וחתר לו הקב"ה חתירה בבמקום אחר. א"ר יודא ב"ר סימון בשם ר' יוחנן מצינו בתורה בנביאים ובכתובים שלא עברו ישראל אתת הירדן אלא בזכותו של יעקב, בתורה דכתיב כי במקלי עברתי את הירדן הזה, בנביאים ביבשה עבר ישראל את הירדן ישראל סבא, בכתובים דכתיב מה לך הים כי תנוס וגו' מלפני אלוה יעקב:

מאשר יקרת בעיני נכבדת, אמר הקב"ה ליעקב הרבה אתה יקר בעיני למה כביכול קבעתי איקונין, שלך בכסא כבודי ובשמך המלאכים מקלסין אותי ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם. ד"א אמר הקב"ה ליעקב הרבה אתה יקר בעיני כביכול אני ומלאכי נעשינו פמליא שלך בצאתך לילך לפדן ארם ולביאתך. בצאתך כתיב ויצא יעקב מבאר שבע וגו' ויפגע במקום וגו' ויחלום והנה סולם מצוב ארצה וגו' והנה מלאכי אלקים עוללים וגו' והנה ה' נצב עליו, אמר רבי אושעיא אשרי ילוד אשה שכך ראה את המלך ופמלייתו נצבים עליו ומשמים אותו. מנין אף בביאתו שנאמר ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים וכתוב וירא אלקים אל יעקב עוד בבואו מפדן ארם. ד"א יקר אתה בעיני שהרי לכל העו"א לא

נתתי מנין ולך נתתי מנין, משל למלך שהיו לו גרנות הרבה והיו כלם טנופות ומלאות זונין ולא היה מדקדק במנינם, והיה לו גורן אחד נאה אמר לבן ביתו אותם גרנות טנופות הם ומלאות זונין לכך לא הייתי מדקדק במנינם אבל הקגורן הזה חטים נאות הם הילכך דקדק במנינם כמה כורין יש בו כמה שקין יש בו, כך המלך זה מלך מלכי המלכים, הגורן אלו ישראל שנאמר מדושתי וכן גרני, וכן הוא אומר קדש ישראל לה' ראשית תבואתו, בן ביתו זה משה שנאמר לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, א"ל הקב"ה למשה כל העו"א טנופות הם שנאמר והיו עמים משרפות סיד קוצים כסוחים באש יצתו לפיכך אל תדקדק במנינם, אבל ישראל צדיקים הם כלם שנאמר ועמך כלם צדיקים, וכה"א כלך יפה רעיתי לפיכך דקדק במנינם, וכן עה משה מנה אותן כמה כורין שנאמר שאו את ראש כל עדת בני ישראל, כמה שקים שנאמר וצבאו ופקודיו, כמה מדות שנאמר פקוד כל בכור זכר. דבר אחר משל לאדם פרגמטוט שהיו לו אבנים של זכוכית והיה מוציאם לשוק ולא היה מבחין למנינם ולא היה משגיח עליהם לפי שהיו של זכוכית, והיה לו ליטמא אחת של מרגליות נאות והיה נוטלה ומוציאה במנין, כך אמר הקב"ה לעובדי האלילים לא נתתי מנין שאינם חשובים לפני כלום שנאמר כל הגוים כאין נגדו, אבל אתתם שנאמר העמוסים מני בטן לכך אני מונה אתכם בכל שעה פקוד כל בכור זכר בבני ישראל:

ואתן אדם תחתך, רבי אלעזר עאל לבית הכסא אתא ההוא רומאה אוקמיה, מדנפק רבי אלעזר אתא דרכונא שמטיה לכרכושיה, קרי עליה רבי אלעזר ואתן אדם תחתך אל תקרי אדם אלא אדום. אל תירא כי אתך אני (כתוב לעיל ברמז ס"א):

אומר לצפון תני, תני רבי יוסי בשם רבי בנימין בר לוי לפי שבעולם הזה שרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת, אבל לעתיד לבא אמר הקב"ה אני מביא רוח אגריסטוס בעולם שמשמשות בו שתי רוחות ה"ד אומר לצפון תני וגו'. הביאי בני מרחוק, אמר רב הונא אלו גליות שבבבל שדעתם מיושבת עליהם כבנים. ובנותי מקצה הארץ אלו גליות שבשאר ארצות שאין דעתם מיושבת כבנות. מצור עד קרטיגני מכירים את ישראל ואת אביהם שבשמים ומצור כלפי מערב וכו' אין מכירין, איתיביה ר' שימי לרב כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים, א"ל רב, שימי את דקרו ליה אלהא דאלהא:

כל הנקרא בשמי ולכבודי, אמר רבה בר בר חנה עתידים צדיקים שיקראו על שמו של הקב"ה וכו' (כתוב בירמיה ברמז נ"ג):

דבר אחר וכי אפשר לו לאדם ליקרות בשמו של מקום, אלא נקרא המקום רחום שנאמר רחום וחנון ה' אף אתה הוי מרחם ועושה מתנת חנם, המקום נקרא צדיק שנאמר צדיק ה' בכל דרכיו אף אתה הוי צדיק, נקרא חסיד שנאמר וחסיד בכל מעשיו אף אתה הוי חסיד, לכך נאמר כל הנקרא בשמי, ואומר כל אשר יקרא בשם ה' ימלט, ואומר כל פעל ה' למענהו:

כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאומים. דרש ר' חנינא בר פפא ואיתימא רבי שמלאי לעתיד לבא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחה בחיקו ואומר כל מי שעוסק בתורה יבא ויטול שכרו, ומתקבצין ובאים כל אומות העולם בערבוביא שנאמר כל הגוים נקבצו יחדו, א"ל הקב"ה אל תכנסו לפני בערבוביא אלא תכנס כל אומה ואומה וסופריה שנאמר ויאספו לאומים ואין לאום אלא מלכות שנאמר ולאום מלאום יאמין, ומי איכא ערבוביא קמי שמיא, אין כי היכי דלא לערבוב אינהו ולשמעו מאי דאמר להו, נכנסה מלכות רביעית תחלה משום דחשיב דכתיב ותיכול כל ארעא ותדוקינה ותדושינה ואמר רבי יוחנן זו מלכות רביעית שטבעה יוצא בכל העולם כלו, ומנא לן דמאן דחשיב עייל ברישא דכתיב לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל, ואמר רב חסדא מלך וצבור מלך נכנס תחלה לדין דלאו אורח ארעא למיקם מלכא

מאבראי, אמר הקב"ה במה עסקתם אומרים לפניו רבש"ע הרבה שווקים תקננו הרבה מרחצאות עשינו כסף וזהב הרבינו וכלם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיעסקו בתורה, אומר להם הקב"ה כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם, שווקים להושיב בהם זונות, מרחצאות לעדן עצמכם, כסף וזהב שלי הוא שנאמר לי הכסף ולי הזהב, כללום יש בכם יגיד זאת ואין זאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה, מיד יצאו מלפניו בפחי נפש, נכנסת מלכות פרס אחריה דחשיבא אבתרה שנאמר וארו חיוה אחרי תנינה דמיה לדוב תני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלים ושותים כדוב ומגדלים שער כדוב ומסורבלים בשר כדוב ואין להם מנוחה כדוב, אומר להם הקב"ה במה עסקתם, א"ל כמה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכלם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיעסקו בתורה, אומר להם הקב"ה כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם, גשרים ליטול מהם מס, כרכים לעשות מהם אנגריא, מלחמות אני עשיתם שנאמר ה' איש מלחמה כלום יש בכם יגיד זאת וכו', וכי מאחר דעיילא מלכות רביעית ולא זכיא איהי מאי טעמא אתיא, סברי אינהו סתרי בית המקדש ואנן מיבנא בינינן, וכן כל אומה ואומה, ומאי שנא הני דלא קא חשיב משום דהנך משכה מלכותיהו עד דאתי משיחא, וכי מאחר דעיילי הני תרי ולא זכיין למה להו לאחריני דעיילי, סברי אינהו אישתעבוד בישראל ואנן לא אישתעבדינן, אמרו לפניו רבש"ע כלום נתת לנו ולא קבלנוה. ולא יתנהו והוא כתיב ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן אמר ר' יוחנן מלמד שחזר הקב"ה על כל אומה ולשון שיקבלו את התורה ולא קבלוה עד שבאו ישראל וקבלוה, אלא כך אומרים לפניו רבש"ע כלום כפית עלינו הר כגיגית דכתיב ויתיצבו בתחתית ההר ואמר רב דימי בר חמא מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר אם מקבלים ישראל את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, א"ל הראשונות ישמיעונו שבע מצות שקבלתם היכן קיימתם, ומנא לן דלא קיימי כתיב עמד וימודד ארץ וכו' (כתוב בתרי עשר ברמז ס"ו). אומרים לפניו רבש"ע ישראל שקבלוה היאך קיימוה, אומר להם מעיד אני בישראל שקיימוה, א"ל רבש"ע כלום יש אב שמעיד על בנו דכתיב בני בכורי ישראל, א"ל שמים וארץ יעידו שקיימוה, אומרים לו רבש"ע שמים וארץ נוגעים בעדות הם דכתיב אם לב בריתי יומם ולילה וגו'. וכתבי משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, א"ל הקב"ה מכם יבואו ויעידו בישראל שקיימוה, יבא נמרוד הרשע ויעיד באברהם שלא נחשד בעבודת אלילים, יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל, תבא אשת פוטיפר ותעיד ביוסף שלא נחשד על העריות, יבא נבוכדנאצר ויעיד בחנניה וחבריו שלא השתחוו לצלם, יבא דריוש ויעד על דניאל ששקד על התפלה, יבאו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא בן ברכאל ויעידו בישראל שקיימו את התורה כלה, שנאמר יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת, א"ל רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה, א"ל שוטים שבעולם מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח בערב שבת מה יאכל בשבת, ואעפ"כ מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה, ומי מצית אמרת הכי והא א"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולמחר ליטול שכרן, אלא שאין הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו, ואמאי קרי לה מצוה קלה משום דלית בה חסרון כיס, מיד כל אחד ואחד הולך ועושה סוכה בראש גגו והקב"ה מקדיר עליהם את החמה כבתקופת תמוז, מיד כל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא שנאמר ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו. מקדיר והא אמרת אין הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו, משום דישראל נמי זמנין דמשכה תקופת תמוז עד החג דתשרי והוי להו צערא, והא אמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, נהי דפטור בעוטי מי מבעטי, מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהם שנאמר יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו. ואמר ר' יצחק אין לו להקב"ה שחוק בעולמו אלא אותו היום בלבד, ואיכא דמתני להא דרבי יצחק אהא דתניא רבי יוסי אומר לעתיד לבא באים כל אומות העולם ומתגיידין, ומי מקבלינן מינייהו והא תניא אין מקבלין גרים לימות המשיח כיוצא בו לא קבלו גרים בימי דוד ושלמה,

אלא שנעשים גרים גרורים ומניחין תפילין בראשיהם ובזרועותיהם וציצית בבגדיהם ומזוזה בפתח יהם, וכיון שרואין מלחמת גוג ומגוג אומר להם על מה באתם, א"ל על ה' ועל משיחו שנאמר למה רגשו גוים וגו' יתיצבו מלכי ארץ וגו', מיד כל אחד ואחד מנתק מצותיו והולך שנאמר ננתקה את מוסרותינו וגו', והקב"ה יושב ומשחק עליהם שנאמר יושב בשמים ישחק וגו', אומר רבי יצחק אין לו להקב"ה בעולמו אלא אותו היום בלבד, איני והא א"ר יהודה אמר רב י"ב שעות הוי היום שליש שעות ראשונות יושב הקב"ה ועוסק בתורה, שנית דן את כל העולם כלו, כיון שרואה שנתחייב העולם כליה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים, שלישית יושב וזן את כל העולם כלו מקרני ראמים ועד ביצי כנים, רביעית משחק עם לויתן שנאמר לויתן זה יצרת לשחק בו, אמר רב נחמן בר יצחק עם בריותיו משחק, על בריותיו אינו משחק אלא אותו היום בלבד, א"ל רב אחא מגדלאה לרב נחמן בר יצחק מכי מכי חרוב מקדשא אין שחוק לפני הקב"ה שנאמר החשיתי מעולם, ברביעית מאי קא עביד, יושב ומלמד תינוקות של בית רבן תורה שנאמר את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה וגו', למי יורה דעה ולמי יבין שמועה, לגמולי מחלב ולעתיקי משדים, ומעקרא מאן הוי גמיר להו, איבעית אימא מטטרון ואיבעית אימא הקב"ה והא והא עביד, ובלילא מאי קאא עביד איבעית אימא מעין יממא ואיבעית אימא רוכב על כרוב קל שלו ושט בי"ח אלפים עולמות שברא שנאמר רכב אלקים רבותים אלפי שנאן אל תקרי שנאן אלא שאינן, ואי בעית אימא יושב ושומע שירה מפי החיות שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי:

יתנו עדיהם ויצדקו, אמר רבי יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושים בעולם הזה באות ומעידות להם לעולם הבא שנאמר יתנו עדיהם ויצדקו אלו ישראל, וישמעו ויאמרו אמת אלו אומות העולם. אתם עדי נאם ה' ואני אל מלמד כשיחדש הקב"ה את אעולמו עומד בעצמו ומסדר סדרן של חסידים. סדרן של ענוים. סדרן של מלכים. סדרן של נביאים. סדרן של חזנים. סדרן של פרנסי הדור, סדר של כל דור ודור, ומוריד חנוך בן ירד ששמו מטטרון ואת ארבע חיות מתחת גלגלי מרכבה ומעמיד את כסאו לצד אחד ומעלה את קרח וכל עדתו משאול ומביא לפני כל באי עולם ואומר להם כלום ראיתם אל אחד מבלעדי בשמים ממעל ועל הארץ מתחת או בארבע רוחות העולם והעידו בי ותאמרו אמת, משיבים כלם שפה אחת בפני כל באי עולם לא ראינו כמות בעולם אלוה בשמים ממעל או על הארץ מתחת אין מלך כמות ואין צור בלתך:

אתם עדי נאם ה' ואני אל כל מי ששומר את השבת מעלין עליו כאלו מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שברא עולמו לששה ונח בשביעי שנאמר וינח ביום השביעי:

ישעיהו – פרק מג – רמז תנה

דבר אחר כשאתם עדי אני אל חכשאים אתם עדי כביכול איני אל, כיוצא בדבר אתה אומר זה אלי ואנוהו כשאני מודה לו הוא נאה וכשאיני מודה לו כביכול בשמו הוא נאה, כיוצא בו אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים אלמלא אני לא היית יושב בשמים, וכה"א הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה וכו':

אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי ואין בכם זר ואתם עדי. אנכי הגדתי במצרים ויגד משה לאהרן את כל דברי ה' וגו'. והשמעתי בסיני משמים השמעת דין, ואין בכם זר זה יתרו. ואתם עדי תני ר' שמעון בן יוחאי אם אתם עדי אני אל כו':

למענכם שלחתי בבלה, אתה מוצא בכל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם וכו' (כתוב בשמואל ברמז ס"ב):

כה אמר ה' הנותן בים דרך, שלשה דברים נתנו מתנה לעולם וכו' (כתוב בשמואל ברמז ק"ח). רבין אמר הנותן בים דרך מעצרת ועד החג, ובמים עזים נתיבה מהחג עד חנוכה. רבי נתן כהן אחוה דרבי חייא דכ הוה פריש בימא א"ל לאחוי צלי עלי א"ל מה נצלי עלך מן דאת קטר לולבך קטר רגלך, אין עלת לכנישתא ושמעת דמצליין על מטרא לא תסמוך על צלותי, רבי יהושע בריה דרבי תנחום בר רבי חייא בעי דפריש אמרה ליה ההיא מטרוניתא באלין יומיא פרשון איתחזי ליה אבוה בחלמיה א"ל בלא קבורה וגם קבורה לא היתה לו לא שמע לא למילי דדין ולא למילי דדין וכן הוה ליה. אמר רב יהודה המוצא קן בים חייב לשלח שנאמר הנותן בים דרך. מלך בשר ודם קוצף על בני אדם טורדן מן המדינה שמא הוא יכול לעשות דרך בים ולהורידן ולשקען בתוכו, אבל הקב"ה אינו כן כעם על המצרים ועשה דרך בים והורידן ושקען בתוכו שנאמר הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה, ומה גדול מכלן המוציא רכב וסוס חיל וגו'. אל תזכרו ראשונות. זה שעבוד מלכיות, וקדמוניות אל תתבוננו זה שעבור מצרים, ואומר הגני עושה חדשה עתה תצמח זה מלחמת גוג ומגוג, מלה"ד לאדם שהמלך במדבר ופגע בו זאב וניצל ממנו, עד שהוא הולך ומספר מעשה זאב פגע בו ארי וניצל גם הימנו, ועד שהוא הולך ומספר מעשה ארי פגע בו נחש ושכח מעשה שניהם והיה הולך ומספר מעשה נחש, אף ישראל כך צרות אחרונות משכחות את הראשונות:

עם זו יצרתי לי (כתוב בתהלים מזמור ק"ב):

ישעיהו – פרק מג – רמז תנו

ולא אותי קראת יעקב. רבי אלעזר חסמא אומר הקורא את שמע ומרמז בעיניו וקורץ בשפתיו ומורה באצבעותיו בפרק ראשון עליו הכתוב אומר ולא אותי קראת יעקב:

ישעיהו – פרק מג – רמז תנו

דבר אחר ולא אותי קראת יעקב. זש"ה ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויעזבו את ה' ולא עבדוהו אפילו בשותפות, אמר רבי אבא בר כהנא לא תהא כהנת כפונדקית, אמר רבי יוסי בר חנינא אמר הקב"ה לא עשו אותי בני כגרזימי הזה שהוא באחרונה, אמר רבי יודן משל לעבדו של מלך שעשה סעודה וזימן את כל בני המלך ולא זימן את המלך, אמר המלך הלואי שהשוה אותי לבני ביתי, אלא ולא אותי קראת יעקב קאי וטרי כל יומא ולא לעי וצלויי קמי את לעי. קאי וטרי כל יומא ולא לעי וא"ל חבריה איתא צלי והוא אומר לית אנא יכיל. אצל הבעל מה כתיב ויקראו מהבקר עד הצהרים לאמר הבעל עננו הוי ולא אותי קראת יעקב הלואי לא הכרתין יעקב למה כי יגעת בי ישראל. לא הביאת לי שה עולותין שני תמידין היו מקריבין בכל יום את הכבש אחד תעשה בבקר וגו', ובדם זבחין לא כבדתני אלו קדשי קדשים, לא העבדתין במנחה זו קומץ מנחה, ולא הוגעתין בלבונה זו קומץ לבונה, לא קנית לי בכסף קנה, רבי יהודה בשם רבי יוסי אומר קנמון היה גדל בירושלים ועזים וצבאים היו אוכלים ממנו, וחלב זבחין לא הרויתני אלו אמורי קדשים קלים, אך העבדתני בחטאתין ראו מה גרמו לי עוונותיכם להחריב את ביתי ולשרוף את היכלי ולהגלות את בני לבין אומות העולם ולישב לי בדד, איכה ישבה בזז:

ישעיהו – פרק מג – רמז תנח

הזכירני נשפטה יחד. זה שאמר הכתוב ה' חפץ למען צדקו, וכן הוא אומר אני מדבר בצדקה, אמר הקב"ה אני חפץ שתזכו בדין, בוא וראה שנים נכנסים לדין זה משתק את בעל דינו (יד) ואומר אני ראשון וחברו אינו מניחו אלא ואמר אני ראשון, והקב"ה בזמן שאמר לישראל באו ונשפטה יחד כדכתיב הזכירני נשפטה יחד אמרו מי ידבר תחלה, אמר להם הקב"ה אמרו אתם תחלה ספר אתה למען תצדק למה אם אני נצחתי אתכם בדין אני הוא שמפסיד. אבל אם נצחתם אותי אני משתכר, נצחתי לדור המבול הפסדתי את כל אותם האוכלוסין וימח את כל היקום. נצחני משה וימר להשמידם לולי משה בחירו נשתכרתי, הדא הוא דכתיב למנצח מזמור זמרו למי שמנצחין אותו ושמה:

ישעיהו – פרק מד – רמז תנט

זה יאמר לה' אני וזה יקרא בשם יעקב. חביבים הגרים שבכל מקום הוא מכנן בישראל. נקראו ישראל משרתים. שנאמר ואתם משרתי ה' תקראו. וכן הגרים נקראו משרתים שנאמר ובני ההנכר הגלויים על ה' לשרתו. נקראו בני ישראל עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדים. והגרים נקראו עבדים שנאמר ללאהבה את שם ה' להיות לו לעבדים. נקראו ישראל אוהבים שנאמר להנחיל אוהבי יש. נקראו הגרים אוהבים שנאמר ואוהב גר. ר' שמעון בן יוחאי אומר הרי הוא אומר ואוהביו כצאאת השמש, וכי מי הוא גדול מי שהוא אוהב את המלך או מי שהמלך אוהבו הוי אומר מי שהמלך אוהבו והרי הוא אומר ואוהב גר, נאמר בישראל ברית והית בריתי בבשרכם, ונאמר בגרים ברית ומחזיקים בבריתי, נאמר בישראל רצון שנאמר לרצון לכם, ונאמר בגרים רצון עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי וגו'. נאמר בישראל שמירה שנאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל, ונאמר בגרים שמירה ה' שומר את גרים, אברהם קרא עצמו גר שנאמר גר ותושב אנכי עמכם, דוד קרא עצמו גר שנאמר כי גרים אנחנו לפניך ותושבים וגו', ואומר כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי. חביבין הגרים שלא מל אברהם אבינו אל בן צ"ט שנא שאלו מל בן עשרים או בן שלשים לא היה גר (יכול להתגייר) [שנתגייר] מבן שלשים ומעלה לכך היה הקב"ה מגלגל עמו עד שהיה מגיע לבן צ"ט שלא תנעול דלת בפני גרים הבאים ליתן שכר ימים ושנים לרבות שכר עושיית רצונו לקיים מה שנאמר ה' חפץ למען צדקו, וכן אתה מוצא בארבע כתות שהם עונות ואומרות לפני מי שאמר והיה העולם שנאמר זה יאמר לה' אני ולא יתערב בי חטא, וזה יקרא בשם יעקב אלו גרי הצדק, וזה יכתוב ידו לה' אלו בעלי תשובה, ובשם ישראל יכנה אלו יראי שמים. אני ראשון ואני אחרון. ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי מאני של בשר ודם אתה למד אני של הקב"ה. ומה אם פרעה הרשע על ידי שאמר ליוסף אני פרעה זכה לכל הכבוד ההוא, לכשיבא אני של הקב"ה שאמר אני ראשון ואני אחרון על אחת כמה וכמה. כי טח מדאות עיניהם. למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, אמר הקב"ה שלא יאמרו לא היינו יודעים מהו ענשו של לשון הרע לפיכך סמך זה לזה שאם יבקשו לומר לשון הרע יהו מסתכלין במעשה מרים שדברה באחיה ולקתה בצרעת:

רנו שמים כי עשה ה', מלמד שעתידין שמים וארץ לשחק לפני ישראל וכו' (כתוב לעיל ברמז תנ"א):

תם אנכי ה' עושה כל וגו' רקע הארץ מביאתי, אימתי נבראו המלאכים ר' יוחנן אמר בשני נבראו הה"ד המקרה במים עליותיו וכתוב עושה מלאכיו רוחות, ר' חנינא אמר בחמישי נבראו דכתיב ועוף יעופף וכתוב ובשמים יעופף, ר' לוליינו בר טברין בשם רבי יצחק בין על דעתיה דר' יוחנבין על דעתיה דר' חנינא הכל מודים שלא נברא ביום ראשון כלום שלא יאמרו מיכאל היה מותח בדרומו של עולם וגבריאלי בצפונו

והקב"ה באמצע אלא אנכי ה' עושה כל וגו' רוקע הארץ מיאתי מי אתי מי היה אתי שותף בברייתו של עולם, מלך בשר ודם מתקלס במדינה וגדולי המדינה מתקלסין עמו למה לפי שנושאים אתו במשאוי, אבל הקב"ה אינו כן ברא את עולמו הוא לבדו מתקלס בעולמו הוי כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך. מפר אותות בדים וקוסמים יהולל וכה"א כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל הרי אתה מחזר מנחש וקוסם באיזה מקום תשלוט בהם, והם אינם כן כשהם צריכים להלחם עומד כהן גדול ולובש אורים ונשאלים בהקב"ה אבל הכותים קוסמים ומנחשים ואלו מבדין אותם בתשובה ומבטלין קסמיהם שנאמר מפר אותות בדים וקוסמים יהולל. ד"א מפר אותות בדים זה סיחון ועוג (טו) שהיו (בריחיהם) [בדיהם] של מלכי כנען, וקוסמים יהולל זה בלעם ובלק שנתערבו בקסמיהם, משיב חכמים אחר זה בלק ובלעם, ודעתם יסכל אלו זקני מדין. אמר ליה אספסינוס לרבן יוחנן בן זכאי חבית של דבש ודרקון כרוך עליה לא שוברים את החבית בשביל הדרקון, אישתיק קרי עליה רב יוסף משיב חכמים אחר איבעי ליה למימר שקלינן צבתא ושקלינן לדרקון וקטלינן ליה וחביתא שבקינן:

ישעיהו – פרק מד – רמז תסא

מקים דבר עברדו ועצת מלאכיו ישלים, רבי ברכיה בשם רבי לוי ממקים דבר עבדו אני יודע שעצת מלאכיו ישלים, מלאך אחד נגלה ליעקב ואמר עתיד הקב"ה להגלות עליך ולהחליף את שמך ואני עומד שם שנאמר בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו עמך אין כתיב כאן אלא עמנו, דבריו של מלאך ויוציאנו ממצרים, אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, הלך משה ואמר להם כה אמר ה' כחצות הלילה אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, הלך משה ואמר להם כה אמר ה' כחצות הלילה אמר הקב"ה אף אני אעשה בחצי הלילה לקיים גזירותיו של משה הוי מקים דבר עבדו:

האומר לצולה חרבי. ר' יוחנן אמר זה בבל ולמה קורא לה מצולה ששם צללו מתי דור המבול, אר"ל וימצאו בקעה בארץ שנער וישב שם למה נקרא שמה שנער ששם ננערו דור המבול. דבר אחר שנער שמונערים מכל מצות תרומות ומעשרות. ד"א שהם מתים בתשנוק בלא נר ובלא מרחץ. ד"א ששריה מתים נערים. ד"א שנער שהם נערים מבינים בתורה. ד"א שהעמידה שונא וער להקב"ה ואיזה זה נבוכדנאצר:

ישעיהו – פרק מה – המשך רמז תסא

כה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו, דרש רב נחמן בר רב חסדא אטו כורש משיח הוא, אלא אמר הקב"ה למשיח קובל אני לך על כורש אני אמרתי הוא יבנה ביתי ויקבץ גלותי והוא אומר מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל:

יוצר אור ובורא חשך. א"ר יוחנן ויבדל אלהים בין האור ובין החשך הבדלה ממש, משל למלך שהיו לו שני אסטרטיגין אחד שליט ביום ואחד שליט בלילה והיו שניהם מדיינים זה עם זה, זה אומר ביום אני שליט וזה אומר ביום אני שליט קרא המלך לראשון וא"ל פלוני יום יהא תחומך וכן לשני ואמר לילה יהא תחומך, הה"ד ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה:

ישעיהו – פרק מה – רמז תסב

אמר רבי יוחנן הוא שהקב"ה אומר לאיוב המימיך צוית בקר ידעת השחר מקומו, הודעתו איזה מוקמו, א"ר תנחום אנא אמרית טעמא יוצר אור ובורא חשך עושה שלום משבראן עשה שלום ביניהם. ר' חנינא סגן הכהנים אומר גדול השלום ששקול כנגד כל מעשה בראשית שנאמר יוצר אור ובורא חשך עושה שלום וגו'. הרעישפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני ה' בראתי. א"ר אושעיהא גדול יום הגשמים שאפילו ישועה פרה ורבה בו, אמר רב הונא בר חנינא גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים וארץ שנאמר הרעישו שמים ממעל וגו' אני ה' בראתי לא נארמ אלא בראתי. א"ר לוי המים העליונים זכרים והתחתונים נקבות והם אומרים אלו לאלו אתם בריותי של הקב"ה ואנו שלוחי קבלו אותנו מיד הם מקבלים אותם הה"ד תפתח ארץ כנקבה הזאת שהיא פותחת לזכר, יפרו ישע שהם פרים ורבים, וצדקה תצמיח יחד אני ה' בראתי לתקונו של עולם ולישובו. ושחקים יזלו מים וכו' (כתוב בקהלת בפ' כל הנחלים הולכים אל היו):

הוי רב את יוצרו זה חבקוק וכו' (כתוב בתרי עשר ברמז תקס"ג):

האותיות שאלוני על בני ועל פועל ידי תצוני. משל למה הדבר דומה למלך שנשא אשה והיה לו שושבין, כל זמן שהמלך כועס על אשתו היה השושבין מרצה ומפייס למלך, בא השושבין למות התחיל לבקש את המלך בבקשה ממך תן דעתך על אשתך, א"ל המלך עד שאתה מצוני על אשתי צוה את אשתי עלי שתהא זריזה בכבודי, כך אמר הקב"ה למשה עד שאתה מפיסני על ישראל יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה צוה אותם שיהו זריזים בכבודי צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי. כתיב מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, א"ל הקב"ה למשה על בני ועל פועל ידי תצוני בני נתונים בצרה ואתה עומד ומאריך בתפלה אין להם אלא ליסע ואין הים עומד בפניהם. אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי. אמר ריש לקיש וירא אליהם את כל אשר עשה והנה טוב זו מלכות שמים, והנה טוב מארד זו מלכות הארץ, וכי מלכות הארץ טוב מאד, אלא שהיא תובעת דקיון של בריות דכתיב אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי:

אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי, א"ר יוחנן תנאי התנה הקב"ה עם כל מעשה בראשית וכו' (כתוב ביהושע ברמז כ"א):

כה אמר ה' יגיע מצרים (ושכר) [וסחר] כוש מה כתיב אחריו אכן אתה אל מסתתר וכו' (כתוב ביחזקאל ברמז שע"ה ובמלכים ברמז רל"ז):

ישראל נושע בה' וכו' (כתוב ביהושע ברמז כ' ובתרי עשר ברמז תקע"ז):

ישעיהו – פרק מה – רמז תסג

לא (מראש) בסתר דברתי. פעם אחת גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק, מאי דרש חמוקי ירכיך כמו חלאים מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר, והא כתיב חכמות בחוץ תרונה, ההיא כדרבא דאמר רבא כל העוסק בתורה מבפנים תורה מכרזת עליו מבחוץ, והא כתיב לא (מראש) בסתר דברתי, ההוא ביומא דכלה, איכא דאמרי חמוקי ירכיך בצדקה ומעשים טובים. לא (מראש) בסתר דברתי. א"ר ברכיה אמר הקב"ה אלו מל אברהם בלילה היו אומרים בני דורו כן וכן לא היינו יודעים בו ואלו היינו יודעים בו לא היינו מגיחים אותו למול לכך בעצם ביום הזה נמול אברהם ודרגיש ליה ימלל. א"ר יוסי אמר הקב"ה בתחלה לא נתתי

את התורה לא במקום ארץ חשך ולא במקום סתר ולא במקום אפלה אלא במדבר נתנה התורה במקום הפקר, שאילו נתנה התורה בארץ ישראל היו אומרים להם לאומות העולם אין לכם חלק בה לכך נתנה במדבר דימוס בפרהסיא במקום הפקר לומר כל הרוצה לקבל יבא ויקבל, יכול נתנה בלילה, ת"ל ויהי ביום השלישי בהיות הבקר, יכול נתנה בשתיקה, ת"ל ויהי קולות וברקים, יכול לא היו שומעין את הקול ת"ל וכל העם ארואים את הקולות, ואומר קול ה' בכח קול ה' בהדר קול ה' שובר ארזים וגו' קול ה' חוצב להבות אש וגו' קול ה' יחולל אילות וגו'. ה' למבול ישב, אמר בלעם לכל העומדים עליו ה' עוז לעמו יתק ופתחו כלם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום. לא (מראש) בסתר דברתי לא אמרתי לזרע יעקב לאלו אני נותנה ולא לעו"א שנאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו וגו'. לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני לא נתתינה פגנס, והנ"א אני ה' דובר צדק מגיד מישרים:

ישעיהו – פרק מה – רמז תסד

כי לי תכרא כל ברך, מדבר בולד שאינו יוצא ממעי אמו עד שמשביעין אותו שנאמר כי לי תכרע כל ברך זה יום המיתה שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר, תשבע כל לשון זה יום הלידה אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה, ומה שבועה משביעין אותו אומרים לו הוי צדיק ולא תהא רשע ואפילו כל העולם אומרים עליך צדיק הוי בעיניך כרשע והוי יודע שהקב"ה טבור ונשמה שנתן לך טהורה אם אתה משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הרי הוא נוטלה ממך. תנא דבי ר' ישמעאל משל לכהן חבר שמסר תרומה לכהן עם הארץ אמר לו אם אתה משמרה מוטב ואם לאו הרי היא שרופה בפניך וכו' (כתוב באיוב בפסוק מי יתנני כירחי קדם):

ישעיהו – פרק מו – המשך רמז תסד

כרע בל קרס נבו, אמר רב כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דע"ז דשריא שנאמר כרע בל קרס נבו וכתוב קרסו כרעו יחדו לא יכלו מלט משא, רבי ינאי אמר מהכא לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגליו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבדו:

אומר עצתי תקום וכל חפצי אעשה, אין הקב"ה חפץ לחייב כל בריה שנאמר כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע, וכתוב כי לא אחפוץ במות המת, ומה הקב"ה חפץ, לצדק בריותיו שנאמר ה' חפץ למען צדקו:

קורא ממזרח עיט מארץ מרחק איש עצתי. זה אברהם, וכה"א אתה ידעת שבת וקומי, שבת בג"ע וטרודי מתוכה, בנתה לרעי מרחוק באיזה זכות יעצת לבראני (טז) בזכות אותו שבא מרחוק:

שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה. רב ושמואל ואמרי לה ר' יוחנן ור' אלעזר, חד אמר כל העולם כלו נזונין בצדקה והם נזונין בזרוע, ואידך אמר כל העולם ככלו נזונין בזכותן של צדיקים והם אפילו בזכות עצמן אינם נזונים, כדרב דאמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת כל העולם כלו אינן נזונין אלא בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת. ופליגא דרב יוסף דא"ר יוסף מאי אבירי לב אלו גובאי טפשאי, א"ר יוסף תדע דלא מדיירוי גיורא מבינייהו, אמר רב אשי הני בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זימני בשתא ולא קא מגייר גיוראא מנהון:

ישעיהו – פרק מז – רמז תסה

אמר רבי אלעזר עובדי אלילים נקראו עדה שנאמר עדת חנף גלמוד, וישראל נקראו עדה שנאמר וסמכו זקני העדה. עובדי אלילים נקראו אבירים שנאמר עדת אבירים בעגלי עמים, וישראל נקראו אבירים שנאמר שמעו אלי אבירי לב, עובדי אלילים נקראו אדירים שנאמר ובנות גוים אדירים, וישראל נקראו אדירים שנאמר ואדירי כל חפצי בם. עובדי אלילים נקראו חכמים שנאמר והאבדתי חכמים מאדום, וישראל נקראו חכמים שנאמר והאבדתי חכמים מאדום, וישראל נקראו חכמים ותמימים כדורדי בור, וישראל נקראו תמימים ותמימים ינחלו טוב. עו"א נקראו אישים את אישים פועלי און. וישראל נקראו אישים שנאמר אליכם אישים אקרא. או"ע נקראו צדיקים צדיקים המה ישפטו אותהם, וישראל נקראו צדיקים ועמך כלם צדיקים. עו"א נקראו גבורים קשת גבורים חתים, וישראל נקראו גבורים גבורי כח עושי דברו:

ישעיהו – פרק מז – המשך רמז תסה

קחי רחים וטחני קמח, חטים לא נאמר אלא קמח, אתה מוצא כששרף נבוכדנאצר את ההיכל ואדליק ביה נורא דרכיניה מן שמיא שנאמר גת דרך ה', הוה קא זיחא דעתיה, נפק בת קלא ואמר עמא קטילת קטלת היכלא קליא קלת קימחא טחינא אחנת (כתוב במלכים ברמז רנ"א):

גלי שוק עברי נהרות, א"ר יצחק שוק באשה ערוה שנאמר גלי שוק עברי נהרות וכתוב תגל ערוותך. קצפתי על עמי חללתי נחתי. (יז) יכול מחוללין על הכל, ת"ל על זקן הכבדת עולך, לעתיד לבא הקב"ה יושב בדין על מלכות הרביעית ואומר לה למה היית משעבדת בבני והיא אומרת לא אתה מסרתם בידינו, והקב"ה אומר לה בשביל שמסרתני אותם לך לא שמת עליהם רחמים אלא על זקן הכבדת עולך זה ר' עקיבא ששעבדה בו מלכות עד אין סוף:

ישעיהו – פרק מז – רמז תסו

דבר אחר על זקן הכבדת עולך שהיית מכביד עולו של זקן כבחור, אמר הקב"ה חיך אני עומד עליך במשפט ודן אותך ומחייבך שנאמר רדי שבי על עפר בתולת בת בבל וגו' אין כסא. לפי שהיית יושבת בראשונה על כסא עכשיו שבי לארץ, כי לא תוסיפי יקראו לך רכה וענוגה, לפי שהיית מתפנקת על בני לפיכך לא תוסיפי יקראו לך רכה וענוגה:

ועתה שמעי זאת עדינה היושבת לבטח האומרת בלבבה וכו' (כתוב במלכים ברמז קצ"ח):

הנה היו כקש. זה עשו שנאמר בית עשו לקש, אש שרפתם זה יעקב שנאמר והיה בית יעקב אש, ולא יצילו את נפשם מיד להבה זה יוסף שנאמר ובית יוסף להבה וכו' (כתוב בשופטים ברמז נ"א):

ישעיהו – פרק מח – המשך רמז תסו

גם לא שמעת גם לא ידעת, מדבר בעמלק ובהמן שיצא מחלציו, אמר הקב"ה הא רשע נזדווגת לבני לא ידעת בנסים שעשיתי להם במצרים כמו שנאמר וידעו מצרים כי אני ה', גם לא שמעת בנסים שעשיתי להם בים שמעו עמים ורגזון, גם מאז לא פתחה אזנך לא שמעת שירה שאמרו לי בני בים אז ישיר משה ובני ישראל, אלא ידעת ושמעת אלא שאתה קשה עורף כי ידעתי כי בגוד תבגוד, ולא מעכשו אלא עד

שאתה במעני אמך ופושע מבטן קורא לך, אלא בחייך אומה זו מסורה לך ומה אני מכין לך לתלות אותך בקורה שנאמר קורא לך, ושל חמשים אמה לך ל' שלשים כ' עשרים הרי חמשים:

למען שמי אאריך אפי וגו' לבלתי הכריתך. אל תכריתו את שבט משפחת הקהתי משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו בן ונדבק עם הלסטים ונתפש עמו, אמר המלך מה אעשה אהרוג את הלסטים א"א שהרי בני עמו אלא בשביל בני אני פוטר את הלסטים, כן הלויים הייו נושאים במשכן שנאמר ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם, והיה מביט בקרח ועדתו שהיו עתידים לחלוק עם משה, אמר הקב"ה מה אעשה עם אלו להרגם אי אפשר שנתתי שמי עליהם, הקהתי ה"א מלמעלה ויו"ד מלמטה הוי למען שמי אאריך אפיי. הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני, א"ל אליהו לבר הי הי ואמרי לה לר' אלעזר מלמד שחזר הקב"ה על כל מדות טובות ולא מצא מדה טובה לישראל כעוני, אמר שמואל ואי תימא רב יוסף היינו דאמרי אינשי יאי עניותא לישראל כערקא סומקא לסוסיא חיורא:

שמע אלי יעקב וישראל מקוראי. מקוראי מזומני, לפיכך כשתבא הגאולה והסעודה הוא שמח יגל יעקב ישמח ישראל יגל אברהם יצחק (ויעקב) לא נאמר אלא יגל יעקב לפי שיעקב מצטער בזמן שישראל מצטערין לפיכך כשתבא הגאולה לישראל הוא שמח עמהם, אימתי יגל יעקב כשישמח ישראל, רבי אלכסנדר אומר למה יגל יעקב אלא אדם אם יש לו בן למול או נושא אשה מי שמח מי שמזומן לסעודה, וכן יעקב שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים סעודה שנאמר שמע אלי יעקב וישראל מקוראי:

ישעיהו – פרק מח – רמז תסז

אף ידי יסדה ארץ. דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאלו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואלו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מקדש ה' כוננו ידיך, השיבו בבלי אחד ורבי חייא שמו והא כתיב ויבשת ידיו יצרו ידו כתיב, והכתיב יצרו יצרו אצבעותיו כדכתיב כי אראה שמין מעשה אצבעותיך, מיתבי השמים מספרים ככבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע, הכי קאמר מעשיהם של צדיקים מי מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר שע"י תפלת הצדיקים מטר מבא לעולם:

אף ידי (כתוב בתהלים ברמז תתפ"ד):

ת"ר והיה לאות על ירך זה שמאל, אתה אומר שמאל או אינו אלא ימין ת"ל אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואומר ידה ליתר תשלחנה וימינה להלמות עמלים, ואומר למה תשיב ירך וימינך. קורא אני עליהם יעמדו יחדו שניהם לא נבראו אלא כאילפס וכסויה וכו' (כתוב בסוף זה הספר ברמז תקי א):

אני ה' אלהיך מלמדך להועיל, א"ר אלעזר מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים בדרך שאקדם רוצה לילך בה מוליכין אותנו, מן התורה דכתיב לא תלך עמהם, וכתיב קום לך אתם, מן הנביאים דכתיב אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך, מן הכתובים דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן:

לוא הקשבת למצותי. ת"ר אם בחקתי תלכו אין אם אלא לשון תחנונים, וכן הוא אומר לו עמי שומע לי וגו' כמעט אויביהם אכניע, וכתיב לוא הקשבת למצותי:

ישעיהו – פרק מט – המשך רמז תסז

ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר (כתוב בירמיה ברמז רס"ט). ישראל אשר בך אתפאר. אמר הקב"ה אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם דכתיב את ה' האמרת היום, אף אני אעשה אתכם חטיבה

אחת בעולם וה' האמירך היוך, ישראל אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ורוח הקדש אומרת כי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ישראל אומרים מי כמכה באילים ה', ורוח הקדש אומרת אשריך ישראל מי כמוך כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו, ישראל אומרים כי תפארת עצמו אתה ורוח הקדש אומרת ישראל אשר בך אתפאר, אמר הקב"ה לישראל עד שלא בראתי אתכם היו מלאכי השרת מקלסין אותי ואומרים ברוך ה' אלהי ישראל:

ישעיהו – פרק מט – רמז תסח

ואני אמרתי לריק יגעת, כד דמך רבי אבהו הוא תלת עשר נהרין דאפרסמון אמר להון אלין למאן, א"ל אלין דידך, א"ל כל אלין דאבהו ואני אמרתי לריק יגעת וגו' אכן משפטי את ה' ופעולתי את אלהי, הה"ד עוז והדר לבושה של תורה ותשחק ליום אחרון אימתי היא שוחקת ליום אחרון, אימתי היא נותנה שכרה לעתיד לבא, ומראה להם מתן שכרן שהוא עתיד ליתן להם לעתיד לבא ונפשם ישנה והם שבעים, א"ר אבהו משל למלך שעשה סעודה וזימן את האורחים והראה להם מה שאוכלים ושותים ושבעה נפשם וישנו להם. כך הקב"ה מראה לצדיקים עד שהם בעוה"ז מתן שכרן מה שהוא עתיד ליתן להם לעתיד לבא ונפשם שבעה וישנים, מה טעם כי עתה שכתבי ואשקוט ישנתי אז ינוח לי, הוי בשעת סילוקן של צדיקים מראה להם מתן שכרן. זבדי בן לוי ור' יוסי בר פנחס ור' יהושע בן לוי תלתיהון אמרין אלין קראי כד דמכין, חד אמר על זאת יתפלל וגו' אליך לעת מצוא, וחרינא מאר תערוך לפני שלחן, וחרינא אמר כי טוב יום בחצריך מאלף, רבנן אמרין מה רב טובך, בן עזאי אומר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו אימתי מראה להם הקב"ה מתן שכרן סמוך למיתתן:

יוצרי מבטן לעבד לו. ישעיה קרא אעצמו עבד (כתוב ביהושע ברמז ד' ובירמיה ברמז רס"ב). כה אמר ה' גואל ישראל (כתוב בירמיה ברמז רפ"ד):

בעת רצון עניתך, תנא משום ר' יוסי עת היא מזומנת לפורעניות שנאמר בעת פקודתם יאבדו, ועת היא מזומנת לטובה בעת רצון עניתך, עת היא מזומנת לפורענות ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלים, עת מזומנת לטובה ויהי בעת ההיא וירד יהודה (כתוב ברמז רפ"ז):

לאמר לאסורים צאו זה נח ובניו שהיו אסורים בתשמיש המטה, וכן עשה יוסף כשראה ששני רעבון עתידין לבא נזקק לפריה ורביה שנאמר וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב, וכן ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו:

ישעיהו – פרק מט – רמז תסט

לאמר לאסורים צאו עומד ומסיח במלך המשיח כה אמר ה' בעת רצון עניתך וגו' ואצרך, ועד עכשו הוא עתיד להבראות, מהו ואצרך אמרו רבותינו אין סוף ליסורים שהוא מתיסר בכל דור ודור לפי עונות הדור, אמר הקב"ה באותה שעה אני בורא אותנו בריה חדשה ואינו מתיסר עוד ואצרך ואתנך. מהו לאמר לאסורים צאו, שלש גלויות נעשו בעשרת השבטים אחת גלתה לסמבטיון, ואחת גלתה לפנים מסמבטיון, וכשם שיש מארץ ישראל לסמבטיון כך יש מסמבטיון לשם, ואחת גלתה לרכיבה של רבלתה ונבלעה שם, לאמר לאסורים צאו לאלו שנתונים בסמבטיון, ואלשר בחשך הגלו לאלו שנתונים לפנים מסמבטיון, ולאלו שנבלעו ברבלתה הקב"ה עושה להם מחילים מחילים מלמטה והם הולכים בהם עד שהם באים תחת הר הזיתים שבירושלים והקב"ה עומד עליו והוא נבקע והם עולים מתוכו כמ"ש זכריה ועמדו רגליו

ביום ההוא על הר הזיתים אשר על פני ירושלים מקדם ונבקע הר הזיתים מחציו מזרחה וימה, הה"ד ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני בשכולה וגלמודה גולה וסורה ואלה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אלה איפה הם, ואלו גלויות אינם לבד, אלא כל מקום שיש שם ישראל מתכנסין ובאים, הנה אלה מצפון ומים אלו שנתונים במקומות רחוקים באספמיא, ואלו מארץ סינים אלו בני יונדב בן רכב, ומי שהוא מהלך בדרך הוא רעב וצמא והם אינם כן אלא לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמשי, ולא עוד אלא שהקב"ה משפיל לנפניהם את ההרים ועושה אותם דרכים לפניו, וכן כל מקום שהוא עמוק מגביהו לפניו ועושה אותם מישרו דכתיב ושמתי כל הרי לדרך ומסלותי ירומון, וכין שהם מתכנסים ובאים הקב"ה אומר לשמים וארץ מה אתם עומדים כשהיתה כנסת ישראל אבלה נתאבלתם עמה דכתיב אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם, ועכשו שבאת השמחה שישו ושמחו עמה שנאמר רנו שמים וגילי ארץ פצחו הרים רנה. מנא הא מילתא דאמרי רבנן השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה, והיינו דאמרי אנשי שתין רהוטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך, דכתיב לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמשי, א"ל את אמרת מהכא ואנא אמינא מהכא ועבדתם את ה' אלהיכם זו ק"ש, וברך את לחמך ואת מימים זו פת במלך ותקיתון של מים שחרית והדר והסירותי מחלה מקרבך. ותניא מחלה זו ממרה ולמה נקרא שמה מחלה שפ"ג חלאים יש בה כמנין מחלה וכלם פת במלח וקיתון של מים שחרית מבטלתן. לא ירעבו זה המן וכו' (כתוב בתרי עשר ברמז תקע"ט). כי מרחמם ינהגם ועל מבועי מים ינהלם, אמר רבי אלעזר כל פרנס שמ נהיג את הצבוא בנחת זוכה ומנהיגם לעוה"ב שנאמר כי מרחמם ינהגם ועל מבועי מים ינהלם:

ותאמר ציון עזבני ה'. מה כתיב למעלה מן הענין פרשת מלך המשיח כה אמר ה' בעת רצון עניתך וגו' לאמר לאסורים צאו וגו' לא ירעבו ולא יצמאו וגו' הנה אלה מרחוק יבואו וגו' רנו שמים וגילי ארץ וגו' כי נחם ה' עמו ועניו ירחם, ואחר כך ותאמר ציון עזבני ה', לא היה צריך לומר אלא ותאמר ציון ואחר כך פרשת מלך המשיח, אלא יכון שראתה ציון שגלויות מתכנסים וכל ישראל והשמים והארץ שמחים והיא אינה נזכרת התחילה אומרת ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני, אמר ליה יש כלה בלא חופה שאי סביב עיניך וראי וגו':

ישעיהו – פרק מט – רמז תע

ארבעה דברים שאל ירמיה את הקב"ה, בשעה שפירש הימנו, על שתים השיבו ועל שתים לא השיבו, ואלו הם, מאיסה וגעילה, עזיבה ושכיחה, לפי שראה ירמיה הדיינים המשונים שהעביר על ירושלים והוא עומד ומתמיה לומר אפשר הקב"ה שב עליהם מעתה והוא שואל מהקב"ה הללו ארבעה דברים, וכן הוא אומר בסוף מגילת קינות למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו אעד מאד, משל למלך שהיה לו מטרונא והיתה חביבה עליו ביותר וע"י שהיתה המטרונא יודעת שהמלך מחבבה יותר מדאי היתה פושעת על כבודו של מלך ומפלגת על גזרותיו, פעם אחת גזר עליה וגזר על עבדיו שיבאו ויגדרו אותה בשערה. שושבינה שהיה שם עומד ומתמיה, כיון שרואה כן רץ מיד ובא לפני המלך, א"ל מרי המלך אמור לי מה יש בדעתך אם יש בדעתך לשוב אליה שליט האדם באשתו, ואם אין בדעתך לשוב אליה לך לגרשה שלתך ותנשא לאחר, כך אמר ירמיהו לפני הקב"ה רבש"ע המאוס מאסת את יהודה אלא אם בציון געלה נפשך אם יש בדעתך לשוב אליה מדוע הכיתנו ואין מרפא. א"ל לך לרבך ולרבו של רבך משה רבן של כל הנביאים כך אמרתי לו בסוף כל התוכחות ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים (כתוב ברמז רצ"ד). הרי על שתים השיבו ועל שתים לא השיבו, כיון שראתה ציון שד' דברים שאל ירמיה מאת הקב"ה מאיסה וגעילה עזיבה ושכיחה והשיבו הקב"ה על

מאיסה וגעילה ולא השיבו על עזיבה ושכיחה התחילה תובעת שתיים ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני. דבר אחר ותאמר ציון עזבני ה' ושכחני אינו אומר כן אלא עזבני ה' וה' שכחני מהו ה' וה' אמרה לוו אפילו שתי מדות של רחמים שכתוב בך ה' ה' אל רחום וחנן עזבו אותי ושכחו אותי. דבר אחר עשה אותי הפקר לכל האומות לקט שכחה ופאה כמו שנאמר וובקצרכם את קציר ארצכם וגו' לעני ולגא תעזוב אותם. דבר אחר עזבני ה' טען אותי כמה פורעניות כמו שכתוב עזוב תעזוב עמו. דבר אחר עזבני ה' עיזבני דכתיב וה' פתהן יערה מלמד שרמז למעינותיהם והיו שופעות והיו משתקעות דם ומתעזבות בפניהן והיו משליכין אותן, א"ל הקב"ה תורעמנין בני תורעמנין, אדם הראשון עסוק אני עמו לעשות לו עזר שנאמר אעשה לו עזר כנגדו והוא מתרעם עלי האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי, יעקב אני עסוק עם בנו להמליכו על מצרים ויוסף הוא השליט על הארץ והוא מתרעם לפני ואומר נסתרה דרכי מה', אף בניו עשו כן במדבר אני עסוק עמהם לבור להם לחם קל כדרך שהמלכים אוכלים שלא יהא אחד מהם (גוסס) [גוסא] ודלריה אוחזתו והם מתרעמים לפני ואומרים ונפשנו קצה בלחם הקלוקל אף ציון כך היא עושה לי אני עסוק להעביר את המלכיות מן העולם [ולא] כבר [עברתי] בכל מדי ויון, ועומד אני להעביר מלכות הרביעית והיא מתרעמת לפני ואומרת עזבני ושכחני. דבר אחר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה שכחת אותו עוז שאמרו לפניך בים בי עזי וזמרת יה. דבר אחר ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני היינו עזובה היינו שכוחה, א"ר אלעזר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אדם נושא אשה על אשתו זוכר מעשה ראשונה ואתה עזבתני, אמר לה הקב"ה בתי י"ב מזלות בראתי ברקיע כנגד י"ב שבטים, ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל, ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים ריהטון, ועל ריהטון בראתי שלשים ליגיון, ועל כל ליגיון בראתי לו שלשים גסתר, ועל כל גסתר בראתי לו שלשים קירטון, ועל כל קירטון בראתי לו שס"ה כוכבים כמנין ימות החמה וכולם לא בראתי אלא בשבילך ואת אומרת שכחתני ועזבתני. התשכח אשה עולה כלום אשכח עולות ופטרי רחמים שהקרבת לפני, אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל, אמר לה גם אלה תשכחנה, אמרה לפניו רבש"ע הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה הר סיני, א"ל ואנכי לא אשכחך:

ישעיהו – פרק מט – רמז תעא

אמר רבי אבהו שני דבים שאולו ישראל לפני הקב"ה ואמרו להם הנביאים לא שאלתם כהוגן, ויבא כגשם לנו וכמלקוש יורה ארץ, אמרו להם הנביאים לא שאלתם כראוי הגשם הזה יוצאי דרכים מצירים בו טחי גגות מצירים בו דורכי גתות וגרנות מצירים בו, אלא אם בקשתם לשאול אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה. ועוד שאלו שימני כחותם על לבך, אמרו להם הנביאים לא שאלתם כראוי הלב פעמים מגולה פעמים מכוסה אלא אם בקשתם לשאול והיית עטרת תפארת ביד ה' וצנניף מלוכה בכף אלהיך. רבי סימון בשם רבי יוחנן אמר הקב"ה לא אתם ולא נביאיכם שאלתם כראוי אלא אם בקשתם לשאול הן על כפים חקותיך כשם שאי אפשר לו לאדם לשכוח כפות ידיו כך גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך. דבר אחר ואנכי לא אשכחך דכתיב אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, וכך א"ל לדניאל ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין, שכל זמן שישראל משועבדים הימין משועבדת דכתיב עמו אנכי בצרה וכתוב והשיב אחור ימינו מפני אויב, אמר דוד לפני הקב"ה מה אתה סבור שאין דוחק לפניך לקרב את הקץ, בשבילנו אין דוחק אלא בשביל ימינך עשה למען יחלצון ידיך הושיעה ימינך וענני, קומה ה' אל נשא ידך, אמר הקב"ה וכך אני עושה כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנהכי לעולם, אמרו ישראל כשתגאל אותנו משעבודן של מלכיות ותושיע את ימינך עלינו לומר לך שירים וזמרים על הפלאים שאתה עושה לנו ועל

הישועות שאתה עושה לימינך מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו, הוא אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני:

ישעיהו – פרק מט – רמז תעב

צר לי המקום גשה לי ואשבה. רבי אלעזר בן עזריה ורבי אלעזר המודעי הוו יתבי ועסקי בהדין קראי בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה' ונקוו אליה כל הגויים, אמר ליה רבי אלעזר לרבי אלעזר המודעי מחזקת היא ירושלים א"ל עתיד הקב"ה לומר לה האריכי הרחיבי קבלי אוכלוסין הרחיבי מקום אהלך וגו' (כתוב ברמז י"ד). אמר רבי יוחנן עתידה ירושלים להיות מגעת לשערי דמשק מה טעם משא דבר ה' בארץ חדרך ודמשק מנוחתו וכתוב אפך כמגדל הלבנון צופה פני דמשק, מה התאנה הזו צרה מלמטה ורחבה מלמעלה, כך עתידה ירושלים להיות מרחבת ועולה והגליות באות ונינוחות בה לקיים מה שנאמר ודמשק מנוחתו, ואין מנוחה אלא ירושלים שנאמר זאת מנוחתי עדי עד, א"ל ומה אתה מקיים ונבנתה העיר על תלה שאינה עתידה לזוז ממקומה אלא מרחבת ועולה מכל צדדיה והגליות באות ונינוחות תחתיה לקיים מה שנאמר כי ימין ושמאל תפרוצי. הרי לרוחב, לאורך מנין ממגדל חננאל עד יקבי המלך, רבי ברכיה אמר עד אוקינוס, זכאי רבה אמר עד שיחי דיפו, ולא פליגי האי מאן דאמר עד אוקינוס עד יקבים שיקבם מלך מלכי המלכים הקב"ה, ומאן דאמר עד שיחי דיפו עד יקבים שיקבם המלך שלמה.. הרי לאורך ולרוחב, לגובה מנין ורחבה ונסבה למעלה. תנא רבי אלעזר בן יעקב עתידה ירושלים להיות רמה ועולה רמה ועולה עד שמגעת לכסא הכבוד ואומר להקב"ה צר לי המקום גשה לי ואשבה, רבי יוסי ברבי ירמיה רוסטי בשם רבי לוי ואין את יודע מה היא שבחה של ירושלים, אלא מן מה דכתיב ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב מכאן את יודע שבחה של ירושלים:

ואמרת בלבבך (כתוב לעיל ברמז תס"ט):

ישעיהו – פרק מט – רמז תעג

והיו מלכים אומניך. בא וראה שכל ברכות שברך יצחק את יעקב כנגדן ברכו הקב"ה מלמעלה, יצחק אמר ויתן לך האלהים מטל השמים והקב"ה ברכו והיה שארית יעקב כטל מאת ה', יצחק אמר ורוב דגון ותירוש והקב"ה אמר להם ויען ה' ויאמר לעמו הנה נתתי לכם את הדגן והתירוש, יצחק אמר יעבדוך עמים והקב"ה אמר והיו מלכים אומניך, יצחק אמר יעבדוך עמים והקב"ה אמר והיו מלכים אומניך, יצחק אמר הוי גביר לאחיך והקב"ה אמר ולתתך עליון:

ישעיהו – פרק נ – המשך רמז תעג

אי זה ספר כריתות אמכם. אמר שמואל באו עשרה (נביאים) [בני אדם] וישבו לפניו, אמר להם חזרו בתשובה, אמרו לו עבד שמכרו רבו והאשה שגרשה בעלה יש לזה על זה כלום, אמר לו הקב"ה לנביא כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה, היינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב דוד עבדי נבוכדנאצר [מלך בבל] עבדי, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כן לפיכך הקדים הקב"ה וקראם עבדי עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים למי. עתידה כנסת ישראל שתאומר לפני הקב"ה אתה הכתבת לאמר הן ישלח איש את אתשו אומר לה כלום הכתבתי אלא איש ורלא כב נאמר כי אל אנכי ולא איש, וכי גרושים אתם לי בית ישראל כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם. מדוע באתי ואין איש, א"ר

יוחנן בשעה שהקב"ה בא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד כועס שנאמר מדוע באתי אין איש קראתי ואין עונה, ואמר רבי הלבנו כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו וכשמת אומרים אי עניו אי חסיד תלמידו של אברהם אבינו, ומא לן דקבע מקום לתפלתו שנאמר וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פינחס ויפלל:

אלביש שמים קדרות, אמר רפרם בר פפא א"ר חסדא מיום שחרב בית המקדש לא נראה שמים בטהרו שנאמר אלביש שמים קדרות:

ה' אלהים פתח לי אזן (כתוב ליע ברמז ת"ז וברמז תמ"ה):

מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו. אמר רבין בר רב אדא אמר רב חסדא כל הרגיל לבוא לבית הכנסת ויום אחד לא בא הקב"ה משאיל עליו שנאמר מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נוגה לו יבטח בשם ה' וישען באלהיו, אם לדבר מצוה הלך נוגה לו ואם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו מאי טעמא דהוה ליה לבטוח בשם ה' ולא בטח. דבר אחר מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו זה אברהם, אשר הלך חשכים ממספוטמיא ומחברותיה, ואין נוגה לו ומי היה מאיר לו הקב"ה היה מאיר לו בכל מקום שהוא הולך, יבטח בשם ה' ומצאת את לבבו נאמן לפניך. ד"א מי בכם ירא ה' זה אליעזר, שומע בקול עבדו שהיה עבדו של אברהם אבינו, אשר הלך חשכים בשעה שהלך להביא את רבקה, ואין נוגה לו ומי היה מאיר לו הקב"ה מאיר לו בדזיקים וברקים, יבטח בשם ה' ויאמר ה' אלהי אדוני אברהם. דבר אחר מי בכם ירא ה' בשעה שישראל נכנסים לצרה הם אומרים להקב"ה גאל אותנו, והקב"ה אמר להם יש ביניכם ירא שמים והם אומרים לשעבר בימי משה בימי יהושע בימי דוד בימי שמואל, אבל עכשו כל שאנו הולכים היא מחשכת לנו והולכת שנאמר אשר הלך חשכים, א"ל הקב"ה בטחו בשמי והוא עו מד לכם שנאמר יבטח בשם ה', ולמה שכל מי שבטח בשמי אני מצילו, וכן דוד אומר בך ה' חסיתי אל אבושה, מי היה בחשכה ולא הארתיו חנניה מישאל ועזריה שלח מלאכיה ושזיב לעבדוהי די איתרחיצו עליה, וכן דניאל והוסק לדניאל מן גובא, ואמר בטחו בה' עדי עד, וכי לא נתביישו ישראל בעולם הזה אלא אמר דוד בך ה' בטחתי אל אבושה לעולם דיינו שנתביישנו בעולם הזה ולא נבוש לעולם הבא, וכן הוא אומר ישראל נושע בה' וגו':

ישעיהו – פרק נא – המשך רמז תעג

הביטו אל אברהם אביכם, אמר ר' אסי אברהם ושרה טומטומין היו שנאמר הביטו אל אברהם אביכם וגו' וכתוב הביטו אל צור הוצבתם ואל מקבת וגו'. עורי עורי לבשי עוז. רבי ישמעאל אמר בזכות ירושלים אני קורע לכם את הים שנאמר עורי עורי לבשי עוז זרוע ה' עורי כימי קדם וגו' הלא את היא המחרבת ים וגו' דרך לעבוד גאולים. ופדויי ה' ישובון (כתוב בשמואל ברמז ק"ה וברמז תמ"ה). שנו רבותינו דור המבול אין להם חלק לעולם הבא שנאמר במדבר הזה יתמו בעולם הזה ושם ימותו לעולם הבא דברי רבי עקיבא, רבי אליעזר אומר באים הם לעולם הבא שנאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח, ר' שמעון בן מנסיא אומר באים הם לעולם הבא שנאמר ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה וגו':

ישעיהו – פרק נא – רמז תעד

אנכי אנכי הוא מנחמכם. זהו שאמר הכתוב חרפה שברה לבי ואנושה, הרפה שחרפו עמונים ומואבים. את מוצא כיון שגרמו העונות ונכנסו אויבים לירושלים נכנסו עמהם עמונים ומואבים לבית קדש

הקדשים ונטלו את הכרובים ונתנום בכליבה והיו מחזרים אותם בכל חוצות ירושלים והיו אומרים לא היו ישראל אומרים אלין אנו עובדי אלילים ראו מה הם עושים, הדא הוא דכתיב יען אמר מואב הנה ככל הגוים בית יהודה, באותה שעה אמר הקב"ה שמעתי חרפת מואב וגדופי בני עמון לכן חי אני נאם ה' כי מואב כסדום תהיה ובני עמון כעמורה. ואנושה באה עלי מכה גברתנית ומתשת אותי. ואקוה לנוד ואין ולמנחמים ולא מצאתי אמר הקב"ה אנכי אנכי הוא מנחמכם (כתוב בפסוק שמעו כי נאנחה אני ברמז תתקל"ג). אמר רשב"נ דרכו של אב לרחם כרחם אב על בנים, ודרכה של אם לנחם כאיש אשר אמו תנחמנו אמר הקב"ה אנא עבדית דאבא ודאמא. אנכי אנכי הוא מנחמכם (כתוב ברמז תמ"ד). אמר ר' אבא בשם רשב"ל למלך שכעס על מטרונוא וטרדה והציאה מתוך פלטין שלו, לאחר ימים בקש להחזירה אמרה יכפול כתובתי ואחר כך הוא מחזירני, כך אמר הקב"ה לישראל בני בסיני אמרתי לכם פעם אחת אנכי ה' אלהיך, ובירושלים לעתיד לבא אני אומר לכם שתי פעמים אנכי אנכי הוא מנחמכם. ד"א בסיני קבלו ב' אנכי, אנכי ה' אלהיך, כי אנכי ה' אלהיך אל קנא, ולפיכך הקב"ה מנחם בשני אנכי. דבר אחר באנכי בראתי העליונים ואת התחתונים אנכי עושה כל, באנכי בראתי אדם אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי, באנכי דברתי עם אברהם אנכי מגן לך, באנכי דברתי עם יצחק אנכי (האל) אלהי אברהם אביך, באנכי דברתי עם יעקב אנכי ארד עמך מצרימה, באנכי הולכתים במדבר הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר, באנכי אני בונה את ציון הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך, באנכי אני מביא גואל הנה אנכי שוולח לכם את אליה הנביא, באנכי אני מנחם אתכם אנכי אנכי הוא מנחמכם. זה שאמר הכתוב כי האו טרף וירפאנו (כתוב ברמז תקכ"ב). לפי שנאמר אין לה מנחם מכל אוהביה וכל מקום שנאמר אין לה הוה לה לכך נאמר אנכי אנכי הוא מנחמכם, וכה"א ולחנה אין ילדים (כתוב ברמז ע"ז):

הוא מנחמכם, הוא מנהמכם, רבי מנחמא בשם רבי אבין מאותה נהימה שנהמתם בסיני ואמרתם כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע אנכי אנכי הוא מנחמכם. מי את ותיראי לא את שאמרת לי בים מי כמכה. ותיראי מאנוש ימות למה את מתיראת שמא אין את יודעת מי את, אין את בתו של אברהם יצחק ויעקב בתם של שלשה הררי עולם את ואת מתיראת מן בריה ומן אנוש אנוש שהיום חי ומחר הוא מת, אין את יודעת מה עשיתי לכל אותם שנזדווגו להם, אמרפל שנזדווג לאברהם פלשתים ואבימלך שנזדווג ליצחק, עשו שנזדווג ליעקב הפלתי אותם בידם, כך כל מי שיבא ויזדווג לכם נופל לפניכם. ד"א מאנוש ימות, א"ר יהודה בר ר"ש למי שהיה ארואה תולעת והיה מתירא ממנו רואה אותה כגחלת ונקראת גומרת לילה א"ל מזו אתה מתירא בלילה היא גחלת ויוקדת יבא הבקר ואתה רואה שאינה אלא תולעת, אף כי אנוש רמה ובן אדם תולעה, אמרו לפניו רבש"ע והרי שעבודם של מלכיות קשה הוא, א"ל מפני שהעוה"ז לילה הוא ושולטים בו יבא הבקר ואתם רואים אותם ואינם אלא תולעת:

ותשכח ה' עושך. בצרת המן הכתוב מדבר שנתיראו לשעה אחת ונתיאשו מן הגאולה, אמר רשב"ג ראויים היו ישראל שלא להגאל מצרת המן אלולא שהסכימו לדעת יעקב אביהם ששמע מפי הדבור הנה אנכי עמך, ונתירא מן עשו ויירא יעקב מאד ויצר לו:

נוטה שמים ויוסד ארץ, אמר לו הקב"ה שכחתם מה שאמרתי לירמיה אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו וגו' רואים את השמים במקומם ואתם מתיראים. ותפחד תמיד כל היום פרודוגמא שלו פרוסה בחדש הראשון הוא חדש ניסן והיו מתבהלים בכלל יום. מפני חמת המציק זה המן וימלא המן על מרדכי חמה, איש צר ואויב. מפני חמת המציק מהר צועה להפתח וגו', אלא מן אדם שהוא ממחר בפסיעתו להפתח בשביל שלא ימות ורץ לכל מקום שלא יחסר לחמו ואתם מתיראים ממנו (כתוב לעיל ברמז תמ"ב). אמר רב שיזבי בשם רבי אלעזר בן עזריה קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף שנאמר מהר צועה להפתח

וגו' וכתוב בתריה ואנכי ה' אליהך רוגע הים. רבי חמא בר חנינא אמר יותר מקריעת ים סוף דהא כתיב בתריה רוגע הים, אמר רב ששת משום ר' אלעזר בן עזריה קשים נקביו של אכדם מיום המיתה שנאמר מהר צועה להפתח וגו'. ולא יחסר לחמו ואנכי ה' אלהיך רוגע הים למה סמך יציאת מצרים ללחם, אלא כשם שעשה הקב"ה כמה נסים לגאול את ישראל כך הוא עושה בפרוסה הזו. א"ר שמואל בר נחמני קשה היא הפרנסה מן הגאולה, אתה מוצא הגאולה תלה במלאך המלאך הגואל אותי, אבל כשבא לפרוסה כתיב האלהים הרועה אותי:

ויהמו גליו ה' צבאות שמו, וכי מה ראה הים וברח, ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר מקלו של משה, ר' נחמיה אמר שם המפורש היה חקוק עליו ה' צבאות שמו ראה וברח:

ישעיהו – פרק נא – רמז תעה

וימהו גליו ה' צבאות שמו. אמר רבה אשתעו לי נחותי ימא האי גלא דאתי לטבועי ספינתא אית ליה ברישא צוציתא דנורא חיוורתא ואית לן אלוותא דחקיק עלייהו אהני אשר אהיה יה ה' צבאות מחינן ליה בגווה ונייח, ואמר רבה אשתעו לי נחותי ימא בין גלא לגלא תלת מאה פרסי ורומיה דלגא תלת מאה פרסי, זימנא חד הוה קאזלינן בספינתא ודלינן גלא לעילאי עד דחזינן בי מרבעתא דכוכבא זוטא כמבדר בזרא ארבעין גריי דחרדלא אלמלי דלינן טפי הוה קלינן מהבליה, רמא ליה קלא גלא לחבריה שבקת מידי בעלמא דלא איחריב אחריבתי, אמר ליה תא חזי גבורתא דמרך דאפילו מלא חוטא דחלא לא עברי דכתיב האותי לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו ויתגעשו ולא יוכלו והמו גליו ולא יעברנהו:

ואשים דברי בפוך. תמן תנינן רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי שלשתם בפסוק אחד ואשים דברי בפוך אלו דברי תורה, ובצל ידי כסיתך אלו גמילות חסדים שכל העוסק בגמילות חסדים זוכה לחסות בצלו דשל הקב"ה הה"ד מה יקר חסדך אלהים ובנני אדם בצל כנפך יחסיון. (יה) לנטוע שמים וליסוד ארץ וגו' אלו הקרבנות. ר' הונא בשם ר' אחא עוברי הים פירשו אותו נחית בחסדך עם זו גאלת זו גמילות חסדים, נהלת בעזך זו תורה ה' עוז לעמו יתן, ועדין העולם מתמוטט ואימתי נתבסס כשבאו אל נוח קדשך כו':

ולאמר לציון עמי אתה, אמר ר' חנינא בר פפא חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום שנקראו ישראל ציון והיכן מצינו כאן ולאמר לציון עמי אתה. בזכות התורה נבראו שמים וארץ שנאמר ואשים דברי בפוך וגו' לנטוע שמים וליסוד ארץ. ד"א בזכות ציון נבראו שמים וארץ שנאמר ולאמר לציון עמי אתה:

לכן שמעי נא זאת עניה ושכורת ולא מיין. א"ר ששת בשם ראב"ע יכולני לפטור את כל העולם כלו מיום הדין מיום שחרב כבית המקדש ועד עכשיו שנאמר לכן שמעי נא זאת עניה וגו', מיתבי שכור מקחו מקח וממכרו ממכר, עבר עבירה שיש בה מיתה ממיתין אותו מלקות מלקין אותו, כללו של דבר הרי הוא כפקח לכל דבריו אלא שפטור מן התפלה, מאי יכולני לפטור דקאמר נמי מדין תפלה, א"ר חנינא לא שנו אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט אבל הגיע פטור מכולם. א"ר זריקא ור' יוחנן בשם ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי המיצר אסור להתפלל מה טעם שנאמר לכן שמעי נא זאת עניה וגו'. ושמתי ביד מוגיך, אלן דמניין בך אפילו כן לטבתיך, מקשקשין לך מחוביך, כמד"א ברביבים תמוגגנה צמחה תברך:

אשר אמרו לנפשך שחי ונעבורה, מה היו עושים בהם היו מרציבים אותם בפלטיות ומעבירין רדיא עלייהו. ר' עזריה בשם ר' אחא הא סימן טוב מה פלטיא זו מכלה את העוברים ואת השבים והיא קיימת כך בנין

מכלים עונותיהם והם קיימים לעולם דכתיב ושמתי את זרעך כעפר הארץ מה עפר הארץ מסוף העולם ועד סופו כך בניך מסוף העולם ועד סופו, מה עפר הארץ אינו מתברך אלא במים כך בניך אינם מתברכים אלא בזכות התורה שנמשלה למים, מה עפר מכלה כלי מתכות והיא קיימת לעולם כך בניך עובדי אלילים בטלים והם קיימים לעולם, מה עפר הארץ עשוי דיש כך בניך עשויים דיש למלכות:

ישעיהו – פרק נב – המשך רמז תעה

התנערי מעפר (כתבו ברמז תכ"ט). חנם נמכרתם (כתוב בירמיה ברמז ר"ע וביחזקאל ברמז שס"ח):

ועתה מה לי פה נאם ה' כי לקח עמי חנם (כתוב ברמז תכ"ה):

מה נאוו על ההרים רגלי מבשר. הרואה הר בחלום ישכים ויאמר מה נאוו על ההרים קורדם שיקדמנו פסוק אחר על ההרים אשא בכי ונהי. בשעה שהקב"ה גואל את ישראל שלשה ימים קודם שיבא משיח בא אליהו ועומד על הרי ישראל ובוכה ומספיד עליהם וא"ל הרי א"י עד מתי אתם עומדים בארץ ציה ושממה וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו, ואחר כך א"ל בא שלום לעולם בא שלום לעולם שנאמר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום, כיון ששמעו רשעים הם שמחים ואמרים זה לזה בא שלום לנו. ביום שני בא ועומד על הרי ישראל ואומר באה טובה לעולם באה טובה לעולם שנאמר מבשר טוב. ביום שלישי בא ועומד על הרי ישראל ואומר באת ישועה לעולם באת ישועה לעולם שנאמר משמיע ישועה, וכיון שהוא רואה את הרשעים שהם אומרים כך אומר לציון מלך אלהיך. קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו. א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מכאן לתחיית המתים מן התורה רננו לא נאמר אלא ירננו. וא"ר חייא בר א"ר יוחנן עתידים כל הנביאים כלום לומר שירה בקול אחד שנאמר קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו. כי עין בעין יראו (כתוב ברמז תכ"ה). חשף ה' את זרוע קדשו (כתוב ברמז ל"ג):

ישעיהו – פרק נב – רמז תעו

כי לא בחפזון תצאו. לפי שנאמר בגאולת מצרים ואכלתם אותו בחפזון זה (יט) חפזון מצרים, ר' יהושע בן קרחה אומר זה חפזון ישראל, אבא חנן משום ר"א אומר זה חפזון שכינה ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנאמר קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים, יכול אף לע"ל כן יהיה בחפזון, ת"ל כי לא בחפזון תצאו:

הנה ישכיל עבדי. זה מלך המשיח, ירום ונשא וגבה מאד, ירום מן אברהם שכתוב בו הרמותי ידי אל ה'. ונשא מממשה שכתוב בו כי תאמר אלי שאהו בחיקך, וגבה ממלאכי השרת שנאמר בהם וגביהם וגובה להם, וכה"א מי אתה הר הגדול וגו' שהוא גדול מן האבות:

ישעיהו – פרק נג – המשך רמז תעו

והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ובחבורתו נרפא לנו, רב הונא בשם רבי אחא לשלשה חלקים נתחלקו היסורין, אחד לדוקרות ולאבות, ואחד לדורו (כ) של המרה, ואחד למלך המשיח ואומר ואני נסכתי מלכי השתיתיו כד"א ויסע וגו' הארג (עם) ואת המסכת, מסכתיו, כמד"א וסוך לא סכתי. משכתי מן היסורין, אמרין למלך המשיח היכן את מבקש לדור אמר אוף דא צריכא שאיל על ציון הר קדשי, כשם שחייבין על מחיצתו והוא בנוי כך הם חייבין על מחיצתו והוא חרב:

וה' חפץ דכאו. אמר רבה בר רב הונא מי שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין שנאמר וה' חפץ דכאו החלי, יכול אפילו לא קבלן מאהב, ת"ל אם תשים אשם נפשו מה אשם מדעת אף יסוריין מדעת, ואם קבלן עליו מאהבה מה שכרו יראה זרע ייאריך ימים, ולא עוד אלא שלמודו מתקיים בידו שנאמר וחפץ ה' בידו יצלח (כתוב ברמז תמ"ב):

לכן אחלק לו ברבים ואת עצמוים יחלק שלל. דרש ר' שמלאי מפני מה נתאוה משה ליכנס לארץ וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה, אלא כך אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימות אלא בארץ אכנס אני כדי שיתקיימו כלם על ידי, א"ל הקב"ה כלום אתה מבקש אלא ליטול שכר מעלה אני עליך כאלו עשיתם שנאמר לכן אחלק לו ברבים, יכול כאחרונים ולא כראשונים, ת"ל ואת עצמוים יחלק שלל כאברהם יצחק ויעקב שהם עצומים בתורה ובמצות. תחת אשר הערה למות נפשו שמסר עצמו למיתה שנאמר ואם אין מחני נא ווגו'. ואת פושעים נמנה שנמנה ממתי מדבר. והוא חטא רבים נשא שכפר על מעשה העגל. ולפושעים יפגיע שבקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה, ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תפגע בי. דבר אחר לכן אחלק לו ברבים שעתיד משה ליכנס בראש כל חבורה וחבורה, בראש חבורה של בעלי מקרא, בראש חבורה של בעלי משנה, בראש חבורה של בעלי גמרא, וליטול עם כל אחד ואחד שכר, וכה"א ויתא ראשי עם:

ישעיהו – פרק נד – המשך רמז תעו

רני עקרה לא ילדה. מושיבי עקרת הבית זו ציון. רני עקרה לא ילדה אם הבנים שמחה (כתוב ברמז תתע"ג):
ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה, א"ר ראובן (כא) הרי (נא) [אני] עקרה. אר"מ רני עקרה. עקורה, אומה דעקרה עו"א, הה"ד זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים וגו'. לא ילדה (כתוב ברמז ע"ז):
פצחי רנה וצהלי. בעשרה לשונות נקראת נבואה, גילה, שמחה, עליסה, עליצה, פצחה, רנה, צהלה, חדוה, דיצה:

ישעיהו – פרק נד – רמז תעז

כי רבים בני שוממה מבני בעולה. אמר רבי אבא בר כהנא כתיב ומדברך נאוה אפילו מדבר, חייבין על מחיצתו והוא חרב כשם שחייבין על מחיצתו והוא בנוי, א"ר לוי בבנינה העמידה לי רשעים כגון אחז מנשה אמון, בחורבנה העמידה לי צדיקים כגון דניאל וחבורתו, מרדכי וחבורתו, עזרא וחבורתו:

רני עקרה. אמר לה מינאי לברוריא משום דלא ילדה רני, א"ל שטיא שפיל לסופיה דקרא כי רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה', אלא רני כנסת ישראל שדומה לאשה עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם כוונתיכו:

כי ימין ושמאל תפרוצי. ר' יוסי בר חנינא אמר אף חלוקי יחזקאל הראה לו הקב"ה ליעקב ופרצת ימה וקדמה, והלא לא פירש יחזקאל אלא מן המזרח למערב, בא ישעיהו ופירש כי ימין ושמאל תפרוצי:

כי בעליך עשיך. מתני ליה רבי יהודה לרב יצחק בריה אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנאמר יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריה. א"ר שמואל בר אויא משמיה דרב אשה גולם היא ואינה מחזקת טובה אלא למי שעשאה כלי שנאמר כי בעליך עשיך:

כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי. זה שאמר הכתוב לכל זמן ועת לכל חפץ, זמן היה לנח ליכנס לתבה שנאמר בא אתה וכל ביתך אל התבה, וזמן היה לו שיצא הימנה שנאמר צא מן התבה, משל לפרנס שיצא מן המקום והושיב אחר במקומו כיון שבא אמר צא ממקומך [כך נח צא מן התבה] ולא קבל לצאת אמר אצא ואהיה פרה ורבה למארה עד שנשבע לו שאינו מביא מבול לעולם שנאמר כי מי נח זאת לי וגו'.

כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה. רבי יהודה בר חנן בשם רבי ברכיה אם ראית זכות אבות שמטה וזכות אמהות שנתמוטטה לך הדבק בגמילות חסדים, הה"ד כי ההרים ימושו אלו האבות, והגבעות תמוטינה אלו האמהות, וחסדי מאתך לא ימוש אמר רבי אחאי (כב) לעולם זכות אבות קיימת ולעולם מזכירין וכה"א כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך וגו' (כתוב ברמז רצ"ה):

ישעיהו – פרק נד – רמז תעה

עניה סערה לא נחמה, בני איש עד מה כבודי לכלמה, בני איש אלו עובדי אלילים למה הוא קורא אותם בני איש שהם באים מבני בניו של נח הדא הוא דכתיב נח איש צדיק. עד מה כבודי לכלימה שזה בית המקדש דכתיב ביה כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו, אמר הקב"ה עד מתי אתם מכלימים בכבודו של בית המקדש מרקקין בו מטנפין בו מעבדין בו עורותיהם ומעמידין בו אלילים, תאהבון ריק מרדפין אחר דברים של ריקנות, אלהים עצבו שכחו אין השכינה חוזרת לו מעתה אלא תבקשו כזב סלה מה אתם סבורין על שסלקתי שכינה מתוכן לפי שעה שהיא לעולם, ודעו כי הפלה ה' חסיד לו כבר בשרני ע"י ישעיה הנביא ואמר עניה סערה לא נחמה וגו', עניה מן הצדיקים עניה מן התורה עניה ממצות ומעשים טובים, סוערה מערערתא שערערה עובדי אלילים הדא הוא דכתיב זכור ה' לבני אדום וגו'. לא נחמה (כתוב ברמז ע"ז):

הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך. כהדין כחלא כמה דאת אמר ותשם בפוך עיניה. ויסדתיך בספירים סנפירינון. רבי יהודה ורבי פנחס, רבי יהודה אומר (כג) כל גזירה וגזירה שעתידה להנתן בירושלים תהא נאה כסנפירינון הזה. א"ר פנחס תאמר שהסנפירינון הזה רך הוא, מעשה באחד שירד לרומי למכור סנפירינון אמר לו הלוקח על מנת לבדוק אמר לו על מנת כן, מה עשה נטלו והניחו על הסדן והיה מכה עליו בפטיש נבקע הגדן ונחלק הפטיש והספיר לא חסר:

ושמתי כדכד, רבי אבא בר כהנא אמר כדין וכדין, רבי לוי אמר כדכדיינון, רבי יהושע בן לוי אמר כדכודי, רבי יהודה בן לוי קם עם אליהו ז"ל א"ל לית מרי מהמי לי הדין כדכודי א"ל אין והראה לו ע"י נס. מעשה בספינה שהיתה מפרשת בים הגדול והיתה כולה נכרים, והיה בה תינוק יהודי אחד ובא עליה סער גדול בים, אתגלי אליהו ז"ל על ההוא ינוקא, א"ל זיל בשליחותי לגבי רבי יהושע בן לוי ומחמי ליה אינון כדכורי ואנא משזיב להדא אלפא בזכותך, א"ל רבי יהושע גדול הדור הוא לית הוא מהימן יתי, א"ל ענוון סגיאת הוא ומהימני יתך, וכד תחמי יתיה לא תחמי ליה קדם בר נש אלא דבריה למערתא רחיקא מן לוד תלתא מילין ותחמי ליה יתהון תמן, מיד נעשה נס ויצא משם בשלום, אזל ההוא ינוקא לגבי רבי יהושע בן לוי ואשכחיה יתיב במתיבתא רבא דלוד, א"ל מרי מילתא אית לי למימר לך, קם ליה רבי יהושע בן לוי איתא חמון ענותנותיה דרבי יהושע בן לוי דאזיל בתריה מהלך תלתא מילין ולא א"ל מה את בעי, וכיון דמטון למערתא א"ל מרי אילין אינון אבני כדכודי, וכד חמי יתהון ליה הבהיקה כל לוד מאורו והשליכן לארץ ונגנזו:

שמשותיך, שורותיך. ושעריך לאבני אקדה, רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק עתיד הקב"ה לעשות שער המזרח של בית המקדש הוא ושני פשפשין אבן אחת של מרגליות, ר' יוחנן הוה יתיב ודריש גבי כנישתא בצפורי עתיד הקב"ה לעשות שער המזרחי של בית המקדש הוא ושני פשפשין אבן אחת של מרגלית, הוה תמן חד אפיקורוס אמר אפילו כהדא ביעתא דשפנינא לית אנן משכחין והדין יתיב ואמר הכדין. עם כשהוא מפרש בים הגדול שקעה ספינתו בים וירד לעמקי תהום וראה מלאכי השרת מסתתין בו בגלפים בו מסרגין בו אמר להם מהו זה, אמרו לו זה שער המזרחי של בית המקדש הוא ושני פשפשין אבן אחת של מרגלית, א"ל סבא סבא כל מה דאת יכיל למגלג גלוג למשבחא שבח דאלולא חמון עיני לא הוינא מהימנא, א"ל ואילו לא חמון עינך לא ההוינא מהימנא למילי דאורתא תלא עינוי ואסתכל ביה מיד נעשה גל של עצמות. מעשה בחסיד אחד דהוה מטייל בששוניתא דימא דחיפא והרהר בלבו ואמר תאמר שהקב"ה עתיד לעשות שער המזרחי של בית המקדש הוא ושני פשפשין אבן אחת של מרגליות, מיד יצתה בת קול ואמרה אלולא שאתה חסיד גמור כבר היתה מדת הדין פוגעת בואותו האיש, העולם כלו בראתי בששה ימים דכתיב כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ושער המזרח של בית המקדש אי אפשר לעשות הוא ושני פשפשין אבן אחת של מרגליות, מיד בקש רחמים על עצמו ואמר רבון העולמים אע"פ שבלבי הרהרתי בשפתי לא דברתי, מיד נעשה לו נס ונבקע הים לו וראה מלאכי השרת מסתתין בו מגלפין בו מסרגין בו, ואמר להם מה הוא זה, אמרו לו זה שער המזרחי של בית המקדש הוא ושני פשפשין אבן אחת של מרגלית:

ושמתי כדכד שמשותיך, א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן פפליגי בה תרין מלאכי ברקיעא ומאן אינון מיכאל וגבריאל, ואמרי לה תרין אמוראי במערבא ומאן אינון יהודה וחזקיה בני ר' חייא, חד אמר של שוהם, וחד אמר של ישפה, אמר להם הקב"ה יהון כדין וכדין. מאי ושעריך לאבני אקדה, כי הא דר' יוחנן הוה יתיב וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות של שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר ברום עשרים ומעמידם בשערי ירושלים, לגלג עליו אותו תלמיד וכו' עד ועשאו גל של עצמות. מיתבי ואולך אתכם קוממיות, ר"מ אומר מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון, ר' יהודה אומר מאה אמה כתבנית היכל וכותליו שנאמר אשר בנינו כנטיעים מגדלים בנעוריהם בנותינו כזיויות מחוטבות תבנית היכל, הנך לכוי דבי זיקי:

וכל גבולך לאבני חפץ. אמר רבי בנימין לוי עתידין תחומי ירושלים להיות מלאים אבנים טובות ומרגליות וכל ישראל באים ונוטלים חפציהם מהם, לפי שישראל בעולם הזה מתחמים באבנים ובצורות, אבל לעתיד לבא מתחמין באבנים טובות ומרגליות, לפי שבעולם הזה אדם חייב לחברו הוא אומר לו לך נדון אצל הדיין פעמים שהוא עושה שלום ביניהם פעמים שאינו עושה שלום ביניהם, לית תרתין אפין נפקי מרציין, אבל לעתיד לבא אדם חייב לחברו והוא אומר לו לך נגדון אצל המשיח בירושלים, וכיון שמגיעים אצל תחומי ירושלים הם מוצאים אותם מלאים אבנים טובות ומרגליות והוא נסיב תרתין מנהון, וא"ל יתר מאלין אני חייב לך והוא אומר לו אף לא כדין יהא שרי לך יהא שביק לך, הה"ד השם גבולך שלום:

ישעיהו – פרק נד – רמז תעט

וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך. אל תקרי בניך אלא בוניך. גדול השלום שנתן ללומדי התורה שנאמר וכל בניך למודי ה' וגו'. וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך. ארבעה רוב שלומות הם יפרח בימי צדיק ורוב שלום עד בלי ירח, שלום רב לאוהבי תורתך, וענוים יירשו ארץ והתענגו על רוב שלום, והדין וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך:

אמר הקב"ה בעולם הזה ישראל למדים תורה מבשר ודם לפיכך משכחין אותה שנתנה על ידי משה שהיה בשר ודם וכשם שבשר ודם עובר כך למודו עובר שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו אבל לעתיד לבא אין ישראל למדין אלא מפיו של הקב"ה שנאמר וכל בניך למודי ה', וכן הוא אומר לא ילמדו עוד איש את אחיו ואיש את רעבו, וכשם שהאלהים חי וקיים לעולם כך למודו מה שלמדים ממנו אינם שוכחים לעולם שנאמר וירשו בית יעקב את מורשיהם, ואין מורשיהם אלא תורה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה:

מי גר אתך עליך יפול. ת"ר אין מקבלים גרים לימות המשיח, כיוצא בו לא קבלו גרים בימי דוד ושלמה אלא שנעשו גרים גרורים, אמר רבי אלעזר מאי קראה מי גר אתך עליך יפול, גר אתך בעניותך, יפול בעשירותך:

ישעיהו – פרק נה – המשך רמז תעט

הוי כל צמא לכו למים. תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נמוח, אם ברזל הוא מתפוצץ דכתיב הוי כל צמא לכו למים, וכתיב הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע. רבי חנינא בר פפא רמי כתיב לקראת צמא התיו מים וכתיב הוי כל צמא לכו למים, אם ת"ח הגון הוא לקראת צמא התיו מים ואם לאו הוי כל צמא לכו למים:

ישעיהו – פרק נה – רמז תפ

רבי חנינא בר אידי אמר למה נמשלו דברי תורה למים, לומר לך מה המים מניחים מקום גבוה ויורדים למקום נמוך אף דברי תורה מניחים מי שדעתו גבוה עליו והולכים אצל מי שדעתו שפלה. אמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו מים ויין וחלב, לומר לך מה שלשה משקין הללו נפסלין בהיסח דעת אף דברי תורה אין משתכחין אלא בהיסח דעת. דבר אחר מה שלשה משקין הללו אין מתקיימים אלא בפחות שבכלים, כך דברי תורה אין מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה עליו. נמשלו דברי תורה למים שתה מים מבורך מה מים חיים לעולם אף דברי תורה חיים לעולם שנאמר כי חיים הם למוצאיהם, מה מים מעלין את האדם מטומאה לטהרה כך דברי תורה אמרות ה' אמרות טהורות, מה מים משיבים נפשו של אדם כך דברי תורה תורת ה' תמימה משיבת נפש, מה מים חנם לעולם אף דברי תורה הוי כל צמא לכו למים, אי מה המים (כה) אין לחם דמים אף דברי תורה כן, ת"ל יקרה היא מפנינים, אי מה מים אין משמחים את הלב אף דברי תורה אין משמחין את הלב, ת"ל כי טובים דודיך מיין, מה יין משמח את הלב אף דברי תורה משמחין את הלב פקודי ה' ישרים משמחי לב, מה יין אי אתה טועם טעם בתחלתו וכל זמן שהוא מתישן בקנקן הוא משתבח כך דברי תורה כל זמן שהם מתישנים בגוף משתבחים שנאמר בישישים חכמה, מה יין אי אפשר להתקיים לא בכלי כסף ולא בכלי זהב אלא בכלי חרס כך תלמיד חכם, אי מה יין רע לראש ורע לגוף אף דברי תורה כן, ת"ל לריח שמניך טובים, מה שמן יפה לראש ויפה לגוף כך דברי תורה כי לוית חן הם לראשך, ואומר נתן לראשך לוית חן, מה שמן תחלתו מר וסופו מתוק אף ד"ת אדם מצטער בתחלתו, מה שמן אין יכול להתערב במשקין אחרים אף ישראל ואבדיל אתכם מן העמים, מה השמן נעשה עליון אף ישראל ונתנך ה' אלוהיך עליון, אי מה שמן אין מתוק בפה אף ד"ת כן ת"ל ומתוקים מדבש ונפת צופים, ואומר דבש וחלב תחת לשונך. מה המים נתנים מלמעלה אף דברי תורה נתנים מלמעלה מן השמים דברתי עמכם, מה המים מכסים ערותו של ים כמים לים מכסים כך דברי תורה על כל פשעים תכסה אהבה. מה המים יורדים טיפים ונעשים נחלים נחלים, כך ד"ת שתי הלכות

היום ושתי הלכות למחר עד שנעשה כמעין נובע, מה מים מגדלים את הצמחים אף ד"ת מגדלים כל מי שעמל בהם שנאמר בי מלכים ימלוכו, מה המים (כו) אין הגדול מתבייש לומר לקטן השקני מים כך דברי תורה אין הגדול מתבייש לומר לקטן למדני פרק אחד או הלכה אחת. רבי שמעון בן יוחאי אומר שלשה כתרים הם, כתב כהונה אפילו נותן אדם כל כסף וזהב שבעולם אין נותנים לו כתב כהונה שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו. כתב מלכות אפילו נותן אדם כל כסף וזהב שבעולם אין נותנים לו שנאמר ודוד עבדי נשיא להם עד עולם, אבל עתר תורה אינו כן כל מי שרוצה ליטול יבא ויטול שנאמר לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב:

הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם. אמר רב האזן לגוף כקנקל לכלים, מה קנקל הזה כלים נתונים עליו ואתה נותן מוגמר תחתיו וכולם מרגישים כך רמ"ח אבריו של אדם על ידי האזן כולם חיים:

ישעיהו – פרק נה – רמז תפא

דרשו ה' בהמצאו, אמר רבי שמואל בר אניא משמה דרב מנין לגזר דין של צבור שאע"פ שנחתם שמתקדש שנאמר מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו, והא כתיב דרשו ה' בהמצאו, התם ביחיד, ויחיד אימת א"ר נחמן אמר רבה בר אבוןה אלו עשרת ימים שבין ר"ה ליוה"כ (כתבו ברמז צ' וברמז תק"ט). רבי ירמיה בש"ר אבהו אמר דרשו ה' בהמצאו היכן הוא מצר בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. קראוהו בהיותו קרוב היכן הוא קרוב בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. אר"א ולא עוד אלא שהקב"ה עומד על גבם מה טעם אלהים נצב בעדת אל. א"ר יוחנן ברית כרותה היא כל היגע בתלמודו בב"ה לא במהרה הוא שוכח, והיגע בתלמודו בצנעא לא במהרה הוא שוכח מה טעם ואת צנועים חכמה:

יעזוב רשע דרכו. א"ר ביבי בר אבינא כיצד צריך אדם להתוודות ערב יוה"כ, צריך לומר מודה אני את כל אשר עשיתי לפניך בדרך רע הייתי עומד וכל מה שעשיתי עוד לא אעשה כמוהו יר"מ ה' אלהי שתמחול לי על כל עונותי ותסלח לי על כל פשעי ותכפר לי על כל חטאותי:

וישוב אל ה' וירחמהו, ר' יצחק אומר כאדם שהוא מלחים שני נסרים ומדביקן זה לזה, ר' יוסי בר חנינא אמר כאדם שהוא מלחים שני כרעי המטה ומדביקן זה לזה. ואל אלהינו כי ירבה לסלוח, ר' סימון בש"ר זירא הקב"ה ויתר לנו סליחה אחת משלו (כז) זו עשירית האיפה ונפש כי תקריב. וישוב אל ה' (כתוב ברמז ת"ט):

ישעיהו – פרק נה – רמז תפב

כי לא מחשבותי מחשבותיכם. ב"ו כשהוא יושב ודן אומר לו אמור הרגתי או לא הרגתי. אם אומר הרגתי הדין הורגו ואם לא הודה אינו הורגו, אבל הקב"ה אינו כן מי שמודה הקב"ה מרחם עליו שנאמר ומודה ועוזב ירוחם. ר' שמעון בן חלפתא אומר אמר הקב"ה לירושלים על מה הבאתי עליך כל המשפטים הללו בשביל שאמרת לא חטאתי שנאמר הנני נשפט אותך על אמריך לא חטאתי:

ולא דרכיכם דרכי. אמר רבי יוסי בן קצרתא בשר ודם עושה לו שביל ברה או בבקעה שמא יכול לעשות במים, אבל הקב"ה כתיב בו בים דרכך ושבילך במים רבים. דבר אחר מב"ו וקוצף על בני אדם טורדן מן המדינה שמא הוא יכול לעשות דרך בים ולהורידן ולשקען בתוכו, אבל הקב"ה אינו כן כנעס על המצרים ועשה דרך בים והורידן ושקען בתוכו שנאמר הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה, ומה גדול מכולם המוציא

רכב וסוס. דבר אחר כי לא מחשבותי מחשבותיכם. יוסף מכרוהו למדינים והמדינים למצרים ועד שלא ירד יוסף ירד יהודה להתקין גואל האחרון זה מלך המשיח, שנאמר וירד יהודה וכתוב וירד מים עד ים:

ישעיהו – פרק נה – רמז תפג

כי כאשר ירד הגשם והשלג. א"ר יהודה מטרא בעלה דארעא דכתיב והולידה והצמיחה, מאי לשון רביעה שרובע את הקרקע. אמר ריש לקיש בשעה שהמים מתקשרים בעבים ואין הגשמים ויורדים דומים לאשה שמחבלת ואינה יולדת, והיינו דאמר ר"ל משום בר קפרא נאמרה עצירה באשה ונאמרה עצירה ברקיע, נאמרה לידעה באשה ונאמרה לידה ברקיע, נאמרה פקידה באשה ונאמרה פקידה ברקיע. נאמרה עצירה באשה דכתיב כי עצור עצר ה', ברקיע דכתיב ועצר את השמים, לידה באשה ותהר ולתד בן, ברקיע דכתיב והולידה והצמיחה. פקידה באשה וה' פקד את שרה, ברקיע דכתיב פקדת הארץ ותשוקקה:

ישעיהו – פרק נה – רמז תפד

רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אומר כל מה שיש בארץ ברייתו מן הארץ וכל מה שיש בשמים ברייתו מן השמים ומייתי לה מהכא הללו את ה' מן השמים וגו' הללו את ה' מן הארץ וגו'. ר' יהושע אומר כל מה שיש בשמים ובארץ ברייתו מן השמים ומייתי לה מהכא כי לשלג יאמר הוא ארץ מה שלג אע"פ שהוייתו בארץ אינו אלא מן השמים כך כל מה שבשמים ובארץ אינו אלא מן השמים, רב הונא בש"ר יוסף אמר כל מה שיש בשמים ובארץ אין ברייתו אלא מן הארץ, הה"ד כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים מה הגשם אע"פ שירידתו מן השמים (כח) אין ברייתו אלא מן הארץ אף כו', ר' יודן מייתי לה מהכא הכל היה מן העפר, אמר רב נחמן אפילו גלגל חמה שנאמר (כט) האומר לחרס ולא יזרח:

תחת הנעצוץ יעלה ברוש. אמר רבי שמואל בר נחמני תחת הנעצוץ זה המן הרשע שעשה עצמו עבודה זרה דכתיב בכל הנעצוצים. יעלה ברוש זה מרדכי הצדיק שנקרא ראש לבשמים שנאמר ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ומתרגמין מירא דכיא, תחת הסרפד זו ושתי הרשעה בת בנו של נבוכדנאצר הרשע ששרף בית מרפידו של אלהינו דכתיב ורפידתו זהב, תעלה אסתר הצדקת שנקראת הדסה שנאמר ויהי אומן את הדסה. והיה לה' לשם זה מקרא מגלה, לאות עולם לא יכרת זה פורים (כתוב ברמז קל"ד):

ישעיהו – פרק נו – המשך רמז תפד

כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה. אמר רבי נתן גדולה תשובה שהיא מקרבת את הגאולה שנאמר שמרו משפט ועשו צדקה וגו', דרש רבי יהודה בר אלעאי גדולה צדקה שהיא מקרבת את הישועה שנאמר ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וגו'. הוא היה אומר עשרה דברים קשים זה מזה, הר קשה ברזל מחתכו, ברזל קשה אש מפעפעו, אש קשה מים מכבין אותו, מים קשים עב סובלן, עב קשה רוח מפורתו, רוח קשה גוף סובלו, גוף קשה פחד שובו, פחד קשה יין מפיגו, יין קשה שינה מפכחתו, שינה קשה מיתה קשה הימנה, וצדקה תציל מכלן שנאמר וצדקה תציל ממות:

ישעיהו – פרק נו – רמז תפה

אשרי אנוש יעשה זאת. אמר רבי יוחנן כל השומר השבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כאנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וגו' מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו. רבי הונא בשם רבי ירמיה בר אבא עתיד הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי מצות אצל עמלי תורה, מה טעם כי בצל החכמה בצל הכסף, וכתב אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה, עץ חיים היא למחזיקים בה:

כי כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו וגו'. א"ר יוחנן משום רשב"י אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד היו נגאלין שנאמר כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וכתב בתריה והביאותים אל הר קדשי. ובני הנכר (כתוב ברמז תנ"ט):

והביאותים אל הר קדשי, אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי מנין שהקב"ה מתפלל שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי, בבית תפלתם לא נאמר אלא בבית תפלתי מלמד שהקב"ה מתפלל. מאי מצלי אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולי רחמי על מדותי ואתנהג עם בני במדת רחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין, וכיון שבא דוד באת תפלה שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי, וכיון שבאת תפלה באת עבודה עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי, לכך התקינו את צמח דוד, ולירושלים, שומע תפלה, רצה:

צופיו עורים כלם לא ידעו כלם כלבים אלמים, וכי יש כלב אלם והלא שנו רבותינו על כלב שהוא פקח, אלא מה טובו של כלב זה אדם משליך לו פרוסה (ל) וסוכר את פיו כך היו [צופי] ישראל פקחים חוזים כנביאים, אלא שוכבים אוהבי לנזם. ד"א יודעים הוו מה עתיד להגיעם באחרונה והיו מאלמים בעצמן. והכלבים עזי נפש. הרואה כלב בחלום ישכים ויאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב, קודם שיקדמונו פסוק אחר והכלבים עזי נפש:

ישעיהו – פרק נז – רמז תפו

הצדיק אבד ואין איש שם על לב. ת"ר כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם, אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם, רשע בא לעולם רעה בא לעולם שנאמר בבא רשע בא גם בוז, אבד רשע מן העולם טובה באה לעולם שנאמר באבד רשעים רנה, צדיק אבד מן העולם רעה בא לעולם שנאמר הצדיק אבד וגו' כי מפני הרעה נאסף הצדיק, צדיק בא לעולם טובה באה לעולם שנאמר זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו. שנו רבותינו כשנהרג רבן שמעון ורבי ישמעאל אמר להם ר' עקיבא לתלמידיו התקינו עצמכם לפורענות שאילו טובה עתידה לבא בדורנו לא היו מקבלים (אלא) רבי ישמעאל ורבן שמעון, ועכשו גלוי וידוע לפני שאמר והיה העולם שפורענות גדולה עתידה לבא בדורנו ונסתלקו אלו מבינותינו לקיים מה שנאמר הצדיק אבד ואין איש שם על לב:

ישעיהו – פרק נז – רמז תפז

יבא שלום ינוחו על משכבותם. אמר רבי חייא בר גמדה אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי בשעה שהצדיק נפטר מן העולם אומרים מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע צדיק פלוני בא, אומר להם יבואו צדיקים ויצאו לקראתו ואמרים לו יבא שלום ינוחו על משכבותם. אמר רבי אלעזר בשעה שהצדיק נפטר מן העולם שלש כתות של מלאכי השרת יוצאות לקראתו. אחת אומרת לו יבא שלום. ואחת אומרת לו הולך

נכוחו. ואחת אומרת יבא שלום ינוחו על משכבותם, בשעה שהרשע נפטר מן העולם שלש כתוב של מלאכי חבלה יוצאים לקראתו. אחד אומרת לו אין שלום אמר ה' לרשעים. ואחת אומרת לו למעצבה תשכבון. ואחת אומרת לו לך ורד והשכבה את ערלים. גדול השלום שנתן בחלקן של צדיקים שנאמר יבא שלום ינוחו על משכבותם:

הנחמים באלים תחת כל עץ רענן שוחטי הילדים. אמר רבי יוחנן כל המוציא שכבת זרע לבטלה חייב מיתה שנאמר וירע בעיני ה' אשר עשה וגו', רבי יצחק בשם רבי אמרי אמר כאלו שופך דמים שנאמר הנחמים באלים תחת כל עץ רענן שוחטי הילדים, אל תקרי שוחטי אלא סוחטי. רב אשי אמר כאלו עובד ע"א כתיב הכא תחת כל עץ רענן וכתוב התם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן:

ישעיהו – פרק נז – רמז תפח

ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרוןך. שנו רבותינו הגליונים וספרי מינים אין מצילין אותם מפני הדליקה. ר' יוסי אומר אף בחול קודר האזכרות שבהם ויגנזו והשאר ישופו. אמר רבי טרפון יקפח את בניו שאם יבאו לידי שאני שורפן עם האזכרות שבהם, שאפילו אדם רודף אחריו להרגו ונחש רץ להכישו נכנס לבית ע"א ואין נכנס לבתיהם של אלו. שהללו מכירין וכופרין והללו אין מכירין וכופרין, ועליהם אמר ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרוןך. א"ר ישמעאל ק"ו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, הללו שמטילין קנאה ואיבה ותחרות בין ישראל לאביהם שבשמים עאכ"ו, ועליהם אמר דוד הלא משנאיך ה' אשנא, וכשם שאין מצילין אותן מן הדליקה כך אין מצילין אותן מן הנהר ומן המפולת ולא מדבר המאבדן:

בזעקך יצילוך קבוציך. כינוסו וכינוס בניו יצילוך שנאמר הצילני נא מיד אחי מיד עשו. ואת כלם ישא רוח יקח הבל וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו. והחוסה בי ינחל ארץ ויירש הר קדשי זה יעקב וישב יעקב בארץ מגורי אביו. כתיב ושם האיש אלימלך, אמר רבי יהושע בן קרחה ח"ו שאפילו מצאו סובים לא יצאו, אלא מפני מה נענשו מפני שהיה להם לבקש רחמים על דורן ולא בקשו שנאמר בזעקך יצילוך קבוציך:

כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו. אמר ר' יוחנן בכל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו בצדו, דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים. בתורה דכתיב כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים, וכתוב בתריה עושה משפט גר יתום ואלמנה. שנוי בנביאים שנאמר כי כה אמר רם ונשא וגו' וכתוב בתריה ואת דכא ושפל רוח. משולש בכובים דכתיב סולו לרוכב בערבות וכתוב בתריה אבי יתומים ודיין אלמנות, ואומר עושה שמים וארץ וגו' עושה משפט לעשוקים, וכתוב השמים כסאי וגו' ואל זה אביט אל עני ונכה רוח, ה' מלך עולם ועד, מה כתיב אחריו תאות ענוים שמעת ה':

ואת דכא ושפל רוח. מגיד הכתוב שכל מי שהוא עניו סופו להשרות שכינה עם האדם בארץ, וכן הוא אומר רוח ה' עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים, וכן מציינו במשה רבינו ומשה נגש אל הערפל מי גרם לו ענותנותו שנאמר והאיש משה ענו מאד, ואומר ואת כל אלה ידי עשתה וגו', ואומר זבחי אלקים רוח נשברה. וכל מי שהוא גבה לב גורם לטמא את הארץ ולסלק את השכינה שנאמר גבה עינים ורחב לבב וגו', וכל מי שהוא גבה לב קרוי תועבה שנאמר תועבת ה' כל גבה לב, וע"א קרויה תועבה ולא תביא תועבה אל בי תך כשם שע"א מטמא את הארץ ומסלק את השכינה כך כל מי שהוא גבה לב מטמא את הארץ ומסלק את השכינה:

ואת דכא ושפל רוח. ר' הונא ורב חסדא חד אמר אני את דכא ושפל רוח, וחד אמר אתי דכא ושפל רוח, ומסתברא כמ"ד אני את דכא ושפל רוח שהרי הקב"ה הניח הרים וגבעות והטה שכינתו על הר סיני וירד למטה:

כי רוח מלפני יעטוף. אמר רבי יוסי אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף שנאמר כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי (כתוב ברמז רי"ט):

בעון בצעו קצפתי ואכהו, רבי אדא בר כהנא אמר אלו שלוקים בנגעים לא על חנם הכיתי אותם אלא בעון בצעו הדר תועביה לתוכיה. כמא דאת אמר ככלב שב על קיאו. רבי יהושע בן לוי אמר הדר שטיא לשטיותיה, כמא דאת אמר כסיל שונה באולתו:

דרכיו ראיתי וארפאהו ואסינייה. ואנחהו ואניחונייה. ואשלם נחומים לו ולאבליו אלו אבריו המתאבלים עליו:

בורא נב שפתים, אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת, אמרו לו מנין אתה יודע, אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו אני יודע שהוא מטורף, מנא הני מילי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דאמר קרא בורא נב שפתים שלום שלום. ואמר רבי אבהו מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם עומדים שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב לרחוק ברישא והדר לקרוב, ופליגא דרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן כל הנביאים כלם לא נתנבאו אל לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלקים זולתך, ורבי יוחנן האי לרחוק מאי דריש ביה רחוק מעבירה מעיקאה, קרוב קרוב לדבר עבירה מעיקרא ונתרחק ממנה:

גדול השלום שנתן לעושי תשובה שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב:

והרשעים כים נגרש. אמר ר' אלכסנדר כל אדם שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קימעא (שוברתו) [עוכרתו] שנאמר והרשעים כים נגרש ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קימעא (שוברתו) [עוכרתו] אדם שאין בו אלא רביעית אחת עאכ"ו:

אמר רבי יוחנן היוצר הזה כשהוא בודק את כבשונו אינו בודק קנקנים מרועעים שאינו מספיק להקיש עליהם אחת עד שהוא שוברם ומה הוא בודק קנקנים יפים שאפילו מקיש עליהם כמה פעמים אינם נשברים, כך הקב"ה אין מנסה את הרשעים שאינם יכולים לעמוד שנאמר והרשעים כים נגרש, את מי הוא מנסה את הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן (כתוב ברמז תרכ"ז):

ישעיהו – פרק נז – רמז תצ

כתיב והאלהים נסה את אברהם. אמר ר' יוסי בר חנינא הפשתני הזה בשעה שהוא יודע שהפשתן שלו יפה כל זמן שהוא כותשה היא משתבחת וכל מה שהוא מקיש עליה היא משתמנת, בשעה שהוא יודע שהפשתן שלו רעה אינו מספיק עליה להקיש אחת אעד שהיא פוקעת כך הקב"ה אין מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים. אמר רבי אלעזר משל לבעל הבית שהיו לו שתי פרות אחת כחה יפה ואחת כחה רע על מי הוא נותן את העול לא על אותה שכחה יפה הוי ה' צדיק יבחן זה אברהם. ד"א זה נח בא אתה וכל ביתך אל התבה כי אותך ראיתי צדיק. ד"א נמשלו ישראל לחול שנאמר והיה מספר בני ישראל כחול הין, ונמשלו עו"א לים הוי עמים רבים כהמות ימים וגו' והם מתיעצים על ישראל והקב"ה מתיש גבורתם, אמר ישעיהו והרשעים כים נגרש מה הים הגל הראשון אומר (עדן) אני עולה ומציף את כל העולם כלו

וכיון שהוא בא לחול הוא כורע לפניו ואין הגל השני למד מן הראשון. כך פרעה נתגלגל על ישראל והפילו הקב"ה, וכן עמלק וכן סיחון ועוג, וכן בלעם ובלק ואין אחד למד מחברו. וכן אתה מוצא שכל מי שנזדווג אל ישראל הוא נופל לפניו נמרוד וחבריו לפני אברהם, אבימלך לפני יצחק. עשו לפני יעקב, פרעה והמצריים לפני ישראל עמלק סיחון ועוג ול"א מלכים לפני משה ויהושע, סנחריב לפני חזקיה, המן לפני מרדכי, אף לעתיד לבא גוג ומגוג לפני ישראל, ודוד צוח למה רגשו גוים. דבר אחר והרשעים כים נגרש מה הים הזה כל סירותיו על פיו כך סירותם של רשעים על פיהם, פרעה אמר מי ה' אשר אשמע בקולו, סיסרא לחץ את ישראל בחזקה בחרופין ובגדופין, סנחריב אמר מי בכל אלהי הארצות, נבוכדנאצר אמר מאן (הוא) אלהא די ישזבינכון מן ידי:

ישעיהו – פרק נח – המשך רמז תצ

והגד לעמי פשעם. דרש רבי יהודה בר אלעאי והגד לעמי פשעם אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להם כזדונות, ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ שזדונות נעשות להם כשגגות, והיינו דתנן ר' יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון:

ישעיהו – פרק נח – רמז תצא

ואותי יום יום ידרושון. ר' אידי אבוה דר' יעקב בר אידי הוה רגיל דהוה אזיל תלתא ירחי בארחא והוה יתיד חד יומא באושפיזיה והדר אתי והוי קרו ליה בר בי רב דחד יומא, ויענהו, א"ל רבי יוחנן במטו מינך לא תענוש רבנן, נפק רבי יוחנן לבי מדרשא ודרש ואותי יום יום ידרשון וכי ביום דורשין אותו ובלילה אין דורשין אותו, אלא כל העוסק בתורה אפיילו יום אחד בשנה לשמה מעלה עליו הכתוב כאלו עוסק כל השנה כולה:

הלא פרוס לרעב לחמך. אמר רב הונא בודקין למזונות ואין בודקין לכסות, אי תימא קרא ואי תימא סברא, א"ת קרא הכא כתיב הלא פרוס לרעב לחמך פרוס כתיב והכא כתיב כי תראה ערום וכסיתו לאלתר, אי תימא סברא האי קא מבזי והאי לא קא מבזי, וב יהודה אמר בודקין לכסות ואין בודקין למזונות, אי תימא קרא אי תימא סבר, אי תימא קרא הכא כתיב הלא פרוס לרעב לחמך והכא כתיב כי תראה ערום וכסיתו לכשיראה לך, אי תימא סברא האי מצטער והאי לא מצטער. א"ר אלעזר בזמן שבית המקדש קיים אדם שוקל שקלו ומתכפר לו, עכשו באין העו"א ונוטלים ואתו בזרוע, זכה הלא פרוס לרעב לחמך, לא זכה ועניים מרודים תביא בית. ואמר מר עוקבא אעפ"כ נחשב להם לצדקה שנאמר ונוגשיך צדקה. א"ר יצחק הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות, הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות דכתיב הלא פרוס לרעב לחמך וגו' אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך וגו' אז תקרא וה' יענה וגו' אז תתענג על ה'. והמפייסו בדברים מתברך בי"א דכתיב ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך ואפלתך כצהרים ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ, והיית כגן רוח וכמוצא מים אשר יכזבו מימיו, ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וקרא לך גדר פרץ וגו':

ישעיהו – פרק נח – רמז תצב

רבי יהודה ורבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי לעולם לא תהא מצות עני קלה בעיניך שהפסדה עשרים וארבע קללות ומתן שכרה כ"ד ברכות, עשרים וארבע קללות מנין הפקד עליו רשע וגו' וכל ענינא, וכל כך למה יען אשר לא זכר עשות חסד. ומתן שכרה כ"ד ברכות דכתיב הלא פרוס לרעב וגו' אז תתענג על ה' הרי י"ד. ואלין עשר אחרנייתא הן אינון גבי יעקב דכתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך, יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים וגו', א"ר סימון הלוא תפרוס אין כתיב כאן אלא פרוס כבר היא פרוסה מר"ה נגזר על האדם מה שהוא משתכר ומה שהוא מתחסר. רשב"י דמך ליה בליל ריש שתא והוא בחלמיה דבנוי דאחתיא מתבעיין מן מלכותא שית מאה דינרין, אנסינון ואוקמינון פרנסים, אמרין מן דמאן מפקתא, אמר להון הוון מפקין וכתבין בסיפא דשתא אנן מחשבינן ואנא משלם לכוון, בסיפא דשתא איתמר עליהן ללישנא בישא דהוון יהבין ונסבין בהדין מטכסא, אתא חד גבר סב מן מלכותא אמר לון דאתון אעבדין פורפורה למלכא או דאתון מזדמין שית מאה דינרין, נסבתינון וחבשינהון בפילק, כיון דשמע רבי שמעון בן יוחאי אזל לגביהון אמר לון כמה אפקתון, אמרין ליה הא כתבא, וקרי כתבא אשכח דאפקון שית מאה דינרין חסר שית דינרין, אמר להון הבו לי שית דינרין ואנא מפיק לכוון, אמרין אתון חמון הדין סבא מתבע מן גבן שית מאה דינרין ואת אמרת שית דינרין ואנא מפיק לכוון, אמר לון הבו לי שיתא דינרין ולא איכפת לכוון אתון ונסבין שיתא דינרין ויהבון ליה לגו קומציה ואמך אפוהי ונפק ליה, מדנפק אמרין ליה דילמא דהוית ידעת דאינון מזדמין, אמר לון חיכון מן לילי ריש שתא הוונא ידע, אמרין ליה ואלו אמרת לו הוונן יהבין אוף אילין שית דינרין בגו מצוותא, א"ל ואלו אמרית לכוון לא הויתון מהימנתון יתי:

ותפק לרעב (לחמך) [נפשך], אם זכיתם לרעבו של יעקב ואם לאו לשבעו של עשו. ועניים מרודים תביא בית אלו שהם עניים מנעוריהם, אמר ר' יצחק כהדין סמיא דקריין להון סגיא נהורא. ועניים מרודים אלו הם אבלים מרי נפש שנפשם מרה עליהם מי משמחם יין דכתיב ויין ללמרי נפש לכך נאמר מרודים תביא בית. דבר אחר אלו תלמידי חכמים שנכנסים לבתי עמי הארץ ומרוין אותם מדברי תורה. רבי אבין אמר כל המארח תלמיד חכם בביתו מעלה עליו הכתוב כאלו הקרבי בכורים נאמר כאן תביא ונאמר להלן תביא ראשית בכורי אדמתך תביא מה להלן בכורים אף כאן בכורים:

ומבשרך לא תתעלם, בר קפרא אמר הוי רואה בשרו כבשרך שאין לך אדם שאינו בא למ דה זו אם לא בא הוא בא בנו או בן בנו. דבר אחר ומבשרך לא תתעלם. רבי יעקב בר אחא ורבי אלעזר זו גרושתו, ר' יוסי הדגלילי הוה ליה אתתא בישא והוה מבזיא ליה קמי תלמידוי, אמרו ליה תלמידוי ר' שבקא דלית הוה יקדך, אמר לו פו נא רב עלי ולית בי משבקתא. חד זמן הוה פשיט הוה ורבי אלעזר בן עזריה כיון דחסלין מפשוטיהון אמר ליה משגח סליק רבי לגו ביתא, אמר ליה אין, כיון דעיילין לביתא נפקת לה צפון קידוא יהיבת על אפיא אמר אות בהדא קידואא כלום, א"ל הוה מלייא פרפיין. גלונא ואשכחון מלייא פרגיין, ידע ראב"ע א"ל רבי ולא אמרה אלא פרפריין והוה אשכחינן לה מלייא פוגיין, א"ל רבי מעשה נסים הם, כיון דחסלון מיכלן ומשתיין, אמר ליה רבי שבוק הדא אתתא לית היא דיקרך, אמר ליה פורנא רב עלי ולית לי ממרקא לה, אמר ליה אנא פסקי פורנא ושבקא מינך. עבדון ליה כן פסיק לה פורנא ושבקא מיניה ואסבון יתיה אתתא טבא מיניה. גרמון חובין דההיא אתתא דשבק ואזלא ונסיבא לסנטרא דקרתא, בתר יומין נפלין עלוי יסורין אתעביד סגיא נהורא והוות אתתא נגידא ליה בכל שכוני דקרתא ובשכוניה דרביי יוסי הגלילי דאנא שמע דעביד מצוון סגיאן, אמרה ליה משבקתיה אנא וליתי לי מחמי סבר אפוי, חד זמן מטיין לההוא שכונתא שרי חבט עלה והוון מתבזיין בשוקא, אודיק רבי יוסי הגלילי חמתון ויהבינון בגו בית חד מן ידיה והוה זיין להו כל יומיא דהוון בחיים על דכתיב ומבשרך לא תתעלם. קריביה דר' יוחנן הות להו

אתת אבא דהות צריכה רפואה כל יומא, אתו לקמיה דרבי יוחנן אמר להו זילו קוצו לה מידי לרפואה, אמר רבי יוחנן אעשינו עצמינו כעורכי הדיינים, מעיקרא סבר מבשרך לא תתעלם ולבסוף סבר אדם חשוב שאני. קריבתיה דרב נחמן זבינתיה לכתובתה בטובת הנאה איגרשה ושכיבה אתו קא תבעי לה לברתא אמר רב נחמן איכא איניש דליסבא עצה תייזל ותחלה לכתובתה דאמה לגבי אבוה ותהדר ותירתה מיניה, שמעה איהי אחילתיה. אמר רב נחמן עשינו עצמינו כעורכי הדיינים מעיקרא סבר מבשרך לא תתעלם ולבסוף סבר אדם חשוב שאני. ביומיה דר' תנחומא צריכין ישראל למטרא, אמרין ליה גזור תעניתא דניחות מטרא, גזר תעניתא פעם ראשונה ושנייה ולא ירדו גשמים, בשלישי על דרש כל עמא יפלגון מצוה. חד גבר נסב מן מה דהוה גו ביתיה ונפקק למפלג גו שוקא, פגעת ביה משבקותיה אמרה ליה זכי בי דמן ההוא יומא דנפקת ההיא אתתא מגו ביתך לא חמית טב, כיון שראה אותה ערומה ובצרה גדולה נתמלא עליה רחמים ונתן לה ע"ש ומבשרך לא תתעלם, חזא בה ון חד גברא אזל ואמר ליה לרבי תנחומא רבי מאי את יתיב הכא ועבירה הכא, אמר ליה מה חמיתא אמר ליה חמיתיה גבר פלן משתעי עם משבתקיה ויהב לה פריטין, שלח רבי תנחומא ואיתיתי, אמר ליה לית את ידע דהא לא אריך ולית את ידע דעלמא קאים בצערא ואת בעי למשבקתך ויהיב לה פריטין, אמר ליה ולא את דרשת כל עמא יפקון ויפלגון מצוה ונסיבית ממה דהוה גו ביתא ונפקת למפלג גו שוקא ופגעת בי משבקותי אמרה לי זכי בי דמן ההוא יומא דנפקת ההיא אתתא מגו ביתא לא חמית טב כיוון שראיתי אותה ערומה ובצרה גדולה נתמלאתי עליה רחמים ונתתי לה על שם ומבשרך לא תתעלם, באותה שעה הגביה עיניו לשמים אמר אם בשר ודם אכזרי שיאן לה עליו מזונות כיון שראה אותה ערומה ובצרה גדולה נתמלא עליה רחמים ונתן לה, אנו שאנו בני בחוניך בני אברהם יצחק ויעקב ומזונותינו עליך על אחת כמה וכמה שתתמלא עלינו רחמים, באותה שעה ירדו גשמים ונתרווח העולם:

אז יבקע כשחר אורך, א"ר ירמיה בן אלעזר אפילו אותה שכתוב בה והארכת ימים וארוכתך מהרה תצמח. והלך לפניך צדקך וכל מה דאת לעי עם גרמך את לעי לפיכך כבוד ה' יאספך:

ישעיהו – פרק נח – רמז תצג

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדמתו והולכת לפניו בעולם הבא שנאמר והלך לפניך צדקך. וכל העושה עבירה אחת בעולם הזה מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר ילפתו ארחות דרכם יעלו בתהו ויאבדו, רבי אליעזר אמר קשורה בו ככלב שנאמר ולא שמע אליה לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא:

ישעיהו – פרק נח – רמז תצד

שלשה אוהבים יש לו לאדם בניו ובני ביתו וממונו ומעשיו הטובים, בשעת פטירתו מכניס בניו ובני ביתו ואומר בבקשה מכם הצילוני מדין המות הרע הזה והם משיבים לו ואומרים אין שלטון ביום המות לא כך כתיב אח לא פדה יפדה איש, והוא מכניס ממונו ואומר הצילני והוא משיב לו לא יועיל הון ביום עברה, והוא מכניס מעשיו הטובים ואומר להם הצילוני והם אומרים לו עד שלא תבא הרי אנו מקדישמין לך שנאמר והלך לפניך צדקך, וכתוב וצדקה תציל ממות:

ישעיהו – פרק נח – רמז תצה

שנו רבותינו מונבז המלך עמד ובזבז אוצרותיו בשני בצורת חברו עליו אחיו ובית אביו אמרו לו אבות אבותיך גנזו אוצרות ואבותיך הוסיפו עליהם ואתה מבקש לבזבזן, א"ל אבותי גנזו למטה ואני גנזתי למעלה שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף, אבותי גנזו במקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו שנאמר צדק ומשפט מכון כסאך, אבותי גנזו דבר שאינו עושה פירות ואני גנזתי דבר שעושה פירות שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, אבותי גנזו אוצרות ממון ואני גנזתי אוצרות נפשות שנאמר ולוקח נפשות חכם, אבותי גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי שנאמר ולך תהיה צדקה, אבותי גנזו לעוה"ז ואני גנזתי לעוה"ב שנאמר והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאסרף:

אז תקרא וה' יענה. אז תקרא וה' יענה. כמד"א תקרא ואנכי אענך:

אם תסיר מתוכך מוטה אלו שטרות פרועים. שלח אצבע ודבר און דבר המלכות אין הוה אזיל בהאעבדיה יזיל בהדא. ותפק לרעב נפשך, אמר ריש לקיש אם אין לך ליתן לו נחמו בדברים אמור לו תצא נפשי עליך שאין לי מה ליתן לך, אם עשית כן וזרח בחשך אורך ואפלתך כזהרים. אמר רב טביומי אם עשית כן הרי אתה כבוראך דכתיב ביה דודי צח ואדום. ועצמותיך יחליץ ישמיט יזיין ישזיב יניח. ישמיט כד"א וחלצה נעלו. יזיין כמד"א חלוצים תעברו. ישזיב כמד"א חלצני ה' מאדם רע. יניח מכאן קבעו חכמים רצה והחליצנו בשבת:

והיית כגן רוה זה גן, וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו זה עדן. ובנו ממך חרבות עולם, ר' טרפון אמר לו לרבי עקיבא שקול שיתא קנטרין דכסף וזבון לן חדא אוסיא ונהוה מתפרנסין מינה ולעיין באורייתא, נסבינון ופלגינון לספרייא ולמתנייא ולאילין דילפון באורייתא, בתר יומין קם עמיה ר' טרפון, א"ל זבנת ההוא אוסיא אמר ליה אין, א"ל ולית את מחמייתא, נסביה ואחמתיה לספריא ולמתנייא, אמר ליה אית בר נש דלעי מגן אפוכי הן הוא, א"ל גבי דוד שנאמר פזר נתן לאביונים:

ישעיהו – פרק נח – רמז תצו

וקורא לך גודר פרץ, רבי אבין בשם רבי ברכיה סבא אמר הקב"ה הפרצה הזאת היתה עלי לגודרה ועמדת וגדרת מעלה אני עליך כאותו שעמד בפרץ דכתיב לולי משה בחירו עמד בפרץ. משובב נתיבות לשבת, אמר ר' יהודה בר סימון העני הזה יושב ומתרעם מה אני ומה פלוני הוא יושב בביתו ואני יושב כאן פלוני ישן ע"ג מטה ואני ישן על הארץ ועמדת אתה ונתת לו מעלה אני עליך כאלו נתת שלום ביני לבינו שנאמר או יחזק במעוזי יעשה שלום לי:

אם תשיב משבת רגליך, תנא לא יטייל אדם בתוך הכרך בשבת על מנת שתחשך ויביא פירות ולא לתוך המדינה על מנת שילך לבית המרחץ, ואסור לאדם לצאת בתוך כרמו בשבת ולידע מה היא צריכה. מעשה בחסיד אחד שיצא לתוך כרמו בשבת וראה שם פרצה גדולה וחשב עליה לגודרה בשבת. אמר הואיל וחשבתי עליה לגודרה בשבת ח"ו איני גודרה עולמית, מה פרע לו הקב"ה זימן לו אילן אחד של נצפה ועלה בתוכה והיה מתפרנס ממנה כל ימי חייו:

וקראת לשבת עונג. אמר רב ייהודה אמר רב כל המענג את השבת נותנים לו משאלות לבו שנאמר והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך, עונג זה איני יודע מהו כשהוא אומר וקראת לשבת עונג הוי אומר זה עונג שבת, במה מענגו אמר רבי יהודה בריה דרבי שמואל בר שילת משמיה דרב בתבשיל של תרדן

ובדגים גדולים ובראשי שומין, ורב חייא בר אסי אמר רב אפילו בדבר מועט ולכבוד השבת עשאהו הוי עונג. מאי היא, א"ר יהודה כסאא דהרסנא. יוסף מוקיר שבי הוה ההוא גוי בשבבותיה דהו נכסיה נפיש טובא אמרי ליה כלדאי כלהו נכסיך יוסף מוקיר שבי אכיל להו, אזל זבנינהו לכלהו נכסיה זבן בהו מרגניתא אותביה בסדיניה בהדי דקא עבר במברא אפרחיה זיקא לסדיניה שדייה במיא ובלעיה כוורא, אסקיה אתייה אפניא דמעלי שבתא אמרי מאן זבין כי השתא אמרי להו זילו לגבי יוסף מוקיר שבי דרגיל דזבין, אמטייה ניהליה זבניה קרעיה אשכח ביה מרגניתא זבנא בתליסר עיליתא דדינרי דדהבא, פגע ביה ההוא סבא אמר מאן דיזיף לשבתא שבתא פרעיה. בעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ב"ר יוסי עשירים שבארץ ישראל במה הם זוכים, אמר ליה בשביל שמעשרים שנאמר עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר, ושבבלבל במה הם זוכים בשביל שמכבדין את התורה, ושבשאר ארצות במה הם זוכים בשביל שמכבדין את השבת, דאמר רבי חייא פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית אחד בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב בשש עשרה בני אדם ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות בו וקערות וקיתונות וצלוחיות של כסף קבועות בו ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים, וכשהם מניחים אותו אומרים לה' הארץ ומלואה, וכשהם מסלקים אותו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, אמרתי לו במה זכית לכך, אמר לי קצב הייתי וכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת, אמרתי לו ברוך המקום שזיכך לך:

לקדוש ה' מכובד אמר רב המנונא זה יום הכפורים שאין בו לא אכילה ולא שתיה אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה. וכבדתו, רב אמר להקדים, ושמואל אמר לאח, אמרי ליה בני פפא בר אבא לרב פפא כגון אנן דשכיחא לן בשרא כל יומא במאי נשנייה, אמר להו אי רגילתו לאקדומיה אחרוה ואי רגילתו לאחרי אקדמוה, רב ששת בקיאיט מותיב להו לרבנן היכא דמטיא שמשא, בסתוא מותיב להו לרבנן היכא דמטיא טולא כי היכי דליקדמו:

וכבדתו מעשות דרכיך. שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול כי הא דר' יוחנן קארי למאניה מכבדותי. מעשות דרכיך שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול, כדבעי רבי מרבי ישמעאל בר רבי יוסי מהו לפסוע פסיעה גסה בשבת, א"ל וכי בחול מי התירה שאאני אומר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. ממצוא חפצך חפצך אסורין חפצי שמים מותרים, ודבר דבר שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול. ודבר דבר דבור אסור הרהור מותר. דבר אחר וקראת לשבת עונג זה שבת, לקדוש ה' מכובד זה יום הכפורים, וכבדתו זה (לא) יום טוב הראשון של חג, מעשות דרכיך זה חולו של מועד:

ממצוא חפצך ודבר דבר. מכאן שאסור לו לאדם (לעשותו) [לבקש] חפציו בשבת. ר' זעירא בעא קמי ר' חייא בר אבא אילין דאמרין רוענו זוננו פרנסנו בשבת מהו, א"ל טופס ברכות כך הוא. ודבר דבר אימיה דרשב"י כד הות משתעיא מותר מיליא בשבתא הוה אמר לה אמי שבתא הוא והוות שתקא:

אז תתענג על ה'. א"ר יוחנן משום רבי יוסי כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלא מצרים שנאמר אז תתענג על ה' וגו' והאכלתיך נחלת יעקב אביך, לא כאברהם דכתיב ביה קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה. ולא כיצחק דכתיב ביה כי לך ולזרעך אתן אל כל הארצות האל. אלא כיעקב דכתיב ביה ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה. רב נחמן בר יצחק אמר ניצל משעבוד מלכיות כתיב הכא והרכבתיך על במתי ארץ, וכתיב התם ואתה על במותינו תדרוך (כתוב ברמז מ"ג):

ישעיהו – פרק נט – רמז תצו

הן לא קצרה יד ה' מהושיע, זה שאמר הכתוב חליתי היא שנות ימין עליון, א"ר שמואל בר נחמני על שלא חלינו פניך בתשובה נשתנית הימין, ואמר רבי אלכסנדר (נתחלה) [נתלחלה] אותה שבבועה (שדרת) [שכרת] לנו בחורב ונשתנית הימין, א"ר סימון שמעת מימך גלגל חמה חולה ואינו יכול לעלות, לבנה חולה ואינה יכולה לעלות, לשמש אין חלאים ולפני יש חלאים. אמר ר' יצחק משל לגבור ששרוי במדינה והיו בני המדינה בוטחים בו, כשיבאו הגייסות שם הוא יוצא ומראה להם פנים ומיד הם בורחים, וכיון שבאו הגייסות לשם אמר להם ימיני חשיה לי, אבל הקב"ה אינו כן אלא הן לא קצרה יד ה' מהושיע:

כי אם עונותיכם היו מבדילים, א"ר שמעון בן לוי אין לחלאים הן אית סברא דמאן דחשש סופיה מתסיא, ואם נשתנית ימין לית סברא. הוא דעתיה דר' שמעון בן לקיש כי (אם) מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד אם מאיסה לית סברא ואם קצפין הוא אית סברא דמאן דכעיס סופיה מתרציא. כי אם עונותיכם היו מבדילים. אמר רבא אי בעו צדיקי ברו עלמא שנאמר כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם. רבא ברא גברא שדריה לקמיה דרבי זירא הוה משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה אמרר ליה מן דחברייא את תוב לעפרך. רב חנינא ורב הושעיא בווי יתבי כל מעלי שבתא והווי עסקי בספר יצירה ומיברי להו עגלא תילתא ואכלי ליה. רבי שמעון בן אלעזר אומר מעולם לא ראיתי צבי קייץ וארי סבל ושועל חנוני והם ניזונים שלא בצער והם לא נבראו אלא לשמשני ואני לא נבראתי אלא לשמש את יוצרי אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעותי את העשי וקפחתי את פרנסתי שנאמר עונותיכם הטו אלה וחטתכם מנעו הטוב מכם. מעשה בימי שמעון בן שטח שהיו גשמים יורדים מלילי שבת ללילי שבת עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב וצוררו מהם חכמים והניחום לדורות הבאים להודיע כמה חטא גורם לקיים מה שנאמר עונותיכם הטו אלה וגו':

כי כפיכם נגואלו בדם. אמר ר' אלעזר בר מלאי משום רבי שמעון בן לקיש כפיכם נגואלו בדם אלו הדיינים, ואצבעותיכם בעון אלו סופרי הדיינים, שפתותיכם דברו שקר אלו עורכי הדיינים, לשונכם עולה תהגה אלו בעלי דינים. ותהי האמת נעדרת הולכת ויושבת עדרים במדבר, וסר מרע משתולל שכל מי שסר מרע משתולל על הבריות, אמר רבינא מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא, א"ל צורבא מרנן ורב טבית שמיה דאי הווי יהבי ליה כל חללי עלמא לא הוה משני בדבוריה, איקלע להווא אתרא וקושטא שמיה ולא משנן בדבוריהו ולא מיית איניש מהתם בלא שניה, נסיב אתתא מינייהו הווי לליה תרין בנין, יומא חד הוה יתבה דביתהו וקא חייפא רישא, אתא שביבתא טרפא אבבא אמינא לאו אורח ארעא אמרי לה ליתא הכא, שכיבן תרין בני אתו אינשי אתרא לקמאי אמרין לי במטו מינך פוק מאתרין דלא תגרי מותא בהנהו אינשי:

וירא כי אין איש. אמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכלו זכאי או בדור שכלו חייב, בדור שכלו זכאי דכתיב ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ, בדור שכלו חייב דכתיב וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע וכתוב למעני למעני אעשה:

ישעיהו – פרק נט – רמז תצח

וילבש צדקה כשרין. א"ר אלעזר מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדולל אף צדקה כל פרוטה ופרוטה נחשבת ומצטרפת לחשבון גדול. רבי חנינא אמר מהכא וכבגד עדים כל צדקותינו מה הגד זה כל נימא ונימא מצטרפת לבגד לדול כך כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול (כתוב ברמז קנ"ט וברמז

תק"י). וייראו ממערב את שם ה' וממזרח שמש את כבודו כי יבא כנהר צר וגו', א"ר יוחנן אם ראית דור שצורות רבות באות עליו כנהר חכה לו שנאמר וייראו ממערב וגו' רוח ה' נוססה בו וגו' וסמך ליה ובא לציון גואל. א"ר יוסי הגלילי גדולה תשובה שמביאה גאולה לעולם שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע:

ואני זאת בריתי. א"ר פרנך א"ר יוחנן כל שהוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם שנאמר ואני זאת בריתי אותם אמר ה' וגו'. מאי אמר ה'. אמר רב יהודה אמר רב אמר הקב"ה אני ערב בדבר זה. מאי מעתה וועד עולם אמר ר' ירמיה מכאן ואילך תורה מחזרת לאכסניא שלה, רב יוסף יתיב ארבעין תעניתא אקריוה לא ימושו מפך, יתיב מאה תעניתא אקריוה מפך ומפי זרעך, יתיב מאה אחרינייתא אקריוה לא ימושו מפך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך. אמר מכאן ואילך לא צריכנא תורה מחזרת לאכסניא שלה:

ישעיהו – פרק ס – רמז תצט

קומי אורי כי בא אורך. א"ר יוחנן משל למהלך בדרך עם דמדומי חמה בא אחד והדליק לו את הנר וכבה ובא אחד והדליק לו את הנר וכבה, אמר מכאן ואילך איני ממתין אלא לאורו של בקר, כך אמרו ישראל לפני הקב"ה אעשינו לך מנורה בימי משה וכבתה, בימי שלמה וכבתה, מכאן ואילך אין אנו ממתנין אלא לאורך שנאמר כי עמך מקור חיים באורך נראה אור, וכן אמר הקב"ה קומי אורי כי בא אורך. א"ר אחא נמשלו ישראל לזית שנאמר זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך, ונמשל הקב"ה בנר נר (אלקים) [ה'] נשמת אדם מה דרכו של שמן לינתן בנר והם מאירים שנייהם כאחת, כך אמר הקב"ה לישראל הואיל ואורי הוא אורכם וארכם הוא אורי אני ואתם נלך ונאיר לציון שנאמר קומי אורי כי בא אורך. א"ר הושעיא עתידה ירושלים לעשות פנס לאומות העולם והם מהלכים לאורה מה טעם והלכו גוים לאורך, וכה"א נכון יהיה הר בית ה' וגו', זהו שאמר הכתוב כי עמך מקור חיים באורך נראה אור (כתוב ברמז תשכ"ז). אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע בשביל תורה שנתת לי שנקראת מקום חיים אני עתידה להתענג באורך, מהו באורך נראה אור זה אורו של משיח שנאמר וירא אלקים את האור כי טוב מלמד שצפה הקב"ה בדורו של משיח ובמעשיו קודם שנברא העולם וגנזו למשיח ולדורו תחת כסא הכבוד שלו, אמר שטן לפני הקב"ה רבש"ע אור שנגנז תחת כסא הכבוד שלך למי, א"ל למי שהוא עתיד להחזירך ולהכלימך בבשת פנים, א"ל רבש"ע הראהו לי, א"ל בא וראה אותו, וכיון שראה אותו נזדעזע ונפל על פניו אמר בודאי זהו משיח שעתיד להפיל לי ולכל שרי עובדי אלילים בגיהנם שנאמר בלע המות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים, באותה שעה התרגשו העו"א, אמרו לפניו רבש"ע מי הוא זה שאנו נופלים בידו מה שמו ומה טיבו. א"ל הקב"ה אפרים משיח צדקי שמו, ומגביה קומתו וקומת דודו ומאיר עיני ישראל ומושיע עמו, ואין כל אומה ולשון יכולה לעמוד בו שנאמר לא שישא אובי בו ובן עולה לא יעננו, וכל איביו וצריו מתבהלים ובורחים מלפניו שנאמר וכתותי מפניו צריו, ואף נהרות פוסקים בים שנאמר ושמתי בים ידו ובהנהרות ימינו, התחיל הקב"ה מתנה עמו כשברחו, א"ל הללו שגנוזים אצלך עונותיהם עתידים להכניסך בעול ברזל ועושים אותך כעגל הזה שכהו עיניו ומשנקין את רוחך בעול ובעונותיהם של אלו עתיד לשונך להדבק בחכך רצונך בכך, אמר משיח לפני הקב"ה רבש"ע שבא אותו צער שנות רבות ה, א"ל הקב"ה חייך ראשך שבוע אותו צער שנות רבות הם, א"ל הקב"ה חייך וחיי ראשך שבוע גזרתי עליך אם נפשך עצבה אני טורדן מעכשו, אמר לפניו רבש"ע שמא אותו צער שנות רבות הם, א"ל הקב"ה חייך וחיי ראשך שבוע גזרתי עליך אם נפשך עצבה אני טורדן מעכשו, אמר לפניו רבש"ע בגילת לבי ובשמחת לבי אני מקבל עלי על מנת שלא יאבד אחד מישראל, ולא חייים בלבד יושעו בימי אלא אף

אותם שגנוזים בעפר, ולא מתים בלבד יושעו בימי אלא אף אותם מתים שמתו מימות אדם הראשון עד עכשו, ולא אלו בלבד אלא אף נפלים יושעו בימי, ולא נפלים בלבד יושעו אבימי אלא אף אותם מתים שמתו מימות אדם הראשון עד עכשו, ולא אלו בלבד אלא אף נפלים יושעו בימי, ולא נפלים בלבד אלא אף למי שעלתה על דעתך להראות ולא נבראו, בכך אני רוצה, בכך אני מקבל. אמרו שבוע שבן דוד בא בו מביאין קורות של ברזל ונותנים לו על צוארו עד שנכפף קומתו והוא צועק ובוכה ועלה קולו למרום, אמר לפניו רבש"ע כמה היא כחי כמה היא רוחי וכמה היא נשמתי וכמה היא אברי לא בשר ודם אני, על אותה שעה היה דוד בוכה ואמר יבש כחרש כחי, באותה שעה אמר לו הקב"ה אפרים משיח צדקי כבר קבלת עליך מששת ימי בראשית עכשו היא צער שלך כצער שלי, שמיום שעלה נבוכדנאצר הרשע והחריב את ביתי ושרף את היכלי והגליתי את בני לבין אומות העולם חייך וחיי ראאשך לא נכנסתי לכסא שלי, ואם אין אתה מאמין ראה הטל שעל ראשי שנאמר שראשי נמלא טל, באותה שעה אמר לפניו רבש"ע עכשו נתישבה דעתי עלי כי דיו לעבד שיהיה כרבו, א"ר יצחק שנה שמלך המשיח נגלה בו כל מלכי אומות העולם מתגרים זה בזה, מלך פרס מתגרה במלך ערבי והולך מלך ערבי לארס ליטול עצה מהם וחוזר מלך פרס ומחריב את כל העולם וכל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים ונפלים על פניהם ויאחזו אותם צירים כצירי יולדה, וישראל מתרעשים ומתבהלים ואומר להיכן נבוא ונלך להיכן נבוא ונלך להיכן נבוא ונלך, וואומר להם בני אל לתתיראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם מפני מה אתם מתיראים אל תיראו הגיע זמן גאולתכם, ולא כגאולה ראשונה גאולה אחרונה כי גאולה ראשונה היה לכם צער ושעבוד מלכיות אחריה אבל גאולה אחרונה אין לכם צער ושעבוד מלכיות אחריה:

שנו רבותינו בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים הגיע זמן גאולתכם, ואם אין אתם מאמינים ראו באורי שזרח עליכם שנאמר קומי אורי כי בא אורך וכזבד ה' עליך זרח ועליכם בלבד זרח ולא על עובדי אלילים שנאמר כי הנה החשך יכסה ארץ, באותה שעה מבהיק הקב"ה אורו של מלך המשיח ושל ישראל והולכים כלם לאורן של מלך המשיח ושל ישראל שנאמר והלכיו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך, ובאים ומלחכים עפר מתחת רגליו של מלך המשיח שנאמר ועפר רגליך ילחכו, ובאים כלם ונפלים על פניהם לפני משיח ולפני ישראל ואומרים נהיה לך ולישראל לעבדים, וכל אחד מישראל אלפים ותת עבדים יהיו לו, שנאמר בימים ההמה אשר יחזיקו עשר אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלקים עמכם. שנו רבותינו עתידין אבות העולם לעמוד בניסן ואומרים לו אפרים משיח צדקנו אע"פ שאנו אבותיך אתה טוב ממנו שסבלת עונות בנינו ועברו עליך מדות קשות ורעות מה שלא עברו על הראשונים ועל האחרונים, והיית שחוק ולעג באומות בשביל ישראל וישבת בחשך ואפלה ועיניך לא ראו אור וצפד עורך על עצמך וגופך היה יבש כעץ ועיניך חשכו מצום וכחך יבש כחרס וכל אלו מפני עונות בנינו, רצונך יהנו בנינו מטובה זו שהשפיע הקב"ה לישראל, משמא בשביל צער שצערת עליהם ביותר וחבשון בבית האסורים אין דעתך נוחה מהם, אומר להם אבות העולם כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם ובשביל בניכם שיהנו מטובה זו שהשפיע הקב"ה לישראל, אומרים לו אבות העולם אפרים משיח צדקנו תנוח דעתך שהנחת דעת קונך ודעתנו, א"ר שמעון בן פזי באותה שעה מגביה הקב"ה למשיח עד שמי השמים ופורש עליו מזיו כבודו מפני אומות העולם מפני פרסים הרשעים. אומרים לו אפרים משיח צדקנו הוי דיין על אלו ועשה בהם מה שנפשך חפצה שאלמלי רחמי שגברו עליך ביותר כבר אבדוך מן העולם ברגע אחד שנאמר הבן יקיר לי אפרים וגו'. למה רחם ארחמנו שני פעמים, אלא רחם בשעה שהיה חבוש בבית האסורים שבכל יום ויום היו מחרקין שיניהם ומרמזין בעייניהם ומנענעין בראשיהם ומפטירין בשפתותיהם שנאמר כל רואי ילעגו לי יפטירו בשפה יניעו ראש וכל המזמור. ארחמנו בשעה

שהוא יוצא מבית האסורין שלא מלכות אחד ושתי מלכיות באים עליו אלא מאה וארבעים מלכיות מקיפין אותו ואומר לו הקב"ה אפרים משיח צדקי אל תירא מהם כי כל אלה ברוח שפתיך ימותו, שנאמר וברוח שפתי ימית רשע, מיד הקב"ה עושה לו למשיח שבע חופות של אבנים טובות ומרגליות וזמרגדין, וכל חופה וחופה נמשכין מתוכה ארבע נהרות של יין וחלב ודבש ואפרסמון טהור, ומחבקו הקב"ה בפני הצדיקים ומכניסו לחופה ורואין אותו כל הצדיקים ואומר להם הקב"ה צדיקי עולם עדיין לא נטל אפרים משיח צדקי חצי צערו עדיין יש לי מדה אחת שאני נותן לו שלא ראתה עין מעולם שנאמר עין לא ראתה אלקים זולתך (כתוב ברמז תתרמ"ח). באותה שעה קורא הקב"ה לרוח צפונית ולרוח דרומית ואומר להם כבדו ורבעו לפני אפרים משיח צדקי בכל מיני בשמים שבגן עדן שנאמר עורי צפון ובאי תימן הפיחי גני וגו':

קומי אורי כי בא אורך. בשעה שהקב"ה אומר לציון קומי, אומרת לפניו רבש"ע עמוד אתה בראש ואני אחרך, אמר להם יפה אמרת שנאמר עתה אקום יאמר ה':

ישעיהו – פרק ס – רמז תק

שאי סביב עיניך וראי. באותה שעה מביא הקב"ה אליהו ומשיח וצלוחית של שמן בידיהן ומקליהן בידיהם ונקבצים כל ישראל לפניהם ושכינה לפניהם ונביאים מאחריהם ותורה מימינם ומלאכי השרת משמאלם ומוליכים אותם אל עמק יהושפט ונקבצין כל הגוים שם שנאמר וקצבתי את כל הגוים. באותה שעה מביא הקב"ה אלילי העו"א ונותן בהם רוח ונשמה ואומר יעברו על גשר גיהנם ועוברים, וכיון שמגיעים שם יהיה לפניהם כחוט ונטפלים לגיהנם, ומיד ישראל מתיראין ואומרים לפניו רבש"ע תאמר כאשר עשית עם אלו תעשה עמנו, אומר להם מי אתם, אומרים לו אנחנו עמך ונחלתך ישראל, אומרים להם מי מעיד אומרים לו אברהם, קורא ליצחק אומר לו מעיד אתה שהם עמי ואני אלקיהם, אמרו לפניו רבש"ע לא כך אמרת לי וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, אומר להם מי מעיד יותר, אומרים לו יצחק, קורא ליצחק אומר לו מעיד אתה שהם עמי ואני אלקיהם, אומר לפניו רבש"ע לא כך אמרת לי כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל, אומר להם מי מעיד יותר אומרים לו יעקב, קורא ליעקב אומר לו מעיד אתה שהם עמי ואני אלקיהם, אומר לפניו רבש"ע לא כך אמרת לי כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל, אומר להם מי מעיד יותר אומרים לו יעקב, קורא ליעקב אומר לו מעיד אתה שהם עמי ואני אלקיהם, אומר לפניו רבש"ע לא כך אמרת להם ולא ולא יהיה לך והם אמרו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, באותה שעה עובר הקב"ה לפניהם והם אחריו שנאמר ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם, באותה שעה מביא הקב"ה תורה ומניחה בחיקו ומבהיק דיון של ישראל מסוף העולם ועד סופו, אמר גבריאל לפני הקב"ה רבש"ע יבאו העו"א ויראו בטובתן של ישראל ואומר להם אל יראו, וכן אומר ישעיהו ה' רמה ידך בל יחזיון, אמר משה לפני הקב"ה רשב"ע יבאו ויראו שנאמר יחזו ויבושו קנאת עם. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע יבאו ויראו ויבושו שנאמר ותרא אויבתי ותכסה בושה, באותה שעה נפתחה גיהנם ויוצאים כל העו"א ורואים בטובתם של ישראל ונופלים על פניהם ואומרים כמה נאה אדון זה כמה נאה אומה זו שאהב אותם ביותר אשרי העם שככה לו, פרעה אורמ לפניו רבש"ע במה נשתנה אומה זו שאהבת אותם ביותר, אומר להם אתם שוטים שבעולם אתם ידעתם אותי והנחתם אותי ולא בטחתם בי אבל ישראל קדשו שמי פעמים בכל יום ובטחו בי ואני אתן להם שכר טוב, מיד מתביישים ושבים לגיהנם שנאמר ישבו רשעים לשאולה, וצדיקים ישבים תבוך גן עדן ויושב הקב"ה בראשם ומביא את האור שגנז לצדיקים ומסיף אותו שמ"ג פעמים, אומרים לפניו רבש"ע היינו מצפין לאור זה שנאמר

צמאה נפשי לאלקים לאל חי מתי אבוא ואראה וגו', א"ל עכשיו ראיתם פני, אומרים לפניו רבש"ע חשך זה מהו אומר להם לבני עשו ולבני ישמעאל שנאמר כי הנה החשך יכסה ארץ וגו' (כתוב ברמז תש"ו) קומי אורי כי כבא אורך וגו' כי הנה החשך יכסה ארץ וגו', וכן אתה מוצא בגאולת מצרים ויהי הענן והחשך, הענן לישראל והחשך למצרים, מגיד הכתוב שהיו ישראל נתונים באורה ומצרים באפלה:

אמר רבי חייא בר אבא מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה בית המקדש בנוי וחרב ובנוי, בראשית ברא אלקים הרי בנוי כמד"א לנטוע שמים וליסוד ארץ, והארץ היתה תהו ובהו הרי חרב כמד"א ראיתי את (השמים) [הארץ] והנה תהו ובהו, ויאמר אלקים יהי אור הרי הוא בנוי ומשוכלל לעתיד לבא, הדא הוא דכתיב קומי אורי כי בא אורך:

זה שאמר הכתוב יאר ה' פניו אליך יתן לך מאור פנים, ר' יונתן אומר זה מאור שכינה שנאמר קומי אורי כי בא אורך, ועליך יזרח ה', אלקים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה, אל ה' ויאר לנו:

כי הנה החשך יכסה ארץ, א"ל ההוא מינאי לרבי אבהו לאימת אתי משיחא, א"ל לכי תחפי להו חשוכא להנהו אינשי, א"ל מילט קא לייטת לי, א"ל קרא כתיב כה הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאוממים. לפי שנאמר ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן וגו' לא בשביל שאני צריך אורה אלא בשביל להאיר לך, ויקחו אליך להאיר לך לעוה"ב ולהחשיך לרשעים שנאמר כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה, א"ר אבא בר כהנא חשך ואפלה שמשו בעוה"ז שנאמר ויהי חשך אפלה, אבל תהו ובהו לא שמשו, והיכן עתידין לשמש בכרך גדול של רומי הה"ד ונטה עליה קו תהו ואבני בהו, רבנן אמרין על מי שלא קיימו את התורה שנתנה מותך החשך עליהם הוא אומר כי הנה הכשך יכסה ארץ, אבל ישראל שקיימו את התורה שנתנה מתוך החשך עליהם הוא אומר ועליך יזרח ה'. דרך ארץ הוא הגדול מונהה לגדול והקטן מונה לקטן מה החמה שולטת ביום ולא בלילה אף עשו שולט בעוה"ז ואינו שולט לעוה"ב, ומה הלבנה שולטת ביום ובלילה אף יעקב שולט בעוה"ז ובעוה"ב, עד שלא שקע אורו של גדול אין אורו של קטן מתפרסם, שקע אורו של גדול נתפרסם אורו של קטן, כך וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה:

ישעיהו – פרק ס – רמז תקא

והלכו גוים לאורך. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של ליתן שנאמר התמלא בסכות עורו, זכה עושים לו סוכה, לא זכה עושים לו צלצל שנאמר ובצלצל דגים ראשו, זכה עושים לו צל לא זכה עושים לו ענק שנאמר וענקים לגרורותיך, זכה עושים לו ענק לא זכה עושים לו קמיע שנאמר התשחק בו כצפור ותקשרנו לנערותיך, והשאר פורשו הקב"ה בחומות ירושלים וזיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו שנאמר והלכו גוים לאורך. ירושלים אורו של עולם שנאמר והלכו גוים לאורך, ומי הוא אורה של ירושלים הקב"ה שנאמר והיה לך ה' לאור עולם. דוד רוען של ישראל שנאמר אתה תרעה את עמי ישראל, ומי הוא רועה של דוד הקב"ה שנאמר ה' רועי לא אחסר, אברהם היה מברך את הכל שנאמר והברכו בך כל משפחות האדמה, ומי מברך את אברהם הקב"ה שנאמר וה' ברך את אברהם בכל. משה נסן של ישראל שנאמר מה תריבון עמדי מה תנסון את ה', ומי נסו של משה הקב"ה שנאמר ויקרא שמו ה' נסי:

כל צאן קדר יקבצו לך (כתוב ברמז קכ"ב):

ישעיהו – פרק ס – רמז תקב

מי אלה כעב תעופינה. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן עתיד הקב"ה להגביה את ירושלים שלש פרסאות למעלה שנאמר וראמה וישבה תחתיה מה תחתיה שלש פרסאות אף למעלה שלש פרסאות, וממאי דתחתיה שלש פרסאות, אמר רבא אמר לי ההוא סבא לדידי חזי לי ירושלים קמייתא והוא תלתא פרסי, ושמא תאמר יש צער לעלות, ת"ל מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם, א"ר פפא שמע מינה מעיבא לארעא תלתא פרסי. דבר אחר מי אלה כעב תעופינה, זה שאמר הכתוב אל מוציאו ממצרים כתועפות ראם לו כך הוא מדתו חטאו קימצא הורידם כעוף שנאמר אפרים מתנווד, אפרים כעוף יתעופף כבודם, זכו מעלן למעלה ומרוממן כעב שנאמר מי אלה כעב תעופינה:

ישעיהו – פרק ס – רמז תקג

כתיב והיה מדי חדש בחדשו והיאך אפשר שיבא כל בשר בירושלים בכל שבת ובכל חדש, אמר רבי לוי עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וארץ ישראל ככל העולם כלו והיאך באים בראש חדש ובשבת מסוף העולם אלא העבים באים וטוענים אותם ומביאים אותם לירושלים והם מתפללין שם בבקר, והוא שהנביא מקלסן מי אלה כעב תעופינה, והרי שחל ר"ח להיות בשבת ואומר הכתוב והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו והיאך. אמר רבי פנחס הכהן ברבי חמא בשם ר' ראובן באים שני פעמים אחד של שבת ואחד של ר"ח והעבים טוענים אותם בהשכמה ומביאים אותם לירושלים והם מתפללים שם בבקר, והם טוענים אותם לבתיהם, מי אלה כעב תעושפינה הרי של בקר, וכיונים אל ארובותיהם הרי של מנחה. אינו אומר יבא כל ישראל אלא יבא כל בשר אמר רבי אלעזר כל מי שנעשה כבשר בעולם הזה זוכה לראות פני השכינה כדכתיב עוצם עיניו מראות ברע מלך ביפיו תחזינה עיניך. ד"א יבא כל בשר אפילו הגוים שלא עבדו בישראל מלך המשיח מקבלם. אמר רב נחמן מה שהיה הוא שיהיה כשם שנטל הקב"ה את ישראל ביציאתן ממצרים בענני כבוד שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים כך הוא עושה להם שנאמר מי אלה כעב תעופינה. להביא בניך מרחוק (כתוב למעלה רמז תנ"ד):

והגוים חרוב יחרבו, מחורב יחרבו שנטלו איפופסין שלא קבלי את התורה מבר חורב, וכן סיני למה נקרא שמו סיני שבו נשנאו עובדי אלילים. תחת הנחשת אביא זהב. אמר רבי יוחנן אוי להם לעו"א שאין להם תקנה שנאמר תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אבי כסף, תחת רבי עקיבא וחבריו מאי מביאים, עליהם הוא אומר ונקיתי דמם לא נקיתי. ושמתי פקודתך שלום. (כתוב ברמז פ"ח). ונוגשיך צדקה (כתוב למעלה רמז תצ"ב):

לא יהיה לך השמש עוד לאור יומם, אמר רבי שמעון בן יוחאי כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נצרך אחד מהם לא לאור החמה ביום ולא לאור הלבנה בלילה אלא העבים מאירים היו יודעים ששקעה החמה הלבנו היו יודיעם שזרחה החמה, מסתכל בחבית ויודע מה בתוכה בטפיח ויודע מה שבתוכה מפני ענן שכינה שביניהם שנאמר לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם, אף לעתיד לבא כן שנאמר קומי אורי כי בא אורך, ואומר לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם, ואומר לא יבא עוד שמשך. ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ, שנו רבותינו כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך כלם צדיקים וכו'. א"ר יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכלו זכאי או שכלו חייב, בדור שכלו זכאי ועמך כלם צדיקים, בדור שכלו חייב שנאמר וירא כיי אין איש וישתומם כי אין מפגיע וכתוב למעני למעני אעשה. אמר רב יהודה דרש

רב בין במקום שאמרו להדליק בין במקום שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד לקיים מה שנאמר ועמך כלם צדיקים:

אני ה' בעתה אחישנה, ההוא דאמר ליה לחבריה נכסי לך ואחר כך לפלוני וראשון ראוי ליורשו הוה, בתר דשכיב ראשון אתא שני וקא תבע, סבר רב עיליש קמיה דרבא למימר שני נמי שקיל, אמר ליה רבא דייני דחצצתא דייני הכי לאו היינו דשלח רב אחא בר עויא, איכסיף קרי עליה אני ה' בעתה אחישנה. אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע בן לוי רמי כתיב בעתה וכתוב אחישנה, זכו אחישנה, לא זכו בעתה (כתוב ברמז רצ"ו):

ישעיהו – פרק סא – המשך רמז תקג

רוח ה' אלהים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים. ת"ר ונשמרתם מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי (טומאה) [קרי] בלילה, מכאן א"ר פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי קשדושה, קדושה מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי רוח הקודש, רוח הקודש מביאה לתחיית המתים. וחסידות גדולה מכולן שנאמר אז דברת בחזון לחסידך, ופליגא דרבי יהושע בן לוי דאמר רבי בן לוי ענוה גדולה מכלם שנאמר יען משח ה' אותי לבשר ענוים לבשר חסידים לא נאמר אלא לבשר ענוים הא למדת שענוה גדולה מכלם (כתוב למטה רמז תפ"ט ורמז תמ"ג):

ישעיהו – פרק סא – רמז תקד

לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר. שנו רבותינו סדר תעניות כיצד מוציאים את התבה לרחבה של עיר ונותנים אפר מקלה על גבי התבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו. היכן מנח ליה, אמר רבי יצחק במקום תפילין שנאמר לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר, ולמה נותנים אפר מקלה על גבי ספר תורה, אמר רבי יהודה בן פזי לומר עמו אנכי בצרה, רשב"ל אומר בכל צרתם לו צר. אמר חכמים סד אדם את בית בסיד משייר דבר מועט, וכמה אמר ר' יוסף אמה על אמה, אמר רב חסדא וכנגד הפתח. עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט, ומאי ניהו כסא דהרסנא, עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט, ומאי ניהו א"ר ששת בת צדעא, שנאמר אם אשכחך ישראלים תשכח ימיני וגו', מאי על ראש שמחתי, אמר רבי יצחק זה אפר מקלה שבראש התנים, אמר ליה רב פפא לאביי היכי מנח ליה, אמר ליה במקום תפילין שנאמר לשום לאבלי ציון וגו' פאר תחת אפר:

ועמדו זרים ורעו צאנכם. בזמן שישראל עושים רצונו של מקום מלאכתם נעשית על ידי אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם, אבל בזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום מלאכתם נעשית על ידי עצמם שנאמר ואספת דגנך, ואל עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידם שנאמר ועבדת את אוביך. כתוב אחד אומר ששת ימים תעשה מלאכה וכתוב אחד אומר ששת ימים תעבוד כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, אלא כשישראל עושים רצונו של מקום ששת ימים תעשה מלאכה מלאכתן נעשית על ידי אחרים, וכן הוא אומר ובני נכר אכריכם וכורמיכם, וכשאין ישראל עושים רצונו של מקום ששת ימים תעבוד על ידי עצמך, ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידם שנאמר ועבדת את אוביך:

ואתם כהני ה' תקראו. חביבין ישראל כשהוא מכנן אינו מכנן אלא בכהונה שנאמר ואתם כהני ה' תקראו, חביבין כהנים כשהוא מכנן אינו מכנן אלא במלאכי השרת שנאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה

יבקשו מפיהו וגו' בזמן שהתורה יוצאת מפיהו הרי הוא כמלאכי השרת ואם לאו הרי הוא כבהמה וחייה שאינה מכרת קונה:

חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו. מהו תתימרו חילוף, כמד"א אם המר ימירנו, אמר הקב"ה בעולם הזה נחלפתם מן הרעב חשך משחור תארם לא נכרו בחוצות. ולעתיד לבא יש לכם להתחלף מן השובע רואים אתכם היום ואומרים אלו הם ולמחר אומרים אין אלו הם:

לכן בארצם משנה יירשו (כתוב ברמז רצ"ט):

אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה, שנו רבותינו לולב הגזול פסול, מ"ט אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחאי משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה שנאמר שונא גזל בעולה, משל למה הדבר דומה למלך שאמר לעבדיו תנו מכס למוכסים, אמרו לו עבדיו אדוננו המלך והלא כל המכס שלך הוא, אמר להם ממני יראו עובדרי דרכים ואל יבריחו את המכס, אף הקב"ה אמר ממני ילמדו בני ויברחו מן הגזל. א"ר לוי כל מי שהוא נוטל לולב הגזול למה הוא דומה ללסטים שהוא יושב בפרשת דרכים ומקפח את העוברים ואת השבים, חד זמן עבר חד לגיון בעי למגבי דימוסיא דחדא מדינתא וקם עליה וקדמיה וקפחיה ונסב כל מה דהוה גביה, בתר יומין איתצד ההוא ליסארה ואתיהב בפילקי שמע ההוא לגיונא ואסל לגביה, אמר ליה הב לי מה דקפח ההוא גברא ונסב מידי ואנא מילף עליך זכו, אמר כל מה דקפחת מינך לית לי אלא טפיטא הדין, א"ל הב לי ואנא מילף עליך זכו קדם מלכא, יהב ליה טפיטא דנסב מיניה א"ל למחר את נפיק לדינא קדם מלכא קרי לך ואמר לך אית לך בר נש דמילף עלך זכו ואת א"ל אית לי לגיון פלן והוא משלח קרי לי ואנא מילף עלך זכו, למחר נפק לדינא קרי ליה מלכא א"ל אית לך בר נש דמילף עלך זכו אמר ליה לגיון פלן, שלח מלכא וקרי ליה א"ל מה את חכים מילף זכו בהדין גבר, א"ל חכים אנא בההוא זמנא דשלחתני למיגבי דימוסיא דמדינתא פלן דקם עלי וקדמי וקפחי ונסב כל דהוה גבי והדין טפיטא מסהיד עלי, התחילו הכל אומרים אוי לו לזה שסניגורו נעשה קטיגורו, כך אדם לוקח לולב לזכות בו אם היה גזול הוא צווח לפני הקב"ה ואומר גזול אני חמוס אני ומלאכי השרת אומרים אוי לזה שסניגורו נעשה קטיקורו:

ונודע בגוים זרעם. אל תהי קורא זרעם אלא זרועם שהקב"ה עתיד ליתן להם נצחון על אויביהם, ומי עומד להם בזרוע הקב"ה שנאמר ה' חננו לך קוינו היה זרועם לבקרים, אותם שמשכימים בכל בקר ובקר לבקש רחמים על הישועה והתאבלו על ציון:

ישעיהו – פרק סא – רמז תקה

שוש אישיש בה'. כתיב זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, אין אנו יודעים במה לשמוח אם בהיום אם הבקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך, וכן הוא אומר שוש אישיש בה'. משל למטרונא שהלך בעלה ובנה וחתנה למדינת הים אמרו לה באו בניך אמרה להם ישמחו כלותי, הרי חתניך ישמחו בנותי, כיון שאמרו לה הרי בעליך אמרה להם הא חדו שלמה, כך הנביאים אומרים לה לירושלים בניך מרחוק יבואו והיא אומרת ישמחו ישמח הר ציון. ובנותיך על צד תאמנה היא אומרת תגלנה בנות יהודה, וכיון שאמרו לה מלכך יבא לך היא אומרת הא חדו שלמה שוש אישיש בה'. כי הלבישני בגדי ישע, משל ליתומה שגדלה בפלטין אורמים לה אית לייך כלום, היא אומרת להם אית לי מאבא אית לי מסבא, כך ישראל יש להם זכות מאבינו יצחק. כי הלבישני בגדי ישע זה יצחק אבינו, מעיל צדקה יעטני זה אבינו יעקב, כחתן יכהן פאר וגו', אתה מוצא כיון שעמדו ישראל על הר סיני היו מצמצמין עצמן ככלה (לב) פותחין אחת וקומצין אחת:

ישעיהו – פרק סא – רמז תקו

בעשרה מקומות נקראו ישראל כלה ששה ע"י שלמה שנאמר אתי מלבנון כלה. לבבתי אחותי כלה, מה יפו דודיך אחותי כלה, נופת תטופנה שפתותיך כלה, גן נעול אחותי כלה, באתי לגני אחותי כלה, ושלשה על ידי ישעיה ותקשרים ככלה, וככלה תעדה כליה, והדין ומשוש חתן על כלה, ואחת ע"י ירמיה התשכח בתולה עדיה כלה קשוריה, וכנגדם לבש הקב"ה עשרה לבושים. הלבוש הראשון שלבש ביום בריאתו של עולם של הוד והדר שנאמר הוד והדר לבשת. הלבוש השני שלבש הקב"ה ליפרע מאנשי דור המבול של גאות שנאמר ה' מלך גאות לבש. הלבוש השלישי שלבש הקב"ה ליתן תורה לישראל של עוז שנאמר לבש ה' עוז התאזר. הלבוש הרביעי שלבש הקב"ה ליפרע ממלכות בבל של שלג שנאמר לבושיה כתלג חיור. הלבוש החמישי שלבש ליפרע ממלכות מדי של נקמה שנאמר וילבש בגדי נקם תלבושת ויעט כמעיל קנאמה הרי תרי, והלבוש השביעי שלבש ליפרע ממלכות יון של צדקה היה שנאמר וילבש צדקה כשרין וכובע ישועה בראשו הרי תרי. הלבוש התשיעי שלבש הקב"ה ליפרע ממלאות רביעית היא אדום שנאמר מדוע אדום ללבושך. הלבוש העשירי שלבש הקב"ה ליפרע מגוג ומגוג הוא הדור הנאמר זה הדור בלבושו, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע מכל לבושים שלבשת אין לך נאה כזה שנאמר זה הדור בלבושו:

כחתן יכהן פאר. אמר רבי חנא בר חנינא מכן לחתן שמסב בראש שנאמר כחתן יכהן פאר מה כהן בראש אף חתן בראש, וכהן גופיה מנא לן דתנא דבי רבי יהושע וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון:

כי כארץ תוציא צמחה. מנין לערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים שזורעים בתוכה חמשה זרעונים ארבע על ארבע רוחות הערוגה ואחת באמצע שנאמר כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח, מאי משמע, אמר רב יהודה תוציא חד צמחה תרי זרועיה תרי הרי ארבעה תצמיח חד הא חמשה וקים להו לרבנן דחמשה בשיתא לא ינקי מהדדדי, ומנא לן דהא דקים להו לרבנן מילתא היא דכתיב לא תסיג גבול רעך וגו' גבול שגבלו ראשונים:

ישעיהו – פרק סב – המשך רמז תקו

וקורא לך שם חדש. עתידה כנסת ישראל שתאמר לפני הקב"ה רבוננו של עולם הרי עדי קיימים שנאמר העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ, א"ל הריני מעבירם שנאמר כי הנני בורא שמים חדשים וגו', אומרת לפניו רבש"ע הרי שמי קיים, א"ל הריני מעבירו שנאמר וקורא לך שם חדש, אומרת לפניו הרי שמי קרוי על שם הבעלים, א"ל הריני מעבירן שנאמר והסירותי את שמות הבעלים מפיה, אומרת אעפ"כ בני ביתי מזכירין אותן, א"ל ולא יזכרו עוד בשמם, א"ל רואה אני מקומות שקלקלתי ובושתי שנאמר ראי דרכך בגיא, א"ל הריני מעבירן שנאמר כל גיא ינשא וכל רה וגבעה ישפלו:

כי יבעל בחור בתולה. מאי משמע דהאי בית הבעל לישנא דמתיותא הוא דכתיב כי יבעל בחור בתולה ומתרגמינן כמא דמיתותב עלם על בתולה יתיתבון בגויך בניך:

ומשוש חתן על כלה. תאני אבימי בריה דר' אבהו ימות המשיח לישראל שבעת אלפים שנה שנאמר ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך:

על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את ה' אל דמי לכם מאי אמרי, אמר רבא אתה תקום תרחם ציון וגו', רב נחמן אמר בונה ירושלים ה', ומעיקרא מאי הוה אמרי כי בחר ה' בציון אוה למושב לו:

נשבע ה' במימינו, אמר רבין בר אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו ואין ימינו אלא תורה שנאמר מימינו אש דת למו, עוזו זה תפילין שנאמר ה' עוז לעמו יתן, ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ותניא ר"א הגדול אמר אלו תפילין שבראש, א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייה בר אבין תפילין דמרי עלמא מאי כתיב בהו כמי כעמך ישראל, ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישאל, אמר ליה אין דכתיב את ה' האמרת היום וה' האמירך היום, אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם דכתיב שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי תינח בחד ביתא, בשאר בתי מאי, אמר ליה כי מי גוי גדול, ומי גוי גדול אשריך ישראל מי כמוך, או הנסה אלהים ולתתך עליון, אי הכי נפיש ליה, אלא כי מי גוי גדול ומי גוי גדול בחד ביתא, אשריך ישראל או הנסה אליהם בחד ביתא, ולתתך עליון בחד ביתא וכולהו כתיבי באדרעיה. תניא מנין לאומר ימין שהיא שבועה שנאמר נשבע ה' בימינו, ומנין לאומר שמאל שהיא שבועה שנא' ובזרוע עוזו, וכן ה"א וירם ימינו ושמאלו על שמים וישבע בחי בעולם:

סולו סולו המסלה. אומר רים ישראל לפני הקב"ה אתה יודע כחו של יצר הרע שהוא קשעה, אומר להם הקב"ה היו מסקלין אותו בעוה"ז קימעא קימעא שנאמר סולו סולו המסלה סקלו מאבן ולעוה"ב אני עוקרו שנאמר והסירותי את לב האבן. אמרו לבת ציון הנה ישעך בא (כתוב ברמז תקע"ז):

ישעיהו – פרק סג – המשך רמז תקו

אמר ריש לקיש בשלשה טעיות עתיד שר של אדום לטעות שנאמר מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה, טועה שאינה קולטת אלא בצר והוא גולה לצברה. טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך. טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד.. מי זה בא מאדום (כתוב ברמז ת"מ). היה ר' ישמעאל אומר שלש מלחמות של מהומה עתידין בני ישמעאל לעשות באחרית המימם שנאמר כי מפני חרבות נדדו מפני חרב נטושה, אחת בים ומפני קשת דרוכה ואחת ביבשה מפני חרב נטושה ואחת בכרך גדול שהוא כבד משניהם שנאמר ופני כבד מלחמה, ומשם בן דוד יצמח ויראנו באבדן של אלו ושל אלו. ומשם יבא לארץ ישראל שנאמר מי זה בא מאדום וגו' מדוע אדום ללבושך. מי זה בא מאדום כשהקב"ה בא מארום באים מלאכי השרת כנגדו ומוצאים את בגדיו שהם אדומיים כתולעת שני, אומרים מדוע אדום ללבושך, אומר להם גת קטנה היתה לי ודרכתי שנאמר פורה דרכתי לבדי, באותה שעה נוטל הקב"ה כל עונותם של ישראל ונותנם על עשו הרשע שנאמר ונשא השעיר עליו את כל עונותם, ואין שעיר אלא עשו הרשע שנאמר הן עשו אחי איש שעיר, אומר עשו לפני הקב"ה כמה כח יש לי שאתה נותן עלילי כל עונות יעקב אחי, באותה שעה נוטל הקב"ה כל עונותם ונותנם על בגדיו ונעשים אדומים כתולעת שני ושוב מכבסן עד שנעשים לבנים כשלג שנאמר לבושיה כתלג חיור:

פורה דרכתי לבדי. כי יום נקם בלבי (כתוב ברמז צ"ב):

ישעיהו – פרק סג – רמז תקז

אני (לג) מדבר בצדקה. זה שאמר הכתוב בעת ההיא יעמוד מיכאל, לעתיד לבא באים שרים ומקטרגים על ישראל ואומרים לפני הקב"ה רבונו של עולם וכי יש לפניך משוא פנים אם אלו עובדי עו"א אף אלו עובדי עו"א אם אלו מגלי עריות אף אלו מגלי ערויות אם אלו שופכי דמים אף אלו שופכי דמים מפני מה הללו יורדין לגיהנם והללו אין יורדים, באותה שעה מיכאל סגירון של ישראל משתתק שנאמר בעת ההיא יעמוד מיכאל העומד על בני עמך שהוא עומד ללמד סניגוריא על ישראל והוא משתתק ואין יעמוד אלא שתיקה שנאמר עמדו ולא ענו עוד, וכיוון שהוא משתתק אומר הקב"ה מיכאל נשתתקת ואין אתה מלמד סניגוריא על בני חיים שאני מלמד ומדבר עליהם בצדקה ומושיען שנאמר אני מדבר בצדקה רב להושיע, ובאי זו צדקה רבי פנחס ור"י ור"א ח"א בצדקה שעשיתם עמי שקבלתם את התורה שאלמלא כן היכן היתה מלכותי, וחרינא אמר בצדקה שעשיתם עם עצמכם שאלמלא כן הייתי מכלה אתכם מן העולם שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו':

בעת ההיא ימלט עמך. בזכות מי, רבי אלעזר אומר בזכות יוסף הקב"ה (לד) מביט בכלם ואין בהם כיוסף שלא שמע לאדונתו, וכל ישראל נקראו על שם יוסף אולי יחנן ה' צבאות שארית יוסף, ר' שמואל בר נחמני אמר בשביל יחוסייהן שנאמר כל הנמצא כתוב בספר, ר' לוי אמר בזכות המילה כתיב הכא בעת ההיא ימלט עמך וכתוב התם בעת ההיא אמר ה' אל יהושע:

מדוע אדום ללבושך. כתיב ויצא הראשון אדמוני, הוא אדום ותבשילו אדום, ארצו אדומה, גבוריו אדומים, לבושו אדום, ופורע ממנו אדום בלבושים אדומים. הוא אדום ויצא הראשון אדמוני, תבשילו אדום ההלעיטני נא מן האדום, ארצו אדומה ארצה שעיר שדה אדום, גבוריו אדומים מגן גבוריהו מאדם. לבושיהם אדום אנשי חיל מתולעים. ופורע ממנו אדום דודי צח ואדום, בלבוש אדם מדוע אדום ללבושך. כי יום נקם בלבי (כתוב ברמז רצ"ו):

רבי אומר ימות המשיח לישראל שס"ה שגה כמנין ימות החמה שנאמר כי יום נקם בלבי, א"ר יוחנן ללבי גליתי לאברי לא גליתי, רשב"ל אומר ללבי גליתי למלאכי השרת לא גליתי. רבי שמואל מתני בשם רבי ירמיה אם יאמר לך אדם מתי קץ הגאולה בא אל תאמן שנאמר כי יום נקם בלבי לבא לפומא לא גלי פומא למאן גלי. ר' ברכיה ור' סימון בשם ריב"ל שלשה סמנין סמנתי לך בקברו של משה שנאמר ויקבור אותו בגיא וגו' וסוף לא ידע איש את קבורתו, על הקץ שנאמר סתום וחתום הדברים על אחת כמה וכמה:

בכל צרתם לו צר (כתוב ברמז צ"ב וברמז קמ"ד). וכל זמן שיראל בהס כבידול הנס לפניו שנאמר ויקרא שמו ה' נסי, אמר משה הנס הזה שעשה המקום בגינו עשאו, שמחה לישראל שמחה לפניו שנאמר כי שמחתי בישועתך (כתוב ברמז תקע"ז):

ישעיהו – פרק סג – רמז תקח

ויאמר אך עמי המה וגו'. דרש רבי אלעזר ברבי יוסי וכי לא היה גלוי לפניו שהם עתידים לשקר תלמוד לומר אך, היה גלוי לפניו שהם עתידים לשקר אלא בני אדם שאין עתידין לבגוד בו עולמים, וכן הוא אומר ויפתוהו בפיהם ובלשוניהם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו, וכה"א אענך בסתר רעם אבחנך על מי מריבה סלה:

כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך. א"ר שמואל בר נחמני לעתיד לבא הקב"ה אומר לאברהם בניך חטאו, אומר לפניו ימחו על קדושת שמך, אמר אומר

ליעקב דהוה ליה צער גדול בנים דיבעי רחמי עליהו, אומר לו בניך חטאו אמר לפניו ימחו על קדושת שמך. אמר לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה, אומר ליצחק בניך חטאו, אומר לפניו רבש"ע בני ולא בניך, בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קרא להם בני בכורי עכשו בני ולא בניך, ועוד כמה שנותיו של אדם שבעים שנה שנאמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה דל עשרים דלא ענשת עליהו פשו להו חמשין דל עשרים וחמש דלילותא פשו עשרים וחמש, דל תריסר ופלגא דצלותא ודמיכל ודבית הכסא פשו להו תריסר ופלגא אם אתה סובל את כלם מוטב ואם לאו פלגא עליך ופלגא עלי, פתחו ואמרו כי אתה אבינו, א"ל יצחק עד שאתם מקלסין לי קלסו להקב"ה ומחוי להו יצחק להקב"ה בעינייהו. מיד נושאים עיניהם למרום אומרים (כי) אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך:

ישעיהו – פרק סד – המשך רמז תקח

כקדוח אש המסים. רבי ברכיה ורבי אבינא בשם רבי אבא בר כהנא בא מעשה בראשית ללמד על מתן תורה ונמצאת למד הימנה, כקדוח אש המסים המסיו אימתי חצה אש בין העליונים ובין התחתונים לא במתן תורה כך היא בברייתו של עולם. דבר אחר כקדוח אש המסים דור המבול שהיו חומסים נדונו באש דכתיב כי מלאה הארץ חמס, וכתוב אם לא נכחד קימנו ויתרם אכלה אש:

עין לא ראתה אלהים זולתך. א"ר חייא בר אבא אר"י כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו, אבל ת"ח עצמו עין לא ראתה וגו', ואא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כלן לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעוה"ב עין לא ראתה וגו', ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד שנאמר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה (כתוב למעלה ברמז ת"צ) אמר רבי אחא כל הברכות והטובות והנחמות שראו הנביאים לא לחנם הרשם הקב"ה לפרסמן, אלא כדי שייגעו ישראל בתורה ויקבלו שכר, שמא תאמר כולו ראו, ת"ל עין לא ראתה אלהים זולתך, ואי אפשר לומר שלא ראו אלא מקצת דכתיב כי לא יעשה ה' אלהים דבר וגו', וכיצד ראו, רבי ברכיה אמר כמין סדקא דחבית, ר' חייא אמר כסידקו של פתח, ורבי אמר סעודה ראו ומתן שכר לא ראו, ר' יוסי אמר לא סעודה ולא מתן שכר ראו:

מאי עין לא ראתה, א"ר יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית, רשבג"א זה עדן שלא שלטה בו עין בריה, אי הכי אדם היכן היה בגן, שמא תארמ גן זה עדן, ת"ל ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן גן לחוד ועדן לחוד. וכבגד עדים (כתוב ברמז תצ"ח):

ישעיהו – פרק סה – המשך רמז תקח

נדרשתי ללוא שאלו נמצאתי ללוא בקשוני. אמר ר' חוניא מלמה"ד לתייר שהיה מהלך בדקרך וחשכה לו, בא לו אצל הבורגן א"ל הבורגני הכנס לך לבורגן מפני חיה רעה ומפני הלסטים, א"ל אין דרכו של תייר ליכנס לבורגן, כיון שהלך בא עליו אישון לילה ואפלה חזר ובא לו אצל הבורגני והי צועק ומבקש שיפתח לו, א"ל הבורגני אין דרכו של בורגני לפתוח בלילה ולקבל אדם בשעה זו אני בקשתי להכניסך ולא רצית עכשיו איני יכול לפתוח לך, כך אמר הקב"ה לישראל שובו בנים שובבים, דרשו ה' בהמצאו, ולא היה מבקש אחד מהם לשוב כיון שנמסרו למלכות שנמשלו לחיות התחילו צועקים למה ה' תעמוד ברחוק:

ישעיהו – פרק סה – רמז תקט

דבר אחר נדרשתי ללוא שאלו זו רחב הזונה, נמצאתי ללא בקשוני זו רות המואביה:

העם המכעיסים אותי על פני תמיד. א"ר יונתן שלשה אין הפרגוד ננעל בפניהם, ואלו הם, אונאה, וגזל, ועבודת אלילים, אונאה דכתיב ובידו אנך, גזל דכתיב חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד, עבודת אלילים דכתיב העם המכעיסים אותי על פני תמיד:

ומדותי פעולתם ראשונה (כתוב ברמז ש"ט):

העורכים לגד שלחן. אמר ר' אלעזר כל המשייר על שולחנו פתים כאלו עובד עבודת אלילים שנאמר העורכים ללגד שולחן והממלאים למני ממסך, איני והא אמר רבי אלעזר כל שאינו משייר פתים על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו, לא קשיא הא דאיכא שלימה בהדיה והא דליכא שלימה בהדיה:

כי הנער בן מאה שנה ימות. עולא רמי כתיב בלע המוות לנצח, וכתיב כי הנער בן מאה נה ימות, הא בישראל הא בעו"א, ועו"א מאאי בעי התם דכתיב ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם. כימי העץ ימי עמי (כתוב ברמז תר"ט):

והיה טרם יקראו ואני אענה. א"ר תנחומא מעשה בספינה אחת והיה בתוכה יהודי אחד, הגיעו לנס אחד, אמרו לאותו יהודי פלוני טול מעות ועלה לנס הזה וקנה לנו משם מאומה, אמר להם לא אכסניא אני ואיני מכיר להיכן אני הולך, אמרו לו יהודי אכסנאי בכל מקום שאתה הולך אלהים עמך שנאמר אשר לו אלהים קרובים, אלא מהו בכל קראנו אליו יש תפלה שנענית לארבעים יום דכתיב ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ויתפלל יונה, ויש תפלה שנענית ליום אחד דכתיב ויגש אליהו וגו', ויש תפלה שנענית לשעה דכתיב ואני תפלתי לך ה' עת רצון, ויש תפלה שנענית עד שלא יוציא האדם אותה מפיו דכתיב והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע:

זאב וטלה ירעו כאחד, זאב זה בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף, וטלה אלו השבטים דכתיב שה פזורה ישראל, ירעו כאחד, אימתי כשירד בנימין עמהם. אריה זה יהודה גור אריה יהודה, כבקר יאכל תבן זה יוסף שנאמר בכור שורו הדר לו, נמצאו אוכלים כאחד שנאמר וישבו לפניו הבכרו כבכורתו:

ונחש עפר לחמו. רב אמי ורב אסי, חד אמר אפילו אוכל כל מעדני מלך טועם בהם טעם עפר, וכד אמר אפילו אוכל כל מעדני עולם לא נתקררה דעתו עד שיאכל עפר, אמר ר' יצחק בוא וראה שלא כמדת הקב"ה כמדת בשר ודם, מדת בשר ודם מקניט את חברו יורד עמו לחייו, אבל הקב"ה קלל את הנחש עולה לגג מזונותיו עמו יורד לקרקע מזונותיו עמו, קלל את העבד אוכל מה שרבו אורל שותה מה שרבו שותה, קלל את האשה הכל רצין אחריה, קלל את האדמה הכל ניזונין הימנה:

אמר ר' לוי לעתיד לבא הכל מתרפאין, חוץ מן הנחש וגבעוני, נחש מנין ונחש עפר לחמו, גבעוני מנין והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטיי ישראל, ור' יוסי בר' חנינא בשם ר' ירמיה בר אבא אמר לו הקב"ה לנחש אני עשיתך שתהא מלך על כל בהמה וחיה ואתה לא בקשת ארור אתה מכל הבהמה, אני עשיתך שתהא מהלך קוממיות כאדם ולא בקשת על גחונך תלך, אני עשיתך שתהא אוכל מאכל כאדם ולא בקשת ועפר תאכל כל ימי חיך, אתה בקשת להרוג את אדם ולישא את חוה ואיבה אשית בינך ובין האשה, הוי מה

שבקש לא נתן לו ומה שבידו נטול הימנו, וכן אתה מוצא בקין וקרח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום ואדוניה ועוזיה והמן מה שבקשו לא נתן להם ומה שבידם נוטל מהם:

ישעיהו – פרק סה – רמז תקי

לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי. זה שאמר הכתוב בכחו רגע הים ובתבונתו מחץ רהב, אמר רב יהודה אמר רב בשעה שברא הקב"ה את עולמו א"ל לשרו של ים פתח פיך ובלע כל מימות שבעולם, אמר לפניו רבש"ע די שאבלע את מים שלי, מיד בעט בו הקב"ה והרגו שנאמר בכחו רגע הים ובתבונתו מחץ רהב, א"ר יצחק שמע מינה שרו של ים רהב שמו, ואלמלא מים מכסין אותו אין כל בריה יכולה לעמוד מפני ריחו שנאמר לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי וגו' אל לים מכסים אלא לשרו של ים מכסים:

ישעיהו – פרק סו – המשך רמז תקי

כה אמר ה' השמים כסאי. ההוא דהוה קאמר ואזיל כד הוה רחמתין עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עזיזא פוריא בת שתין גרמידין לא סגי לן, אמר רב הונא קראי כתיבי מעיקרא כתיב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת ותאנה ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה, וכתיב והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו, ולבסוף כתיב השמים כסאי וגו'. א"ר יצחק כל העובר עבירה בסתר כאלו דוחק רגלי השכינה דכתיב כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי. בסוף נבואתו של ישעיה נתנבא פסוק זה, בשעה שהכניס מנשה צלם בהיכל אמר להם מה אתם מתגאים שבניתם לי בית זה, העליונים והתחתונים אינם מחזיקים כבודי, ולא תהיו סבורים שבשבילכם נבראו אלא בשביל התורה דכתיב ואת כל אלה ידי עשתה וכתיב אלה החקים. בית שמאי ובית הלל, בית שמאי אומרים שמים נבראו תחלה ואחר כך נבראת הארץ, ובית הלל אומרים הארץ נבראת תחלה ואחר כך שמים, ואלו מביאים טעם לדבריהם, על דעתיהון דבית שמאי דאינון אמרין שמים נבראו תחלה משל למלך שעשה לו כסא וכשעשאו עשה איפופורין שלו, כך כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי, ועל דעתיהון דבית הלל דאמרין הארץ נבראת תחלה למלך שבנה פלטין משבנה התחתונים אחר כך בנה את העליונים דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים:

ישעיהו – פרק סו – רמז תקיא

אמר רבי יהודה ברבי אלעאי והדא מסייע ליה לבית הלל לפני הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים. א"ר שמעון בן יוחאי תמה אני היאך נחלקו אבות העולם בית שמאי וב"ה על בריאת שמים וארץ אלא שניהם לא נבראו אלא כאלפס וכסויה קורא אני עליהם יעמדו יחדו. א"ר אלעזר ברבי שמעון אם כדעת אבא למה פעמים הוא מקדים שמים לארץ וארץ לשמים, אלא מלמד ששניהם שקולים זה כזה. בכל מקום הוא מקדים אברהם ליצחק ויצחק ליעקב, ובמקום אחד הוא אומר וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם, אלא מלמד שששתם שקולים זה כזה. בכל מקום הוא מקדים משה לאהרן ובמקום אחד הוא אומר הוא אהרן ומשה, אלא מלמד ששניהם שקולים זה כזה. בכל מקום הוא מקדים יהושע לכלב ובמקום אחד הוא אומר כלב בן יפונה הקניזי ויהושע בן נון, מלמד ששניהם שקולים זה כזה, ר' יוחנן בשם חכמים אומרים לבריאה שמים קדמו, לשכלול הארץ קדמה. א"ר חנינא אנא אמרית טעמא לבריאה השמים קדמו שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, לשכלול הארץ קדמה שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים:

ואת כל אלה ידי עשתה. א"ר ברכיה בשם ר' יודן בר' סימון לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו ואת אמר ואת כל אלה ידי עשתה. ר' יודן אמר בזכות התורה אלה החקים והתורות. ר' יהושע בר נחמיה אמר בזכות ואלה שמות, ויהיו כל אלה נאם ה', אלה תולדות השמים והארץ בהבראם:

ואת כל אלה ידי עשתה. באברהם הכתוב מדבר שהיה חרד על דבריו של הקב"ה דכתיב אחריו שוחט השור זה אברהם שנאמר ואל הבקר רץ אברהם, מכה איש שהרג את נמרוד הוא נמרוד הוא אמרפל, זובח השה אימתי כשהקריב את יצחק בנו שנאמר אלהים יראה לו השה (כתוב ברמז תפ"ט):

שוחט השור מכה איש, אמר ישעיה מי שהוא גונב שורו של חברו ושחטו (לה) כאלו הוא שוחט בעליו. ד"א עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות, משהוקם המשכן נאסרו הבמות ואמר הקב"ה מי שהוא מקריב שור חוץ לאהל מועד כמכה איש, כאלו נפש הוא שוחט שנאמר דם יחשב לאיש ההוא דם שפך. ואת כל ידי עשתה, אתה מוצא שנים עשר חדש בשנה, שנים עשר מזלות ברקיע, שנים עשר שעות ביום, שנים עשר שעולת בלילה, בזכות מה בזכות כל אלה שבטי ישראל שנים עשר, וכן אליהו כשבא לקרב את ישראל תחת כנפי השכינה נטל שנים עשר אבנים ובנה מזבח:

שמעו דבר ה' החרדים אל דברו. א"ר יהודה ברבי אלעאי אלו תלמידי חכמים, אמרו אחיכם אלו בעלי מקרא, שונאיכם אלו בעלי משנה, מגדיכם אלו בעלי עמי הארץ, שמא תאמר אבד סברם ובטל סיכויין תלמוד לומר והם יבושו. קול שאון מעיר (כתוב ברמז תל"ז):

בטרם תחיל ילדה. עד שלא נולד משעבד הראשון נולד גואל הארחון, הדא הוא דכתיב וירד יהודה מאת אחיו:

שמחו את ירושלים וגילו בה, רבי עקיבא אומר העושה מלאכה בשתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם, וחכמים אומרים כל שאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחה לעולם, כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנארמ שמחו את ירושלים וגו':

הנני נוטה אליה כננהר שלום. א"ר יוחנן שלש שלומות הם, נהר דכתיב הנני נוטה אליה כנהר שלום, וישכים ויאמר הנני נוטה וגו' קודם שיקדימונו פסוק אחר כי יבא כנהר צר. כי הנה ה' באש (כתוב למעלה ברמז תמ"ו):

ישעיהו – פרק סו – רמז תקיב

ושמתי בהם אות וגו'. מגיד הכתוב כשבא הקב"ה ליפרע מן העו"א שמו מתגדל בעולם ואומר שמה שבר רשפי קשת מגן וחררב, ואחריו מהו אומר נודע ביהודה אליהם בישראל גדול שמו, ואומר ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה', ואומר כה אמר ה' יגיע מצרים וסחר כוש וגו', ואחריו מהו אומר אתה אל מסתתר, וכה"א ונשפטתי אתו בדבר ובדם ואח"כ כתיב והתגדלתי והתקדשתי:

והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' בסוסים וברכב ובצבים, אין צבים אלא מטוכסים שלא יהו מחוסרות כלום, רבי אומר אין צבים אלא מחופפים וכמו פקסאות יהו מחופין, וכן הוא אומר שש עגלות צב:

וגם מהם אקח (כתוב ברמז מ"ג):

כי כאשר השמים החדשים, ר' יהודה בשם ר"א בנו של ר"י הגלילי שמים חדשים וארץ חדשה אין כתיב כאן אלא השמים החדשים והארץ החדשה אפילו שמים וארץ העתידים להבראות כבר הם ברואים מששת ימי בראשית, הדא הוא דכתיב בראשית ברא אלהים את השמים שמים שעלו במחשבה ואת הארץ שעלתה במחשבה. קל וחומר ומה שמים וארץ שלא נבראו אלא לכבודן של ישראל חיים וקיימים לעולם ולעולמי עולמים, ק"ו צדיקים שבשבילם נברא העולם. ר' יהושע בן קרחה אומר דור הולך ודור בא אלא תקרי כן אלא ארץ הולכת וארץ באה ודור לעולם עומד לפי ששנו מעשיהם שנה עליהם סדורו של עולם, וכה"א והיה מספר בני ישראל כחול הים, כשישראל עושים רצונו של מקום כחול הים ואם לאו והיה מספר בני ישראל:

ישעיהו – פרק סו – רמז תקיג

שאלה מטרונא אחת את רבי יוסי בן חלפתא כתיב בתורתכם למען ירבו ימיכם וימי בניכם וגו' אין אתם קיימים אלא כל זמן ששמים וארץ קיימים ועתידים שמים וארץ להתבלות ואתם כלים מן העולם שכך אמר ישעיה שאו לשמים עיניכם והביטו, אמר ליה חייך מאותו נביא שהוכחתי ממנו אני משיבך שנאמר כי כאשר השמים החדשים וגו', רבי ינאי אומר כל צבאות השמים עוברים ומתחדשים בכל יום, ומה הם צבאות השמים הירח וכוכבים ומזלות, תדע לך שהוא כן, בא וראה כשהשמש באה ונוטה למערב הוא רוחץ במי אוקינוס ונרותיו מתכבין כאדם שהוא מכבה את האש בתוך המים, כך מימי אוקינוס מכבין שלהבת של שמש ואין נוגה לו כל הלילה עד שיבא במזרח ורוחץ בנהר של אש הנקרא נהר דינור, כאדם שהוא מדליק את נרו מתוך האש, כך השמש מדליק נרותיו ולובש שלהבותיו והולך להאיר על הארץ, וכן הירח וכוכבים, ולעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מחדש אותם ומוסיף על אורם שבעתים:

ישעיהו – פרק סו – רמז תקיד

והיה מדי חדש וגו', אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים עצמו כבשר שנאמר יבא כל בשר להשתחוות. אמר רבי זירא בשר כתיב ביה ונרפא, אדם לא כתיב ביה ונרפא. אמר ר' יוחנן אדם "אפר" "דם" "מרה", בשר "בושה" "סרחון" "רמה", ואיתימא שאול דכתיב שבשר בשי"ן:

ילמדנו רבינו כמה הוא דינם של רשעים בגיהנם, כך שנו רבותינו שנים עשר חדש, זה מן המשנה, מן המקרא מנין והיה מדי חדש בבחדשו מאותו חדש לאותו חדש הרי שנים עשר חדש (כתוב ברמז תשל"ז). מכות מצרים שנים עשר חדש שנאמר ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקושש קש לתבן, אימתי דרכו של קש באייר והם יצאו בניסן ולקו המצרים עשר מכות בכל י"ב חדש מכות איוב שנים עשר חדש שכן הוא אומר כן הנחלתי לי ירחי שוא ולילות עמל מנו לי מה לילות למנוי להם (לו) אף ירחים למנוי להם, משפט גוג ומגוג לעתיד לבא שנים עשר חדש שנאמר וקץ עליו העיט וכל בהמת הארץ עליו תחרף, משפט רשעים ביגיהנם שנים עשר חדש שנאמר והיה מדי חדש בחדשו מה שבתות למנוי להם אף חדשים למנוי להם, רבי יוחנן בן נורי אומר מפסח ועד עצרת שנאמר ומדי שבת בשבתו. ויצאו וראו (כתוב ברמז תרנ"ט):

ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' אמר ריש לקיש רשעים אפילו על פתח גיהנם אינם חוזרים בתשובה, שפשעו בי לא נאמר אלא הפושעים שפושעים והולכים לעולם, איני והא אמר ר"ל פושעי ישראל אין גיהנם שולט בהן קל וחומר ממזבח הזהב ומה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב עומד כמה

שנים ואין אור שולטת בו, פושעי ישראל שמלאים מצות כרמון עאכ"ו, לא קשיא הא במושעי ישראל הא במושעי עובדי אלילים, ואי מחייבי לגיהנם חדא שעתא אתי אברהם ומסיק להו. תניא רבי יוסי אומר אור שברא הקב"ה בשני בשבת אין לו כבייה עולמית שנאמר ויצאו וגו', אמר רבי בנאה מפני מה לא נאמר בשני כי טוב מפני שנברא בו אור של גיהנם. פושעי ישראל בגופם ומושעי עובדי אלילים בגופם יורדין לגיהנם ונדונין בו י"ב חדש, לאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן ונעשים אפר תחת רגלי הצדיקים שנאמר ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם, פושעי ישראל בגופם מאן נינהו א"ר קרקפתא דלא מנח תפלין, פושעי עו"א בגופם בעבירה. תניא ר"מ אומר במדה שאדם מודד בה מודדין לו, א"ל ר' יהודה וכי אפשר לומר כן אדם נותן מלא עומסו לעני בעוה"ז הקב"ה נותן לו מלא עומסו בעוה"ב, היכא מותיב להו והא כתיב ושמים בזרת תבן, א"ל ואתה אי אתה אומר כן אי זהו מרובה מדה טובה או מדת פורענות הוי אומר מדה טובה מרובה, במדה טובה הוא אומר ויצו שחקים ממעל, במדת פורענות הוא אומר ויצאו וראו וגו' עד ואשם לא תכבה, והלא אדם מושטי אצבעו באש בעולם הזה מיד הוא נכוה, אלא כשם שנותן הקב"ה כח לרשעים לקבל פורענותם כך נותן כח לצדיקים לקבל טובתם. זה שאמר הכתוב מתיאבוא ואראה פני אלהים, אמרו ישראל רבש"ע אימתי אתה מחזיר לנו את הכבוד שהיינו עולים בשלשת פעמי רגלים ורואים את השכינה, א"ל הקב"ה בני בעוה"ז הייתם עולים בשנה שלש פעמים, כשיגיע הקץ אתם עתידים להיות עולים שם בכל חדש וחדש שנאמר והיה מדי חדש בחדשו וגו'.

ירמיהו

ירמיהו – פרק א – רמז רנג

דברי ירמיהו בן חלקיהו. וכי לא נתנבא ירמיהו אלא אלו בלבד והלא שני ספרים כתב שנאמר עד הנה דברי ירמיהו ומה ת"ל דברי ירמיהו מלמד שהיו דברי תוכחות שנאמר כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים, ואומר כי גדול היום ההוא מאין כמוהו, כיוצא בו אתה אומר אלה הדברים אשר דבר משה וכי לא נתנבא משה אלא אלו בלבד והלא הוא כתב כל התורה כלה שנאמר ויכתוב משה את התורה הזאת ומה ת"ל אלה הדברים שהיו דברי תוכחות שנאמר וישמן ישורון ויבעט וגו'.

ירמיהו – פרק א – רמז רנד

כיוצא בו אתה אומר דברי עסמוס אשר היה בנוקדים, וכי לא נתנבא אלא הוא בלבד והלא אף חבריו נתנבאו אלא שהם דברי תוכחות שנאמר שמעו את הדבר הזה פרות הבשן אלו בתי דינים שלהם. כיוצא בו אתה אומר אלה דברי דוד האחרונים, וכי לא נתנבא אלא אלו בלבד והלא כבר נאמר רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני אלא מלמד שהיו דברי תוכחות שנאמר ובליעל כקוץ מונד. כיוצא בו אתה אומר דברי קהלת וכי לא נתנבא אלא אלו בלבד והלא שלשה ספרים כתב, אלא מלמד שהיו דברי תוכחות שנאמר וזרח השמש ובא השמש, כל הנחלים הולכים אל הים, כנה את הרשעים בחמה ולבנה ובים שאין להם מתן שכר:

ירמיהו – פרק א – רמז רנה

שנו רבותינו סדרן של נביאים. יהושע. שופטים. שמואל מלכים. ירמיהו. יחזקאל. ישעיהו. תרי עשר. מכדי הושע קדים לישעיהו דכתיב תחלת דבר ה' בהושע וכי עם הושע קדים לישעיהו דכתיב תחלת דבר ה' בהושע וכי עם הושע דבר תחלה והלא משה ועד הושע היו כמה נביאים, אמר רבי יוחנן תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק, הושע ישעיהו עמוס ומיכה, ליקדמיהו להושע ברישא, כיון דכתיבא נבואתיה בהדי חגי זכריה ומלאכי וחגי זכריה ומלאכי סוף נביאי הוו חשיב ליה בהדייהו, ולכתביה לחודיה ולקדמיה, איידי דזוטר מירכס, מכדי ישעיהו קדים לירמיהו וליחזקאל לקדמיה לישעיהו ברישא, כיון דמלכים סיפיה חרבנא ירמיהו כוליה חרבנא ויחזקאל רישיה חרבנא וסיפיה נחמתא וישעיהו כוליה נחמתא סמכי חרבנא לחרבנא ונחמתא לנחמתא:

ירמיהו – פרק א – רמז רנו

רבי יהושע דסיכנין פתח עבד משכיל ימשול בבן מביש, (א) עבד משכיל זה ירמיהו, ימשול בבן מביש אלו ישראל שביישו עצמם לע"א. א"ר אבא בר כהנא ייתי ברא דמקלקלתא דתקנת עובדיה ויוכח לברא דמתקנתא דקלקל עובדיה, אתה אמוצא כל מה שכתוב בתורה בישראל לגנאי כו' (כתוב ברמז י"א). ובתוך אחים יחלק נחלה זה ירמיהו דכתיב ויצא ירמיהו מירושלים וגו', רב אמר ליטול חלקו יצא, רבי בנימין בן לוי אמר (ב) למישרי תמן נבואן סגיאן, דבר ירמיהו אין כתיב כאן אלא דברי ירמיהו, לפיכך צריך לומר דברי ירמיהו. רבי שמואל בר נחמני פתח אני אמרתי לכם כי החרם תחרימם אם לא תורישו את יושבי הארץ ואתם לא עשיתם כן אלא ואת רחב הזונה ואת בית אביה ואת כל אשר לה החיה יהושע, הרי ירמיהו בא מבני בניה ועושה לכם דברים של שכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם. רבי יודן בר' סימון פתח נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך, וכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואת אמרת כמוך אלא כמוך בתוכחות. אתה מוצא כל מה שכתוב בזה כתוב בזה, זה נתנבא ארבעים שנה וזה נתנבא ארבעים שנה, זה נתנבא על יהודה וישראל וזה נתנבא על יהודה וישראל, זה עמדו בני שבטו כנגדו וזה עמדו בני שבטו כנגדו, זה הושלך ליאור וזה הושלך בבור, זה הוצל על ידי אמה וזה הוצל ע"י עבד, זה בא בדברי תוכחות וזה בא בדברי תוכחות. ד"א דברי ירמיהו קינוי דירמיהו איכה ישבה בדד איכה יועם. ד"א (ג) מיתוי דירמיהו אשר למות לממות. ד"א דברי ירמיהו א"ל הקב"ה לירמיהו דברי אנא בעי גביהון, אני אמרתי הלם אנכי ה' אלהיך והם לא עשו כן אלא אומרים לעץ אבי אתה, אני אמרתי להם לא יהיה לך והם לא עשו כן אלא המשתחווים על הגגות לכל צבא השמים, אני אמרתי לא תשא והם לא עשו כן אלא והמשתחווים על הגגות לכל צבא השמים, אני אמרתי לא תשא והם לא עשו כן אלא עשו כן אלא אמרתי להם זכור את יום השבת והם לא עשו כן אלא ואת קדשי בזית ואת שבתותי חללת, אני אמרתי להם כבד את אביך והם לא עשו כן אלא אב ואם הקלו בך, אני אמרתי להם לא תרצח והם לא עשו כן אלא הגנוב רצוח ונאוף, אני אמרתי להם לא תענה ברעך עד שקר והם לא עשו כן אלא וידרכו את לשונם קשתם שקר, אני אמרתי להם לא תחמוד והם לא עשו כן אלא וחמדו שדות וגזלו בתים:

ירמיהו – פרק א – רמז רנו

דבר אחר ירמיהו ירם יה, עשר מסעות נסעה השכינה, מכרוב לכרוב, מכרוב למפתן הבית, ממפתן הבית לכרובים, מכרובים לשער הקדמוני, משער הקדמוני לחצר, ומחצר למזבח, וממזבח לגג, ומגג לחומה, ומחומה לעיר, ומעיר להר הזיתים, מכרוב לכרוב וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו (על

הכרוב השני), מכרוב למפתן הבית וירם כבוד ה' מעל הכרוב על מפתן הבית, ממפתן לכרובים ויצא כבוד ה' והוא לא הוה צריכא למימר אלא ויבא כבוד ה'. משלו משל למה הדבר דומה למלך שהיה יוצא מתוך פלין שלו והיה מנשק בכתלים ומגפף בעמודים ואמר הוי שלום ביתי הוי שלום פלטיין דידי, כך היתה השכינה מנשקת בכתלים ומגפפת בעמודים ואומרת הוי שלום ביתי הוי שלום פלטיין דיד, מכרובים לשער הקדמוני וישאו הכרובים את כנפיהם וירומו מן הארץ לעיני, משער הקדמוני לחצר והחצר מלאה את נוגה כבוד ה', מן החצר למזבח ראיתי את ה' נצב על המזבח. מן המזבח לגג טוב שבת על פנת גג, מן הגג לחומה נהנ ה' נצב על חומת אנך, מן החומה לעיר קול ה' לעיר יקרא, מן העיר להר הזיתים שנאמר ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר ויעמוד על ההר, א"ר יוחנן שלש שנים ומחצה עשתה השכינה שרויה בהר הזיתים ומכרזת שלש פעמים בכל יום ואומרת שובו בנים שובבים וארפא משובותיכם, וכיון שלא חזרו התחילה השכינה פורחת באריר ואומרת את הפסוק הזה אלכה ואשובה אל מקומי עד אשר יאשמו ובקשו בני בצר להם ישחרונני. ד"א ירמיהו שבימיו נעשה בית המקדש אירימון. ד"א שבימיו נתרוממה מדת הדין. בן חלקיהו. א"ר יודן ברבי סימון מאותו שבט שכתוב בו אני חלקך ונחלתך. ר' אבא בר כנהנא פתח צהלי קולך בת גלים (כתוב ברמז ת"ו). אמר ר' שמואל בר נחמני ארבעה הם שבאו ממשפחת נכריה ואלו הם, פנחס, ואוריה, יחזקאל, וירמיה. פנחס את מוצא בשעה שבא ליחס את ישראל אמרו לו את בא ליחסנו אלעזר למי היה נשוי לא לבתו של פוטיאל, לא כך כתיב ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל, וכיון שראה הקב"ה שהם מזלזלים בו התחיל ליחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן כהן בן כהן קנאי בן קנאי. אוריה היו ישראל מזלזלים אחריו ואומרים לא גבעוני הוא וגם איש היה מתנבא בשם ה' אוריה בן שמעיהו מקרית יערים, וכתוב ועריהם גבעון והכפירה וקרית יערים, הוצרך הכתוב ליחסו ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן וגו'. ויחזקאל היו ישראל מזלזלים אחריו ואומרים לא מבני בניה של רחב הזונה הוא הוצרך הכתוב ליחסו היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן. ירמיהו היו מזלזלים אחריו ואומרים לא מבני בניה של רחב הזונה הוא וצריך הכתוב ליחסו דברי ירמיהו בן חלקיהו:

ירמיהו – פרק א – רמז רנח

מן הכהנים, אמר ר' ברכיה אמר ירמיה עשור שמי בכהנים. בימי משה יברכך ה', ובימי ולוקח מהם קללה. בימי משה וישמרך, ובימי אשר מות מות למות. בימי משה יאר ה' פניו אליך, ובימי במחשכים הושיבני. בימי משה ויחנך, ובימי אשר לא אתן חנינה. בימי משה ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, ובימי כי אספתי את שלומי מאת העם הזה:

בארץ בנימין, נתן חלקו של בנימין בארץ מה בנימין לא נתברר יעקב אבינו שהוא מעמיד שנים עשר שבטים עד שנולד בנימין כך כל הנביאים שנתנבאו על ירושלים לא נתבררה נבואתם עד שעמד ירמיהו. ומה בנימין כל ימים שהיה במעי אמו לא מתה וכיון שיצא מתה הדא הוא דכתיב ויהי בצאת נפשה כי מתה, כך כל ימים שהיה ירמיהו בתוך ירושלים לא חרבה וכיון שיצא ממנה חרבה, וזה שירמיהו אומר פתיתי ה' ואפת שידלתני ואישתדלית, אפקתני מן גו ביתא וחרבתיה:

ירמיהו – פרק א – רמז רנט

אשר היה דבר ה' אליו בימי יאשיהו בן אמון מלך יהודה וגו' עד תוך עשתי עשרה שנה וגו', אמר רב עלה אריה במזל אריה והחריב את אריאל, עלה אריה זה נבוכדנאצר דכתיב עלה אריה מסבכו, במזל אריה עד גלות ירושלים בחדש החמישי, והחריב אריאל הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד. על מנת שיבא אריה

במזל אריה ויבנה אריאל. יבא אריה זה הקב"ה דכתיב ביה אריה שאג מי לא יירא, במזל אריה והפכתי אבלם לששון, ויבנה אריאל בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנק. ויהי בימי יהויקים ויהי בימי צרה (כתוב ברמז תקצ"ו):

ידמיהו – פרק א – רמז רס

בטרם אצרך בבטן ידעתך. (ד) יכל בעת, תלמוד לומר זה ספר תולדות אדם מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון חכמי כל דור ודור ורשעי כל דור ודור שנאמר זורו רשעים מרחם, מספר שנותם ומנין ימיהם וחשבון שנותיהם סכום פסיעותיהם, וכה"א כי עתה צעדי תספור לא תשמור על חטאתי, ואומר גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו ימים יוצרו ולא אחר בהם, ואומר [ותדבר גם על בית עבדך למרחוק] וזאת תורת האדם ה' אלהים. אבל תלמידי חכמים ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם אספרם מחול רבון הקיצותי ועודי עמך:

ידמיהו – פרק א – רמז רסא

נמצאת אומר אדם הראשון נולד מהול שנאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו, אף שת נולד מהול שנאמר ויולד בדמותו כצלמו, אף נח נולד מהול שנאמר נח איש צדיק תמים היה, אף שם נולד מהול שנאמר ומלכי צדק מלך שלם, אף יעקב נולד מהול שנאמר ויעקב איש תם, אף יוסף נולד מהול שנאמר אלה תולדות יעקב יוסף, אף איוב נולד מהול שנאמר איש תם וישר, אף משה נולד מהול שנאמר ותרא אותנו כי טוב הוא, אף בלעם נולד מהול שנאמר (ה) נאם שומע אמרי אל, שמואל נולד מהול שנאמר והנער שמואל הולך וטובף, ודוד נולד מהול שנאמר מכתם לדוד, וירמיה נולד מהול שנאמר בטרם אצרך בבטן ידעתך, זרובבל נולד מהול והיה ביום ההוא אקחך זרובבל וגו'. ר' ברכיה בשם ר' לוי בטרם אצרך בבטן ידעתך זה יעקב, הה"ד ויתרוצצו הבנים בקרבה, עוברת על בתי כנסיות ובתי מדרשות יעקב מפרכס לצאת, עוברת על בתי עבודת אלילים עשו מפרכס לצאת, הה"ד זורו רשעים מרחם, שלא תאמר משיצא ממעי אמו נזדווג לו אלא עד שהוא במעי אמו זרתיה מתוחה לקבליה. ההיא עוברת דאריחא ביומא דכפורא, אתא לקמיה דר' חנינא אמר ליה זילו לחישו לה באודנה דיומא דכפוריא הוא, לחשו לה ולא אילחש קרי עליה זורו רשעים מרחם נפק מינה שבתאי אוצר פירי. ההיא עוברת דאריחא אתו לקמיה דרבי אמר ליה זילו לחישו לה באודנה דיומא דכפוריא הוא לחשו לה ואלחש קרי עליה בטרם אצרך בבטן ידעתך נפק מינה רבי יוחנן:

ידמיהו – פרק א – רמז רסב

ירמיה הנביא היה מארבעה בני אדם שנקראו יצירים, הראשון הוא היה אדם שכן כתיב וייצר ה' אלהים את האדם, השני הוא היה יעקב שנאמר כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל, השלישי הוא היה ישעיה דכתיב כה אמר ה' יוצרי מבטן לעבד לו, הרביעי הוא היה ירמיה דכתיב בטרם אצרך בבטן ידעתך. יציאתו של ירמיה לעולם זעק זעקה גדולה כבחור ואמר מעי מעי אוחילה חושש אני לבי קרבי זעו עלי שבר על שבר אני ששברתי כל הארץ, ומנין שאמר ירמיה כן שכן כתיב מעי מעי אוחילה קירות לבי הומה לי לבי לא אחריש. פתח פיו והוכיח לאמו, אמר לה אמי לא עברתני כדרך הנשים ולא ילדתני כדרך היולדות שמא היו דרכיך כדרך הסוטות ונתת את עיניך באיש אחר כהסוטה אחר בעלה למה אינך שותה המים המאורים העזת פניך, ומנין שאמר ירמיה כן שכן כתיב ומצח אשה זונה היה לך, כיון ששמעה אמו דברים הללו

אמרה מה ראה זה לומר לי כך שלא בעונתו, פתח פיו ואמר לא עליך אמי אני אומר ולא עליך אמי אני מתנבא אלא לציון ולירושלים אני אומר שהיא מקשטת את בנותיה ומלבשתן זהורית ומעטרת אותם בזהב יבאו השונאים וישודדו בהם שנאמר ואת שדוד מה תעשי, אמר לו הקב"ה בטרם אצרך בבטן ידעתך עד של יצרתך במעי אמך מניתך להיות מתנבא על עמי, וענה ירמיהו ואמר לפני הקב"ה רשבש"ע איני יכול להתנבאות עליהם אי זה נביא יצא להם ולא בקשו להורגו, העמדת להם משה ואהרן לא בקשו לרגום אותם באבנים, העמדת להם אליהו בעל קווצות היו מלעיגים ומשחקים עליו הרי מסלסל קווצותיו שמו איש בעל שער, העמדת להם אלישע והיו אומרים לו עלה קרח עלה קרח, איני יכול לצאת ידי ישראל לא ידעתי דבר כי נער אנכי, אמרה לו רוח הקדש הלא לנער אני אוהב שלא טעם טעם חטא גאלתי את ישראל ממצרים וקראתים נער שנאמר כי נער ישראל ואוהבהו. ובאהבת נער אני נזכר לכנסת ישראל שכן כתוב זכרתי לך חסד נעוריך, טול את הכוס הזה של חמה והשקה את הגוים, נטל ירמיהו את הכוס ואמר למי אשקה תחלה אמר לו את ירושלים ואת ערי יהודה שהם ראש לכל הממלכות, כיון ששמע ירמיהו כך התחיל פותח פיו וארד את יומו שנאמר וארור היום אשר יולדתי בו, אמר ירמיהו למי אני דומה לכהן (גדול) שעלה גורלו להשקות מים המרים וקרבו את האשה אצולו ופרע את האשה ופרסם את שערה נטל את הכוס להשקותה נסתכל בה שהיא אמו התחיל צווח אמר אוי לי אמי שהייתי משתדל לכבדך והרי אני מבזך, כך היה ירמיהו אומר אוי לי עליכי אימא ציון שהייתי סבור אני מתנבא עליך דברים טובים וניחומים והריני מתנבא דברי פורענות. ירמיהו היה משלשה נביאים שנתנבאו באותו הדור, ירמיהו, צפניה, וחולדה הנביאה. ירמיהו היה מתנבא בשווקים. צפניה בתוך בתי כנסיות. וחולדה אצל הנשים:

ירמיהו – פרק א – רמז רסג

מצפון תפתח הרעה. ארבעה רוחות נבראו בעולם. רוח פנת המזרח משם יוצא אור לעולם. רוח פנת הדרום משם טללי ברכה יורדים לעולם. רוח פנת המערב משם אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום וגשמים יוצאים לעולם. רוח פנת הצפון בראו ולא גמרו שאמר כל מי שיאמר אני אלוה יבא ויגמור הפנה הזאת שהנחתי, ה"ד נוטה צפון על תהו, ושם הוא מדורן של מזיקין ורוחות ושדים ומשם יורדים לעולם שנאמר מצפון תפתח הרעה:

ירמיהו – פרק ב – רמז רסד

הלוך וקראת. זה היה תחלת הספר, למה נכתב כאן שאין מוקדים ומאוחר בתורה. כיוצא בו אמר אויב ארדוף אשיג זה היה תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן שאין מוקדם ומאוחר בתורה. כיוצא בו ויהי ביום השמיני זה היה תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן שאין מוקדם ומאוחר בתורה. כיוצא בו בשנת מות המלך עוזיהו זה היה תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן שאין מוקדם ומאוחר בתורה. כיוצא בו גפן בוק'ק ישראל זה היה תחלת הספר ולמה נכתב כאן שאין מוקדם ומאוחר בתורה. כיוצא בו בן אדם עמוד על רגליך ואדבר אותך, ויש אומרים בן אדם חוד חידה זה היה תחלת הספר ולמה נכתב כאן שאין מוקדם ומאוחר בתורה. כיוצא בו אני קהלת הייתי מלך זה היה תחלת הספר ולמה נכתב כאן שאין מוקדם ומאוחר בתורה: כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך. אחרים אומרים כדאי הוא האמנה שהאמינו בי שאקרע להם את הים, שלא אמרו למשה היאך אנו יוצאים למדבר ואין בידינו מחיה לדרך אלא האמינו ויצאו אחרי משה, עליהם מפורש בקבלה הלוך וקראת וגו', ומה שכר נטלו על כך קדש ישראל לה' ראשית תבואתה:

ראשית תבואתה כתיב ולמה קורא הוא תבואתו שאין אנו אוכלין אלא מן התבואה, אבל הקרן קיימת לנו לעולם הבא, ולא נברא העולם אלא בזכות ישראל שנאמר ראשית תבואתה וכתיב בראשית ברא אלהים:

שמעו דבר ה' בית יעקב. אמר ר' לוי משל למטרונא שהכניס לה המלך שני הדסים, אבדה אחד מהם והיתה מצירה עליו. אמר לה המלך שמרי את זה כאלו שמרת את שניהם, כך כיון שעמדו ישראל על הר סיני אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע אבדו את נעשה ועשו להם עגל מסכה אמר להם הקב"ה שמרו את נשמע כאלו שמרתם את שניהם, וכיון שלא שמעו אמר הקב"ה שמעו דבר עד שלא תשמעו דבר, שמעו דברי תורה עד שלא תשמעו דברי נבואה. שמעו דברי נבואה עד שלא תשמעו תוכחות. שמעו דברי תוכחות עד שלא תשמעו קנטורין. שמעו דברי קנטורין עד שלא תשמעו קל קרנא משרוקיתא. שמעו בארץ עד שלא תשמעו בחו"ל, שמעו חיים עד שלא תשמעון מתים. ישמעו אורניכון עד דלא ישמעו גופיכון. ישמעו גופיכון עד שלא ישמעו גרמיכון, העצמות היבשות שמעו דבר ה'. אמר ר' לוי האזן לנוף כקנקל לכלים, מה קנקל הזה כשהוא מלא כלים את מעשן תחתיו וכולם מרגישים כך יש שומע והפסיד זה אדם הראשון ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך מה הפסיד ואל עפר תשוב. שומע ונשכר אברהם כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. לא שומע ונפכר זה יוסף ולא שמע אליה לשכב אצלה. לא שומע ונפסד אלו ישראל ולא שמעו ולא הטו את אזנם, מה הפסידו אשר למות למות. אמר ר' שמואל בר נחמני (ה) כד תמוט בירה בירה שמה וכד תרום קלקלה קלקלה שמה, כד תמוט בירה בירה שמה שמעו דבר ה' בית יעקב וכל משפחות בית ישראל אפילו בירידתן קורא אותם בית ישראל, וכד תרום קלקלה קלקלה שמה הן ארץ כשדים זה העם לא היה הלואי לא היה:

ירמיהו – פרק ב – רמז רסה

אמר רבי לוי משל למטרונא שהיו לה שני שושבינים אחד עירני ואחד מבני מדינה, זה שהיה עירני היה אומר לה דברים נוחמים לא בת טובים את לא בת גניסים את, וזה שהיה בן מדינה היה אומר לה דברים של קנטורין לא בת עניים ירודים חפופים את, כך ירמיה על ידי שהיה עירני מענתות היה נכנס לירושלים ואומר לישראל דברים של נוחמים שמעו דבר ה' בית יעקב אלן מיליא ערובתא הוון אבהתכון עבדין. ברם ישעיה על ידי שהיה בן מדינה מירושלים היה אומר לישראל דברים של קנטורין שמעו דבר ה' קציני סדום לא מן פלטתא דעמא דסדוום אתון. א"ר לוי אמוץ ואמציה אחי הוון ועל ידי שהיה ישעיהו בן אחיו של מלך היה אומר לישראל דברים של קנטורין כמא דאת אמר ועשיר יענה עצות:

כה אמר ה' מהנ מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי. א"ר יצחק זהו שמניח ספר תורה ויוצא, אמר הקב"ה לישראל בני אבותיכם לא מצאו בי עול ואתם מצאתם בי עול, אדם הראשון לא מצא עול בי ואתם מצאתם בי עול, למה אדם הראשון היה דומה לחולה שנכנס הרופא אצלו אמר לו דבר פלוני אכול דבר פלוני לא תאכל, וכיון שעבר על דבריו וגרם מיתה לעצמו נכנסו קרוביו אצלו אמרו לו תאמר שהרופא עבר עליך מדת הדין, אמר להם חס ושלום אני הוא שגרמתי מיתה לעצמי כך היה מצוה אותי דבר פלוני אכול ודבר פלוני לא תאכל וכיון שעברתי על דבריו הוא שגרמתי מיתה לעצמי, כך נכנסו כל הדורות רצל אדם הראשון אמרו לו תאמר שהקב"ה עבר עליך מדת הדין, אמר להם חס ושלום אני הוא שגרמתי מיתה לעצמי, דכתיב כי ביום אכלך ממנו מות תמות. פרעה לא מצא בי עול ואתם מצאתם בי עול, למה היה פרעה דומה למלך שהלך למדינת הים והפקיד כל מה שהיה לו אצל בן ביתו, לאחר ימים בא המלך ממדינת הים אמר לו תן לי כל מה שהפקדתי אצלך אמר לו לאו עבדא דידך אנא ולא הפקדת גבאי כלום, מה עשה לו נטלו ותלאו בגרדון אמר לו עבדך אנא כל מה דאפקדת גבאי אנא משלם לך, כך בתחלה אמר הקב"ה

למשה לכה ואשלחך אל פרעה, אמר אותו רשע מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה', וכיון שהביא עליו עשר מכות אמר ה' הצדיק. משה לא מצא בי עול ואתם מצאתם בי עול, למה היה משה דומה למלך שמסר בנו לפדגוג, אמר לו אל תהי קורא לבני מורה, מהו הדין לישנא מורה א"ר ראובן כהדין לישנא דיונים צווחים לשטוא מורום, פעם אחת הקנניטו וקרא לו מורה, אמר לו המלך כל עצמי הייתי מצוה לך ואומר לך אל תהי קורא לבני מורה ואת קורא לבני מורה לית עסקא דערים דהליך עם שטו, כדכתיב וידבר הה' אל משה ויצום אל בני ישראל, מה צום אמר להם אל תהיו קורים לבני מורים, ווכיון שהקניטו על מי מריבה אמר להם משה שמעו נא המורים אמר להם הקב"ה כל עצמי הייתי מצוה אתכם ואומר לכם אל תהיו קוראים לבני מורים לית עסקא דערים דהליך עם שטו, לא תביא אין כתיב כאן אלא לא תביאו לא את ולא אחוך ולא אחותך עאלין לארעא דישראל, אמר הקב"ה לישראל אבותיכם במדבר לא מצאו בי עול ואתם מצאתם בי עול, אני אמרתי להם זובח לאלהים יחרם והם לא עשו כן אלא וישתחוו לו ויזבחו לו אחר כל הרעה שעשו מה כתיב וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו. א"ר יודן ברבי סימון אמר הקב"ה לישראל אבותיכם במדבר לא מצאו בי עול ואתם מצאתם בי עול אני אמרתי להם ששת ימים תלקטוהו והם לא עשו כן אלא ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו אלו מצאו לקטו:

וילכו אחרי ההבל ויהבלו, א"ר יצחק משל לבן זנהבי שיצא עליו שטר והיה מתירא ואומר תאמר ששטר חוב זה של מאה זהובים ושל מאתים, אמר לו בעל חובו אל תתירא כור של סובין ושל שעורים הוא מה דהוה פרוע הוא, כך אמר הקב"ה לישראל בני ע"א שאתם להוטים אחריה אינה דבר של ממש אלא הבל המה מעשה תעתועים וגו' לא כאלה חלק יעקב:

ירמיהו – פרק ב – רמז רטו

ולא אמרו איה ה' המעלה אותנו מארץ מצרים המוליך אותנו במדבר וגו'. זהו מדבר שור שנאמר ויצאו אל מדבר שור והוא מדבר כוב. אמרו עליו על מדבר כוב שהוא שמונה מאות פרסה על שמונה מאות פרסה וכלו מלא נחשים ועקרבים שנאמר המוליך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב. ואומר משא מדבר נגב בארץ צרה וצוקה אפעה אין זה אפעה אלא עכס, אמרו שעכס זה רואה צל עוף פורח באויר מיד מת וכשהוא רואה העוף ומתחבר אל צלו נושר אברים אברים, ואעפ"כ ולא אמרו איה ה' המעלה אותנו וגו', מהו צלמות מקום צל ועמו מות. א"ר אבא דבר זה הסיח לי רבינו הגדול אדם אחד היה בארץ ישראל והיו קודים אותו מרוטה, אמרו פעם אחת עלה ללקט עצים בראש ההר וראה את הנחש ישן והנחש לא ראהו מיד נפלו שערות ראשו ולא צמו בו שער עד יום מותו והיו קורים אותו מרוטה:

בארץ (אשר) לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם. א"ר יוסי בר חנינא וכי מאחר שלא עבר היאך ישב, אלא לומר לך כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון ישוב נתישבה וכל ארץ שלא גזר עליה ישוב לא נתישבה:

כי עברו איי כתיים וראו. תנא כתיים ובדים למים וקדריים עובדים לאש ואע"פ שידועים שמים מכבים את האש לא המירו את כבודם ועמי המיר כבודו בלא יועיל:

כי שתים רעות עשה עמי, אמר ליה רב נחמן לרב יצחק תרתני הוא דעבוד עשרים וארבע שביק להו, הכי קאמר אחת היא ששקולה כשתים ומאי ניהו עבודת אלילים דאמר מר אנכי ולא יהיה לך בדבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האזן יכולה לשמוע. ההמיר גוי אלהים (כתוב ברמז מ"ט):

כי אם תכבסי בנתר, א"ר יצחק יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין, וגזר דין דצבור מי נקרע והכתיב כבסי מרעה לבן ירושלים ללמען תושעי, וכתיב כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם

עונך לפני, מאי לאו כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין, לא אידי ואידי לאחר גזר דין הא בגזר דין שיש בו שבועה הא בגזר דין שאין בו שבועה, דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו מתקרב שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי וכו' (כתוב ברמז צ):

פרא למוד מדבר. אמר הקב"ה לישראל בני כך חשבתי שתהיו חירות מן המלכיות כדרך שערוד זה גדל במדבר ואין אימת מלכות עליו, אבל אתם לא בקשתם זה אלא באות נפשה שאפה רוח, ואין רוח אלא מלכות שנאמר וארו ארבע רוחי שמיא מדגיחן לימא:

מנעי רגלך מיחף. מנע עצמך מן החטא כדי שלא יבא רגלך לידי יחף, וגרויך מצמאה ולשוניך מדברים בטלים כדי שלא תבא גרויך לידי צמאון, מכאן לנעילת הסנדל ביום הכפורים שאסור משום ענוי. למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי. אמר ליה רבה לרב מרי מנא הא מילתא דאמרו רבנן בהדי הוצא לקי כרבא, דכתיב למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי, אמר לו את אמרת לי מהתם ואנא אמינא מהכא עד אנה מאנתם:

לשוא הכיתי את בניכם, ר' יהודה הנשיא אומר בעון בטול תורה בניו של אדם מתים כשהם קטנים שנאמר לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו, ר' נתן אומר בעון נדרים בניו של אדם מתים כשהם קטנים שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא וגו', אלו הם מעשה ידידו של אדם בניו ובנותיו:

ידמיהו – פרק ב – רמז רסז

רבי מאיר אומר בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני א"ל הקב"ה הביאו ערבים שאתם משמרים את התורה ואני נותנה לכם, א"ל אבותינו ערבים לנו, א"ל אבותיכם יש לי עליהם, אברהם על שאמר במה אדע, יצחק על שאהב את עשו, יעקב על שארמר נסתרה דרכי, א"ל בנינו ערבים לנו, א"ל הם הם ערבים טובים מפי עוללים ויונקים יסדת עוז, ואין עוז אלא תורה שנאמר ה' עוז לעמו יתן, בשעה שהלוח נתפס ואין לו מה לשלם מי נתפס לא הערב הוי ותשכת תורת אלהיך אשכח בניך גם אני, א"ר אחא גם אני כביכול גם אני מפסיד, מי אמר לפני ברכו לא התינוקות הוי לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו:

הדור אתם ראו דבר ה'. זה שאמר הכתוב קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומד מן, ר' אליעזר אומר לימות ירמיה למשמרת, שבשעה שאמר ירמיה לישראל מפני מה אין אתם עוסקים בתורה אמרו לו אם אנו עוסקים בתורה במה נתפרנס, באותה שעה הוציא להם ירמיה צנצנת המן אמר להם ראו אבותיכם שהיו עוסקים בתורה במה נתפרנסו, אף אתם עסרו בתורה והממקום מפרנס אתכם מזה, וזה אחד משלשה דברים שעתידי אליהו להעמיד לישראל, צנצנת המן, וצלוחית של מי נדה, צלוחית של שמן המשחה, ויש אומרים אף מקלו של אהרן ושקדיו ופרחיו:

המדבר הייתי לישראל. אל תהי קורא אלא המדבר הייתי לישראל דבר ולא הייתי עושה, הארץ שהתנתי ליתנה להם שמא אמרתי להם שהיא נאה והיא ארץ מאפליה. ד"א אמר הקב"ה לישראל על מה שאמרתי למשה למה העליתנו ממצרים המדבר הייתי לישראל כמדבר עשיתי לכם, בנוהג שבעולם מלך בשר ודם שיוצא במדבר שמא מוצא שם שלום כשם שהוא בפלטין שלו או אכילה ושתייה, ואתם הייתם עבדים לפרעה במצרים והוצאתי אתכם משם והרבצתי אתכם תחת ענני כבוד והעמדתי לכם שלשה גואלים משמשים אתכם ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים, שבעה עננים היו מלמעלן ומלמטן ומארבע רוחות ואחד לפניהם מכה נחשים ועקרבים ומשוה להם את ההרים ואת העמקים ושורף את הקוצים ורואים

אותם כל מלכי מזרח ומערב ואומות העולם אומרים מי זאת עולה וגו' וכתוב לא בלו שלמותיכם, התינוק כל זמן שהיה גדל לבושו ושמתו גדלין עמו, שמא במדבר הנהגתי אתכם אם ארץ מאפליה, לא אני בעצמי מאי לכם שנאמר וה' הולך לפניו יומם. ד"א מאפליה שמא אמרתי שאני מביא לכם טובה והלקשתי אותה, ואין מאפליה אלא לשון הלקשה שנאמר כי אפילות הנה. מדוע אמרו עמי רדנו לשון משנה הוא, הרודה פת חמה, אמרו חכמים כשהפת מתבשלת בתנור ונטלת ממנו יכולה היא ליקבע בתנור עוד ואנו היינו יושבים בירושלים כבתנור שנארמ נאם ה" אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים והגליתנו לבבל ומה אתה מבקש ממנו עוד. ד"א מהו רדנו כענין שנאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר, א"ל נתת לנו את בהמ"ק וסלקת שכינתך ממנו מה אתה מבקש ממנו לא נבא עוד אליך:

גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים, מפני מה מתים בניו ובנותיו של אדם פליגי בה ר' מאיר ור' יהודה, חד אמר בעון מזוזה וחד אמר בעון ציצית, מאן דאמר בעון ציצית מאי טעמא א"ר כהנא וכן תני שילא אמר קרא גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים, מפני מה מתים בניו ובנותיו של אדם פליגי בה רד מאיר ור' יהודה, חד אמר בעון מזוזה וחד אמר בעון ציצית, מאן דאמר בעון ציצית מאי טעמא א"ר כהנא וכן תני שילא אמר קרא גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים, רב נחמן בר יצחק אמר אפילו למאן דאמר בעון מזוזה נמי מהכא לא במחתרת מצאתים שעשו פתחיהם כמחתרת:

ירמיהו – פרק ב – רמז רסח

דבר אחר גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים זה דמו של חור. לא במחתרת מצאתים כי על כל אלה, על אשר אמרו אלה אלהיך ישראל. ד"א זה זמן של שבעים זקנים שהרגו כשעשו את העגל כי על כל אלה אלהיך ישראל:

חנני נשפט אותך על אמריך לא חטאתי, שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מלך בשר ודם כשהוא יושב ודן אומר לו אמרו הרגת או לא הרגת אם אמר הרגתי הדיים הורגו ואם לא הודה אינו הורגו, אבל הקב"ה אינו כן מי שמודה הקב"ה מרחם עליו שנאמר ומודה ועוזב ירוחם. ר"ש בן חלפתא אומר אמר הקב"ה לירושלים על מה הבאתי כל המשפטים הללו בשביל שאמרת לא חטאתי שנאמר חנני נשפט אותך על אמריך לא חטאתי:

ירמיהו – פרק ג – המשך רמז רסח

לאמר הן ישלח איש את אשתו, אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה שנאמר לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו' ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה'. עתידה כנסת ישראל שתאמר לפני הקב"ה רבש"ע כבר הכתבת לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו', אמר לה כלום הכתבתית אלא איש והלא כבר נאמר כי אל אנכי ולא איש, וכי גרושים אתם לי בית ישראל כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם:

וימנעו רביבים ומלקוש לוא היה ומצח אשה זונה. א"ר סלא אמר רב המנונא אין הגשמים נעצרים אלא בשביל עזי פנים שבדור שנאמר וימנעו רביבים וגו'. ואמר רב סלא אמר רב המנונא כל אדם שיש לו עזות פנים לסוף נכששל בעבירה שנאמר ומצח אשה זונה היה לך, ר' נחמן בר יצחק אמר בידוע שנכשל בעבירה שנאמר היה, יהיה לא נאמר אלא היה, רבה בר רב הונא אמר מותר לקרותו רשע בפניו, רב נחמן בר יצחק אמר מותר לשנאתו שנאמר ועווז פניו ישונא:

ידמיהו – פרק ג – רמז דסט

שובו בנים שובבים. שאל רבי מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש ברומי. אמר לו שלשה הם ותשובה עם כל אחד ואחד, כיצד עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה מוחלין לו מיד שנאמר שובו בנים שובבים. עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר. עבר אדם על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה תשובה ויה"כ תולים וייסורין ממרקין שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, אבל כל מי שיש בו חלול השם אין כח לא בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים ולא ביסורין למרק אלא כלם תולים ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. היכי דמי חלול השם, כדתניא ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא אדם קורא ושונה ודבורו בנחת עם הבריות ומקחו ומשאו נאה. כשרואין שנושא ונותן באמונה, מה הבריות אומרים עליו אשרי פלוני שלמד תורה אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבני אדם שלא למדו תורה, ראו פלוני שלמה תורה כמה נאים ויפים מעשיו כמה מתקנין דרכיו, עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. ובזמן שאדם קורא ושונה ואין מקחו ומשאו נאה ואין מקחו ומתנו באמונה מה הבריות אומרים עליו אוי לו לפלוני שלמד תורה אוי לו לאביו שלמדו תורה אוי לו לרבו שלמדו תורה אשריהם בני אדם שלא למדו תורה ראו פלוני זה שלמד תורה כמה מעשיו מכווערים כמה דרכיו מכווערים ומקולקלים, עליו הכתוב אומר באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו. אמר ר' חמא גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם שנאמר שובו בנים שובבים ארפא וגו', ר' חמא בר חנינא רמי כתיב שובו בנים שובבים דמעקרא שובבים אתם וכתוב ארפא משובתיכם, לא קשיא כאן מיראה, אמר מר זוטרא בר טוביה גדולה תשובה שאפילו יחיד חוטא מוחלין לו שנאמר כי שב אפי ממנו (כתוב ברמז צ):

ידמיהו – פרק ג – רמז דע

שובו בנים שובבים, ר' אליעזר אומר אם ישראל עושים תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין, אמר לו ר' יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין, אלא הקב"ה מעמיד להם מלך שגזירותיו קשין כהמן ומחזיר אותם למוטב, אמר לו ר' אליעזר והלא כבר נאמר שובו בנים שובבים, אמר לו ר' יהושע והלא כבר נארמ חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו לא בתשובה ולא במעשים טובים, אמר לו ר' אליעזר והלא כבר נארמ שובו אלי ואשובה אליכם, אמר לו ר' יהושע והלא כבר נארמ כי אנכי בעלתי בכם, אמר לו ר' אליעזר והלא כבר כתיב בשובה ונחת תושעון, אמר לו ר' יהושע והלא כבר נארמ כה אמר ה' גואל ישראל קדושו לבזה נפש למתעב גוי, אמר ליה ר' אליעזר והלא כבר נארמ אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב, א"ל ר' יהושע והלא כבר נארמ ואשמע את האיש וגו' העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה, ושתק ר' אליעזר:

כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה, רשב"ל אומר דברים ככתבן, א"ל ר' יוחנן לא ניחא למרייהו למימר הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה כלה:

בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה' ונקוו אליה כל הגוים (כתוב ברמז י"ד). ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים. אמר ר' אלעזר בן פדת מהו אשיתך עלתה על דעתני שנהא בעולם אני ואתם היאך עשיתם לי להכניס ביניכם עובדי אלילים, ואין הלשון הזה אלא לשון הבדלה, וכן הוא אומר וישת לו עדרים לבדו. ר' חמא בר

חנינא אמר אהבה גדולה היתה ביני וביניכם היאך עשיתם לי שאהא שונא אתכם, ואין הלשון הזה אלא לשון שנאה שנאמר ואיבה אשית. רבי יהושע בן לוי אמר אני הייתי מלמד עליכם סניגוריא עשיתם לי שאני מקטרג אתכם ומחייב אתכם, ואין הלשון הזה אלא לשון חיוב שנאמר אם כופר יושת עליו, ר' ברכיה אמר חביבים הייתם לי כאדם שיש לו שדה אחת והוא מזבלה ומעדרה ומנכשה היאך עשיתם לי לעשות א כם הפקר, ואין הלשון הזה אלא לשון הפקר שנאמר ואשיתו בה. ד"א איך אשיתך בבנים ואתן לך ארץ חדמדה, משל למלך שהיו לו פלגשים והיו לו הרבה בנים מהן והיה לו בן אחד ממטרונא אשתו והיה מחבבה יותר מדאי, נתן המלך לכל בני הפלגשים שדות וכרמים ואח"כ נתן לבנו פרדס אחד שממנו היה כל קילרין שלו עולה, שלחח הבן ואמר לו לאותן נתת שדות וכרמים ולי נתת פרדס אחד בלבד, אמר לו המלך חייך שכל קילרין שלי מפרדס הזה הוא ובשביל שאני מחבבך יותר נתתיו לך, כך הרבה אומות יש לו להקב"ה שנאמר ששים המה מלכות ויש לו אומה אחת מן מטרונא שנאמר אחת היא יונתי תמתי וחלק הקב"ה לאומות העולם שדות וכרמים שנאמר בהנחל עליון גוים וגו' ונתן לישראל פרדס אחד זו א"י קילורין של הקב"ה, הקרבנות ממנה לחם הפנים ממנה וכל כך למה שיהא הפרש בין בנה של מטרונא לבני הפלגשים:

ידמיהו – פרק ג – רמז דעא

ואתן לך ארץ חמדה. ארץ שחמדו לה גדולי הדור, אברהם אמר לבני חת תנו לי אחוזת קבר, הקב"ה מחבבה לפני יצחק שנאמר גור בארץ הזאת, יעקב אמר בקברי אשר כריתי לי. נחלת צבי מה הצבי הזה שוחטין אותו ומפשיטין אותו ואין מחזיק הברש לתוך העור, כך ארץ ישראל איננה מחזקת פירותיה. ד"א מה הצבי הזה (ו) אחת משבע חיות טהורות שנאמר איל וצבי ויחמור וגו' כך ארץ ישראל ארץ שבעה עממין. ד"א נחלת צבי צבאות גוים ארץ שכל מלכי עולם נתאוו לה שנאמר מלך יריחו אחד מלך עי אחד ואין בין ירויחו לעי אלא שלשת מילין אלא שכל מי שקונה בחוצה לארץ ולא קנה בארץ ישראל לא היה נקרא מלך. אמר רב חסדא מה הצבי קל ברגליו מכל החיות כך ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל פירותיה, אי מה הצבי הזה אינו רך ואין בשרו שמן אף ארץ ישראל אינה רכה ואין פירותיה שמנים, ת"ל זבת חלב ודבש שמנים מחלב ומתוקים מדבש:

אכן בגדה אשה מרעה. א"ר יודא בר סימון ולואי כאשה בוגדת, האשה הזאת שיש לה רע בזמן שמאכילה ומשקה היא אוהבת אותו כיון שנתמעטה ידו היא מנחת אותו והולכת לה, אני לא עשיתי להם כך, המן היה יורד לכם והבאר עולה לכם חסרתי לכם דבר שבגדתם בי:

ידמיהו – פרק ד – המשך רמז דעא

דרכך ומעלליך עשו אלה לך. ר' אבהו אמר אימתי הוא שבחו של מלך להזקק ללגינותיו במדבר או בישוב לא בישוב, במדבר כתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים והכא כתיב עוללים שאלו לחם. במדבר כתיב הן הכה צור ויזובו מים וכאן כתיב דבק לשון יונק אל חכו בצמא. במדבר כתיב פרש ענן למסך וכאן כתיב צפד עורם על עצמם, מי גרם לך ומי עשה לך דרכך ומעלליך עשו אלה לך, אורחותיך בישתא ועובדך מרידתא. זאת רעתך כי מר כי נגע עד לבך, זה סנהדרי גדולה שהיתה לבם של ישראל שנאמר לבי לחוקקי ישראל וכיון שהיו מכעיסים אותי לית לבי לחוקקי ישראל. ד"א כי נגע עד לבך זה בית המקדש שנאמר והיו עיני ולבי שם. ד"א כי נגע עד לבך זה הקב"ה, אמר ר' חייא היכן מצינו שהקב"ה נקרא לבן של ישראל מן הדין קריא צור לבבי וחלקי אלהים לעולם:

ידמיהו – פרק ד – רמז רעב

כי אויל עמי אותי לא ידעו, אמר ר' יודא בר' סימון ולא הוו ידעין אלא שדשו בעקב, ודכוותה ידע שור קונהו וגו' ישראל לא ידע, ולא הוו ידעין אלא שרשו בעקב, ודכוותה והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה ולא הוות ידעה אלא שדשה בעקב:

ידמיהו – פרק ד – רמז רעג

בנים סכלים המה ולא נבונים המה. ר' מאיר ור' יהודה, ר' יהודה אמר בנים אתם לה' אלהיכם בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרויים בנים אין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרויים בנים. ר' מאיר אומר בין כך ובין כך קרויין בנים שנאמר בנים סכלים המה, ואומר בנים לא אמון בם, ואומר בנים משחיתים, ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי, מאי ואומר וכי תימא בני סכלי הוא דמיקרו בני כי לית בהו הימנותא לא איקרו בני ת"ל בנים לא אמון בם, וכי תימא כי לית בהו בימנותא הוא דמיקרו בני כי פלחי לע"א לא מיקרו בני ת"ל בנים משחיתים, וכי תימא בני מעלי לא מיקרו ת"ל במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. כיוצא בו ויבאו אליך כמבוא עם וישבו לפניך עמי ושומעים את דברי, יכול שומעים ועושים ת"ל ואתם לא תעשו:

ידמיהו – פרק ד – רמז רעד

ראיתי את הארץ והננה תהו ובהו. הדא הוא דכתיב והארץ היתה תהו ובהו, ר' ברכיה אמר עד דהיא פגת אפקת כוביא. גם במעלליו יתנכר נער, הוא שהנביא עתיד להתנבאות עליה בסוף ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו, אמר ר' חייא בר אבא מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה בית המקדש בנוי וחרב ובנוי, בראשית ברא בנוי הה"ד לנטוע שמים וליסוד ארץ, והארץ היתה תהו הרי חרב, כמד"א ראיתי את הארץ והנה תהו וגו', ויאמר אלהים יהי אור הרי בנוי ומשוכלל לעתיד לבא, הה"ד קומי אורי כי בא אורך:

ידמיהו – פרק ה – רמז רעו

האותי לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים. שמשעה שגזרתי עליו שמא שינה את מדותיו ואמר אעלה ואציף את העולם, לא כענין שנאמר ואשבור עליי חקי וגו' ואומר עד פה תבא ולא תוסיף, ולא עוד אלא שמצטער ואינו יודע מה לעשות כענין שנאמר יהמו גליו ולא (יוכלו) [יעברנהו]. אמר רבה אישתעו לי נחותי ימא האי גלא דאתי לטבועי ספינתא אית לה ברישא צוציתא דנורא חוורתא ואית לן אלוותא דחקיק עילייהו אהיה אשר אהיה ה' צבאות מחינן ליה בגווה ונייח. ואמר רבא אישתעו לי נחותי ימא בין גלא לגלא וכו' (כתוב ברמז תע"ה). וכן לענין שמים וארץ הסתכלו בשמים שבראתי לשמשכם שמא שינו את מדתן או שמא גלגל חמה אינו עולה מן המזרח ומאיר לכל העולם כלו. לא כענין שנאמר וזרח השמש ובא השמש, ולא עוד אלא ששמח לעשות רצוני שנאמר והוא כחתן יוצא מחפתו וגו', לכך נאמר האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי, הסתכלו בארץ שבראתי לשמשכם שמא שינו את מדתן או שמא גלגל חמה אינו עולה מן המזרח ומאיר לכל העולם כלו. לא כענין שנאמר וזרח השמש ובא השמש, ולא עוד אלא ששמח לעשות רצוני שנאמר והוא כחתן יוצא מחפתו וגו', לכך נאמר האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי, הסתכלו בארץ שבראתי לשמשכם שמא שינתה את מדתה שמא זרעתם ולא צמחה שמא זרעתם חטים ועלתה שעורים, או שמא אמרה פרה

איני דשה ואיני הולכת ואיני חורשת היום, או שמא אמר חמור זה איני טוען ואיני הולך, והלא דברים ק"ו ומה אלו שלא נעשו לא לשכר ולא להפסד אם זוכים אין מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלים פורענות ואינם חסים על בניהם ועל בנותיהם לא שינו את מדתן, אתם שאם זכיתם אתם מקבלים שכר ואם חטאתם אתם מקבלין פורענות ואתם חסים על בניכם ועל בנותיכם על אחת כמה וכמה שאתם צריכים שלא תשנו את מדותיכם:

ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו, יהב לכון כולה לית אתון צריכין ליה מן כדין שבועות חקות קציר ישמר לנו, ישמר לנו מן השרב ומן רוחות הקשים, א"ר יהושע בן לוי סנטרך אנא לית את יהיב לי סנטרתי, אמר רבי ברכיה מגרסך אנא לית את מטעם לי מן תבשילך, הוא שדוד אומר גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה וגו', אם גשם היא צריכה נדבות תניף אלהים אם טל צריכה נחלתך ונלאה אתה כוננתה:

עונותיכם הטו אלה וחטאותיכם מנעו הטוב מכם. מעשה בימי שמעון בן שטח שהיו גשמים יורדים למלילי שבת ללילי שבת עד שנעשו חיטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב וצרו מהם חכמים והניחום לדורות הבאים להודיע כמה חטא קורם, לקיים מה שנאמר עונותיכם הטו אלה. רבי שמעון בן אלעזר אורמ מעולם לא ראיתי צבי קייץ וארי סבל ושועל חנוני והם ניזונים שלא בצער והם לא נבראו אלא לשמשני ואני לא נבראתי אלא לשמש ליוצאי אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהריעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי, שנאמר עונותיכם הטו אלה וחטאותיכם מנעו הטוב מכם:

ידמיהו – פרק ה – רמז ערה

שוטטו בחוצות ירושלים. אמר רבא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה שנאמר שוטטו בחוצות ירושלים וגו' אם יש עושה משפט מבקש אמונה, איני והא א"ר קטינא אפילו בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמונה שנאמר כי יתפוש איש באחיו וגו' שמלה לכה קציין תהיה לנו דברים שמתכסין בהם כשמלה יש תחת ירך והמכשלה הזאת דברים שאין בני אדם עומדים עליהם אלא אם כן נכשלים בהם יש תחת ירך קציין תהיה לנו, ישא ביום ההוא אמר אין ישא אלא לשון שבועה שנאמר לא תשא את שם. לא אהיה לחובש לא אהיה מחובשי בית המדרש, ובביתי אין לחם ואין שמלה שאין בידי לא מקרא ולא משנה ולא גמרא, וממאי דילמא שאני התם דאי אמר להו גמירנא אמרי ליה תא אימא, הוה ליה למימר גמר ושכח מאי לא אהיה חובש כלל כלל, לא קשיא הא בדברי תורה והא במשא ומתן:

אשפתו בקבר פתוח, רב ושמואל ואמרי לה רב אמר ורב אסי חד אמר בשעה שזורקים חצים עושים אשפתות של חללים, שמא תאמר מפני שאומנין בקרב ת"ל כלם גבורים, וחד אמר בשעה שעושים צרכיהם עושים אשפתות של זבל, ושמא תאמר חולי מעים הם ת"ל כלם גבורים, אמר רב מרי ש"מ האי מאן דנפיש זיבליה חולי מעים הוא, למאי נפקא מינא למטרח על נפשיה:

ואכל קצירך (כתוב ברמז קנ"ה):

ידמיהו – פרק ו – המשך רמז רעו

אוי לנו כי פנה היום (כתוב ברמז רנ"ז):

חמס ושוד ישמע בה. אמר רבי אבהו שלשה הם אין הפרגוד ננעל בפניהם, ואלו הם, אונאה, וגזג, וע"א, אונאה דכתיב ובידו אנך, גזל דכתיב חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד, ע"א דכתיב העם המכעיסים אותי על פני תמיד:

הנה ערלה אזנם. רבי עקיבא אומר אמר אברהם ארבע ערלות הם, נאמר ערלה באזן הנה ערלה אזנם, ונאמר ערלה בפה הן אני ערל שפתים, ונאמר ערלה בלב וכל ישראל ערלי לב, וכתוב התהלך לפני והיה תמים, מהיכן ימול ויהיה תמים הוי אומר זה ערלת הגוף:

הובישו כי תועבה עשו, מגיד שהבושה מביאה לידי יראת חטא, ואומר ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבתלתי תחטאו זו הבושה. סימן טוב באדם שהוא ביישן שנאמר לבלתי תחטאו שהבושה מביאה לידי יראת חטא:

אמר עולא לא חרבה ירושלים אלא שלא היה להם בושת פנים זה מזה שנאמר הובישו כי תועבה עשו:

שלשה סימנים יש באומה זו ביישנים רחמנים וגומלי חסדים (כתוב ברמז קנ"ה):

עמדו על (שפיים) [דרכים] וראו (כתוב ברמז ל"ה):

בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר, אמר ריש לקיש מעשה באשה אחת וצפנת בת פניאל שמה, צפנת שהכל היו צופים ביופיה, בת פניאל בתו של כהן גדול שישמש לפני ולפנים, שנתעללל בה שבאי כל הלילה כולה, למחר הלבישה שבעה חלוקות והוציאה לשוק למוכרה, בא אדם אחד שהיה מכוער ביותר אמר ליה הראני את יפיה, אמר לו ריקה אם אתה רוצה ליקח קח שאין כיפיה בכל העולם כלו, אעפ"כ הפשיטה ששה חלוקות שביעי קרעתו ונפלשה באפר, אמרה לפניו רבש"ע אם עלינו לא חסת על קדושת שמך הגדול לא חסת, ועליה ירמיה מקונן בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר וגו' כי פתאום יבא השודד עלינו, עליך לא נאמר אלא עליהנו כביכול עלי ועליך:

ידמיהו – פרק ז – המשך רמז רעו

ואתה אל תתפלל בעד העם זהזה (כתוב ברמז קנ"ח):

הבנים מלקטים עצים והאבות מבערים את האש והנשים לשות בצק לעשות כונים למלכת השמים. מהו כונים שהיו עובדים למלכת השמים וזו היא הכוכבת שכל מי שהיה לו בית טרקלין היה חופר בתוך ביתו (ז) כוי קטנה והיו מכונים אותו כנגד המזרח שכשתעלה הכוכבת יעמוד וישתחוה לה, אמר להם הקב"ה החלפתם מעשה אבותיכם, אברהם נטל את האש ואת המאכלת להקריב את יצחק בנו, ויצחק היה טעון עצים לישרף לפני, ושרה לשה ועשתה עוגות למלאכים, ואתם החלפתם לע"א הבנים מלקטים עצמים והאבות מבערים את האש וגו':

ידמיהו – פרק ז – רמז רעו

ובנו במות התופת אשר בגיא בן הנם. אמרו רבותינו ז"ל אע"פ שהיו כל בתי אלילים בירושלים המולך היה חוץ לירושלים במקום מופלג, וכיצד היה עשוי היה צלם והיה לו שבע קנקלין והוא לפני מהם והיו פניו של עגל וידיו פשוטות כאדם שפותח ידיו לקבל מחברו, והיו מסיקין אותו מבפנים שהיה חלול וכל אדם ואדם לפי קרבנו נכנס, כיצד כל מי שהיה לו עוף היה נכנס לקנקל ראשון ומקריב, צאן לשני, שה לשלישי,

עגל לרביעי, פר לחמישי, שור לששי, ומי שהיה מקריב בנו היו מכניסין אותו לשביעי והוא נושקו, ועל זה נאמר זובחי אדם עגלים ישקון. והיו נותנין את הבן לפני המולך והיה מסיק מבפנים עד שהיו ידיו עששות כאור ונוטלין את התינוק ונותנים אותו לתוך ידיו והיו מביאים תופים ומקישים בהם בקול גבוה כדי שלא יהא קולו של נער יוצא ואביו שומע ומעיו הומים עליו, ולמה נקרא שמו בן הנם שקולו של תינוק היה נוהם מכח האש. דבר אחר שהיו העומדים נוהמים ואומרים ינהנ לך יערב לך יבסם לך, לכך נקרא בן הנם:

קול ששון וקול שמחה. א"ר חלבו כל הנהנה מסעודת חתן וכלה ואינו משמחן כאלו עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וקול שמחה וגו', ואם משמחן מה שכרו אריב"ל זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות, וכתוב ויהי קול השופר, ר' אבהו אמר כאלו הקריב תמידין שנאמר ומביאי תודה בית ה', רבי יוחנן אמר כאלו בנה חורבה אחת מחרבות ירושלים שנאמר כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה:

ידמיהו – פרק ח – רמז רעה

בעת ההיא נאם ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה. אמר עולא עמון ומואב תרי שבבי בישי דירושלים הווו כיון דשמעינהו לנביאי דקא מנבאי לחרבנא דירושלים שלחו ליה לנבוכדנאצר תא איתא, שלח להו מסתפינא דייעבדו ביי כדעבדו בקמאי, שלחו ליה אין האיש בביתו ואין איש אלא הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה, שלח להו בקרבא הוא ואתי, שלחו ליה הלך בדרך מרחוק, שלח להו איכא צדיקי דיבעון רחמי ומייתו ליה, שלחו ליה צרור הכסף לקח בידו, שלח להו מטא זמנא דייתי, שלחו ליה כבר קבע להו זמן ליום הכסא יבא ביתו, ואין כסא אלא זמן שנאמר בכסא ליום חגנו, שלח להו סתוא הוא ולא מצינא דאתי מתגלא וממטרא, שלחו ליה תא איתא אשינא דטורי שנאמר שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון, שלח להו אי אתינא לית לי דוכתא דיתיבנא ביה, שלחו ליה קברות שלהם מעולות מפלטין שלך שנאמר בעת ההיא נאם ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה. א"ר נתן סימן טוב לאדם שנפרעים ממנו לאחר מיתתו מת ולא נספד ולא נקבר אכלו חיה או שירדו גשמים עליו סימן טוב הוא לו שנאמר בעת ההיא וגו' יוציאו וגו':

ונבחר מות מחיים. א"ל רבא לרבה בר מדי כתיב לא יספדו ולא יקברו וכתוב ונבחר מות מחיים, א"ל נבחר להם מות לרשעים שלא יחיו בעולם הזה ויחטאו ויפלו בגינהם לעתיד לבא:

ידמיהו – פרק ח – רמז רעט

מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת. אמר רב תשובה נצחת השיבוהו כנסת ישראל לנביא, א"ל נביא לישראל חזרו בתשובה אבותיכם שחטאו היכן הם, א"ל ונביאים שלא חטאו היכן הם, שנאמר אבותיכם איה הם והנביאים הלעולם יחיו, ואעפ"כ חזרו והודו לו שנאמר אך דברי וחוקי אשר צויתי את עבדי הנביאים וגו' וישבו וגו', ושמואל אמר באו עשרה בני אדם וישבו לפניו א"ל חזרו בתשובה, א"ל עבד שמכרו רבו והאשה שגרשה בעלה יש להם זה על זה כלום. אמר לו הקב"ה לנביא לך אמור להם כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה, היינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב דוד עבדי, נבוכדנאצר עבדיי, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידים לומר כן לפיכך הקדים הקב"ה וקראו עבדי עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים למי:

מדן נשמע נחרת סוסיו. ע"א מכה לפניה ומכה לאחריה, מכה מלפניה וירדוף עד דן, ומאחריה מדן נשמע נחרת סוסיו:

כי הננני משלח בכם נחשים צפעונים. אמר הקב"ה לישראל בני אם אין אתם עושים רצוני כשם שנתגרה הנחש באדם וחיה ואבדן מן העולם כך אני מגרה בכם את העו"א שנמשלו כנחשים שנאמר קולה כנחש ילך, אם ישוך הנחש בלא לחש. אשר אין להם לחש, שלא אשמע תפלה שיתפללו עליהם, כשם שאמר לירמיה ואתה אל תתפלל בעד העם הזה, אבל אם עשיתם ארצוני חייכם כשם שביישתי לנחש ואררתי אותו שנאמר ארור אתה מכל הבהמה כך אני עתיד לאררן ולביישן, שנאמר יראו גוים ויבושו מכל גבורתם ישמיו יד על פה ואזניהם תחרשנה ילחכו עפר כנחש כזוחלי ארץ. מבליגיתי עלי יגון עלי לבי דוי, עלי הוא דוינו של ביתי:

הנה קול שועת בת עמי, א"ר יוחנן הלשון הזה משמש שלש לשונות, שועה, זעקה, נאקה. שועה הנה קול שועת בת עמי. זעקה ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו. נאקה וישמע אלהים את נאקתם, ר' הונא בשם רבי יוסי לשון פרפור הוא זה ונפש חללים תשוע. ונאק נאקת חלל, מה היו אומרים הה' אין בציון אם מלכה אין בה, אילו היה בה לא היו גולין:

על שבר בת עמי השברתי. משל לבן מלך שבקש להגביה אבן, כיון שבא להגביה אותה נפלה עליו ושברתו ושמע המלך שנשבר בנו התחיל אומר נשברתי, אמרו בני פלטין שלו בנך נשבר ואתה אומר נשברתי כו', ומהו קדרתי ושמה החזיקתני, משל לחכם שלא ראה אבל מימיו והיה לו בן אחד ומלת, קרא לתלמידיו א"ל בבקשה מכם הראו לי היאך בני אדם מתאבלים, א"ל אבל קורע בגדיו וכו' (כתוב ברמז תכ"ב):

מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה וגו'. א"ר אחא כיון שחרבה ציון וירושלים ובית המקדש ונשרף ההיכל ויצאו ישראל בקולרין היו מבקשים לבכות ולא הניחום השונאים אלא היו רודפים אותם ומכין אותם על צואריהם שנארמ על צוארינו נרדפנו, וכין שיצא יום ראשון נפנו אלו לאכילה ושתיה ונפנו אלו לבכיה, ועליהן ירמיה מקונן בכה תבכה בלילה, אמרו ישראל לירמיה נעשה תנאי בינינו אנו ואתה שאתה נתון ברוחה דכתיב קחנו ועיניך שים עליו ואל תעש לו מאומה רע, הוי בוכה ביום ואני בוכים בלילה, וכן עשו, ירמיה היה בוכה ביום ואומר ארור היום אשר יולדתי בו יום אשר ילדתני אמי אל יהי ברוך, אמר הקב"ה לישראל בוכים בלילה וירמיה בוכה ביום ואני אבכה ביום ובלילה שנארמ ואבכה יומם ולילה (על) [את] חללתי בת עמי. ד"א אמר הקב"ה נתתי תורה לישראל שהם עוסקים בה שנאמר והגית בו יומם ולילה לכך נאמר ואבכה יומם ולילה. ד"א מי יתן ראשי מים מהו מים הנחתי עולם תהו ובהו כשם שנאמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ואין ראשי שנאמר כאן אלא ברייתו של עולם שנאמר בראשית ברא אלהים. ד"א מי יתן ראשי מים, אמר הקב"ה הלואי לא ירדתי להר סיני ולא נתתי להם תורה שיעברו עליה ויענשו בה, ואין ראשי אלא תורה שנאמר ה' קנני ראשית דרכי. בא וראה משה מקלסן מי יתן והיה לבבם זה להם, וירמיה אמר מי יתן ראשי מים. אמר דניאל והוא מהשנא עדניא וזמניא, כשיצאו ישראל ממצרים אמר משה ויושע ה' ביום ההוא, כשיצאו ישראל מירושלים אמר ירמיה נתנני ה' בידי לא אוכל קום. וכשיצאו ממצרים היתה יהודה לקדשו, וכשיצאו מירושלים סורו טמא קראו למוו, כשיצאו ממצרים הים ראה וינס, וכשיצאו מירושלים על נהרות בבל וגו', כשיצאו ממצרים ההרים רקדו כאילים, וכשיצאו מירושלים ראיתי את ההרים והנם רועשים, כשיצאו ממצרים ואתם הדבקים הב' אלהיכם, וכשיצאו מירושלים דבק לשון יונק אל חכו בצמא, כשיצאו ממצרים וענן ה' עליהם יומם, וכשיצאו

מירושלים סכותה בענן לך, כשיצאו ממצרים בשירה יצאו אז ישיר משה, וכשיצאו מירושלים בבכיה מנלן בכך תבכה בלילה:

ידמיהו – פרק ט – רמז רפ

מי יתנני במדבר מלון אורחים. היכן שהייתי מתקלס שנאמר ישאו מדבר ועריו, משל לנשיא שנכנס למדינה וראו אותו בני המדינה וברחו מפניו, נכנס לעיר אחת חרבה וראו אותו בני המדינה וקלסו אותו, אמר הנשיא זו העיר טובה לי היא מכל המדינות כאן אני בונה לי אכסניא, כך הקב"ה בא לים וברח מפניו שנאמר הים ראה וינס, בא למדבר חרבה וקלסו אותו שנאמר ישאו מדבר ועריו חצרים, אמר זו העיר טובה לי מכל המדינות כאן אני בונה אכסניא, ירד לתוכה התחילו שמחים שנאמר ישושים מדבר וציה. למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו. א"ר זירא לא לימא איניש לינוקא יהיבנא לך מידי וולא יהב ליה דילמא אתי לאגמורי שקרא משום שנאמר למדו לשונם וגו':

ידמיהו – פרק ט – רמז רפא

חץ שחוט לשונם מרמה דבר. א"ר חמא בר חנינא לפי שנאמר מות וחיים ביד לשון, אי מה יד אינו ממית אלא בסמוך לו אף לשון אינו ממית אלא בסמוך לו, תלמוד לומר חץ שחוט לשונם, אי מה חץ ארבעים וחמשים אמה אף לשון עד ארבעים וחמשים אמה, ת"ל שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ, וכי מאחר דכתיב שתו בשמים פיהם, חץ שחוט למה לי, לומר דקטיל כחץ, וכי מאחר דכתיב חץ שחוט, מות וחיים ביד לשון למה לי, לכדרבה דאמר רבה דבעי חיי בלישניה דבעי מות בלישניה (כתוב ברמז תשס"ח וברמז תת"א):

על ההרים אשא בכי ונהי. על ההרים שנעשו כמדבר אשא בכי ונהי ועל נאות מדבר קינה וגו' עד ולא שמעו קול מקנה שהיו מקנאים בעבודת אלילים להקב"ה. מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו, אמר רבי נ"ב שנה לא עבר איש ביהודה שנארם מעוף השמים ועד בהמה בהמ"ה בגימטריא המשין ותרתינ הון, א"ר יעקב א"ר יוחנן כלם חזרו חוץ מקוליים האיספנין דאמר רב הני מרדי דבבל הדרי מיא לעין עיטם והאי כיון דלא שריר שדריה לא מצי סליק:

על ההרים אשא בכי ונהי ועל נאות מדבר. על נאות יעקב שנעשו כמדבר לא שמעו לא לקול דברי תורה ולא לקול דברי נבואה אלא מקנה שהיו מקניאים בעבודת אלילים, כמד"א יקניאהו בזרים לפיכך מעוף השמים ועד בהמה נדרו הלכו, א"ר יודן שבע שנים נתקיים עליה גפרית ומלח משום והגביר ברית לרבים שבוע אחד, כותיים שבה מה היו עושים זורעים כאן והיא נשרפת זורעים כאן והיא נשרפת, מעשה באדם אחד שהיה חורש בבקעת נטופה כבש ידיה על פדניה וסליק עפרא יקידא ואוקיד דרעיה. עד היכן נבואתו של ירמיה קיימת, ר' יעקב בר אבין ור' אלעזר בר יהודה, חד אמר (ח) עד מורה ישראל יקבצנו, חד אמר עד ויש תקוה לאחריתך, א"ר זעירא בא וראה כמה חצופה ארץ ישראל שעדין עושה פירות, ר' חנניה ור' יהושע בן לוי, חד אמר מפני שמובלין אותה, וחד אמר מפני שמהפכין עפרה, אמר רבי קודם לארבעים שנה עד שלא גלו ישראל נטעו תמרים בבבל מפני שהמתיקה מרגלת הלשון לתורה, א"ר חנינא בריה דר' אבהו שבע מאות מיני דגים טהורים ושמונה מאות חגבים טהורים ולעוף אין מספר גלו עם ישראל לבבל. דגים היאך גלו ר' הונא בשם ר' יוסי אמר דרך תהום גלו ודרך תהום חזרו וכלם חזרו חוץ מדג אחד ששמו שבוטא ולעתיד לבא הכל חוזרים שנאמר והארץ הנשמה תעבד:

כי קול נהי נשמע מציון. א"ר יצחק מאי נשמע וכי יש אבנים בוכות או עצים בוכים, אלא מאי קול נהי נשמע מציון ממי שמשרה שכינתו בציון. איך שדדנו, איך הוה לנא מבזוזים:

בושנו מאד כי עזבנו ארץ, זו ארץ ישראל דכתיב ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה. כי השליכו משכנותינו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. ד"א בשנו מאד כי עזבנו ארץ זה בית המקדש (ט) דא"ר הונא ומחיק הארץ ועד העזרה התחתונה שתי אמות, כי בשליכו משכנותינו זה חרבן ראשון וחרבן שני. מאדם עד בהמה ועד עוף השמים נדדו הלכו, ר' יודן אמר משל למלך שמסר את בנו לפדגוג והוציא לתרבות רעה כעס המלך על בנו והרגו, אמר המלך כלום הוציא את בנו לתרבות רעה אלא זה, בני אבד וזה קיים, לפיכך מאדם ועד בהמה, א"ר פנחס משל למלך שהיה משיא את בנו ועשה לו חופה וסיירה וכיירה, כעס על בנו והרגו, מה עשה המלך נכנס לתוך החופה והתחיל משבר בקנים ומפציע בחציאות ומקרע בכוליות, אמר המלך כלום עשיתי אלא בשביל בני בני אבד וזו קיימת לפיכך מאדם עד בהמה, וכן אתה מוצא בדור המבול וימח את כל היקום אשר על פני האדמה:

מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה'. דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורת, היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה א"ר יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה:

ידמיהו – פרק ט – רמז רפב

על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר. וכתיב בתריה ויאמר ה' על עזבם את תורת, תאני ר' שמעון בן יוחאי אם ראית עיירות נתגשות ממקומם בארץ ישראל דע שלא החזיקו בשכר סופרים ומשנים מה טעם על מה אבדה הארץ וגו'. כי הוה משלחי ר' אמי ורב אסי דיפקון וידרשון קריתא דארעא דישראל והוה עאלין לקרתא ואמרין להון אייתו לן נטורי קרתא והוה מיייתין לון ריש מטרתא וסנטורא הוה אמרין לון אילין נטורי קרתא והוה מיייתין לון ריש מטרתא וסנטורא הוה אמרין לון אילין נטורי קרתא אילין חרובי קרתא והיכן אינן נטורי קרתא סופרים ומשנים שהם משמרים ביום ובלילה על שם והגית בו יומם ולילה, וכה"א אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר. ר' הונא ור' ירמיה ור' שמואל בר רב יצחק מצינו שויתר הקב"ה על עבודת אלילים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ולא ויתר על מאסה של תורה, על מה אבדה הארץ על עבודת אלילים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים אין כתיב כאן אלא על עזבם את תורת. ר' הונא ור' ירמיה ור' חייא בר אבא כתיב ואיתי עזבו שמא תורת שמרו, הלואי אותי עזבו ותורת שמרו שאילו תורת שמרו מתוך שהיו מתעסקין בה היתה מחזירן אצלי. רב הונא אמר למוד תורה אפילו שלא לשמה שכיון שאתה מתעסק בה אתה חוזר ועושה אותה לשמה. א"ר יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אי להם לבריות מעלבונה של תורה. א"ר אבא בר כהנא לא עמדו פילוסופין באומות העולם כבלעם הרשע בן בעור וכאבטימוס הגרדי, נכנסו אומות העולם אצל אבטימוס אמרו להם יכולים אנו להזדווג לאומה זו אמרו להם לכו וחזרו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שלהם אם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולם אין אתם יכולים להזדווג להם שכך הבטין אביהם הקול קול יעקב וגו' כל זמן שקולו של יעקב מצפמף אין הידים ידי עשו:

ידמיהו – פרק ט – רמז רפג

כה אמר ה' צבאות התבוננו וקראו למקוננות. ר' יוחנן ורבי שמעון בן לוי ורבנן, ר' יוחנן אמר משל למלך שהיו לו שני בנים כעס על הראשון ונטל את המקל וחבטו והגלהו, אמר אוי לו לזה מאיזו שלוחה גלה. כעס על השני נטל את המקל והגלהו אמר אנא הו דתרבותי בישא, כך גלו עשרת השבטים התחיל הקב"ה אומר אוי להם כי נדדו ממני, וכיון שגלו שבט יהודה ובנימין כביכול אמר הקב"ה אוי לי על שברי. ר' שמעון בן לוי אמר משל למלך שהיו לו שני בנים, כעס על הראשון נטל את המקל וחבטו ופרפר ומת התחיל מקונן עליו, כעס על השני נטל את המקל וחבטו ופרפר ומת אמר אין בי כח לקונן אלא קראו למקוננות ותקוננה, כך גלו עשרת השבטים התחיל מקונן עליהם שמעו את הדבר הזה אשר אני נושא עליכם קינה בית ישראל וכיון שגלו שבט יהודה ובנימין כביכול אמר הקב"ה אין בי כח לקונן אלא קראו למקוננות ותמהרנה ותשאנה עליהם נהי אין כתיב כאן אלא עלינו דידי ודידהון. ועפעפיהם יזלו מים אין כתיב כאן אלא ועפעפיהם יזלו דידי ודידהון. ורבנן אמרין משל למלך שהיו לו שנים עשר בנים, מתו שנים התחיל מתנחם בעשרה, מתו ארבעה התיחיל מתנחם בשמנה, מתו כלם התחיל מקונן עליהם:

ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה. שנו רבותינו נשים במועד מענות אבל לא מטפחות, בזה ובזה לא מקוננות, אי זה עינוי ואי זהו קינה, עינוי שכלם עונות כאחת, קינה אחת מדברת וכלם עונות שנאמר ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה, אבל לעתיד לבא אומר בלע המות לנצח וגו':

כי עלה מות בחלוננו. שנו רבותינו דבר בעיר כנס רגליך דכתיב לך עמי בא בחדריך, ואומר מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, אף על גב דבחדרים אימה מחוץ תשכל חרב, רבא בעדן ריתחא הוה סכר כוי שנאמר כי עלה מות בחלוננו:

ידמיהו – פרק ט – רמז רפד

אל יתהלל חכם בחכמתו וגו'. וכה"א שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ וגו', כמה מתנות טובות נתנו בעולם חכמה וגבורה ועושר, זכה אדם לאחת מהם נטל חמדת כל העולם, אימתי בזמן שהן באות מן הקב"ה ובאות מן התורה אבל גבורתו ועשרו של בשר ודם אינו כלום. שני חכמים עמדו בעולם אחיתופל מישראל ובלעם מאומות העולם ושניהם נאבדו מן העולם הזה ומן העולם הבא. שני עשירים עמדו בעולם קרח מישראל והמן מאומות העולם ושניהם נאבדו מן העולם. שני גבורים עמדו בעולם שמשון מישראל וגלית מאומות העולם ושניהם נאבדו מן העולם למה שלא היה מתנחם מן השמים:

אל יתהלל חכם בחכמתו. זה משה שאע"פ שעלה למרום וקבל את התורה לא הניח לו מן המיתה, אמרו עליו על משה רבינו בשעה שא"ל הקב"ה למשה עלה ומות בהר, אמר לפניו רבש"ע כתוב בתורתך ביזמו תתן שכרו ואני הייתי פועל נאמרן לפניך ארבעים שנה ועכשו תן לי שכרי, אמר לו הקב"ה משה רצונך ליטול שכרך בעולם הזה לא כשם שאני משלם שכר לאברהם ליצחק וליעקב שרצו לפני במצות כסוסים לע"ל. אלב יתהלל הקב"ה שכל החכמה שלו. ברא את כל מעשה בראשית לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו. ואל יתהלל הגבור בגבורתו, ואל יתהלל שמשון בן מנוח בגבורתו. אמרו עליו על שמשון שמבית מושבו עד בית כתפיו ששים אמה כיון שמת בטלה גבורתו, אבל יתהלל הקב"ה שהגבורה שלו שנאמר לך ה' הגדולה והגבורה. אל יתהלל עשיר בעשרו, אל יתהלל אחאב בן עמרי שהיו לו שבעים בנים ובנה לכל אחד ואחד פלטיץ של שן כיון שמת בטל מלכותו ועשרו, אבל יתהלל הקב"ה שהעושר שלו שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות, ומה יתהלל האדם בעולם הזה בכתרה של תורה שהיא מעשרת אותו

ונותנת לו חיים בעולם הזה ולעולם הבא שנאמר אך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, ונותנת בו כח שלא יבטל לעולם שנאמר וקוי ה' יחליפו כח:

ידמיהו – פרק ט – רמז רפה

אל יתהלל חכם. וכתוב כי לא לקלים המרוץ זה עשאהל שהיה צד את הצבי ברגליו ברוב מרוצה והיה מהלך על ראשי השבלים בשדה ולא היה משבר את הקנים כיון שנפלה שעתו הכהו אבנר בחנית ולא היה בו כח לרוץ, הוי ולא לקלים המרוץ. ולא לגבורים המלחמה זה אבהר, אמרו עליו שהיה בטוח בכחו ואומר אלולי היה לארץ מקום לאחוז בו הייתי מזעזעה והיה כל מחנה ישראל שרוי (י) בין שני ארכבותיו וכיון שנפלה שעתו הכהו יואב בן צרויה, באותה שעה תפש באבהר וכפתו בידו כפקעת של שתי, מיד עמדו כל ישראל לפניו ואמרו לו אדוננו אם אתה הורגו מיד נשארנו כיתומים אשר אין להם אב ויבואו הפלשתים ויבזו את נשינו ואת כל אשר לנו. א"ל ומה אעשה שכבה את נרי, אמרו ליה תדון עמו לפני דין האמת השליך אותו מידו ונפל זה חי וזה מת. ולא לחכמים לחם זה שלמה כשדחפו אשמדאי ממלכותו היה מבקש לחם והיה אומר להם אני קהלת הייתי מלך והיו בני אדם מלעיגים עליו. (יא) ולא לנבונים עושר זה קרח:

תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר שילוח היה מקלח מים בכאיסר צוה המלך והרחיבוהו כדי שיתרבו מימיו ונתמעטו חזרו ומיעטוהו והיה מקלח מים לקיים מה שנאמר אל יתהלל חכם בחכמתו:

על מצרים ועל יהודה. זש"ה ונפקדתי על כל מות בערלה, מהו מול [בערלה] שהיו מולים ומשכו להם ערלה, וכלהו בענין אחד שנאמר על מצרים ועל יהודה ועל אדום ועל בני עמון ועל מואב ועל כל קצוצי פאה. על מצרים שהיו מולין בימי יוסף וכשמת יוסף משכו להם ערלה שנאמר כי בנים זרים ילדו. ועל יהודה זה יהויקים מלך יהודה. ועל אדום זה עשו. ועל בני עמון וגו' (יב) אלו שילדו בנות לוט. ועל כל קצוצי פאה אלו הישמעאלים. אמר הקב"ה מצרים מה עשיתי להם ונער פרעה וחילו. יהויקים הגליתי אותו. עשו נבעו מצפוניו. לכלם נתתי קרטקי שמשכו להם ערלה. אתם לא תעשו כמעשיהם אלא חמולו והסירו ערלת לבבכם וערלת בשרכם, ומה שכר אני נותן לכם ונתתי לכם לב בשר ואת רוחי אתן בקרבכם. כי כל הגוים ערלים. ראב"ע אומר מאוסה היא הערלה שנתגנו בה רשעים שנאמר כי כל הגוים ערילים, ר' ישמעאל אומר גדולה מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות, ר' יוסי הגלילי אומר גדולה מילה שדוחה את השבת חמורה שחייבים עליה כרת, ריב"ק אומר גדולה מילה שלא נתלה זכות למשה מלא שעה אלא בזכות המילה שנאמר ויהי בדרך במלון, ר' נחמיה אומר גדולה מיללה שהיא דוחה את הנגעים, רבי אומר גדולה מילה שכל זכיותיו של משה לא עמדו לו בשעת דחקו:

ידמיהו – פרק י – המשך רמז רפה

כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו. בימי ירמיה בקשו ישראל לבא למדת אסטרולוגיא ולא הניחם הקב"ה דכתיב ומאותות השמים אל תחתו כבר בקש אברהם אביכם לבא למדה זו ולא הנחתי אותן, דכתיב ויוצא אותן החוצה ויאמר הבט נא מלמד שהעלה למעלה מכיפת הרקיע, שאין הבטה אלא מלמעלה למטה שנאמר הבט משמים וראה, א"ל עד דסדלך ברגלך דרוך כוכבא, כל מי שנתון למטה מהם מתירא מהם אבל אתה נתון למעלה מהם דיישם. רבי נהוראי אומר גזרת מלך היא כשישראל חווטאים ואין מעברין את השנה כראוי בשעה ששלהבת חמה מגעת ללבנה בלילה מעלות ששים עובר בתוכו

ומכהה אורו הקב"ה עושה ברחמיו ומכהה את הלבנה וגונז אחד מן הסנהדרין, וכשישראל עושים רצונו ומעברין את השנה כראוי הקב"ה עושה ברחמיו ומכהה את החמה ומשלח רוגזו לעו"א שנאמר אאל דרך הגוים אל תלמדו. אמר רבי יוחנן מנין שאין מזל לישראל שנאמר כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו (ומחקות) [ומאותות] השמים אל תחתו וגו' עו"א יחתו ואין ישראל יחתו. שנו רבותינו בזמן שהחמה לוקה סימן רע לכל באי עולם, משל למלך ב"ז שעשה סעודה לעבדיו והניח פגם לפניו כעס המלך ואמר לעבדו טול פנס מפניהם והושיבם בחשך, היה ר"מ אומר בזמן שמאורות לוקים סימן רע לשונאיהם של ישראל מפני שמלומדים במכות הם, לסופר שבא לבית הספר ורצועה בידו מי דואג מי שרגיל ללקות בכל יום הוא דואג. תנו רבנן בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי אלילים, לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל, מפני שישראל מונים ללבנה, עובדי אלילים לחמה, לוקה במזרח סימן רע ליושבי מזרח, לוקה מבמערב סימן רע ליושבי מערב, באמצע הרקיע סימן רע לכל העולם כלו, פניו דומות לדם חרב בא לעולם, לשק חצי רעב באים לעולם, לזה ולזה רעב באה לעולם, לקה בכניסתו פורענות שוהא לבא, ביציאתו פורענות ממהרת לבא, וי"א חלוף הדברים. ואין אומה ואומה שלוקה שאין אלהיה לוקה עמה שנאמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, ובסזמן שישראל עושים רצונו של מקום אין מתיראים מכל אלו שנאמר כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו וגו' העו"א יחתו ואין ישראל יחתו. תנו רבנן על ארבעה דברים חמה לוקה, על אב בית דין שמת ולא נספד כהלה, ועל נערה מאורסה שצעקה ואין מושיע לה, ועל משכב זכור, ועל שני אחים שנשפך דמם כאחד, ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקים, על כותבי פלסתר, ועל מעידי עדות שקר, ועל מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל, ועל קוצצי אילנות טובות:

מי לא יראך מלך הגוים, א"ל הקב"ה לירמיה אתה קורא אותי מלך הגוים ומלכיהון דישראל לית אנא, א"ל רבון העולמים לפום מה דאמרת לי נביא לגוים נתתיך אף אנא קרי לך מלך הגוים. כי לך יאתה מלכותך יאי לך, וכה"א ה' מלך גאות לבש, אמר ר' חנינא יש לך אדם שהוא נאה ללבושו ואין לבושו נאה לו, לבושו נאה לו ואין הוא נאה ללבושו, והקב"ה הוא נאה ללבושו ולבושו נאה לו:

ובאחת יבערו ויכסלו. א"ל רב נחמן לרב יצחק מאי דכתיב ובאחת יבערו ויכסלו, א"ל הכי א"ר יוחנן אחת היא שמבערת רשעים לגיהנם ומאי ניהו ע"א. כתיב הכא מוסר הבלים עץ הוא, וכתיב התם הבל המה מעשה תעתועים:

ירמיהו – פרק י – רמז רפו

רשב"נ אמר פורענות אחת מכלה ואתן ואית לן קריין על כן לא יקומו רשעים במשפט במשפטים אין כתיב כאן אלא במשפט, ובאחת יבערו ויכסלו, תממותת רשע רעה, אבל צדיקים כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכשלו ברעה אחת ולא שתיים. אמר ר' יוחנן אמר ירמיה מה תוחלת מצאתם בע"א שאתם להוטים אחריה הלואי היה לה פתחון פה שנתוכח עמה נאמר דירה ונאמר דידיה, נאמר דירה כה אמר ה' אל הגוים אל תלמדו וגו' (ונאמר דירה) ובאחת יבערו וגו', ונאמר דידיה וה' אלהים אמת וגו'. נאמר דידיה כדנה תאמרן להום, א"ר שמואל בר נחמני אל תהי לשון ארמית קלה בעיניך שמצינו כתוב בתורה בנביאים ובכתובים שהקב"ה חולק לו כבוד. בתורה יגר שהדותא, בנביאים כדנה תאמרן להום, בכתובים וידברו הכשדים למלך ארמית:

ידמיהו – פרק י – רמז רפז

עושה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו וגו', א"ר הושעיא קשה היא ירידת גשמים שהיא שקולה כנגד לכל מעשה בראשית, מה טעם דכתיב עושה גדולות עד אין חקר וכתוב בתריה הנותן מטר על פני ארץ, ר' אחא מייתי לה מהכא עושה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו וגו' לקול תתו המון מים בשמים, ואין קול אלא גשמים שנאמר תהום אל תהום קורא לקול צנורין. לקול תתו המון מים בשמים. א"ר אלעזר א"ר חנינא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת ב"ו שופת קדרה ואח"כ נותן מים לתוכה והקב"ה נותן מים בקדרה ואחר כך שופת אותה שנאמר לקול תתו המון מים בשמים ואח"כ מעלה נשיאים. א"ר ברכיה לא פירשו המים העליונים מן התחתונים אלא בבכי הה"ד מבכי נהרות חבש. ר' תנחומא מייתי לה מהכא לקול תתו המון מים בשמים ואין קול אלא בכי כמד"א קול ברמה נשמע וגו'. ויעלה נשיאים מקצה הארץ, ר' יוחנן וריש לקיש, ר' יוחנן אמר אין עננים אלא מלמטן שנאמר מעלה נשיאים מקצה הארץ, על דעתיה דרבי יוחנן לאחד שכבד את חברו בחבית של יין וקנקנה עמה, לדעתיה דריש לקיש לאחד שאומר לחברו הלויני סאה של חטים א"ל הבא קופתך ומדוד, כך הקב"ה אומר לארץ אייתי עננך וקבלי מטר. חמשה שמות יש לו, עב ענן, נשיא, אד, חזיז. עב שהוא מעכב פני הרקיע. אך שהוא שובר לבעלי זרעות. ענן שהוא עושה הבריות ענוים אלו על אלו. נשיא שהוא עושה הבריות נשיאים אלו על אלו. חזיז שהוא עושה חזיונות ברקיע ומשרה רוח הקדש על הבריות ענוים אלו על אלו. נשיא שהוא עושה הבריות נשיאים אלו על אלו. חזיז שהוא עושה חזיונות ברקיע ומשרה רוח הקדש על הבריות כמד"א חזון:

בעת פקודתם יאבדו. תאנא משום ר' יוסי עת היא מזומנת לפורענות שנאמר בעת פקודתם יאבדו, ועת היא מזומנת לטובה שנאמר בעת רצון עניתך, עת היא מזומנת לפורענות שנאמר ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלים, עת מזומנת לטובה וירד יהודה מאת אחיו:

לא כאלה חלק יעקב. אמר ר' אבהו לא נברא הכל אלא בשביל יעקב שנאמר לא כאלה חלק יעקב. כי יוצר הכל הוא (כתוב ברמז פ"ג). אומר הקב"ה לעולמו מי בראך ומי יצרך יעקב כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל, וכתוב יעקב כי יוצר הכל הוא:

ידמיהו – פרק י – רמז רפח

לא כאלה חלק יעקב וגו' וישראל שבט נחלתו. ואומר כי יעקב בחר לו יה, וכה"א כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, משל למלך שהיה לו שדה נתנה לאריסין התחילו נוטלין וגונבים אותה, נטלה מהם ונתנה לבניהם, התחילו להיות רעים יותר מן הראשונים, נולד לו בן, א"ל צאו מתוך שלי אי איפשי שתהיו בתוכה, כך כשבא אברהם אבינו לעולם יצא ממנו פסולת ישמעאל ובני קטורה, יצחק יצא ממנו עשו ואלופיו, חזרו להיות רעים יותר מן הראשונים, וכשבא יעקב לא יצא ממנו פסולת אלא נולדו כל בניו כשרים שנאמר ויעקב איש תם, מהיכן הקב"ה מכיר את חלקו מיעקב שנאמר כי יעקב בחר לו יה, ועדין תלי בדלא תניא, אין אנו יודעים אם המקום בחר לו ישראל אם ישראל בחרו בהקב"ה ת"ל בך בחר ה' אלהיך, ומנין שאף יעקב בחר לו בהקב"ה שנאמר לא כאלה חלק יעקב וגו' וישראל חבל נחלתו, ואומר חבלים נפלו לי בנעימים, מה חבל זה משולש כך היה יעקב שלישי לאבות ועליו הוא אומר והחוט המשולש לא במהרה ינתק:

ידמיהו – פרק יא – המשך רמז רפה

הנני מביא אליהם רעה אשר לא יוכלו לצאת ממנה, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה זו אשה אעה וכתובתה מרובה. מה לידידי בתי א"ר יצחק בשעה שחרב בית המקדש מצאו הקב"ה לאברהם שהיה יושב בבית המקדש, א"ל מה לידידי בתי, א"ל על עסקי בני באתי, א"ל בניך חטאו וגלו, א"ל שמא בשוגג חטאו, א"ל עשותה המזמתה, א"ל שמא מיעוטן חטאו, א"ל הרבים, א"ל היה לך לזכור ברית מילה א"ל ובשר קדש יעברו מעליך, א"ל שמא אם המתנת להם היו חוזרים בתשובה, א"ל כי רעתכי אז תעלזי, מיד הניח ידו על ראשו והיה צועק ובוכה. אמר שמא ח"ו אין להם תקנה, יצאת בת קול ואמרה לו זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך, מה זית זה אחריתו בסופו אף ישראל אחריתו בסופו:

ידמיהו – פרק יא – רמז רפט

לקול המולה גדולה וגו' ורעו דליותיו. א"ר חנינא בר פפא לקול מלייהו של מרגלים נתרועעו דליותיהן של ישראל דאמר ר' חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה כי חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו אלא ממנו כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם. מתקיף לה ר' חמא בר חנינא האי לקול המולה לקול מלה מבעי להי, אלא אמר הקב"ה לאברהם קולך שמעתי וחמלתי עליהם אני אמרתי ישתעבדו בארבע מלכיות כל אחד ואחד בשעבוד ארבע מלכיות השתא חדא חדא מאי דפסיק לה, אי תימא אני אמרתי בזה אחר זה השתא בבת אחת, אמר ריב"ל למה נמשלו ישראל כזית לומר לך מה זית אין עליו נושרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים אף ישראל אין להם בטלה לא בעולם הזה ולא לעולם הבא, ר' יוחנן אמר למה נמשלו לזית לומר לך מה זית זה אין מוציא שמנו אלא על ידי כתישה אף ישראל אין חוזרין למוטב אלא על ידי יסורין. נמשלו ישראל לזית זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך, וכן הושע אומר ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו ונמשלו עובדי אלילים לים שנאמר הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון, שכל המשקין מתעררבין אלו עם אלו והשמן אין מתערב עמהם שנאמר לא תתחתן בם, וישראל עולים למעלה שנאמר ונתנך ה' אלהיך עליון על כל גויי הארץ, ומה הזית שעושים ממנו שמן ומאיר כך ישראל מאירים הם לעולם הבא שנאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו:

ידמיהו – פרק יא – רמז רצ

וה' צבאות הנוטע אותך דבר עליך רעה. ר' חייא רבא אמר עלוב הוא השאור שמי שבורא אותו מעיד עליו שהוא רע שנאמר כי הוא ידע יצרנו, עלובה עיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה שנאמר כי יצא לב האדם רע מנעוריו, רבנן אמרין עלובה המטעת שמי שנוטעה מעיד עליה שהיא רעה שנאמר וה' צבאות הנוטע אותך דבר עליך רעה:

כה אמר ה' אל אנשי אנתות וגו' הנני פוקד עליהם רעה וגו' ושארית לא תהיה להם, בוא וראה כח התשובה שאע"פ שנגזרה גזרה קשה עליהם כיון שעשו תשובה זכו להתיחס אנשי ענתות מאה ועשרים ושמונה:

ידמיהו – פרק יב – המשך רמז רצ

צדיק אתה ה' כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה וגו' נטעתם גם שורשו ילכו גם עשו פרי, מאי אהדר ליה כי את רגלים רצת וילאוך, משל לאדם שאומר יכול אני לרוץ שלש פרסאות לפני הסוסים בין בצעי המים נזדמן לו רגלי אחד רץ לפניו שלשה מילין ביבשה ונלאה, א"ל לפני

רגלי אחד כך לפני הסוסים עאכ"ו, ומה בשכר שלש פסיעות ששלמתי לאותי רשע שרץ אחר כבודי אתה תמיה, כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים על אחת כמה וכמה (כתוב ברמז רמ"ד וברמז תקס"ג וברמז קל"ב):

נתתי את ידידות נפשי (כתוב ברמז קמ"ט):

היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה, זה שליח צבור היורד לפני התבה שאינו הגון:

היתה לי נחלתי זה ירושלים, ואומר העיט צבוע (התיה) נחלתי לי, ואומר כי לא באתם עדד עתה אל המנוחה ואל הנחלה. מנוחה זו שילה ואמאי קרי לה מנוחה דנחו מכבוש הארץ. נחלה זו ירושלים דברי ר' יהודה, ר' שמעון אומר מנוחה זו ירושלים, וכה"א זאת מנוחתי עדי עד, ואומר כי בחר ה' בציון אוה למושב לו, ואמאי קרי לה מנוחה על שם נחת הארון, נחלה זו שילה שנאמר (ויחלק) [וישלך] להם יהושע (ויפולל) גורל בשילה [ויחלק שם וגו'], ר' ישמעאל אומר זו וזו שילה, ר' שמעון אומר זו וזו ירושלים:

ידמיהו – פרק יג – רמז רצא

כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל. אמר הקב"ה איני כבשר ודם, בשר ודם אין רשות להדיוט להקראות בשמו של מלך, אבל ישראל נקראו בשמו של הקב"ה, כל שם חביב שנקרא להקב"ה בו בשם קרא את ישראל. נקרא אלהיים וקרא לישראל אלהים, אני אמרתי אלהים אתם. נקרא חכם שנאמר חכם לבב ואמיץ כח, וקרא לישראל חכם שנאמר רק עם חכם ונבון. נקרא דוד שנאמר דודי צח ואדום, וקרא לישראל דודים שנאמר אכלו רעים שתו ושכרו דודים. נקרא בחור שנאמר מראהו כלבנון בחור כארזים, וקרא לישראל בחורים שנאמר בך בחר ה' אלהיך. נקרא חסיד שנאמר כי חסיד אני נאם ה', וקרא לישראל חסידים שנאמר אספו לי חסידים. נקרא קדוש ישראל קדושים שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני, ואף לעתיד לבא כל אחד ואחד יאמר לו קדוש שנאמר והיה הנשאר בציון והנותר ביירושלים קדוש יאמר לו. שנו רבותינו מצילין תיק הספר עם הספר מפני הדליקה, התיק למה מצילין אותו וכי דברי תורה כתובים בתוכו אלא לפי שהוא דבוק לספר זכה להנצל עמו, אמר שלמה הולך את חכמים יחכם אוי להם לרשעים ולדבקים ואשריהם לצדיקים ולדבקים, דור המבול מה כתיב בהם וימח את כל היקום אם אדם חטא מאי איכפת לבהמה ולעוף אלא אוי לרשעים ולדבקים שהם מחייבים עצמם ולדבקים לפיכך מאדם עד בהמה. אתה מוצא כשהלך קרח הלכו עמו במחלוקתו מאתים וחמשים ראשי סנהדראות והלך עמהם אף הממון שלהם שנאמר ותפתח הארץ את פיה, ראה מה כתיב בנח ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אם הנח זכה בהמה וחיה מה זכו, ראה מה כתיב בהם חזי לגובריא אלין דלא שליט נורא בגשמיהון הרי יפה ולמה סרבליהון לא שנו אלא בשביל שהם דבוקים בהם ומה המלבושים שדבוקים לצדיקים ירדו לאש ולא ניזוקו, ישראל שהיו דבוקים לצדיקו של עולם שהוא חי וקיים שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם וכתוב כי כאשר ידבק האזור וגו' על אחת כמה וכמה שינצלו מדינה של גיהנם, למה שאני מעכב שנאמר כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה:

שמעו והאזינו אל תגבהו. אזהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירי דכתיב שמעו והאזינו אל תגבהו, רב נחמן בר יצחק אמר מהכא ורם לבבך ושכחת, וכתיב השמר לך פן תשכח כדברי אבין אמר ר' עולא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה:

תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשיך. בטרם יחשיך עליכם דברי תורה בטרם יחשיך דברי נבואה, בטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף וקויתם לאור בבבל ושמה לצלמות במדי ושית לערפל בין. ואם לא תשמעו במסתרים תבכה נפשי מפני גוה מפני עו"א שהם מתגאים ואומרים לאי אלהימו וגו'. דבר אחר מפני גוה אלו מלאכי השרת שהיו אומרים מה אנוש כי תזכרנו. ודמוע תדמע ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר ה', את מוצא עד שלא גלו ישראל היו עושים עדרים עדרים, עדרים כהונה לבד, עדרים לוייה לבד, עדרים ישראל לבד, וכיון שגדלו נעשו כלם עדר אחד הה"ד כי נשבה עדר ה':

ידמיהו – פרק יג – רמז רצב

ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף (כתוב ברמז שנ"ח):

ואם לא תשמעו במסתרים וגו' מאי במסתרים אמר רב שמואל בר אויא בקום יש להקב"ה שבוכה בו ומסתרים שמו, מאי מפני גוה אמר רבי שמואל בר רבי יצחק אמר רב מפני גאותן של ישראל שנטלה מהם ונתנה לעובדי אלילים, ומי איכא בכיה קמי קוב"ה והא אמר רב פפא אין עצבותלפני הקב"ה שנאמר הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו, לא קשיא הא בבתי גואי הא בבתי בראי, ובבתי בראי ליכא והא כתיב ויקרא ה' אלהים צבאות לבכי ולמספד, שאני חרבן בית המקדש דאפילו מלאכי השרת בכו שנאמר הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון:

ודמוע תדמע ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר ה'. אמר ר' אלעזר שלש דמעוה הללו למה, אחת על מקדש ראשון, ואחת על מקדש שני, ואחת על ישראל שגלו ממקומם, וא"ד על ביטול תורה, בשלמא למאן דאמר על ישראל שגלו ממקומם היינו דכתיב כי נשבה עדר ה', אלא למאן דאמר על ביטול תורה מאי כי נשבה עדר ה', כיון שגלו ישראל ממקומם אין לך ביטול תורה גדול מזה. ת"ר על שלשה דברים הקב"ה בוכה בכל יום, על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, ועל מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק, ועל פרנס המתגאה על הצבור בחנם:

היהפוך משי עורו ונמר חברבורותיו. בעא מיניה לוי מרבי מנין לחבורה שאינה חוזרת דכתיב ונמר חברבורותיו, מאי חברבורותיו אילימא ריקמי ריקמי האי כנמר גווייה מבעי ליה, אלא ככושי, מה כושי זה אינו חוזר אף חבורה אינה חוזרת:

ידמיהו – פרק יד – המשך רמז רצב

המאוס מאסת את יהודה. משל למלך שהיה לו מטרונא והיתה חביבה עליו ביותר ועל ידי שהיתה יודעת שהמלך מחבב אותה היתה פושעת על כבודו של מלך ומפלגת על גזרותיו, פעפ אחת כעס עליה המלך וצוה לעבדיו וגררו אותה בשערה, שושבינה שהיה עומד שם בא אצל המלך, א"ל מרי המלך אמור לי אם יש בדעתך לשוב אליה או אין בדעתך לשוב אליה, אם יש בדעתך לשוב אליה שליט הוא האדם באשתו, ואם אין בדעתך לשוב אליה היה לך לגרשה שתלך ותנשא לאיש אחר, כך אמר ירמיה לפני הקב"ה המאוס מאסת את יהודה אם בציון נעלה נפשך אם יש בדעתך לשוב אליה מדוע הכיתנו ואין לנו

מרפא, אמר לו לך לרבך רבן של כל הנביאים אמרתי לו ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים וגו' (כתוב ברמז ת"ע):

ירמיהו – פרק טו – המשך רמז רצב

אם יעמוד משה ושמואל, זה לוי וזה לוי, זה בנה מזבח וזה בנה מזבח, זה מלך על ישראל ויהודה, וזה מלך על ישראל ויהודה, זה הקריב וזה הקריב, זה בקריאה וזה בקריאה, זה בהנני וזה בהנני. ולמה הוא מעלה שני נביאים הללו מכל הנביאים על ידי (ג) שלא נטלו שחד שאלולא כן לא היה להם כח לעמוד כנגד ישראל להוכיחן, ומה אמר להם שמואל הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו וגו', משה אמר לא חמור אחד מהם נשאתי וגו':

ירמיהו – פרק טו – רמז רצג

והיה כי יאמרו אליך אנה נצא. איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שדרה ארנקי דדינרי לקמיה דרב יוסף אמרה ליה תהוי למצוה רבה, יתיב רב יוסף וקא מעיין בה מאי היא מצוה רבה, אמר ליה אביי מדתני ר' שמואל בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים שמע מינה פדיון שבויים מצוה רבה היא, שנאמר והיה כי יאמרו אליך אנה נצא וגו', וא"ר יוחנן כל המאוחר בפסוק זה קשה מחברו חרב קשה ממות, אי תימא קרא ואיתימא סברא, אי תימא סברא האי קא מנוול והאי לא מנוול ואי תימא קרא יקר ביני ה' המותא לחסידיו. רעב קשה מחרב אי תימא קרא ואי תימא סברא, אי תימא סברא האי מצטער והאי לא מצטער, אי תימא קרא טובים היו חללי חרב מחללי רעב. שבי קשה מכולהו דכולהו איתנהו בגויה:

ונתתים לזעוה לרעה (כתוב ברמז רמ"ו):

ואזרם במזרה בשערי הארץ, זהו שאמר הכתוב ואתכם אזרה בגוים זו מדה קשה לישראל שבשעה שבני המדינה גולים כלם למקום אחד והם רואים זה את זה מתנחמים, ואתם אין אתם כן אלא עתיד אני לזרות אתכם בין אוה"ע כאדם שזורה שעורים במזרה ואין אחד מהם דבקה לחברתה שנאמר ואורם במזרה:

עצמו לי אלמנותיו מחול ימים, זה אביה בן רחבעם שהעביר הכרת פניהם של ישראל שנאמר הכרת פניהם ענתה בם, והעמיד עליהם שומרים שלשה ימים עד שנתקלקלה צורתם ואין מעידים אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו, ואין מעידין אלא עד שלשה ימים:

אומללה יולדת השבעה, אמר ירמיה כשהייתי עולה לירושלים נטלתי עיני וראיתי אשה אחת יושבת בראש ההר לבושה שחורים וראשה סתור וצועקת ומבקשת מי ינחמנה ואני צועק ומבקש מי ינחמני, קרבתי אצלה ודברתי עמה אם אשה את דברי עמי ואם רוח את הסתלקי מלפני, ענתה ואמרה לי אין אתה מכירני אני היא שהיו לי שבעה בנים יצא אביהם למדינת הים עד שאני עולה ובוכה עליו הרי שני בא ואמר לי נפל הבית על שבעה בניך והרגם איני יודעת על מי אבכה ועל מי אסתור שערי, אמרתי לה אי את טובה מן אימא ציון שהיא עשויה קומי שבי ירושלים. אמר ר' יהושע בן לוי לא חרבה ירושלים עד שעבדו בה שבעה בתי דינין עבודת אלילים, ואלו הן, ירבעם בן נבט, ובעשא בן אחיה, ואחאב בן עמרי, ויהוא בן נמשי, ופקח בן רמליהו, ומנחם בן גדי, והושע בן אלה שנאמר אומללה יו לדת שבעה. אמר ליה רב כהנא בר אסי לרב כתיב ביה בהושע בן אלה ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל וכתוב עליו עלה שלמנאסר מלך אשור, אמר ליה אותם פרדיסאות שהושיב ירבעם על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל

בא הושע ובטלם ואעפ"כ לא עלו ישראל אמר הקב"ה אותם שנים שלא עלו לרגל ילכו בשבי. ד"א אומללה יולדת השבעה אלו שבעה מלכי יהודה רשעים יהורם יהואש אחז מנשה אמון יהויקים צדקיה. א"ל הקב"ה ליעקב אתה סימן לבניך מה אתה ביציאתם אומללה יולדת השבעה, ובחזרתם וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה:

לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז. ולבתי קרקיסאות של עו"א ושחקתי עמהם מפני ידך בדד ישבתי, ד"א מפני ידך בדד ישבתי נגעה בי יד של פרעה ולא ישבתי בדד, ידו של סנחריב ולא ישבתי בדד, וכיון שנגעה בי ידך ישבתי בדד איכה ישבה בדד:

אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד אמר רב ואמרי לה א"ר חייא בר הונא א"ר יוחנן ואמרי לה א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל המלמד בן חברו ורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד, וכל המלמד בן עם הארץ תורה אפילו הקב"ה גוזר גזרה הוא מבטלה שנאמר אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה:

ירמיהו – פרק טז – רמז רצד

כה אמר ה' אל תבא בית מרזח. מאי מרזח אבל, א"ר אבהו מנין לאבל שמסב בראש שנאמר אבחר דרכם ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד כאשר אבלים ינחם, ינחם אחרים משמע, אמר רב נחמן בר יצחק ינחם כתיב, מר זוטרא אמר מהכא וסר מרזח סרוחים מר זח נעשה שר לסרוחים:

כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאם ה' את החסד ואת הרחמים. החסד זו גמילות חסדים, הרחמים זו צדקה, א"ר אליעזר ברר' יוסי צדקה וחסד שישראל עושים בעוה"ז שלום ופרקליט גדול נעשה ביניהם ובין אביהם שבשמים:

ירמיהו – פרק טז – רמז רצה

אמר רבי שמעון בן חלפתא משל למה הדבר דומה למלך שנשא למטרונא והכניסה לו שני אריסין אף המלך זקף לה שני אריסין כנגדן אבדה מטרונא את שלה אף המלך נטל את שלו לימים עמדה וכשרה את עצמה והביאה אותם אריסין אף המלך הביא את דשלו. אמר המלך אלו ואלו יעשו עטרה ויתנו בראשה. כך אתה מוצא אברהם נתן לבניו שני אריסין כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' עד לעשות צדקה ומשפט, אף הקב"ה זקף לו כנגדן חסד ורחמים ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד אבדו ישראל את שלהם ההופכים ללענה משפט וצדקה וגו' אף הקב"ה נטל את שלו כי אספתי את שלומי מאת העם הזה את החסד ואת הרחמים, עמדו ישראל וכשרו את עצמם ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה, אף הקב"ה מביא את שלו שכן כתיב כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי וגו', אמר הקב"ה אלו ואלו יעשו עטרה ויתנו בראשיהם של ישראל שנאמר וארשתוך לי בצדק ובמשפט בחסד וברחמים:

לכן הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמר עוד חי ה'. כבר שיבתו תלמידים ביבנה ולא שבת שם ר' יהושע וכשבאו התלמידים אצלו א"ל מה דבר חדוש היה לכם ביבנה, א"ל אחריך רבי, א"ל ומי שבת שם א"ל רבי אלעזר בן עזריה, א"ל אפשר ששבת שם רבי אלעזר בן עזריה ולא חדש לכם דבר, א"ל אתם נצבים היום כלכם טפכם נשיכם מה טף זה יודע להבין בין טוב לרע וכן הקהל את העם האנשים והנשים והטף אלא ליתן שכר למביאייהם לרבות שכר עושי רצונו לקיים מה שנאמר ה' חפץ למען צדקו. א"ל אין זה דבר

חדוש והלא אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי לדבר זה בלתי היום אשריך אברהם אבינו שיצא ר' אלעזר בן עזריה מחלצין אין הדור יתום שר' אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו. א"ל עוד כלל זה דרש לכן הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל ממצרים כי אם חי ה' אשר העלה וגו' ואשר הביא, משלו משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מתאוה לבנים נולדה לו בת והיה נודר בחיי הבת, נולד לו בן הניח את הבת והיה נודר בחיי הבן, ר' שמעון בן יוחאי אומר משלו משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו והיה מתנה נסים שנעשו לו בזאב, חזר ופגע בו ארי וניצל ממנו והיה מתנה נסים שנעשו לו באי, וכן הוא אומר אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתבוננו, אל תזכרו ראשונות זה שעבור מצרים, וקדמוניות אל תתבוננו זה שעבור מלכיות, הנני עושה חדשה עתה תצמח זה מלחמת גוג ומגוג:

אמר להם בן זומא לחכמים וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נארמ הנה ימים באים נאם ה' וגו', א"ל לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכיות עקר ויציאת מצרים טפל לו. כיוצא בו אתה אומר לא יקרא שמך עוד יעקב לא שיעקר יעקב ממקומו אלא כדי שיהא ישראל עקר ויעקב טפל לו:

ידמיהו – פרק טז – רמז רצו

ה' עזי ומעזי. אין עזי אלא תקפי וכה"א עזי ומגני בו בטח לבי ונעזרתי. ד"א עוזר ומסמך את כל באי עולם אבל לי ביותר. ד"א עוזי שנתן לי התורה שנאמר ה' עוז לעמו יתן, ואומר ויתן עוז למלכו, ועוז מלך משפט אהב. ד"א אין עוזי אלא מלכות שנאמר ה' בעזך ישמח מלך:

ידמיהו – פרק יז – המשך רמז רצו

כזכור בניהם מזבחוחתם, א"ר יהודה א"ר יודעין היו ישראל בעבודת אלילים שאין בה ממש ולמה עבדו עבודת אלילים להתיר להם עריות בפרהסיא, מתיב רב משרשיא כזכור בניהם מזבחוחתם וא"ר אליעזר כאדם שיש לו געגועין על בנו, בתר דאביקו ביה. ארור הגבר אשר יבטח באדם (כתוב ברמז רל"א):

והיה כעץ שתול על מים, מדבר באברהם נטוע אין כתיב כאן אלא שתול שנעקר מעבודת אלילים ונדבק בהקב"ה ואין מים אלא הקב"ה שנאמר אותי עזבו מקור מים חיים. ועל יובל ישלח שרשיו, אף אותם שהיו מובלים לגיהנם הביאן וקרבן לליראתו של הקב"ה דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן. ולא יראה כי יבא חום, בשעה שמל עצמו הרתיח הקב"ה אותו היום כדי שלא יצאו העוברים והשבים ויצטער שנאמר והוא יושב פתח האהל כחם היום. והיה עלהו רענן אף העלים שנשרו ממנו היו רעננים זה ישמעאל שנאמר וגם את בן האמה לגוי אשימנו. ובשנת בצורת לא ידאג שנאמר ויהי רעב בארץ והוא היה בטובה שנאמר ולאברם הטיב בעבורה. ולא ימיש מעשות פרי בזקנותו הוליד בנים שנאמר ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה:

אני ה' חוקר לב בוחן כליות. למה הוא מזכיר הלב והכליות יותר מכל האברים, אלא העינים הולכים אחר הלב ואזנים הולכים אחר הלב ורמ"ח אברים הולכים אחר הלב, ולפי שהכליות יועצות אחר הלב והלב גומר לפיכך אינו מזכיר אלא אותם בלבד והקב"ה בוחן אותם, וכה"א ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך כי כל לבבות הוא דורש, אלו שני לבבות יצר טוב ויצר הרע. משל לאדריכל שבנה את המדינה חדרים וביבים ומערות, לאחר ימים נעשה גבאי והיו בני המדינה מטמינים מפניו בתוך החדרים ובתוך המערות אמר

להם שוטים מפני (מה) אתם מטמינים והלא אני הוא שבניתי המדינה אני הוא שבניתי המערות והחדרים
כך הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה:

ידמיהו – פרק יז – רמז רצז

תנו שבעה דברים מכוסים מבני אדם אלו הם, יום המיתה ויום הנחמה ועומק הדין ואים אדם יודע במה
משתכר ואין אדם יודע מה בלבו של חברו ואין אדם יודע מה בעוברת של אשה ומלכות הרביעית מתי
היא נופלת. יום המיתה מנין כי לא ידע האדם את עתו. יום הנחמה מנין אני ה' בעתה אחישנה. עומק הדין
מנין כי המשפט לאלהים הוא. ואין אדם יודע במה משתכר שנאמר זו מתת אלהים היא. ואין אדם יודע
מה בלבו של חברו שנאמר אני ה' חוקר לב. ואין אדם יודע מה בעוברת של אשה שנאמר כעצמים בבטן
המלאה. ומלכות הרביעית מתי היא נופלת שנאמר כי יום נקם בלבי:

אני ה' חוקר לב, בן עזאי אומר תדע לך כח התשובה בא וראה מר' שמעון בן לקיש שהיה הוא ושני רעיו
שודדים בהרים וגוזלים כל אשר יעבור עליהם, מה עשה הניח לשני שודדים ובוזזים ושב אל ה' אלהי
אבותיו בכל לבו בצום ובתפלה והיה משכים ומעריב לפני הקב"ה ועוסק כל ימיו בתורה ובמתנות עניים
ולא שב למעשיו הרעים עוד ונתרצה לו הקב"ה, וביום שמת הוא מתו שני רעיו ונתנו לר' שמעון בן לקיש
בצרור החיים ושני רעיו נתנו בשאול תחתית, ואמרו שני הרעים לפני הקב"ה רבון העולמים יש לפניך
משוא פנים הלא זה היה שודד עמנו בהרים והוא באוצר החיים ואותם האנשים בשאול תחתית, אמר
להם זה עשה תשובה בחיים ואתם לא עשיתם תשובה, אמרו לו הנח לנו ונעשה תשובה גדולה ממנו,
אמר להם אין תשובה אלא עד יום מותו של אדם, משל למה הדבר דומה לאדם שמפרש בים אם אינו
לוקח בידו לחם מארץ נושבת ומים אינו מוצא בים מה לאכול ומה לשתות וכן במדבר, כך אם אין אדם
עושה תשובה בחייו לאחר מותו אין לו תשובה על זה נאמר אני ה' חוקר לב וגו':

קורא דגר ולא ילד, שנו רבותינו קורא זכר ר' אליעזר מחייב בשילוח הקן וחכמים פוטרין, א"ר אבהו מאי
טעמא דר' אליעזר מחייב בשילוח הקן וחכמים פוטרין, א"ר אבהו מאי טעמא דר' אליעזר אתיא דגירה
דגירה כתיב הכא קורא דגר וכתוב התם ובקעה ודגרה בצלה. קורא דגר ולא ילד וגו', וכתוב כסא כבוד
מרום מראשון, מה ענין זה לזה, ללמדך הקורא הזה מביא ביצים משאר עופות ויושב עליהם עד
שיוצאים מקליפתן וננעשים אפרוחים ועולים עליו ומורטים את כנפיו ואוכלים אותו, כשהוא רוצה לברוח
אינו יכול שנמרטו כנפיו ומוצא אותו שרץ או חיה ואוכלו, מי גם לו על שגדל ביצים שאינם שלו, כך יהיו
עובדי אלילים שפשטו ידיהם בכסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו והחריבוהו ושרפו את היכלו
הקב"ה מאבד את זכרם דכתיב כי מו אב כסודם תהיה:

ידמיהו – פרק יז – רמז רצח

שנו רבותינו שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הם, תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, ובית
המקדש, וכסא הכבוד, ושמו של משיח. תורה מנין שנאמר ה' קנני ראשית דרכו, תשובה מנין שנאמר
בטרם הרים יולדו וגו' תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם. גן עדן מנין שנאמר ויטע ה' אלהים גן
בעדן מקדם, גיהנם מנין שנאמר כי ערוך מאתמול תפתה, כסא הכבוד ובית המקדש מנין שנאמר כסא
כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו, שמו של משיח מנין לפני שמש ינון שמו. י"א התורה וכסא הכבוד
נבראו והאחרים עלו במחשבה להבראות, אבל איני יודע אם התורה קדמה לכסא הכבוד ואם כסא הכבוד

קדמה לתורה, א"ר אבא בר כהנא התורה קדמה לכסא הכבוד קדמה לתורה, א"ר אבא בר כהנא התורה קדמה לכסא הכבוד דכתיב ה' קנני ראשית דרכי קדם מפעליו מאז, קדם לאותו שכתוב בו נכון כסא מאז:

רבי חגי בשם ר' יצחק בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון, אני נגלה לכם ראשון, ופורע לכם מן הראשון, ובונה לכם ראשון, ומביא לכם ראשון. נגלה ראשון זה הקב"ה שנאמר אני ראשון, ופורע מראשון ויצא הראשון אדמוני, ובונה ראשון כסא כבוד מרום מראשון וגו', ומביא ראשון שנאמר ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן:

ידמיהו – פרק יז – רמז רצט

ומשנה שברון שברם, שאל אחר את ר' מאיר לאחר שיצא לתרבות רעה מאי דכתיב גם את זה לעומת זה עשה האלהים, אמר לו כל מה שברא הקב"ה בעולמו ברא כנגדו, ברא הרים ברא גבעות, ברא ימים ברא נהרות. אמר לו עקיבא רבך לא אמר כך, אלא ברא צדיקים ברא רשעים, ברא גן עדן ברא גיהנם, כל אחד ואחד יש לו שני חלקים אחד בגן עדן ואחד בגיהנם, זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, נתחייב רשע נוטל חלקו וחלק חברו בגיהנם. א"ר משרשיא מאי קראה גבי צדיקים כתיב לכן בארצם משנה יירשו, גבי רשעים כתיב ומשנה שברון שברם:

ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת. אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חלול שבת שנאמר ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת וגו' (ובערה) ולא תכבה, א"ר נחמן בר יצחק בשעה שאין בני אדם מצויים לכבותה. אמר רבא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו את השבת שנארמ ומשבתותי העלימו את עיניהם ואחל בתוכם וגו':

ידמיהו – פרק יח – המשך רמז רצט

הכיוצר הזה לא אוכל לעשות לכם, תנינן הרי שהיתה אשתו מעובדת ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא, דבי ר' ינאי אמרי ביושבת על המשבר היא מתניתא, א"ר יהודה בן פזי אף ביושבת על המשבר יכול הוא להשתנות הדא הוא דכתיב הכיוצר הזה לא אוכל לעשות, איתבון והא כתיב ואחר ילדה בת, א"ל עקר ברייתה של דינה זכר היתה ומתפלתה של רחל שאמרה יוסף ה' לי בן אחר נעשית נקבה:

ידמיהו – פרק יח – רמז ש

כרוח קדים אפיצם. כתיב ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה בעזה שברוחות, וכן אתה מוצא שלא נפרע הקב"ה מדור המבול ומאנשי סדום אלא ברוח קדים שנאמר מנשמת אלוה יאבדו אלו דור המבול ומרוח אפו יכלו אלו אנשי סדום, וכן אתה מוצא באנשי המגדל שלא נפרע הקב"ה מהם אלא ברוח קדים שנאמר ויפץ ה' אותם ואין הפצה אלא רוח קדים שנאמר כרוח אפיצם, וכן אתה מוצא שלא נפרע הקב"ה מעשרת השבטים אלא ברוח קדים שנאמר כי הוא בין אחים יפריא יבא קדים רוח ה', כן אתה מוצא שלא נפרע הקב"ה מצור אלא ברוח קדים שנאמר רוח הקדים שברך בלב ימים. וכן אתה מוצא שאין הקב"ה עתיד ליפרע ממלכות עליזה אלא ברוח קדים שנאמר ברוח קדים תשבר אניות תרשיש. וכן אתה מוצא שאין הקב"ה עתיד ליפרע מן הרשעים בגיהנם אלא ברוח קדים שנאמר הנה ברוחו הקשה ביום קדים, וכתיב כי ערוך מאתמול תפתה:

כי כרו שוחה ללכדני. רבי אליעזר אומר שחשדוהו מזונה, ר' שמואל בר נחמני אומר שחשדוהו מאשת איש, בשלמא למאן דאמר שחשדוהו מזונה דכתיב כי שוחה עמוקה דונה, אלא למאן דאמר שחשדוהו מאשת איש מאי זונה, אטו אשת איש מי נפק מכלל זונה. בשלמא למאן דאמר מאשת איש היינו דכתיב אתה ידת כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות, שהטילוהו בבור טיט. דרש רבא מאי דכתיב ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקב"ה רבש"ע אפילו בשעה שעושים צדקה לפניך הכשילים בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר:

ירמיהו – פרק יט – המשך רמז ש

אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי, אשר לא צויתי זה בנו של מישע מלך מואב דכתיב ויקח את בנו הבכור ויעלהו עולה על החומה, ולא דברתי זו בתו של יפתח הגלעדי, ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם:

ירמיהו – פרק כ – המשך רמז ש

ואתה פשחור וגו' ובבל תבוא ושם תמות ושם תקבר. רבי חלבו אומר המת בחוצה לארץ ונקבר בחוצה לארץ שתי צרות בידו אחת צרת המיתה ואחת צרת הקבורה, ור' חמא בר חנינא אמר המת בחוצה לארץ כיון שנקבר בחוצה לארץ אין בידו אלא (מיתה) [צרה] אחת, ומה מקיים רבי חמא בר חנינא ושם תמות ושם תקבר, שקבורת ארץ ישראל מכפרת לו שנאמר וכפר אדמתו עמו:

פתיתיני ה' ואפת. אמרה כנס"י רבש"ע פתיתיני עד שנתת לנו את התורה ונתת על צוארי עול מצות ובהם נענשתי אלו לא קבלתי את התורה הייתי כאחת האומות לא שכר ולא עונש, שדלתיני בסיני אמרת אנכי ה' אלהיך הייתי סבור שהיא רפה חזקתני ותוכל כי אנכי ה' אלהיך אל קנא. שדלתיני בסיני ואמרת לא יהיה לך אלהים אחרים על פני הייתי סבור שהיא רפה חזקתני ותוכל זובח לאלהים יחרם. פתיתיני בסיני ואמרת לא תשא הייתי סבו שהיא רפה חזקתני ותוכל כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. שדלתיני בסיני ואמרת זכור את יום השבת הייתי סבור שהיא רפה חזקתני ותוכל מחלליה מות יומת, וכן כל עשרת הדברות. ד"א פתיתיני ה' ואפת. בשעה שהגיעה קצה של ירושלים ליחרב א"ל הקב"ה לירמיה קום לך לענתות וקח השדה מאת חנמאל דודך, אותה שעה חשב ירמיהו בלבו שמא נותן חן המקום על בעליו ונושאים ונותנים בתוכו, אמר לו הקב"ה קום לך קנה השדה, כיון שיצא ירמיה מירושלים ירד מלאך מן השמים ונתן רגליו על חומת ירושלים ופרצו קרא ואמר יבואו השונאים ויכנסו לבית שאדונו אינו בתוכו ויבזו אותו ויחרבו אותו ויכנסו לכרם ויקצצו את גפניו שהשומר הניחו והלך לו, שלא תהיו משתבחים ואומרים שאתם כבשתם אותו קריה כבושה כבשתם עם הרוג הרגתם, באו השונאים וקבעו בימה שלהם בהר הבית, הלכו ועלו להם בבימה האמצעית מקום שהיה שלמה המלך יושב ונוטל עצה מן הזקנים משם שנשתכלל בית המקדש שם ישבו השונאים ונטלו עצה היאך לשרוף בית המקדש עד שנמלכו ביניהם נטלו עיניהם והנה ארבעה מלאכים יורדים ובידם ארבעה לפידים של אש ונתנו בארבע זוויות של היכל ושרפו אותו, ירמיה הנביא יצא מענתות לבא לירושלים נטל עיניו וראה עשן בית המקדש עולה אמר בלבו שמא חזרו ישראל בתשובה להקריב קרבנות שהרי עשן הקטרת עולה, בא ועמד לו על החומה וראה בית המקדש עשוי גזרות של אבנים וחומת ירושלים מפוגרת, התחיל צווח ואומר פתיתיני ה' ואפת אפקתני מן לגו ביתא וחרבתי, והיה בלבי כאש בוערת אמר ירמיה רבון העולמים מה עונות היו בידי שהנביאים שעמדו לפני ועתידיים לעמוד אחרי לא החרבת ביתך על ידיהם אלא על ידי. ואף אני לא אזכרנו ומה אני

יכול לעשות והוא בלבי כאשר יושבת על המשבר ואמרת לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאשר בוערת עצור בעצמותי ואין עצור אלא צרה שנאמר כי עצור עצר ה', מה היה ירמיה עושה חוזר וצווה מעי מעי אוחילה קירות לבי הומה לי לבי לא אחריש:

ירמיהו – פרק כ – רמז שא

ארור היום אשר יולדתי בו. שנים אררו וקללו יום שנולדו בהם, איוב וירמיה, איוב אמר יאבד יום אולד בו. וירמיה אמר ארור היום אשר יולדתי בו. אמר ירמיה אומר לכם למה אני דומה לכהן שעלה גורלו להשקות מים המרים וקרבו האשה אצלו ופרע את ראשה ופרסם שערה נטל הכוס להשקותה נסתכל בה וראה שהיא אמו, התחיל צווח ואמר אוי לי אמיי שהייתי משתדל לכבדך והריני מבזך, כך היה ירמיה אומר אוי לי עליך אימא ציון שהייתי סבור להיות מתנבא עליך דברים טובים וניחומים והריני מתנבא עליך דברי פורענות, א"ר מרינוס בן אושעיא איוב קלל יום לידתו וליל עבורו, יאבד יום אולד בו והלילה אמר הורה גבר. אמר איוב הלואי היתה אמי נדה בשעה שבא אבי ליזקק לה שתאמר לו הורה גבר. ירמיה מקלל יום לידתו ויום עבודו שנאמר ארור היום אשר יולדתי בו זה יום עבור, אשר ילדתי אמרי אל יהי ברוך זה יום הלידה, אפשר חלקיהו אדם צדיק היה עושה דבר זה, אלא לפי שהיתה איזבל הורגת את הנביאים בא ושמש מטתו ביום וברח:

ירמיהו – פרק כא – רמז שב

כה אמר ה' וגו' היושב בעיר הזאת ימות בחרב וברעב ובדבר והיוצא ונפל אל הכשדים וגו'. א"ר יהודה אמר רב גלות מכפרת על שלשה דברים שנאמר כה אמר ה' וגו', רבי יהודה בריה דר' חייא אמר גלות מכפרת מחצה דכתיב נע ונד תהיה בארץ ולבסוף כתיב וישב בארץ נוד, ר' יוחנן אמר גלות מכפרת על הכל שנאמר כה אמר ה' כתבו את האיש הזה עדירי גבר לא יצלח בימיו, ובתר דגלה כתיב ובני יכניה אסיר בנו שעברתו אמו בבית האסורין, שאלתיאל בנו ששתלו אל שלא כדרך הנשתלים גמירי שאין האשה מתעברת מעומד והיא נתעברה מעומד. ד"א שנשאל אל על אלתו, זרובבל שנזרע בבבל ומה שמו נחמיה בן חכליה שמו:

כה אמר ה' דינו לבקר משפט. דרש ר' יאשיה ואי תימא ר' נחמן בר יצחק וכי בבקר דנים וכל היום אין דנים, אלא אם ברור לך הדבר כבקר אמרהו ואם לאו אל תאמרהו. שנו רבותינו המלך לא דן ולא דנין אותו, א"ר יוסף לא שאנו אלא מלכי ישראל אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותם דכתיב כה אמר ה' דינו לבקר משפט בית דוד ואי לאו דדיינינהו להו אינהו היכי דייני והא כתיב התקוששו וקושו ואמר ריש לקיש קשט את עצמך ואחר כך קשט אחרים. למלכי ישראל מאי טעמא משום מעשה שהיה, דעבדא דינאי מלכא קטל נפשא, א"ל שמעון בן שטח תנו עיניכם בו ונדוננו, שלחו ליה עבדך קטל נפשא שדריה ניהלן, שדריה להו שלחו ליה תא את נמי להכא והועד בבעליו כתיב אמרה תורה יבא בעל השור וימוד על שורו, אתא יתיב א"ל שמעון בן שטח ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך ולא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם שנאמר ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה', א"ל לא כשתאמר אתה אלא כשיאמרו חבריך, נפנה לימינו כבשו פניהם בקרקע, נפנה לשמאלו כבשו פניהם בקרקע, אמר להם שמעון בן שטח בעלי מחשבות אתם יבא בעל מחשבות ויפרע מכם, בא גבריאל וחבטן בקרקע, באותה שעה אמרו מלך לא דן ולא דנין אותו:

ידמיהו – פרק כב – המשך רמז שב

אל תבכו למת ואל תנודו לו. אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור, הא כיצד שלשה לבכי, שבעה להספד, שלשים לגיהוץ ולתספורת, מכאן ואילך אמר הקב"ה אי אתם מרחמים בו יותר ממני. בכו בכו להולך, אמר ר' יהודה אמר רב כל המתקשה על מתו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה. ההיא אתתא דהות בשבבותיה דרב הונא הות לה שבעא בני שכיב חד מינייהו והות קא בכיא עלויה ביתירתא שלח לה ר' הונא לא תעביד הכי ולא אשגחה. שלח לה אי צייתת מוטב ואי לא תעביד ההיא אתתא זודתא לאידך, מתו כלהו, שלח לה תימוש האי אתתא לנפשה ומתה. בכו בכו להולך, א"ר יהודה להולך בלא בנים, ריב"ל לא הוה אזיל לבי אבלא אלא למאן דאזיל בלא בני. כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו, אמר ר' הונא זה שעבר עבירה ושנה בה, ר' הונא לטעמיה דאמר ר' הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו, הותרה לו ס"ד אלא נעשה לו כהתר. אל תבכו למת ואל תנודו לו זה אברהם. בכו בכו ללהולך זה עשו שנאמר ויבא עשו מן השדה והוא עיף. יהויקים ויהויכין (כתוב ברמז רמ"ט):

ידמיהו – פרק כב – רמז שג

העצב נבזה נפוץ האיש הזה כניהו. רב אבא בר כהנא אמר כעצב הזה של מוח בעת שאתה מנפצו עוד אינה יפה למאומה. ר' חלבו אומר כחותל הזה של תמרים משעה שאתה מנערו עוד אינה יפה למאומה. אם כלי אין חפץ בו, ר' חמא בר חנינא אמר ככלי של מימי רגלים, ר' שב"נ אמר ככלי של מקיזי זם, אמר ר' מאיר נשבע הקב"ה שאינו מעמיד מיכניה מלך הה"ד כי אם יהיה כניהו בן יהויקים וגו' חותם על יד ימיני כי משם אתקנך. ר' חמא בר חנינא אמר משם אני נותק מלכות בית דוד. ד"א אתקך אין כתיב כאן אלא אתקנך בתשובה ממקום נתיקתו תהא תקנתו:

כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו, בימיו אינו מצליח בימי בנו מצליח. גדולה תשובה שבטלה את הגזרה ובטלה את השבועה, בטלה את השבועה מנין שנאמר חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו וגו' וכתוב ביום ההוא אקחך זרובבל. בטלה את הגזרה מנין כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי וכתוב ובני יכניה אסיר שהיה חבוש בבית האסורים, שאלתיאל שממנו נשתלה מלכות בית דוד, אמר ר' תנחום אסיר שאסר הקב"ה עצמו בשבועה, שאלתיאל שנשאל לב"ד של מעלה והתירו לו:

ידמיהו – פרק כג – רמז שד

וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן שלשה נקראו על שמו של הקב"ה אלו הם צדיקים ומשיח וירושלים, צדיקים שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. משיח דכתיב וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. ירושלים דכתיב ושם העיר מיום ה' שמה אל תקרי שמה אלא שמה, טייבוי לקרתא דשמה כשם אלההא. ד"א וכי אפשר לו לאדם לקרוא בשמו של מקום, אלא נקרא המקום רחום שנאמר רחום וחנון ה' אף אתה הוי רחום ועשה מתנת חנם. נקרא המקום צדיק שנאמר כי צדיק ה' צדקות אהב אף אתה הוי צדיק. נקרא המקום חסיד כי חסיד אני נאם ה' אף אתה הוי חסיד. לכן נאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו', ואומר כל אשר יקרא בשם ה' ימלט, ואומר כל פעל ה' למענהו:

הנה סערת ה' חמה יצאה. זה נהר דינור, מהיכא נפיק ר' ירמיה בר אבא אמר מזיען של חיות, ולהיכן שפיק אמר ר' חלקיה בר טובי' על ראש רשעים בגיהנם שנאמר הנה סערת ה' חמה יצאה וסער מתחולל על ראש רשעים יחול, ר' יעקב אמר על אשר קומטו בלא עת שנאמר אשר קומטו בלא עת נהר יוצק ייסודם:

האלהי מקרוב אני. אני ה' המקרב ולא המרחק, אני הוא שקרבתי את יתרו ולא רחקתיו ואף אתה כשיבא אדם אצלך להתגייר לשם שמים קרבהו ואל תרחקהו, מכאן אתה למד שיהא דוחה בשמאל ומקרב בימין, לא כשם שעשה אלישע לגחזי שדחפו לעולם:

ידמיהו – פרק כג – רמז שה

אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'. משל לארכיטיקטון שבנה מדינה ועשה בתוכה מחילין ומערות ומטמוניות ואח"כ יצא קאטרקי על אותה מדינה, התחילו בני המדינה מטמונים כספם וזהבם לתוך המטמונים, א"ל הארכיטיקטון אני בניתי את הדינה ואני עשיתי המטמונים ממני אתם מטמונים, כך הקב"ה אמר למנאפים ממני אתם מסתירים שנאמר ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר פנים ישים, הנואף אומר אין בריה יודעת בי ואני עיני משוטטות בכל הארץ מה דרכם של עוברי עבירות משמרים שעת אפלה שעת חשך, וכן הגנבים חתר בחשך בתים, וכה"א הוי המעמיקים מה' וגו', קשה הנואף שהוא מסלק את השכינה כביכול הקב"ה ממלא את העליונים ואת התחתונים שנאמר הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא, ובאי זה מקום האיש הזה נואף כשהוא בא לנאוף הוא אומר למקום סלק את עצמך ותן לי שעה אחת וכביכול מפני שהוא ארך אפים הוא נותן לו מקום שנאמר כי הוא ידע מתי שוא וירא און ולא יתבונן וסתר פנים ישים, מי שהוא יושב בסתר עליון ישים פנים שהיא מעוברת ממנו צר הולד ופניו דומות לנואף, אמר ר' בנימין בן לוי אם יסתר איש במסתרים אם ילך אדם ויעסוק בתורה וישב לו אני מראה מעשיו לבריות. וכן אם יטמין אדם עצמו לעשות עבירה אני מראה מעשיו לבריות שנאמר ואני לא אראנו נאם ה' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא. א"ר אחא בר חנינא אני אמלא ממנו העליונים והתחתונים, אמר הקב"ה למנאפים ממני אתם מסתירים אני הוא שמקרב אתכם למשפט שנאמר וקרבתני אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים:

האשה המנאפת תחת אישה, וכי יש אשה מנאפת תחת אישה, אמרו רבותינו אף אשה שהיא מתייחדת עם בעלה והוא משמש עמה והיא נותנת עיניה באחר בשעת תשמישה אף הוא ניאוף, שאל מלך הערבי את ר' עקיבא אמר לו אני כושית ואשתי כושית וילדה לי בן לבן אני הורגה שמא זנתה עלי, א"ל ר' עקיבא יש לך צורות בביתך אמר לו הן לבנות או שחורות אמר לו לבנות כשהיית עסוק עמה עיניה נתנה בצורת וילדה כיוצא בהם, ואם תמה אתה על הדבר למד מצאנו של יעקב שמן המקלות היו מתיחמות כמו שנאמר ויחמו הצאן אל המקלות, והודה מלך הערבי לרבי עקיבא:

ידמיהו – פרק כג – רמז שו

הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא. כותי אחד שאל את רבי מאיר אפשר מי שכתוב בו הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון, א"ל הבא לי מראות גדולות הביא לו מראות גדולות, א"ל ראה בוכיא שלך ראה אותה גדולה, א"ל הבא לי מראות קטנים, א"ל ראה בוכיא שלך ראה אותה קטנה, א"ל ומה אתה ב"ו אתה משנה את עצמך בכל מה שתראה מי שאמר והיה העולם עאכ"ו, כשהוא רוצה הלא את השמים ואת הארץ אני מלא וכשהוא רוצה היה מדבר עם משה מבין שני

בדי הארון, א"ר אבא בר סיוסי פעמים שאין העולם כלו מחזיק כבוד אלהינו ופעמים שמדבר עם האדם מתוך שערות ראושו שנאמר ויען ה' את איוב מן הסערה מבין שערות ראשו. כתיב הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא. וכתיב הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, וכתיב וכבוד ה' מלא את המשכן. א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי משל למה הדבר דומה למערה פתוחה על שפת הים געש הים ונתמלאה המערה והים לא חסר, כך אע"פ שכתוב וכבוד ה' מלא את המשכן העליונים והתחתונים לא חסרו מזיו כבודו:

הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר, וכי מה ענין בר אצל תבן, אמר ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יוחאי כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים, א"ר ברכיה אע"פ שאין כל מתקיים מקצתו מתקיים, מנא לן מיוסף דכתיב הבוא נבא אני ואמך ואחייך:

הלא כה דברי כאש. תניא ר' יהודה בן בתירא אומר דברי תורה אין מקבלין טומאה, מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם וקורא למעלה מרבי יהודה בן בתירא, אמר ליה בני פתח פיך והוצא דבריך שאין דברי תורה מקבלים טומאה שנאמר הלא כה דברי כאש מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אין מקבלים טומאה. אמר רבא צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דמרתחא ליה שנאמר הלא כה דברי כאש. א"ר אשי כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח שנאמר וכפטיש יפוצץ סלע. א"ל ר' אבא לרב אשי אתון מהכא מתניתו לה, אנן מהא מתני' לה ארץ אשר אבניה ברזל אל תקרי אבניה אלא בוהניה. אמר רבא אעפ"כ מבעי ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא דכתיב והסר כעס מלבך ורעה מבשרך. אמר רבה בר בר חנה למה נמשלו דברי תורה לאש לומר לך מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אינם מתקיימים ביחידי, והיינו דכתיב חרב אל הבדים ונואלו, אמר ר"ב בר חנינא חרב על שונאיהם של ישראל שעוסקים בתורה בד בבד, ולא עוד אלא שמטפשין כתיב הכא ונואלו וכתיב התם אשר נואלנו, ולא עוד אלא שחוטאים שנאמר ואשר חטאנו, ואי תימא מהכא נואלו שרי צוען. אמר ר' אבהו אמר ר' אליעזר תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהם קל וחומר מסלמנדרא ומה סלמנדרא שהיא מתולדת האש הסך מדמה אין אור שולטת בהם, ת"ח שכל גופן אש שנארמ הלא כה דברי כאש עאכ"ו. תאנא דבי ר' ישמעאל בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נמוח אם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש וגו' וכפטיש יפוצץ סלע. אמר אביי מקרא אחד יוצא לכמה טעמים ואין טעם אחד יוצא משני מקראות, דבי ר' ישמעאל תאנא וכפטיש יפוצץ סלע מה פטיש זה מתחלק לכמבה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים. ד"א מה פטיש מתחלק לכמה ניצוצות אף כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה נהפך לשבעים לשון:

ידמיהו – פרק כד – המשך רמז שו

הראני ה' והנה שני דודאי תאנים מועדים לפני היכל ה' וגו' הדוד אחד תאנים טובות מאד כתאני הבכורות, אלו צדיקים גמורים. ושמא תאמר אבד סברן ובטל סכויין, תלמוד לומר הדודאים נתנו ריח אלו ואלו עתידין שיתנו ריח. החרש והמסגר (כתוב ברמז ר"נ):

ידמיהו – פרק כה – רמז שז

כה אמר ה' וגו' קח את כוס היין החמה הזאת מידי. אריב"ל מהיכן קבעו חכמים ארבע כוסות בלילי פסח כנגד ארבע כוסות של כוס התרעלה שהקב"ה משקה את העו"א שנאמר כה אמר ה' וגו' קח את כוס היין החמה הזאת מידי, כוס זהב בבל ביד ה', כי כוס ביד ה' ויין חמר, ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוספם, וכנגדן משקה הקב"ה לישראל ארבע כוסות של ישועות לעתיד לבא שנאמר ה' מנת חלקי וכוסי, דשנת בשמן ראשי כוסי רויה, כוס ישועות אשא כוס ישועה אין כתיב כאן אלא כוס ישועות אחד לימות המשיח ואחד לימות גוג ומגוג, ר' הונא בש"ר בנייה כנגד ארבע לשונות גאולה שנאמר במצרים והוצאתי וגאלתי ולקחתי, ר' שמואל בר נחמניאמר כנגד ארבע כוסות שנאמרו ביוסף, וכוס פרעה בידי וגו'. ה' ממרום ישאג וגו' שאג על נהו, ר"א אומר שלש משמורת הוי הלילה ועל כל משמרה ומשמרה הקב"ה יושב ובוכה ואומר אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי היכלי והגליתי את בני בין אוה"ע:

ידמיהו – פרק כו – המשך רמז שז

בראשית ממלכות יהויקים, א"ר יוחנן בש"ר שמעון בן יוחאי מאי דכתיב בראשית ממלכות יהויקים בראשית ממלכות צדקיהו. בקש הקב"ה להחזיר את כל העולם כלו לתהו ובהו בשביל יהויקים וכיון שנסתכל בצדקיהו נתישבה דעתו. מיכה המורשתי (כתוב ברמז צ"ח). וגם איש היה מתנבא (כתוב ברמז רצ"ח):

ידמיהו – פרק כז – המשך רמז שז

וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו (כתוב ברמז רי"א):

ידמיהו – פרק כז – רמז שח

והיה הגוי והממלכה. אתה מוצא כל אומה ששעבדה את ישראל שלטה מסוף העולם ועד סופו בשביל כבודן של ישראל, בפרעה מהו אומר שלח מלך ויתירוהו מושל עמים ויפתחהו שהיה שליט מסוף העולם ועד סופו. במלכות אשור מהו אומר ותמצא כקן ידי לכל ממלכות הארץ, במלכות בבל מהו אומר והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו אותנו את נבוכדנאצר. במלכות מדי מהו אומר באדין דריוש כתב לכל עממיא. במלכות יון מהו אומר ראבעה רישין לחיותא ושולטנה יהיב לה. במלכות רביעית מהו אומר התאכול כל ארעא ותדושינה הא למדת שכל אומה ששעבדה בישראל ששלטה מסוף העולם ועד סופו:

בבלה יובאו ושמה יהיו. ר' זירא הוה קא משתמיט מיניה דרב יהודה דבעי למיסק לארעא דישראל דאמר ר' יהודה כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו, ור' זירא ההוא בכלי שרת כתיב, ור' יהודה קרא אחרינא כתיב השבעתי אתכם בנות ירושלים:

ידמיהו – פרק כח – המשך רמז שח

כה אמר ה' וגו' שברתי את עול מלך בבל (כתוב ברמז רס"א):

ויאמר ירמיה הנביא (לחנניה) אמן כן יעשה ה'. אמר רבי אלעזר כל המחניף לרשע סוף נופל בידו ואם אינו נופל בידו נופל ביד בנו ואם אינו נופל ביד בנו נופל ביד בן בנו. ויאמר ירמיה הנביא (לחנניה) אמן כן יעשה ה', וכתוב ויהי הוא בשער בנימן ושם בעל פקודות ושמך יראייה בן שלמיה בן חנניה ויתפש את ירמיהו הנביא וגו' ויביאהו אל השרים. אמר ר' יוסי בר חנינא אמן בו שבועה בו קבלת דברים בו האמנת דברים, בו שבועה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן, בו קבלת דברים דכתיב ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ואמר כל העם אמן, בו האמנת דברים דכתיב ויאמר ירמיהו הנביא (לחנניה) אמן. ויאמר ירמיהו הנביא (לחנניה) אמן. ויאמר ירמיהו הנביא (לחנניה) אמן. יהי רצון שיתקיימו דבריך ויתבטלו שלי אני משתכר ואתה מפסיד אני כהן אוכל מבית המקדש ואתה גבעוני חוטב עצים ושואב מים למזבח עד שאתה מתנבא על ביתו של הקב"ה התנבא על עצמך שהשנה אתה מת, ונקבר בשנה השניה, כשהוא עובר למות קרא לבנו שלמיה וא"ל היאך תמצא עלילה לימיה ותפרע ממנו שעמד וקלל אותי היה שלמיה חוזר ומבקש ולא מצא, אף הוא כשהיה עובר למות קרא לבנו יראייה א"ל היאך תמצא עלילה לירמיה ותפרע ממנו מה שעשה לאבי, ראה אותו יוצא בשער בנימן לילך לענתות לחלק עם אחיו הכהנים והיה הוא ממונה על הנכנסין ועל היוצאים הלך ואחז אותו, א"ל אל הכשדים אתה יוצא להשלים, א"ל הרע האיש הזה הרבה לנו ומצאתיו יוצא אל הכשדים, רגזו עליו השרים והכוהו ונתנוהו בבית האסורין בבית יהונתן הסופר שהיה לאליהו הנביא, א"ל ראה כבוד שנתן לך אוהבך נאה בית האסורין שאתהבתוכו והשליכו אותו לבור והיה בהור מלא מים ועשה לו הקב"ה נסים ירדו להם המים למטה והטיט למעלה ויטבע טירמיה בטיט, והיה יהונתן הסופר מייסרו ומונה אותו ואמר לו הרכן ראשך על הטיט שמא תבא שינה לעיניך. א"ל ירמיה לחנניה אתה אומר בעוד שנתים ימים אני משיב וגו' את כל כלי בית ה' ואני אומר שנ"נ בא ונוטל את השאר שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו, א"ל תן סימן לדבריך, א"ל אני מתנבא לרעה ואיני יכול ליתן סימן לדבר שהקב"ה אומר להביא רעה ומתנחם אתה הוא מתנבא לטובה אתה הוא שצריך ליתן סימן לדבריך ואעפ"כ אני נותן אות ומופת באיש ההוא בשנה ההיא מת כי דבר סרה על ה', וכן הות ליה שנאמר וימת חנניה הנביא בשנה ההיא בחדש השביעי. שנה אחרת היתה ואת אמרת כן, אלא שמת ערב ראש השנה וצצה את ביתו שיוציאוהו למחר ר"ה שכדי לעשות נבואתו של ירמיה שקר:

ירמיהו – פרק כט – רמז שט

כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה וכתוב אחד אומר למלא לחרבות ירושלים שבעים שנה, נ"ב שנה שעשו בגולה ועלו, ג' של כרש, י"ד של אחשורוש (שתיים) [ואחת] של דריוש, בשנת שתים לדריוש המלך ויען מלאך ה' ויאמר ה' צבאות עד מתי אתה לא תרחם את ירושלים. ארבע שנים היה הבית נבנה שנאמר ושיצא ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר שנת שית לדריוש מלכא, באותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלותו עמי שכה"א ויעלו מבני ישראל ומן הכהנים ומן הלויים והשוררים והשוערים והנתינים אל ירושלים, בשנת שבע לארתחששתא המלך ויבאו ירושלים בחדש החמישי:

אשר קלם מלך בבל, אשר שרפם לא נאמר אלא אשר קלם א"ר יוחנן משום רשב"י מלמד שעשאם כקליות. יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם, מה היו עושים היו נביאי השקר והיו מסרסרין זה לזה, והיה אחאב נכנס אצל גדול מלכות בבבל והיה אומר לאחד מהם אני פלוני הנביא הקב"ה שלחני לומר דבר לאשתך אומר לו הרי היא לפניך הכנס, היה מתיחד עמה ואומר לה הקב"ה מבקש להעמיד ממך נביאים לכי ושמשי עם צדקיה והיתה שומעת לו, וכן צדקיה היה מסרסר לאחאב. היתה אשה מעוברת והיתה רואה אחד מהם אומרת לו נביא מה בבטני זכר אות נקבה והוא אומר זכר והיה הולך

לשכנותיה ואומר נקבה תלד פלונית אם ילדה זכר היתה אומרת פלוני הנביא אמר לי ואם ילדה נקבה היו אומרות השכנות כך אמר לנו הנביא אלא לא רצה להצר לך, והיו עושים כך עד שהגיעו לשמירה אשתו של נ"נ, וי"א לבתו של נ"נ, אמר ליה לנ"נ אמר אלהיהם של אלו שונא זמה הוא כי אתו לגביך שדרינהו לגבי, כי אתו לגבה שדרתינהו לגביה, אמר להו מאן אמר לכו אמרו ליה הקב"ה, אמר להו והא לחנניה מישאל ועזריה שאלתינהו ואמרו לי אסור, אמרו ליה אף אנן נביאי כוותיהו לדידהו לא אמר להו לדידן אמר לן. א"ל בעינא למבדק יתכון כי היכי דבדקית להו אמרי ליה אינון תלתא ואנן תרי, אמר להו בחרו לכון מאן דבעיתו בהדייכו, אמרי בעינן יהושע הכהן הגדול סברי ליתי יהושע הכהן הגדול דנפיש זכותיה דמגנא לען, אחתינהו ושדינהו אינהו איקלו יהושע אחרך איחרוכי מאניה שנאמר הלא זה אוד מוצל מאש, א"ל ידענא דצדיקא את מ"ט אהניא בך נורא פורתא ולחנניה מישאל ועזריה לא אהניא בהו כלל, א"ל התם תלתא הוו ואנא חד, א"ל והא אברהם חד הוה, התם לא הוו רשעים בהדיה ולא אתיהיב רשותא לנורא והכא אתיהיב רשותא לנורא, והיינו דאמרי אינשי תרי יבשי חד רטיבא אוקידו יבשי לרטיבא, ומ"ט איענש א"ר פפא שה יו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהם שנאמר ויהושע היה לבוש בגדים צואים, מאי צואים אילימא צואים ממש וכי דרכו של כ"ג ללבוש בגדים צואים, אלא שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהם:

ידמיהו – פרק ל – רמז שי

שאלו נא וראו אם יולד זכר, א"ר יוחנן ייתי משיח ולא אחמיניה, א"ל ריש לקיש מ"ט אילימא משום דכתיב והיה כאשר ינום איש מפני הארי ופגעו הדוב וגו', בא ואראך דוגמתן בעולם הזה אדם יוצא לשדה ופגע בו סנטר דומה כמי שפגע בו ארי, נכנס לעיר ופגע בו גבאי כמי שפגע בו הדוב, נכנס לביתו ופגעו בו בניו ובנותיו מוטלים ברעב דומה כמי שנשכו נחש, אלא משום דכתיב שאלו נא וראו אם יולד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו אצל חלציו, מאי ראיתי כל גבר אמר רבה בר ר' יצחק מי שכל גבורה שלו, ומאי כל פנים לירקון אמר ר' נחמן אפילו פמליא של מעלה ופמליא של מטה דכתיב וארבעה פנים לאחד שאומר להם הקב"ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי היאך אאבד אלו מפני אלו, ר' יוסף אמר ייתי ואחמינה ואזכה ואיתיב בטולא דכופיתא דחמריה. אמר עולא ייתי ולא אחמיניה, וכן אמר רבה ייתי ולא אהמיניה, א"ל אביי לרבא מאי טעמא אילמיא משום חבלי של משיח התניא שאלו תלמידיו את ר' אליעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלי של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים ומר הא תורה והא גמילות חסדים, אמר שמא יגרום החטא, כדרב יעקב בר אידי דרב יעקב בר אידי רמי כתיב והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתוב וירא יעקב מאד ויצר לו, היה מתירא שמא יגרום החטא כדתניא עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה, אמור מעתה ראויים היו ישראל להעשות להם נס בביאה שניה כבביאה ראשונה אלא שגרם החטא:

ידמיהו – פרק ל – רמז שיא

ועת צרה היא ליעקב, רבנן אמרין למה הדבר דומה לבן מלך שיצא לתרבות רעה והיה לו שלשה פדגוגים, האחד אמר עשו לו כבלים של מאה ליטרין, והשני אמר אינו יכול לעמוד בהם עשו לו כבלים של שנים עשר ליטרין, והשלישי אמר איני יכול לעמוד בהם עשו לו כבלים של ליטרא, כך משה אמר ומצאוהו רעות רבות וצרות. דוד אמר יענך ה' ביום צרה כשם שהיום י"ב שעות. ירמיה אמר עת צרה היא ליעקב וממנה יושע. הנביאים מיחדים צרותיהם של ישראל (כתוב למעלה ברמז קנ"א). שנו רבותינו מתוך כעס

רצון, מתוך רוגז רחמים, מתוך צרה רוחה, מתוך ריחוק קירוב, מתוך נפילה קימה, מתוך אפילה אורה. מתוך כעס רצון הרף ממני ואשמידם מיד וינחם ה'. מתוך רוגז רחמים ברוגז רחם תזכור. מתוך צרה רוחה עת צרה ליעקב וממנה יושע. מתוך ריחוק קירוב והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. מתוך נפילה קימה כי נפילתי קמתי. מתוך אפילה אורה כי אשב בחשך ה' אור לי. ועבדו את ה' אלהיהם ואת דויד מלכם אשר אקים להם. א"ר יהודה אמר רב עתיד הקב"ה להעמיד להם לישראל דור אחד שנאמר ואת דויד מלכם אשר אקים להם הקים לא נאמר אלא אקים, א"ל רב פפא לאביי והא כתיב ודוד עבדי נשיא להם לעולם, אמר ליה כגון קיסר ופלגא קיסר:

ידמיהו – פרק ל – רמז שיב

ואתה אל תירא עבדי יעקב וגו' ואל תחת ישראל, א"ר יוחנן יעקב לא מת מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. ד"א אל תירא עבדי יעקב מדבר ביעקב דכתיב ויחלוס והנה סלם מוצב ארצה וגו', א"ר שמואל בר נחמני אלו שרי אומות העולם מלמד שהראה הקב"ה ליעקב אבינו שרה של בבל עולה שבעים חווקים ויורד, של מדי נ"ב, ושל יון ק"פ, ושל אותה אומה עולה ואינו יודע כמה, באותה שעה נתירא יעקב אבינו שמא אין לו ירידה, א"ל הקב"ה אל תחת ישראל כביכול אפילו אתה רואה אותו יושב אצלי משם אורידו שנאמר אם תגביה כנשר וגו'. רבי ברכיה ור' חלבו ור"ש בן אסינה בשם ר' מאיר מלמד שהראה הקב"ה ליעקב אבינו שרה של בבל עולה ויורד, של מדי עולה ויורד, של יון עולה ויורד, של אדום עולה ויורד, א"ל הקב"ה ליעקב אף אתה עולה, באותה שעה נתירא יעקב תאמר כשם שיש לאלו ירידה אף אני יש לי ירידה, א"ל הקב"ה אל תחת ישראל אם אתה עולה אין לך ירידה לעולם, לא האמין ולא עלה. כתיב בכל זאת חטאו עוד ולא האמינו בנפלאותיו זה יעקב אבינו שלא האמין ולא עלה, א"ל הקב"ה אלו האמנת ועלית לא היית יורד לעולם ועכשו הרי בניך משתעבדים בד' מלכיות בעולם הזה בפסים בהוניות בזימיות ובגלגוליות, יכול לעולם תלמוד לומר ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק מבבל, ואת זרעך מארץ שבים מגליא ומאספמיא ומחברותיה. ושב יעקב מבבל, ושקט ממדי, ושאנן מיון, ואין מחריד מאדום. כי אעשה כלה בכל הגוים, עו"א שהם מכלים שדותיהם עליהם הוא אומר כי אעשה כלה, אבל ישראל שאין מכלין שדותיהן אותך לא אעשה כלה. ויסרתך למשפט, מיסרך אני ביסורים בשביל לנקותך מעוונותיך לעולם הבא:

כל מאהביך שכחוך אותך לא ידרושון כי מכת אויב הכיתך [מכת איוב]. באיוב כתיב כשדים שמו ששה ראשים, ובירושלים כתיב והעיר נתנה ביד הכשדים, באיוב כתיב אש אלהים נפלה מן השמים, ובירושלים כתיב ממרום שלח אש, באיוב כתיב ויקח לו חרש, ובירושלים כתיב איכה נחשבו לנבלי חרש, באיוב כתיב וישבו אתו לארץ, ובירושלים כתיב ישבו לארץ יומו, באיוב כתיב שק תפרתי עלי גלדי, ובירושלים כתיב חגרו שקים. באיוב כתיב חנוני חנוני אתם רעי, ובירושלים כתיב אשר לא אתן לכם חנינה. באיוב כתיב כי יד אלוה נגעה בי, ובירושלים כתיב כי לקחה מיד ה', א"ר יהושע בר חניינא מה איוב לקה בכפלים וניתן לו שכרו בכפלים אף ירושלים לקתה בכפלים כי לקחה מיד ה' כפלים, ומתנחמת בכפלים נחמו נחמו עמי:

כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך, א"ר אבא בר חוניא בשם רבי שמואל בשר ודם אינו מתקן את הרטיה עד שהוא רואה את המכה, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא מתקן את הרטיה ואחר כך רואה את המכה שנאמר כי אעלה ארוכה לך ואחר כך וממכותיך ארפאך (כתוב ברמז רנ"ז וברמז ע"ו). ציון היא דורש אין לה (בפסוק ולהנהא אין ילדים):

ציון היא דורש אין לה. שנו רבותניו בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד, משחרב בית המקדש התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל שבעה זכר למקדש, ומנא לן דעבדינן הכי זכר למקדש דכתיב ציון היא דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה:

כה אמר ה' הנני שב שבות אהלי יעקב. לפי שנאמר ויעקב איש תם יושב אהלים, א"ל הקב"ה אתה התחלת באהלים חיך כשנשוב אל ירושלים בזכותך אני חוזר, א"ר שמואל בר נחמני כה אמר ה' הנני שב שבות אהלי אברהם טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל:

מי הוא זה ערב את לבו. אמר רבה בר ר' הונא מעלה זו יש בין ישראל לעו"א דאילו בישראל כתיב והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם, ואילו בעו"א כתיב מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי נאם ה', והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים:

ידמיהו – פרק לא – רמז שיג

הלוך להרגיעו ישראל. א"ר יוסי בר חנינא ארבעה גזירות גזר משה על ישראל ובאו ארבע נביאים ובטלוה, משה אמר וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב, בא עמוס ובטלה חדל נא מי יקום יעקב כי קטון הוא, וכתיב דוד הוא הקטן, משה אמר ובגוים ההם לא תרגיע, בא ירמיה ובטל הלוך להרגיעו ישראל. משה אמר פוקד עון אבות על בנים, בא יחזקאל ובטלה שנאמר הנפש החוטאת היא תמות, משה אמר ואבדתם בגוים, בא ישעיה ובטלה שנאמר והיה ביום ההוא יתקאע בשופר גדול וגו':

בם עור ופסח הרה ויולדת יחדו, רשב"ל רמי כתיב בם עור ופסח, וכתיב אז ידלק כאיל בפסח, הא כיצד עומדים במומן ומתרפאים, וכה"א אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא:

ידמיהו – פרק לא – רמז שיד

הרה ויולדת יחדו, יתיב ר' שמעון בן גמליאל ודרש עתידה אשה שתתעבר ותלד בכל יום שנאמר הרה ויולדת יחדו, לגלג עליו אותו תלמיד אמר אין כל חדש תחת השמש, א"ל בא ואראך דוגמתן בעולם הזה נפק ואחוי ליה תרנגולא. ותו יתיב רשב"ג וקא דריש עתידים אילנות שבארץ ישראל שיטענו פירות בכל יום שנאמר ונשא ענף ועשה פרי מה ענף בכל יום אף פירות כבכל יום, לגלג עליו אותו תלמיד אמר אין כל חדש תחת השמש, א"ל בא ואראך דוגמתן בעולם הזה, נפק ואחוי ליה צלף, ותו יתיב רשב"ג וקא דריש עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מלת שנאמר יהי פסת בר בארץ, לגלג עליו אותו תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש, א"ל בא ואראך דוגמתן בולם הזה, נפק ואחוי ליה כמהין ופטריות, ואכלי מלת נברא בר קורא:

אז תשמח בתולה במחול (כתוב ברמז ר"ח):

והפכתי אבלם לששון לפי שבעוה"ז נהפך שמחה לאבל למה שבעה ימי אבל כנגד שבעה ימי המשתה, אבל לעולם הבא אני מחזיר את האבל לשמחה שנאמר והפכתי אבלם לששון. ונחמתים ושמחתים מיגונם (כתוב ברמז רנ"ט):

ידמיהו – פרק לא – רמז שטו

רחל מבכה על בניה, א"ר יצחק לפי שהדברים אמורים ברחל דכתיב אעבדך שבע שנים ברחל לפיכך נקראו ישראל על שמה שנאמר רחל מבכה על בניה, ולא לשמה אלא לשם בנה שנאמר אולי יחנן ה' צבאות שארית יוסף, ולא לשם בנה אלא לשם בן בנה שנאמר הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים (כתוב ברמז צ"ו):

יקיר לי, ביוקר ישראל עומדים לי, בנוהג שבעולם אלף בני אדם נכנסים למקרא יוצא מהם מאה. מאה נכנסים למשנה יוצאים מהם עשרה ואחד לגמרא, הה"ד אדם אחד מאלף מצאתי. ר' אבא בר כהנא אמר אילו בקש פרעה משקל כל אחד משיראל אבנים טובות ומרגליות לא הייתי נותן לו, רבי יצחק אומר והלא בדמים נטלם משפחות של בנים משפחות של ערוב הוי ביוקר ישראל עומדים לי. הבן יקיר לי (כתוב ברמז קכ"ד):

כל מקום שנאמר לי קיים לעולם. אפרים, (פלטני) [פלטני] (ברמז ע"ז). אם ילד שעשועים. אי זה ילד של שעשועים בן שתים בן שלש שנים, ר' אבא בשם ר' לוי בן ארבע בן חמש שנים. כי מדי דברי בו, ר' יוחנן בשם ר' אבא בר כהנא די דבורי בו, ר' יודן ברבי סימון אמר (אע"פ) [אפילו בשעה] שאני מדבר עמו איני יכול לסבול בו, כי מדי דברי בו כי בודאי דבורי בו, דבר אל בני ישראל, צו את בני ישראל, ר' יודן בשם ר' שמואל בר נחמני משל למלך שהיה לו אפיקריסין והיה מצוה את עבדו וא"ל נערה וקפלה תן דעתך עליה, א"ל עבדו אדוני המלך מכל אפיקריסין שיש לך אי אתה מצוני אלא על זה, א"ל מפני שדבקה בבשרי, כן אמר למשה לפפני הקב"ה רבש"ע משבעים אומות אוותנטיאות שיש לך אי אתה מצוני אלא על ישראל, ואל בני ישראל תאמר, ואל בני ישראל תדבר, אמור אל בני ישראל, דבר אל בני ישראל, ואתה תצוה את בני ישראל, כי תשא את ראש בני ישראל, א"ל מפני שהם דבוקים בי שנאמר כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי אלי וכו'. א"ר אבין משל למלך שהיה לו פורפירון וכו' והיה מצוה וכו', א"ל מפני שאותם לבשתי כשמלכתי תחלה, כך אמר משה וכו', אמר לו מפני שהמליכוני על הים ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד. א"ר ברכיה משל לזקן שיש לו מעפורת והיה מצוה וכו' א"ל מפני שקבלו עליהם עול מלכותי בסיני ואמו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. א"ר יודן בא וראה כמה חבב הקב"ה לישראל שהוא מזכירן חמש פעמים בפסוק אחד הה"ד ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו וגו'. תני ר' שמעון בן יוחאי משל למלך שמסר בנו לפדגוג והיה אומר אכל ברי שתה ברי אזל ברי לבי ספרא אתא ברי מבי ספרא, כך הקב"ה מתאוה להזכיר את ישראל בכל שעה, אר"י בר סימון משל לאחד שהיה יושב ועושה עטרה למלך, עבר אחד וראה אותו, א"ל מה אתה יושב ועושה, א"ל עטרה, א"ל כל מה שאתה יכול לקבוע אבנים טובות ומרגליות קבע שהיא עתידה להנתן בראשו של מלך, כך אמר הקב"ה למשה משה כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל לפני שבח לפארן פאר שאני עתיד להתפאר בם שנאמר ישראל אשר בך אתפאר. למה רחם ארחמנו שני פעמים, אלא רחם שרחם הקב"ה על מלך המשיח בשעה שהיה חבוש בבית האסורין שבכל יום ויום היו עובדי אלילים מחרקין שיניהם ומרמזין בעיניהם ומנענעין בראשיהם ומפטירין בשפתותיהם שנאמר כל רואי ילעיגו לי וגו' כל המזמור. ארחמנו בשעה שהוא יוצא מבית האסורין, שלא מלכות אחד או שתי מלכיות באים עליו אלא מאה ועשרים מלכיות מקיפות ואתו ואומר לו הקב"ה אפרים משיח צדקי אל תירא מהם כי כל אלו ברוח שפתיך ימותו שנאמר וברוח שפתיו ימית רשע:

על כן המו מעי לו. כשישראל מזכירים להקב"ה מעיהם הומים לו שנאמר אזכרה אלהים ואהמיה, דודי שלח ידו מן החור ומעי המו עליו, וכשהקב"ה מזכיר את ישראל מעיו הומים עליהם שנאמר כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו:

הציבי לך ציונים. א"ר חסדא אין התורה נקנית אלא בסימנים שנאמר הציבי לך ציונים עשה ציונים לתורה, מאי משמע דהאי ציון לישנא דסימנים הוא דכתיב וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון, ר' אליעזר אומר מהכא אמור לחכמה אחותי את ומודע וגו' עשה מודיעים לתנה. ד"א הציבי לך ציונים אלו המצות שישראל מצויינים בהם. שימי לך תמרורים זה חרבן בית המקדש אם אשכחך ירושלים וגו', שיתי לבך למסלה דרך הלכת, אמר להם הקב"ה לישראל באלו דרכים הלכתם עשו תשובה, מיד אתם חוזרים לערכם שנאמר שובי בתולת ישראל שובי אל עריך אלה:

נקבה תסובב גבר. בעולם הזה הקב"ה מחזר על ישראל שיעשו רצונו ויחזרו בתשובה, אבל לע"ל ישראל מחזרים על הקב"ה שיעשו רצונו שנאמר נקבה תסובב גבר. א"ר סימון בשם ר' שמעון חסידא בעולם הזה אדם לוקט תאנים בשבת אין התאנה אומרת לו כלום, אבל לעתיד לבא היא צווחת ואומרת שבת הוא, בעולם הזה אדם הולך ומשמש עם אשתו נדה אין מי שיעכבנו אבל לעתיד לבא האבן זועקת ואומרת לו נדה היא:

ידמיהו – פרק לא – רמז שטז

אמר רבי תנחום בר חנילאי כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא טובה שנאמר לא טוב היות האדם לבדו, בלא שמחה דכתיב ושמחת אתה וביתך, בלא ברכה דכתיב להניח ברכה אל ביתך. במערבא אמרי בלא תורה שנאמר האם אין עזרתי בי ותושיה נדחה ממני, אמרי לה בלא חומה דכתיב נקבה תסובב גבר, רבה בר עולא אמר בלא שלום דכתיב וידעת כי שלום אהלך:

ידמיהו – פרק לא – רמז שיז

אבות אכלו בוסר ושני בנים תקהינה. אמר ר' אבין אלו המצורעים שכל מי שהולך אצל אשתו נדה עושה בניו מצורעים והם קוראים על אבותיהם אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו. א"ר יוחנן כי הוה דריש ר' מאיר בפרקיה הוה דריש תלתא שמעתתא ותלתא מתלי ותלת קראי, אמר ר"י שלש מאות משלות שועלים היו לו לר"מ ואנן לא בא לדינו אלא שלשה, אבות אכלו בוסר ושני בנים תקהינה, מאזני צדק אבני צדק, צדיק מצרה נחלין:

ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו וגו' ואמר וכל בניך למודי ה', בעולם הזה ישראל לומדים תורה מב"ו לפיכך משכחין אותה שנתנה על ידי משה שהיה בשר ודם, וכשם שב"ו עובר אף למודו עובר שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו, אבל לעתיד לבא אין ישראל לומדים אלא מפיו וכשם שהקב"ה חי וקיים לעולם אף למודו מה שישראל לומדים ממנו אינם שוכחים לעולם שנאמר וירשו בית יעקב את מורשיהם ואין מורשיהם אלא תורה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה:

ידמיהו – פרק לב – המשך רמז שיז

ואקח את ספר המקנה את החתום המצוה והחקים ואת הגלוי, ספר המקנה זה גט פשוט, חתום זה מקושר, גלוי זה פשוט שבמקושר, המצוה והחקים אלו דברים שיש בין מקושר לפשוט, הא כיצד זה

עדין שנים וזה עדין שלשה, זה עדין מבפנים וזה עדין מבחוץ, ואיפוך אנא מתוך שנתרבה בקשריו נתרבה בעדין (כתוב ברמז תקס"ג):

ידמיהו – פרק לב – רמז שיח

(גדול נהעצה ורב העליליה), הנה אתה עשית את השמים ואת הארץ בכחך הגדול ובזרוע הנטויה לא יפלא ממך כל דבר, ר"ל בשם ראב"ע (מהו) הנה אתה עשית את השמים ואת הארץ (טו) מאותה שעה לא יפלא ממך כל דבר. ר' חגי בשם ר' יצחק ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' ויצר מחשבות וגו', עד שלא נגמרה המחשבה בלבו של אדם כבר היא גלויה לפניו. ר' יודן בשם רבי יצחק אמר עד שלא נוצר יציר כבר מחשבתו גלויה לפניו. ר' יודן אמר לגרמיה כי אין מלה בלשוני ה' ידעתה כלה עד שלא יארש לשוני ה' ידעתה כלה. האל הגדול הגבור (כתוב ברמז תתרס"ה):

ידמיהו – פרק לב – רמז שיט

גדול העצה ורב בעליליה וכו' עד לתת לאיש כדרכיו וגו', אתה מוצא במחשבה שחשבו המצריים לאבד את ישראל בה אני מאבדם, הם חשבו לאבד במים בני דכתיב כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו בה אני מאבדם דכתיב וישבו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו, ואומר בור כרה ויחפרהו, ואומר ישוב עמלו בראשו, ואומר כורה שחת בה יפול, ואומר חופר גומץ בו יפול, ואומר מסיע אבנים יעצב בהם, וכן שלמה אומר מפרי פי איש תשבע בטנו, וכן ישעיה הוא אומר כעל גמולות כעל ישלם, ואומר ומדותי פעולתם ראשונה, ואומר שלמו לה כפעלה, ואומר כי בדבר אשר זדו עליהם. ארשב"ל עונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה מסבבין אותו ליום הדין, ועל דבר זה נענשה בתו של ר' יוחנן בן תרדיון, דא"ר יוחנן פעם אחת היתה מהלכת לפני גדולי רומי אמרו כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו מיד דקדקה בפסיעותיה והושיבוה בקובה וכשהוציאוה צדקה עליה את הדין ואמרה גדול העצה וגו' אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם:

ידמיהו – פרק לב – רמז שכ

כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת. א"ר יודן כל אותן שבע שנים שבנה שלמה את בית המקדש לא שתי בהם יין, וכיון שבנה את ביהמ"ק ונשא את בת פרעה אותו הלילה שתי יין והיתה שם שתי בלזמאות אחת שמחה לבנין ביהמ"ק ואחת שמחה לבת פרעה, אמר הקב"ה של מי אקבל של אלו או של אלו באותה שעה עלתה על דעתו להחריבה הה"ד כי על אפי ועל חמתי וגו'. א"ר הלל בר הילני כזה שהוא עובר במקום מטונף ועוקם את חוטמו. א"ר חוניא שמונים מיני ריקודין רקדה בת פרעה באותה הלילה והיה שלמה ישן עד ד' שעות ביום ומפתחות של בית המקדש נתונות תחת ראשו, הדא הוא דתנן על תמיד של שחר שקרב בד' שעות, נכנסה אמו והוכיחו, וי"א ירבעם בן נבט נכנס והוכיחו, ויכול היה, ר' יצחק אמר עמד וכנס שמונים אלף משבטו ועמד והוכיחו הה"ד כדבר אפרים רתת כדבר ירבעם רתותו של שלמה, א"ל הקב"ה למה אתה מוכיחו נשיא הוא בישראל חייך שאני מטעימך משררותו ואין אתה יכול לעמוד בה, כיון שנכנס למלכות מיד ויאשם בבעל וימת, רבנן אמרי ודאי אמו הוכיחו נטלה קורדיקון שלה והיתה (מכורכתו) [מטפחתו] לכאן ולכאן ואמרה לו מה ברי ומה בר בטני, אמרה לו בני הרבה נשים נשא אביך, וכיון שבא נתן הנביא וא"ל הנה בן נולד לך ושלמה יהי שמו היתה כל אחת ואחת אומרת אם מעמדת אני שלמה אני מקרבת כל קרבנות שבתורה עכשו אני עומדת וכל קרבנות בידי ואתה ישן אל

תתן לנשים חילך. א"ר יוחנן אמרה לו דור המבול על ידי שהיו שטופים בזמה נמחו מן העולם. אל למלכים למואל, א"ר יוחנן אין נותנים מלכות למי שמפליג על דבריו של אל, אל למלכים שתו יין אל ישתו מלכים יין שמא ישתכרו ויאמרו כאותו שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו, ולרוזנים אי שכר או כתיב אוי מן קדם חמרא א"ר חנניה בר פפא אמר הקב"ה בית גדול היה לי ולא החרבתיו אלא מפני היין, ורבנן אמרין שני רוזנים היו ולא מתו אלא מפני שנכנסו שתויי יין למשכן:

ידמיהו – פרק לב – רמז שכא

כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת מיום אשר בנו אותה עד היום הזה להסירה מעל פני, יכול עד עכשו הרי הוא בחמה ת"ל ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון (טז) החזיר לה שם הראשון, וכה"א ההר חמד אלהים לשבתו הרי הוא בחמדה ותאווה מלמד שכפר לה חרבנה, ומנין שאין השכינה חוזרת לתוכה עד שתעשה הר שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא וגו' עד בהר ה' יראה, ואומר זכור ה"ל לבני אדום את יום ירושלים אימתי לכשיעקרו יסודותיה שנאמר האומרים ערו ערו עד היסוד בה:

ויפנו אלי עורף ולא פנים, שנו רבותינו כל העורף כשר למליקה, מה"מ דת"ר ממול ערפו מול הרואה את העורף, וכה"א והוא יושב ממולי, ואומר ויפנו אלי עורף ולא פנים, מאי ואומר וכי תימא עורף גופיה לא ידעינן היכא דנידע מול דידיה היכא, ת"ש ויפנו אלי עורף ולא פנים מכלל דעורף להדי פנים:

ידמיהו – פרק לג – המשך רמז שכא

קול ששון וקול שמחה (כתוב ברמז רע"ח):

עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה (כתוב ברמז ק"כ):

ולכהנים הלויים לא יכרת איש מלפני מעלה עולה ומקטיר מנחה ועושה זבח כל הימים, א"ר לוליינא שאל קריטיס אחד את ר' יוסי מה שאני רואה את תורתכם פלסטרין הוא שכתוב ולכהנים הלויים וגו' והרי חרב בית המקדש ובטלו הקרבנות, אמר להם ח"ו אין דבר בתורה פלסטרין ולא דבר של שקר אלא כל התורה היא אמת (יז) א"ל הקב"ה לכהנים וללויים אם אתם עוסקים בתורה בקרבנות מעלה אני עליכם כאלו אתם מקריבים בכל יום עולה וכליל, וכה"א וללוי אמר תומיך ואוריך וגו' יורו משפטיך ליעקב, וכה"א כי חסד חפצתי ולא זבח, וכה"א זאת התורה לעולה למנחה, לא עולה ולא מנחה:

אם לא בריתי יומם ולילה, אמר ר' אלעזר אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. שמעון התימני אומר בזכות המילה אני (יח) קורע להם את הים שנאמר אם לא בריתי וגו', צא וראה אי זהו ברית שהוא נוהג ביום ובלילה אי אתה מוצא אלא מילה. אתה מוצא השבת והמילה מדיינים זה עם זה. השבת אומר אני גדולה ממך שבי שבת ממלאכת עולמו שנאמר ויבות ביום השביעי. אמרה המילה אני גדולה ממך שאלמלא אני לא נברא העולם שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. א"ר יהודה בר שלום משל לשתי מטרונות שהיו עומדות ולא היה אדם יודע ליתן לב להפריש אי זו גדולה מחברתה, כיון שהעביר אחת מלפני חברתה ידעו הכל שאותה שעברה מלפני חברתה היא אחת מלפני חברתה ידעו הכל שאותה שעברה מלפני חברתה היא הקטנה, כך ממה שאנו יודעים שהמילה דוחה שבת אנו יודעים שהמילה גדולה מן השבת, בא וראה כמה גדולה כחה של מילה שלא הניח אברהם מצוה שלא עשאה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו', ולא נקרא שלם עד שמל עצמו שנאמר התהלך לפני והיה תמים וגו':

ירמיהו – פרק לד – המשך רמז שכא

בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים וגו' ישרפו (עליך) [לך]. בשביל מצוה שהעלה את ירמיהו מן הטיט. אמר לו רבא לרבה בר מרי כתיב בצדקיהו בשלום תמות והא כתיב ואת עיני צדיקהו עור, אמר לו הכי א"ר יוחנן שמת נבוכדנאצר בימיו. כתוב אחד אומר ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות המלך יהויכין בשנים עשר חדש בכ"ה לחדש וכתוב אחד אומר בכ"ז. בכ"ה מת שטנו נבוכדנאצר ונקבר בכ"ו בכ"ז הוציאו אויל מרודך בנו מקברו וגררו בשביל לבטל גזירותיו לקיים מה שנאמר ואתה השלכת מקברך וגו', בו בפרק מת צדקיהו שתי שמריא דכלהו דרי, לקיים מה שנאמר בשלום תמות, מכאן אתה אומר כשאדם בטובה אל יתייאש מן הרעה כשהוא ברעה אל יתייאש מן הטובה זה יהויכין וצדקיהו. שנו רבותינו שורפים על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי שנאמר בשלום תמות ובמשרפות וגו', וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים, ומה הם שורפים עליהם מטתן וכלי תשמישן, ומעשה שמת רבן גמליאל הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר בשבעים מנה צורי:

ירמיהו – פרק לד – רמז שכב

מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים, שנו רבותינו משגלה שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה בטלו יובלות שנאמר וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתם. ולא מנו והכתיב מקץ שבע שנים תשלחו והוינן בה מקץ ז' שנים והכתיב ועבדך שש שנים, א"ר נחמן בר יצחק שש למכר ושבע לנרצע, א"ר יוחנן ירמיה החזירן ויאשיהו בן אמון מלך עליהם, מנלן דהדור דכתיב כי המוכר את הממכר לא ישוב, אפשר יובל בטל ונביא מנבא עליו שיבטל, אלא מלמד שהחזירן ירמיה, ומנלן דיאשיהו מלך עליהם דכתיב מה הציוון הלז אשר אני רואה ויאמרו אליו קבר איש האלהים אשר בא מיהודה וגו', וכי מה טיבו של יאשיהו בבית אל אלא שהחזירם ירמיה ואישיהו מלך עליהם, א"ר נחמן מהכא גם יהודה שת קציר לך וגו':

ירמיהו – פרק לה – רמז שכג

ונשב באהלים ונשמע ונעש ככל אשר צוה יונדב אבינו. מעשה באחד (שאמר) [שהקריב] קרבן מן בני (אם) שותה מים (היום), יצאת בת קול מבית קדש הקדשים ואמרה מי שקבל קרבנותיכם במדבר יקבל קרבנותיכם בשעה הזו. ר' יונתן אומר גדול הברית שנכרת עם יונדב בן רכב מן הברית שנכרת עם דוד, שהברית שנכרת עם דוד לא נכרת אלא על תנאי אם ישמרו בניך בריתי ואם לאו ופקדתי בשבט פשעם, אבל הברית שנכרת עם יונדב לא נכרת עמו על תנאי שנאמר כה אמר ה' לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים. רבי יונתן אומר וכי גרים נכנסין להיכל אלא היו יושבים בסנהדרין ומורים בדברי תורה, ויש אומרים בנותיהם נשאו לכהנים והיו בני בניהם מקריבים על גבי המזבח, ומנין לבני יונדב כבן רכב שהמה מבני בניו של יתרו שנאמר המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב, ומה אלו שקרבו עצמם כך קרבן המקום, ישראל שעושים רצונו של מקום אחת כמה וכמה:

ירמיהו – פרק לו – המשך רמז שכג

ובאת אתה וקראת במגלה. לא שהיה ברוך רגיל לדבר בפני ירמיה אלא מפני צורך השעה, כיוצא בדברך אתה אומר ותדבר מרים ואהרן במשה לא היתה מרים רגילה לדבר בפני אהרן אלא מפני צורך השעה.

ואת האח לפניו מבווערת מאי אח רב אמר אחוונא, ושמואל אמר עצים שנדלקים באחוה, ההוא דאמר להו מאן בעי אחוונא ואשתכח ערבתא:

ירמיהו – פרק לו – רמז שכד

ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער וגו'. מכאן לס"ת שקורעין ולא מאחין. מאי שלשה דלתות וארבעה, אמרו לו ליהויקים ירמיה כתב ספר קינות, א"ל מאי כתוב ביה איכה ישבה בדד, אמר ואנא מלכא, בכה תבכה בלילה אמר ואנא מלכא, דרכי ציון אבלות אמר ואנא מלכא. היו צריה לראש, אמר ממי אמרה, כי ה' הוגה על רוב פשעיה, מיד קדר כל האזכרות שבה ושרפן באש, וכתוב ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם מכלל דבעי מקרעי:

ירמיהו – פרק לו – רמז שכה

ועוד נוסף עליהם דברים. נמצאת אומר שלשה בנים הם אחד תבע כבוד האב וכבוד הבן ואחד תבע כבוד האב ולא כבוד הבן ואחד תבע כבוד הבן ולא כבוד האב. ירמיה תבע כבוד האב וכבוד הבן שנאמר נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת לפיכך נכפלה נבואתו שנאמר ווד נוסף עליהם דברים רבים. אליהו תבע כבוד האב ולא כבוד הבן שנאמר קנא קנאתי לה' צבאות כי עברו ישראל את בריתך, מה כתיב שם ויאמר ה' שוב לדרכך דמשק ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתך שאין ת"ל תחתך אלא שאי אפשרי בנבואתך. (יה) יונה תבע כבוד הבן ואל כבוד האב מה נאמר בו ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר, שנית נדבר עמו שלישיית לא נדבר עמו. רבי חמא בר חנינא אמר ועוד נוסף עליהם זה איכה יעיב. חדברים זה איכה יועם זהב. רבים זכור ה'. כהמה אני הגבר דהוא מן תלתא תלתא. אמר רב הונא אמר רב אין קורעים אלא על ס"ת ששרפה מלך ישראל בזרוע כגון יהויקים, וחייב לקרוע על הגויל בפני עצמו ועל הכתב בפני עצמו, מה טעם אחרי שרוף את המגלה זה הגויל, וא הדברים זה הכתב:

ירמיהו – פרק לו – רמז שכו

וימלך מלך צדקיהו, זש"ה במקום רשע תאבד תקוה, אוי לרשעים עד שהם צומחים במקום הבריות צווחים ווי, כיון שמלך צדקיה אמר ציון ווי עכשיו שלם קצי, בשעה שהגלה נבוכדנאצר גלות יכניה חזרו רחמיו של נבוכדנאצר עליהם וחזר ואמר להם יש לכם מזרעו של יאשיה אמליכנו עליכם, ושם היה מתניה בן יאשיהו, ענה נבוכדנאצר ואמר מה שמך חשב מתניה בלבו הרניני מוצאי את שמי צדקיהו כדי שיצאו ממני צדקים, ולא היה יודע שבימיו הקב"ה מצדיק עליהם את הדין, המליכו על ירושלים, א"ל השבע לי שלא תמרוד עלי, אמר ליה הרניני בנשמת, א"ל איני משביעך אלא בתורה שנתנה על הר סיני הביא ספר תורה והניחה אצל ברכיו של צדקיהו והשביעו, ולא הספיק נבוכדנאצר ללכת מירושלים לארצו עד שמרד בו:

ויצא ירמיה (ללכת) מירושלים. זש"ה עבד משכיל ימשול בן מביש זה ירמיהו שמשל בישראל שביישו את עצמם לע"א, ובתוך אחים יחלק נחלה דכתיב ויצא ירמיהו (ללכת) מירושלים, רב אמר ליטול חלקו יצא, ר' בנימין בן לוי אמר למשרי תמן נבואן סגיאן, דבר ירמיהו אין כתיב כאן אלא דברי ירמיהו:

ירמיהו – פרק לח – המשך רמז שכו

וישמע עבד מלך הכושב. הוא היה מארבעה בני אדם שנקראו כושים, צפורה וישראל ושאל ועבד מלך הכושי, ולמה נקרא שמו כושי אלא כשם שהכושי נכר בעורו כך היה נכר בפלטיין של צדקיהו במעשיו הטובים (כתוב ברמז קנ"ז). בא אצל צדקיהו וא"ל הוי יודע שאם מת ירמיהו בתוך הבור נתנה העיר ביד השונא, א"ל צדקיה קח אתך שלשים אנשים והעלה את ירמיהו מן הבור, ראה כמה קשה מכת הרעב שלשים בני אדם העלוהו בקושי, נכנס עבד מלך הכושי לבית המלך והוציא משם בלואי הסחבות ובלואי המלחים הלך ועמד לו על הבור והיה קורא ואומר אדוני ירמיה ואין קול ואין עונה שהיה סבור שמא יונתן הסופר הרשע היה. נתן ידיו בלבושיו וקרעה והיה בוכה והולך, כיון ששמע קולו בוכה, אמר מי הוא שקורא אותי ובוכה, א"ל הוא עבד מלך הכושי חי אתה סבור הייתי שהיית מת הרי החבל תנהו תחת אצילי ידיך והמלחים, ויעלו את ירמיהו מן הבור וישב בחצר המטרה. שים נא בלואי הסחבות אמר ירמיה הלואי היה לי חדא סולם, א"ל הקב"ה סולם אתה מבקש מה זקנתך (יט) ותורידם בחבל אף אתה כן וימשכו את ירמיהו בחבלים:

ירמיהו – פרק לח – רמז שכו

והיה כאשר נלכדה ירושלים. אמר רב שמואל בר נחמני בכל מקום שנאמר ויהי צרה והיה שמחה, מתיבין ליה והכתיב ויאמר אליהם יהי אור ויהי אור, אמר רבי אף היא אינה שמחה שלא זכה העולם להשתמש באותה אורה. מתיבין ליה והכתיב ויהי ערב ויהי בקר, א"ל עוד היא אינה שמחה שכל מה שנברא ביום הראשון עתיד להבלות שנאמר כי שמים כעשן נמלחו, מתיבין ליה והכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום שני שלישי רביעי חמישי ששי, א"ל עוד היא אינה שמחה שכל מה שברא בששת ימי בראשית צריכין עייה, כגון חרדל צריך למתק, חטין צריך להטחון. מתיבין ליה והכתיב ויהי ה' את יוסף, א"ל עוד היא אינה שמחה שנדדווגה לו אותה זונה ותשא אשת אדניו. מתיבין ליה והכתיב ויהי ביום השמיני, א"ל עוד היא אינה שמחה שבו ביום מתו נדב ואביהו, מתיבין ליה והכתיב ויהי ביום כלות משה, א"ל עוד היא אינה שמחה שנגנז המשכן בבנין הבית. מתיבין ליה והכתיב ויהי ה' את יהושע, א"ל אף היא אינה שמחה שהוצרך לקרוע שמלותיו שבאותו היום נהרג יאיר בן מנשה. מתיבין ליה ויהי כי ישב המלך בביתו, אמר ליה אף היא אינה שמחה שבא נתן הנביא ואמר רק אתה לא תבנה, א"ל אמרינן דידן אמור דידך, א"ל דכתיב והיה ביום ההוא יצאו מים, והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר, והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו, והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס, והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול. מתיבין ליה והכתיב והיה כאשר נלכדה ירושלים, א"ל עוד היא אינה שמחה שבו ביום נטלו אפפוסין על עונותיהם, דא"ר שמואל בר נחמני אפפוסין גדולה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב בית המקדש שנאמר תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך:

ירמיהו – פרק לט – המשך רמז שכו

ויבאו כל שרי מלך בבל וישבו בשער התוך. א"ר יוחנן בשם רבי שמעון בן יוכאי מקום שמחתכין בו הלכות, אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי באתרא דמרא תלא ביה זייניה רעיא קולתיה תליא. ואת עייה צדקיהו עור (כתוב ברמז רנ"ג):

ידמיהו – פרק מ – המשך רמז שכו

הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת ה' לאמר אחרי שלח אותנו נבוזראדן. אמר הקב"ה לירמיהו אוחית עמהון לבבל ואנא הוי הכא אותאת הוי הכא ואנא אחות עמהון, אמר ירמיהו רבון העולמים אי אנא איחות עמהון מה אנא מהני להון אלא יחות ברייהון עמהון דהוא מהני להון סגי. שלשה דברים צוה נבוכדנאצר את נבוזראדן על ירמיהו, א"ל קחנו ושים עיניך עליו ואל תעש לו מאומה רע, והיה ירמיהו רואה כת של בחורים שלולים בקולרין והולך ומכניס ידו ביניהם ונבוזראדן בא ומעבירו מהם, א"ל חד מן תלת מילין אית בך או נביא של שקר אתה או מבעט ביסורין אתה או שופך דמים אתה. או נביא של שקר אתה דהא כמה שנין את קאים ומתנבא על הדא קרתא דתחרב וכדו אנא חריב לה ובאיש לך. או מבעט ביסורין דאנא לית אנא מעיק לך ולית יסורין חשיבין עליך כלום. או שופך דמים את דאי שמע מלכא מה את מתעביד לך והוא משלח ומרים רישיה דההוא גברא, אלא אם טב בעיניך חות עמי בבבל, ועודנו לא ישוב עד שנגלה עליו הקב"ה, הה"ד הדבר אשר היה אל ירמיהו וגו' והוא אסור בזיקים כביכול והוא. ומה היה אותו דבר, רבי יוחנן ור' אליעזר אמר כי פדה ה' את יעקב וגו', ודכוותה ואני בתוך הגולה, אמר רבי אחא כביכול אני והוא. עם כשהוא חוזר היה מוצא אצבעות ידים ורגלים מקוטעות ומושלכות בדרכים והיה מלקטן ונותן לתוך טליתו ומחבקן ומנשקן ובוכה עליהם ואומר בני לא כך אמרתי לכם, תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשיך ובטרם יתנגפו רגליכם, נטלו הגלייות את עיניהם וראו את ירמיהו שפירש מהם געו כלם בבכיה וצווחו רבינו ירמיהו הרי אתה מניחנו, שם בכו שנאמר על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו, ענה ירמיהו וא"ל מעיד אני עלי שמים וארץ שאם בכיתם בכיה אחת עד שהייתם בציון לא גליתם:

ידמיהו – פרק מא – המשך רמז שכו

ויהי בחדש השביעי (כתוב ברמז רנ"ב). ויבאו אנשים משכם משלו וגו'. ערי יהודה בחרבן מנא לן דבעי קריעה שנאמר ויבאו אנשים משכם משלו ומשומרון ושמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים:

ידמיהו – פרק מא – רמז שכו

ועשרה אנשים נמצאו במ ויאמרו אל ישמעאל אל תמיתנו. זה שאמר הכתוב אם ישמעו ויעבודו יבלו בטוב ימיהם ואם לא ישמעו בשלח יעבורו, אם שומעים ישראל להקב"ה ועובדין אותו אמלא ימיהם בטובה כשם שאמר דוד ימי שנותינו בהם שבעים שנה, וכשם שאמר משה את מספר ימיך אמלא, יבלו בטוב ימיהם אתה מוצא שתי שנים עשתה הארץ פירות מרובים מה שלא עשתה כל ימות העולם, שנה אחת בכניסתן לארץ ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת, וכתוב (כא) ויכרתו משם זמורה ועשרה בני אדם טוענים אותו, ושנה אחת שגלו מן הארץ דכתיב ועשרה אנשים נמצאו במ ויאמרו אל ישמעאל אל תמיתנו כי יש לנו מטמונים בשדה חטים ושעורים שלא היה להם מקום היכן ליתן והיו טומנים אותם בשדה, וכתוב אחד אומר טובים היו חללי חרב מחללי רעב ואילו שמעו שלהם היה, ואם לא ישמעו בשלח חרב מחללי רעב ואילו שמעו שלהם היה, ואם לא ישמעו בשלח יעבורו, שלח מעל פניו ויצאו:

והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי האנשים אשר הכה ביד גדליהו, וכי גדליהו הרגם והלא ישמעאל הרגם, אלא מתוך שהיה לו לוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש מעלה עליו הכתוב כאלו הרגם, א"ר אבא האי לישנא בישא אע"ג דלקבולי לא איבעי ליה למיחש ליה מבעי ליה:

ידמיהו – פרק מב – רמז שכט

(כב) ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה' אל ירמיהו. רבי עקיבא אומר וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר צא ואמור להם בזכותם היה מדבר עמו, שכל ל"ח שנה שהיה כעס על ישראל לא היה מדבר עם משה שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה ויהי דבר ה' אלי לאמר אלי היה הדבור, א"ר שמעון בן עזאי איני כמשיב על דברי רבי אלא כמוסיף על דבריו, ולא עם משה בלבד נדבר בזכותם של ישראל אלא אף עם שאר כל הנביאים לא נדבר עמהם אלא בזכותם של ישראל שנאמר ויהי מקצה שבעת ימים ויהי דבר ה' אלי לאמר, ואומר ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה' אל ירמיה. וכן אתה מוצא בברוך בן נריה שהיה מתרעם לפני המקום ואמר אוי נא לי כי יסף ה' על מכאובי נשתנתי מכל תלמידי הנביאים, יהושע שמש את משה ושרתה עליו רוח הקדש, אלישע שמש את אליהו ושרתה עליו רוח הקדש ואני מה נשתנתי מכל תלמידי הנביאים יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי, ואין מנוחה אלא נבואה שנאמר ותנח עליהם הרוח, ואומר ונחה עליו רוח ה', ואומר נחה רוח אליהו על אלישע, בוא וראה מה המקום משיבו כה אמר ה' הנה אשר בניתי אני הורס ואתה תבקש לך גדולות ואין גדולות אלא נבואות שנאמר ספרה נא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע, קרא לי ואענך ואגידה לך גדולות ובצורות. בן נריה, כרם אין סייג למה, צאן אין רועה למה. מפני מה כי הנני מביא רעה אל כל בשר ונתתי לך את נפשך לשלל, הא בכל מקום אתה מוצא שאין הנביאים מתנבאים אלא בזכותם של ישראל:

והיתה החרב אשר אתם יראים ממנו, כתיב כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד, וה' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד, הא בשלשתם חזרו ובשלשתם נפלו, הראשונה בימי סנחריב שנאמר הוי היורדים מצרים לעזרה, והשני בימי יוחנן בן קרח והיתה החרב אשר אתם יראים ממנו שם תשיג אתכם וגו'. והשלישי בימי (סריגיסוס) [טרכינוס] הא בשלשתם חזרו ובשלשתם נפלו:

ידמיהו – פרק מד – המשך רמז שכט

ונשבע לחם ונהיה טובים. תני משמיה דר' מאיר דוק בככי ותשכח בנגרי שנאמר ונשבע לחם ונהיה טובים, א"ל שמואל לר' יהודה שיננא שרי שקיך ועייל הנמא:

ידמיהו – פרק מד – רמז של

הנני נותן את פרעה תפרע. זה אחד מארבעה בני אדם שעשו את עצמם אלהות שלשה מאומות העולם ואחד מישראל, ואלו הם, חירם ונבוכדנאצר, ופרעה, ויואש. חירם מנין שנאמר בן אדם אמר לנגיד צר כה אמר ה' אלהים יעק גבה לבך ותאמר אל אני. נבוכדנאצר מהו שנאמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון, א"ל הקב"ה חייך אל שאול תורד, ומה עשה הקב"ה הגלה אותנו עד שהוא במלכותו והאכילו עשב כבנהמה שנאמר ועשבא כתוריון לך יטעמון והיו הבהמות והחיות רואות אותנו כדמות בהמה וחיה. ויואש מנין שנאמר ואחרי מות יהוידע באו שרי יהודה וישתחוו למלך, אמרו לו ליואש אלוה אתה שאילולא כן לא היית עושה שש שנים בבית קדש הקדשים, כהן גדול לא היה נכנס אלא פעם אחת בשנה והכל מתפללים עליו שיצא בשלום ואתה עשית שם שש שנים, וקבל עליו שנאמר אז שמע המלך אליהם, ונאמר ואת יואש עשו שפטים. ופרעה עשה עצמו אלוה שנאמר יען אשר אמר לי ואני עשיתיני, שהיה אומר

אני הוא שבראתי את עצמי, דבר אחר הפרע כענין שנאמר ופרע את ראש האשה, ואי זה זה בית אב שלו ביום ההוא יהיה מצרים לחגא:

ידמיהו – פרק מז – רמז שלא

מדוע נסחף אביריך. אתה מוצא בכל מקום הקב"ה פורע מאלילים תחלה, במצרים ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, ואח"כ סוס ורוכבו רמה בים, בבבל כתיב ופקדתי על בל בבבל, וכן הוא עושה למלכות רביעי שנאמר מדוע נסחף אבירך זה השר שלה שהוא מלקה אותו בצרעת, ואין נסחף אלא צרעת שנאמר ולשאת ולספחת ולבהרת. ואח"כ הוא פורע ממנה שנאמר כי ה' הדפו, וכה"א יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואח"כ על מלכי האדמה באדמה, אבל ישראל כשם שאלהיהם חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים כך הם חיים וקיימים לעולם ולעולמי עולמים שנאמר וה' אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם, ובישראל כתיב ואתם הדבקים בה' אלהיכם וגו':

כי כתבור בהרים (כתוב ברמז ס"ו):

תניא רבי אלעזר הקפר אומר עתידים בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבע בארץ ישראל שנאמר כי כתבור בהרים וגו', והלא דברים קל וחומר מה תובר וכרמל שלא באו ללמוד תורה אלא לפי שעה נקבעו בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורים בהם ושונים בהם ומרביצין בהם את התורה על אחת כמה וכמה:

עגלה יפה פיה מצרים. תנן התם הבביאו לו את התמיד קרצו ומרק אחר שחיטה על ידו, מאי משמע דהאי קרצו לישנא דקטלא הוא דכתיב עגלה יפה פיה מצרים קרץ מצפון, מאי משמע כדמתרגם רבי יוסף מלכותא יאיא הוה מצרים עממין קטלין מצפון ייתון עלה:

ידמיהו – פרק מח – המשך רמז שלא

שאנן מואב מנעוריו. א"ר יוחנן מפני מה עופות שבבבל שמנים מפני שלא גלו שנאמר שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו וגו' (כתוב ברמז ת"ג):

אני ידעתי נאם ה' עברתו ולא כן בדיו. ר' חנינא בר פפא אמר תחלת עבורו של מואב לא היה לשם זנות אלא לשם שמים ובדיו לא עשו כן אלא לשם זנות שנאמר וישב ישראל בשטים. רבי סימון אמר תחלת עבורו של מואב לא היה לשם שמים אלא לשם זנות ובדיו לא כן לשם זנות אלא לשם שמים, שנאמר ותרד הגורן ותעש ככל אשר צותה חמותה:

ידמיהו – פרק מט – המשך רמז שלא

אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם. כי נח נפשיה דרבי יהושע בן חנניה אמרי ליה רבנן מאי תהוי עלן מאפיקורוסי, אמר להון אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם של עובדי אלילים, ואיתימא מהכא ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לעגדך:

כי אני חשפתי את עשו. ר' סימון אמר קליפת בצלים, כל כך למה גליתי מסתריו בשביל לגלות את הממזרים שבו, וכמה ממזרים העמיד רב אמר שלשה, רבי לוי אמר ארבעה. אמר רבי יוחנן קרח דהכא ממזר הוא:

ידמיהו – פרק מט – רמז שלב

הנה קטן נתתיך בגוים. וכתוב ויקרא את עשו בנו הגדול, אמר רבי אלעזר בר"ש משל למדינה שהיתה מכתבת ענקמין למלך והיתה שם אשה אחת והיה לה בן ננס והיתה קוראה מקרולפרוס אמרה בני מקרולפרוס ואין אתם מכתביין אותו אמרו אם בעיניך הוא מקרולפרוס בעינינו ננס, כך אביו קרא אותו גדול שנאמר ויקרא את עשו בנו הגדול, אמו קראתו גדול שנאמר את בגדי עשו בנה הגדול, אמר הקב"ה אם בעיניכם הוא גדול בעיני הוא קטן שנאמר הנה קטן נתתיך בגוים, אמר רבי אבהו אמר רבי ברכיה לקבל תורה טבחה, הה"ד כי זבח לה' בבצרה וטבח גדול בארץ אדום:

הנה קטן נתתיך בגוים. תני רבי יוסף שאין להם מלך בן מלך, בזוי אתה מאד שאין להם לא כתב ולא לשון וע"י שאלה מוקמי וכו':

ידמיהו – פרק מט – רמז שלג

אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך. לעתיד לבא כשהקב"ה דן את עשו הרשע מהה עשו עושה מתעטף בטליתו ובא ויושב אצל יעקב, ואין כוכבים אלא יעקב שנאמר דרך כוכב מיעקב, וכתוב הבט נא השמימה וספור הכוכבים, ויעקב אומר לו אחי לא תהא כיוצא בי שנאמר אהי דבריך מות אהי קטבך שאול גזירות שהיית גוזר עלי שאהא עובד אלילים אלו היית עושה הייתי מתחייב מיתה בידי שמים ואם לא אעבוד אתה הורג אותי לפיכך אהי דבריך מות אהי קטבך שאול כיון שעשו יורד לשאול נשתייר יעקב לעצמו שנאמר והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה ואין שלישיה אלא ישראל שנאמר ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה:

תפלצתך השיא אותך (בתוב ברמז רכ"א):

אם לא יסחבום צעירי הצאן, א"ר שמואל בר נחמני מסורת אגדה היא (כתוב ברמז נ"א):

והיה לב גבורי אדווים וגו' כלב אשה מצרה, אמרו ישראל לפני הקב"ה לא דיינו שנשתעבדנו לשבעים אומות אלא אף לזו שנבעלה כנשים שנאמר ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה שהפקיר עצמו כשדה, א"ל הקב"ה אף אני באותו לשון אני פורע ממנו הה"ד והיה לב גבורי אדום וגו' כלב אשה מצרה:

לקדר ולממלכות חצור אשר הכה נבוכדראצר מלך בבל, א"ר אלעזר נבוכדראצר כתיב שעצרם במדבר והרגם ונתקיים בו ידו בכל ויד כל בו. ושמתי כסאי בעילם (כתוב ברמז צ"ב):

ידמיהו – פרק נ – רמז שלד

שה פזורה ישראל. משולים כשה מה דרכו של שה לוקה באחד מאבריו וכלם מרגישים אף ישראל אחד חוטא וכלם נענשים. תני רבי שמעון בן יוחאי משל לשני בני אדם שהיו נתונים בספינה נטל אחד מהם מקדח והתחיל קודח תחתיו אמרו לו חבריו למה אתה עושה כך, אמר להם מה איכפת לכם לא תחתי אני קודח, אמרו לו מפני שאתה מציף עלינו את הספינה, אף איוב אמר כן וכף אמנם שגיתי אתי תלין משוגתי, אמרו לו חבריו כי יוסיף על חטאתו פשע בינינו יספוק, אתה מספיק בינינו את עונותינו:

ידמיהו – פרק ג – רמז שלה

פתח ה' וגו', ר' פנחס בש"א אושעיא אע"ג דכתיב כי בו שבת מכל מלאכתו ממלאכת עולמו שבת ולא ממלאכת רשעים וצדיקים אלא פול עם אלו ופועל עם אלו מראה לאלו מעין דיגמטורי שלהם ולא מעין דיגמטורי שלהם. ומנין שפורענותם של רשעים קרויה מלאכה שנאמר פתח ה' את אוצרו ויצא את כלי זעמו כי מלאכה היא לה', ומנין שמתן שכרן של צדיקים קרויה מלאכה שנאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך:

ידמיהו – פרק נא – המשך רמז שלה

כוס זהב בבל ביד ה' מה דרכו של זהב לאחר שנשבר יש לו רפואה כך כשתפסוק הפורענות מן העו"א עתידה לחזור להם, וכשמגעת אצל ישראל מהו אומר ושתית אותה ומצות ואת חרשיה תגרמי, מה דרכו של חרס לאחר שנשבר אין לו תקנה כך כשתפסוק הפורענות מישראל אין עתידה לחזור להם:

רפאנו את בבל ולא נרפתה. א"ר עזריה רפאנו את בבל בדור אנוש ולא נרפתה בדור המבול, עזבוה בדור הפלגה, ונלך איש לארצו ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך למה כי נגע אל השמים משפטה. שנו רבותינו נעמן גר תושב היה, נבוזראדן גר צדק היה. מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים, מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים מאן נינהו שמעיה ואבטליון, מבני בניו של המן מלמדי תיניקות בבני ברק, אף מבני בניו של אותו רשע בקש הקב"ה להכניס תחת כנפי השכינה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכניסהו תחת כנפי השכינה, והיינו דכתיב רפאנו את בבל ולא נרפתה, עולא אמר זה נבוכדנאצר, ר' שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות בבל ותרגומא צנייתא דבבל: שכנת על מים רבים רבת אוצרות. א"ר אושעיא מי גרם לבבל שיתרבו אוצריה מים רבים ששוכנת עליהם, אמר רב עתירא בבל דחצדא בלא מטרא:

ופן ירך לבבכם ותיראו בשמועה הנשמעת בארץ זו בלשאצר, בשנה השמועה זו של בבל שנאמר והיתה בבל צבי ממלכות תפארת גאון כשדים כמהפכת אלהים את סדום ואת עמרה ואחר כך בשנה השמועה מה שנאמר כי לפי מלאות לבבל שבעים שנה:

בשנו כי שמענו חרפה, זה שבעה עשר בתמוז. כסתה כלמה פנינו זה תשעה באב. כי באו זרים על מקדשי בית ה' זה חרבן ראשון ושני. וכיון שחטאו גלו וכיון שגלו ירמיה מקונן עליהם איכה:

ידמיהו – פרק נב – המשך רמז שלה

בן עשרים ואחת שנה צדקיהו במלכו (כתוב בסוף מלכים):

יחזקאל

יחזקאל – פרק א – רמז שלו

ויהי בשלשים שנה. שלשים שנה (א) משנמצא הספר בבית ה'. ואני בתוך הגולה (כתוב ברמז שכ"ח). על נהר כבר (כתוב ברמז ה'). נפתחו השמים (כתבו ברמז י' וברמז כ"א):

היה היה דבר ה' עד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל שאר הארצות, וא"ת דן אינ מן הנביאים שנדבר עמהם בח"ל, לא נדבר עמהם אלא בזכות אבות שנאמר כה אמר ה' מנעי קולך מבכי וגו' ויש תקוה לאחריתך. ויש אומרים אע"פ שנדבר עמהם בח"ל לא נדבר עמהם אלא במקום טהרה על מים שנאמר ואני הייתי על נהר אובל, ואומר ואני הייתי על יד הנהר הגודל הוא חדקל (ואומר היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכנן), וי"א נדבר עמו בארץ ונדבר עמו בחוצה לארץ שנאמר היה היה בארץ, היה שנדבר עמו בחוצה לארץ. ר' אלעזר בן צדוק אומר הרי הוא אומר קום צא אל הבקעה מגיד שהבקעה כשרה לדבור. יחזקאל בן בוזי הכהן שהיו מבזים אותו כו' (כתוב רמז רנ"ז):

וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון, להיכן אזל, א"ר יהודה לכבוש את כל העולם כלו תחת נבוכדנאצר, וכל כך למה כדי לשאל יאמרו אומרת העולם ביד אומה שפלה מסר הקב"ה את בניו, אמר הקב"ה מי גרם לי שאהיה שמש לעובדי אלילים, עונותיהם של ישראל גרמו לי (כתוב ברמז ש"ח):

יחזקאל – פרק א – רמז שלו

וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת, וכתוב שש כנפים שש כנפים לאחד, ר' יעקב בר זבדי בשם ר' אבהו בשביל כפרתן של ישראל הוסיף להם עוד שתים לקיים ואל יהיה עוד לבני ישראל למבטח מזכיר עון, אמר הקב"ה יתכסו רגליהם שהם דומות לעגל, אתה מוצא שאין לך גדול בעוף מן הנשר ונעשה פנים לחיה שנאמר ופני נשר לארבעתן, הגדול שבחיות ארי והוא נתון בחיה שנאמר פני (האחד) [אדם] ופני אריה, והשור גדול בבהמה ועשה אותו פנים לחיה שנאמר ופני שור מהשמאל לארבעתן, ובשביל כבודם של ישראל מחק את השור ונתן כרוב תחתיו שנאמר פני האחד פני הכרוב וכל כך למה לכפר עונותיהם של ישראל:

ורגליהם רגל ישרה. שאין להם קפצים. א"ר יוסי בר חנינא בשם ר' אליעזר בן יעקב המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנאמר ורגליהם רגל ישרה. ורגליהם רגל ישרה כמנין ישרה. כתיב קרוב ה' לכל קוראיו, וכתוב כה' אלהינו בכל קראנו אליו, א"ר לוי מן הארץ ועד לרקיע מהלך ת"ק שנה ועובי כל רקיע ורקיע מהלך ת"ק שנה ובין כל רקיע מהלך ת"ק שנה. א"ר ברכיה אף טלפי החיות מהלך ת"ק שנה (ב) ועוד ט"ז מה טעם ורגליהם רגל ישרה כמנין ישרה, ראה כמה הוא גבוה מן עולמו ואדם נכנס לבית הכנסת ומתפלל אחרי העמוד ולוחש את תפללתו והקב"ה מאזין לו יש לך אלוה גדול כזה. וידי אדם מתחת כנפיהם א"ר כהנא משום רבי ישמעאל בר' יוסי ורבנן אמרי משום ר' יהודה נשיאה זה ידיו של הקב"ה שפרושות תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה מפני מדת הדין:

והחיות רצוא ושוב. א"ר יהודה כאור היוצא מפי הכבשן, מאי כמראה הבזק, כאור היוצא מבין החרסים. א"ר איבו רצות אין כתיב כאן אלא רצוא רוצים לעשות שליחותו:

יחזקאל – פרק א – רמז שלה

ודמות על ראשי החיה רקיע. השמים נבראו ביום ראשון שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, ואי זהו רקיע שנברא ביום שני, ר' אליעזר אומר הרקיע שעל ראשי החיות. מאי כעין הקרח הנורא כאבנים טובות ומרגליות, והוא מאיר על כלל השמים כנר הזה שהוא מאיר בתוך הבית וכשמש הזה שהוא מאיר בגבורתו בצהרים שנאמר ונהורא עמיה שרא, וכמוהם עתידים הצדיקים להאיר לעתיד לבא

שנאמר והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, ואלולי רקיע שנברא ביום שני היה העולם כלו (ג) נגעל מן המים של מעלה שנאמר ויהי מבדיל בין מים למים:

יחזקאל – פרק א – רמז שלט

אמר ריש לקיש שבעה רקיעים הם ואלו הם. וילון, שחקים, רקיע, זבול, מעון, מכון, ערבות. וילון אינו משמש כלום אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית ומחדש בכל יום מעשה בראשית שנאמר נהנוטה כדוק שמים ויתחם כאהל לשבת. רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות שנאמר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים. שחקים שבו ריחים עומדות וטוחנות מן לצדיקים לעתיד לבא שנאמר ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח. זבול שבו ירושלים והמקדש והמזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן בכל יום שנאמר בנה בניתי בית זבול לך, ומנא לך דאיברי שמים שנאמר הבט משמים וראה מזבול קדשך. מעון שבו כתות של מלאכי השרת שאומרת שירות בלילה וחשות ביום מפני כבודם של ישראל שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי, ומנא לך דאיברי שמים שנאמר השקיפה ממעון קדשך מן השמים. מכון שבו אוצרות ברד ואוצרות שלג ועליות טללים רעים ועליות אגלים וחדרי סופה וסערה של קייטור וכלם דלתותיהם אש שנאמר פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו. הני ברקיע איתנהו הני בארעא איתנהו דכתיב הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות אש וברד שלג וקייטור. א"ר יהודה אמר רב דוד בקש עליהם רחמים והורידם לארץ שנאמר כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע לא יגור במגורך רע, ומא לך דאיברי שמים שנאמר ואתה תשמע השמים מכון שבתך. ערבות שבו צדק ומשפט צדקה וגנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכות ונשמתם של צדיקים ורוחות ונשמות העתידים להבראות וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים. צדק ומשפט שנאמר צדק ומשפט מכון כסאך. צדקה דכתיב וילבש צדקה כשרין. גנזי חיים דכתיב כי עמך מקור חיים. גנזי שלום דכתיב ויקרא לו ה' שלום. גנזי ברכה דכתיב ישא ברכה מאת ה'. נשמתן של צדיקים דכתיב והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך, רוחות ונשמות העתידים להבראות שנאמר כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי, טל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים שנאמר גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה, ושם אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת ומלך אל רם ונשא שוכן עליהם שנאמר סולו לרוכב בערבות ביה שמו, ומנא לך דאיברי שמים כתיב הכא לרוכב בערבות וכתוב התם רוכב שמים בעזרך. וחשך וענן וערפל מקיפות אותו שנאמר ישת חשך סתרו, איני והא כתיב הוא גלא עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרא, לא קשיא הא בביתי גואי הא בביתי בראי, וא"ר אחא בר יעקב עוד רקיע יש למעלה מראשי החיות שנאמר ודמות על ראשי החיה רקיע, עד כאן יש לך רשות לדבר מכאן ואילך אין לך רשות לדבר, שכן כתיב בספר בן סירא במופלא ממך אל תדרוש במכוסה ממך בל תחקור במה שהורשית התבונן אין לך עסק בנסתרות. וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצונה יכול מפני שהקול נמוך תלמוד לומר כקול אל שדי בדברו קול המתפרש בכתובים, ומה הוא הקול קול ה' בכח קול ה' בהדר קול ה' שובר ארזים קול ה' חוצב להבות אש, א"כ למה נאמר עד החצר החיצונה, אלא כיון שהיה מגיע עד חצר החיצונה היה נפסק. כיוצא בו ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד וגו' מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל מועד, יכול מפני שהקול נמוך תלמוד לומר וישמע את הקול קול המפורש בכתובים, אם כן למה נאמר מאהל מועד מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל מועד:

וקול כנפי החיות (כתוב ברמז תר"כ):

יחזקאל – פרק א – רמז שמ

בעמדם תרפינה כנפיהן. וכי יש ישיבה למעלה לא כך אמר רבי חנינא בר אנדראי משום רבי שמואל בר סיסרטאי אין ישיבה למעלה דכתיב ורגליהם רגל ישרה שאין להם קפצים, קרבת על חד מן קאמיא, מהו דין לשון קאמיא שרפים עומדים ממעל לו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו ואת אמרת בעמדם ומהו בעמדם בא עם דם, בשעה שישראל אומרים שמע ישראל שותקים ואחר כך תרפינה כנפיהם ומהו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, הה"ד הקול קול יעקב הא קול משתק את העליונים ואת התחתונים. ר' פנחס בשם ר' לוי ורבנן בשם ר' סימון כתיב ברוך יחד כוכבי בקר משקלסו אותנו זרעו של יעקב שנמשלו לכוכבים דכתיב ומצדיקי הרבים ככוכבים ואחר כך ויריעו כל בני אלהים:

ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה. א"ר יודן גדול כהן של נביאים שמדמין את הצורה ליצורה שנאמר ואשמע את קול אדם מדבר. א"ר יודן בר' סימון אית לן קרייא אחרן דמחוור יתיר מן דין שנאמר ועל דמות הכסא וגו'. ואראה ואפול על פני ואשמע קול מדבר. א"ר אלכסנדר אריב"ל הרואה קשת בענן צריך ליפול על פניו שנאמר ואראה ואפול על פני, לייטי עלה במערבא דמחזי כמאן דסגיד לקשתא אבל ברוכי ודאי מברך:

יחזקאל – פרק ב – המשך רמז שמ

בן אדם, בן אנשים כשרים, בן אנשים צדיקים, בן גומלי חסדים בן שמבזים עצמם לכבודי ולכבודם של ישראל. ד"א בן אדם משל למה הדבר דומה למלך שכעס על אשתו והיו לו בנים ממנה עמד ודחפה והוציאה מביתו, לימים שלח בן אחד אצלה א"ל בן פלונית בוא ואראך כבודי ובית שבניתי לאמך שנאמר ויהי בשלשים שנה וגו'. זה (שנה) [שטה] ראשונה אבל בשניה וארא והנה רוח סערה וגו' ומתוכה דמות ארבע חיות, לאחר שהראהו א"ל בן אדם זהו כבודי וכבדתי אתכם יותר מכל אומות העולם כלום פחת כבודי או בית שבניתי לכם שנאמר ואם נכלמו וגו', שמא תאמר אין לי מי שעובד אותי והלא כבר יש ליי תתק"ו אלפי רבבות של מלאכי השרת שהם עומדים לפני ומקדשים שמי הגדול בכל יום תמיד מיציאת החמה ועד שקיעת החמה ואומר קדוש קדוש קדוש ומשקיעת החמה עד זריחת החמה אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו מפני מה עושים דברים מכוערים ודברים שאינן ראויין ומבעטין אתם ביסורין אבל אעשה למען שמי לבלתי החל. בן אדם עמוד על רגליך (כתוב ברמז רס"ד):

יחזקאל – פרק ב – רמז שמא

ויפרש אותה לפני והיא כתובה פנים ואחור וכתוב אליה קינים והגה והי, קינים זה פורענותם של צדיקים בעולם הזה. וכה"א קינה היא וקוננוה, והגה זה מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא וכה"א אעלי הגיון בכנור, והי זה פורענותן של רשעים לעתיד לבא וכה"א הוה על הוה תבא. א"ר חסדא דרש מרימר מאי דכתיב לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד, דבר זה אמרו דוד ולא פירשו אמרו איוב ולא פירשו דכתיב ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, אמרו יחזקאל ולא פירשו דכתיב ויפרש אותה לפני עד שבא זכריה בן עדו ופירשודכתיב ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגלה עפה ארכה עשרים אמה ורחבה עשר באמה, כי פשטת לה היא עשרים בעשרים וכתוב והיא כתובה פנים ואחור, כי קלפת לה כמה הוי לה ארבעים בעשרים וכתוב מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן נמצא כל העולם אחד משלשה אלפים ומאתים בתורה:

יחזקאל – פרק ג – המשך רמז שמא

ואשמע אחרי קול. א"ר פנחס הכהן בר חמא א"ר ראובן מהו אחרי, אחרי שקלסתי אני וחברי שמעתי מלאכי השרת שקלסוהו ואמרו ברוך כבוד ה' ממקומו, ואומר ברן יחד כוכבי בקר והדר ויריעו כל בני אלהים:

ואשב שם שבעת ימים (כתוב ברמז שכ"ט). בן אדם צופה נתתיך וגו' באמרי לרשע. הה"ד ואשימם בראשיכם אם שמרתם את התורה הרי ראשיכם שמורים ואם לאו אינם שמורים מלמד שאשמייהם של ישראל תלויין בראשי דייניהם. ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו. תנו ר' חייא מפרסמין את החנפים מפני חלול השם שנאמר ובשוב צדיק מצדקו וגו', ולמה הקב"ה נותן דרך רע לפניו בשביל לפרסם מעשיו לבריות שלא יארע בו דבר בשביל ההעבירות ויהיו קורים תגר כנגד מדת הדין, צא ולמד מדואג האדומי שהיה ראש סנהדרין שנאמר אביר הרועים אשר לשאול, ובשביל שהיה בו מדה של לשון הרע פרסמו הכתוב, וכה"א תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל:

יחזקאל – פרק ג – רמז שמב

ובשוב רשע מרשעתו. אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות וכזכיות שנאמר ובשוב רשע מרשעתו ויעש משפט וצדקה (עליהם) וגו' חיה יחיה, איני והא א"ר שמעון בן לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר כי כשלת בעונך והא עון מזיד הוא וקא קרי ליה מכשול, לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה, אמר רשב"ג א"ר יונתן גדולה תשובה שמארכת ימיו של אדם שנאמר חיה יחיה. ויאמר (ה') אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד. אמר רב האומר לחברו נשכים ונשנה פרק אחד עליו להשכים שנאמר ויאמר (ה') אלי וגו' ונדר גדול נדר לאלהי ישראל:

יחזקאל – פרק ג – רמז שמג

קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך. ולמה לא גלה לו כדי לחבבה בעיניו וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה, דא"ר הונא משום ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי הקב"ה משהא ומתלה בעיניהם של צדיקים ואח"כ מגלה להם טעמו של דבר, כך אל הארץ אשר אראך, על אחר ההרים אשר אומר אליך, וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך ויאמר קח נא את בנך, א"ל אי זה בן א"ל את יחידך, א"ל זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, א"ל אשר רהבת, א"ל אית תחומין במעייא, א"ל את יצחק, ולמה לא גלה לו מיד כדי לחבבו וליתן לו שכר על כל דבור ודבור ועל כל פסיעה ופסיעה:

יחזקאל – פרק ד – המשך רמז שמג

ואתה (בן אדם) קח לך מחבת ברזל, אמר רבי אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנאמר ואתה (בן אדם) קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל. שכב על צדך השמאלי לאחר שבעה ימים שנאמר ואשב שם שבעת ימים משמים נאמר לו ואתה שכב על צדך וגו' ואני נתתי לך את שני עונם למספר ימים שלש מרות ותשעים יום (ד) מלמד שהיו ישראל מכעיסים לפני המקום ארבעים שנה כשגלו עשרה שבטים עד שחרבה ירושלים. ויהי בשנה הששית בששי בחמשה לחדש אני יושב בביתי, אותה שנה הראה ליחזקאל כבוד השכינה שמסתלק מן הבית וישאו

הכרובים את כנפיהם תמצא ואתם עשר מסעות לשכינה. ויהי בשנה השבעית בחמישי בעשור לחדש באו אנשים מזקני יהודה לדרוש את ה' בן אדם התשפוט אותם. אותה שנה כרת המלך צדקיה ברית את כל העם היושבים בירושלים לקרוא להם דרור וישובו אחרי כן וישבו את העבדים וכתרו עגל לשנים ועברו בין בתריו למרוד במקום, אותה שנה מרד צדקיה במלך בבל והלך ונסמך על מלכי מצרים, כשתמצא לומר אלו מתוך מרד ואלו מתוך מרד, אלו נסמכו על מלכי מצרים ואלו נסמכו על מלכי מצרים, אלו גלו שלש גליות ואלו גלו שלש גליות, אלו עשו במצור לש שנים ואלו עשו במצור ג' שנים, אלו אכלו בשר בנים ובנות ואלו אכלו בשר בנים ובנות, לקיים מה שנארמ בדרך אחותך הלכת ונתתי כוסה בידך. ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש בעשרה בטבת, בשנה העשירית בעשירי בשנים עשר לחדש היה דבר ה' אלי לאמר בן אדם שים פניך על פרעה מלך מצרים, אותו זמן באות חרק הנהה חנמאל בן שלום. ויהי באחת עשרה שנה בראשן בשבעה לחדש וגו' בן אדם את זרוע פרעה וגו', בשלשה בתשרי אחר חרבן הבית חמשים ושנים יום ויהרוג ישמעא בן נתניה את גדליה ושאר הפליטה הלכו למצרים וירמיה וברוך עמהם:

בן אדם נהה על המון מצרים, אותה שנה הראהו ליחזקאל שהעו"א נתונים לבאר שחת. בעשרים ושלוש שנה לנבוכדנאצר נתנה מצרים בידו ונשא המונה ושלל שללה ובזז בזה והיתה שכר לחילו והגלה ירמיה וברוך עמהם. שנאמר בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה, אותה שנה הראהו ליחזקאל תבנית הבית לעתיד לבא:

יחזקאל – פרק ד – רמז שמד

שכב על צדך השמאלי, א"ל ההוא מינאה לרבי אבהו אלהכון גחכן הוא דקאמר ליה ליחזקאל שכב על צדך השמאלי וכתוב ושכבת על צדך הימני, אדהכי אתא ההוא תלמידא א"ל מ"ט דשביעית, אמר להו השתא אמינא לכו מילתא דשויא לתרוויכו, א"ל הקב"ה לישראל זרעו שש ותשמיטו שבע כדי שתדעו שההארץ שלי היא והם לא עשו כן אלא חטאו וגלו, מנהגו של עולם מלך ב"ו שסרחה עליו מדינה אם אכזרי הוא הורג כלם ואם רחמן הוא הורג את חצים ואם רחמן מלא רחמים הוא מיסר את הגדולים שבהם ביסורים, אף כך הקב"ה מיסר את יחזקאל כדי מלרק עונותיהם של ישראל:

ואתה קח לך חטין ושעורים ופול ועדשים, רבנן אמרין מצות העומר עמדה להם בימי יחזקאל, רב חמא בר חנינא אמר ריבה בה שעורים, רבי שמואל בר נחמני אמר דברים שהם מריצים את בני מעים, תמן עבדין מינה חררה לכלבא ולא טעמא. מטרונא שאלה את ר' יוסי בן חלפתא כמה צער נצטער אותו צדיק, [כמה שפחות כמה עבדים יש לו והן מבזבזין במאכל ומשתה], אמר ליה להודיעך כל זמן שישראל בצער אף הצדיקים עמהם בצער וכשהם בשלוח אף הצדיקים והקב"ה עמהם בשמחה, וכה"א ישוב עליו לטוב כאשר שש על אבותיך. מאי ועוגת שעורים תאכלנה א"ר חסדא לשיעורים, א"ר פפא עריבתא כעריבת שעורים ולא כעריבת חטים. ויאמר ה' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא. א"ר אבהו כל האוכל בלא נגוב ידים כאלו אוכל לחם טמא שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא. ואומר אהה ה' אלהים הנה נפשי לא מטמאה מקרה יום ומקרה לילה, שלא הרהרתי ביום ובתי לידי טומאה בלילה, ונבלה וטרפה לא אכלתי שלא אכלתי בשר כוס כוס מעולם, ולא בא בפי בשר פגול שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם, ומשום רבי נתן אמרו שלא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה:

יחזקאל – פרק ה – רמז שמה

זאת ירושלים בתוך הגוי שמתיה, אמרו המלאכים לפני הקב"ה רבש"ע אינה זו ירושלים, א"ל ותמר את משפטי לרשעה (מכל) [מן] הגוים, א"ל והם עמך ונחלתך, א"ל כי שכחוני עמי, א"ל עשה בשביל האבות, א"ל והאבות מבערים את האש, א"ל עשה בשביל הבנים, א"ל וימרו בי הבנים, א"ל עשה בשביל שבטו של יהודה, אמר להם ויעש יהודה הרע, עשה בשביל הגדולים, א"ל ראשיה בשחד ישפוטו, עשה בשביל הקטנים, א"ל ותופשי התורה לא ידעוני, אמרו לו עשה בשביל הנביאים אמר להם מחטאת נביאיה, אמרו לאו עשה בשבילנו, א"ל ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים, אמרו לו עשה בשביל שמך שנקרא עליהם, א"ל ואת שם קדשי חללו וגו', איקונין של אביהם מהו עושה אצלך, השליך משמים ארץ תפארת ישראל, האמירה שהלבישוך מה היא עושה עליך עשה ה' אשר זמם בצע אמרתו. וציון אומרת עזבני שכחני. וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם (ברמז רכ"ו):

יחזקאל – פרק ז – המשך רמז שמה

החמס קם למטה רשע וגו' ולא מהמהם, החמס קם אתמהא ח"ו אינו קם ואם קם למטה רשע וגו' ולא מהמהם, החמס קם אתמהא ח"ו אינו קם ואם קם למטה רשע לחיובו של רשע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם לא מנהון ולא מממונם ולא מן תמהתהון. למה לא נה בהם לא נח בהם. לא היה לשום בריה נחת רוח מהם כההיא דאמר ר' אבא בר כהנא כי נחמתי כי עשיתים ונח אפילו נח שנשתייר מהם לא היה כדאי אלא שמצא חן שנאמר ונח מצא חן. ד"א החמס קם מלמד שזקף ראשו כמקל. קופה מלאה עבירות מי מקטרג בראש כלם גזל:

כי המוכר אל הממכר לא ישוב, אפשר יובל בטל ונביא מתנבא (כתוב ברמז שכ"ב):

שמו כספם בחוצות ישליכו וזהבם לנדה יהיה, זהו שאמר הכתוב נבוכדנצר מלכא עבד צלם די דהב רומיה אמין שתין פתיה אמין שית א"ר יוחנן אשכחת אמר כל דרומיה שתין ופותייה שית אם אין בעביו שלישי [רומן] אינו יכול לעמוד ואת אמרת אקימיה בבקעת דור א"ר ביבי בקובה היו מעמידים אותו והוא נופל, עד היכן, ר' חגי בש"ר יצחק עד שהביאו כל כסף וזהב שהביאו מירושלים ושפכו דימים על רגליו לקיים מה שנאמר כספם בחוצות ישליכו וזהבם לנדה יהי. מרתא בת ביתוס עסירתא דירושלים חות שדרתיה לשליחא אמרה ליה זיל אייתי לי סמידא, אדאדזיל אזדבן, אתא א"ל סמידא ליכא חוורתא איכא, א"ל זיל אייתי לי, אדאזל אזדבן, א"ל חוורתא ליכא גושקרא איכא, א"ל זיל אייתי לי, אדאזל אזדבן, הות משלפא מסאנא אמרה איפוק איחזי אי משכחנא מידי למיכל, איתיב לה פרתא בכרעא ומתה, קרי עלה רבן יוחנן בן זכאי הרכה בך והענוגה אשר לא נסתה כף רגלה וגו', ואיכא דאמרי גרוגרת דר' צדוק אכלה ואתניסא ומתה, וכי הוה קא ניחא נפשה אפיקתה לכל דהבא וכספא שדיתיה בשוקא, אמרה האי למאי איבעי לי, לקיים מה שנאמר כספם בחוצות ישליכו וזהבם וגו'. ובאו בה פריצים וחללוה, אמר אביי בקשו לגנוז דינארא טריאנא אדרינא שיפא מפני טבעה של ירושלים עד שמצאו לה מקרא מן התורה שהוא מותר ובאו בה פריצים וחללוה. מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי אבני המזבח שישקצום מלכי יון, קרא אשכחו ודרוש ובאו בה פריצים וחללוה, אמרי היכי נעביד נתברינהו אבנים שלמות אמר רחמנא, לנסרינהו לא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא, ולתברינהו ולשקלינהו לנפשייהו כיון שאשתמש בהו גבוה לאו אורח ארעא לאשתמושי בהם הדיוט. כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם קל וחומר ומה בלשאצר

שנשתמש בכלי קדש שנעשו כלי חול שנאמר ובאו בה פריצים וחללוה כיון שפרצום נעשו חול נעקר מן העולם דכתיב ביה בליליא קטיל בלשאצר, המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם דכתיב ביה בליליא קטיל בלשאצר, המשתמש בכתרה של תורה עאכ"ו, ר' טרפון אשכחיה ההוא גברא וכו' (כתוב ברמז רי"ב):

יחזקאל – פרק ח – המשך רמז שמה

חשמל, עד היכן מעשה מרכבה, רבי אומר עד וארא בתרא, רבי אומר עד החשמל, עד וארא מתרגמינן מכאן ואילך מסרינן ראשי פרקים, איכא דאמרי עד וארא מסרינן ראשי פרקים מכאן ואילך אם הוא חכם מבין מדעתו אין ואי לא לא, ומי דרשינן מחשמל והא ההוא ינוקא דהוה דריש מחשמל נפק נורא מחשמל ואכלתיה, שאני ינוקא דלאו אורח ארעא, אמר ר' יהודה א"ר ברם זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה שמו שאלמלא הוא נגזז ספר יחזקאל, מה עשה עלה לעליה והעלו לו שלש מאות גרבי שמן וישב בעליה ודרש. תנו רבנן מעשה בתינוק אחד שהיה קורא בבית רבו בספר יחזקאל והיה מבין בחשמל, יצא אש מחשמל ושרפתו, בקשו חכמים לגנוז ספר יחזקאל, אמר להם חנניה בן חזקיה אם זה חכם כלם חכמים, מאי חשמל אמר ר' יהודה חיות אש ממללות, במתניתא תאנא עתים חשות עתים ממללות בשעה שהדבור יוצא מפי הגבורה חשות ובשעה שיאן הדבור יוצא מפי הגבורה ממללות:

והנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה הזה בביאה. בביאה אח' שנכנס מנשה לבית קדש הקדשים היה חטאת לישראל שעשה צלם של ארבעה פנים והכניסו להיכל. ר' אחא אמר ביא בא לעלמא תותבייא מפגן למרי ביתא, ולמה עשה צלם של ארבעה פנים כנגד ארבעה חיות שהם סבולות תחת כסא הכבוד. ד"א כנגד ארבע רוחות שבעולם אמר כל מי שיבא מארבע רוחות העולם יהא משתחוה לצלם. כי עזב אלהים את הארץ (כתוב ברמז ס"ב):

יחזקאל – פרק ח – רמז שמו

ושבעים איש מזקני בית ישראל ויאזניהו בן שפן עומד בתוכם עומדים לפניו ואיש מקטרתו בידו, וכתוב ויבא אותי אל (שער) [חצר] בית ה' הפנימית והנה פתח היכל ה' בין האולם ובין המזבח כעשרים וחמשה איש אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה, ממשמע שנאמר ופניהם קדמה איני יודע שאחוריהם אל היכל ה' ומה ת"ל ואחוריהם מלמד שפורעים עצמם ומסריזין כלפי מטה, אמר לו הקב"ה למיכאל מיכאל סרחה אומתך, אמר לפניו רבש"ע דיים לטובים שבהם, אמר לו אני שורף אותם וטובים שבהם מיד ויאמר אל האיש לבוש הבדים ויאמר בא אל בינות לגלגל אל תחת לכרוב ומלא חפניך גחלי אש מבינות לכרובים וישא ויתן אל חפני לבוש הבדים ויקח ויצא, אמר ר' כהנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא אלמלי לא נצטננו גחלים מידו של כרוב לידו של גבריאל לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, וכתוב והנה האיש לבוש הבדים אשר הקסת במתניו משיב דבר לאמר עשיתי ככל אשר צויתני, א"ר באותה שעה הוציאו לגבריאל לאחורי הפרגוד ומחיוה שתין פולסי דנורא, אמרי ליה אי לא עבדת לא עבדת ואי עבדת אמאי לא עבדת כדפקדוך, ועוד אי עבדת אין לך אין משיבין על הקלקלה. אתיוה לדוביאל שרה דפרסאי ואוקמוה בדוכתיה ושמש עשרים ווחד יומא והיינו דכתיב ושר מלך פרס עומד לנגדי עשרים ואחד יום והנה מיכאל אחד מן השרים הראשונים בא לעזרני ואני נותרתי שם אצל מלך פרס, בהייתא אגרא דשמש עשרים וחד יומא יהבו ליה עשרים וחד מלכי ופרוותא דמשמהיג ואומר כתובו לי ישראל בכרגא כתבו ליה, כתובו לי רבנן בכרגא כתוב ליה, עמר גבריאל מאחרי הפרגוד ואמר שוא לכם

משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנא, א"ר יצחק אלו נשותיהן של תלמידי חכמים שמנדדות שינה מעיניהם בעולם הזה וזכות לעולם הבא, אמר לפניו רבש"ע אם יהיו כל חכמי אומות העולם בכף מאזנים ודניאל איש חמודות בכף שניה אינו מכריע את כלם, אמר לו הקב"ה מי הוא זה שמלמד זכות על בני אמרו לו גבריא"ל, אמר להם יבא והיינו דכתיב ואני באתי בדברך, אתא אשכחיה דקא נקיט אגרתא בידיה בעא למקררעיה מיניה בלעה, איכא דאמרי מיכתב הוה כתיבא מחתם לא הוה חתימא, ואיכא דאמרי מחתם נמי הוה חתימא ואידי דבלעה אמחיקה מיניה, היינו במלכותא דפרסאי איכא דיהיב כרגא ואיכא דלא יהיב כרגא, ואני יוצא והנה שר יון בא עוי עוי ולא אשגחו ביה:

יחזקאל – פרק ח – רמז שמח

ויאמר אלי הראית בן אדם אשר זקני בית ישראל עושים וגו', בתחלה היו עובדים עבודת אלילים במטמוניות וכיון שלא מיחו בידם חזרו להיות עושים אותה אחר הדלת דכתיב ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרוןך, וכיון שלא מיחו בידם חזרו להיות עושים אותה בגנות שנאמר זובחי בגנות, וכיון שלא מיחו בידם חזרו להיות עושים בראשי ההרים שנאמר על ראשי ההרים יזבחו, וכין שלא מיחו בידם חזרו להיות עושים בשדה דכתיב גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי על כל תלם ותלם היו מעמידים צלם. ר' פנחס ור' חלקיה בש"ר יהושע היה אחד מהם חורש שדהו מעמיד צלם באמצע כי שיהא ראשי תלמים נראים לה, וכיון שלא מיחו בידם חזרו להיות עושים בראשי דרכים דכתיב על כל ראש דרך בניית רמתך, וכיון שלא מיחו בידם חזרו להיות עושים ברחובות דכתיב ותבני לך גב ותעשי לך רמה בכל רחוב, וכיון שלא מיחו בידם חזרו להיות עושים בחוצות ירושלים שנאמר ומספר חוצות ירושלים שמתם מזבחות לבשת, וכיון שלא מיחו בידם חזרו להיות עושים בעיירות שנאמר כי מספר עריך היו אלהיך יהודה, עד היכן עד שהכניסו אותה לבית קדש הקדשים שנאמר סמל הקנאה הזה בביאה מהו בביאה א"ר אחא בייא בייא תותבא מפני מרי ביתא, א"ר ברכיה כי קצר המצע מהשתרע מלקבל אשה ובעלה וריעה וכיון שחטאו גלו וכיון שגלו התחיל ירמיהו מקונן עליהם איכה (כתוב למעלה ברמז רמ"ז). והנם שולחים את (ה) הזמורה אל אפם לפי שלא היו ישראל יודעים מה טיבה של זמורה עד שבא עמלק ולמדה להם, וממי למדה מעשו דכתיב הכי קרא שמו יעקב כחך בגרונו והוציא את הזמורה (כתוב ברמז צ"ט):

יחזקאל – פרק ט – המשך רמז שמח

ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקודות העיר. עד כאן עמד חטא של עגל, ר' ברכיה אמר עד של ירבעם הדא הוא דכתיב כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים ורעת שומרון, אמר הקב"ה באתי לרפאות לישראל מחטאו של עגל ונגלה עון רעת שומרון, ר' שמואל בר נחמני בש"ר יונתן עד חרבן בית המקדש הדא הוא דכתיב קרבו פקודות העיר, וכתוב וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם:

יחזקאל – פרק ט – רמז שמת

והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון. ולא חמש גזירות הם זקן בחור ובתולה וטף ונשים תהרגו למשחית, א"ר יוחנן למלאך רחמים שבהם אמר זה מיכאל איש כלי מפצו בידו מני סתריה ומני גלותיה ומני זייניה כמה דאת אמר מפץ אתה לי. ואיש אחד בתוכם לבוש הבדים ושלושה דברים היה משמש אותנו מלאך ספיקלטור וכהן גדול וקסנטור. ספיקלטור כמא דאת אמר החרימם נתנם לטבת. כהן גדול דכתיב ולבש הכהן מדו בד. וקסנטו כמד"א וקסת הסופר במתניו. מזבח הנחשת, ר"י בר"ש אומר עד

מקום מחיצתו, ורבנן אמרין מזכיר עונו של אחז הדא הוא דכתיב ויצוה המלך אחז את אוריה וגו' על המזבח הגדול הקטר את עולת הבקר וגו' ומזבח הנחשת יהיה לי לבקר, א"ר פנחס פסלו ועשאו בעל מום כמה דאת אמר לא יבקר בין טוב לרע, ויאמר ה' אליו אלו כתיב. והתוית תו ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, ר' יהודה אומר אלו בני אדם שקיימו את התורה מאל"ף ועד תי"ו, ורבנן אמרין פספסין ר' חנינא בר יצחק אמר תמה זכות אבות, אמר רבי תהי על כל התועבות שנעשו בתוכה, א"ר אלעזר לעולם אין הקב"ה מיחד שמו על הרעה כדרך שהוא מיחד על הטובה הדא הוא דכתיב ולאלה אמר באזני, אמר אלהים אין כתיב כאן אלא ולאלה אמר, עברו בעיר אחריו והכו וגו' זקן בחור ובתולה וטף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התו אל תגשו וממקדשי תחלו, ר' איבו אמר אמר הקב"ה הא חרב בית המקדש אל תגעו בצדיקים, ורבנן אמרין אמר הקב"ה הא והא אין בידיהם כדי שטר, באותה שעה קפצה קטיגוריא לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אתה חס עליהם אי זה מהם נפצע מוחו עליך אי זה מהם נתן נפשו על קדושת שמך, באותה שעה אמר הקב"ה יפה למדה קטיגוריא, הדא הוא דכתיב וממקדשי תחלו, ר' יאשיה אמר כשהקב"ה גוזר גזירות על ישראל על הטובות (י) מחזירים אותו ועל הרעות אין מחזירים אותו שנאמר והנה ששה אנשים באים, וכתוב אחד אומר וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב, ולאלה אמר באיני יצאו אלו ואלו ועשו שליחותם אלו שנצטוו על הרעה למדנו שלא החזירו שליחותם וזה שנצטוה על הטובה למדנו שהחזיר שליחותו (ז) שנאמר והנה איש לבוש הבדים וגו':

יחזקאל – פרק ט – רמז שנ

וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב. א"ר יוחנן עשר מסעות נסעה שכינה מקראי וכנגדם נסעה סנהדרין מסברא. עשר מסעות נסעה שכינה מקראי, מכפרת לכרוב, מכרוב למפתן, ממפתן לחצר, מחצר למזבח, ממזבח לגג, מגג לחומה, מחומה לעיר, מעיר להר הזיתים, מהר הזיתים למדבר, ממדבר עלתה וישבה במקומה. מכפרת לכרוב דכתיב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת וגו', מכרוב למפתן שנאמר וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב, ממפתן לחצר דכתיב וירא כבוד ה' וגו' והחצר מלא את נוגה ה', מחצר למזבח שנאמר ראיתי את ה' נצב על המזבח וגו', ממזבח לגג שנאמר טטוב שבת על פנת גג, מגג לחומה שנארמ הנה ה' נצב על חומת אנך, מחומה לעיר דכתיב קול ה' לעיר יקרא, מעיר להר דכתיב ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר, מהר למדבר דכתיב טוב לשבת בארץ מדבר, וממדבר עלתה וישבה לה במקומה דכתיב אלך אשובה אל מקומי וגו':

ויצא כבוד ה' מעל מפתן הבית והא לא הוה צורכא אלא ויצא כבוד ה', משלו משל למה"ד למלך שהיה יוצא מפלטין שלו והיה מנפשק בכתלים מגפף בעמודים ואמר הוי שלום ביתי הוי שלום פלטין דיד, כך היתה השכינה מנשקת בכתלים מגפפת בעמודים ובוכה ואומרת הוי שלום ביתי ומקדשי הוי שלום ביתי הוי שלום פלטין דיד, כך היתה השכינה מנשקת בכתלים מגפפת בעמודים ובוכה ואומרת הוי שלום. ויאמר ה' אליו עבוד בתוך העיר. אמר ליה ר' זירא לר' סימון לוכחינהו מר להני דבי ריש גלותא, אמר ליה לא מקבלי מינאי, א"ל אע"ג דלא מקבלי לוכחינהו מר דא"ר אחא בר חנינא מעולם לא יצאת טובה מפי הקב"ה וחזר בו לרעה חוץ מדבר זה שנאמר ויאמר ה' אליו עובר בתוך העיר וכגו', א"ל הקב"ה לך ורשום על מצחם של צדיקים תו של דיו כדי שלא ישלטו עליהם מלאכי חבלה, אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו, אמר הקב"ה להם הללו צדיקים גמורים הם, אמר לפניו רבש"ע היה בידם למחות ולא מיחו, אמר ליה גלוי וידוע לפני שאם מיחו לא יקבלו, א"ל אם לפניך גלוי לפניך מי גלוי היינו מי גלוי היינו דכתיב זקן בחור ובתולה וטף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התו אל תגעו

וממקדשי תחלו וכתוב ויחלו וגו', תני רב יוסף אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי אלו בני אדם שקיימו את התורה כלה מאל"ף ועד תי"ו, מיד והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון אשר מפנה צפונה וגו' ויבאו ויעמדו אצל מזבח הנחשת, ומזבח הנחשת מי הוה, אמר להם הקב"ה התחילו ממקום שאומרים שירה לפני, מאן נינהו ששה אנשים, אמר רב קצף אף וחמה משביר משחית ומכלה, מ"ש תי"ו א"ר יוסף תי"ו תחיה תי"ו תמות, ושמואל אמר תמה זכות אבות, ור' יוחנן אמר תחון זכות אבות, ר"ל אמר תי"ו סוף חותמו של הקב"ה:

יחזקאל – פרק ט – רמז שנה

עון בית ישראל ויהודה גדול במאד מאד. א"ר ברכיה נעשה בשבט יהודה ובנימין מה שלא נעשה בסדום, בסדום כתיב וחטאתם כי כבדה מאד, ובשבט יהודה ובנימין כתיב במאד מאד, ואותם לא נשתירה מהם פליטה ואלו נשתירה מהם פליטה, אלא אותה הפוכה כמו רגע ולא חלו בה ידים לא פשטו ידיהם מצות ואלו פשטו ידיהם במצות, הה"ד ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן וכל כך למה היו לברות למו בשבר בת עמי:

יחזקאל – פרק י – המשך רמז שנה

ויאמר אל האיש לבוש הבדים (כתבו ברמז ר"כ):

יחזקאל – פרק יא – המשך רמז שנה

יהי כהגבאי ופליטיו בן בניהו מת וגו'. רב ושמואל חד אמר לטובה וחד אמר לרעה, מאן דאמר לטובה כי הא דאיסתנדרא דמישן חתניה דנבוכדנאצר הוה שלח ליה מכל שביא דאייתית לך לא משדרת לך דקאי קמן. בעא לשדורי ליה מישראל אמר ליה פליטיו בן בניהו אנן דחשבינן ניקום הכא קמך ועבדין ניזלו להתם, וקאמר נביא מי שעשה טובה זו ימות בחצי ימיו. מאן דאמר לרעה דכתיב ותשא אותי רוח ותבא אותי אל שער בית ה' הקדמוני הפונה קדימה, ממשמע שנאמר ופניהם קדמה וגו' איני יודע שאחוריהם כלפי מערב כו' מלמד שהיו מפריעים עצמם כו' וקאמר נביא מי שעשה הרעה הזאת בישראל ימות על מטתו. ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם. א"ר שמואל בר רב יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. ר' אליעזר אומר זה בית רבינו שבבבל. דרש רבא מאי דכתיב מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. אמר רבא מריש הוה גריסנא בגו ביתא, כיון דשמעת להא דאמר דוד ה' אהבתי מעון ביתך לא גריסנא אלא בבי כנשתא:

והסירותי לב האבן (כתוב ברמז ר"י). אמר הקב"ה לישראל היו מסקלים יצר הרע קימעא קימעא שנאמר סולו סולו המסלה סקלו מאבן ולעולם הבא אני עוקרו שנאמר והסירותי (את) לב האבן. ונתתי להם לב בשר. (ט) לב בוסר בחלקו של חברו. אר"ש בן לקיש ברית נחלק לאוירות, ריש לקיש הוה יתיב לעי באוריתא בהדא אלטיס בטבריא, נפקין תרתין נשין מן תמן אמרה חדא לחברתא בריך רחמנא דאפקן מן הדין אוריא בישא, צווח להון ואמר להון מן הן אתון אמרין מן מזגא, אמר אנא חכים (מן) מזגא ולית בה אלא תרתין עמודין, אמר ברוך המקום שנתן חן המקום על יושביו. חד תלמיד דרב יוסי הוה יתיב קודמי הוה מסביר ליה ולא סבר ליה, אמר ליה אמאי לית את סבר, אמר ליה דאנא גלאי מן אתרא, אמר ליה אמאי לית את סבר, אמר ליה דאנא גלאי מן אתרא, אמר ליה מן הן את אמר ליה מן גובת שמאי, זמה

איננו אוריא דתמן כד מניקא אתיליד אנן גבלין וטסין מוחיה דלא ייכלון יתיה יתושא אמר ברוך המקום שנתן חן מקום על יושביו:

יחזקאל – פרק יב – המשך רמז שנא

ואתה בן אדם עשה לך כלי גולה, אמר רמי אמר רב זה חמת נר קערה ושטיח. בחוסר כל אמר רבא בלא שולחן, רב חסדא אמר בלא אשה, רב ששת אמר בלא שמש, ר' נחמן אמר בלא דעת, תאנא בלא מלח בלא רבב, אמר אביי נקטינן אין עני אלא בלא דעת, במערבא אמרי דדא ביה כלא ביה ודלא דא ביה מה ביה. דא קנה מה חסר. דא לא קנה מה קנה. רבי חייא בר אבא אמר כלי גולה חמת וקערה ושטיח וכל אחד ואחד משמש שני דברים, חמת ממלאו מים ונותנו תחת ראשו, קערה אוכל בה ושותה בה, שטיח לשיבה וישן עליה, ר' שמעון בן חלפתא אומר קיפה אחת של ארבע אזנים שהיא מחזקת את כולם, אמר הקב"ה לישראל והיה יחזקאל לכם למופת ככל אשר עשה תעשו, והם לא עשו כן אלא כיון שגלו התחיל אחד מהם ללוש עיסתו והיה אחד מהם חופר גומץ בארץ ולש בה עיסתו והיתה נגבלת בעפר וצרוות וכיון שהיה נותנה לתוך פיו ולועס היו שניו קהות לקיים מה שנאמר ויגרס בחצץ שני:

יחזקאל – פרק יג – רמז שנב

כשועלים בחרבות נביאיך ישראל היו. ר' נחוניא אומר השועל הזה יושב ומצפה בחורבה בשעה שהוא רואה אדם לאי זה צד יברח כך כשועלים בחרבות. לא עליכם בפרצות כמשה, ולמה היה משה דומה לרועה יפה שנפרץ גדר צאנו בערב שבת עם חשכה עמד וגדרה ונשתייר שם פרצה אחת ועמד בה, בא ארי ועמד כנגדו בא זאב ועמד כנגדו. אבל לא עליכם בפרצות שאילו כן הייתם יכולים לעלת ביום אף ה'. והיתה ידי אל הנביאים החוזים שוא, ר' זירא כי סליק לארץ ישראל אמר פלטי לי מחדא, כי סמכיה אמר פלטי לי מתרתי, כי אותביה בסוד העיבור אמר פלטי לי מן תלת, שנאמר והיתה יד אל הנביאים החוזים שוא והקוסמים כזב בסוד עמי לא יהיו זהו סוד העיבור, ובכתב בית ישראל לא יכתבו זה סמיכה, ואל אדמת ישראל לא יבאו כמשמעו:

יחזקאל – פרק יד – המשך רמז שנב

והנה נותרה בה פלטה. א"ר אבא בר כהנא נעשה בעשרת השבטים מה שלא נעשה בדור המבול, כתוב בדור המבול וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, ובעשרת השבטים כתיב הוי חושבי און ופועלי רע על משכבותם הרי בלילה, ומנין אף ביום ת"ל כאור הבוקר יעשוה אותם, לא נשתיירו בהם פליטה ואלו נשתיירו, ולא נשתיירו אלא בזכות הצדיקים והצדקניות שהם עתידים לעמוד מהם, הדא הוא דכתיב והנה נותרה בה פלטה המוצאים בנים ובנות:

יחזקאל – פרק טז – המשך רמז שנב

הודע את ירושלים את תועבותיה, תמן תנינן הודע את ירושלים נקרא ומתרגם לאפוקי מדרבי אליעזר, מעשה באחד שהיה קורא למעלה מרבי אליעזר בהודע ירושלים א"ל עד שאתה בודק בתועבות ירושלים זיל בדוק בתועבות אמך בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול:

יחזקאל – פרק טז – רמז שנג

אביך האמורי ואמך חתית. אמר אביי לרב דימי האי קרא במערבא במאי מוקמיתו לה דכתיב ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל, אמר ליה בשעה שאמר לו המקום ליחזקאל לך אמרו להם לישראל אביך האמורי ואמך חתית אמרה רוח פסקונית לפני הקב"ה רבש"ע אם יבא אברהם ושרה ויעמדו לפניך אתה אומר להם כך, ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל, ומי אית ליה רשותא כולי האי, אין דא"ר יוסי בר חנינא שלשה שמות יש לו, פסקון, אטמון, סגרון. פסקון שפוסק דברים כלפי מעלה, אטמון שאוטם עונותיהם של ישראל, סגרון כיון שסוגר אין פותח:

ומולדותיך ביום הולדת. א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת, ומולדותיך ביום הולדת אותך מכאן שמילדין את הולד בשבת, לא כרת שרך מכאן שחותכין את הטבור בשבת, ובמים לא רחצת מכאן שרוחצין את הולד בשבת, והמלח לא המלחת מכאן שמולחין את הולד בשבת, והחתל לא חתלת מכאן שמלפפין את הולד בשבת, והחתל לא חתלת מכאן שמלפפין את הולד בשבת:

יחזקאל – פרק טז – רמז שנד

דרש רבי עקיבא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים, בשעה שהיו הולכות לשאוב מים הקב"ה מזמין להן דגים קטנים בתוך כדיהם ושואבות מחצה דגים ומחצה מים ובאות ושופתות שתי קדרות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אותם אצל בעליהם בשדה ומרחיצות אותם וסכות אותם ומאכילות ומשקות אותם ונזקקות להם בין שפתים שנאמר אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ, בשכר שתשכבון בין שפתים זכיתם לביות מצרים, וכיון שמת ברות באות לבתיהם, וכשמגיע זמן מולדיהן הולכות לשדה ויולדות תחת התפוח, שנאמר תחת התפוח עוררתיך שמה חבלתך אמך וגו', והקב"ה שולח משמי מרום ומנקר אותם ומשפר אותם כחיה שמשפרת את הולד שנאמר ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך, ומנקט להון שני עיגולין אחד של שמן ואחד של דברש שנאמר ויניקוהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור, וכיון שמכירים בהם מצריים באים להרגם ונעשה להם נס ונבלעים בקרקע ומביאין שורים וחורשים על גבם שנאמר על גבי חרשו חורשים האריכו למעניתם, לאחר שהולכים יוצאים ומבצצים כעשב השדה שנאמר רבבה כצמח השדה, וכיון שמתגדלים באים עדרים לבתיהם שנאמר ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים, אל תקרי בעדי עדיים אלא בעדרי עדרים, וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר זה אלי ואנוהו:

ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך וגו'. ר' אליעזר אומר וכי מה ראה הקב"ה לומר שני פעמים בדמיך חיי, אלא אמר הקב"ה בזכות דם פסח ודם מילה תגאלו ממצרים, ובזכותם אתם עתידים להגאל בסוף מלכות רביעית:

יחזקאל – פרק טז – רמז שנה

ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים. מנין שביזת הים גדולה מביזת מצרים שנאמר ותבאי בעדי עדיים, עדי זה ביזת מצרים, עדיים זו ביזת הים וכתבי כנפי יונה נחפה בכסף זו ביזת מצרים, ואברותיה בירקרק חרוץ זו ביזת הים. תורי זהב נעשה לך זה ביזת הים, עם נקודות הכסף זה ביזת מצרים:

ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים. היה ר' מתיא בן חרש אומר מפני מה הקדים הקב"ה לקחתנו של פסח קודם שחיטתו ארבעה ימים הרי הוא אומר ואעבור עליך וגו' הגיע שבועה שנשבע הקב"ה לאברהם אבינו שהוא גואל את בניו ולא היה בידם מצות שיעסקו בהם כדי שיגאלו שנאמר שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה מן המצות, ונתן להם הקב"ה שתי מצות מצות פסח ומצות מילה שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמך וגם את בדם בריתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו, לכך הקדים לקחתנו של פסח לשחיטתו ארבעה ימים לפי שאין נוטלין שכר אלא על המעשה:

שדים נכונו ושערך צמח. תנא בא סימן התחתון עד שלא בא העליון חולצת או מתייבמת, בא העליון עד שלא בא התחתון אע"פ שאי אפשר לבא ר"מ אומר לא חולצת ולא מתייבמת וחכמים אומרים או חולצת או מתייבמת שאי אפשר לעליון לבא עד שיבא התחתון אלא שנשרו. בשלמא לר"מ היינו דכתיב שדים נכונו ושערך צמח, אלא לרבנן איפכא מבעי ליה, הכי קאמר כיון ששדים נכונו בידו ששערך צמח, בשלמא לר"מ היינו דכתיב שדים נכונו ושערך צמח, אלא לרבנן איפכא מבעי ליה, הכי קאמר כיון ששדים נכונו בידוע ששערך צמח, בשלמא לר"מ היינו דכתיב בעשות מצרים דדיך למען שדי נעוריק, אלא לרבנן איפכא מבעי ליה, הכי קאמר כיון שבאו דדיך בידוע שבאו ימי נעוריק, ומאי שדי אלא כולה בדדי וה"ק הקב"ה לכנסת ישראל איכרפו דדיך לא הדרת בך אישתדו דדיך לא הדרת בך:

וארחצך במים. א"ר תנחום בשעה שיצאו ישראל ממצרים באותה שעה קשטם הקב"ה בשלשה עשר תכשיטין הדה הוא דכתיב וארחצך במים מן טנופת עבודת אלילים, ואשטוף דמך מעליך דם מילה ודם פסח, ואסוכך בשמן זה שמן המשחה, ואלבישך רקמה בשעה שאמרו נעשה ונשמע מיד ירדו ששים רבוא של מלאכי השרת והלבישום. ד"א ואלבישך רקמה זה מעשה המשכן שהיה מרוקם, ואנעלך תחש ומכסה עורות תחשים, ואחבשך בשש אלו בגדי כהונה. [ואכסך משי] אמר הקב"ה לישראל עשיתי אתכם ממש בעולם אני אמרתי אלהים אתם, ר' אייבו ור' יהודה בר סימון אלו ענני כבוד שהיו מקיפים אותם כדכתיב ולא ימיש עמוד הענן, ואעדך עדי שקשט אותם הקב"ה בכל מיני קשוטין, ואתנה צמידים על ידיך אלו שני לוחות הברית, ורביד על גרונך זה ספר תורה, ואתן נזם על אפך אפך כמגדל הלבנון, ועגילים על אזניך אלו עשרת הדברות שהדבר היה בא ויושב לו לישראל ומתעגל על אזנו, ועטרת תפארת בראשך זו השכינה שנאמר ויעבור מלכם לפניכם וה' בראשם וכתוב ואלהיך לתפארתך. ואלבישך רקמה ואנעלך תחש ואחבשך בשש ואכסך משי ואעדך עדי ואתנה צמידים על ירך ורביד על גרונך ואתן נזם על אפך ועגילים על אזניך ועטרת תפארת בראשך וגו' ולחמי אשר נתתי לך סלת ושמן ודבש והאכלתיך, הרי שלשה עשר דברים שהפרשתי לכם במצרים, ולעתיד לבא אני נוטל כנגדן שלשה עשר דברים שנאמר וברא ה' על כל מכוון הר ציון וגו' כנגדן תפריש למשכן י"ג דברים הדא הוא דכתיב וזאת התרומה אשר תקחו מאתם:

יחזקאל – פרק טז – רמז שנו

ואנעלך תחש. א"ר יהודה סנדל התפור בפשתן אין חולצים בו שנאמר ואנעלך תחש, ואימימא תחש אין מידי אחרינא לא, נעל נעל ריבה. ואתן נזם על אפך, למה הדבר דומה למי שהיה הולך אצל הזהבי לעשות לאשתו קוזמין והיא הולכת אצל מכשף לעשות לו כשפים, אמר לה בתי אני הולך לעשות לך קוזמין ואת הולכת לעשות לי כשפים, כך אמר הקב"ה ואתן נזם על אפך ואת מכעסת באזניך שנאמר ויתפרקו כל העם את הזהב אשר באזניהם, וכתוב ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה', חייכם פעמים הכעסתם אותי

באזניכם אף אני מחריב שני בתים באותו לשון, שנאמר באזני ה' צבאות אם לא בתים רבים וגו'. ויצא לך שם בגוים (כתוב ברמז קמ"ט). ולחמי אשר נתתי (כתוב ברמז ע"ד):

ותקחי את בניך ואת בנותיך אשר ילדת לי, תמן תנינן מקום היה בירושלים ותופת שמו (כתוב ברמז רע"ז). ההוא כומרא אזיל לגבי חד בר נש והוה אמר ליה צלם פלן שלח לגבך בגין דשמע דאית לך בנין סגיאין בגיל מה לית את מקרב חד מנהון, והוא אמר לו אינם ברשותי חד בכסף וחד בדהב וחד בענא וחד בבקרותא אמר ליה אין את אזיל פני לגביה לית הוא מיכעס עלך, והוא אמר לי אית לי חד בר זעיר בכי רביה המתן עד דהוא אתי ואני יהיב לך יתיה ואת אזיל מקרב ליה. אמר לו הקב"ה ותקחי את בניך אשר ילדת לי מכל בנים שהיה לך לא היה להקריב לאלילים אלא זה שהיה מקודש לשמי, ר' יהודה בר' סימון בשם ר' לוי בן פרטא משל למטרונא שא"ל אהובה עשה לי חמין נטלה לברנשטין של מלך עשתה לו חמין, אמר לה המלך מכל כלים שהיה לך לא הוה ליך לעשות חמין אלא בברנשטין שלי:

ותפשקי את רגליך לכל עובר. תמן תנינן המפתה נותן שלשה דברים, האונס ארבעה, המפתה נותן בושת ופגם וקנס מוסיף עליו אונס שנותן את הצער, צער דמאי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה צער של פיסוק רגלים, וכן הוא אומר ותפשקי את רגליך לכל עובר:

ותזני אל בני מצרים שכניך גדלי בשר, דרש לוי בר סיסי מהו גדלי בשר וכי יש לזה רגל אחד ולזה שלשה רגלים, אלא שהיו כלם ערלים, וכה"א וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו, ר' אמי אמר כלם בעלי גבורה היו. ולא היית כזונה לקלס (כתוב ברמז י"א):

ובתתך אתנן ואתנן לא נתן לך. א"ר חסדא כל זונה שנשכרה סוף שוכרת, וכה"א ובתתך אתנן ואתנן לא נתן לך, וכה"א מאתנן זונה קובצה ולא אתנן זונה ישוב:

יחזקאל – פרק טז – רמז שז

הנה כל המושל עליך ימשול לאמר כאמה בתה. יוסף מעונא תרגם בכנישתהון דמעונאי שמעו זאת הכהנים עתיד הקב"ה ליטול את הכהנים ולהעמידם בדין ואומר להם למה הייתם יגעים בתורה ולא הייתם נהנין מבני ארבעה ועשרים מתנות כהונה, ואינון אמרין לא יהבין לן כלום, הקשיבו בית ישראל למה לא הייתם נותנין להם ואינון אמרין אלין דבי נשיאה נסבין להון, ובית המלך האזינו כי לכם המשפט, שלכם היה וזה יהיה משפט הכהנים לפיכך לכם ועליכם מדת הדין נהפכת, שמע רבי ואיקפד ובפני רמשא אתא ר' שמעון בן לוי למשאל בשלמיה ומפייס יתיה, אמר ליה צריכים אנו להחזיק טובה לעובדי אלילים שהם מכניסין מיומס לבתי טרטיאות וקרקסאות ומחקין בו כדי שלא יהו מסיחין אלו באלו ויוסף מעונא אמר מילתא דאורייתא ואיקפדת עליו, אמר ליה וידע הוא אמר ליה אין ואולפן קביל, א"ל אין שאילנא ליה הוא מגיב א"ל אין, א"ל יסוק, סליק לגביה א"ל מהו דין דכתיב כל המושל עליך ימשול לאמר כאמה בתה א"ל כדור כן הנשיא כמזבח כן כהניו, הכא אמר לפום גנתא גננא, א"ל ר' שמעון בן לוי עד כדון לא חסלת למיפייסיה מן הדאואת מייתי ליה חורי, עיקרו של דבר כאמה בתה אין אתתא זני עד ברתא זני, א"ל אם כן אמנו לאה זונה היתה לפי שכתוב ותצא לאה לקראתו יצאה מקושטת לפיכך ותצא דיננה בת לאה:

למען תזכרי ובשת וגו' בכפרי לך. אמר רבה בר חנינא סבא משמיה דרב כל העושה דבר ומתבייש בו מוחלין לו על עונותיו שנאמר למען תזכרי ובשת וגו' בכפרי לך וגו', ודילמא צבור שאני, אלא מהכא ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני וגו':

יחזקאל – פרק יז – המשך רמז שנו

קח על מים רבים צפצפה שמו. תני ערבי נחל שגדלות על הנחל פרט לצפצפה שגדלה בין ההרים, א"ר זירא מאי קראה קח על מים רבים צפצפה שמו, א"ל אביי ודילמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים מאי נינהו צפצפה, אם כן מאי שמו, אלא א"ר אבהו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים מאי ניהו ערבה והם שמו עצמם כצפצפה בין ההרים. אם לא אלתי אשר בזה, השבועה שנשבע לו, ובריתי אשר הפיר, זו בריתו של סיני. ונתתיו בראשו, ר' הונא ור' אחא בשם ר' יוחנן זה סימוי עינים שתלוי בראשו:

וידעו כל עצי השדה כי אני ה' השפלתי עץ גבוה, וידעו כל עצי השדה אלו הבריות כמה דאת אמר כי האדם עץ השדה, כי אני ה' השפלתי עץ גבוה זה קרח, הגבהתי עץ שפל זהה אהרן שנאמר והנה פרח מטה אהרן. ד"א השפלתי עץ גבוה זה נבוכדנאצר, הגבהתי עץ שפל זה חנניא מישאל ועזריה, הובשתי עץ לח זה בלשאצר, והפרחתי עץ יבש זה דניאל. ד"א השפלתי עץ גבוה זה המן, הגבהתי עץ שפל זה מרדכי. ד"א השפלתי עץ גבוה זה אבימלך, הגבהתי עץ שפל זה אברהם, הובשתי עץ לח אלו נשיו של אבימלך שנאמר כי עצור עצר ה', והפרחתי עץ יבש זו שרה, אני ה' דברתי ועשיתי א"ר יודן לא ככדין דאמרין ולא עברין א"ר ברכיה אני ה' דברתי היכן דבר למועד אשוב אליך. ועשיתי ויעש ה' לשדה כאשר דבר. כיוצא בו וידעו כל הגוים כי אני ה' בניתי הנהרסות זה אברהם ושרה שהיו הרוסים, ואבנה גם אנכי ממנה, ואברהם ושרה זקנים, נטעתי הנשמה לאותה שאמרה אחרי בלותי היתה לי עדנה, אני ה' דברתי ועשיתי וה' פקד את שרה כאשר אמר:

יחזקאל – פרק יח – רמז שנח

הנפש החוטאת היא תמות, שאלו לחכמה חוטא מהו ענשו א"ל חטאים תרדף רעה, שאלו לנבואה חוטא מהו ענשו, א"ל הנפש החוטאת היא תמות, שאלו לתורה חוטא מהו ענשו א"ל יביא אשם ויתכפר לו. שאלו להקב"ה חוטא מהו ענשו א"ל יביא אשם ויתכפר לו. שאלו להקב"ה חוטא מהו ענשו א"ל יעשה תשובה ויתכפר לו הה"ד טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך. חבול ישוב גזלה ישלם אע"פ שגולה ישלם רשע (ברמז קס"ה). והוליד בן פריץ, בעא מיניה חמא אבוא דר' יוסף מרבא בר נתן מנא הא מילתא דאמור רבנן מי שנתחייב שתי מיתות בית דין נדון בחמורה דכתיב והוליד בן פריץ שופך דם ועשה אח מאחד מאלה והוא את כל אלה לא עשה כי גם אל ההרים אכל ואת אשת רעהו טמא וגו' ואל הגלולים נשא עיניו זו עבודת אלילים בסקילה, וכתיב מות יומת דמיו בו והוא בסקלילה. דרש ר' אחא מאי דכתיב על ההרים לא אכל שלא בזכות אבותיו, ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל שלא הלך בקומה זקופה, את אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות של חברו, ואל אשה נדה לא יקרב שלא נהנה מקופה של צדקה, וכתיב צדיק הוא חיה יחיה, כשהיה ר"ג מגיע לפסוק זה היה בוכה אמר מאן דעבד לכלהו הוא דחיי הא חד מנייהו לא, א"ל ר"ע אלא מעתה אל תטמאו בכל אלה בכלהו אין בחד מנייהו לא, אלא באחת מכל אלה הכי נמי באחת מכל אלה. כי לא אחפוץ במות המת (כתוב ברמז צ').

יחזקאל – פרק יט – המשך רמז שנח

מה אמך לביא בין אריות רבצה אומה זו נמשלה כחיות והיינו דכתיב כי חיות הנה, מאי חיות אילימא חיות ממש אטו חיה לא צריכא חיה אחריתי להולידה, אלא כך אמרו לו אומה זו נמשלה לחיה, יהודה גור אריה,

דן (גור אריה) [יהי דן נחש], נפתלי אילה שלוחה, יששכר חמור גרם, יוסף בכור שורו הדר לו, בנימין זאב יטרף, דכתיב ביה כתיב ביה ודלא כתיב ביה כתיב ביה מה אמך לביא וגו':

יחזקאל – פרק כ – המשך רמז שנה

חי אני אם אדרש לכם, נשבע הקב"ה בימי יחזקאל דברים שלא להדרש לישראל, אימתי בשעה שבאו הזקנים לשאול ליחזקאל דברים וסלקן באו אנשים מזקני ישראל, כה אמר אדני ה' הלא דרוש אותי אתם באים, א"ל יחזקאל רבש"ע ומה אתה מניחן, אין אתה נדרש להם אפילו בזכות התורה, א"ל ובזכות התורה אני נדרש להם שנאמר עוד זאת אדרש לבית ישראל, וכתיב וזאת התורה וגו'. ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו וגו' וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי וגו' ואעש למען שמי לבלתי החל, היינו דכתיב משכו וקחו משכו ידיכם מע"א והדבקו במצות, ר' יהודה אומר הרי הוא אומר ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה וכי יש לך אדם שמתבשר בשורות טובות ואינו שמח נולד לך בן זכר רבך מוציאך לחירות ואינו שמח, אלא מה תלמוד לומר ולא שמעו אל משה שהיה קשה להם לפרוש מע"א, הדא הוא דכתיב וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום, צום לפרוש מע"א:

וישא ידו להם. וכה"א כי אשא אל שמים ידי כשברא הקב"ה את עולמו לא לא ברא אלא במאמר ולא בשבועה, ומי גרם לו ליטבע מחוסרי אמנה הם גרמו ליטבע שנאמר וישא ידו להם:

וגם אני נתתי להם חקים לא טובים. תנא לא יהלך אדם במבואות המטונפות ויניח ידו על פיו ויקרא ק"ש, ולא עוד אלא אפילו היה קורא ובא פוסק, לא פסק מאי, א"ר מיאשיה בריה דריב"ל כתיב וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם, ר' אדא בר אבהו אמר מהכא כי דבר ה' בזה. רב אסי אמר מהכא הוי מושכי העון בחבלי השוא, פסק מאי, א"ר אבהו עליו הכתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים. א"ר שפטאי א"ר יוחנן כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים לא טובים. מתקיף לה רב משרשיא משום לדלא ידע לבסומי קליה משפטים לא יחיו בהם, אלא אמר רב משרשיא שני תלמידי חכמים שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם וגו'. מי גרם לי שאני משמרת שני ימים טובים בסוריא על שלא שמרתי יום טוב אחד בארץ ישראל כתקנה, סבורה הייתי שאני מקבל שכר על שתיים ואיני מקבלת שכר אלא על אחד, מי גרם לי שאני מפרשת שתי חלות בסוריא על שלא הפרשתי אחת כתקנה בארץ ישראל, סבורה הייתי שאני מקבלת שכר על שתיהן ואיני מקבלת שרא אלא על אחת, הוה קרי להון וגם אני נתתי להם חקים לא טובים:

יחזקאל – פרק כ – רמז שנט

והעולה על רוחכם. תני ר"ש בן יוחאי אומר אין העולה באה אלא על הרהור הלב. רבי לוי אמר מקרא מלא הוא והעולה על רוחכם. ממי את למד מבניו של איובה לכו בניו ועשו משתה, מהו אומר בסוף והעלה עולות מספר כלם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם הדא אמרה שאין עולה באה אלא על הרהור הלב:

חי אני נאם אדני אלהים אם לא ביד חזקה וגו' ובחמה שפוכה אמלוך עליכם, תני אין פוחתין מעשרה מלכיות ואין מזכירין פסוקים של פורענות כגון חי אני נאם ה' וגו', ואע"ג דא"ר נחמן כל כי האי ריתחא לירתח מרי עלמא ולפרקינן לאו אורח ארעא לאדכורי ריתחא בריש שתא. אתה מוצא כשבקשו לפרוק

עול בימי יחזקאל כתיב באו אנשים מזקני (יהודה) [ישראל] לדרוש את ה', אמרו לו בן אדם כהן הקונה עבד מהו שיאכל בתרומה, אמר להם יאכל, א"ל אם חוזר ומוכרו לישראל לא יצא מרשותו, א"ל אף אנו יצאנו מרשותו נהיה כעובדי אלילים, אמר להם יחזקאל והעולה על רוחכם היו לא תהיה וגו' חי אני נאם ה' אם לא ביד חזקה וגו', אמר להם כל זמן שלא מכרו ברשותו הוא, ואתם לא נמכרתם בדמים שנאמר כה אמר ה' חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו:

יחזקאל – פרק כ – רמז שם

וברותי מכם המורדים והפושעים בי. אלו בני תשע מדות אסנ"ת משגע"ח, בני אמה, בני שנואה, בני נדוי, בני תמורה, בני מריבה, בני שכרות, בני גרושת הלב, בני ערבוביא, בני חצופה:

ואתם בית ישראל וגו' איש גלוליו לכו עבדו. רבי אלעזר שאל לרבי חנינא ואית דאמרי רבי חנינא שאל לרבי אלעזר אפשר כן רבא שאל לתלמידא אלא לא בעא כן אלא למבדקיניה, א"ל מהו דדכתיב שתים שאלתי ראש ועושר אל תתן לי וגו' פן אשבע וכחשתי, איזה מהם קשה הראשונה או השנייה, א"ל מצינו שויתר הקב"ה על עובדת אלילים ולא ויתר על חלול השם שנאמר ואתם בית ישראל וגו' איש גלוליו (עיניו) לכו עבדו וגו' ואת שם קדשי לא תחללו:

יחזקאל – פרק כא – רמז שסא

ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים. אמר רב אנחה שוברת חצי גופו של אדם שנאמר ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים, רבי יונתן אומר אף כל גופו של אדם שנאמר והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח וגו', ור' יונתן נמי הא כתיב בשברון מתנים, ההיא דכי מתחלא ממתנים קא מתחלא, ורב נמי הא כתיב ונמס כל לב ורפו כל ידים, שאני שמועת בית המקדש דתקיפא טובא:

וגם אני אכה כפי אל כפי. תמן תנינן על הזיקים ועל הזועות ועל הרעמים ועל הרוחות ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם, מאי זועות רב קטינא אמר סופק כפיו שנאמר וגם אני אכה כפי אל כפי והניחותי חמתי, רבי נתן אמר אנחה מתאנח שנאמר והניחותי חמתי והנחמתי, ורבנן אמרין בועט ברקיע שנאמר הידד כדורכים יענה, רב אחא בר יעקב אמר דוחק רגליו תחת כסא הכבוד שנאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי:

כי עמד מלך בבל אל אם הדרך, על אמה דפצליה בראש שני דרכים שהיא מתווכת בין שני דרכים אחת הולכת למדבר ואחת הולכת לירושלים. לקסם קסם התחיל קוסם קסמים, קלקל בחצים התחיל מקלקל בחים לשמה של רומי ושל אלכסנדריה ולא עלתה, לשמה של ירושלים ועלתה. זרע זריעות ונטע נטיעות לשמה של רומי ולא צמחו, לשמה של ירושלים וצמחו. הדליק נרות ופנסים לשמה של רומי ולא היו מאירים, לשמה של ירושלים והיו מאירים. שאל בתרפים בע"א שלו כמד"א אין אפוד ואין תרפים. ראה בכבד א"ר לוי כהדין ערבאה דנכיס אימרא וחזי בכבדא. בימינו היה הקסם ירושלים, נראית הוה קסמא על ירושלים בימינו. לשום כרים פלימרכוס. לפתוח פה ברצח ספיקלטורוס, להרים קול בתרועה סרפינוס. לשום כרים על שערים טירונים. לשפוך סוללה אבני בליסטרא. לבנות דיק כבשים, וכלם היה להם כקסם שוא בעינים. שבועי שבועות אמר להם ירמיהו לישראל אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה שהיא נדרשת שבעה משבעה עכשו שלא זכיתם הרי נבוכדנאצר בא ומקסם עליכם שבעה משבעה. והוא מזכיר עלון להתפש זהו עוניהו של זכריה. ואתה חלל רשע נשיא ישראל (כתוב ברמז קנ"ג):

כה אמר אדני ה' הסיר המצנפת. אמר ליה ריש גלותא לרב הונא כלילא מנא לן דאסיר, א"ל מדרבנן דתנן בפולמוס של אספסיוסס גזרו על עטרות חתנים, א"ל רב חסדא קרא כתיב הסיר המצנפת והרים העטרה, וכי מהה ענין מצנפת אצל עטרה, אלא לומר לך בזמן שמצנפת בראש כהן גדול עטרה בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול נסתלקה עטרה מראש כל אדם. דרש רב עזרא זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי וזמנין אמר לה משמיה דרבי אסי בשעה שאמר הקב"ה הסיר המצנפת אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה זאת להם לישראל שהקדימו לפניך בסיני נעשה לנשמע, א"ל ולא זאת להם לישראל שהשפילו את הגבוה והגביהו את השפל שהעמידו צלם בהיכל. רבי יוחנן ורשב"ל הסיר המצנפת מי שהוא גדול בעולם הזה קטן לעולם הבא, ר' מיאשה בר מיאשא בר בריה דרבי יהושע בן לוי נשתקע בחליו שלשה ימים, לאחר ג' ימים נתישב דעתו, א"ל אבוי היכן היית בני, א"ל בעולם מעורבב הייתי, מה חמיתא תמו, א"ל הרבה בני אדם ראיתי כאן בכבוד ושם בבזיון, שם בכבוד וכאן בבזיון, רבי יוחנן וריש לקיש סלקין למקבר יתיה, א"ל אבוי שמעתון מה אמר הדין ינוקא, א"ל מה אמר ותני להון עובדא, אמרין ליה מקרא מלא הוא הסיר המצנפת:

יחזקאל – פרק כא – רמז שסב

רבי סימון אמר קטן וגדול שם הוא, בעולם הזה מי שהוא קטן יכול ליעשות גדול ומי שהוא גדול יכול ליעשות קטן, אבל לעתיד לבא גדול אינו יכול ליעשות קטן ומי שהוא קטן אינו יכול ליעשות גדול. ונתתיך ביד אנשים בוערים חרשי משחית. וכה"א דור עקש ופתלתל, אמר משה לישראל עקמנים אתם פתלתלנים אתם אין אתם הולכים אלא לאור, משל לאחד שהיה בידו מקל מעוקל נתנו לאומן לתקנו מתקנו באור, ואם לאו מכוונו במעלה, ואם לאו מפסלו במעצד ומשליכו לאור:

יחזקאל – פרק כב – המשך רמז שסב

הנה נשיאי ישראל איש לזרועו היו בך. א"ר אלעזר מלמד שהיו פושטים ידיהם וזרועותיהם תחת כנפיהם ונוטלים את השחר והיו מקלקלים את הדין:

ואיש את אשת רעהו עשה תועבה ואיש את כלתו טמא בזמה מהו בזמה במחשבה, א"ר אלעזר היו יושבים ומחשבים אי זה ערוה חמורה הוי אומר מי שבא על אשת איש בחנק ומי שבא על כלתו בסקילה הרי כלה חמורה. תני רבי ישמעאל ואיש ולכו אל הנעה, יכול לתאווה, ת"ל לחלל את שם קדשי. והנה הכיתי כפי אל בצעך. א"ר יעקב בר אדא בש"ר יוחנן כ"ד חטאות כתב יחזקאל ומכלם לא חתם אלא בגזל שנאמר והנה הכיתי כפי אל בצעך. ר' פנחס בש"ר יוחנן לבני אדם שהיו בהם עובדי אלילים ומגלי עריות ושופכי דמים הגזל חמור מכולם:

בן אדם אמר לה את ארץ לא מטוהרה. ר' יוחנן ור' שמעון בן לוי, ר' יוחנן אמר אתמוהי קא מתמה ארץ לא מטוהרה את כלום ירדו עליך גשמים ביום זעם, ור' שמעון בן לקיש אמר כפשטיה דקרא ארץ לא מטוהרה את מי לא ירדו עליך גשמים ביום זעם. רבי אבא בר כהנא אמר והנה עלה זית טרף בפיה מהיכן הביאה לו משבשין של ארץ ישראל, הדא אמרה דלא טפת ארעא דישראל במבולא:

יחזקאל – פרק כג – המשך רמז שסב

ושתית אותה ומצית וואת חרשיה תגרמי. מה דרכו של חרס לאחר שנשבר אין לו רפואה כך כשתפסור הפורענות מישראל אין עתידה לחזור להם, אבל בעובדי אלילים מהו אומר כוס זהב בבל ביד ה', מה דרכו של זהב כשנשבר יש לו רפואה כך כשתפסוק הפורענות מן העו"א עתיד לחזור להם. וקול המון שלו בה, מלמד שהיו עושים הומניות לע"א, ואל אנשים וגו' מובאים סבאים, קטיספין דחיין. ויתנו צדידים אל ידיהן, רבי יהודה בר' סימון אמר קדשים. ואומר לבלה נאופים תרגם עקילס פלייא פורני דהיא מבליא, ר' יהודה בר' סימון אומר אין לשון בלה אלא עבודת אלילים כמה דאת אמר ופקדתי על בל בבבל:

יחזקאל – פרק כד – המשך רמז שסב

בן אדם כתב לך את שם היום (כתוב לעיל ברמז תתרי"ח). אוי עיר הדמים ווי מן קדם קרתא דשפכי דמים בגווה. סיר אשר חלאתה בה דחפשישותא בגווה. ולאיתה לא יצאה ממנה דחפשישותא לא נפקא מן גוה. לנתחיה הוציאה מטליות מטליות היו גולים, כיצד גלו ר' אליעזר אומר שבט ראובן וגד גלו תחלה, ור' שמואל בר נחמני אומר שבט זבולון ונפתלי גלו תחלה דכתיב כעת הראשון הקל ארצה זבולון:

יחזקאל – פרק כד – רמז שסג

לא נפל עליה גורל. ר' שמואל בש"ר חא אמר בשעה שהפלתי קלווסים על אומות העולם להגלותם לא גלו ואתם גליתם. גם אני אגדיל המדורה ארבה בפורענות. הרבה העצים אלו הגליונות. הדלק האש אלו המלכים. התם הבשר זה הצבור. והרקח המרקחה ר' יהושע ור' נחמיה בש"א אחא לפי שהיו ישראל אומרים נ"נ כנס כל ממון שבעולם ולממוננו הוא בא, אמר הקב"ה חייכם שאני עושה ממונכם חביב עליו כבשמים שהם עולים בסעודה. כהדא מרקחתא. והעמידה על גחליה רקה א"ר אלעזר אלו נאמר שבורה לא היתה תקנה לישראל, כשהוא אומר רקה, כל כלי שהוא ריק סופו להתמלאות, כל כך למה למען תחם וחרה נחשתה וכיון שחטאו גלו:

יחזקאל – פרק כד – רמז שסד

כי דמה בתוכה היה על צחיח סלע שמתהו. ר' יודן שאל לרב אחא היכן הרגו את זכריה בעזרת ישראל או בעזרת נשים, אמר לו לא בעזרת ישראל ולא בעזרת נשים אלא בעזרת כהנים, ולא נהגו בדמו לא כדם הצבי ולא כדם האיל ולא כדם הצפור, תמן כתיב איש איש מבית ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם וגו' וכסהו בעפר הכא כתיב כי דמה בתוכה היה על צחיח סלע שמתהו, כל כך למה להעלות חמה ולנקום נקם, שבע עבירות עשו ישראל באותו היום, הרגו כהן, ונביא, ודיין, ושפכו דם נקי, וחללו את ה', וטמאו את העזרה, ויום הכפורים שחל להיות בשבת היה כיון שבא נבזראדן התחיל הדם תוסס אמר להם מה טיבו של דם זה שתוסס א"ל דם פרים ואילים וכבשים שהיינו מקריבים על גבי המזבח, מיד שלח והביא פרים ואילים וכבשים שחטן לפניו ועדין היה הדם תוסס, וכיון שלא הודו לו נטלם ותלאם בגרדום, אמרו הואיל והקב"ה מבקש לתבוע דם סזה מידינו דם כהן ונביא הוא שהיה מתנבא עלינו כל הדברים שאתה עושה ועמדנו עליו והרגנוהו, מיד נטל ארבעים אלף פרחי כהונה והרגן עליו עד שהגיע דמם לדמו של זכריה. ומה טעם פרצו ודמים בדמים נגעו, ועדין היה הדם תוסס ונטל מן נערים כך ושחטן ומן בכורים כך ושחטן ומן זקנים כך ושחטן, כיון שראה שעדין הדם תוסס בהיית שעתא נזף ביה אמר ליה ומה את סבור ומה

את בעי דנקטיל כל אומתך עליך, באותה שעה נתמלא הקב"ה רחמים ואמר אם זה שהוא בשר ודם אכזרי היום עודנו ומחר איננו נתמלא רחמים על בני ואני שכתוב בי כי אל רחום ה' אליהך עאכ"ו, מיד רמז הקב"ה לאותו הדם ונבלע במקומו, כיון שראה נבוזראדן כך אמר בלבו כולם נתחייבו הריגה בשביל נפש אחת מישראל אני שהרגתי כמה נפשות עאכ"ו ערק ליה ואתגייר ונעשה גר צדק, תאנא נעמן גר תושב היה, נבוזראדן גר צדק היה:

יען טהרתיך ולא טהרת וגו'. מנא הא מילתא דאמרי אינשי קריתיה לבר עמיתך ולא ענייך רמי גודא רבה שדי עילויה, דכתיב יען טהרתיך ולא טהרת וגו'. (כי) [בן אדם] הנני לוקח את מחמד עיניך. א"ר יוחנן כל אדם שמתה אשתו כאלו חרב בית המקדש בימיו שנאמר (כי) [בן אדם] הנני לוקח את מחמד עיניך במגפה, וכתוב ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב, וכתוב הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם מחמד עיניכם:

פארך חבוש עליך. א"ר אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפלין שנאמר בהם פאר מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך את הוא דמחייבת הא כ"ע פטירי, וה"מ ביום ראשון. אבל חייב בעטיפת הראש מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל ולא תעטה על שפם מכלל דכולי עלמא מיחייבי. אבל אסור בשאלת שלום מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום, אבל אסור בנעילת הסנדל מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל ונעליך תשים ברגליך. ולחם אנשים לא תאכל א"ר יהודה אמר רב אבל יום ראשון אסור לאכול משלו מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל ולחם אנשים לא תאכל. פארך חבוש עליך. אית דבעי למימר תפלין אית דבעי למימר גיהוץ. האנק דום מכלל שהוא צריך לצוות, אבל לא תעשה לך מכאן שהוא צריך להתאבל, מאן דאמר זה תפלין (י) אי מה תפלין לשני ימים אף אבל לשני ימים ת"ל וכו', מאן דאמר זה גיהוץ אי מה גיהוץ שלשים יום אף אבל שלשים יום. ולא תעטה על שפם מכאן שצריך לכסות פניו. (יא) ויכסנה מלרע, א"ר חסדא דלא יהון אמרין פומיה חשש. ולחם אנשים לא תאכל מכאן שהקטנים הולכים אצל הגדולים, ומנין שהגדולים הולכים אצל הקטנים דכתיב כה אמר ה' אל תבא בית מרזח. מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת שואלים ובדרום שואלין, ר' הושעיא אזל לחד אתרא חמא אבליא בשבתא ושאל בהון אמר אני איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם כמנהג מקומנו. ופארכם על ראשיכם וגו', אתה מוצא כשירד נבוכדנאצר מירושלים וגלות צדיה בידו יצתה גלות יכניה לקראתו והיו מכוסים שחורים מבפנים ולבנים מבחוץ והיו מקלסין לפני נ"נ נקטוה דורון והוון שואלין להון מה עביד באבא מה עביד בכרי מה עביד באחי והוון אמרין ליה אשר למות ואשר לחרב לחרב, והוון מקלסין בהדא ידא ומספידין בחדא ידא לקיים מה שנאמר ופארכם על ראשיכם וגו':

יחזקאל – פרק כה – המשך רמז ססד

יען (כי) אמור מואב (כתוב ברמז תע"ד):

לבני קדם על בני עמון (כתוב ברמז מ"ה):

יחזקאל – פרק כה – רמז שסה

ונטיתי ידי על אדום. מגיד הכתוב כשהקב"ה מטה ידו רשעים כלים מן העולם, משלו משל למה הדבר דומה לביצים שהיו נתונות בידי אדם שאם יטה ידו מעט הם נופלות ומשתברות, וכה"א ויט ידו על (אדום) [צפון] ויאבד את אשור, וכה"א וה' יטה ידו וכשל עוזר ונפל עוזר, ואומר נטית ימינך תבלעמו ארץ, ואומר הנני נוטה ידי על פלשתים, ונטיתי ידי על יהודה, ונטיתי ידי על אדום, ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל. בן אדם אמור לנגיד צור (ברמז ש"ל):

יחזקאל – פרק כו – המשך רמז שסה

בן אדם יען אשר אמרה צר על ירושלים האת. זהו שאמר הכתוב שמח לאיד לא ינקה, ואומר בנפול אויבך אל תשמח, ואומר בן אדם יען אשר אמרה צר, מהו אומר הנני עליך צר והעליתי עליך גוים, וכן אתה מוצא במצרים עד בכור השבי שבויים מה חטאו אלא שלא יהו השבויים אומרים יראתנו הביאה עליהם את הפורענות, וללמדך שכל הגזירות שהיה פרעה גוזר על ישראל היו השבויים שמחים לקיים מה שנאמר שמח לאיד לא ינקה:

אמלא החרבה, א"ר נחמן בתחלה כשהיו מנסכים ביהודה לא היה יינם מחמיץ עד שנותנים לתוכו שעורים וקורים אותו חומץ סתם, עכשו אין יינם של אדום מחמיץ עד שנותנין לתוכו שעורים וקורין אותו חומץ האדומי לקיים מה שנאמר אמלאה החרבה, אם מלאה זו חרבה זו ואם חרבה זו מלאה זו, ואי תימא מהכא ולאום מלאום יאמץ. קיסרין וירושלים אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן אלל תאמין, נתישבו שתיהן אל תאמין, חרבה קיסרי וישב ירושלים האמן, חרבה ירושלים וישבה קיסרי האמן שנאמר אמלאה החרבה אם מם מלאה זו חרבה זו, רב נחמן אמר מהכא ולאום מלאום יאמץ:

יחזקאל – פרק כו – רמז שסו

ונתתי צבי בארץ חיים. א"ר אלעזר מתים שבחוצה לארץ אינם חיים שנאמר ונתתי צבי בארץ חיים, ארץ שצביוני בה מתים חיים ארץ שאין צביוני בה אין מתיה חיים, מתיב רב אבא בר ממל יחיו מתיך נבלתי יקומון, יחיו מתיך אלו מתים שבארץ ישראל נבלתי יקומון אלו מתים שבחוצה לארץ וכתבי יקומון, ואי משום דכתבי ונתתי צבי בארץ החיים אנבוכדנאצר הוא דכתיב והכי קאמר רחמנא מייתינא עליך מלכא דקליל כטביא, א"ל רבי מקררא אני דורש נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה, ואלא הא כתיב יקומון ההוא בנפלים הוא דכתיב. ור' אבא בר ממל האי נותן נשמה לעם עליה מאי עביד ליה, מבעי ליה לכדר' אבהו אמר רב אפילו שפחה שבאץ ישראל מובטחת לה שהיא בת העולם הבא, כתיב הבכא לעם עליה וכתבי התם שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור, ורוח להולכים בה מבעי ליה לכדר' חייא בר אבא דא"ר חייא בר אבא המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא, ור' אליעזר מתים שבחוצה לארץ אינם חיים, אמר ר' אלעאי על ידי גלגולים. מתקיף לה רב שילא בר בריה דרב אחא והלא גלגול לצדיקים צער הוא, אמר אביי מחילות עושים להם בקרקע:

יחזקאל – פרק כו – רמז שסז

עשרה דברים נקראו חיים. הקב"ה שנאמר הוא אלהים חיים. תורה נקראת חיים שנאמר עץ חיים היא. ישראל נקראו חיים שנאמר ואתם הדבקים וגו'. חכמים נקראו חיים שנאמר תורת חכם מקור חיים. צדיקים שנאמר פרי צדיק עץ חיים. גן עדן שנאמר ועץ החיים בתוך הגן. מים שנאמר מים חיים. ארץ ישראל שנאמר ונתתי צבי בארץ חיים. ירושלים שנאמר אתהלך לפני ה' בארצות החיים. גמילות חסדים שנאמר כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך:

בלהות אתנך ואינך ותבקשי ולא תמצאי. מדבר בעובדי אלילים בלהות אתנך עובדי אלילים לא היו ואינם עתידים להיות שנאמר בבלהות בל היית ואינך עכשו, ותבקשי לעולם הבא, ולא תמצאי עוד לעולם, אבל ישראל היו עתידים להיות שנאמר זכור עדותך קניית קדם, וכתבי עם זו קניית, והם עכשו שנאמר אתם נצבים היום ועתידים להיות שנאמר והיו לי נאם ה':

יחזקאל – פרק כז – המשך רמז שסז

אלונים מבשן עשו משוטיך. א"ר יצחק נמשלו עובדי אלילים כספינה זו מה הספינה הזו תורן ממקום אחד והוגנין ממקום אחר כך שמלה ממשרקה, שאול מרחובות הנהר, חושם מארץ התימני. תנן התם המוכר את הספינה מכר את התורן ואת הנס ואת העוגין ואת כל המנהגים אותה. תנא תורן אסקריא וכן הוא אומר ררז מלבנון לקחו לעשות תורן עליך. נס אדרא וכה"א שש ברקמה ממצרים היה מפרשך להיות לך לנס. עוגין תני ר' חייא אלו עגונין שלה וכה"א הלהן תעגנה. את כל המנהגים אותה, א"ר אבא אלו משוטות וכה"א אלונים מבשן עשו משוטיך, ואיכא דאמרי מהכא וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט. א"ר אלעזר עתידין כל בעלי אומניות שיעמדו על הקרקע שנאמר וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט מלחים כל חובלי הים על הארץ יעמדו, א"ר אלעזר עתידין כל בעלי אומניות שיעמדו על הקרקע שנאמר וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט מלחים כל חובלי הים על הארץ יעמדו, א"ר אלעזר אין לך אומניות פחותה מן הקרקע שנאמר על הארץ יעמדו:

יחזקאל – פרק כח – המשך רמז שסז

יען (כי) גבה לבך ותאמר אל אני מושב אלהים ישבתי, אמר לו הקב"ה לחירם אתה עושה עצמך אלוה הנה חכם אתה מדניאל, נבוכדנאצר רצה לקרב לו זבח ניחוח ומנחה ולא רצה ואתה עושה עצמך אלוה מה היה סופו על ארץ השלכתך (כתוב ברמז רל"ט):

חירם מלך צר היה גאה ומתגאה עד מאד, מה עשה נכנס לים ועשה לו ארבעים עמודים של ברזל מרובעים ארוכים שיעורם שווה והעמידם זה כנגד זה, ועשה שבעה רקיעים וכסא וחיות ורעמים וזיקים וברקים. הרקיע הראשון עשה של זכוכית ת"ק אמה על ת"ק אמה ועשה בו חמה ולבנה וכוכבים. הרקיע השני עשה של ברזל אף אמה על אלף אמה וסילון של מים מפריש בין ראשון לשני. השלישי של ברזל אלף ות"ק אמה על אלף ות"ק אמה וסילו של מים מפריש בין שני לשלישי ואבנים מגולגלות עשה ברקיע של ברזל שהיו מתבקעים אלו עם אלו ונשמעים כמו רעמים. הרקיע הרביעי עשה של עופרת שני אלפים אמה על שני אלפים אמה וסילון של מים מפריש בין שלישי לרביעי. הרקיע החמישי של נחשת ועשאו שני אלפי ות"ק אמה על שני אלפים ות"ק אמה וסילון של מים מפריש בין רביעי לחמישי. הרקיע השישי של כסף שלשה אלפים אמה על שלשה אלפים אמה וסילון של מים מפריש בין חמישי לשישי. הרקיע השביעי של זהב שלשה אלפים ות"ק אמה על שלשה אלפים ות"ק אמה וקבע בו אבנים טובות ומרגליות אמה על אמה והיה מראהה מכאן ומכאן, מכאן נעשים ברקים ומכאן נעשים זיקים והיה מזדעזע עצמו ואתם האבנים מתבקעות אלו עם אלו ונשמעים הרעמים, אמר הקב"ה ליחזקאל בן אדם אמור לחירם מלך צר מה אתה מתגאה ילוד אשה אתה, אמר לפניו רבש"ע היאך אני הולך אצלו והוא תלוי באויר, באותה שעה הביא הקב"ה רוח בציצת ראשו והעלהו אצל חירם, כיון שראה חירם ליחזקאל נבהל ונזדעזע א"ל מי העלך לכאן, א"ל הקב"ה כך צוני לך אמור לו למה אתה מתגאה ילוד אשה אתה, א"ל ילוד אשה אני אלא שאני חי וקיים לעולם מה הקב"ה מושבו בלב ימים אף אני מושבי בלב ימים מה הקב"ה בשבעה רקיעים אף אני כן ולא עוד אלא כמה מלכים מתו ואני קיים, (יב) וכן אחד ועשרים מלכים ממלכי בית דוד ואחד ועשרים ממלכי ישראל וחמשים נביאים ועשרה כהנים גדולים קברתי כלם ואני חי הרי אל אני, אני מושב אלהים ישבתי בלב ימים, אמר לו יחזקאל והרי עמדו גדולים ממך ולא עשו כמעשיך. למה היה חירם דומה לעבד שעשה לבוש לאדונו כל זמן שהיה הלבוש על אדונו העבד רואה והיה מתגאה עשיתי זה הלבוש לאדוני, אמר האדון אני קורע הלבוש ולא יהיה העבד מתגאה עיל, כך חירם היה מתגאה על

ידי ששלח ארזים לבית המקדש, אמר הקב"ה הריני מחריב את ביתי שלא יהיה חירם מתגאה עלי שנאמר פתח לבנון דלתיך ותאכל אש בארזיך, ומה היה סופו הביא הקב"ה עליו נבוכדנאצר ובעל את אמו בפניו והורידו מכסאו והיה חותך בשרו כשתי אצבעות בכך יום ומטבילם בחומץ ומאכילן עד שמת מיתה משונה, ואותן הפלטיץ מה נעשה בהם קרע הקב"ה את הארץ וגנזם לצדיקים לעתיד לבא. שלשה עשר הם שלא טעמו טעם מיתה אלו הם, חנוך, ואליעזר עבד אברהם, ומתושלח, וחירם מלך צור, ועבד מלך הכושי, ובתיה בת פרעה, וסרח בת אשר, ושלשה בני קרח, ואליהו ז"ל, ומשיח, ור' יהושע בן לוי. תשעה נכנסו בחיים לגן עדן, חנוך, אליהו ז"ל, ומשיח, ואליעזר, ועבד מלך הכושי, וחירם מלך צור, ויעבץ בן בנו של ר' יהודה הנשיא, וסרח בת אשר, ובתיה בת פרעה, ויש אומרים הוצא חירם והכנס תחתיו ר' יהושע בן לוי:

בעדן גן אלהים היית. א"ר חמא בר חנינא עשר חופות עשה לו הקב"ה לאדם הראשון שנאמר בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסוכתך אדם פטדה ויהלום תרשיש שהם וישפה ספיר נופש וברקת וזהבב מלאכת תופיך ונקביך ביום הבראך כוננו, מר זוטרא אמר י"א שנאמר כל אבן יקרה. וזהב ר' יוחנן אמר זהב קטן שבכלם דקא חשיב ליה לבסוף, מאי מלאכת תופיך ונקביך אמר לו הקב"ה לחירם בך נסתכלתי ובארתי נקבים נקבים באדם, ואית דאמר הכי אמר לו בך נסתכלתי וקנסתי מיתה על אדם הראשון:

יחזקאל – פרק כט – המשך רמז שסז

יען (אשר) אמר יאור לי (כתוב ברמז רל"ט). ונתתי את הארץ מצרים שממה בתוך ארצות נשמוות, כתיב שבע פרות הטובות, ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, ר' יהודה אומר י"ד שנה שכן פרעה רואה, ר' נחמיה אומר כ"ח שנה שכן פרעה רואה ואומר ליוסף חוזר ואומר לפרעה, א"ר יוסי בר חנינא שתי שנים היה רעב כיון שירד יעקב למצרים כלה הרעב ואימתי חזר בימי יחזקאל הה"ד ונתתי את ארץ מצרים שממה בתוך ארצות נשמוות:

יחזקאל – פרק כט – רמז שסח

מן הממלכות תהיה שפלה ולא תתנשא עוד על הגוים. וכן הוא אומר יחדיו ישכבו כל יקומו דועכו כפשתה כבו, ללמדך שלא היתה מלכות ירודה ממצרים אלא שנטלה שררה לשעה בשביל כבודן של ישראל. כשהוא מושל את הממלכות אינו מושלם אלא בארזים שנאמר הנה אשור ארז בלבנון, ואומר ואנכי השמדתי את האמורי מפניכם אשר כגובה ארזים גבהו, ואומר אילנא די חזית די רבה ותקיף, וכשהוא מושל את המצריים אינו מושלן אלא בקש שנאמר יאכלמו כקש, וכשהוא מושל את המלכיות אינו מושלן אלא בכסף וזהב שנאמר הא צלמא רישיה דדהבא חדוהי ודרעוהי דכסף. וכשוא מושל את המצריים אינו מושלם אלא בעופרת שנאמר צללו כעופרת, כשהוא מושל את המלכיות אינו מושלן אלא בחיות שנאמר ארבע חיוון רברבן, וכשהוא מושל את המצריים אינו מושלם אלא בשועלים שנאמר אחזו לנו שועלים. שאל אנטונינוס את רבי אני מבקש לילך לאלכסנדריא שמא יעמוד עלי מלך וינצחני, א"ל איני יודע, מכל מקום כתוב לנו שאין ארץ מצרים יכולה להעמיד לא מלך ולא מושל ולא שר שנאמר מן הממלכות תהיה שפלה:

יחזקאל – פרק כט – רמז שסט

ולא יהיה עוד לישראל למבטח מזכיר עון. רבי יעקב בר זבדי בשם ר' אבהו כתיב שרפים עומדים וגו' בשתים יכסה פניו שלא להביט בשכינה ושתים יכסה רגליו שלא יראו פני השכינה, וכתיב וכף רגליהם ככף רגל עגל ראה מה כתיב וארבעה פנים לאחד וארבע כנפים, בשביל כפרתם של ישראל הוסיף להם עוד שתים אמר הקב"ה יתכסו רגליהם שהם דומות לעגל. תמן תנינן כל השופרות כשרים חוץ משל פרה, תמן תנינן והרגת את האשה ואת הבהמה אם אשה חטאה בהמה מה חטאה, אלא שלא תהא בהמה עוברת בשוק ואמר זו היא שנהרג פלוני על ידה, ומפני מה אמרו אין סוטה שותה בכוס של חברתה שלא יהיו הבריות אומרים בכוס זה שתתה אשה פלונית ומתה, וכן הוא אומר שור או כשב או עז כי יולד, שור נולד ואין עגל נולד אלא שלא להזכיר עון:

יחזקאל – פרק ל – רמז שע

בן אדם את זרוע פרעה מלך מצרים שברתי. את מוצא בשעה שעובדי אלילים נופלים הקב"ה מנחמן זו בזו שכן אתה מוצא בשעה שנפלו המצריים היו מתנחמין באשור שכן כתיב בן אדם את זרוע פרעה מלך מצרים שברתי וגו':

יחזקאל – פרק לא – המשך רמז שע

אל מי דמית בגדלך הנה אשור ארז בלבנון מלך בעולם, יפה ענף בן אבות, וחורש מצל זכות אבות עומדת לו, וגבה קומה קוזמוקטור בעולם, ובין עבותים היתה צמרתו מביכן היתה קומה קוזמוקטור בעולם, ובין עבותים היתה צמרתו מהיכן היתה מבין עבותים משעה שנעשה כל העולם קליעה אחת להכעיס להקב"ה הניח עצתם ויצא לו שנאמר (יג) מן הארץ ההיא יצא אשור, מים גדלוהו שכן כתיב האדם והבהמה הבקר והצאן וגו' אל ירעו, ומים אל ישתו בשביל אותם מים נתגדל בעולם ע"י מי מתרומם בעולם ע"י יונה שעלה מן התהום, וכה"א תהום רוממתהו, ויגע הדבר אל מלך ניונה, והי פרע והמצריים מתנחמים באשור וכשנפל אשור הוא מתנחם במצרים, שנאמר הטיטבי מנוא אמון הא את טבא מאלכסנדריא רבתא:

יחזקאל – פרק לא – רמז שעא

ויקנאוהו כל עצי עדן אשר בגן האלהים. ר' יהודה ור' יוסי, ר' יהודה אומר גן גדול מעדן דכתיב כל עצי עדן אשר בגן, בעדן גן אלהים היית, ר' יוסי אומר עדן גדול מגן שנאמר ויטע ה' אלהים גן בעדן, והא כתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן מתמצית בית כור שותה תרקב, על דעתיה דר' יוסי כפיגי הזה שהיא נתונה בגנה ומשקה כל הגנה, והא ר' יהודה יש לו שני מקראות ור' יוסי אין לו אלא מקרא אחד, א"ר חנינא דצפורי חאיר הקב"ה עיניו של ר' יוסי ומצא לו מקרא אחד מכריע על גביו ואי זה זה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה':

יחזקאל – פרק לא – רמז שעב

כה אמר אדני אלהים ביום רדתו שאולה. א"ר לוי משל את הצדיקים בדירתן ואת הרשעים בדירתן, הצדיקים בדירתן במרעה טוב ארעה אותם ובהר מרום ישראל יהיה נויהם, ואת הרשעים בדירתן שנאמר

כה אמר אדני אלהים ביום רדתו שאולה האבלתי כסיתי עליו את תהום. רבי יהודה אומר הובלתי כתיב אין עושים כסות לגיגית לא של כסף ולא של זהב ולא של נחשת ולא של ברזל ולא של עושפרת אלא של חרס למה שהיא מינו, כך הרשעים חשך גיהנם חשך תהום חשך יבא חשך ויכסה חשך שנאמר כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה:

יחזקאל – פרק לב – המשך רמז שעב

אז אשקיע מימיהם ונהרותם. א"ר חנינא אין בן דוד בא עד שיתבקש דל לחולה ולא ימצא שנאמר אז אשקיע מימיהם ונהרותם, וכתוב בתריה ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל:

בן אדם נהה על המון מצרים. התחיל פרעה מתגאה ואמר אני ארד אצלו, א"ל ממי נעמת ממי את יפה טוב אתה ממלך אשור או ממלך צור וציגדון, רדה והשכבה את ערלים וגו' שם אשור וכל קהלה, עילם וכל המונה, משך תובל, שמה אדום מלכיה וכל נשיאיה וגו' שמה נסיכי צפון, באותה שעה היה פרעה רואה אותם ומתנחם שנאמר אותם יראה פרעה ונחם, אמר לו הקב"ה אתה מתנחם אני איני מתנחם ממה שעשית לבני ולא נחם אלהים:

ותהי ענונותם על עצמותם. כל האוכל ושותה בתשעה באב עונותיו חקוקים על עצמותיו שנאמר ותהי ענונותם וגו':

יחזקאל – פרק לב – רמז שעג

שמה אדום מלכיה [וכל נשיאיה, מלכיה] ולא כל מלכיה פרט לאנטונינוס בן אסורירוס (שריה) [וכל נשיאיה] ולא כל שריה פרט לקטיעא בר שלום, קטיעא בר שלום מאי היא, דההוא קיסר דהוה סגי להו ליהודאי א"ל לחשובי דמלכותא מי שעלתה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער, א"ל יקטענה ויחיה, א"ל קטיעא בר שלום חדא דלא מצית יכלת להו לכלהו דכתיב כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם, מאי קאמר אלימא דברדינהו בארבע רוחות בארבע מיבעי ליה, אלא לומר לך כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל, ועוד קרו ליה מלכותא קטיעתא, א"ל מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכי למלכא שדו ליה לקמוניא חלילא כי קא נקטין ליה ואזלין, א"ל החיה מטרוניתא ווי ליה לספינתא דאזלא בלא מיכסא, נפל על רישיה דערלתיה קטעא אמר יהבית מכסא חלפית ועברית, כי קא שדו ליה אמר כל נכסי לרבי עקיבא וחבריו, יצא ר' עקיבא ודרש והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו, יצאה בת קול ואמרה קטיעא בר שלום מזומן לחיי העולם הבא, בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים:

יחזקאל – פרק לג – המשך רמז שעג

בא אלי הפליט מירושלים. זה מיכאל והוא הגיד לאברהם שנשבה בן אחיו שנאמר ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי, ולמה נקרא שמו פליט אלא בשעה שהפיל הקב"ה סמאל ממקום קדושתו אחז בכנפיו של מיכאל ופלטו הקב"ה והצילו מידו לפיכך נקרא שמו פליט:

בן אדם יושבי החרבות על אדמת ישראל אומרים לאמר אחד היה אברהם ויירש את הארץ, ומה אברהם שלא עבד אלא אלוה אחד ירש את הארץ, אנו שעובדין אלוהות הרבה אינו דין שנירש הארץ. רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר ומה אברהם שלא היה לו אלא בן אחד והקריבו ירש את הארץ, אנושבנינו

ובנותינו אנו מקריבים לאילים אינו דין שנירש את הארץ, ר' נחמיה אומר ומה אברהם שלא היה לו במה להתלות ירש את הארץ, אני שיש לנו במה להתלות אינו דין שנירש את הארץ. רבי שמעון בן יוחאי אומר ומה אברהם שלא נצטוה אלא (יד) מצוה יחידה ירש את הארץ, אנו שנצטונו מצות הרבה אינו דין שנירש את הארץ, ומתשובה שיחזקאל משיבו את למד. כה אמר אדני ה' על הדם תאכלו זה אבר מן החי, ועיניכם תשאו אל גלולכם זה אילים, ודם תשפכו כמשמעו, עמדתם על חרבכם זה הדין וגזל, עשיתם תועבה זה משכב זכר, ואיש את אשת רעהו טמאתם זה גלוי עריות, ומה מצות שנצטוו בני נח לא עשיתם ואתם אומרים נירש את הארץ:

יחזקאל – פרק לד – המשך רמז שעג

ואתם צאני צאן מרעיתי אדם אתם. אמר ר' שמעון בן יוחאי קברי עובדי אילים אינם מטמאין שנאמר אדם אתם אתם קרויים אדם ואין עובדים אילים קרויים אדם:

יחזקאל – פרק לד – רמז שעד

מה הצאן מתפרדת והרועה מכנסה אף ישראל במדבר מתנחמים ובוכים ומתרעמים בכל שעה שנאמר כמה ימרוהו במדבר, ואעפ"כ לא נסתלקה מהם שכינה אלא שנאמר כמה ימרוהו במדבר, ואעפ"כ לא נסתלקה מהם שכינה אלא נהגם כצאן שנאמר ויסע כצאן עמו. ד"א למה כצאן מה הצאן משברת את האילנות ואעפ"כ אין בעליה מקפידין עליה אף הקב"ה כן. אם צאן למה אדם ואם אדם למה צאן, אמר ר' יוחנן צאן לעונשים ואדם למתן שכר אם הם חביבים נוהג בהם כצאן כדי שלא יענשו ואם עשו מצות נוהג בהם כאדם ליתן להם שכר. ד"א כשם שהרועה זהיר בצאנו ביום ובלילה מפני הזאנים, כך היה הקב"ה זהיר בישראל דכתיב לא ימיש עמוד הענן יומם, וכן לעתיד לבא וסוכה תהיה לצל יומם, וכתיב נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן:

יחזקאל – פרק לה – המשך רמז שעד

אם לא דם שנאת ודם ירדפך. ועשו היה שונא את הדם ר' לוי בש"ר חמא בר חנינא זה דם המילה, ר' לוי בש"ר שמואל בר נחמני דם הבכורה וקרבנות, ורבנן אמרין שנאת דם אדם בגופו:

יחזקאל – פרק לו – המשך רמז שעד

ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו. מה ראו לומר קבוץ גליות אחר מברך השנים דכתיב ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל:

ושמעתי שאין ממנים זקנים בחוצה לארץ, א"ר לוי ולא מקרא מלא הוא בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם, הא כל ישיבה שלך לא היא אלא על אדמתם:

כטומאת הנדה היתה דרכם לפני, מה נדה זו מטמאה ומטהרה כך עתיד הקב"ה לטהר את ישראל שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וגו'. ד"א כטומאת הנדה ולא כטומאת המת מת בבית אין כהן גדול נכנס לשם אבל נדה נכנס עמה בבית ויושב עמה על האצטבא (טו) ובלבד שלא תהא מנדנדת, כך אלו נמשלו ישראל לטומאת מת אומר אין השכינה חוזרת עליהם לעולם אבל בנדה כשם שהכהן עמה בבית ואינו חושש כך השכינה שורה על ישראל אע"פ שהם טמאים, שנאמר השכן אתם בתוך טומאתם:

ויבוא אל הגוים אשר באו שם (ברמז י). ויבוא אל הגוים לא היה קרא צריך למימר אלא ויבאו כביכול את מוצא בשעה שגלו ישראל לבין העו"א היה הקב"ה מחזר על פתחיהן לשמוע מה אומרים ומה היו אומרים אלהיהם של אומה הוא פרע מפרעה מסיסרא ומסנחריב ומכיוצא בהם וחוזרים ואומרים ולעולם כביכול הזקינו הדברים, ומה היו אומרים אם עם ה' אלה למה מארצו יצאו (ברמז רס"ה):

וזרקתי עליכם מים טהורים. א"ר עקיבא אשריכם ישראל מי מטהר אתכם ולפני מי אתם מיטהרים אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל:

יחזקאל – פרק לו – רמז שעה

דרש ר' עזיא ואי תימא ר' יהושע בן לוי שבעה שמות יש לו ליצר הרע, הקב"ה קראו רע כי יצר לב האדם רע מנעוריו, משה קראו ערל ומלתם את ערלת לבבכם, דוד קראו טמא שנאמר לב טהור ברא לי אלהים מכלל דאיכא טמא, שלמה קראו שונא שנאמר אם רעב שונאך האכילהו לחם, ישעיה קראו מכשול שנאמר הרימו מכשול מדרך עמי, יחזקאל קראו אבן שנאמר והסירותי את לב האבן משרכם, יואל קראו צפוני שנאמר ואת הצפונני ארחיק מעליכם. ואת רוחי אתן בקרבכם וכתוב נקבה תסובב גבר (כתוב למעלה ברמז שי"ז). רבי חייא בר אבא אמר ואת רוחי אתן בקרבכם בעולם הזה היא נבזקת באחד מאבריה אבל לעתיד לבא היא נבזקת בכל הגוף, בעולם הזה ויפח באפיו נשמת חיים אבל לעתיד לבא בנשימה ואת רוחי אתן בקרבכם. וקראתי אל הדגן וכתוב כי קרא ה' לרעב (כתוב ברמז רל"ב):

כצאן קדשים. זו צאנו של יתרו שהיה משה רועה ארבעים שנה במטה האותות ולא שכלה אותם חית השדה והם פרים ורבים הרבה מאד:

יחזקאל – פרק לז – המשך רמז שעה

ויאמר אלי וכגו' הנבא בן אדם וגו' ופחי בהרוגים האלה. ר' יהושע אומר כשהביא נבוכדנאצר עלילות דברים על ישראל להרגם העמיד צלם בבקעת דורא והוציא כרוז ואמר כל מי שלא ישתחוה ישרף באש, וישראל לא בטחו בצל יוצרם ובאו הם ונשיהם ובנותיהם לאלילים חוץ מדניאל חנניה מישאל ועזריה ונתנו אותם לתוך כבשן האש וירד מיכאל והצילם. אמר להם הייתם יודעים שיש לכם אלוה משזיב ומציל למה עזבתם אלהיכם והשתחיתם לאלילים שאין בהם כח להציל אלא כדרך שעשיתם בארצכם והחרבתם אותה כך אתם רוצים לעשות בארץ הזאת להחריב אותה וצוה ונהרגו כלם שנאמר ויאמר אלי הנבא וגו' בן אדם וגו' ופחי בהרוגים האלה וגו' ר' פנחס אמר לאחר עשרים שנה שנהרגו הרוגי בבל שרתה רוח הקדש על יחזקאל והוציאו לבקעת דורא והראהו עצמות יבשות הרבה מאד, א"ל בן אדם מה אתה רואה א"ל עצמות יבשות, א"ל יש בי כח להחיותם אח לאו, א"ל ה' אלהים אתה ידעת, ולפי שלא האמין לא נקברו עצמותיו בארץ טהורה (טז) כמד"א ואתה על (ארץ) [אדמה] טמאה תמות, א"ל הנבא על העצמות, אמר לפניו רבש"ע מה הנבואה מביאה בשר וגידים שאכלו מהם חיה ועוף שמתו בארץ אחרת, מיד הקב"ה השמיע קולו מבין שני הכרובים ורעשה הארץ שנאמר ויהי קול כהנבאי והנה רעש ותקברו עצמות עצם אל עצמו, ר' יהושע בן קרחה אמר ירד עליהם טל תחיית המתים מן השמים כמעין שהוא נובע כך היו המים נובעים עליהם גידים אמר הנבא אל הרוח שנאמר מארבע רוחות בואי הרוח ופחי ופתחו אוצרות נשמות והחזירו להם כל רוח ורוח לגוף בשר, כתיב במצרים וירבו ויעצמו במאד ? ? אד מה להלן

ששים רבוא אף מתים שהחיה יחזקאל ששים רבוא וכלם עמדו על רגליהם חוץ מאיש אחד, א"ל בנשך נתן ותרבות לקח וחי חיה לא יחיה, באותה שעה היו ישראל ישרים ובוכים היינו מקוים להקבץ עם כל בית ישראל ועכשו נגזרנו לנו היינו מקוים לאור ובא חשך היינו מקוים לעמוד עם כל ישראל לתחיית המתים עכשו אבדה תקותנו, באותה שעה אמר הקב"ה לנביא חי אני שאני מעמיד אתכם בתחיית המתים ומקבץ אתכם עם כל ישראל שנאמר הנה אני פותח את קברותיכם:

יחזקאל – פרק לז – רמז שעו

הנהו קפולאי דהוו קפלי בארעא דרב נחמן בר יצחק, נחר בהו רב אחא בר יאשיה. אמרו ליה לרב נחמן נחר בן גברא, אתא א"ל מנו מר א"ל אנא אחי בר יאשיה, א"ל ולא אמר רב מרי עתידי צדיקי דהוו עפרא. א"ל ומנו מרי דלא ידענא ליה, א"ל והא קרא כתיב וישוב (אל העפר) [העפר אל הארץ], א"ל דקרייך קהלת לא אקרייך משלי דכתיב ורקב עצמות קנאה מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מוקיבין מי שאין בלבו קנאה אין עצמותיו מוקיבין, חזייה דאית ביה מששא א"ל והכתיב כי עפר אתה ואל עפר תשוב, א"ל ההיא שעה אחת קודם תחיית המתים. תניא ר"א אומר מתים שהחיה יחזקאל עמדו על רגליהם ואמרו שירה ומתו, מה שירה אמרו ה' ממית בצדקו ומחיה ברחמים רבים, ר' יהושע אומר שירה זו אמרו ה' ממית בצדקו ומחיה ברחמים רבים, ר' יהושע אומר שירה זו אמרו ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל, ר' יהודה אומר אמת משל היה, א"ל ר' נחמיה אם אמת למה משל ואם משל למה אמת, אלא באמת משל היה, ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר מתים שהחיה יחזקאל הלכו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות, עמד ר' יהודה בן בתירא על רגליו ואמר אני מבני בניהם והללו תפלין שהניח לי אבי אבא מהם, ומאן נינהו המתים שהחיה יחזקאל אמר רב אלו בני אדם שמנו לקץ וטעו שנאמר ובני אפרים שותלח בנו וגו' והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את מקניהם ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבאו (כל) אחיו לנחמו, ושמואל אמר אלו בני אדם שכפרו בתחיית המתים שנאמר ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה בית ישראל המה וגו'. ר' ירמיה בר אבא אמר אלו בני אדם שאין בהם לחלוחית מצוה שנאמר העצמות היבשות שמעו דבר ה'. ר' יצחק אמר אלו בני אדם שחיפו את ההיכל כלו בשקצים ורמשים שנאמר ואבא ואראה והנה כל תבנית רמש ובהמה שקץ וכל גלולי בית ישראל, וכתוב התם והעבירני עליהם סביב סביב, רב יעקב אמר אלו מתים שבבקעת דורא דאמר ר' יוחנן מנהר אשל עד רבתי בקעת דורא היא שבשעה שהגלה נבוכדנאצר את ישראל היו בהם בחורים שהיו מגניין את החמה ביפים והיו כשדיות רואות אותם ושופעות דם זיבה אמרו לבעליהם ובעליהם למלך וצוה המלך והרגום והיו עדין שופעות דם זיבות וצוה המלך ורמסום. שנו רבותינו בשעה שהפיל נבוכדנאצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה בתוך כבשן האש, א"ל הקב"ה ליחזקאל לך והחיה מתים בבקעת דורא, באו עצמות וטפחו לו לאותו רשע על פניו, אמר מה טיבן של אלו א"ל חבריהם של אלו מחיים מתים בבקעת דורא, פתח ואמר אתוהי כמה רברבין ותמהוהי כמה תקיפין. א"ר יצחק יוצק סיד רותח לתוך פיו של אותו רשע שאלמלי לא בא מלאך וסטרן על פיו בקש לגנות כל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהלים:

בן אדם התחיינה העצמות (כתוב ברמז רמ"ד):

יחזקאל – פרק לז – רמז שעו

וראיתי והנה עליהם גידים. בית שמאי ובית הלל. בית שמאי אומרים לא כשם שיצירתו בעולם הזה יצירתו לעולם הבא, בעולם הזה מתחיל בעור ובשר וגומר בגידים ועצמות אבל לעתיד לבא מתחיל בגידים

ועצמות וגומר בעור ובשר שכן הוא אומר במתי יחזקאל וראיתי והנה עליהם גידים ובשר עלה ויקרם ויקרם עליהם עור, א"ר יוחנן אין מביאין ראייה ממתי יחזקאל, ולמה היו מתי יחזקאל דומים לזה שהוא נכנס במרחץ מה שהוא פושט ראשון הוא לובש אחרון. ובית הלל אומרים כשם שיצירתו בעוה"ז כך יצירתו לעוה"ב, שכן איוב הוא אומר הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני התכתני אין כתיב כאן קפאתני אין כתיב כאן עור ובשר הלבשתני אין כתיב כאן ועצמות וגידים סוככתני אין כתיב כאן אלא תתיכני תקפיאני תלבישני תסוככני:

יחזקאל – פרק לח – המשך רמז שעז

כה אמר אדני ה' האתה הוא אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים, אל תקרי שנים אלא שנים אלו הם שני נביאים שנתנבאו בפרק אחד נבואה אחת הוי אומר אלו אלדד ומידד, וכל הנביאים נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו שנאמר מתנבאים במחנה עדים מתנבאים והולכים דא"ר שמעון וישארו שני אנשים במחנה נשתיירו, בשעה שאמר הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש אמרו אלדד ומידד הם אינם רואיים לאותה גדולה, א"ל הקב"ה הואיל ומעטתם עצמכם הריני מוסיף גדולה על גדולתכם שכל הנביאים נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו, ומה נבואה נתנבאו משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ, אבא חנן משום ר' אליעזר אומר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאים עלי שלי, רב נחמן אמר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאים שנאמר כה אמר אדני ה' האתה הוא אשר דברתי בימים וגו' שנים אל תקרי שנים אלא שנים. ביום בוא גוג על אדמת ישראל, אר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המקיים שלש סעודות בשבת נצול משלש פורעניות, מחבלו של משיח, מדינה של גיהנם, ממלחמת גוג ומגוג, מחבלי של משיח כתיב הכא יום וכתב התם הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה', מדינה של גיהנם כתיב הכא יום וכתב התם יום עברה היום ההוא, ממלחמת גוג ומגוג כתיב הכא יום וכתב התם ביום בוא גוג:

יחזקאל – פרק לח – רמז שעח

ונשפטתי אתו בדבר ובדם. א"ר שמעון בן יוחאי אין שמו של הקב"ה מתגדל בעולם אלא כשהוא עושה משפט ברשעים, ואית לן קריין סגיאין ונשפטתי אתו בדבר ובדם ואח"כ והתגדלתי והתקדשתי, שמה שבר רשפי קשת מגן וחרב אחריו מהו אומר נודע ביהודה אלהים בישראל גדול שמו, ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה', ושמתי בהם אות ושלחתי מהם פליטים וגו', כה אמר ה' יגיע מצרים וסחר כוש אחריו מהו אומר אתה אל מסתתר, ונודעה יד ה' את עבדיו וזעם את אויביו, לכן הנני מודיעם בפעם הזאת וגו', ויגבה ה' צבאות במשפט וגו':

יחזקאל – פרק לט – רמז שעט

הנה באה ונהיתה (כתוב ברמז מ"ג):

ביום ההוא אתן לגוג מקום שם קבר יבישראל. אמר הקב"ה לשם את כסית ערייתא דאבוך חייך שאני פורעה להם שנאמר באדין גבריא אליך כפיתו בסרבליהון פטישיהון, ר' יודן ור' הונא ר' יודן אמר בגוליהון, ר' הונא אמר במיקסיהון, וכתב ותחתת כבודו יקד (יז) ולא כבודו ממש, וכן בני אהרן וישאום בכתנותם אמר הקב"ה ליפת את כסית ערייתא דאבוך חייך שאני פורעה לך שנאמר ביום ההוא אתן לגוג מקום שם

קבר, אמר הקב"ה להם את בזית ערייתא דאבוך חייך שאני פורעה לך שנאמר כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי שתי ערות מצרים:

יחזקאל – פרק לט – רמז שפ

בן אדם וגו' אמור לצפור כל כנף. זש"ה דרשו מעל ספר ה' וקראו וגו'. אמר רבי ומה אם להסגר בתבה י"ב חדש היו באים מאליהם שנאמר והבאים זכר ונקבה מכל בשר באו מובאים אין כתיב כאן אלא והבאים מאליהם היו באים. להפטם מבשר גבורים על אחת כמה וכמה הה"ד בן אדם וגו' אמור לצפור כל כנף ולכל חית השדה הקבצו ובאו האספו מסביב על זבחי אשר אני זובח לכם זבח גדול על הרי ישראל ואכלתם בשר ושיתם דם. בשר גבורים תאכלו ודם נשיאי הארץ תשתו אילים כרים ועתודים פרים מריאי בשן כלם:

יחזקאל – פרק מ – המשך רמז שפ

בעשרים וחמש שנה לגלותנו. נמצאת אומר י"ז יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ עד שיצאו, ואי אתה יכול לומר משנכנסו מנו שאם אתה אומר כן נמצא בית חרב בתחלת היובל ואי אתה מוצא י"ד שנה אחרי אשר בוכתה העיר אלא צא מהם שבע שכבשו ושבע שחלקו (כתוב ברמז כ"ג):

רבי יוסי אומר מגלגלין זכות ליום זכאי, בראשונה חרב הבית במוצאי שביעית, ומי משכחת לה והא כתיב בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתב העיר, אי זו היא שנה שראש השנה שלה בעשור הוי אומר זה יובל, ואי סלקא דעתך חד בשבוע חרוב מחד בשבוע לחד בשבוע תמני לחד בשבוע אחרינא חמש סר הוי הני חמש סרי הויין כי קא מני לבר משתא דגלו בה:

בן אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך לכל אשר אני מראה אותך וגו', ושמת לבך למבוא הבית לכל מוצאי המקדש וגו', והלא דברים קל וחומר ומה בית המקדש שנראה בעינים ונמדד ביד צריך שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים, דברי תורה שהם כהררים התלויים בשערה על אחת כמה וכמה. ובידו חבל מדה א"ר יוהשע בן חנניה אין לך דבר שיפה למדידה יותר משלשלאות של ברזל אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובידו חבל מדה, והכתיב וביד האיש קנה המדה (יח) ההוא לתרעי:

וחלונות אטומות (ברמז קפ"ב):

יחזקאל – פרק מא – המשך רמז שפ

והצלעות צלע אל צלע שלוש ושלשים פעמים, א"ר לוי ואי תימא רב פפי משום ר' יהושע דסיכנין אם שלש ירושלים הויא כל אחת ואחת שלשים מדורות יש בה למעלה, ואם שלשים ירושלים הויא כל אחת ואחת הויא בה שלשה מדורות למעלה. ורחבה ונסבה למעלה (כתוב ברמז תפ"ב):

המזבח עץ שלוש אמות גבוה וארכו שתיים אמו ומקצעותיו לו וארכו וקירותיו עץ וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. פתח במזבח וסיים בשלחן, ר' יוחנן ור' אליעזר דאמרי תרוויהו בזמן שבית המקדש קייים מזבח מכפר על ישראל עכשו שלחנו של אדם מכפר עליו, והמאריך על שלחנו מאריכין לו ימיו ושנותיו דילמא אתא עניא ויהיב ליה ריפתא. רבי שמעון אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי

תורה כאלו אכלו מזבחי מתים שנאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום, אבל אמרו לעיו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. וצלעות הבית והעבים, צלעות הבית אלו מלטסין, והעובים אלו המרישות:

יחזקאל – פרק מב – המשך רמז שפ

ויוציאני אל החצר החיצונה, עזרת נשים היתה ארך קל"ה על רוחב קל"ה וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכך הם עתידים להיות שנאמר ויוציאני אל החצאר החיצונה ויעבירני אל ארבע מקצועי החצר. בארבע מקצועי החצר חצרות קטורות ואין קטורות אלא שלא היו מקורות, ומה היו משמשות, דרומית מזרחית היא היתה לשכת נזירים שהם מבשלים את שלמיהם ומגלחים את שערם ומשלחים תחת הדוד, מזרחית צפונית היתה לשכת דיר העצים ששם כהנים בעלי מומין מתלעין בעצים וכל עץ שנמצא בו תולעת פסול לגבי מזבח. צפונית מערבית היא היתה לשכת המצורעים. מערבית דרומית א"ר אליעזר בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת, אבא שאול אומר שם היו נותנין שמן והיא היתה נקראת לשכת בית שמניא. ולבשו בגדים אחרים, ת"ר ופשט וגו' ולבשו בגדים אחרים והוציא את הדשן שומע אני כדרך שפושט ביום הכפורים בגדי קדש ולובש בגדי חול, תלמוד לומר ופשט ולבש בגדים אחרים מקיש בגדים שלובש לבגדים שפושט מה להלן בגדי קדש אף כאן בגדי קדש, א"כ מה ת"ל אחרים, פחותים מהם, ר' אליעזר אומר אחרים והוציא לימד על כהנים בעלי מומין שכשרים להוצאת דשן, אמר מר אחרים פחותים מהם כדתנא דבי רבי ישמעאל בגדים שבשל בהם קדרה לרבו אל ימזוג בהם כוס לרבו:

יחזקאל – פרק מג – רמז שפב

והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים. ר"ש בן יהוצדק שאל את ר' שמואל בר נחמני א"ל בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה מהיכן נבראת האורה, א"ל מלמד שנתעטף הקב"ה בשלמה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו, אמרה לו בלחשיה, א"ל מקרא מלא הוא עוטה אור כשלמה ואת אמר בלחשיה, א"ל כשם ששמעתי בלחשיה כך אמרתיה בלחשיה. א"ר ברכיה אלולא שדרשה ר' יצחק אי אפשר מימריניה. מקמי כן מה הווי אמרין ר' ברכיה בשם ר' יצחק אמר ממקום בית המקדש נבראת הארוה, הה"ד כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו, ואין כבוד אלא בית המקדש שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו:

והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים. וכי מי נתן קול במים לא הוא, אלא הרי אנו מכנים אותו לבריותיו כדי לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמוע, כיוצא בו אריה שאג מי לא יירא וכי מי נתן כח בארי לא הוא, אלא הרי אנו מכנים אותו לבריותיו כדי לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמוע:

אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית. בשעה שנגלה הקב"ה והראה ליחזקאל צורת הבית ותכונתו ומוצאיו אמר הקב"ה הגד את בית ישראל את הבית. א"ל יחזקאל מרי וכי עכשו הם בונים שאמרת וישמרו את כל צורתו וגו' ועשו אותם, א"ל לאו אע"פ שאינם עושים אותו עכשו יהו קורים בצור הבית ואני מעלה עליהם כאלו בבנינו הם עסוקים. שמואל אמר ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית, וכי יש צורת הבית, אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בו כאלו אתם בונים בן:

ואלה מדות המזבח באמות אמה וטופח, ר' מאיר אומר כל אמות שהיו במקדש בינונים חוץ ממזבח הזהב והקרן והסובב והיסוד, ור' יהודה אומר אמת בנין ששה טפחים ושל כלים חמשה, א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו ואלה מדות המזבח באמות אמה וטופח וחק האמה ואמה רוחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד וזה גב המזבח, חיק האמה זה היסוד, אמה רוחב זה סובב, וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד אלו קרנות, וזה גב המזבח זה מזבח הזהב, ר"מ סבר זהו באמה בת חמשה הא כל אמות הכלים באמת בת ששה, ור' יהודה סבר כזה יהיו כל אמות הכלים כו' אלא חיק האמה בגובהה אמה רווחב (כגובה [כניסה] גבולה אל שפתה סביב (גבהה), לא שנא הכי ול"ש הכי מזבח כמה הוה חמשין ותמניא, פלגיה דמזבח כמה הוה עשרים ותשעה, מקרנות ועד סובב עשרים ותלתא, כמה בציר לפלגיה דמזבח שיתא, ותנן אם עשה מרגליו ולמטה אפילו אממה אחת כשרה, דיקא נמי דקתני וחק האמה ואמה רוחב ש"מ:

ויאמר אלי זה המקום אשר ישלחו שם הכהנים תנן התם כל המנחות יש להם מעשה כלי בפנים, שאלו את רבי מנין א"ל הרי הוא אומר ויאמר אלי זה המקום אשר ישלחו שם הכהנים את האשם ואת החטאת אשר יאפו את המנחה, מנחה דומיא דחטאת ואשם מה חטאת ואשם טעונין כלי אף מנחה נמי טעונה כלי. השער הזה יהיה סגור (ברמז קפ"ב):

יחזקאל – פרק מד – המשך רמז שפב

בהביאכם בני נכר ערלי לב וערלי בשר, ר' ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא כל הכהנים ששמשו בימי צדקיה ערלים היו שנאמר בהביאכם וגו' ערלי לב וערלי בשר, וכה"א טומאתה בשוליה בשפוליה:

כל בן נכר ערל לב וערל בשר. א"ר חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל בן בוזי ולמדנו כל בן נכר ערל לב וערל בשר, ומקמי יחזקאל מנא לן, גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. ומנא לן דמחלי עבודה דכתיב בהביאכם בני נכר ערלי לב וערלי בשר וגו' לחללו את ביתי. תנו רבנן כל בן נכר יכול בן נכר ממש, תלמוד לומר ערל לב, אם כן מה ת"ל בן נכר, שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים, ואין לי אלא ערלי לב, ערלי בשר מנין, תלמוד לומר ערל בשר, וצריכי דאי כתב רחמנא ערל בשר משום דמאיס אבל בן נכאר דלא מאיס אימא לא, ואי כתב רחמנא בן נכר משום דאין לבו לשמים אבל ערל בשר לבו לשמים אימא לא צריכא:

בד שיהיו של בוך. רבינא אמר מהכא פארי פשתים, א"ל רבינא לרב אשי והא עד דלא אתא יחזקאל מנא לן, וליטעמיך הא דא"ר חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו וכו' אלא גמרא גמירי לה הכא נמי גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא:

לא יחגרו ביצע. לא יחגרו במקום שמזיעים כדתניא כשהם חוגרים אין חוגרים לא למטה ממתניהם ולא למעלה מאציליהם אלא כנגד אצילי ידיהם:

יחזקאל – פרק מד – רמז שפג

וראשם לא יגלחו. שנו רבותינו מלך מסתפר בכל יום, כהן גדול מערב שבת לערב שבת, כהן הדיוט אחד לשלשים יום, מנלן אתיא פרע פרע מנזיר, כתיב הכא וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתוב התם גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים יום אף כאן שלשים יום וכו'. תנן אלו הם שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש, בשלמא שתויי יין דכתיב יין ושכר אל תשת אלא פרועי ראש מנא לן דאיתקש לתשווי יין דכתיב

וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתוב ויין לא ישתו וגו' בבואם אל החצר הפנימית מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה ומינה מה שתויי יין מחלי עבודה אף פרועי ראש מחלי עבודה:

כסום יכסמו את ראשיהם, תאנה ראשו של זה בצד עקרו של זה כמין תספורת של בן אלעשא, תניא א"ר לא לחנם פזר בן אלעשא את מעותיו אלא להראות בו תספורת של כהן גדול:

ואלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולות וגו'. אמר רבה לרב נחמן האי קרא רישא בכהן גדול וסיפא בכהן הדיוט, אמר ליה אין, וכתוב קרא הכי אמר ליה אין דכתיב ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה' והלא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, אלא נר אלהים טרם יכבה בהיכל ה' ושמואל שוכב במקומו:

כי אם בתולות מזרע בית ישראל. רבי יהודה סבר עד דאיכא כל זרע מישראל, ור' אליעזר סבר מזרע ואפילו במקצת זרע, ור' יוסי סבר מי שנזרעו בישראל, ור"ש סבר מי שנזרעו בתוליה בישראל, וכלם מקרא אחד דרשו והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו, מכהן אין מישראל לא, הכי קאמר מכהן יקחו משאר כהנים יקחו מן המשיאים לכהונה יקחו, ר' יהודה לטעמיה דא"ר יודהה בת גר זכר כבת חלל זכר וכל שאתה נושא בתו אתה נושא אלמנתו וכל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו:

כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים. כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי, א"ר יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדרשה, רבינא אמר כהנים איצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא הואיל ואישתרי מליקה לגביהו משתרי נמי נבלה וטרפה קמ"ל:

וביאום בואו אל הקדש וגו' יקריב חטאתו. מצורע מהו שישלח קרבנותיו, ת"ש אחרי טהרתו אחרי פרישתו מן המת, שבעת ימים יספרו לו אלו שבעת ימי ספרו, וביום בואו אל הקדש אל החצר הפנימית לשרת בקדש יקריב חטאתו זה עשירית האיפה שלו דברי ר' יהודה, ר' שמעון אומר ביום בואו יקריב בזמן שהוא ראוי לביאה ראוי להקרבה ולא בזמן שאין ראוי לביאה:

יחזקאל – פרק מה – המשך רמז שפג

והשקל עשרים גרה וגו' חמשה ועשרים שקלים וגו' המנה יהיה לכם. מנה מאתן וארבעים הויין, א"ר חסדא מנה של קדש כפול היה וש"מ מוסיפיין על המדות ואין מוסיפיין יותר על כתות ש"מ שתותא מלבד ש"מ. תניא עשרים גרה השקל, למדנו לשקל שהוא עשרים גרה, מנין שאם רצה להוסיף יוסיף, ת"ל יהיה, יכול שאם רצה לפחות יפחות ת"ל והא. ושה אחת מן הצאן שה ולא הבכור, אחת ולא מעשר, מן הצאן ולא פלגס, מן המאתים ממותר מאתים שנשתיירו בבור מכאן לערלה שבטלה במאתים. ממשקה ישראל מן המותר לישראל מכאן אמרו אין מביאים נסכים מן הטבל, יכול לא יבאי מן המוקצה, אמרת מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו אף כל שאיסור גופו גרם לו יצא איסור מוקצה שאין איסור גופו גרם לו אלא איסור אחר גרם לו:

ממשקה ישראל. ת"ר כשהוא אומר בן הבקר למטה שאין ת"ל להוציא את הטרפה, וטרפה מהכא נפקא מהתם נפקא ממשקה ישראל מן המותר לישראל, צריכי דאי ממשקה ישראל הוה אמינא למעוטי היכא דלא היתה לה שעת הכושר דומיא דערלה וכלאי הכרם אבל היתה לה שעת הכושר אימא תתכשר כתב רחמנא כל אשר יעבור תחת השבט. ואי כתב רחמנא כל אשר יעבור הוה אמינא למעוטי היכא דנטרפה

ואחר כך הקדישה דומיא דמעשר אבל הקדישה ולבסוף נטרפה ואחר כך הקדישה דומיא דמעשר אבל הקדישה ולבסוף נטרפה דבעידנא דאיקדשה הוא חזיא אימא תתכשר צריכא:

בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש. חטאת עולה היא, א"ר יוחנן פרשה זו אליהו ז"ל עתיד לדרשה, רב אשי אמר מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה. וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שוגה ומפתי. א"ר יוחנן אלו שבעה שבטים שחטאו אע"פ שאינו רובו של קהל מביאין פר לחטאת. חדש שחדשו ואמרו חלב מותר, מאיש שוגה ומפתי מלמד שאין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה. א"ר יהודה א"ר ברם זכור אותנו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה בן גרון שמו שאלמלא הוא נגנז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרים ד"ת, מה עשה העלו לו שלש מאות גרבי שמן וישב בעליה ודרש כו':

ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה גו'. אמר ר"ש וכי מדת פרים ואילים אחת הן אלא שאם היו לו פרים מרובים ולא היו להם נסכים יביאו פר אחד ונסכיו ואל יקריבו כלם בלא נסכים ואם היו להם אילים מרובים ולא היה להם איפתן יביאו איל אחד ואיפתו ואל יביאו כלם בלא איפות. רבי אלעזר בן חנניה בן חזקיה בן גרון אומר איפה לפר ואיפה לאיל ואיפה לכבש וכי מדת פרים וכבשים ואילים אחת היא והלא כבר נאמר שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש אלא מלמד שאיפה גדולה ואיפה קטנה קרויה איפה:

ששית האיפה מחמר החטים, שיעור תרומה עין יפה אחד מארבעים, כתיב ששית האיפה מחמר החטים וששיתם האיפה מחמר השעורים יכול יתרום בחטים אחד מששים בשעורים אחד משלשים, תלמוד לומר וכל תרומה שיהו כל התרומות שוות. שמואל אמר תן ששית על ששיתם ונמצאת תורם אחד מארבעים. בינונית אחד מחמשים. א"ר לוי כתיב וממחצית בני ישראל תקח אחד אחוז מן החמשים כל מה שאתה אוחז ממקום אחר יהיה כזה מה זה אחד מחמשים אף מה שתאחז ממקום אחר אחד מחמשים, והרעה אחד מששים דכתיב וששיתם האיפה מחמר השעורים (פירוש, חומר כור כור שלשיםסאה והאיפה שלש סאין נמצא ששית האיפה חצי סאה וחצי סאה מכור של חטים היינו אחד מששים והוא עין רעה, ועין יפה דורש שמואל תן ששית על ששיתם משמע שתי ששיות, וכשאתה נותן זה על זה ובאת לצרף החמרים והששיות הרי שלש ששיות משני חמרים דהיינו סאה וחצי סאה מששים סאים וזהו אחד מארבעים לעין יפה. ובינונית אחד מחמשים מקרא דר' לוי. אלו דברי בית הלל ובית שמאי אומרים עין יפה אחד משלשים, בינונית אחד מארבעים, עין רעה אחד מחמשים, ומוקמי וששיתם שתי ששיות סאה משלשים סאין, ובינונית מדרשא דשמואל תן ששית על ששיתם, ועין רעה מקרא דר' לוי ע"כ):

יחזקאל – פרק מו – המשך רמז שפג

ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים. א"ר חלבו א"ר הונא הנכנס לבית הכנסת להתפלל מצוה לעשות קפנדריא שנאמר ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחון (יבא) [יצא] דרך שער נגב. כה אמר אדני ה' שער החצר הפנימית וגו' יהיה סגור. ר"א אומר שערים שטבעו בארץ עתידים לעלות להתחדש כל אחד ואחד במקומו ושער החצר הפנימית הפונה קדים ששת ימי המעשה יהיה סגור וביום השבת הם נפתחים מאליהם ויודעים כל העם שבא יום השבת, וכן בר"ח יהיו ישראל עומדים ורואים את הדלתות נפתחות מאליהן ויודעין שבאותה שעה עלתה הלבנה ומקדשין את החדש בעליונים:

יחזקאל – פרק מז – המשך רמז שפג

וימד אלף באמה וגו' ויעבירני [במים] מי [מתנים] [אפסים]. ר' פנחס אומר מי הבאר עתידים לעלות מתחת מפתן הבית ומפכין ונובעין ויצאין לי"ב נחלים כנגד י"ב שבטים, שלשה כלפי דרום לעבור בהם עד השוקים. ושלשה כלפי מערב לעבור בהם עד ברכים, ושלשה כלפי צפון לעבור בהם עד מתנים, שלשה כלפי מזרח לעבור בהם עד הצוואר (יה) שהצואר אפס לגוף שנאמר במים במים מי אפסים, ויורדים לנחל קדרון ומתגאין למעלה למעלה נחל אשר לא יכל אדם לעבר שנאמר כי גא המים מי שח, מהם נמשכים ויורדים על ערבוות יריוחו שנאמר וירדו אל הערבה, וכל שדה וזכרם שאינה עושה פירות משקה אתם הם עשים שנאמר כי בא שמה המים האלה, נכנסין לים הם מציאים אותם שנאמר ובאו הימה וגו' ונרפאו המים, וכל אדם שהוא חולה או מחכה שחין רוחץ מן המים ומתרפא שנאמר ועלהו לתרופה. וימד אלף (אמה) ויעבירני מי מתנים. מכאן שמוותר לעבור עד מתנים. מכאן ואילך עד אשר לא יעבור. יכול יעבור בשוחי, תלמוד לומר כי גאו המים מי שחו, מהו מי שחו שייטא, שכן בבבל קורין לשיטא שחיא, יכול יעבירנו בבורני קטנה, תלמוד לומר וצי אדיר לא יעברנו, מאי משמע כדמתרגם רב יוסף לא תיזיל ביה בספינת צירין ובורני רבתא לא תגוזינה, א"ר יהודה אף מלאך המות אין לו רשות לעבור שם כתיב הכא בל תלך בו אני שיט וכתוב התם משוט בארץ ומהתהלך בה. א"ר פנחס בשם ר' הונא צפורהא מעין היוצא מבית קדש הקדשים בתחלה דומה לקרני חגבים, כיון שהגיע לפתח האולם דומה לחוט של שתי, כיון שהגיע לפתח ההיכל דומה לחוט של ערב, כיון שהגיע לפתח העזרה נעשה כפי פך קטן, תנא דבי ר' אליעזר בן יעקב מים מפכין עתידין לצאת מתחת מפתן הבית, מכאן ואילך מתגבר ועולה, כיון שמגיע לפתח בית דוד נעשה כנחל שוטף שבו רוחצין זבים וזבות נדות ויולדות שנאמר ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלים לחטאת ולנדה. ולאן הולכים לים הגדול ולימה של טבריה ולימה של סדום כדי לרפאות את מימיו שנאמר ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה זה ימה של סדום. וירדו על הערבה זה ימה של טבריה. ובאו הימה וגו' המוצאים ונרפאו המים זה הים הגדול, ואומר והיה כל נפש חיה אשר ישרוך אל כל אשר יבאו שם נחלים יהיה, והיה ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלים לחטאת ולנדה. מכאן ואילך מי תערובות הן כשרים לנדה (יט) ופסולים לחטאת, ויאמר אלי המים האלה היוצאים אל הגלילה הקדמונה זה ימה של סבכי, וירדו על הערבה זה ימה של טבריה, ובאו הימה זה ים המלח אל הימה המוציאה זה ים הגדול, ולמה נקרא שמו המוצאים על שני פעמים שיצאו, בראשונה עד כיפי רבריא. ר' אחא אומר בראשונה עד כיפי רבריא בשניה עד עכו ועד יפו שנאמר עד פה תבא ולא תוסיף וגו' כ"ו. ניחא ימא רבא וימא דמילחא (כ) בשביל למתקן, ימא דטבריא וימא דסבכי כדי להרבות דגתן. כתיב ולא ירפאו (המים) ואת אמרת [ונרפאו המים] אלא מקום היה (כא) ושמה נרפאו:

לחדשיו יבכר, תניא ר' יהודה אומר לפי שבעולם הזה תבואה עושה לששה חדשים ואילן עושה לשנים עשר חדש אבל לעתיד לבא תבואה עושה לחדש אחד ואילן עושה לשני חדשים מה טעם לחדשיו יבכר:

ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל. יתיב ר' ירמיה קמיה דרבי זירא ויתיב וקאמר עתיד הקב"ה להוציא מבית קדש הקדשים נהר ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים שנאמר ועל הנחל יעלה וגו' ועלהו לתרופה. איתמר חזקיה אמר להתיר פה של אלמים, בר קפרא אמר להתיר פה של עקריות, ור' יוחנן אמר לתרפיון ממש, מאי לתרופה, אמר רשב"נ לתאר פנים של בעלי פה, כדדריש ר' יהודה בר' סימון כל המשחיר פניו על דברי תורה בעוה"ז הקב"ה מבהיק פניו לעוה"ב שנאמר מראהו כלבנון בחור כארזים:

יחזקאל – פרק מח – המשך רמז שפג

מפאת צפון עד פאת ים דן אחד יהודה אחד אשר אחד ועד גבול ים מפאת קדים עד פאת ים יהודה אחד ועל גבול יהודה מפאת קדים ועד ים מנשה אחד. מה ל"ל יהודה אחד דן אחד אשר אחד שעתידין ישראל ליטול אורך מן המזרח למערב עד רוחב כ"ה אלפים קנים שעורים (כב) שבעים וחמשה מיל וכה"א ה' בדד ינחנו עתיד הקב"ה להשים אתכם נוחלים מסוף העולם ועד סופו. א"ר יוחנן עתידה ירושלים להיות מטרפולין לכל המדינות היא דעתיה דרבי יוחנן ונתתי אתהן לך לבנות למטרפולין ולא מן בייתך (כג) ולא מפורניך אלא מפורני פורניך. ר' ברכיה בשם רשב"ג כתיב בנות ירושלים נמשלו ישראל כנקבה מה נקבה נוטלת עישור מבית אביה כך תפשו ישראל ארץ שבעה עממין שהיא עישור של שבעים אומות, ולפי שירשו כנקבה לפיכך אמרו שירה כנקבה אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר, אבל לע"ל שהם יורשים כזכר דכתיב מפאת קדים עד פאת ים לפיכך אומרים שירה בלשון זכר שירו לה' שיר חדש תהלתו בקהל חסידים. א"ר סימון בשם ריב"ל למה נמשלו ישראל לנקבה מה נקבה זו טוענת ופורקת וחוזרת וטוענת ופורקת ושוב אינה טוענת, כך ישראל נגאליו ונשתעבדו ולבסוף יגאלם הקב"ה ושוב אינם משתעבדים לעולם:

והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל. א"ר לוי לע"ל הכל מתרפאים חוץ מנחש וגבעוני, נחש מנין ונחש עפר לחמו. גבעוני מנין והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל. שער ראובן אחד (כתוב ברמז כ"ט):

יחזקאל – פרק מח – רמז שפד

סביב שמונה עשר אלף, אמר חזקיה א"ר ירמיה בשם רשב"י ראיתי בני עליה והם מועטים אם אלף הם אני ובני מהם ואם מאה הם אני ובני מהם ואם שנים אני ובני הם, ומי זוטרי כולי האי והא אמר רבא דרא דקמי קודשא ב"ה י"ח אלפי פרסי שנאמר סביב שמונה עשר אלף, ל"ק הא דמסתכלים באספקלריא המאירה הא דמסתכלים באספקלריא שאינה מאירה, ומי זוטרי כולי האי הא אמר אביי לא פחות עלמא מתלתין ושתא צדיקי שנאמר אשרי כל חוכי לו ל"ו בגימ' תלתין ושתא הוו, לא קשיא הא דעיילי בבר והא דעיילי בלא בר:

ושם העיר מיום ה' שמה. אמר רשב"ג א"ר יונתן שלשה נקראו על שמו של הקדוש ב"ה אלו הם, צדיקים, משיח, ירושלים, צדיקים שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. משיח וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. ירושלים דכתיב ושם העיר מיום ה' שמה אל תקרי שמה אלא שמה:

תרי עשר

הושע – פרק א – רמז תקטו

דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי וגו', חזון ישעיהו בן אמוץ וגו', דברי עמוס אשר היה בנוקדים וגו', דבר ה' אשר היה אל מיכה המורשתית וגו'. מלמד שכלם נתנבאו בפרק אחד. ואם אי אתה יודע מי קדם כתיב תחלה דבר ה' בהושע, בעמוס הוא אומר שנתים לפני הרעש. בישיעיהו הוא אומר וינועו אמות הספים שנתנבא ביום הרעש. דבר ה' אשר היה אל מיכה מלמד (א) שכלם קדמו אל מיכה (כתוב ברמז רנ"ה). א"ר יוחנן אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה שאין לך כל נביא ונביא שלא קפח ארבעה מלכים

שנאמר בימי עזיהו יותם אחז יחזקיהו, וכה"א חזון ישעיהו וגו'. א"ר יוחנן מפני מה זכה ירבעם בן יואש לימנות עם מלכי בית דוד מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס. וממאי דאימני דכתיב דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי בימי עזיה יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל, וממאי דלא קביל דכתיב וישלח אמציה כהן בית אל אל ירבעם מלך ישראל לאמר קשר עליך עמוס בקרב בית ישראל לא תוכל הארץ להכיל את כל דבריו כי כה אמר עמוס בחרב ימות ירבעם וישראל גלה יגלה מעל אדמתו, א"ל ח"ו שאמר אותו צדיק כך ואם אמר מה אעשה לו שכינה אמרה לו:

תחלת דבר ה' בהושע, א"ל הקב"ה להושע חטאו ישראל היה לו לומר בנייך הם בני בחוניך הם בני אברהם יצחק ויעקב הם גלגל עליהם רחמים, לא די שלא אמר כך, אלא אמר לפניו רבש"ע כל העולם שלך הוא העבירים באומה אחרת, אמר הקב"ה מה אעשה לזקן זה, אומר לו קח לך אשה זונה ותלד לך בני זנונים ואח"כ אומר לו שלחה אם הוא משלח אותה מעל פניו אף אני אשלח את ישראל, מיד ויאמר ה' אל הושע לך קח לך אשת זנונים וילדי זנונים וגו' וילך ויקח את גומר בת דבלים. מאי גומר אמר רב שההכלל גומרים בה. בת דבלים דבה רעה בת דבה רעה, ושמואל אמר שהכל דשים בה כדבלה, ור' יוחנן אמר שמתוקה בפיה הכל כדבלה. ד"א שבקשו לגמור ממונם של ישראל בימיה, ר' יוחנן גמרו ובזבזו שנאמר כי אבדם מלך אשור וישימם כעפר לדוש, ותהר ותלד לו בן ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל, ותהר ותלד בן ויאמר קרא שמו לא עמי כי אתם לא עמי, לאחר שילדה ב' בנים ובת אחת א"ל הקב"ה הושע לא היה לך ללמוד ממשה רבך שכיון שדברתי עמו פרש מן האשה, אמר לפניו רבש"ע יש לי בנים ממנה ואיני יכול לגרשה ולא להוציאה, אמר לו ומה אתה שאשתך זונה ובניך זנונים ואין אתה יודע אם שלך הם אם של אחרים הם כך, אני שישר אל בני בני בחוני בני אברהם יצחק ויעקב אחד משלשה קנינים שקניתי בעולמי תורה שמים וארץ וישראל, אתה אומר לי העבירים באומה אחרת, כיון שידע בעצמו שחטא עמד ובקש רחמים על עצמו, אמר לו הקב"ה עד שאתה מבקש רחמים על עצמך עמוד ובקש רחמים עליהם שגזרתי עליהם שלש גזרות, עמד ובקש רחמים עליהם ובטל את הגזרות והתחיל לברכן והיה מספר בני ישראל כחול היום, וכתוב וזרעתיה לי בארץ ורחמתי את לא רוחמה:

הושע - פרק א - רמז תקטז

זה שאמר הכתוב מפרי פי איש ישבע בטנו זה ראובן וישב ראובן אל הבור, אמר לו הקב"ה אתה בקשת למחזרא ברא חביבא לאבוי חייך שבן בנך מחזיר את ישראל לאביהם שבשמים ואי זה זה הושע הה"ד דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי וכתוב (ב) בארה בנו, למה נקרא שמו בארה שהיה בארה של תורה. ולמה מת בארה בגולה בשביל שיחזרו עשרת השבטים בזכותו, ולמה מת משה במדבר בשביל שיחזרו מתי מדבר בזכותו. ר' ברכיה אומר אמר לו הקב"ה אתה פתחת בתשובה תחלה חייך שבן בנך בא ופותר בתשובה תחלה שובה ישראל:

כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל, א"ר אלעזר אפילו בשעת כעסו של הקב"ה זוכר את ישראל שנאמר כי לא אוסיף עוד ארחם, ר' יוסי בר חנינא אמר מהכא כי נשא אשא להם:

הושע – פרק ב – המשך רמז תקטז

והיה מספר בני ישראל. ר' יונתן רמי כתיב אשר לא ימד ולא יספר וכתיב והיה מספר בני ישראל, לא קשיא כאן בזמן שישראל עושים רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום. ר' יוסי אומר כאן בידי אדם כאן בידי שמים, א"ר אלעזר כל המונה את ישראל עובר בלאו שנאמר אשר לא ימד ולא יספר, רב נחמן אמר עובר בשני לאוין שנאמר אשר לא ימד ולא יספר:

הושע – פרק ב – רמז תקיז

כתיב והיה מספר בני ישראל וכתיב כי אתם לא עמי מה ענין זה לזה, אלא משל למלך שכעס על אשתו שלח אחר סופר לכתוב את גטה, עד שלא בא הסופר נתרצה המלך לאשתו, אמר המלך אפשר שיצא סופר זה מכאן חלוק, אלא אמר לו בוא כתוב שאני כופל כתובהה. כיוצא בו תאשם שומרון כי מרתה באלהיה, ואומר שובה ישראל עד ה' אלהיך וכי מה ענין זה לזה, מלה"ד למדינה שמרדה המלך שלח במלך פולמרכוס אחד להחריבה, היה אותו פולמרכוס בקי ומיושב, המתין להם ימים א"ל חזרו בכם ואם לאו הריני עושה לכם כדרך שעשיתי למדינה פלונית ולחבורתיה לכך נאמר תאשם שומרון, שובה ישראל. כיוצא בו ובת איש כהן כי תחל לזנות, והכנהן הגדול, מה ענין זה לזה, מלה"ד לקטרון שהשלים [שנין] ולא שמש פלומפילון שלו אלא ברח והלך לו, שלח המלך והביאו וחייב לקטע את ראשו, עד שלא יצא ליהרג אמר המלך מלאו מדה של דינרי זהב והוציאו לפניו, אמרו לו אלו עשית כדרך שעשו חבריך היית נוטל מדה של דינרי זהב ונפשך שלך, עכשו אבדת את נפשך ואבדת את ממונך, כך בת כהן שזנתה יצא כהן גדול לפניו ואומר לה אלו עשית כדרך שעשו אמותיך זכית ויצא ממך כהן גדול כיוצא בו ועכשו אבדת את עצמך ואת כבודך לכך נאמר ובת כהן והכהן הגדול:

והיה מספר (כתוב ברמז קע"ו וברמז ת"צ) והיה מספר. מהו הדבר משהוא נותן קצבה והיה מספר בני ישראל חוזר ואומר אשר לא ימד ולא יספר, אלא שהראה הקב"ה להושע כשם שהראה לאברהם הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם להודיעך שהראה אותם במספר וחזר והראה לו שלו, מתחלה הראה לו מזל אחד, ואח"כ הראה לו שנים, ואח"כ הראה לו שלשה, ואח"כ הראה לו י"ב, ואח"כ שבעים, ואח"כ הראה לו מזלות שיאן מספר להם, וכן הראה לנושע. והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם (ברמז רע"ג):

ונקבצו בני יהודה ובני ישראל וגו' עד כי גדול יום יזרעאל, אמר רבי גדול יום קבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ כתיב הכא יום וכתיב התם ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:

כי זנתה אמם הובישה הורתם. אמר רבי שמלאי אמר הקב"ה הדיינים מביינין דברי בפני עמי הארץ, כיצד יושב ודורש לא תלוה ברבית והוא מלוה ברבית, לא תגזול והוא גוזל, לא תגנוב והוא גונב, וא"ר ברכיה מעשה באדם אחד שנגנב טליתו והלך לקבול לדיין עליה ומצאה פרוסה על מטתו, וא"ר ברכיה מעשה באדם אחד שנגנב קומקומין שלו והלך לדיין לקבול עליה ומצאו על הכירה שלו לכך נאמר זנתה אמם הובישה הורתם (כתוב ברמז תקצ"ח):

ורדפה את מאהביה ולא תשיג אותם. א"ר יוחנן משום ר' יוסי טובה מרדות אחת בלבו של אדם מכמה מלקיות שנאמר ורדפה את מאהביה וגו', וריש לקיש אמר יותר ממאה מלקיות שנאמר תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה:

אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי וגו' א"ר אלעזר אין פוסקין יינוות לאשה, וא"ת אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי וגו' שמני ושקויי, דברים שהאשה משתוקקת עליהם ומאי ניהו תכשיטין. והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה וגו' (כתוב ברמז רע"ב):

וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל. אמר משה לפני הקב"ה בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לשיראל עד שאמרו די שנאמר ודי זהב גרם להם לעשות העגל. אמרי דבי ר' ינאי אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר. א"ר הושעיא משל לאדם שהיתה לו פרה כחושה ובעלת אברים האכילה כרשינים והיתה מבעטת בו, א"ל מי גרם לך שאת מבעטת בי לא כרשינים שהאכלתיך. א"ר חייא בר אבין א"ר יוחנן משל לאדם שהיה לו בן אחד והאכילו והשקהו והלבישו וכסהו ותלה לו כיס בצוארו והושיבו בפתח של זונות מה יעשה הבן שלא יחטא. רב נחמן אמר מהכא ורם לבבך ושכחת, ואי תימא מהכא וישמן ישורון ויבעט, א"ר שמואל בר נחמני מנין שחזר הקב"ה והודה למשה שנאמר וכסף הרביתי לה: לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו וכתוב ואספת דגנך, לא קשיא כאן בזמן שישראל עושים רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום:

ועתה אגלה את נבלותה. מאימתי תמה זכות אבות, א"ר מימי הושע בן בארי שנאמר ועתה אגלה את נבלותה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי, שמואל אמר מימי יחזקאל שנאמר ויחן אותם וירחמם למען בריתו את אברהם וגו', ר' יהושע בן לוי אמר מימי אליהו שנאמר ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו ויאמר וגו' היום יודע. רבי יוחנן אמר בימי חזקיה שנאמר למרבה המשרה וגו' קנאת ה' צבאות תעשה זאת:

והשבתי כל משושה. א"ר יוחנן מפני מה מועדים שבבבל שמחים מפני שלא היו באותה קללה (בפסוק חדישים ומועדיכם שנאה נפשי). תני נוהג אבל מראש חדש עד תענית דברי ר"מ, ר' יהודה אומר כל החדש כלו אסור, רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו אסור אלא אותו שבת בלבד, א"ר יוחנן ושלשתם מקרא אחד דרשו והשבתי כל משושה וגו' מ"ד מר"ח ועד תענית מחנה, מ"ד כל החדש כלו אסור מחדשה, מ"ד אין אסור אלא אותך שבת משבתה, אמר רבא הלכה כר"מ, ואמר רבא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, ותרויינו לקולא:

הושע - פרק ב - רמז תקיח

לכן הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר. רבי ברכיה בש"ר לוי כגואל הראשון כך גואל האחרון מה גואל הראשון נגלה להם וחזר ונכסה מהם כך גואל האחרון, וכמה הוא נכסה מהם, ר' ברכיה בש"ר חמא בר חנינא מ"ה ימים הה"ד ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים וכתוב אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה, אלף מותר מ"ה אינון אלף מ"ה יום שנגלה להם וחזר ונכסה מהם. להיכן הוא מוליכן אית דאמרין למדבר יהודה ואית דאמרין למדבר סיוחן ועוג, הה"ד לכן הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר, מי שמאמין בו אוכל מלוחים ושרשי רתמים הה"ד הקוטפים מלוח עלי שיח ושרש רתמים לחמם. ומי שאינו מאמין בו והולך לאומות העולם הם הורגים אותו. א"ר יצחק בר מריון לסוף מ"ה יום נגלה להם ומוריד להם את המן למה שאין כל חדש תחת השמש ומה טעם (אנכי ה' אלהיך המעלך) [וכיום עלותה] מארץ מצרים וגו':

ונתתי לה את כרמיה משם. מדבר בסדום ועמורה, לפי שנאמר ויהפוך את הערים האל וכתוב בחלמיש שלח ידו הפך משורש הרים. לעוה"ב הקב"ה מרפא את ישראל ומרפא אותם שנאמר ונתתי לה את

כרמיה משם אלו הנביאים, ואת עמק עכור עמק שעכרתי באפי, לפתח תקוה אותה שעה הם אומרים שירה שנאמר וענתה שמה כימי נעוריה ואין ענתה אלא שירה שנאמר ותען להם מרים. וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים. תניא ר' סימאי אומר נאמר ולקחתי אתכם לי לעם וגו' ונאמר להלן והבאתיאתכם אל הארץ וגו' ונתתי אותה לכם מקיש יציאתם ממצרים לביאתם לארץ מה ביאתן לארץ שנים מס' רבוא אף יציאת מצרים שנים מס' רבוא, וכתוב וענתה שמה כימי נעוריה וגו' מה יציאתם ממצרים בס' רבוא וכניסתן לארץ בס' רבוא כן לימות המשיח בששים רבוא:

והסירותי את שמות הבעלים (ברמז תק"ו). והיה ביום ההוא וגו' תקראי (לי) אישי וגו'. א"ר יוחנן ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה:

הושע – פרק ב – רמז תקיט

וארשתיך לי באמונה. את מוצא שאין הגליות מתכנסות אלא בשכר אמונה וכה"א אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבאי תשורי מראש אמנה. וגדולה האמנה לפני מי שאמר והיה העולם שבשכר האמנה שהאמינו ישראל שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה שנאמר ויאמינו בה ובמשה עבדו אז ישיר משה ובני ישראל, וכן את מוצא שלא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בזכות האמנה שנאמר ויאמן העם. וכן אתה מוצא שלא ירש אברהם אבינו העולם הזה והעולם הבא אלא בזכות אמונה שהאמין שנאמר והאמין בה', וכה"א אמונים נוצר ה' (כתוב ברמז תשי"ז). וכה"א ואהרן וחור תמכו בידיו ויהי ידיו אמונה מזכירין זכות אבות, ואומר זה השער לה' צדיקים יבאו בו, בבעלי אמנה מהו אומר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים השער הזה כל בעלי אמנה נכנסים בו, וכה"א טוב להודות לה' וגו' ואמונתך בלילות וגו' כי שמחתני ה' בפעלך מי גרם לנו לבא לידי שמחה זו אלא בשכר אמנה שהאמינו אבותינו בעולם הזה שכלו לילות לכך נאמר להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות, וכן יהושפט אומר לעם האמינו בה' אלהיכם האמינו בנביאי ו הצליחו, ה' עניך הלא לאמונה, וצדיק באמונתו יחיה, חדשים לבקרים רבה אמונתך, וכה"א ויאמינו בדברו ישירו תהלתו. והיה ביום ההוא אענה נאם ה' אענה את השמים וגו' והארץ תענה וגו' [והם יענו] את יזרעאל. היה ר' בנאה אומר בזמן שאדם מתחייב אין פושטין בו יד אלא עדיו שנאמר יד העדים תהיה בו בראשונה, כך כתיב העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ, בזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום מה כתיב ועצר את השמים וגו' ואח"כ פורענות ממשמשת ובאה ואבדתם מהרה, ובזמן שישראל עושים רצונו של מקום מה נאמר בהם והיה ביום ההוא אענה נאם ה' אענה את השמים וגו':

וזרעתיה לי בארץ. אר"א לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא כדי שיתוספו עליהם גרים שנאמר וזרעתיה לי בארץ, כלום אדם זורע סאה אלא להוציא ממנה כמה כורים:

הושע – פרק ג – המשך רמז תקיט

ואכרה לי בחמשה עשר כסף. א"ר יוחנן משום דבי רבי שמעון בן יהוצדק אין כירה אלא לשון מכירה, וכה"א בקברי אשר כריתי לי. בחמשה עשר זה ט"ו בניסן שבו נגאלו ישראל ממצרים. כסף אלו הצדיקים, וכה"א צרור הכסף לקח בידו. וחומר שעורים ולתך שעורים אלו ארבעים וחמשה צדיקים שהעולם מתקיים עליהם, ואיני יודע אם שלשים כאן וחמשה עשר בארץ ישראל או אם שלשים בארץ ישראל וחמשה עשר כאן, כשהוא אומר ואקחה שלשים הכסף וגו' הוי אומר שלשים בארץ ישראל וחמשה עשר כאן רובי רובייהו משתכחו בכנישתא דתותי אפתי. דבר אחר ואכרה לי בחמשה עשר כסף הרי חמשה

עשר בניסן, וחומר שעורים הרי שלשים, ולתך שעורים הרי שלשים, אלו שלש פרשיות שכתב לנו משה בתורה וכל אחת ואחת יש בה שלשים מצות, ואלו הם, פרשת פסחים, פרשת נזיקין, פרשת קדושים. דבר אחר ואכרה לי בחמשה עשר כסף זה ט"ו בניסן, וחומר שעורים הרי שלשים, ולתך שעורים הרי ארבעים וחמשה. הא אינון חמשה אוחרנייא, ואמר עליה ימים רבים תשבי לי, תני רבי חייא אמר ימים שנים רבים שלשה, לא תזני לא תעשה לך פסל, ולא תהיי לאיש לא יהיה לך אלהים אחרים, אם עשיתם כן, וגם אני אליך, אימתי בחדש השלישי:

כי ימים רבים ישבו בני ישראל אין מלך ואין שר, וכי ימים רבים היו (כתוב ברמז ה'):

אחר ישובו בני ישראל וגו' ופחדו אל ה' ואל טובו. מלמד שכיון שבאים לירושלים בא דוד לכך קבעו ולירושלים, את צמח דוד, וכיון שבא דוד באת תפלה שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי (כתוב ברמז ק"ו):

הושע – פרק ד – המשך רמז תקיט

אלה וכחש ורצוח. אמר רב יודה אמר שמואל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושים לא יהא לו עסק עמהם, אמר רבי יוסי אמר רבי יוחנן וקשים לעולם יותר מדור המבול שנאמר אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף פרצו ודמים בדמים נגעו, מאי משמע כדמתרגם רב יוסף מולידים בנים מנשי חבריהון חובין על חובין מוסיפין, וכתב על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה בחית השדה ובעוף השמים וגם דגי הים יאספו, ואלו בדור המבול לא נגזרה גזרה על הדגים שנאמר מכל אשר בחרבה מתו ולא דגים שבים:

ועמך כמריבי כהן. אמר ר' אלעזר אם ראית כהן שיש בו עזות פנים אל תהרהר אחריו שנאמר ועמך כמריבי כהן, ופליגא דשמואל דאמר רב יהודה אמר שמואל ארבע מאות עבדים ואמרי לה ארבעה אלפים היו לו לפשחור בן אמר וכלם נטמעו בכהונה גדולה וכל כהן שיש בו עזות פנים אינו אלא מהם:

וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה. אמר רבי שמעון בן לוי תלמיד חכם שסרח אין מבזין אותו בפרהסיא שנאמר וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה, כסהו כלילה:

ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני. אמר ר' אלעזר כל המשכח דבר מלמודו גורם גלות לבניו שנאמר ותשכח תורת אלהיך וגו', אמר רבי אבהו אף מורידין אותו מגדולתו שנאמר כי אתה הדעת מאסת (כתוב ברמז רס"ז):

כרובם כן חטאו לי כבודם בקלון אמרי. א"ר שמואל בר נחמני שכל מה שהגדולים עושים העם עושים, כיצד הנשיא מתיר ואב בית זין אומר הנשיא מתיר ואני אוסר, והדיינין אומרים אב בית דין מתיר ואנו אוסרים, ושאר הדור אומרים הדיינין מתירין ואנו אוסרים מי גרם לכל הדור שחטא הנשיא שחטא תחלה. ד"א כרובם כן חטאו לי אמר רבי כל שהרביתי להם אדנות כן חטאו לי שנאמר גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי. ד"א כל שהרביתי להם עושר כן חטאו לי שנאמר כספם וזהבם עשו להם עצבים. והיה כעס ככהן (כתבו בישיעה):

זנות ויין ותירוש יקח לב. למה נקרא שמו יין, א"ר יצחק שמביא יללה לעולם. תירוש שכל המתגאה בו נעשה רש, כתיב תירש וקרי תירוש זכה נעשה ראש לא זכה נעשה רש. רבא רמי כתיב ישמח וקרינן ישמה זכה משמחו לא זכה משמהו. והיינו דאמר רבא חמרא וריחני פקחין:

עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו קרי עליה רב יוסף כל המקיל לו יגיד לו:

רוח זנונים התעה. רב הונא רמי כתיב רוח זנונים התעה וכתוב רוח זנונים בקרבם, בתחלה התעה ולבסוף בקרבם:

לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה. משרבו המנאפים פסקו מים המרים, וריב"ז הפסיקן שנאמר לא אפקוד על בנותיכם, וכתוב ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו, ואומר לא אפקוד על בנותיכם, מאי ואומר, וכ"ת עון דידיה אין דבניה ודבנתיה לא. תא שמע לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה, וכי תימא עון אשת איש אין עון דפנויה לא, ת"ש כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו:

ועם לא יבין ילבט, א"ר אליעזר א"ל נביא לישראל אם אתם מקפידים על עצמכם מים בודקין נשותיכם ואם לאו אין המים בודקין נשותיכם:

הושע – פרק ד – רמז תקב

חבור עצבים אפרים הנח לו. ריב אומר גדול השלום שאפילו עובדים אלילים ושלום ביניהם כביכול אינו יכול לשלוט בהם שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו, אבל משנחלקו מהו אומר חלק לבם עתה יאשמו, הא גדול השלום ושנואה המחלוקת. א"ר אלעזר אי זה קשה מי שאמר למלך או אני או את בפלטיין או זה שאומר אני ולא את בפלטיין הוא אומר זה שאומר אני ולא את בפלטיין, כך דור המבול אמרו מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו, דור הפלגה אמרו לא כל הימנו לבור לו את העליונים וליתן לנו את התחתונים אלא בואו ונעשה לנו מגדל ונתן ע"א בראשו ונתן הרב בידה ותהא נראית כעושה עמו מלחמה, אותם לא נשתייר מהם פליטה ואלו נשתייר מהם, אלא דור המבול על ידי שהיו שטופים בגזל שנאמר גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו לפיכך לא נשתייר מהם פליטה, אבל אלו על ידי שהיו אוהבים זה לזה שנאמר ויהי כל הארץ שפה אחת לפיכך נשתייר מהם פליטה:

הושע – פרק ה – המשך רמז תקב

שמעו זאת הכהנים (כתוב ברמז שני"ו). ושחטה שטים העמיקו ואני מוסר לכלם. א"ר יוחנן אמר הקב"ה הם העמיקו יותר משלי אני אמרתי כל שאינו עולה לרגל עובר בעשה והם אמרו כל העולה לרגל ידקר בחרב:

בצאנם ובבקרם ילכו לבקש את ה'. א"ל ההוא מינאה לר"ג עמא דחלץ ליה מאריה דכתיב בצאנם ובבקרם ילכו לבקש את ה' ולא ימצאו חלץ מהם, א"ל שוטה מי כתיב להם מהם כתיב, אלא יבמה דחלצו מינה אחים מידי מששא אית ביה:

בה' בגדו כי בנים זרים ילדו. אמר רבה בר רב אדא בר אהבה כל הנושא אשה לשם ממון הויין ליה בנים שאינם מהוגנים שנאמר בנים זרים ילדו, ושמא תאמר ממונם פלט, תלמוד לומר עתה יאכלם חדש את חלקיהם, ושמא תאמר חלקו ולא חלקה, ת"ל חלקיהם, ושמא תאמר לזמן מרובה, תלמוד לומר חדש, מאי משמע, אמר רב נחמן בר יצחק חדש נכנס חדש יוצא וממונם אבד. ואמר רבה בר רב אדא ואמרי לה אמר רב סלא אמר רב המנונא כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב"ה רוצעו, ותאנא על כלם אליהו כותב והקב"ה חותם אוי לו לפוסל את זרעו ולפוגם את משפחתו ולנושא אשה שאינה וגנת לו, וכל הפוסל פסול ואינו מדבר בשבח אדם לעולם ואמר שמואל ובמומו פוסל. דבר אחר (ג) מדבר

במצרים בה' בגדו כי בנים זרים ילדו. שהיו מולידים ולא מליים, עתה יאכלם חדש שנאמר ויקם מלך חדש, אמר הקב"ה אתם חדשתם על עצמכם עבודה אף אני אעמיד עליכם מי שמחדש עליכם שעבוד. את חלקיהם שנחלקו מאחר הקב"ה. אפרים לשמה תהיה, אימתי ביום תוכחה, ר' אבא בשם ר' חנינא ביום שעתיד הקב"ה להוכח עמהם בדין, אתה מוצא בשעה שגלו עשרת השבטים ולא גלו שבט יהודה ובנימין היו עשרת השבטים אומרים מפני מה הגלה אותנו ואותם לא הגלה מפני שהם בני פלטין שלו דילמא משוא פנים יש כאן, חס ושלום אין כאן משוא פנים, אלא עדין לא חטאו וכיון שחטאו הגלה אותם, חזרו ואמרו הא אלהא הא תקיף הא קשוט דאפילו לבני ביתא לא נסיב אפיין:

הושע – פרק ה – רמז תקכא

היו שרי יהודה כמסיגי גבול. א"ר איבו הם לא פלשו אחר מדת הדין ומדת הדין לא פלשה אחריהם, הם לא פלשו אחר מדת הדין היו שרי יהודה מסיגי גבול אין כתיב כאן אלא כמסיגי גבול, כי פרה סוררה אין כתיב כאן אלא כפרה סוררה, ויהי העם מתאוננים אין כתיב כאן אלא כמתאוננים, ומדת הדין לא פלשה אחריהם, היתה אלמנה אין כתיב כאן אלא כאלמנה, היה ה' אויב אין כתיב כאן אלא כאויב, דרך קשתו אויב אין כתיב כאן אלא כאויב:

עשוק אפרים רצון משפט כי הואיל הלך אחרי צו (כתוב בפרשת בראשית בפסוק ויצו ה' אלהים). אלך אשובה אל מקומי (כתוב ברמז ש"ג):

הושע – פרק ו – רמז תקכב

כי הוא טרף וירפאנו. למי שעלתה לו מכה וקרעה הרופא, כיון שראה שלא נתרפאה מכתו הוא מחזר אחר רופאים אחרים ולא היה מוצא לו רפואה, א"ל לך אצל הרופא שקרע לך המכה והוא מרפא אותך, כך אמר הנביא כל מה שאתם מפליגים מן הקב"ה הנחמות רחוקים מכם אלא עשו תשובה והקב"ה גואל אתכם הוא שהכה הוא שמרפא, מחצתי ואני ארפא אני הוא שהכיתי שנאמר ממרום שלח אש, ואני הוא המרפא שנאמר אנכי אנכי הוא מנחמכם:

יחיינו מיומים וגו' ונחיה. א"ר קטינא שיתא אלפי שנין הוי עלמא וחד חרוב שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, אביי אמר תרי חרוב שנאמר יחיינו מיומים. ונחיה (ברמז י"ב):

ונדעה נרדפה לדעת את ה'. א"ר חלבו אמר רב הונא כל היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה, אמר אביי לא אמרן אלא בדנפיק אבל בדעייל מצוה למרהט שנאמר ונדעה נרדפה לדעת את ה' וגו' ויבוא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ:

וחסדכם כענן בקר. א"ר שמואל בר יצחק הני ענני דצפרא לית בהו מששא שנאמר וחסדכם כענן בקר וכטל משכים הולך, והאמר רב פפא לאביי אמרי אינשי מטרא כד מפתח בבא בר חמרא מוך שקיך וגני, לא קשיא הא דקטר בעיבא הא דקטר בעננא. על כן חצבתי בנביאים (כתוב ברמז ק"ה):

כי חסד חפצתי ולא זבח. אמר הקב"ה חביב עלי חסד שאתם גומלים זה לזה יותר מכל הזבח שזבח שלמה לפני אלף עולות יעלה שלמה וכה"א זאת התורה לעולה למנחה, זאת התורה לא עולה ולא מנחה. פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי מהלך בירושלים והיה רבי יי' הושע מהלך אחריו ראה בית המקדש שהוא חרב אמר אוי לנו על הבית שחרב מקום שמתכפרין בו עונותינו, א"ל בני אל ירע לך שיש לנו כפרה אחרת

שהיא כמותה ואי זה זה גמילות חסדים, לכך נאמר כי חסד חפצתי ולא זבח, ואומר אמרתי עולם חסד יבנה:

הושע – פרק ו – רמז תקכג

והמה כאדם עברו ברית, כאדם הראשון מה אדם הראשון הכנסתיו לגן עדן וצויתיו ועבר על צוויי ודנתי אותו בגירושין ובשלוחין וקוננתי עליו איכה. הכנסתיו לגן עדן ויניחהו ה' אלהים בגן עדן. וצויתיו ויצו ה' אלהים על האדם. ועבר על צוויי המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת. ודנתי אותו בשלוחין וישלחהו ה' אלהים. ודנתי אותו בגירושין ויגרש את האדם. וקוננתי עליו איכה ויאמר לו איכה איכה כתיב. אף בניו הכנסתים לארץ ואביא אתכם אל ארץ הכרמל צויתים ואתה תצוה את בני ישראל, עברו על צוויי וכל ישראל עברו תורתך, דנתי אותם בשלוחין שלח מעל פני ויצאו, דנתי אותם בגירושין מביתי אגרשם, וקוננתי עליהם איכה איכה ישבה בדד. א"ר יצחק אדם הראשון משוך בערלתו היה כתיב הכא כאדם עברו ברית וכתוב התם את בריתי הפר, רב נחמן אמר כופר בעיקר היה כתיב הכא עברו ברית וכתוב התם על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם. לגעד קרית פועלי און עקובה מדם, א"ר אלעזר שהיו עוקבים להרוג נפשות (כתוב ברמז ל'). וכחכי איש גדודים, כשם שהלסטים הללו יושבים על הדרך והורגים בני אדם ונוטלים ממונם כך עשו שמעון ולוי לשכם. חבר כהנים כשם שהכהנים הללו מתחברין על הגורן ליטול חלקם כך עשו שמעון ולוי לשכם. דרך ירצחו שכמה דרך ירצחו שמעון ולוי לשכם. גם יהודה שת קציר (כתוב ברמז רמ"ח):

הושע – פרק ז – המשך רמז תקכג

כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים (כתוב ברמז ת"כ). ר' ברכיה אומר ויקרא באזני קול גדול קרבו פקודות העיר, עד כאן עמד חטאו של עגל הה"ד כרפאי לישראל מחטאו של עגל ונגלה עון אפרים. משך ידו את לוצצים. אמר רב קטינא כל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין שנאמר משך ידו את לוצצים:

הושע – פרק ז – רמז תקכד

אמר רב חסדא א"ר ירמיה בר אבא ארבע כתות אין מקבלין פני שכינה, כת לצים, כת חנפים, כת שקרנים, כת מספרי לשון הרע. כת לצים דכתיב משך ידו את לוצצים, כת חנפים דכתיב כי לא לפניו חנף יבוא, כת שקרנים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני, כת מספרי לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע. ואנכי אפדם והמה דבו עלי כזבים, א"ר אבא אמר הקב"ה אני אמרתי אפדם בממונם בעולם הזה כדי שיזכו לעולם הבא והמה דברו עלי כזבים. ואני יסרתי חזקתי זרועותם, אמר רב פפי משמיה דרבא אני אמרתי איסרם ביסורין בעולם הזה כדי שיתחזקו זרועותם לעולם הבא ואלי יחשבו רע:

הושע – פרק ח – המשך רמז תקכד

זנח ישראל טוב אויב ירדפו. א"ר פזי אין טוב אלא תורה כמה דאת אמר כי לקח טוב, וכה"א על עזבם את תורת:

הושע – פרק ח – רמז תקכה

גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. אמר עולא פסוק זה בלשון ארמי נאמר, אם כלם יתנו בגוים עתה אקבצם ואם מעט מהם ויחלו מעט ממשא מלך שרים. רב נחמן בר חסדא שדא כרגא ארבנן, א"ל רב נחמן בר רב יצחק עבר מר אדאורייתא ואדנביאי ואדכתובי. אדאורייתא דכתיב אף חובב עמים כל קדושיו בידך, אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע אפילו בשעה שאתה מחבב אומות העולם יהיו כל קדושיו בידך, והם תכו לרגליך תני רב יוסף אלו תמידי חכמים שמכתתין רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, ישא מדברותיך לישא וליתן בדברו של מקום. אדנביאי דכתיב כי יתנו בגוים כדאמרן. אדכותבי דכתיב מנדה בלו והלך לא שליט למרמא עליהום, אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן לומר לא יהיבנא כרגא. ואמר רב יהודה מנדה זה מנת המלך, בלו זו כסף גולגלתא, והלך זו ארנונא. ר' אחא בשם ר' חנינא אמר תרתי, ר' חנינא אמר אין הגליו מתכנסות אלא בזכות משניות שנאמר גם יכ יתנו בגוים, ר' חנינא מאר חורי כי ממזרח שמש ועד מבואו וגו' ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי, וכי יש קמיצה והקטרה בבל, אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בהם מעלה אני עליכם כאלו אתם מקריבים אותם לפני:

אכתב לו רובי תורת. א"ר אלעזר רוב תורה בכתב ומעוט בעל פה שנאמר אכתב לו רובי תורת, ור' יוחנן אמר מעוטה בכתב ורובה בעל פה דכתיב כי על פי הדברים האלה. א"ר יהודה בר שלום בקש משה שתהא המשנה בכתב וצפה הקב"ה שעתידים עובדי אלילים לתרגם את התורה ולהיות קוראים בה יונית ואומרים אף הם ישראל, אומר הקב"ה לאומות מה אתם אומרים שאתם בני איני יודע אלא למי שמסטידין שלי בידו הוא בני, ומהו המסטידין זה משנה שאם היתה המשנה ביד האומות אם כן כמו זר נחשבו. ר' זעירא בשם רבי אלעזר אכתב לו רובי תורת וכי רובה של תורה נכתבה, אלא מרובים הם הדברים הנדרשים מן הכתב מן הדברים הנדרשים בפה, אלא בעיני חביבים הם הדברים הנדרשים בפה מן הדברים הנדרשים מן הכתב. רבי יהודה אומר אכתב לו רובי תורת אלו התוכחות אפילו כן כמו זר נחשבו. א"ר אבין אלו כתבתי לך רובי תורת לא כמו זר נחשבו, מה בינך לבין עו"א אלו מוציאים ספריהם ואלו מוציאים ספריהם, רבי חגי בר' שמלאי כתיב כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית הדא אמרה אותם שבפה הם חביבים:

וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות מי לא הוו בני אנשא דילעון באורייתא:

הושע – פרק ט – המשך רמז תקכה

אל תשמח ישראל אל גיל כעמים. שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסיר שרטט וכתב אל תשמח ישראל אל גיל כעמים, ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו, אי מההיא הוה אמינא הני מילי זמרא דמנא אבל בפומא שרי קא משמע לן:

כענבים במדבר מצאתי יישראל. מדבר בישראל בשעה שעמדו על הר סיני נמשלו כענבים מה הענבים מבחוץ נאות וכעורות מבפנים כך היו ישראל בשעה שעמדו על הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע הרי בפייהם אבל לבם לא היה נכון שנאמר ויפתוהו בפייהם ובלשוונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו. ד"א מה הענבים הללו החרצנים מבפנים כך ישראל והאספסוף אשר בקרבן. מה הענבים הללו יש בהם מאכל ומשקה כך ישראל יש בהם בני אדם בני תורה ויש בהם בני מעשים. ד"א כענבים במדבר למה במדבר ולא בישוב, אלא כשאדם מהלך במדבר והוא צמא אם נותנים לו פת אוכל ומבקש לשתות, ואם נותנים לו מים או יין לשתות שותה ומבקש לאכול, אבל אם נותנים לו ענבים הוא אוכלם ואינו מבקש

מאומה למה שיש בהם אכילה ויש בהם שתייה, כך קבלו ישראל את התורה במדבר דכתיב לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי, וכתיב הוי כל צמא לכו למים לכו שברו ואכלו. א"ר סימון שלש מציאות מצא הקב"ה. אברהם דכתבי ומצאת את לבבו נאמר לפניך. דוד דכתיב מצאתי דוד עבד. ישראל דכתיב כענבים במדבר מצאתי ישראל. מתיבין חברייא לר' סימון ונח מצא חן, אמר לון הוא מצא הקב"ה לא מצא, והכתיב מצא חן במדבר, בזכות דור המדבר:

כבכורה בתאנה בראשיתה. א"ר יודן התאנה הזאת בתחלה אורין אותה אחת אחת ואחר כך שתים ואחר כך שלש עד שאורין אותה בסלים ובמגרפות, כך בתחלה אחד היה אברהם ואחר כך אברהם ויצחק ואחר כך שלשה אברהם יצחק ויעקב עד ובני ישראל פרו וישרצו. אמר רבי יודן התאנה הזו אין בה פסולת אלא עוקצה בלבד, כך לא היה פסולת באברהם אלא הערלה בלבד, אמר לו הקב"ה העבר אותה ובטל המום התהלך לפני והיה תמים:

הושע – פרק ט – רמז תקכו

המה באו בעל פעור וינזרו לבשת. א"ר אבא בר כהנא אמר לו בלעם לבלק אלהיהם של אלו שונא זמה הוא והם מתאווים לכלי פשתן, בוא ואשיאך עצה, עשה להם קעילים והושב בהם זונות זקנה מבחוץ וילדה מבפנים וימכרו להם כלי פשתן, עשה להם קעילים מהר שלג עד בית הישימון והושב בהם זונות זקנה מבחוץ וילדה מבפנים, ובשעה שישראל אוכלים ושותים ושמים ויוצאים לטייל בשוק זקנה אומרת לו אי אתה מבקש כלי פשתן, זקנה אומרת לו בשוה וילדה אומרת לו בפחות שנים או שלשה פעמים בפחות, ואחר כך אומרת לו הרי אתה כבן בית שב וברור לעצמך וצרצור של יין העמוני מונח אצלה, ועדיין לא נאסר יינם של עו"א אומרת לו רצונך לשתות כוס של יין, כיון ששותה בוער בו יינו אומר לה השמעי לי הוציאה יראתה מתוך חיקה, א"ל עבור לזה אומר לה הלא יהודי אני אמרה לו מה איכפת לך כלום מבקשים ממך אלא שתפעור עצמך לו, ולא עוד אלא שאיני מניחך עד שתכפור בתורת משה רבך שנאמר המה באו בעל פעור וינזרו לבשת:

הושע – פרק ט – רמז תקכו

ימאסם אלהי כי לא שמעו לו ויהיו נודדים בגוים. אמר הקב"ה אני בקשתי שתהיו נתונים בשלוה שנאמר ונטעתים על אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אימתי אם בחקותי תלכו וגו' וישבתם לבטח בארצכם ואתם לא עשיתם כן אלא ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה', ואשר לא היו כן נתתם עלי, אף אני דברים אשר לא כתבתי בתורה נתתי עליכם גם כל חלי וכל מכה, ומה ואשר לא היו כן נתתם עלי דכתיב עזבו את ה' אל תקרי עזבו אלא עיזבו, אני נקראתי ה' אל רחום וחנון ומפני עונותיכם עשה עצמו אכזר שנאמר היה ה' כאויב, וכה"א ויהפך להם לאויב, לכך אמר הושע ימאסם אלהי:

הושע – פרק י – המשך רמז תקכו

גפן בוקק ישראל (כתוב ברמז רס"ד). לעגלות בית און. א"ר נחמן כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דע"א דשריא דכתיב כרע בל קרס נבו, וכתיב קרסו כרעו יחדו ולא יכלו מלט משא, וכתיב לעגלות בית און יגורו שכן שומרון וגו' כבודו, אל תקרי כבודו אלא כבדו. זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד א"ר אלעזר גדול גמילות חסדים יותר מן הצדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד, אדם זורע ספק אוכל ספק אינו

אוכל אבל קוצר ודאי אוכל, וא"ר אלעזר אין הצדקה משתלמת אלא לפי גמיתות חסדים שבה שנארמ זרעו לכם לצדקה וגו':

הושע – פרק יא – המשך רמז תקכז

כי נער ישראל ואהבהו (כתוב ברמז רס"ב). זה שאמר הכתוב ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ אמר משה עם זה שאני מוסר לך עדין גדיים הם עדין תינוקות הם אל תקפיד עליהם על מה שהם עושים שאף רבונם לא הקפיד עליהם על מה שעשו שנאמר כי נער ישראל ואהבהו וממצרים קראתי לבני, ר' יהודה אומר אין לי רשות הא יש לי רשות אכניסם בצד אהלי רועים, את מוצא כשעמדו על הים היו ממרים שנאמר וימרו על ים בים סוף, אמרו המלאכים הם ממרים ומכעיסים ואתה שותק אמר להם נערים הם ואין מקפידין על הנערים, מה דרכו של תינוק יוצא מלוכלך ממעי אמו והם שוטפים אותו אף ישראל ואשטוף דמיך מעליך, וכן ואסוכך בשמן ואלבישך רקמה ואנעלך תחש, אתה מוצא שירת הים לא אמרו לעצמם אבל שירת הבאר אמרו לעצמם אז ישיר ישראל:

הושע – פרק יא – רמז תקכח

ואנכי תרגלתי לאפרים כתיב. ויסע מלאך האלהים וגו', ר' יהודה אומר משל למה הדבר דומה לאחד שהיה בדרך והיה בנו מנהיג לפניו, באו לסטים לשבותו נטלו מלפניו ונתנו לאחריו, בא זאב נטלו מאחריו ונתנו לפניו, באו לסטים לפניו זאב לאחריו נטלו על זרועותיו שנאמר ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו, התחיל הבן מצטער מפני החמה פרש עליו בגדו שנאמר פרש ענן למסך, רעב האכילו לחם הנני ממטיר לכם לחם וגו', צמא השקהו מים שנאמר ויוציא נוזלים מסלע. ד"א תרגלתי לאפרים. ר' הונא ור' ברכיה בריה דר' אבהו משל למלך שהיה לו בן בכה נתנו על ארכבותיו ואנכי תרגלתי לאפרים, בכה נתנו על זרועותיו שנאמר קחם על זרועותיו, בכה נתנו על כתפו שנאמר ארכיב אפרים, טנף עליו השליכו לארץ, לא היה אסקותיה כמחתותיה, מסקותיה צבחר צבחר, מחתותיה כוליה כחדא השליך משמים ארץ תפארת ישראל. ד"א תרגלתי תרתי ורגלתי רוח הקדש לברך לאפרים, אימתי קחם על זרועותיו בשעה שאמר יעקב ליוסף קחם נא אלי ואברכם בזכותו של מי בזכותו של יוסף בחבלי אדם אמשכם:

בחבלי אדם אמשכם. אלו ישראל שנאמר משכני אחרין נרוצה. בעבותות אהבה דכתיב אהבתי אתכם אמר ה'. ואהיה להם כמרימי עול שרוממתי עליהם צרות כל כך, למה על לחייהם בשביל שהוציאו דבר מלחיים ואמורו לעגל אלה אלהיך, וסוף ואט אליו אוכיל אני מטה עליו אכילות הרבה שנאמר יהי פסת בר בארץ. ד"א בחבלי אדם אמשכם [זה יוסף] שנאמר וימשכו ויעלו את יוסף וגו' וימכרו אותו לישמעלים. בעבותות אהבה דכתיב וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו. ואהיה להם כמרימי עול שרוממתי צרות עליו, ואי זו זו אשת פוטיפר, כל כך למה על לחייהם בשביל דבר שהוציא מלחיי שנאמר ויבא יוסף את דבתם רעה וגו', וסוף ואט אליו אוכיל אני מטה עליו אכילות הרבה ויוסף הוא השליט על הארץ. ד"א בחבלי אדם אמשכם זה יעקב, א"ר ברכיה בש"ר יודא בר' סימון ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים שלול בקולרין, אמר הקב"ה בני בכורי הוא ואני מורידו בבזיון הריני מוריד בנו לפניו, ה"ד ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סריס פרעה, הוריד את יעקב למצרים, לפרה שמושכין אותה למקולין ואינה נמשכת מה עשו משכו את בנה לפניו והיתה הולכת בעל כרחה שלא בטובתה:

בקרבת קדוש ולא אבוא בעיר. א"ר יוחנן אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה, ומי איכא ירושלים למעלה, אין דכתיב ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו:

הושע – פרק יב – המשך רמז תקכח

סבבוני בכחש אפרים. א"ר יהודה כשעמדו ישראל על הים היו השבטים עומדים זה אומר אני יורד וזה אומר אני יורד (כתוב ברמז ל"ח). היה רבי מאיר אומר כשהיו ישראל זכאים היו מעידים בעצמם (כתוב ברמז ל"ה):

וישר אל מלאך ויוכל. איני יודע מי נעשה שר למי, כשהוא אומר כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל. הוי אומר יעקב נעשה שר למלאך. בכה ויתחנן לו איני יודע מי בכה למי, כשהוא אומר ויאמר שלחני כי עלה השחר וגו' ויברך אותו שם, הוי אומר מלאך בכה ליעקב. כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל. אמר רבא רמז לו עתידים שני שרים לעמוד ממך ראש גלות שבבבל ונשיא שבארץ ישראל. בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו. עמך אין כתיב כאן אלא עמנו, אמר לו המלאך ליעקב עתיד הוא להגלות עליך בבית אל ולהחליף את שמך ואני עומד שם. כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב. כנען זה אליעזר, בידו מאזני מרמה שהיה יושב ומשקל את בתו ראויה היא או איננו ראויה, לעשוק אהב לעשוק אבהובו של עולם זה יצחק, אמר לו אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אלי כתיב אתן לו בתי א"ל אתה ארור ובני ברוך ואין ארור מדבק בברוך, השמר לך פן תשיב את בני שמה:

וביד הנביאים אדמה. רב יהודה ברב אילעאי וארבנן, ר' יהודה אומר כל הנביאים ראו מתוך (שבע) [תשע] אספקלריות כמד"א וכמראה המראה אשר ראה, ומתוך אספקלריא אחת ראה משה שנאמר ומראה ולא בחידות פה אל פה אדבר בו. ורבנן אמרין כל הנביאים ראו מתוך אספקלריא מלוכלכת ומשה ראה מתוך אספקלריא מצוחצחת. בנביאים כתיב ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה. ובמשה כתיב ותמונת ה' יביט. ר' פנחס בש"ר הושעיא משל למלך שנגלה על בן ביתו באיקונין שלו לפי שבעולם הזה שכינה נגלה על היחידים אבל לעתיד לבא ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו וגו'. בגלגל שורים זבחו (למעלה ברמז קצ"ה):

גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי, אין לך כל תלם ותלם שבארץ ישראל שלא העמיד עליו אחאב עבודת אלילים והשתחוה לה:

הושע – פרק יב – רמז תקכט

ויברח יעקב שדה ארם. אמר להם הנביא לישראל דוגמא שלכם דומה ליעקב, מה יעקב עד שלא נשא אשה נשתעבד ומשנשא אשה נשתעבד אף אתם עד שלא נולד גואל נשתעבדתם ומשנולד גואל נשתעבדתם:

ובנביא העלה ה' את ישראל ממצרים (כתוב ברמז ר"ח):

הושע – פרק יג – המשך רמז תקכט

כדבר אפרים רתת (כתוב ברמז ש"כ):

ועתה יוסיפו לחטוא וגו' עד כתבונם עצבים, מאי כתבונם עצבים, א"ר יצחק מלמד שכל אחד ואחד עושה יראתו ומניחה בכיסו בשעה שזוכרה מוציאה מתוך חיקו ומחבקה ומנשקה. מאי זובחי אדם עגלים

ישקון, א"ר יצחק דבי ר' אמרי שהיו כהנים נותנים עיניהם בבעלי ממון ומרעיבים את העגלים ועושים דמות עצביהם ומעמידים בצד אבוסייהם ומוציאים אותם לחוץ כיון שראו אותם רצים אחריהם וממשמשין בהם ואומר אלילים חפץ בו יבא ויזבח עצמו לו אמר רבא האי זובחי אדם עגלים ישקון, עגלים ישקון לזובחי אדם מבעי ליה, אלא אמר רבא כל הזובח דורון לאלילים אומר לו דורון גדול הקריב לו יבא וישק לו (ברמז רע"ז):

צרור עון אפרים צפונה חטאתו כל מי שיש בידו עבירה (ד) ומתבייש לעשות תשובה יחליפנה במעשה הטוב ויעשה תשובה ויתקבל, משל לאדם שיש לו צרורות של זוזים רעים ילך אצל חנוני ויתן לו תוספת ומחליפם בזוזים טובים, אף כל מי שיש בידו מעשים רעים יעשה תשובה ומעשים טובים. מיד שאול אפדם. א"ר אלעזר לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא מפני שעמוקה כשאול שנאמר מיד שאול אפדם. ד"א מפני שקרוב לשונם ללשון תורה. ר' יוחנן אמר ששלחם לבית אמם, והיינו דאמר ר' אלכסנדר ששלשה חזרו למטעתן (ברמז ר"ה). תני ר' חייא ידע הקב"ה שאין ישראל יכולין לקבל גזרות רומיים עמד והגלה אותם לבבל שנאמר אלהים הבין דרכה והוא ידע את מוקמה:

כי הוא בין אחים יפריא (כתוב ברמז ש'). אמר רב חנן בר אבא ד' רוחות מנשבות בכל יום ויום ורוח צפונית מנשבת עם כל אחד ואחד שאלמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת, ורוח דרומית קשה מכלן, ואלמלא בן נץ מעמידה מחרבת את כל העולם כלו שנאמר המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן:

הושע - פרק יג - רמז תקל

רבה ורב נחמן בר יצחק הוו יתכי חליף ואזיל רב נחמן בר יעקב כי יתיב בגוהרקא דדהבא ופריס עליה סרבלא דכרתא, רבא אזל לגביה, רב נחמן בר יצחק לא אדל לגביה אמר דילמא מאינשי דבי ריש גלותא נינהו רבא צריך להו אנא לא צריכנא להו, כד חזא דרב נחמן בר יעקב הוה אזיל לגביה גליא לדרעיה אמר שדיא נשיב, אמר רבה הכי אמר רב אשה מפלת בו ושמואל אמר אפי' מרגלית שבים מרקבת בו, ורבי אמר אפילו שכבת זרע שבמעיי אשה מסרחת בו, א"ר נחמן בר יצחק ושלשתם מקרא אחד דרשו כי הוא בין אחים יפריא יבא קדים רוח ה' ממדבר עולה ויבוש מקורו זה מקורו של אשה, ויחרב מעינו זה שכבת זרע של איש במעיי אשה, הוא ישסה אוצר כל כלי חמדה זו מרגליות שבים, מאי היא כי הוא בין אחים יפריא אמר רבה אפילו שופתא בקופינא דמרא רפיא, רב יוסף אמר אפילו סיכתא בדופנא רפיא, רב אחא בר יעקב אומר אפילו קניא בכופתא רפיא:

הושע - פרק יד - המשך רמז תקל

שובה ישראל עד ה' אלהיך, א"ר לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך, ור' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל. ומי אמר רבי יוחנן הכי והא א"ר יוחנן גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה שנאמר לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו וגו' ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה', לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור. וארשב"ל גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר כי כשלת בעונך, והא עון מזיד הוא וקרי ליה מכשול. איני והא אמר רשב"ל גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות שנאמר וישוב רשע מרשעתו וגו' עליהם חיה יחיה, לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה. א"ר יצחק אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מתקוטט עם חברו ספק מתפייס ממנו ספק אינו מתפייס ואם תמצא לומר

מתפייס ספק מתפייס בדברים ספק אינו מתפייס, אבל הקב"ה אינו כן ודאי מתפייס בדברים שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ואל עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב, ולא עוד אלא דומה כמי שבנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר ונשלמה פרים שפתינו, ושמא תאמר פרי חובה ת"ל אוהבם נדבה. אמר לו הקב"ה לראובן מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה חייך שבן בנך הושע פותח בתשובה שנאמר שובה ישראל:

הושע – פרק יד – רמז תקלא

אומרים על אליהו והושע אכזרים היו, ח"ו לא היו אכזרים, האכזרי היה מציל, אלא למה הדבר דומה לבן מלך שדנו המלך ונתחייב שרפה, מה עשה סנקתדרו אמר למלך חבשהו בבית האסורים וירעב ואח"כ אתה שופוהוא חשב לומר עד חמתו, כך כשראה אליהו את ישראל טועים אחר ע"א אמר אליהו מוטב שלש שנים ברעב ולא יפלו לבאר שחת, הרי באהבה עשה אליהו כך, וכן הושע אמר תן להם רחם משכיל ושדים צומקים, ברחמים אמר כך, משל למה"ד לאדם שנדון ונכנס כל אשר לו לטמיון, עמד אוהבו ובקש עליו רחמים ופייסו אמר המלך ובשבילך יכנסו השדות בלבד לטמיון ויהיו הקרקעות במקומן, כך הקב"ה דן את ישראל אמר כי אם יגדלו את בניהם ושכלתים מאדם, אמר הושע בבקשה ממך לא כי אלא רוח יזרעו וסופתה יקצרו (ה) קמה אין לו וגו' משהן מגדלין בניהם אתה מאבדן, א"ל הכתבתי בתורה ואל אישך תשוקתך וכאן כתיב קמה אין לו, א"ל והשע אם כן בבקשה ממך תן להם רחם משכיל ושדים צומקים שאינו דומה צערו של קטן לאבלו של גדול, אמר לו הקב"ה וכן גזרתי ושכלתים מאדם, כשראה שאין הקב"ה שומע לו בא לו אצל ישראל א"ל הרבה בקשתי ולא נשמע לי לכו אתם בקשו על עצמכם לכך נאמר שובה שיראל. ד"א משל לבן מלך שא"ל אביך עתיד להכותך ולחבשך בבית האסורין ולמסוך ביד העבדים ולהמיתך ברעב ובאחרונה אתה חוזר ומבקש ממנו והוא מקבלך אלא אם תשמע לי עשה אחרונה ראשונה לך ובקש ממנו והוא מקבלך ונשכחת, כך אמר הושע לשיראל הו ידעין עתיד הקב"ה להכותכם עליכם אשפוך כמים עברתי, ומוסר אתכם למלכיות, יפלו בחרב שריהם, ולקחתי דגני בעתו, עשו אחרונה ראשונה שובה שיראל:

הושע – פרק יד – רמז תקלב

כי כשלת בעונך. כל הנביאים שהכו את ישראל הכום בנפילה, ירמיה אמר ידחו ונפלו בה, עמוס אמר נפלה לא תוסיף, אבל הושע עשה אותם מתוקלת שנאמר כי כשלת בעונך. אדם הולך לכבד את השלטון (ו) הולך מלא וחוזר ריקם, אבל הקב"ה אינו כן אלא הולכים אליו ריקנים וחוזרים מלאים שנאמר כל תשא עון וקח טוב, הם (ז) אמרו לו כל תשא עון והוא אמר להם וקח טוב. דבר אחר שובה ישראל, משל ללסטים הנדון לפני הקוסטינר, בתחלה קורא אוליגין שלו ואח"כ מכה אותו ואח"כ נותן לו כמס ואח"כ ונתן לו פרקולה ואח"כ יוצא ליהרג, אבל הקב"ה אינו כן בתחלה קורא אוליגין של שבטים ועתה יוסיפו לחטוא ויעשו להם מסכה, ואח"כ מכה אותם הכה אפרים שרשם יבש, ואח"כ נותן להם כמס צרור עון אפרים, ואח"כ נותן להם פרקולה [מיד שאול אפדם וגו' ואח"כ] תאשם שומרון, ואח"כ מחזירן בתשובה שובה ישראל. ר' אלעזר בשם ר' שמואל בר נחמני אומר משל למדינה שמרדה במלך ושלה לה המלך פולמרכואס להחריבה והיה אותו פולמרכוס בקי ומיושב, אמר להם טלו לכם [זמן] שלא יעשה לכם המלך כמו שעשה למדינה פלונית ולחברותיה, כך אמר הושע עשו תשובה שלא ישעה לכם כדרך שעשה לשומרון ולחברותיה. ר' יודן נשיאה בשם ר' יודא ברבי סימון מנהגו של עולם אדם יורה חץ כמה מהלך

בית כור או כורים כמה גדול כחה של תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך. רבי יודא בר ר' סימון שובה ישראל עד ה' אלהיך אפילו כפרת בעיקר. אמר ר' אלעזר בנוהג שבעולם אדם המבזה את חברו ברבים ולאחר זמן מבקש לרצות לו, הוא אומר אתה מבזה לי ברבים ומתרצה לי ביני ובינך לך והבא אותם אנשים שבזיתני בפניהם ואני מתרצה לך, אבל הקב"ה אינו כן אלא אדם עומד ומחרף ומגדף בשוק והקב"ה אומר לו עשה תשובה ביני לבינך ואני מקבלך, שובה ישראל עד ה' אלהיך. בשם ר' מאיר תני עד ה' עד שהוא במדת רחמים, ואם לאו אלהיך, עד לא יתעביר סניגוריא קטיגורא. רבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר עד ה' אליהך, אומרים ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אם אנו עושים תשובה מי מעיד עלינו, אמר להם הקב"ה לרעה נעשיתי לכם עד שנאמר וקרבתני אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים, ולטובה איני נעשה לכם עד, הוי שובה ישראל עד ה' אלהיך:

כי כשלת. אמר רבי סימאי משל לצור גבוה שהיה עומד על פרשת דרכים ובני אדם נכשלים בה, אמר המלך סתתוהו קימעא קימעא עד שיבא השעה ואני מעבירו מן העולם, כך אמר הקב"ה לישראל בני יצר הרע מכשול גדול הוא אלא סתתוהו קימעא קימעא לסוף אני מעבירו מן העולם שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם:

הושע – פרק יד – רמז תקלג

אמר ריב יצחק בנוהג שבעולם אדם נכשל בעבירה והוא מתחייב עליה מיתת שמים, מת שורו, אבדה תרנגולו, נשברה צלוחיתו, נכשל באצבעו, מקצת נפש ככל הנפש:

קחו עמכם דברים, ר' יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר (ח) בדברים פתיתם אותו בסיני שנאמר ויפתוהו בפיהם, ר' נחמיה אומר קחו עמכם קראים טובים דרשנים טובים גכגון לוי בר סיס וחריו. רבי לוי בר סיס באו גייסות לעירו ונטל ס"ת ועלה לראש הגג, אמר רבש"ע אם בטלית חדא מלתא מן דין ספרא יעלון להון לסטים ואי לא יזלון להון מדאיתבעון ולא ישתכחון, תלמי עבד כן ויבשת ימיניה, תלמידיה עבד כן ולא יבשת ימיניה ולא אזלין להון ליסטריא, סברין מימר אין שוטה נפגע ולא בשר המת מרגיש באיזמל:

אמרו אליו כל תשא עון, ר' יודן אמר כל תשא ועונותינו לא תשא. ר' נחמיה אומר כל תשא כולהון שבוק ואי לא (ט) תסב פלגא ותשבוק פלגא. וקח טוב, ר' נתן ור' אחא בש"ר סימון גימטריא דידיה וקח טוב וקח נפש, אמרו ישראל הרי חלבנו דמנו ונפשותינו יהי רצון מלפניך שתהא כפרה עלינו ונשלמה פרים שפתינו, אמר ר' אבהו מי משלם אותם פרים שהיינו מקריבים לפניך שפתים שאנו מתפללים לפניך:

אהיה כטל לישראל. כשם שאין הטל מזיק לכל בריה כך צדיקים עתידים לשבוע מזיר השכינה אינם ניזוקין שנאמר שובע שמחות את פניך, אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אימתי אתה גואלנו, אמר הקב"ה לכשתרדו במדרגה התחתונה אותה שעה אני גואל אתכם, דכתיב ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ, וכתיב כי שחה לעפר נפשנו מה כתיב בתריה קומה עזרתה לנו, אמר הקב"ה הכל מכם. כשושנה זו מפורחת ולבה למעלה כך אתם כשתעשו תשובה ויהי לבבכם למעלה מכוון כשושנה הזו למעלה אני גואל אתכם, שנאמר אהיה כטל לישראל אימתי כשיפרח כשושנה:

ילכו יונקותיו וגו'. אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב עתידים בחורי ישראל שיתנו ריח כלבנון שנאמר ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון:

ישובו יושבי בצלו. אמר ר' אבהו אלו הגרים שבאים וחסים בצלו של הקב"ה. יחיו דגן נעשו עקר בישראל כמה דאת אמר דגן בחורים ותירוש ינובב בתולות. ויפרחו כגפן, כמה דאת אמר גפן ממצרים תסיע. דבר אחר יחיו דגן בתלמוד, ויפרחו כגפן באגדה, זכרו כ"ן לבנון אמר הקב"ה חביב עלי שמתן כ"ן המתנסך על גבי המזבח, ולמה נקרא שמו לבנון על שם ההר הטוב הזה והלבנון. תני ר' שמעון בן יוחאי על שם שמלבין עונותיהם של ישראל כשלג, רב טביומי אמר על שם שכל לבבות בו שמחים, הדא הוא דכתיב יפה נוף משוש כל הארץ, ורבנן אמרין על שם והיו עיני ולבי שם כל הימים:

כי ישרים דרכי ה'. שנו רבותינו אין עושין מחק של דלעת מפני שהוא מיקל, ולא של מתכת מפני שהוא מכביד, אבל הוא עושה של זית של אגוז ושל שקמה ושל אשכרוע, ואין עושין המחק צדו אחד עב וצדו אחד קצר, ולא ימחוק בבת אחת שהוא רע למוכר ויפה ללוקח, ולא ימחוק מעט מעט שרע ללוקח ויפה למוכר, ועל כלן א"ר יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומרה אוי לי אם לא אומרה, אוי לי אם אומרה שמא ילמדו הרמאים, אוי לי אם לא אומרה שמא יאמרו הרמאים אין תלמידי חכמים בקיאים במעשה ידינו, אמרה או לא אמרה אמר ר' שמואל אמרה מהאי קרא כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו במ פושעים יכשלו במ. דבר אחר מי חכם זה הקב"ה שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ. ויבן אלה ויבן ה' אלהים את הצלע, נבון וידעם זה הקב"ה ה' ישראים, כשם שהוא ישר להגיד כי ישר ה', וברא ישראים אשר ברא את האדם ישר, וצדיקים ילכו במ כגון אבות העולם ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפ, ופושעים יכשלו במ אלו שמרדו עליהם כגון נמרוד באברהם, ישמעאל ביצחק, עשו ביעקב, עמלק ביהושע, פרעה במשה. דבר אחר וצדיקים ילכו במ, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם אחד אכלו לשם מצוה ואחד אכלו לשם אכילה גסה, זה שאכלו לשם מצוה וצדיקים ילכו במ, וזה שאכלו לשם אכילה גסה ופושעים יכשלו במ. אמר ליה רבי לוי האי רשע קרית ליה נהי דלא קא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהא קא עביד, אלא משל לשני בני אדם זה אשתו ואחותו עמו וזה אשתו ואחותו עמו, אחד נזדמנה לו אשתו ואחד נזדמנה לו אחותו, זה שנזדמנה לו אשתו וצדיקים ילכו במ, וזה שנזדמנה לו אחותו ופושעים יכשלו במ, מי דמי אנן קאמרין חדא דרך הכא שני דרכים, אלא משל ללוט ושתי בנותיו הן שנתכוונו לשם שמים וצדיקים ילכו במ, הוא שנתכוון לדבר עבירה ופושעים יכשלו במ. ודילמא הוא נמי לשם מצוה איכוון, א"ר יוחנן כל הפסוק הזה לשם עבירה נאמר וישא לוט את עיניו וגו' כו', והא מינם קא ניים, תאנא משום ר' יוסי בר חוני למה נקוד על ה"א שבקומה מלמד שבשכבה לא ידע ובקומה ידע, מאי הוה ליה למיעבד מאי דהוה הוה, נפקא מינה בפניא אחרינא לא איבעי ליה למשתי חמרא:

יואל – פרק א – רמז תקלג

דבר ה' אשר היה אל יואל בן פתואל [בן שמואל]. רבנן אמרין למה נקרא שמו פתואל (א) שהיה מסלסל בשערו כבתולה הזאת. רבי שמואל בר יצחק אמר למה נקרא שמו פתואל שפתה להקב"ה בתפלה, שנאמר ויקבצו המצפתה וישאבו מים. א"ר ירמיה בשם רבי שמואל בר יצחק כלום אתה מבקש מן האדם הדזה אלא שיאמר חטאתי שנאמר הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי, ויאמרו שם חטאנו לה', רבי יהודה בר רבי סימון אמר מהו משנהו אביה (ב) ששינה את מעשיו:

יתר הגזם אכל הארבה. אמר רבי יוחנן בימי יואל נתקיים מקרא זה, אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן, א"ל נביא לישראל צאו וזרעו, א"ל מי שיש לו חטים או שעורים יאכלם ויחיה או יזרעם וימות, א"ל אעפ"כ צאו וזרעו, יצאו וזרעו ונעשה להם נס ונתגלה להם מה שבחורי גמלים ומה שבכתלים, יצאו וזרעו בב' בג' ובד' בניסן וירדה להם רביעה שניה בחמשה בניסן והקריבו

בט"ז את העומר, נמצאת תבואה גדלה בששה חדשים גדלה בי"א יום, נמצאת עומר שקרב מתבואה של ששה חדשים קרב מתבואה של י"א יום, ועל אותו דור נאמר הזורעים בדמעה ברנה יקצרו, מאי הלוך ילך ובכה, א"ר יהודה שור כשהוא מהלך בוכה ובחזרתו אוכל חזיז מן התלם, מאי נושא אלמוותיו א"ר חסדא ואי תימא במתניתא תאנא קנה זרת ושבולת זרתים:

יואל – פרק א – רמז תקלד

קדשו צום קראו עצרה. מה עצרת אסור בעשית מלאכה אף צום נמי, אי מה עצרת מאורתא אף צום נמי מאורתא, א"ר זירא לדידי מפרשא לי מניה דרבי ירמיה בר אבא דומיא דאספית זקנים מה אספית זקנים ביום אף צום נמי ביום, ואספית זקנים מנין דכתיב תקעו בחדש שופר מה תקיעת שופר ביום אף אספית זקנים ביום:

יואל – פרק ב – המשך רמז תקלד

וה' נתן קולו לפני חילו, בראש השנה. כי רב מאד מחנהו אלו ישראל. כי עצום עושה דברו, כי הוא מעצים כחם של צדיקים שעשו רצונו. כי גדול יום ה' זה יום הכפורים. ומי יכילנו שלשה כפרים נפתחים. ד"א ללמדך שגדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת, שמלאכי השרת אין יכולים לשמוע קולו שנאמר וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו אלו המלאכים שנאמר מחנה אלהים זה, ומי קשה מהם הצדיקים שנאמר כי עצום עושה דברו זה צדיק שעשה דברו, ואי זה זה משה שנאמר לו עשה לי משכן ונזדרז ועשה הוי קשה כחן של צדיקים שיכולים לשמוע קולו, ושמא תאמר בקול נמוך היה מדבר תלמוד לור אם יוספים אנחנו לשמוע, וכה"א נפשי יצאה בדברו, וכתיב קול ה' בחכ וגו' קול ה' שוברר ארזים, ומנין שבאותו קול דבר עם משה שנאמר וישמע את הקול קול של מתן תורה:

יואל – פרק ב – רמז תקלה

וקרעו לבבכם ואל בגדיכם. אריב"ל אם קרעתם לבבכם בתשובה אי אתם קורעים בגדיכם על בניכם ועל בנותיכם למה כי חנון ורחום הוא, ארך אף אין כתיב כאן אלא ארך אפים, מאריך רוחו עם הצדיקים ועם הרשעים מאריך רוחו עם הצדיקים וגובה מהם מעט מעט מעשים רעים שעושים בעולם הזה בשביל ליתן שכרן לעתיד, ומשפיע שלוחה לרשעים בעולם הזה בשביל ליפרע מהם חוב משלם לעתיד לבא. ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן מאריך רוחו עד שלא נגבה בא לגבות גובה. א"ר חנינא מאן דאמר רחמנא ותרן הוא יותרו בני מעוי אלא מאריך רוחו וגבי דידיה. א"ר לוי מהו ארך אפים רחק רגז, משל למלך שלגיונו קשים אמר המלך אם דרים הם במדינה עמי עכשו בני המדינה מכעיסין אותי והם עומדים עליהם ומכלים אותם, אלא הריני משלחם בדרך רחוקה אם מכעיסין אותי בני המדינה עד שאני משלחם הם באים ומפייסין אותי ואני מקבל פיוסן, הדא הוא דכתיב באים מארץ מרחק מקצה הארץ ה' וכלי זעמו. א"ר יצחק ולא עוד אלא שנועל בפניהם שנאמר פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו, עד דהוא פתח והוא טריק רחמוי קריבין. יצא חתן מחדרו זה הארון, וכלה מחופתה זה ס"ת. ד"א יצא חתן זה נשיא, וכללה מחופתה זה אב בית דין:

ואת הצפוני ארחיק. זה יצר הרע שצפון בלבו של אדם, והדחתיו אל ארץ ציה למקום שאין בני אדם מצויים להתגרות בהם, פניו אל הים הקדמוני שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים

שבו, וסופו אל הים האחרון שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו, וסופו אל הים האחרון שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו. ועלה באשו ותעל צחנתו שמניח אומות העולם ומתגרה בהם בישראל. כי הגדיל לעשות אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכלם, כי ההוא מעשה דאביי שמע לההוא גברא דקאמר לההיא אתתא נקדם וניזיל באורחא, אמר איזיל ואפרשינהו מאיסורא אזל בתריינו תלתא פרסי באגמא, כי הוו פרשי מהדדי שמע דקאמרי אורחא רחיקא וצוותא בסימא, אמר אביי אי מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאוקומי נפשיה תלא נפשיה בעבורא דקרשא וקא מצטער, תאנא ליה ההוא סבא כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו:

ובני ציון גילו ושמחו וגו'. שנו רבותינו יורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהן ולהכניס פורותיהן ולעשות כל צרכיהם. ד"א שיורד בנחת ואינו יורד בזעף. ד"א שמשקה את הארץ ומורה ויורד עד התהום, שנאמר תלמיה רוה נחת גדודיה וגו'. אמר מר שיורד בנחת או אינו אלא שמשיר הפירות ומשטף הזרעים ומשבר הגרנות, תלמוד לומר ומלקוש מה מלקוש לברכה אף יורה לברכה. ומלקוש גופיה מנא לן דלברכה היא, אלא יורה גופיה ברכה היא דכתיב ובני ציון גילו ושמחו. יורה במרחשון ומלקוש בניסן. או אינו אלא בכסליו תלמוד לומר בעתו. מאי מלקוש א"ר נהילאי בר אידי אמר שמואל שמל קשיותיהן של ישראל, דבי ר' ישמעאל תני שממלא התבואה בקשין שלה, במתניתא תנא שיורד על המליות ועל הקשים:

יואל – פרק ב – רמז תקלו

ואכלתם אכול ושבו. א"ר לוי אין הקב"ה מקלל הרשעים אלא בבושה, ולא עוד אלא שכופל אותה להם בקללתם שנאמר יבושו ויבהלו מאד וגו' ישובו יבושו רגע, וכשהוא מברך את הצדיקים כוופל ברכתם שנאמר ואכלתם אכול וגו' ולא יבושו עמי וגו':

יואל – פרק ג – המשך רמז תקלו

השמש יהפך לחשך. ילמדנו רבינו מי שהוא רואה זיקים או ברקים היאך מברך עליהם. כך שנו רבותינו על הזיקים ועל הזוועות על הרעמים ועל הרקים הוא אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם, הרי מן המשנה, מן המקרא מניו המביט לארץ ותרעד ומה כתיב אחריו יהי כבוד ה' לעולם. שאל אליהו ז"ל את רבי נהוראי מפני מה זוועות באות לעולם, א"ל כשהקב"ה רואה שאין ישראל מפרישין מעשרותיהן כראוי אז זוועות באות לעולם, א"ל חייך (ג) כך הוא סברו של דבר, אלא זהו עקרו בשעה שהקב"ה מביט ורואה עו"א יושבים בטח ושאנן ובית מקדשו חרב באותה שעה מאפיל העולם ומזדעזע, אמר הקב"ה כל הרעש הזה שאני מביא לעולם כדי לקדש שמי שנאמר כל הנקרא בשמי, ומבה שאני ראוי לקלס העו"א מכעיסים אותי זה אומר לכוכבים אני עובד וזה אומר לשמש ולירח אני עובד, לפיכך אני מרעיש אותם שמכעיסין אותי בהם, לפיכך אף הם לוקים עמהם שנאמר השמש יהפך לחשך והירח לדם:

יואל – פרק ג – רמז תקלו

והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. וכי אפשר לו לאדם ליקרא בשמו של הקב"ה, אלא נקרא המקום רחום שנאמר חנון ורחום ה' אף אתה עשה מתנת חנם, נקרא המקום צדיק כי צדיק ה' צדקות אהב אף אתה הוי צדיק, נקרא המקום חסיד כי חסיד אני נאם ה' אף אתה הוי חסיד, לכך נאמר כל אשר יקרא בשם ה' ימלט, ואומר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו, ואומר כל פעל ה' למענהו. ר' יהודה בשם ר' ירמיה

אומר בשר ודם הנכנס לבית פטרונו אינו נכנס לביתו פתאום אלא עומד על פתח חצרו וקורא לעבדו או לבן ביתו והוא אומר לו איש פלוני בחוץ, אבל הקב"ה אינו כן אם באת לך צרה לא תצווה לא למיכאל ולא לגבריאל אלא צווה לי ואני עונה לך. א"ר פנחס עובדא הוה בחד גברא דאתי מן חמתא, פגעו ביה רומאי א"ל מן דפופיינוס אנא ופטרוהו, ומה אם שנתלה בבשר ודם ניצול במי שאמר והיה הנולם לא כ"ש, הה"ד כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. א"ר אלכסנדר עובדא הוה בחד ארכין דשמייה אלכסנדר דהוה קאים ודאין לסטים, אמר ליה מה שמך א"ל אלכסנדר, א"ל פנה אלכסנדר דלא לימרו אלכסנדר לקה, ומה מי ששמו בשם בשר ודם כך ישראל ששם בשם אלהיהם לא כ"ש:

יואל – פרק ד – המשך רמז תקלז

וקבצתי את כל הגוים. ר' מאיר אומר אנטונינוס פעמים שהוא דן על הבימה ומחשיך והיו בניו מחשיכין אצלו, מאחר שנפטר מן הבימה נטל את הפנס ומאיר לפני בניו והיו גולי מלכות קרבים אצלו ואומרים לו אנו נוטלים את הפנס ונאיר לפני בניך, א"ל לאו אלא אני אטול את הפנס ואאיר לפני בני כדי להודיע לכם חבתם שתהיו נוהגים בהם כבוד, כך וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן להודיע חבתן של ישראל לפני עובדי אלילים שיהיו נוהגים עמהם בכבוד, ולא די שלא נוהגים עמם כבוד אלא ממיתים אותם מיתות חמורות מיתות משונות זו מזו, לענין כן הוא אומר וקבצתי את כל הגוים, יכול על עבודת אלילים ועל גלוי עריות ועל שפירכות דמים, תלמוד לומר על עמי ונחלתי ישראל, ואומר מצרים לשממה תהיה באותה שעה ויהודה לעולם תשב (ברמז ת"ק בתורה). ומכרתי את בניכם (כתוב ברמז מ"ג):

יואל – פרק ד – רמז תקלח

שמש וירח קדרו. אמר רבא בשעה שגלגלי חמה ולבנה נכנסים ליטול רשות מהקב"ה עיניהם כתהות ומבקשים לצאת ולהאיר לעולם ואין רואים כלום, מה הקב"ה עושה מורה חצים בהם ומהלכים לאורם, הה"ד לאור חציך יהלכו. ר' יהושע בש"ר סימאי דקיסרין בשם רבי יצחק בר זירא לעולם אין גלגל חמה שוקע עד שנעשה כמין חררה של דם, מה טעם ישיש כגבור לרוץ אורח, ואין אורח אלא של נשים שנאמר חדל להיות לשרה אורח כנשים. ר' לוי אמר בכל יום ויום הקב"ה יושב בדין על גלגל חמה ולבנה לפי שאין מבקשין לצאת מפני שמשותחים להם, הה"ד בבקר בבקר משפטו יתן לאור לא נעדר לא ידע עול בשת, לא בההתין אליו דסגדין להון (ד) חמין להון לקיין ולא בהתין להון. דרש רבא ואמרי לה רב יצחק שמש וירח בזבול מאי בעו והא ברקיע קביעי מלמד שעלו מרקיע לזבול ואמרו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירים ואם לאו אין אנו מאירים, באותה שעה ירה בהם חצים וחניתות, אמר להם בכל יום אתם מאירים ומשתחיים לכם, בכבודי לא ממחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם ובכל יום ויום מורים בהם חצים שנאמר לאור חציך יהלכו:

והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס. כתיב ותשקין את אביהן יין מנין היה להם יין במערה אלא שזמן להם הקב"ה יין כענין שנאמר והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס, אם כך זמן הקב"ה למכעיסיו קל וחומר לעושי רצונו. א"ר שמעון בן חלפתא לפי שבעולם הזה גשמים סימן טרחות הם לעולם, יוצאי דרכים וטחי גגות מצירים בו וכן דורכי גתות, אבל לעתיד לבא הקב"ה עושה אותם סימן ברכה שנאמר והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס וגו':

ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים. יש מעין מגדל גבורים, ויש מעין מגדל חלשים, ויש מגדל נאים, ויש מגדל כעורים, ויש מגדל צנועים, ויש מגדל שטופי זמה, ומעין שטים של זנות היה ומשקה ארץ סדום שנאמר איה האנשים אשר באו אליך הלילה וגו', לפיכך נתקלקלו באותו מעין וכה"א וישב ישראל בשטים וגו', ועתיד הקב"ה ליבשו שנאמר ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים:

מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי (ברמז קנ"ה). ונקיתי דמם לא נקיתי (בישעה ברמז תק"ג):

עמוס – פרק א – רמז תקלה

כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל. אמר רבי יוסי עבר אדם עבירה פעם ראשונה ושניה ושלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין שנאמר ועל ארבעה לא אשיבנו. ואומר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר, מאי ואומר וכי תימא הני מילי בצבור אבל ביחיד לא תא שמע הן כל אלה יפעל אל וגו'. ההוא דקאמר ואויל אתרתי תלת גברא לא מקטיל. א"ר שמואל לר' יהודה קרא כתיב על שלשה פשעי ישראל וגו':

עמוס – פרק א – רמז תקלט

כה אמר ה' על שלשה פשעי צור וגו'. הדא הוא דכתיב פן ינכרו צרימו בשעת צרתן של ישראל עובדי אלילים מנכרין אותם ועושים כאלו אינם מכירים אותם. וכן מצינו כשבקשו ישראל לברוח כלפי צפון היו מסגירים אותם שנאמר על שלשה פשעי צור, בקשו לברוח כלפי דרום היו מסגירים אותם שנאמר על שלשה פשעי עזה, כלפי מזרח היו מסגירים אותם שנאמר על שלשה פשעי דמשק, כלפי מערב היו מסגירים אותם שנאמר משא בערב, ובשעת טובתן של ישראל עובדי אלילים מכחישים להם ועושים עצמם כאלו הם אחים, וכן עשו אמר ליעקב אחי ייחי לך אשר לך, וכן חירם אומר לשלמה מה הערים האלה אשר נתת לי אחי. הנני שב שבות אהלי יערקב ומשכנותיו ארחם, לפי שנאמר ויעקב איש תם יושב אהלים, א"ל הקב"ה אתה התחלת באהלים חייך שנשוב אל ירושלים באהלים בזכותך, א"ר שמואל בר נחמני שבות אהלי אברהם ויצחק אין כתיב כאן אלא אהלי יעקב, וכה"א מה טובו אהליך יעקב:

עמוס – פרק ב – המשך רמז תקלט

ואנכי השמדתי את האמרי. אמרו רבותינו קשה היה סיחון כמגדל ושה מכל הבריות (ולתוך) [ארוך] מכל המגדל ורגליו מגיעות לארץ ואין כל בריה יכולה לעמוד מפניו, מה עשה הקב"ה כפת שר שלו שנאמר ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת והפילו ממקומו ומסרו לפני ישראל. אמרו רבותינו קשה סיחון ועוג מפרעה וחילותיו, וכשם שענו שירה על מפלת פרעה כך ראויים לומר שירה על מפלתן אלא שבא דוד ואמר עליהם שירה שנאמר למכה מלכים גדולים:

עמוס – פרק ג – רמז תקמ

רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה וגו'. משתבח להו ר' אבהו למינאי ברב ספרא דאדם גדול הוא, שבקו ליה מיכסא דתליסר שנין, יומא חד אשכחה אמרו רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה וגו' מאן דאית ליה סוסיא ברחמיה מסיק ליה, אישתיק ולא אמר להו ולא מידי, רמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה, אתא ר' אבהו אשכחינהו, אמר להו אמאי קמצעריתו ליה, אמר ליה ולא אמרת לן דאדם גדול

הוא, אמר אימור דאמרית לכוון בתנויי בקראי מי אמרית, א"ל ומ"ש אתון דידעתון, א"ל אנן דשכיחי גבייכו רמינן אנשפין ומעיינין בקראי אינהו לא מעייני בהו, אמרו ליה אימר את, אמר להם אמשול לך משל למה הדבר דומה לאחד שהיה נושה בשני בני אדם אחד אוהבו ואחד שונאו, אוהבו נפרע ממנו מעט מעט שונאו נפרע ממנו בבת אחת:

אם יתקע שופר. משל למדינה שהיתה משובשת בגייסות והיה שם זקן אחד והיה מזהיר לכל בני המדינה, כל מי שהיה שומע קולו היה נצוול ומי שלא שמע לו היו הגייסות הורגין אותו, כך כתיב בן אדם צופה נתתיך באמרי לרשע מות תמות וגו', כך אם יתקע שופר בעיר בראש השנה, ועם לא יחרדו אלו ישראל, אם יהיה רעה בעיר וה' לא עשה אין הקב"ה חפץ במיתתן שנאמר כי לא אחפוץ במות המת:

(א) כי לא יעשה ה' אלהים דבר וגו'. זה יוסף ויאמר יוסף אל פרעה חלום פרעה אחד הוא את אשר האלהים עושה וגו'. ד"א זה דניאל אדין לדניאל בחזווא די ליליא רזא גלי. ד"א זה אלישע והראני ה' כי מות וגו'. ד"א אלו החכמים דתנינן בארבעה פרקים הדבר מתרבה. ד"א זה אליהו ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך. ד"א זה אחיה השלוני הנה אשת ירבעם. ד"א זה שמואל וה' שגלה את און שמואל כעת מחר אשלח אליך איש:

עמוס – פרק ג – רמז תקמא

בתחלה היה סוד ה' ליראיו שנאמר סוד ה' ליראיו. ואח"כ לישרים שנאמר סוד ה' ליראיו. ואח"כ לישראים שנאמר ואת ישרים סודו, ואח"כ לנביאים (א) כי לא יעשה ה' אלהים דבר וגו', אמר הקב"ה אברהם זה נביא הוא שנאמר השב אשת האיש כי נביא הוא ואיני מגלה לו וה' אמר המכסה אני מאברהם:

אריה שאג מי לא יירא. הרואה ארי בחלום ישכים ויאמר אריה שאג קודים שיקדמנו פסוק אחר עלה אריה מסבכו (ברמז שפ"ב וברמז רנ"ט):

אמר ליה קיסר לר' יהושע אלהכון כאריה מתיל דכתיב אריה שאג מי לא יירא מאי רבותינו פרשא קטיל אריה, א"ל לאו להא אריה מתיל אלא כאריה דבי עילאי, א"ל בעינא דמחמת לי, א"ל לא מצית חזית ליה, א"ל איברא, בעא רחמי ועקר ליה מדוכתיה, כי הוה רחיק ארבע מאה פרסי נהים אפילו כל מעוברתא ושורא דרומאי נפל, כי הוה מרחק תלת מאה פרסי נהים נתור כבי ושני דגברי, ואף הוא נפל מכורסיה לארעא, אמר להי בעי עליה רחמי ואהדריה לדוכתיה. אמר ליה בעינא דחזינא לאלהכון אמר ליה לא מצית, אמר ליה איברא. אזל אוקמיה להדי יומא בתקופת תמוז אמר ליה דלי עיניך והסתכל ביה, א"ל לא מציאנא, א"ל ומה יומא חד ממשמשי דקודדשא בריך הוא אמרת לא מצית, קודשא בריך הוא על אחת כמה וכמה. א"ל בעינא דאצבית ליה נהמא לאלהכון, א"ל לא מצית דנפיש גונדא, א"ל איברא, א"ל פוק צבי אגודא דרביתא דרויח עלמא, אזל טרח ששה ירחי דקייטא אתא זיקא כנשיה לימא הדר טרח ששה ירחי דסתוא אתא מטרא טבעיה לימא, א"ל מאי האי א"ל הני כנושאי וזלוחיא דאתו לקמיה, א"ל אי הכי לא מציאנא:

כה אמר ה' כאשר יציל הרועה מפי הארי (ברמז רל"ו):

עמוס – פרק ד – רמז תקמב

שמעו הדבר הזה פרות הבשן. בעון גזל גובאי עילה והרעב הוה ובני אדם אוכלים בשר בניהם ובנותיהם שנאמר שמעו את הדבר הזה פרות הבשן אשר בהר שומרון וגו'. אמר רבא כגון הני נשי דבני מחוזא

דאכלין ולא עבדין. כתיב הכיטי אתכם בשדפון ובירקון וגו' וכתוב יתר הגזם אכל הארבה, וכתוב ויגזור על ימין ורעב וגו' איש בשר זרועו יאכלו אל תקרי זרועו אלא זרעו:

והביאו לבקר זבחיכם. תמן תנינן לפני אידיהן של ע"א שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם, ר' ישמעאל אומר שלשה לפנייהם ושלשה לאחרייהם אסור, וחכ"א לפנייהם אסור לאחרייהם מותר, ר' חמא בר עוקבא שמע כולהון מהכא והביאו לבקר זבחיכם לשלשת ימים מעשותיכם. (ב) אמר רב יוסי אם כני אפילו בגולה אסור. תני נחום המדי אומר יום אחר בגולה אסור כדון, תמן בדקו ומנאו שעשו צרכיהם יום אחד ואסרו להם יום אחד ברם הכא בדקו ומצאו והביאו לבקר זבחיכם וגו' שעושים צרכיהם שלשה ימים ואסרו להם שלשה ימים, ומה מקיים רבי יוסי הדין קרא והביאו לבקר זבחיכם במלכות ירבעם הכתוב מדבר כיון שמלך על ישראל התחיל מפתה את ישראל ואומר להם לעבוד אלילים. עבודת אלילים ותרנית היא שנאמר נעלה ביהודה ונקיצנה ונבקיננה אלינו ונמליך מלך בתוכה את בן טבאל. אמר רבה בר בר חנה חזרנו על כל המקרא ולא מצינו (מקום) [איש] ששמו טבאל אלא מהו טבאל שעושה טובה עם עבדין, התורה אומרת ובחור אותו מכל שבטי ישראל וגו' וע"א אומרת ויעש כהנים מקצות העם, א"ר אילא מן הקוצים מן הפסולין שבעם. התורה אמרה ולא ילין חלב חגי עד בקר ועבודת אלילים אומרת והביאו לבקר זבחיכם. התורה אמרה ביום זבחיכם יאכל וממחרת וע"א אומרת לשלשת ימים מעשרותיכם. התורה אמרה לא תאחר לשלמו וע"א אומרת וקראו נדבות השמיעו. א"ר יודן אבוי דרבי מתתיה לא בא הכתוב אלא להזכיר גנותן של ישראל יום מלכנו החלו שרים חמת מיין, יום שמלך ירבעם בן נבט אתו כל ישראל לגביה בפני רמשא אמרו ליה קום עביד לן ע"א, אמר להון השתא מפני רמשא הוא אלא אי אתון בעון אזלון ואייתון גבי בצפרא, הה"ד כי קרבו כתנור וגו' כל הלילה ישן אופיהם וגו' כל הלילה לא ישנו אופיא שלהם הוא בוער כאש להבה, בצפרא אתון לגביה אמר להון כדין אנא ידע דאתון בעיין אלא אנא דחיל מסנהדרין דלא יקטלונני, אמרו ליה אנן קלין להון הה"ד כלם יחמו כתנור וגו'. ר' לוי אמר הרגום הה"ד (ג) כי ימצא חלל, רבי אמר הורידם מגדולתם יום מלכנו החלו שרים יום שנעשו בו שרים חולין, ומי גרם להם חמת מיין שהיו להוטים אחר היין, משך ידו את לוצצים, כד הוה חזי בר נש כשר הוה מותיב גביה תרי ליצנין אינון אמרין ליה אי זה דור חביב מכל הדורות אומר להם דור המדבר, ואינון אמרין לאו עו"א הם (ד) והוא אומר להם אעפ"כ דאי לא הוון חביבין לא איתענשוון, ואינון אמרין חזו דמלכא בעי למעבד כן, ולא עוד אלא דאינון עבדון חד ומלכא בעי למעבד תרי אחד בבית אל ואחד בדרן, גסות הרוח שהיה בירבעם (החליותו) [טרדתו]. א"ר יוסי ב"ר יהודה במוצאי שביעית מלך ירבעם על ישראל שנאמר מקץ שבע שנים וגו' בבוא כל ישראל לראות וגו', אמר אנא בעי מיקום (ד) מיקרא קדמוי ואינון אמרין לי מלכא דאתרא קדים ואי מקרי תניין גנאי הזה לי ואי לא נקדים בזיון הוה לי אי גרפינון סלקין לירושלים ואינון שבקין לי ואזלון גבי רחבעם בן שלמה הה"ד אם יעלה העם הזה וגו', מה עשה, עשה שני עגלי זהב וכתב על לבם (ה) והרגוך, אמר כל מלך דיקום הכא יהא מסתכל בהון, א"ר הושעיא חובר חברים מחוכם כל מי שהיה לחברו היה חברו, א"ר הונא ושחטה שטים העמיקו שהעמיק ברשע אמר כל מאן דמפריס אנא קטיל ליה, א"ר בא בר כהנא אף שבתות וי"ט מצינו שבדה מלבו הה"ד ויעש ירבעם חג בחדש השביעי אשר בדא מלבו מלבד כתיב כד"א מלבד שבתות ה':

וגם אני נתתי לכם נקיון שנים. א"ר חנה בר שלמיה משמיה דרב כיון שנתמעטו שניו של אדם נתמעטו מזונותיו שנאמר וגם אני נתתי לכם נקיון שנים וגו':

והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר. אמר רב שתיהן לקללה, והא א"ר חסדא גשמים שירדו על מקצת מדינה ועל מקצת מדינה לא ירדו אין בהם משום ועצר, לא קשיא הא דאתא טובא הא דאתא כדמיבעי ליה, א"ר אשי דיקא נמי דכתיב תמטר תהא מקום מטר:

הכון לקראת אלהיך ישראל. שנו רבותינו הנצרך לנקביו אל יתפלל משום שנאמר הכון לקראת אליהך ישראל, ואם התפלל פלתו תועבה, א"ר זביד ואי תיימא רב יהודה לא שנו אלא מי שאינו יחול להשהות את עצמו אבל יכול להשהות את עצמו מותר, עד כמה אמר רב ששת עד פרסה. רבא בר רב הונא רמי פוזמקי ומצלי משום שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל, א"ר כהנא חזינא לרב אשי כי איכא צערא בעלמא שדי ליה לגלימיה ופכר ידיה ומצלי, אמר כעבדא קמא מריה, כי איכא שלמא בעלמא לביש ומתעטף ומצלי, אמר הכון לקראת אלהיך ישראל:

כי הנה יוצא הרים ובורא רוח. אמר ליה ההוא מינאה לרבי מי שיצר הרים לא ברא רוח ומי שברא רוח לא יצר הרים, אמר ליה שטיא שפיל לסיפיה דקרא ה' אלהי צבאות שמו. רבי אילא הוה סליק ואזיל בדרגא, שמעיה להווא ינוקא דקרי כי הנה יוצא הרים ובורא רוח וגו', אמר עבד שרבו מגיד לו מה שיחו תקנה יש לו, מאי שיחו אמר רב אפילו שיחה קטנה שבין איש לאשתו מגידין לו בשעת מיתתו, ודלא צריך לרצווי אשתו:

עמוס – פרק ד – רמז תקמג

תניא אמר להם רבי יוסי אוי להם לבריות שרואים ואינם יודעים מה הם רואים עומדים ואינם יודעים על מה הם עומדים, הארץ על מה היא עומדת על העמודים שנאמר המרגיז ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון, עמודים על מים שנאמר לרוקע הארץ על המים כאניה שהיא צפה על פני המים, המים על ההרים שנאמר על ההרים יעמדו מים, ההרים על הרוח שנאמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח, הרוח בסערה שנאמר רוח סערה עושה דברו, וסערה תלויה בזרועו של הקב"ה שנאמר ומתחת זרועות עולם, וחכמים אומרים על י"ב עמודים עומדים שנאמר ויצב גבולות עמים למספר בני ישראל, וי"א על שבעה עמודים שנאמר חצבה עמודיה שבעה. ר' אלעזר בן שמוע אומר על עמוד אחד וצדיק שמו שנאמר וצדיק יסוד עולם:

עמוס – פרק ה – המשך רמז תקמג

שמעו דבר ה' אשר אני עושה וגו' (ברמז קפ"ג). נפלה לא תוסיף (לנפול) [קום] וגו' (בסוף תהלים). הקורא למי הים וישפכם. בנוהג שבעולם העושה סייג לגנתו הסייג גבוה מן הגנה אבל כאן החול הוא נמוך ואוקינוס הוא גבוה. דרש רבי אבהו אוקינוס גבוה מכל העולם, אמר ליה רבי מנחם והלא מקרא מלא הוא הקורא למי הים וישפכם כזה שהוא שופך מלמעלן למטן. שנתי פעמים כתיב הקורא למי הים וישפכם כנגד שני פעמים שנהציף הים את העולם, הדור אנוש ובדור הפלגה, ועד היכן עלה בראשונה והיכן בשניה. ר' יודן ור' אבהו ור' אליעזר בש"ר חנינא בראשונה עלה עד עכו ועד יפו, הה"ד עד פה תבא ולא תוסיף ופא אשית וגו' ביפו אשית גאון גליך. ד"א למה שני פעמים עד שלא היה נח היו המים עולים ומציפין אותם בתוך קבריהם שני פעמים אחד בשחרית ואחד בערבית הה"ד כמו חללים שוכבי קבר, שוכבים שלהם חללים היו, כיון שעמד נח נחו, נאמר כאן נחחיא ונאמר להלן יבא שלום ינוחו על משכבותם מה להלן נייחא בקבר אף כאן נייחא בקבר:

עמוס – פרק ה – רמז תקמד

אמר ר' יוסי בן זמרא מתחלת ברייתו של עולם אמר הקב"ה יקוו המים ותראה היבשה מפני מה כתיב הקורא למי הים וישפכם בשביל האלהים עשה שייראו מלפניו, משל למה"ד למדינה שמרדה במלך מה עשה הביא לגיון אחג קשה והקיפה כדי שיראו בני המדינה ויתיראו מפניו:

המבליג שור על עז. שנו רבותינו ה' אימות הן אימת חלש על גבור, אימת מפגיע על ארי, אימת יתוש על הפיל, אימת שממית על על עקרב, אימת סנונית על נשר, אימת כלבית על ליתן, א"ר יהודה מאי קראה המבליג שור על עז:

שנאו בשער מוכיח וגו'. זה נח דהוה אמר להון רקים אתם מניחים מי שקולו שובר ארזים ומשתחווים לעץ יבש, ולפי שהיו שטופים (בזמה) [בגזל] נמוחו מן העולם שנאמר ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני:

שנאו רע ואהבו טוב וגו' אולי יחנן וגו'. רב אשי כי הוה מטי להאי קרא בכי כולי האי ואולי. אמר רב יצחק לפי שהדברים אמורים ברחל אעבדך שבע שנים ברחל בתך לפיכך נקראו ישראל על שמה רחל מבכה על בניה, ולא סוף דבר לשמה אלא לשם בנה שנאמר אולי יחנן ה' אלהי צבאות שארית יוסף, ולא לשם בנה אלא אפילו לשם בן בנה שנאמר הבן יקיר לי אפרים:

הוי המתאווים את יום ה' וגו' משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפים לאורה, אמר התרנגול לעטלף האורה שלי הוא אתה למה לך אורה. כאשר ינוס איש מפני הארי. זה לבן שרדף אחר יעקב כארי לטרוף נפשו, ופגעו הדוב זה עשו עמד על הדרך כדוב שכול להמית אם על בנים, ובא הבית וססמך ידו על הקיר ונשכו הנחש, כשבא יעקב אל ארץ כנען לביתו בא עליו שכס בן חמור שנאמר וישכב אותה ויענה:

עמוס – פרק ה – רמז תקמה

דבר אחר מפני הארי זה בבל, ופגעו הדוב זה מדי, ובא הבית זה יון שהיה הבית קיים בימיהם, ונשכו הנחש זה אדום שקולו כנחש ילך, וכה"א פתחי לי אחותי בבבל, רעיתי במדי, יונתי ביון, תמתי באדום, ולמה קורא יונתי ביון שהיו מקריבים בימיה תורים ובני יונה ע"ג המזבח, תמתי באדום שהיו ישראל מותאמין עמו ומשלימין נפשותיהם על קדושת ה', לפי שכמה גזרות נגזר עליהם בימיהם וכה"א אפפוני חבלי מות (ברמז קנ"ח). כאשר ינוס איש מפני הארי זה בבל קדמיתא כאריה, ופגעו הדוב זה מדי תנינא דמיה לדוב, ובא הבית שבאו לבנות בית המקדש בימיהם ועמד עליהם המן הרשע הוא [ובנו] שמשי ספרא, ומשם (ז) ירז פרוזבוטי (וירד) מרדכי שיבנה בית המקדש. אמרו ישראל מרדכי מן שבט בנימין וכתוב בו ובין כתפיו שכן לפיכך (אמרו ישראל) ירד פרוזבוטי כנגדן מרדכי לבנות בית המקדש, והמן ירד כדי לבטל שכן כתיב ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתוב שטנה. לפיכך צווחו הכל ויהי בימי אחשורוש (ברמז ש"י):

עמוס – פרק ו – המשך רמז תקמה

הוי השאננים בציון. זה שבט יהודה ובנימין. והבוטחים בהר שומרון אלו עשרת שבטים. נקובי ראשית הגוים הבאים משני שמות משם ועבר עו"א משהם אוכלים ושתוים מתעסקים בדברי תפלות מי חכם כבלעם מי גבור כגלית מי עשיר כהמן. ואח"כ באים ישראל וא"ל אחיתופל לא היה חכם שמשון לא היה גבור קרח לא היה עשיר. עברו כלנה זה קטספון. ולכו משם חמת רבה זה אנטוכיא. ורדו גת פלשתים אלו

תלוליא דפלסטני. המגדים ליום רע ליומא של גלות. ותגישון שבת חמס זה עשו הגשתם עצמכם לישב אצל חמס. השוכבים על מטות שן על ערסין דפיל, וסרוים על ערשותם שהיו מסריחין בעבירות על מטותיהן. ואוכלים כרים מצאן, אמרו כשהיה מבקש אחד מהם לאכול עגל היו כל הבקדרים מעבירין לפניו ועומד עליו ושוחטו. הפורטים על פי הנבל כו' השותים במזרקי יין. רב ור' יוחנן ורבנן, רב אמר קלוריא, ר' יוחנן אמר בכוסות קטנים, ורבנן אמרי בכוסות (שאיין בהם זכוכית) [שיש להם זרבוביות], מהיכן שותים יין ר' אבהו ב"ר חנינא מפתגותא שהיה יינן מפתה את הגוף, רבנן בש"ר חנינא אמרין מפלגותא על יינן מתפתו וגלו עשרת שבטים. וראשית שמנים ימשחו, רב הונא בש"ר יחזקאל אמר זה שמן אנפיקינון שמשיר את השער ומחליק את הבשר. ר' ינאי אמר זה שמן אסטכטון. כל השבח הזה ולא נחלו על שבר יוסף וגו' לכן עתה יגלו בראש גולים. וסר מרזח סרוחים מהו מרזח סרוחים א"ר אייבו י"ג (ה) דימסאות היו להם אחד לכל שבט ושבט ואחד לכלם וכלם חרבו ולא נשתייר להם (ט) אלא זה בלבד לידע כמה תעוב נעשה בהם:

ואוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק. א"ר יצחק כל הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה שנאמר אוכלים כרים מצאן וכתוב עתה יגלו בראש גולים, שנו רבותינו כל המרבה סעודתו בכל מקום לסוף מחריב ביתו ומאלמן את אשתו ומייתם את בניו ולמודו משתכח ומחלוקות רבות באות עליו ודבריו אינם נשמעין ומחלל שם שמנים ושם אביו ושם רבו וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות, אמר אביי וקרו ליה בר מיחס תנורי, רבא אמר בר מרקד בי כובי, רב פפא אמר בר מלחך פינכי, רב שמעיה אמר בר מך רבע:

וראשית שמנים ימשחו. א"ר יהודה אמר רב זה פליטון, השותים במזרקי יין, רבי אמר ורבי אסי, חד אמר זה קנישקנין. וח"א שמזרקין כוסותיהם זה לזה. השוכבים על מטות שן וסרוחים, א"ר יוסי בר חנינא מלמד שמשתינים בפני מטותיהם ערומים, מגדף בה רבי אבהו אי הכי היינו דכתיב לכן עתה גלו בראש גולים משום שמשתינים בפני מטותיהם ערומים יגלו בראש גולים, אלא א"ר אבהו אלו בני אדם שאוכלים ושותים זה עם זה ומדביקין מטותיהן זה לזה ומחליפים נשותיהן זה לזה ומסריחין מטותיהן בשכבת זרע שאינה שלהם:

וסר מרזח סרוחים. א"ר אבהו מנין לאבל שמסב בראש שנאמר אבחר דרכם ואשב ראש וגו' כו' ינחם אחרים משמע א"ר נחמן ינחם כתיב, ר' יצחק אמר מהכא וסר מרזח סרוחים מר וזח נעשה שר לסרוחים:

עמוס – פרק ז – המשך רמז תקמה

חדל נא מי יקום יעקב (כתבו ברמז שי"ג):

כה הראני והנה אדני נצב על חומת אנך. על שורא דאוניתא, ובידו אנך, כבעל חוב שעומד ושטרו בידו, ודכוותה ויקם מלך חדש כבעל חוב שעומד ושטרו בידו, דכוותה צלמא דכן רב כבעל חוב ושטרו בידו. מה אתה רואה עמוס ואמר אנך, זו סנהדרי גדולה שהם כמנין אנך. ויאמר אדני הנני שם אנך, א"ר סימון אמר הקב"ה אני מיסרו בעוה"ז אבל בעוה"ב לא אוסיף עוד עבוד לו. ויאמר הך הכפתור זה יאשיה מלך יהודה. ורעשו הזספים אלו סגקליטין שלו. ובצעם בראש כלם, רבי שמעון בר רבי אבא בש"ר יוחנן בצעם בראש כלם יפוק, ר' יודן בש"ר יוחנן לקופה מלאה עונות מי מקטרג בראש כלם גזל:

עמוס – פרק ז – רמז תקמו

אמר רבי יעקב בר אדא בשם רבי יוחנן כ"ד חטאות סדר יחזקאל ומכלם לא חתם אלא בגזל והנה הכיתי כפי אל בצער, ר' פנחס בש"ר יוחנן לבני אדם שהיו עובדי ע"א ומגלי עריות ושופכי דמים הגזל חמור מכולם:

ובידו אנך. אמר ר' אבהו שלשה אין הפרגוד ננעל בפנינהם, אונאה, גזל, ועבודת אלילים, אונאה דכתיב ובידו אנך. גזל דכתיב חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד. ועבודת אלילים דכתיב העם המכנעיסים אותי על פני תמי. כל השערים ננעלו חוץ משער אונאה שנאמר ובידו אנך, רבי אליעזר אומר הכל ע"י שליח חוץ מאונאה שנאמר ובידו אנך. ויען עמוס ויאמר אל אמציה לא נביא אנכי וגו' (בשמואל ברמז קי"ג):

עמוס – פרק ז – רמז תקמז

וישראל גלה יגלה. כתיב בעוד ששים וחמש שנה יחת אפרים מעם והיא אז (י) שנת (שלש) [ארבע] לאחז אפשר לומר כן, אלא מלמד שהיה גזרה גזורה כן בימי עמוס (יא) שנתים לפני הרעש, ואומר וישראל גלה יגלה מעל אדמתו, כיוצא בו שבועים שבעים נחתך על עמך, רבי יוסי אומר שבועים שבעים משחרב בית ראשון עד שחרב בית שני שבועים לחרבנו וארבע מאות ועשרים לבנינו, ומה תלמוד לומר שבועים שבעים שהיתה גזרה גזורה קודם שבעים שנה, כיוצא בו (יב) והיו ימיו מאה ועשרים שנה, ואומר בשנת שש מאות שנה לחיי נח, אפשר לומר כן אלא שהיתה גזרה גזורה כן קודם עשרים שנה:

עמוס – פרק ח – המשך רמז תקמז

נשבע אדני ה' בגאון יעקב וגו'. שנו רבותינו אוצרי פירות ומלוי ברבית ומקטיני איפה ומפקיעי שערים עליהם הכתוב אומר נשבע אדני ה' בגאון יעקב אם אשכח לנצח כל מעשיהם:

והבאתי השמש בצהרים. אמר אבי יוחנן זה יומו של יאשיהו:

והפכתי חגיכם לאבל וכל שיריכם לקינה וגו' ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר. מה חג אסור בעשית מלאכה אף אבל כן, ומה חג שבעה אף אבל שבעה, אשכחן רגל וכו' עצרת דחד יומא, לשמועה רחוקה:

והשלחתי רעב בארץ. שנו רבותינו כשנכנסו לכרם ביבנה אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל שנאמר הנה ימים באים נאם אדני ה' והשלחתי רעב בארץ וגו', וכתוב ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו. דבר ה' זה הלכה. דבר ה' זה הקץ. דבר ה' זה נבואה. מאי ישוטטו אמרו עתידה אשה שתטול ככר של תרומה ותחזור על בתי כנסיות ובתי מדרשות לידע אם טמאה אם טהורה ואין מבחינין לה. אם טמאה אם טהורה בהדיא כתיב בה מכל האוכל אשר יאכל, אלא לידע אם ראשונה אם שניה, הא נמי מתניתא היא דתנן השרץ שנמצא בתנור הפת שבתוכו שניה שהתנור תחלה. משום שהתנור תחלה, מספקא להו מאי דאמר רב אדא בר אבהו לרבא, ולחזייה לתנורא כמאן דמליא טומאה ותהוי פת ראשונה, אמר ליה לא סלקא דעתך דתניא יכול יהו כל הכלים מיטמאין מאויר כלי חרס. ר' שמעון בן יוחאי אומר ח"ו שתשתכח תורה מישראל שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו, אלא מה תלמוד לומר ישוטטו לבקש את דבר ה' שלא תמצא הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד:

לא רעב ללים (כתוב ברמז קנ"ד):

עמוס – פרק ט – רמז תקמח

ואגודתו על ארץ יסדה. רבי חלפתא איש כפר חנניא אומר עשרה שיושבים ועוסרים בתורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין אפילו חמשה שנאמר בקרב אלהים ישפ, ומנין אפילו שלשה שנארמ ואגודתו על ארץ יסדה, ומנין אפילו שנים שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ומנין אפילו אחד שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. וכי מאחר דאפילו שלשה עשרה למה לי, עשרה קדמה שכינה ואתיא, שלשה עד דיתבי. וכי מאחר שאפילו שנים שלשה למה לי, מהו דתימא שלשה דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל, וכי מאחר דאפילו חד תרי למה לי, תרי מיכתב מלייהו בספר זכרון חד לא מיכתב מלייהו. אמר רב חנינא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא כל תענית שאין מתעניין בה מפושעי ישראל אינו תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב בין סמני הקטרת. אביי אמר ואגודתו על ארץ יסדה כשישראל שוין בעצה אחת מלמטה שמו הגדול משתבח מלמעלה שנאמר ויהי בישורון מלך אימתי בהתאסף ראשי עם וגו', וכה"א ואגודתו על ארץ יסדה ולא כשהם עשויות אגודות אגודות. רבי שמעון בן יוחאי אומר משל לשתי ספינות קשורות בהוגנין ובעשתות ובנו עליהם פלטין והעמידום על גביהם כל זמן שהספינות קשורות פלטין קיימים פרשו הספינות אין פלטין קיימים, כך כשישראל עושים רצונו של מקום עליותו בשמים וכשאינן עושין רצונו של מקום ואגודתו על ארץ יסדה. כיוצא בו זה אלי ואנוהו כשאני מודה לו הוא נאה. כיוצא בו אתם עדי נאם ה' ואני אל כשאתם עדי אני אל. כיוצא בו אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים אלמלא אני לא היית יושב בשמים:

עמוס – פרק ט – רמז תקמט

דבר אחר ואגודתו על ארץ יסדה, בנוהג שבעולם אדם נוטל אגודה של קנים אין יכול בבת אחת לשברם. אחת אחת אפילו תינוק יכול לשוברן, וכן אתה מוצא שאין ישראל נגאלין עד שיעשו אגודה אחת שנאמר בימים ההמה ילכו בית יהודה על בית ישראל ויבאו יחדו מארץ צפון:

הלוא כבני כושים (ברמז קנ"ו). ביום ההוא אקים את סוכת דוד וגו', א"ל רב נחמן לרב יצחק מי שמייע לך אימת אתי בר נפלי, א"ל מאן בר נפלי, א"ל משיח, משיח בר נפלי קרית ליה, א"ל אין דכתיב ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת, אמר ליה הכי א"ר יוחנן דור שבן דוד בא ת"ח מתמעטין והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה וצרות רבות בעולם עד שראשונה פקודה שניה ממהרת לבא. תנו רבנן שבוע שבן דוד בא שנה ראשונה יתקיים מקרא זה והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר. שניה חצי רעב משתליחין, שלישית רעב גדול ומתים אנשים ונשים וטף וחסידים ואנשי מעשה ותורה משתכחת מלומדיה. ברביעית שובע ואינו שובע. חמישית שובע גדול ותורה חוזרת על לומדיה. בששית קולות. בשביעית מלחמות. במוצאי שביעית בן דוד בא, אמר רב יוסף הא כמה שבועי דהוה הכי ולא אתא אמר ליה אביי בששית קולות בשביעית מלחמות מי הוה ועוד כסדרן מי הוה. רבי יהודה אומר דור שבן דוד בא בו בית הועד יהיה לזונות והגליל יחרב והגבלן יאשם ואנשי גבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו לפני הדור לפני כלב והאמרת נעדרת הולכת ויושבת עדרים עדרים במדבר שנארמ ותהי האמת נעדרת. רבי נהוראי אומר דור שבן דוד בא נערים ילבינו הזקנים, וזקנים יעמדו בפני נערים, בת קמה באמה כלה בחמותה, פני הדור לפני הכלב, ואין הבן מתבייש מאביו. ר' נחמיה אומר דור שבן דוד בא העזות תרבה והיוקר יעוות. והגפן (לא) תתן פריה והיין ביוקר ונהפכה כל העולם לאפיקורסות, מסייע ליה לרבי יצחק דא"ר יצחק אין בן דוד בא עד שתהפך כל העולם לאפיקורסות

שנאמר כלו הפך לבן טהור הוא. תנו רבנן כי אזלת יד אין בן דוד בא עד שירבו המסורות, דבר אחר עד שיתמעטו החכמים, דבר אחר עד שתכלה פרוטה מן הכיס, דבר אחר עד שיתיאשו מן הגאולה שנאמר ואפס עצור ועזוב כביכול אין עוזר וסומך לישראל, כי הא דרבי זירא כי הוה משכח רבנן דמעסקי בה א"ל במטותא מינייכו לא תרחקוה דתניא שלשה באין בהיסח הדעת ואלו הן משיח מציאה עקרב, אמר רבי לוי אם ראית דור מחרף ומגדף צפה לרגלו של משיח מה טעם אשר חרפו אויביך ה' אשר חרפו עקבות משיחך וכתוב בתריה ברוך ה' לעולם אמן ואמן. ונגש חורש בקוצר חורש זה יהודה שנאמר ארכיב אפרים יחרוש יהודה, בקוצר זה יוסף שנאמר והנה אנחנו מאלמים אלומים, ודורך ענבים זה יהודה שנאמר כי דרכתיב לי יהודה. במושך הזרע זה יוסף שמשך זרעו של יעקב למצרים, והטיפו ההרים עסיס אלו השבטים, אמרו מלכים מדיינים זה עם זה אנו מה איכפת לנו:

עבדיה – פרק א – רמז תקמט

חזון עבדיה. א"ל הקב"ה לאליפז אתה הוכחת לאיוב בחזון בשעפים מחזיונות לילה אני אעמיד ממך בן נביא שיפרעע מבית אביך בחזון שנאמר חזון עבדיה. חזון עבדיה כה אמר ה' אלהים לאדום, מ"ש עובדיה לאדום, א"ר יצחק אמר הקב"ה יבא עובדיה שדר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם ויפרע מעשו הרשע שדר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם. אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר עובדיה גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ליזיל ביה גרגא, כי אתא רב דימי אמר ירך מתוכה מסרחת:

כה אמר ה' אלהים וגו'. אוי למלכות רביעית שהקב"ה נוקם בעצמו ממנה, במצרים פרע על ידי מלאך וישלח מלאך ויציאנו ממצרים, באשור ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור, במדי על ידי מרדכי ואסתר, בין על ידי מתתיהו ובניו, אבל בהם אין פורע ממנה אלא אני בעצמי שנאמר כה אמר ה' אלהים וגו':

כה אמר ה' אלהים וגו' אמתי היתה מלחמה זו בימי יהושפט מלך יהודה אין באדום נציב מלך, משנפלו אדומיים בימי אמציהו לא העמידו מלך במקומו עד היום הזה, משנפלו הארמים בימי אלישע לא העמידו מלך עד שנתעוררו בימי אחז ונפלו, משנפלו פלשתים בימי חזקיהו לא הזקיפו ראש עד היום, משנפל אשור בימי חזקיהו לא העמידו מלך על כל הארץ, משנפל מצרים בימי נבוכדנאצר לא העמידו מלך על כל הארץ, משנפל מצרים בימי נבוכדנאצר לא נתנשאו ראש עוד מן הממלכות תהיה שפלה:

הנה קטן נתתיך בגוים. תני רב יוסף שאין מעמידין מלך בן מלך, בזוי אתה מאד שאין להם לא כתב ולא לשון. ועל ידי שאלה מוקמי כגון אסורוס בן אנטונינוס, א"ל אנטונינוס לרבי בעינא דימלך אסורוס ברי תחתי ותתעביד טבריא קלניא חדא עבדי תרי לא עבדי. אייתי גברא ארכביה אחבריה ויהיב ליה יונה לעילאה א"ל לתתאה אימא ליה לעיילאה דניפרחה. אמר שמע מינה הכי קאמר לי את בעי מינייהו דאסורוס בני ימלוך תחתי ואימא ליה לאסורוס דליעבד טבריא קלניא וכו'. זדון לבך השיאך (כתוב ברמז רכ"א):

אם תגביה כנשר. לעתיד לבא כשהקב"ה דן את עשו הרשע מה עשו עושה, מתעטף בטליתו ובא ויושב אצל יעקב שנאמר ואם בין כוכבים שים קנך, ואין כוכבים אלא יעקב שנאמר דרך כוכב מיעקב וכתוב הבט נא השמימה וספור הכוכבים ויעקב אומר אחי לא תהא כיוצא בי שנאמר אחי דברך מות אהי קטבך שאול גזרות שהיית גוזר עלי לעבוד אלילים אלו הייתי עושה נתחייבתי מיתה בידי שמים ואם לא אעבוד אתה הורג אותי, כיון שירד עשו לשאול נשתייר יעקב לעצמו שנאמר והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו יגועו והשלישית יותר בה, ואין שלישיית אלא ישראל שנאמר ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה:

איך נחפשו עשו (ברמז קכ"א). לחמך ישימו (ברמז פ"ד):

ביום עמדך מנגד וגו' להכרית את פליטיו. בשעה שהקיף נ"נ את ירושלים בא עשר הרשע ועמד לו רחוק מן הכשדים מיל והיה הורג כל מי שנמלט מן הכשדים שנאמר ביום עמדך מנגד אימתי ביום שבות זרים חילו, ולא היה החרבן זה שלך אלא של בבל שנאמר שבות זרים חילו, וגם אתה כאחד מהם בקש להמנות עם מחריבים ראשונים, ואל תשמח לבני יהודה הרי שהיה שמח, ואל תגדל פִּיךָ שהיה עומד ומגדף, ואל תעמוד על הפרק שהיה עומד בפרשת דרכים, אל תבא וגו' ביום אידם אין כתיב כאן אלא ביום אידו שברך יהיה כבשברו זש"ה שמעו כי נאנחה אני ואין מנחם לי. בני קיני שמעו אע"פ שלא באו (ד) יצא שחרם בהפסדם למה שלא באו להזדווג לי, אבל עשר הרשע לא די שלא בא לנחמני אלא בא לסייע את אויבי, אתה מוצא כשבא נבוכדנאצר הרשע לירושלים להחריבה בא עשו הרשע ועמד בפרשת דרכים ברחוק מיל דכתיב ביום עמדך מנגד וכתוב ותשב לה מנגד הרחק מה להלן ברחוק מיל אף כאן ברחוק מיל. כתיב ומשה יקח את האהל וגו' הרחק וכתוב אך רחוק יהיה ביניהם וביניו כאלפים אמה, אמר עשו הרשע הריני עומד כאן אם אראה שישראל נוצחים אומר לסייע אתכם באתי ואם ינצחו אותם בבל הופך אני והורג בישראל. ורוח הקדש צווחת ואל תעמוד על הפרק:

והיה בית יעקב אש. בעא מיניה רבי שמואל בר נחמני מרבי יונתן מאי דכתיב ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני מאי שנא עד דאילתיליד יוסף, ראה יעקב שאין זרעו של עשו נמסר אלא בזרעו של יוסף שנאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש. כתיב ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום. וכתוב וישב יעקב, א"ר הונא משל לאחד המהלך בדרך וראה כת של כלבים ונתירא מהם, מה עשה הלך וישב ביניהם, כך כיון שראה יעקב עשו ואלופיו נתירא מהם וישב לו ביניהם. א"ר לוי משל לנפח שפתחו פתוח באמצע פלטיין ובנו פתחו פתוח כנגדו וראה נכנסות למדינה חבילות חבילות של קוצים אמר חבל למדינה מי נכנס בתוכה, והיה שם פקח אחד אמר מאלו אתה מתירא גץ אחד משלך גץ אחד משל בהך שורפין אותם, הה"ד והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש. ולא יהיה שריד לבית עשו (ברמז מ"ג וברמז שע"ג). ועלו מושיעים בהר ציון. כתיב עד אשר אבא אל אדוני שעירה חזרנו על כל המקרא ולא מציננו שהלך יעקב לשעיר. אלא אימתי ילך אצלו לעתיד הה"ד ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה, לפי שנאמר כי יד על כס יה שאין הכס שלם ולא השם שלם עד שיכרית זרע של עשו שנאמר האויב תמו חרבות לנצח וערים נתשת וגו' וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו:

יונה – פרק א – רמז תקמט

ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה'. וכי מלפני ה' הוא בורח והלא כבר נאמר אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח אם אסק שמים וגו' וכתוב עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ, וכתוב בכל מקום עיני ה' צופות, וכתוב אם יחתרו בשאול משם ידי תקחם, וכתוב אין חשך ואין צלמות להסתר, אלא אמר יונה אלך לח"ל שאין השכינה נגלית שם שהגוים קרובי תשובה הם שלא לחייב את ישראל, משלו משל לעבד שברח מרבו כהן לבית הקברות אמר אברח לי לבית הקברות מקום שאין רבי יכול להלך אחרי, א"ל רבו יש לי (א) עבדים כמותך, כך אמר יונה אלך לי לח"ל וגו', אמר הקב"ה יש לי עבדים כמותך שנאמר וה' הטיל רוח (סערה) [גדולה] אל הים. ויתן שכרה (בשמואל ברמז קי"ג):

יונה – פרק א – רמז תקנ

רבי לוי ורבי יהודה בר נחמיה הוו נסבין תרתין סלעין מטול מצמתא קהלא קומי דרבי יוחנן, על ר"ל ודרש יונה בן אמת מאשר היה ה"ד אשר להא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון וכתב קום לך צרפתה אשר לצידון וגו' הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך ותני רבי אליעזר יונה בן אמת בן זבולון היה דכתיב [ויפון] [ויעל] הגורל (החמישי) [השלישי] לבני זבולון וכתב משם גתה חפר וכתב יונה בן אמת מגת החפר. בשבת חוריא א"ר לוי יפה למדני רבי יוחנן אמו מאשר ואביו מזבולון שנאמר זבולון לחוף ימים ישכון וירכתו על צידון ירך שיצא ממנה עד צידון היתה, וכתב וירד יפו וימצא אניה באה תרשיש הוי והוא לחוף אניות. אמר רבי יונה בן אמת מעולי רגלים הוה ונכנס לשמחת בית השואבה ושרתה עליו רוח הקדש ללמדך שאין השכינה שורה אלא על לב שמח שנאמר והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'. וה' הטיל רוח (סערה) [גדולה] וגו' סער גדול. נמצאת אומר שלש (בנים) [רוחות] הם (כתבו ברמז רי"ט). א"ר נתן לא הלך יונה אלא לאבד עצמו בים שנאמר שאוני ונטילוני אל הים, וכן אתה מוצא באבות ובנביאים שנתנו נפשם על ישראל, במשה מהו אומר ועתה אם תשא חטאתם וגו' ואם ככה את עושה לי הרגני, בדוד אומר ויאמר דוד אל ה' הנה אנכי חטאתי ואלה הצאן מה עשו וגו'. נמצא כל מקום האבות והנביאים נתנו נפשם על ישראל:

תניא ר' אליעזר אומר (ב) בחמישי נהפכו מי מצרים לדם, בו ביום יצאו אבותינו ממצרים, בו ביום עמדו מי הירדן לפני ארון ה', בו ביום סתם חזקיהו כל המעינות, בחמישי ברח יונה מפני אלהים, ולמה ברח שפעם ראשונה שלחו להשיב את ערי ישראל ועמדו דבריו (ג) שנאמר הוא השיב את ערי ישראל, פעם שנית שלחו על ירושלים להחריבה, כיון שעשו תשובה עשה הקב"ה ברוב רחמיו ונחם על הרעה ולא החריבה וקראו אותו נביא השקר, פעם שלישית שלחו אל נינוה להחריבה, דן יונה בינו לבין עצמו ואמר יודע אני שהגוים קרובי תשובה הם ויעשו תשובה ומשלה רוגזי על ישראל ולא די שישאל קורין אותי נביא השקר אלא אף עובדי אלילים קורין אותי נביא השקר אברח למקום שאין כבודו שם, משל למלך בשר ודם שמתה אשתו כשהיא מניקה ובקש אשה מניקה להניק את בנו, מה עשה קרא למניקתו להניק את בנו כדי שלא יאבד ברעב, מה עשתה מניקתו של מלך הניחה את בנו וברחה, כיון שראה המלך כך שלח אגרת לתפשה ולחבשה בבית האסרוין ולהורידה למקום שיש בו נחשים ועקרבים, לימים עמד המלך על פי הבאר והיתה בוכה וצועקת למלך, נתגלגלו רחמי המלך עליה והפקיד הממלך להעלותה ולהחזירה. כך יונה כיון שברח מן הקב"ה הסגירו בים במעי הדג עד שצעק לפני הקב"ה והוציאו, ירד ליפו ולא מצא אניה לירד שם והיתה אניה מיפו מהלך שני ימים, מה עשה הקב"ה הביא עליה רוח סערה והחזירה ליפו וראה יונה ושמח שמחה גדולה אמר עכשו אני יודע שדרכי מיושרת לפני, אמר להם ארד עמכם, אמרו לו הרי אני הולכים לאיי הים תרשישה, א"ל אעפ"כ, בשמחת לבו של יונה הקדים ונתן שכרה שנארמ ויתן שכרה וירד בה, פרשו לים עמד עליהם רוח סערה מימינם ומשמאלם וכל האניות עוברות ובאות בשלום ובשתיקה ואותה אניה בצרה גדולה וחשבה להשבר, ר' חנינא אומר משביים לשון היו באניה וכל אחד אלוהו ובידו ומשתחיים ואומרים נקרא איש אל אלוהו והאל אשר יענה ויציל הוא האלהים וקראו ולא הועילו מאומה, יונה בצרת נפשו נקדם ויעף לו, בא אליו רב החובל אמר לו אנו עומדים בין מות לחיים ואתה נרדם מאיזה עם אתה, אמר לו עברי אנכי, אמרו לו שמענו שאלהיך גדול קום קרא אל אלהיך אולי יעשה לנו ככל נפלאותיו שעשה בים, אמר להם בשבילי צרה זאת שאוני והטילוני אל הים. א"ר שמעון עדיין לא קבלו עליהם להשליכו לים עד שהפילו גורלות ונפל הגורל על יונה, מה עשו נטלו כלים שבאניה והשליכום לים להקל מעליהם ולא הועילו, רצו לחזור ליבשה ולא יכלו, נטלו את יונה

והעמידוהו על ירכתי הספינה, אמרו רבון העולמים אל תתן עלינו דם נקי שאין אנו יודעים מה מעשה של זה האיש, הטילו אותו עד ארכבותיו והים עומד מזעפו נשאו אותו אצלם והים הולך וסוער, הטילו אותו עד טבורו והים עומד מזעפו, נשאו אותו אצלם והים עומד וסוער, הטילו אוו על צוארו וכו' (כדלעיל) עד שהטילו כולו שנאמר וישאאו את יונה. ר' מאיר אומר ממונה היה הדג לבלוע את יונה מששת ימי בראשית שנאמר וימן ה' דג גדול, נכנס לתוך פיו כאדם שנכנס לביהכ"נ גדולה והיו שתי עיניו כחלונות אמר פנסאות מאירות ליונה, ר' מאיר אומר מרגלית היתה תלויה במעיו של דג ומאירה ליונה כשמש הזה שההאיר בגבורה וראה יונה כל מה שבימים ובתהומות, א"ל הדג ליונה אי אתה יודע שיומי בא להתאכל לתוך פיו של לוייתן, אמר לו הוליכני אצלו ואני מציל אותי ואותך מפיו, הוליכו אצל לוייתן, אמר לו בשבילך ירדתי לראות את מדורך בים, ולא עוד אלא שאני עתיד לירד וליתן חבל בראשך ולעשות סעודה ממך לצדיקים, הראהו חותמו של אברהם אבינו הביט לברית וראה לוייתן וברח מלפניו מהלך שני ימים, אמר לו אני הצלתיך מפיו של לוייתן הראני כל מה שבימים ובתהומות, והראהו נחל גדול של אוקינוס שנאמר ונהר יסובבני, והראהו שבילי ים סוף שעברו ישראל בתוכם שנאמר סוף חבוש לראשי, והראהו מקום שמשברי הים אליו יוצא שנאמר כל משברין וגליך עלי עברו והראהו עמודי ארץ במכונה שנאמר הארץ בריחה בעדי לעולם, והראהו שאול תחתית שנאמר מבטן שאול שועתי, והראהו גיהנם שנאמר ותעל משחת חיי, והראהו היכל ה' שנאמר לקצבי הרים, מכאן אנו למדים שירושלים על שבעה הרים עומדת, וראה שם אבן שתיה קבועה בתהומות, וראה שם בני קרח עומדים ומתפללים עליה, והיה יונה שלשה ימים ושלשה לילות במעי הדג ולא התפלל, אמר הקב"ה אני הרחבתי לו מקום במעי דג זכר כדי שלא יצטער והוא אינו מתפלל אני מזמן דגה מעוברת שס"ה אלפים רבבות דגים קטנים כדי שיצטער ויתפלל לפני, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, באותה שעה זימן לו הקב"ה דגה מעוברת ואמרה לו דגה לדג איש נביא שבמעין שגרני הקב"ה לבלעו אם אתה פולטו הרי טוב ואם לאו אני בולעך עמו, אמר לה מי יודע אם הדבר שאתה אומר אמת, אמר לו לוייתן, הלכו אצל לוייתן, אמרה לו דגה לוייתן מלך על כל דגי הים אי אתה יודע ששגרני הקב"ה אצל דג זה לבלוע איש נביא שבמעיו, אמר לה הן, אמר לו דג ללוייתן אימתי, אמר לו בשלש שעות אחרונות כשירד הקב"ה לצחק בי שמעתי כן, מיד פלטו ובלעתו הדגה והיה בצער גדול מתוך הדוחק ומתוך הטנוף, מיד כוון לבו בתפלה שנאמר ויתפלל ללל יונה וגו' במעי הגדה, אמר רבון העולמים אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברח אם אסק שמים וגו' אתה מלך על כל הממלכות ואדון על כל רוזני תבל, כסאך שמי שמים וארץ הדום רגליך, מלכותך במרום וממשלתך בעומק, מעשי כל האדם גלויים לפנים ותעלומות כל גבר פרושות לך, דרכי כל אדם אתה חוקר ומצעדי כל חי אתה בוחן, סתרי כליות אתה יודע, רזי לבבות אתה מבין, כל מסתרים גלויים גך, אין תעלומות לפני כסא כבודך ואין נסתר מנגד עיניך, כל רז ורז אתה סודר וכל דבר ודבר אתה סח, בכל מקום אתה שם, עיניך צופות רעים וטובים בבקשה ממך ענני מבטן שאול והושיעני במצולה ותבא באזניך שועתי ומלא בקשתי, שאתה יושב ברחוק ושומע בקרוב, נקראת מעלה ומוריד נא העלני, נקראת ממית ומחיה הגעתי למות החייני, ולא נענה עד שיחצא דבר זה מפיו ואשר נדרתי להעלות את לוייתן ולעשותו לפניהם אשלם ביום ישועות ישראל ואני בקול תודה אזבחה לך, מיד רמז הקב"ה לדג והקיא את יונה תתקס"ח פרסאות ליבשה וראו המלחים את כל האותות והנפלאות שעשה הקב"ה עם יונה והשליכו איש את אלהיו שנאמר משמרים הבלי שוא, וחזרו ליפו ועלו לירושלים ומלו בשר ערלתם שנאמר וייראו האנשים יראה גדולה וגו', וכי זבח זבחו, אלא ברית מיללה שהוא כדם זבח ונדרו איש אשתו ובניו וכל אשו לו לאלהי יונה ונדרו ושלמו ועליהם הוא אומר ועל גרי הצדק:

יונה – פרק ב – המשך רמז תקנ

ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים (ברמז י"ב). מבטן שאול שועתי (כתוב ברמז תל"ז):

יונה – פרק ג – המשך רמז תקנ

וקרא אליה את הקריאה (כתוב ברמז שמ"ג). ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים, כתיב ואת רסן בין נינוה ובין כלח היא העיר הגדולה אין אנו יודעים אם נינוה היא העיר הגדולה אם כלח היא עיר גדולה, אלא ממה דכתיב ונינוה היתה עיר גדולה הוי נינוה היא עיר גדולה. נינוה היתה מהלך (ארבעים) [שלשת] ימים. והיו שנים עשר שווקים, וכל שוק ושוק היו בו שניים עשר אלף בני חצרות, וכל חצר י"ב בתים, וכל בית ובית שנים עשר גבורים, וכל גבור היו לו י"ב בנים, והיה יונה מכריז בשוק והיה קולו נשמע מהלך ארבעים יום והיו שומעים קולו כל בית ובית, באותה שעה הניע הדבר לאסנפר מלך נינוה:

רבי נחוניא בן הקנה אומר תדע לך התשובה מפרעה שמרד בהקב"ה מאד מי ה' אשר אשמע בקולו, ובלשון שחטא בו בלשון עשה תשובה מי כמוכה באלים ה', והצילו הקב"ה מן המיתה לספר כח וגבורתו שנאמר ואולם בעבור זאת העמדתך ומלך בנינוה, ואנשי נינוה כותבים כתבי עמל וגוזלים ומתעבין במשכב זכור, ושלח הקב"ה יונה להתנבא עליה להחריב ושמע פרעה ועמד מכסאו וקרע בגדיו ולבש שק והכריז בכל עמו בהמה מצד אחד וילדיה מצד אחד והילדים רואים שדי אמם ובוכים וגם אמם רואים הילדים ובוכים והיו יותר משנים עשר רבוא אדם, יום ששלח ליונה לנינוה, ולאחר ארבעים יום שבו לדרכיהם הרעים יום ששלח ליונה לנינוה, ולאחר ארבעים יום שבו לדרכיהם הרעים יותר מן הראשונים ונבלעו המתים בשאול תחתית שנאמר מעיר מתים ינאקו:

ויקראו אל אלהים בחזקה, אר"ש בן חלפתא חציפא נצח לבישא כל שכן לטובו של עולם, ועמשד מלך מבכא מלכותו וכו' (כדלעיל), והגביה יונקי שדים שלהם כלפי מעלה ואמר להקב"ה בבכי גדול עשה בשביל אלו שלא חטאו, ביום שלישי חזרו כלם מדרכם הרעה אפילו מציאה שאדם מצא בשדות ובכרמים בשווקים וברחובות החזירו לבעלים, ואפילו לבנים של גזל שבנו בפלטין של מלך סתרו הפלטין והחזירו הלבנים לבעליהם, וכל כרם וכרם שהיו בו שתי נטיעות או שני אילנות מן הגזל עקרון והחזירו לבעליהן, וכן בגד שהיו בו שתי פקעיות של גזל קרעו הבגד והחזירו עשו משפט וצדקה וכל עבירה שבידו מתודה ומקבל עליו דין תורה אם סקילה סקילה אם שרפה שרפה, ואפילו מכרר אדם לחברו בית חורבה ומצא בו ממון וכו' כמעשה מלכא קציא (כתוב ברמז תשכ"ז). מה היה עושה הדיין בקש שטר של אותה חורבה ומצא ל"ה דורות ומצא יורש לאותו האיש שהטמין אותו ממון והחזירו לבעליו:

יונה – פרק ג – רמז תקנא

וירא האלהים את מעשיהם. א"ר יצחק ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, צדקה, צעקה, שנוי השם, ושנוי מעשה. צעקה דכתיב ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יוציאם. צדקה דכתיב וצדקה תציל ממות. שנוי השם דכתיב ויאמר ה' אל אברהם שרי אשתך וגו'. שנוי מעשה דכתיב וירא האלהים את מעשיהם וגו', ויש אומרים אף שנוי מקום שנאמר ויאמר ה' אל אברם לך לך, והדר ואעשך לגוי גדול, ואידך ההוא זכותא דארעא דישראל הוא דקא גרים. שנו רבותינו סדר תעניות כיצד מוציאין התיבה לרוחב של עיר ונותנין אפר מקלה על גבי תיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נוטל

ונותן בראשו, וזקן שבהם אומר לפניהם דברי כבושים אחינו לא שק ולא תענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים גורמים שנאמר וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם, ואומר ויתכסו שקים האדם והבהמה, מאי עבוד אסרו הבהמות לחוד וולדות לחוד, אמרו לפניו רבש"ע אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמין על אלו. ויקראו אל אלהים בחזקה, מאי אמור, אמר שמואל אמרו לפניו רבש"ע עלוב ושאניו עלוב צדיק ורשע מי נדחה מפני מי:

וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס, אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע הבירה ומחזיר מריש לבעליו. ופליגא דר' יוחנן דא"ר יוחנן מה שהיה בכף ידיהם החזירו בשידה תיבה ומגדל לא החזירו:

יונה – פרק ד – המשך רמז תקנא

כיון שראה הקב"ה באנשי נינוה ששבו מדרכם נח מכעסו ועמד מכסא דין וישב על כסא רחמים ונתרצה ואמר סלחתי, מיד נפל יונה על פניו ואמר רבש"ע יודע אני שחטאתי לפניך מחול לעוני שברחתי לים שלא ידעתי כח גבורתך, ועכשו ידעתי שנאמר ידעתי כי אתה (ה') אל חנון ורחום, א"ל הקב"ה אתה חסת על כבודי וברחת מפני לים, אף אני חסתי על כבודך והצלתך מבטן שאול ומרוב חמה שהיה במעי הדגה נשרף בגדו ומעילו ושערותיו וזבובין ויתושין ונמלים ופרעושים שרויים עליו ומצערין אותו עד שבקש נפשו למות שנאמר וישאל את נפשו למות, מכאן אמרו כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו או להחזירו בתשובה ואינו מחזירו בא לידי צער, מה עשה הקב"ה העלה קיקיון על ראש יונה בלילה ובשחרית עלו עליו רע"ה עליו וצל כל עלה ולה ארבעה זרת וטפח, ארבעה אנשים יכולים לישב בצלו תחת הקיקיון לכבוש את השמה, זימן הקב"ה תולעת והכה את הקיקיון ויבש ומת וזבובין ויתושין שרויין עליו ומצערין אותו מכל צדדים עד שבקש נפשו למות, באותה שעה זלגו עיניו דמעות כמטר לפני הקב"ה, ואמר לו יונה מפני מה אתה בוכה יש לך צער על זה שלא גדלתו לא הכנסת בתוכו זבל ולא השקית בו מים לילה אחד חיה ולילה אחת יבש כך חסת עליו ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה, באותה שעה נפל על פניו ואמר הנהג עולמך במדת רחמים דכתיב לה' אלהינו הרחמים והסליחות:

מיכה – פרק א – רמז תקנא

דבר ה' אשר היה אל מיכה (ברמז תקי"ד). כי הנה ה' יואצ ממקומו ממתד הדין למדת רחמים לישראל. ושמתי (את) שומרון לעי השדה למטעי כרם. א"ר אלעזר א"ר ירמיה נתקללה בבל נתקללו שכניה, נתקללה שומרון נתברכו שכניה, נתקללה בבל נתקללו שכניה שנאמר ושמתי למורש קפוד ואגמי מים, נתקללה שומרון נתברכו שכניה שנאמר ושמתי שומרון לעי השדה וגו':

מאתנן זונה קצבה. ת"ר כשנתפש ר' אליעזר העלוהו (לר' אליעזר) לגרדום לידון, אמר לו אותו הגמון זקן שכמותך יעסוק בדברים בטלים הללו, א"ל נאמן עלי הדיין. סבור אותו שר עליו הוא אומר והוא לא אמר אלא על אביו שבשמים, אמר ליה הואיל והאמנתי עליך דימוס פטור אתה, כשנכנס לביתו נכנסו תלמידיו לנחמו ולא קבל תנחומין, א"ל ר' עקיבא רבי תרשני לומר לפניך מה שלמדתני א"ל אמור, אמר לו שמא דבר אפיקורסות בא לידך והנאך ועליו נתפשת, א"ל עקיבא הזכרתני פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של צפורי פגע בי אפקורוס אמר לי כתיב בתורתכם לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב וגו' מהו לעשות ממנו בית הכסא לכהן גדול לא אמרתי לו דבר, אמר לי כי מאתנן זונה קצבה ועד אתנן זונה ישוב, ממקום הטנופת באו למקום הטנופת ילכו. והנאני הדבר ועליו נתפשתי, ועברתי על מה שכתוב הרחק מעליה

דרכך זה אפיקורסות, ואל תקרב אל פתח ביתה זה הרשות, ורבנן האי מאתנן זונה קצבה מאי עבדי. כדרב חסדא דא"ר חסדא כל זונה שנשכרת לסוף שוכרת שנאמר ובתתך אתנן ואתנן לא נתן לך וגו':

בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל. א"ר חנינא בר פפא כשהמליכו את ירבעם יצאה בת קול ואמרה מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת יעשו בניו שלוחין:

עוד היורש אביא לך וגו' [עד עדולם יבוא] קדושו ומלכו של עולם עד עדולם יבא וגו', שנאמר וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדולמי וגו':

מיכה – פרק ב – המשך רמז תקנא

הוי חושבי און ופועלי רע וגו', א"ר אבא בר כהנא נעשה בין השבטים מה שלא נעשה בדור המבול כתיב רק רע כל היום, ובעשרת השבטים כתיב ופועלי רע על משכבותם הרי בלילה, ביום מנין, תלמוד לומר באור הבקר יעשוה, אותם לא נשתייר בהם פלטה, ואלו נשתייר מהם פלטה, לא נשתייר אלא בשביל הצדיקים שעתידין לעמוד מהם:

נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה. אמר רב ברונא אמר רב כל הלן בכילה שאיש ואשתו שרוין בה עליו הכתוב אומר נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה, אמר רב יוסף לא נצרכה אלא אפילו לאשתו נדה:

עלה הפורץ לפניהם (ברמז ת"א). ר' יוסי בר כהנא א"ר חנינא זה יעקב דכתיב ופרצת ימה וקדמה, את הוא תרעא דימא. ד"א עלה הפורץ לפניהם בעוה"ז פרצתי גדרו של עולם מפני יעקב שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד. אמר רבי תנחומא בר אבא מאה ועשרים רבוא של צאן היו לו שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד, וכתוב וירב העם ויעצמו מאד, מה להלן ששים רבוא וכתוב מאד אף כאן ק"כ רבוא דכתיב מאד מאד, ולעתיד לבא אני פורץ אותן לבניו שנאמר עלה הפורץ וגו':

מיכה – פרק ג – המשך רמז תקנא

ואשר אכלו שאר עמי. הה"ד ורדו בכם שנאיכם איני מעמיד עליכם אלא מכם ובכם, שבשעה שעו"א עומדים על ישראל אינם מבקשים אלא מה שבגלוי שנאמר והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם וחגו עליו ויחיתו את יבול הארץ, אבל בשעה שאעמיד מכם ובכם הם מבקשים מה שבסתר:

שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל. תניא ר' יוסי בן אליקים אומר אם ראית דור שצרות רבות באות עליו צא ובדוק בדייני ישראל שאין פורענות באה לעולם אלא בשביל דייני ישראל שנאמר שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל המתעבים משפט ואת כל הישרה יעקשו, וכתוב בונה ציון בדמים, וכתוב ראשיה בשחד ישפוטו וגו', ועל ה' ישענו, רשעים הם אלא שתלו בטחונם במי שאמר והיה העולם. לפיכך הקב"ה מביא עליהם שלש פורעניות כנגד שלש עבירות שבידם שנאמר לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו', ואין הקב"ה משרה שכירתו על ישראל עד שיכלו שופטים מישראל שנאמר ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סגין וגו' ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצך כבתחלה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק וגו':

מיכה – פרק ד – רמז תקנב

והיה באחרית הימים יהיה הר בית ה' נכון וגו' (יהיה). א"ר פנחס בש"ר ראובן עתיד הקב"ה להביא סיני ותבור וכרמל וחרמון ולבנות ביהמ"ק עליהם, מה טעם והיה באחרית הימים וכו' בראש ההרים, א"ר הונאודייך עד כאן, אלא בית המקדש אומר שירה וההרים עונים אחריו, ומה טעם ונשא הוא מגבעות ואין לשון ונשא אלא לשון שירה, ומה טעם וכנניהו ישור במשא (ברמז שצ"ב). אברהם קראו הר בהר ה' יראה, משה קראו הר ההר הטוב הזה והלבנון, דוד קראו הר מי יעלה בהר ה', וכאן יהיה הר בית ה' נכון בראש:

והלכו גוים רבים ואמרו לכו ונעלה וגו' ואל בית אלהי יעקב. אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק, משל למלך שהיו לו שלשה אוהבים ובקש לבנות פלטין הביא לראשון אמר זכור הייתי אותו הר היה מתחלה, הביא לשני אמר זכור הייתי אותו שדה היה מתחלה, הביא לשלישי אמר זכור הייתי אותו פלטין מתחלה, אמר ליה חייך שאני בונה פלטין וקורא אני אותה על שמך, וכן הוא אומר הנני שב (את) שבות אהלי יעקב, והלכו גוים רבים וגו' ואל בית אלהי יעקב, לא כאברהם שכתוב בו בהר ה' יראה, ולא כיצחק שקראו שדה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה, אלא כיעקב שקראו בית שנאמר ויקרא למקום אל בית אל:

כי מציון תצא תורה. א"ר לוי כל פעולות ונחמות שעתיד הקב"ה ליתן אינם אלא מציון:

וכתתו חרבותיהם לאתים. שנו רבותינו לא יצא האיש לא בסייף ולא באלה (כתוב בישעיה ברמז שצ"ד) כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו. ר' אלעזר המודעי אומר לע"ל באים כל שרי אוה"ע לפני הקב"ה ומקטרגים על ישראל ואומרים לפניו רבש"ע אלו עו"א ואלו עו"א, אלו מגלי עריות ואלו מגלי עריות, הללו שופכי דמים והללו שופכי דמים, הללו יורדים לגיהנם והללו אין יורדים. אמר להם אם כן הוא כל אומה ואוומה תרד עמה אלהיה כי כל העממים ילכו איש בשם אלהיו וגו'. רבי ראובן בשם ר' חנינא אמר אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו כי באש ה' נשפט, שופט אין כתיב כאן אלא נשפט, הוא שאמר דוד גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, שבטך ומשענתך, שבטך אלו היסורין, ומשענתך זו תורה, המה ינחמוני (א) יכול בלא יסורין, תלמוד לומר אך. יכול בעוה"ז, תלמוד לומר אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית ה' לאורך ימים:

אוספה הצלעה והנדחה אקבצה ואשר הרעותי. א"ר אדא אמרי בי רב ארבעה מתחרט עליהם הקב"ה שבראם. א"ר חמא ב"ח אלמלא שלשה מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאיהם של ישראל, ואשר הרעותי, וחד דכתיב כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל, וחד דכתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם:

כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה. אף על פי שחרב בית המקדש לא זזה השכינה משם ושכנתי כתיב ואין שדה אלא ציון שנאמר ציון שדה תחרש, וכן שנו רבותינו בית הכנסת שחרבה אין מספידין בתוכה ואין מפשילין לתוכה חבילים. והמה לא ידעו מחשבות ה' ולא הבינו עצתו כי קבצם כעמיר גרנה. למה כל אלה חברו אל עמק השדים כדי שיבואו ויפלו ביד אברהם:

מיכה – פרק ה – המשך רמז תקנב

לכן יתנם עד עת יולדה. א"ר יהודה אמר רב אין בן דודד בא עד שתפשוט מלכות הרביעית תשעה חדשים על כל העולם שנאמר לכן יתנם עד עת יולדה:

והקמנו עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם. מאן נינהו שבעה רועים, דוד באמצע, ואדם ושת ומתושלח מימינו, אברהם ויעקב ומשה משמאלו, ויצחק להיכן אזל, אזיל וקאי אפתחא דגיהנם ומציל את בניו מדינה של גיהנם, מאן נינהו שמונה נסיכי אדם, ישי, שאול, שמואל, עמוס, צפניה, צדקיהו, אליהו, ומשיח:

מיכה – פרק ה – רמז תקנג

והיה שארית יעקב וגו' כטל מאת ה' בוא וראה שכל ברכות שברך יצחק את יעקב מלמטה כנגדם ברכו הקב"ה מלמעלה. יצחק אמר משמני הארץ והקב"ה ברכו בתבואה שנאמר ונתן מטר ארצך וגו'. יצחק אמר דגן ותירוש והקב"ה אמר לו ויען ה' ויאמר לעמו הנני שולח לכם את הדגן והתירוש. יצחק אמר יעבדוך עמים והקב"ה אמר והיו מלכים אומניך. יצחק אמר הוה גביר לאחיך והקב"ה אמר לו ולתתך עליון, הא למדת שכל ברכות שברך יצחק את יעקב מלמטה הקב"ה ברכו מלמעלה, ואף רבקה אמו ברכתו כנגדו שנאמר ושב בסתר עליון (וכן הוא אומר) [וכך אמרה לו] כי מלאכיו יצוה לך, כיון שאמרה לו בלשון הזה הסכים הקב"ה וברכו שנאמר יקראני ואעננהו, וכי מאחר (שבלבו של הקב"ה לברכו) [שברכו הקב"ה] ואמו, אביו למה חזר וברכו שנאמר ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו, אלא שראה יצחק ברוח הקדש שעתידין בניו להגלות בין האומות אמר לו בוא ואברכך ברכת גליות שיחזור הקב"ה ויקבצך מן האומות, ומה הם הברכות בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע, בשוט לשון תחבא לשוד ולכפן תשחק, לכך נאמר ברכות לראש צדיק ופי רשעים יכסה חמס (ברמז קט"ז):

והיה שארית יעקב. אותו שארית שאמר הקב"ה לאליהו והשארתי בישראל שבעת אלפים והם אותם שהופרשו בימי גדעון בשעה שאמר אם ישך מושיע בידי את ישראל כאשר דברת הנה אנכי מציג, אמר לו הקב"ה אני כתבתי אהיה כטל לישראל ואתה אמרת על כל הארץ חורב, אני איני עושה מנין, שאין כתיב ויעש אלהים כן אלא ויהי כן מעצמו היה, אבל כשאמר והנה חורב על הגזה לבדה מיד ויעש אלהים כן, אמר לו הקב"ה רב העם אשר אתך הורד אותם אל המים אותם שכרעו על ברכיהם לשתות רוצה ולא רוצה היה משתחוה לעו"א, אמר לו הקב"ה בשלש מאות איש המלקקים אושיע את ישראל ועליהם הוא אומר והשארתי בישראל, ועליהם הוא אומר והיה שארית יעקב וגו' כטל מאת ה' שהטל סימן לתחית המתים יחיו מתיך. ד"א והיה שארית יעקב, א"ר פנחס בר חמא אמרו ישראל כטל אתה עושה אותנו, אמר להם כשאתם עושים רצונו של מקום כשם שהטל אין בריה שולטת בו כך אתם אין בריה שולטת בכם, אתה מוצא בשעה שאמר אליהו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי ולא שמע לו הקב"ה בטל אלא הטל היה יורד, וכה"א לאליהו לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה ואתנה טל ומטר אין כתיב כאן להודיעך שאין שליט בטל, לכך נאמר והיה שארית יעקב וגו' כטל מאת ה' כדביבים וגו':

תרם ידך על צריך. ר' ישמעאל אומר חמש אצבעות של יד ימינו של הקב"ה כולן לשם גאולה, אצבע קטנה בה הראה לנח לעשות התבה שנאמר וזה אשר תעשה אותה, אצבעשניה לקטנה בה הכה את המצריים שנאמר אצבע אלהים היא. שלישית לקטנה בה כתב את הלוחות שנאמר כתובים באצבע אלהים. (ב) רביעית לקטנה בה הראה למשה שנאמר זה יתנו כל העובר על הפקודים, בהן וכל היד בה עתיד הקב"ה להשמיד את בני עשו שהם צריו ולהכרית את בני ישמעאל שהם אויביו שנאמר תרום ידך על צריך וכל אויביך יכרתו:

מיכה – פרק ה – רמז תקנד

ועשיתי באף ובחמה נקם את הגוים אשר לא שמעו, לפי שנאמר יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך מלמד שהחזיר הקב"ה את התורה על כל אומות העולם, וכה"א ויאמר ה' מסיני בא וגו', (ג) בא דוד ונתן הודאה למקום על כך יכול שרצו לשמוע, בא מיכה המורשתי ואמר ועשיתי באף ובחמה וגו' אשר לא שמעו, הא למדת שלא רצו לשמוע. אתה האל עושה פלא הודעת בעמים עזך, אמר דוד רבש"ע פלאות עשית בעולמך שהודעת תורתך לאומות העולם, ואין עזך אלא תורה שנאמר ה' עוז לעמו יתן:

מיכה – פרק ו – המשך רמז תקנד

עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי. א"ר אחא ענה בי וקבל שכר ואל תענה ברעך עד שקר ותקבל דין וחשבון. א"ר שמואל בר רב נחמן בשלשה מקומות בא הקב"ה להתוכח עם ישראל ועובדי אלילים שמחים וא מרים היאך יכולים להתרחק עם בוראם עכשו הוא מכלה אותם, כיון שראה הקב"ה שהיו שמחים הפכם להם לטוב שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים, כששמעו עובדי אלילים כך תמהו ואמרו זו תשובה וזו תוכחה לא עשה אלא למתפגנא עם בנוהי. בשניה כשאמר להם שמעו הרים את ריב ה' שמחו עובדי אלילים ואמרו עכשו הוא מכלה אותם, כיון שראה הקב"ה כן הפכם להם לטובה שנאמר זכר נא מה יעץ וגו' במה אקדם ה', תמהו עובדי אלילים ואמרו זו תשובה וזו תוכחה, לא אתא אלא למתפגנא עם בנוהי. בשלישית כשאמר וריב לה' עם יהודה שמחו עובדי אלילים ואמרו עכשו הוא מכלה ואתם, כשראה הקב"ה כן הפכם להם לטובה בבטן עקב את אחיו. משל לאשה שהיתה קובלת על בנה כיון דחזיה לדיין דהוה דיין לברייתא לקטלא אמרה אם מהודענא סרחני דברי יימר לקטלא ברי, מה עבדת, אמר לה מה סורחניה דברך אמרה כי הוה במעוי בעטני, אמר לה וכדון עבד לך כלום, אמרה לו לאו, א"ל זילי לית דין סורחן דכלום, תמהו עובדי אלילים ואמרו זו תשובה וזו תוכחה לא אתא אלא למתפגנא עם בנוהי. ומה הלאתיך אמר רבי ברכיה משל למלך ששלח פרודוגמא שלו למדינה, מה עשו בני המדינה נטלו אותה ופרעו ראשיהם וקראו אותה בפחד וביראה ברתת ובזיע, אמר הקב"ה הדא קריאת שמע פרודוגמא שלי הוא לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי לכם שתהיו קורין אותה לא עומדים על רגליכם ולא פורעים את ראשיכם אלא בשבתך בביתך ובלכתך בדרך. ד"א ומה הלאתיך. א"ר יהודה ברבי סימון עשר בהמות מסרתי לך שלש ברשותך ושבע שלא ברשותך איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר, ולא הטרחתי עליכם ולא אמרתי לכם לעלות בהרים ולהתיגע בשדות להביא לפני קרבן מאלו אלא מאלו הגדלות על אבוסך שנאמר שור או כשב או עז וגו':

ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים. אמר הקב"ה בוא וראה מה ביני לבין בשר ודם, מלך ב"ו משלח שלוחים למדינה בני המדינה מספיקין להם מזון אבל אני לא עשיתי כן אלא שלחתי לפניך גואלים שלשה ולא הייתם זקוקים לזון אותם אלא הם היו זענים אתכם, המן בזכות משה, ענני כבוד בזכות אהרן הבאר בזכות מרים:

מיכה – פרק ו – רמז תקנה

עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וגו'. מאי דכתיב למען דעת צדקות ה', א"ר אליעזר אמר הקב"ה לישראל עמי דעו כמה צדקות עשיתי לכם שלא כעסתי עליכם בימי בלעם הרשע שאילו כעסתי עליכם

בימי בלעם הרשע לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, והיינו דקאמר בלעם מה אקוב לא קבה אל מלמד שאותו היום לא זעם ה':

במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום וגו' הירצה ה' באלפי אילים וגו'. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אע"פ שהדברים אמורים במישע מלך מואב אבל אינו מדבר אלא ביצחק. הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחללי שמן. בלעם הרשע היה סניגורן של עו"א ועל עו"א הוא אומר הירצה ה' באלפי אילים רוצה הוא מה שאתם מקריבין לו לוג שמן אנו מקריבין לו רבבי רבבות נחלי שמן, מה הקריב אברהם לפניו איל אחד שנאמר וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל, אחד, אם רוצה אנו מקריבים לו אלפי אילים. ומה הקריב אברהם לו בנו אני מקריב לו בני ובתי שנאמר האתן בכורי פשעי זה בנו בהבכור, פרי בטני חטאת נפשי זה בתו. ראה מה בלעם הרשע אומר את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח, לא אמר מזבחות אלא המזבחות משנברא אדם ועד עכשו שבע מזבחות בנו ואני בונה שבעה כנגד כלם, למה היה דומה אותו רשע לטבח שהיה מוכר בשוק והיתה חנותו מלאה בשר ורואה את אגרנימון מסתכל בבשר, ראה אותו הטבח שהיה מסתכל בבשר אמר לו מרי כבר שלחתי פסיונים לביתך, כם אמר לו הקב"ה לבלעם הרשע מה אתה עושה אמר לפניו את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח, אמר לו הירצה ה' באלפי אילים, אמר לפניו האתן בכורי פשעי, אמר לו רשע אם הייתי מבקש קרבן הייתי אומר למיכאל ולגבריאל והיו מקריבין לפני שנאמר כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה בבני אילים, בבני אברהם יצחק ויעקב שהם אילי העולם ואין אני מקבל קרבנות אלא מישראל:

הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט וגו'. אמר רבי אלעזר עשות משפט זה הדין, ואהבת חסד זה גמילות חסדים, והצנע לכת זה הוצאת המת והכנסת כלה, והלא דברים קל וחומר ומה דברים שאין דרכם לעשותם בצנעא אמרה תורה והצנע לכת, דברים שדרכם לעשותם בצנעא עאכ"ו. שנו רבותינו בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, צדקה בממונו גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו, צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים, צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים:

מיכה – פרק ו – רמז תקנו

דרש רבי שמלאי תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני שס"ה כנגד ימות החמה ורמ"ח כנגד רמ"ח אברים של אדם, בא דוד והעמידן על י"א דכתיב מי יגור באהלך וגו' הולך תמים זה אברהם דכתיב התהלך לפני והיה תמים. ופועל צדק כגון אבא חלקיה. ודובר אמת כגון רב ספרא. לא רגל על לשונו כגון יעקב דכתיב אולי ימושני אבי. לא עשה לרעהו רעה זה שלא ירד לאומנותו של חברו. וחרפה לא נשא על קרובו זה המקרב קרוביו, נבזה בעיניו נמאס זה חזקיה מלך יהודה שגורר עצמות אביו על מטה של חבלים. ואת יראי ה' יכבד זה יהושפט מלך יהודה בשעה שהיה רואה תלמידי חכמים היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו מרי מרי. נשבע להרע ולא ימיר כי הא דרבי יוחנן אמר אהא בתענית עד שאבוא לביתי. כספו לא נתן בנשך אפילו לנכרי. ושחד על נקי לא לקח כגון ר' ישמעאל ברי יוסי. עושה אלה לא ימוט לעולם, כשהיה רבן גמליאל מגיע לפסוק זה היה בוכה אמר אי עבד כלהו הוא דחיי דעבד חדא מינייהו לא חיי, אמר ליה רבי עקיבא אלא מעתה אל תטמאו בכל אלה בכל אלה הוא דלא תטמא הא בחדא מינייהו תטמא, אלא באחת מכל אלה הכה נמי באחת מכל אלה. בא ישעיהו והעמידן על שש שנאמר הולך צדקות זה אברהם דכתיב כי ידעתיו למען אשר יצוה. ודובר מישרים שאינו מקניט את חברו ברבים. מואס בבצע מעשקות כגון רבי ישמעאל בן אלישע, נוער כפיו מתמוך בשחד כגון רבי ישמעאל ברבי יוסי. אוטם

אזנו משמוע דמים כגון רבי אלעזר בן שמעון דלא שמע בזילותא דצורבא דרבנן ושתיק. עוצם עיניו מראות ברע כדברי חייא בר אבא, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן זה העוצם עיניו מן הנשים בשעה שעומדות על הכביסה, בא מיכה והעמידן על שלש שנאמר הגייד לך אדם מה טוב וגו' עשות משפט זה הדין, ואהבת חסד זו גמילות חסדים, והצנע לכת בהוצאת המת ובהכנסת כלה. חזר ישעיהו והעמידן על שתים שנאמר כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וגו', בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה. קול ה' לעיר יקרא (כתוב ברמז ש"נ):

מיכה – פרק ז – המשך רמז תקנו

טובם כחדק ישר ממסוכה. אמר ליה ההוא מינאה לרבי יהושע בן חנניה חדקאה, דכתיב טובם כחדק, אמר ליה שטיא שפיל לסיפיה דקרא ישר ממסוכה, אלא מאי טובם כחדק כשם שחדקים הללו מגינים בפרצות של פרדס כך טובים שבנו מגינים עלינו, דבר אחר טובם כחדק שמחדקין עובדי אלילים לגיהנם שנאמר קומי ודושי בת ציון כי קרנך אשים ברזל ופרסותיך אשים נחושה והדיקות עמים:

אל תאמינו ברע. דרש ר' יהודה בר נחמיה מתורגמניה דריש לקיש אם יאמר לך יצר הרע חטא והקב"ה מוחל לך אל תאמין בו שנאמר אל תאמינו ברע, ואין רע אל יצר הרע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ואין אלוף אלא הקב"ה שנאמר אלוף נעורי אתה, שמא יאמר אדם מי מעיד בי, אבני ביתו מעידים בו שנאמר אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה. רבי שילא אמר שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מעידין בו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך, רבי חדקא אומר נשמתו של אדם מעידה בו שנאמר משוכבת חיקך שמור פתחי פיך איזה הוא דבר שהוא בחיקו של אדם הוי אומר זו נשמה, וחכ"א אבריו של אדם מעידים בו שנאמר ואתם עדי נאם ה' ואני אל:

מיכה – פרק ז – רמז תקנו

אל תשמחי אויבתי לי. כל זמן שהקב"ה מסתכל ומתהפך במעשיהם של רשעים אין בהם תקומה שנאמר הפוך רשעים ואינם. דור המבול וימח את כל היקום. אנשי סדום ויהפוך את העדים האל. מצרים לא נשאר בהם עד אחד. בבל והכרתי לבבל שם ושאר, ועל כלם אמר דוד שם נפלו פועלי און וגו'. אבל ישראל אם נופלים עומדים שנאמר אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי, ואומר אני ה' לא שניתי ואתם בני ישראל לא כלייתם. א"ר חנינא בר פפא אמר הקב"ה מעולם לא הכיתי אומה ושניתי בה, אבל אתם בני ישראל לא כלייתם, שנאמר חצי אכלה במ חצי כלים והם אינם כלים, וכך אמרה כנסת ישראל דרך קשתו ויציבני כמטרא לחם. למה הדבר דומה לגבור שהיה מעמיד הקוראה והיה מורה בה חצים החצים כלים והקורה עומדת, אף כן ישראל היסורין כלים והם קיימים, וכן הוא אומר אתם נצבים היום כלכם:

מיכה – פרק ז – רמז תקנח

ד"א אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי. שנו רבותינו מתוך כעס רצון, מתוך רוגז רחמים, מתוך צרה רוחה שנאמר עת צרה היא ליעקב וממנה ישע, מתוך ריחוק קירב, מתוך נפילה קימה, מתוך אפלה אורה. מתוך כעס רצון הרף ממני ואשמידם מיד וינחם ה'. מתוך רוגז רחמים שנאמר ברוגז רחם תזכור, מתוך ריחוק קירוב שנאמר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי וגו', מתוך נפילה קימה שנאמר כי נפלתי קמתי, מתוך אפלה אורה שנאמר כי אשב בחשך ה' אור לי (כתבו ברמז שי"א):

מיכה – פרק ז – רמז תקנט

ותרא אויבתי ותכסה בושה, זה שאמר הכתוב קומי אורי כי בא אורך וגו' (כתוב בישעיה):

כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. הראיתי מה שלא הראיתי לאבות, כתיב נורא תהלוות עושה פלא ונסים וגבורות שאני עתיד לעשות עם הבנים כתיב אראנו נפלאות, וכה"א לעושה נפלאות גדולות לבדו, ואומר ברוך ה' אלהי ישראל עושה נפלאות גדולות לבדו. יראו גוים ויבשו מכל גבורתם ישימו יד על פה אזניהם תחרשנה ילחכו עפר כנחש כזוחלי ארץ. אמר האלהים אם עשיתם רצוני כשם שביישתי לנחש ואררתי אותו שנאמר ארור אתה מכל הבהמה כך אני עתיד לאררן ולבישן שנאמר יראו גוים ויבושו וגו', וכשאינ אתם עושים רצוני כשם שנתגרה הנחש באדם וחווה לאבדם מן העולם כך אני מגרה בכם עובדי אלילים שנמשלו כנחשים שנאמר קולה כנחש ילך, וכן הוא אומר אם ישוך הנחש בלוא לחש שלא אשמע תפלה שיתפללו עליהם כשם שאמר לירמיה ואתה אל תתפלל בעד העם הזה וכתוב כי הנני משלח בכם נחשים צפעונים וגו':

מי אל כמוך נושא עון. אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי הוא נושא עון למי שעובר על פשע. רב הונא בריה דרבי יהושע חלש על רב פפא לשיולי ביה חזא דחלשא ליה עלמא אמר עבידו לי זודתא, לסוף אתפח כו', אמרו ליה מאי חזית, א"ל אין הכי הוה, אמר להו להקב"ה הואיל ולא מוקי במיליה ולא תוקמון בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע כו':

לשארית נחלתו. א"ר אחא בר חנינא אליה וקוץ בה לשארית נחלתו ולא כל נחלתו למי שמשים עצמו כשירים. בית הלל אומרים בינונים רב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד, רבי אליעזר אומר כובש שנאמר ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו, רבי יוסי בר חנינא אומר נושא שנאמר נושא עון ועובר על פשע, תאנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה, אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו:

נושא עון. א"ר יוסי בר' חנינא נושא עונות אין כתיב כאן אלא נושא עון, הקב"ה חוטף שטר אחד מן העבירות והזכיות מכריעות. א"ר אלעזר ולך ה' חסד ואי לית ליה את יהיב מדילך, הא דעתיה דרבי אליעזר ורב חסד מטה כלפי חסד, רבי הונא בש"ר אבהו אמר הקב"ה אין לפניו שכחה ובשביל ישראל נעשה שכחן מה טעם נושא עון נושא כתיב, וכן דוד הוא אומר נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה:

מיכה – פרק ז – רמז תקס

לפי שאמר משה לישראל דברים קשים מזי רעב ולחומי רשף, מחוץ תשכל חרב, ובחורב הקצפתם, ממרים הייתם, חזר ואמר להם דברים של נחומים וזאת הברכה, וכן אתה מוצא ביואל שאמר להם תחלה דברים קשים ההיתה זאת בימיכם, עליה לבניכם ספרו, יתר הגזם אבל הארבה, חזר ואמר להם דברים של נחומים ושלמתי לכם את השנים, וממנו למדו כל הנביאים, וכן הושע תחלת דבריו אמר תן להם ה' מה תתן תן להם רחם משכיל, חזר ואמר להם דברי נחומים ילכו יונקותיו, ישובו יושבי בצלו, ארפא משובתם, אהיה כטל לישראל, וכן עמוס אמר שמעו את הדבר הדה פרות הבשן אשר בהר שומרון העושקות דלים, חזר ואמר להם דברי נחומין הנה ימים באים נאם ה' ונגש חורש וגו', וכן מיכה [בתחלה א"ל דברים קשים בפשע יעקב כל זאת וגו' ולבסוף] אמר להם מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע וגו' ישוב ירחמנו וגו' תתן אמת ליעקב. וכן ירמיה אומר והשבתי מערי יהודה ומחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה, וחזר וא"ל

דברי נחומים אז תשמח בתולה במחול. (ד) יכול משאמר להם דברי נחומים חזר ואמר להם דברי תוכחות ת"ל ככה תשקע בבל ולא תוסיף הרי משאמר להם דברי נחומים לא חזר ואמר להם דברי תוכחות:

נחום – פרק א – רמז תקס

נחום וחבקוק נתנבאו בימי מנשה, ומפני שלא היה מנשה כשר לא נקרא על שמו (א) שנאמר וידבר ה' אל מנשה וגו':

גוער בים ויבשהו. ארמ ריש לקיש בשעה שברא הקב"ה את הים היה מרחיב והולך עד שגער בו הקב"ה שנאמר גוער בים ויבשהו:

ופרח לבנון אומלל. אמר רבי אושעיא בשעה שבנה שלמה את בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאים הפירות בזמניהם, וכשהרוחות מנשבין בהם נושרין שנאמר ירעש כלבנון פריו, וכשנכנסו כותים להיכל יבשו שנאמר ופרח לבנון אומלל, ועתיד הקב"ה להחזירה שנאמר פרח תפרח ותגל כבוד הלבנון נתן לה:

טוב ה' למעוז ביום צרה ויודע חוסי בו. אין מדותיו של הקב"ה כמדת בשר ודם, מדת ב"ו וכשהמדינה מורדת עליו הוא משלח לגיונותיו ומחריב טובים ורעים כאחד, (ב) אבל הקב"ה אינו כן אלא אם כולם מבעיסין לפניו ואין שם אלא צדיק אחד הוא מצילו שנאמר ויזכור אלהים את נח, בסדומיים הציל את לוט ובנותיו, הביא חשך על המצריים ולכל בני ישראל היה אור במושבותם, הוי טוב ה' למעוז ואפילו ביום צרה. ויודע חוסי בו אמר הקב"ה למשה לא תביא אלא שבעים זקנים שמסרו עצמם במצרים על ישראל שנאמר אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו, וכתביב ויכו שוטרים בית ישראל וגו' הוי ויודע חוסי בו:

נחום – פרק א – רמז תקסא

טוב ה' למעוז. יכול לכל, ת"ל ויודע חוסי בו, כיוצא בו טוב ה' לקויו, יכול לכל, תלמוד לומר לנפש תדרשנו, כיוצא בו טוב ה' לכל (ג) יכול לכל, ת"ל ורחמיו על כל מעשיו, כיוצא בו טוב ויחיל ודומם יכול לכל, ת"ל לתשועת ה', כיוצא בו אך טוב לישראל אלהים יכול לכל, תלמוד לומר לברי לבב:

כי עד סירים סבוכים. רבי חנינא בר פפא אמר כל מה שהיה אברהם אביינו עוקד את יצחק מלמטה היה הקב"ה כופת שריהם של עו"א למעלה, ולא עשו אלא כיון שהפליגו ישראל את עצמם (ד) בימי ירמיה אמר להם מה אתם סבורים דיהון כפתיי קיימין שנאמר כי עד סירים סבוכים, ישתריין יתהון כפתא:

אם שלמים וכן רבים וכן נגוזו ועבר. דרש רב עזירא זמנין אמר לה משמיה דר' אמי וזמנין אמר לה משמיה דרבי אסי אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה מהם צדקה וכל שכן כשהם מרובים. וכן נגוזו ועבר. תנא דבי רבי ישמעאל כל הגוזז נכסיו ועושה מהם מהם צדקה ניצוול מדינה של גיהנם, משל לשתי רחלות שהיו עוברות בנהר אחת גזוזה ואחת שאינה גזוזה עוברת שאינה גזוזה אינה עוברת:

ועניתך, אמר מר זוטרא אפילו עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה. לא אענך עוד, תני רב יוסף שוב אין מראים לו סימני עניות. דבר אחר אם שלמים וכן רבים. כל מי שהוא שלם מכל מום מרבים אותו לכהונה, וכה"א איש מזרעך לדורותם וגו', וכן לא נמסרה הכהונה גדולה לשם בן נח אלא שהיה שלם שנאמר ומלכי צדק מלך שלם:

נחום – פרק ב – המשך רמז תקסא

נה על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום חגי יהודה חגיך. אתה מוצא בכל מקום יהודה תחלה, לחנייה יהודה תחלה והחונים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה, לנסיעה יהודה תחלה ונסע דגל מחנה יהודה, לקרבנות יהודה תחלה שנאמר ויהי המקריב ביום הראשון וגו', למןלחמה יהודה תחלה שנאמר מי יעלה לנו אל הכנעני ויאמר ה' יהודה יעלה, וכשיבא המבשר יהודה יתבשר בתחלה שנאמר חגי יהודה חגיך וגו': מגן גבוריהו מאדם. הוא אדם ותבשילו אדום (כתוב בישעיה ברמז תק"ז). כברקים ירוצצו (כתוב בשופטים ברמז נ"ט):

חבקוק – פרק א – רמז תקסא

נחום וחבקוק נתנבאו בימי מנשה. ומפני שלא היה מנשה כשר לא נקראו על שמו שנאמר וידבר ה' אל מנשה וגו':

איום ונורא הוא ממנו משפטו ושאתו יצא זו חוה שיצאה ממנו והיא גרמה לו המות שנאמר ותתן גם לאישה:

חבקוק – פרק א – רמז תקסב

דבר אחר איום ונורא הוא זה פרעה שהיה קוזמוקטור שנאמר מושל עמים ויפתחהו. ממנו משפטו ושאתו יצא זה משה שגדל בתוך ביתו שנאמר ויהי לו לבן ועמד והביא עליו עשר מכות. דבר אחר איום ונורא הוא זה אדם שנאמר דחילא ואימתני. ממנו משפטו ושאתו יצא זה עובדיה שהיה גר אדומי ומתנבא עליו כה אמר ה' אליהם לאדום. דבר אחר איום ונורא הוא זה סנחריב שנאמר ואחריב בכף פעמי כל יאורי מצור. ממנו משפטו ושאתו יצא אלו בניו שנמאר ויהי הוא משתחוה בית נסרוך וגו'. דבר אחר איום ונורא הוא זה חירם מלך צור שנאמר אמור לנגיד מלך צור. ממנו משפטו ושאתו יצא זה נבוכדנאצר. אמר ר' סימון אגדה הוא חירם מלך צור בעל אמרו של נבוכדנאצר היה ועמד עליו והרגו שנאמר ואוציא אש מתוכך היא אכלתך. דבר אחר איום ונורא הוא זה נבוכדנאצר דכתיב ביה ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה. ממנו משפטו ושאתו יצא זה אויל מרוודך. אמרו רבותינו כשנטרד נבוכדנאצר דכתיב ומן אנשא לך טרדין כל אותו זמן היה אויל מרוודך מלך תחתיו כשחזר חבשו בבית כלא, כשמת נבוכדנאצר בקשו להמליך אויל מרוודך ולא קבל אמר להם בראשונה שמעתי לכם ונחבשתי שמא חי הוא ויעמוד עלי ויהרגני עמדו עליו וגררוהו מקברו וראה שמת והמליכוהו שנאמר ואתה השלכת מקברך וגו', א"ר אלעזר ולא עוד אלא שכל שונא ושונא שהיה לו היה בא ודוקרו בחרב, לקיים מה שנאמר לבוש הרוגים מטועני חרב. דבר אחר איום ונורא הוא זה האדם שישולט בכל מה שברא הקב"ה דכתיב תמשילהו במעשי ידיך. ממנו משפטו ושאתו יצא בשעה שהוא חוטא הקב"ה מביא עליו יסורין מגופו, מלך בשר ודם כשהוא רודה עבדיו הוא מביא מגלבים וכבלים ורודה אותם, אבל הקב"ה אינו כן כשמבקש לרדות את האדם מגופו של אדם רודה אותו ומיסרו שנאמר אדם כי יהיה בעור בשרו. הלא אתה מקדש ה' אלהי קדושי לא נמות (כתוב בשמואל ברמז צ"ט):

למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו. אמר רב הונא צדיק ממנו בולע, צדיק גמור אינו בולע. ותעשה אדם כדגי הים. אמר רבי יהודה אמר שמואל למה נמשלו אדם לדגים שבים לומר לך מה דגים

שבים כיון שעולים ליבשה מיד מתים אף בני אדם יכון שפורשין מן התורה מיד מיתים. דבר אחר מה דגים כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים אף בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים. איבעית אימא בעוה"ז כדרבי חנינא דאמר הכל בידיי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם. איבעית אימא לעוה"ב כדר' שמעון בן לוי דאמר אין גיהנם לעתיד לבא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה ורשעים נדונין בה וצדיקים מתרפאין בה. דבר אחר מה דגים שבים כל הגדול מחברו בולע חברו, היינו דתנן ר' חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו:

על כן יזבח לחרמו ויקטר למכמרתו. עו"א כשהובה באה עליהם הם מכבדים את אלהיהם שנאמר על כן יזבח לחרמו, וכשהפורעניות באה עליהם הם מקללים את אלהיהם שנאמר והיה כי ירעב והתקצף וגו', אבל אתם אם הבאתי עליכם הטובה תנו הודיה, הבאתי את היסורין תנו הודיה, וכן דוד הוא אומר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא, וכן איוב ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך, מה אשתנו אומרת לו עודך מחזיק בתומתך וגו', מה הוא אומר לה כדבר אחת הנבלות תדברי, אנשי דור המבול שהיו כעורים בטובה כשבאת עליהם הפורענות היו מקבלים אותם בעל כרחם, ואנו שאנו נאים בטובה לא נהא נאים בפורענות, זהו שאמר לה כדבר אחת הנבלות תדברי:

חבקוק – פרק ב – המשך רמז תקסב

על משמרתי אעמודה ואתיצבה על מצור. מהו מצור שצר לו צורה ואמר איני זז מכאן עד שתענני שנאמר ואצפה, אמר הקב"ה (א) כל מי שישבר קרדומו יבוא אצלי, התחיל צווח עד אנה ה' שועתי ולא תשמע וגו' למה תראני און ועמל תביט, אמר לו הקב"ה הוי רב את יוצרו חרש את חרשי אדמה, בן תורה אתה ולא עם הארץ אתה (ב) לך כתוב אל"ף בלוח ואחר כך תאמר הודיעני את הקץ, וען הוא אומר ויענני ה' ויאמר כתוב חזון ובאר על הלוחות, אמר לו הקב"ה כשאמרתי להם בגלות ראשונה כי לפי מלאות לבבל שבעים שנה לא היו מאמינים אלא אומרים בנו בתים ושבנו, וכיון ששלמו שבעים שנה כתיב כה אמר כורש מלך פרס וגו', אף עכשו כשיגיע הקץ אני גואלם, וכה"א כי יום נקם בלבי, כששמע חבקוק נפל על פניו אמר לפניו רבש"ע אל תדין אותי מזיד אלא שוגג שנאמר תפלה לחבקוק הנביא על שגיונות:

כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב. תניא רבי נתן אומר מקרא זה נוקב ויורד עד התהום, לא כרבותינו שהיו אומרים עד עדן עדנין ופגל עדן, ולא כרבי שמלאי שהיה דורש ותשקמו בדמעות שלישי, ולא כרבי עקיבא שהיה דורש עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ, אלא מלכות ראשונה שבעים שנה, שניה חמשים ושתים, ומלכות בן כוזיבא שתי שנים ומחצה. מאי ויפח לקץ ולא יכזב, אמר ר' שמאל בר נחמני תיפח רוחן של מחשבי קצין שהם אורמים כיון שהגיע הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חכה לו שנאמר אם יתמהמה חכה לו, ושמא תאמר אנו מחכים והוא אינו מחכה, תלמו לומר ולכן יחכה ה' לחננכם ולכן ירום לרחמכם כי אלהי משפט ה'. וכי מאחר שהוא מחכה ואנו מחכים מי מעכב, מדת הדין מעכבת. וכי מאחר שמדת הדין מעכבת אנו למה מחכין, כדי לקבל שכר שנאמר אשרי כל חוכי לו:

הנה עופלה לא ישרה נפשו בו. זה נבוכדנאצר, כיצד המליך אותו הקב"ה על כל העולם ולא היה שמח בחלקו ולא ישרה נפשו בו (ג) והיה מביט בעצמו ואמר אני מלך:

ואף כי היין בוגד. אמר רבי יוסף חמרא מזליה דמריה גרים שנאמר ואף כי היין בוגד גבר יהיר ולא ינוה, אמר רבי יוסף שמע מינה האי מאן דיהיר אפילו אינשי ביתיה לא מתקבל שנאמר גבר יהיר ולא ינוה

בנוה שלו. אמר רב יהודה אמר רב כל המתגאה בטלית של תלמיד חכם ואינו תלמיד חכם אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, כתיב הכא גבר יהיר ולא ינוה וכתוב התם אל נוה קדשך:

שבעת קלון מכבוד זה נבוכדנאצר, שתה גם אתה והערל זה צדקיה, ויש אומרים דכולי קרא בנבוכדנאצר, ועוד צדקיה מאי הוה ליה למעבד. א"ר יהודה אמר רב בשעה שבקש אותו רשע לעשות לאותו צדיק נמשכה ערלתו:

הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם. דרש ריש לקיש האי מאן דמוקי דיינא דלא גמיר, אעליו הכתוב אומר הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה, ועתיד הקב"ה ליפראע ממעמידו שנאמר וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ. ה' בהיכל קדשו א"ר שמואל בר נחמני עד שלא חרב בית המקדש היתה השכינה בהיכל (כתוב בספר מלכים ברמז ק"פ וברמז קצ"ח):

חבקוק – פרק ג – רמז תקסג

תפלתה לחבקוק הנביא. רבנן ור' יהודה ור' סימון, רבנן אמרי ארבעה הם שסדרו תפלה וקנטרו דברים כלפי מעלה. ירמיה ואתפלל אל ה' אחרי תתי את ספר המקנה, מה כתיב למעלה הנה הסוללות באו העיר. חבקוק סדר תפלה לחבקוק הנביא, מה כתיב למעלה למה תראני און ועמל תביט שראה חנניה מישאל ועזריה נכנסין לתוך כבשן האש ונמלטין, וראה את ר' חנניה בן תרדיון וחבריו נשרפין באור, כיון שראה כן קרא תגר אמר לפניו רבש"ע אלו צדיקים ואלו צדיקים, אלו טהורים ואלו טהורים, אלו נשרפין ואלו נצולין, על כן תפוג תורה ולא יצא לנצח משפט, אלא נבוכדנאצר ערל וטמא ודניאל קדוש וטהור, ונבוכדנאצר ממליך לצדקיה ומלביש לדניאל ארגוונא, אחשורוש ערל וטמא ומרדכי קדוש וטהור, והוא מלביש את מרדכי, פרעה ערל וטמא ויוסף קדוש וטהור, ופרעה ממליך את יוסף, כי רשע מכתוב ראת הצדיק על כן יצא משפט מעוקל, נגלה עליו הקב"ה אמר ליה אחרי אתה קורא תגר לא כן כתיב אל אמונה ואין עול, באותה שעה אמר בשגגה אמרתי תפלה לחבקוק הנביא על שגיונות. דוד דכתיב תפלה לדוד שמעה ה' צדק מה כתיב למעלה מן הענין ראיתה כי אתה עמל וכעס תביט. משה דכתיב ואתפלל אל ה' מהו אומר למה ה' יחרה אפך בעמך. רבי יהודה בר רבי סימון אמר מתוך תפלתם שם קנטורן, ירמיה אמר ואתפלל אל ה' ומהו אומר צדיק אתה ה' כי אריב אליך שאני היום ומחר אינני ואני אריב עמך וכל כך למה (ד) למה שאתה צדיק. חבקוק תפלה לחבקוק הנביא מהו אומר ה' שמעתי שמעך יראתי. דוד תפלה לדוד שמעה ה' צדק מהו אומר ממתים ידך ה'. משה ואתפלל אל ה' מהו אומר אל תשחת עמך ונחלתך. דוד אמר למנצח אל תשחת וגו':

ה' שמעתי שמעך יראתי. אמר רבי אלעזר ברבי ברכיה אלמלא תפלתו של חבקוק שני תלמידי חכמים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה שנאמר בקרב שנים חייהו אל תקרי בקרב שנים אלא בקירוב שנים. ברוגז רחם תזכור דכתיב ויזכור אלהים את נח. ה' שמעתי שמעך יראתי. אברהם עשה רצונך ונתת לו בן למאה שנים, אחאב עו"א והוליד שבעים בנים, שרה עשתה רצונך נתת לה בן לתשעים שנה, אזבל בת כומרים הולידה שבעים בנים דכתיב ולאחאב שבעים בנים בשומרון, וכשם שהיו לו בשומרון כך היו לו ביזרעאל, וכל אחד ואחד מהם היו לו ב' פלטין אחד של קיץ ואחד של חורף הה"ד והכיתי בית הקיץ על בית החורף:

ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו. אמר רבא למה הצדיקים דומים לפני השכינה כנר בפני האבוקה, ואמר רבא אבוקה להבדלה מצוה מן המוצרך:

קרנים מידו לו, עשר קרנות הם קרנה של תורה קרנים מידו לו וכו' (בשמואל ברמז פ"א):

עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים. א"ר אבהו מה ראה ראה שבע מצות שקבלו עליהם בני נח ולא קיימום עמד והתיר ממונם. רב מתנה אמר ראה שבע מצות שקבלום עליהם בני נח ולא קיימום עמד והגלה אותם מעל אדמתם, מאי ממע דהאי ויתר לינא דאגלויי הוא דכתיב לנתר בהן על הארץ ומתרגמינן לקפצא בהון על ארעא, רב יוסף אמר מה ראה ראה בע מצות קבלו עליהם בני נח ולא קיימום עמד והתירם להם, איתגורי אתגור אם כן מצינו חוטא נכר, אמר מר בריה דרבינא אפילו מקיימים אותם אין מקבלין עליהם שכר כמי מצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר ומה בשבע מצות שנצטוו בני נח לא יכלו לעמוד בהם, על כל התורה על אחת כמה וכמה, למלך שמנה לו שני אפוטאופין אחד ממונה על אוצר של תבן ואחד ממונה על אוצר של כסף וזהב כו', היה מתרעם אותו שממונה על התבן שלא מנהו על כסף וזהב, א"ל ריקה אם על אוצר של תבן נחשדת על אוצר של כסף וזהב, א"ל ריקה אם על אוצר של תבן נחשדת על אוצר של כסף וזהב היאך יאמינו אותך. ד"א עמד וימודד ארץ א"ר שמעון בן יוחאי מדד הקב"ה את כל האומות ולא מצא אומה שהיתה ראויה לקבל את התורה אלא ישראל, ומדד הקב"ה את כל הדורות ולא מצא דור שהיה ראוי לקבל את התורה אלא דור המדבר, מדד הקב"ה את כל ההרים ולא מצא הר שהיה ראוי שתשרה עליו שכינה אלא הר המוריה, מדד הקב"ה את כל העיירות ולא מצא עיר שראויה שיבנה בית המקדש בה אלא ירושלים, מדד בכל ההרים ולא מצא הר שתנתן עליו תורה אלא הר סיני, מדד הקב"ה בכל הארצות ולא מצא ארץ שראויה לינתן לישראל אלא ארץ ישראל שנאמר עמד וימודד ארץ ראה וימודד ארץ ראה ויתר גוים, דמן התיר לא תחיה כל נשמה, וממונם התיר ואכלת את שלל אויביך. עולא בשם רבי שמעון בן יוחאי אומר משל לאחד שיצא לגורן וכלבו וחמורו עמו הטעין למורו חמש סאין ולכלבו שתי סאין והיה הכלב מלחית העביר ממנו שתיהן ונתנן על החמור, כך אפילו שבע מצות שנצטוו בני נח כיון שלא יכלו לעמוד בהם עמד ופרקם ונתנם על ישראל. דבר אחר עמד וימודד ארץ. בקש הקב"ה להחזיר את כל העולם למדידת מימיו שנאמר מי מדד בשעלו מים, וכשקבלו ישראל את התורה שקט העולם שנאמר ארץ יראה ושקטה. ראה ויתר גוים, א"ר אבא בר כהנא בשם ר' יוחנן דמם התיר שנאמר לנתר בהן על הארץ, ר' הונא דצפורי אמר התיר זונאות שלהם שנאמר מוסר מלכים פתח, ר' תנחומא בר חגילאי אמר התיר להם את האסורין שקצים ורמשים, משל למה הדבר דומה לרופא שעלה לבקר את החולה וראוהו בסכנה ואמר להם תנו לו כל מה שהוא מבקש לאכול, עלה לבקר את אחר והיה בו לחיים אמר להם כך וכך יאכל וכך וכך לא יאכל, אמרו לו לזה אמרת יאכל כל מה שהוא מבקש ולזה אמרת זה יאכל וזה לא יאכל, א"ל לזה שאמרתי שיאכל כל שהוא מבקש שאין בו לחיים, ולזה שאמרתי זה יאכל וזה לא יאכל שיש בו לחיים ישמור עצמו, כך אמר הקב"ה להם התרתי את האסורין שאין בהם ליחיים והיו עמים משרפות סיד. אבל ישראל (שיש בהם) [שהם] לחיים שנאמר חיים כלכם היום לכן הזהרתי אתכם זאת החיה אשר תאכלו:

הליכות עולם לו. תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הלירות אלא הלכות:

כי תרכב על סוסך מרכבותיך ישועה. א"ר יודן משל לגבור שהיה רוכב על סוס וכליו משופעים אילך ואילך הסוס טפל לרוכב ואין הרוכב טפל לסוס. ר' הונא בשם ר' אמי אמר למה מכנים שמו של הקב"ה וקוראים אותו מקום שהוא מקום עולמו, ר' יוסי בן חלפתא אומר אין אנו יודעים אם הקב"ה מקומו של עולם ואם עולמו מקומו, מן מה דכתיבא אותו מקום שהוא מקום עולמו, ר' יוסי בן חלפתא אומר אין אנו יודעים אם הקב"ה מקומו של עולם ואם עולמו מקומו, מן מה דכתיב הנה מקום אתי הוי הקב"ה מקומו של עולם

ואין עולמו מקומו, א"ר יצחק כתיב מעונה אלהי קדם אין אנו יודעים אם הקב"ה מעונו של עולמו ואם עולמו מעונו, מן מה דכתיב ה' מעון אתה הוי הקב"ה מעונו של עולמו ואין עולמו מעונו של הקב"ה:

חבוק - פרק ג - רמז תקסד

עריה תעור קשתך. א"ר אלעזר כל המסתכל בערוה קשתו ננערת שנאמר עריה תעור קשתך (בשמואל ברמז קנ"ט):

שבועות מטות אומר סלה. כתיב כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וישמעאל אינו מעמיד שנים עשר, א"ר אלעזר אותם נשיאים כמד"א נשיאים ורוח וגשם אין אכל אלו מטות כמד"א שבועות מטות אומר סלה. שמש ירח עמד זבולה וגו' (ברמז ל'). כתיב והיה כאשר ירים משה ידו. ר' יהושע אומר כשפן גדול היה עמלק, ומה היה עושה היה מעמדי בני אדם ביום גינוסיא שלו לומר (ה) לא במהרה אדם נופל ביום גינוסיא שלו, מה עשה משה, ערבב את המזלות הה"ד שמש ירח עמד זבולה, וכתב רום ידיהו נשא:

חבוק - פרק ג - רמז תקסה

נקבת במטיו ראש פרזיו. א"ר אלעזר בן יהודה איש ברתותא אמר הקב"ה בזכות השבטים אני קורע להם את הים שנאמר נקבת במטיו ראש פרזיו, מהו אומר לגוזר ים סוף לגזרים. עשרה נסים נעשו לאבותינו על הים, נבקעו ונעשו כמין כיפה (קובה) שנאמר נקבת במטיו ראש פרזיו. נחלק לשנים [עשר] שנאמר נטה את ירך על הים ובקעהו. נעשה יבשה שנארמ ובני ישראל הלכו ביבשה. נעשה כמין טיט שנאמר דרכת בים סוסין חומר מים רבים. נעשה פירורין שנאמר אתה פוררת בעזך ים. נעשה סלעים שנאמר שברת ראשי תנינים על המים. נעשה גזרים שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים. נעשה ערימות שנאמר וברוח אפיך נערמו מים. נעשה כמין נד שנאמר נצבו כמו נד. יצאו להם מים מתוקים מתוך מלוחים שנאמר ויוציא נוזלים מסלע. קפא הים משני חלקים ונעשה כמין בולוס של זכוכית שנאמר קפאו תהומות:

דרכת בים סוסין, דרש רבי פנחס רכב פרעה על סוס זכר, כביכול נגלה עליו הקב"ה על סוס זכר שנאמר דרכת בים סוסין, רכב פרעה על סוס נקבה כביכול נגלה עליו הקב"ה על סוס נקבה שנאמר לססתי ברכבי פרעה:

כי תאנה לא תפרח ואין יבול בגפנים. כי תאנה לא תפרח זה אברהם, כמה דאת אמר כבכורה בתאנה בראשיתה, ואין יבול בגפנים זו שרה כמד"א אשתך כגפן פוריה כחש מעשה זית, אותם מלאכים שבשרו את שרה האירו את פניה כזית כחשים היו, ושדמות לא עשה אוכל השדים המתים לא עשו אוכל, גזר ממכלה צאן כמד"א ואתן צאני צאן מרעיתי, ואין בקר ברפתים כמה דאת אמר עגלה מלומדה, חזרה ואמרה שרה מה אנא מובדא סברי מן בריי אלא ואני בה' אעלוה אגילה באלהי ישעי. ד"א כי תאנה לא תפרח משבטלו הבכורים, ואין יבול בגפנים משבטלו הנסכים, כחש מעשה זית משבטל שמן המאור, ושדמות לא עשה אוכל ושדי בהמות משבטלו הבכורות. דבר אחר ושדמות (השדות) לא עשה אוכל משבטל לחם הפנים, גזר ממכלה צאן משבטל התמיר, ואין בקר ברפתים משבטלו הקרבנות. ארשב"ג מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה שנאמר ואל זועם בכל יום, א"ר חייא בר אבא כשהיו הקרבנות קרבים היה סאה ארבליית עושה סאה סלת, סאה קמח סאה קיבר, סאה סובין סאה מורסן, אבל עכשו אדם מוליך סאה חטים לטחון אינו מביא אלא כשם שהוא מוליך מביא מעט יותר, למה שבטל לחם הפנים. ראה מה היו הקרבנות יפים להם שכל מה שהיה קרב על גבי המזבח היה מברך את מינו, א"ר

חייא בר אבא אפילו עקרו של מזבח לא נעשה אלא בשביל כפרתן של ישראל, למה נקרא שמו מזבח, מ' שהוא מוחלל עונותם של ישראל, ז' שהוא זכרון טוב לישראל, ב' ברכה לישראל, ח' חיים לישראל, שתי הלחם ולחם הפנים היו מברכין את הלחם, והבכורים היו מברכין את פירות האילן. מעשה בר' יונתן בן אלעזר שהיה יושב תחת תאנה אחת בקיץ והיתה תאנה מלאה תאנים יפות ירד טל והיו התאנות זובות דבש והיה הרוח מגבלו בעפר, באה עז אחת והית מנטפת חלב וקרא לתלמידים ואמר בואו וראו מעין דוגמא של העולם הבא. מעשה בסופר אחד שהיה עולה לירושלים בכל שנה והכירו אותו שהיה אדם גדול בתורה אמרו לו טול לך חמשים זהובים בכל שנה ושב לך אצלנו, מאר להם יש לי גפן אחת והיא יפה מכלם והיא עושה לי ג' צופריאות בכל שנה, שש מאות חביות בכל שנה, הראשונה עושה לי של מאות, וניה מאתים, ולישית מאה, ואני מוכר אותם בדמים יקרים הרבה, וכל השבח הזה למה שבשביל נסוך היין, ולעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מחזיר את הברכות שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו:

חבקוק – פרק ג – רמז תקסו

אלהים ה' חילי וישם רגלי כאילות. א"ר פנחס כאילים אין כתיב כאן אלא כאילות כנקבות, למה שרגלי הנקבות עומדות יותר מן הזכרים. כאילות כשתי אילות דבורה ואסתר, דבורה שבאה מנפתלי אילה שלוחה, ואסתר למנצח על אילת השחר. ומהו ועל במותי (יעמידני) [ידריכני] על בעלי בימאות שלי ידריכני אלו המצריים שראו שנשתקעו בים רמז הקב"ה לים והשליכן ליבשה והיו ישראל רואין אותם מתים שנאמר וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, מה היו עושים להם היה כל אחד ואחד מישראל נוטל כלבו ונותן את רגלו על צוארו של מצרי והיה אומר לכלבו אכול מן היד הדה ששעבד בי, אכול מן המעים הללו שלא חסו עלי, תדע לך שכן כתיב למען תמחץ רגלך בדם לשון כלביך מאויבים מנהו:

צפניה – פרק א – רמז תקסו

דבר ה' אשר היה אל צפניה בן כושי בן גדליה. אמר עולא כל ששמו ושם אביו מפורש בנביאים בידוע שהוא נביא בן נביא, שמו ולא שם אביו בידוע שהוא נביא ולא בן נביא, כל ששמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא מירושלים. במתניתא תנא כל ששמעשיו סתומים ומעשה אבותיו סתומים ופרט לך הכתוב באחד מהם לשבח כגון דבר ה' אשר היה אל צפניה בן כושי וגו' בידוע שהוא צדיק בן צדיק, וכל שמעשיו סתומים ומעשה אבותיו סתומים ופרט לך הכתוב באחד מהם לגנאי כגון ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בידוע שהוא רשע בן רשע (כתוב במלכים ברמז רצ"ב):

צפניה אחד משלשה נביאים שנתנבאו באותו הדור, ירמיה, צפניה, וחולדה הנביאה, ירמיה היה מתנבא בשוקים, צפניה בתוך בתי כנסיות ובתי מדרשות, וחולדה אצל הנשים, ואעפ"כ ולא שמעו ולא הטו את אזנם:

אסף אסף כל מעל פני האדמה. שאל פילוסוף אחד את ר"ג כתוב אחד אומר כי ה' אלהיך אש אוכלת הוא אל קנא מפני מה מתקנא בעובדיה ואינו מתקנא בה, אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו בן אחד והיה אותו הבן מגדל כלב ומעלה לו שם על שם אביו, וכשהיה נבע היה נשבע בחיי הכלב אביו, כששמע המלך על הבן הוא כועס או על הכלב הוי אומר על הבן הוא כועס, אמר ליה כלב אתה קורא אותה והלא יש בה ממש, אמר ליה מה ראית, אמר ליה פעם אחת נפלה דליקה בעירנו ונשרפה כל העיר כלה ובית ע"א לא נשרפה, א"ל אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שסרחה עליו

מדינה כשהוא עושה מלחמה עם החיים עושה או עם המתים עושה הוי אומר עם החיים, א"ל כלב אתה קורא אותה ומת אתה קורא אותה אם כן יאבדנה מן העולם, א"ל אלו לדבר שאין העולם צריך לו היו עובדים הרי הוא מבטלה, הרי הם עובדים לחמה וללבנה לכוכבים ומזלות ולאפיקים ולגאיות, וכן הוא אומר אסף אסף כל מעל פני האדמה וגו' אסף אדם ובהמה אסף עוף השמים ודגי הים והמכשלות את הרשעים, וכי מפני שהרשעים נכשלים בו יאבדם מן העולם והלא לאדם הם עובדים דכתיב והכרתי את האדם מעל פני האדמה. ד"א והמכשלות את הרשעים. הם הכשילו את הרשעים כד הוה צייד עופא וא"ל זיל אישתמן ואזל ואישתמן ואתי. א"ר אלעזר אם לא נכחד קימנו ויתרם אכלה אש שהיו רואים בלורית של זהב נתכית באש אבד הקב"ה את ממונם שלא יאמרו ממוננו הוא צריך:

ופקדתי על כל הדולג על המפתן. תמן כתיב על כן לא ידרכו כהני דגון על המפתן, ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק שהחמירו ישראל בע"א יותר מאומות העולם:

צפניה – פרק א – רמז תקסז

והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות. בנרות ולא לאור החמה ולא לאור הלבנה שאין מבערין את החמץ בהם, כך עתיד הקב"ה לעשות אינו מפשפש את ירושלים אלא בנרות לבער משם ע"א ולעקור משם יצר הרע, אמרו לו ישראל בש"ע אימתי אתה עושה כך, אמר להם משאעשה מה שכתוב למעלה והיה (בעת) [ביום] ההוא וגו' קול צעקה משער הדגים, זו עכו שהיא נתונה בחיק של הדגים, ויללה מן המשנה זו לוד שהיא משנה לירושלים, ושבר גדול מהגבעות זו צפורה שהיא נתונה בגבעה, הלילו יושבי המכתש זו טבריא שעמוקה כמכתש הזה. אמר הקב"ה עשיתי את הדין בארבעה מקומות הללו מה שעשו בהם עובדי אלילים, באותה שעה אחפש את ירושלים בנרות. דבר אחר אחפש את ירושלים בנרות א"ר אחא לא תהא קורא בסמך אלא בשי"ן, אחפש אמר הקב"ה מוצאי אני אותה לחירות כשם שהכתבתי בתורה וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו ואני הכיתי את שתי עיניהם של בני שנאמר כי נסך ה' עליהם רוח תרדמה ויעצם את עיניהם אינו בדין שיצאו לחפשי. א"ר ברכיה הכתבתי בתורה שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי, אמרו ישראל רבון העולמים הלא כל הפרוקופי שלנו שתחפפש את ירושלים בנרות היכן הוא הבטחת הנביאים לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם, והיה לך ה' לאור עולם, קומי אורי כי בא אורך. אמר להם הקב"ה לא מה שאתם סבורים אלא כשם שהראיתי לזכריה ראיתי והנה מנורת זהב כלה זו כנסת ישראל כלך יפה רעיתי, וכן הראה למשה ועשית מנורת זהב טהור זו כנסת ישראל, ירכה זה הנשיא, וקנה זה אב ב"ד, גביעה אלו החכמים, כפתוריה אלו התלמידים, ופרחיה אלו התינוקות, ממנה יהיו כלך יפה רעיתי ומום אין בך:

צפניה – פרק ב – המשך רמז תקסז

בקשו את ה' כל ענוי הארץ אשר משפטו פעלו בקשו צדק בקשו ענוה אולי תסתרו ביום אף ה'. ר' אמי כי הוה מטי להאי קרא בכי בקשו צדק בקשו ענוה וגו' אמר כולי האי ואולי. אר"ל באשר משפטו שם פעלו (בשמואל ברמז קנד). הוי יושבי הבל הים גוי כרתים. א"ר חנן נעשה בכרכי הים מה שלא נעשה בדור המבול שנאמר הוי יושבי חבל הים גוי כרתים, גוי (א) שהוא ראוי ליכרת, באיזה זכות הם עומדים בזכות גוי אחד וירא שמים אחד שהיו מעמידין בכל שנה שהקב"ה מקבל מידם. גוי כרתים, ר' לוי פתר לה לשבח גוי שכרת ברית כד"א כורת הברית. שמעתי חרפת מואב, אתה מוצא כיון שגרמו העונות ונכנסו אויבים לירושלים נכנסו עמהם עמונים ומואבים ונכנסו לבית קדש הקדשים ונטלו הכרובים והיו מחזירים אותם

בכל חוצות ירושלים, והיו אומרים לא היו ישראל אומרים אין אנו עובדים ע"א ראו מה הם עושים, הה"ד
יען כי אמר מואב הנה ככל הגוים בית יהודה, באותה שעה אמר הקב"ה כי מואב כסדום תהיה:

הזאת לכם עליזה מי יעץ זאת על צר המעטירה, א"ר אלעזר כל צור שכתוב בתורה מלא בצור מדינה
הכתוב מדבר, חסר בעיר חייבת הכתוב מדבר, המעטירה ר' אבא בר כהנא אמר הקיפוח כעטרה:

צפניה – פרק ג – המשך רמז תקסז

הוי מוראה ונגאלה העיר היונה, הוי מפני האומה שנתתי אימתה על כל העולם, אימתי נגאלה אתה מוצא
כשנגאתו ישראל ממצרים נפל אימתן על העולם כולו שנאמר שמעו עמים ירגזון וגו' אז נבהלו אלופי
אדום וגו' תפול עליהם אימתה ופחד. העיר היונה אומה שציינתי אותה במצות ובמעשים טובים כיונה
ואחר כל השבח הזה לא שמעה בקול כלה דלא שמע בקול מה היא לאו שוטיאת היא, א"ר ראובן לשון
יוני הוא שכן קורין לשוטיאת מורה. הוי מוראה הוי מן קדם שוטיאת, ונגאלה על ידי שהיו מרחיקין עצמם
מדבר תורה ויגואלומן הכהונה. העיר היונה לא היה לה ללמוד מן עיר של יונה נינוה נביא אחד שלחתי לה
ושמעו בקולי ויאמינו אנשי נינוה וזו כמה נביאים שלחתי לה השכם ושלוח ולא שמעו בקולי:

הכרתי גוים נשמו פנותם וגו'. א"ר אלעזר אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל שנאמר הכרתי
גוים נשמו פנותם החרבתי חוצותם מבלי עובר, וכתוב אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר. אתה מוצא
כשחטאו ישראל ובקש הקב"ה להגלותם, אמר הקב"ה אם אני מגלה את ישראל תחלה עכשו נעשו
חרפה וקלון לכל האומרות, מה עשה הביא לסנחריב על כל האומות והגלה אותם שנאמר ותמצא כקן ידי,
וכתוב ואסיר גבולות עמים, מאר הקב"ה יהיו ישראל רואים שהגליתי עובדי אלילים ויעשו ויעשו תשובה
שנאמר הכרתי גוים נשמו פנותם, כיון שלא עשו תשובה מיד גלו, וכן אתה מוצא ונתתי נגע צרעת בבית,
למה העצים והאבנים לוקים, כדי שיראו הבעלים ויעשו תשובה:

לכן חכו לי נאם ה' ליום קומי לעד. אמר הקב"ה שבועה היא לפני שכל מי שיחכה למלכותי אני בעצמי
מעיד בו לטובה, שנאמר לכן חכו לי נאם ה' ליום קומי לעד אלו אבלי ציון שהשפילו את רוחם ושמעו את
חרפתם ושתקו ולא החזיקו טובה לעצמם. ד"א ליום קומי לעד, ביום קומי להעיד במשיח ששקולה זכותו
כנגד פמליא שלי וכי [אחר] כל המדות הללו לא תחכו לי, אמר להם הקב"ה שכרכם כפול, כי עם בציון ישב
בירושלים חנון וגו' שנתן לכם שכר התורה, יחנך שאוכלים ימות המשיח, כשמעתו ענך לעולם הבא בזכות
המשיח שנתעכב כל אותם השנים:

כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' לעבדו, אמר ליה קיסר לרבי תנחומא תא נהוי
כלנו עמא חד דכתיב כי אז אהפוך וגו'. א"ל לחיי מיהו אנן דמהלינן לא מצינן דנהוי כוונתינו, אתון מהולו
והוון כוונתי, אמר ליה מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכי למלכא לישדיוה לביבר, שדיוה לביבר לא אכלוהו,
א"ל ההוא אפיקורוס הא דלא אכלוהו משום דלא כפיין, שדיוה לדידה ואכלוהו. א"ר יוסי כי אז אהפוך אל
עמים מלמד שכל האומות יהיו גרים גרורים לעתיד לבא, אמר ליה אביי ודילמא מע"א הוא דהדרי בהו,
א"ל לעבדו שכם אחד כתיב, לשעבר כתיב הבה נרדה ונבלה שם שפתם וכתוב בלע ה' פלג לשונם, אבל
לעתיד לבא אהפוך אל עמים שפה ברורה:

הסיר ה' משפטיך פנה איבך. א"ר פפא אי בטלי יהירי בטלי אמנושי, בטלי דייני בטלי גזירפטי. אי בטלי
יהירי בטלי אמנושי דכתיב ואצרוף כבוד סגין ואסירה כל בדיליך, אי בטלי דייני בטלי גזירפטי דכתיב הסיר
ה' משפטיך פנה אויבך:

נוגי ממועד אספתי ממך, אמר רבי אלעזר בן עזריה כל המתפלל שחרית אחר ארבע שעות לרבי יהודה עליו הכתוב אומר נוגי ממועד, מאי משמע דהאי נוגי לישנא דתברא הוא, כדמתרגם רב יוסף תברא על תברא אייתי על שונאי הן דישראל על דאוחרו זימני מועדיא די בירושלם, רב נחמן בר יצחק אמר מהכא בתולותיה נוגות והיא מר לה:

חגי – פרק א – רמז תקסז

בשנת שתים לדריוש (במלכים ברמז קפ"א). (זרובבל בן שאלתיאל עבדי):

אכול ואין לשבעה. זהו שאמר הכתוב ועתה לא כימים הראשונים כי זרע השלום הגפן תתן פריה, מהו כימים הראשונים, אתה מוצא כשיצאו ישראל ממצצרים הוריד להם את המן והגיז להם את השליו והעלה להם את הבאר והיה כל שבט ושבט עושה לו אמת המים וממשיכה מן הבאר והייה ממשיכה אצלו והיה נוטע לו תאנים ורמונים גפנים ותפוחים והם עושים פירות בני יומם כשם שהיה בבריאתו של עולם, וכיון שחטא אדם הראשון נתקללה האדמה שנאמר בזעת אפיך תאכל לחם, וכשנסתלקה הבאר מהם נסתלקה הטוב, א"ל הקב"ה למשה לך אמור להם כשיכנסו לארץ ישראל אני מחזיר להם שנאמר כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים וגו', כיון שבאו לארץ התחילו חוטאים שנאמר ותבואו ותטמאו את ארצי, התחילו זורעים הרבה ומביאים מעט, למה שבטלו הבכורים, אכול ואין לשבעה משבטל לחם הפנים, שתו ואין לשכרה משבטל נסוך היין, לבוש ואין לחום לו משבטלו בגדי כהונה, והמשתכר משתכר אל צרור נקוב משבטלו עושי צדקה, שכר האדם לא נהיה משבטלו עולי רגלים, ושכר הבהמה איננה משבטלו הקרבנות, אבל לעתיד הקב"ה מחזירה שנאמר ועתה לא כימים הראשונים: וארצה בו ואכבד. א"ר שמואל בר איניא א"ר אחא מאי דכתיב וארצה בו ואכבד וקריינא ואכבדה, מ"ש דמחסרא ה"א, אלו ה' דברים שיש בין מקדדש ראשון למקדש שני, ואלו הם ארון וכפרת וכרובים, ואש, ושכינה, ורוח הקדש, ואורים ותוים:

על כן עליכם כלאו שמים מטל. וכן הוא אומר ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחושה שבשביל עונותיכם אף אומות העולם לוקים. אריב"ל אלו היו אומות העולם יודעים שהם לוקים כשחוטאים ישראל היו מעמידים שני אסטרדיוטין שיהו משמרין כל אחד ואחד שלא יחטא:

ויאמר חגי וגו' במלאכות ה'. אתה מוצא שהנביאים קורין מלאכים, ודכוותה ברכו ה' מלאכיו, ודכוותה וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים, ודכוותה ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים, ודכוותה ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים, והלא פנחס היה, אלא פנחס בשעה שהיה רוח הקדש שורה עליו היו פניו בוערות כלפידיים, ורבנן אמרין אשתו של מנוח מה היתה אומרת לו הנה אי אלהים בא אלי ומראהו כמלאך ה', כסבורה בו הוא נביא ואינו אלא מלאך:

חגי – פרק ב – רמז תקסח

לי הכסף ולי הזהב (אמר) [נאם] ה' צבאות. לשה דברי דרך ארץ שאלו אנשי אלכסנדריא את רבי יהושע בן חנניא, מה יעשה אדם ויחכם, אמר להם ירבה בישיבה וימעט בסחורה, א"ל הרב עשו כן ולא הועיל להם, א"ל יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו שנאמר כי ה' יתן חכמה. (מאי מפיו יתן חכמה) [מפיו דעת ותבונה]. תני ר' חייא משל למלך שעשה סעודה לעבדיו לאוהביו שגר להם ממה שלפניו, מאי קמ"ל דהא בלא הא לא סגיא מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים א"ל ישא אה הוגנת לו ויקדש עצמו בשעת תשמיש,

א"ל הרבה עשו כן ולא הועילו, א"ל יבקש רחמים ממי שהבנים שלו שנאמר הנה נחלת ה' בנים שכר פרי הבטן, מאי קמ"ל דהא בלא הא לא סגיא, מאי שכר פרי הבטן אמר רב חמא בר חנינא בשכר שמששהין עצמן בבטן כדי שיזרעו נשותיהם תחלה ששנאמר הנה נחלת ה' בנים:

הן יא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיר ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא. אמר רב אישתבוש כהני רביעי בקדש בעא מינייהו ואמרו ליה טהור, ושמואל אמר לא אישתבוש כהני חמישי בקדש בעא מינייהו ואמרו ליה טהור, ושמואל אמר לא אישתבוש כהני חמישי בקדש בעא מינייהו וא"ל טהור, בשלמא לרב היינו דכתיב ארבע, לחם נזיר יין ושמן, אלא לשמואל חמשה מנא ליה, מי כתיב ונגע כנפו ונגע בכנפו כתיב במה שנגע בכנפו. תא שמע ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא, בשלמא לשמואל מדהכא לא אישתבוש התם נמי לא אישתבוש, אלא לרב מאי שנא הכא דדלא אישתבוש ומאי שנא התם דאישתבוש, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בקיאים היו בטומאת מת ואין בקיאים בטומאת שרץ, רבינא אמר התם רביעי הכא שלישי, תא שמע ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם ה' וכן כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא, בשלמא לרב היינו דכתיב טמא, אלא לשמואל אמאי טמא, אתמוהי קא מתמה. והא וכן כל מעשה ידיהם כתיב, אמר מר זוטרא ואי תימא רב אשיי מתוך שקלקלו מעשיהם מעלה עליהם הכתוב כאלו הקריבום בטומאה:

[זרובבל בן שאלתיאל עבדי, כתוב ברמז ד']:

זכריה - פרק א - רמז תקסט

שובו אלי נאם ה' צבאות ואשוב אליכם. א"ר יהודה א"ר מאי דכתיב שובו אלי ואשובה וכתוב כי אנכי בעלתי בכם, לא קשיא כאן על ידי אהבה כאן על ידי יסורין. אבותיכם איה הם והנביאים הלעולם יחיו (בירמיה ברמז רע"ט):

ראיתי הלילה והנה איש רוכב על סוס אדום והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה, א"ר (יוכאי) [יוחנן] מאי ראיתי הלילה בקש הקב"ה להפוך את כל העולם כלו ללילה, כיון שנסתכל בחנניה מישאל ועזריה נתקררה דעתו שנאמר והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה, ואין הדסים אלא צדיקים שנאמר ויהי אומן את הדסה, ואין מצולה אלא בבל שנאמר האומר לצולה חרבי, ואחריו סוסים אדומים שרוקים ולבנים, מיד מלאים רוגז נעשים שרוקים, אדומים ואחר כך נעשו לבנים, א"ר פפא ש"מ סוסיא היורא מעלי לחלמא:

זכריה - פרק ב - המשך רמז תקסט

ויראני ה' ארבעה חרשים, מאן נינהו ארבעה חרשים, א"ר חמא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא, משיח בן דוד, משיח בן יוסף, ואליהו, וכהן צדק. מתקיף לה רב ששת אי הכי היינו דכתיב אלה הקנות אשר זרו את יהודה וגו' הני יתובי מותיבי ליה ליהודה, אמר ליה שפיל לסיפיה דקרא ויבואו אלה להחריד אותם לידות אקרנות הגוים הנושאים קרן אל ארץ יהודה לזרותה. אמר רב ששת בההדי חמא באגדתא למה לי:

ואומר אנה אתה הולך ויאמר אלי למוד את ירושלים. דרש רבי חנינא בקש הקב"ה למוד את ירושלים במדה שנאמר ויאמר אלי למוד את ירושלים לראות כמה רחבה וכמה ארכה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע הרבה כרכים נתת להם לאומות העולם ולא נתת להם במדה, ירושלים ששמך בתוכה וצדיקים בתוכה נתן להם במדה, מיד ויאמר אליו רוח דבר אל הנער הלז לאמר פרזות תשב ירושלים מרב

אדם ובהמה בתוכה. אמר ריש לקיש עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים אלף קפל מגדלים אלף טפף גינאות אלף ליצוי ברניאות אלף ושני שילה טטטפראות פחותה שבכלם כצפורי בשלותה דתניא רבי יוסי אומר אני ראיתי צפורי בשלותה והיו בה מאה ושמונים אלף שוקים מוכרי ציקי קדרה. ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב. א"ר יצחק נפחא אמר הקב"ה אני מצתי אש בירושלים שנאמר ויצת אש בציון ואני עתיד לבנותה באש שנאמר ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב, שלם ישלם המבעיר את הבערה אמר הקב"ה עלי לשלם מה שבערתי:

וארשב"ל שכל פמליא שלי נעשים לה חומה לירושלים לעתיד לבא ואני מצוה למלאכים לשמרה שנאמר על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים, וכי מאחר שהאש מוקף לה מי יכול ליכנס בתוכה, אבל לעתיד לבא הדציקים מהלכים באש כאדם שמהלך בחמה מפני הצנה והיא ערבה עליו, ואם אתה תמה בדבר זה בוא והסתכל בחנניה מישאל ועזריה שבשעה שהשליכם נבוכדנאצר לתוך כבשן האש היו מהלכים בו כאדם שהוא מהלך בחמה ביום הצנה שנאמר ענה ואמר הא אנא חזה גוברין ארבעה שרין מהלכין בגו נורא וחבל לא איתי בהון. מהו ולכבוד אהיה בתוכה והלא אין כבודו של הקב"ה אלא במרום שנאמר על השמים כבודו, אריב"ל להודיע שבחן של ישראל לכל באי עולם שבשבילם הקב"ה מוריד שכינתו משמי מרום ומשרה אותה בארץ לכך כתיב ולכבוד אהיה בתוכה, אמר דוד חומת אש מבחוץ ולכבוד מבפנים מי יוכל לשרות בתוכה, הה"ד מי יגור באהלך:

כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם. תאנא בטל ורבוכות לא חייבו חכמים להזכיר, מאי טעמא משום דלא מעצרי, רוחות מ"ל דלא מעצרי דכתיב כי כארבע רוחות השמים וגו', מאי קאמר אילימא ה"ק להו רחמנא לישראל דמבדרנא לכו בארבע רוחי עלמא אי הכי בארבע מיבעי ליה, אלא דמכניפנא לכו מארבע רוחי עלמא אי הכי מארבע מיבעי ליה, אלא כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל (ביחזקאל ברמז שע"ג):

כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו, בבבת עין לא נאמר אלא בבבת עינו (בשמואל ברמז צ"ט ובשופרים ברמז כ"ה) הם כל בשר מפני ה' כי נעור ממעון קדשו. רבי פנחס בשם ר' ראובן חמש פעמים מקים דוד להקב"ה בספר ראשון של תהלים קומה ה' הושיעני אלהי, קומה ה' באפך, קומה ה' אל נשא ידך, קומה ה' אל יעוז אנוש, קומה ה' קדמה פניו, אמר לו הקב"ה דוד בני אפילו אתה מקימני אלף פעמים איני קם, אימתי אני קם לכשאראה עניים נשדדים ואביונים נאנקים, הדא הוא דכתיב משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'. רבי שמעון ברבי יונה אומר עתה אקום כל זמן שהיא מוכפשת באפר כביכול, אלא כשיבוא אותו היום שנאמר בו קומי שבי ירושלים באותה שעה הם כל בשר מפני ה' כי נעור ממעון קדשו, כהדא תרנגולתא דמנערא גרמא מן קיטמא:

זכריה - פרק ג - רמז תקע

ויאמר ה' אל השטן. א"ר יהושע בן לוי סח לי מלאך המות אל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת מפני שאני מרקד ובא לפנייהם ויש לי רשות לחבל, ואי פגע ביהו מאי תקנתיה לינשוף מדוכתיה ורבע אמות אי איכא נהרא ליעבר ואי איכא דרכא אחרינא ניזיל בה ואי איכא גדר ליקום מאחוריה ואי לא ליהדר אפיה ולימא וימר ה' אל השטן וגו':

ויהושע היה לבוש בגדים צואים (כתוב בירמיה ברמז ש"ט):

שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה. איזו אנשים שנעשה להם מופת הוא אומר חנניה מישאל ועזריה, כיון שיצאו מכבשן האש עלו לארץ ישראל ונשאו להם נשים והולידו בנים ובנות ולמדו תורה לפני כהן גדול (כתוב במלכים ברמז קס"ח). א"ר יוסי ברבי חנינא בשעה שעלו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש עוד לא הוזכרו להיכן הלכו, ר' אלעזר אומר ברוק מתו שהיו עו"א רוקקים בהם ואומרים יש לכם אלוה כזה ואתם עובדים ע"א, רבי יוסי בן חנינא אומר בעין מתו, ר' יהושע בן לוי אומר שינו את מקומם והלכו להם אצל יהושע בן יהוצדק ללמוד תורה, הדא הוא דכתיב שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה, רבי תנחום אומר על מנת כן ירדו מישאל ועזריה לתוך כבשן האש שיעשה להם מופת:

זכריה - פרק ד - המשך רמז תקע

ראיתי ונה מנורת זהב כלה. אלו ישראל שנאמר כלך יפה רעיתי. וגלה על ראשה למענכם שלחתי בבלה. דבר אחר וגלה על ראשה ויעבור מלכם לפניהם, ושבעה נרותיה עליה היא זכות שבת שישראל משמרים אחד לשבעה ימים, שבעה ושבעה מוצקות. שבעה כנגד שבעת ימי בראשית חצבה עמודיה שבעה, שבע מצות האמורות בתורה, תרומות, ומעשרות, שמיטין, ויובלות, מילה, וכבוד אב ואם, ותלמוד תורה כנגד כלם, הרי שלשה פעמים יש כאן שבעה נרותיה שבעה ושבעה מוצקות הרי כ"א ושבעה פעמים שבעה הרי מ"ט וכ"א כנגד שבעים זקנים. ושנים זיתים עליה אלו שני המשיחים אחד משוח מלחמה ואחד משוח למלך על ישראל. ושנים זיתים עליה (כתוב בשופטים ברמז נ"ט):

זכריה - פרק ד - רמז תקעא

מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור. זה מלך המשיח, ולמה קרא אותו הר הגדול שהוא גדול מן האבות שנאמר הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד, ירום מן אברהם שאמר הרימותי ידי אל ה', ונשא מן משה שנאמר בו שאהו בחיקך, וגבה ממלאכי השרת שכתוב בהם וגביהן וגובה להם ויראה להם, ממי הוא יוצא מדוד שנאמר וכן שלמה רחבעם (בנו) אביה בנו אסא בנו יושפט וגו' עד ובני אליועני הודוניהו ואלישיב ופליה ועקוב ויוחנן ודליה וענני שבעה, עד כאן פרט הכתוב עד ענני מי הוא ענני זה משיח שנאמר חזה הוית בתזוי עם ליליא וארו עם ענני שמיא, ומהו שבעה שכתוב במשיח שנאמר כי מי בז ליום קטנות ושמחו וראו את האבן הבדיל ביד זרובבל שבעה, לכך נאמר מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור, אותו שכתוב בו ושפט בצדק דלים והוכיח במישור וגו'. והוציא את האבן, וכן דניאל אומר חזה הוית עד דאיתגגזרת אבן:

כי מי בז ליום קטנות. אמר רבי אליעזר מי גרם לצדיקים שיתבזבוזו שלחנם לעתיד לבא קטנות שהיתה בם שלא האמינו בהקב"ה, רבא אמר אלו קטני בני רשעי ישראל שמבזבזין דין אביהם, לעתיד לבא אומרים לפניו רבש"ע מאחר שאתה עתיד ליפרע מהם למה הקהית את (שגם בנו) [שניהם בם], תני ר"א הגדול אומר כל מי שי לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה:

אלה שני בני היצר העומדים על אדון כל הארץ. א"ר יהודה זה אהרן ודוד שנמשחו בעוה"ז ואין צריכים לימשח לעתיד לבא שנאמר זאת משחת אהרן וכו' (כתוב ברמז תקע"ח בפסוק ואקח לי שני מקלות):

זכריה – פרק ה – המשך רמז תקעא

ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגלה עפה (כתוב ביחזקאל ברמז שמ"א). מהו עפה טייסא כמה דאת אמר ויעף אלי אחד מן השרפים. א"ר אבהו אפילו עורו של פיל ועורו של גמל אינו כמדה הזו ואתה אומר כן זאת האלה היוצאת על פני כל הארץ, מהיכן יצאה מפתחו של היכל דתנן פתחו שששל היכל ארכו ארבעים אמה ורחבו עשרים אמה. א"ר אייבו מפני מה משביעין את האדם בספר תורה ומביאים לפניו נודות נפולחיים, לומר אתמול היה הנוד מלא גידים ועצמות ועכשו ריק מכלם כך המשביע את חברו לשקר סוף שיצא ריקם ממנו, רבי איסי אמר על שקר, רבי יונה אפילו על אמת. רבי ינאי הוה יתיב ודריש על הדא דר' יונה א"ר שמעון אין מוסרין את השבועה למי שחשוד על השבועה ואין נותנין את השבועה למי שהוא רץ אחר השבועה. עובדא הוה בחד גבר דאפקיד מאה דינרין גבי בר תמליון אזל בעא להון מיניה, אמר ליה מה דאפקידת לידי מסרית בירך, אמר ליה אשתבע לי, מה עבד בר תמליון נטל חד קניא וחקקיה ויהב ביה הלין מאה דינרין ושרי מסמך עליה אמר ליה צור הדין קניא בידך ואנא משתבע לך, כיון דמטון לבי כנישתא אמר מרי דהדין ביתא טבא מאן דמסרית בידי מסרית בידך ההוא קניא מן כבדיה נסתיה ואקשיה לארעא שריין הלין דנרין מתבדרין ושרי ההוא מלקט. אמר ליה לקט לקט דמן דידך אנת קא מלקט. עובדא הוה בחד אתנתא דעלת למיפא גבי מנורתא והווי ציירין בשושיפא תלתא דינרין נסבתון ויהיבת יתהון אגב סודרא איתגבלון בלישא אפת פיתא ואזלת לה, אמר לה בעלה הב לי תלתא דינרין אזלת בעיא להון גבי מנורתא א"ל דילמא חמית הדין דינרין, הוה לההוא מגורתא תלת בנין אמרה תקבור ההיא אתתא ברא אי ידעת בהון, גרמון חוביא וקברתיה. אמרה אלולא דאחשידת בהון לא הוה קברת ליה, אזלא אמרת לה חמית הלין דינרין אמרת לה תקבור ההיא אתתא ברא תליתאה אי היא ידעתה בהון, גרמון חוביא וקברתיה, אמר לה בעלה לית את אזלא למנחמא הדין מגורתך, נסיבת תרין עגולין ואזלת מנחמת לה כיון דקצוץ עגולין נפלין הדין תלת דינרין מיניה, הא דברייתא אמרין בין זכאי בין חייב למומי לא תיעול:

זכריה – פרק ה – רמז תקעב

הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב. ילמדנו רבינו על כמה דברים נגעים באים, שנו רבותינו על אחד עשר דברים נגעים באים, ואלו הם, על ע"א, ועל קללת השם, ועל גלוי עריות, ועל הגנבות, ועל לשון הרע, ועל עדות שקר, ועל הדיין שהוא מקלקל את הדין, ועל שבועת שוא, ועל שנכנס בתחום שאינו שלו, ועל החושב מחשבות של שקר, ועל משלח מדנים בין אחים, ויש אומרים אף על עין הרע ואתה דורש את כלם, על ע"א מנין שנאמר ויאר משה את העם כי פרוע הוא ואין פרוע אלא צרעת שנאמר והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע. על קקלת ה' מגלית שאמר ברו לכם איש וירד אלי, ואין איש אלא הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה מה כתיב היום הזה יסגרך ה' בידי, וכתוב והסגירו הכהן. על גלוי עריות מנין דכתיב ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון וגו' ושפח ה' קדקד בנות ציון, וכתוב ולשאת ולספחת ולבהרת. על הגנבות על שבועת שוא דכתיב הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ולא בית הנשבע בשמי לשקר וגו', איזו היא שמכלה את הבית ואת עציו ואת אבניו זו מכת צרעת שנאמר ונתן את הבית. ועל לשון הרע מנין שנאמר זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע, וכן אתה מוצא במרים שלקתה בצרעת. על עדות שקר שהעידו ישראל בהקב"ה ואמרו אלהיך ישראל, וכתוב כי פרוע הוא. על הדיין שמקלקל את הדין שנאמר לכן כאכול קש לשון אש שתרשם וגו' זו צרעת שנאמר פרוח תפרח הצרעת. על הנכנס בתחום שאינו שלו מן עוזיהו. על המשלח מדנים בין אחים מפרעה [ששלח

מדנים בין אברהם לשרה] שנאמר וינגע ה' את פרעה על עין הרע מנין, א"ר יצחק כיון עינו של אדם צרה אדם הולך אצלו ואומר לו השאילני קרדומך ואומר אין לי והקב"ה מלקה אותו בצרעת וכתוב וצרה הכהן ופנו את הבית וגוררין את כליו והוא מתפרסם, וכן הוא אומר יגל יבול ביתו נגרות ביום אפיו. ויש אומרים אף על גסי הרוח מנעמן, ועל האומר דבר על חברו דכתיב והן לא יאמינו לי, ומה נאמר לו הבא נא ידך בחיקך:

זכריה - פרק ה - רמז תקעג

שנו רבותינו שבועת הדיינין אם היא בלשונה נאמרה, אומרים לו הוי יודע שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, וכל העבירות שבתורה נארמ בהם ונקה וכאן לא ינקה, וכל עבירות נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, ואין בשרו אלא קרובו שנאמר ומבשרך לא תתעלם וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן נפרעין ממנו ומכל העולם כולו שנאמר אלה וכחש וגו', וכתוב על כן תאבל הארץ ואמלל כל יושב בה, וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולים לו שנים ושלושה דורות וכאן נפרעים ממנו לאלתר שנאמר הוצאתיה נאם ה' צבאות לאלתר, ובאה אל בית הנגב זה הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חברו וטוענו ומשביעו, ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו, ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו, הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין אותם שבועת שקר מכלה אותם, ואם אמר איני נשבע פוטרים אותו, ואם אמר הרי נשבע העומדים שם אומרים סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים וכו' (כתוב ברמז י"ח). א"ר שמואל בר נחמני מלאכי חבלה אין להם קפיצה שנאמר משוט בארץ ומהתהלך בה ברם הכא ולנה בתוך ביתו. ויאמר זאת הרשעה כו' (בכתוב בעזרא ברמז תתרט"ח):

ואשא עיני וארא והנה שתים נשים. עשרה קבין גסות הרוח ירדו לעולם תשעה נטלה עילם ואחד כל העולם כלו, וגסות הרוח לבבל לא נחית והא כתיב ואשא עיני וארא והנה שתים נשים יוצאות ורוח בכנפיהם ולהנה כנפים ככנפי החסידה וגו' ואומר אל המלאך הדובר בי אנה המה מוליכות את האיפה ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער, וא"ר יוחנן בשם רשב"י זו היא חנופה וגסות הרוח שירדו לבבל, (לעילם) [לבבל] נחית ברישא ואישתרבב להתם, דיקא נמי דקתני לבנות לה בית, והא אמר מר סימן לגסות הרוח עניות ועניות בבבל הוא דאיכא, מאי עניות עניות דתורה דכתיב אחות לנו קטנה, א"ר יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד:

זכריה - פרק ו - רמז תקעד

ואשא עיני ואראה והנה ארבע מרכבות. מרכבה ראשונה סוסים אדומים כנגד מחנה יהודה שנאמר בו הכלילי עינים מיין, דוד שבא מיהודה נאמר בו אדמוני עם יפה עינים. ובמרכבה השנית סוסים שחורים כנגד מחנה ראובן ושמעון שעשו מעשה שחרות, ראובן ובחללו יצועי איבו וגו' ואמר אז חללת יצועי עלה, שמעון בסודם אל תבא נפשי במעשה זמרי. ובמרכבה השלישית סוסים לבנים כנגד אפרים ובנימין ומנשה שנתברכו במגדים שנאמר ממגד תבואות שמש ורוב מגדים לבנים, ואומר לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך. ובמרכבה הרביעית סוסים ברודים אמוצים כנגד מחנה דן שהיו גבורים ואמצוים שנאמר דן גור ארביה, וכתוב יהי דן נחש עלי דרך, והם ארבע מרכבות שבארבע מלכויות כנגד ארבע מחנות דגלים. שבשעה שעשו מעשים לא טובים נפלו אלו ביד אלו גם את זה לעומת זה והאלהים עשה שייראו מלפניו, סוסים אדומים זו מלכות בבל ששפכה כמה דמים בישראל אנת הוא ראשה

דהבא, סוסים שחורים זו מלכות פרס ומדי, תנינה דמיה לדוב שהושחרו פניהם של ישראל בגזרת המן, סוסים לבנים זו מלכות יון שהלבינו פניהם של ישראל בחרופין ובגדופין, סוסים ברודים ואמצוים זו מלכות הרביעית שגזרו גזרות כמה גוונים משונים זו מזו, ומחנות הכהנים והלויים, גם כנגדם ראה זכריה שנאמר ראיתי הלילה והנה איש רוכב על סוס אדום והוא עומד בין ההדסים, איש זה הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה, אדום שהיתה שכינה שרויה בין שני הכרובים וכה"א דודי צח ואדום, בין ההדסים אלו הצדיקים שנאמר ותחת הסרפד יעלה הדס, והמלאך שהיה מתרגם בין שכינה לנביא כנגד משה ואהרן שהיו מתרגמין את התורה לישראל שנאמר ואומר אל המלאך הדובר בי, ומשה נקרא מלאך שנאמר וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים, וכן אהרן כי מלאך ה' צבאות הוא, ואחריו סוסים אדומים שרוקים לבנים, אדומים כנגד בני קהת כי משמרתם היו כלים מוזהבים אדומים ומשמרתם הארון והשלחן והמנורה והמזבחות. שרוקים כמד"א עובדי פשתים שריקות אלו בני גרשון שרוב משאם כלי פשתן המשכן והאהל ומכסהו וקלאי החצר והמסך. ולבנים כנגד בני מררי כי רוב משמרתם לבנים קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ואדניו, ומנין שארבע מלכיות היו שלוחים של הקב"ה שנאמר לכו התהלכו בארץ, ואומר ותתהלכנה בארץ, ועשו את שליחותם שהגלו את ישראל מעל אדמתם ושלטו מרכבות בארבע מחנות, וארבע מרכבות יוצאות מבין שני ההרים מבין מלכות יהודה וישראל היושבים בין שני הארצות עבר הירדן וארץ ישראל ויצאו בניהם והגלום, וכה"א אם תשכבון בין שפתים אם תאבו לקיים מצות עשה ומצות לא תעשה תשכבון בין שפתים יהודה ועבר הירדן, ואם לא תתהלכו מגוי אל גוי, וההרים הרי נחשת זו מלכות ישראל ויהודה שהם חזקים כנחשת שלא לשמוע דברי הנביאים, דבר אחר מלכותם חזקה כנחשת שנאמר ברזל נחשת מנעלך:

זכריה - פרק ח - המשך רמז תקעד

כה אמר ה' צבאות עוד ישבו זקנים וזקנות. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן עתידין צדיקים שיחיו את המתים שנאמר כה אמר ה' צבאות עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ואיש משענתו בידו, וכתוב ושמת משענתי על ני הנער כו' (כתוב בישעיה ברמז ת"י):

כי לפני הימים ההם שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום, ר"א אומר אין לך קץ מגולה מזה, מאי וליוצא ולבא אין שלום, ר"א אומר אין לך קץ מגולה מזה, מאי וליוצא ולבא אין שלום אמר רב אלו תלמידי חכמים שכתוב בהם שלום רב לאוהבי תורתך, ושמואל אמר עד שיהיו כל השערים שקולים אין להם שלום מפני הצר, וכן תני חייא בר רב:

וליוצא ולבא אין שלום. אמר רב כיון שיוצא אדם מדבר הלכה שוב אין לו שלום, ושמואל אמר זה הפרש מגמרא למשנה, ורבי יוחנן אמר זה הפורש מגמרא לגמרא. ועתה לא כימים האראשונים (כתוב בריש חגי ברמז תקס"ז):

כי זרע השלום הגפן תתן פריה. ששה דברים נטלו מאדם הראשון (כתוב בפסוק ואלה תולדות פרץ ברמז תכ"ט):

אמרת ומשפט שלום שפטו בשעריכם. ר' יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצוע שנאמר אמת ומשפט שלום, והלא במקום שיש משפט אין שלום שלום אין משפט, אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה בצוע, וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא במקום שיש צדקה אין משפט ובמקום שיש משפט אין צדקה, אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה בצוע. ר' שמעון בן מנסיא

אומר שנים שבאו לפניך לדון עד שלא תשמע את דבריהם או משתמע את דבריהם ואניך יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם צאו ובצעו שנאמר פוטר מים ראשית מדון ולפני התגללע הריב נטוש קודם שנתגלע הריב אתה רשאי לנטוש משנתגלע הריב אי אתה רשאי לנטוש, אמר רב הלכה כר' יהושע בן קרחה דמצוה לבצוע למימר להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו. רשב"ג אומר על שלשה דברים העולם עומד, על (התורה) [האמת], ועל הדין ועל השלום, שנאמר אמת ושפט שלום שפטו בשעריכם:

כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה, א"ר חנינא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא קרי ליה צום וקרי ליה ששון ושמחה, אלא לאו הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום, רב פפא אמר ה"ק בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה, יש גזרה צום, אין גזרה ואין שלום רצו תענים רצו אין מתענים, אי הכי ט' באב נמי, א"ר פפא שאני תשעה באב שהוכפלו בו צרות דאמר מר בתשעה באב חרב הבית ראשונה ושניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר, תניא ר' שמעון בן יוחאי אומר ארבעה דברים היה ר' עקיבא דורש ואין אני דורש כמותו. צום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר ברביעי בשבעה עשר לחדש ויחזק הרעב בעיר ותבקע העיר, ואמאי קרי ליה רביעי רביעי לחדשים. צום החמישי זה תשעה באב שבו נשרף בית אלהינו, ואמאי קרי ליה חמישי חמישי לחדשים. צום השביעי זה שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשרפת בית אלהינו, ואמרי קרי ליה שביעי שביעי לחדשים. צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל על ירושלים. ואני איני אומר כן אלא צום העשירי זה תשעה באב כו'. כה אמר ה' צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים. אמר ריש לקיש כל הזהיר במצות ציצית זוכה ומשמשין אותנו שני אלפים ושמונה מאות עבדים שנאמר כה אמר ה' בצאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי:

זכריה - פרק ט - רמז תקעה

משא דבר ה' בארץ חדרך ודמשק מנוחתו. דרש רבי יהודה זה משיח שהוא חד לעו"א ורך לישראל, א"ל רבי יוסי בן דורמסקית יהודה עד מתי אתה מעווות עלינו את הכתובים מעידיני שמים וארץ שאני מדמשק ובו מקום ששמו חדרך, ומה אני מקיים ודמשק מנוחתו עתידה ירושלים להיות מגעת עד דמשק שנאמר ודמשק מנוחתו, ואין מנוחתו אלא ירושלים שנאמר זאת מנוחתי עדי עם, אמר ליה ומה אני מקיים ונבנתה העיר על תלה, אמר ליה שאין עתידה לזוז ממקומה, אלא מה אני מקיים ורחבה ונסבה למעלה, שעתידה ארץ ישראל להיות מרחבת ועולה מכל צדדיה כתאנה זו שרחבה מלמעלה וקצרה מלמטה, ושערי ירושלים עתידים להיות מגיעים עד דמשק שנאמר אפך כמגדל הלבנון צופה פני דמשק, וגליות באות וחנות בתוכה שנאמר ודמשק מנוחתו הרי לרוחב כו' (כתוב בישעיה ברמז תע"ב):

וישב ממזר באשדוד (ביחזקאל ברמז שע"ד). גילי מאד בת ציון. הרואה חמור בחלום יצפה לגאולה שנאמר גילי מאד בת ציון וגו' הנה מלכך יבא לך וגו' עני ורוכב על חמור. עני ורוכב על חמור. הוא חמור בן האתון שנברא בין השמשות, הוא החמור שחבש אברהם אבינו לעקוד את יצחק בנו, הוא החמור אשר רכב עליו משה רבינו בבואו למצרים שנאמר וירכיבם על החמור, הוא החמור שעתיד בן דוד לרכוב עליו:

זכריה – פרק ט – רמז תקעו

ריב"ל אשכחיה לאליהו דהוה יתיב אפתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי, אמר ליה אימת אתי משיח, אמר ליה זיל לישׂילה לדידיה, אמר ליה והיכא יתיב, אמר ליה אפתחא דרומי, אמר ליה ומאי סימניה, א"ל יתיב בין עניים סובלי חלאים וכלהו שרו ואסרו בחדא איסרא ואיהו שרי חדא ואסר חדא, אמר דילמא מיתבעינא ולא איעכב, אזל לגביה א"ל שלום עליך רבי ומורי, אמר ליה שלום עליך בר ליואי, א"ל לאימת אתי מר, א"ל היום, למחר אשכחיה לאליהו אתאי לגביה, א"ל מאי קאמר לך א"ל שקורי משקר בי, אמר ליה מאי אמר לך, אמר ליה אמרתי לו שלום עליך רבי ומורי, אמר לי שלום עליך בר ליואי, א"ל חזי דאבטחוך לך ולאבוך דאתון מן בני העולם הבא, ועוד אמרית ליה לאימת אתי משיחא, א"ל היום, א"ל היום אם בקולו תשמעו. א"ר אלכסנדר ר' יהושע בן לוי רמי כתיב וארו עם ענני שמיא, וכתיב עני ורוכב על חמור, זכו עם ענני שמיא, לא זכו עני ורוכב על חמור. אמר ליה שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח אחמרא קאתי אישדריה ליה סוסיא ברקא דאית לי, אמר ליה מי אית לך בר חיזור גוונ:

זכריה – פרק ט – רמז תקעז

גילי מאד בת ציון וגו' הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא. א"ר אבהו שלך ושלנו היא הגאולה דכתיב לפני אפרים ובנימן ומנשה עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו, א"ר מאיר כתיב ויושע ה' ביום ההוא ויושע ה' כתיב כבידול כשישראל בצרה אף הוא עמהם שנאמר בכל צרתם לו צר, וכתיב יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה, וכתיב ושם דרך אראנו בישע אלהים, בישע ישראל אינו אומר אלא בישע אלהים. א"ר ברכיה הכהן בר רבי ראה מה כתיב גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא ומושיע אין כתיב כאן אלא ונושע, וכה"א אמרי לבת ציון הנה ישעך בא מושיעך אין כתיב אלא ישעך. א"ר אמי משה מקלס לישראל אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה'. לה' אין כתיב כאן אלא בה', לאדם שיש לו סאה של מעשר שני מהו עושה נותן מעות ופודה אותה, כך ישראל כביכול במה הם נפשים בהקב"ה עם נושע בה', אמר הקב"ה בעוה"ז הייתם נושעים ע"י בני אדם, במצרים ע"י משה ואהרן, בימי סיסרא ע"י דבורה וברק, ובמדינים ע"י שופטים, וע"י שהיו ב"ו הייתם חוזרים ומשתעבדים, אבל לעתיד לבא אני בעצמי גואל אתכם ועוד יותר אין אתם משתעבדים שנאמר ישראל נושע בה' תשועת עולמים:

זכריה – פרק ט – רמז תקעח

וה' אלהים בשופר יתקע. א"ר יודן אחר כל המעשים ישראל נאחזים בעבירות נסבכים בצרות וכופם ליגאל בקרנו של איל שנאמר וה' אלהים בשופר יתקע. א"ר חנינא בר יצחק כל ימות השנה ישראל נאחזים בעבירות ונסבכין בצרות, ובראש השנה הם נוטלים שופר ותוקעים בו ונזכרים לפני הקב"ה והוא מוחל להם. וסופן להגאל בקרנו של איל שנאמר ה' אלהים בשופר יתקע. ר' אבא בריה דרב פפי ר' יהושע דסכנין בש"ר יהושע בן לוי לפי שהיה אברהם רואה את האיל נותש מחורש זה ונסבך בחורש אחר, א"ל הקב"ה כך עתידין בניך להסתבך במלכיות מבלל למדי ממדי ליון מיון לאדום, וסופן להגאל בקרנו של איל שנאמר וה' אלהים בשופר יתקע. לפי שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, אבל איני יודע מי יתקע ת"ל וה' אלהים בשופר יתקע, אבל איני יודע מאין הוא תוקע ת"ל קול שאון מעיר קול מהיכל. וה' אלהים בשופר יתקע. מה שופר של הקב"ה שלם אף שופר של ר"ה שלם, למה שבר"ה הם נגאלים ממלאך המות, והיינו דתנן נקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול:

ומלאו כמזרק כזויות מזבח. א"ר כהנא אבנים של קרנות מזבח חלולות היו שנאמר ומלאו כמזרק כזויות מזבח, והא כתיב מזבח אבנים שלמות, דמחית מידי מתותיה ושקיל ליה:

ותירוש ינובב בתולות. א"ר הונא בירה דרב יהושע כל הרגיל ביין אפילו לבו אטום כבתולה מפקחת שנאמר ותירוש ינובב בתולת, [כתיב נבוב לוחות] מתרגמינן חליל לוחין:

זכריה – פרק י – המשך רמז תקעה

שאלו מה' מטר. אמר ר"ל מנין למטר שהוא בשביל יחיד שנאמר שאלו מה' מטר בעת מלקוש ה' עושה חזיזים ומטר גשם יתן להם, יכול לכל ת"ל לאיש, אי לאיש יכול לכל שדותיו ת"ל בשדה, אי שדה יכול לכולה. ת"ל עשב, כדרב דניאל בר רב קטינא דהוה ליה ההוא גנתא כל יומא הוה נפיק וסייר ליה ואמר האי משרא בעי מיא והאי משרא לא בעי מיא למחר להאי אתא משרא ולהאי לא אתא. מאי ה' עושה חזיזים, א"ר יוסי בר חנינא מלמד שכל צדיק וצדיק עושה לו הקב"ה חזיז בפני עצמו, מאי חזיז א"ר יהודה פורחות, מאי פורחות אמר רבא עיבא קלישתא דתותי עיבא סמיכתא, א"ר יוחנן סימן למטר פורחות. עולא איקלא לפומבדיתא חזא פורחות אמר קומו ניעול דהשתא אתא מיטרא, לסוף לא אתי משרא אמר כי כי היכי דמשקרי בבלאי הכי משקרי מטרייהו:

כי התרפים דברו און. ומה הם התרפים שוחטים אדם בכור ומולגים את ראשו ומולחים אותו במלח ובבשמים וכותבים על ציץ זהב שם רוח הטומאה ומניחין תחת לשונו ותוחבים אותו בקיר ומדקליקין לפניו נרות והוא מדבר עמהם:

וחלומות השווא ידבר. שמוואל כד הוה חזי חלמא בישא אמר וחלומות השוא ידברו, וכד הוה חזי חלמא טבא הוה קא מתמה ואמר וחלומות השוא ידברו, והא כתיב בחלום אדבר בו. רבא רמי כתיב וחלומות השוא ידברו, והא כתיב בחלום אדבר בו. רבא רמי כתיב וחלומות השוא ידברו וכתוב בחלום אדבר בו, לא קשיא כאן על ידי שד כאן על ידי מלאך:

ממנו פנה ממנו יתד. תניא היה ר' מאיר אומר הוא עשך ויכוננך כרבא דכולא ביה ממנו כהניו ממנו נביאיו ממנו מלכיו ממנו שריו דכתיב ממנו פנה ממנו יתד:

אשרקה להם ואקצבם. תנא הרחם זו שרקרק, ולמה נקרא שמו רחם. א"ר יוחנן כיון שבאה רחם באו רחמים לעולם. אמר אביי והוא דיתב אמירי ועביד שרקרק. אמר אביי גמירי אי יתיב על ארעא ועביד שרקרק מיד אתי משיחא כתיב אשרקה להם ואקצבם כי פדיתם, א"ל רב אידי בר שימי למר בר רב אידי והא ההוא דיתבא בני כרבא ועביד שרקרק ואתא גלגלא ופסקיה למוחיה, אמר ליה ההוא בדאה הוה:

ועבר בים צרה. א"ר יוחנן זה פסלו של מיכה, תני רבי נתן אומר מגרב לשילה שלשה מילין והיה עשן של מערכה ועשן פסלו של מיכה מעורבבים זה בזה, בקשו מלאכי השרת לדחפו, א"ל הקב"ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברים ושבים, ועל דבר זה נענשו אנשי פילגש בגבעה א"ל הקב"ה לכבודי לא מחיתם ולכבוד בשר ודם מחיתם, ומפני מה לא מנו את מיכה מפני שפתו מצויה לעוברים ושבים:

זכריה – פרק יא – המשך רמז תקעה

פתח לבנון דלתיך ותאכל אש בארויך. ת"ר ארבעים שנה לפני חרבן הבית לא היה גורל עולה בימין אלא בשמאל, ולא היה לשון של זהורית מלבין אלא מאדים, ולא היה נר מערבי דולק, והיו דלתות ההיכל

נפתחות מאליהן עד שגער בהן ריב"ז א"ל היכל היכלל מפני מה אתה מבעית את עצמך יודע אני שסופך ליחרב וכבר נתנבא זכריה בן עדו פתח לבנון דלתיך ותאכל אש בארזיך, א"ר יצחק בן טבלאי למה נקרא שמו לבנון שמלבין עונותיהם של ישראל:

הילל ברוש כי נפל ארז זה בית המקדש שנאמר ותאכל אש בארזיך. אשר אדירים שודדו זה אברהם יצחק ויעקב ו"ב שבטים שהיו בוכים וסופדים. הילילו אלוני בשן זה משה אהרן ומרים. כי ירד יער הבציר זה בית קדש הקדשים. קול יללת הרועים כי שודדה אדרתם זה דוד ושלמה. קול שאגת כפירים כי שודד גאון הירדן (א) זה אליהו ואלישע:

ואקח לי שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים, א"ר אושעיא אלו ת"ח שאב"י שמנעימים זה לזה בהלכה, חובלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה. ויאמר אלה שני בני היצהר א"ר יצחק אלו תלמידי חכמים שנוחים זה לזה בהלכה כשמן, ושנים זיתים עליה אלו תלמידי חכמים שבבבל שמרירין זה לזה בהלכה כזית:

ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד. וכי בירח אחד מתו והלא מרים מתה בניסן ואהרן באב ומשה באדר אלא שבטלו מתנות טובות שנתנו לישראל על ידם בירח אחד. א"ר יוסי בר' יהודה שלשה פרנסים טובים נתנו לישראל ושלשה מתנות טובות נתנו על ידם, ואלו הם מן ובאר ועמוד ענן. באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן ומן בזכות משה מתה מרים בטלה הבאר שנארמ ותמת שם מרים וכתיב בתריה ולא היה מים לעדה, וחזרה בזכות משה ואהרן, מת אהרן בטל עמוד ענן שנאמר ויראו כל העדה כי גוע אהרן, וא"ר אבהו אל תקרי ויראו אלא ויראו חזרו שתיהן בזכות משה, מת משה בטלו שלשתם והיינו דכתיב ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד. ולעתיד לבא עתידים לחזור שלשתם שנאמר לא ירעבו זה המן, ולא יצמאו זה הבאר, ולא יכם שרב ושמש זה עמוד הענן, ועל מבועי מים ינהלם מבויע לא נאמר אלא מבועי, לעתיד לבא עתידין לצאת לישראל שנים עשר מבויעין כנגד שנים עשר שבטים. ד"א ואכחיד את שלשת הרועים זה רבי ואנטונינוס וקרובן מלך פרסי שמתו בירח אחד וקראו עליהם ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד וגו':

ואומר אליהם אם טוב בעיניכם הבו שכרי ואם לא חדלו וישקלו את שכרי שלשים כסף. א"ר יהודה אלו שלשים צדיקי אומות העולם שאומות העולם מתקיימים בהם, רבא אמר אלו שלשים מצות שקבלו בני נח ולא קיימו מהם אלא שלש, אחת שאין כותבין כתובה לזכרים, ושאיין שוקלין בשר המת במקולין, ואחת שמכבדין את התורה:

זכריה – פרק יב – המשך רמז תקעח

ויוצר רוח אדם בקרבנו. נשמתו של אדם צרורה בקרבנו שאלמלא כן כיון שהיתה הצרה באה היה שומטה ומשליכה, וייצר ה' אלהים את האדם שני יצריים יצר טוב ויצר רע, אבל בהמה יצר אחד יש לה, שאלו היה בבהמה שני יצרים כיון שהיתה רואה את הסכין ביד האדם לשחטה היתה מפחדת ומתה מיד:

הנה אנכי שם את ירושלים סף רעל. מהו סף רעל דהוא עתיד להשקות את העמים כוס התרעלה של דם, ואין סף רעל אלא דם שנאמר ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף, ושלשה פעמים גוג ומגוג באים על ירושלים ובשלישית הם באים ועולים לירושלים והם הולכים ליהודה ומתיראין מהם שהם גבורים שנאמר וגברתים בה', ומוסרים לכל אחד מבני יהודה שני גבורים למה כדי שלא יברח (ב) כיון שגוברים בני יהודה עולים [עמהם] ומגיעים לירושלים ומתפללים בלבם ואומרים נפול בידם ולא הם

בידינו, ולמה הם מתפללים בלבם שמתיראים הם להשמיע קולם, הה"ד ואמרו אלופי יהודה בלבם, אומר להם הקב"ה בתמימות באתם חייכם שהתמימות עולה לכם שנאמר תומת ישרים תנחם, באותה שעה הקב"ה נותן לבני יהודה גבורה והם שולפים כלי הזיין שלהם ומכים לאותם האנשים שמיינים ומשמאלם והורגים אותם:

זכריה - פרק יב - רמז תקפ

והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד. וש"ה ראשך עליך ככרמל, אמר הקב"ה הרשים שבכם חביבים עלי כאליהו שעלה לראש הכרמל ויגהר ארצה, ודלת ראשך כארגמן הדלים שבכם חביבים עלי כדוד שנאמר והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד, ויש אומרים כדניאל דכתיב ביה והלבישו לדניאל ארגונא:

והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים. אבקש ממי, א"ר אלכסנדר אבקש בונגי שלהם אם יש להם זכות אניחם ואם לאו אשמידם:

זכריה - פרק יב - רמז תקפא

ושפכתי על בית דויד ועל יושב ירושלים רוח חן. ארבעה שפיכות הם לטובה וארבעה שפיכות הם לרעה. לרעה וישפוך עליו חמה אפן, באהל בת ציון שפך כאש חמתו, וביחזקאל כתיב בשפך את חמתך על ירושלים, כלה ה' את חמתו שפך חרון אפן. לטובה ושפכתי על בית דויד וגו' והיה אחרי כן אשפוך אוחי על כל בשר, וגם על העבדים ועל השפחות אשפוך רוחי, ולא אסתיר עוד פני אשר שפכתי את רוחי:

ביום ההוא יגדל המספד בירושלים כמספד הדרמון בבקעת מגדון. א"ר יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר בעדנא ההיא יסגי מספדא בירושלם כמספדא דאחאב בר עמרי די קטל יתיה הדרמון בר טברמון (ברמת גלעד) וכמספד יאשיה בר אמון די קטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגדון:

וספדה הארץ וגו' משפחת בית נתן לבד ונשיהם לבד. והלא דברים ק"ו לעיל שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בם אמרה תורה נשים לבד ואנשים לבד, עכשו בשמחת בית השואבה שעוסקין בשמחה ויצר הרע שולט עאכ"ו. האי הספדא מאי עבידתיה, פליגי בה רבי יוסי ורבנן, חד אמר על משיח בן יוסף שנהרג, וחד אמר על יצר הרע שנהרג, בשלמא למ"ד על משיח בן יוסף שנהרג היינו דכתיב והביטו אלי את אשר דקו וספדו עליו וגו'. אלא למ"ד על יצה"ר שנהרג האי הספדא בעי למעבד שמחה בעי למעבד, כך דרש ר' יהודה בי מערבא לע"ל מביא הקב"ה ליצה"ר ושוחטו לפני הצדיקים ולפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכים והללו בוכים צדיקים ואומרים הואך יכולנו לכבוש את הר גבוה הזה, ורשעים בוכים ואומרים הואך לא יכולנו לכבוש את הר גבוה הזה, ורשעים בוכים ואומרים הואך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה, ואף הקב"ה תמה עמהם שנאמר כי יפלא בעיני שארית העם הזה וגו' גם בעיני יפלא נאום ה' צבאות:

זכריה - פרק יג - המשך רמז תקפא

מה המכות האלה בין ידיך. מי שאינו יודע להכות מכה במקל על ידו או על מוחו, ומי שהוא יודע להכות כופתו ומכהו על גביו ולא על ראשו ולא על עיניו שלא יסמא את עיניו אלא במקום שאין בו סכנה:

מה המכות האלה בין ידיך ואמר אשר הכיתי בית מאהבי, המכות האלה גרמו לי לאהב לאבי שבשמים, מה לך יוצא ליסקל על ששמרתי את השבת, מה לך יוצא לשרף על שאכלתי את המצה, מה לך יוצא ליהרג על שמלתי את בני, מה לך לוקה בפרגל על שעשיתי רצון אבי שבשמים:

מה המכות האלה בין ידיך. כמה מלקים אותנו ארבעים חסר אחת כו', אי כתיב ארבעים במספר ה"א ארבעים בנימא, השתא דכתיב במספר ארבעים מנין שהוא סוכם את הארבעים, אמר רבא כמה טפשי אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבא, התורה אמרה ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרי להו חדא, ר' יהודה אומר ארבעים שלמות והיכן הא לוקה את היתרה בין כתפיו דכתיב מה המכות האלה בין ידיך, ורבנן ההוא בתינוקות של בית רבן הוא דכתיב:

והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו יגעו והשלישית יותר בה. אלו בני ישראל שהם בני שלשת אבות, בני יעקב שהוא שלישי לאבות. ד"א והשלישית יותר בה אלו ישראל שאין מתישבים בארצם אלא בגאולה שלישית, גאולה ראשונה זו גאולת מצרים, גאולה שניה זו גאולה עזרא, גאולה שלישית אין לה הפסק בסימן תק"נ):

זכריה - פרק יג - רמז תקפב

והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצרוף את הכסף. א"ר כרוספדאי א"ר יוחנן שלשה כפרים נפתחים בראש השנה, אחד של צדיקים גמורים, ואחד של רשעים גמורים, ואחד של בינונים. (של) צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים, (ושל) רשעים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה, (ושל) בינונים תלויים ועומדים מראש השנה עד יום הכפורים, זכו נכתבים לחיים לא זכו נכתבים למיתה. תניא בית שמאי אומרים שלש כתות הם ליום הדין, אחת של צדיקים גמורים, ואחת של רשעים גמורים, ואחת של בינונים. צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיי העולם הבא, רשעים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לגיהנם שנאמר ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם, בינונים יורדין לגיהנם ומצפצפים ועוליים שנאמר והבאתי את השלישית באש וגו', ועליהם אמרה חנה ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל, א"ר יצחק בר אבין ופניהם דומים לשולי קדרה, אמר רבא ואינהו משפירי שפירי בני מחוזא ומיקרו בני גיהנם. ובית הלל אומרים בינונים ורכב חסד מטה כלפי חסד, ועליהם אמר דוד אהבתי כי ישמע ה', ועליהם אמר דוד כל הפרשה דלותי ולי יהושע, הכי עביד ר"א אומר כובש שנאמר ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם, ר' יוסי בר חנינא אומר נושא שנאמר נושא עון ועובר על פשע. תנא דבי ר' ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה, ואמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשב בהדיהו, פושעי ישראל בגופם ופושעי אומות העולם בגופם יורדים לגיהנם ונדונים בה שנים עשר חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מזרתן ונעשין אפר תחת כפות רגלי הצדיקים, שנאמר ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם, אבל המסורות והאפיקורסיים ושכפרו בתחיית המתים ושנתנו חתיים בארץ החיים ושחטאו ושהחטיאו את הרבים כגון ירבעם וחבריו יורדין לגיהנם ונדונים בה לדורי דורות שנאמר ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' גינהם גלה והם אינם כלים שנאמר וצורם לבלות שאול, וכל כך למה, לפי שפשטו ידיהם בזבול שנאמר מזבול לו, ואין זבול אלא בית המקדש שנאמר בנה בניתי בית זבול לך. אמר מר ובית הלל אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד והא כתיב והבאתי את השלישית באש, התם עון דפושעי ישראל בגופן, והא אמרת לית להו תקנתא, ברוב עונות הכא מחצה עונות ומחצה זכיות, והכי קאמר אי הוה מחצה עונות ומחצה זכיות ואית ליה עון דפושעי ישראל בגופם לא סגי דלאו והבאתי את השלישית באש, ואי לא ורב חסד מטה כלפי

חסד, פושעי ישראל בגופן מאן נינהו, אמר רב קרקפתא דלא מנח תפילין מעולם. פושעי אוה"ע בגופם בעבירה. שנתנו חתיתם בארץ החיים אמר רב זה פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים:

זכריה – פרק יד – רמז תקפג

ויצא ה' ונלחם בגוים ההם. אמר רבי לוי אוי להם לרשעים שהם מעמיקים עצות על ישראל כל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך, עשו אומר שוטה היה קין שהרג את הבל בחיי אביו לא היה יודע שאביו פרה ורבה, אני איני עושה כן אלא יקרבו ימי אבל אבי, פרעה אמר שוטה היה עשו לא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו, אני איני עושה כן אלא כד אינון ריקין תחות כורסי אמהון אנא מחנק להון שנאמר כל הבן הילוד וגו', המן אמר שוטה היה פרעה לא היה יודע שהבנות נשואות לאנשים ופרות ורבות, אני איני עושה כן אלא להשמיד להרוג ולאבד וגו', א"ר לוי אף גוג ומגוג עתיד לומר כן שוטים היו הראשונים לא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים, אני איני עושה כן אלא בתחלה אזדווג לפטרונם ואחר כך אזדווג להם, הדא הוא דכתיב יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו, אמר לו הקב"ה רשע לי באת להזדווג חייך שאני עושה עמך מלחמה שנאמר ה' כגבור יצא, ואומר ויצא ה' ונלחם. ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים, למעלה מעשרה (במלכים ברמז רכ"ה):

זכריה – פרק יד – רמז תקפד

והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון. אמר רבי אליעזר זה אור שהוא יקר בעולם הזה קפוי הוא לעולם הבא, ור' יוחנן אמר אלו נגעים ואהלות שהם יקרות בעולם הזה קפויות הם לעוה"ב, הדא הוא דכתיב והולכתי עורים בדרך לא ידעו וגו' אלה הדברים אעשה אין כתיב כאן אלא עשיתם כבר עשיתם לר' עקיבא וחבריו, וכל יקר ראתה עינו זה עין של ר' עקיבא, ור' יהושע אמר אלו בני אדם שיקרים הם בעולם הזה קפויין הם לעוה"ב, כי הא דרב יוסף בריה דר' יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד, אמר ליה אבוא מאי חזית, א"ל עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה, אמר ליה בני עולם ברורר ראית, ואנן מאי, אמר ליה כי היכי דחשבינן הכא חשבינן התם, מאי שמעת להו דקאמרי אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, והרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן, מאן אינון אילימא רבי עקיבא וחבריו משום דהרוגי מלכות ותו לא, אלא הרוגי לוד:

זכריה – פרק יד – רמז תקפה

והיה לעת ערב יהיה אור. א"ר אלעזר אין משלך של ארבע מלכיות אלא יום אחד מיומו של הקב"ה מהיכן את למד דכתיב וירד העיט על הפגרים וישב אותם אברם ויהי השמש באה, אמר ליה ר' אלעזר בן ערב כדברך שנאמר נתנני שוממה כל היום דוה, חוץ משתי ידות שעה, תדע לך שהוא כן בוא וראה כשהחמה נוטה לבוא במערב שתי ידות שעה תש אורו ואין נוגה לו, כן עד שלא יבא הערב יצמח אורן של ישראל שנאמר והיה לעת ערב יהיה אור:

והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר נטל הקב"ה שיחתן של אבות ועשאה מפתח לגאולתם של בניו, א"ל הקב"ה ליעקב אתה אמרת והיה ה' לי לאלהים חייך כל טובות וברכות ונחמות שאני נותן לבניך איני נותן אלא בלשון הזה שנאמר והיה ביום ההוא יצאו מים

חיים, והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר, והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו, והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס, והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול:

והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. אטו האידנא לאו אחד הוא, א"ר אחא בר חנינא א"ר יוסי א"ר יוחנן לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת ועל שמועות טובות אומר בראוך הטוב והמטיב, לעוה"ב כלו הטוב והמטיב. ושמו אחד אטו עד האידנא לאו אחד הוא, א"ר נחמן לא כעוה"ז העוה"ב, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת ולעולם הבא כלו אחד. רבא סבר למדרשיה בפרקא אמר ליה ההוא סבא לעלם כתיב. רבי אבינא רמי כתיב זה שמי וכתוב וזה זכרי, א"ל הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת, בעולם הזה שע"א מצויה אמרו ה' הוא האלהים אבל לעולם הבא כשימלוך הקב"ה עלינו אומר והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד:

יסוב כל הארץ כערבה מגבע לרמון נגב ירושלים. והלא נגב ירושלים מישור היה וגבע ורמון מקום טרשין וקרקשין היה, אלא מה גבע ורמון עתידין ליעשות מישור כנגב ירושלים כך כל הארצות עתידין לעשות מישור כנגב ירושלים. וראמה וישבה תחתיה, אמר רבא עתיד הקב"ה להגביה ירושלים שלש פרסאות למעלה וכו':

זכריה – פרק יד – רמז תקפו

וזאת תהיה המגפה אשר יגוף ה' את כל העמים וגו' המק בשרו. אמר הקב"ה אני מכה אותם בצרעת וכה"א אדם כי יהיה בעור בשרו, על ידי מה שנתגרו בישראל אשר צבאו על ירושלים, וכן אתה מוצא כשהקב"ה פורע ממלכות הרביעית מלקה אותה בצרעת שנאמר מדוע נסחף אביריך, וכתוב ולשאת ולספחת ולבהרת, וכן אתה מוצא בעולם הזה שהכה שונאיהם בצרעת ומי היה זה נעמן שנאמר גבור חיל מצורע, ולמה נצטרע בשביל ששבה מישראל נערה קטנה:

מלאכי – פרק א – רמז תקפו

משא דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי. אמר רב מלאכי זה מרדכי ולמה נקרא שמו מלאכי, שהיה משנה למלך, מיתבי ברוך בן נריה ושריה בן מחסיה ודניאל איש חמודות ומרדכי בשלן וחדגי זכריה ומלאכי כלם נתנבאו בשנת שתים לדריוש, קא חשיב מרדכי וקא חשיב מלאכי, תיובתא. תניא ר"י בן קרחא אומר מלאכי זה עזרא, וחכ"א מלאכי שמו, אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא כמ"ד מלאכי זה עזרא דכתיב בנבואתיה דמלאכי בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל, ומאן מפריש נשים נכריות מישראל עזרא דכתיב ויען שכניה בן יחיאל וגו' ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות:

מלאכי – פרק א – רמז תקפז

אהבתי אתכם אמר ה'. ארשב"ל בשלשה לשונות של חבה חבב הקב"ה את ישראל, בדביקה, בחפיצה, בחשיקה. בדביקה מנין שנאמר ואתם הדבקים הב'. בחשיקה מנין שנאמר חשק ה' בכם. בחפיצה מנין שנאמר ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ. ואנו למדים אותו מפרשתו של אותו רשע. בדביקה מנין ותדבק נפשו. בחשיקה מנין שכם בני חשקה נפשו. בחפיצה מנין כי חפץ בבת יעקב. רבי אבא בר אלישע מוסיף אף תרתין, באהבה, ובדבור על לב. באהבה אהבתי אתכם אמר ה'. בדבור על הלב

דברו על לב ירושלים, ואנו למדין אותו מפרשתו של אותו רשע. באהבה מנין ויאהב את הנערה. בדבור על לב וידבר על לבה:

אהבתי אתכם אמר ה'. אמרו רבותינו דורו של מלאכי הוא היה מדבר והם היו משיבין אותו, הוא אומר היקבע אדם אלהים, והשיבו אותו במה קבענוך, אמר ר' לוי לשון ערבי הוא הבא להסיח עם חברו אומר לו הרי אתה גוזלני הרי אתה קובעני. ואמרתם במה קבענוך המעעשר והתרומה שאין מוציאין כראוי. חזר ואמר להם הלא אח עשו ליעקב ואתם אומרים במה אהבתנו, בנוהג שבעולם מי שיש לו שני בנים אחד בכור ואחד קטן מי נוטל הרבה הבכור, עשו יצא תחלה שנאמר ויצא הראשון אדמוני, הוא היה ראוי ליטול שני חלקים ולא עשיתי כך אלא יעקב נטל שני חלקים העוה"ז והעוה"ב ועשו לא נטל אלא העוה"ז ראו מה חבה אהבתי אתכם. מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן מרקיע ראשון לשני, ומשני לשלישי, ומשלישי לרביעי, וומרביעי לחמישי, ומחמישי לששי, ומששי לשביעי, ואין צריך לשער מטלפי החיות והכסא למעלה מכלם, וראו כמה חבבתי אתכם שהנחתי כלם ואמרת לי יריעות עזים שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם:

כי תאמר אדום רוששנו. פילוסוף אחד שאל את ר' אליעזר לא כך אמר הנביא המה יבנו ואני אהרום והללא כל הבנינים קיימין, א"ל רבי אליעזר לא דבר הכתוב כנגד הבנין אלא כנגד העצות כל מה שאתם יושבין ומחשבין בלבבכם לבנות עלינו ולכלותנו הוא הורס עצתכם, אמר לו חייך כך הוא יושבים בכל שנה לבא ולכלות אתכם וחד סב אתי ומבטיל ליה:

בן יחבד אב, זה בלאדן בן בגאדן, ועבד אדוניו נבוזראדן (כתוב במלכים ברמז רמ"ג):

הקריבהו נא לפתחך. שנו רבותינו השפכה או שנתגלה הרי זה ימלא מן הכיור מפני שיין או מים מגולים פסולים לגבי המזבח, ואמאי נעבריהו במסנת, לימא מתניתין דלא כר' נחמיה, דתניא מסנת יש בה משום גלוי, אמר רבי נחמיה אימתי בזמן שהתחתונה מגולה אבל התחתונה מכוסה אע"פ שהעליונה מגולה אין בה משום גלוי לפי שארס של נחש דומה לספוג צף ועומד במקומו. אפילו תימא ר' נחמיה אימור דא"ר נחמיה להדיוט לגבבוה מי אמר מי לית ליה הקריבהו נא לפתחך:

מי גם בכם ויסגור דלתים ואל תאירו מזבחי חנם, היה ר"ש אומר שני דברים משמשין את הגוף ואין נמנעין לעשותם ואין נוטלים עליהם שכר, כאדם שאומר לחברו הדלק לי את הנר והנף לי אחריו את הדלת, והלא דברים קל וחומר אם דברים שאין נוטלים עליהם שכר לא עשיתם עמי חנם, על אחת כמה וכמה ומנחה לא ארצה מידכם דברים שנוטלים עליהם שכר:

כי ממזרח שמש ועד מבואו. משעה שהשמש זורח ועד שהוא שוקע הוא מקלס להקב"ה (ביהושע ברמז כ"ב):

ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה. התורה מזכרת ואומרת השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה ואתה אומר ובלכל מקום מוקטר מוגש, אי זו היא מנחה טהורה שבכל מקום מוקטר ומוגש לשמו של מי שאשר והיה העולם, א"ר שמואל בר נחמני זו היא תפלת המחנחה, ואין מוקטר אלא תפלת המנחה שנאמר תכון תפללתי קטרת לפניך משאת כפי וגו':

גדול שמי בגוים כגול עגלון מלך מואב כיון שהזכיר לו שמי כתיב ויקם מעל הכסא, ובכל מקום מוקטר מוגש אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בכל מקום מעלה אני עליהם כאלו מקטירים ומגישים לשמי וכתוב זאת התורה לעולה למנחה זאת התורה לא עולה ולא מנחה, גדול שמי דקרו ליה אלהא דאלהא.

ומנחה טהורה, א"ר נחמיה זה הלמד תורה בטהרה נושא אשה ואחר כך לומר תורה בטהרה. ואמרתם הנה מתלאה והפחתם אותנו (במלכים ברמז ל"ה):

מלאכי – פרק ב – המשך רמז תקפז

וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. אמר רב הונא ואמרי לה אמר רבה בר רב הונא אלו בני אדם נבקעת ונופלת לו על פניו ואומרת טול מה שהבאת בי:

בריתי היתה אתנו החיים והשלום זה אהרן שהיה רודף שלום בישראל. ואתנם לו מורא ויראני, שקבל עליו כל דברי תורה באימה ברתת ובזיע, מה תלמוד לומר ומפני שמי נחת הוא, אמרו בשעה שיצק משה שמן המשחה על ראש אהרן נרתע ונפל לאחוריו אמר אוי לי שמא מעלתי בשמן המשחה, השיבו רוח הקודש הנה מה טוב ומה נעים שבת אים גם יחד כשמן הטוב על הראש יורש על הזקן זקן אהרן, וכי שני זקנים היו לו לאהרן, אלא משה היה שמח כאלו על זקנו היה יורד. כטל חרמון שיורשד על הררי ציון מה טל אין בו מעילה אף שמן המשחה אין בו מעילה:

מלאכי – פרק ב – רמז תקפה

תורת אמת היתה בפיהו, שלא טמא את הטהור ולא טהר את הטמא, ועולה לא נמצא בשפתיו שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור, בשלום ובמישור הלך אתי שלא הרהר אחר דרכי המקום (א) כדרך שלא הרהר אברהם, ורבים השיב מעון שהשיב פושעים לתורה. ואומר מישרים אהבוך. תורת אמת היתה בפיהו. במשה כתיב ומשפטיו עם ישראל שהיה אומר יקוב הדין את ההר, אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחברו שנאמר בשלום ובמישור הלך אתי. ר' יהודה אומר תורת אמת היתה בפיהו אלו דברים ששמע מרבו, ועולה לא נמצא בשפתיו אלו דברים שלא שמע מרבו. בשלום ובמישור הלך אתי. ר' מאיר אומר מה תלמוד לומר ורבים השיב מעון מלמד שהיה אהרן מהלך אם פגע בו אדם רע או רשע נתן לו שאלת שלום, למחר בקש אותו האיש לילך ולעבור עבירה, אמר אוי לי איך אשא עיני ואראה את אהרן בושתי ממנו שנתן לי שלום, נמצא ואתו האיש נמנע מלילך לעבור עבירה, וכן שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה הולך אהרן ויושב לו אצל אחד מהם ואומר לו ראה בני חברך מהו עושה מטרף לבו מחנק עצמו תולש בשערו ואומר אוי לי איך אשא עיני בחברי בושתי ממנו שאני הוא שסרחתי עליו, והיה יושב אצלו עד שהיה מוציא כל קנאה שיש בלבו, שוב הולך אצל חברו ועושה לו כך, וכשפגעו זה בזה גפפו וחבקו זה לזה, שנאמר ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל:

מלאכי – פרק ב – רמז תקפט

כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו'. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, אם דומה כהרב למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו, ור' מאיר מיאך גמיר תורה מפומא דאחר, אמר ר' שמעון בן לוי ר' מאיר קרא אשכח ודריש הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי, לדעתם לא נאמר אלא לדעתי. ר' יוסי בר חנינא אמר מהכא שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך, מכל מקום קשו קראי אהדדי, הא בגדול הא בקטן. חביבין ישראל כשהוא מכנן אין מכנן אלא בכהונה שנאמר ואתם כהני ה' תקראו, חביבין כהנים כשהוא מכנן אין מכנן

אלא במלאכי השרת שנאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו', כשהתורה יוצאה מפיו הרי הוא כמלאכי השרת ואם לאו הרי הוא כבהמה וחייה שאינה מכרת קונה:

שחתם ברית הלוי. שנו רבותינו הכהנים והעניים המסייעים בבית הרועים ובבית הגרנות ובבית המטבחים אין נותנים להם תרומות ומעשרות בשרכן, ואם עשו כן חללו, ועליהם הכתוב אומר שחתם את ברית הלוי, ואומר ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו. שחתם ברית הלוי. לפי שהיה (ב) שבטו של לוי נמולים שנאמר כי שמרו אמרתך ובריתך יצרו, אמר להם הקב"ה חייכם אע"פ שאברהם התחיל במילה איני קורא אותה אלא על שמכם שנאמר (בהביאכם בני נכר ערלי לב) שחתם ברית הלוי, ברית אברהם אינו אומר אלא ברית הלוי לפי שהיו נמולים נקרא על שמם:

וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים. אמר רבי יהודה לברכה דלא מוקמי מינייהו לא רישי נהרי ולא גזירפטי. בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל. א"ר יודה זה ע"א וכה"א כן בגדתם בי בית ישראל נאם ה'. ותועבה נעשתה בישראל זה משכב זכור, וכה"א ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא. כיי חלל יהודה קדש ה' אשה אהב זו זונה, וכה"א לא יהיה קדש בבני ישראל, ובעל בת אל נכר זה הבא על הכותית, וכתוב בתריה יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה אם ת"ח הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בלמידים ואם כהן כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה לה' צבאות, א"ר חייא בר אבוי כל הבא על הכותית כאלו נתחתן בע"א שנאמר ובעל בת אל נכר. ד"א בגדה יהודה כפרת יהודה שקרת יהודה, כי חלל יהודה נעשה חולין יהודה ובעל בת אל נכר, וירד ייהודה מאת אחיו ויט עד איש עדולמי ושמו חירה:

וזאת שנית תעעשו כסות דמעה וגו'. אר"א כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות, שנאמר וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' וגו' ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך. אמר ר' יוחנן בשעה שעלו ישראל מן הגולה נתפחמו פני נשותיהן של ישראל מפני החמה והניחום ונשאו נשים נכריות והיו נשי ישראל מקיפות את הזבח ובוכות הוא שמלאכי אומר וזאת שנית תעשו, שנית לשטים, כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה, אמר הקב"ה משגזלת וחמסת ונוולת יפיה אנה אתה משלחה, ר' יוחנן בשם ר' חנינא בכל ספר מלאכי כתיב ה' בצאות וכאן כתיב אלהי ישראל שנאמר כי שנא שלח אמר ה' אלהי ישראל אלא (ג) לא יחול שמי על הגרושין אלא אלהי ישראל בלבד:

כי שנא שלח. רבי יהודה אומר אם שנאת שלח, ר' יוחנן אומר שנאוי המשלח, ולא פליגי הא בזווג ראשון הא בזווג שני, דאמר ר"א כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר כי ר"א כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר כי שנא שלח וגו'. אמר ה' אלהי ישראל, בישראל נתתי גירושין ולא באומות, ר' חנינא בש"ר פנחס כל הפרשה כתיב ה' (אלהי) צבאות וכאן כתיב אלהי ישראל שלא ייחד שמו אלא ביש אל בלבד:

מלאכי – פרק ג – המשך רמז תקפט

הנני שלח מלאכי ופנה דרך לפני. בוא וראה שכל מה שאירע ליוסף אירע לציון, ביוסף כתיב וישראל אהב את יוסף ובציון כתיב אוהב ה' שערי ציון. ביוסף וישנאו אותו ובציון נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה. ביוסף והנה אנחנו מאלמים אלומים בציון בא יבארנה נושא אלמותיו. ביוסף המלוך תמלוך ובציון אומר לציון מלך אלהיך. ביוסף ויחלום יוסף חלום בציון בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. ביוסף להשתחוות לך ארצה בציון אפים ארץ ישתחוו לך. ביוסף ויקנאו בו אחיו בציון קנאתי לציון קנאה גדולה. ביוסף כתיב לך נא ראה את שלום אחיך ובציון דרשו את שלום העיר. ביוסף ויראו אותו מרחוק בציון זכרו

מרחוק את ה'. ביוסף ויתנכלו אותו להמיתו בציון על עמך יערימו סוד. ביוסף ויפשיטו את יוסף את כתנתו ובציון והפשיט את בגדיך. ביוסף וישליכו אותו הברה בציון צמתו בבור חי. ביוסף והבור רק אין בו מים, ובציון ובבור אין מים כי אם טיט. ביוסף וישבו לאכל לחים בציון אשור לשבוע לחם. ביוסף ויעלו את יוסף בציון ויעלו את ירמיהו מן הבור. ביוסף ויקרע יעקב שמלותיו וגו' בציון ויקרא אדני אלהים צבאות וגו' לבכי ולמספד וגו'. ביוסף וימאן להתנחם בציון אל תאיצו לנחמני. יוסף מכרו אותו למדינים וציון ובני יהודה מכרתם ליונים. הראעות שאירעו ליוסף אירעו לציון כו', וכן לעינן הנחמות ביוסף ויהי יוסף יפה תאר, ובציון יפה נוף משוש כל הארץ, ביוסף ויט אליו חסד ובציון זכרתי לך חסד נעורייך. ביוסף ויחלף שמלותיו ובציון אם רחץ ה' את צואת בנות ציון. ביוסף רק הכסא אגדל ובציון יקראו לירושלים כסא ה', ביוסף וילבש אותו בגדי שש ובציון עורי עורי לבשי עוזך. ביוסף ואת יהודה שלח לפניו ובציון הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני:

וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי וזקק אתם. אריב"ל כסף מטהר את הממזרים שנארמ מצרף ומטהר כסף. מאי מגישי מנחה בצדקה אמר רב יצחק צדקה עשה הקב"ה לישראל שמשפחה שנטמעה שנטמעה. א"ר אלעזר (ד) אחת לששים שנא או לשבעים הקב"ה מביא דבר גדול לעולם ומכלה את הממזרים, ונוטל עמהם כשרים שלא לפרסם את החטאים. ארשב"ל במקום אשר תשחט העולה תשחט חטאת, שלא לפרסם את החטאים, כתיב וגם הוא חכם ויבא רע לא מסתברא אלא ויבא טוב, אלא שאפילו רעה שהקב"ה מביא לעולם בחכמה מביאה, ואת דבריו לא הסיר כל כך למה ויקם על בית מרעים וגו'. א"ר הונא אין ממזר חי יותר משלשים יום, אימתי בזמן שאינו מפורסם, ר' יוסי בשם ר' יוחנן אף כן אין הקב"ה נזקק אלא לשבטו של לוי שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף (וזקק) [וטהר] את בני לוי וגו' כזהב וכסף. א"ר זעירא כאדם השותה בכוס נקי, א"ר אושעיא בגין דאנן לויים נפסיד, א"ר חנינא בריה דר' יונה אף לעתיד לבא הקב"ה עושה עמהם צדקה מה טעם והיו לה' מגישי מנחה בצדקה:

וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם. כימי משה שנאמר בו ותצא אש מלפני ה' ותאכל את העולה, וכשנים קדמוניות כימי שלמה שנאמר וכל בני ישראל רואים ברדת אש, רבי אומר כימי עולם כימי נח שנאמר כי מי נח זאת לי אש נשבעתי, וכשנים קדמוניות כימי הבל שלא היתה ע"א בעולם. וקרבתני אליכם למשפט והייתי עד ממחר. ר' יוחנן כי הוה מטי להאי קרא בכי אמר עבד שרבו קרבו לדין ומעיד בו תקנה יש לו. א"ר יוחנן אוי לנו ששקל עלינו הכתוב קלות כחמורות, א"ר לוי כל המטה דינו של גר כאלו מטה דינו של מעלה שנאמר ומטי גר, וטי כתיב. א"ר חנינא בר פפא כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד שנארמ ולא יראוני הא יראוני מוחלין לו מיד (ברמז ש"ה ותתקל"ג):

אני ה' לא שנית. עתידה כנסת ישראל לומר לפני הקב"ה רבש"ע איני יודעת מי קלקל במי, ומי שנה במי, אם קלקלו ישראל במקום או המקום בישראל, כשהוא אומר ויגידו שמים צדקו הוי אומר ישראל קלקלו לפני המקום והמקום לא שנה בישראל שנארמ כי אני ה' לא שנית (כתוב ברמז תקנ"ז):

במארה אתם נארים. א"ר יוהשע אין גוזרין גזרה על הצבוא אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה, מאי קראה, אמר רב אדא בר אהבה במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כלו בסיד את ביתו וכו' (ברמז תק"ד). הביאו את כל המעשר אל בית האוצר. רבי יוחנן אשכחיה לינוקא דריש לקיש אמר ליה פסוק לי פסוקיך, אמר ליה עשר תעשר, אמר ליה לפרוש לי מר מאי עשר תעשר אמר ליה עשר בשביל שתתעשר, א"ל מי שרי לנסויי קוב"ה והא כתיב לא תנסו את ה' אלהיכם, אמר ליה הכי א"ר אושעיא חוץ מזו שנאמר הביאו את כל המעשר וגו', מאי עד בליי די עד שיבלו שפתותיכם לומר די (ברמז תתקי"א):

מלאכי – פרק ג – רמז תקצ

ואשרו אתכם כל הגוים. עתידים ישראל להתקלס מן האומות, אמר ר"ש בן חלפתא כשהמטרונא מתקלס מאוהביה ומשכניה אין לה כבוד אלא כשמתקלסת מצרותיה זו היא כבודה, וכן הוא אומר ברוך תהיה מכל העמים, וכן הוא אומר ראווה בנות ויאשרוה, כגון פרעה אמר ליוסף אין נבון וחכם כמוך, נבוכדנאצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד. א"ר יהודה שני תלמידי חכמים הנוחים זה לזה בהלכה הקב"ה מקשיב להם שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ואין דבור אלא לשון נחת שנאמר וידבר עמים תחתינו. רב כהנא אמר בשם רבי לוי לשעבר אדם עושה מצוה והנביאים כתבוה וישמע ראובן ויצילהו מידם, ויצבט לה קלי, עכשו שאין נביאים מי כותבה, אליהו ומלך המשיח והקב"ה חותם על ידיהם שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו (ברמז תר"ד). והיו לי [נאם] [אמר] ה' צבאות (ברמז ס"ג):

מלאכי – פרק ג – רמז תקצא

ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע. אמר הקב"ה לישראל בני הוו זהירים במצות ואתם נוטלים שכר שלא תאמרו על חנם אנו יגעים ואנו עובדים לאלהים והעו"א עובדים לאלילים. יש לכם לראות מה בינם לביניכם, משל למטרונא שהיתה לה שפחה כושית עמדה בלילה ועשתה מריבה עם מטרונא ואמרה אני לבנה ממך, אמרה להה המטרונא אמרי מה שאת מבקשת יבא הבקר ונראה, כך עובדי אלילים אומרים אלהים בנו חפץ אומרים ישראל יבא הבקר ואנו יודעים, דכתיב אמר שומר אתא בקר, וכתוב ושבבתם וראיתם. בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לצורך אלהים, לעובדו שלא לצורך אלהים שלא יעשה דברי תורה קרדום להשתמש בהם ולא עטרה להתפאר בהם. א"ל בר הא הא להלל היינו צדיק היינו עובד אלהים היינו רשע היינו לא עבדו, א":

ל עובד ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמירי ניהו אלא אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים למי ששונה פרקו מאה ואחד, אמר ליה ומשום חד זמנא קרי ליה ולא עבדו, א"ל צא ולמד משוק של חמרים עשרה פרסי בזוזא ואחד עשר פרסי בשני זוזים:

מלאכי – פרק ג – רמז תקצב

כי הנה היום בא בוער כתנור. שנו רבותינו קטני בני רשעי ישראל אינם באים לעולם הבא שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושה רשעה קש וגו'. אשר לא יעזוב להם שרש וענף שרש בעוה"ז וענף לעוה"ב דברי ר"ג, ר"ע אומר באים הם לעוללם הבא שנארמ שומר פתאים ה' שכן בכרכי הים קורין לינוקא פתיא, ואומר גודו אילנא וחבלוהי ברם עקר שרשוהי בארעא שבוקו, ומה אני מקיים אשר לא יעזוב להם שרש וענף שלא יניח להם לא מצוה ולא שיוירי מצוה. ד"א שרש זו נשמה, וענף זה הגוף, אבל קטני בני רשעי עובדי אלילים דברי הכל אינם בעים לעולם הבא. ריש לקיש אמר אין גיהנם לע"ל אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה ורשעים נדונים בה שנאמר כי הנה היום בא בער כתנור וצדיקים מתרפאים בה שנארמ וזרחתם לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, ולא עודד אלא שמתעדנן בה שנאמר ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק, א"ר אשי ש"מ האי חירא דשמשא מעלי:

מלאכי – פרק ג – רמז תקצג

ולהט אותם היום הבא. זה שאמר הכתוב אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וגו' היכן גלגל חמה ולבנה נתונים ברקיע השני שנאמר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים. ר' פנחס בש"ר אבהו אמר מקרא מלא הוא ואנשי כנסת הגדולה פרשוהו אתה הוא ה' לבדך, היכן הם כל צבאם נתונים ברקיע השני שהוא למעלה מן השמים, מן הארץ ועד הרקיע מהלך חמש מאות שנה ועביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה וכן מן הרקיע לרקיע ראה כמה גבוה. תנא בתקופת תמוז אין צל לכל בריה דכתיב ואין מחמתו, גלגל חמה יש לו נרתק מה טעם לשמש שם אהל בהם, וברכה של מים לפניו ובשעת יציאתו הקב"ה מתיישב כחו במים שלא יצא וישרוף את העולם, אבל לעתיד לבא הקב"ה מערטלו מנרתקו ומלהט בו את הרשעים שנאמר ולהט אותם היום הבא, רבנן אמרין יש ליהנם לעתיד לבא שנארמ נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים. ר' ירודה אומר לא יום ולא גיהנם אלא אש יוצא מגופו של רשע ומרהטתו שנאמר (ה) תהרו חשש תלדו קש. ר' יהושע אומר לעתיד לבא שמים מתנים צדקה שעשה הקב"ה עם עולמו שלא נתנם ברקיע הראשון שנאמר ויגידו שמים צדקו, שאם נתנם ברקיע ראשון לא היה בריה יכולה לעמוד מאשו של יום. אמר ר' יצחק שמש בשבת צדקה לעניים שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה. ד"א וזרחה לכם יראי שמי, א"ר אשי א"ר זירא א"ר אלעזר א"ר מיאשה משמיהה דר' יהודה בר אלעאי אלו הן בני אדם שיראים להוציא שם שמים לבטלה:

וזרחה לכם יראי שמי. א"ל הקב"ה ליעקב אתה סימן לבניך מה אתה ביציאתך השקעתי לך חמה דכתיב וילך שם כי בא השמש ובחזרתך הזרחתי לך גלג חמה דכתיב ויזרח לו השמש, כך בניך ביציאתך אומללה יולדת השבעה באה שמשה, ובחזרתך וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה. אבן טובה היתה לו לאברהם אבינו שכל הרואה אותה אם היה חולה מתרפא שנאמר וה' ברך את אברהם בכל, וכשמת נטלה הקב"ה וקבעה בגלגל חמה שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה. כנפים לשמש כו', גדול חן של גומלי חסדים (ברמז תר"ב). ועסותם רשעים (ברמז תקפ"ב). תנא דבי אליהו עתיד הקב"ה לישב בבית המדרש הגדול שלו וצדיקים לפניו ואומרים על טהור טהור ועל טמא טמא, ואחר כך מביאין את הרשעים ודנין אותם לפניהם יש נדונין שלשים יום וכו' ויש שלשה חדשים ויש ששה חדשים, כללו של דבר שנו חכמים במשנה משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש, ואחר כך בעים הצדיקים ואומרים רבש"ע אותם בני אדם שהיו משכימין ומעריבין לבית הכנסת וקורין את שמע ומתפללים ועושים שאר מצות, מיד אומר הקב"ה אם כן הוא לכו ורפאו אותם, מיד הולכים הצדיקים ועומדין על אפרן של רשעים ומבקשים עליהם רחמים והקב"ה מעמידן על רגליהם מאפרן מתחת כפות רגליהם של צדיקים ומביאין לחיי העולם הבא, לכם נארמ ועסותם ושעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם:

מלאכי – פרק ג – רמז תקצד

זכרו תורת משה עבדי. זה שאמר הכתוב אלהים בהבין דרכה, א"ר יהושע בן לוי בשעה שירד משה מהר סיני בא השטן לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע תורה היכן היא, אמר ליה נתתיה לארץ, הלך אצל הארץ אמר לה תורה היכן היא, אמרה לו אלהים הבין דרכה, הלך אצל ים אמר לו אין עמדי, הלך אצל תהום אמר לא בי היא שנאמר תהום אמר לא בי היא, וים אמר אין עמדי, אבדון ומת אמרו באזנינו שמענו שמעה, אמר לפניו רבש"ע חפשתי ולא מצאתי בכל הארץ, אמר לו אצל בן עמרם היא, הלך אצל משה אמר לו תורה שנתן לך הקב"ה היכן היא, אמר לו וכי מה אני שנתן לי הקב"ה את התורה, אמר לו הקב"ה משה

בדאי אתה, אמר לפניו רבש"ע חמדה גנוזה שאתה משתעשע בה בכל יום אני מחזיק טובה לעצמי, א"ל הקב"ה הואיל ומעטת עצמך תקרא על שמך שנאמר זכרו תורת משה עבדי:

מלאכי – פרק ג – רמז תקצה

זכרו תורת משה עבדי. והלא תורת ה' היא שנאמר תור ה' תמימה, אלא לפי שנתן נפשו עליה נקראת על שמו, והיכן מצינו שנתן נפשו על התורה שנאמר ויהי שם עם ה' ארבעים יום וגו' ואשב בהר ארבעים יום, הא לפי שנתן נפשו עליה נקראת על שמו. כיוצא בו מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, וכי דוד בנאו והלא שלמה בנאו שנאמר ויבן את הבית ויכלהו, אלא לפי שנתן נפשו עליו נקרא על שמו וכה"א זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב, וכן הוא אומר ראה ביתך דוד, הא לפי שנתן נפשו עליה נקראת על שמו. רבי אבא אומר אם חפצת בתורה סופך שתקרא על שמך, א"ר יודן בתורת ה' אין כתיב כאן אלא ובתורתו יהגה שתהא נקראת על שמו, כגון משנתו של רבי חייא ושל בר קפרא ושל רבי אושעיא וכיוצא בהם, למה שיגעו בהם, תדע לך שכן הוא שהרי תורה של הקב"ה היא שנאמר תורת ה' תמימה, ועלה משה למרום ועשה שם ארבעים יום וארבעים לילה ונקראה על שמו שנאמר זכרו תורת משה עבדי:

הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא. אמר רבי שמעון בן פזי אריב"ל בשם בר קפרא כל המקיים שלש סעודות בשבת נצול משלש פורעניות, מחבלו של משיח, מדינה של גיהנם, וממלחמת גוג ומגוג, מחבלו של משיח כתיב הכא יום וכתוב התם הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא ללנפי הוא יום ה', מדינה של גיהנם כתיב הכא יום וכתוב יום עברה היום ההוא. וממלחמת גוג ומגוג כתיב הכא יום וכתוב התם ביום בוא גוג (ברמז ר"מ). אמר רבי יהושע משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן וחרקה בן ציון בזרוע, ועוד אחרת היתה וקרבה בן ציון בזרוע כגון אלו אליהו בא למא ולטהר לקרב ולרחק.. רבי יהודה אומר לקרב ולא לרחק, ר' שמעון אומר להשוות את המחלוקת, וחכ"א לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, ואומר והשיב לב אבות על בנים:

אמרו ישראל בגאולה ראשונה כתיב שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו, שלח לי אף שנים כנגדם שלח אורך ואמתך, אמר הקב"ה הנני משלח שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא הרי אחד, והשני הן עבדי אתמך בו בחירי רצתה נפשי. רבי יהודה אומר אם אין ישראל עושים תשובה אין נגאלים, ואין עושים תשובה אלא מתוך צער וטלטול ומתוך שאין להם מחיה, ואין עושים תשובה עד שיבא אליהו שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, מה כתיב אחריו והשיב לב אבות על בנים: